

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

3

ΟΜΙΛΙΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(ΟΜΙΛΙΑΙ ΚΔ' – ΜΑ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ – ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπὸ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Θεολόγου

Ἑλόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητής Πανεπιστημίου

Ἑπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, Δρ. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ
(Γέν. 6, 10 - 11)

«Εγέννησε δὲ Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ,
τὸν Ἰάφεθ· ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ
ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας».

1. Οὐ τὰ ιυχόνια ἡμᾶς ὠφέλησε ἡ τοῦ δικαίου Νῶε
γενεαλογία. Καὶ γὰρ ἔγνωμεν θαυμαστὸν γενεαλογίας τρό-
πον καὶ εἶδομεν τὸν δίκαιον ἀνακηρυτιτόμενον οὐκ ἀπὸ τῆς
τῶν προγόνων περιφανείας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν οἰκείων τρό-
πων ἀρειῆς, δι' ἣν καὶ ιοσαύτην ἐδέξατο μαρτυρίαν παρὰ
τῆς θείας Γραφῆς· «Νῶε γάρ», φηοῖν, «ἄνθρωπος δίκαιος,
τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέσησε Νῶε».
Εἰς ταῦτα γὰρ βραχέα τὰ ρήματα ἅπασαν διδασκαλίαν χθὲς
κατηγαλώσαμεν. Ἡ γὰρ τῶν θείων λογίων φύσις ἐν ὀ-
λίγοις ρήμασι πολὺν ἐπιδείκνυται τῶν νοημάτων τὸν πλοῦ-
τον καὶ ἄφατον χαρίζεται τὸν θησαυρὸν τοῖς μετὰ ἀκρι-
βείας τὴν ἔρευναν ποιεῖσθαι βουλομένοις.

Διὸ δὴ, παρακαλῶ, μηδὲν ἀπλῶς διατρέχωμεν τῶν ἐν
τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων, ἀλλὰ καὶ ὄνομάτων κατὰλογος ἢ,
καὶ ἰστορίας διήγησις, τὸν ἐγκεκρυμμένον ἀνιχνεύωμεν θη-
σαυρὸν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἐρευνᾶτε
τὰς Γραφάς». Ἐπειδὴ οὐ πανταχοῦ ἐξ ἐπιπολῆς ἐστὶν εὐ-
ρεῖν τὸν νοῦν τῶν ἐγγεγραμμένων, ἀλλὰ χρεῖα καὶ πολλῆς
ἐρεύνης ἐστὶν ἡμῖν, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς λαθεῖν τῶν ἐν τῷ
θάθει κειμένων. Εἰ δὲ ἡ προσηγορία μόνῃ τῆς φύσεως, τὸ
«Ἄνθρωπος» ὄνομα λέγω, ιοσαύτην ἡμῖν ἔτεκε χθὲς ὠφε-
λείας ὑπόθεσιν, πόσον οὐ καρπωσόμεθα κέρδος, εἰ ἕκαστον

1. Γεν. 6, 9.

2. Ἰω. 5, 39,

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

(Γέν. 6, 10 - 11)

«Ἐγέννησε δὲ ὁ Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ καὶ τὸν Ἰάφεθ. Καὶ διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένισεν ἀπὸ ἀδικίαν».

1. Δὲν μᾶς ὠφέλησεν ὀλίγον χθὲς ἡ γενεαλογία τοῦ δικαίου Νῶε. Καθ' ὅσον ἐγνωρίσαμεν ἓνα θαυμαστὸν τρόπον γενεαλογίας καὶ εἶδομεν ὅτι ὁ δίκαιος ἐγκωμιάζεται ὄχι ἀπὸ τὴν λαμπρὰν καταγωγὴν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῶν ἰδικῶν του τρόπων, διὰ τὴν ὁποῖαν καὶ ἔλαβε τόσον μεγάλην ἐπιβεβαίωσιν ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν. Διότι λέγει «ὁ Νῶε ἦτο δίκαιος ἄνθρωπος, τέλειος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Εἰς τὸν Θεὸν ἦτο ἀρεατὸς ὁ Νῶε»¹. Εἰς αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους λόγους κατηναλώσαμεν χθὲς ὀλόκληρον τὴν διδασκαλίαν. Καθ' ὅσον ἡ φύσις τῶν θείων λόγων εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἰς ὀλίγους λόγους παρουσιάζει μέγαν πλοῦτον νοημάτων καὶ χαρίζει ἀπερίγραφτον θησαυρὸν εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ἐξετάζουν αὐτοὺς μὲ ἀκρίθειαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρακαλῶ νὰ μὴ προσπερνῶμεν χωρὶς προσοχὴν αὐτὰ ποὺ περιέχονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀλλ' εἴτε εἶναι κατάλογος ὀνομάτων, εἴτε διήγησις ἱστορίας, νὰ ἐρευνῶμεν τὸν θησαυρὸν, ὁ ὁποῖος κρύπτεται εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Νὰ ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»². Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν αὐτὰ ποὺ περιέχονται εἰς τὰ κείμενα τῆς Γραφῆς ἀπὸ μίαν ἐπιφανειακὴν ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν μετὰ προσοχῆς, ὥστε νὰ μὴ μᾶς διαφύγη τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸ βάθος τῶν κειμένων. Ἐὰν δὲ μόνον ἡ προσηγορία τῆς φύσεως, τὸ ὄνομα ἄνθρωπος ἐννοῶ, μᾶς ἐδημιούργησε χθὲς τόσον μεγάλην ἀφορμὴν ὠφελείας, πόσον κέρδος δὲν

τῶν ἐν τῇ Γραφῇ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀγρούπνου διανοίας
 ἐπίωμεν; Καὶ γὰρ φιλόανθρωπον ἔχομεν Δεσπότην καὶ ἐ-
 πειδάν ἴδη μεριμνῶντας ἡμᾶς καὶ πόδον πολλὴν ἐπιδεικνυ-
 μένους πρὸς τὴν τῶν θείων λογίων κατανόησιν, οὐκ ἀρίθ-
 5 σιν εἰτέρου τινὸς δεηθῆναι, ἀλλ' εὐθέως φωτίζει τὸν ἡμέ-
 τερον λογισμὸν καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἔλλαμψιν χαρίζεται καὶ
 κατὰ τὴν εὐμήχανον αὐτοῦ σοφίαν πᾶσαν τὴν ἀληθῆ διδα-
 σκαλίαν ἐντίθησι τῇ ἡμετέρῃ ψυχῇ. Διὰ τοῦτο καὶ προτιρό-
 πων ἡμᾶς ἐπὶ τοῦτο καὶ προθυμοτέρους ἐργαζόμενος, μα-
 10 καρισμῶν ἀξιίους ἀπέφηγε τοὺς τὸν τοιοῦτον πόδον ἐπιδει-
 κνυμένους, λέγων, «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες
 τὴν δικαιοσύνην, οὗ αὐτοὶ χορτασθήσονται».

Ὅρα σοφίαν διδασκάλου οὐ διὰ τοῦ μακαρισμοῦ μόνον
 προέτιρεψεν, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν, «Οἱ πεινῶντες καὶ διψῶν-
 15 τες τὴν δικαιοσύνην», ἐδίδαξε τοὺς ἀκούοντας μεθ' ὅσης
 προθυμίας προσήκει πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν λογίων
 ἔρευναν ὁρμᾶν. Καθάπερ γάρ, φησὶν, οἱ πείνης προσηγησα-
 μένης μετὰ προθυμίας ἀράτου ἐπὶ τὴν τροφήν ἐπείγονται
 καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ δίψους ἐκκαιόμενοι τῷ πῦματι μετὰ
 20 σπουδῆς προσίασι, κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον προσήκει,
 καθάπερ πεινῶντας καὶ διψῶντας, οὕτω τῇ διδασκαλίᾳ τῇ
 πνευματικῇ προσιέναι. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι οὐ μόνον μακαρι-
 σμῶν ἀξιοί, ἀλλὰ καὶ τῶν σπουδαζομένων ἐπιτεύξονται.
 Καὶ γὰρ «Χορτασθήσονται», φησὶ, τοῦτ' ἔστιν, ἐμπλησθή-
 25 σονται πληρώσουσιν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πνευματικὴν.
 Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτον ἔχομεν Δεσπότην, οὕτως ἀγαθόν, οὕτω
 φιλότιμον, φέρε καὶ ἡμεῖς ἐπ' αὐτὸν καταφύγωμεν καὶ
 τὴν παρ' αὐτοῦ ὁρπὴν ἐπισπασόμεθα, ἵνα καὶ αὐτὸς τὴν
 οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος φωτίσῃ ἡμῶν τὸν λογι-
 30 σμόν, πρὸς τὸ κατοπιεύειν τῶν θείων Γραφῶν τὴν δύνα-
 μιν καὶ ὑμεῖς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας, καθάπερ πει-
 νῶντες καὶ διψῶντες, οὕτω τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν

θὰ ἔχωμεν, ἐὰν ἐξετάζωμεν μὲ προσοχὴν καὶ μὲ ἄγρυπνον σκέψιν ὅλα ὅσα λέγονται εἰς τὴν Γραφήν; Καθ' ὅσον ἔχομεν φιλόανθρωπον Κύριον καὶ ὅταν ἴδῃ ἡμᾶς νὰ φροντίζωμεν καὶ νὰ ἐνδιαφερώμεθα πολὺ διὰ τὴν κατανόησιν τῶν θείων λόγων, δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἔχωμεν τὴν ἀνάγκην κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ ἀμέσως φωτίζει τὴν σκέψιν μας καὶ μᾶς χαρίζει τὸ φῶς του καὶ ἀποκαλύπτει εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν πανσοφίαν του. Διὰ τοῦτο καὶ προτρέπων ἡμᾶς νὰ κάνωμεν αὐτὸ καὶ διὰ νὰ μᾶς κάμῃ προθυμότερους, ἀνέδειξεν ἀξιους μακαρισμῶν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιδεικνύουν τέτοιον πόθον μὲ τὸ νὰ λέγῃ· «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, διότι αὐτοὶ θὰ χορτάσουν»³.

Πρόσεξε τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου. Δὲν προέτρεψε μόνον μὲ τὸν μακαρισμόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην», ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀκροατάς του μὲ πόσῃν προθυμίαν πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν τοὺς πνευματικοὺς λόγους. Διότι λέγει, ὅπως ἀκριβῶς τρέχουν μὲ μεγάλην προθυμίαν πρὸς τὴν τροφήν αὐτοί, οἱ ὅποιοι προηγουμένως πεινοῦν, καὶ ὅπως σπεύδουν μὲ θίαν, διὰ νὰ πίνουν νερὸ αὐτοὶ ποὺ καίονται ἀπὸ μεγάλην δίψαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν πρέπει νὰ προσέρχωνται πρὸς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ὡσὰν πεινῶντες καὶ διψῶντες. Καθ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν εἶναι ἄξιοι μόνον τῶν μακαρισμῶν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτύχουν αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια φροντίζουν. Διότι λέγει «θὰ χορτάσουν», δηλαδὴ θὰ εἶναι πλήρεις, θὰ ἰκανοποιήσουν τὴν πνευματικὴν τῶν ἐπιθυμίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχομεν τέτοιον Κύριον, τόσον ἀγαθόν, τόσον φιλότιμον, ἐμπρὸς ᾧ καταφύγωμεν πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ λάβωμεν τὴν ἐξ αὐτοῦ βοήθειαν, οὕτως ὥστε καὶ αὐτός, κατὰ τὴν φιλόανθρωπον συνήθειάν του, νὰ φωτίσῃ τὴν σκέψιν μας, διὰ νὰ παρατηρῶμεν τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων Γραφῶν. Καὶ σεῖς ἐξ ἄλλου νὰ δεχθῆτε τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν μὲ πολὺ μεγάλην προθυμίαν ὡς πεινῶντες καὶ

ὑποδέσασθε. Ἴσως γάρ, ἴσως ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐμήχανος
 Δεσπότης, κἄν ἡμεῖς εὐτελεῖς ὦμεν, καὶ μηδενὸς λόγου ἄ-
 ξιοι, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν χορη-
 γήσει λόγον ἡμῖν ἐν ἀνοίξει τοῦ σιόματος εἰς δόξαν αὐτοῦ
 5 καὶ εἰς οἰκοδομὴν ὑμετέραν.

Εἰς τὴν ἄνωθεν τοίνυν χάριν τὸ πᾶν ἐπιρροίφαντες, κἄ-
 κεῖνον ἐπικαλεσόμενοι τὸν σοφίζοντα τοὺς τυφλοὺς καὶ τρα-
 νοῦντα τὰς γλώσσας τῶν μογιάλων, ἀφώμεθα καὶ τῶν
 προσφάτως ἀνεγνωσμένων, ἵν' ἄπερ ἂν αὐτὸς χορηγήσῃ
 10 τὴν οἰκειάν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, ταῦτα παραδῶμεν
 τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. Ἀλλὰ συντείναιτέ μοι, παρακαλῶ, τὴν
 διάνοιαν, καὶ μετὰ ἀκριθείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις,
 πάντα βιωτικὸν λογισμὸν ἐαυτῶν ἀποσιήσαντες, ἵνα καθά-
 περ εἰς λιπαρὰν καὶ θαθύγεω ἄρουραν, τῶν βοτανῶν καὶ
 15 τῶν ἀκανθῶν ἐκκεκαθαυμένων, οὕτω τὸν πνευματικὸν σπό-
 ρον καταβάλωμεν.

«Αὐταὶ δέ», φηοί, «αἱ γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος
 δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέσησε
 Νῶε». Ἄχρι τούτου τέλος ἔσχεν τὰ τῆς διδασκαλίας χθές·
 20 διὸ χρὴ τὰ λειπόμενα εἰς μέσον προθεῖναι. «Ἐγέννησε δέ»,
 φηοί, «Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σάμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ». Ὅχι
 ἀπλῶς ἡμῖν ἡ θεία Γραφή καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν
 ἀριθμὸν ἐπεσημίηται τῶν παίδων τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ
 ἐντεῦθεν ἡμῖν λαυθανότως παραδηλωσαὶ βουλομένη τῆς πολ-
 25 λῆς αὐτοῦ ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. Ἀνωτέρω γὰρ εἰποῦσα,
 ὅτι «Νῶε ἦν ἐτῶν πεντακοσίων», τότε ἐπήγαγε, «Καὶ ἐγέν-
 νησε τρεῖς υἱούς»· διδάσκουσα ἡμᾶς τῆς ἐγκρατείας αὐτοῦ
 τὸ ὑπεράγαν μέγεθος, καὶ ὅτι πάντων τῶν τότε ὄντων ἀν-
 θρώπων ἰσαύτη ἀκρασίᾳ κεχορημένων καὶ πολλὴν τὴν λα-
 30 γρείαν ἐπιδεικνυμένων, καὶ πάσης, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἡλικίας
 ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτομολησάσης. Ἠκούετε γὰρ τῆς θείας
 Γραφῆς λεγούσης, «Ἰδὼν δὲ Κύριος ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ

διψῶντες. Ἴσως λοιπόν, ἴσως ὁ ἀγαθὸς καὶ πάνσοφος Κύριος, ἔστω καὶ ἂν εἴμεθα ἡμεῖς εὐτελεῖς καὶ ἀνάξιοι λόγου, νὰ μᾶς δώσῃ λόγον πρὸς χάριν σας καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὠφέλειαν, ὅταν θὰ ἀνοίξωμεν τὸ στόμα μας πρὸς δόξαν αὐτοῦ καὶ οἰκοδομὴν ἰδικὴν σας.

Ἄφοῦ λοιπόν ἐξηγήσαμεν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω χάριν καὶ παρεκαλέσαμεν αὐτὸν ποὺ κάνει σοφοὺς καὶ τυφλοὺς καὶ λύει τὰς γλώσσας τῶν βραδυγλώσσων, ἃς παρακολουθήσωμεν καὶ αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν προσφάτως, οὕτως ὥστε νὰ παραθέσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας αὐτά, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς κορηγήσῃ αὐτὸς παρακινούμενος ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του. Παρακαλῶ ὅμως νὰ δυναμώσετε τὴν προσοχήν σας καὶ νὰ παρακολουθήτε μὲ ἀκρίβειαν αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγομεν, ἀφοῦ πρῶτον ἐκδιώξετε κάθε βιωτικὴν μέριμναν, οὕτως ὥστε νὰ ρίξωμεν τὸν πνευματικὸν σπόρον εἰς γόνιμον καὶ εὐφορον γῆν, ἣ ὁποῖα εἶναι καθαρὰ ἀπὸ χόρτα καὶ ἀκάνθους.

«Αὐτὴ λέγει εἶναι ἡ γενεὰ τοῦ Νῶε. Ὁ δὲ Νῶε ἦτο τέλειος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Εἰς τὸν Θεὸν ἦτο ἀρεστὸς ὁ Νῶε». Μέχρις ἐδῶ ἔφθασεν ἡ χθεσινὴ μας διδασκαλία καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὀμιλήσωμεν διὰ τὰ ὑπόλοιπα. «Ἐγέννησε δὲ ὁ Νῶε», λέγει ἡ Γραφή, «τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ καὶ τὸν Ἰάφεθ»¹. Δὲν μᾶς ἐπεσήμανεν ἡ Γραφή χωρὶς λόγον καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν υἱῶν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ἔκανε τοῦτο, ἐπειδὴ ἤθελε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ μᾶς δείξῃ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἀρετῆς του. Διότι ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, ὅτι «ὁ Νῶε ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν», ἔπειτα προσέθεσε «Καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς», διὰ νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἐγκρατείας του, ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον πέσει τότε εἰς τόσον μεγάλην ἀκράτειαν καὶ ἔζων μὲ πολλὴν ἀκολασίαν καὶ ὅταν κάθε ἡλικία εἶχε στραφῆ πρὸς τὴν κακίαν. Διότι ἠκούετε τὴν ἀγίαν Γραφὴν νὰ λέγῃ, «Ὅταν εἶδεν ὁ Κύριος, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ ἁμαρτίαι τῶν ἀνθρώπων εἰς

κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πᾶς τις διανοεῖται τὰ πονηρὰ ἐπιμελῶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐκ νεότητος» καὶ σαφῶς ἡμῖν δεικνυούσης, ὅτι καὶ νέοι ἐνίκων τοὺς προβεθηκότας, καὶ οἱ γέροντες τῶν νέων οὐκ ἔλειπον ἐμάνησαν, καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἀπειροκάκος ἡλικία πρὸς τὴν κακίαν πολλὴν εἶχε τὴν ροπὴν.

2. Ἵνα τοίνυν μάθωμεν, ὅπως τούτων ἀπάντων πολλὴν τὴν λύσαν καὶ τὴν μακίαν ἐπιδεικνυμένων, ὁ δίκαιος οὖτος ἔμεινε μόνος τὸν τῆς σωφροσύνης ἄθλον μετὰ τῆς ἄλλης ἀρειῆς κατορθῶν, μέχρις ὅτε εἰς τὸ πεντακοσιοστὸν ἔτος ἔφθασε. Μετὰ τὸ εἰπεῖν γάρ, «Ἦν Νῶε ἐτῶν πεντακοσίων», τότε φησί, «Καὶ ἐγέννησε Νῶε τρεῖς υἱούς». Εἶδες, ἀγαπητέ, τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐγκράτεια; Μὴ γὰρ διὴ ἀπλῶς αὐτὰ παραδράμωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν ἐννοήσαντες ἐκεῖνον καὶ τὴν κακίαν τὴν κατὰ πατὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους διὰ τὴν πολλὴν ραθυμίαν ἐπιπολάζουσαν, σκοπήσωμεν πόσης ἦν ἀρειῆς καὶ φιλοθέου γνώμης, ἐν τοσοῦτῳ μήκει χρόνου τῆς ἐπιθυμίας τὴν λύτην χαλινῶσαι καὶ ἀπεναντίας τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλθεῖν, καὶ μὴ μόνον τῆς παρανόμου μίξεως ἀποσχέσθαι, ἀλλὰ καὶ τῆς νενομισμένης, καὶ τῆς ἔξω τυγχανούσης ἐγκλημάτων. «Καὶ ἐγέννησε», φησί, «Νῶε τρεῖς υἱούς τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Ἐμοὶ δοκεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίᾳ ὑπηρετούμενον τὸν δίκαιον τοῦτον καὶ νῦν τῆς μίξεως ἀνασχέσθαι, καὶ τοὺς παῖδας τούτους ἔχειν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ τῆς κακίας μέγεθος καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν πονηρίαν πανωλεθρία ἡμελλε τὴν οἰκουμένην καταλήψεσθαι, ὁ δὲ φιλόανθρωπος Θεὸς καθάπερ ῥίζαν τινὰ καὶ ζύμην ἐβούλετο τὸν δίκαιον καταλιπεῖν, ἵνα ἀπαρχὴ γένηται μετὰ τὸν ἐκείνων ἀφανισμόν τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἔσεσθαι ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας, μετὰ πεντακόσια ἔτη τούτους τοὺς τρεῖς παῖδας ἐσχηκῶς, μέχρι τούτων ἴσταιται,

τὴν γῆν καὶ ὁ καθεὶς σκέπτεται τὰ πονηρὰ εἰς τὴν καρδίαν του μὲ ἐπιμέλειαν ἀπὸ τότε πού εἶναι νέος» καὶ νὰ δεικνύῃ εἰς ἡμᾶς σαφῶς, ὅτι καὶ οἱ νέοι ὑπερέβαινον τοὺς ἡλικιωμένους καὶ ὅτι οἱ γέροντες δὲν ἐξεμάνησαν ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς νέους καὶ ὅτι ἀκόμη αὐτὴ ἡ ἡλικία, ἡ ὁποία δὲν εἶχε λάβει πείραν τῆς κακίας, ἔρρεπε πρὸς τὴν κακίαν.

2. Διὰ νὰ μάθωμεν λοιπόν, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς ἔμεινε μόνος καὶ μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας ἀρετὰς κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἄθλον τῆς σωφροσύνης, μέχρις ὅτου ἔφθασεν εἰς τὸ πεντακοσιοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἂν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶχον ἐπιδείξει μόνον λύσσαν καὶ μανίαν. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «Ὁ Νῶε ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν», ἔπειτα προσθέτει, «Καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς». Εἶδες, ἀγαπητέ, τὴν ὑπερβολικὴν ἐγκράτειαν τοῦ δικαίου; Ἄς μὴ προσπεράσωμεν λοιπόν αὐτὰ χωρὶς προσοχῆν, ἀλλὰ ἀφοῦ κατανοήσωμεν καλῶς καὶ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν κακίαν, ἡ ὁποία εἶχε πλεονάσει εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας, νὰ ἐξετάσωμεν πόσον ἐνάρετος καὶ θεοσεβῆς ἦτο, ἀφοῦ κατώρθωσεν ἐπὶ τόσον χρονικὸν διάστημα νὰ χαλιναγωγῆσῃ τὴν λυσιώδη σαρκικὴν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ σταθῇ ἀντιμέτωπος ὅλων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ ἀπέχῃ μόνον ἀπὸ τὴν παράνομον συνουσίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν νόμιμον καὶ ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κάθε κακόν. «Καὶ ἐγέννησε», λέγει, «ὁ Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ καὶ τὸν Ἰάφεθ. Καὶ διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένετο ἀπὸ ἀδικίαν». Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς ὑπηρετεῖ τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν σαρκικὴν ἐπαφὴν καὶ νὰ ἔχῃ αὐτὰ τὰ τέκνα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ καταστραφῇ ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς κακίας καὶ τῆς ὑπερβολικῆς πονηρίας, ὁ δὲ φιλόανθρωπος Θεὸς ἤθελε νὰ ἀφήσῃ τὸν δίκαιον ὡς ρίζαν καὶ ζύμην, διὰ νὰ γίνῃ, μετὰ τὸν ἀφανισμόν ἐκείνων, ὁ πρῶτος αὐτὸς πού ἐπρόκειτο νὰ γεννηθοῦν μελλοντικῶς, διὰ τοῦτο ἀπέκτησε μετὰ ἀπὸ πεντακόσια ἔτη αὐτὰ τὰ τρία τέκνα καὶ ἑσταμάτησεν ἐδῶ, δει-

δεικνὺς δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι τῇ μελλούσῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία εἰς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἔσεσθαι ὑπηρετούμενος τοῦτο πεποίηκε.

Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐχ ἀπλῶς σιοχασμός ἐστι ταυτὶ τὰ
 5 ῥήματα, σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἔσχεν ὁ δίκαιος τοὺς τρεῖς νιούς, εὐθέως ἐπήγαγεν· «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Εἶδες ἐπὶ τῆς αὐτῆς φύσεως πολλὴν καὶ ἄφατον τὴν διαφορὰν; Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ δικαίου ἔλεγεν ἡ
 10 Γραφή, «Νῶε ἀνθρώπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ»· ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀπάντων φησί, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Τῷ ὀνόματι τῆς γῆς τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος ὀνομάζει. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσαι αὐτῶν αἱ πράξεις γήϊναι ἐτύγχανον, διὰ
 15 τοῦτο τῷ τῆς γῆς ὀνόματι τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν ἐμφαίνει, καὶ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολὴν. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου, μετὰ τὴν παρὰ βασιον καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δόξης τῆς πρότερον περιστελλούσης αὐτόν, τῷ ἐπιτιμίῳ τοῦ θανάτου αὐτὸν ὑπαγαγὼν ἔλεγε, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα, ἐπειδὴ πολλὴ τῶν κακῶν ἡ ἐπι-
 20 πίτασις, φησί, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ». Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ», ἀλλ', «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Τῷ εἰπεῖν, «Ἐφθάρη», πᾶσαν τὴν κακίαν αὐτῶν ἐνέφηγεν. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ἐνὶ καὶ δύο ἁμαρτί-
 25 μασιν ὑπευθύνους ἑαυτοὺς κατέστησαν, ἀλλὰ πάσας τὰς παρανομίας μετὰ πολλῆς τῆς δαυιλείας διεπράτιοντο· διὸ καὶ ἐπήγαγε, «Καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε τὴν κακίαν ἐπειθήδενον, ἀλλ' ἐκάστην ἁμαρτίαν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιτάσεως ἐπεδείκνυντο.

Καὶ ὅρα πῶς λοιπὸν οὐδὲ μνήμης αὐτοὺς ψιλῆς ἀξιῶσαι ἀνέχεται, ἀλλὰ τῷ τῆς γῆς ὀνόματι αὐτοὺς καλεῖ, δεικνύσα καὶ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγανακτήσεως τὸ

κνύων μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτι ἔκανε αὐτὸ μὲ σκοπὸν νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδείξῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν εἶναι ἀπλὸς στοχασμὸς, πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Μόλις δηλαδὴ εἶπεν, ὅτι ὁ δίκαιος εἶχε τρεῖς υἱούς, ἀμέσως προσέθεσεν· «Διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀδικίαν». Εἶδες τὴν μεγάλην διαφορὰν, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν; Διότι διὰ τὸν δίκαιον ἡ Γραφή ἔλεγεν, «Ὁ Νῶε ἦτο δίκαιος ἄνθρωπος, τέλειος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Διὰ δὲ τοὺς ὑπολοίπους ὄλους λέγει· «Διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀδικίαν». Μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅλοι αἱ πράξεις αὐτῶν ἦσαν γῆϊναι, διὰ τοῦτο μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς φανερώνει τὴν μηδαμινότητα αὐτῶν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν τῶν κακίαν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ εἰς τὸν πρωτόπλαστον μετὰ ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δόξης, ἡ ὁποία περιέβαλλεν αὐτόν, ἀφοῦ τὸν κατεδίκασε μὲ τιμωρίαν τὸν θάνατον, ἔλεγεν, «Γῆ εἶσαι καὶ εἰς τὴν γῆν θὰ ἐπιστρέψῃς»⁵, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη ἡ ἔντασις τῆς κακίας λέγει, «Διεφθάρη ἡ γῆ». Καὶ δὲν εἶπε μόνον, «Διεφθάρη ἡ γῆ», ἀλλὰ προσέθεσεν, «Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγέμισε μὲ ἀδικίαν». Μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Διεφθάρη», ἐφάνέρωσεν ὅλην τὴν κακίαν αὐτῶν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἔγιναν ὑπεύθυνοι ἐνὸς ἢ δύο ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ διέπραξαν ὅλας τὰς παρανομίας χωρὶς περιορισμόν. Διὰ τοῦτο προσέθεσεν, «Καὶ ἐγέμισε ἡ γῆ ἀπὸ ἀδικίαν». Δὲν ἔπραττον τὴν κακίαν ἀπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ μὲ μεγάλην ἔμφασιν.

Καὶ πρόσεξε, ὅτι δὲν ἀνέχεται οὔτε κἂν νὰ τοὺς μνημονεύσῃ, ἀλλὰ τοὺς ὀνομάζει μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς, ἀποδεικνύουσα τὴν ὑπερβολικὴν τῶν κακίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀγα-

μέγεθος. «Ἐφ' ἑσθ' ἡ γῆ», φησὶν, «ἐναντίον τοῦ Θεοῦ», τοῦτ' ἔστιν, ἀπεναντίας τοῖς τοῦ Θεοῦ προστάγμασιν ἅπαντα διεπραΐ-
 5 τονται, καταπειθόμενοι τοῦ Θεοῦ τὰς ἐντολάς καὶ τὸν ἐν τῇ φύσει κείμενον τῇ ἀνθρωπίνῃ διδασκαλίᾳ διὰ τῆς οἰκείας
 10 ῥαθυμίας προδεδωκότας. «Καὶ ἐπλήσθη», φησὶν, «ἡ γῆ ἀδικίας. Εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσον κακὸν ἁμαρτία, πῶς καὶ αὐτῆς τῆς προσηγορίας, καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὀνομαζέσθαι λοιπὸν ἀναξίους ἀπεργάζεται; Ἄκουε πάλιν καὶ τῶν ἑξῆς. Καὶ εἶδε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη».
 15 Ὅρα πάλιν γῆν αὐτοὺς ὀνομαζομένους. Εἶτα, ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον καὶ τρίτον γῆν αὐτοὺς ὀνόμασεν, ἵνα μή τις ὑπολάβῃ περὶ τῆς γῆς τῆς αἰσθητῆς ταῦτα εἰρηθῆναι, φησὶν, «Ὅτι κατεφθίρει πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς». Οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων αὐτοὺς καλέσαι κατηξίωσεν,
 20 ἀλλὰ τῶ τῆς σαρκὸς ὀνόματι μόνον ἐνδείξασθαι ἡμῖν βούλεται, ὅτι οὐ περὶ τῆς γῆς ταῦτά φησιν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν σάρκα περικειμένων καὶ ταῖς γηϊναῖς πράξουσιν ἑαυτοὺς καταναλωσάντων. Ἔθος γὰρ τῇ Γραφῇ, καθάπερ πολλάκις εἶπομεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, τοὺς
 25 σαρκικὸν φρόνημα ἐπιδειξαμένους καὶ μηδὲν ὑψηλὸν φανταζομένους τῶ τῆς σαρκὸς ὀνόματι προσαγορεύειν, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησιν «Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται».

Τί οὖν; αὐτοὺς ὁ ταῦτα λέγων οὐχὶ σάρκα περιέκειτο;
 25 Ἄλλ' οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι οἱ σάρκα περικειμένοι, οὐ δύνανται ἀρέσαι οὗτοι τῶ Θεῷ, ἀλλ' ὅτι οἱ μηδένα τῆς ἀρετῆς λόγον ποιοῦμενοι, ἀλλὰ πάντα τὰ σαρκικὰ φρονούντες καὶ περὶ τὰς ταύτης ἡδονὰς κατασπώμενοι καὶ μηδεμίαν τῆς ψυχῆς τῆς ἀσωμάτου καὶ νοεραῖς φροντίδα ποιοῦμενοι. Ἐπεὶ
 30 οὖν διὰ τῶν εἰρημένων ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή τῶν ἁμαρτημάτων τὸ πλῆθος, τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν, τῆς

7. Γεν. 6, 12.

8. ἐ.ἀ.

9. Ρωμ. 8, 8.

νακτήσεως τοῦ Θεοῦ. «Διεφθάρη ἡ γῆ», λέγει, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», ὅλα δηλαδή αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔκαμνον, ἦσαν ἀντίθετα μὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας κατεπάτουν καὶ τὸν διδάσκαλον τῆς ἀνθρωπότητος ἐπρόδωσαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των. «Καὶ ἐγένισεν ἡ γῆ», λέγει, «ἀπὸ ἀδικίαν». Εἶδες, ἀγαπητέ, πόσον κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἁμαρτία καὶ πῶς κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἀναξίους τοῦ ὀνόματός των; Ἐκουε πάλιν καὶ τὰ ἐπόμενα. «Καὶ ἐκοίταξεν ὁ Θεὸς τὴν γῆν καὶ αὐτὴ ἦτο διεφθαρμένη»⁷. Βλέπε πάλιν, ὅτι ὀνομάζει αὐτοὺς γῆν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ τοὺς ὠνόμασε καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φοράς γῆν, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τὴν αἰσθητὴν γῆν, λέγει «Διότι κάθε σὰρξ ἐξετράπη ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν»⁸. Οὔτε καὶ τῶρα τοὺς ἐθεώρησεν ἀξίους νὰ τοὺς ὀνομάσῃ ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα σὰρξ θέλει νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς, ὅτι δὲν ὀμιλεῖ διὰ τὴν γῆν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι περιβάλλονται μὲ σάρκα καὶ κατηνάλωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὰς γηῖνας πράξεις. Διότι, ὅπως εἶπομεν πολλὰς φοράς εἰς τὴν ἀγάπην σας, ἡ Γραφὴ συνηθίζει νὰ ἀποκαλῆ μὲ τὸ ὄνομα τῆς σαρκὸς αὐτοὺς ποὺ ἐπέδειξαν σαρκικὸν φρόνημα καὶ δὲν ἐπεδίωξαν τίποτε ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Αὐτοὶ ποὺ περιβάλλονται μὲ σάρκα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν»⁹.

Τί λοιπόν; Δὲν περιεβάλλετο μὲ σάρκα αὐτὸς ποὺ ἔλεγεν αὐτά; Ἄλλὰ δὲν λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδή αὐτοὶ ποὺ περιβάλλονται μὲ σάρκα, δὲν δύνανται νὰ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν ἐπιδιώκουν καθόλου τὴν ἀρετὴν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ σαρκικὰ καὶ παρασύρονται ἀπὸ τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται καθόλου διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἀσώματον ψυχὴν, αὐτοὶ δὲν ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν. Ἄφου λοιπόν μᾶς ἐδίδαξεν ἡ ἀγία Γραφὴ μὲ αὐτὰ ποὺ μᾶς εἶπε διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων, διὰ τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ

ἀγανακίσεως τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος, καὶ διὰ τὴν τῶν
 παρανόμων ἔργων ἐπιτήδευσιν καὶ ἄπαξ καὶ δεύτερον καὶ
 τρίτον γῆν αὐτοὺς ὠνόμασε, καὶ τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι
 προσηγόρευσε, ἀποστειρήσασα τοῦ τῆς κοινῆς φύσεως ὀνό-
 5 μαιος, διὰ τῶν ἐπαγομένων τὴν ἄφατον ἡμῖν τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίαν ἐνδείκνυται, καὶ τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑ-
 περβολήν. Τί γάρ φησι; «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Νῶε».

3. Ὅρα ἀγαθότητος ὑπερβολήν. Καθάπερ γὰρ φίλος
 φίλω, οὕτω λοιπὸν κοινοῦται τῷ δικαίῳ περὶ τῆς τιμω-
 10 ρίας, ἣν ἐπάγειν μέλλει τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, καὶ
 φησι· «Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἦκει ἐναντίον ἐμοῦ, ὅτι
 ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ καταφθεί-
 ρω αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν». Τί ἐστι, «Καιρὸς παντὸς ἀνθρώ-
 15 που ἦκει ἐναντίον ἐμοῦ»; Πολλήν, φησί, ἐπιδειξάμην τὴν
 μακροθυμίαν, πολλήν τὴν ἀνεξικακίαν, οὐ βουλόμενος ταύ-
 την ἐπάγειν τὴν τιμωρίαν, ἣν ἐπάγειν μέλλω· ἀλλ' ἐπειδὴ
 πολλὴ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς ἡ ὑπερβολὴ εἰς αὐτὸν ἤ-
 γαγεν αὐτοὺς τὸν καιρὸν, καὶ τέλος δεῖ λοιπὸν ἐπιτεθῆναι,
 καὶ ἐκκοπῆναι αὐτῶν τὴν κακίαν, ὥστε μὴ περαιτέρω προ-
 20 θῆναι «Καιρὸς γάρ», φησί, «παντὸς ἀνθρώπου ἦκει ἐναντίον
 ἐμοῦ». Ὅρα καὶ ἐνταῦθα, πῶς καθάπερ ἀνωτέρω ἔλεγε,
 «Πᾶς τις διανοεῖται», οὕτω καὶ νῦν, «Παντὸς ἀνθρώπου».
 Πάντες γὰρ συμφωνοῦσι, πρὸς τὴν παρανομίαν ἠτιομόλη-
 σαν, φησί, καὶ οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἐν τοσοῦτῳ πλήθει τινὰ τῆς
 25 ἀρετῆς λόγον ποιούμενον. «Καιρὸς γάρ», φησί, «παντὸς ἀν-
 θρώπου ἦκει ἐναντίον ἐμοῦ». «Καιρὸς», τοῦτ' ἔστιν, ἔφθα-
 σεν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν δεῖ τὴν τομὴν ἐπιθεῖναι καὶ τὴν νο-
 μὴν τοῦ ἔλκουσ ἐπισχεῖν. Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἦκει
 ἐναντίον ἐμοῦ· ὥσανεὶ μηδενὸς ἐφορῶντος καὶ μέλλοντος
 30 εὐθύνας ἀπαιτεῖν τῶν αὐτοῖς πεπλημμελημένων, οὕτω πρὸς
 τὰς παρανόμους πράξεις ἑαυτοὺς ἐξέδωκαν οὐκ ἐννοοῦντες,
 διὰ ἐμὲ λαθεῖν οὐχ οἶόν τε τὸν τὴν σύστασιν τῆς ζωῆς χαρι-

Θεοῦ καὶ ὅτι ὠνόμασεν αὐτοὺς γῆν καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές, ἀφοῦ ἡσυχολοῦντο μὲ παράνομα ἔργα καὶ τοὺς ὠνόμασεν μὲ τὸ ὄνομα τῆς σαρκός, ἀφοῦ τοὺς ἐστέρησε τὸ φυσικόν των ὄνομα, μᾶς φανερώνει μὲ τὰ ἐπόμενα τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν του συγκατάβασιν. Τί λέγει λοιπόν; «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε»¹⁰.

3. Βλέπε τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα. Καθ' ὅσον ἀνακοινώνει εἰς τὸν δίκαιον ὡς φίλος πρὸς φίλον τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν σκοπεύει νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ λέγει· «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων, διότι ἡ γῆ ἐγένευσεν ἀπὸ τὰς ἀδικίας αὐτῶν. Καὶ ἰδού, θὰ καταστρέψω αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν αὐτῶν»¹¹. Τί σημαίνει «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων»; Πολλὴν μακροθυμίαν, λέγει, ἐπέδειξα καὶ πολλὴν ἀνεξικακίαν, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ μὴ ἐπιβάλω τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἐπιβάλω. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῶν ἁμαρτιῶν των τοὺς ὠδήγησεν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, πρέπει καὶ τέλος νὰ δοθῇ καὶ νὰ διακοπῇ ἡ κακία των, ὥστε νὰ μὴ συνεχίσουν περισσότερο. Διότι λέγει· «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων». Βλέπε καὶ ἐδῶ ὅτι ὁμιλεῖ, ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ προηγουμένως, «ἡ καρδία παντὸς ἀνθρώπου διανοεῖται», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὁμιλεῖ καὶ τώρα καὶ λέγει· «Ὀλων τῶν ἀνθρώπων». Διότι, λέγει, ὅλοι συμφωνοῦν, ὅτι μόνοι των ἐτράπησαν πρὸς τὴν κακίαν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τόσον πλῆθος νὰ εὐρεθῇ κάποιος, ὁ ὁποῖος νὰ ἦτο ἐνάρετος. Διότι λέγει, «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων». «Καιρός», δηλαδὴ ἔφθασεν ἡ ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἐκτομὴ καὶ ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ἔλκου. «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων». Παρεδόθησαν εἰς τὰς παρανόμους πράξεις, ὡσὰν νὰ μὴ τοὺς ἔβλεπε κανεὶς, χωρὶς νὰ σκεφθοῦν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ διαφύγουν τὴν ἰδικὴν μου προσοχὴν, ὁ ὁποῖος

11. ἐ.ἀ.

ζόμενον, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν χαρισάμενον, καὶ ἰσοσῦτων ἀγαθῶν τὴν χορηγίαν παρεσοχηκότα.

«Καιρὸς τοίνυν παντὸς ἀνθρώπου ἦκει ἐναντίον ἐμοῦ». Εἶτα ὡσπερ ἀπολογούμενος τῷ δικαίῳ καὶ δεικνύς, ὅτι ἡ
 5 τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς ὑπερβολὴ εἰς ταύτην αὐτὸν ἐκκα-
 λεῖται τὴν ἀγανάκτησιν, φησὶν, «Ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδι-
 κίας ἀπ' αὐτῶν». Μὴ γὰρ παρέλιπόν τι, φησί, τῶν εἰς κη-
 κίαν συντεινόντων; Τοσοῦτον ἐπεδείξαντο τὸ μέγεθος, ὡς
 καὶ ὑπερβλύσειν λοιπὸν τὴν κακίαν καὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῆς
 10 κακίας ἐυπεπληθῆσαι. Διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτοὺς καταφθείρω,
 καὶ τὴν γῆν. «Καὶ ἰδού», φησὶν, «ἐγὼ καταφθείρω αὐτοὺς
 καὶ τὴν γῆν». Ἐπειδὴ αὐτοὶ προλαβόντες διὰ τῶν παρανό-
 μων πράξεων ἑαυτοὺς κατέφθειραν, διὰ τοῦτο παντελῆ πανω-
 λεθρίαν ἐπάγω, καὶ ἀφανισμὸν ἐργάζομαι, καὶ αὐτῶν, καὶ
 15 τῆς γῆς, ἵνα καθαροὺς τινα δυνηθῆ ἰδέσθαι ἢ γῆ καὶ ἀπο-
 καθήρσασθαι τοῦ ρύπου τῶν ἰσοσῦτων ἁμαρτημάτων.

Ἐννόει μοι λοιπὸν ποίαν εἰκὸς ἔχειν ψυχὴν τὸν δίκαιον
 τοῦτον ταῦτα ἀκούοντα παρὰ τοῦ Δεσπότου. Εἰ γὰρ καὶ
 πολλὴν ἀρετὴν ἑαυτῷ συνήδει, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀναλγήτως
 20 ἐδέχεται τὰ λεγόμενα. Φιλόσοργον γὰρ τῶν δικαίων τὸ
 γένος, καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας πάντα ἂν ἔλοιτο
 εὐκόλως ὑπομεῖναι. Πῶς τοίνυν εἰκὸς ἦν ἐκ τῶν ρημάτων
 τούτων συνέχεσθαι τὸν θαυμάσιον τοῦτον ὑπογράφοντα ἤδη
 τῷ λογισμῷ τὴν ἀπάντων ἀπώλειαν, καὶ τὴν τῆς κτίσεως
 25 ἀπάσης φθοράν, ἴσως οὐδὲ περὶ αὐτοῦ τι χρησιτὸν ὑποπιεύ-
 οντα; Οὐδέπω γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο φανερόν. Ἴν' οὖν μὴ
 διαταράτῃται τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ μικρὰν τινα παραμυθίαν
 ἐν τῷ τοιοῦτῳ μεγέθει τῆς ἀθυμίας σχεῖν δυνηθῆ, ἐπειδὴ
 ἐδίδαξεν αὐτὸν τῆς κακίας αὐτῶν τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι
 30 καιρὸς κατεπείγει λοιπὸν ἀπαιτῶν θάψαι αὐτοὺς ἰδέσθαι
 τὴν τομὴν, φησὶν πρὸς αὐτόν· ἐκείνους μὲν κοινὸς ὄλεθρος
 ἐκδέξεται. «Σὺ δὲ ποιήσον σεαυτῷ κιβωτόν». Τί ἐστι, «Σὺ

ἐχάρισα τὴν ζωὴν καὶ ἐδημιούργησα τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ ἔχω παραχωρήσει τόσα ἀγαθά.

Ἔφθασε λοιπὸν τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειτα ὡσὰν νὰ ἀπολογῆται πρὸς τὸν δίκαιον καὶ ἀποδεικνύων, ὅτι αἱ ὑπερβολικαὶ ἁμαρτίαι αὐτῶν ὤθησαν αὐτὸν πρὸς τὴν ἀγανάκτησιν, λέγει, «Ὅτι ἡ γῆ ἦτο γεμάτη ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν». Διότι λέγει, μήπως παρέλειψαν κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού ὀδηγοῦν εἰς τὴν κακίαν; Τόσῃν μεγάλῃν κακίαν ἐπέδειξαν, ὥστε νὰ ὑπερεκχειλίζη ἡ κακία καὶ ὅλη ἡ γῆ νὰ γεμίση ἀπὸ αὐτήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν θὰ καταστρέψω καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν. Ἐπειδὴ κατέστρεψαν τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὰς παρανόμους ἐνεργείας των ἐκ τῶν προτέρων, διὰ τοῦτο ἐπιφέρω ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν καὶ ἐτοιμάζω τὸν ἀφανισμόν καὶ αὐτῶν καὶ τῆς γῆς διὰ νὰ καθαρθῆ ἡ γῆ καὶ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν δυσωδίαν τῶσων ἁμαρτιῶν.

Σκέψου λοιπὸν πόσῃν ψυχικῇν δύναμιν ἔπρεπε νὰ ἔχη αὐτὸς ὁ δίκαιος, ὅταν ἤκουε τὸν Κύριον νὰ λέγῃ αὐτά. Διότι ἂν καὶ ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι ἦτο πολὺ ἐνάρετος, ὅμως δὲν ἤκουεν αὐτὰ πού ἔλεγεν ὁ Θεὸς χωρὶς πόνον. Διότι ὅλοι οἱ δίκαιοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀγάπην καὶ θὰ προετίμων νὰ ὑπομείνουν τὰ πάντα χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων. Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατόν μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς νὰ μὴ χάσῃ τὸ θάρρος του ὁ δίκαιος αὐτός, ὅταν ἔχη ὡς σίγουρη εἰς τὴν σκέψιν του τὴν καταστροφὴν τῶν πάντων καὶ τὴν φθορὰν ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως, χωρὶς νὰ σκέπτεται ἴσως τίποτε τὸ καλὸν οὔτε διὰ τὸν ἑαυτόν του; Διότι ποτὲ μέχρι τώρα δὲν εἶχε γίνεи φανερόν τοῦτο εἰς αὐτόν. Διὰ νὰ μὴ ταράσσεται λοιπὸν ὁ λογισμὸς του, ἀλλὰ νὰ ἡμπορῆ νὰ ἔχη κάποιαν μικρὰν παρηγορίαν εἰς τὴν τόσον μεγάλην στενωχωρίαν του, ἀφοῦ εἶπεν εἰς αὐτόν τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν αὐτῶν καὶ ὅτι ἔφθασεν ὁ καιρὸς πού ἀπαιτεῖ νὰ δεχθοῦν τὴν τομὴν, λέγει πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνοι μὲν θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς κοινὴν καταστροφὴν, «Σὺ ὅμως νὰ κατασκευάσης διὰ

- δέ»; Ἐπειδὴ οὐκ ἐκοινώνησας αὐτοῖς τῆς κακίας, ἀλλὰ
καὶ μετὰ ἀρετῆς τὸν βίον ὅλον διήνησας, διὰ τοῦτο σοι
προσιάτιω κιβωτὸν κατασκευάσαι. «Ἐκ ξύλων τετραγώνων,
ἀσήπιων. Νοσοσίας ποιήσεις τὴν κιβωτὸν καὶ ἀσφαλιώσεις
5 ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν αὐτὴν τῇ ἀσφάλτῳ. Ἔστω δὲ τριακον-
οσίων πηχῶν τὸ μῆκος, καὶ πενήκοντα τὸ πλάτος, καὶ τριώ-
κοντα τὸ ὕψος. Ἐπισυνάγων ποιήσεις τὴν κιβωτὸν καὶ εἰς
πῆχυν συντελέσεις αὐτὴν ἄνωθεν, τὴν δὲ θύραν ποιήσεις ἐκ
πλαγίων, κατὰ γαῖα διώροφα καὶ τριώροφα ποιήσεις αὐτήν».
- 10 Σκόπει Θεοῦ συγκατάθεσιν καὶ δύναμιν ἄφατον καὶ
φιλανθρωπίαν πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν. Ὁμοῦ καὶ τὴν
περὶ τὸν δίκαιον πρόνοιαν ἐπιδείκνυται προσιάτιων αὐτῷ
τὴν κιβωτὸν κατασκευάσαι, καὶ διαταξάμενος καὶ τὸν τρόπον
τῆς κατασκευῆς, καὶ τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος,
15 καὶ παραμυθίαν αὐτῷ χαρίζεται μεγίστην, ἐλπίδας αὐτῷ
σωτηρίας ὑπογράφων διὰ τῆς κατασκευῆς, κἀκεῖνους τοὺς
ἰσοᾶντα ἡμαρτηκότας βουλόμενος διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς
κιβωτοῦ εἰς ἔννοιαν ἐλθόντας τῶν αὐτοῖς εἰργασμένων καὶ
μετάνοιαν ἐπιδειξαμένους τῆς ἀγανακίσεως τὴν πείραν
20 μὴ λαβεῖν. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγος χρόνος πάλιν αὐτοῖς πρὸς μετάνοιαν
παρεσχέθη διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ, ἀλλὰ
καὶ σφόδρα πολὺς καὶ ἰκανός, εἰ μὴ σφόδρα ἦσαν ἀγνώμο-
νες, καταπιῆξαι πρὸς τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπαισιμένων. Εἰ-
κὸς γὰρ ἕκαστον αὐτῶν ὀρῶντα τὸν δίκαιον τεκταινόμενον
25 τὴν κιβωτὸν τὴν αἰτίαν πυνθάνεσθαι τῆς κατασκευῆς, εἶτα
μαθόντα τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγανάκτησιν εἰς αἴσθησιν ἐλθεῖν τῶν
οἰκειῶν ἁμαρτημάτων, εἴπερ ἐβούλοντο. Ἄλλ' ἐκεῖνοι οὐδὲ
ἐντεῦθεν ἐκέρδανάν τι πλεον, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ ἠδύναντο,
ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἠβουλήθησαν.
- 30 4. Ἐπειδὴ τοίνυν τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ
τῷ δικαίῳ διετάξατο, κοινοῦται αὐτῷ καὶ τῆς τιμωρίας τὸ

12. ἔ.ἄ. στ. 14.

13. ἔ.ἄ. 14-16,

τὸν ἑαυτὸν σου κιβωτὸν»¹². Τί σημαίνει, «Σὺ ὅμως»; Ἐπειδὴ δὲν ἔλαβες μέρος εἰς τὴν κακίαν αὐτῶν, ἀλλὰ ἔζησες κατὰ ἐνάρετον τρόπον, διὰ τοῦτο σοῦ δίδω ἐντολὴν νὰ κατασκευάσῃς κιβωτὸν «Ἀπὸ ξύλα τετράγωνα, τὰ ὁποῖα νὰ μὴ σαπίζουν. Νὰ χωρίσῃς τὴν κιβωτὸν κατὰ δωμάτια καὶ νὰ ἀλείψῃς αὐτὴν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς μὲ πίσσαν. Τὸ μῆκος αὐτῆς νὰ εἶναι τρικοσίων πήχεων, τὸ πλάτος πενήκοντα καὶ τὸ ὕψος τριάκοντα. Συναρμολογῶν τὰ ξύλα θὰ κατασκευάσῃς τὴν κιβωτὸν καὶ ἡ στέγη αὐτῆς νὰ ἔχη κλίσιν ἐνὸς πήχεως, ἡ δὲ εἴσοδος νὰ εὐρίσκεται εἰς τὰ πλάγια καὶ νὰ κἀνης πρῶτον, δεῦτερον καὶ τρίτον ὄροφον»¹³.

Πρόσεξε τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρωπίνην λογικὴν. Συγχρόνως λαμβάνει πρόνοιαν διὰ τὸν δίκαιον, μὲ τὸ νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸν ἐντολὴν νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτὸν καὶ μὲ τὸ νὰ τοῦ ἀποκαλύπτῃ καὶ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς, καὶ τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος, καὶ τὸν παρηγορεῖ πολὺ μὲ τὸ νὰ τοῦ δίδῃ ἐλπίδας σωτηρίας μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ καὶ μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ μὴ δοκιμάσουν τὴν ἀγανάκτησίν του, ὅσοι εἶχον ἁμαρτήσῃ τὸσον πολὺ, ἀφοῦ συνειδητοποιήσουν τὰς πράξεις των μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ καὶ δείξουν, ὅτι μετανοοῦν. Καθ' ὅσον δὲν ἦτο ὀλίγος ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ μετανοήσουν μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ, ἀλλὰ πολὺς καὶ ἀρκετὸς διὰ νὰ συνέλθουν καὶ νὰ διορθώσουν τὰ σφάλματά των, ἐφ' ὅσον δὲν ἦσαν πολὺ ἀγνώμονες. Διότι ἦτο φυσικὸν ὁ καθείς νὰ βλέπῃ τὸν δίκαιον νὰ κατασκευάζῃ τὴν κιβωτὸν καὶ νὰ ζητῇ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς κατασκευῆς καὶ ὅταν θὰ ἐμάνθανε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ νὰ συνειδητοποιεῖ, ἐφ' ὅσον ἤθελε, τὰ ἁμαρτήματά του. Ἐκεῖνοι ὅμως οὔτε ἀπὸ ἐδῶ δὲν ἐκέρδισαν τίποτε περισσότερον, ὅχι ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἤθελον.

4. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὸν δίκαιον νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτὸν, ἀνακοινώνει εἰς αὐτὸν καὶ τὸ εἶ-

εἶδος, ἧς ἤμελλεν ἐπάγειν, καὶ φησι· οὐ μὲν ταύτην κατε-
 σκεύασον καθὰ διαταξάμην, ἐγὼ δέ, ἐπειδὴν πληρώσης τὴν
 κατασκευήν, καὶ τὰ κατὰ σὲ ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσω. «Ἐγὼ
 δὲ ἰδὼν ἐπάγω τὸν κατακλυσμόν, ὕδωρ ἐπὶ τὴν γῆν, κα:
 5 φθεῖραι πᾶσαν σάρκα, ἐν ἧ ἔστι πνεῦμα ζωῆς ὑποκάτω
 τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἂν ἦ ἐπὶ τῆς γῆς τελευτήσῃ». Ὅσα
 πῶς καὶ διὰ τῆς ἀπειλῆς δεικνύσι τῶν ἡμαρτημένων αὐ-
 τοῖς τὸ μέγεθος, καὶ φησι καὶ τὴν αὐτὴν τιμωρίαν ἐπάξω
 καὶ τοῖς λογικοῖς καὶ τοῖς ἀλόγοις. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν αὐτῶν
 10 προεδρίαν προεδδώκασι, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων μειέ-
 πεσον κακίαν, οὐδεμίαν διαφορὰν ἔξει ἢ τιμωρία. «Ἐπάγω
 γὰρ κατακλυσμόν ὕδατος καταφθεῖραι πᾶσαν σάρκα, ἐν ἧ
 ἔστι πνεῦμα ζωῆς ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ». Καὶ τὰ κτήνη,
 φησί, καὶ τὰ πτερινά, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ τετραπόδα, καὶ
 15 ὅσα ἐστὶν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ, καταφθαρήσεται. Καὶ ἵνα
 μάθῃς, ὅτι οὐδὲν καταλειφθήσεται, φησί, «Καὶ ὅσα ἐστὶν ἐπὶ
 τῆς γῆς τελευτήσῃ». Καὶ γὰρ καθαροῦ λοιπὸν δεῖται ἡ
 οἰκουμένη, ἀλλὰ τοῦτο μὴ σε ταρατιέτω μηδὲ συγχέτω σου
 τὸν λογισμόν. Ὅρθῶν γὰρ αὐτῶν τοῦ ἔλκουσ τὸ ἀνίατον, σιγ-
 20 σαι θούλωμαι τὰ τῆς κακίας ρεύματα, ἵνα μὴ μεῖζοσι τιμω-
 ρίαις ἑαυτοὺς ὑπευθύνους καταστήσωσι.

Διὸ καὶ νῦν τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν μιμούμενος καὶ
 ἀγαθότητι κεραινὸς τὴν ἀγανάκτησιν, τοιαύτην ἐπάγω τὴν
 τιμωρίαν, ὡς ἀνώδυνον αὐτοῖς γενέσθαι καὶ ἀνεπαίσθητον.
 25 Οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς μέγεθος ἀφο-
 ρῶν, οὐδὲ τίνων ἄξιοι τυγχάνουσι, ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα
 προσῶν καὶ τούτοις θούλωμαι τὴν ἀρμύτουσαν τιμωρίαν
 ἐπαγαγεῖν καὶ τοὺς ἐξῆς μέλλοντας ἔσεσθαι τῆς ἐκ τούτων
 ἀπαλλάξαι λύμης. Μὴ τοίνυν κατηφῆς ἔσο, μηδὲ θορυβοῦ
 30 ταῦτα ἀκούων. Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνους ἀξία τῶν ἡμαρτημένων
 δίκη καταλήφεται, ἀλλὰ «Στήσω τὴν διαθήκην μου μετὰ

14. ἐ.ἀ. 17.

15. ἐ.ἀ.

16. ἐ.ἀ. 18.

δος τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ λέγει. Ἐσὺ νὰ κάνῃς αὐτήν, ὅπως σὲ διέταξα καὶ ἐγώ, ὅταν τελειώσης τὴν κατασκευὴν, θὰ ἀσφαλίσω ὅλους τοὺς ἰδικούς σου. «Ἐγὼ δὲ ἰδοὺ θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν ὕδατος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὥστε νὰ καταστραφῇ κάθε ζῶσα σὰρξ κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ ἀποθάνουν, ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»¹⁴. Βλέπε λοιπὸν πῶς δεικνύει καὶ μὲ τὴν ἀπειλὴν τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων των καὶ λέγει. Τὴν ἰδίαν τιμωρίαν θὰ ἐπιβάλλω καὶ εἰς τὰ λογικά, δηλαδὴ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔχουν προδώσει οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀξίαν των καὶ μετέπεσαν εἰς τὴν κακίαν τῶν ἀλόγων. «Διότι θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν ὕδατος διὰ νὰ καταστρέψω πᾶσαν σάρκα ζῶσαν εὐρισκομένην κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν». Καὶ τὰ κτήνη, λέγει, καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ τετράποδα καὶ ὅσα εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν θὰ καταστραφοῦν. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι δὲν θὰ μείνῃ τίποτε, λέγει «Καὶ ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν θὰ ἀποθάνουν»¹⁵. Καθ' ὅσον ἡ οἰκουμένη χρειάζεται καθαροῖν, ἀλλὰ αὐτὸ νὰ μὴ σὲ τaráσῃ οὔτε νὰ σοῦ προκαλῇ σύγχυσιν. Διότι βλέπων τὴν ἀνίατον πληγὴν αὐτῶν, θέλω νὰ σταματήσω τὴν κακίαν των, διὰ νὰ μὴ καταστοῦν ὑπεύθυνοι μεγαλυτέρας τιμωρίας.

Διὰ τοῦτο καὶ τώρα παρακινούμενος ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν μου καὶ κατευνάζων τὴν ἀγανάκτησίν μου μὲ τὴν ἀγαθότητά μου ἐπιβάλλω αὐτὴν τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ εἶναι ἀνώδυνος καὶ ἀνεπαίσθητος. Καὶ δὲν ἀποβλέπω πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων των, οὔτε ποίας τιμωρίας εἶναι ἄξιοι, ἀλλὰ προβλέπων τὰ μέλλοντα ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιβάλλω εἰς αὐτοὺς τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν, ὥστε ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ζήσουν εἰς τὸ μέλλον, νὰ τοὺς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν φθοράν, ἢ ὁποία θὰ προήρχετο ἀπὸ αὐτοῦς. Μὴ γίνεσαι λοιπὸν κατηφής, οὔτε νὰ θορυβῆσαι ἀκούων αὐτά. Διότι καὶ ἂν ἐκεῖνοι δεχθοῦν τιμωρίαν ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων των, ὅμως «θὰ συνάψω μαζί σου συμφωνίαν»¹⁶. Ἐπειδὴ

σοῦ». Ἐπειδὴ πάντες οἱ προλαβόντες ἀναξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν καὶ οὐ γέγονασι ἐγγνώμονες περὶ τὰς ἐμὰς ἐντολάς, μετὰ σοῦ λοιπὸν στήσω τὴν διαθήκην μου.

Καὶ γὰρ ὁ πρωτόπλαστος, μετὰ ἰσοσύντης εὐεργεσίας ἅ-
 5 πάτην ὑπομείνας, παρέβη μου τὰς ἐντολάς καὶ ὁ ἐξ ἐκείνου
 πάλιν τεχνεῖς εἰς αὐτὸν τῆς κακίας τὸν πνυθμένα ὤλλιοθε.
 Διὸ καὶ διηνεκῆ τὴν τιμωρίαν ἐδέξατο μετὰ τῆς κατάρτας.
 Ἄλλ' οὐδὲ ταῖς τοῦτου τιμωρίαις οἱ μετ' αὐτὸν ἐσοφροσί-
 σθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπεδαφιλεύσαντο, ὡς καὶ τῆς γενεαλο-
 10 γίας αὐτοὺς ἀποδοκιμασθῆναι. Μετὰ δὴ ταῦτα εὐρὼν τὸν
 Ἐνὸχ τῆς ἀρειῆς τὴν εἰκόνα διασώζοντα, διὰ τὴν πολλὴν
 εὐαρέστησιν ζῶντα αὐτὸν μετέθηκα, δεικνὺς καὶ τοῖς τὴν
 ἀρειτὴν μειοῦσιν, ὅσων καταξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν καὶ βου-
 λόμενος τοὺς ἐξῆς ζηλωτὰς ἐκείνου κατασιῆσαι καὶ τὴν
 15 αὐτὴν ἐκείνῳ θαδίσαι ὁδόν. Ἐπεὶ τοίνυν, πάντων λοιπὸν
 ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτομολησάντων, σὲ μόνον εὐρὼν ἐν ἰσοσύντῃ
 πλήθει δυνάμενον ἀνακαλέσασθαι τοῦ προπάτορος τὴν παρά-
 βασιν, μετὰ σοῦ στήσω τὴν διαθήκην μου. Ἡ γὰρ τῶν θε-
 βιωμένων σοι προᾶξις ἀξιόπιστόν σε δείκνυσι πρὸς τὸ δε-
 20 ξασθαι τὰς παρ' ἐμοῦ ἐντολάς.

Εἶτα ἵνα μὴ καὶ ταῦτα ἀκούων ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἔτι
 ἀθυμῆ, ὡς μόνος μέλλων καταλειφθῆσεσθαι, παραμυθούμι-
 νος αὐτόν, ὡς εἶπεῖν, πάλιν φησὶν «Εἰσελεύσῃ δὲ εἰς τὴν
 κιβωτὸν σύ, καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ ἡ γυνὴ σου, καὶ αἱ γυναῖκες
 25 τῶν υἱῶν σου μετὰ σοῦ». Εἰ γὰρ καὶ πολὺ τῆς τοῦ δικαίου
 ἀρειῆς ἐλείποντο, ἀλλ' ὅμως τῆς ὑπερβαλλούσης ἐκείνων
 κακίας ἐκτὸς ἦσαν. Ἄλλως δὲ καὶ διὰ δύο ταύτας τὰς
 αἰτίας τῆς σωτηρίας ἀπολαμβάνουσι, μίαν μὲν, εἰς τιμὴν τοῦ
 δικαίου· ἔθος γὰρ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ τιμᾶν τοὺς αὐτοῦ
 80 δούλους καὶ χαρίζεσθαι αὐτοῖς πολλάκις τὴν ἐτέρων σωτη-
 ρίαν, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Παύλου πεποίηκε, τοῦ διδα-
 σκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ πανταχοῦ τὰς ἀκτίνας τῆς οἰ-

όλοι οί προηγούμενοι ἀπεδείχθησαν ἀνάξιοι καὶ δὲν ἐξετέλεσαν μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς ἐντολάς μου, διὰ τοῦτο μαζί σου θὰ συνάψω συμφωνίαν.

Καὶ ὁ πρωτόπλαστος μετὰ ἀπὸ τόσας εὐεργεσίας ἐξηπατήθη καὶ παρέβη τὰς ἐντολάς μου καὶ αὐτὸς ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ αὐτὸν ἔφθασεν εἰς τὸν πυθμένα τῆς κακίας καὶ ὡς ἐκ τούτου μαζί μὲ τὴν τιμωρίαν ἔλαβε καὶ τὴν κατάραν. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ ἀπόγονοί του ὄχι μόνον δὲν συνετίσθησαν οὔτε μὲ τὰς τιμωρίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ συνέχισαν τὰς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ κατηγορηθῆ καὶ ὅλη ἡ γενεὰ αὐτῶν. Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐπειδὴ εὔρον τὸν Ἐνώχ νὰ διατηρῆ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπειδὴ μοῦ ἦτο εὐάρεστος, ἐν ὄσῳ ἔζη, διὰ τοῦτο τὸν μετέφερα ζῶντα εἰς τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ δείξω εἰς τοὺς ἐξασκοῦντας τὴν ἀρετὴν πόσων ἁμοιβῶν γίνονται ἄξιοι καὶ ἐπειδὴ ἤθελον νὰ κάνω τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ζηλωτάς του, διὰ νὰ βαδίσουν τὴν ἰδίαν ὁδὸν μὲ ἐκεῖνον. Ἐπειδὴ λοιπόν, ἐνῶ ὅλοι εἶχον παραδοθῆ εἰς τὴν κακίαν, εὔρον, ἀπὸ τόσον πλῆθος, ἐσὲ ἱκανὸν νὰ ἐπανορθώσης τὴν παράβασιν τοῦ προπάτορος, διὰ τοῦτο θὰ συνάψω μὲ σὲ συμφωνίαν. Διότι αἱ πράξεις τῆς ζωῆς σου σὲ καθιστοῦν ἄξιον νὰ δεχθῆς τὰς ἐντολάς μου.

Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ στενοχωρῆται ἀκόμη ὁ δίκαιος, καὶ θίαν ἤκουεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἀπομείνη μόνος του, ὡσὰν νὰ τὸν παρηγορῆ, λέγει πάλιν. «Θὰ εἰσέλθητε εἰς τὴν κιβωτὸν σύ, οἱ υἱοί σου, ἡ σύζυγός σου καὶ αἱ σύζυγοι τῶν υἱῶν σου μαζί μὲ σέ»¹⁷. Αὐτοὶ ἂν καὶ δὲν ἦσαν ἐνάρετοι, ὅσον καὶ ὁ δίκαιος, ὅμως ἀπείχον πολὺ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἄλλωστε ἐπιτυγχάνουν τὴν σωτηρίαν των διὰ τοὺς ἐξῆς δύο λόγους. Καὶ πρῶτον μὲν πρὸς τιμὴν τοῦ δικαίου. Συνηθίζει δηλαδὴ ὁ φιλόανθρωπος Κύριος νὰ τιμᾷ τοὺς δούλους του καὶ νὰ χαρίζῃ πολλὰς φορὰς εἰς αὐτοὺς τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, τὸν διδάσκαλον τῆς οἴκουμένης, ὁ ὁποῖος διεσκόρπισε παντοῦ τὰς ἀκτῖνας

κειάς διδασκαλίας ἀγιέντος. Ἦνίκα γὰρ οὗτος ἐπὶ τὴν
 Ρώμην ἀνήγειτο, χειμῶνος κατὰ τὴν θάλατταν πολλοῦ γενο-
 μένου, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ πλοίῳ περὶ αὐτῆς τῆς σωτη-
 ρίας δεδοικότες, καὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα χρησιτὴν ἐχόντων
 5 διὰ τὸ τοῦ κλυδωνίου μέγεθος, καλέσας ἅπαντάς φησιν·
 «Εὐθύμειτε, ἄνδρες. Ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται
 ἐξ ἡμῶν πλην τοῦ πλοίου. Παρέσιτη γὰρ μοι ταύτη τῆ νυκτι
 τοῦ Θεοῦ, οὐ εἰμι καὶ λατρεύω, ἄγγελος, λέγων, μὴ φοβοῦ,
 Παῦλε, κεχάρισται γὰρ σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας
 10 μετὰ σοῦ».

Εἶδες πῶς ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς τὴν σωτηρίαν ἐκείνοις
 προεξένησε; μᾶλλον δὲ οὐχ ἡ ἀρετὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Δεσπότου. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν διὰ
 μίαν μὲν αἰτίαν ταύτην· δι' ἑτέραν δέ, ἐπειδὴ ἐβούλετο ζῆ-
 15 μιν τινὰ καὶ ρίζαν τοῦ μέλλοντος εἰς τὸ ἐξῆς συνίστασθαι
 γένους καταλειφθῆναι· οὐκ ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦν τῷ Θεῷ
 καὶ ἄνωθεν πάλιν διαπλάσαι καὶ ἐξ ἐνὸς μόνου τὸ γένος
 ἀυξῆσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἐδοκίμασε τὴν οἰκείαν ἀγαθό-
 τητα μιμούμενος.

20 5. Σκόπει δὲ καὶ διὰ τῶν ἐξῆς τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα.
 Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ ἀπειλῇ τῆς τιμωρίας, μετὰ τοῦ τῶν ἀν-
 θρώπων γένους καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἐρπεία, καὶ τὰ πειτει-
 νά, καὶ τὰ θηρία ἀπολέσθαι εἶπεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα διὰ
 τὸν δίκαιον καὶ ἐκ τούτων εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτὸν ἀγ.
 25 ἐκάστου γένους προσιάττει μίαν συζυγίαν, ὥστε σπέρμα καὶ
 ἀπαρχὴν γενέσθαι τοῦ μετὰ ταῦτα μέλλοντος ἔσεσθαι πλή-
 θους. «Καὶ ἀπὸ πάντων», φησί, «τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάν-
 των τῶν θηρίων, καὶ ἀπὸ πάσης σαρκός, δύο δύο ἀπὸ πάν-
 των εἰσάξεις εἰς τὴν κιβωτόν, ἵνα τρέφῃς μετὰ σεαυτοῦ·
 30 ἄρσεν καὶ θῆλυ ἕσονται. Ἀπὸ πάντων τῶν ὀρνέων τῶν πε-
 τεινῶν κατὰ γένος, καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν κατὰ γένος, καὶ

ιῆς διδασκαλίας του. Διότι, ὅταν ὠδηγεῖτο εἰς τὴν Ρώμην καὶ συνέβη μεγάλη θαλασσοταραχή, ἐνῶ ὅλοι μέσα εἰς τὸ πλοῖον ἐφοβοῦντο διὰ τὴν ἰδίαν τῆς σωτηρίαν των καὶ δὲν εἶχον καμμίαν ἐλπίδα νὰ σωθοῦν λόγῳ τῆς μεγάλης τρικυμίας, ἐκάλεσεν ὄλους τοὺς ἐπιβάτας καὶ τοὺς εἶπεν· «Ἄνδρες, νὰ ἔχετε θάρρος. Διότι δὲν θὰ καθῆ ἀπὸ ἡμᾶς καμμία ψυχὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πλοῖον. Αὕτῃ τὴν νύκτα παρουσιάσθη εἰς ἐμὲ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκω καὶ τὸν ὁποῖον λατρεύω καὶ μοῦ εἶπε· Μὴ φοβεῖσαι, Παῦλε, διότι ὁ Θεὸς ἐχάρισεν εἰς ἐσὲ ὄλους, ὅσους πλέουν μαζί σου»¹⁸.

Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ἐξησφάλισε τὴν σωτηρίαν των εἰς ἐκείνους ἢ ἀρετὴ τοῦ Παύλου; Μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον ἢ ἀρετὴ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ φιlanθρωπία τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ τώρα. Ἡ πρώτη αἰτία τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἦτο αὐτή, ἡ ἀρετὴ δηλαδὴ τοῦ δικαίου. Ἡ δευτέρα αἰτία εἶναι τὸ ὅτι ἤθελε νὰ ἀφήσῃ κάποιαν ζύμην καὶ ρίζαν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἀνασυσταθῆ εἰς τὸ μέλλον. Ὅχι διότι ἦτο ἀδύνατον εἰς τὸν Θεὸν νὰ δημιουργήσῃ καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ ἓνα μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ ἐνεργήσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀκολουθῶν τὴν ἀγαθότητά του.

5. Πρόσεξε ὅμως τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα. Ὅπως εἶπε κατὰ τὴν ἀπειλὴν τῆς τιμωρίας, ὅτι θὰ καταστρέψῃ μαζί μὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἔρπετά καὶ τὰ ἄγρια θηρία, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ τώρα χάριν τοῦ δικαίου διατάσσει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κιβωτὸν ἓν ζεῦγος ἀπὸ κάθε εἶδος ἐξ αὐτῶν, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν τὸ σπέρμα καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ προέλθῃ μετὰ ἀπὸ αὐτά. «Καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ κτήνη», λέγει, «καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία καὶ ἀπὸ κάθε ζωντιανόν, θὰ εἰσαγάγῃς εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ δύο, διὰ νὰ τὰ τρέφῃς μαζί μὲ σέ. Ἐκαστον ζεῦγος θὰ ἀποτελῆται ἀπὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ. Ἄπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῶν πτηνῶν, ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῶν κτηνῶν

ἀπὸ τῶν ἐρπειῶν τῶν ἐροπόντων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσελεύσονται πρὸς σέ, τρέφεσθαι μετὰ σεαυτοῦ, ἄρσεν καὶ θῆλυ». Τοῦτο μὴ ἀπλῶς παραδράμῃς, ἀγαπητέ· ἐννόησον γὰρ ὅσον ἔτικτε τῷ δικαίῳ τὸν θόρυβον, 5 ἐννοοῦντι τὴν τούτων ὕλων ἐπιμέλειαν. Οὐ γὰρ ἤρκει αὐτῷ ἢ φροντίς τῆς γυναικός, καὶ τῶν παιδῶν, καὶ τῶν τούτων γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ μέριμνα τῶν ἰσοσούτων ἀλόγων καὶ ἡ διατροφή προσεΐθειο.

Ἄλλ' ἀνάμεινον μικρόν, καὶ ὄψει τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθό-
 10 τητα, καὶ ὅπως ἐπικουφίζει τὴν ἐπικειμένην φροντίδα τῷ δικαίῳ. «Σὺ δὲ λήψῃ σεαυτῷ», φησί, «ἀπὸ πάντων τῶν βρωμάτων ὧν ἔδεσθε, καὶ συνάξεις πρὸς σεαυτόν, καὶ ἔσται σοι καὶ ἐκείνοις φαγεῖν». Μὴ νομίσης, φησί, ἀπρονοή-
 15 τὸν σε καταλιμπάνεσθαι. Ἴδὸν γὰρ προσιάτιω καὶ τὰ πρὸς τὴν ὑμετέραν τροφήν ἀρκοῦντα καὶ τὰ πρὸς διατροφήν τῶν ἀλόγων ἅπαντα εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτόν, ὥστε μήτε ἡμᾶς λιμοῦ καὶ στενοχωρίας πείραν λαβεῖν, μήτε τὰ ἄλογα διαφθαρῆναι οὐκ ἔχοντα τὴν κατάλληλον τροφήν. «Καὶ ἐ-
 20 ποίησε», φησί, «Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός, οὕτως ἐποίησε». Ὅρα μοι πάλιν καὶ ἐνταῦθα ἐγκωμίου μέγεθος. «Ἐποίησε», φησί, «Νῶε πάντα ὅσα ἐνετεί-
 25 λατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Οὐ τὸ μὲν τῶν ἐπιταχθέντων εἰς ἔργον ἤγαγε, τοῦ δὲ ἡμέλησεν, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐντελ-
 30 γόντα ἐποίησε, καὶ «Οὕτως ἐποίησε», ὥσπερ ἐνετείλατο αὐτῷ· οὐδὲν παρέλιπεν, ἀλλὰ πάντα ἐπλήρωσε, καὶ ἔδειξε καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων, ὅτι δικαίως ἠξιώθη εὐνοίας τυ-
 ρὰ τοῦ Δεσπότου. Πόσων στεφάνων οὐκ ἀξία ἂν γένοιτο ἡ μαρτυρία αὕτη, ἧς ἀπήλαυσε παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ὁ δίκαιος; Τίς ἂν γένοιτο μακαριστίτερος τοῦ πάντα εἰς ἔρ-
 30 γον ἀγαρόντος τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐνταλθέντα καὶ ἰσοσούτων

19. Γεν. 6, 19-20.

20. ἔ.ά. στ. 21.

21. ἔ.ά. στ. 22.

καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἑρπετῶν, τὰ ὁποῖα ἔρπουν εἰς τὴν γῆν, θὰ εἰσέλθουν μαζί σου ἀνὰ δύο, διὰ νὰ τρέφονται μαζί μὲ σὲ καὶ θὰ εἶναι ἕν ἄρρεν καὶ ἕν θῆλυ»¹⁹. Νὰ μὴ προσπεράσης αὐτό, ἀγαπητέ, χωρὶς προσοχὴν. Νὰ καταλάβῃς δηλαδὴ πόσον ἐταράσσετο, ὅταν ἐσκέπτετο τὴν φροντίδα πού ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃ δι' ὅλα αὐτά. Καθ' ὅσον δὲν ἔφθανεν ἡ φροντίς του διὰ τὴν γυναῖκα του, διὰ τὰ τέκνα του καὶ διὰ τὰς γυναῖκας τῶν τέκνων του ἀλλὰ τοῦ ἐπεφορῶν ζετο ἡ μέριμνα καὶ ἡ διατροφή τῶν ἀλόγων ζώων.

Περίμενε ὅμως ὀλίγον καὶ θὰ ἴδῃς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ἐλαφρύνει τὴν φροντίδα πού ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβῃ ὁ δίκαιος. «Σὺ θὰ πάρῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου», λέγει, «ἀπὸ ὅλα τὰ φαγητά, τὰ ὁποῖα τρώγονται καὶ θὰ τὰ συγκεντρώσῃς πλησίον σου, διὰ νὰ ἡμπορῆς νὰ τρέφῃσαι καὶ σὺ καὶ ἐκεῖνα»²⁰. Μὴ νομίσης, λέγει, ὅτι σὲ ἀφήνω χωρὶς νὰ ἐνδιαφερθῶ δι' ἐσέ. Διότι ἰδοὺ δίδω ἐντολὴν νὰ εἰσαγάγῃς μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἰδικὴν σου διατροφήν καὶ διὰ τὴν διατροφήν τῶν ἀλόγων ζώων, οὕτως ὥστε οὔτε σεῖς νὰ πεινάσετε καὶ νὰ εὐρεθῆτε εἰς δύσκολον κατάστασιν, οὔτε νὰ ἀποθάνουν τὰ ἄλογα ζῶα, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχουν τὴν κατάλληλον τροφήν. «Καὶ ὁ Νῶε», λέγει, «ἔκανεν ὅλα ὅσα εἶχε προστάξει εἰς αὐτόν ὁ Κύριος ὁ Θεός. Καὶ τὰ ἔκανεν, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε διατάξει ὁ Κύριος»²¹. Βλέπε πάλιν καὶ ἐδῶ τὸ ὑπερβολικὸν ἐγκώμιον. «Ἔκανε», λέγει, «ὁ Νῶε ὅλα, ὅσα εἶχε προστάξει εἰς αὐτόν ὁ Κύριος ὁ Θεός». Δὲν ἐπραγματοποίησε τὴν μίαν καὶ νὰ ἀμελήσῃ διὰ τὴν ἄλλην ἐντολήν, ἀλλὰ ἔφερον εἰς πέρας ὅλας τὰς ἐντολάς καὶ ἔτσι τὰς ἐπραγματοποίησεν, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε δώσει τὴν ἐντολήν ὁ Κύριος. Δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀλλὰ τὰ ἐξεπλήρωσεν ὅλα καὶ ἔδειξε μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα, ὅτι δικαίως ἠξιώθη τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ. Πόσων ἐπαίνων δὲν θὰ ἦτο ἀξία αὐτῆ ἡ μαρτυρία, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ δίκαιος ἀπὸ τὴν ἀγίαν Γραφήν; Ποῖος θὰ ἦτο περισσότερο μακαριστὸς ἀπὸ αὐτόν πού ἔφερον εἰς πέρας

ὕπακοήν περὶ τὰ ἐπιταχθέντα ἐπιδειξαμένου; Καὶ ἵνα μάθῃς
 ὅσης ἀξιοῦται διὰ τοῦτο τῆς προορήσεως παρὰ τοῦ τῶν ἁ-
 πάντων δημιουργοῦ, ἄκουε τῶν ἑξῆς.

«Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς Νῶε· εἰσελθε
 5 οὐ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτόν». Εἶτα ἵνα μάθωμεν,
 ὥς οὐ χάριτι μόνον σώζει τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ τῶν πόνων
 τὰς ἀμοιβὰς αὐτῷ δίδωσι καὶ τῆς ἀρετῆς τὰς ἀντιδόσεις,
 φησί. Διὰ τοῦτο σε προσιάτιω εἰς τὴν κιβωτὸν εἰσελθεῖν
 μετὰ τοῦ οἴκου σου, «Ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ
 10 ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ». Μεγάλῃ καὶ ἀξιόπιστος ἡ μαρτυρία.
 Τί γὰρ ἂν γένοιτο ταύτης μείζον, ὅταν αὐτὸς ὁ δημιουργός,
 ὁ καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, τοιαῦτα ψηφίζεται περὶ τοῦ
 δικαίου; «Ὅτι σε», φησὶν, «εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ».
 Ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ αὕτη, ὅταν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τις ταύτην
 15 ἐπιδείκνυται, ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς ἐκεῖνος ἀπαραλόγιστος τὴν
 ψῆφον φέρῃ. Εἶτα διδάσκων ἡμᾶς ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς
 τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς, ὅπερ ἀπῆται τότε παρὰ τοῦ δικαίου
 (οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ μέτρον παρ' ἐκάστου θούλεται τῆς ἀρετῆς
 εἰσφέρεισθαι, ἀλλὰ τῇ διαφορᾷ τῶν χρόνων καὶ τὴν διαφο-
 20 ρὰν τῆς ἀρετῆς ἐπιζητεῖ), φησὶν, «Ὅτι σε εἶδον δίκαιον
 ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ εἰς κακίαν ἀποκλινάση
 ιοσαύτην, ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ, τὴν ιοσαύτην ἀγνω-
 μοσύνην ἐπιδειξαμένη. Σὲ εἶδον δίκαιον, σὲ μόνον εὖρον
 εὐγνώμονα, σὲ εἶδον τῆς ἀρετῆς πολὺν ποιούμενον λόγον»
 25 οὐ μόνος ἐναντίον μου δίκαιος ὄφθης, τούτων ἀπάντων
 ἀπολλυμένων· σὲ προσιάτιω εἰσελθεῖν μετὰ τοῦ οἴκου σου·
 παντὸς εἰς τὴν κιβωτόν· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν
 κελεύω σε εἰσαγαγεῖν ἐπὶ ἐπὶ. Ἐπειδὴ προλαβὼν προσέ-
 ταξεν ἀδιορίστως ἀπὸ πάντων μίαν συζυγίαν εἰσαχθῆναι,

22. Γεν. 7, 1.

23. ἐ.ἀ.

ὅλας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπέδειξε τόσῃν ὑπακοῇν εἰς ὅλα τὰ προστάγματα; Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πόσον μεγάλης ὑποσχέσεως γίνεται ἄξιος ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, ἄκουσε τὰ ἐπόμυνα.

«Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Νῶε· νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν κιβωτὸν σὺ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά σου»²². Ἐπειτα διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δὲν σώζει τὸν δίκαιον μόνον μὲ τὴν χάριν του, ἀλλὰ ὅτι τοῦ ἀνταποδίδει τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων του καὶ τῆς ἀρετῆς του, λέγει. Διὰ τοῦτο σὲ διατάσσω νὰ εἰσέλθῃς μαζί μὲ τὴν οἰκογένειάν σου εἰς τὴν κιβωτόν, «Διότι σὲ εὔρον δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν»²³. Μεγάλη καὶ ἀξιόπιστος εἶναι ἡ μαρτυρία. Διότι ποῖον πρᾶγμα εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτήν, ὅταν ἀποφασίζῃ καὶ χαρακτηρίζῃ ἔτσι τὸν δίκαιον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Δημιουργός, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε τὴν ζωὴν; «Διότι σὲ εὔρον», λέγει, «δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν». Ἡ ἀληθινὴ ἀρετὴ εἶναι αὐτὴ, τὴν ὁποῖαν ἐπιδεικνύει κανεὶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ ποὺ χαρακτηρίζεται ἔτσι ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀλάνθαστος. Ἐπειτα διὰ νὰ διδάξῃ εἰς ἡμᾶς ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς, τὸ ὁποῖον ἐζήτει ἀπὸ τὸν δίκαιον τότε, (διότι δὲν θέλει νὰ προσφέρεται ἀπὸ τὸν καθένα τὸ ἴδιον εἶδος ἀρετῆς, ἀλλὰ ἀναλόγως μὲ τὴν ἐποχὴν ἀπαιτεῖ καὶ διαφορετικὴν ἀρετὴν), λέγει. «Διότι σὲ εὔρον δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν», ἡ ὁποία ἐστράφη πολὺ πρὸς τὴν κακίαν, εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν τὴν πονηράν, ἡ ὁποία ἔχει ἐπιδείξει πολλὴν ἀχαριστίαν. Εἶδον, ὅτι σὺ εἶσαι δίκαιος, εὔρον, ὅτι σὺ μόνον εἶσαι εὐγνώμων, εἶδον, ὅτι σὺ ἐνδιαφέρεσαι πολὺ διὰ τὴν ἀρετὴν. Μόνος σὺ εὐρέθης ἐνώπιόν μου δίκαιος, ἐνῶ ὅλοι αὐτοὶ εἶχον πάρει τὴν ὁδὸν τῆς καταστροφῆς. Σὲ διατάσσω νὰ εἰσέλθῃς μὲ ὅλην τὴν οἰκογένειάν σου εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ νὰ πάρῃς μαζί σου ἀπὸ τὰ καθαρὰ ζῶα ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη. Ἐπειδὴ προηγουμένως ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ εἰσαχθοῦν ἀπροσδιορίστως ἕνα ζεῦγος ἀπὸ κάθε ζῶον, διὰ τοῦτο τώρα

διὰ τοῦτο νῦν φησιν, «Ἀπὸ δὲ τῶν καθαρῶν ἐπὶ ἐπὶ, ἀπὸ δὲ τῶν μὴ καθαρῶν δύο δύο, ἄρσεν καὶ θῆλυ». *Εἶτα τὴν αἰτίαν διδάσκων ἐπήγαγε, «Διαθροῦμαι σπέρμα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».*

- 5 Ἄξιον δὲ ἐνταῦθα διερευνηῖσαι καὶ ἰδεῖν, πόθεν ἦδει ὁ δίκαιος τίνα μὲν ἦν καθαρὰ, τίνα δὲ ἀκάθαρτα. Οὐδέπω γὰρ ἦν ἡ διαίρεσις αὕτη γεγενημένη, ἦν μετὰ ταῦτα ὁ Μωϋσῆς ἐνομοθέτησε τοῖς Ἰουδαίοις. Πόθεν οὖν ἦδει; Οἴκοθεν, κινούμενος ἀπὸ τῆς ἐν τῇ φύσει ἐναποκειμένης διδασκαλίας,
- 10 μετὰ δὲ ταύτης καὶ ὁ λογισμὸς ὑπηγόρευσε. Οὐδὲν γὰρ ἀκάθαρτον τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένων. Πῶς γὰρ ἀκάθαρτον καλέσαιμὲν τι τῶν δημιουργηθέντων, ἅπαξ τῆς ἄνωθεν ψήφου περὶ αὐτῶν γεγενημένης, καὶ εἰπούσης τῆς θείας Γραφῆς ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ
- 15 ἰδοὺ καλὰ λίαν»; Ἄλλὰ λοιπὸν ἡ φύσις ἀφ' ἑαυτῆς κινουμένη τὴν διάκρισιν ταύτην ἐπεδείξατο. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἐννόησόν μοι ἔτι καὶ νῦν, ὅπως ἔν τισι μὲν τόποις τινῶν ἀπέχονται ἔτι οἱ ὡς ἀκαθάρτων καὶ μὴ νεομοσιμένων, ἔτι οἱ δὲν τούτων πάλιν τὴν μετὰ τὴν ποιῶνται τῆς συνη-
- 20 θείας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦτο ἀγούσης. Οὕτως οὖν καὶ τότε αὕτη ἡ ἐναποκειμένη γνώσις τῶν δικαίῳ ἐδίδασκε, τίνα μὲν ἦν πρὸς βρωσίν ἐπιτήδεια, τίνα δὲ ἀκάθαρτα, οὐκ ὄντα, ἀλλὰ νομιζόμενα. Τίνος ἔνεκεν, εἰπέ μοι, ὄνον ἀκάθαρτον ἠγοῦμεθα, καίτοι οὐδὲν ἕτερον σιτούμενον ἢ σπέρματα, ἕτερα
- 25 δὲ τῶν τριτοβάθμιων πρὸς βρωσίν ἐπιτήδεια νομιζόμενα, καίτοι ἀκαθάρτου τροφῆς μεταλαμβάνοντα; Οὕτω ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ χορηγηθεῖσα τῇ φύσει γνώσις τούτων διδάσκαλος ἐγένετο. Ἐτέρως δὲ ἔστιν εἰπεῖν, διὸ καὶ ὁ προστάξας Θεὸς τὴν γνώ-

24. ἔ.ἄ. στ. 2.

25. ἔ.ἄ. στ. 3.

26. Γεν. 1, 31.

λέγει, «Ἀπὸ μὲν τὰ καθαρὰ νὰ εἰσάγης ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη, ἀπὸ δὲ τὰ μὴ καθαρὰ ἀνὰ δύο καὶ θὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνα ἄρρεν καὶ ἀπὸ ἕνα θῆλυ»²⁴. Ἔπειτα ἐπιθυμῶν νὰ ἐξηγήσῃ τὴν αἰτίαν ὄλων αὐτῶν προσέθεσεν· «Διὰ νὰ γίνῃ ἡ διαιώνι- σις τοῦ εἴδους ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

Ἄξιζει ὁμοίως ἐδῶ νὰ ἐξετάσωμεν καὶ νὰ ἴδωμεν, ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν ὁ δίκαιος, ποῖα ζῶα ἦσαν καθαρὰ καὶ ποῖα ἦσαν ἀκάθαρτα. Διότι δὲν εἶχε γίνει καμμίαν φοράν αὐτὸς ὁ διαχωρισμός, τὸν ὁποῖον ἐθέσπισεν ὁ Μωϋσῆς εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν τὸ ἐγνώριζεν; Παρακινούμενος ἀπὸ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, ἀπὸ τὴν ἔμφυτον διδασκαλίαν καὶ μαζί με αὐτὴν τὸ ὑψηλόρευσε καὶ ἡ λογικὴ. Καθ' ὅσον ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τίποτε δὲν εἶναι ἀκάθαρτον. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ὀνομάσωμεν ἀκάθαρτον ἕνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε μίαν φοράν δι' αὐτὰ καὶ ἀφοῦ ἡ ἁγία Γραφή εἶπεν, ὅτι «εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα εἶχε δημιουργήσει καὶ ἰδοὺ ἦσαν πολὺ καλά»²⁵; Ἐπομένως ἡ ἴδια ἡ φύσις παρακινουμένη ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν της ἔκανε αὐτὴν τὴν διάκρισιν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθινὸν πρόσεξέ με, πῶς ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς μερικοὺς τόπους ὠρισμένοι ἄνθρωποι δὲν τρώγουν τὸ κρέας μερικῶν ζώων, ἐπειδὴ τὰ θεωροῦν ἀκάθαρτα, ἐνῶ μερικοὶ ἄλλοι τρώγουν αὐτό, ἐπειδὴ τὸ ἔχουν συνηθίσει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε ἡ ἔμφυτος γνῶσις ἐδίδασκεν εἰς τὸν δίκαιον, ποῖα ἦσαν κατάλληλα ὡς τροφή καὶ ποῖα ἐθεωροῦντο ἀκάθαρτα, ἐνῶ δὲν ἦσαν. Εἶπέ μου, διατί θεωροῦμεν τὸν ὄνον ἀκάθαρτον, ἂν καὶ αὐτὸς δὲν τρέφεται με τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον με σπόρους, ἐνῶ ἀντιθέτως μερικὰ ἄλλα τετράποδα τὰ θεωροῦμεν κατάλληλα πρὸς διατροφήν, ἂν καὶ χρησιμοποιοῦν τροφήν ἀκάθαρτον; Ἔτσι καθωδήγησεν αὐτὸν ἡ γνῶσις, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν φύσιν μας. Ἐξ ἄλλου ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ποῦ τὸν διέταξεν, αὐτὸς ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν

σιν αὐτῷ τούτων δήλην ἐποίησεν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ἀρκούντως εἰρήκαμεν.

6. Πάλιν δὲ ἕτερον ἡμῖν ἀνακύπτει ζήτημα· τί δήποιε ἀπὸ μὲν τῶν ἀκαθάρτων δύο δύο, ἀπὸ δὲ τῶν καθαρῶν 5 ἐπὶ ἐπὶ· καὶ πάλιν τίνος ἕνεκεν οὐχ ἕξ, οὐδὲ ὀκτώ, ἀλλ' ἐπὶ. Τάχα εἰς πολὺ μῆκος ὁ λόγος ἡμῖν ἐκτείνεται· ἀλλ' εἰ μὴ ἀπεκάμειτε, καὶ θούλεσθε, συντόμως καὶ περὶ τούτων διδάξωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἅπερ ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις χορηγήσῃ. Πολλοὶ γὰρ πολλὰ περὶ τούτων μυθολο- 10 γοῦσι, καὶ ἐντεῦθεν ἀφορμὴν λαμβάνοντες παρατηρήσεις ἀριθμῶν ἐπιδείκνυνται. "Οὐ δὲ οὐκ ἔστι παρατήρησις, ἀλλ' ἡ ἄκαιρος φιλοπραγμοσύνη τῶν ἀνθρώπων ταῦτα ἀναπλάττειν ἐπιχειρεῖ, ὅθεν καὶ αἱ πλείους τῶν αἰρέσεων ἐτέχθησαν, αὐτίκα μάλα εἴσεσθε. Καὶ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον 15 (ἵνα δόξωμεν ὡς ἐκ περιουσίας ἐπιστοιμίζειν τοὺς τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπεισφέροντας) εὗρίσκομεν ἐν ταῖς Γραφαῖς μᾶλλον τὸν τῆς συζυγίας ἀριθμὸν σωζόμενον. Καὶ γὰρ ἡνίκα ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς, δύο δύο αὐτοὺς ἀπέστειλε, καὶ αὐτοὶ δὲ πάντες δώδεκα ἦσαν, καὶ τὰ Εὐαγγέλιον 20 τέσσαρα τὸν ἀριθμὸν ἔσιν. Ἀλλὰ ταῦτα περιττὸν κινεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, δεδιδαγμένης ἅπαξ τοῖς τοιούτοις ἀποφράττειν τὰς ἀκοάς.

Ἀναγκαῖον δὲ λοιπὸν εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν ἐπὶ ἐπὶ ἀπὸ τῶν καθαρῶν εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτὸν προσέταξε. 25 Τὸ μὲν πλεῖονα προσιάξει τῶν καθαρῶν εἰσαχθῆναι, διὰ τὸ παραμυθίαν τινὰ ἔχειν καὶ τὸν δίκαιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῆς ἕξ ἐκείνων ἀπολαύσεως μετέχοντας. Τὸ δὲ ἐπὶ ἐπὶ, καὶ τοῦτο πάλιν, εἰ τὴν αἰτίαν μάθοιτε, ἀπόδειξις ἂν εἴη μεγίστη τῆς φιλοθέου γνώμης τοῦ δικαίου. Ἐπειδὴ γὰρ 30 ἦδει ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς τοῦ ἀνδρός τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅτι

τὴν ἰκανότητα νὰ διακρίνη αὐτὰ τὰ ζῶα. Διὰ τὰ καθαρὰ καὶ τὰ ἀκάθαρτα ὅμως ἔχομεν ὁμιλήσει πολὺ.

6. Ἀνακύπτει ὅμως πάλιν δι' ἡμᾶς ἄλλο ζήτημα. Διατί δηλαδὴ διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀπὸ μὲν τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο ζεύγη, ἀπὸ δὲ τὰ καθαρὰ ἀνὰ ἑπτὰ. Καὶ πάλιν. Διατί δὲν λέγει ὀκτῶ ἢ ἕξ ζεύγη, ἀλλὰ λέγει ἑπτὰ. Ἴσως νὰ ἐλεκτείνεται πολὺ ἡ ὁμιλία μας, ἀλλὰ ἐὰν θέλετε καὶ δὲν ἐκουράσθητε, θὰ διδάξωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας δι' ὀλίγων καὶ δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα αὐτὰ πού θὰ μᾶς ἀξιώσῃ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Διότι πολλοὶ λέγουν πολλοὺς μύθους δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ ὀρμώμενοι ἀπὸ ἐδῶ παρουσιάζουν διαφόρους παρατηρήσεις ἀριθμῶν. Τὸ ὅτι ὅμως δὲν ὑπάρχει παρατήρησις, ἀλλὰ ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ δημιουργήσῃ αὐτὰ ἡ ἀνῶριμος περιέργεια τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ ὅπου προῆλθον καὶ αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς αἰρέσεις, αὐτὸ θὰ τὸ μάθετε πολὺ καλῶς ἀμέσως. Καθ' ὅσον εἰς τὴν Γραφήν κατ' ἐξοχὴν εὐρίσκομεν νὰ χρησιμοποιηῖται περισσότερο ὁ ζυγὸς ἀριθμὸς, (διὰ νὰ φανῇ, ὅτι μὲ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν Γραφήν, ἡ ὁποία εἶναι κτῆμα μας, κλείομεν τὰ στόματα αὐτῶν πού ὁμιλοῦν καὶ βγάζουν αὐτὰ ἀπὸ τὸ μυαλό τους). "Ὅταν δηλαδὴ ὁ Κύριος ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς τους, τοὺς ἀπέστειλεν ἀνὰ δύο καὶ ἀκόμη ὅλοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦσαν δώδεκα καὶ ἔπειτα καὶ τὰ Εὐαγγέλια εἶναι τέσσαρα εἰς τὸν ἀριθμὸν. Εἶναι περιττὸν ὅμως νὰ σᾶς ἀπασχολοῦν αὐτά, ἀφοῦ ἐδιδάχθητε μίαν φορὰν νὰ μὴ ἀκοῦτε εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους.

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν, διατί διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη. Καὶ πρῶτον μὲν διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν περισσότερα καθαρὰ ζῶα, διὰ νὰ ἔχουν κάποιαν παρηγορίαν καὶ ὁ δίκαιος καὶ ἡ οἰκογένειά του, οἱ ὅποιοι θὰ ἐτρέφοντο ἀπὸ αὐτά. Ἐπειτα δέ, ἐὰν θὰ μάθετε, διατί διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη, τοῦτο θὰ ἀποδείξῃ τὴν πολὺ μεγάλην εὐσέβειαν τοῦ Νῶε πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἐγνώριζε τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἀφοῦ ἦτο δίκαιος καὶ ἀφοῦ θὰ εἶχεν

δίκαιος ὢν, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας παρὰ τοῦ Δεσπότου γι-
 λανθρωπίας, καὶ τοῦ τοσοῦτου κλυδωνίου διαφυγὼν τὴν
 πεῖραν, ἤμελλε μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν, καὶ τὸ
 ἐλευθερωθῆναι τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ διαγωγῆς, τὴν οἰκείαν
 5 εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνυσθαι καὶ θύλοσθαι θυσίας ἀνευέγ-
 και ὑπὲρ εὐχαριστίας τῶν γεγεννημένων καὶ ὑπηργυμένων
 αὐτῷ, ἵνα μὴ τοῦτο ποιῶν ἀκρωτηριάσῃ τὰς συζυγίας, διὰ
 τοῦτο προσιδῶς αὐτοῦ τῆς γνώμης τὸ εὐχάριστον κελεύει
 ἐπὶ ἐπὶ εἰσάγεσθαι ἀφ' ἐκάστου γένους τῶν ὀρνέων, ἵνα
 10 τῆς πανωλεθρίας παυσάμενης καὶ τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἐπι-
 δείξῃται καὶ τῇ συζυγίᾳ τῶν πειρινῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὀρ-
 νέων μὴ λυμῆνηται· ὃ δὴ καὶ προΐούσης τῆς διδασκαλίας
 μαθήσεσθε, ἐπειδὴν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον παραγενώμεθα.
 Ὅψεσθε γὰρ τὸν δίκαιον τοῦτον τοῦτο πεποιηκότα.
 15 Ἐμάθετε τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπὶ ἐπὶ εἰσαγαγεῖν προσε-
 τάχθη. Μηκέτι λοιπὸν ἀνέχεσθε τῶν μυθολογεῖν ἐπιχειρούν-
 των καὶ καταστοιχειουμένων τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τὰ
 ἀπὸ τοῦ οἰκείου νοῦς ἐπεισφερόντων τοῖς θείοις διδάγμασιν.
 Ἐπειδὴ τοίνυν διειάξαιτο πάντα σαφῶς, καὶ περὶ τῶν ὀρ-
 20 νέων, καὶ περὶ τῶν καθαρῶν, καὶ περὶ τῶν ἀκαθάρτων, καὶ
 τῆς τούτων διατροφῆς, φησὶ πρὸς τὸν δίκαιον· «Ἔτι γὰρ
 ἡμερῶν ἐπὶ, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν τεσ-
 σαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, καὶ ἐξαλείψω
 πᾶσαν τὴν ἐξανόσιασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς,
 25 ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήσους». Σκόπει μοι καὶ ἐκ τῶν νῦν
 εἰρημένων τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν, πῶς μετὰ
 τὴν τοσαύτην μακροθυμίαν καὶ νῦν πρὸ ἐπὶ ἡμερῶν προ-
 λέγει, θουλόμενος τῷ φόβῳ σωφρονεσιτέρους αὐτοὺς ποιῆ-
 σαι, καὶ εἰς μετάνοιαν ἀγαγεῖν.

ἀπολαύσει τόσην φιλανθρωπίαν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ἀφοῦ θὰ διέφευγε τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν, θὰ ἐσκόπευε μετὰ τὴν διάσωσιν ἀπὸ τὸν κίνδυνον καὶ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν κιβωτὸν νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν εὐχαριστηρίους θυσίας, δι' ὅσα εἶχε κάνει δι' αὐτόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων ὁ Θεὸς τὴν εὐγνώμονα ψυχὴν τοῦ Νῶε διατάσσει νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη ἀπὸ κάθε εἶδος πτηνῶν, διὰ νὰ μὴ ἀκρωτηριάσῃ τὰς συζυγίας καθὼς θὰ ἔκαμνεν αὐτό, οὕτως ὥστε, ὅταν θὰ ἐτελείωνε ἡ καταστροφικὴ νεροποντὴ, καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν καλὴν του διάθεσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ καταστρέψῃ τὴν συζυγίαν τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ὀρνέων. Τοῦτο λοιπὸν θὰ μάθετε, ὅταν θὰ προκωρήσῃ ἡ διδασκαλία περισσότερον καὶ φθάσωμεν εἰς τὸ σχετικὸν μέρος. Καθ' ὅσον θὰ ἰδῆτε, ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ δίκαιος νὰ ἔχῃ κάνει αὐτό.

Ἐμάθατε διὰ ποῖον λόγον διετάχθη ὁ Νῶε νὰ εἰσαγάγῃ τὰ ζῶα εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη. Εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ ἀνέχεσθε καθόλου αὐτοὺς ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν μύθους, ποὺ παρερμηνεύουν τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ ποὺ εἰσάγουν εἰς τὰ θεῖα διδάγματα τὰ ἀποκυήματα τῆς ἰδικῆς των φαντασίας. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔδωσε σαφεῖς ἐντολὰς δι' ὅλα, καὶ διὰ τὰ πτηνά, καὶ διὰ τὰ καθαρὰ καὶ διὰ τὰ ἀκάθαρτα, καὶ διὰ τὴν διατροφήν αὐτῶν, λέγει πρὸς τὸν δίκαιον. «Διότι μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμόν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας καὶ θὰ ἐξαφανίσω ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ ἀνθρώπου μέχρι ζώου»²⁷. Πρόσεχε, παρακαλῶ, τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητός του, τὸ ὁποῖον φαίνεται καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπε τώρα, πῶς δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ τὴν τόσην μακροθυμίαν προλέγει καὶ τώρα ἀκόμη, πρὶν ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας, ὅσα πρόκειται νὰ συμβοῦν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς συνετίσῃ περισσότερον μὲ τὸν φόβον καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν μετάνοιαν.

Καὶ οὗτοι διὰ τοῦτο προλέγει, ἵνα μὴ ἐπαγάγη τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα, ἐννόει μοι τοὺς Νινευίτας καὶ βλέπε πόση ἢ διαφορὰ τούτων κακείνων. Μετὰ γὰρ ἰσοσῦτα ἔτη ἀκούσαντες οὗτοι ἐπὶ θύραις ἐστὶ τὰ δεινὰ, οὐδὲ οὕτω τῆς κακίας ἔστησαν. Καὶ μὴν εἰδόμενοι πῶς μελλούσης μὲν τῆς τιμωρίας ῥαθυμεῖν καὶ διαναθάλλεσθαι· ἐπειδὴ δὲ πλησίον ὄμεν τῶν λυπεῖν δυναμένων, τότε σοσιέλλεσθαι καὶ πολλὴν ἐπιδεικνυοῦν τὴν μεταβολήν, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν γέγονεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσαν, οὗτοι «Ἐτι ἑπτὰ ἡμέραι, καὶ 10 Νινεὺς καταστραφήσεται, οὐ μόνον οὐκ ἀπηγόρευσαν, ἀλλὰ καὶ διανέστησαν πρὸς τὸ ρηθὲν καὶ ἰσοσῦτην τῶν κακῶν τὴν ἀποχὴν ἐποίησαντο, καὶ οὕτως ἀκριβοῦς τὴν ἐξομολόγησιν ἐπιδείξαντο, ὡς καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων ἐπεκτείναι αὐτοὺς τὰ τῆς ἐξομολογήσεως· οὐχ οὗτοι δὲ τὰ ἄλογα ἐξομολογήσαν- 15 τω· πῶς γὰρ τὰ λόγων ἔρημα; ἀλλ' ἵνα διὰ τούτων ἐπισπάσωνται εἰς τὴν περὶ αὐτοὺς φιλανθρωπίαν τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην. Κηρύξαντες γὰρ, φησὶ, νησιεῖαν, προσέταξαν οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὰ κτήνη, καὶ τοὺς βόας, καὶ πάντα τὰ ἄλογα μήτε νομῆς μετασχεῖν, μήτε ὕδατος, ἀλλὰ πᾶσα 20 ἴσως ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις σάκκον περιβαλλομένη, καὶ αὐτὸς ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος βασιλεύς, πολλὴν καὶ σύντινον τὴν ἐξομολόγησιν ἐποίησαντο, καὶ ταῦτα οὐκ εἰδότες, οὗτοι διαφεύξονται τὴν τιμωρίαν. Ἐλεγον γὰρ, «Τίς οἶδεν, εἰ ἄρα μετανόησει ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ἣ ἐλάλησε 25 ποιῆσαι ἡμῖν»;

7. Εἶδες βαρβάρων εὐγνωμοσύνην; εἶδες πῶς οὐδὲ ἢ τῶν ἡμερῶν στενοχωρία αὐτοὺς δκηροτέρους εἰργάσατο, οὐδὲ ἀπαγορεῦσαι πεποίηκεν; Ὅρα καὶ τούτους μετὰ το-

28. Βλ. Ἰωνᾶ κεφ. 3.

29. ἐ.ἀ. στ. 9.

Καὶ τὸ ὅτι προλέγει τὸν κατακλυσμὸν δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ μὴ ἐπιφέρῃ δηλαδὴ τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναγγεῖλλαι ἐκ τῶν προτέρων, ἐνθυμήσου τοὺς Νινευίτας καὶ βλέπε πόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ αὐτῶν καὶ ἐκείνων. Διότι μετὰ ἀπὸ τόσα ἔτη, ὅταν ἤκουσαν, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ κατεστρέφοντο, οὔτε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἔχομεν συνηθίσει βεβαίως νὰ ἀδιαφορῶμεν καὶ νὰ ἀναβάλλωμεν, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἡμᾶς κάποια τιμωρία εἰς τὸ μέλλον. Ὅταν ὅμως εὐρισκώμεθα ἐμπρὸς εἰς μίαν κατάστασιν, ἣ ὁποία εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς στενοχωρήσῃ, τότε συνηθίζομεν νὰ συγκρατῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην μετάνοιαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τοὺς Νινευίτας²⁸. Ὅταν δηλαδὴ ἤκουσαν, ὅτι ἀκόμη τρεῖς ἡμέρας καὶ θὰ καταστραφῇ ἡ Νινευί, ὅχι μόνον δὲν ἀδιαφόρησαν, ἀλλὰ καὶ ἐξηγέρθησαν διὰ νὰ ὑπακούσουν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ τόσον ἀπέσχον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τόσον ἀκριβῆ μετάνοιαν ἐπέδειξαν, ὥστε ἐπεξετάθη αὐτὴ μέχρι καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. Ὅχι ὅτι ἐξωμολογήθησαν τὰ ἄλογα ζῶα. Διότι πῶς θὰ ἐξωμολογοῦντο αὐτὰ πού δὲν ἔχουν ὁμιλίαν; Τοῦτο ἔγινε, διὰ νὰ προσελκύσουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Παναγάρχου Κυρίου ἀκόμη καὶ μὲ αὐτά. Διότι λέγει, ὅταν ἀνηγγέλθη ἡ νηστεία, οἱ ἄνθρωποι τοῦ βασιλέως διέταξαν νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν τροφήν καὶ τὸ ὕδωρ ἀκόμη καὶ τὰ κτήνη, καὶ τὰ βοοειδῆ, καὶ ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα καὶ ἀφοῦ ἐφόρεσαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σάκκον, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἐπέδειξαν πολλὴν καὶ εἰλικρινῆ μετάνοιαν καὶ μάλιστα ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζον, ἐὰν θὰ ἀποφύγουν τὴν τιμωρίαν. Διότι ἔλεγον· «Ποῖος γνωρίζει, ἐὰν μετανοήσῃ ὁ Θεὸς διὰ τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰπεῖ ὅτι θὰ κάμῃ εἰς ἡμᾶς»²⁹;

7. Εἶδες τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν βαρβάρων; Εἶδες πῶς ἡ πίεσις τοῦ χρόνου δὲν τοὺς ἔκανε, οὔτε νὰ ἀδιαφορήσουν περισσότερο, οὔτε νὰ ἀπελπισθοῦν; Βλέπε τώρα καὶ αὐ-

σοῦτον ἀριθμὸν ἐτῶν ἀκούσαντας, ὅτι ἔτι ἐπὶ ἡμέραι, καὶ ὁ κατακλυσμός ἐπάγεται, οὐδὲ οὕτως ἐπιστρεφόμενους, ἀλλ' ἀναλγήτως διακειμένους, ὅθεν ὠμολογημένον ἂν εἶη, ὅτι ἡ προαίρεσις ἢ ἡμειτέρα τῶν κακῶν ἀπάντων αἰτία. Ἰδοὺ
 5 γὰρ καὶ οὗτοι ἄνθρωποι, κάκεινοι ἄνθρωποι, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλ' οὐ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως. Διὸ οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἀπήλυσαν, ἀλλ' οἱ μὲν διέφυγον τὴν καταστροφὴν, τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἀρκεσθέντος αὐτῶν τῇ μετανοίᾳ διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν, οἱ δὲ ὑποβρύχιοι γενόμενοι παρω-
 10 ληθρία παρεδόθησαν. «Ἐτι γάρ», φησί, «ἡμερῶν ἐπέα, ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς». Εἶτα αὐξῆσαι τὸν φόβον βουλόμενός φησι «Τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας. Τί γάρ; οὐκ ἦν αὐτῷ δυνατὸν, εἴπερ ἐβούλετο, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πάντα τὸν ὑετὸν ἐπαγαγεῖν; Τί δὲ λέγω ἐν μιᾷ
 15 ἡμέρᾳ; ἐν μιᾷ ὥρᾳ. Ἄλλ' ἐλίτηδες τοῦτο ποιεῖ, βουλόμενος ὁμοῦ καὶ τὸν φόβον ἐπιτεῖναι, καὶ ἀφορμὴν αὐτοῖς παρασχεῖν τοῦ κἄν πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις γενομένους τὴν τιμωρίαν διαφυγεῖν.

«Καὶ ἐξαλείψω», φησί, «πᾶσαν τὴν ἐξανάσασιν, ἣν
 20 ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους». Ὅρα πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον προλέγει, καὶ οὐδὲ οὕτω καθικνεῖται. Ταῦτα δὲ πάντα ἐποιεῖ, ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, ὅτι δικαίως αὐτοῖς τὴν ἰσοσύνην τιμωρίαν ἐπήγαγε καὶ μηδεις ἔχῃ μέμψεσθαι τῶν ἀνοήτων καὶ λέγειν, ὅτι εἰ ἔμα-
 25 κροθύμοεν, ἄρα ἂν μετεγνώσαν, ἄρα ἂν ἀπέσχοντο τῆς κακίας καὶ ἐπανῆλθον πρὸς τὴν ἀρετὴν. Διὸ καὶ τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν δηλὸν ἡμῖν ποιεῖ καὶ τῆς κιβωτοῦ τὴν κατασκευὴν προσιάτιει. Καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα καὶ πρὸ τῶν ἐπὶ ἡμερῶν προλέγει, ἵνα πάντων τῶν ἀπερισκέπτως φθέγ-
 30 γεσθαι βουλομένων ἐπιστοιμίῃ τὴν ἀναίσχυτον γλῶσσαν.

τούς, οἱ ὅποιοι μετὰ ἀπὸ τόσα ἔτη ἤκουσαν, ὅτι ἀκόμη ἐπτά ἡμέρας καὶ θὰ γίνῃ ὁ κατακλυσμός εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν μετενόησαν οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ παρέμειναν ἀναίσθητοι. Ὅποτε θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἡ ἰδική μας ἢ διάθεσις εἶναι ἢ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν. Διότι ἰδού, καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἄνθρωποι καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ εἶχον τὴν ἴδιαν φύσιν, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὴν ἴδιαν διάθεσιν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἀπήλαυσαν καὶ τὰ ἴδια ἀγαθὰ, ἀλλὰ οἱ μὲν Νινευῖται διέφυγον τὴν καταστροφήν, ἀφοῦ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας του ἠρκέσθη εἰς τὴν μετάνοιάν των, ἐνῶ οἱ ἄλλοι καταποντισθέντες εἰς τὰ νερὰ ἐχάθησαν. Διότι λέγει, «Ἀκόμη ἐπτά ἡμέρας καὶ θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμόν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον αὐτῶν, λέγει· «Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Τί δηλαδή; Δὲν ἠδύνατο, ἐφ' ὅσον ἤθελε, νὰ ἐπιφέρῃ τὸν κατακλυσμόν ὅλον ἐντὸς μίας ἡμέρας; Καὶ διατί λέγω ἐντὸς μίας ἡμέρας; Εἰς μίαν στιγμὴν. Κάνει ὅμως αὐτὸ ἐπίτηδες, ἐπειδὴ ἤθελε μαζὶ καὶ νὰ τοὺς φοβίσῃ περισσότερο καὶ νὰ τοὺς δώσῃ κάποιαν ἀφορμὴν νὰ διαφύγουν τὴν τιμωρίαν, ἔστω καὶ ἂν εἶχον φθάσει εἰς τὰ πρόθυρα αὐτῆς.

«Καὶ θὰ ἐξαφανίσω», λέγει, «ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν ὅποιον ἐδημιούργησα, ἀπὸ ἀνθρώπου μέχρις ζώου». Πρόσεχε πῶς καὶ μίαν καὶ δύο φορές προλέγει αὐτὰ πού πρόκειται νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ οὔτε πάλιν πραγματοποιεῖ αὐτά. Καὶ ἔκαμνεν ὅλα αὐτά, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι δικαίως ἐτιμώρησεν αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ μὴν ἠμπορῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ἀνθρώπους νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι, ἐὰν ἐπεδείκνυε μακροθυμίαν, θὰ μετενόουν, θὰ ἀπεῖχον ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ θὰ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καθιστᾷ εἰς ἡμᾶς φανερόν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν καὶ διατάσσει τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ. Καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προμηνύει, ὅσα θὰ συμβοῦν, πρὶν ἀπὸ ἐπτά ἡμέρας, οὕτως ὥστε νὰ σιωπήσῃ τὴν ἀναίσχυτον γλῶσσαν ὄλων ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν νὰ ὀμι-

«Καὶ ἐποίησε», φησί, «Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Ὅρα πῶς καὶ νῦν ἀνακηρύττει τοῦ δικαίου τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ὑπακοὴν ἢ θεία Γραφή, διδάσκουσα ὡς οὐδὲν τῶν ἐπιταχθέντων παρέλιπεν, ἀλλὰ πάντα
5 πληρώσας, τῆς οἰκειᾶς ἀρετῆς καὶ διὰ τούτου τὴν ἀπόδειξιν παρέσχετο.

8. Τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα τὸν δίκαιον, καὶ τὰς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς ἡμῖν δεδομένας πληροῦν σπουδάζωμεν καὶ μὴ καταφρονῶμεν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ
10 δεδομένων ἡμῖν νόμων, ἀλλ' ἔναυλον ἔχοντες τούτων τὴν μνήμην, πρὸς τὴν τούτων κατορθώσιν ἐπειγώμεθα καὶ μὴ ραθυμῶς τὰ κατὰ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν οἰκονομῶμεν, καὶ μάλιστα διὰ πολλῶν μείζον μείζον ἀρετῆς νῦν ἀπαιτούμεθα, ὅσῳ καὶ μειζόνων ἀπηλαύσαμεν. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν,
15 «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεον τῶν γραμματιῶν καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Σκοπῶμεν τοίνυν καθ' ἑαυτούς, καὶ μὴ ἀπλῶς παρατρέχομεν τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ ἐννοήσωμεν ὅση κείσεται κόλασις τοῖς μὴ μόνον ὑπερβαίνειν ἐκείνους μὴ σπουδάσουσι,
20 ἀλλὰ καὶ ἔλατιον αὐτῶν ἔχουσι καὶ μὴ ἀνεχομένοις μήτε ὀργὴν ἀφεῖναι τῷ πλησίον, μήτε καθαρὰν τὴν γλῶττιαν διατηρεῖν ἀπὸ τῶν ὄρκων, μήτε τῷ ὀφθαλμῷ βουλομένοις ἀποτειχίζειν τὴν ἐπιβλαβῆ θέαν, καὶ τοῦ Δεσπότου προσαιτιοῦτος, μὴ μόνον ἀδικούμενον φέρειν γενναίως, ἀλλὰ καὶ
25 ἐπιδαπιλεύεσθαι. «Τῷ θέλοντί γάρ σου», φησί, «κρυθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον». Ἡμεῖς δὲ πολλάκις καὶ ἀδικεῖν ἐπιχειροῦμεν τὸν πλησίον, ἢ καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἀδικοῦντα, καίτοι προσαιτιόμενοι μὴ μόνον τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπᾶν (Τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τελῶναι,

30. Γεν. 7, 5.

31. Ματθ. 5, 20.

32. ἐ.ἀ. στ. 40.

λοῦν ἀπεριοκέπτως. «Καὶ ἔκανεν», λέγει, «ὁ Νῶε, ὅσα ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ Κύριος ὁ Θεός»³⁰. Βλέπε πῶς ἡ ἀγία Γραφή ἐγκωμιάζει καὶ τώρα τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ὑπακοὴν τοῦ δικαίου, διδάσκουσα, ὅτι δὲν παρέλειψε τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶχε διαταχθῆ νὰ κάνῃ, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐπραγματοποίησε τὰ πάντα, ἀπέδειξε καὶ μὲ τὴν πράξιν του αὐτὴν τὴν ἀρετὴν του.

8. Αὐτὸν τὸν δίκαιον λοιπὸν ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἄς φροντίζωμεν νὰ ἐκπληρώνωμεν τὰς ἐντολάς, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ νὰ μὴ περιφρονῶμεν τοὺς νόμους ποὺ μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, ἀλλὰ ἔχοντες αὐτοὺς πάντοτε εἰς τὸ μυαλὸν μας, νὰ σπεύδωμεν νὰ τοὺς ἐκτελοῦμεν καὶ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ νὰ ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν κατ' ἐξοχὴν τώρα ποὺ ἔχομεν ἀπολαύσει καὶ μεγαλυτέρας εὐεργεσίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ἐὰν ἡ δικαιοσύνη σας δὲν ὑπερβάλλῃ τὴν δικαιοσύνην τῶν Γραμματαίων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»³¹. Ἄς προσέχωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ νὰ μὴ παραβλέπωμεν αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν, ἀλλὰ νὰ συνειδητοποιήσωμεν πόση τιμωρία θὰ ὑπάρξῃ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον δὲν φροντίζουν νὰ ὑπερβάλουν ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύονται κατώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ δὲν ἀνέχονται, οὔτε νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν πρὸς τὸν πλησίον θυμὸν των, οὔτε νὰ διατηροῦν καθαρὰν τὴν γλῶσσαν των ἀπὸ τοὺς ὄρκους, οὔτε νὰ διαφυλάξουν τοὺς ὀφθαλμούς των ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβῆ θεάματα, ἂν καὶ ὁ Κύριος διατάσσει, ὄχι μόνον νὰ ὑπομένωμεν μὲ γενναιότητα, ὅταν ἀδικούμεθα, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέρωμεν εὐεργεσίας εἰς τοὺς ἀδικοῦντας ἡμᾶς. Διότι λέγει, «Εἰς αὐτὸν ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ κριθῆ μαζὶ μὲ σὲ καὶ νὰ πάρῃ τὸν χιτῶνα σου, ἄφησε εἰς αὐτὸν νὰ πάρῃ καὶ τὸ ἱμάτιόν σου»³². Ἡμεῖς ὅμως πολλὰς φορές προσπαθοῦμεν νὰ ἀδικοῦμεν τὸν πλησίον μας, ἢ καὶ νὰ ἀμυνώμεθα ἐναντίον ἐκείνου ποὺ μᾶς ἀδικεῖ, ἂν καὶ ἔχομεν ἐντολὴν νὰ μὴ ἀγαπῶμεν μόνον αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀγαποῦν (διότι, λέγει, αὐτὸ τὸ κάνουν καὶ οἱ τελῶναι), ἀλλὰ καὶ

γησί, ποιούσιν), ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθραίνοντας γνησίως διακεῖσθαι, οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν ἴσῃν ἀγάπην ἐπιδεικνύμεθα.

Διὰ ταῦτα ἀλγῶ καὶ ὀδυνῶμαι ὁρῶν τῆς μὲν ἀρετῆς
 5 ἰσοσύνην ἐν ἡμῖν τὴν σπάνιν, τῆς δὲ κακίας καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν τὴν ἐπίτασιν γινομένην, καὶ οὔτε τῆς γεέννης τὸν
 φόβον ἐκκόπιοντα ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμήν, οὔτε
 τῆς βασιλείας τὸν πόθον προτιροπούμενον ἐπὶ τὴν τῆς ἀρε-
 τῆς ὁδόν, ἀλλὰ πάντας, ὡς εἰπεῖν, θοοκημάτων δίκην ἀπα-
 10 γομένους καὶ οὐδεμίαν ἔννοιαν λαμβάνοντας οὔτε τῆς φο-
 βερᾶς ἐκείνης ὥρας, οὔτε τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ τεθέντων
 ἡμῖν νόμων, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν ἀπαν-
 τας ἐπισημένους, καὶ τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον θηρωμέ-
 νους καὶ μηδὲ ἀκούειν τοῦ εὐαγγελίου λόγοντος, «Πῶς δύ-
 15 νασθε ὑμεῖς ποιτεῦσαι δόξαν παρὰ ἀνθρώπου λαμβάνοντες,
 καὶ τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». Ὡσπερ δὲ οἱ
 ταύτης ἐφιέμενοι, ἐκείνης παντελῶς ἐκπίπτουσιν, οὔτως οἱ
 ἐκείνης διηνεκῶς ἐξηρητημένοι, οὐδὲ ταύτης ἀποστεροῦνται.
 Καὶ γὰρ αὐτὸς προλαβὼν ἐπηγγείλατο λέγων, «Ζητεῖτε πρῶ-
 20 τον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προσιεθήσεται
 ὑμῖν»· καὶ τῷ περὶ ἐκείνην ἔχοντι τὸν πόθον ταῦτα πάντα
 ἔπεται. Ὁ γὰρ ἐκεῖ περῶσας αὐτοῦ τὴν διάνοιαν πάσης
 τῆς παρουσίας εὐημερίας, ὡς οὐδὲ οὔσης, ὑπερορᾷ. Οἱ γὰρ
 τῆς πίστεως ὀφθαλμοὶ ὅταν ἐκεῖνα κατοπιεύωσι τὰ ἀπόρη-
 25 τα ἀγαθὰ, οὐδὲ αἰσθησθῶσι λαμβάνουσι τῶν ὁρωμένων ἰσοοῦτο
 τὸ μέσον ἐκείνων καὶ τούτων.

Ἄλλ' οὐδένα ὁρῶ προτιμῶντα τῶν ὁρωμένων τὰ μὴ
 ὁρώμενα. Διὸ λύπη μοί ἐστι, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρ-
 δία μου, ὅτι οὐδὲ ἡ πείρα τῶν πραγμάτων ἡμᾶς ἐπαίδευσεν,
 30 οὐδὲ αἱ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεις, οὐδὲ τῶν δωρεῶν τὸ μέγεθος

33. Ἰω. 5, 44.

34. Ματθ. 6, 33.

πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μας νὰ συμπεριφερώμεθα μὲ καλωσύνην. Ἄλλὰ ἡμεῖς οὔτε πρὸς αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀγαποῦν δὲν δεικνύομεν τὴν ἴδιαν ἀγάπην.

Διὰ τοῦτο λυποῦμαι καὶ πονῶ, ἀφοῦ βλέπω εἰς ἡμᾶς τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν καθημερινὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς κακίας καὶ οὔτε ὁ φόβος τῆς τιμωρίας διακόπτει τὴν ὁρμὴν μας πρὸς τὴν κακίαν, οὔτε ὁ πόθος τῆς βασιλείας μᾶς προτρέπει νὰ βαδίσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ὅλοι ὡς ἄλογα ζῶα βαδίζομεν καὶ ἐκεῖ καὶ δὲν ἐνδιαφερόμεθα καθόλου οὔτε διὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ὥραν, οὔτε διὰ τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους ἐθέσπισεν ὁ Θεός. Ἀντιθέτως ὅλοι ἐνδιαφερόμεθα πολὺ διὰ τὴν ὑπόληψιν ποὺ ἔχομεν εἰς τοὺς συνανθρώπους μας καὶ ἐπιδιώκομεν τὸν ἔπαινον ἀπὸ αὐτοὺς καὶ δὲν ἀκούομεν τὸ εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον λέγει. «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ πιστεύσετε σεῖς, οἱ ὁποῖοι δοξάζεσθε ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δὲν ἐπιζητεῖτε τὴν δόξαν τοῦ μόνου Θεοῦ;»³³. Διότι ὅπως ἀκριβῶς χάνουν τελείως τὴν δόξαν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν κοσμικὴν δόξαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν δόξαν ἐκ τοῦ Θεοῦ, δὲν χάνουν οὔτε τὴν κοσμικὴν δόξαν. Καθ' ὅσον ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μᾶς ὑπεσχέθη ἐκ τῶν προτέρων λέγων· «Νὰ ζητῆτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ προστεθοῦν εἰς σᾶς»³⁴. Ὅλα αὐτὰ θὰ δοθοῦν εἰς αὐτὸν ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸς ποὺ θὰ πετάξῃ ὁ νοῦς του πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, περιφρονεῖ ὅλα τὰ παρόντα ἀγαθὰ, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπάρχουν. Καθ' ὅσον οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως, ὅταν βλέπουν πρὸς ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ δὲν δίδουν σημασίαν πρὸς αὐτὰ τὰ ὁποῖα φαίνονται. Τόση μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἐκείνων καὶ αὐτῶν.

Δὲν βλέπω ὅμως κανένα νὰ προτιμᾷ τὰ ἀόρατα ἀγαθὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ φαίνονται. Διὰ τοῦτο λυποῦμαι καὶ ἡ καρδία μου πονᾷ, διότι δὲν μᾶς ἐδίδαξεν οὔτε ἡ πείρα τῶν πραγμάτων, οὔτε αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν μᾶς ἔκανε νὰ ποθήσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,

πρὸς τὸν τῆς βασιλείας πόθον μειοσιῆναι παρεσκεύασεν, ἀλλ' ἔτι χαμαὶ συρόμενοι προτιμῶμεν τὰ γήϊνα τῶν οὐρανίων, τὰ πρόσκαιρα τῶν μελλόντων, τὰ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπιάμενα τῶν διαιωνιζόντων καὶ τὴν πρόσκαιρον ἡδονὴν τῆς
 5 διηνεκοῦς ἡδονῆς καὶ τὴν βραχεῖαν εὐημερίαν ταύτην τοῦ παρόντος βίου τῶν ἀτελετητίων αἰώνων ἐκείνων. Οἶδα οὖν δάκνει τὴν ἀκοὴν ταυτὶ τὰ ῥήματα, ἀλλὰ σύγγνωτε. Ἐπιθυμῶν τὴν ὑμῶν σωτηρίαν ταῦτα φθέγγομαι καὶ βουλόμενος ἐνταῦθα μικρὸν ὑμᾶς δηχθέντας τὴν αἰώνιον κόλασιν δια-
 10 φυγεῖν, ἢ πρὸς ὀλίγον ψυχαγωγηθέντας διηνεκῆ τὴν τιμωρίαν ὑπέχειν. Εἰ γὰρ ἀνάσχησθε τῶν ἐμῶν λόγων, καὶ τὴν προλαβοῦσαν ἀθυμίαν ἀποσείσεσθε καὶ μάλιον αὖν ὡς ἔτι ὁ βραχὺς οὗτος καιρὸς τῆς ἀγίας ὑμῖν ὑπολέλειπται ιεσοσαρακοσιῆς, δυνήσεσθε καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονήψασθαι, καὶ
 15 πολλὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπισπάσασθαι.

Οὐδὲ γὰρ πολλῶν ἡμερῶν δεῖται ὁ Δεσπότης, οὐδὲ χρόνου, ἀλλ' εἰ ἐὰν θελήσωμεν καὶ ἐν ταῖς δυοῖ ταύταις ἐβδομασίᾳ πολλὴν τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπταισμένων ἡμῖν ποιησόμεθα. Εἰ γὰρ τοὺς Νινευίτας, ἐπειδὴ τριῶν ἡμερῶν τὴν μετάνοιαν
 20 ἐπέδειξαντο, ἰσαύτης ἠξίωσε φιλανθρωπίας, πολλῶ μὴ μᾶλλον ἡμᾶς οὐ περιόφεται· μόνον ἐὰν τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν ἐπιδειξώμεθα καὶ τῆς κακίας ἀποσιάντες ἀφώμεθα τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φερούσης ὁδοῦ. Καὶ γὰρ περὶ ἐκείνων, τῶν Νινευιτῶν λέγω, μαρτυροῦσα ἡ θεία Γραφή, τοῦτο φησιν,
 25 οὗ «Εἶδεν ὁ Θεὸς οὗτις ἀπέσιη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηραῖς». Ἐὰν τοίνυν καὶ ἡμᾶς ἴδη μεταταξαμένους πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐκκλίνας μὲν ἀπὸ τῆς κακίας, ἐπὶ δὲ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν οπεύδοντας, δέξεται καὶ ἡμῶν τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τῶν φορτίων ἐλευθερώσας τῶν ἁμαρτη-
 30 μάτων παρέξει τὰς παρ' ἐαυτοῦ δωρεάς. Οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς οὕτω τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγῆς ἐπιθυμοῦμεν καὶ σωτηρίας ἐφιέμεθα, ὡς αὐτὸς οπεύδει καὶ ἐπέγεται κακεί-

ἀλλὰ συρόμενοι ἀκόμη κάτω προτιμῶμεν ἀπὸ τὰ οὐράνια τὰ γήϊνα, ἀπὸ τὰ μέλλοντα τὰ πρόσκαιρα, ἀπὸ τὰ αἰώνια αὐτά, πού πρὶν φανοῦν, χάνονται, ἀπὸ τὴν παντοτινὴν εὐχαρίστησιν τὴν ἐφήμερον καὶ ἀπὸ τὴν αἰωνίαν μακαριότητα τὴν παροδικὴν εὐτυχίαν τῆς παρουσίας ζωῆς. Γνωρίζω, ὅτι αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν ἀκούγονται μὲ εὐχαρίστησιν ἀπὸ σαῶ. Λέγω αὐτὰ ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ τὴν ἰδικὴν σας σωτηρίαν καὶ ἐπειδὴ θέλω, ἀφοῦ πονέσετε ἐδῶ ὀλίγον, νὰ ἀποφύγετε τὴν αἰώνιον τιμωρίαν, παρὰ νὰ ψυχαγωγηθῆτε ὀλίγον ἐδῶ καὶ νὰ τιμωρῆσθε αἰωνίως. Διότι, ἐὰν ἀνεχθῆτε τοὺς λόγους μου καὶ ἐκδιώξετε τὴν προηγουμένην ἀδιαφορίαν, τώρα μάλιστα πού ὀλίγος καιρὸς μένει ἀκόμη, διὰ νὰ τελειώσῃ ἡ Τεσσαρακοστή, θὰ ἠμπορέσετε καὶ νὰ καθαρισθῆτε ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ ἀποκτήσετε τὴν πλουσίαν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Κύριος δὲν ἔχει ἀνάγκην πολλῶν ἡμερῶν, οὔτε χρόνου μακροῦ, ἀλλὰ ἐὰν θελήσωμεν καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς δύο ἑβδομάδας θὰ διορθώσωμεν πολλὰ παραπτώματα ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας. Διότι, ἐὰν ἤξίωσε τοὺς Νινευῖτας τόσῃς φιλανθρωπίας, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ περιφρονήσῃ ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο θὰ γίνῃ μόνον, ἐὰν ἐπιδείξωμεν πραγματικὴν μετάνοιαν, ἐὰν ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον δι' ἐκείνους, ἐννοῶ τοὺς Νινευῖτας, ὅταν ὁμιλῆ ἡ ἀγία Γραφή, λέγει τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ «Εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ὁ κάθε ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ὁδὸν του ἢ ὅποια ὠδήγει εἰς τὴν κακίαν»³⁵. Ἐὰν λοιπὸν ἴδῃ, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἀποφεύγομεν τὴν κακίαν καὶ στρεφόμεθα πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ πράττομεν τὰ καλὰ ἔργα, θὰ δεχθῆ καὶ τὴν ἰδικὴν μας τὴν ἐπιστροφήν, θὰ μᾶς ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ θὰ μᾶς χαρίσῃ τὰς δωρεάς του. Διότι ἡμεῖς δὲν ἐπιθυμοῦμεν τόσον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μας καὶ δὲν ἐπιζητοῦμεν τόσον τὴν σωτηρίαν μας, ὅσον ἐκεῖνος σπεύδει καὶ θιάζεται καὶ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ

νων ἡμῖν τὴν ἀπαλλαγὴν δωρήσασθαι, καὶ τῆς σωτηρίας τὴν ἀπόλαυσιν παρασχεῖν.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, διεγείρωμεν ἑαυτῶν τὸν λογισμὸν καὶ ἕκαστος ἐξείαστις ἑαυτῷ γινέσθω, εἴ τι πλεον
 5 αὐτῷ κατώρθωται ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, εἴ τινα ὄνησιν ἔσχεν ἐκ τῆς συνεχοῦς ταύτης διδασκαλίας, εἴ τι ἐκαρπώ-
 σαιτο εἰς τὴν τοῦ πλησίον κατάστασιν, εἴ τινα τῶν ἐλαττω-
 μάτων διώρθωσε τῶν ἑαυτοῦ, εἴ τινα πρὸς φιλοσοφίαν προ-
 τροπὴν ἐδέξατο ἐκ τῆς καθημερινῆς ἡμῶν παραινέσεως· καὶ
 10 τοῖς μὲν ἤδη κατωρθωμένοις προσθήκη προσείτω καὶ μη-
 δέποτε παύσθω τῆς καλῆς ταύτης ἐργασίας. Εἰ δέ τις ἔτι
 ὑπὸ τῆς συνηθείας τῆς περὶ αὐτὸν κεκρατημένος ὀργῆς ἑαυτὸν
 τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντα, θιασάσθω ἑαυτοῦ τὸν λογισμὸν, δί-
 κην ἀπαιτήσας τῆς ἰσοσότητος ῥαθυμίας, καὶ μὴ ἀνάσχοιτο
 15 περαιτέρω προελθεῖν, ἀλλὰ μέχρι τούτου στήσας τὰ τῆς
 πονηρᾶς συνηθείας, ἐκκοπιέτω τὴν ὁρμὴν, ἀναχαιτιζέτω τὸν
 λογισμὸν, εἰς ἔννοιαν ἑαυτὸν ἀγέτω τῆς φοβερᾶς ἐκείνης
 ἡμέρας, ἀναλογιζέσθω τῆς φρικτῆς ταύτης τραπέζης τὴν
 ἀπόλαυσιν, καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἐκπηδῶντος πυρὸς τὴν φαιδρό-
 20 τητα, καὶ τὴν καυστικὴν δύναμιν, καὶ οἷαν ἀπαιτεῖ τοῦ προο-
 ιόντος εἶναι τὴν διάνοιαν, παντὸς ῥύπου, πάσης κηλίδος κα-
 θαρεύουσαν καὶ τῶν ἀτόπων λογισμῶν τὴν συνουσίαν ἐκτρι-
 πομένην, ἵν' οὕτως ἑαυτοὺς εὐτρεπίσαντες ταῖς μεταξὺ τού-
 ταις ἡμέραις δυνηθῶμεν, καθ' ὅσον οἶόν τε ἐκκαθάραντες
 25 ἑαυτούς, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπολαύσεως μετασχεῖν, καὶ τῶν
 ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι, ὧν ἐπηγγείλατο
 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 30 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νὰ μᾶς προσφέρῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς σωτηρίας.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ διεγείρωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ ὁ καθεὶς νὰ ἐξετάσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἔὰν κατὰ τὸ παρελθὸν κατώρθωσε διὰ τὸν ἑαυτὸν του κάτι ἐπὶ πλεόν, ἔὰν εἶχε κάποια ὠφέλεια ἀπὸ τὴν συνεχῆ αὐτὴν διδασκαλίαν, ἔὰν προσέφερε κάτι διὰ νὰ καλυτερεύσῃ ἢ κατάστασις τοῦ συνανθρώπου του, ἔὰν διώρθωσε κάποιο ἀπὸ τὰ ἐλαττώματά του, ἔὰν ἐδέχθη ἀπὸ τὰς καθημερινὰς μας συμβουλάς κάποια προτροπὴν πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ φιλοσοφίαν. Καὶ νὰ σκέπεται νὰ αὐξήσῃ αὐτὰ πού ἤδη ἐπέτυχε καὶ νὰ μὴ παύῃ ποτὲ αὐτὴν τὴν θεάρεστον πρᾶξιν. Ἐὰν ὅμως κάποιος παρασύρεται ἀπὸ τὴν συνήθειαν καὶ βλέπῃ τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, νὰ πιέσῃ τὴν σκέψιν του, νὰ ἀπαιτήσῃ τιμωρίαν διὰ τὴν τόσῃν ἀδιαφορίαν καὶ νὰ μὴ ἀνεχθῆ νὰ προχωρήσῃ περισσότερο, ἀλλὰ ἀφοῦ σταματήσῃ ἐδῶ τὰ ἔργα τῆς κακῆς συνηθείας, νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὀρμὴν πρὸς τὴν κακίαν, νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν νοῦν καὶ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς αὐτὸν τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως. Νὰ ἀναλογισθῆ τὴν στιγμὴν τῆς ἀπολαύσεως τῆς φρικτῆς τραπέζης τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ πυρός, τὸ ὅποιον θὰ πηδᾷ ἀπὸ ἐκεῖ ὡς καὶ τὴν καυστικὴν του δύναμιν καὶ ποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ σκέψις αὐτοῦ πού θὰ πλησιάζῃ, καθαρὰ ἀπὸ κάθε ρυπαρότητα, ἀπὸ κάθε κηλίδα, καὶ θὰ ἀποφύγῃ τὰς πονηρὰς σκέψεις. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ προετοιμάσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας κατὰ τὰς ἡμέρας πού παρεμβάλλονται καὶ θὰ δυνηθῶμεν, ὅσον θὰ εἶναι δυνατὸν, νὰ καθαρίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὥστε καὶ νὰ συμμετάσχωμεν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῆς τῆς τραπέζης καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλάνθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

(Γεν. 7, 6)

«Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς».

5 1. Τῆς ὑποθέσεως θούλωμαι πάλιν ἄψασθαι, περὶ ἧς πρῶην διελέχθην ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, καὶ τὴν κατὰ τὸν δίκαιον Νῶε πάλιν ἱστορίαν εἰς μέσον ἀγαγεῖν. Πολὺς γὰρ ὁ τῆς ἀρειῆς τοῦ δικαίου πλοῦτος καὶ προσήκει ἡμᾶς κατὰ δύναμιν ἡμετέραν πάντα κατὰ μικρὸν διερευνησομένους πολλῇν
10 ὑμῖν τὴν εὐπορίαν ἐντεῦθεν παρασχεῖν. Ἄλλὰ συντιναιτέ μοι, παρακαλῶ, τὴν διάνοιαν, ἵνα μηδὲν ὑμᾶς διαφύγη τῶν ἐγκειμένων νοημάτων. Ἀναγκαῖον δὲ πρότερον ὑπομνησαι ὑμῶν τὴν ἀγάπην, μέχρι τίνος ἡμῖν πρῶην ἔληξε τὰ τῆς διδασκαλίας, ἵν' ἐκεῖθεν πάλιν ἀναλαβόντες σήμερον τὸν λό-
15 γον, οὕτως ἐγάνωμεν τοῖς εἰρημένοις καὶ τὰ νῦν μέλλοντα ρηθῆσονται. Οὕτω γὰρ ὑμῖν εὐσύννοπια ἔσται καὶ τὰ νῦν λεγόμενα.

Ποῦ οὖν τὸ τέλος ἔσχεν ἡμῖν τὰ τῆς διδασκαλίας; «Εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· εἴσελθε σὺ καὶ πᾶς
20 ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτόν, ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν εἰσήγαγε πρὸς σὲ ἐπὶ καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν τῶν μὴ καθαρῶν δύο δύο. Ἔτι γὰρ ἐπὶ ἡμερῶν, ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας καὶ ἐξ-
25 αλείψω πᾶσαν τὴν ἐξάναστασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους. Καὶ ἐποίησε Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Μέχρι τούτου στήσαντες τὸν λόγον ἐνταῦθα κατεπαύσαμεν τὴν διδασκαλίαν. Μέννησθε γὰρ ἴσως καὶ αὐτοί, ὅτι τὴν αἰτίαν εἰρήκαμεν

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ (Γεν. 7, 6)

«Ὁ Νῶε ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

1. Ἐπιθυμῶ καὶ πάλιν νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ὑπόθεσιν, διὰ τὴν ὁποίαν προηγουμένως ὠμίλησα εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ νὰ φέρω εἰς τὸ μυαλό σας τὴν ἱστορίαν τὴν σχετικὴν μὲ τὸν Νῶε. Διότι εἶναι πολὺς ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου καὶ πρέπει ἡμεῖς νὰ σᾶς προσφέρωμεν ἀπ' αὐτὸν μεγάλο κέρδος, ἀφοῦ ἐξετάσωμεν τὰ πάντα κατὰ τὸ δυνατὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Παρακαλῶ ὅμως νὰ ἐντείνετε τὴν προσοχὴν σας, διὰ νὰ μὴ σᾶς διαφύγῃ κανένα ἀπὸ τὰ νοήματα τοῦ κειμένου. Πρῶτον πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν ἀγάπην σας, εἰς ποῖον σημεῖον ἐσταμάτησεν ἡ προηγουμένη διδασκαλία μας, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ ἀρχίσωμεν σήμερον τὸν λόγον ἀπ' αὐτὸ τὸ σημεῖον, νὰ συνδέσωμεν αὐτὰ πού πρόκειται νὰ εἰποῦμεν μὲ αὐτὰ πού εἶπομεν. Ἔτσι θὰ καταλάβετε καλύτερα αὐτὰ πού λέγομεν τώρα.

Ποῦ λοιπὸν ἐσταμάτησεν ἡ διδασκαλία μας; «Εἶπεν»; λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε· εἰσελθε μετὰ τῆς οἰκογενείας σου εἰς τὴν κιβωτόν, διότι σὲ εὔρον δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεάν αὐτήν· ἀπὸ τὰ καθαρὰ δὲ κτήνη νὰ εἰσάγῃς μαζί σου ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη καὶ ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο. Διότι μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας καὶ θὰ ἐξαφανίσω ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ ἀνθρώπου μέχρι ζώου. Καὶ ἔκανεν ὁ Νῶε ὅλα ὅσα ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ Κύριος ὁ Θεός»¹. Μέχρις ἐδῶ ἀφοῦ ἔφθασεν ὁ λόγος διεκόψαμεν τὴν διδασκαλίαν. Ἴσως θὰ ἐνθυμησθε καὶ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι ὅταν

ὑμῶν τῆ ἀγάπῃ, τίνος ἔνεκεν ἀπὸ μὲν τῶν καθαρῶν ἐπιὰ
 ἐπιὰ προσέταξεν εἰσαχθῆναι, ἀπὸ δὲ τῶν ἀκαθάρτων δύο
 δύο. Φέρε οὖν λοιπὸν σήμερον τοῖς ἐξῆς ἀναγνωσθεῖσιν ἐπεξ-
 5 ἐλθωμεν καὶ ἴδωμεν τί διηγεῖται ἡμῖν ἡ θεία Γραφή με-
 τὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν. Νῦν γάρ, εἰ καί
 ποτε ἄλλοτε, μάλιστα πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι ἡμᾶς προσήκει
 τὴν σπουδὴν, ὅτε διὰ τὸν τῆς νηστειᾶς καιρὸν καὶ τῆς ἡδίστης
 ὑμῶν συντηχίας συνεχῶς ἀπολαύομεν καὶ τῆς περὶ τὴν τρυφήν
 ἀδηφαγίας ἀπηλλάγμεθα, καὶ διεγρηγομένον ἔχοντες τὸν
 10 λογιζομένον δυνάμεθα μετὰ ἀκριθείας προσέχειν τοῖς λεγομένοις.

Πόθεν οὖν ἡμῖν ἡ ἀρχὴ γέγονε τῶν σήμερον ἀναγνωσθέν-
 των, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίω», φησί,
 «καὶ ὁ κατακλυσμός τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς». Προσέ-
 15 χετε, παρακαλῶ, καὶ μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν τὸ εἰρημένοι·
 ἔχει γάρ τινα πλοῦτιον ἐγκεκρυμμένον ταυτὶ τὰ βραχέα ρήματα,
 καὶ εἰς συντινῶμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου
 δυνασόμεθα καταμαθεῖν τῆς τε φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου
 τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῆς τῶν τότε ἀνθρώπων κακίας τὴν πολ-
 λὴν ἐπίτασιν. «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν», φησί, «ἑξακοσίω». Οὐχ
 20 ἀπλῶς ἡμᾶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν ἐδίδαξε τοῦ δικαίου, οὐδὲ
 ἵνα αὐτὸ τοῦτο μάθωμεν, πόσων ἦν ἐτῶν ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἐπειδὴ
 προλαβοῦσα ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή ἤδη εἰποῦσα, ὅτι
 «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν πεντακοσίω», καὶ μετὰ τὸ γνῶριμον ἡμῖν
 ποιῆσαι τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν, τότε διηγῆσατο τῶν ἀνθρώπων
 25 τὴν πολλὴν περὶ τὴν κακίαν ροπήν καὶ ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια
 τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος.

Διὸ φησιν ὁ Θεός, «Οὐ μὴ καταμείνη τὸ Πνεῦμά μου
 ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας», προ-
 30 ἠμνήτων αὐτοῖς τῆς ἀναγκιήσεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν. Εἴτι
 ἵνα δῶ αὐτοῖς καιρὸν ἀρκοῦντα πρὸς τὸ μεταβαλέσθαι καὶ

2. Γεν. 5, 32.

3. Γεν. 6, 3.

εἶπομεν εἰς τὴν ἀγάπην σας τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀπὸ μὲν τὰ καθαρὰ ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη, ἀπὸ δὲ τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀσχοληθῶμεν σήμερον μὲ αὐτὰ ποῦ ἔπειτα ἀνεγνώσθησαν καὶ νὰ ἴδωμεν, τί μᾶς διηγεῖται ἡ θεία Γραφή μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν. Διότι πρέπει νὰ ἐπιδεικνύωμεν πολὺ μεγαλύτερον ζῆλον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν περισσότερον τώρα, ποῦ λόγῳ τῆς περιόδου τῆς νηστείας, καὶ ἀπολαμβάνομεν συνεχῶς τὴν τόσον εὐχάριστον συνάντησίν σας, καὶ ἔχομεν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πολυφαγίας, καὶ ἔχοντες εἰς ἐτοιμότητα τὴν σκέψιν, ἡμποροῦμεν νὰ προσέχωμεν τὰ λεγόμενα μὲ ἀκρίβειαν.

Πρέπει λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν ἀπὸ ποῦ ἤρχισεν ἡ ἀνάγνωσις σήμερον· «Ὁ Νῶε» λέγει «ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, ὅταν ἐγένεν ὁ κατακλυσμός ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Παρακαλῶ νὰ προσέχετε μήπως καὶ προσπεράσωμεν ἀπλῶς αὐτὰ ποῦ εἶπομεν προηγουμένως, διότι τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια ἔχουν μέσα τους κρυμμένον κάποιον πλοῦτον, καὶ ἂν ἐντείνωμεν τὴν προσοκὴν μας, θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν καλῶς ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν μεγάλην ἔντασιν τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. «Ὁ Νῶε», λέγει, «ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου, οὔτε διὰ νὰ μάθωμεν τοῦτο αὐτὸ καθ' ἑαυτό, πόσων ἐτῶν δηλαδὴ ἦτο ὁ δίκαιος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ θεία Γραφή μᾶς ὠμίλησεν ἤδη ἐνωρίτερον λέγουσα, ὅτι «ὁ Νῶε ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν»² καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐγνώρισεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ἔπειτα ὠμίλησε διὰ τὴν μεγάλην ροπήν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν κακίαν καὶ ὅτι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ῥέπει σταθερῶς πρὸς τὴν πονηρίαν ἀπὸ τὴν νεότητά του.

Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Θεός· «Δὲν θὰ παραμείνη τὸ Πνεῦμα μου εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, διότι εἶναι πλήρεις σαρκικῶν φρονημάτων»³, προλέγων εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτῆσεώς του. Ἐπειτα, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς καιρὸν

τὴν πείραν διαφυγεῖν τῆς ἀναγκιήσεως, φησὶν· «Ἔσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἕτη ἑκατὸν εἴκοσι»· ἀπὲρ τοῦ, «μακροθυμήσω ἕτη μετὰ τὰ πεντακόσια ἕτη». Οὐδὲ γὰρ ἐπαύσατο ὁ δίκαιος οὗτος ἐν τοῖς πεντακοσίοις ἔτεσι διὰ τῆς οἰκείας προσηγορίας πάντας αὐτοὺς ὑπομιμνήσκων καὶ ἐνάγων, εἴπερ ἐθούλοντο προσέχειν, ὥστε καὶ τῆς κακίας ἀποσιῆσαι καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν μειατάξασθαι. «Ἄλλ' ὅμως», φησὶ, «καὶ νῦν ἔτι ἑκατὸν εἴκοσι ἔτιῶν ἀριθμὸν ὑπισχοῦμαι μακροθυμήσειν, ἵνα τῷ μεταξὺ χρόνῳ εἰς δέον χρησάμενοι, καὶ τὴν κακίαν φύγωσι καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντιλάβωμεθα». Καὶ οὐ μόνον τῇ ὑποσχέσει τῶν ἐτιῶν ἑκατὸν εἴκοσι ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ τῷ δικαίῳ προσιάτει κιθωτὸν τεκτῆνασθαι, ἵνα καὶ αὐτὴ ἡ ὄψις τῆς κιθωτοῦ πάλιν ἀρκοῦσαν αὐτοῖς ὑπόμνησιν παρὰσχῃ καὶ μηδεις ἀγνοήσῃ τῆς μελλούσης τιμωρίας ἐπάγεσθαι τὸ μέγεθος.

15 Αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸν δίκαιον ἐκεῖνον καὶ εἰς τὴν ἄκρην τῆς κορυφῆς φθάσαντα ἰσοσάτην ποιεῖσθαι σπουδὴν περὶ τὴν τῆς κιθωτοῦ κατασκευὴν, ἵκανὸν πάντας τοὺς νοῦν ἔχοντας εἰς ἀγωνίαν καὶ φόβον ἐμβαλεῖν καὶ πείσαι ἐξευμενίσασθαι τὸν οὕτως ἡμέρον καὶ φιλόανθρωπον Δεσπότην. Εἰ γὰρ οἱ θάρ-

20 βαροι ἐκεῖνοι οἱ Νινευῖται λέγω· πάλιν γὰρ αὐτοὺς ἀναγκαῖον εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ἵνα ταύτη καὶ μᾶλλον δειχθῇ καὶ τούτων ἡ ὑπερβάλλουσα κακία, κάκεινων ἢ πολλῇ εὐγνωμοσύνη. Καὶ γὰρ ὁ Δεσπότης ἡμῶν ἰότε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ φοβεραῖ, τῇ τῆς κρίσεως λέγω, δούλους καὶ δούλους εἰς μέ-

25 ρον ἄγων, οὕτω τὴν κατάκρισιν ἐργάζεται, ὅταν δειχθῶσιν οἱ τῶν αὐτῶν ἀπολαύσαντες καὶ τῶν αὐτῶν μετασχόντες μὴ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν μετελθόντες· πολλάκις δὲ καὶ ἐξ ἀνίσων ποιεῖται τὰς συγκρίσεις, ἵνα πλείονα τὴν κατάκρισιν τοῖς ἐρραθυμικόσιν ἐπαγάγῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἔ-

30 λεγεν· «Ἄνδρες Νινευῖται ἀνασιήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ

νὰ μειαμεληθοῦν καὶ νὰ διαφύγουν τὴν πείραν τῆς ἀγανακτῆσεως, λέγει «Ἡ ζωὴ των θὰ εἶναι ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη»¹, ἀντὶ νὰ εἰπῆ «θὰ μακροθυμήσω ἀκόμη ὕστερον ἀπὸ τὰ πεντακόσια ἔτη». Καὶ δὲν ἔπαυσε ποτὲ ὁ δίκαιος αὐτὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πεντακοσίων ἐτῶν νὰ τοὺς ὑπενθυμίζη μὲ τὴν φιλικὴν του συμπεριφορὰν καὶ νὰ τοὺς παροτρύνῃ, ἐὰν βεβαίως ἤθελον νὰ τὸν ἀκούσουν, νὰ ἀποφεύγουν τὴν κακίαν καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς. «Καὶ τώρα ὄμως», λέγει, «ὑπόσχομαι νὰ μακροθυμήσω ἀκόμη ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, οὕτως ὥστε χρησιμοποιοῦντες, ὅπως πρέπει, τὸ ἐνδιάμεσον χρονικὸν διάστημα καὶ τὴν κακίαν νὰ ἀποφύγουν καὶ τὴν ἀρετὴν νὰ δεχθοῦν». Καὶ δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ἑκατὸν εἴκοσι ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ δίδει ἐνιολὴν εἰς τὸν δίκαιον νὰ κατασκευάσῃ κιβωτόν, διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίζη συνεχῶς καὶ πάλιν ἡ παρουσία τῆς κιβωτοῦ καὶ νὰ μὴ ἀγνοήσῃ κανεὶς τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, ἣ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐπακολουθήσῃ. Διότι τοῦτο μόνον, τὸ ὅτι δηλαδὴ τόσον ἐφρόντισε νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτόν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν εἰς τὴν ἄκρην τῆς κορυφῆς, εἶναι ἀρκετὸν νὰ κάμῃ τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀγωνιοῦν καὶ νὰ φοβηθοῦν καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ἐξευμενίσουν τὸν τόσον πρῶτον καὶ φιλάνθρωπον Δεσπότην. Διότι, ἐὰν οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι, οἱ Νινευῖται ἐννοῶ, εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμηθοῦμεν πάλιν αὐτούς, διὰ νὰ τονισθῇ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον περισσότερο καὶ αὐτῶν ἡ ὑπερβολικὴ κακία καὶ ἐκείνων ἡ μεγάλη εὐγνωμοσύνη. Διότι ὁ Κύριός μας κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς κρίσεως ἐννοῶ, ὀδηγῶν ἐνώπιόν του τοὺς δούλους βγάζει τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, ἐὰν ἀποδειχθῇ, ὅτι δὲν ἐπέδειξαν τὴν ἰδίαν ἀρετὴν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀπῆλυσαν καὶ μετεῖχον τῶν ἰδίων ἀγαθῶν. Πολλὰς φοράς δὲ συγκρίνει καὶ μεταξὺ ἀνίσων, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιβάλῃ βαρυτέραν τὴν τιμωρίαν εἰς τοὺς ἀδιαφορήσαντας. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον λέγει «Ἄνδρες Νινευῖται θὰ ἀναστηθοῦν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως μαζὶ μὲ τὴν γενεάν

τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινούσιν αὐτήν, διὸ μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωανᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωανᾶ ὤδεν· μονορουχὶ λέγων, διὸ οἱ βάρβαροι οἱ μηδεμιᾶς ἐπιμελείας ἀπολαύσαντες, οἱ μὴ προφητικῶν διδαγμάτων ἀκούσαντες, οἱ ση-
 5 μεῖα μὴ θεασάμενοι, οἱ θαύματα μὴ ἰδόντες, ἀλλ' ἐνὸς ἀνθρώπου ἐκ ναυαγίου διασωθέντος ῥήματα ἀκούσαντες πολλὴν αὐτοῖς τὴν ἀπόγνωσιν παρασχεῖν δυνάμενα καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμβαλεῖν, ὡς καὶ ὑπεριδεῖν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων οὐ μόνον οὐ κατεφρόνησαν τῶν τοῦ προφήτου ῥημάτων, ἀλλὰ
 10 καὶ εἰς τριῶν ἡμερῶν σιανοχωρίαν ἀποληγθέντες, οὕτως ἀκριβῆ καὶ συντειαμένην τὴν μετάνοιαν ἐπεδείξαντο, ὥστε τὴν ἀπόφασιν ἀνακαλέσασθαι τοῦ Δεσπότου.

Οὗτοι οὖν, φησί, κατακρινούσι ταύτην τὴν γενεάν, τὴν τοσαύτης ἀπολαύσασαν ἐπιμελείας, τὴν προφητικαῖς ἐντραφεῖ-
 15 σαν βίβλοις, τὴν σημεῖα καὶ τέρατα καθ' ἐκάστην ἡμέραν θεωμένην. Εἶτα ἵνα καὶ τούτων τῆς ἀπιστίας δεῖξη τὴν ὑπερβολὴν, κἀκείνων τὴν ἄφατον εὐγνωμοσύνην, ἐπήγαγεν, «Ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωανᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωανᾶ ὤδεν· ἐκεῖνοι μὲν, φησὶν, εὐτελεῖ ἄνθρωπον θεασάμενοι τὸν
 20 Ἰωανᾶν, καὶ ἐδέξαντο τὸ παρ' αὐτοῦ κήρυγμα καὶ ἀκριβοσιάτην ἐπεδείξαντο τὴν μετάνοιαν· οὗτοι δὲ οἱ πολλῶ πλείω τοῦ Ἰωανᾶ καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὄλων δημιουργὸν ὁρῶντες σὺν αὐτοῖς συναναστρεφόμενον καὶ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα θαυμάσια ἐφ' ἐκάστης ἐργαζόμενον, λεπρούς καθαίροντα, νεκρούς ἐγεί-
 25 ροντα, τὰ πηρώματα τῆς φύσεως διορθούμενον, δαίμονας ἐλαύνοντα, νόσους ἰώμενον, μετ' ἐξουσίας πολλῆς ἁμαρτημάτων ἄγειν χαριζόμενον, οὐδὲ τὴν αὐτὴν τοῖς βαρβάροις πίστιν ἐπεδείξαντο.

2. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, ἵνα
 30 εἰδῆς καὶ τούτων τῆς ἀγνωμοσύνης τὴν ἐπίτασιν καὶ ἐκείνων

αὐτὴν καὶ θὰ τὴν κατακρίνουν, διότι αὐτοὶ μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, ἐνῷ ἐδῶ ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἢ ἀλήθεια ἀπ' ὅτι εἰς τὸν Ἰωνᾶ»⁵. Διδάσκει συντόμως μὲ αὐτά, ὅτι οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔτυχον καμμίας φροντίδος, δὲν ἤκουσαν προφητικὰς διδασκαλίας, δὲν εἶδον σημεῖα, δὲν εἶδον θαύματα, ἀλλὰ ἤκουσαν τοὺς λόγους ἐνὸς ἀνθρώπου, πού ἐσώθη ἀπὸ ναυάγιον, λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς δημιουργήσουν μεγάλην ἀπόγνωσιν καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν εἰς ἀμηχανίαν, ὥστε νὰ περιφρονήσουν τοὺς λόγους του, οἱ βάρβαροι αὐτοὶ ὄχι μόνον δὲν περιεφρόνησαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ προφήτου, ἀλλὰ εἰς τὸ ἐλάχιστον διάστημα τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἀφοῦ ἐγκατελείφθησαν, ἐπέδειξαν τόσον ἀκριβῆ καὶ ἔντονον μετάνοιαν, ὥστε ἀνεκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δεσπότου.

Αὐτοὶ λοιπόν, λέγει, θὰ καταδικάσουν αὐτὴν τὴν γενεάν, ἣ ὁποία ἀπήλαυσε τόσης ἐπιμελείας, πού ἐτρέφη μὲ τὴν βίβλον τῶν προφητῶν καὶ βλέπει κάθε ἡμέραν σημεῖα καὶ τέρατα. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἄρρητον εὐγνωμοσύνην ἐκείνων, προσέθεσεν, «Διότι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, ἐνῷ ἐδῶ ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἢ ἀλήθεια ἀπ' ὅτι εἰς τὸν Ἰωνᾶ». Ἐκεῖνοι μὲν, λέγει, ὅταν εἶδον τὸν ἀπλὸν ἄνθρωπον, τὸν Ἰωνᾶ, καὶ τὸ κήρυγμά του ἐδέχθησαν, καὶ ἐπέδειξαν τελείαν μετάνοιαν· αὐτοὶ ὅμως ἂν καὶ βλέπουν πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὸν Ἰωνᾶ, ἂν καὶ βλέπουν αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν δημιουργὸν νὰ συναναστρέφεται μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ πραγματοποιῇ καθημερινῶς τόσα καὶ τέτοιου εἴδους θαύματα, νὰ καθαρῖζῃ δηλαδὴ λεπρούς, νὰ ἀνασταίνῃ νεκρούς, νὰ διορθῶνῃ τὰς ἀτελείας τῆς φύσεως, νὰ ἐκδιώκῃ δαίμονας, νὰ ἰατρῆῃ ἀρρώστους, νὰ χαρίζῃ ἄφεισιν ἁμαρτιῶν μὲ πολλὴν ἐξουσίαν, παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐπέδειξαν οὔτε τὴν ἰδίαν πίστιν μὲ τοὺς βαρβάρους.

2. Ἀλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας, διὰ νὰ μάθῃς καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀχαριστίας αὐτῶν

τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ ἐπίπονον· καὶ ὅτι κάκεινοι μὲν ἐν τρι-
 ον ἡμέραις σιεροχωρηθέντες, οὐδὲ οὕτως ἀπηγόρευσαν αἰ-
 τῶν τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν μετάνοιαν σπεύσαντες καὶ τὰ
 ἡμαρτημένα ἀπενίψαντο καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου
 5 ἀξίους ἑαυτοὺς κατέσκησαν. Οὗτοι δὲ αὐτοὶ ἑκατὸν εἴκοσι ἐ-
 τῶν προθεσίαν λαβόντες πρὸς μετάνοιαν οὐδὲ οὕτως ἀπώ-
 γαντό τι πλέον. Διὸ καὶ ὁ Δεσπότης ὁρῶν αὐτῶν τῆς κακίας
 τὴν ὑπερβολήν, καὶ ἐπειδὴ εἶδεν εἰς πολλὴν κακίαν ἐξοκει-
 λαντας, ταχεῖαν αὐτοῖς ἐπάγει τὴν διόρθωσιν, τῆς κακῆς αὐ-
 10 τῶν ζύμης τὴν πονηρίαν ἀφανίσας, καὶ ἐκποδῶν ποιήσας.
 Διὰ τοῦτο φησι «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων, καὶ ὁ κατα-
 κλυσμός τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς». Τέως ἐμάθομεν,
 ὅτι ἦν ἴκα μὲν ἡ ἀγανάκησις γέγονε τοῦ Δεσπότου, καὶ ἡ
 πρόορησις, πεντακοσίων ἦν ἐτῶν. Ὅτε δὲ ἐπήχθη ὁ κατα-
 15 κλυσμός, ἑξακοσίων, ὡς ἑκατὸν ἔτη ἐν τῷ μέσῳ γενέσθαι καὶ
 μηδὲ ἐν τοῖς ἑκατὸν ἔτεσι κερδαῖναι αὐτοὺς τι πλέον, τοσαύ-
 τῆς ἀπολαύοντις διδασκαλίας ἐκ τῆς κατασκευαζομένης ὑπὸ
 τοῦ Νῶε κιβωτοῦ.

Ἄλλ' ἴσως ἂν τις μαθεῖν ἐπιζητήσῃ, τίος ἔνεκεν εἰ-
 20 πῶν, «Ἐκατὸν εἴκοι ἔτη ἔσονται αἱ ἡμέραι αὐτῶν καὶ ἐπαγ-
 γειλάμενος τοσαῦτα μακροθυμήσειν, πρὸ τῆς τούτων συμπλη-
 ρώσεως τὴν πανωλεθρίαν ἐπήγαγε. Καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ
 φιλανθρωπίας μέγιστον ἂν εἴη δεῖγμα. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνίατα ἁμαρτάνοντας καὶ οὐ μόνον οὐ-
 25 δὲν κερδαίνοντας ἐκ τῆς ἀγάτου μακροθυμίας, ἀλλὰ καὶ ἐπι-
 τείνοντας τὰ ἔλκη, διὰ τοῦτο συνέτεμε τὸν χρόνον, ὥστε μὴ
 μεῖζονι τιμωρία ὑπευθύνους αὐτοὺς κατασιῆναι. Καὶ ποία,
 φησί, μεῖζων ἦν ταύτης τιμωρία; Ἔσιν, ἀγαπητέ, καὶ μεί-
 ζων, καὶ φοβερωτέρα, καὶ διαρκῆς, ἢ κατὰ τὸν μέλλοντα
 30 αἰῶνα.

Ὅτι γὰρ κἂν ἐνιαῦθα δίκην τινὲς ὑποσχῶσιν, οὐδὲ τὴν
 ἐκεῖ τιμωρίαν διαφεύξονται, ἀλλὰ κουφοτέραν ὑποσθήσονται

καὶ τὴν μεγίστην εὐγνωμοσύνην τῶν Νινευιτῶν. Ἐκεῖνοι μὲν ἂν καὶ περιωρίσθησαν εἰς διάστημα τριῶν ἡμερῶν, δὲν ἄφησαν ἔτσι τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας ἰων, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔσπευσαν πρὸς τὴν μετάνοιαν, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰ σφάλματά των καὶ ἔγιναν ἄξιοι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου. Αὐτοὶ ὅμως ἂν καὶ ἔλαβον προθεομίαν ἑκατὸν εἴκοσιν ἡμερῶν διὰ νὰ μετανοήσουν, οὔτε ἔτσι ὠφελήθησαν ὀλίγον περισσότερον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος βλέπων τὸ μέγεθος τῆς κακίας αὐτῶν, καὶ ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ἐξειράπησαν εἰς πολλὰ κακά, ἐπιφέρει εἰς αὐτοὺς ταχέως τὴν διόρθωσιν, μὲ τὸ νὰ ἐκδιώξη καὶ ἐξαφανίση τὴν πονηρίαν τῆς κακῆς ζύμης αὐτῶν⁶. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὁ Νῶε ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Τελευταίως ἐμάθαμεν, ὅτι ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν, ὅταν ὁ Κύριος ἠγανάκτησεν καὶ τοὺς προειδοποίησεν. Ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, διότι παρενεβλήθησαν ἑκατὸν ἔτη, καὶ ὅμως οὔτε ἀπὸ τὸ διάστημα τῶν ἑκατὸν ἐτῶν ἐκέρδιον κάτι περισσότερον, ἔστω καὶ ἂν ἐδιδάσκοντο πολλὰ ἀπὸ τὴν κιβωτὸν ποὺ κατεσκεύαζεν ὁ Νῶε.

Ἴσως ὅμως θὰ ἤθελε κάποιος νὰ μάθῃ, διατί ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν προτοῦ συμπληρωθῶν τὰ ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, ἀφοῦ εἶπεν «ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη θὰ διαρκέσῃ ἡ ζωὴ των» καὶ ἀφοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι τόσον θὰ μακροθυμήσῃ. Καὶ τοῦτο ὅμως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ἔπιπτον καθημερινῶς εἰς ἀσυγχώρητα σφάλματα, καὶ ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδιον τίποτε ἀπὸ τὴν ἄπειρον μακροθυμίαν, ἀλλὰ ἀπεναντίας ἐμεγάλωναν τὰς πληγὰς, διὰ τοῦτο ἐσυντόμευσε τὸν χρόνον, ὥστε νὰ μὴ καταστήσῃ αὐτοὺς ὑπευθύνους διὰ μεγαλυτέραν τιμωρίαν. Καὶ ποία τιμωρία, θὰ εἶπῃ κάποιος, θὰ ἦτο μεγαλυτέρα ἀπ' αὐτήν; Ὑπάρχει ἀγαπητὲ καὶ μεγαλυτέρα καὶ φοβερωτέρα καὶ διαρκῆς, ἢ τιμωρία τῆς μελλούσης ζωῆς.

Τὸ ὅτι ὅμως θὰ ὑποστοῦν ἐκείνην τὴν τιμωρίαν, ὅσοι θὰ δοκιμασθῶν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλὰ θὰ ὑποστοῦν ἐλα-

διὰ τῶν ἐνιαυθῶν συμβάντων, τὸ μέγεθος τῶν ἐκεῖ κολασιηρίων ὑποτιμνόμενοι, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος καὶ ταλανίζοιτος τὴν Βηθσαϊδᾶ «Οὐαὶ σοὶ Χωραζείμ», φησὶν, «οὐσί σοι Βηθσαϊδᾶ, ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ
5 γεγόμεναι ἐν ὑμῖν, πάσαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ μετενόησαν. Διὸ λέγω ὑμῖν ἀνεκτίτερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν».

Ὁρᾶς, ἀγαπητέ, πῶς τῷ εἰπεῖν, «Ἀνεκτίτερον», ἔδειξεν, ὅτι καὶ οἱ ἰσοαύτην ἐνιαυθῶν δίκην δόντες καὶ τὸν ἐμπροθεσμὸν
10 ἐκείνον τὸν καινὸν καὶ ξένον ὑπομείναντες, κἀκεῖ τινα τιμωρίαν ὑποστήσονται, κουφοτέραν δὲ ὅμως διὰ τὸ προλαβόντας ἐνιαυθῶν ἰσοαύτης πειρασθῆναι τῆς ἀγανακτιήσεως; Ἰν' οὖν μὴ καὶ οὗτοι ἐπιτείνοντες τὰ ἁμαρτήματα μείζονος τιμωρίας ἑαυτοὺς ὑπευθύνους καταστήσωσιν, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάν-
15 θρωπος Δεσπότης ὁρῶν αὐτῶν τὸ ἀμετανόητον, ὃν ὑπέσχετο μακροθυμήσειν, χρόνον συνέτεμεν. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνυμένων διὰ τὴν παροῦσαν αὐτῷ ἀγαθότητα ἀνακελεῖται τὰς παρ' αὐτοῦ ἀποφάσεις, καὶ μεταβαλλομένους προσίεται καὶ τῆς ἐπικειμένης ἀπαλλάττει
20 τιμωρίας, οὕτω πάλιν ἐπειδὴν ἐπαγγέλληται ἢ ἀγαθὰ τινα παρέξειν, ἢ προθεσμίαν μετανοίας, ἴδη δὲ ἀναξίτους γεγονότας καὶ τότε πάλιν ἀνακαλεῖται αὐτοῦ τὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ προφήτου ἔλεγε· «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, τοῦ ἀπολλύειν καὶ κατασκάπτειν· καὶ ἐὰν
25 μετανοήσωσι, μετανοήσω κἀγὼ, ἐφ' οἷς ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς»· καὶ πάλιν, «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, τοῦ ἀνοικοδομεῖν, καὶ ἐὰν ἀμαρτωσοῖ, μετανοήσω κἀγὼ ἐφ' οἷς ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς».

Εἶδες πῶς παρ' ἡμῶν τὰς ἀφορμὰς λαμβάνει καὶ τῆς
30 φιλανθρωπίας, ἧς περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυται, καὶ τῆς ἀγανα-

7. Λουκᾶ 10, 13-14.

8. Ἰεζ. 18, 7-8.

9. Ἰεζ. 18, 9-10.

φροτέραν τιμωρίαν, ἕξ αἰτίας αὐτῶν ποὺ συνέβησαν ἐδῶ, μειριάζοντες τὸ μέγεθος τῶν βασανιστηρίων τῆς μελλούσης ζωῆς, νὰ ἀκοῦς τὸν Χριστόν, ὅταν ὁμιλῇ καὶ θεωρῇ δυστυχισμένην τὴν Βηθσαιῶδα. Ἄλλοίμονον εἰς ἐσέ, Χωραζεῖμ», λέγει, «ἄλλοίμονον εἰς ἐσὲ Βηθσαιῶδα, διότι, ἐὰν ἐγίνοντο εἰς τὰ Σόδομα τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν εἰς ἐσᾶς, θὰ εἶχον μετανοήσει πρὸ πολλοῦ μὲ σάκκον καὶ σκόνην. Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω· κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως πρὸ ἀνεκτὰ θὰ εἶναι τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα παρὰ σεῖς»⁷.

Βλέπεις, ἀγαπητέ, πῶς ἔδειξε μὲ τὴν λέξιν «ἀνεκτότερον», ὅτι καὶ αὐτοὶ ποὺ ὑπέστησαν τόσον βαρεῖαν τιμωρίαν ἐδῶ καὶ ὑπέμειναν ἐκεῖνον τὸν πρωτοφανῆ καὶ ἄγνωστον ἐμπρησμόν, θὰ ὑποστοῦν καὶ ἐκεῖ κάποιαν τιμωρίαν, ἀλλὰ ἡπιωτέραν, διότι ἐπρόλαβον ἐδῶ καὶ ἔλαβον κάποιαν γεῦσιν τῆς ἀγανακτήσεως; Διὰ νὰ μὴ γίνουν λοιπὸν μόνοι ὑπεύθυνοι μεγαλυτέρας τιμωρίας μὲ τὸ νὰ αὐξάνουν τὰς ἁμαρτίας των, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς βλέπων τὸ ἀμετανόητον αὐτῶν ἐσυντόμεισε τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ μακροθυμήσῃ. Διότι, ὅπως ἀνακαλεῖ τὰς ἀποφάσεις του δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκφράζουν τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς Αὐτόν, λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας του, καὶ ὅταν μεταβάλλωνται τοὺς δέχεται καὶ τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν, ἔτσι πάλιν ἀνακαλεῖ τὰς ὑποσχέσεις του, ὅταν ὑπόσχεται νὰ προσφέρῃ ἢ ἀγαθὰ ἢ προθεσμίαν μειανοίας καὶ ἴδη, ὅτι εἶναι ἀνάξιοι. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ στόματος τοῦ προφήτου ἔλεγεν: «Θὰ ἀναγγείλω τελικὰ εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν· καὶ ἐὰν θὰ μετανοήσουν, θὰ μετανοήσω καὶ ἐγὼ δι' ὅσα εἶπα, ὅτι θὰ τοὺς κάνω»⁸. Καὶ πάλιν· «Θὰ ὁμιλήσω εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν, καὶ ἐὰν ἁμαρτήσουν θὰ μετανοήσω καὶ ἐγὼ δι' ὅσα ὑπεσχέθην, ὅτι θὰ τοὺς κάνω»⁹.

Εἶδες πῶς παίρνει τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπι-

κήσεως; Διά τοι τοῦτο καὶ νῦν ἐπειδὴ οὐκ εἰς δέον ἐχορήσαντο τῇ τοῦ χρόνου παραιάσει, συνιέμεναι τὸν καιρὸν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀναλήτως διακειμένους καὶ τὴν διὰ τῆς μετανοίας δεδομένην ἡμῖν σοτηρίαν οὐ προσιεμένους· «Ἡ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν, ὅτι τὸ χρησιδὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὄργην ἐν ἡμέρᾳ ὄργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ;».

Εἶδες πῶς καὶ ὁ θαυμάσιος οὗτος τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος σαφῶς ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ τῇ μακροθυμίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ πρὸς μετάνοιαν ἡμῖν παρασχεθείσῃ μὴ χρώμενοι εἰς δέον, μείζονι δίκῃ καὶ τιμωρίᾳ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους καθιστῶσι; Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς μονοῦχι ἀπολογούμενος καὶ δεικνὺς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν πρὸ τῆς τῶν καιρῶν συμπληρώσεως ἐπήγαγε τὸν κατακλυσμόν, ἐπισημαίνεται ἡμῖν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου τὸν ἀριθμόν, καὶ φησι «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἐξακοσίω». Οἱ γὰρ ἐν τοῖς ἑκατὸν ἔτεσι μεταβαλέσθαι μὴ θουληθέντες, τί πλέον ἢ ἐκέρδαιον ἀπὸ τῶν εἴκοσι ἐτῶν, ἢ τὸ πλείονα τὴν προσθήκην ἐργάσασθαι; Δεικνὺς γὰρ αὐτοῦ τῆς ἀπάτιον φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος τὴν ὑπερβολὴν καὶ πρὸ ἐπιτῶν ἡμερῶν μηνῦσαι αὐτοῖς τὴν ἐπαγωγὴν τοῦ κατακλυμοῦ οὐ παρητήσατο, ἵνα κἂν τῇ στενοχωρίᾳ τοῦ καιροῦ οὐσιαλέντες τινὰ μεταβολὴν ἐπιδείξωνται.

3. Καὶ ὄρα φιλανθρωπίαν Δεσπότιον, πῶς διαφόρως καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος μεθώδευσεν αὐτῶν τὴν νόσον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνίατα ἦν αὐτῶν τὰ τραύματα, τοσοῦτον μῆκος αὐτοῖς προθεομίας παρέσχετο, βουλόμενος κἂν διὰ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου εἰς αἴσθησιν αὐτοὺς ἐλθόντας ἀνακαλέσασθαι αὐτοῦ τῆς ἀγανακίσεως τὴν ἀπόφασιν. Ἔθος γὰρ

δεικνύει; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τώρα συντομεύει τὸν χρόνον, ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησαν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀναισθήτους καὶ μὴ δεχομένους τὴν διὰ τῆς μετανόιας παρεχομένην σωτηρίαν· «Ἡ καταφρονεῖς τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς μακροθυμίας, ἀγνοῶν ὅτι ἡ χρηστότης τοῦ Θεοῦ σὲ ὀδηγεῖ εἰς μετάνοιαν; Μὲ τὴν σκληρότητά σου δὲ καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν συγκεντρῶνεις ὀργὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ;»¹⁰.

Εἶδες πῶς μᾶς ἐδίδαξε σαφῶς καὶ ὁ θαυμάσιος αὐτὸς διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦν, ὅπως πρέπει, τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς ἡμᾶς διὰ μετάνοιαν, καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ὑπευθύνους διὰ μεγαλυτέραν καταδίκην καὶ τιμωρίαν; Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς μᾶς φανερώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου, σχεδὸν ἀπολογούμενος καὶ δεικνύων τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπέφερε τὸν κατακλυσμὸν προτοῦ συμπληρωθῶν τὰ ἔτη καὶ λέγει· «ὁ Νῶε δὲ ἦτο ἐξακοσίων ἐτῶν». Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀλλάξουν ζωὴν εἰς τὸ διάστημα τῶν ἑκατὸν ἐτῶν, τί θὰ ἐκέρδιζον ἀπὸ τὰ ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, ἑκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ προσθέσουν περισσοτέρας ἀμαρτίας; Καθιστῶν δὲ φανερὰν τὴν ἀπερίγραπτον φιλάνθρωπίαν του καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητά του, δὲν παρέλειψε νὰ ἀναγγείλῃ εἰς αὐτοὺς πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν τὴν συμφορὰν τοῦ κατακλυσμοῦ, οὕτως ὥστε νὰ δείξουν κάποιαν ἀλλαγὴν ἔστω καὶ πιεζόμενοι.

3. Καὶ πρόσεχε τὴν φιλάνθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς δηλαδὴ ἐρρῦθιμσε κατὰ διαφορετικὸν τρόπον, ὡσὰν ἄριστος ἰατρός, τὴν νόσον των. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦσαν ἀνίατα τὰ τραύματά των τοὺς ἔδωσε πολὺ μεγάλην προθεσίαν, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀγανακτήσεώς του, ἐὰν συνήρχοντο ἔνεκεν τοῦ μεγάλου χρονικοῦ διαστήματος. Συνηθίζει

αὐτῷ αἰεὶ, ἐπειδὴ κήδεται τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, προ-
λέγειν, ὡς μέλλει ἐπάγειν τιμωρίας, διὰ τοῦτο μόνον, ἵνα
μὴ ἐπαγάγη· ὡς εἶ γε ἐπαγαγεῖν ἐβούλετο, οὐκ ἂν εἶπεν ἀλλ'
ἐπίτηδες προλέγει, ἵνα ἡμεῖς μαθόντες καὶ τῷ φόβῳ σωρο-
5 ριοθέντες μεταβάλωμεν αὐτοῦ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς
ἀποφάσεις αὐτοῦ ἀκύρους καταστήσωμεν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως
αὐτὸν εὐφραίνει ὡς ἡ ἐπιστροφή ἢ ἡμετέρα, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς
κακίας ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἐπάνοδος.

Σκόπει οὖν πῶς καὶ τούτων τὴν νόσον ἐμεθόδευσε πρό-
10 τερον μὲν τῷ τοσοῦτον δοῦναι χρόνον προθεσμίας πρὸς μετάνοιαν,
ἔπειτα ἐπειδὴ εἶδεν ἀναισιδότητος διακειμένους, καὶ
οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου, κερδαίνοντας, καὶ πρὸς
αὐταῖς ταῖς θύραις, ὡς εἰπεῖν, τοῦ κατακλυσοῦ προλέγει
οὐ πρὸ τριῶν ἡμερῶν, καθάπερ ἐπὶ τῶν Νινευιῶν, ἀλλὰ
15 πρὸ ἐπιτά. Καὶ γὰρ θαρρῶν ἂν εἴποιμι διὰ τὸ εἰδέναι τοῦ
Δεσπότου τοῦ ἡμετέρου τῆς φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολὴν,
ὅτι καὶ ἐν ταῖς ἐπιτά ἡμέραις, εἰ ἐβουλήθησαν ἀκριβῆ τὴν
μετάνοιαν ἐπιδείξασθαι, διέφυγον ἂν τοῦ κατακλυσοῦ τὴν
πεῖραν. Ἐπεὶ οὖν οὕτε ἡ παράτασις τοῦ τοσοῦτου χρόνου,
20 οὕτε ἡ στενοχωρία τοῦ καιροῦ καθικέσθαι αὐτῶν τῆς κακίας
ἠδυνήθη, ἐπήγαγε κατακλυσμόν ἐν τῷ ἑξακοσιοσιῷ ἔτει
τοῦ Νῶε. «Νῶε δέ», φησί, «ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων, καὶ ὁ κατα-
κλυσμός τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς».

Εἶδείτε, ἀγαπητοί, πόσης ἡμῖν ὠφελείας ὑπόθεσις γέ-
25 γονε τὸ γινῶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου καὶ ὅ-
σων ἐτῶν ἦν, ἠνίκα ὁ κατακλυσμός ἐπῆλθε; Φέρε δὴ καὶ
τοῖς ἀκολούθως εἰρημένοις ἐπεξέλθωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤρ-
ξατο ὁ κατακλυσμός, φησὶν, «Εἰσῆλθε δὲ Νῶε, καὶ οἱ υἱοὶ
αὐτοῦ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ
30 εἰς τὴν κιβωτόν, διὰ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσοῦ. Καὶ ἀπὸ
τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν

ὁ Θεός, ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας, νὰ προλέγῃ τὰς τιμωρίας, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ ἐπιβάλλῃ, μόνον διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ δηλαδὴ τὰς ἐπιβάλλῃ· διότι ἐὰν ἤθελε νὰ τὰς ἐπιβάλλῃ δὲν θὰ τὸ ἔλεγεν. Ὅμως ἐπίτηδες τὰς προλέγει οὕτως ὥστε ἡμεῖς, ἀφοῦ μάθωμεν αὐτὰς καὶ ἀφοῦ σωφρονησθώμεν ἀπὸ τὸν φόβον, νὰ μεταβάλωμεν τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ καὶ νὰ ἀκυρώσωμεν τὰς ἀποφάσεις του. Διότι δὲν εὐχαριστεῖ τίποτε τὸν Θεὸν τόσον πολὺ ὅσον ἡ ἐπιστροφή μας καὶ ἡ ἐπάνοδος ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς κακίας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Πρόσεξε, λοιπὸν, πῶς ἐμεθόδευσε τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν μὲ τὸ νὰ δώσῃ κατ' ἀρχὴν τόσον μεγάλην προθεσίαν διὰ νὰ μειανοήσουν· ἔπειτα ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ἦσαν ἀναίσθητοι καὶ δὲν ὠφελοῦντο καθόλου ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ χρόνου καὶ ἐνῶ ἔφθασαν εἰς τὴν θύραν τοῦ κατακλυσμοῦ, ὅπως λέγει ὁ λόγος, προλέγει αὐτὸν ὄχι πρὸ τριῶν ἡμερῶν, ὅπως συνέβη μὲ τοὺς Νινευίτας, ἀλλὰ πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν. Μὲ τόλμην δὲ θὰ ἔλεγον, ὅτι συνέβη τοῦτο, ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας, διότι καὶ εἰς τὸ διάστημα τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν θὰ διέφευγον τὴν δοκιμασίαν τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐὰν θὰ ἤθελον νὰ δείξουν πραγματικὴν μετάνοιαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὔτε ἡ μεγάλη παράτασις τοῦ χρόνου, οὔτε ἡ συντόμευσις αὐτοῦ, ἠδυνήθη νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν κακίαν αὐτῶν, ἐπέφερε τὸν κατακλυσμὸν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ Νῶε. «Ὁ Νῶε», λέγει, «ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμός ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

Εἶδατε, ἀγαπητοί, πόσον ὠφελήθημεν μὲ τὸ νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου καὶ ποία ἦτο ἡ ἡλικία του, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμός; Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ὅσα ἐλέχθησαν ἀκολούθως. Διότι, ὅταν ἤρχισεν ὁ κατακλυσμός, λέγει: «Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Νῶε, καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ αἱ σύζυγοι τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς τὴν κιβωτὸν, λόγῳ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ. Καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ τὰ καθαρὰ, καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ τὰ μὴ καθα-

μη καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρπειῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων εἰσῆλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ καθ' ἃ ἐντειίλατο Κύριος τῷ Νῶε». Οὐχ ἀπλῶς προσέθηκε τό, «Καθ' ἃ ἐντειίλατο Κύριος τῷ Νῶε», ἀλλ' ἵνα πάλιν αὐξή-
 5 ση τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον καὶ ὅτι πάντα οὕτως ἐπλήρωσε, καθάπερ διετάξαιτο ὁ Θεοπότης καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἐπὶ τὰς ἡμέρας, καθάπερ ὑπέσχετο», φησί, «ὁ Θεοπότης, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἑξακοσιοσιῷ ἔτει
 10 ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἐβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός».

Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, πῶς οὐ μόνον τὸν ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν ὁ κατακλυσμός γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὸν μῆνα κατὰδηλον ἐποίησε καὶ τὴν ἡμέραν. Εἶτα
 15 ἵνα τῇ διηγῆσει τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονοσιτέρους ἐργάσονται καὶ τὸν φόβον αὐξήσῃ τῶν γεγεννημένων, φησί· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεώχθησαν καὶ ἐγένετο ὁ ὕε-
 τὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντας ῥύ-
 20 κτας». Ὅρα πόση κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἅγια Γραφή τῇ συγκαιθάσει καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάντα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἶσιν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνιρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα δια-
 λέγεται, μονοουχὶ λέγουσα, ὅτι προσέταξε μόνον ὁ Θεοπό-
 25 τῆς, καὶ εὐθέως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ καὶ πάντοθεν συρρέουσα πάντα τὸν κόσμον ἐπέκλυσε.

Καὶ τὸν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξὶν ἐπαγαγεῖν τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶδος τῆς αὐτοῦ
 30 φιλανθρωπίας. Ἐβούλετο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα καὶ ἐνίοις ἐξ αὐτῶν σωφρονοσιθένειας διαφυγεῖν τὴν παντελῆ ἀπώλειαν, ὀρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς καταλήφειν πανωλεθρίαν. Εἰκόσ γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερόν τι μέρος

ρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἔρπετὰ ἀνὰ ἕν ζευγος εἰσῆλθον μετὰ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Δὲν προσέθεσεν ἀπλῶς τὸ «ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε» ἀλλὰ διὰ τὴν αὐξήσῃ πάλιν τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπραξεν ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Θεὸς καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. «Καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ ἔγινεν ὁ κατακλυσμός εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ μάλιστα τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνός».

Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, δὲν μᾶς ἀνέφερε μόνον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ μᾶς ἐφάνέρωσε καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. Ἐπειτα διὰ τὴν σωφρονίσῃ τοὺς μεταγενεστέρους περισσότερον μὲ τὴν διήγησιν καὶ διὰ τὴν αὐξήσῃ τὸν φόβον, δι' ὅσα συνέβησαν λέγει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤνοιξαν ὄλαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Παρατήρησε, μὲ πόσῃν συγκατάβασιν ὁμιλεῖ καὶ τώρα ἡ Ἁγία Γραφή καὶ πῶς διηγεῖται τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὅχι ὅτι ὑπάρχουν καταρράκται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λέξεις καὶ λέγει ἀπλῶς, ὅτι ὁ Κύριος διέταξε μόνον καὶ ἀμέσως ἢ φύσις τῶν ὑδάτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατέκλυσεν ὅλον τὸν κόσμον, ἀφοῦ συνέρρευσεν ἀπ' ὅλας τὰς κατευθύνσεις.

Καὶ τὸ ὅτι ὁ κατακλυσμός διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυχτα καὶ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι ἤθελε λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγάπης του, ἔσιω καὶ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποφύγουν τὴν πλήρη καταστροφήν, ἂν σωφρονισθοῦν, βλέποντες μὲ τὰ μάτια τους καὶ τὴν καταστροφήν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν, ἢ ὁποία πρόκειται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἰδίους. Διότι ἦτο φυσικὸν κατὰ τὴν πρώτην μὲν ἡμέραν νὰ κατακλυσθῇ κατὰ τρόπον ἐμφα-

μη καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρπειῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων εἰσηλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ καθ' ἃ ἐνειείλατο Κύριος τῷ Νῶε». Οὐχ ἀπλῶς προσέθηκε τό, «Καθ' ἃ ἐνειείλατο Κύριος τῷ Νῶε», ἀλλ' ἵνα πάλιν αὐξή-
 5 ση τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον καὶ ὅτι πάντα οὕτως ἐπλήρωσε, καθάπερ διετάξαιτο ὁ Θεοπότης καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἐπὶ τῆς ἡμέρας, καθάπερ ὑπέσχετο», φησί, «ὁ Θεοπότης, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἑξακοσιοσιῷ ἔτει
 10 ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἑβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός».

“Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, πῶς σὺ μόνον τὸν ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν ὁ κατακλυσμός γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὸν μῆνα κατὰδηλον ἐποίησε καὶ τὴν ἡμέραν. Εἶτα
 15 ἵνα τῇ διηγῆσαι τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονεσιτέρους ἐργάσονται καὶ τὸν φόβον αὐξήσῃ τῶν γεγεννημένων, φησί· “Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεώχθησαν καὶ ἐγένετο ὁ ὕε-
 τὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντας νύ-
 20 κτας». “Ὅρα πόση κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἅγια Γραφή τῇ συγκαταβάσει καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάντα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἶσιν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνιρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα δια-
 λέγεται, μονονουχὶ λέγουσα, ὅτι προσέταξε μόνον ὁ Θεοπότης, καὶ εὐθέως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγμα-
 25 τι τοῦ δημιουργοῦ καὶ πάντοθεν συρρέουσα πάντα τὸν κόσμον ἐπέκλυσε.

Καὶ τὸν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξὶν ἐπαγαγεῖν τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶδος τῆς αὐτοῦ
 30 γλιανθρωπίας. Ἐβούλειο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα κἄν ἐνίους ἐξ αὐτῶν σωφρονοσιθέντας διαφυγεῖν τὴν παντελῆ ἀπώλειαν, ὀρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς καταλήφειν πανωλεθρίαν. Εἶκος γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερόν τι μέρος

ρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἔρπετὰ ἀνὰ ἕν ζευγος εἰσηλθον μετὰ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Δὲν προσέθεσεν ἀπλῶς τὸ «ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε» ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσῃ πάλιν τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπραξεν ἔτοι, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Θεὸς καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. «Καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ ἔγινεν ὁ κατακλυσμός εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ μάλιστα τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνός».

Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, δὲν μᾶς ἀνέφερε μόνον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ μᾶς ἐφάνέρωσε καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. Ἐπειτα διὰ νὰ σωφρονίσῃ τοὺς μεταγενεστέρους περισσότερο μὲ τὴν διήγησιν καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον, δι' ὅσα συνέβησαν λέγει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤνοιξαν ὄλαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Παρατήρησε, μὲ πόσῃν συγκατάβασιν ὁμιλεῖ καὶ τώρα ἡ Ἁγία Γραφή καὶ πῶς διηγεῖται τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὅχι ὅτι ὑπάρχουν καταρράκται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λέξεις καὶ λέγει ἀπλῶς, ὅτι ὁ Κύριος διέταξε μόνον καὶ ἀμέσως ἡ φύσις τῶν ὑδάτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατέκλυσεν ὅλον τὸν κόσμον, ἀφοῦ συνέρρευσεν ἀπ' ὄλας τὰς κατευθύνσεις.

Καὶ τὸ ὅτι ὁ κατακλυσμός διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυχτα καὶ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι ἤθελε λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγάπης του, ἔστω καὶ ὀλίγοι ἔξ αὐτῶν νὰ ἀποφύγουν τὴν πλήρη καταστροφὴν, ἂν σωφρονισθοῦν, βλέποντες μὲ τὰ μάτια τους καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἰδίους. Διότι ἦτο φυσικὸν κατὰ τὴν πρώτην μὲν ἡμέραν νὰ κατακλυσθῇ κατὰ τρόπον ἐμφα-

μὴ καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρπειῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων
 εἰσῆλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ καθ' ἃ
 ἐνειλείαιο Κύριος τῷ Νῶε». Οὐχ ἀπλῶς προσέθηκε τό,
 «Καθ' ἃ ἐνειλείαιο Κύριος τῷ Νῶε», ἀλλ' ἵνα πάλιν αὐξή-
 5 ση τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον καὶ ὅτι πάντα οὕτως ἐπλήρωσε,
 καθάπερ διετάξαιτο ὁ Δεσπότης καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ'
 αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἐπιὰ ἡμέρας,
 καθάπερ ὑπέσχετο», φησί, «ὁ Δεσπότης, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ
 κατακλυμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἑξακοσιοσιῶ ἔτει
 10 ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἐβδόμη καὶ εἰκάδι
 τοῦ μηνός».

Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν, πῶς οὐ μόνον τὸν
 ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν ὁ κατακλυσμός γέγονεν, ἀλ-
 λά καὶ τὸν μῆνα κατὰδηλον ἐποίησε καὶ τὴν ἡμέραν. Εἶτα
 15 ἵνα τῇ διηγῆσαι τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονεσιτέρους ἐργάσι-
 ται καὶ τὸν φόβον αὐξήσῃ τῶν γεγενημένων, φησί, «Ἐν τῇ
 ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ
 οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεώχθησαν καὶ ἐγένετο ὁ ὑε-
 τὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντας νύ-
 20 κτας». Ὅρα πόση κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἁγία Γραφή τῇ
 συγκαταβάσει καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάν-
 τα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἰσὶν ἐν τῷ οὐρα-
 νῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνιρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα δια-
 λέγεται, μονοουχὶ λέγουσα, ὅτι προσέταξε μόνον ὁ Δεσπό-
 25 τῆς, καὶ εὐθέως ἢ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγμα-
 τι τοῦ δημιουργοῦ καὶ πάντιθεν συρρέουσα πάντα τὸν κόσμον
 ἐπέκλυσε.

Καὶ τὸν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξίῃ ἐπαγαγεῖν
 τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶδος τῆς αὐτοῦ
 30 φιλανθρωπίας. Ἐβούλετο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα κἄν
 ἐνίους ἐξ αὐτῶν σωφρονοσθέντας διαφυγεῖν τὴν παντελεῖ
 ἀπώλειαν, ὁρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν
 ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς καταλήφεισθαι πανωλε-
 θρίαν. Εἰκόσ γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερόν τι μέρος

ρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἔρπετὰ ἀνὰ ἕν ζευγος εἰσηλθον μετὰ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Δὲν προσέθεσεν ἀπλῶς τὸ «ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε» ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσῃ πάλιν τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπραξεν ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Θεὸς καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. «Καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ ἔγινεν ὁ κατακλυσμός εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ μάλιστα τὴν εικοστὴν ἐβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνός».

Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, δὲν μᾶς ἀνέφερε μόνον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ μᾶς ἐφάνέρωσε καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. Ἔπειτα διὰ νὰ σωφρονίσῃ τοὺς μεταγενεστέρους περισσότερο μὲ τὴν διήγησιν καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον, δι' ὅσα συνέβησαν λέγει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤνοιξαν ὄλαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Παρατήρησε, μὲ πόσῃν συγκατάβασιν ὁμιλεῖ καὶ τώρα ἡ Ἀγία Γραφή καὶ πῶς διηγεῖται τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὅχι ὅτι ὑπάρχουν καταρράκται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λέξεις καὶ λέγει ἀπλῶς, ὅτι ὁ Κύριος διέταξε μόνον καὶ ἀμέσως ἡ φύσις τῶν ὑδάτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατέκλυσεν ὅλον τὸν κόσμον, ἀφοῦ συνέρρευσεν ἀπ' ὄλας τὰς κατευθύνσεις.

Καὶ τὸ ὅτι ὁ κατακλυσμός διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυχτα καὶ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι ἤθελε λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγάπης του, ἔστω καὶ ὀλίγοι ἔξ αὐτῶν νὰ ἀποφύγουν τὴν πλήρη καταστροφὴν, ἂν σωφρονισθοῦν, βλέποντες μὲ τὰ μάτια τους καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν, ἢ ὁποία πρόκειται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἰδίους. Διότι ἦτο φυσικὸν κατὰ τὴν πρώτην μὲν ἡμέραν νὰ κατακλυσθῇ κατὰ τρόπον ἐμφα-

ἐπικλυοῦσθαι, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ προσθήκῃ τινὰ γενέσθαι
 ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ τρίτῃ, καὶ ἐφεξῆς. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς
 τεσσαράκοντα ἡμέρας παρέτεινε καὶ τεσσαράκοντα ῥύκτις,
 ἵνα πᾶσαν αὐτῶν ἀπολογίαν πρόφασιν περικόψῃ. Εἰ γὰρ
 5 ἐβούλειτο καὶ προσέταξεν ἡδύνατο καὶ ἐν μιᾷ ῥοπῇ τὰ πάν-
 τια ἐπικλύσαι, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος
 καὶ τῇ ἰσοσύτῃ παραιτάσει τῶν ἡμερῶν ἐχρήσατο. Εἰτά φη-
 σιν, «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ
 Σῆμ, καὶ Χάμ, καὶ Ἰάφεθ, καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Νῶε, καὶ αἱ
 10 τρεῖς γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ θηρία κατὰ
 γένος, καθάπερ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε». Ὅτε,
 φησὶν, ἀρχὴν ἔλαβε τὰ τοῦ κατακλισμοῦ κατὰ τὸ πρόσταγμα
 τοῦ Δεσπότου, εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν μετὰ τῶν υἱῶν
 καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν γυναικῶν τῶν υἱῶν αὐ-
 15 τοῦ, καὶ πάντα τὰ θηρία κατὰ γένος. «Καὶ ἔκλεισε», φησί,
 «Κύριος ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν».

4. Σκόπει καὶ ἐνιαῦθα λέξεως συγκατάθεσιν. Ἐκλει-
 σεν ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς
 ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ κατέστησε τὸν δίκαιον. Τὸ δέ, «Ἐ-
 20 κλεισε», διὰ τοῦτο προσέθηκε, καὶ «Ἐξωθεν», ὥστε μὴ
 ἐξεῖναι τῷ δικαίῳ ὁρᾶν τὴν πανωλεθρίαν γινομένην καὶ
 πλείονα καὶ αὐτὴν τὴν συντριβὴν ὑπομένειν. Εἰ γὰρ καὶ
 ἀναλογιζόμενος ἐν διανοίᾳ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο κλυδῶνιον,
 καὶ ὑπογράφων τῷ λογισμῷ τὴν ἀπώλειαν τοῦ τῶν ἀνθρώ-
 25 πων γένους, τῶν ἀλόγων ἀπάντων τὴν κοινὴν τελευτήν, καὶ
 ἀνθρώπων, καὶ κτηνῶν, καὶ αὐτῆς τῆς γῆς, ὡς εἶπει, τὸν
 ἀφανισμόν, συνεχεῖτο καὶ διαταράττειτο. Εἰ γὰρ καὶ πονηροὶ
 ἦσαν οἱ ἀπολλύμενοι, ἀλλ' αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ πολλὴν
 εἰώθασιν τὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνύσθαι, ἐπειδὴν ἴδωσι τι-
 30 μωρουμένους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ εὐρήσεις ἕκαστον τῶν
 δικαίων καὶ τῶν προφητῶν πολλὴν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἰκετη-
 ρίαν ἰδεμένους, καθάπερ ὁ παιριάρχης πεποίηκεν ἐπὶ τῶν
 Σοδόμων, καθάπερ οἱ προφῆται πάντες ποιῶντες διετέλε-
 σαν. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἔλεγεν «Οἱ μοι, Κύριε, ἐξαλείφεις

νῆ ἓνα μέρος τῆς γῆς, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν νὰ γίνῃ κάποια προσθήκη, ὁμοίως καὶ τὴν τρίτην καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Δι' αὐτὸ λοιπὸν παρέτεινε τὴν διάρκειαν τοῦ κατακλυσμοῦ εἰς τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρξῃ δι' αὐτοὺς καμμία πρόφασις ἀπολογίας. Διότι, ἐὰν ἤθελε καὶ διέτασεν, ἠδύνατο νὰ κατακλύσῃ τὰ πάντα μὲ μιᾶς ἀλλ' ἐκρησιμοποίησε τὴν μεγάλην χρονικὴν διάρκειαν ἐπιδεικνύων τὴν φιλανθρωπίαν του. Ἐπειτα λέγει: «Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν εἰσῆλθεν ὁ Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν μαζὶ μὲ τὸν Σὴμ, Χάμ καὶ Ἰάφεθ καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Νῶε μὲ τὰς τρεῖς συζύγους τῶν υἱῶν του, καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία κατὰ γένος, ὅπως διέταξεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε». Ὅταν, λέγει, ἤρχισεν ὁ κατακλυσμὸς, συμφώνως μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Κυρίου, ὁ Νῶε εἰσῆλθεν εἰς τὴν κιβωτὸν μὲ τοὺς τρεῖς υἱοὺς του καὶ τὴν σύζυγόν του καὶ μὲ τὰς συζύγους τῶν υἱῶν του καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία κατὰ γένος. «Καὶ ἔκλεισεν», λέγει, ὁ Κύριος τὴν κιβωτὸν ἀπ' ἔξω.

4. Παρατήρησε καὶ ἐδῶ τὴν συγκατάβασιν τοῦ λόγου. Ἐκλείσεν ὁ Θεὸς ἀπ' ἔξω τὴν κιβωτὸν του διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ἠσφάλισε καλῶς τὸν δίκαιον. Καὶ προσέθεσε τὸ «ἔξωθεν» εἰς τὸ «ἔκλεισεν», διὰ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν δίκαιον νὰ βλέπῃ νὰ γίνεται ἡ πανωλεθρία καὶ νὰ ὑποφέρῃ καὶ αὐτὸς μεγαλυτέραν συντριβὴν. Διότι ἔστω καὶ σκεπτόμενος τὴν τρομερὰν ἐκείνην θαλασσοταραχὴν καὶ φέρων εἰς τὴν σκέψιν του τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸν κοινὸν θάνατον ὅλων τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν ἀφανισμόν ὀλοκλήρου τῆς γῆς, θὰ ἐσυγχίζετο καὶ θὰ ἐκλονίζετο. Διότι, ἔστω καὶ ἂν ἦσαν κακοὶ οἱ καταστρεφόμενοι, ὅμως αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων συνηθίζουσι νὰ ἐπιδεικνύουσι μεγάλην συμπάθειαν, ὅταν θὰ ἴδουσι τοὺς ἀνθρώπους νὰ τιμωροῦνται. Θὰ εὖρης δὲ κάθε ἓνα ἐκ τῶν δικαίων καὶ τῶν προφητῶν νὰ παρακαλοῦν ἰκετευτικῶς δι' αὐτούς, ὅπως ἔκανε ὁ πατριάρχης διὰ τὰ Σόδομα καὶ ὅπως ἔκαμνον συνεχῶς ὅλοι οἱ προφῆται. Διότι ὁ ἓνας ἔλεγεν·

οὐ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ;» ἕτερος δέ φησι Ποιήσεις
 τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης οὐκ ἔχοντας
 ἡγούμενον;». Ἐπεὶ οὖν καὶ ἄνευ τούτου ὁ δίκαιος οὐτις
 5 διαταράττει τὸν λογισμὸν καὶ συνεχεῖτο τὴν διάνοιαν, ἵνα
 μὴ καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ θέα εἰς πλείονα αὐτὸν ἐμβάλλῃ συντρι-
 βήν, καθάπερ ἐν δεσμοιωτηρίῳ κατακλείει αὐτὸν ἐν τῇ κιβω-
 τῷ, ὥστε μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν τὰ γινόμενα μηδὲ εἰς δει-
 λίαν κατασιῆναι. Εἰκὸς γὰρ ἦν αὐτὸν ὁρῶντα τῶν ὑδάτων
 τὴν πλημύραν ἀγωνιᾶσαι μὴ καὶ αὐτὸς ὑποβρύχιος γένηται.
 10 Κηρόμενος τοίνυν αὐτοῦ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, οὐ συγχωρεῖ
 οὐδὲ θεάσασθαι τῶν ὑδάτων τὴν φορὰν, οὔτε ἰδεῖν τὴν γι-
 νομένην ἀπώλειαν, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης πανωλεθρίαν.
 Ἐγὼ δὲ εἶταν λογίσομαι τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ τοῦ δικαίου
 15 τοῦ Θεοῦ φιλοανθρωπία τὸ πᾶν λογίζομαι. Εἰ μὴ γὰρ ἐκεί-
 νη ἦν ἡ νευροῦσα αὐτοῦ τὸν λογισμὸν, καὶ τὰ δύσκολα εὐκο-
 λα ἐργαζομένη, πῶς ἂν, εἰπέ μοι, ἐνεργεῖν ἠδυνήθη καθά-
 περ ἐν εἰρκιῇ τινι καὶ δεσμοιωτηρίῳ χαλεπῷ οὐτως αὐτόθι
 20 ἐγκεκλεισμένος; πῶς δὲ ἵσχυσεν, εἰπέ μοι, ἀντισχεῖν πρὸς
 τὸν τοσοῦτον πάταγον τῶν κυμάτων; Εἰ γὰρ ἐν πλοίῳ τυγ-
 χάνοντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἰστίῳ κεχηρημένοι, καὶ τὸν κνι-
 βερνήτην ὁρῶντες ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενον, καὶ τῇ οἰ-
 κείᾳ τέχνῃ πρὸς τὴν τῶν ἀνέμων ρύμην ἰστάμενον, ἐπειδιὼν
 25 ἴδωσι κυμάτων σφοδρότητα, ἀποθνήσκουσι τῷ δέει, καὶ πε-
 ρὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, σωτηρίας δεδοίκασι τί ἂν εἴποι τις
 περὶ τοῦ δικαίου τούτου; Καθάπερ γὰρ ἐν δεσμοιωτηρίῳ, ὡς
 ἔφθην εἰπὼν, τυγχάνων ἐν τῇ κιβωτῷ, ὧδε κἀκεῖσε πε-
 ριεφέρετο, οὐ τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν δυνάμενος, οὐχ ἐτέρωθί ποι-
 30 δὲν ὅλως ἰδεῖν ἔχων δ' παραμυθίαν αὐτῷ τινα φέρειν ἠδύνατο.
 Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν τὴν θάλατταν πλεόντων, κἂν τὰ κύμα-

«Ἀλλοίμονον, Κύριε, καταστρέφεις τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ἰσραήλ»; καὶ ὁ ἄλλος λέγει «Θὰ κάνης τοὺς ἀνθρώπους ὡσὰν τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, νὰ μὴ ἔχουν ἀρχηγόν;» Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ χωρὶς τοῦτο ὁ δίκαιος αὐτὸς ἐταράσσετο καὶ ἐσυγχιζέτο καὶ διὰ νὰ μὴ τὸν συνγρίψῃ περισσότερον τὸ θέαμα τῆς καταστροφῆς τὸν κλείει, ὡσὰν εἰς δεσμοκτήριον, εἰς τὴν κιβωτόν, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ τὰ συμβαίνοντα καὶ λιποψυχῇ. Διότι ἦτο φυσικόν, ὅταν ἔβλεπε τὴν πλημμύραν τῶν ὑδάτων, νὰ ἀγωνιᾷ μήπως καὶ αὐτὸς καταποντισθῇ.

Ἐνδιαφερόμενος λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς δι' αὐτὸν δὲν ἀφήνει νὰ ἴδῃ οὔτε τὴν τρικυμίαν, οὔτε τὴν γινομένην καιαστροφὴν καὶ τὴν πανωλεθρίαν τῆς οἰκουμένης. Ἐγὼ δέ, ὅταν σκεφθῶ τὴν διαβίωσιν τοῦ δικαίου τούτου εἰς τὴν κιβωτόν, ἐκπλήσσομαι καὶ θαυμάζω καὶ καταλογίζω πάλιν τὸ κάθε τι εἰς τὴν φιλοανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἐκείνη νὰ τοῦ δυναμώσῃ τὴν σκέψιν καὶ νὰ κάμνῃ τὰ δύσκολα εὐκόλα, εἶπέ μου, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ νὰ εἶναι κλεισμένος εἰς αὐτὴν ἔτοι ὡσὰν εἰς κάποιαν φυλακὴν καὶ σκοτεινὸν δεσμοκτήριον; Εἶπέ μου, πῶς ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν τόσῃν τρικυμίαν; Διότι, ἂν οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὸν φόβον των καὶ ἀμφιβάλλουν κατὰ ἕνα τρόπον διὰ τὴν σωτηρίαν των, ὅταν θὰ ἴδουν τὴν ὀρμητικότητα τῶν κυμάτων, καὶ ἐνῶ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὸ πλοῖον καὶ χρησιμοποιοῦν τὸ ἰστίον καὶ βλέπουν τὸν κυβερνήτην νὰ κάθεται εἰς τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὴν τέχνην του νὰ ἀνθίσταται εἰς τὴν ὀρμητικότητα τῶν ἀνέμων, τί δύναται νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὸν δίκαιον τούτον; Διότι, ὅπως εἶπον καὶ προηγουμένως, εὐρισκόμενος εἰς τὴν κιβωτόν, ὡσὰν νὰ ἦτο εἰς φυλακὴν, περιεφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ βλέπῃ οὔτε τὸν οὐρανόν, οὔτε νὰ στρέψῃ κάπου ἄλλοῦ τὸ βλέμμα του, ἀλλὰ ἦτο περιωρισμένος ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἴδῃ τίποτε, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ τοῦ δώσῃ κάποιαν παρηγορίαν.

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ταξιδεύουν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅταν

τα κορυφωθῆ, ἔξεσι καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέποντα πολλὰ-
 κισ καὶ κορυφὴν ὄρους θεασάμενον καὶ πόλιν μακρὰν κατοπιεύ-
 σαντα μικρὰν τινα παραψυχὴν λαβεῖν. Εἰ δὲ πολὺς καὶ ἀφό-
 ρητος ὁ χειμῶν γένοιτο, ἐν δέκα ἢ ὀλίγῳ πλείοσιν ἡμέραις,
 5 καὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς χειμῶνας ἐκείνους καὶ τοὺς κινδύνους,
 εἰς τὴν γῆν ἐκτριφέντες, καὶ μικρὸν ἀνέντες, πάντων ἐκείνων
 τῶν λυπηρῶν λήθην λαμβάνουσιν. Ἐνιαυθὰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτο,
 ἀλλ' ἐπὶ ἐνιαυτὸν ὀλόκληρον τὸ καιρὸν καὶ ξέρον ὄκει δε-
 σμωτήριον, οὐδὲ τὸν ἀέρα ἀναπνεῦσαι δυνάμενος. Πῶς γάρ,
 10 πανταχόθεν ἠοραλισμένης τῆς κιβωτοῦ; Πῶς ἀντίσχεεν, εἰπέ-
 μοι; πῶς διήρκεσεν; Εἰ γὰρ ἀπὸ σιδήρου καὶ ἀδάμαντος αὐ-
 τοῖς συνεισιτῆκει τὰ σώματα, πῶς ἂν ἠδυνήθησαν μήτε ἀέρος
 ἀπολαύοντες μήτε ἀνέμου, οἱ τοῦ ἀέρος οὐκ ἔλαιον τὰ σώματα
 ἡμέτερα ἀνακίησασθαι πεφύκασι, μήτε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐ-
 15 σιᾶσαι ἔχοντες πρὸς τὴν τοῦ οὐρανοῦ θέαν. ἢ πρὸς τὴν
 τῶν ἀνθῶν τῶν ἀπὸ τῆς γῆς ποικιλίαν; Πῶς δὲ οὐχὶ καὶ
 ἀπειτυφλώθησαν τὰς θῦραις ἐπὶ τοσοῦτον οὕτω διάγοντες;
 Καὶ εἰ ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς ταῦτα βουλευθῆμεν καταμα-
 θεῖν, κάκεῖνο δεῖ ἐννοῆσαι, πόθεν ὕδατος ποτίμου χορηγίαν
 20 ἔσχον ἐν τῇ κιβωτῷ διάγοντες. Καὶ ἵνα ταῦτα παρῶ, πῶς
 ἠδυνήθη ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν γυναι-
 κῶν τὴν μετὰ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν λοι-
 πῶν κτηνῶν ἀνασχέσθαι διαγωγὴν; πῶς ἤνεγκε τὴν δυσω-
 δίαν; πῶς ἠνέσχετο τὴν σὺν αὐτοῖς οἴκησιν; Καὶ τί ταῦτα
 25 λέγω; Πῶς αὐτὰ τὰ ἄλογα ἠδυνήθη ἀντισχεῖν καὶ μὴ δια-
 φθαρῆναι ἐν τοσοῦτῳ μήκει χρόνου, μήτε ἀέρος σπάσαι δυ-
 νάμενα, μήτε κινούμενα, ἀλλ' ἐν ἐνὶ τόπῳ καθειρογμένα;
 Ἴστε γάρ, ἴστε, οὐ καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ ἐπὶ
 τῆς τῶν ἀλόγων, κἂν ἀέρος ἀπολαύωμεν, κἂν τῶν ἄλλων
 30 ἀπάντων, διηνεκῶς δὲ ἐνὶ τόπῳ ὄμεν συγκεκλεισμένοι, οὐ-

ξεσπάση ἢ τρικυμία εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν θάρρος, ὅταν σιρέφουν τὰ βλέμματά των συχνὰ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν βλέπουν μίαν βουνοκορφὴν καὶ ὅταν παρατηροῦν ἀπὸ μακρὰ κάποιαν πόλιν. Ἐὰν δὲ ἡ κακουχία ἤθελε εἶναι μεγάλη καὶ ἀνυπόφορη, ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἢ ὀλίγον περισσότερο, λησμονοῦν ὅλας ἐκεῖνας τὰς θλίψεις, ἀφοῦ βγοῦν ἔξω εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀναπαυθοῦν ὀλίγον ὕστερα ἀπὸ τὰς πολλὰς κακουχίας καὶ τοὺς κινδύνους. Ἐδῶ ὅμως δὲν συνέβαινε τίποτε τέιοιο, ἀλλὰ ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος κατοικοῦσε εἰς τὴν νέαν καὶ παράξενον φυλακὴν, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε τὸν ἀέρα νὰ ἀναπνεύσῃ. Πῶς θὰ ἠδύνατο ἀφοῦ ἡ κιβωτὸς ἦτο κλειστὴ ἀπὸ παντοῦ; Πῶς ἄνθεξεν; Εἶπέ μου· πῶς διετηρήθη; Διότι καὶ ἂν τὰ σώματά των ἦσαν ἀπὸ σίδηρον καὶ ἀδάμαντα, πῶς ἠδυνήθησαν νὰ ζήσουν χωρὶς νὰ ἀπολαμβάνουν οὔτε ἀέρα, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐκ φύσεως ἔχουν πλασθῆ νὰ ἔχουν ἀνάγκην μεγάλην, ὥστε τὰ ἀνθρώπινα σώματα νὰ ἀνανεώνουν τὸν ἀέρα; Καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ παρατηρήσουν τὴν θέαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνθῶν τῆς γῆς; Πῶς δὲν ἐτυφλώθησαν, ἀφοῦ ἐζοῦσαν τόσον καιρὸν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν;

Ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ κατανοήσωμεν αὐτὰ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν πρέπει νὰ κατανοήσωμεν καὶ τοῦτο· ζῶντες εἰς τὴν κιβωτόν, ἀπὸ ποῦ ἐπρομηθεύοντο πόσιμο νερό; Καὶ διὰ νὰ ἀφήσω αὐτά, πῶς ἠδυνήθη ὁ δίκαιος αὐτὸς μὲ τοὺς υἱούς του καὶ τὰς συζύγους των νὰ ἀνεχθῆ τὴν συμβίωσιν μὲ τὰ ἄλογα ζῶα, τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ὑπόλοιπα κτήνη; Πῶς ὑπέφερε τὴν δυσσομίαν; Πῶς ἠνείκετο τὴν συγκατοίκησιν μὲ αὐτά; Καὶ διατί λέγω αὐτά; Πῶς ἠμπόρεσαν αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα νὰ ἀνθέξουν καὶ νὰ μὴ καταστραφοῦν, ὅταν ἦσαν φυλακισμένα εἰς ἓνα τόπον ἐπὶ τόσον πολὺν χρόνον χωρὶς νὰ δύνανται οὔτε νὰ κινηθοῦν, οὔτε νὰ ἀπολαύσουν καθαρὸν ἀέρα; Διότι γνωρίζετε καλῶς, γνωρίζετε, ὅτι καὶ τὴν ἰδικὴν μας φύσιν καὶ τὴν φύσιν τῶν ζώων δὲν ἐμποδίζει τίποτε νὰ καθῆ καὶ νὰ καταστραφῆ, ὅταν εἴμεθα

δὲν τὸ καλύον ἀπολέσθαι καὶ διαφθαρηῆναι. Πόθεν οὖν ἠ-
 δυνήθη ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ πάντων τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ
 τοσοῦτον διαρκέσαι χρόνον; Οὐδαμόθεν ἐτέρωθεν ἢ ἀπὸ
 τῆς ἄνωθεν ροπῆς τῆς πάντα δυναμένης. Αὐτὸ γὰρ τὸ τὴν
 5 κιβωτὸν ὥδε κἀκεῖσε περιφερομένην μὴ καταπονηθῆναι
 ὑπὸ τῆς ισοαύτης τῶν ὑδάτων φορᾶς, οὐδενὸς ὄντος τοῦ
 κυβερνητῆρος, οὐ τῆς ἄνωθεν γέγονε ροπῆς; Οὐδὲ γὰρ ἔ-
 χεις εἰπεῖν, ὅτι ἐν πλοίου σήματι ἦν, ὡς δύνασθαι τέχνη
 τινὲ ἠνιοχεῖν αὐτῆς τὴν πορείαν. Κιβωτὸς ἦν πάντοθεν πε-
 10 φραγμένη, καὶ διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ δημιουργοῦ, οὐ μόνον
 οὐδὲν αὐτὴν ἐλυμήνατο ἢ τῶν ὑδάτων φορὰ, ἀλλὰ καὶ ὑψη-
 λοτέρα γενομένη ἐν πολλῇ ἀσφαλείᾳ καθίστη τοὺς ἐνοικοῦν-
 τας. "Οτιαν οὖν ὁ Θεὸς ἐργάσῃται τι, ἀγαπητέ, μὴ βούλου
 λογιμοῖς ἀνθρωπίνοις ἐξετάζειν τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα,
 15 ὑπερβαίνει γὰρ τὴν ἔννοιαν τὴν ἡμετέραν, καὶ οὐκ ἂν πο-
 τε δυνηθεῖ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐφικέσθαι καὶ καταλαβεῖν
 τὸν λόγον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων.

5. Διὸ προσήκει ἀκούοντις ἡμᾶς ὅτι ὁ Θεὸς προσέτα-
 ξε, πείθεσθαι καὶ εἰκεῖν τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις. Δη-
 20 μιουργὸς γὰρ ὢν τῆς φύσεως κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἅπαντα
 μεταρρυθμίζει καὶ μεταπλάττει. «Καὶ ἔκλεισε Κύριος ὁ
 Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν». Πολλὴ τοῦ δικαίου τού-
 του ἡ ἀρετὴ καὶ τῆς πίστεως ἢ ὑπερβολή. Αὕτη γὰρ, αὕτη
 καὶ τεκιήσασθαι τὴν κιβωτὸν παρεσκεύασε καὶ τὴν οἴκησιν
 25 πρῶτος ἐνεγκεῖν καὶ τῆς σινοχωρίας ἀνασχέσθαι καὶ τῆς
 μετὰ τῶν θηρίων διαγωγῆς καὶ τῶν ἀλόγων ἀπάντων.
 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐλθὼν
 καὶ ἀνακηρύττων αὐτόν, ἐβόα λέγων· «Πίστει χρηματισθεῖς
 Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεῖς κατεσκευά-
 30 σε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δι' ἧς κατέκρι-

διαρκῶς καὶ μαζί κλεισμένοι εἰς ἓνα τόπον, ἔστω καὶ ἂν ἀπολαμβάνωμεν τὸν ἀέρα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ. Ἐκ τοῦ λοιποῦ ἐπῆρε δύναμιν ὁ δίκαιος αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μαζί του μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ διετηρήθησαν τόσον χρόνον; Ἐκ τοῦ πούθεν ἄλλοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν, ἢ ὁποία κατορθώνει τὰ πάντα. Διότι τὸ γεγονός καὶ μόνον, ὅτι ἡ κιβωτὸς περιεφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ δὲν κατεποντίσθη ἀπὸ τὴν ὄρμην τῶν κυμάτων, χωρὶς νὰ ἔχη μάλιστα κυβερνήτην, δὲν εἶναι ἔργον τῆς θείας δυνάμεως; Οὔτε ἠμπορεῖς νὰ εἴπης, ὅτι εἶχε τὸ σχῆμα πλοίου καὶ ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ κατευθύνῃ τὴν πορείαν αὐτῆς μὲ κάποιαν τέχνην. Ἡ κιβωτὸς ἦτο ἀπὸ παντοῦ κλεισμένη καὶ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνον δὲν τὴν ἔβλαψεν ἡ ὄρμητικότης τῶν ὑδάτων ἀλλὰ καὶ παρεῖχε μεγάλην ἀσφάλειαν εἰς τοὺς εὐρισκομένους ἐντὸς αὐτῆς, ἀφοῦ ἔπλεεν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Ὅταν λοιπόν, ἀγαπητέ, πραγματοποιήσῃ κάτι ὁ Θεός, νὰ μὴ θέλῃς νὰ κρίνῃς μὲ τὸ ἀνθρώπινον μυαλὸ τὰ ὅσα γίνονται ὑπ' αὐτοῦ, διότι αὐτὰ ὑπερβαίνουν τὴν διανοητικὴν μας ἰκανότητα καὶ οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ ἀνθρώπινον μυαλὸ νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν οὐσίαν τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ.

5. Διὰ τοῦτο ὅταν ἀκούωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς διέταξεν, πρέπει νὰ πειθαρχοῦμε καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὰς ἐντολάς του. Διότι ἐφ' ὅσον εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ρυθμίζει καὶ ἀλλάζει τὰ πάντα, ὅπως αὐτὸς θέλει. «Καὶ ἔκλεισεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἀπ' ἔξω τὴν κιβωτὸν αὐτοῦ». Πολλὴ μεγάλη ἦτο ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου τούτου καὶ ὑπερβολικὴ ἡ πίστις του. Διότι αὐτὴ κυρίως τὸν ἔκανε ἰκανὸν καὶ κατεσκεύασε τὴν κιβωτὸν καὶ ὑπέφερε ἀγογγύστως τὴν συγκατοίκησιν μὲ τὰ ἄλλα ἄγρια θηρία καὶ ἄλογα ζῶα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν τὸν ἐνθυμῆται καὶ τὸν ἐγκωμιάζῃ, ἀναφωνεῖ λέγων· «Διὰ τῆς πίστεως ὁ Νῶε εἰδοποιηθεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν, δι' ὅσα ἀκόμη δὲν ἦσαν ὀρατά, ἐφοβήθη καὶ κατεσκεύασε τὴν κιβωτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ οἴκου του, μὲ

νε τὸν κόσμον καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος».

Εἶδες πῶς ἡ πίστις ἢ εἰς τὸν Θεὸν καθάπερ ἄγκυρά
 τις ἀσφαλῆς παρεσκεύασεν αὐτόν, καὶ τῆς κιβωτοῦ τὴν κυ-
 5 τιοσκευὴν ποιήσασθαι, καὶ τῆς οἰκίσεως ἀνασχέσθαι; Αὕτη
 γὰρ αὐτῷ καὶ τῆς σωτηρίας ὑπόθεσις γέγονε, «Δι' ἧς», φη-
 σί, «κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης
 ἐγένετο κληρονόμος»· οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς ἔκρινεν, ἀλλ' ἐπειδὴ
 ὁ Δεσπότης συγκρίσεως τὴν κατὰ κρίσιν ἐπάγει· τῶν γὰρ
 10 αὐτῶν ἀπολαύσαντες τῷ δικαίῳ, οὐ τὴν αὐτὴν αὐτῷ μετῆλθον
 τῆς ἀρετῆς ὁδόν· διὰ τῆς πίστεως μὲν οὖν, ἣν ἐπεδείξατο,
 κατέκρινεν ἐκείνους τοὺς πολλὴν τὴν ἀπιστίαν ἐπιδειξαμέ-
 νους καὶ μὴ πιστεύσαντας τῇ προρρήσει.

Ἐγὼ δὲ μετὰ πάντων καὶ τοῦ δικαίου ἐκπλήττομαι
 15 τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ Δεσπότου τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἄφα-
 τον φιλανθρωπίαν, ὅταν ἐννοήσω πῶς ἠδυνήθη μετὰ τῶν
 θηρίων διάγειν, τῶν λεόντων λέγω, καὶ τῶν παρδάλειν,
 καὶ τῶν ἄρκων, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀγρίων καὶ αἰτιδάσων.
 Ἀναμνήσθητί μοι ἐνιαῦθα, ἀγαπητέ,, τῆς ἀξίας ἧς ἀπή-
 20 λαιεν ὁ πρωτόπλαστος πρὸ τῆς παρακοῆς καὶ λογίζου τοῦ
 Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ παράβασις ἐκείνου
 ἠκρωτηρίασε τὴν δεδομένην ἐξουσίαν, εὔρε δὲ ὁ ἀγαθὸς
 Δεσπότης ἕτερον ἄνδρα δυνάμενον ἀνακαλέσασθαι τὴν ἀρ-
 25 χαίαν εἰκόνα καὶ διασώζοντα τῆς ἀρετῆς τοὺς χαρᾶκιθρας
 καὶ πολλὴν περὶ τὰς ἐντολὰς τὴν ὑπακοὴν ἐπιδεικνύμενον,
 πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν τιμὴν αὐτὸν ἀνάγει, μονοουχὶ διδά-
 σκων ἡμᾶς δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀ-
 δάμ τὸ μέγεθος, ἣν εἶχε πρὸ τῆς παρακοῆς.

Ἡ ἀρετὴ τοίνυν τοῦ δικαίου ἐπιλαβομένη τῆς τοῦ Θεοῦ
 30 φιλανθρωπίας, ἀνεκαλέσατο τὴν προτιέραν ἀρχὴν καὶ πάλιν τὰ

ιὴν ὁποῖαν κατέκρινε τὸν κόσμον καὶ ἔγινε κληρονόμος τῆς διὰ πίστεως δικαιοσύνης»¹¹.

Εἶδες πῶς ἢ εἰς τὸν Θεὸν πίστις παρεσκεύασεν αὐτόν, ὡσὼν κάποια ἀσφαλῆς ἄγκυρα, ὥστε καὶ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ νὰ κατορθώσῃ καὶ τὴν παραμονὴν ἐντὸς αὐτῆς νὰ ὑπομείνῃ; Διότι αὐτὴ ἔγινεν ἡ αἰτία τῆς σωτηρίας του. «Δι' αὐτῆς», λέγει, «κατέκρινε τὸν κόσμον καὶ ἔγινε κληρονόμος τῆς διὰ πίστεως δικαιοσύνης». Τοῦτο συμβαίνει, ὅχι διότι ἔκρινε τὸν κόσμον ὁ Νῶε, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διὰ τῆς συγκρίσεως ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν. Διότι καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἂν καὶ ἀπῆλαυσαν τὰ ἴδια ἀγαθὰ μὲ τὸν δίκαιον, ὅμως δὲν ἠκολούθησαν τὴν ἰδίαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς μὲ ἐκείνον. Μὲ τὴν πίστιν λοιπὸν, τὴν ὁποῖαν ἐπέδειξεν, κατέκρινεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπέδειξαν πολλὴν ἀπιστίαν καὶ δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὴν προειδοποίησιν τοῦ Θεοῦ.

Ἐγὼ δὲ μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ θαυμάζω καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ ἄρρητον φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, ὅταν οκεφθῶ, πῶς ἠμπόρεσε νὰ ζήσῃ μεταξὺ τῶν ἀγρίων θηρίων, τῶν λεόντων, τῶν λεοπαρδάλεων, τῶν ἄρκτων καὶ τῶν λοιπῶν ἀγρίων καὶ ἀνημέρων θηρίων. Νὰ ἐνθυμηθῆς ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν ἀξίαν τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὁ πρωτόπλαστος πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν καὶ νὰ ἀναλογισθῆς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐφ' ὅσον ἡ παράβασις ἐκείνου κατέστρεψε τὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία εἶχε δοθῆ εἰς αὐτόν, εὔρεν ὁ Θεὸς ἄλλον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναστήσῃ τὴν ἀρχαίαν εἰκόνα, νὰ διασώζῃ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ μεγάλην ὑπακοὴν εἰς τὰς ἐντολὰς καὶ ἀπικαθιστᾷ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πρὸ τῆς πτώσεως κατάστασιν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ διδάξῃ εἰς ἡμᾶς μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀδάμ, τὴν ὁποῖαν εἶχε πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου μαζί μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἀποκατέστησε τὴν ἀρχικὴν τάξιν τῶν πραγμάτων καὶ τὰ θηρία πάλιν ἐγνώριζον νὰ ὑποτάσσωνται

θηρία τὴν ὑποταγὴν ἐπεγίνωσκον. Ἐνθα γὰρ ἂν ἴδῃ θηρία δίκαιον, ἐπιλανθάνεται τῆς οἰκείας φύσεως, μᾶλλον δὲ οὐ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς θηριωδίας, καὶ μένοντα ἐν τῇ φύσει τὴν θηριωδίαν εἰς τὴν ἡμερότητα μεταβάλλει. Καὶ ὄρα τοῦτο ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ γινόμενον. Ὑπὸ γὰρ τῶν λεόντων κυκλούμενος, ὥσπερ ὑπὸ προσβάτων δορυφορούμενος, οὕτως ἀδεῶς διῆγεν· ἢ γὰρ τοῦ δικαίου παρηγοία ἐχαλίνου τῶν θηρίων τὴν φύσιν καὶ οὐκ εἶα τὰ τῶν θηρίων αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὁ θαυμάσιος οὗτος τὴν μετὰ τῶν θηρίων διαγωγὴν μετ' εὐκολίας ἔφερε καὶ οὔτε ἢ σινοχωρία, οὔτε ἢ τοῦ χρόνου παράτασις, οὔτε τὸ οὔτως ἐγκεκλεισθαι καὶ μήτε τὸν ἀέρα ἀναπνεῖν ναρκῆσαι αὐτὸν παρεσκεύασεν, ἀλλὰ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν ἅπαντα κοῦφα αὐτῷ ἐφαίνετο καὶ οὕτω διῆγεν ἐν τῷ χαλεπῷ ἐκείνῳ δεσμοτηρίῳ, ὡσανεὶ ἡμεῖς ἐν λειμῶσι καὶ δενδρικοῖς τόποις. Τὸ γὰρ ἐπίταγμα τοῦ Δεσπότου τὰ δυσχερῆ ράδια αὐτῷ φαίνεσθαι παρεσκεύασε. Τοιοῦτον γὰρ τῶν δικαίων τὸ ἔθος· ὅταν τι δι' αὐτὸν ὑπομένουσιν, οὐ τῇ ὄψει τῶν γινομένων προσέχουσιν, ἀλλὰ τὴν ὑπόθεσιν λογιζόμενοι μετ' εὐκολίας ἅπαντα φέρουσιν.

Ἐπεὶ καὶ Παῦλος, ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος, τὰ δεσμοτήρια, τὰς ἀπαγωγάς, τοὺς καθημερινοὺς κινδύνους, τὰς πολλὰς ἐκείνας καὶ ἀφορήτους θλίψεις ἐλαφρὰς ἐκάλει, οὐκ ἐπειδὴ τῇ φύσει τοιαῦται ἦσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ ὑπόθεσις τῶν γινομένων ἰσοσύντην αὐτῷ τὴν γνώμην κατεσκεύαζεν, ὡς μηδὲ ἐπισιρόφεισθαι πρὸς τὰ ἐπιόντα δεινά. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· «Τὸ γὰρ παρανίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης ἡμῖν κατεργάζεται». Ἡ προσδοκία, φησί, τῆς μελλούσης καταλήψεσθαι δόξης, καὶ τῆς διηγεκοῦς ἐκείνης ἀνέσεως κούφως ἡμᾶς ποιεῖ φέρειν τὰς ἐπαλλήλους ταύτας θλίψεις καὶ ἐλαφρὰς αὐτὰς ἡγεῖσθαι. Εἶδες ὅπως ὑποπέμπεται ὁ πρὸς

εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διότι τὰ θηρία, ὅταν ἔβλεπον τὸν δίκαιον, ἐλησμόνουν τὴν ἰδικήν των φύσιν, μάλιστα δὲ ὄχι τὴν φύσιν των ἀλλὰ τὴν θηριωδίαν των, καὶ ἐνῶ παρέμεινον ἐντὸς τῆς φύσεώς των μειέτρεπον τὴν θηριωδίαν των εἰς ἡμερότητα. Παρατήρησε δὲ καὶ τοῦτο τὸ ὁποῖον συνέβη εἰς τὸν Δανιήλ. Διότι, ἂν καὶ ἦτο περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς λέοντας τόσον θαρραλέος ἦτο, ὡσὼν νὰ ἦσαν γύρω του πρόβατα. Ἡ θαρραλέα ὁμολογία τοῦ δικαίου ἦτο καλινδὸς εἰς τὰ θηρία καὶ δὲν τὰ ἐπέτρεπε νὰ ἐκδηλώσουν τὴν θηριωδίαν των. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ὁ θαυμαστὸς Νῶε συνανεστρέφετο εὐκόλως μὲ τὰ θηρία καὶ δὲν τὸν καθήλωσαν οὔτε ὁ στενὸς κῶρος, οὔτε ἡ παράτασις τοῦ χρόνου, οὔτε ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχε κλεισθῆ ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύναται οὔτε ἀέρα νὰ παίρνη, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν ὅλα ἐφαίνοντο εἰς αὐτὸν εὐκόλα καὶ ἐζοῦσεν εἰς ἐκεῖνο τὸ στενὸν δεσμοπήριον, ὅπως ζῶμεν ἡμεῖς εἰς τὰ λιβάδια καὶ τοὺς δενδροφυτευμένους τόπους. Τοῦτο συνέβη, διότι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἔκανε τὰ δύσκολα νὰ φαίνωνται εἰς αὐτὸν εὐκόλα. Αὕτῃ εἶναι ἡ συνήθεια τῶν δικαίων. Ὅταν δηλαδὴ ὑποφέρουν κάτι διὰ τὸν Θεόν, δὲν προσέχουν τὴν φαινομένην δυσκολίαν τῶν συμβαινόντων, ἀλλὰ σκεπτόμενοι τὴν οὐσίαν ὑπομένουν τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν.

Ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν Παῦλος ὠνόμαζεν ἐλαφράς ὄλας ἐκεῖνας τὰς δοκιμασίας, τὰ δεσμοπήρια, τὰς ἀπαγωγὰς καὶ τοὺς καθημερινοὺς κινδύνους, ὄχι ἐπειδὴ ἦσαν ἐλαφραῖ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις τῶν γεγονότων τόσον ἰοχυροποιῶσε τὸν χαρακτῆρα του, ὥστε δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὰς ἐπερχομένας θλίψεις. Ἄκουε δὲ αὐτὸν ὁ ὁποῖος λέγει· «Διότι ἡ στιγμιαία καὶ ἐλαφρὰ θλίψις μᾶς προετοιμάζει κατ' ἐξοχὴν αἰώνιον βάρος δόξης»¹². Ἡ προσμονὴ τῆς δόξης, λέγει, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ μᾶς καταλάβῃ καὶ τῆς συνεχοῦς ἐκείνης ἀνέσεως μᾶς κάνει νὰ ὑποφέρωμεν εὐκόλως τὰς συχνὰς αὐτὰς θλίψεις καὶ νὰ τὰς νομίζωμεν ἐλαφράς. Εἶδες πῶς ἡ

τὸν Θεὸν πόθος τὴν τῶν δεινῶν ἐπίτασιν καὶ οὐδὲ αἰσθησὶν συγχωρεῖ λαβεῖν τῶν ἐπιόντων; Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ μακάριος οὗτος πάντα πρόως ἔφερε, τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος.

- 5 «Καὶ ἔκλεισε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν. Καὶ ἐγένετο ὁ κατακλυσμός τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφέρειτο ἡ κιβωτός». Σκόπει πάλιν πῶς τῇ διηγήσει αὖξει τὸν φόβον καὶ ἐξογκοῖ τὸ γεγενημένον. Ἐγένετο γάρ, φησὶν, ὁ κατα-
- 10 κλυσμός τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, καὶ ἐπληθύνθη τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπῆρε τὴν κιβωτὸν, καὶ ὑψώθη ἀπὸ τῆς γῆς. Καὶ ἐπεκράτει τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπληθύνετο σφόδρα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφέρειτο ἡ κιβωτός ἐπάνω τοῦ ὕδατος· τὸ δὲ ὕδωρ ἐπεκράτει σφόδρα σφοδρῶς ἐπὶ τῆς γῆς.
- 15 β. Ὅρα πῶς ἀκριβῶς ἡμῖν διηγεῖται τὴν πολλὴν τῶν ὑδάτων φορὰν, καὶ ὅτι ἐφ' ἐκάστης αὖξισιν ἐλάμβανεν ἢ πλημύρα τῶν ὑδάτων. «Ἐπεκράτει γὰρ τὸ ὕδωρ», φησί, «σφόδρα σφοδρῶς, καὶ ἐπεκάλυψε πάντα τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά, ἃ ἦν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ. Δεκαπέντε πήχεις ἐπάνω ὑψώθη
- 20 τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπέκλυζεν ἅπαντα τὰ ὄρη». Εἰκότως ᾤκονόμησεν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης κλειοθῆναι τὴν κιβωτὸν, ὥστε μὴ ὄραν τὸν δίκαιον τὰ γινόμενα. Εἰ γὰρ ἡμεῖς μετὰ τοσοῦτον ἐτῶν ἀριθμὸν καὶ μετὰ τοσαύτας γενεὰς ἀκούοντες μόνον τῆς Γραφῆς τὴν διήγησιν οὐσιελλόμεθα καὶ ἐν ἀμη-
- 25 χανία γινόμεθα, τί εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἐκείνον παθεῖν, εἴ γε τοῖς ὀφθαλμοῖς ἑώρα τὴν ἄβυσσον ἐκείνην τὴν ἀφόρητον; Πῶς γὰρ ἂν ἠδυνήθη καὶ πρὸς βραχὺ ἀντισχεῖν; οὐχὶ δὲ εὐθέως ἐκ πρώτης ὄψεως ἂν ἐξέσθη τῆς ψυχῆς ἀποσιάσης καὶ μηκέτι δυνηθείσης ἐνεγκεῖν τῶν τοσοῦτων δεινῶν
- 30 τὴν θέαν; Ἐννόει γὰρ μοι, ἀγαπητέ, πῶς νῦν μικρᾶς ἐπομβρίας γενομένης ἐναγώνιοι γινόμεθα, περὶ τοῦ παντός δεδοίκαμεν, περὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς ἀπαγορευόμεν.

ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν μετριάζει τὴν ἔντασιν τῶν συμφορῶν καὶ δὲν ἀφήνει νὰ αἰσθανθῶμεν καθόλου τὰ θλιβερά ἐπακόλουθα; Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Νῶε ὑπέφερε τὰ πάντα μὲ ἡρεμίαν τρεφόμενος μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεόν.

«Καὶ ἔκλεισε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὴν κιβωτὸν αὐτοῦ ἀπ' ἔξω. Καὶ συνέβη ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερονύκτια καὶ ἡ κιβωτὸς περιεφέρετο». Παρατήρησε πάλιν, πῶς μὲ τὴν διήγησιν αὐξάνει τὸν φόβον καὶ παρουσιάζει ζωντανὰ τὰ γεγονότα. Διότι, λέγει, «ὁ κατακλυσμὸς ἔγινεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ὀλόκληρα ἡμερονύκτια, καὶ τὸ νερὸ ὑψώθη καὶ ἐσήκωσε τὴν κιβωτὸν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν. Καὶ τὸ νερὸ ἐπολλαπλασιάζετο ὑπερβολικῶς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἡ κιβωτὸς περιεφέρετο ἐπάνω εἰς αὐτό. Τὸ δὲ νερὸ ἐκυριαρχοῦσεν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν».

6. Πρόσεχε μὲ πόσην ἀκρίβειαν μᾶς διηγεῖται τὴν ὀρμητικότητα τῶν ὑδάτων καὶ ὅτι κάθε ἡμέραν ἠῤῥανεν ἡ πλημμύρα αὐτῶν. Διότι, λέγει, «Τὸ νερὸ ἐπικρατοῦσεν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν καὶ ἐοκέπασεν ὅλα τὰ ὑψηλὰ βουνά, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτω ἀπ' τὸν οὐρανόν. Τὸ νερὸ ὑψώθη δέκα πέντε πῆχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὄρη καὶ τὰ ἐοκέπασε». Εὐλόγως λοιπὸν ἐφρόντισεν ὁ Θεὸς νὰ κλεισθῇ ἡ κιβωτὸς, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ ὁ δίκαιος τὰ συμβαίνοντα. Διότι ἐὰν ἡμεῖς τρομάζωμεν καὶ εὐρισκώμεθα εἰς τέτοιαν ἀμηχανίαν, ὅταν ἀκούωμεν μόνον τὴν διήγησιν τῆς Γραφῆς, ὕστερα ἀπὸ τόσα πολλὰ χρόνια καὶ μετὰ ἀπὸ τόσας γενεάς, τί ἔπρεπε νὰ πάθῃ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ἐὰν ἔβλεπε μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια τὴν ἀνυπόφορον ἐκείνην κόλασιν; Πῶς θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀνθέξῃ ἔστω καὶ δι' ὀλίγον; Δὲν θὰ ἀπέθνησκεν ἀμέσως μὲ τὴν πρώτην ματιάν, ἀφοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν θέαν τῶν τόσων συμφορῶν; Διότι, ἀγαπητέ, σκέψου πῶς καὶ ἡμεῖς ἀγωνιῶμεν, ὅταν γίνῃ μία μικρὰ καταγίγς, πῶς φοβώμεθα διὰ τὸ κάθε τι καὶ ἀπογοητευόμεθα λόγου χάριν διὰ

- Τί τοίνυν εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἐκεῖνον ἰότε παθεῖν πρὸς
 ἰσοοῦτον ὕψος ὀρεῶντα τὰ ὕδατα κορυφούμενα; Ἐπάνω γάρ,
 φησί, τῶν ὀρέων δεκαπέντε πήχεις ὑψώθη τὸ ὕδωρ. Ἀνα-
 μνήσθητί μοι ἐνιαῦθα, ἀγαπητέ, τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότου
 5 ρηθέντων, διε ἔλεγεν «Ὁ μὴ καταμείνη τὸ Πνεῦμά μου
 ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας»· καὶ
 πάλιν· «Ἐφθάρη ἡ γῆ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ τῆς ἀδικίας»· καί,
 «Εἶδε Κύριος τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη, διὸ κατέφθειρε
 πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς».
- 10 Ἐπεὶ τοίνυν ὀλοκλήρου καθαροῦ ἐδεῖτο ἡ οἰκουμένη,
 καὶ ἐχρῆν αὐτὴν ἅπαντα τὸν ρύπον ἀποκαθάρασθαι, καὶ τὴν
 ζύμην ἅπασαν τῆς προλαβούσης πονηρίας ἀναιρεθῆναι, καὶ
 μηδὲ ἴχνος τῆς κακίας ἀπολειφθῆναι. Ἄλλ' ὥσπερ ἀναστοι-
 χεῖωσιν τινα γενέσθαι, καθάπερ τεχνίτης ἄριστος, ἐπειδὴν
 15 λάβῃ σκεῦος ὑπὸ τοῦ χρόνου παλαιωθὲν καὶ καταδαπανηθὲν,
 ὡς εἶπεῖν, ὑπὸ τοῦ ἰοῦ, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐμβαλὼν καὶ πα-
 ρασκευάσας πάντα τὸν ἰὸν ἀποθέσθαι, μεταπλάττει καὶ μετα-
 σκευάζει καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐμορφίαν ἐπανάγει. Οὕτω
 καὶ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος ἅπασαν τὴν οἰκουμένην διὰ τοῦ
 20 ἰότε κατακλυσμοῦ καθάρας, καὶ ὡς εἶπεῖν, ἐλευθερώσας τῆς
 κακίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ μολυσμοῦ, καὶ τῆς φθορᾶς
 τῆς πολλῆς, λαμπροτέραν αὐτὴν ἀπειργάσατο, ἄνωθεν ἡμῖν
 δείξας αὐτῆς φαιδρὸν τὸ πρόσωπον καὶ οὐ συγχωρήσας
 οὐδὲ ἴχνος τῆς προτέρας ἀμορφίας καταλειφθῆναι.
- 25 «Ἐψώμη», φησὶν, «ἐπάνω τῶν ὀρέων δεκαπέντε πή-
 χεις τὸ ὕδωρ». Οὐχ ἀπλῶς ἡμῖν ταῦτα διηγεῖται ἡ Γραφή,
 ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, διὸ οὐ μόνον ἄνθρωποι, καὶ κτήνη, καὶ
 τετραπόδα, καὶ ἐρπετὰ ὑποβρύχια γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὰ
 πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὄρεσι διητῆτο, θηρία
 30 λέγω καὶ ἕτερα ἄλογα ζῶα. Διὰ τοῦτο φησι, «Καὶ ὑψώθη

13. Γεν. 6, 3.

14. Γεν. 6, 11-12.

τὴν ζωὴν μας. Τί ἦτο λοιπὸν φυσικὸν νὰ πάθῃ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὅταν ἔβλεπε τὰ νερά νὰ φθάνουν εἰς τέτοιο ὕψος; Διότι, λέγει, «τὸ ὕδωρ ὑψώθη δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη». Ἐνθυμήσου ἐδῶ, ἀγαπητέ, τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔλεγεν· «Δὲν θὰ παραμείνῃ τὸ πνεῦμα μου εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους αἰωνίως διότι εἶναι πλήρεις σαρκικῶν φρονημάτων»¹³. καὶ ἄλλοῦ πάλιν λέγει· «Διεφθάρη ἡ γῆ καὶ ἐγένευσεν ἀπὸ ἀδικίας. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο ἡ γῆ διεφθαρμένη, διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον διαφθεῖρει τὴν ζωὴν τους»¹⁴.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ οἰκουμένη ὀλόκληρος εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ γενικὴν κάθαρσιν καὶ ἔπρεπε νὰ καθαρῖσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀκαθαρσίαν, νὰ ἐξαφανίσῃ ὅλην τὴν ζύμην τῆς προηγουμένης πονηρίας καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ κανὲν ἴχνος κακίας. Καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ κάποια ἀνάπλασις τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄριστος τεχνίτης, ὅταν θὰ πάρῃ ἓνα σκεῦος πεπαλαιωμένον καὶ ἐφθαρμένον ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀπὸ τὴν σκωρίαν, καὶ ἀφοῦ τὸ βάλῃ εἰς τὴν φωτιά καὶ ἀφοῦ τὸ ἐτοιμάσῃ νὰ ἀπομακρύνῃ ὅλην τὴν σκωρίαν, τὸ μεταπλάττει καὶ τὸ ἀνακατασκευάζει καὶ τὸ ξαναδίδει τὴν ἀρχικὴν ὁμορφίαν του. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀφοῦ ἐκαθάρισε τότε ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην μὲ τὸν κατακλυσμὸν καὶ κατὰ κάποιον τρόπον, ἀφοῦ τὴν ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὸν μολυσμὸν καὶ τὴν πολλὴν διαφθοράν, τὴν ἔκανε λαμπροτέραν καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ προσώπου της ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς ἄνωθεν καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ μείνῃ κανὲν ἴχνος τῆς προηγουμένης ἀσχημίας της.

«Ἀνυψώθη», λέγει, «τὸ ὕδωρ δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη». Δὲν μᾶς τὰ διηγεῖται ἡ Γραφή αὐτὰ τυχαῖα, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, πῶς ὄχι μόνον ἄνθρωποι καὶ κτήνη καὶ τετράποδα καὶ ἔρπετὰ ἐκαλύφθησαν ἀπὸ τὰ νερά, ἀλλὰ καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἐζοῦσαν εἰς τὰ ὄρη, ἐννοῶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ἄλλα ἄλογα ζῶα. Διὰ τοῦτο

ἐπάνω τῶν ὀρέων δεκαπέντε πήχεις», ἵνα μάθῃς ὅτι τὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Δεοπίου εἰς ἔργον ἐξῆλθεν. Ἔλεγε γάρ, ὅτι «Ἐτι ἐπιὰ ἡμέραι, καὶ ἐπάγω κατακλυσμόν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐξαλείψω ἅπασαν τὴν ἐξανάσασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήρους, καὶ ἀπὸ ἐρπειῶν ἕως πειρινῶν τοῦ οὐρανοῦ».

Οὐχ ἵνα τοῖνον ἀπλῶς τὴν εἰς ὕψος τῶν ὑδάτων κορυφὴν ἡμᾶς διδάξῃ, ἢ θεία Γραφή ταῦτα διηγεῖται, ἀλλ' ἵνα μετὰ τούτου συνιδεῖν δυνηθῶμεν, ὅτι οὐδὲν ὄλως, οὐ τῶν ἀλόγων, οὐ τῶν θηρίων, οὐ τῶν κινήρων ὑπελείφθη, ἀλλὰ πάντα ἐξηλείφθη μετὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. Ἐπειδὴ δι' αὐτὸν ἅπαντα ταῦτα παρήχθη, τούτου μέλλοντος ἀφανίζεσθαι, εἰκότως καὶ ταῦτα συναπολαβεῖ τῆς ἀπωλείας. Εἴτα ἐπειδὴ ἐδίδαξεν ἡμᾶς εἰς ὅσον ὕψος ἐκορυφώθη τῶν ὑδάτων ἢ φύσις καὶ ὅτι ὑπερανέβη τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων εἰτέρους δέκα πέντε πήχεις, τὴν ἑαυτῆς ἀκρίθειαν μιμομένη πάλιν φησί· «Καὶ ἀπέθανε πᾶσα σὰρξ κινουμένη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πειρινῶν, καὶ τῶν θηρίων, καὶ πᾶν ἐρπειὸν κινουμένον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς ἄνθρωπος, καὶ πάντα ὅσα ἔχει πνοὴν ζωῆς, καὶ πᾶς ὃς ἦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀπέθανεν». Οὐχ ἀπλῶς ἠνίξαιτο λέγουσα, «Καὶ πᾶς ὃς ἦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς», ἀλλ' ἵνα σε διδάξῃ, ὅτι πάντες μὲν ἀπολώλασιν, ὁ δὲ δίκαιος μόνος μετὰ τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ πάντων διεσώθη. Ἐκεῖνοι γὰρ προλαθόντες, κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ διαταγὴν· κατὰ τὴν ξηρὰν, τὴν κιβωτὸν κατέλαβον.

«Καὶ ἐξήλειψε πᾶν τὸ ἀνάστημα, ὃ ἦν ἐπὶ προσώπῳ πάσης τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήρους καὶ ἐρπειῶν, καὶ πειρινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐξηλείφθησαν ἀπὸ τῆς γῆς». Ὅρα πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον καὶ πολλάκις τὴν πανωλεθροῖαν διδάσκει τὴν γεγενημένην, καὶ ὅτι οὐδὲν τῶν θνητῶν διέφυγεν, ἀλλὰ πάντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀπεπνίγησαν,

λέγει «Καὶ ἀνυψώθησαν τὰ ὕδατα δέκα πένιε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη» διὰ νὰ μάθῃς καλά, ὅτι ἐπραγματιοποιήθη ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυρίου. Διότι ἔλεγεν ὅτι, «ἀκόμη ἑπτὰ ἡμέρας καὶ θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ θὰ ἐξαφανίσω ὀλόκληρον τὴν δημιουργίαν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἀπὸ ἄνθρωπον μέχρι κτῆνος καὶ ἀπὸ ἔρπειτὰ μέχρι τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ»¹⁵.

Δὲν μᾶς τὰ διηγεῖται λοιπὸν αὐτὰ ἡ Γραφή, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ἀπλῶς τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασαν τὰ νερά, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν καλῶς μαζὶ μὲ αὐτό, ὅτι δὲν ἔμεινε τελείως τίποτε, οὔτε ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, οὔτε ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία, οὔτε ἀπὸ τὰ κτήνη, ἀλλὰ ὅλα ἐξηφανίσθησαν μαζὶ μὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐφ' ὅσον ἐδημιουργήθησαν ὅλα αὐτὰ δι' αὐτόν, ἦτο φυσικὸν νὰ συμμετέχουν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν καταστροφὴν, ὅταν ἐπρόκειτο αὐτὸς νὰ ἀφανισθῇ. Ἐπειτα, ἀφοῦ μᾶς ἀνέφερεν εἰς ποῖον ὕψος ἔφθασαν τὰ νερά καὶ ὅτι αὐτὰ ὑπερέβησαν τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν κατὰ δέκα πένιε πήχεις, ἡ Γραφή μὲ τὴν ἰδίαν ἀκρίβειαν πάλιν λέγει· «Καὶ ἀπέθανε κάθε ζῶσα ὑπαρξίς τῆς γῆς καὶ κάθε ἄνθρωπος, καὶ ὅλα τὰ ζωντανά, καὶ τὰ πτηνά, καὶ τὰ ἔρπειτὰ τῆς γῆς, καὶ ὅλα ὅσα εὐρίσκοντο ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐξωλοθρεύθησαν». Δὲν εἶναι τυχαία ἡ πληροφορία ὅτι «Ἀπέθανον ὅλοι, ὅσοι ἦσαν ἐπάνω εἰς τὴν ξηρὰν»· ἐλέχθη διὰ νὰ σὲ διδάξῃ, ὅτι οἱ πάντες κατεστράφησαν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν δίκαιον Νῶε, ὁ ὁποῖος διεσώθη μὲ ὅλους, ὅσους ἦσαν μέσα εἰς τὴν κιβωτόν. Διότι ἐκεῖνοι ἐγκαταλείψαντες τὴν ξηρὰν εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἐξηφάνισεν ὁ Θεὸς κάθε ὑπαρξίν, ἡ ὁποία ἦτο ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τὰ ζῶα, τὰ ἔρπειτὰ καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ». Πρόσεχε πῶς διδάσκει καὶ μία καὶ δύο φορές καὶ περισσότερον τὴν πανωλεθρίαν ποὺ συνέβη καὶ πῶς δὲν διέφυγε τὴν καταστροφὴν οὔτε ἓνα ἀπὸ τὰ ζωντανά, ἀλλὰ ὅλοι κατεπνίγησαν ἀπὸ τὰ νερά καὶ ἰὸ

καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ τὸ τῶν ἀλόγων. «Καὶ κατελείφθη», φησί, «μόνος Νῶε, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. Καὶ ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς ἑκατὸν πενήκοντα ἡμέρας». Ἐπὶ τριακταίας, φηοῖν, ἡμέρας ἔμεινε κορυφούμενον τὸ ὕδωρ. Ἐννόει μοι πάλιν ἐνιαῦθα τοῦ δικαίου τὴν μεγαλοφυχίαν καὶ τῆς ἀνδρείας τὴν ὑπερβολήν. Τί οὐκ ἂν ἔπαθεν ὑπογράφων τῇ διανοίᾳ καὶ δορῶν, ὡς εἶπειν, τῷ λογισμῷ τὰ σώματα τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὰ τῶν κτηνῶν, τῶν καθαρῶν καὶ τῶν ἀκαθάρτων, τὸν κοινὸν θάνατον ὑπομεί-
 10 ρατα, καὶ ὁμοῦ πεφυρμένα, καὶ οὐδεμίαν διαφορὰν γενομένην; Καὶ μετὰ τούτου πάλιν, ἐπειδὴ τὸ καθ' ἑαυτὸν ἀναλογιζόμενος, τὴν μόνωσιν, τὴν ἐρημίαν, τὴν διαγωγὴν ἐκείνην τὴν ὀδυνηράν, καὶ οὐδεμίαν οὐδαμόθεν παραμυθίαν, οὐκ ἀπὸ συντηχίας, οὐκ ἀπὸ θέας, ἀλλ' οὐδὲ τὸν χρόνον
 15 εἰδῶς ἀκριβῶς, πόσον ἤμελλεν ἀνέχεσθαι τῆς ἐν τῷ δεσποτωτηρίῳ ἐκείνῳ διαγωγῆς;

Ἐως γὰρ ὁ κύππος τῶν ὑδάτων καὶ ὁ πάταγος ἦν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκμάζοντα αὐτῷ τὸν φόβον ἐνεργάζετο. Τί γὰρ ἦν εἰκὸς αὐτὸν χρησιτὸν ὑποπιεῦσαι, ὀρῶντα ἐπὶ ἑκατὸν
 20 πενήκοντα ἡμέρας ἐπὶ τῆς ταυτίτητος τὰ ὕδατα μένοντα καὶ εἰς ὕψος ἐγειρόμενα καὶ οὐδὲ τὸ τυχὸν λήγοντα; Ἄλλ' ὅμως ἔφερε γενναίως, εἰδῶς τοῦ Δεσπότου τὸ εὐμήχανον, καὶ δι' αὐτοῦ δημιουργὸς ὢν τῆς φύσεως ἅπαντα ποιεῖ καὶ μετασκευάζει, πρὸς δὲ βούλειαι καὶ οὐκ ἐδουλοῦται πρὸς τὴν
 25 ἐκείσε διαγωγὴν. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ ροπὴ συνεφαπτομένη ἐνεύρου αὐτοῦ τὴν προθυμίαν καὶ ἀρκοῦσαν παρεῖχε παραμυθίαν οὐκ ἀφιεῖσα καταπεσεῖν τοὺς λογισμούς, καὶ οὐδὲ ἀγεννὲς τι καὶ ἀνανδρον λογίσασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ προλαβὼν τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρέσχε, τῆς ἀρειῆς τὴν ἀκριβείαν,
 30 τῆς δικαιοσύνης τὴν ἐπίτασιν, τῆς πίστεως τὴν ὑπερβολήν, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου λοιπὸν αὐτῷ μετὰ δαφιλίας ἐχορηγεῖτο, ἢ ὑπομονή, ἢ ἀνδρεία, τὸ πρῶτος ἅπαντα φέρειν, τὸ ἀνασχεῖσθαι τῆς οἰκήσεως τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ, τὸ

ἀνθρώπινον γένος καὶ τὸ γένος τῶν ζώων. «Καὶ ἔμεινε», λέγει, «εἰς τὴν ζωὴν μόνος ὁ Νῶε καὶ οἱ εὐρισκόμενοι μὲ αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτὸν. Καὶ ἀνέβαινε ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἡμέρας. Ἐπὶ τόσας ἡμέρας, λέγει, ἀνέβαινε τὸ ὕψος τοῦ ὕδατος. Κατανόησε πάλιν ἐδῶ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνδρείαν του. Τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πάθῃ σκεπτόμενος καὶ βλέπων μὲ τὴν φαντασίαν του τὰ ἀνθρώπινα σώματα καὶ τὰ σώματα τῶν ζώων, τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων, νὰ ἔχουν θανατωθῆ, ὑποστάντα τὸν ἴδιον θάνατον καὶ νὰ εἶναι ἀναμεμειγμένα ὅλα μαζὶ καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία διαφορά; Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ πάλιν, τὴν ἐρημίαν, τὴν γεμάτην ἀπὸ πόνον ζωὴν του, χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμίαν παρηγορίαν ἀπὸ πουθενά, οὔτε ἀπὸ συνάντησιν, οὔτε ἀπὸ τὴν θέαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς τὸν χρόνον ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἀνεχθῆ τὴν ζωὴν μέσα εἰς ἐκεῖνο τὸ δεσποτικόν;

Ἔως οὗτο ἠκούετο ὁ κτύπος καὶ ὁ θόρυβος τῶν ὑδάτων, αὐτὸ ἔκανε νὰ αὐξάνῃ ὁ φόβος του καθημερινῶς. Διότι τί καλόν, ἦτο φυσικόν, νὰ περιμένη αὐτός, ἀφοῦ ἔβλεπεν, ὅτι ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἡμέρας τὰ νερὰ εἶχον σταθερὰν πορείαν, νὰ αὐξάνῃ τὸ ὕψος των καὶ νὰ μὴ ὑποχωροῦν καθόλου; Καὶ ὅμως τὰ ὑπέφερεν ὅλα μὲ γενναιοψυχίαν, ἀφοῦ ἐγνώριζε τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι, ὡς δημιουργὸς τῆς φύσεως, τὰ πάντα κάνει καὶ μεταποιεῖ, ὅπως θέλει, καὶ δὲν ἔστενοχωρεῖτο δι' ἐκεῖνον τὸν τρόπον ζωῆς. Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ποῦ τὸν περιέβαλλε τοῦ ἐδυνάμωνε τὴν προθυμίαν καὶ τοῦ ἔδιδε παρηγορίαν καὶ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ἀπογοητευθῆ καὶ νὰ σκεφθῆ κάτι τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνανδρον. Ἐπειδὴ προηγουμένως ἐπέδειξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀρετῆς του, τὴν πολλὴν ἀρετὴν του, τὴν ὑπερβολικὴν του πίστιν, διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐδίδοντο εἰς αὐτὸν πλοῦσια ἢ ὑπομονή, ἢ γενναιοψυχία, ἢ δύναμις νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα μὲ πραότητα, νὰ ἀνέχεται τὴν κατοίκησιν εἰς τὴν

μηδεμίαν λύμην ἐκεῖθεν δέξασθαι, τὸ μὴ διαφθαρῆναι, μηδὲ δυοχερᾶναι τὴν μετὰ τῶν ἀλόγων διαγωγὴν.

7. Τοῦτον οὖν παρακαλῶ, τὸν δίκαιον καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν σπουδάζωμεν εἰσφέρειν, ἵνα ἀ-
 5 ξίους ἑαυτοὺς κατασκευάσωμεν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀναμένει τὰς παρ' ἡμῶν ἀφορμὰς, ἵνα πολλὴν ἐπιδείξῃται τὴν φιλοτιμίαν. Μὴ τοίνυν διὰ ραθυμίαν ἀποστειρῶμεν ἑαυτοὺς τῶν παρ' αὐτοῦ δωρεῶν, ἀλλὰ σπεύδωμεν, καὶ ἐπειγώμεθα τῆς ἀρχῆς ἐπιλαβέσθαι καὶ τῆς ὁ-
 10 δοῦ τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἄρπασθαι, ἵνα τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπολαύοντες καὶ πρὸς τὸ τέλος φθάσαι δυναθῶμεν. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τι χρῆσθαι ἡμᾶς ποτε κατορθῶσαι μὴ τῆς ἄνωθεν ροπῆς ἀπολαύσαντας. Καθάπερ οὖν εἰς ἄγκυραν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἐξαορήσαντες ἑαυτοὺς τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἐλπί-
 15 δος, οὕτως ὤμεν, καὶ μὴ πρὸς τὸν πόνον βλέπωμεν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ τὴν μετὰ τὸν πόνον ἀμοιβὴν λογιζόμενοι κούφως ἅπαντα φέρωμεν. Ἐπεὶ καὶ ἔμπορος, ἐπειδὴν τὸν λιμένα ἐκβαίῃ, καὶ τοῦ πελάγους ἐν μέσῳ γένηται, οὐ τοὺς πειραιάς, καὶ τὰ ναύαγια, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ κατὰ θάλασ-
 20 σαν, καὶ τὰς τῶν ἀνέμων ἐμβολάς, καὶ τοὺς ἐπαλλήλους χειμῶνας, καὶ ἀποτυχίας λογίζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ τὸ διαφυγεῖν ταῦτα προσγινόμενα κέρδη, καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος ἅπαντα μετ' εὐκολίας καταδέχεται τὰ προλαβόντα μοχθηρά, ἵνα πλείονα περιβάλλῃται χρήματα καὶ οὕτω οἴκα-
 25 δε ἐπανέλθῃ.

Καὶ ὁ γηπόνος δὲ οὐ τοὺς κατὰ τὴν γεωργίαν μόχθους ἐννοεῖ μόνον, καὶ τὰς ἐπομβρίας, καὶ τῆς γῆς τὴν ἀποτυχίαν, καὶ τῆς ἐρυσίθης τὴν ἔφοδον, καὶ τῶν ἀκρίδων τὴν λύμην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλω καὶ τὰ δράγματα ὑπογράφων
 30 τοῖς λογιμοῖς, ἅπαντα φέρει γενναίως, οὐδεμίαν τῶν πόνων αἰσθησιν λαμβάνων διὰ τὴν τῶν χρησιῶν προσδοκίαν, καίτοι ἀδήλου τῆς ἐλπίδος οὐσης, ἀλλ' ὅμως ταῖς χρησιμοτέ-
 ραις ἐλπίσι τρεφόμενος, οὐκ ἀπαγορεύει πρὸς τοὺς πόνους, ἀλλὰ πάντα τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρει, ἀναμένων τῶν

κιβωτόν, τὸ νὰ μὴ πάθῃ καμμίαν βλάβην ἐκεῖ, νὰ μὴ καταστραφῇ καὶ νὰ μὴ δυσκολεύεται νὰ ζῆ μαζὶ μὲ τὰ ἄλογα ζῶα.

7. Αὐτὸν τὸν δίκαιον λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ μιμούμεθα καὶ ἑμεῖς καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν ὅτι ἡμποροῦμεν, διὰ νὰ γίνωμεν ἄξιοι νὰ δεχθοῦμεν τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο περιμένει νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην φιλοτιμίαν του. Ἄς μὴ στεροῦμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰς θείας δωρεὰς καὶ ἄς σπεύσωμεν μὲ βίαν νὰ κάμωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν μας ἐξασφαλίζοντες τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ συμφιλίωσιν. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ κατορθώσωμεν κάτι καλὸν χωρὶς τὴν ἄνωθεν βοήθειαν. Ἄφοῦ λοιπὸν στερεώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, ὡσὰν μὲ ἄγκυρα ἀσφαλῆ καὶ ἀμετακίνητον, νὰ παραμείνωμεν ἔτοι καὶ νὰ ὑποφέρωμεν ὅλα εὐκόλως ἀποβλέποντες ὄχι πρὸς τὸν κόπον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ σκεπτόμενοι τὴν ἀμοιβὴν μετὰ ἀπὸ τὸν κόπον. Διότι καὶ ὁ ἔμπορος, ὅταν βγαίνη ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ φθάνη εἰς τὴν μέση τοῦ πελάγους δὲν συλλογίζεται μόνον τοὺς πειρατάς, τὰ ναυάγια, τὰ θηρία τῆς θαλάσσης, τὴν θύελλαν, τὰς συχνὰς κακοκαιρίας καὶ τὰς ἀποτυχίας, ἀλλὰ καὶ τὰ κέρδη ποὺ θὰ ἀποκτήσῃ μετὰ ὅταν θὰ γλυτώσῃ ἀπ' αὐτά, καὶ τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα, δέχεται ὅλας τὰς δοκιμασίας, διὰ νὰ κερδίσῃ περισσότερα χρήματα καὶ νὰ ἐπανέλθῃ πλουσιώτερος εἰς τὴν πατρίδα.

Καὶ ὁ γεωργὸς δὲν σκέπτεται μόνον τοὺς κόπους τῆς γεωργίας καὶ τὰς πλημμύρας καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς γῆς τὴν ἐρυσίβην καὶ τὴν ζημίαν τῶν ἀκρίδων, ἀλλ' ἀναλογίζεται καὶ τὴν συγκομιδὴν καὶ ὑποφέρει τὰ πάντα μὲ καρτερίαν χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τοὺς κόπους, διότι προσμένει τὴν καρποφορίαν. Καὶ ἂν καὶ εἶναι ἀβεβαία ἡ ἐλπίς τῆς συγκομιδῆς, ὅμως δὲν ἀποφεύγει τοὺς κόπους, τρεφόμενος μὲ τὰς καλυτέρας ἐλπίδας καὶ προσφέρει κάθε θυσίαν, διότι περιμένει νὰ ἀμειφθοῦν

- πόνων λαβεῖν τὰς ἀμοιβάς. Καὶ ὁ σιρραιώτης δὲ πάλιν ὄπλα περιτίθεται καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἔξεισι καὶ οὐκ ἐννοεῖ μόνον τὰ τραύματα καὶ τὰς σφαγὰς καὶ τὰς τῶν πολεμίων ἐφόδους καὶ τὰς ἄλλας ταλαιπωρίας, ἀλλὰ τὴν νίκην καὶ
- 5 τὰ τρόπαια ἐναντιῶ ὑπογράφων, οὕτω τὴν τῶν ὄπλων παντευχίαν περιβάλλεται. Καὶ ἀδηλίας πολλῆς οὔσης καὶ ἀποτυχίας, πάντα τοιοῦτον ἀπωσάμενος λογισμὸν, καὶ χρησιᾶς ἐλπίδας ἐναντιῶ ὑπογράφων, πάντα ὄκνον ἀποιθίθει, καὶ λαθῶν τὰ ὄπλα πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν ὁρμᾷ.
- 10 Εἰ τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ ἔμπορος, καὶ γηπόνος, καὶ σιρραιώτης, ἔνθα καὶ ἄδηλος ἢ ἐλπίς, καὶ ἀποτυχίαί πλείους, καὶ τὰ κωλύματα, καθάπερ ἠκούσατε, πολλὰ καὶ διάφορα, καὶ ὅμως οὐδεὶς τούτων ἀπαγορευῶν πρὸς τοὺς πόρους ἀφίσταται τῆς χρησισιέρας ἐλπίδος, ποίας ἂν ἡμεῖς
- 15 συγγνώμης τύχοιμεν ἀποκνοῦντες πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ οὐχὶ πάντα πόνον αὐτομάτως καταδεχόμενοι, οὕτως ἀσφαλοῦς οὔσης τῆς ἐλπίδος, καὶ τοσοῦτων ἀποκειμένων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας νικώσης τῆς ἀμοιβῆς πάντα τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα;
- 20 Ἄκουε τοίνυν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος μετὰ τισαύτας καὶ τηλικαύτας θλίψεις, καὶ τὰς ἀπαγωγὰς, καὶ τὰ δεσμοτήρια, καὶ τοὺς θανάτους τοὺς καθημερινούς· «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν,
- 25 φησί, θανάτοις ἐαυτοὺς ἐκδῶμεν, ὅπερ ἢ φύσις οὐ δέχεται, εἰ καὶ ἡ γνώμη νικῶσα τὴν φύσιν διὰ τὴν τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίαν σιεφανοῦται, οὐδὲν ἄξιον ὑπομένομεν τῶν μελλόντων ἡμᾶς, φησί, διαδέχεσθαι τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς δόξης τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς.
- 30 Ὅρα πόσον τῆς δόξης τὸ μέγεθος, ἧς ἀπολαύουσιν οἱ τὴν ἀρετὴν μεταδιώκοντες, ὡς νικᾷν αὐτὴν πάντα, ὅσαπερ ἂν τις ἐπιδείξασθαι δυνηθῆ· καὶ γὰρ εἰς αὐτὴν τὴν κορυ-

οί κόποι του. Καὶ ὁ στρατιώτης πάλιν, παίρνει τὸν ὄπλισμόν του καὶ πηγαίνει εἰς τὸν πόλεμον καὶ δὲν σκέπτεται μόνον τοὺς τραυματισμοὺς καὶ τὰς σφαγὰς καὶ τὰς ἐχθρικὰς ἐφόδους καὶ τὰς ἄλλας ταλαιπωρίας, ἀλλὰ καὶ τὴν νίκην καὶ τοὺς θριάμβους καὶ ἔτσι περιβάλλεται τὴν πανοπλίαν. Ἄν καὶ ὑπάρχει ἀβεβαιότης καὶ νὰ ἀποτύχη, ἀφοῦ διώξη τέτοιας σκέψεις καὶ ἐνισχυθῆ μετὰ τὰς καλυτέρας ἐλπίδας, ἀφήνει κάθε ὀκνηρίαν καὶ ἀφοῦ πάρῃ τὰ ὄπλα ὀρμᾷ πρὸς τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν.

Ἐὰν λοιπόν, ἀγαπητοί, καὶ ὁ ἔμπορος καὶ ὁ στρατιώτης, καὶ ὁ γεωργός, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐλπίς εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ αἱ ἀποτυχίαι περισσότεραι καὶ τὰ ἐμπόδια, ὅπως ἠκούσατε, πολλὰ καὶ διάφορα, ἐὰν αὐτοὶ δὲν ἀπελπίζονται καὶ δὲν ἀποφεύγουν τοὺς κόπους, ποίαν συγχώρεσιν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ μὴ δεχόμενοι αὐθορμήτως τοὺς κόπους, ἐνῶ εἶναι τόσον ἀσφαλῆς ἡ ἰδική μας ἐλπίς καὶ ἐνῶ ὑπάρχουν τόσα ἀγαθὰ δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ ἔχωμεν μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν ἀπ' αὐτὰ πού θὰ κάνωμεν;

Ἄκουε, λοιπόν, καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος μετὰ ἀπὸ τὰς τόσας καὶ τόσας θλίψεις καὶ τὰς τόσας ἀπαγωγὰς καὶ φυλακίσεις καὶ τοὺς καθημερινοὺς θανάτους, λέγει. «Δὲν συγκρίνονται καθόλου αὐτά, πού ὑποφέρομεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, μετὰ τὴν δόξαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῆ εἰς ἡμᾶς». Καὶ ἐάν, λέγει, κάθε ἡμέραν παραδίδωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὸν θάνατον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν τὸ δέχεται ἡ φύσις, ἂν καὶ ἡ προαίρεσις βραβεύεται ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου νικῶσα τὴν φύσιν, ὅμως, λέγει, δὲν ὑπομένομεν τίποτε τὸ ἰσάξιον μετὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ μᾶς δοθοῦν καὶ μετὰ τὴν δόξαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῆ εἰς ἡμᾶς.

Πρόσεξε λοιπόν, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δόξα, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουν, ὅσοι ἐπιδιώκουν τὴν ἀρετὴν, ὥστε νὰ ὑπερβαίνῃ αὐτὴ ὅλα, ὅσα θὰ ἔμποροῦσε κανεὶς νὰ κατορθώσῃ,

φῆν φθάση καὶ οὕτω λείπεται. Τί γὰρ ἰσοοῦτιον ἄνθρωπος ἐπιδειξασθαι δύναται, ὡς ἐπαξίως ἀθλήσαι τῆς τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας; Εἰ δὲ Παῦλος ὁ ἰσοοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἔλεγεν, «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν
 5 *υἱέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς*», ὁ λέγων, «*Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω*», καὶ πάλιν, «*Περισσότερον πάντων ἐκοπίασα*», ἵ ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ μὴδὲ τὸν τυχόντα κάματον ὑπὲρ τῆς ἀρειῆς ἀναδέξασθαι βουλόμενοι, ἀλλ' αἰεὶ τὴν ἄνεσιν μειαδιώκοντες, καὶ τοῦτο περισκοποῦντες, ὅπως μὴ
 10 *δεμίαν πείραν λάθωμεν τῶν λυπηρῶν*, καὶ ταῦτα εἰδοῖτες, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἐτέρως τῆς ἐκεῖ τυχεῖν ἀνέσεως, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἐτέρως τῆς ἐκεῖ τυχεῖν ἀνέσεως, μὴ πρότερον ἐνταῦθα τὸν διὰ τῆς ἀθλήσεως ποθήσαντας θίον; Αἱ γὰρ θλίψεις αὗται πρόξενοι γίνονται τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεσιήσεως, καὶ τὸ μικρὸν ἐνταῦθα κάμνειν πολλὴν ἡμῖν ἐκεῖ
 15 *τὴν παρορησίαν χαρίζεται*, μόνον ἐὰν βουλώμεθα κατὰ τὴν συμβολὴν τούτου τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου πορεύεσθαι. Ἐννόει, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ λυπηρὰ ἢ τὰ συμπύπνια, ἀλλὰ πρόσκαιρα τὰ μέντοι ἐκεῖ διαδεξόμενα ἡμᾶς ἀγαθὰ, ἀθάνατα
 20 *καὶ αἰώνια*. Τὰ γὰρ βλεπόμενα, φησί, πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια.

Ἐνέγκωμεν τοίνυν γενναίως τὰ πρόσκαιρα καὶ μὴ ἀποκάμωμεν πρὸς τοὺς τῆς ἀρειῆς πόνους, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν, καὶ αἰεὶ μερόντων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

διότι καὶ ἂν θὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα πάλιν θὰ ὑστερῇ. Διότι τί ἤμπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ συναγωνισθῇ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν ὁ τόσοσιν μέγας Παῦλος ἔλεγε, «Δὲν εἶναι ἄξια τὰ παρόντα παθήματα νὰ συγκριθοῦν μὲ τὴν μέλλουσαν δόξαν, ἡ ὁποία θὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς», ἐνῶ αὐτὸς παρεδέχετο, «Καθημερινῶς ἀποθνήσκω» καὶ πάλιν «Ἐκοπίασα περισσότερο ἀπὸ ὅλους», τί θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ἡμεῖς, πού δὲν θέλομεν νὰ ὑποβληθῶμεν οὔτε εἰς τὸν παραμικρὸν κόπον χάριν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἐπιδιώκομεν τὴν καλοπέρασιν καὶ ἐνδιαφερόμεθα μόνον νὰ μὴ δοκιμάσωμεν τὴν λύπην καθόλου, ἂν καὶ γνωρίζομεν, πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ κανένα τρόπον νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκείνην τὴν ἄνεσιν, ἐὰν δὲν ἀγαπήσωμεν πρῶτα τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν; Μὲ τὰς θλίψεις αὐτὰς γινόμεθα ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ παραμικρὴ προσφορὰ ἐδῶ μᾶς χαρίζει μεγάλην παρρησίαν ἐκεῖ μόνον ἂν θέλωμεν νὰ ζῶμεν συμφώνως μὲ τὴν συμβουλήν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης. Νὰ καταλάβῃς καλά, ἀγαπητέ, ὅτι τὰ συμβαίνοντα ἐδῶ, ἂν καὶ εἶναι λυπηρά, εἶναι ὅμως πρόσκαιρα. Τὰ ἀγαθὰ ὅμως πού θὰ μᾶς δοθοῦν ἐκεῖ εἶναι ἀθάνατα καὶ αἰώνια. Διότι, λέγει, «ὅσα βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα, ὅσα ὅμως δὲν βλέπονται αἰώνια».

Ἄς ὑπομένωμεν, λοιπόν, μὲ καρτερίαν τὰ πρόσκαιρα καὶ νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια καὶ ἄφθαρτα ἀγαθὰ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ

(Γεν. 8, 1 - 19)

«Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θη-
ρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πε-
5 τεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἐρπειῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ
ἐν τῇ κιβωτῷ. Καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς πνεῦμα ἐπὶ τὴν
γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ».

1. Μεγάλη καὶ ἄφατος ἐν τοῖς πρόσφατον ἀναγνωσθεῖσι
δείκνυται ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐ-
10 τοῦ ἢ ὑπερβολή, ἣν οὐ μόνον περὶ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον ἐπι-
δείκνυται, τὸν ἄνθρωπον λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν ἀλό-
γων ζώων φύσιν. Δημιουργὸς γὰρ τῶν ἀπάντων τυγχάνων,
εἰς πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα τὴν οἰκίαν ἐκτείνει
ἀγαθότητα, διὰ πάντων ἡμῖν ἐνδεικνύμενος, ὅσην ποιεῖται
15 πρόνοιαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, καὶ διὲν πάντα ἄνωθεν
καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπραγματεύσατο διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέ-
ραν. Ἐὰν κολάζῃ τοίνυν, ἔτι τιμωρῆται, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀγα-
θότητος καὶ ταῦτα κακεῖνα ποιεῖ. Οὐδὲ γὰρ πάθει καὶ ὀργῇ
τὰς τιμωρίας ἐπάγει, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἐγκόποι βουλόμενος,
20 καὶ ὥστε μὴ πάντῃ αὐτὴν προβῆναι. Ἐπεὶ καὶ νῦν, ὡς ἀκούε-
τε, κατακλυσμὸν δι' οὐδὲν ἕτερον ἐπήγαγεν, ἀλλὰ κηδόμενος
τῶν πρὸς ἰσοσύτην κακίαν ἐαυτοῦς ἐκδεδωκότων.

Καὶ ποία, φησί κηδεμονία, τὸ πάντας ὑπὸ τῶν ὑδάτων
ἀναιρεθῆναι; Μὴ ἀπερισκέπτως φθέγγου, ἄνθρωπε, ἀλλ' εὐ-
25 γνώμονι διανοήσῃ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου γινόμενα δέχου, καὶ
τότε γνώσῃ, ὅσης καὶ τοῦτο μάλιστα κηδεμονίας. Τὸ γὰρ
τοὺς τὰ ἀνήκεστα ἁμαρτάνοντας, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὰ
τραύματα ἐπιτείνοντας, καὶ τὰ ἔλκη ἀνίατα ἐργαζομένους,
ἐκ τῆς κακίας ἀπαλλάττειν, οὐχὶ κηδεμονίας ἦν τῆς μεγίστης;

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ

(Γεν. 8, 1 - 19)

«Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία καὶ ὅλα τὰ κτήνη καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἔρπετὰ τὰ ὁποῖα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ ἔστειλεν ὁ Θεὸς ἄνεμον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ὑπεχώρησεν».

1. Μεγάλη καὶ ἄρρητος ἀποδεικνύεται ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὰ πού ἀνεγνώσαμεν προηγουμένως καθὼς καὶ ὑπερβολικὴ ἡ ἀγαθότης του, τὴν ὁποίαν δὲν δείχνει μόνον εἰς τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀλόγων ζώων. Ἀφοῦ εἶναι Δημιουργὸς τῶν πάντων ἀπλώνει τὴν ἀγαθότητά του εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματά του διὰ νὰ μᾶς δείξῃ, πόσον ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ὅτι ἔκανόνισε τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Καὶ ἂν κολάζῃ, λοιπόν, καὶ ἂν τιμωρῇ, τὰ κάνει αὐτὰ μὲ τὴν ἴδια ἀγαθότητά του. Διότι δὲν τιμωρεῖ μὲ πάθος καὶ ὀργήν, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κακίαν, διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ πολὺ. Καὶ τώρα, ὅπως ἀκούετε, δὲν ἔκανε τὸν κατακλυσμόν διὰ κανένα ἄλλον λόγον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφρόντιζε δ' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι εἶχον παραδοθῆ εἰς τὴν κακίαν.

Καὶ ποία ἦτο ἡ φροντίς τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶπῃ κάποιος, μὲ τὸ νὰ καταστραφῶν τὰ πάντα μὲ τὰ ὕδατα; Μὴ ὀμιλεῖς μὲ ἀπεριοκεψίαν, ἄνθρωπε, ἀλλὰ νὰ δέχεσαι μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ τότε κατ' ἐξοχὴν θὰ μάθῃς πόσης φροντίδος ἀπόδειξις εἶναι καὶ αὐτό. Διότι τὸ νὰ ἀπαλλάσῃ ἀπὸ τὴν κακίαν αὐτούς πού ἁμαρτάνουν ἀνεπανορθώτως καὶ μεγαλώνουν καθημερινῶς τὰ τραύματά των καὶ κάνουν πληγὰς ἀνιάτους, δὲν εἶναι αὐτὸ ἀπόδειξις μεγίστου

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῆς τιμωρίας τρόπος οὐ πάσης γέμει φιλιαν-
 θρωπίας; Τὸ γὰρ τοὺς καὶ ἄνευ τούτου μέλλοντας τὸ τῆς
 φύσεως χρέος ἐκτείνει, οὕτως ἀλύπως ἐν μέρει τιμωρίας
 τὴν ζωὴν ἀποθέσθαι, καὶ μήτε αἰσθησθῆναι τοῦ γεγενημένου
 5 λαβεῖν, ἀλλ' ἀνωδύτως καὶ ἀναλγητὶ τὴν τιμωρίαν δέξασθαι,
 πόσης οὐκ ἂν εἴη σοφίας καὶ ἀγαθότητος; Καὶ αὐτὸ γὰρ
 πάλιν εἴ τις εὐσεβεῖ λογισμῶ καταμάθοι τὸ γεγενημένον, ὅτι
 οὐκ εἰς τοὺς τιμωρηθέντας μόνον τὰ τῆς εὐεργεσίας γέγονεν,
 ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὸ ἐξῆς μέλλοντες ἔσεσθαι δύο τὰ μέγιστα
 10 ἐντεῦθεν ἐκαρπώσαντο ἀγαθὰ, (τό τε μὴ ἀλῶναι ἐν τοῖς
 αὐτοῖς, καὶ τὸ ἐκ τούτων τῶν γεγενημένων σωφρονεσιέστερος
 γεγενῆσθαι), πόσῃ οὐκ ὠφείλον τῷ Θεῷ χάριν ὑπὲρ τού-
 των ὁμολογεῖν, ὅτι καὶ τῇ τιμωρίᾳ ἐκείνων καὶ τῷ δέει τοῦ
 μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν σωφρονέστεροι γέγονασιν οἱ μετὰ ταῦτα
 15 καὶ τῷ ἀπάσης τῆς κακίας καὶ πονηρίας τὴν ζύμην ἀναιρεθῆ-
 ναι καὶ μηδένα καταλειφθῆναι διδάσκαλον αὐτοῖς τῆς κακίας
 καὶ τῆς πονηρίας;

Εἶδες πῶς καὶ αἱ κολάσεις αὐτοῦ καὶ αἱ τιμωρίαι εὐεργ-
 γεσίαι μᾶλλον εἰσι καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ μάλιστα τὴν περὶ
 20 τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν δεικνύουσι; Καὶ εἴ τις βουληθείη
 ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἀπαριθμήσασθαι, εὐρήσει ἀπὸ
 τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἀπάσας τὰς τιμωρίας ἐπάγοντα τοῖς ἡμαρ-
 τηκόσιν. Ἐπεὶ καὶ τὸν Ἀδάμ, ἠνίκα παρέβη, οὐ κολάζων
 μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῶν ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου. Καὶ
 25 ποία, φησὶν, εὐεργεσία τὸ ἐκπεσεῖν τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ
 διαγωγῆς; Μὴ ἀπλῶς τοῖς γινόμενοις πρόσσεχε, ἀγαπητέ, μη-
 δὲ παρέργως τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα καταμάνθανε, ἀλλὰ
 πρὸς τὸ θάθος κατόπιενε τῆς πολλῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος καὶ
 εὐρήσεις ἅπαντα διὰ τοῦτο παρ' αὐτοῦ γινόμενα. Εἰπέ γάρ μοι,
 30 εἰ καὶ μετὰ τὴν παράβασιν τῶν αὐτῶν ἀπήλυσεν ὁ Ἀδάμ,
 ποῦ οὐκ ἂν ἐξεκυλίσθη; Εἰ γὰρ μετὰ τισαύτας παραγγελίας

ἐνδιαφέροντος; Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας δὲν εἶναι πλήρης φιλανθρωπίας; Διότι δι' αὐτούς, ποῦ πρόκειται νὰ ἀποθάνουν καὶ χωρὶς κατακλυσμόν, νὰ ἀποτελειώσουν τὴν ζωὴν των ἔτσι χωρὶς λύπην ἀντὶ ἄλλης τιμωρίας, καὶ οὔτε νὰ αἰσθανθοῦν καθόλου τὸ γεγονός, ἀλλὰ χωρὶς ἀγωνίαν καὶ πόνον νὰ δεχθοῦν τὴν τιμωρίαν, τοῦτο δὲν εἶναι μεγάλη σοφία καὶ ἀγαθότης; Καὶ πάλιν, ἂν κάποιος ἐξετάσῃ μὲ καλὴν διάθεσιν καὶ αὐτὸ τὸ γεγονός, θὰ ἴδῃ, ὅτι δὲν εὐεργετήθησαν μόνον αὐτοὶ ποῦ ἐτιμωρήθησαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόγονοί των ἀπεκόμισαν τὰ δύο μεγαλύτερα ἀγαθὰ, (τὸ νὰ μὴ γίνουν δηλαδὴ δοῦλοι τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων καὶ τὸ νὰ γίνουν σωφρονέστεροι ἐξ αἰτίας αὐτῶν, τὰ ὁποῖα συνέβησαν). Πόσῃν χάριν λοιπὸν δὲν ἔχρεωστοῦσαν εἰς τὸν Θεὸν δι' αὐτά, ἀφοῦ μὲ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων καὶ μὲ τὸν φόβον μήπως πάθουν τὰ ἴδια ἔγιναν φρονιμώτεροι οἱ μετέπειτα ἄνθρωποι καὶ διότι κατέστρεψεν τὴν ζύμην τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας καὶ δὲν παρέμεινεν εἰς αὐτοὺς κανεὶς διδάσκαλος τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας;

Εἶδες πῶς καὶ αἱ ποιναὶ καὶ αἱ τιμωρίαι τοῦ Θεοῦ εἶναι περισσότερο εὐεργεσίαι καὶ ἀποδεικνύουν κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὴν φροντίδα αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; Καὶ ἂν ἤθελε κάποιος ἀπαριθμῆσαι αὐτὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, θὰ εὔρῃ, ὅτι ὅλας τὰς τιμωρίας ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἁμαρτήσαντας διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν. Καὶ τὸν Ἄδὰμ ἀκόμη ἐξεδίωξε ἀπὸ τὸν παράδεισον, ὅταν παρέβη τὴν ἐντολήν, ὄχι μόνον διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν εὐεργετήσῃ. Καὶ ποία εἶναι ἡ εὐεργεσία, θὰ εἶπῃ κάποιος, μὲ τὸ νὰ στερηθῇ τὴν ζωὴν εἰς τὸν παράδεισον; Νὰ μὴ ἐξετάζῃς ἀπλῶς τὰ γεγονότα, ἀγαπητέ, οὔτε νὰ μαθαίνῃς τυχαίως τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ προσέχῃς τὸ βάθος τῆς ἀγαθότητός του, καὶ θὰ εὔρῃς, ὅτι ὅλα γίνονται ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν. Διότι, εἶπέ μου, ἐὰν ὁ Ἄδὰμ ἀπελάμβανε τὰ ἴδια ἀγαθὰ καὶ μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, ποῦ δὲν θὰ παρεσύρετο; Διότι ἐὰν ἐνέδωσεν εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ ὄφρεως μετὰ ἀπὸ τόσας

ἀνασχέσθαι κατεδέξαιτο τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφρου καὶ τὴν ἐπι-
 βουλὴν δέξασθαι τοῦ διαβόλου, ἣν δι' αὐτοῦ προσήγαγε τῇ
 τῆς ἰσοθείας ἐλπίδι φροσύνας αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν τῆς παρι-
 βάσεως ἁμαρτίαν ἐμβαλὼν, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς αὐτῆς
 5 ἔμενον ἀξίας καὶ διαγωγῆς, πῶς οὐκ ἂν πολλῶ μᾶλλον ἀξιο-
 πιστότερον ἠγήσατο τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα τοῦ τῶν ὄ-
 λων δημιουργοῦ καὶ μείζονα τῆς οἰκειάς ἀξίας πάλιν ἐφαι-
 τιάσθη;

Καὶ γὰρ τοιαύτη τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις· διὰν ἁμαρτί-
 10 ρουσα μὴ ἀναχαιτίζηται, ἀλλ' ἀδείας ἀπολαύει, περαιτέρω
 προιοῦσα κατὰ κρημνῶν ἄπεισιν. Ἄλλως δὲ καὶ ἐτιέρωθεν
 ἔχω δεῖξαι, ὅτι φιλάνθρωπίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδεικνύμενος
 καὶ ἐξελθεῖν αὐτὸν τοῦ παραδείσου προσείταξε καὶ τῷ τοῦ
 θανάτου ἐπιτιμίῳ ὑπεύθυνον κατέστησε. Τῇ μὲν ἐκβολῇ καὶ
 15 τῷ πλησίον κατοικίσαι σωφρονέστερον ἐργαζόμενος καὶ εἰς
 τὸ ἐξῆς ἀσφαλέστερον καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸν διδάσκων
 τοῦ ἀπαιεῶνος τὴν ἐπιβουλήν. Τὸ δὲ τοῦ θανάτου ἐπιτίμιον
 πάλιν διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ἵνα μὴ λοιπὸν διὰ τῆς παρακοῆς
 τῇ ἁμαρτίᾳ ὑπεύθυνος γερονῶς ἀθάνατα ἁμαρτάνῃ. Οὐ δοκεῖ
 20 οὖν σοι ταῦτα πάντα τῆς μεγίστης εἶναι φιλάνθρωπίας, καὶ
 τὸ ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ τιμωρησασθαι τῷ τοῦ
 θανάτου ἐπιτιμίῳ; Ἐχω δὲ καὶ ἕτερόν τι προσθεῖναι. Ποῖον
 δὴ τοῦτο; Ὅτι καὶ ταύτην αὐτῷ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπήγαγεν,
 οὐκ εἰς αὐτὸν μόνον περισιτῶν τὰ τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ
 25 τοὺς ἐξῆς βουλόμενος διὰ τῶν εἰς ἐκεῖνον γεγενημένων σω-
 φρονίσασθαι. Εἰ γάρ, καὶ τοῦτων γενομένων, ὁ ἐξ αὐτοῦ
 τεχνεὶς, ὁ Κάιν λέγω, ὁρῶν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ πατρὸς τὴν
 ἐκ τοῦ παραδείσου ἐκβολήν, τῆς δόξης ἐκείνης τῆς ἀφάτου
 τὴν ἔκπιωσιν, τῆς κατάρτας ἐκείνης τὸ μέγεθος τῆς λεγού-
 30 σης, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονί-
 σθη, ἀλλὰ μείζοσι κακοῖς ἑαυτὸν περιέπειρεν, εἰ μὴ εἶδε τὰ

συμβουλὰς καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν ἐνέδραν τοῦ διαβόλου, τὴν ὁποίαν ἔστησεν αὐτὸς ὡς ὄφικα καὶ ἔβαλεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδέαν τῆς ἰσοθεΐας καὶ τοὺς ἔσπρωξεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐὰν καὶ μετὰ ἂπ' αὐτὰ εἶχε τὴν ἰδίαν ἀξίαν καὶ ἔκαμνε τὴν ἰδίαν ζωὴν, πῶς δὲν θὰ ἐθεωροῦσε περισσότερον ἔμπιστον τὸν δαίμονα ἐκεῖνον τὸν πονηρὸν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων καὶ δὲν θὰ τὸν ἐθεωροῦσεν ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀξίαν;

Τέτοιος εἶναι ὁ ἄνθρωπος. "Ὅταν ἁμαρτάνῃ καὶ δὲν ἐμποδίζεται, ἀλλὰ ἀφήνεται ἐλεύθερος νὰ προχωρήσῃ περισσότερο, καταλήγει εἰς τὴν καταστροφὴν. "Ἄλλωστε καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ ἤμπορῶ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ τοῦ ἐπέβαλε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του. Μὲ τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τὸν παράδεισον κατὰ πρῶτον καὶ τὴν ἐγκατάστασιν του πλησίον αὐτοῦ, διὰ νὰ τὸν κἀνῃ πῶς φρόνιμον καὶ πῶς σταθερὸν καὶ νὰ τὸν διδάξῃ μὲ τὰ ἔργα τὴν πανουργίαν τοῦ διαβόλου. Τὴν δὲ ποινὴν τοῦ θανάτου ἐπέβαλε, διὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνῃ αἰωνίως, ἀφοῦ μὲ τὴν παρακοὴν ἔγινεν αἷτιος τῆς ἁμαρτίας. Δὲν σοῦ φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔργα τῆς πολὺ μεγάλης φιλανθρωπίας του, καὶ ἡ ἐκδίωξις δηλαδὴ ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου; "Ἐχω νὰ προσθέσω καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; "Ὅτι τὸν ἔδωσε καὶ αὐτὴν τὴν θλίψιν ὅχι μόνον νὰ εὐεργετήσῃ αὐτόν, ἀλλὰ ἐπιθυμῶν νὰ σωφρονισθοῦν καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ μὲ αὐτά, τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς αὐτόν. Διότι ὁ γεννηθεὶς ἀπ' αὐτόν, ὁ Κάϊν δηλαδὴ, μολονότι συνέβησαν αὐτά, καὶ ἂν καὶ ἔβλεπε εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πατέρα του τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τὸν παράδεισον, τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ τὴν ἄρρητον ἐκείνην δόξαν καὶ τὸ μέγεθος ἐκείνης τῆς κατάρας, ἢ ὁποῖα ἔλεγε, «Χῶμα εἶσαι καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς», ἐὰν αὐτὸς ὁ Κάϊν δὲν ἐσωφρονίσθη οὔτε μὲ αὐτόν τὸν τρόπον, ἀλλὰ περιέπεσεν εἰς μεγαλύτερα κακά, εἰς ποῖον σημεῖον τρέλλας δὲν θὰ ἔφθανεν, ἐὰν δὲν

εἰς τὸν πατέρα γεγενημένα, ποῦ οὐκ ἂν μανίας ἤλασε; Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν τὰ τοιαῦτα ἡμαρτηκότα καὶ ἰῶ ἔναγεῖ φόνῳ τὴν δεξιὰν μολύναντα τιμωρούμενος, φιλανθρωπία τὴν τιμωρίαν ἐκέρασε.

- 5 2. Καὶ ἵνα μάθῃς ἐκ τῶν εἰς τοῦτον γεγενημένων τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος, ἡνίκα μὲν εἰς αὐτὸν ὕβρισε καὶ τὴν θυσίαν μέλλων προσάγειν πολλὴν τὴν καταφρόνησιν ἐπεδείξατο, οὐκ ὀρθῶς διελών, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὴν προσαγωγὴν ποιησάμενος, οὐδὲν πρὸς αὐτὸν εἶπε βαρὺ
- 10 οὐδὲ ἐπαχθές, καίτοι γε τὸ ἁμαρτηθὲν οὐ τὸ τυχόν ἦν ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα. Εἰ γὰρ ἀνθρώπους τοὺς ὁμογενεῖς οἱ τιμῶν βουλόμενοι, τῶν πρωτείων καὶ τῶν ἐξαιρέτων αὐτοῖς παραχωροῦσι, κάκεινα προσάγειν σπουδάζουσιν, ἃ μάλιστα πάντων αὐτοῖς τιμιώτερα εἶναι δοκεῖ, ἀνθρωπὸν δὲ ὄντα καὶ
- 15 Θεῶ προσάγοντα πῶς οὐκ ἔχρη τὰ τιμιώτερα καὶ ἐξαιρέτα προσάγειν; Τοσοῦτον τοίνυν αὐτοῦ ἁμαρτόντος καὶ τοσαύτην ἐπιδειξαμένου τὴν καταφρόνησιν, οὐκ ἀπήτησε δίκην, οὐδὲ τιμωρίαν ὑπὲρ τῶν γεγενημένων εἰσεπράξατο, ἀλλ' ὥσανεὶ φίλος φίλῳ μετὰ πάσης ἡμερότητας διαλεγόμενος οὕτω διε-
- 20 λέχθη λέγων· «Ἡμαρτες, ἡσύχασον». Μόνον τὸ ἁμαρτηθὲν αὐτῶ ἔδειξε καὶ συνεβούλευσε μὴ περαιτέρω προβῆναι. Εἶδες ὑπερβολὴν ἀγαθότητος; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος οὐ μόνον οὐκ ἐκέρδανέ τι ἐκ τῆς τοσαύτης ἀνεξικακίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς προλαβοῦσι μείζονα προσέθηκε καὶ ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἠπέιχθη
- 25 τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ οὕτω μὲν πολλὴν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυται τὴν μακροθυμίαν, πυνθανόμενος πρότερον καὶ διδοὺς αὐτῶ τόπον ἀπολογίας· ἐπειδὴ δὲ ἐνέμεινε ἀναιοχνητῶν, τότε τὴν τιμωρίαν ἐπάγει σωφροτισμοῦ ἕνεκεν, πολλὴν καὶ αὐτὴν ἔχουσαν μειγμένην τὴν παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίαν.
- 30 Ὅρας πῶς, ἡνίκα μὲν εἰς αὐτὸν ἡμαρτε, καὶ ἁμαρτίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀπεπέμφαιτο· διε δὲ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν

ἔβλεπεν αὐτὰ πού συνέβησαν εἰς τὸν πατέρα του; Καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν θαυμαστὸν εἶναι, τὸ ὅτι τιμωρῶν αὐτὸν πού διέπραξε τέτοια ἁμαρτήματα καὶ ἐμόλυνε τὴν δεξιὰν μὲ τὸν κατηραμένον φόνον, ἐγέμισε τὴν τιμωρίαν μὲ φιλανθρωπίαν.

2. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἀπ' ὅσα συνέβησαν εἰς ἐκεῖνον πρόσεξε. Ὅταν ὕβρισε τὸν Θεὸν καὶ ἐπέδειξε πολλὴν καταφρόνησιν, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ προσφέρῃ θυσίαν μὲ τὸ νὰ μὴ διαλέξῃ ὀρθῶς, ἀλλὰ νὰ προσφέρῃ τὴν θυσίαν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, δὲν εἶπε τίποτε πρὸς αὐτὸν βαρὺ καὶ δυσάρεστον, ἄν καὶ ἡ ἁμαρτία δὲν ἦτο τυχαία ἀλλὰ πολὺ σπουδαία. Διότι, ἐὰν οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ τιμῆσουν τοὺς συνανθρώπους τους, προσφέρουν τὰ καλύτερα καὶ ἄριστα πράγματα εἰς αὐτοὺς καὶ φρονιζοῦν διὰ νὰ προσφέρουν αὐτά, τὰ ὁποῖα φαίνονται, ὅτι εἶναι τὰ πιὸ πολύτιμα εἰς αὐτούς, δὲν θὰ ἔπρεπε αὐτὸς πού εἶναι ἄνθρωπος, ὅταν προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν νὰ προσφέρῃ τὰ πολυτιμώτερα καὶ καλύτερα; Ἄν καὶ διέπραξε λοιπὸν ἁμαρτήματα τόσον μέγала καὶ ἐπέδειξε τόσον μέγαν καταφρόνησιν, δὲν ἐζήτησεν ἀπ' αὐτὸν εὐθύνην, οὔτε τὸν ἐτιμώρησε, δι' ὅσα διέπραξεν, ἀλλὰ ὡς φίλος μὲ φίλον συνομιλῶν μὲ πᾶσαν γαλήνην ἔτσι συνωμίλησε λέγων· «Ἡμάρτησες, ἡσύχασες»¹. Μόνον τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ὑπέδειξε καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ μὴ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἁμαρτάνῃ. Εἶδες ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα; Ἄλλὰ ἐκεῖνος ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδισε τίποτε ἀπὸ τὴν τόσῃ ἀνεξικακίαν, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν εἰς τὰ προηγηθέντα κακὰ καὶ χειρότερα καὶ ἔσπευσε καὶ ἔσφαξε τὸν ἀδελφόν του. Καὶ πάλιν ὅμως ἐπέδειξεν εἰς αὐτὸν πολλὴν μακροθυμίαν πληροφορούμενος ἐνωρίτερον τὰ συμβάντα καὶ δίδων εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν νὰ ἀπολογηθῆ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμενε νὰ εἶναι ἀναίσχυτος τότε τοῦ ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν χάριν σωφρονισμοῦ καὶ ἦτο γεμάτη πάλιν καὶ αὐτὴ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν του.

Βλέπεις, πῶς τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον, ὅταν ἡμάρτησεν κατὰ τοῦ προσώπου του καὶ μὲ ἁμαρτίαν μάλιστα ὄχι ὑ-

δεξιὰν ὥπλισε, τότε καὶ τὴν ἐπιτίμησιν καὶ τὴν κατάραν ἐδέ-
 ξαιτο. Οὕτω νῦν καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν καὶ μιμώμεθα τὸν Δε-
 σπότην τὸν ἡμέτερον· καὶ τὰ μὲν εἰς ἡμᾶς ἁμαρτήματα πα-
 ραπέμπωμεν καὶ συγχωρῶμεν τοῖς εἰς ἡμᾶς πλημμελοῦσιν·
 5 ὅταν δὲ εἰς τὸν Θεὸν συνιείη, τότε δίκας ἀπαιτῶμεν. Ἄλλ’
 οὐκ οἶδ’ ὅπως ἀπεναντίας ἅπαντα διαπραϊτόμεθα καὶ τὰ μὲν
 εἰς τὸν Θεὸν διαβαίοντα ἁμαρτήματα οὐδὲ ὅλως ἐκδικεῖν
 σπουδάζομεν, ἂν δέ τι τῶν τυχόντων εἰς ἡμᾶς ἁμαρτηθεῖη,
 τούτου σφοδροὶ γινόμεθα ἐξείασται καὶ κατήγηροι, οὐκ εἰδότες,
 10 ὅτι ταύτη καὶ μειζόνως καθ’ ἡμῶν μᾶλλον παροξύνομεν τὸν
 φιλόανθρωπον Δεσπότην. “Οὐ γὰρ ἔθος τῷ Θεῷ τὰ μὲ εἰς
 αὐτὸν πολλάκις ἀποπέμπεσθαι, τὰ δὲ εἰς τοὺς πλησίον γινό-
 μενα ἁμαρτήματα, τὰ δὲ εἰς τοὺς πλησίον γινόμενα ἁμαρτή-
 ματα, ταῦτα μετὰ πολλῆς ἐκδικεῖν τῆς σφοδρότητος, ἄκουε
 15 τοῦ μὲν μακαρίου Παύλου λέγοντος· «Εἴ τις γυναῖκα ἔχει
 ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ’ αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω
 αὐτήν. Καὶ γυνὴ εἴ τις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς συ-
 ευδοκεῖ οἰκεῖν μετ’ αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν». Εἶδες πόση ἡ
 συγκατάβασις; **Κ**ἂν Ἑλληὴ ἦ, φησί, κἂν ἄπιστος, καταδέ-
 20 χεται δὲ τὸ συνοικέσιον, μὴ παραιτήσῃ. Καὶ πάλιν· «**Κ**ἂν ἐ-
 θνικὴ τυγχάνῃ ἡ γυνή, κἂν ἄπιστος, βούλεται δὲ συνοικεῖν,
 μὴ ἀπόσῃ». Τί γὰρ, φησὶν, οἶδας, ὦ γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα
 σώσεις, ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; “Ὅρα πῶς
 οὐ κωλύει τὸν ἀπιστοῦντα αὐτῷ ἢ τὴν ἀπιστοῦσαν καταδέχε-
 25 σθαι εἰς τὸν τοῦ συνοικεσίου νόμον.

Ἄκουε δὲ πάλιν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς μαθη-
 ταῖς; «Λέγω γὰρ ὑμῖν, δι πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐ-
 τοῦ παρεκτός λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι». Πολ-
 λὴ τῆς φιλανθρωπίας ἡ ὑπερβολή. «**Κ**ἂν ἄπιστος ἦ», φησὶν,
 30 «ἢ ἐθνικὴ», καταδέχεται δέ, κάτεχε· ἂν δὲ εἰς σὲ ἁμάρτη,

2. Α' Κορ. 7, 12-13.

3. Α' Κορ. 7, 16.

4. Ματθ. 5, 32.

χαίαν. "Όταν ὅμως ἐκτύπησε τὸν ἀδελφόν του μὲ ὤπλισμένην τὴν δεξιάν του χεῖρα, τότε ἐδέχθη καὶ τὴν κατηγορίαν καὶ τὴν καίραν. "Ἐτσι πρέπει νὰ κάμνωμεν καὶ ἔμεῖς καὶ νὰ μιμούμεθα τὸν Κύριόν μας. Καὶ τὰ μὲν εἰς βάρος μας ἁμαρτήματα νὰ τὰ ἀφήνωμεν καὶ νὰ συγχωροῦμε τοὺς ἁμαρτάνοντας. Διὰ τὰ εἰς βάρος τοῦ Θεοῦ ὅμως ἁμαρτήματα νὰ ἀπαιτοῦμεν εὐθύνας. Δὲν γνωρίζω ὅμως διατί ἔμεῖς κάμνομεν ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα καὶ τὰ μὲν εἰς βάρος τοῦ Θεοῦ ἁμαρτήματα δὲν ἐνδιαφερόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν ὅμως γίνῃ κάποια ἁμαρτία εἰς βάρος μας, τότε γινόμεθα πολὺ αὐστηροὶ ἐξετασταὶ καὶ κατήγοροι χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξοργίζομεν περισσότερο ἐναντίον μας τὸν φιλόανθρωπον Θεόν. Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ συγχωρῇ πολλὰς φορὰς τὰ εἰς βάρος τοῦ ἁμαρτήματα, τὰ ἁμαρτήματα ὅμως εἰς βάρος τοῦ πλησίον μας τὰ ἐλέγχει καὶ τιμωρεῖ αὐστηρῶς, ἄκουσε τοῦτο ἀπὸ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἐὰν κάποιος ἔχῃ ἄπιστον γυναῖκα καὶ αὐτὴ συμφωνεῖ νὰ ζῆ μαζί του νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείψῃ. Καὶ ἔὰν κάποια γυναῖκα ἔχῃ ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς συμφωνῇ νὰ ζῆ μαζί της νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψῃ»². Εἶδες πόσο μεγάλη εἶναι ἡ συγκατάβασις; Καὶ ἂν λέγῃ εἶναι εἰδωλολάτρης, καὶ ἂν εἶναι ἄπιστος καὶ θέλῃ ὅμως νὰ ζῆ μαζί νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Διότι λέγει· «Ποῦ γνωρίζεις, γυναῖκα, ἔὰν σώσης τὸν ἄνδρα, ἢ ἐσύ, ἄνδρα, ἔὰν σώσης τὴν γυναῖκα;»³. "Ἰδε πῶς δὲν ἐμποδίζει αὐτὸν ποὺ εἶναι ἄπιστος εἰς αὐτὸν ἢ τὴν ἄπιστον νὰ παραμείνουν πιστοὶ εἰς τὸν συζυγικὸν νόμον.

"Ἄκουσε δὲ πάλιν τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ εἰς τοὺς μαθητάς του· «Διότι οἶς λέγω, ὅτι κάθε ἕνας ποὺ θὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του διὰ ἄλλον λόγον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μοιχείαν, τὴν κάνει νὰ μοιχεύῃ»⁴. Ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ φιλανθρωπία. Καὶ ἂν, λέγει, εἶναι ἄπιστος ἢ ἐθνικὴ καὶ συμφωνῇ νὰ μένῃ κράτησέ την. "Ἄν ὅμως ἁμαρτήσῃ καὶ λησμονήσῃ τὴν συμφωνίαν τοῦ γάμου καὶ προτιμήσῃ τὴν συμβίωσιν μὲ τοὺς ἄλλους, ἤμπορεῖς νὰ τὴν ἐκδιώξῃς καὶ νὰ τὴν

καὶ τῶν συνθηκῶν ἐπιλάβηται, καὶ τὴν ἐτέρων κοινωνίαν προτιμήσῃ, ἔξοσί σοι ἐκβαλεῖν καὶ ἀπόσασθαι. Ταῦτα λογίζομενοι σπουδάζομεν καὶ ἡμεῖς ἀμείβεσθαι τὸν Δεσπότην τῆς εἰς ἡμᾶς εὐνοίας, καὶ ὡσπερ αὐτὸς τὰ μὲν εἰς αὐτὸν ἀποπέμπεσθαι καταδέχεται, τὰ δὲ ἡμέτερα ἐκδικεῖ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ αὐτοὶ ποιῶμεν καὶ ὅσα μὲν εἰς ἡμᾶς ἀμαρτάνουσιν οἱ πλησίον συγχωρῶμεν, ὅσα δὲ εἰς τὸν Θεὸν συντείνει, ταῦτα μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ἐκδικεῖν σπουδάζομεν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς ὠφελήσῃ
 10 τὰ μέγιστα καὶ τοὺς τὴν διόρθωσιν δεχομένους οὐ τὰ ἰσχύοντα ὀνίησι.

Τάχα εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ἐξείαθη σήμερον τὰ προοίμια. Καὶ τί πάθω; Οὐχ ἔκων τοῦτο ὑπέμεινα, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου παρασυρεῖς. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ πᾶς ὁ λόγος ἐκινήθη ἡμῖν, ἀνάγκην ἔσοχον δεῖξαι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ὅτι καὶ αἱ τιμωρίαι αἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαι μᾶλλον εἰσιν ἢ τιμωρίαι, ὡσπερ οὖν αὐτὸς ὁ κατακλυσιβύς. Καθάπερ γὰρ πατὴρ φιλόστοργος, κηδεμονία τῇ περὶ τὴν ὑμετέραν φύσιν πάντα διαπραίτεια. Ἴνα δὲ
 20 καὶ ἐκ τῶν νῦν ἡμῖν προκειμένων καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀγνωσθέντων μάθητε αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, ἀκούσωμεν αὐτῶν τῶν τῆς θείας Γραφῆς ρημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ χθὲς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων ὅτι «Υψώθη τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς ἡμέρας ἑκατὸν πενήκοντα»
 25 (μέχρι γὰρ τούτου ἡμῖν ἐπληρώθη τὰ τῆς διδασκαλίας), σήμερον φησι, «Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἔρπειῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ».

3. Θεά μοι πάλιν τῆς θείας Γραφῆς τὴν συγκατάβασιν.
 30 «Καὶ ἐμνήσθη», φησί, «ὁ Θεός». Θεοπρεπῶς νοῶμεν, ἀγαπητοί, τὰ λεγόμενα καὶ μὴ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ὑμετέρας φύσεως

5. Γεν. 7, 24.

6. Γεν. 8, 1.

ἀπομακρύνῃς. Σκεπτόμενοι αὐτὰ ἄς φροντίζωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀνταποδίδωμεν εἰς τὸν Θεὸν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του, καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς καταδέχεται νὰ παραβλέπῃ τὰ εἰς βάρος του ἁμαρτήματα, τὰ δὲ εἰς βάρος μας νὰ ἐξετάζῃ μὲ πολλὴν αὐστηρότητα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ ἐνεργοῦμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ τὰ μὲν εἰς βάρος μας ἁμαρτήματα τῶν πλησίον μας νὰ τὰ συγχωροῦμεν, τὰ εἰς βάρος ὅμως τοῦ Θεοῦ νὰ τὰ ἐξετάζωμεν καὶ νὰ ἐλέγχωμεν μὲ πολλὴν αὐστηρότητα. Ἀπ' αὐτὸ θὰ ὠφεληθοῦμε τὰ μέγιστα καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ τοὺς διορθώσωμεν.

Ἴσως νὰ ἐπεκτείναμεν σήμερα πολὺ τὴν εἰσαγωγήν. Καὶ τί νὰ κάμω; Δὲν ἔγινε μὲ τὴν θέλησίν μου ἀλλὰ παρασυρθεὶς ἀπὸ τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐξοχὴν ὠμιλήσαμεν διὰ τὸν κατακλυσμόν, ἐνομίσαμεν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ δεῖξωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὅτι αἱ τιμωρίαι τοῦ Θεοῦ εἶναι περισσότερον φιλανθρωπίαι παρὰ τιμωρίαι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ κατακλυσμός. Διότι ὡσὰν φιλόστοργος πατὴρ ἀπὸ φροντίδα διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κάνει τὰ πάντα. Διὰ νὰ μάθετε δὲ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ ἀπ' αὐτὰ ποὺ προηγήθησαν πρὶν ἀπὸ λίγο καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν σήμερον, ἄς ἀκούσωμεν τοὺς ἰδίους τοὺς λόγους τῆς ἀγίας Γραφῆς. Ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε χθὲς ὁ μακάριος Μωυσῆς λέγων ὅτι «Ἀνυψώθη τὸ ὕδωρ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμέρας»⁵ (διότι μέχρις ἐδῶ συνεπληρώθη ἡ διδασκαλία μας), σήμερον λέγει «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ ὄλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὄλα τὰ κτήνη, καὶ ὄλα τὰ πτηνὰ, καὶ ὄλα τὰ ἔρπετά, ὅσα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν»⁶.

3. Πρόσεξε πάλιν τὴν συγκατάβασιν τῆς ἀγίας Γραφῆς. «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς» λέγει. Νὰ ἐννοῶμεν τὰ λεγόμενα, ἀγαπητοί, μὲ τρόπον ἀρμόζοντα εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὰς παχυλὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται λόγῳ ἀδυναμίας τῆς φύσεώς μας. Διότι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄρρητον θείαν φύσιν τὸ ρῆμα εἶναι ἀκατάλληλον.

λογιζόμεθα τῶν λέξεων τὴν παχύτητα. Ὅσον γὰρ πρὸς τὴν ἄρρητον φύσιν ἐκείνην, ἀνάξιον τὸ ρῆμα ὅσον δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἀκολούθως εἴρηται. «Ἐμνήσθη», φησὶν, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε». Ἐπειδὴ γὰρ διηγῆσαι ἡμῖν ἐν τοῖς ἤδη
 5 ρηθῆναι, καθάπερ προσλαβόντες ἐδιδάξαμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην δι' ἐν ταῖς τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ τοσαύταις νυξίαις ὁ ὑετὸς γέγονε, καὶ ἐν ἑκατὸν πενήτηκοντα ἡμέραις ἐπὶ τῆς ταυτοῦτος διέμεινε δέκα πέντε πῆχεις ὑψούμενον ἐπάνω τῶν ὄρέων, καὶ δι' αὐτῶν γινομένων ὁ δίκαιος ἐν τῇ κιβωτῷ
 10 εἰύχχανεν, οὐδὲ τὸν ἀέρα ἀναπνεῖν δυνάμενος, συνόντων αὐτῷ καὶ τῶν ἀλόγων ἀπάντων, διὰ τοῦτο φησὶ, «Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε».

Τί ἐστιν, «Ἐμνήσθη»; Ὡκυριε, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν δίκαιον ἐν τῇ κιβωτῷ διάγοντα ἠλέησεν αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ
 15 στενοχωρίᾳ τυγχάνοντα καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ καθεστῶτα καὶ οὐκ εἰδῶτα μέχρι τίνας στήσεται τὰ δεινά. Ἐννόει γὰρ μοι πόλους ἀνεκίνει καθ' ἑαυτὸν λογισμοὺς μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τὰς τεσσαράκοντα νύκτας, ἃς ἢ τῶν ὑδάτων φορὰ κατεφέρετο, ὁρῶν ἐπὶ ἑκατὸν πενή-
 20 κοντα ἡμέρας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρου τὰ ὕδατα μένοντα, καὶ οὐδὲ ὄλως λήγοντα· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, δι' οὐδὲ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς εἶχεν ἰδεῖν τὰ γεγενημένα, ἀλλ' ἐγκεκλεισμένος, καὶ οὐ δυνάμενός ποθεν τῇ ὄψει ὑποβαλεῖν τὰ κατειληφῶτα δεινά, μείζονα τὴν ὀδύνην ὑπέμενε καὶ βαρύτερα καθ' ἑκά-
 25 στην ἀνελογίζετο. Ἐγὼ δὲ καὶ θαυμάζω πῶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς οὐ κατεπόθη, εἰς ἔννοιαν ἐρχόμενος καὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, καὶ τῆς μονώσεως τῆς οἰκειάς, καὶ τῆς χαλεπῆς ἐκείνης διαγωγῆς. Ἄλλ' ἢ αἰτία πάντων αὐτῷ τῶν ἀγαθῶν ἢ πίστις ἦν ἢ εἰς τὸν Θεόν, δι'
 30 ἦν καὶ ἀντεῖχε καὶ πάντα γενναίως ἔφερε, καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος οὐδενὸς ἀπήσθετο τῶν λυπηρῶν. Ἐπεὶ οὖν τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρέσχε καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείξατο καὶ δαφιλῆ τὴν πίστιν εἰσήνεγκε, πολλὴν τὴν καρτερίαν ἐπιδειξάμε-

“Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν, ἐλέχθη καταλλήλως. «Ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε», λέγει. Ἐπειδὴ μᾶς διηγήθη εἰς τὰ προηγούμενα, ὅπως ἀκριβῶς ἐδιδάξαμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὅτι ἡ καταρρακτιώδης βροχὴ διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα καὶ ὅτι τὸ νερὸ παρέμεινεν ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἡμερόνυκτα εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, δέκα πέντε πῆχεις ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὑψηλοτέραν κορυφήν, καὶ ὅτι, ὅταν συνέβαιναν αὐτά, ὁ δίκαιος εὕρισκετο μέσα εἰς τὴν κιβωτόν, χωρὶς νὰ ἡμπορῇ οὔτε ἀέρα νὰ ἀναπνεύσῃ τὴν στιγμὴν πού ἦσαν ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα μαζί του, δι’ αὐτὸ λέγει, «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε».

Τί σημαίνει «ἐνεθυμήθη»; Ἐλυπήθη ὁ Θεὸς τὸν δίκαιον, ὁ ὁποῖος ἐζοῦσε μέσα εἰς τὴν κιβωτόν, τὸν εὐσπλαχνίσθη, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ εἶναι εἰς δύσκολον θέσιν καὶ εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤξευρε μέχρι ποῦ θὰ συνεχίσουν τὰ δεινά. Διότι σκέψου ποῖαι σκέψεις ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὸ μυαλό του μετὰ τὰ τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔπιπτε τὸ νερὸ, βλέπων τὰ νερὰ νὰ παραμένουν εἰς τὸ ἴδιον ὕψος ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἡμερόνυκτα καὶ νὰ μὴ ὑποχωροῦν καθόλου. Καὶ τὸ κατ’ ἐξοχὴν δύσκολον ἦτο, τὸ ὅτι δὲν ἡμποροῦσε νὰ ἴδῃ μὲ τὰ μάτια του τὰ συμβαίνοντα, ἀλλὰ κλεισμένος ἀπὸ παντοῦ χωρὶς νὰ ἡμπορῇ νὰ ἀντιληφθῇ ἀπὸ κάπου τὰ δεινά, πού τὸν κατέλαβαν, καὶ ὑπέφερε περισσότερο, καὶ ἐσκέπτετο καθημερινῶς τὰ φοβερότερα. Ἐγὼ ἀπορῶ, πῶς δὲν κατεβλήθη ἀπὸ αὐτὴν τὴν λύπην σκεπτόμενος καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ τὴν ἀπομόνωσίν του, καὶ τὴν δύσκολον ἐκείνην ζωὴν. Ἄλλὰ ἡ αἰτία ὄλων αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ἦτο ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεόν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἀντεῖχε καὶ ὑπέφερε τὰ πάντα γενναίως καὶ δὲν ἰσθάνετο τίποτε ἀπὸ τὰ φοβερὰ τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα. Ἐπειδὴ λοιπὸν προσέφερον, ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπ’ αὐτὸν καὶ ἐπέδειξεν ὑπομονὴν καὶ πολλὴν πίστιν μὲ

νος, σκόπει τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν πολλὴν περὶ αὐτὸν φιλανθρωπίαν.

«Καὶ ἐμνήσθη», φησί, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε». Οὐχ ἀπλῶς εἶπε, «Καὶ ἐμνήσθη» ἀλλ' ἐπειδὴ προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή
 5 τὴν μαρτυρίαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δῆλην ἡμῖν ἐποίησε περὶ τοῦ δικαίου, λέγοντος, «Ἐλθε εἰς τὴν κιβωτόν, διὸ σε εἶδον δίκαιον ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, διὰ τοῦτο νῦν φησι «Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε», τοῦτ' ἔστι, τῆς μαρτυρίας, ἣν περὶ αὐτοῦ ἐποίησατο, ἀνεμνήσθη καὶ οὐ περιεΐδεν ἐπὶ πολὺ τὸν
 10 δίκαιον, ἀλλὰ μέχρι τοσοῦτου μακροθυμήσας, μέχρις οὗ ἀντισχεῖν ἠδύνατο, τότε λοιπὸν τὴν παρ' ἐαυτοῦ δωρεῖται χάριν. Εἰδὼς γὰρ ἡμῶν τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν, ἐπειδὴν συγχωρήσῃ πειρασμόν τινα ἐπενεχθῆναι, μέχρι τοσοῦτου ἀφήσι, μέχρις οὗ οἶδε δυναμένους ὑπενεγκεῖν, ἵνα καὶ ἡμῖν τῆς
 15 καρτερίας ἀρκοῦσαν τὴν ἀμοιβὴν χαρίσῃται καὶ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξῃται καθάπερ καὶ Παῦλός φησι «Πιστὸς δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν».

20 Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ δίκαιος οὗτος τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ἔπιμονήν ἐπεδείξατο, πίσκει τῇ εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ οἴκησιν ἀνασχόμενος, «Καὶ ἐμνήσθη», φησί, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε». Εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὴν ἄβυσσον, προσέθηκεν ἡ θεία Γραφή «Καὶ πάντων τῶν θηρίων,
 25 καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἐρπειῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ». Ὅρα πῶς ἅπαντα διὰ τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον τιμὴν ἐργάζεται. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀπολωλότων ὑπὸ τοῦ κατακλισμοῦ ἀνθρώπων, μετ' ἐκείνων καὶ τὴν τῶν ἀλόγων ζώων φύσιν ἅπασαν
 30 διέφθειρεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα μέλλων τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὸν δίκαιον, διὰ τὴν εἰς αὐτὸν τιμὴν, καὶ περὶ τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν, καὶ τὰ θηρία,

7. Γεν. 7, 1.

8. Α' Κορ. 10. 13.

τὸ νὰ εἶναι πολὺ καρτερικός, πρόσεξε τὴν πολλὴν πρὸς αὐτὸν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἐνεθυμήθη», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Καὶ ἐνεθυμήθη», ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐφάνέρωσεν ἡ Γραφὴ προηγουμένως τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν δίκαιον λέγων, «Ἐἴσελθε εἰς τὴν κιβωτόν, διότι εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν ἐσὲ μόνον εὗρον δίκαιον»⁷, διὰ τοῦτο ἰώρα λέγει «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε», δηλαδὴ ἐνεθυμήθη αὐτὰ πού εἶπε δι' αὐτὸν καὶ δὲν παρημέλησεν ἐπὶ πολὺ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀνέμενε μέχρις ὅτου θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀνθέξῃ καὶ τότε προσφέρει τὴν εὐεργεσίαν του. Διότι γνωρίζων τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεώς μας, ἐὰν ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχωμεν κάποιον πειρασμὸν μᾶς ἀφήνει ἀβοήθητους μέχρι τοῦ σημείου πού γνωρίζει, ὅτι ἤμποροῦμεν νὰ ὑποφέρωμεν, ὥστε καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ προσφέρῃ ἱκανοποιητικὴν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς καὶ τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν νὰ ἐπιδείξῃ. Ἔτσι ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Εἶναι ἔμπιστος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ σᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῆτε περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἠμπορεῖτε, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν δοκιμασίαν θὰ προσφέρῃ καὶ τὴν λύσιν, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ τὴν ὑποφέρετε»⁸.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἐπέδειξε καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν ἀνεχθεὶς τὴν κατοίκησιν εἰς τὴν κιβωτόν, λόγω τῆς πίστεώς του πρὸς τὸν Θεόν, λέγει ἡ Γραφὴ «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε. Ἐπειτα διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγα βάθος τῆς φιλανθρωπίας του ἡ Ἁγία Γραφὴ προσέθεσεν· «Καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὅλα τὰ κτήνη, καὶ ὅλα τὰ πτηνά, καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, ὅσα ἦσαν μαζὶ του εἰς τὴν κιβωτόν». Βλέπε πῶς κάνει τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν ἄνθρωπον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς μὲ τοὺς κατασιραφέντας κατὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀνθρώπους κατέστρεψε καὶ ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα, ἔτσι καὶ τώρα σκοπεύων νὰ ἐπιδείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του εἰς τὸν δίκαιον, ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς αὐτὸν τιμῆς, ἐπεκτείνει τὴν ἀγαθότητά του καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὰ ἄγρια θηρία

καὶ τὰ πειρινά, καὶ τὰ ἐρπειτὰ ἐκτείνει αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα.
 «Καὶ ἐμνήσθη», φησὶν, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν
 θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν ἐρπειτῶν, καὶ ὅσα
 ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. Καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς πνεῦμα
 5 ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ». Μνησθεῖς, φησί, τοῦ
 Νῶε, καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ὄντων ἐν τῇ κιβωτῷ προσέταξεν
 ἐπισχεθῆναι τῶν ὑδάτων τὴν φορὰν, ἵνα κατὰ μικρὸν τὴν
 οἰκείαν ἐπιδειξήσασιν φιλανθρωπίαν καὶ λοιπὸν τὸν δίκαιον
 ἀναπνεῦσαι ποιήσῃ, καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς ἐλευθερώ-
 10 σας εἰς γαλήνην αὐτὸν καταστήσῃ, χαρισάμενος καὶ τοῦ φω-
 τὸς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τοῦ ἀέρος τὴν ἀναπνοήν.

«Καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεός», φησί, «πνεῦμα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ
 ἐκόπασε τὸ ὕδωρ. Καὶ ἐπεκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου
 καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ». Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ἡμῖν
 15 ἅπαντα διαλέγεται. Ἐπεκαλύφθησαν γάρ, φησὶν, αἱ πηγαὶ τῆς
 ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, μονονουχὶ λέγουσα
 δι' ἔδοξε τῷ Δεσπότῃ, καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς οἰκείας χώρας τὰ
 ὕδατα ἔμεινε, καὶ οὐκ ἔτι πλεονασμὸς ἐγένετο, ἀλλὰ κατὰ
 μικρὸν ἔληγε. Καὶ ἐνεδίδου τὸ ὕδωρ πορευόμενον ἀπὸ τῆς
 20 γῆς, καὶ ἡλατιοῦτο τὸ ὕδωρ μετὰ πενήτηκοντα καὶ ἑκατὸν ἡ-
 μέρας. Ποῖος λογισμὸς τοῦτο καταλαβεῖν ἂν δυνηθεῖη ποιέ;
 Ἔστω, ὁ ὑετὸς ἐπεσχέθη, αἱ πηγαὶ οὐκέτι πλεονασμὸν εἰρ-
 γάσαντο καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἐπεσχέθησαν τὸ ὕ-
 δωρ τὸ ἰσοῦτον πῶς ἔληξε; Πάντα ἄβυσσος ἦν. Πῶς οὖν
 25 ἢ ἰσοσύνη τῶν ὑδάτων ῥύμη ἀθρόον ἐλάτιων ἐγένετο; Τίς
 ἂν τοῦτο ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ εὖρεῖν δυνηθεῖη ποιέ; Τί οὖν
 εἶποι εἰπεῖν; Τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα ἦν, τὸ ἐργαζόμενον τὰ
 πάντα.

4. Μὴ τοίνυν ἡμεῖς περιεργαζώμεθα τὸ πῶς, ἀλλὰ τοῦτο
 30 μόνον πιστεύωμεν, ὅτι ἐκέλευσε καὶ ὑψώθη ἡ ἄβυσσος· προσέ-
 ταξε καὶ πάλιν τὴν οἰκείαν ἐπέσχε φορὰν καὶ πρὸς τὸν οἰ-
 κεῖον τόπον ὑπανεχώρησεν, ὃν αὐτὸς οἶδε μόνος ὁ δημιουργή-

καὶ πρὸς τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἔρπετά. «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεός», λέγει, «τὸν Νῶε καὶ ὄλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὄλα τὰ κτήνη καὶ τὰ ἔρπετά καὶ ὅσα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ ἔστειλεν ἄνεμον εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ». Ἐπειδὴ, λέγει, ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ ὅσα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν, διέταξε νὰ ἀνακοπῇ ἡ φορὰ τῶν ὑδάτων, διὰ νὰ ἐπιδείξῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ διὰ νὰ κάμῃ τὸν δίκαιον νὰ ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἡσυχάσῃ, ἀφοῦ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ταραχὴν τοῦ λογισμοῦ του καὶ τοῦ χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ φωτὸς καὶ τὴν ἀναπνοὴν τοῦ ἀέρος.

«Καὶ ἔστειλε», λέγει, «ὁ Θεὸς ἄνεμον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ. Καὶ ἐκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἐκλείσθησαν». Βλέπε πῶς ὁμιλεῖ εἰς ἡμᾶς μὲ ἀνθρωπίνας λέξεις. Διότι λέγει «Ἐκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ ἐκλείσθησαν οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔπαυσεν ἡ καταρρακτώδης βροχὴ»* λέγουσα σχεδόν, ὅτι ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐκλείσθησαν πάλιν εἰς τοὺς τόπους των καὶ δὲν ἐξεχειλήσαν ἔκτοτε ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ περιωρίζοντο. «Καὶ ὑπεχώρει τὸ ὕδωρ ὅλον ἐν καὶ περισσότερον καὶ ἠλαττοῦτο μετὰ ἀπὸ τὰς ἑκατὸν πενήκοντα ἡμέρας»¹⁰. Ποία σκέψις θὰ ἤμποροῦσε νὰ συλλάβῃ τοῦτο; Ἔστω ὅτι ἔσταμάτησεν ἡ βροχὴ καὶ ὅτι αἱ πηγαὶ δὲν ἔδωσαν ἄλλο νερὸ καὶ ἐκλείσθησαν οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ· πῶς ἔφυγε καὶ ἐχάθη τὸ τόσο νερό; Ὅλα ἦσαν μία ἄβυσσος. Πῶς λοιπὸν ἡ τόσο μεγάλη ὄρμη τῶν ὑδάτων ὑπεχώρησε σιγὰ - σιγὰ; ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ συλλάβῃ αὐτὸ μὲ ἀνθρωπίνην λογικὴν; Τί λοιπὸν ἤμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν; Ἡ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ ἦτο αὐτή, ἢ ὅποια ἔκαμνε τὰ πάντα.

4. Ἄς μὴ ἐξετάζωμεν λοιπὸν τὸ πῶς, ἀλλὰ νὰ πιστεύωμεν μόνον τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ διέταξε καὶ ἡ ἄβυσσος ὑψώθη, ἔδωσεν ἐντολὴν καὶ συνεκράτησε τὴν ὄρμην της καὶ ὑπεχώρησε εἰς τὸν τόπον της, τὸν ὁποῖον μόνον ὁ δημιουργ-

σας αὐτὴν Δεοπότης. «Καὶ ἐκάθισεν», φησὶν, «ἡ κιβωτὸς ἐν τῷ ἐβδόμῳ μηνί, ἐβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός, ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἄραράι. Τὸ δὲ ὕδωρ ἤλαιτοῦτο ἕως τοῦ δεκάτου μηνός· καὶ ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ἐν τῷ δεκάτῳ μηνί, τῇ πρώτῃ 5 τοῦ μηνός». Σκόπει πῶς ἀθρόον ἢ μεταβολὴ γέρονε καὶ πόσον ἔληξεν ἡ τῶν ὑδάτων φύσις, ὡς ἐπὶ τὰ ὄρη τὴν κιβωτὸν καθίσαι. Ἀνωτέρω γὰρ εἰποῦσα ἡ Γραφή, ὅτι δέκα πέντε πῆγεις ἐπάνω τῶν ὀρέων ὑψώθη τὸ ὕδωρ, νῦν φησιν, ὅτι ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἄραράι καὶ κατὰ μικρὸν 10 λοιπὸν μέχρι τοῦ δεκάτου μηνός ἤλαιτοῦτο, καὶ τότε τῷ δεκάτῳ μηνί ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων. Ἐννόει μοι τοῦ δικαίου τὴν εὐνοίαν, πῶς διήρκεσεν ἐν τοσοῦτοις μηνὶ καθάπερ ἐν σκότῳ κατακεκλεισμένος.

«Καὶ ἐγένετο», φησί, «μετὰ τὰς ἑσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ 15 ἀνέφξεν Νῶε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, καὶ ἀπέστειλε τὸν κόρακα ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ». Ὅρα τὸν δίκαιον οὐδέπω τολμῶντα κατοπιεῦσαι δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸν κόρακα ἀπέστειλε, δι' ἐκείνου μαθεῖν βουλόμενος, εἴ τινὰ ἔστι προσδοκῆσαι χρησιτὴν μεταβολήν. «Καὶ ἐξελθὼν», φησὶν, 20 «οὐκ ἀνέστρεψεν, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς». Οὐκ ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἀνέστρεψε, τό, «Ἔως», προσέθηκε ἡ θεία Γραφή· ἀλλ' ἰδίωμα τοῦτο ἔστι τῆς θείας Γραφῆς. Καὶ πολλαχοῦ ἂν τις εὔροι ταύτην τὴν συνήθειαν, καὶ ἐνῆν πολλὰ τοιαῦτα εὔρειν καὶ παραγαγεῖν εἰς μέσον ἀλλ' 25 ἵνα μὴ πάντα παρ' ἡμῶν μαρθάνοντες ραθυμότεροι γίνησθε, ὑμῖν καταλιμπάνομεν διερευνᾶσθαι τὴν Γραφήν, καὶ εὔρειν ὅπου τοῖς ἰδιώμασι τοῦτοις κέχρηται. Τέως δὲ ἡμᾶς ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐκ ἀνέστρεψε τὸ ὄρνεον. Ἴσως ληξάντων τῶν ὑδάτων ἀκάθαρτον ὄν τὸ ὄρνεον, καὶ σώ- 30 μασιν ἐντυχὸν τοῖς τε ἀνθρωπίνοις, τοῖς τε τῶν ἀλόγων, καὶ τὴν κατάλληλον εὔρον ἑαυτῷ τροφήν, ἐναπέμεινε. Ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μικρὸν ἐγίνετο τῷ δικαίῳ τεκμήριον τῆς χρησιτῆς

11. Γεν. 8, 4-5.

12. Γεν. 8, 6.

13. Γεν. 8, 7.

γὸς αὐτῆς γνωρίζει. «Καὶ ἐκάθισε, λέγει, ἡ κιβωτὸς τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην τοῦ ἑβδόμου μηνὸς εἰς τὸ ὄρος Ἄραράτ. Τὸ δὲ ὕδωρ ἤλαττώνετο μέχρι τὸν δέκατον μῆνα, καὶ ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ δεκάτου μηνός»¹¹. Πρόσεχε, πῶς ἔγινε ἀμέσως ἡ μεταβολὴ καὶ πῶς τὰ ὕδατα ἀπεσύρθησαν, ὥστε ἡ κιβωτὸς νὰ καθίσῃ ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη. Ἄφοῦ εἶπεν ἡ Γραφὴ προηγουμένως, ὅτι τὸ νερὸ ὑψώθη δέκα πέντε πῆχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη, τώρα λέγει, ὅτι ἡ κιβωτὸς ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Ἄραράτ καὶ ὑπεχώρει τὸ νερὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τὸν δέκατον μῆνα, καὶ τότε κατὰ τὸν δέκατον μῆνα ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων. Σκέψου τὴν ἀντοχὴν τοῦ δικαίου, πῶς διετηρήθη τόσους μῆνας κλεισμένος μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς κιβωτοῦ.

«Καὶ συνέβη», λέγει, «μετὰ τὰς ἰεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἤνοιξεν ὁ Νῶε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε κατασκευάσει, καὶ ἔστειλε τὸν κόρακα, διὰ νὰ ἴδῃ, ἐὰν ὑπεχώρησε τὸ νερὸ»¹². Πρόσεξε πῶς ὁ δίκαιος δὲν ἐτολμοῦσε ἀκόμη νὰ παρατηρήσῃ μόνος του, ἀλλὰ ἔστειλε τὸν κόρακα, θέλων νὰ μάθῃ ἀπὸ ἐκεῖνον, ἐὰν ὑπῆρχε περίπτωσης νὰ ἐλπίζῃ εἰς κάποιαν εὐχάριστον μεταβολήν. «Καὶ ἀφοῦ ἐξηλήθεν», λέγει, «δὲν ἐπέστρεψεν, ἕως ὅτου ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς»¹³. Δὲν προσέθεσεν ἡ ἀγία Γραφὴ τὸ «Ἔως ὅτου» ἐπειδὴ ἐπέστρεψεν ἀργότερα, ἀλλὰ εἶναι χαρακτηριστικόν τῆς αὐτοῦ. Καὶ εἰς ἄλλα μέρη θὰ εὔρη κανεῖς τὴν συνήθειαν αὐτῆν καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ συναντήσῃ πολλὰ τέτοια καὶ νὰ τὰ ἐξετάσῃ. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ γίνεσθε περισσότερο ὀκνηροὶ μαθαίνοντες τὰ πάντα ἀπὸ ἡμᾶς, ἀφήνομεν εἰς ἐσᾶς νὰ ἐρευνήσετε τὴν Γραφὴν καὶ νὰ εὔρητε ποῦ χρησιμοποιοεῖ αὐτὰ τὰ ἰδιώματα. Τελευταίως πρέπει νὰ εἴπωμεν τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπέστρεψεν ὁ κόρακας. Ἴσως ὅταν ὑπεχώρησαν τὰ νερὰ καὶ ἐπειδὴ τὸ πτηνὸν ἦτο ἀκάθαρτον νὰ εὔρεν εἰς τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ ζῶων τὴν κατάλληλον τροφήν καὶ νὰ παρέμεινεν. Τοῦτο ὅμως ἦτο διὰ τὸν δίκαιον μεγάλη ἀπόδειξις καλῆς ἐλπίδος.

ἐλπίδος. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ εὗρε μικράν τινα παρα-
 μυθίαν, ὑπέστρεψε ἄν. Καὶ διὸ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἐντεῦ-
 θεν λοιπὸν τὴν χρησιτὴν προσδοκίαν ἐσχηκώς ὁ δίκαιος ἐκπέμ-
 5 λὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενον καὶ οὐκ ἀνεχόμενον ἔι-
 ρὸν τι σιειῖσθαι ἢ σπέρματα, τῶν γὰρ καθαρῶν τυγχάνει.
 «Καὶ ἀπέστειλε τὴν περιστεράν», φησί, «παρ' αὐτοῦ, ἰδεῖν,
 εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Καὶ μὴ εὐροῦ-
 σα ἢ περιστερὰ ἀνάπαισιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς ὑπέστρεψε πρὸς
 10 αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτίον, διὸ ὕδωρ ἦν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον
 τῆς γῆς».

Ἄξιον ἐνταῦθα διερευνησασθαι πῶς ἀνωτέρω εἰποῦσα
 ἡ ἁγία Γραφή, διὸ αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ὄφθησαν, νῦν
 φησὶν, διὸ οὐχ εὐροῦσα ἢ περιστερὰ ἀνάπαισιν ὑπέστρεψε
 15 πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτίον, διὸ τὸ ὕδωρ ἦν ἐπὶ πᾶν τὸ πρό-
 σωπον τῆς γῆς. Μετὰ ἀκριθείας ἀναγνώμεν τὸ εἰρημένον,
 καὶ εἰσόμεθα τὴν αἰτίαν. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, «Οὐχ εὐροῦσα
 ἀνάπαισιν» ἀλλά, «Τοῖς ποσὶν αὐτῆς», προσέθηκεν, ἵνα δι-
 δάξῃ ἡμᾶς, διὸ, εἰ καὶ ἔληξεν ἐκ μέρους τὰ ὕδατα καὶ αἱ
 20 κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ὄφθησαν, ἀλλ' ἔτι ἀπὸ τῆς πλησμονῆς
 τῶν ὑδάτων καὶ αὐταὶ τῶν ὀρέων αἱ κεφαλαὶ βορβορώδεις,
 ἢ τελματώδους ἰλύος ἦσαν πεπληρωμέναι. Διὸ οὐδὲ σιῆσαι
 που ἰσχύσασα ἢ περιστερὰ, οὐδὲ τροφήν κατὰλληλον εὐρεῖν
 δυναμένη, ὑπέστρεψε, διὰ τῆς ἐπανόδου διδάσκουσα τὸν δί-
 25 καιον, ὡς ἔτι πολλὰ τῶν ὑδάτων ἐστὶν ἡ φορὰ. «Καὶ ἐκτεί-
 νας», φησί, τὴν χεῖρα ἔλαβεν αὐτήν, καὶ εἰσῆγαγεν αὐτήν
 πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὴν κιβωτίον».

Εἶδες πρόση τοῦ ὀρνέου ἢ εὐγνωμοσύνη, πῶς ἐπανελθοῦσα
 διὰ τῆς παρουσίας ἐδίδασκε τὸν δίκαιον ἔτι τινὰ μικρὰν μα-
 30 κοθυμίαν ἐνδείξασθαι; Διὸ, «Καὶ ἐπισχών», φησὶν, «ἔτι
 ἐπὶ τὰς ἡμέρας ἐξαπέστειλε τὴν περιστερὰν ἐκ τῆς κιβωτοῦ.
 Καὶ ἀνέστρεψε πρὸς αὐτὸν ἢ περιστερὰ πρὸς ἐσπέραν καὶ εἶχε

14. Γεν. 8, 8-9.

15. Γεν. 8, 9.

Διότι ἂν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ καὶ δὲν εὔρισκεν ἀνακούφισιν θὰ ἐπέστρεφεν. Καὶ ὅτι εἶναι ἀληθινὸν αὐτὸ ἀπ' ἐδῶ λοιπὸν ἔχων τὴν καλὴν ἐλπίδα ὁ δίκαιος ἀποστέλλει τὴν περιστεράν, πιηδὸν ἡμερον, φιλικὸν καὶ εὐγνώμον, ποὺ δὲν ἀνέχεται νὰ τρέφεται μὲ τίποτα ἄλλο παρὰ μόνον μὲ σπέρματα, διότι ἀνήκει εἰς τὰ καθαρὰ. «Καὶ ἀπέστειλε τὴν περιστεράν», λέγει, «διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν ἔπαυσαν τὰ νερὰ νὰ σκεπάζουν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εὔρεν αὐτὴ μέρος διὰ νὰ ἀναπαυθῆ ἐπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν, διότι τὸ νερὸ ἐκάλυπτεν ὀλόκληρον τὴν γῆν»¹⁴.

Ἄξιζεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐδῶ διατί, ἐνῶ πιὸ ἐπάνω ἡ Γραφή εἶπε, ὅτι ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, τώρα λέγει, ὅτι ἡ περιστέρα ἐπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν, ἐπειδὴ δὲν εὐρήκε μέρος διὰ νὰ ἀναπαυθῆ. Ἄς διαβάσωμεν μὲ προσοχὴν τὸ λεχθὲν καὶ θὰ μάθωμεν τὴν αἰτίαν. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Ἐπειδὴ δὲν εὐρήκεν ἀνάπαυσιν», ἀλλὰ προσέθεσεν «εἰς τοὺς πόδας τῆς», διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμα ὑπεχώρησαν τὰ νερὰ καὶ ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, ὅμως ἦσαν βορβορώδεις καὶ πλήρεις λάσπης λόγῳ τῶν πολλῶν ὑδάτων. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ σταθῆ κάπου ἡ περιστέρα καὶ νὰ εὕρῃ τροφὴν κατάλληλον, ἐπέστρεψεν ἐξηγοῦσα μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς εἰς τὸν δίκαιον, ὅτι τὰ νερὰ ἦσαν ἀκόμη πολὺ ὀρμητικά. «Καὶ ἀφοῦ ἤπλωσε τὸ χέρι του τὴν ἐπῆρε μαζί του μέσα εἰς τὴν κιβωτόν»¹⁵.

Εἶδες πόση μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ πιηδοῦ καὶ πῶς, ἀφοῦ ἐπέστρεψε, μὲ τὴν παρουσίαν τῆς ἐδίδασκειν εἰς τὸν δίκαιον, ὅτι πρέπει νὰ κάνῃ ἀκόμη ὀλίγην ὑπομονήν; Διὰ τοῦτο λέγει, «Ἀφοῦ ἐπερίμενε μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας ἔστειλε πάλιν τὴν περιστέρα ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Καὶ ἐπέστρεψεν ἡ περιστέρα κατὰ τὴν ἐσπέραν καὶ εἶχεν εἰς τὸ

φύλλον ἐλαίας κάρφος ἐν τῷ σιόματι αὐτῆς». Οὐχ ἀπλῶς ἐν-
 ταῦθα οὐδὲ εἰκῆ κεῖται τό, «Πρὸς ἑσπέραν», ἀλλ' ἵνα μάθωμεν
 ὅτι διὰ πάσης τῆς ἡμέρας διατραπεῖσα, καὶ εὐροῦσά τινα
 5 σιόματος φέρουσα κάρφος ἐλαίας. Τοιοῦτον γὰρ τὸ ζῶον,
 ἡμερον, καὶ ἀεὶ τὴν συνήθειαν ἐπιζητοῦν διὰ τοι τοῦτο καὶ
 ὑπέστρεψε καὶ διὰ τοῦ κάρφους τῆς ἐλαίας πολλὴν παραμυθί-
 αν ἐκόμισε τῷ δικαίῳ.

Ἄλλ' ἴσως ἄν τις εἴποι καὶ πόθεν εὔρε τὸ φύλλον τῆς
 10 ἐλαίας; Τὸ μὲν πᾶν ἐγίνετο τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας, καὶ τὸ
 εὔρεθῆναι, καὶ τὸ τὴν περιστερὰν λαβοῦσαν ἐπὶ τοῦ σιόματος
 ἐπανελθεῖν πάλιν πρὸς τὸν δίκαιον ἄλλως δὲ καὶ τὸ δέν-
 δρον ἀειθαλές ἐστι, καὶ εἰκόσ, τῶν ὑδάτων ὑπονοσησάντων,
 ἔτι τὸ δένδρον τὴν τῶν φύλλων ἔχειν κόμην. «Καὶ ἐπισχών»,
 15 φησὶν, «ἔτι ἐπὶ ἡμέρας ἐτέρας ἐξαπέστειλε τὴν περιστερὰν,
 καὶ οὐ προσέθειο τοῦ ἐπιστρέφαι πρὸς αὐτὸν ἔτι». Ὅρα διὰ
 πάντων τὸν δίκαιον ἰκανὴν παραμυθίαν λαμβάνοντα. Ὡσπερ
 γὰρ ἐπανελθούσης αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ σιόματος φερούσης τὸ
 φύλλον τῆς ἐλαίας, χρησιὰς εἶχε τὰς ἐλπίδας, οὕτω καὶ νῦν
 20 τὸ ἐξελθοῦσαν μὴ ὑποστρέφαι πάλιν, δεῖγμα μέγιστον αὐτῷ
 παρῆχε τοῦ πολλὴν αὐτὴν εὐρηκέναι τὴν ἄνεσιν καὶ λῆξιν
 γεγενῆσθαι τῶν ὑδάτων παντελῆ. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀλη-
 θές ἀκουσον τῶν ἐξῆς. «Καὶ ἐγένετο», φησὶ, «τῷ ἐνὶ καὶ
 ἑξακοσιοσιῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ πρώτου μηνός,
 25 ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Καὶ ἀπεκάλυψε
 Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, καὶ εἶδεν ὅτι ἐξέ-
 λιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

5. Πάλιν ἐνταῦθα ἔπεισέ μοι θαυμάζειν καὶ ἐκπλήττεσθαι
 καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν.
 30 Πῶς γάρ, εἰπέ μοι, μετὰ τοσοῦτον χρόνον προσβαλὼν τῷ ἀέ-
 ρι, καὶ τὰς ὄψεις ἀνατείνας εἰς τὴν τοῦ οὐρανοῦ θέαν οὐκ
 ἀπειφλώθη καὶ ἐπρωώθη τὰς ὄψεις; Ἴσπερ γάρ, ἴσπερ, ὅτι

16. Γεν. 8, 10-11.

17. Γεν. 8, 12.

ράμφος της μικρὸν κλάδον ἐλαίας»¹⁶. Δὲν εὐρίσκεται ἐνιελῶς τυχαῖα ἐδῶ τὸ «κατὰ τὴν ἑσπέραν», ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ἀφοῦ ἐτράφη ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ εὐρῆκε κατάλληλον τροφήν, ἐπέστρεψε κατὰ τὴν ἑσπέραν φέρουσα εἰς τὸ ράμφος της μικρὸν κλάδον ἐλαίας. Διότι τέτοιο εἶναι τὸ πτηνόν, ἡμερον, καὶ ἐπιζητεῖ πάντοτε τὴν κατοικίαν του, διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ἐπέστρεψε καὶ μετὰ τὸν κλάδον ἐλαίας ἔδωσε μεγάλην παρηγορίαν εἰς τὸν δίκαιον.

Ἄλλὰ ἴσως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς· ἀπὸ ποῦ εὐρῆκε τὸν κλάδον ἐλαίας; Τὸ πᾶν συνέβαινε μετὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νὰ εὐρεθῆ καὶ τὸ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ περιστέρὰ εἰς τὸν δίκαιον μετὰ τὸν κλάδον εἰς τὸ σιόμα της. Ἐξ ἄλλου καὶ τὸ δένδρον εἶναι ἀειθαλὲς καί, ὅταν ὑπεχώρησαν τὰ νερά, ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχῃ τὰ φύλλα του. «Καὶ ἀφοῦ ἐπερίμενε, λέγει, ἀκόμη καὶ ἑπτὰ ἡμέρας, ἔστειλε τὴν περιστέραν καὶ δὲν ἐπέστρεψεν ὅμως εἰς αὐτόν»¹⁷. Κοίταξε πῶς ὁ δίκαιος ἔπαιρνε ἀρκετὴν παρηγορίαν ἀπὸ τὸ κάθε τι. Ὅπως δηλαδὴ, εὐελπιστοῦσεν ὅταν ἐπέστρεψε καὶ ἔφερεν εἰς τὸ ράμφος μικρὸν κλάδον ἐλαίας, ἔτσι καὶ τώρα τὸ νὰ φύγῃ χωρὶς νὰ ἐπιστρέψῃ ἦτο πολὺ μεγάλη ἀπόδειξις δι' αὐτόν, ὅτι αὐτὴ εὐρῆκε πολλὴν ἄνεσιν καὶ ὅτι τὰ νερά ὑπεχώρησαν τελείως. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸν ἄκουσε τὰ ἀκόλουθα. «Καὶ συνέβη», λέγει, «κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ τὸ νερὸν ἐκάθη ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα. Καὶ ἠνοιξεν ὁ Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ πού κατεσκεύασε καὶ εἶδεν, ὅτι τὸ νερὸν ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς»¹⁸.

5. Παρακολούθησέ με πάλι ἐδῶ νὰ θαυμάσωμεν μετὰ ἑκπληξίν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Εἶπέ μου, πῶς δὲν ἐτυφλώθη καὶ δὲν ἔχασε τὰς αἰσθήσεις του, ὅταν μετὰ ἀπὸ τόσον χρόνον τὸν ἐκτύπησεν ὁ ἀέρας καὶ ἐκοίταξε πρὸς τὸν οὐρανόν; Διότι γνωρίζετε καλά,

18. Γεν. 8, 13.

μάλιστα τοῦτο πάσχειν ἔθος τοῖς ἀνθρώποις, κἂν πρὸς θρυ-
 χὸ μέρος τῆς ἡμέρας ἐν σκοτεινοῖς τόποις καὶ ζοφωδεσιέ-
 ροις διάγοντες πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς ἀθρόον αὐγὴν ἀτινίσαι
 5 ἐν τοσοῦτοις μηνί, καθάπερ ἐν σκότῳ, διάγων ἐν τῇ κιβωτῷ,
 καὶ νῦν ἀθρόον πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς αὐγὴν ἐπιδὼν, οὐδὲν
 τοιοῦτον ἔπασχεν. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ χάρις ἦν μετὰ τῆς παρ-
 οχηθείσης αὐτῷ ὑπομονῆς, ἣ καὶ τοῦ σώματος τὰς αἰσθήσεις
 ἰσχυρὰς ἀπεργαζομένη, καὶ ἀνωτέρας τῶν σωματικῶν ἀναγ-
 10 κῶν ταύτας ποιοῦσα. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μηνὶ ἐξηράνθη ἡ
 γῆ, ἐβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός. Οὐχ ἀπλῶς τὴν τοσαύτην
 ἀκρίθειαν ποιεῖται ἡ θεία Γραφή, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι
 μέχρι μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου ἡ συμπλήρωσις γε-
 γένηται, καθ' ὃν τοῦ δικαίου ἐδείχθη ἡ ὑπομονή, καὶ τῆς
 15 οἰκουμένης ἀπάσης τὸ καθάριστον γέγονεν.

Εἶτα ἐπειδὴ καθάπερ τινὰ ρύπον ἀπεπλύναιτο ἡ κτίσις
 ἅπασα, ἀποθεμένη τὴν ἅπασαν κηλῖδα, ἦν ἡ τῶν ἀνθρώπων
 κακία ἐν αὐτῇ κατεσκεύασε, καὶ φαιδρὸν αὐτῆς γέγονε τὸ
 πρόσωπον, τότε λοιπὸν προσιάττει τὸν δίκαιον ἐξελθεῖν ἐκ
 20 τῆς κιβωτοῦ, καὶ ἐλευθεροῖ αὐτὸν τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου δε-
 σιωτηρίου, καὶ φησὶν «Εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· ἐξελ-
 θε σύ, καὶ οἱ υἱοὶ σου, καὶ ἡ γυνή σου, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν
 υἱῶν σου μετὰ σοῦ· καὶ πάντα τὰ θηρία ὅσα ἐστὶ μετὰ σοῦ,
 καὶ πᾶσα σὰρξ ἀπὸ πεινῶν ἕως κτηνῶν, καὶ πᾶν ἐρπετὸν
 25 κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἐξήγαγε μετὰ σεαυτοῦ, καὶ αὐξάνεσθε
 καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς».

Σκόπει Θεοῦ ἀγαθότητα, πῶς διὰ πάντων παραμυθεῖται
 τὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ γὰρ προσέταξεν αὐτὸν ἐξελθεῖν ἐκ τῆς
 κιβωτοῦ, καὶ τοὺς υἱούς, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰς γυναῖκας
 30 τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ θηρία πάντα ἵνα μὴ καὶ αὐτὸ τοῦτο
 πάλιν πολλὴν αὐτῷ κατασκεδάσῃ τὴν ἀθυμίαν καὶ ἐναγώνιον
 αὐτὸν καταστροφή λογιζόμενον, ὡς ἐν ἐρημίᾳ ἔσται, ἐν το-

19. Γεν. 8, 14.

20. Γεν. 8, 15-17.

ὅτι κατ' ἔξοχὴν οἱ ἄνθρωποι συνήθως τὸ παθαίνουν αὐτό, ἐὰν θελήσουν νὰ κοιτάξουν πρὸς τὸ φῶς, ἀφοῦ μείνουν πολὺ μικρὸν διάστημα τῆς ἡμέρας μέσα εἰς σκοτεινοὺς καὶ ζοφώδεις τόπους. Ὁ δίκαιος ὅμως αὐτός, ἂν καὶ ἔμεινεν ἐπὶ ἓνα ἔτος καὶ τόσους μῆνας μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν, ὡσὰν εἰς τὸ σκότος, δὲν ἔπαθε τίποτε τέτοιο, ἂν καὶ ἐκοίταξε ἀμέσως πρὸς τὸ φῶς. Διότι μαζὶ μὲ τὴν ὑπομονήν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν, ἦτο καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἰσχυροποιοῦσε τὰς αἰσθήσεις τοῦ σώματος καὶ τὰς ἔκαμνε ἀνωτέρας ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας. «Καὶ κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνὸς ἡ γῆ ἐξηράνθη»¹⁹. Δὲν ἀκριβολογεῖ τόσον ἡ Γραφή χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι συνεπληρώθη ὁ χρόνος ἐκεῖνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπεδείχθη ἡ ὑπομονὴ τοῦ δικαίου καὶ ἔγινεν ὁ ἐξαγνισμὸς ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης.

Ἐπειτα ἀφοῦ ἐκαθαρίσθη ὅλη ἡ κτίσις, ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν ρυπαρότητα, ἀφοῦ ἀπέβαλεν ὅλην τὴν ἀκαθαρσίαν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ πρόσωπόν της ἔγινε χαρούμενον, τότε λοιπὸν δίδει ἐντολήν εἰς τὸν δίκαιον νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ τὸν ἐλευθερῶναι ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐκείνην φυλακὴν καὶ λέγει· «Εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε· νὰ ἐξέλθῃς ἀπὸ τὴν κιβωτὸν ἐσὺ καὶ ἡ γυναῖκα σου καὶ τὰ τέκνα σου καὶ αἱ γυναῖκες τῶν τέκνων σου μαζὶ σου· μαζὶ σου νὰ βγάλης καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, ὅσα εἶναι μαζὶ σου καὶ κάθε ζωντανὸν ἀπὸ πτηνὰ μέχρι κτήνη καὶ κάθε ἔρπετόν ποῦ σύρεται εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε εἰς ὅλην τὴν γῆν»²⁰.

Πρόσεξε τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ πῶς μὲ τὸ κάθε τι παρηγορεῖ τὸν δίκαιον. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα του καὶ τὴν γυναῖκα του, καὶ τὰς γυναῖκας τῶν τέκνων του, καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, διὰ νὰ μὴ τοῦ προξενήσῃ καὶ αὐτὸ πάλιν πολλὴν λύπην καὶ τὸν γεμίσῃ ἀγωνίαν μὲ τὴν σκέψιν ὅτι θὰ εὐρίσκειται εἰς τὴν ἐρημίαν κατοικῶν μόνος του εἰς τόσον μεγάλ-

σοῦτω πλάτει τῆς γῆς μόνος οἰκῶν, οὐδενὸς ὄντιος εἰτέρου· εἰπὼν, ἔξελθε ἐκ τῆς κιβωτοῦ, καὶ ἐξάγαγε ἅπαντα μετὰ σεαυτοῦ, προσέθηκε, «Καὶ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς». «Ὅρα πῶς πάλιν ἄνωθεν ὁ δίκαιος οὗτος ἐκείνην δέ-
 5 χεται τὴν εὐλογίαν, ἣν πρὸ τῆς παραβάσεως ὁ Ἄδαμ ἐδέξατο. Ὡσπερ γὰρ ἠνίκα ἐκεῖνος ἐδημιουργήθη, ἤκουσε· «Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς, οὗτω καὶ οὗτος νῦν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς». Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος ἀρχὴ καὶ
 10 ρίζα γέγονε πάντων τῶν γεγονότων πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, οὗτω καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ζῦμη τις καὶ ἀρχὴ καὶ ρίζα γίνεται πάντων τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμόν. Καὶ ἐντεῦθεν λοιπὸν τὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων σοσιάσεως ἀρχὴν λαμβάνει, καὶ ἡ κτίσις ἅπασα τὸν οἰκεῖον ἀπολαμβάνει κόσμον, ἢ τε γῆ πρὸς
 15 καρποφορίαν διεγειρομένη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα διὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπηρεσίαν ἐδημιουργήθη.

«Καὶ ἐξῆλθε Νῶε», φησί, «καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ θηρία, καὶ πάντα τὰ κτήνη, καὶ πᾶν πετεινόν, καὶ πᾶν
 20 ἔρπειτόν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν ἐξῆλθον ἐκ τῆς κιβωτοῦ». Κατὰ τὸ τοῦ Δεσπότου, φησί, πρόσταγμα δὲξάμενος τὴν εὐλογίαν τὴν λέγουσαν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων. Καὶ ἦν λοιπὸν ἐν πάσῃ τῇ γῇ ὁ δίκαιος μόνος διάγων μετὰ
 25 τῆς γυναικός, καὶ τῶν παιδίων, καὶ τῶν τούτων γυναικῶν. Καὶ εὐθέως ἐξελθὼν τὴν οἰκεῖαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται, καὶ ὑπὲρ τε τῶν παρεληλυθόντων, ὑπὲρ τε τῶν μελλόντων τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρει τῷ ἑαυτοῦ Δεσπότῃ.

Ἄλλ' εἰ δοκεῖ, ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, εἰς τὴν ἐ-
 30 ξῆς ταμιενώμεθα τὰ κατὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, κέ-

λον πλάτος τῆς γῆς χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς ἄλλος, ἀφοῦ τοῦ εἶπε, «νὰ ἐξέλθης ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ μαζί σου νὰ βγάλῃς τὰ πάντα», προσέθεσεν, «Καὶ νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Κοίταξε πῶς ὁ δίκαιος αὐτὸς πάλιν ἄνωθεν λαμβάνει τὴν εὐλογίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Ἄδὰμ πρὶν ἀπὸ τὴν πιῶσιν. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος, ὅταν ἐδημιουργήθη ἤκουσε τὸ «Καὶ ἠυλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων, νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε καὶ νὰ καταλάβετε τὴν γῆν», ἔτσι καὶ τώρα αὐτὸς ἤκουσε τὸ «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε εἰς ὅλην τὴν γῆν». Ὅπως ἐκεῖνος ἔγινεν ἀρχὴ καὶ ρίζα ὅλων τῶν γεγονότων πρὶν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν, ἔτσι καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς γίνεται ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ζύμη καὶ ἡ ρίζα ὅλων τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν γεγονότων. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν ἀρχίζει ἡ συγκρότησις τῶν ἀνθρώπων καὶ ὀλόκληρος ἡ φύσις ἀποκτᾶ καὶ πάλιν τὴν ὁμορφίαν τῆς καρποφοροῦσα καὶ ἡ γῆ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα ἐδημιουργήθησαν πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου.

«Καὶ ἐξῆλθεν», λέγει, «ὁ Νῶε καὶ ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ τέκνα του καὶ αἱ γυναῖκες τῶν τέκνων του μαζί του· καὶ ἀκόμη ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὅλα τὰ κτήνη, καὶ ὅλα τὰ πτηνά, καὶ ὅλα τὰ ἔρπετὰ ποὺ κινοῦνται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν κατὰ γένος ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν»²¹. Κατὰ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, λέγει, λαβὼν τὴν εὐλογίαν ποὺ ἔλεγε, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε», ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ ἐζοῦσε λοιπὸν ὁ δίκαιος μόνος του ἐπάνω εἰς τὴν γῆν μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ τέκνα του καὶ τὰς γυναῖκας τῶν τέκνων του. Καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν, ἐπιδεικνύει ἀμέσως τὴν εὐγνωμοσύνην του καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὰ παρελθόντα καὶ διὰ τὰ μέλλοντα.

Ἄλλὰ, ἐὰν σᾶς φαίνεται καλόν, διὰ νὰ μὴ μακρολογῶμεν, ἄς φυλάξωμεν διὰ τὴν ἐπομένην τὰ σχετικὰ μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, ἀφοῦ σταματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον μας καὶ παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας, νὰ ἔχετε πάντοτε εἰς τὸ μυαλὸ αὐτὸν τὸν δίκαιον καὶ νὰ μάθετε τὴν

χρι τούτου σιήσαντες τὸν λόγον καὶ παρακαλέσαντες ἑμῶν τὴν
 ἀγάπην διηνεκῶς τοῦτον τὸν μακάριον ἐν διανοίᾳ περιστρέφειν
 καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ μετὰ ἀκριθείας τὴν εὐμορφίαν καταμαν-
 θάνειν καὶ ζηλωτὸς αὐτοῦ γίνεσθαι. Σκόπει γάρ μοι πόσος αὐ-
 5 τοῦ τῆς ἀρετῆς ὁ πλοῦτος, ὅτι σήμερον ἐν τοσαύταις ἡμέραις
 τὰ κατ' αὐτὸν διηγούμενοι, οὐδέπω καὶ νῦν τέλος ἐπιθεῖναι
 ἰσχύσαμεν τῇ κατ' αὐτὸν ὑποθέσει. Καὶ τί λέγω τέλος ἐπι-
 θεῖναι; Ὅσα ἂν εἴπωμεν οὐ δυνάμεθα ἐφικέσθαι· ἀλλὰ κἄν
 ἡμεῖς πολλὰ δυνηθῶμεν εἰπεῖν, κἄν οἱ μεθ' ἡμᾶς, οὐδὲ οὕτω
 10 πρὸς τὸ τέλος φθάσαι δυνησόμεθα· τοσοῦτόν ἐστιν ἀρετή. Ἐὰν
 γὰρ βουληθῶμεν, ἅπασαν ἡμῶν τὴν φύσιν οὗτος παιδεῦσαι
 δυνησεται καὶ πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς ζῆλον ἐναγαγεῖν. Ὅταν
 γὰρ καὶ μεταξὺ τοσοῦτων πονηρῶν ἀναστρεφόμενος οὗτος ὁ
 δίκαιος, καὶ μηδένα ἔχων εὐρεῖν ὁμότροπον, πρὸς τοσοῦτον
 15 κείρον εὐρέθη φθάνων τῆς ἀρετῆς, τίς ἡμῖν ἔσται ἀπολογία
 τοῖς μηδὲ τοσαῦτα κωλύματα ἔχουσι, καὶ ραθυμοῦσι πρὸς
 τὴν ταύτης κατορθωσιν; Μὴ γὰρ μοι τὴν ἐν τοῖς πεντακοσί-
 οῖς ἔτεσι διαγωγὴν λέγε μόνον, ὅτι κωμωδούμενος καὶ χλευα-
 ζόμενος διετέλει ὑπὸ τῶν τὴν κακίαν μειόντων, ἀλλὰ καὶ
 20 τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ διατριβὴν. Ὁ γὰρ ἐνιαυτὸς ἐκεῖνος ἀντίο-
 ροπος εἶναι μοι δοκεῖ τοῦ παντὸς χρόνου· τοσαύτην ἐκεῖ τὴν
 θλίψιν ὑπομένειν ὁ δίκαιος ἠναγκάζεται, ἐν στενοχωρίᾳ τοιαύ-
 τη τυγχάνων καὶ μηδὲ ἀναπνεῖν δυνάμενος καὶ τῆς μετὰ τῶν
 θηρίων καὶ τῶν ἀλόγων διαγωγῆς ἀνεχόμενος καὶ διὰ πάν-
 25 των δεικνὺς αὐτοῦ τῆς γνώμης τὸ στερεόν, καὶ τὸ ἀκλινὲς
 τῆς προαιρέσεως, καὶ τὴν πίστιν ἣν περὶ τὸν Θεὸν ἐπεδεί-
 κνυτο, δι' ἣν πάντα πράως καὶ κούφως ἔφερε.

Διὰ τοι τοῦτο, ἐπειδὴ τὰ παρ' αὐτοῦ πάντα εἰσήνεγκε,
 καὶ τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ δαμιλείας ἀπήλασεν. Εἰ γὰρ
 30 καὶ στενοχωρίαν πολλὴν ὑπέμενεν ἐν τῇ διαγωγῇ τῆς κι-
 βωτοῦ, ἀλλ' ὅμως τὸ κλυδώνιον τὸ φοβερόν· καὶ τὴν πανώλε-
 θρίαν ἐκείνην διέφυγε. Καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν στενοχωρίαν
 ἐκείνην καὶ τὴν ἀφόρητον εἰρκίην, καὶ ἀδείας καὶ ἀνέσεως
 ἀπήλασε καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἤξιούτο καὶ πάλιν

ὁμορφιά τῆς ἀρετῆς του μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ γίνετε μιμηταὶ αὐτοῦ. Διότι πρόσεξε, πόσος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς του, ἀφοῦ δὲν ἤμπορέσαμεν καὶ σήμερον μετὰ ἀπὸ τόσων ἡμερῶν διήγησιν νὰ δώσωμεν τέλος εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ. Καὶ τί λέγω νὰ δώσωμεν τέλος; Ὅσα καὶ νὰ εἴπωμεν δὲν ἤμποροῦμεν νὰ πλησιάσωμεν. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἤμπορέσωμεν ἡμεῖς νὰ εἰποῦμεν πολλὰ, καὶ ἂν εἰποῦν πολλὰ οἱ ἐπόμενοι ἀπὸ ἡμᾶς, οὔτε ἔτσι θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ τελειώσωμεν. Τόσον μεγάλον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετή. Ἐὰν θελήσωμεν, θὰ ἤμπορέσῃ αὐτὸς νὰ νουθετήσῃ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἀρετῆς. Διότι, ἂν καὶ συναναστρέφετο μὲ τόσους κακοὺς αὐτὸς ὁ δίκαιος, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανένα ὅμοιον μὲ αὐτόν, ἐὰν παρ' ὅλα αὐτὰ αὐτὸς ἤμπόρεσε νὰ φθάσῃ εἰς τόσον μεγάλον ὕψος τῆς ἀρετῆς, ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχομεν τόσα κωλύματα καὶ ἀδιαφοροῦμεν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀρετὴν αὐτήν; Μὴ μοῦ λέγῃς μόνον διὰ τὴν ζωὴν τῶν πεντακοσίων ἐτῶν, ὅτι δηλεδὴ περιεπαίζετο καὶ ἐχλευάζετο ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς τὴν κιβωτὸν παραμονὴν αὐτοῦ. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος ὁ χρόνος μοῦ φαίνεται, ὅτι εἶναι ἰσοδύναμος μὲ ὅλον τὸν προηγούμενον. Ὁ δίκαιος ἠναγκάζετο ἐκεῖ νὰ ὑπομένη τόσῃν θλίψιν, εὐρισκόμενος εἰς τόσῃν στενοχωρίαν χωρὶς νὰ ἤμπορῃ οὔτε νὰ ἀναπνεύσῃ, νὰ ἀνέχεται τὴν συμβίωσιν μὲ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ μὲ τὸ κάθε τι τὴν σιαθεράν του γνῶμην καὶ ἀμετακίνητον διάθεσίν του καὶ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ὑπέφερε τὰ πάντα πράως καὶ ἀδιαμαρτυρήτως.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπῆλαυσε πλουσίως τὰ ἕκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δηλαδὴ προσέφερε τὰ πάντα, πού ἐξηρτῶντο ἀπ' αὐτόν. Διότι, ἂν καὶ ἐστενοχωρεῖτο πολὺ κατὰ τὴν διαβίωσιν εἰς τὴν κιβωτὸν, ὅμως ἀπέφυγεν ἐκείνην τὴν φοβερὰν ταραχὴν καὶ τὴν πανωλεθρίαν. Καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν στενοχωρίαν καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην φυλακὴν ἀπῆλαυσε

τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρου· καὶ
 παταχοῦ εὐρήσεις τὰς ἀρχὰς παρ' αὐτοῦ εἰσφερομένηας.
 Ὡσερ δὲ τὴν πρώτην ἄπασαν ἡλικίαν τὴν ἀρετὴν μεταδιώ-
 ξας καὶ τῆς κακίας ἐκείνων ἐκτὸς γεγονώς, οὐ συναπῆλυσεν
 5 αὐτοῖς τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ πάντων ὑποβρυχίων γινομένων
 αὐτὸς μόνος διεσώζετο, οὕτω πάλιν ἐπειδὴ πολλὴν τὴν πίσιν
 εἰσήνεγκε, καὶ μετ' εὐχαριστίας τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ οἰκήσεως
 ἠνέσχετο, πάλιν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἠκολούθησε μετὰ πολλῆς
 τῆς φιλοτιμίας, καὶ ἐξενεχθεὶς τῆς κιβωτοῦ καὶ εἰς τὴν
 10 προίεραν διαγωγὴν ἀποκατασταθεὶς, εὐθέως εὐλογίας ἀξιοῦ-
 ται καὶ πάλιν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος, καὶ
 τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ποιησάμενος, καὶ οὕτω μειζό-
 των ἀξιοῦται παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Καὶ γὰρ ἔθος
 τοῦτο τῷ Θεῷ, ἐπειδὴν μικρὰ καὶ εὐτελεῖ παρ' ἡμῶν εἰσενεχθῆ,
 15 ὅμως δ' οὖν εἰσενεχθῆ, πολλὴν ἡμῖν τὴν παρ' αὐτοῦ δωρεῖ-
 σθαι φιλοτιμίαν. Καὶ ἵνα μάθης καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐτελείας
 τὴν ὑπερβολήν, καὶ τοῦ Δεσπότου σου τὴν φιλοτιμίαν, σκόπει
 μοι ἐνταῦθα. Κἂν γὰρ βουληθῶμέν τι εἰσενεγκεῖν, τί ἰσοῦτιον
 δυνησόμεθα, ἢ ὅσον τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἐπιδείξα-
 20 σθαι; Τὰ μὲν τοι παρ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων εἰς ἡμᾶς ἐκ-
 πληροῦται. Ποῦ οὖν ἂν ἴσον γένοιτο ἔργα καὶ λόγοι; Ἄνευ-
 δεῖς γὰρ ὢν ἡμῶν ὁ Δεσπότης, οὐδενὸς δεῖται τῶν παρ' ἡ-
 μῶν, εἰ μὴ τῶν ρημάτων μόνον· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν διὰ τῶν
 λόγων εὐχαριστίαν ἀπαιεῖ, οὐχ ὡς ταύτης χρῆζων αὐτός,
 25 ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς παιδεύσῃ εὐγνώμονας εἶναι, καὶ ἐπιγινώσκειν
 τὸν τῶν ἀγαθῶν χορηγόν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων
 ἔλεγεν, «Εὐχάριστοι γίνεσθε». Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπιζητεῖ
 παρ' ἡμῶν ὁ Δεσπότης, ὡς τοῦτο τὸ κατόρθωμα. Μὴ τοίνυν
 ἀγνώμονες γινώμεθα, μηδὲ δι' ἔργων εὐεργετούμενοι αὐτοί,
 30 ὁκνῶμεν τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἀναφέρειν τῷ Δε-
 σπότῃ· πάλιν γὰρ εἰς ἡμᾶς τὸ κέρδος περιόσεται. Ἐὰν γὰρ
 ἐπὶ τοῖς φθάσασιν εὐχάριστοι γενώμεθα, καὶ πρὸς τὸ τῶν

τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἄνεσιν καὶ κατέστη ἄξιος τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδείκνυε τὴν εὐγνωμοσύνην του πάλιν ἐμπράκτως. Καὶ θὰ εὔρησ, ὅτι παντοῦ αὐτὸς κάμνει τὴν ἀρχήν. Ὅπως ἀκριβῶς ἐπεδίωξε τὴν ἀρετὴν καθ' ὅλην τὴν προηγουμένην ζωὴν του καὶ ἀπέιχεν ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι δὲν ἐτιμωρήθη μετ' αὐτῶν, ἀλλὰ διεσώθη μόνος αὐτὸς ἐνῶ τὰ πάντα εἶχον πνιγῆ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πάλιν, ἐπειδὴ ἐπίστευσε πολὺ καὶ ἠνέχθη εὐχαρίστως τὴν κατοίκησιν εἰς τὴν κιβωτὸν, ἠκολούθησαν πάλιν αἱ πλούσιαι δωρεαὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν προηγουμένην ζωὴν ἀμέσως ἀξιῶνεται τὴν εὐλογίαν. Καὶ πάλιν ἐπιδείξας τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν του, ἔτσι γίνεται ἄξιος μεγαλυτέρων δωρεῶν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι συνηθίζει ὁ Θεὸς νὰ χαρίζῃ τὴν ἄπειρον φιλοτιμίαν του εἰς ἡμᾶς, ὅταν τοῦ προσφέρωμεν μικρὰ καὶ εὐτελεῖ πράγματα, ἀλλὰ τὰ προσφέρωμεν μὲ τὴν καρδίαν μας. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀνθρωπίνης ἀναξιότητος καὶ τοῦ Κυρίου σου τὴν φιλοτιμίαν, πρόσεχε ἐδῶ. Καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ προσφέρωμεν κάτι, τί περισσότερον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κάνωμεν ἀπὸ τὸ νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν εὐχαριστίαν μὲ τὰ λόγια; Τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ὅμως δίνονται εἰς ἡμᾶς ἐμπράκτως. Πῶς θὰ ἦσαν ἴσα τὰ λόγια μὲ τὰ ἔργα; Διότι μὲ τὸ νὰ εἶναι πλούσιος ἀγαθῶν ὁ Θεός, δὲν χρειάζεται τίποτα ἀπὸ ἡμᾶς ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λόγους μας μόνον. Καὶ αὐτὴν τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἀπαιτεῖ, ὅχι διότι τὴν ἔχει ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς μάθῃ νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες καὶ νὰ ἀναγνωρίζωμεν τὸν χορηγὸν τῶν ἀγαθῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγραφεν, ἔλεγεν· «νὰ γίνεσθε εὐγνώμονες». Διότι τίποτε δὲν ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴν τὴν εὐγνωμοσύνην. Νὰ μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀγνώμονες, οὔτε, ἐνῶ ἡμεῖς εὐεργετούμεθα μὲ τὰ ἔργα, νὰ ἀποφεύγωμεν νὰ εὐχαριστοῦμεν μὲ λόγους τὸν Θεόν, διότι τὸ κέρδος πάλιν ἐπιστρέφει εἰς ἡμᾶς. Ἐὰν δηλαδὴ εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεόν

μειζόνων τυχεῖν ἑαυτοῖς πολλὴν προεπιτρέψομεν τὴν παρορησίαν.

Μόνον, παρακαλῶ, καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν, εἰ οἶόν τε, ἀναλογιζόμεθα καθ' ἑαυτοὺς μὴ τὰς κοινὰς μόνον 5 εὐεργεσίας, ἀς πάσῃ τῇ φύσει ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς κεχάρισται, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίᾳ καὶ καθ' ἕκαστον ἡμῖν παρεχομένους. Καὶ τί λέγω τὰς ἰδίᾳ καὶ καθ' ἕκαστον παρεχομένας; Καὶ ὑπὲρ ὧν ἀγνοοῦντες εὐεργετούμεθα, καὶ ὑπὲρ τούτων εὐχαριστιῶμεν. Ἐπειδὴ γὰρ κήδεται τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, πολλὰ 10 καὶ μὴ εἰδότης ἡμᾶς εὐεργετεῖ καὶ πολλάκις καὶ κινδύνων ἐξαρπάζει καὶ εἰτέρας εὐεργεσίας εἰς ἡμᾶς κατατίθεται. Πηγὴ γάρ ἐστι φιλιανθρωπίας, καὶ οὐδέποτε παύεται τὰ ἐκεῖθεν ράματα τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει προχέουσα. Ἄν τοίνυν ταῦτα λογιζόμεθα καὶ σπουδάζωμεν καὶ ὑπὲρ τῶν φθασάντων τὰς 15 εὐχαριστίας ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐξῆς τοιούτους ἑαυτοὺς κατασκευάζειν, ὥστε μὴ ἀναξίους φανῆναι τῶν παρ' αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, δυνησόμεθα καὶ πολιτείαν ἀρίστην ἐπιδειξασθαι, καὶ τῆς κακίας τὴν πείραν διαφυγεῖν. Ἡ γὰρ μνήμη τῶν εὐεργεσιῶν ἱκανὴ διδάσκαλος ἡμῖν ἔσται 20 τῆς κατ' ἀρετὴν πολιτείας, οὐκ ἀφιεῖσά ποτε εἰς ραθυμίαν ἐμπεσόντας καὶ λήθην, πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολῆσαι. Ἡ γὰρ νήφουσα καὶ ἐγρηγορυῖα ψυχὴ οὐ τότε μόνον ἐπειδὴν κατὰ ροῦν φέρεται τὰ πράγματα, εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ καὶ ἔναντία τις πραγμάτων περίστασις παρακολουθήσῃ, καὶ 25 τότε τὴν ἴσῃν εὐχαριστίαν ἀναφέρει, οὐδὲν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς χαννομένη, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον νευρομένη, καὶ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν λογιζομένη, καὶ ὡς εὐπορος ὢν καὶ εὐμηχανος δύναται καὶ δι' ἔναντιων πραγμάτων, εἰ καὶ ἡμεῖς τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν μὴ ἰσχύομεν συνι- 30 δεῖν, τὴν ἑαυτοῦ κηδεμονίαν ἐπιδειξασθαι.

διὰ τὰς προηγουμένας εὐεργεσίας του, δίδομεν τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ θάρρος νὰ ἐλπίζωμεν μεγαλύτερα ἀγαθά.

Παρακαλῶ μόνον κάθε ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναλογιζώμεθα ὄχι μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ὁ δημιουργὸς ἔχει χαρίσει εἰς ὀλόκληρον τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτάς, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς τὸν καθένα μας χωριστά. Καὶ διατί λέγω αὐτάς πού παρέχονται ἰδιαιτέρως καὶ πρὸς τὸν κάθε ἕνα; Πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν καὶ δι' αὐτάς τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν, ὅτι μᾶς παρέχει. Ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ τὸ γνωρίζωμεν μᾶς παρέχει πολλὰς εὐεργεσίας καὶ μᾶς σώζει πολλὰς φορὰς ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ ἄλλας εὐεργεσίας μᾶς προετοιμάζει. Διότι εἶναι πηγὴ φιλανθρωπίας καὶ δὲν παύει νὰ παρέχη εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ ἀπὸ ἐκεῖ νάματα. Ἄν λοιπὸν σκεπτόμεθα αὐτὰ καὶ φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας πού προσέφερον καὶ δι' αὐτάς πού θὰ προσφέρῃ καὶ προετοιμάζωμεν ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὥστε νὰ μὴ φανοῦν ἀνάξιοι τῶν εὐεργεσιῶν του, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν καὶ ἀρίστην διαγωγὴν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κακίαν. Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν εὐεργεσιῶν θὰ εἶναι ἄξιος διδάσκαλος τῆς ἐναρέτου ζωῆς καὶ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ περιπέσωμεν εἰς ἀδιαφορίαν καὶ λήθην καὶ νὰ φθάσωμεν μόνοι μας εἰς τὴν κακίαν. Διότι ἡ νηφάλιος καὶ ἄγρυπνος ψυχὴ δὲν προσφέρει εὐχαριστίαν μόνον, ὅταν τὰ πράγματα εἶναι εὐνοϊκά, ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῇ κάτι τὸ ἀνεπιθύμητον πάλιν προσφέρει τὴν ἰδίαν εὐχαριστίαν, χωρὶς νὰ καταβάλλεται ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐνδυναμοῦται μὲ αὐτὴν περισσότερον ἀναλογιζομένη τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς πλούσιος καὶ ἐφευρετικὸς δύναται καὶ μὲ ἀντίθετα πράγματα νὰ ἐπιδείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του, ἂν καὶ ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν τὴν ἀκριβῆ σημασίαν των.

6. Οὕτω τοίνυν ἅπαντα τὰ καθ' ἡμᾶς παραχωροῦντες, ὅπως ἂν φέρεται τὰ πράγματα, ἡμεῖς ἐν μόνον ἔργον ἔχωμεν, τὸ διηνεκῶς αὐτῷ εὐχαριστεῖν ὑπὲρ πάντων. Διὰ γὰρ τοῦτο λογικοὶ τινες γεγόναμεν, καὶ ταύτη τῶν ἀλόγων διε-
 5 στήκαμεν, ἵνα τὰς εὐφημίας καὶ τοὺς ὕμνους καὶ διηνεκεῖς δοξολογίας ἀναφέρωμεν τῷ τῶν ὄλων δημιουργῷ. Διὰ τοῦτο καὶ ψυχὴν ἡμῖν ἐνέπνευσε καὶ γλώσσαν ἔχαρισται, ἵνα τῶν παρ' αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσιῶν εἰς αἴσθησιν ἐρχόμενοι, καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπιγιγνώσκωμεν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην
 10 ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ἀναφέρωμεν τῷ Δεσπότῃ. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι οἱ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως κοινωνοῦντες, μικρὰν τινα πολλάκις καὶ εὐτελεῆ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίαν καταθέμενοι, ἀπαιτοῦσι τὴν ὑπὲρ ὧν πεπόνθαμεν εὐχαριστίαν, οὐ διὰ τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύ-
 15 νην, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐντεῦθεν λαμπρότεροι φαίνωνται πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῦτο πλείω ποιεῖ ἡμᾶς χρεῖ, τοῦ διὰ τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν μόνον τοῦτο γίνεσθαι βουλομένου.

“Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ γινομένη εὐχαριστία
 20 εἰς τοὺς εὐεργετηκότας, ἐκείνους λαμπροτέρους ἐργάζεται, οὕτως ἐπὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὅταν τοῦτο ποιῶμεν ἑαυτοὺς λαμπροτέρους ἀπεργαζόμεθα· ἐπειδὴ οὐχὶ τῆς παρ' ἡμῶν δεόμενος εὐφημίας τοῦτο βούλεται γίνεσθαι, ἀλλ' ἵνα πάλιν εἰς ἡμᾶς περιστῇ τὸ κέρδος, καὶ μείζονος συμμαχίας
 25 ἑαυτοὺς ἀξίους καταστήσωμεν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ δυνάμεθα κατ' ἀξίαν ποτὲ τοῦτο ποιῆσαι πῶς γὰρ, τοσαύτη ἀσθενεία φύσεως συνδεδεμένοι; καὶ τί λέγω τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; ἀλλ' οὐδὲ αὐταὶ αἱ ἀσώματοι καὶ ἀόρατοι δυνάμεις, καὶ αἱ ἀρχαί, καὶ αἱ ἐξουσίαι, καὶ τὰ Χερουβίμ, καὶ τὰ Σεραφίμ
 30 τὴν κατ' ἀξίαν δοξολογίαν ἀναφέρειν εὐχαριστοῦντες δυνήσονται· ἀλλ' ὅμως τὴν κατὰ δύναμιν ἀνενεγκεῖν εὐχαριστίαν δίκαιον ἂν εἴη καὶ διηνεκῶς δοξάζειν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην καὶ διὰ τῆς τῶν λόγων εὐφημίας καὶ διὰ τῆς ἀρίστης

6. Ἔτσι λοιπόν, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰ πράγματα νὰ ἔλθουν, ὅπως θέλουν, ἡμεῖς διὰ ἓνα πρᾶγμα μόνον πρέπει νὰ ἐνδιαφερώμεθα, πῶς δηλαδή θὰ εὐχαριστοῦμεν πάντοτε Αὐτὸν διὰ τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο καὶ εἴμεθα λογικοὶ καὶ διαφέρομεν ἔτσι ἀπὸ τὰ ἄλογα ὄντα, διὰ νὰ ἀποδίδωμεν δηλαδή ἐπαίνους, ὕμνους καὶ συνεχεῖς δοξολογίας εἰς τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων. Διὰ τοῦτο ἐπίσης μᾶς ἐχάρισε τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γλῶσσαν, ὥστε συναισθανόμενοι τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας καὶ τὴν κυριαρχίαν του νὰ ἀναγνωρίζωμεν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην νὰ ἐπιδεικνύωμεν καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν νὰ ἀναπέμπωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι, ποῦ εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως μὲ ἡμᾶς, ἀπαιτοῦν εὐχαριστίαν, δι' ὅσα μᾶς προσέφεραν, ὅταν μᾶς προσφέρουν κάποιαν εὐτελεῖ καὶ ἀναξίαν εὐεργεσίαν, ὅχι χάριν τῆς εὐγνωμοσύνης μας, ἀλλὰ διὰ νὰ φαίνωνται αὐτοὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ περισσότερο ἐνδοξοὶ, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ κάμνωμεν ἡμεῖς αὐτὰ διὰ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ γίνεταί τοῦτο μόνον διὰ τὴν ὑφέλειάν μας.

Ὅπως εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ εὐχαριστία πρὸς τοὺς εὐεργέτας καθιστᾷ ἐκείνους πρὸ ἐνδόξους ἔτσι καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας κάνομεν πρὸ ἐνδόξους, ὅταν κάνωμεν τοῦτο διὰ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν. Θέλει δὲ ὁ Θεὸς νὰ γίνεταί τοῦτο, ὅχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην τοῦ ἰδικοῦ μας ἐπαίνου, ἀλλὰ διὰ νὰ περιέλθῃ τὸ κέρδος πάλιν εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ γίνωμεν ἄξιοι μεγαλυτέρας συμπαραστάσεως. Ἄν καὶ δὲν ἠμποροῦμεν ποτὲ νὰ κάνωμεν αὐτὸ μὲ τὴν ἀξίαν μας. Διότι, πῶς εἶναι δυνατόν, ἀφοῦ ἔχομεν τόσον ἀσθενῆ φύσιν; Καὶ διατί λέγω τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; Οὔτε καὶ αὐταὶ αἱ ἀόρατοι καὶ ἀώματοι καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι καὶ τὰ Χερουβεὶμ, καὶ τὰ Σεραφεὶμ θὰ ἠμπορέσουν νὰ προσφέρουν, ὅταν εὐχαριστοῦν, τὴν ἀξίαν δοξολογίαν. Ἄλλὰ ὅμως θὰ ἦτο δίκαιον νὰ προσφέρωμεν τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν καὶ νὰ δοξάζωμεν συνεχῶς τὸν Θεόν μας καὶ μὲ τοὺς ἐπαινετικοὺς λόγους καὶ μὲ τὴν ἀρίστην διαγωγὴν μας. Διότι αὐτὴ ἡ δοξολογία

πολιτείας. Αὕτη γὰρ μάλιστα καὶ λαμπροτέρα γένοιτο ἢ εὐ-
 φημία, διὰν διὰ μυρίων γλωσσῶν τὴν δοξολογίαν ἀναφέρω-
 μεν. Ὁ γὰρ ἐνάργειος ἕκαστον τῶν εἰς αὐτὸν δρώντων πα-
 ρασκευάζει τὸν αὐτοῦ Δεσπότην ἀνυμνεῖν, καὶ ἡ παρ' ἐ-
 5 κείνων δοξολογία πολλὴν καὶ ἄφατον τῷ τὴν αἰτίαν παρέ-
 χοντι χαρίζεται τὴν παρὰ τοῦ Δεσπότου εὐνοίαν.

Τί οὖν ἂν ἡμῶν μακαριστότερον γένοιτο, εἰ μέλλοιμεν
 μὴ μόνον αὐτοὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης δοξάζειν τὸν ἀ-
 γαθὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ὁμογενεῖς διεγείρειν εἰς
 10 τὴν ὑπὲρ ἡμῶν δοξολογίαν; Τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ
 ἰσχὺς, ὡς μυρίοις στόμασι δύνασθαι τὸν δημιουργὸν ἀνυ-
 μνεῖν. Οὐδὲν γὰρ ἀρίστης πολιτείας ἴσον γένοιτο, ἀγαπητέ.
 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Λαμπράτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμ-
 προσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα,
 15 καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Εἶδες πῶς καθάπερ τὸ φῶς φανὲν ἀπελάσκει τὸ σκότιος,
 οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ ὀφθεῖσα καὶ τὴν κακίαν φυγαδεύει, καὶ
 τῆς πλάνης τὸ σκότιος ἀπελάσασα πρὸς δοξολογίαν κινεῖ τῶν
 δρώντων τὴν διάνοιαν;

20 Οὕτω τοίνυν σπουδάζωμεν ἡμῶν λάμπειν τὰ ἔργα, ὡς
 τὸν ἡμέτερον δοξάζεσθαι Δεσπότην. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Χρι-
 στός, οὐχ ἵνα πρὸς ἐπίδειξιν τι πράττωμεν· μὴ γένοιτο· ἀλλ'
 ἵνα μετὰ ἀκριθείας καὶ κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν πολιτευόμενοι
 μήτε βλασφημίᾳ τινὶ χώραν παρέχωμεν, καὶ διὰ τῆς τῶν
 25 ἀγαθῶν ἔργων πράξεως παρασκευάζωμεν τοὺς ὄρῳνας
 δοξάζειν τὸν τῶν ὄλων Θεόν. Τότε γάρ, τότε καὶ τὴν παρ'
 αὐτοῦ εὐνοίαν μειζόνως ἐπισπασόμεθα καὶ τὴν κόλασιν δια-
 φυγεῖν δυνασόμεθα καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 30 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κρά-
 τος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

θά γίνῃ ἢ κατ' ἐξοκὴν λαμπροτέρα, ὅταν ἀποδίδωμεν μὲ μυρίας γλώσσας τοὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Διότι ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος παρακινεῖ αὐτόν, πού τὸν βλέπει, νὰ δοξάζῃ καὶ αὐτὸς τὸν Θεόν, καὶ ἢ ἐκ μέρους ἐκείνων δοξολογία παρέχει πολλὴν καὶ ἄπειρον τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος γίνεται ἢ αἰτία τῆς δοξολογίας αὐτῆς.

Τί λοιπὸν θὰ ἤξιζε περισσοτέρου μακαρισμοῦ, ἐὰν πρόκειται νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεὸν ὄχι μόνον οἱ ἴδιοι μὲ τὴν γλῶσσαν μας, ἀλλὰ καὶ νὰ παρακινῶμεν ὄλους τοὺς συνανθρώπους μας εἰς ἔπαινον καὶ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ; Διότι τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ δυνάμεθα μὲ μύρια στόματα νὰ δοξάζωμεν τὸν Δημιουργόν. Διότι τίποτε, ἀγαπητέ, δὲν εἶναι ἰσάξιον τῆς ἐναρέτου ζωῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν «Ἄς λάμπῃ τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν οὐράνιον Πατέρα σας»²². Εἶδες πῶς, ὅπως ἀκριβῶς τὸ φῶς, ὅταν φανῇ, ἐξαφανίζει τὸ σκότος, ἔτσι καὶ ἡ ἀρετὴ, ὅταν ὑπάρχῃ, καὶ τὴν κακίαν ἀπομακρύνει, καὶ τὸ σκότος τῆς πλάνης, ἀφοῦ ἐξαφανίσῃ παρακινεῖ εἰς δοξολογίαν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι στρέφονται πρὸς αὐτήν;

Ἄς φροντίζωμεν λοιπὸν νὰ λάμπουν ἔτσι τὰ ἔργα μας, ὥστε νὰ δοξάζεται ὁ Κύριός μας. Ἐλεγεν ὅμως αὐτὰ ὁ Χριστὸς ὄχι διὰ νὰ κάμνωμεν κάτι δι' ἐπίδειξιν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ δώσωμεν εἰς οὐδένα τὸ δικαίωμα βλασφημίας συμπεριφερόμενοι ἀπολύτως κατὰ τὸ θέλημά του, καὶ μὲ τὰς καλὰς πράξεις μας νὰ προετοιμάζωμεν τοὺς προσέχοντας, διὰ νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸν τῶν πάντων. Διότι τότε μόνον καὶ τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ θὰ ἀποκτήσωμεν ἀπολύτως καὶ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ κεκρυμμένα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου καὶ συγχρόνως εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ
(Γεν. 8, 20)

«Καὶ ὤκοδόμησε Νῶε θυσιασιήριον ἰῶ Κυρίῳ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀνήνεγκεν ὀλοκάρπωσιν εἰς τὸ θυσιασιήριον».

1. Εἶδετε χθὲς τοῦ φιλανθρώπου Δεσπότου τὴν ἀγαθότητα ὅπως τὸν δίκαιον ἐξήγαγεν ἐκ τῆς κιθωτοῦ, ἐλευθερώσας καὶ τῆς ἐκεῖ διαγωγῆς, καὶ ἀπαλλάξας τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου καὶ ξένου δεσποτηρίου, καὶ τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν τὰς ἀμοιβὰς ἀποδέδωκεν εἰπὼν «Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Μάθωμεν σήμερον τοῦ Νῶε τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν εὐχάριστον ψυχὴν, δι' ἧς πάλιν πλείονα καὶ πολλῶν μείζονα ἐκαλέσατο τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν εὐνοίαν. Καὶ γὰρ τοιοῦτος ὁ Θεός· ἐπειδὴν ἴδῃ ἐπὶ τοῖς φθάσασιν εὐγνώμονας γεγεννημένους, ἐπιδαριλεύεται τὰς παρ' ἐαυτοῦ δωρεάς.

Σπουδάζωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν ἰῶ Δεσπότῃ ὑπὲρ τῶν ὑπαρξάντων ἡμῖν παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν, ἵνα καὶ μειζόνων ἀξιοθῶμεν καὶ μηδέποτε ἐπιλανθανώμεθα τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν εἰς ἡμᾶς γεγεννημένων, ἀλλὰ ἀεὶ ταῦτα σιρέφωμεν ἐπὶ τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας, ἵνα ὑπὸ τῆς μνήμης συνωθούμενοι διηνεκῇ τὴν εὐχαριστίαν ποιώμεθα, εἰ καὶ ἰσοῦνται τὸ πλήθος εἶσιν, ὡς μηδὲ ἀρκεῖν τὸν λογισμὸν τὸν ἡμέτερον ἐξαροιδμήσασθαι τὴν εἰς ἡμᾶς φιλοτιμίαν αὐτοῦ γεγεννημένην. Τί γὰρ ἂν τις λογίσαιτο τὰ ἤδη εἰς ἡμᾶς γεγεννημένα, τὰ ἐπηγγελμένα, τὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν γινόμενα διὰ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, διὰ καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ

(Γεν. 8, 20)

«Καὶ ἔκτισεν ὁ Νῶε θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ κτήνη καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ πτηνὰ καὶ προσέφερεν αὐτὰ ὡς θυσίαν».

1. Εἶδατε χθὲς τὴν ἀγαθότητα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ἔβγαλε τὸν δίκαιον ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ τὸν ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν ἐκεῖ παραμονὴν καὶ τὸν ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τὸ δυσάρεστον καὶ παράξενον ἐκεῖνο δεομητήριον καὶ τὸν ἤμειψε διὰ τὴν ὑπομονὴν του λέγων· «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε». Ἄς μάθωμεν σήμερον τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Νῶε καὶ τὴν πλήρην εὐχαριστίας ψυχὴν του, μὲ τὴν ὁποίαν πάλιν ἐπροκάλεσεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ διὰ περισσότερα καὶ πολὺ μεγαλύτερα ἀγαθὰ. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ Θεός. Ὅταν ἰδῆ, ὅτι προσφέρωμεν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰ παρακωρηθέντα ἀγαθὰ, αὐξάνει ἀκόμη περισσότερον τὰς δωρεάς του.

Ἄς φροντίζωμεν λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, νὰ προσφέρωμεν τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς προσέφερεν, διὰ νὰ ἀξιωθοῦμεν καὶ μεγαλύτερα καὶ νὰ μὴ λημονοῦμεν ποτὲ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας μᾶς προσέφερεν ὁ Θεός, ἀλλὰ πάντοτε νὰ τὰς ἔχωμεν εἰς τὸ μυαλὸν μας, οὕτως ὥστε παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἐνθύμησίν των νὰ εὐχαριστοῦμεν πάντοτε αὐτόν, ἂν καὶ εἶναι ἀναρίθμηται, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῆ τὸ ἰδικό μας τὸ μυαλὸ νὰ ἀπαριθμήσῃ τὴν φιλοτιμίαν, πὺ ἔχει προσφέρει εἰς ἡμᾶς. Τί δηλαδὴ, θὰ ἡμποροῦσε κάποιος νὰ λογαριάσῃ τὰ ὅσα ἔκανε δι' ἡμᾶς, τὰ ὅσα μᾶς ὑπεσκέθη, τὰ ὅσα κάμνει καθημερινῶς; Ὅτι μᾶς ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενός, ὅτι μᾶς

ἐχαρίσαιο, ὅτι λογικοὺς ἡμᾶς ἐδημιούργησεν, ὅτι τὸν ἄερα
 τοῦτον ἀναπνεῖν ἐχαρίσαιο, ὅτι τὴν κτίσιν ἄπασαν διὰ τὴν
 ἀνθρωπίνην φύσιν παρήγαγεν, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβουλήθη ἐκ
 προοιμίων τῆς τοῦ παραδείσου διαίτης ἀπολαύειν τὸν ἄν-
 5 θρωπον, καὶ ἀνώδυνον βίον ἔχειν καὶ μόχθου παντὸς ἀπηλ-
 λαγμένον καὶ μηδὲν ἔλαιτον ἔχειν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν
 ἀσωμάτων ἐκείνων δυνάμεων ἐν σώματι τυγχάνοντα, ἀλλὰ
 καὶ ἀνώτερον εἶναι τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν;

Εἶτα ἐπειδὴ διὰ ραθυμίαν ὑπήχθη τῇ ἀπάτῃ τοῦ δια-
 10 βόλου τῇ διὰ τοῦ ὄφραως προσαχθείσῃ, οὐδὲ οὕτω διέλιπε τὸν
 ἡμαρτηκότα, τὸν παραβεθηκότα εὐεργειῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν
 ἐτιμωρήσαιο, καθάπερ καὶ χθὲς ἐλέγομεν, τῆς οἰκείας φιλαν-
 θρωπίας τὴν ὑπερβολὴν ἐπεδείξαιο, καὶ πολλὰ ἔτερα καὶ
 ἀναρτίθητα εὐεργειῶν εἶδη εἰς αὐτὸν κατέθετο. Καὶ λοι-
 15 πὸν τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ τοῦ γένους αὐξανομένου,
 καὶ εἰς κακίαν ἀποκλίνας, ἐπειδὴ ἐώρα ἀνίατα γινόμε-
 να τὰ τραύματα, καθάπερ ζύμην τινὰ πονηράν, τοὺς τῆς
 κακίας ἐργάτας ἠφάνισε, καταλιπὼν τὸν δίκαιον τοῦτον,
 ῥίζαν καὶ ἀρχὴν γενέσθαι τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους.

20 Καὶ πάλιν σκόπει πόσῃν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται τὴν
 φιλοτιμίαν. Ἀπὸ τοῦ δικαίου τούτου καὶ τῶν τούτου υἱῶν
 ἄπασαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν εἰς ἰσοοῦτον πλῆθος
 ἐπιδιδόναι παρεσκεύασε καὶ κατὰ μικρὸν τοὺς δικαίους
 ἐκλεξάμενος, τοὺς παιριάρχας λέγω, διδασκάλους ἐπέστησε
 25 τῷ λοιπῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς
 ἅπαντας ἐναγαγεῖν δυναμένους, καὶ καθάπερ ἰατρούς, τοὺς
 νενοσηκότας θεραπεύειν δυναμένους. Ποτὲ μὲν εἰς τὴν Πα-
 λαιστίνην, ποτὲ δὲ εἰς Αἴγυπτον κατὰγει, ὁμοῦ καὶ τῶν αὐ-
 τοῦ δούλων ἐγγυμνάζων τὴν ὑπομονήν, καὶ τὴν οἰκείαν δύ-
 30 ναμιν περιφανεσιέραν δεικνύς· καὶ διηνεκῶς οὕτω διετέλε-
 σε φρονιζὼν τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, προφήτας ἀνα-

1. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπονοεῖ τὴν φυγὴν τοῦ Ἀβραάμ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἕξ αἰτίας τοῦ λιμοῦ ποῦ εἶχεν ἐνσκήψει εἰς τὴν Χαναάν.

ἔδωσε καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, ὅτι μᾶς ἔκανε λογικὰ ὄντια, ὅτι μᾶς ἐχάρισε νὰ ἀναπνέωμεν αὐτὸν τὸν ἀέρα, ὅτι ἐδημιούργησεν ὀλόκληρον τὴν κτίσιν διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ὁ ἴδιος ἠθέλησεν ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀπολαμβάνῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ζωὴν εἰς τὸν παράδεισον καὶ νὰ ἔχῃ ζωὴν χωρὶς λύπην καὶ κόπους καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε τὸ ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰς ἀσωμάτους ἐκείνας δυνάμεις, ἂν καὶ ἐδημιουργήθη μὲ σῶμα, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας;

Ἔπειτα, ὅταν ἠπατήθη ἀπὸ τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος ἦλθε μὲ μορφὴν ὄφρα, οὔτε τότε ἐγκατέλειψε τὸν ἁμαρτήσαντα καὶ παραβάτην ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας του, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ πού τὸν ἐτιμώρησεν, ὅπως ἐλέγομεν καὶ χθές, τοῦ ἐπέδειξε τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του καὶ προσέθεσεν εἰς αὐτὸν πολλὰς ἄλλας καὶ ἀναριθμήτους εὐεργεσίας. Καὶ ὅταν παρήρχετο ὁ χρόνος καὶ ἐπολλαπλασιάζετο τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἐστρέφετο πρὸς τὸν κακὸν δρόμον, ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι αἱ ἁμαρτίαι ἦσαν ἀθεράπευτοι, τοὺς ἐργαζομένους τὴν κακίαν ἐξηφάνισεν, ὡς κακὴν ζύμην, καὶ ἄφησε τὸν δίκαιον τοῦτον νὰ γίνῃ ἡ ρίζα καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Καὶ πάλιν πρόσεξε, πόσῃν φιλοτιμίαν ἐπιδεικνύει πρὸς αὐτόν. Ἀπὸ τὸν δίκαιον τοῦτον καὶ τοὺς υἱοὺς του τὸ ἀνθρώπινον γένος ἠύξησε καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς δικαίους ἐξέλεξεν, ἐννοῶ τοὺς πατριάρχας, τοὺς ἔχρησε διδασκάλους τοῦ ἀνθρώπινου γένους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ καθοδηγήσουν τοὺς πάντας μὲ τὴν ἰδικὴν των ἀρετὴν καὶ νὰ θεραπεύσουν τοὺς ἀρρωτωλοὺς, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἰατροί. Ἄλλοτε μὲν ὀδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον¹ καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν Παλαιστίνην, διὰ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ὑπομονὴν τῶν δούλων του καὶ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν δύναμίν του ἀκόμη πρὸς ἰσχυράν. Καὶ ἔτσι πάντοτε ἐφρόντιζε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν

δεικνύς, καὶ σημεῖα καὶ θαύματα δι' αὐτῶν ἐπιτελεῖσθαι ποιῶν.

Εἶτα, ἵνα συνιεμῶν εἶπω καθάπερ γὰρ τῆς θαλάττης τὰ κύματα, κἂν μυριάκις βιασώμεθα, οὐκ ἂν ποτε δυνηθῆίμεν ἐξαριθμεῖσθαι, οὕτως οὐδὲ τὸ ποικίλον τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ὧν περὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐπεδείξατο. Τὸ δὲ τελευταῖον, ἐπειδὴ εἶδε μετὰ ἰσοαύτην πρόνοιαν ἔτι πολλῆς καὶ ἀφάρτου φιλανθρωπίας δεομένην τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ οὐδὲν πλέον ἰσχύσαντας, οὐ τοὺς παιδιάρχας. οὐ τοὺς προφήτας, οὐ τὰ θαύματα ἐκεῖνα τὰ παράδοξα, οὐ τὰς τιμωρίας καὶ τὰς ρουθεσίας τὰς καθ' ἕκαστον ἐπαγομένας καὶ τὰς αἰχμαλωσίας ἐκείνας τὰς ἐπαλλήλους, ὥσπερ οἰκτιράσας τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, τῶν γνησίων καὶ τῶν σωμάτων ἰατρον, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἐκ τῶν κόλπων ἀνασιήσας, ὡς εἰπεῖν, τῶν πατρικῶν, δούλου μορφὴν ἀναλαβόντα παρεσκεύασεν ἐκ παρθένου τεχθῆναι καὶ σὺν ἡμῖν ἀνασιραφῆναι καὶ πάντα ὑπομεῖναι τὰ ἡμέτερα, ἵνα τὴν ἡμετέραν φύσιν κάτω που κειμένην ὑπὸ τοῦ τῶν ἁμαρτημάτων πλήθους ἀναγαγεῖν δυνηθῆῖ ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ τοῦτο ἐκπλητιόμενος ὁ τῆς θρονητῆς υἱός, καὶ ἐννοῶν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολήν, ἦν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπεδείξατο, ἐβόα καὶ ἔλεγεν· «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον».

Ὅρα πόσου θαύματος γέμει ἡ λέξις· «Οὕτω», φησί, τὸ μέγεθος ἀναλογιζόμενος, ὅπερ ἡμελλεν ἐρεῖν· διὰ τοῦτο οὕτως ἤρξατο. Εἶπέ οὖν ἡμῖν, ὦ μακάριε Ἰωάννη· οὕτω, πῶς; εἶπε τὸ μέτρον, εἶπε τὸ μέγεθος, δίδαξον ἡμᾶς τὴν ὑπερβολήν. «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ δέδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον». Εἶδες τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ Υἱοῦ παρουσίας ταύτης οὖσαν, ὥστε τοὺς μέλλοντας ἀπόλλυσθαι σωτηρίας ἀφορμὴν εὑρεῖν διὰ τῆς

ἀνθρώπων, ἀναδεικνύων προφήτας καὶ δίδων δύναμιν εἰς αὐτοὺς νὰ κάμνουν θαύματα.

Ἔλεπα, διὰ νὰ μὴ μακρυγορήσω, ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν ποτὲ νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, καὶ ἂν προσπαθήσωμεν χιλιάδας φορές, ἔτσι δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς ποικίλας εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐπέδειξεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ τέλος, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι μετὰ ἀπὸ τόσην φροντίδα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶχεν ἀνάγκην ἀκόμη πολλῆς καὶ μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ δὲν εἶχον κατορθώσει τίποτε, οὔτε οἱ πατριάρχαι, οὔτε οἱ προφῆται, οὔτε ἐκεῖνα τὰ παράδοξα θαύματα, οὔτε αἱ τιμωρίαι καὶ αἱ νουθεσίαι, τὰς ὁποίας ἔστειλε πρὸς τὸν καθένα καὶ αἱ συνεχεῖς ἐκεῖναι αἰχμαλωσίαι, ὡσὰν νὰ ἐλυπήθη τὸ γένος μας, ἀνέστησεν τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, τὸν Υἱόν του τὸν μονογενῆ, ἐκ τῶν κόλπων του καὶ τὸν προητοίμασεν, ἀφοῦ λάβη μορφὴν δούλου, νὰ γεννηθῆ ἀπὸ παρθένον καὶ νὰ συναναστραφῆ μαζί μας καὶ νὰ ὑπομείνῃ, ὅ,τι καὶ ἡμεῖς, διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ ἀναβιάσῃ τὴν φύσιν μας ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀφοῦ εὕρισκετο κάτω ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ θαυμάζων τοῦτο ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς καὶ ἀντιλαμβανόμενος τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐφώναζε καὶ ἔλεγεν· «Διότι τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον»².

Πρόσεξε πόσον ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ λέξις. «Τόσον» λέγει σκεπτόμενος τὸ μέγεθος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ εἰπῆ. Διὰ τοῦτο ἤρχισεν ἔτσι. Εἶπέ μας λοιπόν, μακάριε Ἰωάννη, «τόσον», πόσον; εἶπέ μας τὸ μέτρον, εἶπέ μας τὸ μέγεθος, δίδαξέ μας τὴν ὑπερβολήν. «Διότι τόσον ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔδωκε τὸν υἱόν του τὸν μονογενῆ, οὕτως ὥστε ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν νὰ μὴ καθῆ, ἀλλὰ νὰ ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Εἶδες ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, νὰ εὔρουν δηλαδὴ ἀφορμὴν σωτηρίας μὲ τὴν πίστιν των πρὸς αὐτὸν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἀπολε-

εἰς αὐτὸν πίστεως; Τί ἂν τις λογισάιο εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν
 τῆς φιλοτιμίας ἐκείνης τῆς μεγάλης καὶ θαυμασιῆς καὶ
 πάντα νικώσης λόγον, ἣν ἐχαρίσατο τῇ φύσει τῇ ἡμετέρῃ
 διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος δωρεᾶς, πάντων ἡμῖν τῶν πλημμε-
 5 λημάτων τὴν ἀπαλλαγὴν δωρησάμενος; Ἄλλὰ τί εἶπω; Οὐ-
 τε ἡ διάνοια ἐξαρκεῖ, οὐδὲ ὁ λόγος ἐξισχύει τὰ λοιπὰ ἐξ-
 αριθμήσασθαι. Ὅσα γὰρ ἂν εἶπω, ἰσοαυτὰ ἐσὶ τὰ λείπον-
 τα, ὡς νικᾶν τῶν ἤδη ρηθέντων τὴν ὑπερβολήν. Τί οὖν
 ἂν τις ἐννοήσῃε τῆς μειανοίας τὴν ὁδόν, ἣν ἐχαρίσατο διὰ
 10 τὴν ἄγαθον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν τῷ ἡμετέρῳ γένει καὶ
 μετὰ τὴν τοῦ βαπτίσματος δωρεὰν τὰς ἐντολὰς τὰς θαυμα-
 σιάς, δι' ὧν, εἰ βουληθείημεν, δυνασόμεθα τὴν παρ' αὐτοῦ
 ροπήν ἐπισπάσασθαι;

2. Εἶδες, ἀγαπητέ, ἄβυσσον εὐεργεσιῶν; εἶδες πόσας
 15 ἀπαριθμησάμενοι, οὐδέπω οὐδὲ τὸ πολλοσιὸν εἰπεῖν ἠδυ-
 νήθημεν; Πῶς γὰρ ἀνθρωπίνῃ γλῶττια δυνήσεται τὰ παρὰ
 τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς γεγεννημένα λόγῳ διελθεῖν; Τούτων τοί-
 ρυν ἰσοσύτων καὶ τηλικούτων ὄντων, πάλιν πολλῶ μείζους
 καὶ ἀπορρητότερά εἰσιν αἱ εὐεργεσίαι, ἅς μετὰ τὴν ἐν-
 20 τεῦθεν μετᾴσασιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐπηγγείλατο τοῖς
 τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς βαδίζουσι. Καὶ ἵνα δι' ὀλίγων ρημά-
 των τοῦ μεγέθους αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν ἡμῖν παραστήσῃ,
 φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος· «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς
 οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοί-
 25 μασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Εἶδες δωρεῶν ὑπερ-
 βολήν; εἶδες πᾶσαν ἔννοιαν ἀνθρωπίνην ὑπερβαινούσας αὐ-
 τοῦ τὰς εὐεργεσίας; «Ἐπὶ καρδίαν γάρ», φησὶν, ἀνθρώ-
 που οὐκ ἀνέβη». Ἐὰν τοίνυν βουλόμεθα ταύτας ἀναλογίξε-
 30 σθαι, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν εὐχαριστίαν ποιῆ-
 σθαι, δυνασόμεθα τὴν αὐτοῦ ἔννοιαν ἐπὶ πλεον ἐπισπάσασθαι,
 καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν μᾶλλον διεγερθῆναι. Ἡ γὰρ τῶν εὐεργ-

θοῦν; Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς σκεπτόμενος τὴν μεγάλην καὶ ἀξιοθαύμαστον φιλοτιμίαν, ἢ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν καὶ τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν εἰς τὴν φύσιν μας μὲ τὴν δωρεὰν τοῦ βαπτίσματος συγχωρῶν ὅλα μας τὰ ἁμαρτήματα; Ἄλλὰ τί νὰ εἰπῶ; Οὔτε ὁ νοῦς ἀρκεῖ, οὔτε ἡ λογικὴ ἠμπορεῖ νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ ὑπόλοιπα. Διότι, ὅσα καὶ νὰ εἴπω, τόσα πολλὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ παραλείπονται, ὥστε νὰ υπερνικοῦν τὸ μέγεθος τῶν ἤδη λεχθέντων. Τί λοιπόν, θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ κατανοήσῃ τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας, τὴν ὁποίαν λόγῳ τῆς ἀπεριορίστου φιλανθρωπίας του ἐχάρισεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν δωρεὰν τοῦ βαπτίσματος τὰς ἀξιοθαυμάστους ἐντολάς του, μὲ τὰς ὁποίας, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν βοήθειάν του;

2. Εἶδες, ἀγαπητέ, ἄβυσσον εὐεργεσιῶν; Εἶδες πῶς ἂν καὶ ἔχομεν ἀπαριθμήσει τόσας πολλὰς, οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἠμπορέσαμεν νὰ εἴπωμεν; Διότι μὲ ποῖον τρόπον ἀνθρωπίνῃ γλῶσσᾳ θὰ δυνηθῆ νὰ περιγράψῃ αὐτὰ ποὺ κάνει ὁ Θεὸς δι' ἑμᾶς; Ὅμως ἂν καὶ εἶναι τόσαι πολλαὶ καὶ τοιούτου μεγέθους, πάλιν εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι καὶ πολὺ περισσότερον ἄρρητοι αἱ εὐεργεσίαι, τὰς ὁποίας ὑπεσχέθη, μετὰ ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα εἰς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Ὁ μακάριος Παῦλος διὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μὲ ὀλίγα λόγια τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος αὐτῶν λέγει: «Αὐτὰ ποὺ ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἤκουσε καὶ ἀνθρωπίνῃ λογικῇ δὲν συνέλαβεν, αὐτὰ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς δι' αὐτούς, ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁸. Εἶδες ὑπερβολικὰς δωρεάς; Εἶδες, ὅτι ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρωπίνην λογικὴν αὐταὶ αἱ εὐεργεσίαι; Διότι, λέγει, ἀνθρώπινος νοῦς δὲν τὰς συνέλαβεν. Ἐὰν λοιπόν θὰ θελήσωμεν νὰ ἀναλογισθῶμεν αὐτὰς καὶ νὰ προσφέρωμεν κατὰ τὸ δυνατόν τὴν εὐχαριστίαν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν ἀκόμη περισσότερον τὴν εὐνοίαν του καὶ νὰ ὠθηθῶμεν περισσότερον πρὸς τὴν ἀρετὴν. Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν εὐεργεσιῶν

γρεσιῶν μνήμη ἰκανὴ προτιρέεσθαι πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς
πόνους καὶ παρασκευάσαι πάντων ὑπεριδεῖν τῶν παρόντων
καὶ πρὸς τὸν ἰσαῦτα εὐεργετηκότα κεχηρῆναι καὶ τὸν περὶ
αὐτὸν πόθον ἀκμάζοντα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιδείκνυσθαι.

- 5 Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ἰσαύτης ἀπήλαυσε
τῆς ἄνωθεν εὐνοίας καὶ τῆς τιμῆς, ἐπειδὴ πολλὴν ὑπὲρ
τῶν φθασάντων τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπεδείξατο. Ἄλλ' ἵνα
σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γένηται, αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν
σήμερον ἀνεγνωρισμένων ἀναγκαῖον προθεῖναι ἐπὶ τῆς ὑ-
10 μετέρας ἀγάπης. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιθωτοῦ κατὰ
τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, μετὰ τῶν νύων, καὶ τῆς ἐαν-
τοῦ γυναικός, καὶ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων, καὶ πάντων
τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν καὶ ἐδέξατο παρὰ τοῦ Θεοῦ
μετὰ τῆς ἐξόδου καὶ τὴν εὐλογίαν ἐκείνην τὴν πολλὴν αὐτῶ
15 παραμυθία κομιζουσαν, τὴν λέγουσαν, «Αἰξάνεσθε καὶ πλη-
θύνεσθε», διδάσκουσα ἡμᾶς ἢ θεία Γραφὴ τοῦ δικαίου τὴν
εὐγνωμοσύνην φησί· «Καὶ ὀικοδόμησε Νῶε θυσιαστήριον
τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔλαθεν ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθα-
ρῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀνή-
20 νεγκεν ὀλοκάρπωσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον».

- Σκόπει μετὰ ἀκριθείας, ἀγαπητέ, ἐκ τῶν νῦν ρημάτων
πάλιν, πῶς ἐν αὐτῇ τῇ φύσει ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργὸς
ἐναπέθετο τὴν γνώσιν ἡμῖν ἀκριθεῖ τῆς ἀρετῆς. Πόθεν γὰρ,
εἰπέ μοι, τοῦτο τῷ δικαίῳ ἐπῆλθεν; Οὐδεὶς ἦν ἕτερος, πρὸς
25 ὃν ἰδεῖν εἶχεν. Ἀλλὰ καθάπερ ἐν ἀρχῇ ὁ ὑπὸ τοῦ πρω-
τοπλάστου τεχθεὶς, Ἄθει λέγω, οἴκοθεν κινούμενος τὴν
προσαγωγὴν ἐποιήσατο μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριθείας, οὕτω
δὴ καὶ νῦν ὁ δίκαιος οὗτος ἐξ οἰκείας γνώμης καὶ προαι-
ρέσεως ὑγιούς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ὡς ἐνόμισε,
30 διὰ τῶν θυσιῶν τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρει τῷ Δεσπότῃ. Καὶ
ὄρα αὐτὸν μετὰ πολλῆς φιλοσοφίας ἅπαντα διαπραϊτόμενον.
Οὔτε γὰρ οἰκοδομῆς αὐτῷ ἐδέησε λαμπραῖς, οὐκ ναοῦ, οὐκ
οἴκου τιπὸς θαυμασιοῦ, οὐκ ἄλλου οὐδενός· ἦδει γὰρ,
ἦδει σαφῶς, ὅτι γνώμην ἐπιζητεῖ μόνον ὁ Δεσπότης· καὶ

εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς παρακινήσῃ πρὸς τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ μᾶς προετοιμάσῃ νὰ παραβλέσωμεν ὅλα τὰ παρόντα καὶ νὰ στραφῶμεν πρὸς αὐτόν, πού μᾶς προσέφερε τόσα ἀγαθὰ, καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς αὐτόν ἀγάπην καθημερινῶς ἀύξανομένην.

Ἐξ αἰτίας τούτου καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἀπήλαυσε τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν καὶ τιμὴν, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπέδειξεν ἐξαιρετικὴν εὐγνωμοσύνην, δι' ὅσα ἀγαθὰ εἶχε δεχθῆ. Ἀλλά, διὰ νὰ γίνῃ πιὸ σαφὴς ἡ ὁμιλία μας, εἶναι ἀνάγκη νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν ἀγάπην σας τὴν ἀρχὴν τῶν ἀναγνωσθέντων σήμερον. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς υἱοὺς του καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ μὲ τὰς γυναῖκας τῶν υἱῶν του καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ πτηνὰ καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ τὴν ἔξοδον καὶ τὴν εὐλογίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία τοῦ ἔδιδε πολλὴν παρηγορίαν λέγουσα, «Νὰ ἀύξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε», διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ἡ θεία Γραφή τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου λέγει «Καὶ ἔκτισεν ὁ Νῶε θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ κτήνη καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ πτηνὰ καὶ προσέφερεν αὐτὰ ὡς θυσίαν».

Πρόσεξε, ἀγαπητέ, καλὰ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια πάλιν, πῶς εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν μας ὁ δημιουργὸς ὅλων ἔθεσε τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀρετῆς. Διότι, εἶπέ μου, ἀπὸ ποῦ ἐνεπνεύσθη τοῦτο ὁ δίκαιος; Δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἄλλος, τὸν ὁποῖον θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ. Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ τὸν πρωτόπλαστον, ὁ Ἄβελ ἐννοῶ, παρακινούμενος μόνος του προσέφερε τὴν θυσίαν μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν, ἔτσι καὶ τώρα ὁ δίκαιος αὐτὸς μὲ τὴν ἰδικὴν του γνῶμην καὶ τὴν ὑγιῆ προαίρεσίν του κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ὅπως ἐνόμισε, μὲ τὰς θυσίας εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν. Καὶ βλέπε, πῶς ἐνεργεῖ τὸ κάθε τι μὲ πολλὴν διάθεσιν. Διότι δὲν ἐκοίταξε νὰ κἀνῃ κάποιαν λαμπρὰν οἰκοδομήν, οὔτε ναόν, οὔτε κάποιαν ἀξιοθαύμαστον κατοικίαν, οὔτε τίποτε ἄλλο, διότι ἤξευρε, ἤξευρε καλὰ, ὅτι ὁ Θεὸς μόνον διά-

ἐσχεδιασμένον οἰκοδομήσας τὸ θυσιαστήριον καὶ λαβὼν ἀπὸ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, τὰς δλοκαρπώσεις ἀνήνεγκε, καί, ὅσον εἶχε δυνάμεως, τῆς οἰκείας προαιρέσεως τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπεδείξατο· ἦν ἀποδεξάμενος ὁ φιλάνθρωπος
 5 Θεὸς καὶ τὴν γνώμην ἐστεφάνωσε, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ πάλιν φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυται.

Φηοὶ γὰρ ἡ Γραφή· «Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὁσμὴν εὐωδίας». Ὅρα πῶς ἡ γνώμη τοῦ προσάγοντος τὸν καπνόν, καὶ τὴν κτίσαν καὶ πᾶσαν τὴν ἐντεῦθεν τιμιομένην ἀηδίαν
 10 πολλῆς τῆς εὐωδίας ἐρέπλησε. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε γράφων «Ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν ὁσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν». «Ὅσμὴν εὐωδίας». Μὴ τῇ παχύτητι τῆς λέξεως προσπαιήης, ἀλλὰ τῇ σαυτοῦ
 15 ἀσθενείᾳ τῶν ρημάτων τὴν συγκατάβασιν λογισάμενος, νόει ἐντεῦθεν, διὸ δεκτὴ γέγονεν ἡ προσαγωγή τοῦ δικαίου. Ἴνα γὰρ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἰδέναι ἔχωμεν τὸ ἀνενδεὲς τοῦ Δεσπότου, καὶ διὸ δι' οὐδὲν ἕτερον ταῦτα γίνεσθαι συνεχώρησεν, ἀλλ' ἵνα εἰς εὐγνωμοσύνην ἀγάγη τοὺς ἀν-
 20 θρώπους. Διὰ τοῦτο ἀφήσιν αὐτὰς τῷ πρὸς καταναλίσκεσθαι, ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ προσάγοντες μάθωσιν ἐκ τῶν γινομένων, ὡς διὰ τὴν αὐτῶν ὠφέλειαν ἅπαντα γίνεται. Τίνος δὲ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, καὶ ὅπως συγχωρεῖ ταῦτα γίνεσθαι; Καὶ τοῦτο πάλιν συγκαταβαίνων τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ
 25 ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον κατὰ μικρὸν οἱ ἄνθρωποι εἰς ραθυμίαν ἀποκλίνοντες καὶ θεοὺς ἑαυτοῖς ἐπιφημίζειν καὶ τοῖς τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν, προλαβὼν καταδέχεται ἑαυτῶ ταῦτα προσάγεσθαι, ἵνα οὕτω γοῦν ἀποσιτήσῃ τῆς ὀλεθρίας πλάνης τοὺς μέλλοντας ὑποσύρσεσθαι. Καὶ διὸ διὰ συγκατά-
 30 βασιν πάντα ταῦτα παρ' αὐτοῦ συνεχωρήθη, σκόπει τοῦ χρόνου προϊόντος, διὸ καὶ περιτομὴν νομοθετεῖσθαι κατεδέξατο, οὐχ ὡς πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν συντελέσαι τι ταύ-

θεσιν θέλει. Καὶ ἀφοῦ ἔκτισε τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐπῆρε ἀπὸ τὰ καθαρὰ κτήνη καὶ τὰ καθαρὰ πτηνὰ προσέφερε τὴν θυσίαν καί, ὅσον ἠδύνατο, ἐπέδειξε τὴν εὐγνώμονα διάθεσίν του, τὴν ὁποίαν ἀποδεχθεὶς ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς καὶ τὴν διάθεσιν ἐπεβράβευσε καὶ δεικνύει καὶ πάλιν τὴν φιλοτιμίαν του.

«Καὶ ὠσφράνθη ὁ Κύριος τὴν ὄσμην τῆς εὐωδίας»⁴, λέγει ἡ Γραφή. Βλέπε πῶς ἡ διάθεσις τοῦ θυσιάζοντος ἐγένετο μὲ πολλὴν εὐωδίαν τὸν καπνὸν καὶ τὴν ὄλην ἀναθυμίασιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος γράφων ἔλεγεν· «Διότι εἴμεθα εὐωδία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεὸν μεταξὺ ἐκείνων πού σῶζονται καὶ ἐκείνων πού χάνονται, καὶ εἰς ἐκείνους μὲν ὄσμη θανάτου πού ὀδηγεῖ εἰς θάνατον, εἰς τούτους δὲ ὄσμη ζωῆς πού ὀδηγεῖ εἰς ζωὴν»⁵. «Ὅσμην εὐωδίας». Μὴ σκανδαλίζεσαι ἀπὸ τὴν συγκατάβασιν τῶν λέξεων, νὰ καταλάβῃς ἀπ' ἐδῶ, ὅτι ἡ θυσία τοῦ δικαίου ἔγινε δεκτὴ. Διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν δηλαδὴ, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ ὅτι διὰ κανένα ἄλλον σκοπὸν δὲν ἄφησε νὰ γίνουν αὐτὰ παρὰ μόνον διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν εὐγνωμοσύνην. Διὰ τοῦτο ἀφήνει νὰ καίγωνται εἰς τὴν πυρὰν τὰ προσφερόμενα, διὰ νὰ μάθουν δηλαδὴ καὶ οἱ προσφέροντες, ὅτι αὐτὰ πού γίνονται, γίνονται πρὸς ὑφέλειαν ἰδικήν των. Εἶπέ μου, διατί ἀνέχεται νὰ γίνωνται αὐτά; Κατὰ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν πάλιν ἀνέχεται τοῦτο. Διότι, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπρόκειτο νὰ ἀποκλίνουν πρὸς ἀδιαφορίαν καὶ νὰ ὀνομάσουν τοὺς ἑαυτοὺς των θεοὺς καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας μεταξύ των προλαμβάνων αὐτοὺς δέχεται τὰς θυσίας διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὕτως ὥστε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν πλάνην αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ παρασυρθοῦν. Καὶ ὅτι συγκαταβατικῶς ἐδέχθη αὐτά, πρόσσεχε, ὅτι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐδέχθη καὶ τὴν περιτομὴν νὰ νομοθετήσῃ, ὅχι διότι θὰ ἡμποροῦσε αὐτὴ νὰ συντελέσῃ κάπως εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν ἔχουν

της δυναμένης, ἀλλ' ἵνα ὡσπερ σημεῖόν τι καὶ σφραγίδα περιφέρωσι, δεῖγμα τῆς οἰκείας εὐγνωμοσύνης, οἱ τῶν Ἰουδαίων παῖδες καὶ μὴ ἐξῆ ἀυτοῖς συναναγύρεσθαι ταῖς τῶν ἐθνῶν ἐπιμιξίαις.

- 5 3. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος σημεῖον αὐτὸ καλεῖ λέγων «Καὶ σημεῖον ἔδωκε περιτομῆς, σφραγίδα». Ὅτι γὰρ πρὸς τὴν δικαιοσύνην οὐδὲν αὐτὴ συντελεῖ, ἰδοὺ καὶ οὗτος ὁ δίκαιος μηδέπω τῆς περιτομῆς νομοθετηθείσης πρὸς τισαύτην ἔφθασεν ἀρειήν. Καὶ τί λέγω; Αὐτὸς ὁ πατριάρχης Ἰουδαίου, πρὶν ἢ τὴν περιτομὴν δέξασθαι, ἀπὸ τῆς πίστεως μόνῃς ἐδικαιώθη. Πρὸ γὰρ τῆς περιτομῆς, φησί, καὶ Ἐπίστευσε δὲ Ἰουδαίου τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Τί τοίνυν μέγα φρονεῖς, ὦ Ἰουδαῖε, ἐπὶ τῇ περιτομῇ; Μάνθανε, οὗτοι πρὸ ταύτης πολλοὶ δίκαιοι γεγόνασι. Καὶ γὰρ ὁ Ἀβελ ἐκ πίστεως τὴν προσευγὴν ἐποίησατο, καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν «Πίστει πλείονα θυσίαν Ἀβελ παρὰ Κάιν προσήνεγκε τῷ Θεῷ». Καὶ Ἐνὸχ μετετέθη, καὶ ὁ Νῶε κατὰ τὴν πολλὴν δικαιοσύνην τὸ κλυδώνιον ἐκεῖνο τὸ χαλεπὸν διέφυγε, καὶ ὁ Ἰουδαίου πρὸ ταύτης ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως ἀνεκηρύχθη. Οὕτως ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ πίστεως τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος τῆς σωτηρίας ἐπέωχε.

- Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὰς θυσίας συνεχώρησεν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης αὐτῷ προσάγεσθαι, ἵνα ἐπειδὴ οὗτοι ἀτελέστορον διέκειτο ἢ φύσις ἢ ἡμετέρα, ὁμοῦ καὶ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἔχη ἐπιδεικνυσθαι καὶ τῆς πρὸς τὰ εἰδῶλα θεραπείας πάντη διαφύγη τὴν λύμην. Εἰ γὰρ, καὶ τισαύτης γενομένης συγκαταβάσεως, ὅμως οἱ πολλοὶ οὐ διέφυγον τὸν ὄλισθον, εἰ μὴ τοῦτο γέγονε, πῶς ἂν τις τὴν ἐκεῖθεν διέφυγε βλάβην; «Καὶ ὡσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὄσμην εὐωδίας». Ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἀγνωμόνων Ἰουδαίων οὕτως ἀλλὰ τί; Ἀκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Θυσίαμα εἰς ὁδέ-

6. Ρωμ. 4, 11.

8. Ἐβρ. 11, 4.

7. Ρωμ. 4, 3.

οί Ἰουδαῖοι ὡσάν σημεῖον καὶ σφραγίδα, δεῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης των, καὶ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπιμειξίαν μὲ τοὺς ἔθνικούς.

3. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μακάριος ὀνομάζει αὐτὸ σημεῖον, ὅταν λέγῃ: «Καὶ ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς σφραγίδα»*. Ὅτι δηλαδὴ δὲν συντελεῖ καθόλου πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἰδοὺ καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ποὺ ἔφθασεν εἰς τόσον σημεῖον ἀρετῆς, ἂν καὶ ἡ περιτομὴ δὲν εἶχε νομοθετηθῆ. Καὶ τί λέγω; Ὁ ἴδιος ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, πρὶν δεχθῆ τὴν περιτομήν, ἐδικαιώθη καὶ μόνον ἀπὸ τὴν πίστιν. Διότι πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομήν λέγει: «Ἐπίστευσε δὲ ὁ Ἀβραάμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐθεωρήθη δι' αὐτὸν ὡς δικαιοσύνη»⁷. Διατί λοιπὸν ὑπερηφανεύεσαι, ὦ Ἰουδαῖε, διὰ τὴν περιτομήν; Μάθε, ὅτι πρὶν ἀπ' αὐτὴν πολλοὶ ἦσαν δίκαιοι. Διότι καὶ ὁ Ἄβελ μὲ πίστιν ἔκανε τὴν προσφοράν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Μὲ τὴν πίστιν ὁ Ἄβελ προσέφερε καλυτέραν θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν ἀπ' ὅ,τι ὁ Κάϊν»*. Μὲ τὴν πίστιν ὁ Ἐνῶχ ἠρπάγη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὁ Νῶε λόγῳ τῆς μεγάλης δικαιοσύνης του διέφυγεν ἐκεῖνον τὸν φοβερὸν κατακλυσμὸν καὶ ὁ Ἀβραάμ, πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομήν, ἀνεδείχθη μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν. Ἔτσι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπέτυχε τὴν σωτηρίαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς μὲ τὴν πίστιν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἐπέτρεψεν αἰθυσίαι νὰ προσφέρωνται πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ ἡμπορῆ δηλαδὴ ἡ φύσις μας, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύναμος, νὰ ἐκφράζη τὴν εὐγνωμοσύνην της, καὶ συγχρόνως νὰ ἀποφεύγῃ τὴν διαφθορὰν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν. Διότι, ἐὰν οἱ περισσότεροι δὲν διέφυγον τὴν πτώσιν καὶ μετὰ ἀπὸ τόσῃν συγκατάβασιν, πῶς θὰ διέφευγε κανεὶς τὴν ζημίαν ἀπ' αὐτὴν τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐὰν θὰ συνέβαινεν αὐτό; «Καὶ ὠσφράνθη ὁ Κύριος τὴν ὄσμην τῆς εὐωδίας». Δὲν συνέβη ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τοὺς ἀχαρίστους Ἰουδαίους. Τί συνέβη; Ἄκουε τὸν προφήτην ποὺ λέγει, «Ἡ ὄσμη τῆς θυσίας μου εἶναι μισητή»,

λυγμά μοί ἐστι, μονονουχί δεικνύοντις τῆς προαιρέσεως τῶν
 προσαγόντων τὴν μοχθηρίαν. Καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα ἡ τοῦ
 δικαίου ἀρετὴ τὸν καπνὸν καὶ τὴν κνίσσαν ὁσμὴν εὐωδίας
 εἰργάσατο, οὕτως ἐπ' ἐκείνων ἢ τῶν προσαγόντων πονηρία
 5 τὸ θυμίαμα τὸ εὐῶδες εἰς βδέλυγμα ὁφρανθῆναι παρε-
 σκεύασε.

Πανταχοῦ τοίνυν σπουδάζωμεν, παρακαλῶ, γνώμην ὑγιῆ
 ἐπιδεικνυσθαι. Αὕτη γὰρ αἰτία γίνεται πάντων τῶν ἀγα-
 θῶν. Ὁ γὰρ ἀγαθὸς Δεσπότης οὐ τοῖς παρ' ἡμῶν γινουμένοις
 10 προσέχειν εἶωθεν ὡς τῇ ἔνδοθεν διανοίᾳ, ἀφ' ἧς ὀρμώμε-
 νοι ταῦτα διαπρατιώμεθα καὶ πρὸς ἐκείνην βλέπων ἢ προσίε-
 ται τὰ ὑφ' ἡμῶν γινόμενα, ἢ ἀποστρέφεται. Κἂν τε οὖν
 εὐχόμεθα, κἂν τε νησιεύωμεν, κἂν τε ἐλεημοσύνην ἐργα-
 ζώμεθα (αὗται γὰρ ἡμῶν αἱ πνευματικαὶ θυοῖαι), κἂν τε
 15 ἕτερόν τι πνευματικὸν ἔργον ἐπιτελῶμεν ἀπὸ γνώμης ὑ-
 γιοῦς ὀρμώμενοι τοῦτο διαπρατιώμεθα, ἵνα καὶ τῶν καμά-
 των ἄξιον τὸν στέφανον κομισώμεθα. Καὶ γὰρ ἂν εἴη τῶν
 ἀποπωτάτων τὸν μὲν πόνον ἡμᾶς ὑπομένειν, τῆς δὲ ἀμοι-
 βῆς ἀποστρεφῆσθαι, διὰ μὴ κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας
 20 νόμους τὴν ἀρετὴν μετῴωμεν.

Ἔστι γάρ, ἔστι διὰ τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ φιλαν-
 θρωπίαν καὶ τὸ ἔργον μὴ ἐπιτελέσαντας, ἀπὸ τῆς γνώ-
 μης μόνον τὸν στέφανον κομίσασθαι καὶ ἵνα μάθης,
 σκόπει μοι τοῦτο ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης· διὰ γὰρ ἴδης
 25 τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐρριμμένον καὶ ἐσχάτη πενία κατε-
 χόμενον, καὶ συναλγῆς, τείνας τε τὴν διάνοιαν εἰς τὸν οὐ-
 ρανὸν εὐχαριστήσης τῷ Δεσπότῃ καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ σαιτόν,
 καὶ ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς τοῦ πένητος, κἂν μὴ δύναιο ἐπαρ-
 κέσαι καὶ λῦσαι τὸν λιμόν, ἀπὸ τῆς γνώμης ἀπηρισυμένον
 30 ἔλαβες τὸν μισθόν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Δεσπότης ἔλεγεν·
 «Ὅς ἐὰν ποιῆσῃ ποιήτριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθη-
 τοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ». Μή
 τι ψυχροῦ ποιητοῦ ἐντελέστερον; Ἄλλ' ἡ γνώμη τὸν μι-

μόνον καὶ μόνον θέλων νὰ δείξῃ τὴν κακὴν διάθεσιν τῶν προσφερόντων. Ὅπως δηλαδὴ ἐδῶ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου ἔκανε τὸν καπνὸν καὶ τὴν ἀναθυμίασιν εὐώδη ὁσμὴν, ἔτσι εἰς ἐκείνους ἡ πονηρία τῶν προσφερόντων τὴν θυσίαν ἔκανε τὴν εὐώδη ὁσμὴν μισητὴν.

Ἄς φροντίζωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, πάντοτε νὰ ἐπιδεικνύωμεν ὑγιῆ διάθεσιν. Διότι αὐτὴ γίνεται ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Καθ' ὅσον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς δὲν συνηθίζει νὰ βλέπῃ τόσον αὐτὰ ποὺ κάμνομεν, ὅσον τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρακινούμενοι κάμνομεν αὐτὰ καὶ προσβλέπων πρὸς ἐκείνην ἢ δέχεται τὰς πράξεις μας ἢ τὰς ἀποστρέφεται. Καὶ ἂν λοιπὸν προσευχώμεθα, καὶ ἂν νηστεύωμεν, καὶ ἂν κάμνωμεν ἐλεημοσύνην (διότι αὐταὶ εἶναι αἱ πνευματικαὶ μας θυσίαι), καὶ ἂν κάποιο ἄλλο πνευματικὸν ἔργον ἐπιτελῶμεν, νὰ διαπραττώμεν τοῦτο παρακινούμενοι ἀπὸ καλὴν διάθεσιν, διὰ νὰ ἀποκομίσωμεν καὶ τὸν ἄξιον στέφανον τῶν κόπων μας. Διότι θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πλεον ἄτοπα τὸ νὰ ὑπομένωμεν τοὺς κόπους καὶ νὰ στερούμεθα τῆς ἀμοιβῆς, ὅταν δὲν ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους μᾶς ἔδωσεν.

Διότι εἶναι δυνατὸν μὲ τὴν ἄρρητον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ χωρὶς νὰ ἐπιτελέσωμεν κανένα ἔργον μὲ τὴν διάθεσιν καὶ μόνον νὰ ἀποκομίσωμεν τὸν στέφανον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πρόσεξε τοῦτο τὸ σχετικὸν μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. Ὅταν δηλαδὴ ἰδῆς τὸν ἐγκαταλελειμμένον εἰς τὴν ἀγοράν, τὸν πτωχότατον, καὶ τὸν συμπονέσης καὶ στραφείς πρὸς τὸν οὐρανὸν εὐχαριστήσης τὸν Θεόν, δι' ὅσα σοῦ ἐχάρισε καὶ διὰ τὴν ὑπομονὴν τοῦ πτωχοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θὰ ἤμπορούσες νὰ τὸν χορτάσης, θὰ πάρῃς τὸν μισθὸν μόνον, ἐπειδὴ τὸν ἐσκέφθης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Ὅποιος θὰ δώσῃ μόνον ἓνα ποτήρι κρύο νερὸ εἰς αὐτοὺς ἐπειδὴ εἶναι μαθηταὶ μου, ἀλήθεια σᾶς λέγω, δὲν θὰ χάσῃ τὴν ἀμοιβὴν του». Μήπως ὑπάρχει τίποτε πρὸς εὐτελες ἀπὸ ἓνα ποτήρι δροσεροῦ νεροῦ; Ἄλλ' ἡ διάθεσις ἐπροκάλεσε τὴν

σθὸν αὐτῷ προεξένησε. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναντίου εὐρήσομεν.

Ἄλλ' ἀναγκαῖον γοῦν ταῦτα κινεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵνα τούτων τὴν ἀκριβείαν εἰδότες πολλὴν τῆς εὐγνωμοσύνης ποιῆσθε τὴν ἀσφάλειαν. Ἄκουε γὰρ τί φησὶν ὁ Χριστός· «Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Ὁρθῶς καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἀπὸ τῆς μοχθηρᾶς γνώμης καὶ τὴν κατὰ κρισιν ἐπομένην καὶ διὰ τὴν ἀπερίσκεπτον ὄψιν, ὡς εἰς ἔργον τῆς μοιχείας ἐξεληθούσης αὐτῷ, τὴν κόλασιν ἐπιηρημένην; Ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες, πανταχοῦ τὴν γνώμην ἡμῶν ἀσφαλισώμεθα, ἵνα αὐτὴ τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα παρασκευάσῃ εὐπρόσδεκτα γίνεσθαι. Εἰ γὰρ τὸν καπνὸν καὶ τὴν κνίσσαν ὁσμὴν εὐωδίας ἐποίησε, τί οὐκ ἂν ἐργάσῃται τὰς πνευματικὰς ἡμῶν ταύτας λαιρείας, καὶ πόσης ἡμᾶς οὐ παρασκευάσῃ ἀπολαῦσαι τῆς ἄνωθεν εὐνοίας; «Καὶ ὡσφράνθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας». Εἶδες τὰ παρὰ τοῦ δικαίου γεγενημένα, πῶς, ὅσον μὲν πρὸς τὴν ὄψιν τῶν γεγονότων, εὐτελεῆ ἰσχύανει, ἀπὸ δὲ τῆς ὑγιοῦς αὐτοῦ γνώμης καὶ πάνυ μεγάλα δείκνυται; Σκόπει μοι λοιπὸν τοῦ φιλανθρωποῦ Δεσπότου τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοηθεῖς· οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, διὲ ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος. Οὐ προσθήσω οὖν πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα, ἔτι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς γῆς».

4. Πολὺς τῆς εὐεργεσίας ὁ ὄγκος, καὶ πολὺ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος καὶ ἄφατος τῆς ἀνεξικακίας ἢ ὑπερβολή. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοηθεῖς». Τό, «Διανοηθεῖς», πάλιν ἀνθρωπίνως, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν. «Οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου κατη-

10. Ματθ. 5, 28.

11. Γεν. 8, 21.

ἀμοιβήν ἰου. Τὸ ἴδιον θὰ συναντήσωμεν καὶ εἰς τὴν ἐναντίαν περίπτωσιν.

Εἶναι ἀναγκαῖον ὅμως νὰ ὑπενθυμίζωμεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην σας, οὕτως ὥστε γνωρίζοντες καλῶς αὐτὰ νὰ ἀποδίδεται τὴν εὐγνωμοσύνην ἀσφαλῶς. Διότι ἄκουσε, τί λέγει ὁ Χριστός· «Αὐτὸς ποὺ θὰ ἴδῃ γυναῖκα μὲ σκοπὸν νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ ἤδη ἐμοίχευσε αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του»¹⁰. Βλέπετε ἐδῶ πάλιν, ὅτι λόγῳ τῆς κακῆς διαθέσεως ἀκολουθεῖ ἡ κατάκρισις καὶ ἐπικρέμαται ἡ τιμωρία διὰ τὴν ἀπερίσκεπτον θέαν, ὡσὰν νὰ ἔγινε πραγματικῶς ἡ μοιχεία ἀπ' αὐτόν; Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, νὰ φυλάγωμεν τὴν σκέψιν μας ἀπ' τὸ κάθε τί, οὕτως ὥστε νὰ προπαρασκευάσῃ τὰς πράξεις μας διὰ νὰ γίνουσι εὐπρόσδεκτοι. Διότι ἐὰν ἔκανε τὸν καπνὸν καὶ τὴν ἀναθυμίασιν ὁσμὴν εὐωδίας, πῶς δὲν θὰ δεχθῆ τὰς πνευματικὰς αὐτὰς λατρείας καὶ δὲν θὰ μᾶς προετοιμάσῃ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν τόσῃν πολλὴν εὐνοιάν ἰου; «Καὶ ὡσφράνθη», λέγει, «ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τὴν ὁσμὴν τῆς εὐωδίας». Εἶδες, πῶς αἱ πράξεις τοῦ δικαίου εἶναι εὐτελεῖς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέαν τῶν γεγονότων, ἀλλὰ ἀποδεικνύονται πολὺ μεγαλύτεραι μὲ τὴν καλὴν του διάθεσιν; Πρόσεξε λοιπὸν τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. «Καὶ σκεφθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς εἶπεν· δὲν θὰ προσθέσω ἄλλας κατάρας εἰς τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, διότι ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει πρὸς τὴν πονηρίαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Δὲν θὰ πατάξω πλέον κανένα ζωντανὸν ὄργανισμὸν, ὅπως ἔκανα τώρα, ποτὲ πιά»¹¹.

4. Πολλὴ μεγάλη εἶναι ἡ εὐεργεσία καὶ πολὺ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀκόμη μεγαλύτερη ἡ ἀνεξικακία. «Καὶ σκεφθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς εἶπεν». Τὸ «σκεφθεὶς» λέγεται ἀνθρωπίνως καὶ σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν μας. «Δὲν θὰ προσθέσω ἄλλας κατάρας εἰς τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Καθ' ὅσον τὸν πρωτόπλαστον τὸν κατηράσθη εἰπὼν, «Ἀκάν-

ράσατο εἰπών, «*Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖν*» καὶ ἐπὶ
 τοῦ *Καὶν* πάλιν ὁμοίως. Ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν τὴν ἰσοαύτην
 πανωλεθρίαν ἐπήγαγεν, ἵνα παραμυθῆσθαι τὸν δίκαιον καὶ
 5 θαρρεῖν παρασκευάσῃ καὶ μὴ μέλλῃ λογιζέσθαι καθ' ἑαυτόν,
 «*Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε*», εἰ μέλλοιμεν πάλιν εἰς πλῆ-
 θος ἐπιδιδόντες ἀπόλλυνθαι; Καὶ γὰρ καὶ ἤδη εἶπεν ἐπὶ
 τοῦ Ἰ*Ἀδάμ*, «*Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε*», καὶ ἐπήγαγε κα-
 10 τικλυσιμόν. Ἰ*να* οὖν μὴ ταῦτα λογιζόμενος καὶ σιρέφων
 ἐν διανοίᾳ διηγεκῶς τὴν ἀγωνίαν ἔχῃ, ὅρα φιλανθρωπίαν
 Δεσπότου. «*Οὐ προσθήσω*», φησί, «*ἔτι καταράσασθαι τὴν*
γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Ὅρα πῶς ἐπεσημηματο,
 15 ὅτι διὰ τὴν τούτων μοχθηρίαν τὴν κατάραν ἐπήγαγε τῇ γῆ.
 Εἶτα ἵνα μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἐπειδὴ ἐπὶ τὸ βέλτιον μειθεά-
 λοντο, διὰ τοῦτο αὐτὸς ταύτην ἐποίησατο τὴν ὑπόχρῃσιν, φη-
 σί, «*Οὐ ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ*
τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος». Ξένον φιλανθρωπίας εἶδος. Ἐπειδὴ
 20 ἔγκειται, φησί, ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ
 πονηρὰ ἐκ νεότητος, διὰ τοῦτο, «*Οὐκέτι προσθήσω τοῦ κατα-*
ράσασθαι τὴν γῆν». Ἐγὼ μὲν γάρ, φησί, τὰ παρ' ἑμαυτοῦ
 καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον ἐπιδειξάμην· ἐπειδὴ δὲ δρω τὴν
 25 κακίαν αὐξανομένην, ἐπαγγέλλομαι μηκέτι καταράσασθαι τὴν
 γῆν. Εἶτα δεικνὺς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, ἐπή-
 γαγεν· «*Οὐ προσθήσω οὖν ἔτι παιάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν,*
 30 *καθὼς ἐποίησα, πάσας τὰς ἡμέρας*».)

Ὅρα μοι πῶς διὰ πάντων μεγίστην χαρίζεται τῷ δι-
 καιῷ τὴν παραμυθίαν μᾶλλον δὲ οὐ τῷ δικαίῳ, ἀλλὰ διὰ
 τὴν οἰκειάν ἀγαθότητα καὶ πάσῃ τῇ μελλούσῃ συνίστασθαι
 τῶν ἀνθρώπων φύσει. Τὸ γάρ, «*Οὐ προσθήσω οὖν παιάξαι*
 30 *πᾶσαν σάρκα ζῶσαν*», καὶ τό, «*Καθὼς ἐποίησα*», καὶ τό,
 «*Πάσας τὰς ἡμέρας*», τοῦτό ἐστιν ἐνδεικνυμένου, ὅτι οὐκέτι
 τοιοῦτον ἔσται κλυδώνιον, οὔτε ἰσοαύτη πανωλεθρία καια-
 λήφεται τὴν οἰκουμένην. Εἶτα καὶ τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ

θας καὶ τριβόλους θὰ βγάζη ἢ γῆ»¹². Καὶ εἰς τὸν Κάϊν πάλιν τὸ ἴδιον. Εἶπεν αὐτά, ἐπειδὴ καὶ τώρα ἐπέφερε τόσην καταστροφήν, διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὸν δίκαιον καὶ διὰ νὰ τὸν ὀπλίσῃ μὲ θάρρος καὶ διὰ νὰ μὴ σκέπτεται, ποῖον τὸ κέρδος τῆς δοθείσης εὐλογίας καὶ τοῦ λεχθέντος «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», ἐὰν πρόκειται νὰ καταστραφῶμεν καὶ πάλιν ἀφοῦ αὐξηθοῦμεν; Διότι καὶ εἰς τὸν Ἀδάμ εἶπεν, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε» ἀλλὰ ἐπέφερε τὸν κατακλυσμόν. Διὰ νὰ μὴ ἀγωνιᾷ λοιπὸν σκεπτόμενος αὐτὰ βλέπε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. «Δὲν θὰ προσθέσω», λέγει, «ἄλλας κατάρας εἰς τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Βλέπε πῶς ἐπεσήμανεν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς κακίας ἔστειλε τὴν κατάραν εἰς τὴν γῆν. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν, ἐπειδὴ ἤλλαξαν πρὸς τὸ καλύτερον, λέγει· Ἔπειδὴ ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει συνεχῶς πρὸς τὴν πονηρίαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν». Θαυμαστὸν τὸ εἶδος τῆς φιλανθρωπίας. «Ἔπειδὴ ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει συνεχῶς πρὸς τὴν πονηρίαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν», διὰ τοῦτο, «Δὲν θὰ προσθέσω ἄλλας κατάρας πλέον εἰς τὴν γῆν». Διότι ἐγὼ μὲν, λέγει, τὰς ἀποφάσεις μου τὰς ἐπραγματοποίησα καὶ μίαν καὶ δύο φορές, ἐπειδὴ ὅμως βλέπω, ὅτι αὐξάνεται ἡ κακία, ὑπόσχομαι νὰ μὴ καταρασθῶ πλέον τὴν γῆν. Ἔπειτα δεικνύων τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του, προσέθεσεν· «Ποτὲ πλέον δὲν θὰ πατάξω κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν, ὅπως ἔκανα τώρα».

Πρόσχε πῶς μὲ τὸ κάθε τι παρηγορεῖ τὸν δίκαιον; μᾶλλον ὅμως ὄχι τὸν δίκαιον, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγαθότητά του καὶ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ συγκροτηθῆ. Διότι τὸ «Δὲν θὰ ἐξαφανίσω πλέον κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν» καὶ τὸ «καθὼς ἔπραξα», καὶ τό, «Ὅλας τὰς ἡμέρας», ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ πλέον τέτοιος κατακλυσμός καὶ δὲν θὰ ὑποστῆ ποτὲ τέτοιαν πανωλεθρίαν ἢ οἰκουμένην. Ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἡ παντοτινὴ εὐεργεσία του,

τὸ διηνεκές· «Ἐν πάσαις», φησί, «ταῖς ἡμέραις», τοῦτ' ἔστι, πάντα τὸν αἰῶνα ἐπαγγέλλομαι μηκέτι τοσαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν ἀγανάκτησιν, οὐδὲ οὕτω σύγχυσιν ἐργάσασθαι τῆς τῶν ὠρῶν κράσεως καὶ τῆς τῶν στοιχείων θέσεως. Διὸ
 5 καὶ ἐπήγαγε· «Σπέρμα καὶ θερισμός, ψῦχος καὶ καῦμα, θέρος καὶ ἔαρ ἡμέραν καὶ νύκτα οὐ καταπαύσουσιν». Ἀκίνητος, φησὶν, ἔσται καὶ αὕτη ἡ διατάξις, καὶ οὔτε ἡ γῆ διαλείψει ποτὲ τὰ παρ' ἑαυτῆς τῶ τῶν ἀνθρώπων γένει χορηγοῦσα καὶ τῶν καμάτων καὶ τῆς γεωργίας ἀποδιδούσα τὰς ἀμοιβάς,
 10 οὔτε αἱ τροπαὶ μετακινήθουσι, ἀλλὰ ψῦχος καὶ καῦμα, καὶ θέρος καὶ ἔαρ καθ' ἕκαστον τοῦ ἐνιαυτοῦ κύκλον ἔσται. Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν τοῦ κατακλυσμοῦ καιρὸν ταύτης ὅλης τῆς διατάξεως σύγχυσις τις γέγονε, καὶ καθάπερ ἐν μιᾷ νυκτί, οὕτως ἐν παντὶ τῶ χρόνῳ ἐν τῇ κιβωτῷ διῆγεν ὁ
 15 δίκαιος οὗτος, διὰ τοῦτό φησι νῦν οὔτε ἡ ἡμέρα, οὔτε ἡ νύξ τὸν οἰκεῖον ἐλλείπει δρόμον, ἀλλὰ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀκίνητος ἔσται τοῦτων ἡ λειτουργία.

Εἶδες παράκλησιν ἀρκοῦσαν καὶ δυναμένην ἀναστήσαι τοῦ δικαίου τὸ φρόνημα; εἶδες τῆς εὐγνωμοσύνης οἷαν δέ-
 20 χεται τὴν ἀμοιβήν; Ἄκουε καὶ ἐκ τῶν ἐπαγομένων ἄλλιν τὴν ἄφατον φιλοτιμίαν. «Καὶ εὐλόγησε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἀνξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. Καὶ ὁ τροβός ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ἔσται καὶ
 25 πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ θρόνα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης· ὑπὸ χειρὸς ὑμῶν πάντα δώδεκα. Καὶ πᾶν ἐρπειόν, ὃ ἔστι ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς βρώσιν. Ὡς λάχαρα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα. Πλὴν κρέ-
 30 ας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Ἄξιον ἐνταῦθα θαυμάσαι τοῦ Δεσπότου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα. Ὅρα γὰρ μοι πάλιν τὸν δίκαιον τοῦτον τῆς αὐτῆς εὐλογίας ἀξιούμενον

13. Γεν. 8, 22.

14. Γεν. 9, 1-4.

«Ὅλας τὰς ἡμέρας», λέγει, δηλαδὴ ὑπόσχομαι, ὅτι δὲν θὰ ἐπιδείξω τέτοιαν ἀγανάκτησιν ποτὲ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, οὔτε θὰ συγχύσω τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ τὸν νόμον τῶν φυσικῶν φαινομένων. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν, «Σπορὰ καὶ θερισμός, κρύο καὶ ζέστη, καλοκαίρι καὶ ἄνοιξις, ἡμέρα καὶ νύκτα δὲν θὰ παύσουν νὰ ὑπάρχουν»¹³. Ἀπαράβατος, λέγει, θὰ εἶναι αὐτὸς ὁ νόμος καὶ ἡ γῆ ποτὲ δὲν θὰ παύσῃ νὰ δίδῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων τῶν γεωργῶν, καὶ οὔτε αἱ ἐποχαὶ θὰ ἀλλάξουν, ἀλλὰ κρύο καὶ ζέστη καὶ καλοκαίρι καὶ ἄνοιξις θὰ ὑπάρχῃ εἰς κάθε ἕνα ἔτος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ, κατὰ τὸν χρόνον τοῦ κατακλυσμοῦ ὑπῆρξε κάποια σύγχυσις εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν διάταξιν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἔμενε μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν ὅλον τὸν καιρὸν, ὡσὰν εἰς μίαν νύκτα, διὰ τοῦτο λέγει· τώρα οὔτε ἡ ἡμέρα, οὔτε ἡ νύκτα θὰ χάσῃ τὴν σειρὰν τῆς, ἀλλὰ μέχρι τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος ἡ λειτουργία αὐτῶν θὰ εἶναι ἀμετάβλητος.

Εἶδες παρηγορίαν ἀρκετὴν καὶ δυνατὴν νὰ δώσῃ ἡθικὸν εἰς τὸν δίκαιον; Εἶδες, ποίαν ἀμοιβὴν λαμβάνει ἡ εὐγνωμοσύνη; Ἄκουε πάλιν τὴν ἄρρητον φιλοτιμίαν ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα. «Καὶ εὐλόγησεν», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε καὶ νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν κατακυριεύσετε. Καὶ νὰ εἴσθε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος εἰς ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, καὶ εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς κάθε τι κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης· ὅλα τὰ ἔχω δώσει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σας. Καὶ κάθε ζῶντι ὄργανισμὸν θὰ ἠμπορῆτε νὰ τρώγετε. Ἐχω δώσει τὰ πάντα εἰς ἐσᾶς διὰ νὰ τὰ τρώγετε, ὅπως τὰ χόρτα. Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζῶου δὲν θὰ φάγετε»¹⁴. Ἀξίζει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς ἐδῶ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς καλωσύνης τοῦ Θεοῦ. Πρόσεξε δηλαδὴ, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς ἀξιώνεται τῆς ἰδίας εὐλογίας μὲ τὸν

τῷ Ἀδὰμ καὶ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν ἀρχὴν ἀνακαλεσάμενον διὰ
 τῆς οἰκείας ἀρετῆς, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ἄφατον τοῦ Δεσπό-
 του φιλανθρωπίαν. Ὡσπερ γὰρ ἐπ' ἐκείνου ἔλεγεν, «Αὐξά-
 νεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατα-
 5 κυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης,
 καὶ τῶν ἐρπειῶν, καὶ πειτειῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θη-
 ρίων τῆς γῆς»· οὕτω νῦν φησι «Καὶ ὁ τρόμος ὑμῶν καὶ
 ὁ φόβος ἔσται ἐπὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ
 πάντα τὰ ὄρνεα. Καὶ πᾶν ἐρπειόν, ὃ ἔστι ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς
 10 βρωσίν. Ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα. Πλὴν
 κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε».

Ὅρα τὸν αὐτὸν κανόνα ἐτέρως διασωζόμενον, τὸν ἐπὶ
 τοῦ πρωτοπλάσιου. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖ μετὰ τὸ πάντων ἐγ-
 χειρίσαι τὴν ἀρχήν, καὶ τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ παρασχεῖν
 15 τὴν ἀπόλαυσιν, ἐνὸς ξύλου μόνον ἀπέχεσθαι ἐκέλευσεν, οὕτω
 δὴ καὶ ἐνταῦθα μετὰ τὴν εὐλογίαν, καὶ τὸ φοβερόν αὐτὸν
 κατασιῆσαι τοῖς θηρίοις καὶ πάντα τὰ πειτεινὰ καὶ τὰ ὄρνεα
 ὑπὸ χεῖρα ποιῆσαι, φησί· «Πᾶν ἐρπειόν ζῶν ὑμῖν ἔσται
 εἰς βρωσίν ὡς λάχανα χόρτου ὑμῖν δέδωκα τὰ πάντα».

20 Ἐντεῦθεν ἀρχὴ κρεωφαγίας γίνεται, οὐχ ἵνα εἰς γαστρι-
 μαργίαν αὐτοὺς ἀλείψῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤμελλον ἐξ αὐτῶν θυ-
 σίας ἀναφέρειν οἱ ἄνθρωποι καὶ εὐχαριστίας ποιεῖσθαι τῷ
 Δεσπότῃ, ἵνα μὴ δόξωσιν ὡς ἀφιερωμένων ἀπέχεσθαι, διὰ
 τοῦτο τῆς βρώσεως τὴν ἐξουσίαν χαρίζεται καὶ πολλὴν τὴν
 25 ἄδειαν παρέχει. «Ὡς λάχανα χόρτου, φησί, δέδωκα ὑμῖν
 τὰ πάντα». Ἐἴτα καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τοῦ ἐνὸς ξύλου
 ἐντειλείται μετὰ τὴν πάντων ἀπόλαυσιν ἀπέχεσθαι, οὕτω καὶ
 ἐνταῦθα, μετὰ τὸ πάντων ἀδεῶς ἐπιτρέψαι τὴν ἐστίασιν,
 φησί· «Πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Τί οὖν

Ἄδὰμ καὶ μετὰ τὴν ἰδικήν του ἀρετὴν ἢ μᾶλλον ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ ἀνακαλεῖ τὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὸν πρωτόπλαστον. Ὅπως δηλαδὴ εἶχεν εἰπεῖ εἰς ἐκεῖνον, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε, καὶ νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν κατακυριεύσετε καὶ νὰ εἴσθε οἱ κυρίαρχοι τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, τῶν ἔρπειων καὶ τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς», ἔτσι καὶ τώρα λέγει «Καὶ νὰ εἴσθε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος εἰς ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς καὶ εἰς ὅλα τὰ πτηνά. Καὶ κάθε ζῶντα ὄργανισμὸν θὰ ἠμπορῆτε νὰ τρώγετε. Ἐξω δώσει τὰ πάντα εἰς ἑσᾶς διὰ νὰ τρώγετε ὅπως τὰ χόρτα. Πλὴν ὅμως κρέας μετὰ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε».

Πρόσεχε πῶς διασώζεται ὁ ἴδιος ὁ νόμος μετὰ ἄλλον τρόπον ἀπ' αὐτὸν ποὺ ἐδόθη εἰς τὸν πρωτόπλαστον. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ, ἀφοῦ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν τῶν πάντων εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ τοῦ ἐχάρισε τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παραδείσου, τὸν διέταξε νὰ ἀπέχη μόνον ἀπὸ ἕνα δένδρον, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ μετὰ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Νῶε ὡς φοβεροῦ καὶ ὡς κυρίαρχου ἔναντι τῶν ἀγρίων θηρίων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ὀρνέων, λέγει «Κάθε ζῶντα ὄργανισμὸν θὰ ἠμπορῆτε νὰ τρώγετε. Ἐξω δώσει τὰ πάντα εἰς ἑσᾶς διὰ νὰ τὰ τρώγετε ὅπως τὰ χόρτα». Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ κρεωφαγία, ὅχι διὰ νὰ τοὺς παρακινήσῃ εἰς τὴν γαστριμαργίαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο μετὰ αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι νὰ προσφέρουν θυσίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστοῦν, διὰ νὰ μὴ φανῆ, ὅτι ἀπέχουν ἀπὸ ἀφιερῶματα, διὰ τοῦτο τοὺς παραχωρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς βρώσεως καὶ τοὺς παρέχει πολλὴν ἐλευθερίαν. «Σᾶς ἔχω δώσει», λέγει, «τὰ πάντα διὰ νὰ τὰ τρώγετε ὅπως τὰ χόρτα». Ἐπειτα, ὅπως ἀκριβῶς ἔδωκε τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν Ἄδὰμ νὰ ἀπέχη ἀπὸ ἕνα μόνον δένδρον μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν πάντων, ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ ἐπέτρεψε τὴν βρώσιν τῶν πάντων χωρὶς φόβον, λέγει· «Πλὴν ὅμως κρέας μετὰ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγε-

βούλεται τὸ εἰρημένον; τί ἐστὶ, «Κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς»; Τοῦτ' ἐστὶ, πρῆκτόν. Τοῦ γὰρ ἀλόγου ἢ ψυχῆ τὸ αἷμα τωγχάνει.

5. Ἐπεὶ οὖν τὰς θυσίας ἡμελλον ἐπιτελεῖν τὰς διὰ τῶν ἀλόγων, μονοουχὶ διδάσκει αὐτοὺς λέγων, ὅτι τὸ μὲν αἷμα ἐμοὶ ἀφώρισται, τὸ δὲ κρέας ὑμῖν. Ταῦτα δὲ ποιεῖ, ἄνωθεν προανασιέλλων αὐτῶν τὴν ὁρμὴν τὴν περὶ τὴν ἀνδροφορίαν. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς καὶ εὐλαθεσιέτους αὐτοὺς ἐντεῦθεν ποιῆσαι βουλόμενος ταῦτα διατάττειται, ἄκουε τῶν ἐξῆς. Καὶ γὰρ τὸ ὑμέτερον αἷμα, φησί, τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἐκζητήτω αὐτὸ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων, καὶ ἐκ χειρὸς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ ἐκζητήτω τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Τί οὖν; ἢ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὸ αἷμα τωγχάνει; Οὐ τοῦτο λέγει· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ κέχρηται, ὡς ἂν τις εἴποι τιτί, τὸ αἷμά σου βασιάζω ἐν ταῖς χερσὶ μου, ἀντὶ τοῦ, τὴν ἐξουσίαν ἔχω τῆς ἀναιρέσεώς σου.

“Οὐ γὰρ οὐ τὸ αἷμά ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ψυχῆ, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι». Καὶ ὅρα τὴν διαφορὰν ὅσην ἐποίησατο. «Ὁ ἐκχέων», φησὶν, αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὸ αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόني Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἀνθρώπον». Ἐγγήσόν μοι, ὅσον τὸν φόβον διὰ τοῦ ρήματος ἐπετείχισεν. Εἰ καὶ τὸ ὁμογενές, φησί, μὴ γίνεται σοι κώλυμα, οὐδὲ ἡ κοινωρία τῆς φύσεως ἀπίσθησί σε τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν συμπάθειαν τὴν ἀδελφικὴν ἀπωσάμενος, ὅλος γίνῃ τοῦ μισοῦ τούτου τολμήματος, ἐγγόει ὅτι καὶ εἰκόνα Θεοῦ δεδημιούργηται καὶ ὅσης ἡξίωται παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς προεδρίας καὶ ὅτι πάσης τῆς κτίσεως τὴν ἐξουσίαν ἀναδέδεικται καὶ παῦσαι τῆς μοχθηροῦς γνώμης. Τί οὖν φησιν; Ἐὰν μυρίους τις ἐργάσῃται φόνους, καὶ ἰσοσῶτα αἵματα ἐκχέῃ, πῶς τὴν ἀξίαν δώῃ δίκην, τοῦ αἵματος αὐτοῦ

15. Γεν. 9, 5.

17. Γεν. 9, 6.

16. Ματθ. 10, 28.

τε». Τί σκοπὸν ἔχει αὐτὸς ὁ λόγος; Τί σημαίνει «Κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου»; Τοῦτο φανερώνει τὸ πνιγμένον. Διότι ἡ ζωὴ τοῦ ἀλόγου εἶναι τὸ αἷμα.

5. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ προσφέρουν τὰς θυσίας τῶν ἀλόγων ζῶων, διδάσκει λέγων, ὅτι τὸ αἷμα προορίζεται δι' ἐμέ, τὸ δὲ κρέας διὰ σᾶς. Κανονίζει αὐτά, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀνθρωποκτονίαν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀλήθεια καὶ ὅτι ἐντέλεται αὐτὰ διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ περισσότερον εὐλαβεῖς, ἄκουε καὶ τὰ ἀκόλουθα. «Διότι τὸ ἰδικόν σας αἷμα», λέγει, «τὸ αἷμα τῶν ψυχῶν σας, θὰ τιμωρήσω μὲ τὰ ἄγρια θηρία, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξαπολύσω ἐναντίον σας καὶ μὲ ἄλλον ἄνθρωπον θὰ τιμωρήσω ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀφαιρεῖ ἀνθρωπίνην ζωὴν»¹⁵. Τί λοιπόν; Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ αἷμα; Δὲν λέγει τοῦτο, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς, «κρατῶ τὸ αἷμα σου εἰς τὰ χέρια μου», ἀντὶ νὰ εἴπῃ «ἔχω τὴν δύναμιν νὰ σὲ φονεύσω».

Ὅτι δὲ δὲν εἶναι τὸ αἷμα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἄκουε τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει· «Μὴ φοβῆσθε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ φονεύουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν καὶ νὰ φονεύσουν τὴν ψυχὴν»¹⁶. Καὶ πρόσεχε πόσῃν διαφορὰν ἐχρησιμοποίησεν. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος χύνει αἷμα ἀνθρώπου, λέγει, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ θὰ κυθῆ τὸ ἰδικόν του, διότι ἐδημιούργησα τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ»¹⁷. Κατανόησε πόσον φόβον ἐμβάλλει μὲ τὸ λεχθέν. Διότι, λέγει, ἐὰν δὲν σὲ ἐμποδίζῃ τὸ ἴδιον γένος, οὔτε ἡ φυσικὴ συγγένεια σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ κακὸν ἐγχείρημα, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀπωθήσῃ καὶ τὴν ἀδελφικὴν συμπάθειαν, παρασύρῃσαι ἀπὸ τὸ μιαρὸν τοῦτο τόλμημα, σκέψου, ὅτι ἐδημιουργήθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ πόσῃν ὑπεροχὴν ἠξιώθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως, καὶ δίωξε τὴν κακὴν σου ἀπόφασιν. Τί λοιπὸν λέγει; Ἐὰν κάνη κάποιος μυρίους φόνους καὶ χύσῃ τόσα αἷματα, πῶς θὰ λάβῃ τὴν ἀξίαν τιμωρίαν, ἐὰν κυθῆ μόνον τὸν ἰδικόν του αἷμα; Μὴ σκέπτεσαι τοῦτο,

μόνου ἐκχυθέντος; Μὴ τοῦτο λογίζου, ἄνθρωπε, ἀλλ' ἐννόει
 δι τοιοῦτον μετ' οὐ πολὺ δέξεται σῶμα ἄφθαρτον, τὸ δυνά-
 μενον διηνεκῆ καὶ αἰώνιον κόλασιν ὑπέχειν.

Κἀκεῖνο δὲ σκόπει πῶς μετὰ ἀκριβείας διετάξαιτο. Ἐπι
 5 μὲν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου φησί, μὴ ἐκχέης αἷμα· ἐπὶ δὲ τῶν
 ἀλόγων οὐκ εἶπε, μὴ ἐκχέης, ἀλλὰ, «Πλὴν κρέας ἐν αἵματι
 ψυχῆς οὐ γάγεσθε». Ἐκεῖ, μὴ ἐκχέης· ἐνταῦθα, μὴ φάγης.
 Εἶδες ὅσον τὸ ἀνεπαχθὲς ἔχουσιν αὐτοῦ αἱ νομοθεσίαι;
 πῶς κοῦφαι καὶ ράδια αἱ ἐντολαί; πῶς οὐδὲν βαρὺ οὐδὲ
 10 φορτικὸν ἐπιζητεῖ παρὰ τῆς ἡμετέρας γύσεως; Λέγουσι
 γὰρ τινες βαρὺ καὶ γεῶδες καὶ νοσοποῖον εἶναι τὸ τῶν ἀ-
 λόγων αἷμα. Ἄλλ' ἡμεῖς μὴ δι' ἐκεῖνον τὸν φιλοσοφώτερον
 λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Δεσπότου νομοθεσίαν τὴν φυλακίην
 ὀφείλομεν ἐκδεικνυσθαι. Εἶτα ἵνα μάθωμεν ἀκριβῶς τί-
 15 νος ἔνεκεν τοσαύτην ταύτης τῆς ἐντολῆς τὴν ἀκριβείαν ἐ-
 ποιήσαιο, καὶ δι ἀναχαλιζῶν τῶν ἀνθρώπων τὴν φορτικὴν
 γνώμην φησίν, «Ὑμεῖς δὲ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ
 πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς» οὐχ ἁπλῶς
 εἶπεν, Ὑμεῖς δέ, ἀλλὰ μονορουχὶ λέγων, ὑμεῖς οἱ ὀλίγοι,
 20 οἱ εὐαρίθμητοι πᾶσαν τὴν γῆν πληρώσατε, καὶ κατακυριεύ-
 σατε αὐτῆς· τοῦτ' ἔστι, τὴν ἀρχὴν ἔχετε, καὶ τὴν ἐξουσίαν,
 καὶ τὴν ἀπόλαυσιν.

Ὅρα μοι Θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς πρότερον μεγάλας
 τὰς εὐεργεσίας δωρούμενος, τότε καὶ νόμον καὶ ἐντολὴν
 25 δίδωσι. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, μετὰ τὸ ἐγκατοικῆσαι
 ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ τὴν τοσαύτην ἀπόλαυσιν χαρίσασθαι,
 τότε τὴν ἀποχὴν τοῦ ξύλου ἐνετείλατο· οὕτω καὶ ἐνταῦθα
 μετὰ τὸ ὑποσχέσθαι μηκέτι τοιαύτην ἐπάξειν πανωλεθρίαν,
 μηδὲ ἀγανάκησιν τοιαύτην ἐπιδειξασθαι, ἀλλὰ ἀκίνητα
 30 μέχρι τῆς συντελείας εἶν ἅπαντα τὰ στοιχεῖα διαμένειν,
 ἕκαστον τὸν οἰκεῖον δρόμον καὶ τὴν οἰκείαν τάξιν ἀποπλη-
 ροῦντα καὶ εὐλογίας αὐτοὺς ἀξιῶσαι καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐξου-

ἄνθρωπε, ἀλλὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν θὰ ἀποκτήσῃ τέτοιο σῶμα, τὸ ὁποῖον θὰ δύναται νὰ τιμωρῆται αἰωνίως.

Καὶ ἐκεῖνο νὰ προσέχῃς, πῶς δηλαδὴ τὰ ἐκανόνισε ἀκριβῶς. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, «νὰ μὴ χύσῃς αἷμα», διὰ τὰ ἄλογα ζῶα ὅμως δὲν εἶπε, «νὰ μὴ χύσῃς», ἀλλὰ, «πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε». Ἐκεῖ, «νὰ μὴ χύσῃς», ἐδῶ, «νὰ μὴ φάγῃς». Εἶδες πόσον αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δύσκολοι; Πῶς αἱ ἐντολαὶ εἶναι ἐλαφραὶ καὶ εὐκόλοι; Διατί δὲν ζητεῖ ἀπὸ μᾶς τίποτε τὸ βαρὺ καὶ τὸ δύσκολον; Διότι λέγουν μερικοί, ὅτι τὸ αἷμα τῶν ἀλόγων ζώων εἶναι βαρὺ, ἀπὸ κῶμα καὶ πρόξενον ἀσθενειῶν. Ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ προσέχωμεν ὄχι δι' ἐκεῖνον τὸν περισσότερον πρακτικὸν λόγον, ἀλλὰ διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα διὰ νὰ μάθωμεν, διατί ὠμίλησε μὲ τόσην ἀκρίβειαν διὰ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καὶ ὅτι ἐδίδαξεν αὐτὰ διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς φονικὰς τάσεις τῶν ἀνθρώπων, λέγει «Σεῖς δὲ νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε καὶ νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ κυριεύσετε αὐτὴν». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Σεῖς δέ», ἀλλὰ ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, σεῖς οἱ ὀλίγοι, οἱ μετρημένοι εἰς τὰ δάκτυλα, νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν κατακυριεύσετε. Ἐχετε δηλαδὴ τὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν.

Πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ, ἀφοῦ πρῶτα χάριση πολλὰς εὐεργεσίας ἔπειτα νομοθετεῖ καὶ ἐντέλλεται. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸν Ἀδὰμ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὸν παράδεισον καὶ τὴν δώριον τῆς ἀπολαύσεως, τότε δίδει τὴν ἐντολὴν τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὸ δένδρον, ἔτσι καὶ ἐδῶ μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρῃ ποτὲ πλέον τέτοια καταστροφὴν, οὔτε θὰ ἐπιδείξῃ τέτοια ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ θὰ ἀφήσῃ πάντα τὰ φυσικὰ φαινόμενα νὰ μείνουν ἀμετακίνητα μὲ τὸ νὰ ἀκολουθῇ τὸ καθὲν τὴν ὁδὸν τοῦ καὶ τὴν τάξιν τοῦ ἀφοῦ τοὺς ἐχάρισεν τὴν εὐλογίαν

οίαν δωρήσασθαι τὴν κατὰ τῶν ἀλόγων ἀπάντων, καὶ τῆς
 κρεωφαγίας τὴν ἄδειαν παρασχεῖν, τότε γησί, «Πλὴν κρέ-
 5 ας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Εἶδες πῶς πρότερον εὐεργ-
 γειεῖ καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἄφαιτον ἐπιδεικνυται καὶ τότε
 10 ἐπιτάττει; Καίτοι γε ἐπ' ἀνθρώπων οὐκ ἂν ποτε τοῦτο γέ-
 ροιτο. Οἱ γὰρ ἄνθρωποι πρότερον βούλονται τὰ παρ' ἑαυτῶν
 ἐπιτατιόμενα εἰς ἔργον ἐκβῆναι, καὶ πολλὴν ἐπιδειξασθαι
 τὴν εὐνοίαν τοὺς τὰ ἐπιτάγματα δεχομένους, καὶ τὴν τού-
 των ἐκπλήρωσιν ποιουμένους, καὶ τότε ἄρα ἀμείβεσθαι τοὺς
 15 πολλὴν τὴν ὑπακοὴν ἐπιδειξαμένους. Ἐπὶ δὲ τοῦ κοινοῦ
 πάντων Δεσπότου τὸ ἐναντίον πρότερον εὐεργειεῖ καὶ τῷ
 πλήθει τῶν εὐεργεσιῶν ἐφέλκεται τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ
 τότε κοῦφα καὶ ράδια ἐπιτάττει, ἵνα καὶ τῇ εὐκολίᾳ τῶν
 ἐπιταγμάτων καὶ ταῖς προλαβούσαις εὐεργεσίαις διεγρηγο-
 15 μένοι πρὸς τὴν τούτων ἐπειχθῶμεν ἐκπλήρωσιν.

Μὴ τοίνυν ραθυμῶμεν, ἀγαπητοί, μηδὲ ὀκνηρότεροι γι-
 νώμεθα περὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐπιταχθέντων, καὶ τὰς προ-
 λαβούσας εὐεργεσίας λογιζόμενοι καὶ τῶν ἐπιταγμάτων τὴν
 εὐκολίαν, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τῶν μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν
 20 ἡμῖν τεταμιευμένων, ἀλλὰ νήφωμεν καὶ περὶ τὴν ἐργασίαν
 σπεύδωμεν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένων ἡμῖν ἐντολῶν
 καὶ τὰς ὁδοὺς, ἃς ἐχαρίσατο τῇ ἡμετέρα φύσει πρὸς τὴν
 τῶν ψυχῶν ἡμῶν συντελούσας σωτηρίαν, μὴ ἀποπεμνώμε-
 θα, ἀλλὰ τῷ ὑπολειπομένῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν χρόνῳ εἰς δέον
 25 χρυσάμενοι καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονηθώμεθα, καὶ πολλὴν
 ἑαυτοῖς τὴν παρησίαν προαποθώμεθα, καὶ μάλιστα νῦν,
 ὡς ἔτι ἐνέσκηκε τὸ λειπόμενον τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς μέρος.

6. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγος ἐστὶν ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς ὁ ὑπο-
 λειπόμενος, εἰ βουληθεῖμεν μικρὸν ἀνανῆναι. Τοῦτο δὲ
 30 εἶπον, οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτου χρόνου μόνον δεῖται τῶν ἡμαρ-
 τημένων ἡμῖν ἢ διόρθωσις, ἀλλ' ἐπειδὴ Δεσπότην ἔχομεν
 φιλόανθρωπον καὶ ἡμερον, καὶ οὐ δεῖται χρόνου πολλοῦ
 μόνον ἐὰν μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος καὶ τῆς νήψεως αὐ-
 τῷ προσίωμεν, ἀποστήσαντες ἑαυτοὺς τῶν βεβιωμένων ἀπάν-

καὶ τὴν παλαιὰν δύναμιν πρὸς ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὴν ἄδειαν τῆς κρεωφαγίας, τότε λέγει, «Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε». Εἶδες πῶς εὐεργετεῖ πρῶτα καὶ ἐπιδεικνύει τὴν ἄπειρον φιλοτιμίαν του καὶ τότε διατάσσει; Ἄν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους βεβαίως τοῦτο δὲν θὰ ἐγίνετο ποτέ. Διότι οἱ ἄνθρωποι πρῶτα θέλουν νὰ ἐκπληρωθοῦν αἱ διαταγαὶ των καὶ νὰ εὐνοήσουν τοὺς δεχομένους αὐτὰς καὶ τοὺς ἐκτελοῦντας αὐτὰς καὶ τότε νὰ ἀνταμείψουν τοὺς ἐπιδείξαντας ὑπακοήν. Εἰς τὸν Θεὸν ὅμως τὸν Κύριον ὄλων, συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Εὐεργετεῖ προηγουμένως καὶ προσελκύει μὲ τὸ πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν τὴν ἰδικήν μας φύσιν, καὶ μετὰ διατάσσει ἡπίως καὶ εὐκόλως, οὕτως ὥστε νὰ σπεύσωμεν νὰ τὰς ἐκπληρώσωμεν παρακινούμενοι καὶ ἀπὸ τὴν εὐκολίαν τῶν διαταγῶν καὶ ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας ποῦ προηγήθησαν.

Ἄς μὴ ἀδιαφοροῦμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, οὔτε νὰ γινώμεθα πρὸ ὀκνηροὶ εἰς τὴν ὑπακοήν τῶν ἐντολῶν καὶ σκεπτόμενοι τὰς προηγουμένας εὐεργεσίας, καὶ τὴν εὐκολίαν τῶν ἐντολῶν καὶ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας κρατᾷ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν διαταγῶν του, ἅς ἀγρυπνώμεν καὶ ἅς σπεύδωμεν διὰ νὰ ἐπιτελέσωμεν αὐτὰ ποῦ ἐντέλλεται ὁ Θεὸς καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείπωμεν τὰς ὁδοὺς, τὰς ὁποίας ἐχάρισεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας, καὶ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς μας χρησιμοποιοῦντες, ὅπως πρέπει, καὶ τὰς ἁμαρτίας θὰ ἀπαλείψωμεν καὶ πολὺ θάρρος θὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τώρα μάλιστα ποῦ ὑπολείπεται ἀκόμη χρόνος ἀπὸ τὴν ἀγίαν Τεσσαρακοστήν.

6. Διότι δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπολειπομένων ἡμερῶν, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ συνέλθωμεν ὀλίγον. Εἶπον δὲ αὐτὸ ὅχι ἐπειδὴ χρειάζεται μόνον τόσος χρόνος, διὰ νὰ διορθωθοῦν τὰ ἁμαρτήματά μας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχομεν Θεὸν φιλόανθρωπον καὶ ἡμέρον καὶ δὲν ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον. Μόνον νὰ πλησιάσωμεν αὐτὸν μὲ πολλὴν θερμότητα καὶ κατάνυξιν, ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ ὅλα τὰ ἐγκόσμια καὶ

των, καὶ προσηλώσαντες τῇ ἄνωθεν ροπῇ. Καὶ γὰρ οἱ Νι-
 νευῖται τοσοῦτω πλήθει ἁμαρτιῶν βεβαρημένοι, ἐπειδὴ πολ-
 λῇ καὶ ἀκριβεῖ τῇ μετανοίᾳ ἐχρήσαντο, οὐκ ἐδεήθησαν πλέον
 ἢ τριῶν ἡμερῶν πρὸς τὸ ἐκκαλέσασθαι τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγα-
 5 θότητα, καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν ἄκυρον
 ἀποφῆναι. Καὶ τί λέγω, οἱ Νινευῖται; Ὁ λησιτῆς ὁ ἐπὶ τοῦ
 σταυροῦ οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ἐδεήθη. Καὶ τί λέγω μιᾶς ἡμέ-
 ρας; Οὐδὲ θραχείας ὥρας. Τοσαύτη ἐστὶν ἡ περὶ ἡμᾶς τοῦ
 Θεοῦ φιλανθρωπία. Ἐπειδὴν γὰρ ἴδῃ τὸν τόνον τῆς ἡμε-
 10 τέρας γνώμης καὶ πόθῳ ζέοντι προσιόντας ἡμᾶς, οὐ μέλλει,
 οὐδὲ ἀναβάλλεται, ἀλλὰ ταχεῖαν παρέχει τὴν παρ' ἑαυτοῦ
 φιλοτιμίαν, καὶ λέγει «Ἐτι λαλοῦντός σου ἐρῶν ἰδοὺ πάρεμι».

Ἄν τολῶν βουληθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις
 ταύταις σπουδῆν ἵνα ἐπιδείξασθαι, καὶ τῇ συμμαχίᾳ τῇ
 15 ἀπὸ τῆς γησιείας εἰς δέον χρῆσασθαι καὶ τὴν ραθυμίαν
 ἀποτιναξάμενοι εὐχὰς ἐκτενεῖς ποιήσασθαι πρὸς τὸν Δεσπό-
 την, δάκρυα θεορᾶ προχέειν, κατηγορεῖν συνεχῶς τῶν ἡμῖν
 πεπλημμελημένων, προτιθέναι καθάπερ ἰατρῶ τὰ ἡμέτερα
 τραύματα, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔλκη δεικνύναι, καὶ τὴν παρ'
 20 αὐτοῦ ἰατρειάν ἐπιζητεῖν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσ-
 φέρειν, συντριβὴν διανοίας, κατάνυξιν ἀκριβοῦς, ἐλεημοσύνην
 δαψιλῆ, τὰ λοιπὰ πάθη τὰ διαταράττοντα ἡμῶν τὸν λογισμὸν
 χαλινῶν, καὶ ἐξορίζειν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς καὶ μήτε ὑπὸ
 τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας πολιορκεῖσθαι, μήτε μνησικα-
 25 κεῖν πρὸς τοὺς πλησίον, καὶ ἐχθροδῶς διακεῖσθαι πρὸς
 τοὺς ὁμογενεῖς. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ὁ Θεὸς μισεῖ καὶ
 ἀποσιρέφεται, ὡς τὸν μνησικακοῦντα ἄνθρωπον καὶ τὴν
 ἐχθραν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐπὶ τῆς ψυχῆς διηνεκῶς φυ-
 λάττοντα. Τοσαύτη γὰρ ταύτης ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας ἡ λύμη,
 30 ὅτι καὶ φιλανθρωπίαν Θεοῦ ἀνεκαλέσατο.

Καὶ ἵνα μάθητε, ὑπομῆναι ὑμᾶς θούλομαι τῆς παρα-
 βολῆς τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κειμένης, ὅπως ἐκεῖνος ὁ τῶν

προσηλωθούμεν εἰς τὴν ἄνωθεν βοήθειαν. Διότι καὶ οἱ Νινευῖται, ἂν καὶ ἦσαν ὑπὸ τὸ βάρος τόσων ἁμαρτιῶν, ἐπειδὴ ἐπέδειξαν μεγάλην καὶ ἀκριβῆ μετάνοιαν δὲν ἐχρειάσθησαν περισσοτέρας ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας, διὰ νὰ ἐπικαλεσθῶν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀκυρώσουν τὴν ἐναντίον των ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Καὶ τί λέγω οἱ Νινευῖται; Ὁ ληστής εἰς τὸν σταυρὸν δὲν ἐχρειάσθη οὔτε μίαν ἡμέραν. Διατί λέγω μίαν ἡμέραν; Οὔτε ὀλίγην ὥραν ἐχρειάσθη. Τόση εἶναι ἡ πρὸς ἡμᾶς φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅταν ἴδῃ τὴν ἔντασιν τῆς θελήσεώς μας καὶ νὰ πλησιάζωμεν μὲ ζέοντα πόθον δὲν καθυστερεῖ, οὔτε ἀναβάλλει, ἀλλὰ χαρίζει ταχέως τὴν φιλοτιμίαν του καὶ λέγει· «Ἐνῶ σὺ ἀκόμη ὀμιλεῖς θὰ σοῦ εἰπῶ, ἰδοὺ εἶμαι παρών»¹⁸.

Ἦμποροῦμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπιδείξωμεν κάποιαν σπουδὴν κατὰ τὰς ὀλίγας αὐτὰς ἡμέρας καὶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν δεόντως τὴν νηστείαν καὶ νὰ ἀναπέμψωμεν προσευχὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἀποφεύγοντες τὴν ἀδιαφορίαν, νὰ χύσωμεν θερμὰ δάκρυα, νὰ περιφρονήσωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, νὰ ἐκθέσωμεν ὡσὰν πρὸς ἰατρὸν τὰ τραύματά μας καὶ νὰ δεικνύωμεν τὰς πληγὰς τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ ἐπιζητῶμεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ θεραπείαν καὶ νὰ ἐκτελῶμεν ὅλα, τὴν συντριβὴν τῆς ψυχῆς, ἀκριβῆ κατάνυξιν, πλουσίαν ἐλεημοσύνην, χαλινὸν εἰς τὰ πάθη, ποὺ διαταράττουν τὴν σκέψιν μας, καὶ νὰ τὰ ἐκδιώκωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ μὴ μᾶς πολιορκῆ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, μήτε νὰ κρατῶμεν κακίαν πρὸς τοὺς πλησίον μας καὶ οὔτε νὰ διακεῖμεθα ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας. Διότι ὁ Θεὸς δὲν μισεῖ καὶ δὲν ἀποστρέφεται τίποτε τόσον, ὅσον τὸν μνησικακὸν ἄνθρωπον καὶ αὐτὸν ποὺ φυλάττει τὴν ἔχθραν πρὸς τὸν πλησίον πάντοτε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του. Εἶναι δηλαδὴ τόσον μεγάλη ἡ ζημία αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας, ὥστε ἀνακαλεῖ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

Καὶ διὰ νὰ μάθετε, θέλω νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὴν παραβολὴν τοῦ εὐαγγελίου, πῶς δηλαδὴ ἔλαβε τὴν συγκώρε-

μυρίων ταλάντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος παρὰ τοῦ δεσπότου, ἐπειδὴ προσέπεσε, καὶ ἐδεήθη, καὶ ἰκέτεινε. «Σπλαγχνισθεὶς γάρ», φησὶν, «ὁ κύριος αὐτοῦ ἀπέλυσε αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον συνεχώρησεν αὐτῷ». Εἶδες εὐσπλαγγίαν δεσπότου; Ἐκεῖνος προσέπιπεν ἰκειύων προθεσίαν αὐτῷ δοθῆναι. «Μακροθύμησον γὰρ ἐπ' ἐμοί», φησί, «καὶ πάντα σοὶ ἀποδώσω». Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς δεσπότης, ὁ κηδεμὼν καὶ φιλάνθρωπος, ἐπικαμφθεὶς τῷ ἰκέτῃ, οὐχ ὅσον ἤτησε, ἰσοοῦτον παρέσχεν, ἀλλ' ὅσον οὐδὲ ἐνενόησε. Τοιοῦτον γὰρ αὐτῷ ἔθος αἰεὶ νικᾶν καὶ προφθάνειν τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις. Ἐκείνου τοίνυν ἐνδοθῆναι παρακαλέσαντος καὶ ὑποσχομένου πᾶσαν ποιήσασθαι τὴν ἔκτισιν, ὁ ἀγαθότητι νικῶν τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα, σπλαγχνισθεὶς λοιπὸν ἀπέλυσε αὐτόν καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

Εἶδες τί μὲν ὁ δοῦλος ἠτήσατο, ὅσον δὲ ὁ δεσπότης ἔχαρίζατο; Ὅρα πάλιν αὐτοῦ τούτου τὴν ἀπόνοιαν. Διόν γὰρ κατὰ τὴν ἰσαύτην φιλάνθρωπίαν καὶ τὴν ἄγατον εὐεργεσίαν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην συμπαθέσταιον αὐτὸν κατασιῆσαι περὶ τοὺς ὁμογενεῖς, ὁ δὲ τὸ ἐναντίον ἐπιδεικνυται. Ἐξελθὼν γάρ, φησὶν, οὗτος αὐτός, ὁ τῶν μυρίων ταλάντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος. Ἀκούετε, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριθείας· τὰ γὰρ τούτω συμβάντα ἰκανὰ καθικέσθαι τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ πείσαι τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα ἐξορίσαι τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας. «Οὗτος τοίνυν ἐξελθὼν εὔρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια». Σκόπει πόσον τὸ μέσον. Ὡδε οὐνδούλος ὁ ὀφείλων ἑκατὸν δηνάρια, ἐκεῖ δεσπότης ὁ ἀπαιτῶν, καὶ μύρια ἦν τάλαντα· καὶ ὅμως ἐπειδὴ εἶδεν ἰκειεύοντα καὶ παρακαλοῦντα, συνεχώρησεν· οὗτος δὲ «Κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε, λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις». Τί οὖν; «Πεσών», φησὶν,

19. Ματθ. 18, 27.

20. Ματθ. 18, 26.

21. Ματθ. 18, 28.

22. Ματθ. 18, 28.

σιν ἐκεῖνος ὁ ὀφειλείης τῶν μυρίων ταλάντων ἀπὸ τὸν Κύριόν του, ἐπειδὴ ἔπescen εἰς τοὺς πόδας καὶ παρεκάλεσε καὶ ἰκέτευσε. «Καὶ ἀφοῦ τὸν εὐσπλαχνίσθη, λέγει, ὁ κύριός του τὸν ἄφησε ἐλεύθερον καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ χρέος του»¹⁹. Εἶδες εὐσπλαχνίαν κυρίου; Ἐκεῖνος ἔπιπτεν εἰς τοὺς πόδας του παρακαλῶν νὰ τοῦ δοθῆ προθεσμία. Διότι λέγει «Κάνε ὑπομονὴν καὶ ὅλα θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω»²⁰. Ἀλλὰ ὁ καλὸς κύριος, ὁ φιλόανθρωπος κηδεμών, καμφθεὶς ἀπὸ τὸν δοῦλον, δὲν τοῦ παρεχώρησεν, ὅσα τοῦ ἐζήτησεν, ἀλλ' ὅσα δὲν ἐφαντάσθη. Διότι συνηθίζει νὰ ὑπερνικᾷ καὶ νὰ προλαμβάνῃ τὰ αἰτήματά μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνος παρεκάλεσε νὰ ἐνδώσῃ ὁ κύριος καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ ὀλόκληρον τὴν ὀφειλήν, Αὐτὸς ποὺ νικᾷ τὰ ἁμαρτήματά μας μὲ τὴν ἀγαθότητά του, ἀφοῦ εὐσπλαχνίσθη αὐτόν, τὸν ἄφησε ἐλεύθερον καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ χρέος.

Εἶδες τί ἐζήτησεν ὁ δοῦλος καὶ πόσα τοῦ ἐχάρισε ὁ κύριος; Πρόσεξε πάλιν τοῦ δούλου τὴν ἀχαριστίαν. Ἐνῶ ἔπρεπε καὶ αὐτός, σύμφωνα μὲ τὴν τέσσην φιλοανθρωπίαν καὶ τὴν ἄπειρον εὐεργεσίαν ποὺ τοῦ ἐδόθη, νὰ φανῆ καὶ αὐτὸς συμπαθὴς πρὸς τοὺς συνανθρώπους του, ὅμως ἔκανε τὸ ἀντίθετον. Διότι λέγει, «Ἐξῆλθεν» αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ χρέος τῶν μυρίων ταλάντων. Ἀκούετε, παρακαλῶ μὲ προσοχήν, διότι αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς αὐτόν εἶναι ἀρκετὰ νὰ ἐπιδράσουν εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ μᾶς πείσουν νὰ βγάλωμεν ἀπὸ τὴν σκέψιν μας τὸ δυσάρεστον τοῦτο νόσημα. «Αὐτὸς λοιπὸν ἐξεληθὼν συνήντησεν ἓνα ἀπὸ τοὺς συνδούλους του, ὁ ὁποῖος τὸν ἐκρεωστοῦσε ἑκατὸν δηνάρια»²¹. Πρόσεχε πόσον εἶναι τὸ χάσμα. Ἐδῶ ὁ σύνδουλος, ὁ ὁποῖος ὀφείλει ἑκατὸν δηνάρια, ἐκεῖ ὁ κύριος ποὺ ἀπαιτεῖ τὰ μύρια τάλαντα. Ἀλλ' ὅπως ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι τὸν παρεκάλει καὶ τὸν ἰκέτευε τοῦ ἐχάρισε τὸ χρέος, αὐτὸς ὅμως, «ἀφοῦ τὸν ἔσφιξε εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ἔλεγε· δῶσε μου, ὅτι μοῦ κρεωσιᾶς»²². Τί λοιπὸν ἔγινε; «Ἐπescε λέγει ὁ σύνδουλός του

«ὁ σύνδουλος αὐτοῦ». Ὅρα πῶς συνεχῶς στρέφει τὸ ρῆμα τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής, «Ὁ σύνδουλος αὐτοῦ», οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν μεταξὺ αὐτῶν τὸ μέσον. Καὶ ὁμοίως τὴν αὐτὴν ἱκετηρίαν πρὸς αὐτὸν ἐποίησατο, ἣν καὶ
 5 οὗτος πρὸς τὸν δεσπότην, λέγων· «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ πάντα σοὶ ἀποδώσω». «Ὁ δέ», φησὶν, «ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδοῖ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ». Ὁ τῆς ἀγνωμοσύνης ὑπερβολή· ἔναυλον ἔχων τὴν μνήμην τῆς τοσαύτης γενομένης φιλοτιμίας, οὐδὲ οὕτως ἠνέσχετο
 10 συμπαθὲς τι λογιῶσθαι· ἀλλὰ πρότερον μὲν ἔπριγε, νῦν δὲ καὶ εἰς δεσμοτήριον ἐνέβαλεν.

7. Ἀλλ' ὅρα τί γίνεται. Ἰδόντες δέ, φησὶν, οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ ἐλυπήθησαν· καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γινόμενα. Οὐκ ἐκεῖνος ὁ πεπονητῶς (πῶς
 15 γὰρ, καθειρωγμένος ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ;), ἀλλ' οἱ σύνδουλοι, οἱ μηδὲν ἠδικοῦμενοι, ὡς ἀδικηθέντες, οὕτως ἠνιάθησαν, καὶ ἐλθόντες ἅπαντα ἐμήνυσαν. Ἀλλ' ὅρα τοῦ δεσπότην λοιπὸν τὴν ἀγαράκησιν. «Τότε προσκαλεσάμενος αὐτόν», φησὶ, «λέγει· δοῦλε πονηρὲς». Ἀληθῶς ἐπιτεῦθέν ἐστιν ἰδεῖν ὅσος
 20 τῆς μνησικακίας ὁ ὕληθρος. Ἦνίκα γὰρ τὰ μύρια τέσσαρα ἐμεθόδευε, οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν πονηρὸν, ἀλλὰ νῦν, ὅτε περὶ τὸν σύνδουλον γέγονεν ἀπηνής, «Πονηρὲς δοῦλε», φησὶ «πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με». Ὅρα πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν.
 25 Μὴ γὰρ πλεον τι ἐπεδειξῶ; φησὶν. Οὐχὶ ρήματα ψιλὰ ἐποίησω, καὶ δεξάμενός σου τὴν ἱκεσίαν, πᾶσαν ἐκείνην τὴν μεγάλην καὶ ἀπόρητον ὀφειλὴν συνεχώρησα; Οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα; Ποίους ἂν εἴης ἄξιος συγγνώμης, εἰ ἐγὼ μὲν ὁ δεσπότης σου το-
 30 σοῦτον ὄγκον ὀφειλημάτων διὰ τὰ ψιλὰ ἐκεῖνα ρήματα συνεχώρησα, σὺ δὲ τὸν σύνδουλόν σου τὸν ὁμογενῆ οὐκ ἠλέησας,

23. Ματθ. 18, 19.

24. Ματθ. 18, 29-30.

25. Ματθ. 18, 31.

26. Ματθ. 18, 32.

27. Ματθ. 18, 33.

εἰς τοὺς πόδας του»²³. Πρόσεχε πῶς ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς τὸν λόγον τοῦτον, «ὁ σύνδουλός του», ὄχι ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν. Καὶ ὅμως ἔκανε τὴν ἴδιαν παράκλησιν πρὸς αὐτόν, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ἔκανε πρὸς τὸν κύριον, λέγων· «Κάνε ὑπομονὴν καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα. Ἐκεῖνος δέ», λέγει, «τὸν ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακὴν, ἕως ὄτου δώσῃ εἰς αὐτὸν ὄλην τὴν ὀφειλήν»²⁴. Πόσον τὸ μέγεθος τῆς ἀχαριστίας. Ἐνῶ εἶχε πρόσφατον τὴν μνήμην τῆς τόσο μεγάλης φιλοτιμίας, οὔτε καὶ ἔτσι ἠνέχθη νὰ δεῖξη κάποια συμπάθειαν, ἀλλὰ προηγουμένως μὲν τὸν ἔπνιγεν, τώρα δὲ καὶ εἰς τὴν φυλακὴν τὸν ἔβαλεν.

7. Ἄλλὰ πρόσεχε τί γίνεται. «Ὅταν εἶδον, λέγει, οἱ σύνδουλοί του ἐλυπήθησαν καὶ ἐλθόντες ἐξήγησαν εἰς τὸν κύριόν των ὅλα ὅσα συνέβησαν»²⁵. Δὲν ἤλθεν ὁ ἀδικηθεὶς, (διότι πῶς θὰ ἤρχετο, ἀφοῦ ἦτο φυλακισμένος;), ἀλλὰ οἱ σύνδουλοι, αὐτοὶ ποὺ δὲν ἠδικήθησαν καθόλου, ἐξανέστησαν ὡς ἠδικημένοι, καὶ ἐλθόντες κατήγειλαν τὰ πάντα εἰς τὸν κύριον. Βλέπε ὅμως καὶ τοῦ κυρίου τὴν ἀγανάκτησιν. «Ἄφοῦ τὸν ἐκάλεσε, λέγει, τοῦ εἶπε· δοῦλε πονηρέ»²⁶. Πράγματι ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς μνησικακίας. Διότι δὲν τὸν ἐκάλεσεν πονηρόν, ὅταν τὸν ἐξαπατοῦσε διὰ τὰ μύρια τάλαντα, ἀλλὰ τώρα ποὺ ἦτο σκληρὸς διὰ τὸν σύνδουλον· «Πονηρὲ δοῦλε», λέγει, «σοῦ ἔχάρισα ὅλον ἐκεῖνο τὸ χρέος, ἐπειδὴ μὲ παρεκάλεσες». Πρόσεχε πῶς φανερώνει τὴν ὑπερβολικὴν του κακίαν. Μήπως, λέγει, ἐπέδειξες τίποτε καλύτερον; Δὲν ὠμίλησες μόνον καὶ δεχθεὶς τὴν παράκλησίν σου σοῦ ἔχάρισα ἐκείνην τὴν μεγάλην καὶ ἀπεριόριστον ὀφειλήν; «Δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ ἐλέησῃς τὸν σύνδουλόν σου, ὅπως καὶ ἐγὼ σὲ ἠλέησα;»²⁷. Ποίας συγγνώμης θὰ εἶσαι ἄξιος, ἐὰν ἐγὼ ὁ κύριός σου σοῦ ἔχάρισα τόσον μέγαν χρέος μὲ τοὺς ὀλίγους σου ἐκείνους λόγους, σὺ ὅμως δὲν ἠλέησες τὸν

οὐδὲ ἐπεκάμφθης, οὐδέ, εἰς μνήμην ἔλθῶν τῶν ὑπαρξάντων σοι παρ' ἐμοῦ, ἐπεδείξω τινὰ περὶ αὐτὸν συμπάθειαν, ἀλλ' ἀνελεῆς ἐγένου καὶ ὠμὸς καὶ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου οὐκ ἠθέλησας; Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα μαθήσῃ διὰ τῆς πείρας 5 ὅσων κακῶν ἑαυτῷ αἴτιος κατέστης. «Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς».

Ὅρα καὶ νῦν αὐτὸν ὀργιζόμενον διὰ τὴν εἰς τὸν σύνδουλον ἀπανθρωπίαν, καὶ τοῖς βασανισταῖς παραδιδόντα καὶ ὕπερ πρότερον οὐκ ἐποίησεν, ἥνίκα ἰσοσῦτοις τοῖς ὀφει- 10 λήμασιν ὑπεύθυνος ἦν· νῦν κελεύει γίνεσθαι. «Παρέδωκε γὰρ αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὔ ἀποδοῦ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον»· ἕως οὔ, φησί, τὰ μύρια τάλαντα, ὧν τὴν συγχώρησιν ἤδη λαβὼν ἀπῆλθε, ταῦτα καταβάλλῃ. Μεγίστη καὶ ἄφρατος ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία· ἥνίκα μὲν γὰρ αὐτὸς ἐμ- 15 θόδευεν, ἐπειδὴ τὴν ἰκεσίαν ἐποίησατο, συνεχώρησεν· ἐπειδὴ δὲ εἶδεν αὐτὸν περὶ τὸν σύνδουλον ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον γεγονότα, τότε λοιπὸν τὴν οἰκείαν ἀνακαλεῖται φιλοτιμίαν, δεικνὺς αὐτῷ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ὡς οὐ ἰσοσῦτον ἔκεινον ἠδίκησεν, ὅσον ἑαυτὸν. Καὶ καθάπερ ἐ- 20 κείνος εἰς φυλακὴν ἔβαλεν, ἕως οὔ ἀποδοῦ τὸ ὀφειλόμενον, οὕτω καὶ αὐτὸς τοῖς βασανισταῖς παραδέδωκεν, ἕως οὔ ἕπασαν καταθῆ τὴν ὀφειλήν.

Ταῦτα δὲ οὐ περὶ τάλαντων καὶ περὶ δηναρίων ἀπλῶς εἴρηκεν ἀλλὰ περὶ ἁμαρτίας ὁ λόγος καὶ μεγέθους πλημ- 25 μελημάτων, ἵνα μάθωμεν ὅτι ἡμεῖς μὲν μυρίων πλημμελημάτων δίκας ὀφείλομεν τῷ Δεσπότῃ, διὰ τὴν ἄφρατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ δεχόμεθα. Ἐὰν δὲ περὶ τοὺς ὁμοδόλους καὶ τοὺς ὁμογενεῖς καὶ τοὺς τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως κοινωνοῦντας ὁμοὶ καὶ ἀπάνθρωποι 30 γενώμεθα καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς πλημμελούμενα μὴ διαλύσωμεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν εὐτελῶν τούτων πονηρευώμεθα (ὅσον γὰρ ἑκατὸν δηνάρια πρὸς μύρια τάλαντα, ἰσοσῦτον τὸν μέσον

σύνδουλόν σου, τὸν συνάνθρωπόν σου, οὔτε ὑπεχώρησες, οὔτε ἐπέδειξες κάποιαν συμπάθειαν δι' αὐτὸν ἐνθυμούμενος αὐτά, πού ἔκανα διὰ σέ, ἀλλὰ ἔγινες ἀνελεῆς καὶ σκληρὸς καὶ δὲν ἠθέλησες νὰ ἐλεήσῃς τὸν σύνδουλόν σου; Διὰ τοῦτο ἐδῶ θὰ μάθῃς μὲ τὴν πείραν, πόσων κακῶν αἴτιος ἔχεις γίνεαι διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. «Καὶ ὀργισθεῖς ὁ κύριος αὐτοῦ τὸν παρέδωσεν εἰς τοὺς βασανιστάς»²⁸.

Βλέπε καὶ ἐδῶ, ὅτι ὀργίζεται ἐξ αἰτίας τῆς ἀπανθρωπίας πρὸς τὸν σύνδουλον καὶ τὸν παραδίδει εἰς τοὺς βασανιστάς, καὶ αὐτὸ πού δὲν ἔκανε προηγουμένως, πού ἦτο ὑπεύθυνος τόσων χρεῶν, διατάσσει τώρα νὰ γίνῃ. Διότι, «παρέδωσεν αὐτὸν εἰς τοὺς βασανιστάς, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ ὅλα ὅσα ὄφειλεν». Ἔως ὅτου, λέγει, ἐπιστρέψῃ τὰ μύρια τάλαντα, διὰ τὰ ὅποια ἤδη εἶχεν ἀπαλλαγῆ καὶ εἶχε φύγει. Πολὺ μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ φιланθρωπία τοῦ Θεοῦ, διότι, ὅταν τὸν διηγείτο διὰ τὸ χρέος του, αὐτὸς τὸν συνεχώρησεν, ἐπειδὴ τὸν παρεκάλεσεν. Ὅταν ὅμως εἶδεν αὐτὸν σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον πρὸς τὸν σύνδουλόν του, τότε ἀνακαλεῖ τὴν φιλοτιμίαν του, διὰ νὰ τοῦ δείξῃ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἠδίκησεν ἐκεῖνον τόσον, ὅσον τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακὴν, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ τὸ χρέος του, ἔτσι καὶ αὐτὸς τὸν παρέδωσεν εἰς τοὺς βασανιστάς, ἕως ὅτου καταβάλλῃ ὀλόκληρον τὴν ὄφειλήν.

Αὐτὰ δὲν τὰ εἶπεν ἀπλῶς διὰ τὰ τάλαντα καὶ διὰ τὰ δηνάρια, ἀλλὰ ὁ λόγος γίνεται διὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῶν παραπτωμάτων, διὰ νὰ μάθωμεν ἡμεῖς, ὅτι, ἂν καὶ πρέπει νὰ τιμωρηθοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, ὅμως συγχωρούμεθα ἐξ αἰτίας τῆς ἀπείρου φιλανθρωπίας του. Ἐὰν ὅμως γινώμεθα σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι πρὸς τοὺς συνδούλους καὶ συνανθρώπους τοὺς ἔχοντας τὴν ἰδίαν φύσιν μὲ ἡμᾶς καὶ δὲν συγχωροῦμεν τὰ εἰς βάρος μας παραπτώματα αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὰ εὐτελεῖ αὐτὰ γινώμεθα κακοί, τότε θὰ ἐπισύρωμεν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κυρίου

τῶν ἡμετέρων πρὸς τὸν Δεσπότην πλημμελημάτων, καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς γινομένων παρὰ τῶν ὁμογενῶν), τότε καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπισπασόμεθα τοῦ Δεσπότου, καὶ ὄν πρότερον τὴν συγχώρησιν ἐδεξάμεθα, τούτων πάλιν τὴν ὀφείλῃσι
 5 μετὰ θασάνων ἀπαιτεῖσθαι κελευόμεθα. Ἰνα γὰρ μάθωμεν ἀκριβῶς ὅτι πρὸς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων τὴν παραβολὴν ταύτην παρήγαγεν ὁ Δεσπότης, ἄκουε τοῦ ἐπαγομένου· «Οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν», φησὶν, «ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ
 10 τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν».

Μέγα τῆς παραβολῆς τὸ κέρδος, μόνον ἐὰν προσέχειν βουλόμεθα. Τί γὰρ ἰσοσῦτον ἀφεῖναι δυνάμεθα, ὅσον ἀφίεται ἡμῖν παρὰ τοῦ Δεσπότου; Καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐὰν τοῦτο βουληθῶμεν, ὁμοδούλους ἀφίμεν· αὐτοὶ δὲ παρὰ τοῦ Δε-
 15 σπότου τὴν συγχώρησιν δεχόμεθα. Καὶ ὅρα καὶ τὴν ἀκριβειαν τῶν εἰρημένων. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, ἐὰν μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἡμαρτημένα, ἀλλὰ τί; «Ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν». Σκόπει πῶς βούλεται αὐτὴν ἡμῶν τὴν
 20 καρδίαν ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ τυγχάνειν, καὶ τὸν λογισμὸν ἡμῶν ἀτάραχον, καὶ παντὸς ἀπηλλάχθαι πάθους, καὶ πολλὴν τὴν πρὸς τοὺς πλησίον ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθαι τὴν φιλαγαθωσύνην. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐστὶν αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος· «Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα
 25 αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος». Μὴ τοίνυν νομίσωμεν ἕτερον εὐεργετεῖν, διὰ τοῦτο ποιῶμεν, ἢ μεγάλην τινὰ εἰς ἐκεῖνον καταιτίθεσθαι χάριν. Αὐτοὶ γὰρ ἔσμεν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύοντες, καὶ πολὺ τὸ κέρδος ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν προξενοῦντες· ὥσπερ ἐὰν μὴ τοῦτο ποιῶ-
 30 μεν, πάλιν ἐκείνους μὲν οὐδ' ὄλως ἀδικῆσαι τι δυνησόμεθα, ἑαυτοῖς δὲ τὴν ἀφόρητον τῆς γεέννης κόλασιν προεπιτρέψομεν.

καί, δι' ὅσα συνεχωρήθημεν προηγουμένως, θὰ διαταχθῶμεν νὰ ἐξοφλήσωμεν αὐτὰ μὲ τιμωρίας, (διότι ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἑκατὸν δηναρίων καὶ μυρίων ταλάντων, τόση εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἁμαρτημάτων μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἁμαρτημάτων τῶν συνανθρώπων μας). Διὰ νὰ καταλάβωμεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶπε τὴν παραβολὴν αὐτὴν πρὸς ὄφελος τῶν ψυχῶν μας, ἄκουε καὶ τὸ ἐπόμενον· «Ἔτσι», λέγει, «καὶ ὁ οὐράνιος Πατὴρ σας θὰ συμπεριφερθῆ εἰς ἐσᾶς, ἐὰν δὲν συγχωρῆτε ἐκ βάθους καρδίας τὰ παραπτώματα τῶν ἀδελφῶν σας»²⁹.

Πολὺ μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος τῆς παραβολῆς μόνον, ἐὰν θέλωμεν νὰ προσέχωμεν. Διότι τί ἤμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ συγχωρήσωμεν τόσον, ὅσον συγχωρεῖ ἡμᾶς ὁ Θεός; Καὶ ἡμεῖς, πράττοντες αὐτό, συγχωροῦμεν συνανθρώπους μας. Οἱ ἴδιοι ὅμως λαμβάνομεν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν ποὺ ἐλέχθησαν. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «ἐὰν δὲν συγχωρῆτε τοὺς συνανθρώπους σας», ἀλλὰ τί εἶπεν; «Ἐὰν δὲν συγχωρῆ ἐκ βάθους καρδίας ὁ καθεὶς τὰ παραπτώματα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». Πρόσεχε πῶς θέλει νὰ εἶναι ἡ καρδιά μας· νὰ εἶναι πλήρης γαλήνης καὶ ἡσυχίας καὶ ἡ σκέψις μας νὰ εἶναι ἥρεμος καὶ ἀπηλλαγμένη παντὸς πάθους καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς τοὺς πλησίον μας πολλὴν ἀγαθότητα. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος πάλιν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσωμεν αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Διότι ἐὰν ἀφήσετε εἰς τοὺς συνανθρώπους σας τὰ παραπτώματα αὐτῶν, θὰ ἀφήσῃ καὶ τὰ ἰδικά σας ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος»³⁰. Ἄς μὴ νομίζωμεν λοιπόν, ὅτι εὐεργετοῦμεν ἄλλον, ὅταν κάμνωμεν τοῦτο, ἢ ὅτι τοῦ κάμνομεν κάποιαν μεγάλην χάριν. Διότι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀπολαμβάνομεν τὴν εὐεργεσίαν καὶ προσφέρομεν μεγάλο κέρδος εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅπως καὶ ἐὰν δὲν κάμνωμεν αὐτό, δὲν θὰ ἤμπορέσωμεν καθόλου νὰ ἀδικήσωμεν ἐκείνους, ἀλλὰ προετοιμάζομεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τὴν ἀνυπόφορον τιμωρίαν τῆς κολάσεως.

Διό, παρακαλῶ, ταῦτα λογιζόμενοι μηδέποτε ἀνεχώμεθα τοῖς λελυπηκόσιν ἡμῶς, ἢ εἰτέρως πως ἀδικήσασι μνησικακεῖν, ἢ ἐχθροδῶς πρὸς αὐτοὺς διακεῖσθαι, ἀλλ' ἐννοοῦντες, ὅσῃς ἡμῖν εὐεργεσίας πρόξενοι καὶ παρηγοίας παρὰ τῷ

5 Δεσπέτῃ γίνονται, καὶ πρὸ πάντων, ὅτι δαπάνη τυγχάνει τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ἢ πρὸς τοὺς λυπήσαντας καταλλαγῇ, σπεύδωμεν καὶ ἐπειγώμεθα καὶ τὸ ἐκ τούτου κέρδος ἐννοοῦντες ἰσοσάτην ἐλπιδειξώμεθα περὶ τοὺς ἡδικοκῆκίας

10 θεραπείαν, ὡσανεὶ πρὸς εὐεργείας ἀληθῶς. Ἐὰν γὰρ νήγωμεν, οὐχ οὕτως οἱ γνησίως περὶ ἡμᾶς διακεῖμενοι καὶ παντὶ τρόπῳ θεραπεύειν σπουδάζοντες ὠφελῆσαι ἡμᾶς δινήσονται, ὡς ἢ περὶ τούτους θεραπεία, ἀξίους ἡμᾶς τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἀπεργαζομένη καὶ τοῦ φορητοῦ τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν ἐλικουφίζουσα.

15 8. Ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, ὅσον τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος ταύτης ἀπὸ τῶν ἐπάθλων, ὧν ἐπηγγέλαιτο ταῖς ταύτην κατορθωκόσιν ὁ τῶν ὅλων Θεός. Εἰπὼν γάρ, «Ἄγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ἡμᾶς, εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπιρροεζόντων ὑμῶς»· ἐπειδὴ μεγάλα ἦν

20 τὰ ἐπιτάγματα καὶ τῆς ἄκρας ἀντὶς ἀπίθμενα κορυφῆς, φησὶν· «Ὅπως γένηθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ θρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Εἶδες κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην τίμη παρόμοιος γίνεται ὁ μὴ μόνον μὴ

25 ἀμνηρόμενος τοὺς λελυπηκότας, ἀλλὰ καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν σπουδάζων; Μὴ τοῖνυν ἀποστρεφόμεν ἑαυτοὺς διὰ ραθυμίαν τοιοῦτων δωρεῶν καὶ τῶν ἐπάθλων τῶν πάντα λόγον ὑπερβαινόντων, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ τοῦτο κατορθῶσαι σπουδάζωμεν, καὶ βιασάμενοι τὸν λογισμὸν παιδεύσωμεν εἰ-

30 κειν τῷ τοῦ Θεοῦ ἐπιτάγματι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ γὰρ νῦν ἐποιήσάμην ταύτην τὴν παραίνεσιν καὶ τὴν παραβολὴν εἰς μέσον

31. Ματθ. 5, 44.

32. Ματθ. 5, 45.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, σκεπτόμενοι αὐτὰ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ κρατῶμεν κακίαν εἰς τοὺς λυπήσαντας ἡμᾶς ἢ εἰς τοὺς ἀδικήσαντας κατὰ κάποιον τρόπον ἡμᾶς, ἀλλὰ σκεπτόμενοι πόσης εὐεργεσίας πρὸς ἡμᾶς γίνονται πρόξενοι καὶ πόσης παρησίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸ πάντων, ὅτι ἢ συνδιαλλαγὴ μὲ τοὺς λυπήσαντας ἡμᾶς εἶναι ἀπαλλαγὴ ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων μας, ἃς σπεύδωμεν καὶ ἃς ἐπειγώμεθα, καὶ σκεπτόμενοι τὸ κέρδος ἀπ' αὐτὸ ἃς ἐπιδεικνύωμεν πρὸς τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς τόσην ἐκτίμησιν, ὅσην πρὸς πραγματικούς εὐεργείας. Διότι, ἐὰν εἴμεθα ἔξυπνοι, δὲν θὰ ἡμπορέσουν νὰ μᾶς ὠφελήσουν τόσον αὐτοὶ πού μᾶς φέρονται καλὰ καὶ προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπον νὰ μᾶς ὠφελήσουν, ὅσον θὰ μᾶς βοηθήσῃ ἢ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καλῆ συμπεριφορά, ἢ ὅποια θὰ μᾶς προετοιμάσῃ τὴν ἄνωθεν βοήθειαν καὶ θὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν μας.

8. Διότι σκέψου, ἀγαπητέ, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἀρειῆς αὐτῆς ἀπὸ τὰ ἔπαθλα, τὰ ὅποια ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς εἰς αὐτοὺς πού τὴν ἐπιδιώκουν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας, εὐλογεῖτε αὐτούς, πού σᾶς καταδιώκουν, προσεύχεσθε δι' ἐκείνους, πού σᾶς κακομεταχειρίζονται»²¹, ἐπειδὴ ἦσαν μεγάλαι αἱ ἐντολαὶ καὶ ἠγγίζαν αὐτὴν τὴν ἄκρην τῆς κορυφῆς, λέγει· «Διὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν ἐπουράνιον Πατέρα σας, διότι αὐτὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἀδίκους»²². Εἶδες μὲ ποῖον γίνεται ὅμοιος κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατὸν αὐτός, ὁ ὅποιος ὄχι μόνον δὲν ἀποκρούει αὐτοὺς πού τὸ λυποῦν ἀλλὰ καὶ φροντίζει νὰ προσεύχεται ὑπὲρ αὐτῶν; Ἄς μὴ στεροῦμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τοιαύτας δωρεὰς ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀπὸ ἔπαθλα τοιαῦτα, πού ὑπερβαίνουν κάθε σκέψιν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν νὰ κατορθώσωμεν αὐτὸ μὲ κάθε τρόπον καὶ ἀφοῦ πιέσωμεν τὴν σκέψιν μας, νὰ τὴν μάθωμεν νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἔδωσα αὐτὴν τὴν συμβολὴν καὶ συνεζήτησα τὴν παραβολὴν καὶ ἀπέδειξα τὸ μέ-

ἤγαγον καὶ τοῦ κατορθώματος ἔδειξα τὸ μέγεθος καὶ ὅσον
 ἡμῖν ἐκ τούτου κέρδος γίνεται, ἵνα, ὡς ἔτι καιρός, ἔκα-
 στος ἡμῶν, εἴ τινα ἔχοι ἐχθροδῶς πρὸς αὐτὸν διακείμε-
 5 λάξαι αὐτὸν ἐναντιῶ. Καὶ μὴ μοι λεγέτω τις, ὅτι καὶ ἄπαξ
 καὶ δεύτερον παρεκάλεσα, καὶ οὐ προσήκατο· εἰ ἀπὸ εἰλικρι-
 νείας τοῦτο πράττωμεν, μὴ πρότερον παυσώμεθα, μέχρις ἂν
 τῇ πολλῇ προσεδρία νικήσαντες, ἐφελκυσώμεθα αὐτόν, καὶ
 ἀποσιήσωμεν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθείας. Μὴ γὰρ ἐκείνῃ
 10 τι χαριζόμεθα; Εἰς ἡμᾶς διαβαίνει τὰ τῆς εὐεργεσίας·
 τοῦ Θεοῦ τὴν εὐνοίαν ἐπισπώμεθα, τῶν ἁμαρτημάτων τὴν
 συγχώρησιν ἐαυτοῖς προαποτιθέμεθα, παρρησίαν πολλὴν πρὸς
 τὸν Δεσπότην ἐκ τούτου λαμβάνομεν. Ἄν τοῦτο κατορθώ-
 σωμεν, δυνασώμεθα μετὰ καθαροῦ συνειδότιος καὶ τῇ ἱερᾷ
 15 ταύτῃ καὶ φοικιῇ τραπέζῃ προσελθεῖν, καὶ τὰ ρήματα ἐκεῖ-
 να τὰ τῇ εὐχῇ συνεζευγμένα μετὰ παρρησίας φθέγγασθαι.
 Ἰσαοῖν οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον. Διὸ τῷ ἑκάστου συνει-
 δότι καταλιμπάνω εἰδέναι, πῶς μὲν καιωρθωκότιες τὴν
 ἐνιολὴν μετὰ παρρησίας προσέσθαι ταῦτα δυνάμεθα κατὰ τὸν
 20 καιρὸν ἐκεῖνον τὸν φοβερόν. Εἰ δὲ ραθυμῶσαιμεν, πόσης
 ἡμῖν οὐκ ἂν γένοιτο κατακρίσεως αἴτιον ἐναντία τοῖς ρή-
 μασι διαπρατιτομένοις, τολμᾶν ἁπλῶς καὶ εἰκῆ προφέρειν
 τὰ τῆς εὐχῆς ρήματα καὶ μείζον ἐαυτοῖς ἐπιωρεῦν τὸ
 πῦρ καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐκκαλεῖσθαι τοῦ Δεσπότης;
 25 Χαίρω καὶ εὐφραίνομαι δοῶν ὑμᾶς μεθ' ἡδονῆς ἀκού-
 οντας τὰ λεγόμενα, καὶ διὰ τοῦ κρότιου δεικνύντας, ὅτι ἔ-
 τοιμοὶ γενέσθαι σπουδάζετε καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν δε-
 σποικίην ταύτην παραίνεσιν. Τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ ἰατρεῖον
 τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τοῦτο φάρμακον τοῖς ἡμετέροις τραύ-
 30 μασιν, αὕτη ἀρίστη ὁδὸς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεστήσεως,
 τοῦτο μέγιστον δεῖγμα φιλοθέου ψυχῆς, τὸ διὰ τὸν τοῦ Δε-
 σπότης νόμον πάντα καταδέχεσθαι καὶ μὴ ὑποσύρεσθαι ὑπὸ

γέθος τοῦ κατορθώματος καὶ πόσον κέρδος ἔχομεν ἐκ τούτου, οὕτως ὥστε, ἐνῶ εἶναι ἀκόμη καιρὸς ὁ καθεὶς μας, ἐὰν ἔχη κάποιον ἐχθρικῶς διακείμενον πρὸς αὐτὸν νὰ φροντίσῃ νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ αὐτόν. Καὶ ἄς μὴ μοῦ εἴπῃ κανεὶς, ὅτι παρεκάλεσα καὶ μίαν καὶ δύο φορές καὶ δὲν συνεφώνησεν. Ἐὰν τὸ κάμνωμεν εἰλικρινῶς, νὰ μὴ παύσωμεν μέχρις ὅτου, ἀφοῦ τὸν νικήσωμεν μὲ τὴν ὑπομονὴν μας, τὸν προσελκύσωμεν καὶ τοῦ ἀφαιρέσωμεν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν. Διότι μήπως εἰς ἐκεῖνον κάμνομεν κάποιαν χάριν; Εἰς ἡμᾶς ἐπιστρέφει ἡ ἀμοιβὴ τῆς εὐεργεσίας, ἀποσπῶμεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, ἐξασφαλίζομεν τὴν συγχώρεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ λαμβάνομεν ἐκ τούτου πολὺ θάρρος πρὸς τὸν Θεόν. Ἐὰν κατορθώσωμεν τοῦτο θὰ ἠμπορέσωμεν μὲ καθαρὰν συνείδησιν νὰ προσέλθωμεν εἰς τὴν ἱερὰν καὶ φρικτὴν τράπεζαν καὶ νὰ εἰποῦμεν μὲ θάρρος τοὺς λόγους ἐκεῖνους, ποὺ εἶναι μαζὶ μὲ τὴν προσευχὴν. Γνωρίζουν οἱ μεμνημένοι αὐτὸ ποὺ ἐννοῶ. Διὰ τοῦτο ἀφήνω τοῦ καθενὸς τὴν συνείδησιν νὰ γνωρίσῃ μὲ ποῖον τρόπον θὰ κατορθώσωμεν αὐτὰ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τὸν φοβερόν, ἐὰν πραγματοποιήσωμεν τὴν ἐντολήν. Ἐὰν ὅμως θὰ ἀδιαφορούσαμεν, πόσης κατακρίσεως δὲν θὰ ἦμεθα ἄξιοι ἐνεργοῦντες ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἐντολάς ἐκεῖνου μὲ τὸ νὰ ἀποτολμοῦμεν νὰ λέγωμεν τοὺς λόγους τῆς προσευχῆς εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν καὶ νὰ ἐπισωρεύωμεν περισσότερον πῦρ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ νὰ προκαλῶμεν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Κυρίου;

Χαίρομαι καὶ εὐχαριστοῦμαι πολὺ βλέπων ἐσᾶς νὰ ἀκούετε μὲ πολλὴν προθυμίαν τοὺς λόγους μου καὶ νὰ ἀποδεικνύετε μὲ τὰ χειροκροτήματα, ὅτι φροντίζετε νὰ εἰσθε ἕτοιμοι νὰ ἐφαρμόσετε αὐτὴν τὴν συμβουλήν τοῦ Θεοῦ. Διότι τοῦτο εἶναι τὸ ἰατρεῖον τῶν ψυχῶν μας, τοῦτο εἶναι φάρμακον διὰ τὰ τραύματά μας, εἶναι ἡ ἀρίστη ὁδὸς τῆς εὐαρεστίσεως πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις φιλοθέου ψυχῆς, τὸ νὰ ὑπομένωμεν τὰ πάντα διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ μὴ παρασυρῶμεθα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς

τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας, ἀλλ' ἀνωτέρους γίνεσθαι τῶν
 παθῶν, ἐννοοῦντας τὰς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας παρὰ τοῦ Θεοῦ
 εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας γεγενημένας. Καὶ ὄσπερ ἂν ἐπιδει-
 ξόμεθα, οὐδὲ τὸ πολλοσίων φθᾶσαι μέρος δυνησόμεθα τῶν
 5 τε ἤδη παρασχεθέντων ἡμῖν, τῶν τε καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 εἰς ἡμᾶς γινομένων καὶ τῶν τειταμιευμένων ἡμῖν ἀγαθῶν,
 εἰ βουληθῆίμεν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ παρ' αὐτοῦ προσι-
 ταγμένα. Ἐκαστος τοίνυν ἐντεῦθεν ἐξιὼν,, ἔργον τοῦτο
 ποιησάσθω καὶ ὡς ἐπὶ θησαυρὸν μέγιστον σπευδέτω καὶ
 10 μηδὲ τὸ τυχὸν ἀναβαλλέσθω. Κἂν καμεῖν δέη, κἂν ζητῆσαι,
 κἂν μακρὰν ὁδὸν ἀπελθεῖν, κἂν δυσκολίαι τινὲς ᾧσι, πάντα
 ταῦτα τὰ κωλύματα ἀνέλωμεν. Ἐνὸς μόνου γινώμεθα, πῶς τὸ
 παρὰ τοῦ Δεσπότου ἐπιταχθὲν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν δυνηθῶ-
 μεν καὶ τῆς ὑπακοῆς τὸν μισθὸν κομίσασθαι. Μὴ γὰρ οὐκ
 15 οἶδα, διὸ βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς φαίνεται τὸ πρὸς τὸν ἐχθροδῶς
 διακείμενον καὶ πολεμῶς ἀπελθεῖν καὶ σιῆσαι καὶ διαλε-
 χθῆναι; Ἄλλ' ἐὰν ἐννοήσῃς τοῦ ἐπαγγέλματος τὸ ἀξίωμα
 καὶ τῆς ἀμοιβῆς τὸ μέγεθος, καὶ διὸ οὐκ εἰς ἐκεῖνον, ἀλλ'
 εἰς σὲ ἀνατρέχει τὰ τῆς εὐεργεσίας, πάντα σοι κοῦφα καὶ
 20 ῥάδια φανεῖται.

Ταῦτα τοίνυν σιγέροντες ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ἡμε-
 τέροις, περιγινώμεθα τῆς σνηθείας καὶ εὐσεβεῖ λογισμῶ
 τῶν ἐπιταγμάτων τοῦ Χριστοῦ πληρωταὶ γινώμεθα, ἵνα καὶ
 τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν ἀξιοθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 25 πῖα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀσθενείας, ἀλλὰ νὰ γινώμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ πάθη μας, σκεπτόμενοι τὰς καθημερινὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσον καὶ νὰ προσπαθήσωμεν, οὔτε τὸ ἐλάχιστον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ πλησιάσωμεν ἀπ' αὐτὰ πού μᾶς παρέσχεν ἤδη, ἀπ' αὐτὰ πού καθημερινῶς γίνονται δι' ἡμᾶς καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ πού προορίζονται δι' ἡμᾶς, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὰ διατασσόμενα ἀπ' αὐτόν. Ὁ καθείς λοιπόν, ὅταν φύγη ἀπ' ἐδῶ, ἅς ἐκτελέσῃ τοῦτο καὶ ἅς τρέξῃ ὡσὰν πρὸς ἀμύθητον θησαυρὸν καὶ νὰ μὴ τὸ ἀναβάλλῃ μὲ τίποτε. Καὶ ἂν πρέπει νὰ κουρασθοῦμεν καὶ ἂν πρέπει νὰ τὸν ἀναζητήσωμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ ἂν πρέπει νὰ προχωρήσωμεν εἰς μακρὰν ὁδὸν καὶ ἂν ὑπάρχουν μερικαὶ δυσκολίαι, ὅλα αὐτὰ τὰ κωλύματα νὰ τὰ προσπεράσωμεν. Ἐνα μόνον νὰ ἔχωμεν σκοπόν, τὸ πῶς δηλαδὴ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ λάβωμεν τὸν μισθὸν τῆς ὑπακοῆς. Μήπως δὲν γνωρίζω, ὅτι εἶναι βαρὺ καὶ δύσκολον νὰ ἔλθωμεν πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ νὰ σταθῶμεν καὶ νὰ συνδιαλλαγῶμεν μετ' αὐτοῦ; Ἀλλὰ ἂν κατανοήσῃς τὴν ἀξίαν τῆς ἐντολῆς καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀμοιβῆς, ὅτι εἶναι διὰ σὲ καὶ ὄχι δι' ἐκεῖνον τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας, θὰ σοῦ φανοῦν ὅλα ἐλαφρὰ καὶ εὔκολα.

Αὐτὰ λοιπόν στρέφοντες εἰς τὸ μυαλό μας ἅς νικήσωμεν τὴν συνήθειαν καὶ μὲ καλὴν διάθεσιν ἅς ἐκπληρώσωμεν τὰ προστάγματα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ ἀμοιβὰς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκουν ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ

(Γεν. 9, 8 - 17)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου ὑμῖν, καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν μεθ' ὑμᾶς, καὶ πάσῃ ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν, ἀπὸ τε ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς».

1. Τὴν εὐλογίαν εἰς τὸ μέσον προθέντες χθές, ἧς ὁ Νῶε ἠξιώθη παρὰ τοῦ Δεσπότου μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ θνoιασιήριον οἰκοδομήσας καὶ τὰς εὐχαριστη-
10 τῶν θνoίας ἀναγαγὼν καὶ τὴν οἰκειάν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προσελθεῖν καὶ παντὶ ἐπεξελθεῖν τῷ ἀναγνώσματι καὶ δεῖξαι τοῦ φιλανθρωποῦ Θεοῦ τὴν συγκατάθεσιν καὶ τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὸν
15 δίκαιον ἐπεδείξατο. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ὁ λόγος ἐξετάθη, ταχέως αὐτὸν συνεσιείλαμεν, ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι τὴν μνήμην ὑμῶν, μηδὲ τοῖς μετὰ ταῦτα λεγομένοις λυμήρασθαι τοῖς ἤδη ρηθεῖσιν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἀπλῶς ἐσπουδάσαμεν μόνον, τὰ πολλὰ εἰπεῖν, ἀλλὰ τοσαῦτα
20 βουλόμεθα λέγειν, ὅσα δυνατὸν καὶ ὑμᾶς τῇ μνήμῃ παρακατασχεῖν, καὶ κερδάναντας ἐντεῦθεν ἀπελθεῖν. Εἰ γὰρ δὴ μέλλομεν καὶ ἡμεῖς πλείονα τοῦ δέοντος λέγειν καὶ ὑμεῖς μηδὲν ἐκ τῶν λεγομένων καρποῦσθαι, τί τὸ ὄφελος;

Εἰδότες τοίνυν, διὰ τὴν ὀφείλειαν τὴν ὑμετέραν τοῦ-
25 -ον ἀνεδεξάμεθα τὸν κάματον καὶ ἀνταρκοῦσαν ἀμοιβὴν εἰλη-
γένοι νομίζομεν, εἰ τὴν ὑμετέραν θεασοίμεθα προκοπὴν μετὰ ἀκριθείας κατέχουσιν τὰ λεγόμενα, καὶ ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὑμετέρας διανοίας ἐναπόθεσθε συνεχῶς ταῦτα κινουῦντες καὶ ἀναμαρτυρῶμενοι. Ἡ γὰρ μνήμη τῶν ἤδη ρηθέντων παρα-

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ

(Γεν. 9, 8 - 17)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς του ποῦ ἦσαν μαζί του· καὶ νά, ἐγὼ σήμερον συνάπτω συμφωνίαν μαζί σας καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους σας ποῦ θὰ σᾶς διαδεχθοῦν καὶ μὲ κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν ποῦ ὑπάρχει μαζί σας καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ καὶ ἀπὸ τὰ κτήνη, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς».

1. Εἴπομεν χθὲς διὰ τὴν εὐλογίαν, τὴν ὁποίαν ἠξιώθη ὁ Νῶε ἀπὸ τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ἀφοῦ ἔκτισε θυσιαστήριον καὶ ἀνέπειψε τὰς εὐχαριστηρίους θυσίας καὶ ἐπέδειξε τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀλλὰ δὲν ἤμπορέσαμεν νὰ συνεχίσωμεν πρὸς κάτω καὶ νὰ διαπραγματευθῶμεν ὅλον τὸ ἀνάγνωσμα καὶ νὰ ἀποδείξωμεν τὴν συγκατάβασιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ τὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ ὁ λόγος μας εἶχε λάβει ἕκτασιν τὸν ἐβραχύναμεν, διὰ νὰ μὴ κουράσωμεν τὴν μνήμην σας ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν λόγων, οὔτε νὰ χάσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν λεχθέντων ἀπ' αὐτά, ποῦ θὰ λεχθοῦν μετὰ ἀπ' αὐτά. Οὔτε ἐφροντίσαμεν τοῦτο, τὸ νὰ εἴπωμεν δηλαδὴ πολλά, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἴπωμεν τόσα, ὅσα ἠμπορεῖ ἡ μνήμη σας νὰ κρατήσῃ καὶ νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ μὲ κέρδος. Διότι ἐὰν ἡμεῖς πρόκειται νὰ εἴπωμεν περισσότερα τοῦ δέοντος καὶ σεῖς δὲν καρπωθῆτε τίποτε ἀπ' αὐτά, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος;

Γνωρίζοντες λοιπόν, ὅτι ἐδέχθημεν τοῦτον τὸν κόπον διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὠφέλειαν, νομίζομεν, ὅτι ἔχομεν λάβει ἀρκετὴν ἀμοιβήν, ἐὰν θὰ ἐβλέπομεν τὴν προκοπὴν σας νὰ κατέχη μὲ ἀκρίβειαν τοὺς λόγους καὶ νὰ ἔχετε κρατήσῃ καλῶς εἰς τὴν σκέψιν σας αὐτά καὶ νὰ τὰ ἀνακινήτε καὶ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνετε συνεχῶς. Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν ἤδη

σκευάσει μετὰ πλείονος εὐκολίας ὑμᾶς δέχεσθαι καὶ τὰ μέλ-
 λοντα ρηθήσεσθαι καὶ οὕτω τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ ἐτέ-
 ροις διδάσκαλοι γενήσεσθε. Τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἢ πᾶσα ἀγρυ-
 πνία καὶ ἡ σπουδὴ, ὥστε πάντας ὑμᾶς καὶ ἀπηρτισμένους
 5 γενέσθαι καὶ μηδὲν ὑμᾶς λανθάνειν τῶν ἐν ταῖς θείαις
 Γραφαῖς κειμένων. Ἡ γὰρ τούτων γνώσις, εἰ βουληθείη-
 μεν νῆφειν καὶ ἐργηγορέναι καὶ πρὸς τὴν ἀρίστην πολιτείαν
 τὰ μέγιστα ἡμῖν συμβαλεῖται καὶ προθυμοτέρους ἐργάσεται
 πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους. Ὅτιαν γὰρ παιδευθῶμεν οὗ
 10 ἕκαστος τῶν δικαίων τὴν πολλὴν παρηγοίαν πρὸς τὸν Θεὸν
 κτησαμένων, διὰ πειρασμῶν καὶ θλίψεων ὁδεύσας ἅπαντα
 τὸν βίον καὶ πολλὴν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἐπι-
 δειξάμενος, οὕτω τῶν ἀμοιβῶν ἡξιώθη, πῶς οὐχὶ καὶ αὐ-
 τοὶ σπουδάσομεν τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ὁδὸν ἐλθεῖν, ἵνα καὶ τῶν
 15 αὐτῶν αὐτοῖς τύχωμεν ἀμοιβῶν;

Διὸ παρακαλῶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσθήκην τινὰ
 ἐργάζεσθαι καὶ αὐξεῖν ὑμῶν τὴν κατὰ Θεὸν οἰκοδομίην, καὶ
 τὰ μὲν ἤδη κατορθωθέντα μετὰ ἀσφαλείας καὶ πολλῆς τῆς
 φυλακῆς διατηρεῖν, τὰ δὲ λείποντα προστιθέναι, ἵνα οὕτως
 20 εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς φθάσητε, εἰς καύχημα
 ἡμέτερον, εἰς οἰκοδομίην τῆς Ἐκκλησίας, εἰς δόξαν Χριστοῦ.
 Καὶ γὰρ ὁρῶν ὑμῶν τὸ ἀκόρεστον περὶ τὴν πνευματικὴν
 διδασκαλίαν, οὐ παύομαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καίτοι πενί-
 αν πολλὴν ἐμαντιῶ συνειδώς, τὴν ἐστίασιν ὑμῖν τὴν ἀπὸ τῶν
 25 θείων Γραφῶν παρατιθείς, καὶ ἅπερ ἂν ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις
 διὰ τὴν οἰκειάν φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ὑμετέραν ὀφέ-
 λειαν χορηγήσῃ, ταῦτα ταῖς ὑμετέροις ἀκοαῖς παρατιθέμενος.

Φέρε οὖν καὶ σήμερον δεῖξωμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ τῆς
 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολήν, ἣν περὶ τὴν ἀν-
 30 θρωπίνην ἡ ὑμῶν ἐπιδεικνύεται, αὐτὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ρη-
 θέντα τῷ Νῶε εἰς μέσον προτιθέντες. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς

λεχθέντων θὰ σᾶς προετοιμάσῃ νὰ δεχθῆτε μὲ μεγαλυτέραν εὐκολίαν καὶ αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν καὶ ἔτσι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ γίνετε καὶ διδάσκαλοι τῶν ἄλλων. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ὅλη προσπάθεια καὶ ἡ φροντίς μας, τὸ νὰ γίνετε δηλαδὴ ὅλοι τέλειοι καὶ κατηρτισμένοι, ὥστε νὰ μὴ σᾶς διαφεύγῃ τίποτε ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς ἁγίας Γραφῆς. Καθ' ὅσον ἡ γνῶσις αὐτῶν καὶ θὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀρίστην ζωὴν μας, καὶ θὰ μᾶς κἀνῃ περισσότερο προθύμους νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετὴν, ἐὰν βεβαίως θὰ ἠθέλωμεν νὰ ἀγρυπνώμεν καὶ νὰ γρηγορῶμεν. Διότι, ὅταν θὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς δικαίους ποὺ ἀπέκτησαν μεγάλο θάρρος πρὸς τὸν Θεόν, ἀφοῦ ἐπέρασε τὴν ζωὴν τῶν ὄλων μὲ πειρασμοὺς καὶ θλίψεις καὶ ἐπέδειξε πολλὴν ὑπομονὴν καὶ εὐγνωμοσύνην, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινεν ἄξιος τῶν ἀμοιβῶν, πῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν θὰ φροντίσωμεν νὰ διέλθωμεν τὴν ἰδίαν ὁδόν, διὰ νὰ τύχωμεν καὶ ἡμεῖς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν μὲ αὐτούς;

Ὡς ἐκ τούτου σᾶς παρακαλῶ κάθε ἡμέραν νὰ προσθέτετε κάτι καὶ νὰ αὐξάνετε τὴν κατὰ Θεὸν οἰκοδομὴν σας καὶ τὰ μὲν κατορθωθέντα νὰ τὰ διατηρήσετε μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ καλὴν φύλαξιν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα νὰ τὰ προσθέτετε, οὕτως ὥστε νὰ φθάσετε εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς πρὸς ἰδικόν μας καύχημα, πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, πρὸς δόξαν Χριστοῦ. Ἐπειδὴ μάλιστα βλέπω τὴν ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν σας διὰ πνευματικὴν διδασκαλίαν, δὲν παύω καθημερινῶς νὰ σᾶς παραθέτω τὴν τροφὴν ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, ἂν καὶ γνωρίζω καλῶς τὴν μεγάλην πτωχείαν μου, καὶ νὰ φέρω εἰς τὰ αὐτιά σας αὐτὰ ποὺ μοῦ χαρίζει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀπὸ φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὠφέλειαν.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἃς ἀποδείξωμεν καὶ σήμερον μὲ τὴν ἀγάπην σας τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ θέσω ὑπ' ὄψιν σας τοὺς λόγους ποὺ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Νῶε. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ».

τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ». Μετὰ τὸ εὐλογῆσαι αὐτὸν
 καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ εἰπεῖν, «*Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνε-*
σθε, καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν κατὰ τῶν ἀλόγων ἀπάντων ἐγχειρί-
σαι, καὶ τὴν ἐξουσίαν δοῦναι τοῦ, ὡς λάχαρα χόρτου, οὐ-
 5 *τω τοῦτων ποιεῖσθαι τὴν μετάληψιν, καὶ ἐντεῖλαισθαι ὥστε*
κρέα ἐν αἵματι μὴ φαγεῖν, κηδόμενος ἔτι καὶ τοῦ δικαίου
καὶ τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἔσεσθαι καὶ φιλοτιμούμενος
ἀεὶ ταῖς εὐεργεσίαις τὴν ἡμετέραν φύσιν, προστίθῃσι πάλιν
εὐεργεσίας μείζους καὶ φησι «*Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε,*
 10 *καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων· ἰδοὺ ἐγὼ ἀνιστῶ*
τὴν διαθήκην μου ὑμῖν, καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν μεθ' ὑμᾶς,
καὶ πάση ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν, ἀπὸ ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτη-
νῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ὅσα μεθ' ὑμῶν, ἀπὸ
 15 *πάντων τῶν ἐξεληθόντων ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ· καὶ στήσω τὴν*
διαθήκην μου πρὸς ὑμᾶς· καὶ οὐκ ἀποθανεῖται πᾶσα σὰρξ
ἔτι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ· καὶ οὐκ ἔτι ἔσται κα-
τακλυσμὸς ὕδατος, καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν».

Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἔτι ἐναγώνιον εἶναι, καὶ
 τῷ δέει καταβεβλήσθαι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ εἴ ποτε
 20 συμβαίῃ μικρὰν τινα ἐπομβρίαν γενέσθαι, ἔμελλεν ἂν ἀλύειν
 καὶ ἀναχαιτίζειν, ὡς πάλιν τοιοῦτου κλυδωνίου τὴν οἰκου-
 μένην καταλαμβάνοντος, ἵνα καὶ αὐτὸς ἔξη θαρρεῖν καὶ οἱ
 εἰς τὸ ἐξῆς ἅπαντες, ὁ ἀγαθὸς Λεοπότης εἰδῶς, ὅτι καὶ τὸ
 τυχόν αὐτὸν λυποῦν θορυβῆσαι δυνήσεται ἢ γὰρ πεῖρα τῶν
 25 παρεληθόντων ἱκανὴ πολλὴν δειλίαν ἐμβαλεῖ· ἐπεὶ οὖν εἰκὸς
 ἦν τὸν μακάριον τοῦτον καὶ ἀπὸ τοῦ τυχόντος ἴετοῦ κατα-
 πλαγῆναι καὶ δειλιάσαι, διὰ τοῦτο ὁ ἀγαθὸς Θεὸς μονονουχί
 θαρρεῖν αὐτὸν παρασκευάζων καὶ παντὸς δέους αὐτὸν ἀπαι-
 λάτων καὶ ἐν ἀδελφῇ πολλῇ καὶ εὐθυμίᾳ καθιστάς, ὑπισχεῖ-
 30 ται αὐτῷ μηκέτι τοιαύτην τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν.

2. Καὶ τοῦτο μὲν ἤδη καὶ πρὸ τῆς εὐλογίας ὑπέσχετο
 λέγων, καθάπερ ἠκούσατε, ὅτι «*Οὐ προσιθῶ καταράνα-*
σθαι τὴν γῆν»· εἰ καὶ οἱ ἄνθρωποι τὰ τῆς κακίας ἐπιτεί-

Εὐλογήσας αὐτὸν καὶ τοὺς υἱοὺς του εἶπεν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε» καὶ τοὺς ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ὅλων τῶν ἀλόγων ζώων καὶ τὴν δύναμιν νὰ τρώγουν αὐτά, ὅπως τὰ χόρτα, καὶ τοὺς ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ μὴ τρώγουν κρέας μὲ αἷμα, φροντίζων διὰ τὸν δίκαιον καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του καὶ προσθέτει εὐεργεσίας εἰς τὴν φύσιν μας ἀκόμα μεγαλυτέρας καὶ λέγει· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς του ποὺ ἦσαν μαζί του· Ἴδου ἐγὼ συνάπτω συμφωνίαν μαζί σας σήμερον καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους σας ποὺ θὰ σᾶς διαδεχθοῦν καὶ μὲ κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν ποὺ ὑπάρχει μαζί σας καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ καὶ ἀπὸ τὰ κτήνη καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, ὅσα μαζί σας ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Καὶ θὰ τηρήσω τὴν συμφωνίαν μου μὲ σᾶς καὶ δὲν θὰ καταστραφῇ πλέον κάθε ζωντανὴ ὑπαρξις ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσοῦ καὶ δὲν θὰ γίνῃ πλέον κατακλυσιμὸς, διὰ νὰ καταστρέψῃ ὄλην τὴν γῆν»¹.

Ἐπειδὴ ἦτο φυσικὸν ὁ δίκαιος νὰ εἶναι ἀκόμη πλήρης ἀγωνίας καὶ νὰ ἔχη καταβληθῆ τὸ ἠθικόν του ἀπὸ τὸν φόβον καί, ἐὰν συνέβαινε νὰ γίνῃ μία μικρὰ ἀλλὰ δυνατὴ βροχή, νὰ παρέλυε καὶ νὰ ἐταράσσετο, ὅτι θὰ συμβῆ εἰς τὴν οἰκουμένην πάλιν τέτοιος κατακλυσιμὸς, διὰ νὰ λάβῃ θάρρος καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του λέγει αὐτά, ἐπειδὴ ὁ καλὸς Θεὸς ἐγνώριζεν, ὅτι καὶ ἡ τυχαία στενοχώρια θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν θορυβήσῃ. Καθ' ὅσον ἡ πείρα τῶν παρελθόντων εἶναι ἰκανὴ νὰ προξενήσῃ πολὺν φόβον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο φυσικὸν ὁ δίκαιος αὐτὸς νὰ ἐκπλαγῇ καὶ νὰ δειλιάσῃ ἀπὸ τὴν παραμικρὰν καταιγίδα, διὰ τοῦτο ὁ καλὸς Θεὸς τοῦ ὑπόσχεται, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρῃ ποτὲ πλέον τέτοιαν τιμωρίαν μόνον καὶ μόνον, διὰ νὰ τὸν ὀπλίσῃ μὲ θάρρος, διὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε φόβον καὶ διὰ νὰ τὸν προσφέρῃ πολλὴν ἄνεσιν καὶ χαρὰν.

2. Καὶ τοῦτο τὸ εἶχεν ἤδη ὑποσχεθῆ πρὶν ἀπὸ τὴν εὐλογίαν. ὅπως ἠκούσατε, μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, ὅτι «Δὲν θὰ καταρασθῶ πλέον τὴν γῆν»². Ἄν καὶ αὐξάνεται ἡ κακία τῶν ἀνθρώ-

ρουσιν, ἀλλ' ὅμως ἐγὼ οὐκέτι τοιοῦτω ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλω
 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Δεικνὺς γὰρ αὐτοῦ τὴν ἄφαιτον
 φιλανθρωπίαν καὶ πάλιν τοῦτο ὑποσχενεῖται, ἵνα θαρρεῖν ἔχη
 ὁ δίκαιος καὶ μὴ λογίζεσθαι καθ' ἑαυτὸν καὶ λέγειν· καὶ
 5 ἤδη εὐλογίας ἀξιώσας τὸ γένος τὸ ἡμέτερον καὶ εἰς πλήθος
 ἐπιδιδόναι παρασκευάσας, τὴν πανωλεθρίαν ταύτην ἐπήγαγεν.
 Ἐν' οὖν πάντα θόρυβον ἐκβάλλη ἐκ τῶν αὐτοῦ λογισμῶν καὶ
 πληροφορηθῆ ὡς οὐκέτι ἔσται τοῦτο· ὥσπερ γὰρ, φησί, τὸν
 κατακλυσμόν διὰ φιλανθρωπίαν ἐπήγαγον, ὥστε τὴν κακίαν
 10 ἐγκόψαι καὶ μὴ περαιτέρω αὐτοὺς προσῆναι, οὕτω καὶ τῶν
 διὰ τὴν ἔμαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπαγγέλλομαι μηκέτι τοῦτο
 ποιήσῃν, ἵνα πάσης ἀνθυμίας ἐκτὸς διάγοντες, οὕτω τὴν πα-
 ροῦσαν ζωὴν διανύητε. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἴδου ἀνίστημι
 τὴν διαθήκην μου», τοῦτ' ἔστι, συνθήκας ποιοῦμαι. Καθάπερ
 15 ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπειδὴν τις ἐπαγγέλληται
 τι, συντίθεται καὶ πολλὴν παρέχει τὴν πληροφορίαν· οὕτω καὶ
 ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης φησί· «Ἴδου ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου».
 Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἀνίστημι», ἀντὶ τοῦ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀνανεῶ
 τὴν ὑπὸ τῶν παραπιωματίων πανωλεθρίαν αὐτῶν γεγενημένην,
 20 καὶ «Ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου ὑμῖν καὶ τῷ σπέροματι ὑμῶν
 μεθ' ἡμᾶς.

Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου· οὐ μόνον μέχρις ὑμῶν, φη-
 σίν, ἴσθημι τὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μεθ' ὑμᾶς γινο-
 μένους ταύτας θεβαίας ἀποφαίνομαι. Εἶτα ἵνα τὴν οἰκίαν ἐπι-
 25 δείξῃται φιλοτιμίαν, φησί· «Καὶ πάση ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν,
 ἀπὸ ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν», καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς,
 ὅσα μεθ' ὑμῶν ἀπὸ πάντων τῶν ἐξελεθόντων ἐκ τῆς κιβωτοῦ
 καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται
 πᾶσα σὰρξ ἔτι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσοῦ, καὶ οὐκέτι
 30 ἔσται κατακλυσμός ὕδατος, καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν». Εἶ-
 δες συνθηκῶν μέγεθος; εἶδες ὑποσχέσεων ἄφαιτον φιλοτι-
 μίαν; Σκόπει πῶς πάλιν ἐκτείνει αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν
 καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων, καὶ εἰκότως. Ὅπερ

πων, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ ἐπιβάλλω τέτοιαν τιμωρίαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Πάλιν ὑπόσχεται τοῦτο δεικνύων τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν του, διὰ νὰ λάβῃ θάρρος ὁ δίκαιος καὶ νὰ μὴ σκέπτεται καὶ λέγῃ· ἂν καὶ ἠυλόγησε τὸ ἰδικόν μας γένος καὶ τὸ ἠὔξησε τόσον, ὅμως ἐπέφερεν αὐτὴν τὴν κατασιροφήν. Διὰ νὰ τοῦ βγάλῃ κάθε ταραχὴν ἀπὸ τὴν σκέψιν του καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῇ, ὅτι δὲν θὰ συμβῆ ποτὲ αὐτό. Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, ἐπροκάλεσα τὸν κατακλυσμόν ἀπὸ φιλανθρωπίαν, διὰ νὰ ἀνακόψω δηλαδὴ τὴν κακίαν καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ περισσότερο, ἔτσι καὶ τώρα ὑπόσχομαι ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας μου, ὅτι δὲν θὰ κάνω ποτὲ πλεόν αὐτὸ διὰ νὰ ζῆτε τὸν παρόντα βίον χωρὶς καμμίαν λύπην. Διὰ τοῦτο λέγει, «Ἰδοῦ, συνάπτω συμφωνίαν μαζί σας», δηλαδὴ συνάπτω συνθήκην. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν κάποιος ὑπόσχεται κάτι, συνάπτει συμφωνίαν καὶ δίδει πολλὰς ἐξηγήσεις, ἔτσι καὶ ὁ καλὸς Θεὸς λέγει· «Ἰδοῦ, συνάπτω τὴν διαθήκην μου». Καὶ καλῶς εἶπεν, «συνάπτω», ἀντὶ τοῦ, ἰδοῦ ἐγὼ ἐπανορθώνω τὴν καταστροφήν, πού ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ συνάπτω συνθήκην μαζί σας καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους σας πού θὰ σᾶς διαδεχθοῦν.

Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Δὲν θὰ κρατήσω μόνον μέχρις ἐσᾶς τὴν συμφωνίαν, λέγει, ἀλλὰ τὴν κρατῶ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σας. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ τὴν φιλοτιμίαν του λέγει· «Καὶ μὲ κάθε ζῶσαν ὑπαρξιν, πού ὑπάρχει μαζί σας, καὶ μὲ τὰ πτηνά, καὶ μὲ τὰ κτήνη, καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, ὅσα μαζί σας ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Καὶ θὰ κρατήσω καλῶς τὴν συμφωνίαν μου μὲ σᾶς καὶ δὲν θὰ καταστραφῇ ποτὲ ζωντανὴ ὑπαρξίς ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ κατακλυσμός, διὰ νὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον τὴν γῆν». Εἶδες ἔκτασιν συνθηκῶν; Εἶδες ἄπειρον φιλανθρωπίαν εἰς τὰς ὑποσχέσεις; Πρόσεξε, πῶς πάλιν ἐπεκτείνει τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ μέχρι τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὰ θηρία καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Αὐτὸ πού

γὰρ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν φημι. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ
 τὸν ἄνθρωπον ταῦτα παρήχθη, διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα κοινωρεῖ
 νῦν τῆς εὐεργεσίας τῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον γινομένης. Καὶ
 δοκεῖ μὲν κοινὴ γενέσθαι ἢ διαθήκη καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς
 5 τὰ ἄλογα, οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διὰ τὴν αὐτοῦ
 παραμυθίαν γίνεται, ἵνα εἰδέναί ἔχη πόσης ἀπολαύει τιμῆς,
 οὐ μόνον μέχρις αὐτοῦ τῆς εὐεργεσίας ἰσταμένης, ἀλλὰ δι'
 αὐτὸν καὶ τούτων ἀπάντων συναπολαύοντων τῆς φιλοτιμίας
 τοῦ Δεσπότη. «Καὶ οὐκ ἀποθανεῖται», φησί, «πᾶσα σὰρξ ἔτι
 10 ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλύσομοῦ καὶ οὐκέτι ἔσται κατακλύ-
 σμός καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν».

Εἶδες πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον καὶ πολλάκις ὑπισχεῖ-
 ται τοιαύτην μηκέτι ἐπαγαγεῖν πανωλεθρίαν, ἵνα τὸν θόρον
 τῶν λογισμῶν ἐκβάλλῃ τοῦ δικαίου καὶ παρασκευάσῃ θαρρεῖν
 15 ὑπὲρ τῶν μελλόντων; Εἶτα οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν φύσιν ἀγο-
 ρῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν, οὐκ ἀρκεῖται
 τῇ διὰ τῶν λόγων ὑποσχέσει, ἀλλὰ τὴν περὶ ἡμᾶς συγκατά-
 θασιν ἐπιδεικνύμενος καὶ σημεῖον παρέχει τὸ δυνάμενον παρτι
 τῷ αἰῶνι συμπαρακτεινόμενον τοῦ τοιούτου δέους ἀπαλλάσσειν
 20 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἵνα κἂν πολὺς ἕτερος κατενεχθῆ, κἂν
 σφοδρότερος ὁ χειμῶν γένηται, ἢ καὶ ἐὰν ἢ πλημύρα τῶν
 ὑδάτων εἰς πλήθος ἐπιδιδῶ, μηδὲ οὕτως ἔχωμεν δεδοικέναι,
 ἀλλὰ θαρρεῖν πρὸς τὸ δοθὲν σημεῖον ἀφορῶντες. «Καὶ εἶπε
 Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης ἧς
 25 ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ὅσα πόση τιμῇ περὶ
 τὸν δίκαιον κέχρηται. Ὅσων γὰρ ἄνθρωπος ἀνθρώπων δια-
 λεγόμενος, οὕτω καὶ πρὸς αὐτὸν ποιεῖται τὰς συνθήκας, καὶ
 φησι· «Τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἧς ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ
 μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης, ἢ ἐ-
 30 σσι μεθ' ὑμῶν, εἰς γενεὰς αἰωνίους». Εἶδες πόση τῇ ζωῇ
 τὸ μέλλον δίδοσθαι σημεῖον παρεκτεινόμενον εἰς γενεὰς αἰω-

εἶπον πολλὰς φορὰς λέγω καὶ τώρα. Ἐπειδὴ αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν διὰ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο καὶ τώρα συμμετέχουν εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ποῦ προσφέρεται εἰς τὸν ἄνθρωπον. Φαίνεται, ὅτι ἡ συμφωνία ἐγένε κοινὴ καὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα, ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτό. Καὶ τοῦτο γίνεται, διὰ τὸ νὰ τὸν παρηγορήσῃ, διὰ τὸ νὰ ἡμπορῇ νὰ καταλάβῃ πόσῃν τιμῇν ἀπολαμβάνει, ἀφοῦ ἡ συμφωνία δὲν σταματᾷ εἰς αὐτόν, ἀλλὰ χάρις αὐτοῦ προχωρεῖ, διὰ τὸ νὰ ἀπολαύουν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. «Καὶ δὲν θὰ καταστραφῇ πλέον, λέγει, κάθε ζωντανὴ ὑπαρξίς ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ πλέον κατακλυσμός διὰ τὸν καταστρέψῃ ὀλόκληρον τὴν γῆν».

Εἶδες πῶς ὑπόσχεται καὶ μία καὶ δύο καὶ πολλὰς φορὰς, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρῃ ποτὲ πλέον τέτοια καταστροφήν, διὰ τὸ νὰ βγάλῃ τὴν ταραχὴν ἀπὸ τὸ μυαλό του καὶ τὸν προετοιμάσῃ νὰ ἔχῃ θάρρος εἰς τὸ μέλλον; Ἐπειτα χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν ἰδικήν του φύσιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν, δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰς ὑποσχέσεις μὲ τοὺς λόγους, ἀλλὰ δεικνύων τὴν πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασιν παρέχει ἀπόδειξιν, ποῦ δύναται νὰ παραμένῃ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ νὰ ἀπαλλάσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τὸν φόβον αὐτόν, οὕτως ὥστε καὶ νὰ γίνῃ πολὺ δυνατὴ βροχὴ καὶ πολὺ σφοδρὰ κακοκαιρία ἢ καὶ μεγάλη πλημμύρα ὑδάτων, νὰ μὴ φοβηθῶμεν, ἀλλὰ προσβλέποντες εἰς τὴν δοθεῖσαν ἀπόδειξιν νὰ λαμβάνωμεν θάρρος. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε· αὕτῃ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς συμφωνίας, ποῦ συνάπτεται μεταξύ μας». Πρόσεχε μὲ πόσῃν τιμῇν περιβάλλει τὸν δίκαιον. Διότι συζητῶν ὡς ἄνθρωπος μὲ ἄνθρωπον ἔτσι καὶ μὲ αὐτὸν συνάπτει τὰς συμφωνίας καὶ λέγει· «Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς συμφωνίας, ποῦ συνάπτεται μεταξύ ἡμῶν τῶν δύο καὶ μεταξύ ἐμοῦ καὶ κάθε ζώσης ὑπάρξεως, ἡ ὁποία θὰ ὑπάρχῃ μαζί σας πάντοτε»³. Εἶδες πῶς ἰσχύει δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἡ ἀπόδειξις, ποῦ πρόκειται

ρίους; Οὐ μόνον κοινῇ πᾶσι τοῖς ζῶσι τὸ σημεῖον δίδωσιν,
 ἀλλὰ καὶ διηγεκῆς καὶ διαιωνίζον τῇ τοῦ κόσμου ουσιάσει.
 Τί οὖν ἔστι τὸ σημεῖον; «Τὸ τόξον μου τίθημι ἐν τῇ νεφέλῃ
 καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τῆς γῆς».
 5 Ἰδοὺ μετὰ τῆς ὑποσχέσεως τῆς διὰ τῶν λόγων καὶ τοῦτο
 δίδωμι τὸ σημεῖον, τὴν ἴριν λέγω, ἣν τινές φασι γίνεσθαι
 τοῦ ἡλίου πρὸς τὰ νέφη τὰς ἀκτῖνας ἀφιέντος. Εἰ ὁ λόγος
 μου, οὐκ ἄρκει, ἰδοὺ καὶ σημεῖον δίδωμι τοῦ μηκέτι τιμωρίαν
 τοιαύτην ἐπάξειν. Τοῦτο τοῖνυν ὁρῶντες τὸ σημεῖον τοῦ θεοῦ
 10 ἀπαλλάττεσθε. «Καὶ ἔσται ἐν τῷ συννεφεῖν με», φησί, «νεφέ-
 λας ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὀφθήσεται τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ
 καὶ μνησθήσομαι τῆς διαθήκης μου, ἣ ἔστιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ
 καὶ ὑμῶν καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν πάσῃ σαρκί».
 Τί λέγεις, ὦ μακάριε προφήτα; Ἀναμνησθήσομαι, φησί,
 15 τῆς διαθήκης μου, τοῦτ' ἔστι, τῆς συνθήκης μου, τοῦτ' ἔστι,
 τῆς συνθήκης μου, τῆς ἐπαγγελίας, τῆς ὑποσχέσεως· οὐκ ἐ-
 πειδὴ αὐτὸς δεῖται ἀναμνήσεως, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνο
 τὸ δοθὲν σημεῖον βλέποντες, μηδὲν ὑποπιεύωμεν χαλεπὸν,
 ἀλλ' εὐθέως εἰς ὑπόμνησιν ἐρχόμενοι τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγε-
 20 λίας, θαρσῶμεν, ὡς οὐδὲν τοιοῦτο πεισόμεθα.

3. Εἶδες Θεοῦ συγκατάθεσιν, ὅσην ποιεῖται κηδεμονίαν τοῦ
 γένους τοῦ ἡμετέρου, πόσον μέγεθος φιλανθρωπίας ἐπεδεί-
 ξαιτο, οὐκ ἐπειδὴ εἶδε τὴν τῶν ἀνθρώπων μεταβολήν, ἀλλ'
 ἵνα διὰ πάντων ἡμᾶς διδάξῃ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑ-
 25 περοβολήν; Καὶ οὐκ ἔσται ἔτι ὕδωρ εἰς κατακλυσμόν, ὥστε
 ἐξαλείφαι πᾶσαν οἴκα· τοιοῦτος ὄμβρος οὐκέτι ἔσται. Ἐπει-
 δὴ οἶδε τοῦτο δεδοικυῖαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅρα πῶς
 συνεχῶς ποιεῖται τὴν ὑπόσχεσιν, μονονουχὶ λέγων· κἂν ἴδητε
 πολλὴν τῶν ὄμβρων τὴν φορὰν, μηδὲ οὕτω χαλεπὸν τι ὑπο-
 30 πειύσητε. «Οὐ γὰρ ἔσται τὸ ὕδωρ εἰς κατακλυσμόν, ὥστε ἐξα-

4. Γεν. 9, 13.

5. Γεν. 9, 14-15.

6. Γεν. 9, 15.

νά δοθῆ εἰς κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν; Δὲν δίδει μόνον τὴν ἀπόδειξιν εἰς ὅλα τὰ ἔμψυχα μαζί, ἀλλὰ καὶ τὴν κάνει διαρκῆ καὶ αἰώνιον εἰς τὸν κόσμον. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ἀπόδειξις; «Τοποθετῶ τὸ οὐράνιον τόξον εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ εἶναι σημεῖον καὶ ὑπόμνησις τῆς συμφωνίας ποῦ συνάπτεται μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν κατοικούντων τὴν γῆν»⁴. Καὶ ἰδού, μαζί μὲ τὴν προφορικὴν ὑπόσχεσιν δίδω καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον, ἐννοῶ τὸ οὐράνιον τόξον, τὸ ὁποῖον μερικοὶ λέγουν, ὅτι γίνεται ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ὅταν αὐταὶ πίπτουν ἐπάνω εἰς τὰ νέφη. Ἐάν, λέγει, δὲν εἶναι ἀρκετὸς ὁ λόγος μου, νά, σᾶς δίδω καὶ ἀπόδειξιν, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρω ποτὲ πλέον τέτοια τιμωρίαν. Βλέποντες λοιπὸν αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀπαλλάσσεσθε ἀπὸ τὸν φόβον. «Καὶ θὰ συμβαίη, ὅταν θὰ συναθροίζω τὰ νέφη», λέγει, «εἰς τὴν γῆν, θὰ φανῆ τὸ τόξον εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ ἐνθυμηθῶ τὴν διαθήκην μου, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ μας καὶ μεταξὺ κάθε ἄλλης ψυχῆς, ποῦ ὑπάρχει εἰς κάθε ζωντανὸν ὄργανισμὸν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»⁵. Τί λέγεις, ὦ μακάριε προφήτα; Θὰ ἐνθυμηθῶ, λέγει, τὴν διαθήκην μου, δηλαδὴ τὴν συμφωνίαν μου, τὴν ὑπόσχεσίν μου, τὴν ἐπαγγελίαν μου. Ὁχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην ὑπομνήσεως, ἀλλὰ ἡμεῖς βλέποντες πρὸς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον, νὰ μὴ ὑποπιευώμεθα τίποτε τὸ δυσάρεστον, ἀλλὰ ἐνθυμούμενοι ἀμέσως τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐνθαρρυνώμεθα, ὅτι δὲν θὰ πάθωμεν τίποτε.

3. Εἶδες τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ; πόσον φροντίζει διὰ τὸ γένος μας, πόσον μεγάλην φιλανθρωπίαν ἐπέδειξεν, ὅχι ἐπειδὴ εἶδε τὴν μεταστροφὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ τὸ κάθε τι τὴν ὑπερβολικὴν του ἀγαθότητα; «Καὶ δὲν θὰ πέσῃ ποτὲ πλέον ὕδωρ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ τὴν κατακλύσῃ, ὥστε νὰ ἐξαφανίσῃ κάθε ζῶσαν ὑπαρξιν»⁶. Τέτοια βροχὴ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ. Ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι αὐτὸ φοβεῖται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, πρόσεχε πῶς συνεχῶς ὑπόσχεται λέγων· καὶ ἂν ἴδητε καταρακτώδη βροχὴν, νὰ μὴ ὑποπιευθῆτε τίποτε δυσάρεστον. «Διότι ἡ βροχὴ δὲν θὰ

λείψαι πᾶσαν οἰκωμένην· τοιοῦτος ὁμοῦς οὐκ εἶναι, τοιαύτης
 ἀγανακτικῆσεως οὐκ εἶναι πειραθήσεται ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις.
 «Καὶ εἶπεν», φησί, «τὸ ἰσχυρὸν μου ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ὄψομαι
 τοῦ μνησθῆναι διαθήκην αἰώνιον ἀνὰ μέσον τοῦ Θεοῦ καὶ
 5 ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν σαρκί». Σκόπει πῶς
 βουλόμενος εἰς θάρσος καὶ εἰς πληροφορίαν ἀγαγεῖν τὴν ἀν-
 θρωπίνην φύσιν, πῶς ταπεινότητι τῶν λόγων κέχρηται. Καὶ
 ὄψομαι, φησί, τοῦ μνησθῆναι διαθήκης μου. Ἡ ὄψις οὖν εἰς
 μνήμην αὐτὸν ἄγει; Οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπιεύσωμεν μὴ γένοιτο·
 10 ἀλλ' ἵνα διὰ τὸ ἰδῶμεν τὸ σημεῖον τοῦτο θαρρεῖν ἔχωμεν τῇ
 τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ καὶ ὡς οὐχ οἶόν τε διαπεσεῖν τὰς τοῦ
 Θεοῦ ὑποσχέσεις. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, φησί, τῷ Νῶε· τοῦτο
 τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἣς διεθέμην ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ
 ἀνὰ μέσον πάσης σαρκός, ἣ εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔλαβες, φη-
 15 σί, τὸ σημεῖον, ὅπερ δέδωκα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ πάσης σαρκός
 τῆς οὔσης ἐπὶ τῆς γῆς. Μηκέτι ταράττω τὴν διάνοιαν, μηδὲ
 θορυβοῦ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο βλέπων καὶ αὐτὸς
 ἔχε χρησιὰς τὰς ἐλπίδας καὶ οἱ μετὰ σὲ πάντες τῆς ἐντεῦθεν
 παραμυθίας ἀπολαύεωσαν, καὶ ἡ ὄψις τοῦ σημείου παρεχέτω
 20 θαρρεῖν, ὡς οὐκ εἶναι τοιοῦτον κλυδώνιον τὴν οἰκουμένην κα-
 ταλήφεται. Καὶ γὰρ ἐπιτείνηται τῶν ἀνθρώπων τὰ ἁμαρτή-
 ματα, ἀλλ' ἐγὼ ἅπερ ὑπεσχόμην ταῦτα πληρῶσω καὶ οὐκ εἶναι
 τοιαύτην κατὰ πάντων ἀγανάκτησιν ποιήσομαι. Εἶδτε ἀγα-
 θότιτος ὑπερβολήν; εἶδτε συγκαταβάσεως μέγεθος; εἶδτε
 25 κηδεμονίας ἐπίτασιν; εἶδτε φιλοτιμίας ἐπαγγελίαν; Οὐ γὰρ
 μέχρι δύο καὶ τριῶν καὶ δέκα γενεῶν ἐξέτεινεν αὐτοῦ τὴν
 εὐεργεσίαν ἀλλὰ τῇ σοσιάσει τοῦ κόμοου ταύτην παρεκτιθήναι
 ὑπέσχετο, ἵνα ἐξ ἐκατέρων σωφρονιζώμεθα, καὶ ἐξ ὧν ἐ-
 κείνοι διὰ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος τοιαύτην ἐπεδέξαντο
 30 τιμωρίαν, καὶ ἐξ ὧν ἡμεῖς διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπί-

7. Γεν. 9, 16.

8. Γεν. 9, 17.

εἶναι διὰ κατακλυσμόν τῆς γῆς, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν». Τέτοια βροχὴ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ, τέτοιαν ἀγανάκτησιν δὲν θὰ δοκιμάσῃ πλέον ἢ ἀνθρωπίνη φύσις. «Καὶ θὰ ὑπάρχη», λέγει, «τὸ οὐράνιον τόξον μου εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ τὸ βλέπω, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν αἰώνιον συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ μεταξὺ πάσης ψυχῆς, πού ὑπάρχει εἰς ζωντανὸν ὄργανισμὸν»⁷.

Πρόσεχε μὲ πόσον ταπεινοὺς λόγους ὁμιλεῖ, ἀφοῦ θέλει νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ πληροφορήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ θὰ τὸ βλέπω, λέγει, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν διαθήκην μου. Ἡ θεὰ λοιπὸν τὸν ὑπενθυμίζει; Νὰ μὴ ὑποπτευθῶμεν τίποτε τέτοιο, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ, ὅταν βλέπωμεν τοῦτο τὸ σημεῖον νὰ ἐνθαρρυνώμεθα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκπέσουν αἱ συμφωνίαι τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «εἰς τὸν Νῶε· αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σημεῖον τῆς συμφωνίας, πού συνῆψα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωντανοῦ ὄργανισμοῦ, πού εὐρίσκεται εἰς τὴν γῆν»⁸. Ἔμαθες, λέγει, τὸ σημεῖον, πού ἔδωσα κατὰ τὴν συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωικοῦ ὄργανισμοῦ, πού εὐρίσκεται εἰς τὴν γῆν. Νὰ μὴ ταρασσῆς λοιπὸν τὴν σκέψιν σου, οὔτε νὰ θορυβῆσαι, ἀλλὰ βλέπων αὐτὸ νὰ εὐελπιστῆς καὶ ὅλοι οἱ μετὰ ἀπὸ σὲ νὰ παρηγοροῦνται καὶ ἡ θεὰ τοῦ σημείου νὰ σᾶς ἐνθαρρύνῃ, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ εἰς τὴν οἰκουμένην ποτὲ πλέον τέτοια ταραχὴ. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐξηθοῦν τὰ ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα, ὅμως ἐγὼ θὰ τηρήσω τὰς ὑποσχέσεις καὶ δὲν θὰ ἐκδηλώσω ποτὲ πλέον τέτοιαν ἀγανάκτησιν ἐναντίον τῶν πάντων. Εἶδατε ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα; εἶδατε μέγεθος συγκαταβάσεως; εἶδατε μεγίστην φροντίδα; εἶδατε ὑπόσχεσιν φιλοτιμίας; Διότι δὲν ἐπεξέτεινε τὴν εὐεργεσίαν του μέχρι δύο ἢ τριῶν ἢ δέκα γενεῶν, ἀλλὰ εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, οὔτως ὥστε νὰ σωφρονιζώμεθα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, καὶ ἀπ' αὐτά, πού ἐκεῖνοι διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν ὑπέστησαν τέτοιαν τιμωρίαν, καὶ ἀπ' αὐτά, πού ἡμεῖς ἠξιώθημεν τέτοιαν ὑπόσχεσιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπε-

λεῖψαι πᾶσαν σάρκα· τοιοῦτος ὄμβρος οὐκέτι ἔσται, τοιαύτης
 ἀγανακτήσεως οὐκέτι πειραθήσεται ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις.
 «Καὶ ἔσται», φησί, «τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ὄψομαι
 τοῦ μνησθῆναι διαθήκην αἰώνιον ἀνὰ μέσον τοῦ Θεοῦ καὶ
 5 ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν πάσῃ σαρκί». Σκόπει πῶς
 βουλόμενος εἰς θάρσος καὶ εἰς πληροφορίαν ἀγαγεῖν τὴν ἀν-
 θρωπίνην φύσιν, πόση ταπεινότητι τῶν λόγων κέχρηται. Καὶ
 ὄψομαι, φησί, τοῦ μνησθῆναι διαθήκης μου. Ἡ ὄψις οὖν εἰς
 μνήμην αὐτὸν ἄγει; Οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπιεύσωμεν μὴ γένοιτο
 10 ἀλλ' ἵνα ὅταν ἴδωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο θαρρεῖν ἔχωμεν τῇ
 τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ καὶ ὡς οὐχ οἶόν τε διαπεσεῖν τὰς τοῦ
 Θεοῦ ὑποσχέσεις. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, φησί, τῷ Νῶε· τοῦτο
 τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἧς διεθέμην ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ
 ἀνὰ μέσον πάσης σαρκός, ἣ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔλαβες, φη-
 15 σί, τὸ σημεῖον, ὅπερ δέδωκα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ πάσης σαρκός
 τῆς οὔσης ἐπὶ τῆς γῆς. Μηκέτι ταράτιου τὴν διάνοιαν, μηδὲ
 θορυβοῦ τὸν λογισμόν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο βλέπων καὶ αὐτὸς
 ἔχε χρησιὰς τὰς ἐλπίδας καὶ οἱ μετὰ σὲ πάντες τῆς ἐντιεῦθεν
 παραμυθίας ἀπολαύετωσαν, καὶ ἡ ὄψις τοῦ σημείου παρεχέτω
 20 θαρρεῖν, ὡς οὐκέτι τοιοῦτον κλυδώνιον τὴν οἰκουμένην κα-
 ταλήψεται. Καὶ γὰρ ἐπιτείνηται τῶν ἀνθρώπων τὰ ἁμαρτή-
 ματα, ἀλλ' ἐγὼ ἄπερ ὑπεσχόμην ταῦτα πληρώσω καὶ οὐκέτι
 τοιαύτην κατὰ πάντων ἀγανάκτησιν ποιήσομαι. Εἶδτε ἀγα-
 θότιμος ὑπερβολήν; εἶδτε συγκαταβάσεως μέγεθος; εἶδτε
 25 κηδεμονίας ἐπίτασιν; εἶδτε φιλοτιμίας ἐπαγγελίαν; Οὐ γὰρ
 μέχρι δύο καὶ τριῶν καὶ δέκα γενεῶν ἐξέτεινεν αὐτοῦ τὴν
 εὐεργεσίαν ἀλλὰ τῇ οὐσίᾳ τοῦ κόσμου ταύτην παρεκτιθήναι
 ὑπέσχετο, ἵνα ἐξ ἑκατέρων σωφρονιζώμεθα, καὶ ἐξ ὧν ἐ-
 κείνοι διὰ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πληθὺς τοιαύτην ἐπεδέξαντο
 30 τιμωρίαν, καὶ ἐξ ὧν ἡμεῖς διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπί-

7. Γεν. 9, 16.

8. Γεν. 9, 17.

εἶναι διὰ κατακλυσμόν τῆς γῆς, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν». Τέτοια βροχὴ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ, τέτοιαν ἀγανάκτησιν δὲν θὰ δοκιμάσῃ πλέον ἢ ἀνθρωπίνη φύσις. «Καὶ θὰ ὑπάρχη», λέγει, «τὸ οὐράνιον τόξον μου εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ τὸ βλέπω, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν αἰώνιον συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ μεταξὺ πάσης ψυχῆς, πού ὑπάρχει εἰς ζωντανὸν ὄργανισμὸν»⁷.

Πρόσεχε μὲ πόσον ταπεινοὺς λόγους ὁμιλεῖ, ἀφοῦ θέλει νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ πληροφορήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ θὰ τὸ βλέπω, λέγει, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν διαθήκην μου. Ἡ θεὰ λοιπὸν τὸν ὑπενθυμίζει; Νὰ μὴ ὑποπτευθῶμεν τίποτε τέτοιο, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ, ὅταν βλέπωμεν τοῦτο τὸ σημεῖον νὰ ἐνθαρρυνώμεθα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκπέσουν αἱ συμφωνίαι τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «εἰς τὸν Νῶε· αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σημεῖον τῆς συμφωνίας, πού συνῆψα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωντανοῦ ὄργανισμοῦ, πού εὐρίσκεται εἰς τὴν γῆν»⁸. Ἔμαθες, λέγει, τὸ σημεῖον, πού ἔδωσα κατὰ τὴν συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωικοῦ ὄργανισμοῦ, πού εὐρίσκεται εἰς τὴν γῆν. Νὰ μὴ ταρασσῆς λοιπὸν τὴν σκέψιν σου, οὔτε νὰ θορυβῆσαι, ἀλλὰ βλέπων αὐτὸ νὰ εὐελπιστῆς καὶ ὅλοι οἱ μετὰ ἀπὸ σὲ νὰ παρηγοροῦνται καὶ ἡ θεὰ τοῦ σημείου νὰ σᾶς ἐνθαρρύνῃ, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ εἰς τὴν οἰκουμένην ποτὲ πλέον τέτοια ταραχὴ. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐξηθῶν τὰ ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα, ὅμως ἐγὼ θὰ τηρήσω τὰς ὑποσχέσεις καὶ δὲν θὰ ἐκδηλώσω ποτὲ πλέον τέτοιαν ἀγανάκτησιν ἐναντίον τῶν πάντων. Εἶδατε ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα; εἶδατε μέγεθος συγκатаβάσεως; εἶδατε μεγίστην φροντίδα; εἶδατε ὑπόσχεσιν φιλοτιμίας; Διότι δὲν ἐπεξέτεινε τὴν εὐεργεσίαν του μέχρι δύο ἢ τριῶν ἢ δέκα γενεῶν, ἀλλὰ εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, οὔτως ὥστε νὰ σωφρονιζώμεθα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, καὶ ἀπ' αὐτά, πού ἐκεῖνοι διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν ὑπέστησαν τέτοιαν τιμωρίαν, καὶ ἀπ' αὐτά, πού ἡμεῖς ἠξιώθημεν τέτοιαν ὑπόσχεσιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπε-

αν τοιαύτης ἡξιώθημεν ὑποσχέσεως. Τοὺς γὰρ νοῦν ἔχοντας καὶ αἱ εὐεργεσίαι μᾶλλον ἢ αἱ τιμωρίαι ἐφέλκονται πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐπιταγμάτων.

Μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γινώμεθα. Εἰ γὰρ καὶ πρὶν ἢ μὴ
 5 ἀγαθὸν ἡμᾶς ἐπιδειξασθαι, μᾶλλον δὲ καὶ κολάσεως ἄξια ἐργασαμένους τοσαύτης ἡξίωσε τῆς εὐεργεσίας εἰ εὐγνώμονες γενώμεθα καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσιν εὐχαριστίαν ἐπιδειξώμεθα καὶ πολλὴν τὴν ἐπὶ τὸ θέλιον μεταβολὴν ποιησώμεθα, πόσης οὐκ ἂν πάλιν ἡμᾶς ἀξιῶσῃ τῆς παρ' αὐτοῦ
 10 φιλοτιμίας; Εἰ γὰρ ἀναξίους ὄντας εὐεργετεῖ καὶ ἡμαρτηκότητας φιλανθρωπεύεται εἰ τῆς κακίας ἀποστάντες τὴν ἀρετὴν μεταδιώξομεν, τίτων οὐκ ἐπιτευξόμεθα; Διὰ γὰρ τοῦτο προλαμβάνων πολλὰς εἰς ἡμᾶς τὰς εὐεργεσίας κατατίθεται, καὶ ἡμαρτηκότητας πάλιν ἀξιοῖ συγγνώμης, καὶ τὰς τιμωρίας
 15 παρὰ πόδας οὐκ ἐπάγει, ἵνα διὰ πάντων ἡμᾶς ἐφελκύσῃται, καὶ δι' ὧν εὐεργετεῖ, καὶ δι' ὧν μακροθυμεῖ. Πολλάκις δὲ καὶ δι' ὧν ἐνίοις κολάζει, ἐτέρους ἐνάγειν θούλειαι, ἵνα τῶ ἐκείνων φόβῳ σωφροнисθέντες τῆς τιμωρίας τὴν πεῖραν διαφύγωσιν. Εἶδες εὐμήχανον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν πῶς πάντα
 20 τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα δι' ἓν τοῦτο μόνον γίνεται, διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν;

Ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες, μὴ ραθυμῶμεν, μηδὲ ἀμελῶμεν ἀρετῆς, μηδὲ τοὺς παρ' αὐτοῦ τεθέντας νόμους παραιρέωμεν. Ἐὰν γὰρ ἴδῃ ἐπισιρέφοντας ἡμᾶς καὶ ἡσυχάζοντας καὶ
 25 ὅλως ἀρχὴν τινα ποιουμένους, καὶ αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρει, κοῦφα καὶ ράδια ἡμῖν ἅπαντα κατασκευάζων, καὶ οὐκ ἀφίεις οὐδὲ αἰδοῦσθαι λαβεῖν τῶν τῆς ἀρετῆς πόνων. Ὅταν γὰρ ψυχὴ πρὸς τὸν Θεὸν τείνῃ τὴν διάνοιαν, οὐκ εἶτι λοιπὸν ἀπαιτηθῆναι δύναται ὑπὸ τῆς ὄψεως τῶν ὀρωμένων,
 30 ἀλλὰ πάντα παραιρέουσα, ἀκριθέστερον τούτων τῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν κειμένων ἐκεῖνα φαντάζεται τὰ μὴ βλέπόμενα τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ μεταβολὴν οὐκ ἐπι-

ριγράπτου φιλανθρωπίας του. Διότι αὐτοὺς ποὺ ἔχουν μυαλὸ τοὺς ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν περισσότερον αἱ εὐεργεσίαι παρὰ αἱ τιμωρίαι.

Ἄς μὴ γνῶμεθα λοιπὸν ἀχάριστοι. Διότι, ἂν καὶ προηγουμένως μᾶς ἐχάρισε τόσῃν εὐεργεσίαν, προτοῦ ἀκόμη ἐπιδείξωμεν κάτι καλὸν ἢ μᾶλλον ἐνῶ διεπράξαμεν ἔργα ἄξια τιμωρίας, ἐὰν γίνωμεν εὐγνώμονες καὶ ἐπιδείξωμεν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰ προηγηθέντα καὶ κάνωμεν στροφὴν πρὸς τὸ καλύτερον, πόσης φιλοτιμίας δὲν θὰ μᾶς ἀξίωση πάλιν; Διότι ἂν μᾶς εὐεργετῇ, ἐνῶ εἴμεθα ἀνάξιοι, καὶ ἂν εἶναι φιλάνθρωπος, ἐνῶ εἴμεθα ἁμαρτωλοί, ἂν ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετὴν, τί δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν; Διὰ τοῦτο μᾶς προλαμβάνει καὶ πολλὴν εὐεργεσίαν μᾶς παρέχει καὶ ἐὰν πάλιν ἠμαρτήσαμεν μᾶς ἀξιώνει συγγνώμης καὶ δὲ μᾶς τιμωρεῖ, οὕτως ὥστε νὰ μᾶς προσελκύσῃ μὲ τὸ κάθε τί, καὶ μὲ τὰς εὐεργεσίας καὶ μὲ τὴν μακροθυμίαν. Πολλὰς φορὰς δὲ μὲ τὴν τιμωρίαν μερικῶν θέλει νὰ καθοδηγήσῃ ἄλλους, οὕτως ὥστε σωφρονισθέντες μὲ τὸν φόβον ἐκείνων νὰ διαφύγουν τὴν πείραν τῆς τιμωρίας. Εἶδες τὴν ἐφευρετικὴν του φιλανθρωπίαν, πῶς τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα δι' ἓνα σκοπὸν μόνον γίνονται, διὰ τὴν ἰδικὴν μας δηλαδὴ τὴν σωτηρίαν;

Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενοι, ἅς μὴ μᾶς καταλαμβάνῃ ἡ ὀκνηρία, μήτε νὰ παραμελοῦμεν τὴν ἀρετὴν, μήτε νὰ παραβλέπωμεν τοὺς νόμους, ποὺ αὐτὸς ἐθέσπισεν. Διότι, ἐὰν ἴδῃ, ὅτι ἐπιστρέφομεν καὶ ἡσυχάζομεν καὶ κάμνομεν κάποιαν ἀρχὴν, προσφέρει τὰ ἰδικά του μὲ τὸ νὰ κάνῃ τὰ πάντα εὐκόλα καὶ εὐχάριστα εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀφήνῃ νὰ αἰσθανθῶμεν καθόλου τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς. Διότι, ὅταν ἡ ψυχὴ προσβλέπει πρὸς τὸν Θεόν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπατηθῇ ἀπὸ τὴν ὕψιν τῶν βλεπομένων ἀλλά, ἀφοῦ παραβλέψῃ τὰ πάντα, φαντάζεται αὐτά, ποὺ δὲν βλέπονται μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμοὺς μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν, ἀπ' ὅ,τι αὐτὰ ποὺ εὐρίσκονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, αὐτὰ

σιάμενα, ἀλλὰ διηνεκῶς μένοντα, καὶ πεπηγότα, καὶ ἀκίνητα
 τυγχάνοντα. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῆς διανοίας ὀφθαλμοί· πρὸς
 τὴν ἐκείνων θέαν διηνεκῶς ἀφορῶσι καὶ ταῖς ἐκεῖθεν μαρ-
 μαρουγαῖς καταυγαζόμενοι πάντα τὰ τοῦ παρόντος βίου, ὡς
 5 ὄναρ καὶ σκιάν, παρατρέχουσιν, οὐκέτι ἀπάτην ὑπομένοντες,
 οὐδὲ παραλογισθῆναι δυνάμενοι, ἀλλὰ κἂν πλοῦτον ἴδωσιν,
 εὐθέως καταγελῶσιν, εἰδότιες διὲν δραπέτου παντός ἀγνωμονέ-
 σιερρον ἀπὸ τούτου εἰς ἐκείνον μειπαηδᾶ καὶ οὐδέποτε ἴσταιται,
 ἀλλὰ καὶ μωρία κακὰ τοὺς κεκιημένους διατίθησι, καὶ εἰς
 10 αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, τῆς κακίας τὸν κρημνὸν αὐτοὺς ὥσας κατα-
 βάλλει. Κἂν σῶματος εὐμορφίαν θεάσωνται, πάλιν οὐκ ἐπι-
 σιρέφονται, λογιζόμενοι τὸ ἐπίκτητον, τὸ εὐμειάβλητον, καὶ
 διὲν ἀθρόον νόσος ἐπελθοῦσα πᾶσαν ἐκείνην τὴν εὐμορφίαν
 ἠφάνισε, καὶ πρὸ τῆς νόσου γῆρας καταλαβὸν ἀηδῆ καὶ ἀτερ-
 15 πῆ τὴν πρὸ τούτου εὐμορφον ὄψιν ἀπειργάσατο, καὶ θάνατος
 δὲ ἐπελθὼν ἅπασαν τὴν τοῦ σῶματος ὥραν διέφθειρε. Κἂν
 δόξαν ἴδωσί τινα περιβεβλημένον, κἂν δυναστείαν, κἂν εἰς
 αὐτὴν τῶν ἀξιομάτων τὴν κορυφὴν ἀνεληλυθότα καὶ πάσης
 εὐημερίας ἀπολαύοντα, καὶ τοῦτον παρατρέχουσιν ὡς οὐδὲν
 20 βέβαιον ἔχοντα, οὐδὲ ἀκίνητον, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις μέγα φρο-
 νοῦντα τοῖς ποιαιμίων σενμάτιων μᾶλλον παρατρέχουσι. Τί
 γὰρ τῆς δόξης ἀπάσης τοῦ παρόντος βίου εὐτελέστερον, ὅ-
 ταν τῷ ἄνθει τοῦ χόρτου παραβάλληται; «Πᾶσα γὰρ δόξα ἀν-
 θρώπου», φησὶν, «ὡς ἄνθος χόρτου».

25 4. Εἶδετε, ἀγαπητοί, πῶς μετὰ ἀκριθείας ὀρῶσιν οἱ τῆς
 πίστεως ὀφθαλμοί, ἐπειδὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἢ τειταμένη ἢ
 διάνοια; εἶδετε πῶς ὑπ' οὐδενὸς τῶν ὀρωμένων παραλογι-
 σθῆναι δύναται, ἀλλὰ τὴν ὀρθὴν τῶν πραγμάτων ἔχουσι κρί-
 σιν, οὐδεμίαν ἀπάτην ὑπομένοντες; Ἄλλ', εἰ δοκεῖ, πάλιν
 30 ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, καὶ ὀλίγα προσ-

πού μένουν ἀμετάβλητα, πού μένουν συνεχῶς καὶ εἶναι σταθερὰ καὶ ἀκίνητα. Καθ' ὅσον οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς τέτοιοι εἶναι. Προσβλέπουν συνεχῶς πρὸς τὴν θεάν ἐκείνων καὶ καταυγαζόμενοι ἀπὸ τὰς ἐκεῖθεν λαμπερὰς ἀκτῖνας βλέπουν ὅλα τὰ τοῦ παρόντος βίου ὡς ὄνειρον καὶ σκιάν καὶ δὲν ἀπατῶνται, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ παρασυρθοῦν, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον νὰ ἴδουν τὸν περιγελοῦν, ἐπειδὴ γνωρίζουν, ὅτι μεταπηδᾷ ἀπὸ τὸν ἓνα εἰς τὸν ἄλλον, ὡς δραπετῆς, καὶ δὲν παραμένει, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον μύρια κακὰ ἐπισωρεύει εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτὸν καὶ ἀφοῦ τοὺς σπρώξῃ εἰς τὸν κρημνὸν τῆς κακίας, διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν ἔτσι, τοὺς καταστρέφει. Καὶ ἂν ἴδουν σώματος ὁμορφιὰν πάλιν δὲν μετανοιῶνουν σκεπτόμενοι τὸ πρόσκαιρον, τὸ εὐμετάβλητον καὶ ὅτι, ἐὰν ἔλθῃ αἰφνιδίως ἡ ἀσθένεια, ἀφανίζει ὅλην ἐκείνην τὴν ὠραιότητα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ὅταν φθάσῃ τὸ γῆρας θὰ κἀνῃ τὴν προηγουμένως ὁμορφον ὄψιν ἀπεχθῆ καὶ ἀκομψον καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ θάνατος αὐτὸς θὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον τὴν ὁμορφιὰν τοῦ σώματος. Καὶ ἂν ἴδουν κάποιον νὰ εἶναι περιβεβλημένος μὲ δόξαν καὶ ἐξουσίαν καὶ νὰ ἔχῃ ἀνέλθει εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀξιωματίων καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ κάθε εὐημερίαν, καὶ τοῦτον τὸν παραβλέπουν, ὡσὰν νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε τὸ βέβαιον καὶ σταθερόν, ἀλλὰ παρέρχονται καὶ αὐτοὺς πού ὑπερηφανεύονται δι' αὐτά, περισσότερον ἀπὸ ὅτι τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ. Διότι τί εὐτελέστερον ὑπάρχει ἀπὸ τὴν δόξαν ὅλην τῆς ἐδῶ ζωῆς, ὅταν μάλιστα αὐτὴ παραλληλίζεται μὲ τὸ ἄνθος τῶν χόρτων; «Διότι ὅλη ἡ δόξα τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, εἶναι ὡσὰν τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου»⁹.

4. Εἶδατε ἀγαπητοί, πῶς βλέπουν ἀκριβῶς οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως, ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι προσκεκολλημένη εἰς τὸν Θεόν; Εἶδατε, πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαπατηθοῦν ἀπὸ τίποτε ἀπ' αὐτὰ πού βλέπουν, ἀλλὰ κρίνουν ὀρθῶς τὰ πράγματα χωρὶς νὰ ὑφίστανται οὐδεμίαν ἀπάτην; Ἀλλὰ, ἐὰν κρίνετε καλόν, ἃς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου

θέντες καταπαύσωμεν τὴν διδασκαλίαν, ὥστε καὶ τὴν μνήμην
 τῶν εἰρημένων ἐνιεθῆναι ὑμῶν τῇ διανοίᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἐτέλεσεν ἡ θεία Γραφή τὴν περὶ τοῦ θείου σημείου διήγησιν,
 βούλεται πάλιν διδάξαι ἡμᾶς τὰ κατὰ τὸν δίκαιον καὶ τοὺς
 5 τοῦτου υἱούς, καὶ φησιν· «Ἦσαν δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε οἱ ἐξελ-
 θόντες ἐκ τῆς κιβωτοῦ, Σήμ, Χάμ, Ἰάφεθ. Χάμ δὲ ἦν πα-
 τὴρ τοῦ Χαναάν. Τρεῖς οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Νῶε· ἀπὸ τούτων
 διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Ἄξιον ἐνταῦθα ζητῆσαι,
 10 ἵνως ἔνεκεν τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε μνημονεύσασα ἡ θεία
 Γραφή ἐπήγαγε, «Χάμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν». Μὴ νο-
 μίσητε, παρακαλῶ, ἀπλῶς τοῦτο προσερῶθαι οὐδὲν γὰρ ἐ-
 σσι τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων, ὃ μὴ μετὰ τινος εἴρηται
 λόγου, πολλὴν τὴν ὠφέλειαν ἐγκεκρυμμένην ἔχοντος. Τίνος
 οὖν ἔνεκεν ἐπεσημῆναι καὶ προσέθηκεν, ὅτι «Χάμ δὲ ἦν πα-
 15 τὴρ τοῦ Χαναάν»; Βούλεται διὰ τοῦτου αἰνίξασθαι ἡμῖν τῆς
 ἀκρασίας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι οὐδὲ τῆς συμφορᾶς
 τὸ μέγεθος συσιαλῆναι αὐτὸν πεποίηκεν, οὐδὲ ἡ ἰοσαύτη ἐν
 τῇ κιβωτῷ στενοχωρία, ἀλλὰ καίτοι τοῦ πρᾶσιμου οὐδέπω
 καὶ νῦν τεκνοποίησαντος, οὗτος τῇ ἀκρασίᾳ ἑαυτὸν ἐκδοὺς
 20 ἐν καιρῷ ἰοσαύτης ἀγανακίσεως καὶ πανωλεθρίας τὴν οὐ-
 κουμένην καταλαβούσης, περὶ συνουσίαν ἠσχολεῖτο καὶ τὸ
 ἀχαλίνωτον τῆς ἐπιθυμίας οὐ κατέστελλεν, ἀλλ' ἤδη ἄνωθεν
 καὶ ἐκ προσιμίων ἐκείνου τῆς γνώμης αὐτοῦ τὸ μοχθηρόν. Ἐ-
 πεί οὖν μετ' οὐ πολὺ διὰ τὴν ὕβριν τὴν εἰς τὸν γεγεννηκότι
 25 μέλλει τὴν κατάραν δέχεσθαι ὁ Χαναάν ὁ τοῦτου παῖς, διὰ
 τοῦτο ἤδη προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή ἐπεσημῆναι καὶ τοῦ
 παιδὸς ἡμῖν τὴν προσηγορίαν δῆλην ἐποίησεν, ὁμοῦ καὶ τοῦ
 γεγεννηκότιος τὸ ἀκρατές· ἴν', ὅταν μετὰ ταῦτα ἴδῃς αὐτὸν
 30 πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενον πρὸς τὸν γεγεννηκό-
 τα, εἰδέναι ἔχῃς, ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτος ἦν, ὡς
 γε οὐδὲ ὑπὸ τῆς συμφορᾶς συνεσιάλῃ. Ἰκανὴ γὰρ ἡ ἰοσαύτη
 ἀθυμία πᾶσαν σθέσαι ἡδονὴν καὶ οὐδὲν οὕτω ταύτην τὴν
 γλῶσσαν καὶ τὴν μανίαν καταστεῖλαι δύναται, ὡς ἀθυμίας ἐπί-

καὶ ἀφοῦ προσθέσωμεν ἀκόμη ὀλίγα, νὰ σταματήσωμεν τὴν διδασκαλίαν, οὕτως ὥστε τὰ λεχθέντα νὰ γραφοῦν καλὰ εἰς τὸ μυαλό σας. Ἡ ἀγία Γραφή δηλαδή, ἀφοῦ μᾶς διηγήθη διὰ τὸ θεῖον σημεῖον, θέλει πάλιν νὰ μᾶς διδάξῃ τὰ σχετικά μὲ τὸν δίκαιον καὶ τοὺς υἱοὺς του, καὶ λέγει «Οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε, πού ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ἦσαν ὁ Σήμ, ὁ Χάμ καὶ ὁ Ἰάφεθ. Ὁ Χάμ ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Χαναάν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε, ἀπὸ τοὺς ὁποίους διεσπάρησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν». Ἄξιζει νὰ ἐρευνήσωμεν ἐδῶ, διατί ἡ ἀγία Γραφή, μνημονεύσασα τοὺς τρεῖς υἱοὺς τοῦ Νῶε, προσέθεσεν, «ὁ δὲ Χάμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαναάν». Μὴ νομίσετε, παρακαλῶ, ὅτι τὸ ἀνέφερον ἔτσι ἀπλῶς, διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ἀγίαν Γραφὴν χωρὶς κάποιον λόγον, ὁ ὁποῖος κρύβει πολλὴν ὠφέλειαν. Διατί λοιπὸν ἐπεσήμανε καὶ προσέθεσεν, ὅτι ὁ Χάμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαναάν; Θέλει μὲ αὐτὸ νὰ ὑπαινιχθῇ εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπερβολικὴν του ἀκρασίαν καὶ ὅτι οὔτε τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς τὸν ἔκανε νὰ συσταλῇ, οὔτε ἡ τόση στενοχώρια μέσα εἰς τὴν κιβωτόν, ἀλλά, ἂν καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς δὲν εἶχε τεκνοποιήσει, αὐτὸς ἤσχολεῖτο μὲ τὴν συνουσίαν, παραδοθεὶς εἰς τὴν ἀκρασίαν τὴν στιγμὴν πού εἶχε καταλάβει τὴν οἰκουμένην τόση ὀργὴ καὶ πανωλεθρία καὶ δὲν κατέστελλε τὴν ἀκαλίωτον ἐπιθυμίαν του, ἀλλὰ ἐφανέρωνεν ἐξ ἀρχῆς ἀκόμη τὴν μοχθηράν του διάθεσιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν μετὰ ἀπὸ ὀλίγον χρόνον πρόκειται ὁ υἱὸς του ὁ Χαναάν νὰ δεχθῇ τὴν κἀραν, διότι ἐξύβρισε τὸν πατέρα του, διὰ τοῦτο ἐπρόλαβε ἡ Γραφή καὶ μᾶς ἐπεσήμανε καὶ μᾶς ἐφανέρωσε τὸ ὄνομα τοῦ παιδὸς συγχρόνως μὲ τὴν ἀκρασίαν τοῦ πατρὸς του. Διὰ νὰ ἡμπορέσης νὰ μάθῃς, ὅταν μετὰ ἀπ' αὐτὰ ἴδῃς, ὅτι ἐπέδειξε πολλὴν ἀγνωμοσύνην πρὸς τὸν πατέρα του, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὴν ρίζαν του ἦτο τέτοιος, ἀφοῦ δὲν συνεστάλη οὔτε ἀπὸ τὴν συμφοράν. Διότι ἡ τόση πολλὴ λύπη ἦτο ἱκανὴ νὰ κατασθῆσῃ κάθε εἶδος ἡδονῆς καὶ δὲν δύναται νὰ καταστείλῃ τὴν φλόγα καὶ τὴν μανίαν αὐτῆν

ταίς καὶ συμφοραῖς ὑπερβολή. Ὁ τοίνυν ἐν ἰσοσύνῳ μεγέθει τῶν κακῶν ἰσοσύνῳ ἐπιδειξάμενος τὴν λύπην καὶ μανίαν περὶ τὴν παιδοποιίαν, ποίας ἂν εἴη συγγνώμης ἄξιος;

Ἄλλ' ἐντεῦθεν ἡμῖν πάλιν ἔτιθετον ζήτημα, τὸ 5 πολυθρόλλητον ἐκεῖνο καὶ πανταχοῦ περιφερόμενον, τίνας ἔνεκεν τοῦ πατρὸς ἁμαρτόντιος ὁ υἱὸς τὴν κατάραν δέχεται; Ἄλλ' ἵνα μὴ νῦν μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, τοῦτο ταμιευσόμεθα πρὸς τὸ παρόν, ἵν' ἐπειδὴν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἀφικώμεθα, 10 τότε καὶ τὴν λύσιν ἐπαγάγωμεν, ἣν ἂν ὁ Θεὸς παράσχη. Οὐδὲν γάρ, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων ἄνευ λόγου τινὸς καὶ αἰτίας ἐστὶν εὐρεῖν ἐγγεγραμμένον. Τέως οὖν τοῦτο ἔγνωμεν, διὸ οὐκ ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν, τῆς προσηγορίας τοῦ υἱοῦ ἐμνημόνευσεν ὁ Μωϋσῆς εἰπὼν, «Χὰμ δὲ ἦν πατήρ τοῦ Χαναάν. Τρεῖς εἰσιν οὗτοι υἱοί», 15 γησί, «Νῶε, καὶ ἀπὸ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, μηδὲ τὸ νῦν ρηθέν, ἀλλ' ἐννοήσωμεν καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος. Τρεῖς, γησί, ἦσαν οὗτοι υἱοὶ Νῶε, καὶ ἐκ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

20 Πῶς ἀπὸ τῶν τριῶν ἰσοσύνῳ πληθὺς ἐπέδωκε; πῶς ἠδυνήθησαν διαρκέσαι; πῶς ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἅπας ὁ κόσμος συνέστη; πῶς αὐτοῖς τὰ σώματα διέμεινεν; Οὐκ ἰατρὸς ἦν ὁ θεραπείαν προσάγων, οὐκ ἄλλη τις ἐπιμέλεια. Οὐδέπω γὰρ οὐδὲ πόλεις ἦσαν δειμύμενοι, ἀλλὰ μετὰ τὴν 25 ἰσοσύνῳ ἰαλαιπωρίαν, καὶ τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ διαγωγὴν, ὡς τεταρλιχενόμενοι καὶ κατειργασόμενοι ἐξῆλθον, καὶ ἐν ἰσοσύνῳ μονώσει τυγχάνοντες καὶ ἐρημίᾳ ἀφάτω πῶς οὐ διεφθάρησαν; πῶς οὐκ ἀπώλοντο; Ὁ γὰρ φόβος, εἶπέ μοι, καὶ ἡ ἀγωνία οὐ κατέσειεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ διε- 30 τάρασσε τὸν λογισμόν; Μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ πάντα ἐργαζόμενος, καὶ ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς ἦν

τόσον τίποτε, ὅσον ἢ ὑπερβολικὴ λύπη καὶ συμφορά. Αὐτὸς λοιπόν, ὁ ὁποῖος εἰς τόσα πολλὰ κακὰ ἐπέδειξε τόσην λύσσαν καὶ μανίαν διὰ τεκνοποιήσιν, ποίας συγγνώμης θὰ ἦτο ἄξιος;

Ἄλλὰ ἀπ' ἐδῶ γεννᾶται πάλιν ἄλλο ζήτημα, ἐκείνο τὸ πολυθρύλλητον καὶ παντιοῦ συζητούμενον, διατί δηλαδὴ ὁ υἱὸς δέχεται τὴν κατάραν, ἀφοῦ ὁ πατὴρ ἡμάρτησεν; Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ μακρυγορῶμεν πρὸς τὸ παρόν, ἅς τὸ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, οὕτως ὥστε, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὸ σχετικὸν σημεῖον, τότε νὰ δώσωμεν καὶ τὴν λύσιν, τὴν ὁποίαν θὰ μᾶς δώσῃ ὁ Θεός. Διότι, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπον, τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρησ εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν, πού νὰ εἶναι γραμμένον χωρὶς λόγον. Τελευταίως λοιπόν ἐμάθομεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Μωυσῆς δὲν ἐμνημόνευσε τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν μὲ τὸ νὰ εἴπῃ· «Ὁ Χὰμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαναάν. Αὐτοὶ εἶναι», λέγει, «οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε καὶ ἀπ' αὐτοὺς διεσκορπίσθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν». Νὰ μὴ προσπεράσωμεν, ἀγαπητοί, χωρὶς προσοχὴν καὶ αὐτὸ πού ἐλέχθη τώρα, ἀλλὰ νὰ κατανοήσωμεν καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. «Αὐτοὶ εἶναι», λέγει, «οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε καὶ ἀπ' αὐτοὺς διεσκορπίσθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν».

Πῶς ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἐβγῆκε τόσον μεγάλο πλῆθος; Πῶς ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιζήσουν; Πῶς ὁ κόσμος συνεκροτήθη ἀπὸ τοὺς ὀλίγους αὐτούς; Πῶς διειτηρήθησαν τὰ σώματά των; Οὔτε ἰατρὸς ὑπῆρχε, διὰ νὰ τοὺς θεραπεύῃ, οὔτε καμμία ἄλλη φροντίς. Δὲν εἶχον κτίσει θεβαίως πόλεις, ἀλλὰ μετὰ ἀπ' αὐτὴν τὴν τόσην ταλαιπωρίαν καὶ τὴν διαβίωσιν εἰς τὴν κιβωτόν, ἐξῆλθον ὡς ταριχευμένοι καὶ ταλαιπωρημένοι καὶ περιελθόντες εἰς τόσην ἀπομόνωσιν καὶ ἐρημίαν, πῶς δὲν κατεστράφησαν; Διότι, εἶπέ μου, ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγωνία δὲν τοὺς ἐκλόνιζον τὸ ἠθικὸν καὶ δὲν τοὺς ἐτάρασσον τὴν σκέψιν; Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ, διότι ὁ Θεὸς ἦτο αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔκαμνεν ὄλα αὐτὰ καὶ ὁ δημιουργ-

ὁ πάντα ταῦτα τὰ κωλύματα ἀναιρῶν, καὶ τὸ πρόσταγμα αὐ-
 τοῦ ἐκεῖνο τὸ λέγον, «*Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πλη-
 ρώσατε τὴν γῆν*», αὐτοῖς καὶ τὴν ἐπίδοσιν ἐχαρίσατο. Ἐπεὶ
 καὶ οἱ Ἰσραηλίται ἠνίκα εἰς Αἴγυπτον τῇ πλινθείᾳ καὶ τῷ
 5 πηλῷ κατειργάσθησαν, ταύτῃ πολλῶ μᾶλλον εἰς πλῆθος ἐπέ-
 δωκαν, καὶ οὔτε τὸ ἀνηλεές ἐκεῖνο καὶ ὠμὸν ἐπίταγμα τοῦ
 Φαραῶ, τὸ κελεύον τὰ ἄρρενα εἰς τὸν ποταμὸν ρίπτεσθαι,
 οὐδὲ ἡ λοιπὴ κακουχία, ἣν ὑπὸ τῶν ἐργοδιωκτικῶν ὑπέμενον,
 ἴσχυσεν ἐλαιτῶσαι αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εἰς
 10 πλῆθος ἐπεδίδουν. Ἡ γὰρ ἄνωθεν ροπὴ ἦν ἢ διὰ τῶν ἐναν-
 τίων ἅπαντα ἐργαζομένη.

5. Ὅταν τοίνυν ὁ Θεὸς κελεύῃ, μὴ ζήτει κατὰ ἀκολου-
 θίαν ἀνθρωπίνην διερευνᾶσθαι τὰ πράγματα. Ἀνώτερος
 γὰρ ὢν τῆς φύσεως, οὐ δεῖται τῆς ἀκολουθίας τῆς φύσεως,
 15 ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν κωλύοντιν τὰ πράγματα αυξάνε-
 σθαι παρασκευάζει. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ γιν ἀπὸ τῶν
 τριῶν τοῦτων τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀνεπλήρωσεν. «*Ἀπὸ
 τοῦτων γάρ*», φησί, «*τῶν τριῶν διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν
 γῆν*». Εἶδες Θεοῦ δύναμιν; εἶδες πῶς, κἂν πολλὰ ἦν τὰ
 20 κωλύματα, οὐδὲν ἔστι τὸ διακόπιον αὐτοῦ τὸ βούλημα; Τὸ
 αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον. Τοιούτων
 γὰρ ὄντων τῶν πολεμούντων, ἰσοσύντων ὄντων τῶν ἐπιβου-
 λευόντων, καὶ βασιλέων, καὶ τυράννων, καὶ δήμων κατεξα-
 νισιαμένων, καὶ πάντα ποιούντων, ὥστε σθέσαι τὸν σπινθῆ-
 25 ρα τῆς πίστεως, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιβουλεόντων, διὰ τῶν
 κωλύειν βουλομένων, ἰσαύτη ἤρθη τῆς εὐσεβείας ἢ γλῶξ,
 ὡς ἅπασαν καταλαβεῖν τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν ἀοίκητον.

Κἂν πρὸς Ἰνδοὺς γὰρ ἀπέλθῃς, κἂν πρὸς Σκύθας, κἂν
 πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, κἂν εἰς αὐτὸν τὸν ὠ-
 30 κεανόν, πανταχοῦ εὐρήσεις τοῦ Χριστοῦ τὴν διδασκαλίαν

10. Ἐδῶ γίνεται λόγος διὰ τὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον καταδυναστευσιν
 τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τὴν παρὰ ταῦτα αὔξησιν τοῦ γένους των.

γὸς τῆς κτίσεως ἦτο αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐξηφάνιζεν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ τὸ πρόσταγμά του, τὸ ὁποῖον ἔλεγεν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν», καὶ πού ἐχάρισεν εἰς αὐτοὺς τὴν αὐξησιν. Καθ' ὅσον καὶ οἱ Ἰσραηλιῖται, ὅταν κατειργάσθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον¹⁰ τὴν πλίνθον καὶ τὸν πηλόν, ἠύξήθησαν ἀκόμη περισσότερο καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τοὺς ἐλαττώσῃ οὔτε τὸ σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἐκεῖνο πρόσταγμα τοῦ Φαραῶ, τὸ ὁποῖον ἔλεγε νὰ ριφθοῦν τὰ ἄρρενα τέκνα εἰς τὸν ποταμόν, οὔτε ἡ ὑπόλοιπη κακουχία, τὴν ὁποίαν ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς ἐπιστάτας, ἀλλὰ περισσότερο ἠύξανοντο. Διότι ἡ ἐκ τῶν ἄνω δύναμις ἦτο αὐτή, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιεῖ τὰ πάντα μὲ τὰ ἀντίθετα.

5. Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς διατάσῃ, νὰ μὴ ζητᾶς νὰ ἐξετάζῃς τὰ πράγματα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Διότι ἀφοῦ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν φύσιν, δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας, ἀλλὰ προετοιμάζει τὴν αὐξησιν τῶν πραγμάτων καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἐμπόδια. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ τώρα ἐγέμισε τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον μέσῳ αὐτῶν τῶν τριῶν. Διότι λέγει· «Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς οἱ ἄνθρωποι διεσπάρησαν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν». Εἶδες τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Εἶδες πῶς ἂν καὶ εἶναι πολλὰ τὰ κωλύματα, δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀπόφασίν του; Τὸ ἴδιο ἠμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν καὶ εἰς τὴν πίστιν. Διότι, ἂν καὶ ἦσαν τόσοι οἱ πολεμοῦντες αὐτήν, ἂν καὶ ἦσαν τόσοι οἱ κακῶς διακεείμενοι πρὸς αὐτήν, καὶ βασιλεῖς, καὶ τύραννοι, καὶ λαοὶ πού ἐγείροντο ἐναντίον τῆς μὲ μανίαν καὶ τῆς πίστεως, ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι προσκεκολλημένη εἰς τὸν ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτῶν, πού τὴν ἐπεβουλεύοντο, ἐξ αἰτίας αὐτῶν, πού ἤθελον νὰ τὴν ἐμποδίσουν, τόσοσιν μεγάλῃ ἐσηκώθη ἡ φλόγα τῆς εὐσεβείας, ὥστε κατέλαβεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν ἀκατοίκητον ἀκόμη περιοχὴν.

Διότι καὶ ἂν μεταβῆς πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς, καὶ ἂν ὑπάγῃς πρὸς τοὺς Σκύθας, καὶ ἂν πρὸς τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ πρὸς αὐτὸν ἀκόμη τὸν ὠκεανόν, θὰ εὔρης παντοῦ τὴν χριστιανι-

καταυγάζουσιν τὰς ἀπάντων ψυχάς. Τὸ γὰρ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, οὗ καὶ αὐτὰ τὰ βάρβαρα ἔθνη μειτεροῦνται ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος καὶ φιλοσοφεῖν ἔμαθον καὶ τῆς παλαιᾶς σινηθείας ἀποσιάντες πρὸς τὴν εὐσέβειαν μειτεροῦνται. Καὶ καθάπερ διὰ τῶν τριῶν τούτων τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος ἐπιδοῦναι παρεσκεύασεν ὁ τῶν ὄλων δημιουργός, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως διὰ τῶν ἔνδεκα, τῶν ἀλιέων, τῶν ἀγραμμάτων, τῶν ἰδιωτῶν, τῶν μηδὲ διαῖραι τὸ σιόμα τολμώντων, ἄπασαν ἐπεσπάσατο τὴν οἰκουμένην. Καὶ οἱ ἀγράμματοι οὗτοι, καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ οἱ ἀλιεῖς τῶν φιλοσόφων ἀπέφραξαν τὰ σιόματα, καὶ καθάπερ ὑπόπτεροι, οὕτω τὴν οἰκουμένην ἄπασαν διέδραμον κατασπείραντες τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον καὶ τὰς ἀκάνθας ἐκτιέμοντες καὶ τὰ παλαιὰ ἀνασπῶντες ἔθνη, καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πανταχοῦ καταφρυτεύοντες· καὶ οὔτε τὸ ὀλίγους αὐτοὺς εἶναι, οὔτε ἡ ἰδιωτεία, οὔτε τὸ ἀσιστηρὸν τῶν ἐπιταγμάτων, οὔτε τὸ παλαιᾶ σινηθεία προκατειληφθῆαι ἄπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἴσχυσε κώλυμα αὐτοῖς γενέσθαι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνήρει προοδοποιούσα ἡ χάρις, καὶ μετ' εὐκολίας ἅπαντα εἰργάζοντο, δι' αὐτῶν τῶν κωλυμάτων μεῖζονα δεχόμενοι τὴν προθυμίαν. Καὶ γὰρ ποτε μὲν μαστιζόμενοι ἀνεχώρουν χαίροντες οὐ διὰ τὰς μάστιγας ἀπλῶς, ἀλλ' «Ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι»· ἄλλοτε δὲ εἰς δεσμοωτήριον ἐμβληθέντες, ἐπειδὴ ὑπ' ἀγγέλου ἐξηνέχθησαν, πάλιν τῶν αὐτῶν εἶχοντο, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀφικνούμενοι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον κατέβαλον, σαγηνεύοντες τὰ πλήθη εἰς τὴν εὐσέβειαν· καὶ πάλιν κατεχόμενοι, οὐ μόνον οὐδὲ ἐντεῦθεν ὀκνηρότεροι ἐγίνοντο, ἀλλὰ καὶ πλείονα τὴν παρηγοσίαν ἐπεδείκνυντο, ἐν μέσῳ μαινομένου δήμου καὶ τοὺς ὀδόντας τρίζοντος ἐσιῶτες καὶ λέγοντες, «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις». Εἶδες παρηγοσίας μέγεθος; εἶδες τοὺς ἰδιώτας, τοὺς ἀλιεῖς

11. Πράξ. 5, 41.

12. Πράξ. 5, 29.

κὴν διδασκαλίαν νὰ πλημμυρίζῃ τὰς ψυχὰς πάντων. Τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον εἶναι τὸ ὅτι καὶ αὐτὰς τὰς βαρβαρικὰς φυλὰς μετέβαλεν ὁ λόγος τῆς εὐσεβείας καὶ ἔμαθον νὰ φιλοσοφοῦν καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὰς παλαιὰς συνηθείας, μετεπήδησαν πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἠὔξησε μὲ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀνθρώπων, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν πίστιν, μὲ τοὺς ἔνδεκα ἀλιεῖς, τοὺς ἀγγραμμάτους, τοὺς ἰδιώτας, μὲ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἐτολμοῦσαν οὔτε τὸ στόμα νὰ ἀνοίξουν, μὲ αὐτοὺς προσείλκυσεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην εἰς τὴν πίστιν. Καὶ οἱ ἀγράμματοι αὐτοί, οἱ ἰδιῶται καὶ ἀλιεῖς ἔκλεισαν τὰ στόματα τῶν φιλοσόφων, καὶ ὡσὰν νὰ εἶχον περὰ διέτρεξαν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην σπεύροντες τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, κόπτοντες τὰς ἀκάνθας, ἐκρίζωνοντες τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ φυτεύοντες παντοῦ τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ. Καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ οὔτε ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, οὔτε τὸ ὅτι ἦσαν ὀλίγοι, οὔτε τὸ ὅτι ἦσαν ἰδιῶται, οὔτε οἱ αὐστηροὶ νόμοι, οὔτε ἡ προκατάληψις τῶν παλαιῶν συνηθειῶν, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξηφάνιζεν ἡ χάρις, ἡ ὁποία προῦδευε καὶ ὅλα τὰ ἐπετύχανον μὲ εὐκολίαν, ἡ δὲ προθυμία των ἐμεγάλωνεν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἐμποδίων. Καὶ ὅταν μάλιστα ἐμαστιγῶντο ἔφευγον καίροντες ὄχι ἀπλῶς, διότι ἐμαστιγώθησαν, ἀλλὰ «Διότι ἐκρίθησαν ἄξιοι νὰ κακοποιηθοῦν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ»¹¹. Ἄλλοτε πάλιν ριφθέντες εἰς τὴν φυλακὴν, ἀφοῦ ἐλευθερώθησαν ὑπὸ Ἀγγέλου, ἐξηκολούθουν πάλιν τὰ ἴδια καὶ ἐπήγαινον εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκον πάλιν προσελκύοντες τὰ πλήθη πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ὅταν συνελαμβάνοντο καὶ πάλιν, ὄχι μόνον δὲν ἐγίνοντο ὀκνηρότεροι, ἀλλὰ καὶ ἐδείκνυον περισσότερον θάρρος ἐν μέσῳ τοῦ μαινομένου ὄχλου, ποὺ ἔτριζε τοὺς ὀδόντας καὶ ἔλεγον, «Πρέπει νὰ πειθαρχῶμεν περισσότερον εἰς τὸν Θεὸν παρὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους»¹². Εἶδες μέγεθος παρηρησίας; Εἶδες, ὅτι οἱ ἀπλοῖκοι

ὑπερορῶντας ἰσοσύτων δῆμων μαινομένων καὶ πρὸς φόβους καὶ σφαγὰς ἐτοιμῶν;

Ἄλλὰ οὐ ταῦτα ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ τοῦτοις λογίζου τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν χάριτι τῇ νευρούσῃ καὶ ἀλειψοῦση αὐτῶν τὴν προθυμίαν. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος Πέτρος, ἠνίκα τὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς χωλεύουσα ὄρθιον ἀποκατέστησε, πάντων ἐκκλητιομένων καὶ θαυμαζόντων αὐτούς, ἐπιδεικνύμενος τὴν οἰκειάν εὐγνωμοσύνην φησὶν· «Ἄνδρες, τί ἀτενίζετε ἡμῖν, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Τίνος ἔνεκεν, φησὶν, οὕτω κατεπλάγητε καὶ ἐκπεληγμένοι ἐστέ ἐπὶ τῷ γεγονότι; Μὴ γὰρ ἡμεῖς ἐσμεν οἱ τοῦτο ἐργασάμενοι, ἢ ἰδίᾳ δυνάμει πρὸς ὑγίειαν αὐτὸν ἐπαναγαγόντες, καὶ θαδίζειν παρασκευάσαντες; Τί ἡμῖν ἀτενίζετε; Οὐδὲν πλεόν ἡμεῖς εἰσηνέγκαμεν, ἢ διὰ τὴν γλῶσσαν ἐδανείσαμεν· ὁ δὲ τὸ πᾶν ἐργασάμενος, ὁ Δεσπότης ἐστὶ καὶ δημιουργὸς τῆς φύσεως. Ἐκεῖνος «Ὁ Θεὸς Ἄβρααμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, οὗς πατριάρχας ἐπιγράφεσθε», ἐκεῖνος «Ὁν ὑμεῖς παραδεδώκατε καὶ ἠρνήσασθε κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν· ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ταῦτα ἐργασάμενος· ὃν «Ἵμεῖς, τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον, ἠρνήσασθε, καὶ ἠτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς κατεκρίνατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν. Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καὶ ἡ πίσις ἢ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὀλοκληρίαν ἀπέναντι πάντων ὑμῶν.

6. Πολλὴ τῆς παρρησίας ἢ ὑπερβολὴ μεγάλη καὶ ἄφατος τῆς ἄνωθεν αὐτοῖς παρασχεθείσης χάριτος ἢ δύναμις· σαφειάτη τῆς ἀνασιτάσεως ἢ ἀπόδειξις ἢ τοῦ μακαρίου τούτου παρρησία γένοιτ' ἄν. Τί γὰρ ἂν τοῦτου μεῖζον σημεῖον

13. Πράξ. 3, 12.

14. Πράξ. 3, 13-16.

αὐτοὶ ἀλιεῖς παρέβλεπον τόσους ὄχλους μαινομένους καὶ ἐτοίμους νὰ κάνουν φόνους καὶ σφαγὰς;

Ἄλλὰ σύ, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκοῦς αὐτὰ μὴ καταλογίζῃς εἰς αὐτοὺς αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο, ἀλλὰ εἰς τὴν ἄνωθεν θεῖαν χάριν, ἣ ὁποῖα ἐδυνάμωνε καὶ ἐσταθεροποιοῦσε τὴν προθυμίαν των. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Πέτρος, ὅταν ἀποκατέστησεν ὄρθιον τὸν ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρὸς του κωλόν, ὅταν ὅλοι ἐξεπλήσσοντο καὶ ἐθαύμαζον αὐτοὺς ἐπιδεικνύων τὴν εὐγνωμοσύνην του ἔλεγεν· «Ἄνδρες τί βλέπετε πρὸς ἡμᾶς, ὡσάν νὰ ἐκάναμεν αὐτὸν νὰ περπατῇ μὲ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν καὶ εὐσέβειαν;»¹³. Διατί λέγει ἐξεπλάγητε καὶ εἴσθε ἔκθαμβοι δι' αὐτὸ πού ἔγινε; Μήπως εἴμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ πού ἐκάμαμεν αὐτό, ἢ μὲ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν τοῦ ἐδώσαμεν τὴν ὑγείαν καὶ τὸν ἐκάμαμεν νὰ βαδί-
ζῃ; «Διατί βλέπετε πρὸς ἡμᾶς»; Ἡμεῖς δὲν προσεφέραμεν τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἐδανείσαμε τὴν γλῶσσαν μας εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὸς πού ἔκανε τὰ πάντα εἶναι ὁ Κύριος καὶ δημιουργὸς τῆς φύσεως. Ἐκεῖνος «ὁ Θεὸς τοῦ Ἄβρααμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ», τοὺς ὁποίους ὀνομάζετε πατριάρχας, ἐκεῖνος «τὸν ὁποῖον ἔσεῖς παρεδώσατε καὶ ἠρνήθητε ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου, ἂν καὶ εἶχε κρίνει νὰ τὸν ἀπολύσῃ». Ἐκεῖνος εἶναι αὐτὸς πού ἔκανε αὐτά, τὸν ὁποῖον «έσεῖς, τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον, ἠρνήθητε καὶ ἐζητήσατε νὰ ἀθωωθῇ ἄνδρας δολοφόνος, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς κατεδικάσατε, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἀνέστησεν ἐκ τῶν νεκρῶν, τῆς ἀναστάσεως δὲ αὐτοῦ ἡμεῖς εἴμεθα μάρτυρες. Καὶ διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ αὐτόν, τὸν ὁποῖον βλέπετε καὶ γνωρίζετε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ ἡ πίστις, ἣ ὁποῖα ἐνεργεῖται δι' αὐτοῦ, ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν πλήρη ὑγείαν ἐνώπιον ὄλων σας»¹⁴.

6. Πολὺ μεγάλο τὸ μέγεθος τοῦ θάρρους. Μεγάλῃ καὶ ἀπερίγραπτος ἡ δύναμις τῆς χάριτος τῆς δοθείσης εἰς αὐτούς. Πολὺ σαφῆς ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως θὰ ἐγίνετο ἡ παρρησία τοῦ μακαρίου τούτου. Διότι ποῖον σημεῖον μεγα-

ἐπιζητήσκειεν ἂν τις λαβεῖν, ὅταν ὁ πρὸ τοῦ στανροῦ καὶ
 κόρης εὐτελοῦς ἀπειλὴν μὴ δυνηθεῖς ἐνεγκεῖν, νῦν οὕτω
 κατεξανίσταται τοῦ τῶν Ἰουδαίων δῆμον καὶ τοσαύτη παρ-
 ρησία καὶ πρὸς τοσοῦτον πλῆθος, μόνος ὢν, οὕτως ἀτάκτως
 5 μεμηγός, ἐπαποδύεται καὶ τοιαῦτα φθέγγεται, ἃ τὴν μανίαν
 αὐτῶν ἐπὶ πλεῖον διεγείρειν δύνναται; Εἶδες, ἀγαπητέ,
 πῶς, ὅπερ ἐν προοιμίοις ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν δείκνυται;
 Ἐπειδὴν τις πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ, οὐκέτι λοι-
 πὸν ὄρα ἄνεχεται τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦτοις τοῖς σωματι-
 10 κοῖς ὑπολίπνια, ἀλλ' ἐτέρους ὀφθαλμοὺς κησάμενος, τοὺς
 τῆς πίστεως λέγω, ἐκεῖνα διὰ παντὸς φανιάζεται καὶ πρὸς
 ἐκεῖνα τὴν διάνοιαν ἔχει τειταμένην, καὶ ἐν γῆ βαδίζων ὡς
 ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα ἔχων, οὕτω πάντα διαπράττειται,
 ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων ἐμποδιζόμενος πρὸς τὸν κατ'
 15 ἀρετὴν δρόμον. Ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐ τὰ λαμπρὰ τοῦ θίου
 λοιπὸν ὄρα, οὐ τὰ δυσχερῆ καὶ ἐναντία, ἀλλὰ πάντα παρα-
 τρέχει, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐπειγόμενος. Καὶ καθάπερ
 ὁ μετὰ πολλοῦ τοῦ ἰόνου τὸν σωματικὸν τοῦτον δρόμον τρέ-
 χων οὐδένα τῶν ἀπαντιῶντων ὄρα, καὶ μωριάκις αὐτῷ προσ-
 20 πιαίση, ἀλλὰ πρὸς τὸν δρόμον ἔχων τειταμένον αὐτοῦ τὸν
 λογισμόν, εὐκόλως ἅπαντα παραδραμῶν ἐπείγεται πρὸς τὸν
 προκείμενον αὐτῷ σκοπὸν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ τὸν
 κατ' ἀρετὴν δρόμον τρέχειν σπουδάζων καὶ ἀπὸ γῆς εἰς
 οὐρανὸν ἀνελθεῖν ἐπιθυμῶν, πάντα τὰ δρώμενα κάτω ἀφήσει
 25 καὶ ὄλος τοῦ δρόμου γίνεται καὶ οὐ πρότερον ἴσταιται, οὐδὲ
 κατέχειται ὑπὸ τινος τῶν δρωμένων, μέχρις ἂν εἰς αὐτὴν
 ἀνελθεῖν δυνηθῇ τὴν κορυφὴν.

Τῷ γὰρ οὕτω διακειμένῳ καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι φοβερὰ
 κατὰ τὸν παρόντα θίον, εὐκαταφρόνητα γίνεται, καὶ ὁ τοιοῦ-
 30 τος οὔτε ξίφος δέδοικεν, οὔτε κρημνόν, οὔτε θηρίων ὀδόν-
 τας, οὐ βασάνους, οὐ δημίων χειρας, οὐκ ἄλλο τι τῶν κατὰ

λύτερον ἀπ' αὐτὸ θὰ ἐζητοῦσε κανεὶς νὰ λάβῃ, ὅταν αὐτὸς ὁ ὁποῖος πρὸ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου δὲν ἠμπόρεσε νὰ ὑπομείνῃ ἀπειλὴν εὐτελοῦς νεάνιδος, τώρα ὅμως ἐξανίσταται ἔτσι κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ μὲ τόσον θάρρος καὶ πρὸς τόσον πληθος, ἂν καὶ ἦτο μόνος, ὡσὰν νὰ ἐξεμάνῃ, ἴσταται ἀντιμέτωπος καὶ λέγει τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ διεγείρουν ἀκόμη περισσότερο τὴν μανίαν των; Εἶδες ἀγαπητέ, πῶς ἀποδεικνύεται τώρα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔλεγον εἰς τὴν ἀρχήν; Ἐὰν κανεὶς ἔχη φλογερὰν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν δὲν ἀνέχεται πλέον νὰ βλέπῃ αὐτὰ πού ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ ἀποκτήσας ἄλλους ὀφθαλμούς, ἐννοῶ τοὺς τῆς πίστεως, ἐκεῖνα φαντάζεται πάντοτε καὶ πρὸς ἐκεῖνα ἔχει ἐστραμμένην τὴν σκέψιν του, ἂν καὶ βαδίζει εἰς τὴν γῆν, ὡσὰν νὰ ζῆ ἐκεῖ καὶ κατορθώνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ πάντα χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ κανένα ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἐνάρετον δρόμον. Καθ' ὅσον ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν βλέπει πλέον τὴν λαμπρότητα τοῦ βίου, οὔτε τὰ δυσχερῆ καὶ ἀντίθετα, ἀλλὰ τὰ παραβλέπει ὅλα ἐπειγόμενος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ τρέχων τὸν ὑλικὸν δρόμον μὲ πολλὴν ἔντασιν καὶ δὲν βλέπει κανένα, καὶ ἂν ἀκόμη προσκρούσῃ πολλὰς φορὰς ἐπάνω τους, ἀλλὰ ἔχων τεταμένην τὴν προσοχήν του πρὸς αὐτόν, προσπερνᾷ εὐκόλως τὰ πάντα καὶ ἐπείγεται νὰ φθάσῃ πρὸς τὸν ὠρισμένον σκοπόν, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού φροντίζει νὰ διατρέξῃ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνέλθῃ ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅλα ὅσα βλέπει τὰ παραμελεῖ καὶ ἀφιερώνεται εἰς τὸν δρόμον καὶ δὲν σταματᾷ ἐνωρίτερον, οὔτε σαγηνεύεται ἀπὸ κάτι πού βλέπει, μέχρις ὅτου ἠμπορέσῃ νὰ ἀνεβῆ εἰς αὐτὴν τὴν κορυφήν.

Εἰς αὐτὸν πού σκέπεται ἔτσι καὶ αὐτὰ πού φαίνονται εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν φοβερὰ εἰς αὐτὸν φαίνονται εὐκαταφρόνητα καὶ δὲν φοβεῖται οὔτε ξίφος, οὔτε κρημνόν, οὔτε ὀδόντας θηρίων, οὔτε βασάνους, οὔτε χεῖρας δημίων, οὔτε

τὸν βίον λυπηρῶν, ἀλλὰ κἄν ἄνθρωπος ἴδῃ ὑπεσιορεομένους, ὡς λειμῶνας δροῶν καὶ παραδείσους, οὕτως ἐπιτηδᾷ· κἄν ἕτερόν τι τῶν κολαστηρίων εἶδος ἐπαγόμενον θεάσῃται, οὐ ναρκαῖ πρὸς τὴν ὄψιν, οὐδὲ ἐπιστρέφεται. Ὁ γὰρ τῶν μελλόντων πόθος μετέστησεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ ὡς ἀπλῶς
 5 καὶ εἰκῆ τὸ σῶμα περικείμενος, οὕτως ἀνώτερος γίνεται τῶν παθῶν καὶ τῆ ἄνωθεν χάριτι φρουρούμενος οὐδὲ αἴσθησιον λαμβάνει τὴν ἀλγηδόνα τῶν σωματικῶν.

Διὸ παρακαλῶ, ἵν' εὐκόλως τοὺς κατὰ τὴν ἀρετὴν πόρους ἐνεγκεῖν δυνηθῶμεν, πολὺν τὸν περὶ τὸν Θεὸν ἐπιδει-
 10 ξώμεθα πόθον, καὶ ἐκεῖ τὴν διάνοιαν ἡμῶν τείναντες ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πρὸς τὸν ἐκεῖσε δρόμον ὑποοκελιζώμεθα, ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν διηγεκῆ ἀπόλαυσιν λογιζόμενοι, πάντα τὰ ἀλγεινὰ τοῦ παρόντος βίου πρῶτως φέρωμεν καὶ μήτε ἀδοξία ἡμᾶς λυπεῖτω, μήτε πενία
 15 πιεζέτω, μήτε νόσος σώματος τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα χανούτω, μήτε τὸ καταφρονεῖσθαι παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ἐξευτελίεσθαι ὀκνηροτέρους περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς κατόρθωσιν ἀπεργαζέσθω, ἀλλὰ πάντα ταῦτα, ὡσπερ κόνιν, ἀποτιναξάμενοι, καὶ γενναῖον καὶ ὑψηλὸν φρόνημα ἀναλαθόντες, οὐ-
 20 τω πρὸς ἅπαντα πολλὴν τὴν ἀνδρείαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ καθάπερ χθὲς παρεκάλεσα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τὰς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καταλλαγὰς μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ποιησώμεθα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ψυχῆς πάθη ἐξορίσωμεν τῆς ἡμετέρας· κἄν ἐπιθυμία ἄτιπος ἐνοχλῆ, ταύτην φυγαδεύωμεν κἄν
 25 θυμὸς πρὸς ὀργὴν διεγείρη, κατασιέλλωμεν τὴν φλεγμονὴν τῆ ὥδῃ τῶν πνευματικῶν παραινέσεων, δεικνύντες τοῦ πάθους τὸν ὄλεθρον. «Ἄνηρ γάρ», φησί, θυμώδης, οὐκ εὐσχήμων»· καὶ πάλιν, «Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός». Κἄν χρημάτων

15. Παρομ. 11, 25.

16. Ματθ. 5, 22.

τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ δυσάρεστα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἄνθρα-
 κας νὰ ἴδῃ ἐστρωμένους τοὺς βλέπει ὡς λειβάδια καὶ παρά-
 δεισον καὶ ἔτσι ὀρμᾶ πρὸς αὐτούς. Καὶ ἂν ἴδῃ, ὅτι πρόκειται
 νὰ τιμωρηθῇ μὲ ἄλλον εἶδος βασανιστηρίων, δὲν δειλιάζει
 εἰς τὴν θέαν αὐτῶν, οὔτε μετανοεῖ. Διότι ὁ πόθος τῶν μελ-
 λόντων ἀγαθῶν τοῦ ἰσχυροποίησε τὸν λογισμὸν του καὶ ὡσὰν
 νὰ περιβάλλεται ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ σῶμα, γίνεται ἔτσι
 ἀνώτερος ἀπὸ τὰ πάθη καὶ φυλασσόμενος ἀπὸ τὴν ἄνωθεν
 χάριν δὲν αἰσθάνεται τοὺς σωματικούς πόνους.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ὑπο-
 φέρωμεν εὐκόλως τοὺς πόνους τῆς ἀρετῆς, ἃς ἐπιδείξωμεν
 πολλὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀφοῦ στρέψωμεν ἐκεῖ τὴν
 σκέψιν μας, νὰ μὴ ἐμποδιζώμεθα ἀπὸ κανένα πρᾶγμα τοῦ
 παρόντος βίου εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀλλὰ σκεπτόμε-
 νοι τὴν διαρκῆ ἀπόλαυσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, νὰ ὑπο-
 φέρωμεν ἀγογγίστως ὅλα τὰ δυσάρεστα τοῦ παρόντος βίου,
 καὶ οὔτε ἡ ἔλλειψις δόξης νὰ μᾶς στενοχωρῇ, οὔτε ἡ πτω-
 χεῖα νὰ μᾶς πιέξῃ, οὔτε σωματικὴ νόσος νὰ καταρρακῶνῃ
 τὸ ἠθικόν μας, οὔτε ἡ καταφρόνησις τῶν πολλῶν, οὔτε ὁ
 ἐξευτελισμὸς νὰ σᾶς κἀνῃ διστακτικούς κατὰ τὴν ἐπίτευξιν
 τῆς ἀρετῆς. Ὅλα αὐτὰ ὅμως νὰ τὰ τινάσσετε ὡς σκόνην
 καὶ νὰ ἀναλαμβάνετε πολὺ καὶ μεγάλο θάρρος, διὰ νὰ ἐπι-
 δείξητε ἔτσι πρὸς ὅλα πολλὴν γενναιοψυχίαν καί, ὅπως ἀκρι-
 βῶς παρεκάλεσα τὴν ἀγάπην σας, νὰ συνδιαλλαγῶμεν τάχι-
 στα μὲ τοὺς ἐχθρούς μας καὶ νὰ ἐξαφανίσωμεν ἀπὸ τὴν ψυ-
 χὴν μας ὅλα μας τὰ πάθη. Καὶ ἂν μᾶς ἐνοχλῇ κάποια ἐπι-
 θυμία ἀνόητος νὰ τὴν διώκωμεν. Καὶ ἂν ὁ θυμὸς μᾶς διε-
 γείρῃ νὰ ὀργισθῶμεν, νὰ καταστέλλωμεν τὴν ἔξαψιν μὲ
 μελωδίας τῶν πνευματικῶν συμβουλῶν τονίζοντες τὴν κατε-
 στρεπτικότητα τοῦ πάθους. Διότι λέγει· «Ἄνθρωπος ἐπιρρε-
 πῆς πρὸς τὸν θυμὸν δὲν εἶναι σεμνοπρεπής»¹⁵. Καὶ πάλιν·
 «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του
 χωρὶς αἰτίαν, εἶναι ἔνοχος εἰς τὴν κρίσιν»¹⁶. Καὶ ἂν ταρασῃ

ἐπιθυμία ταράσσει τὸν λογισμὸν, φεύγειν σπουδάζομεν τὴν
 δλεθρίαν ταύτην λύμην καὶ καθάπερ ρίζαν τῶν κακῶν ἀ-
 πάντων ἐκτιέμεθα. Καὶ ἕκαστον δὲ τῶν ἐνοχλούντων ἡμῖν
 παθῶν διορθοῦν σπουδάζομεν, ἵνα καὶ τῶν βλαβερῶν ἀπε-
 5 χόμενοι καὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην
 τὴν φοβερὰν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆται,
 χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ
 τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὸν λογισμὸν μας ἐπαθυμία χρημάτων, νὰ φροντίζωμεν νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ καταστρεπτικὸν αὐτὸ πάθος καὶ νὰ τὸ κόπτομεν ὡς ρίζαν πάντων τῶν κακῶν. Καὶ κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ ἐνοχλοῦντα ἡμᾶς πάθη νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ διορθώνωμεν, οὕτως ὥστε ἀπέχοντες ἀπὸ τὰ βλαβερά καὶ ἐπιδιώκοντες τὰς καλὰς πράξεις, νὰ δυνηθῶμεν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν νὰ ἀξιωθῶμεν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ

(Γεν. 9, 20 - 26)

Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύ-
τευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμε-
θύσθη.

1. Πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν ἐφθάσαμεν τῆς κατὰ τὸν δί-
καιον ὑποθέσεως· διό, παρακαλῶ, συντείναιτέ μοι τὴν διά-
νοιαν καὶ μετὰ ἀκριβείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις. Οὐδὲ
γὰρ μικρά, οὐδὲ τὰ τυχόντα ἐστὶ καρπώσασθαι καὶ ἐκ τῶν
10 σήμερον ἀνεγνωσμένων· τὰ γὰρ τοῖς παλαιοῖς συμβεβηκότα,
εἴ βουλοίμεθα νήφειν, μεγίστης ἡμῖν διδασκαλίας ὑπόθεσις
γίνεται. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐ μόνον τὰ κατορθώματα τῶν ἀγίων
γέγραπται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματα, ἵνα τὰ μὲν φεύγωμεν,
τὰ δὲ ζηλώσωμεν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ δείκνυσί σοι
15 ἡ θεία Γραφή καὶ δικαίους πολλάκις σφαλέντας καὶ ἁμαρ-
τωλοὺς πολλὴν μεταβολὴν ἐπιδειξαμένους, ἵνα ἐκατέρωθεν
ἀρκοῦσαν δεξώμεθα τὴν ἀσφάλειαν, καὶ μήτε ὁ ἐσιῶς θαρρῆ
ὄρων καὶ δικαίους καταπεσόνας, μήτε ὁ ἐν ἁμαρτήμασιν
ὄν ἀπαγορεύη, ἰδὼν πολλοὺς ἀνενεγκόντας καὶ πρὸς αὐτὴν
20 τὴν ἄκραν κορυφὴν φθάσαι δυναθέντας.

Μηδεὶς τοίνυν, παρακαλῶ, κἂν πολλὰ κατορθώματα ἐ-
αυτῷ συνειδὼς ἦ, θαρρείτω, ἀλλ' ἐναγώνιος ἔσται, καὶ ἀ-
κουέτω τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος καὶ παραινούντος,
«Ὡστε ὁ δοκῶν ἐσιάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ»· μήτε ὁ πρὸς
25 αὐτὸν τὸν πνιμένα τῆς κακίας κατελθὼν ἀπελπιζέτω ἐαυτοῦ
τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐννοῶν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρω-
πίαν ἀκουέτω πάλιν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ

(Γεν. 9, 20 - 26)

«Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, ποὺ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν».

1. Ἐφθάσαμεν λοιπὸν πρὸς τὸ τέλος τῆς σχετικῆς μετὰ τὸν δίκαιον ὑποθέσεως. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἐντείνετε τὴν προσοχὴν σας καὶ νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν τὰ λεγόμενα. Διότι οὔτε μικρὰ εἶναι οὔτε τυχαῖα, ὅσα θὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων, ἐπειδὴ αὐτά, ποὺ συνέβησαν εἰς τοὺς παλαιότερους, γίνονται εἰς ἡμᾶς αἰτία πολλῆς διδασκαλίας, ἐὰν βεβαίως θέλωμεν νὰ ἐπαγρυπνῶμεν. Ἐξ αἰτίας τούτου δὲν ἐγράφησαν μόνον τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματα, οὕτως ὥστε τὰ μὲν νὰ ἀποφεύγωμεν, τὰ δὲ νὰ ἐπιδιώκωμεν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ φανερώνει ἡ ἁγία Γραφή καὶ δικαίους ποὺ πολλὰς φορὰς ἡμάρτησαν καὶ ἁμαρτωλούς, ποὺ ἐπέδειξαν μεγάλην μεταβολήν, διὰ νὰ γίνωμεν καὶ ἀπὸ τὰ δύο προσεκτικοὶ καὶ ἀσφαλεῖς, ὥστε οὔτε ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἐνάρετος νὰ ἐνθαρρύνεται, ἀφοῦ βλέπει δικαίους νὰ καταπίπτουν, οὔτε ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ ἀπελπίζεται, ἀφοῦ ἴδῃ, ὅτι πολλοὶ ἀνυψώθησαν καὶ ἠδυνήθησαν νὰ φθάσουν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρὸ ἀκραίαν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς.

Κανεῖς λοιπὸν, παρακαλῶ, ἄς μὴ ἐνθαρρύνεται καὶ ἂν ἀκόμη γνωρίζῃ, ὅτι πολλὰ κατώρθωσεν, ἀλλὰ νὰ ἀγωνιᾷ καὶ νὰ ἀκούῃ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει καὶ συμβουλεύει. «Ἔλωτε ἐκεῖνος ποὺ νομίζει, ὅτι ἴσταται, ἄς προσέχη, μήπως πέσῃ»¹. Οὔτε νὰ ἀπελπίζεται διὰ τὴν σωτηρίαν του καὶ αὐτὸς ποὺ θὰ κατέλθῃ εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον τῆς κακίας, ἀλλὰ ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπέραντον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἄς ἀκούῃ πάλιν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ στό-

«Μὴ ὁ πίπιων οὐκ ἀνίσιαται, ἢ ὁ ἀποσιτρέφω» οὐκ ἐπισιτρέ-
 φει»; καὶ πάλιν, «Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ,
 ὡς τὸ ἐπισιτρέφαι, καὶ ζῆν αὐτόν». Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς
 ἕκαστον τῶν ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ ἐγγεγραμμένων δι' οὐδὲν
 5 ἕτερον μνήμη παρεδόθη, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμε-
 τέραν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους; Ταῦτα
 δὴ λογιζόμενοι ἕκαστος ἡμῶν τὰ κατὰλληλα φάρμακα ἐν-
 τεῦθεν ἑαυτῷ ἐπιτιθέτω. Διὰ γὰρ τοῦτο πᾶσιν ἐπ' ἀδείας
 πρόκειται καὶ ἕξεσι τῷ βουλομένῳ τὸ ἀρμόδιον τῷ ἐνοχλοῦν-
 10 τι πάθει φάρμακον ἐπιτιθέναι καὶ ταχίστην τὴν ὑγίειαν
 δέξασθαι, μόνον ἐὰν μὴ ἀποσεισῆται τις τὴν ἀπ' τῆς ἰατρείας
 θεραπείαν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξῃται.
 Οὐδὲν γὰρ ἐσὶ τῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν συνεχόντων
 οὔτε ψυχικὸν οὔτε σωματικὸν πάθος, ὃ μὴ τὴν ἐντεῦθεν
 15 ἰατροίαν δέξασθαι δύναται. Τί γὰρ, εἰπέ μοι; Εἰσέρχεται
 τις ἐνιαῦθα λύπη καὶ πραγμάτων περιστάσει πιεζόμενος
 καὶ διὰ τοῦτο καταχώννυται τῇ ἀθυμίᾳ, εἰσελθὼν καὶ εὐθέ-
 ως ἀκούσας τοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἴνα τί περιλύπος εἶ
 ἢ ψυχὴ μου καὶ Ἴνα τί συνταράσσεις με; Ἐλπίσον ἐπὶ τὸν
 20 Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ· σωτήριον τοῦ προσώπου
 μου, καὶ ὁ Θεὸς μου»· ἰκανὴν λαβὼν παραμυθίαν ἄπεισι, πᾶ-
 σαν ἐκείνην τὴν ἀθυμίαν ἀποσεισάμενος. Ἐτερος πάλιν πε-
 ριὰ πιεζόμενος ἐσχάτη δυσχεραίνει, καὶ ἀλύει ὀρῶν ἐτέρους
 πλούτῳ περιτρομεμένους καὶ μέγα φροσῶντας καὶ πολλὴν
 25 τὴν φαντασίαν περιβεβλημένους. Ἀκούει καὶ οὗτος πάλιν
 τοῦ αὐτοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἐπίρροπον ἐπὶ Κύριον τὴν
 μεριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διατρέψαι»· καὶ πάλιν, «Μὴ φό-
 βου, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ
 οἴκου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκῃ αὐτὸν λήφεται τὰ
 30 πάντα». Ἐτερος πάλιν ἐπιβουλὰς καὶ συκοφαντίας ὑπο-

2. Ἰερ. 8, 4.

3. Ἰεζ. 18, 23.

4. Ψαλμ. 43, 5.

5. Ψαλμ. 54, 23.

6. Ψαλμ. 48, 17-18.

ματος τοῦ προφήτου λέγει· «Μήπως ἐκεῖνος ποὺ πίπει δὲν σηκώνεται, ἢ ἐκεῖνος ποὺ ἀπομακρύνεται δὲν ἐπιστρέφει;»². Καὶ πάλιν, «Δὲν ἐπιθυμῶ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ καὶ ζήσῃ»³. Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς τὸ καθὲν ποὺ εἶναι γραμμένον εἰς τὴν Γραφὴν δὲν παρεδόθη εἰς τὴν μνήμην μας διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἰδικήν μας καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Σκεπτόμενοι λοιπὸν αὐτὰ ὡς κρατήσῃ ὁ καθείς μας τὰ κατάλληλα φάρμακα διὰ τὸν ἑαυτόν του. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν ὄλων καὶ δύναται ὁ ἐπιθυμῶν νὰ χρησιμοποίησῃ τὸ κατάλληλον φάρμακον διὰ τὴν ἀσθένειαν ποὺ τὸν ἐνοχλεῖ καὶ νὰ ἀπολαύσῃ πολὺ γρήγορα τὴν ὑγείαν του, ἐφ' ὅσον δὲν ἀρνηθῆ τὴν ἰατρικὴν θεραπείαν, ἀλλὰ ἐπιδείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του. Διότι δὲν ὑπάρχει οὔτε σωματικὸν οὔτε ψυχικὸν πάθος, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ταλαιπωροῦν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ θεραπευθῆ ἀπ' ἐδῶ. Τί δηλαδή, εἶπέ μου; Ἔρχεται ἐδῶ κάποιος καταπιεζόμενος ἀπὸ στενοχώριαν καὶ ἀπὸ τὰς περιστάσεις τῶν πραγμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου βυθισμένος εἰς τὴν μελαγχολίαν. Ὅταν εἰσέλθῃ καὶ ἀκούσῃ ἀμέσως τὸν προφήτην νὰ λέγῃ· «Διατί εἶσαι περίλυπος ψυχὴ μου καὶ διατί μὲ συνταράσσεις; Στήριξε τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὸν Θεόν, διότι θὰ προσευχηθῶ εἰς αὐτόν. Αὐτὸς εἶναι ἡ σωτηρία τῆς ὑπάρξεώς μου καὶ ὁ Θεός μου»⁴, ἀφοῦ λάβῃ ἀρκετὴν παρηγορίαν, θὰ φύγῃ, ἀφοῦ διώξῃ ὅλην ἐκείνην τὴν στενοχώριαν. Ἄλλος πάλιν εὐρίσκειται εἰς δύσκολον κατάστασιν πιεζόμενος ἀπὸ βαθεῖαν πτώχειαν καὶ στενοχωρεῖται βλέπων ἄλλους νὰ πλέουν εἰς τὸν πλοῦτον καὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ νὰ ἔχουν μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτόν τους. Ἀκούει καὶ αὐτὸς πάλιν τὸν ἴδιον προφήτην νὰ λέγῃ· «Ἀνάθεσε τὴν φροντίδα σου εἰς τὸν Κύριον καὶ αὐτὸς θὰ σὲ θρέψῃ»⁵. Καὶ πάλιν· «Μὴ φοβῆσαι, ὅταν πλουτίσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν αὐξηθῆ ἢ λαμπρότης τοῦ οἴκου του, διότι, ὅταν ἀποθάνῃ, δὲν θὰ παραλάβῃ τίποτε μαζί του»⁶. Ἄλλος πάλιν δυσανασχετεῖ, ἐπειδὴ ὑπομένει

μένων δυσχεραίνει, καὶ ἀβίωτον ἡγεῖται τὸν βίον, οὐδαμῶ-
θεν ἀνθρωπίνην βοήθειαν εὑρεῖν δυνάμενος. Διδάσκεται δὲ
καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου ἐν ταῖς τοιαύ-
ταις περιστάσεσι μὴ ἐπ' ἀνθρωπίνην συμμαχίαν καταφεύ-
5 γειν· ἀκούει γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, «Αὐτοὶ ἐνδιέβαλόν με, ἐ-
γὼ δὲ προσηυχόμην». Εἶδες ὅθεν τὴν συμμαχίαν ἐπιζητεῖ;

Ἔτεροι, φηοί, δόλους ράπτουσι καὶ συκοφαντίας καὶ ἐ-
πιβουλὰς· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὸ τεῖχος τὸ ἀκαταμάχητον καταφεύ-
γω, ἐπὶ τὴν ἄγκυραν τὴν ἀσφαλῆ, ἐπὶ τὸν λιμένα τὸν ἀκύ-
10 μαντιον, ἐπὶ τὴν εὐχὴν, δι' ἧς πάντα μοι τὰ δυσχερῆ κοῦφα
καὶ ράδια γίνεται. Ἔτερος πάλιν ὑπὸ τῶν πρότερον θερα-
πευόντων καταφρονεῖται καὶ περιορᾶται καὶ ὑπὸ τῶν φί-
λων καταλιμπάνεται καὶ τοῦτο αὐτοῦ μάλιστα συγγεῖ καὶ
ταράσσει τὸν λογισμόν. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, εἰ βουλευθῆι, ἐν-
15 ταῦθα παραγερόμενος ἀκούσει τοῦ μακαρίου τούτου λέγον-
τος· «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγ-
γισαν καὶ ἔστησαν, καὶ οἱ ἔγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστη-
σαν καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου· καὶ οἱ
ζητοῦντες τὰ κακά μου ἐλάλησαν μαιαιότητος καὶ δολιότη-
20 τας ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμελέτησαν». Εἶδες μέχρις αὐτοῦ τοῦ
θανάτου τὰς ἐπιβουλὰς ρίπτοντας, καὶ διηνεκῆ τὸν πόλεμον
ἐπιδεικνυμένους; Τὸ γὰρ, «Ὅλην τὴν ἡμέραν», τοῦτο δη-
λοῖ, ὅτι διὰ πάσης τῆς ζωῆς.

Τί οὖν αὐτὸς ἐκείνων ταῦτα ἐπιβουλευόντων καὶ καια-
25 σκευαζόντων ἔπρατιεν; «Ἐγὼ δέ», φησὶν, «ὡσεὶ κωφὸς
οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ·
καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων, καὶ οὐκ ἔχων
ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἔλεγμούς». Εἶδες φιλοσοφίας ὑπερβο-
λήν, πῶς διὰ τῶν ἐναντίων ὁδῶν οὗτος περιεγένητο; Ἔ-
30 κείνοι δόλους ἔπρατιον, αὐτὸς καὶ τὰς ἀκοὰς ἔπρατιεν, ὡς
μηδὲ ἀκούειν· ἐκείνοι πάντα τὸν χρόνον οὐκ ἐπαύοντο καὶ
τὴν γλῶτταν ἀκονοῦντες, καὶ μαιαιότητος καὶ δολιότητος

7. Ψαλμ. 108, 4.

9. Ψαλμ. 37, 14-15.

8. Ψαλμ. 37, 14-15.

ἐπιβουλάς καὶ συκοφαντίας καὶ θεωρεῖ τὸν βίον τοῦ ἀβίωτον, ἀφοῦ δὲν ἤμπορεῖ ἀπὸ πούθενά νὰ εὔρη ἀνθρωπίνην βοήθειαν. Ὅμως καὶ αὐτὸς διδάσκεται ἀπὸ τὸν μακάριον αὐτὸν προφήτην, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συμπαράστασιν κατὰ τὰς τοιαύτας περιστάσεις, διότι ἀκούει αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Αὐτοὶ μὲ κατηγοροῦν, ἐγὼ ὅμως προσηχόμεουν»⁷. Εἶδες ἀπὸ ποῦ ζητεῖ συμπαράστασιν;

Ἄλλοι, λέγει, ἐπινοοῦν δόλους, συκοφαντίας καὶ ἐπιβουλάς, ἐγὼ ὅμως καταφεύγω πρὸς τὸ ἀκαταμάχητον τεῖχος, πρὸς τὴν ἀσφαλῆ ἄγκυραν, πρὸς τὸν ἥσυχον λιμένα, πρὸς τὴν προσευχὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ δυσχερῆ μου γίνονται ἐλαφρὰ καὶ εὔκολα. Ἄλλος πάλιν περιφρονεῖται καὶ παραβλέπεται ἀπὸ τοὺς πρώην ὑπηρέτας τοῦ καὶ ἐγκαταλείπεται ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ καὶ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν τὸν συγχύζει καὶ τὸν συνταράσσει. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς, ἐὰν θὰ ἤθελεν, ἀφοῦ ἔλθῃ ἐδῶ θὰ ἀκούσῃ τὸν μακάριον τοῦτον νὰ λέγῃ· «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐπλησίασαν καὶ ἐστάθησαν ἀπέναντί μου ἐχθρικῶς καὶ αὐτοί, οἱ ὅποιοι εὕρισκοντο πλησίον μου, ἀπεμακρύνθησαν, καὶ ἦσαν βιαστικοὶ αὐτοί, πού ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν μου. Καὶ αὐτοὶ πού ἐπεθύμουν τὸ κακὸν μου μὲ ἐσυκοφάντησαν καὶ ἐσχεδίαζον πανουργίας ὅλην τὴν ἡμέραν»⁸. Εἶδες, ὅτι μέχρις αὐτὸν τὸν θάνατον ἐσχεδίαζον τὰς ἐπιβουλάς καὶ διαρκῆ ἔχθραν ἐδείκνυον; Διότι τό, «Ὅλην τὴν ἡμέραν», τοῦτο φανερώνει, ὅτι δηλαδὴ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν των ἐσχεδίαζον πανουργίας.

Ἐκεῖνος τί ἔκαμνεν, ὅταν ἐκεῖνοι τὸν ἐπεβουλεύοντο καὶ ἐσχεδίαζον αὐτά; «Ἐγὼ ὅμως, λέγει, ὡς κωφὸς δὲν ἤκουον καὶ ἤμουν ὡς ἄφωνος, πού δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα τοῦ, καὶ ἔγινα ὡσάν τὸν ἄνθρωπον, πού δὲν ἀκούει καὶ πού δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀντιλογία»⁹. Εἶδες μέγεθος φιλοσοφίας, πῶς μὲ τὴν ἀντίθετον ὁδὸν αὐτὸς ὑπερίσχυσεν; Ἐκεῖνοι ἐσχεδίαζον δόλους αὐτὸς ὅμως ἔφραττε τὴν ἀκοήν τοῦ διὰ νὰ μὴ ἀκούῃ τίποτε. Ἐκεῖνοι συνεχῶς δὲν ἔπαυον νὰ ἀκονίζουσαν τὴν γλῶσσαν καὶ νὰ λέγουσαν ματαιότητος καὶ

φθεγγόμενοι οὗτος δὲ τῆ οἰγῆ τὴν μανίαν ἐκείνων κατέ-
 σιλλε. Καὶ τίνος ἔνεκεν οὕτως ἑαυτὸν διειδίθει, καίτοι ἐ-
 κείνων ταῦτα κατασκευαζόντων, καὶ ὡσεὶ κωφός, καὶ ἄλα-
 λος, καὶ μήτε ἀκοὰς ἔχων, μήτε γλῶττιαν, οὕτω διέκειτο;
 5 Ἐκκουε αὐτοῦ λέγοντος τὴν αἰτίαν τῆς τοσαύτης φιλοσοφίας·
 «Οὐ ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, Κύριε». Ἐπειδὴ ἑμαυτὸν ἐξήρηθη,
 φησί, τῆς εἰς σὲ ἐλπίδος, οὐδεὶς μοι λόγος τῶν παρὰ τοῦ-
 των γινομένων. Ἡ γὰρ σὴ ροπή ἱκανὴ πάντα διασκεδάσαι
 καὶ ἀκύρους αὐτῶν ποιῆσαι, καὶ τὰς ἐπιβουλάς, καὶ τὰς
 10 μηχανὰς καὶ μηδὲν ἀφείναι τῶν ἐπ' αὐτῶν κατασκευαζο-
 μένων εἰς ἔργον ἐλθεῖν.

2. Ἴδτε πῶς δυνατὸν ἐκάστης συμφορᾶς τῆς συνεχού-
 σης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κατάλληλον ἐνιεῦθεν φάρμακον
 λαβόντα ἀπελθεῖν καὶ πᾶσαν ἀπώσασθαι ἀθυμίαν βιωτικὴν,
 15 καὶ ὑπὸ μηδενὸς σοσιτέλλεσθαι τῶν συμπιπτόντων; Διὰ τοῦτο
 παρακαλῶ καὶ συνεχῶς ἐνιαῦθα βαδίζεις, καὶ μετὰ ἀκρι-
 βείας προσέχη τῆ τῶν θείων Γραφῶν ἀναγνώσει, μὴ μόνον
 ἐπειδὰν ἐνιαῦθα παραγίνησθε, ἀλλὰ καὶ οἴκαδε μετὰ χεῖρας
 λαμβάνειν τὰ θεῖα Βιβλία, καὶ μετ' ἐπιμελείας δέχεσθαι
 20 τῶν ἐγκειμένων τὴν ὠφέλειαν. Πολὸν γὰρ τὸ ἐνιεῦθεν τιτιό-
 μενον κέρδος· πρῶτον αὐτὸ τοῦτο, τὴν γλῶττιαν ἀναπλάττε-
 σθαι ποιεῖ διὰ τῆς ἀναγνώσεως· ἔπειτα καὶ ἡ ψυχὴ πιερου-
 ται καὶ μετάρσιος γίνεται, τῷ φωτὶ τοῦ τῆς δικαιοσύνης
 ἡλίου καταυγαζομένη, κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τῆς
 25 τῶν πονηρῶν λογισμῶν λύμης ἀπαλλαιτομένη, καὶ γαλήνης
 ἀπολαύουσα πολλῆς καὶ ἡσυχίας. Καὶ ὅπερ ἡ σωματικὴ τρο-
 φὴ πρὸς τὴν οὐσίασιν τῆς ἡμετέρας ἰσχύος, τοῦτο ἡ ἀνά-
 γνωσις τῆ ψυχῆ γίνεται. Τροφὴ γὰρ ἐστὶ πνευματικὴ καὶ
 νευροῖ τὸν λογισμὸν καὶ ἰσχυρὰν ἐργάζεται τὴν ψυχὴν καὶ
 30 εὐτονωτέραν καὶ φιλοσοφωτέραν, οὐκ ἀφιεῖσα λοιπὸν ἀλί-
 σκεσθαι τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν, ἀλλὰ καὶ κοῦφον αὐτῇ τὸ
 πιερὸν ἐργαζομένη καὶ πρὸς αὐτὸν, ὡς εἶπειν, τὸν οὐρανὸν
 μεθισιῶσα.

δολιότηας, ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲ τὴν σιωπὴν τοῦ κατέστειλε τὴν μανίαν τῶν. Καὶ διατί ἐνήργει ἔτσι αὐτός, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἐσχεδίαζον αὐτά, καὶ διατί ἐφέρετο ἔτσι, ὡσὰν κωφὸς δηλαδὴ καὶ ἄφωνος καὶ ὕσὰν νὰ μὴ ἔχη οὔτε ἀκοήν, οὔτε γλῶσσαν; Ἔπειδὴ ἴδιον νὰ λέγῃ τὴν αἰτίαν τῆς τόσης φιλοσοφίας: «Διότι εἰς σὲ Κύριε ἤλπισα»¹⁰. Ἐπειδὴ ἐξήρησα τὸν ἑαυτὸν μου, λέγει, ἀπὸ τὴν ἐλπίδα μου εἰς σέ, δὲν συλλογίζομαι δι' αὐτὰ ποῦ κάνουν αὐτοί. Διότι ἡ δική σου βοήθεια εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἐπιτύχῃ ἅ πάντα καὶ νὰ ἀκυρώσῃ καὶ τὰς ἐπιβουλάς καὶ τὰς μηχανογραφίας καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ τίποτε, ἀπ' ὅσα προετοιμάζουν αὐτοί, νὰ πραγματοποιηθῇ.

2. Εἶδατε πῶς εἶναι δυνατόν νὰ λάβωμεν ἀπ' ἐδῶ τὸ κατάλληλον φάρμακον κάθε συμφορᾶς, ποῦ πλήττει τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ γλυτώσωμεν, καὶ νὰ ἐκδιώξωμεν κάθε λύπην τῆς ζωῆς καὶ νὰ μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τὰ συμβαίνοντα; Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, νὰ ἔρχεσθε ἐδῶ διαρκῶς καὶ νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ὄχι μόνον, ὅταν ἔρχεσθε ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ κατ' οἶκον νὰ παίρνετε τὰ θεῖα βιβλία καὶ νὰ ὠφελησθε ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν μὲ μεγάλην φροντίδα. Διότι πολὺ εἶναι τὸ κέρδος ποῦ βγαίνει ἀπ' ἐδῶ. Πρῶτον τὸ ὅτι κάμνει τὴν γλῶσσαν νὰ γυμνάζεται μὲ τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐπειτα καὶ ἡ ψυχὴ ἀποκιτᾷ πτερὰ καὶ πετᾷ ὑψηλὰ καὶ λαμπρύνεται ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ἀπαλλάσσεται ἐκείνην τὴν στιγμήν ἀπὸ τὰς καταστροφικὰς πονηρὰς σκέψεις καὶ ἀπολαμβάνει πολλὴν ἡρεμίαν καὶ γαλήνην. Καὶ ὅτι εἶναι ἡ ὑλικὴ τροφή διὰ τὴν σωματικὴν μας ἰσχύν, αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ ἀνάγνωσις διὰ τὴν ψυχὴν. Διότι εἶναι πνευματικὴ τροφή καὶ δυναμώνει τὸ πνεῦμα καὶ κάνει τὴν ψυχὴν ἰσχυρὰν καὶ ἐντονωτέραν καὶ περισσότερον φιλοσοφικὴν καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὴν καταλαμβάνουν τὰ παράλογα πάθη, ἀλλὰ κάνει τὰ πτερὰ τῆς πιδὸ ἑλαφρὰ καὶ τὴν ἀνεβάζει, ὅπως θὰ ἐλέγομεν, εἰς τὸν οὐρανόν.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τοῦ τοσοῦτου κέρδους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκίας σπουδάζωμεν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων προσέχειν Γραφῶν, καὶ ἐνταῦθα παραγινόμενοι μὴ εἰς φλυαρίας καὶ ἀνονήτους ὀμιλίας τὸν καιρὸν καταδαπανῶμεν, ἀλλὰ δι' ὃ παραγεγόναμεν, οὕτω συντινῶμεν ἑαυτοὺς καὶ προσέχωμεν τοῖς ἀναγινωσκομένοις, ἵνα καρποσάμενοί τι πλέον, οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθητε. Εἰ μέλλοιτε εἰσελθόντες ἐνταῦθα πάλιν εἰς ὀμιλίαις ἀκαιροὺς καὶ ἀνωφελεῖς τὸν καιρὸν καταναλίσκειν καὶ μηδὲν πλέον εἰς ὠφέλειαν λόγων δεξάμενοι ἐπανιέναι, τί τὸ ὄφελος; Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰς μὲν πανήγυριν βιωτικὴν ἀπίοντίας σπουδάζειν πάντα τὰ ἐκ τῆς πανηγύρεως λαβόντας ἐπανελθεῖν οἴκαδε, καὶ ταῦτα χρήματα καταιτιθέντας· ἐνταῦθα δὲ εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην τὴν πνευματικὴν ἐρχομένους, μὴ πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν λαβόντας τι τῶν χρησίμων, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐναποθεμένους οὕτως ἐπανιέναι, καὶ μάλιστα ὅτε οὐδὲ χρημάτων δαπάνην ἐργάσασθαι δεῖ, ἀλλὰ προθυμίαν μόνον εἰσενεγκεῖν, καὶ γνώμην συντιεταμένην;

Ἴνα οὖν μὴ χείρους γενώμεθα τῶν ταῖς βιωτικαῖς πανηγύρεσιν ἐμβαλλόντων, σπουδάζωμεν πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν φρονίδα καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ἵν' ἔχωμεν ἐντεῦθεν ἐξελθόντες ἐφόδια, ὥστε μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἐπιχορηγεῖν καὶ δύνασθαι καὶ τὴν γυναῖκα διορθοῦν, καὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ τὸν ἐχθρὸν αὐτόν. Τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικὰ διδάγματα, ὡς κοινὰ πᾶσι προκεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν εἶναι ἐν αὐτοῖς διαφοράν, πλὴν εἰ μὴ πού τις γνώμην συντιεταμένην εἰσενέγκας καὶ προθυμίαν ζέουσαν ὑπερηκότισε τὸν πλησίον. Ἐπεὶ οὖν καὶ τῶν ἐνταῦθα διδαγμάτων τοσοῦτον τὸ κέρδος, φέρε σή-

Ἄς μὴ ἀμελοῦμεν λοιπόν, παρακαλῶ, ἰὸ τόσον μέγαλον κέρδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν νὰ φροντίζωμεν νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν καὶ ἐδῶ, ὅταν ἐρχώμεθα, νὰ μὴ καταναλίσκωμεν τὸν καιρὸν μας μὲ φλυαρίας καὶ ἀνοήτους συζητήσεις, ἀλλὰ διὰ τὸν σκοπὸν ποῦ ἤλθομεν, ἔτσι νὰ ἔχωμεν τεταμένας τὰς δυνάμεις μας καὶ νὰ προσέχωμεν εἰς αὐτά, ποῦ ἀναγιγνώσκονται, οὕτως ὥστε νὰ φύγετε ἀπ' ἐδῶ, ἀφοῦ ἀποκομίσετε κάτι καλύτερον. Ἐὰν ἔρχεσθε ἐδῶ καὶ σκοπεύετε νὰ περνᾶτε τὴν ὥραν σας μὲ ἀκαταλλήλους καὶ ἀχρήστους συζητήσεις καὶ νὰ ἐπανέρχεσθε εἰς τὴν οἰκίαν σας χωρὶς νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τοὺς λόγους, ποῖον τὸ ὄφελος; Διότι πῶς δὲν εἶναι παράδοξον, ὅταν πηγαίνωμεν εἰς κοσμικὴν πανηγυριν νὰ φροντίζωμεν, ἀφοῦ ἀγοράσωμεν τὰ πάντα ἀπὸ ἐκεῖ νὰ γυρίσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας καὶ μάλιστα, ἀφοῦ πληρώσωμεν μὲ χρήματα, καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πνευματικὴν πανηγυριν ἐρχόμενοι νὰ μὴ φροντίζωμεν καθόλου νὰ ἀποκομίσωμεν κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ νὰ τὸ βάλωμεν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὅταν μάλιστα δὲν χρειάζεται νὰ δαπανήσωμεν χρήματα, ἀλλὰ μόνον προθυμίαν νὰ δεῖξωμεν καὶ καλὴν διάθεσιν;

Διὰ νὰ μὴ γίνωμεν λοιπὸν χειρότεροι ἀπ' αὐτοὺς ποῦ πηγαίνουν εἰς τὰς κοσμικὰς πανηγύρεις, ἃς ἐπιδεικνύωμεν φροντίδα καὶ ἐπαγρύπνησιν, διὰ νὰ ἔχωμεν ἀπ' ἐδῶ ἐφόδια, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀρκετὰ μόνον δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ διορθώσωμεν καὶ τὴν σύζυγον, καὶ τοὺς ὑπηρέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἐχθρόν. Διότι τέτοια εἶναι τὰ πνευματικὰ διδάγματα, νὰ εἶναι κοινὰ δηλαδὴ εἰς ὅλους καὶ νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐκτὸς καὶ ἂν ὑπερτερῆσῃ κανεὶς τοῦ πλησίον του κάπου, ἀφοῦ ἐπιδείξῃ τεταμένην προσοχὴν καὶ θερμὴν προθυμίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι μέγαλο τὸ κέρδος ἀπὸ τὰ ἐδῶ διδάγματα, ἃς συζητήσωμεν αὐ-

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τοῦ τοσοῦτου κέρδους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκίας σπουδάζωμεν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων προσέχειν Γραφῶν, καὶ ἐνταῦθα παραγινόμενοι μὴ εἰς φλυαρίας καὶ ἀνονήτους ὀμιλίας τὸν καιρὸν καταδαπανῶμεν, ἀλλὰ δι' ὃ παραγεγόναμεν, οὕτω συντινῶμεν ἑαυτοὺς καὶ προσέχωμεν τοῖς ἀναγινωσκομένοις, ἵνα καρπωσάμενοί τι πλέον, οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθητε. Εἰ μέλλοιτε εἰσελθόντες ἐνταῦθα πάλιν εἰς ὀμιλίαις ἀκαιροὺς καὶ ἀνωφελεῖς τὸν καιρὸν καταναλίσκειν καὶ μηδὲν πλέον εἰς ὠφέλειαν λόγων δεξάμενοι ἐπανιέναι, τί τὸ ὄφελος; Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰς μὲν πανήγυριν βιωτικὴν ἀπίοντας σπουδάζειν πάντα τὰ ἐκ τῆς πανηγύρεως λαβόντας ἐπανελθεῖν οἴκαδε, καὶ ταῦτα χρήματα καταιτιθένας· ἐνταῦθα δὲ εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην τὴν πνευματικὴν ἐρχομένους, μὴ πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν λαβόντας τι τῶν χρησίμων, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐναποθεμένους οὕτως ἐπανιέναι, καὶ μάλιστα ὅτε οὐδὲ χρημάτων δαπάνην ἐργάσασθαι δεῖ, ἀλλὰ προθυμίαν μόνον εἰσενεγκεῖν, καὶ γνώμην συντιταμένην;

Ἴνα οὖν μὴ χεῖρους γενώμεθα τῶν ταῖς βιωτικαῖς πανηγύρεσιν ἐμβαλλόντων, σπουδάζωμεν πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ἵν' ἔχωμεν ἐντεῦθεν ἐξελθόντες ἐφόδια, ὥστε μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἐπιχορηγεῖν καὶ δύνασθαι καὶ τὴν γυναῖκα διορθοῦν, καὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ τὸν ἐχθρὸν αὐτόν. Τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικὰ διδάγματα, ὡς κοινὰ πᾶσι προκεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν εἶναι ἐν αὐτοῖς διαφοράν, πλὴν εἰ μὴ πού τις γνώμην συντιταμένην εἰσενέγκας καὶ προθυμίαν ζέουσαν ὑπερηκόνησε τὸν πλησίον. Ἐπεὶ οὖν καὶ τῶν ἐνταῦθα διδαγμάτων τοσοῦτον τὸ κέρδος, φέρε σή-

Ἄς μὴ ἀμελοῦμεν λοιπόν, παρακαλῶ, τὸ ἴσον μέγαλον κέρδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν νὰ φροντίζωμεν νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν καὶ ἐδῶ, ὅταν ἐρχώμεθα, νὰ μὴ καταναλίσκωμεν τὸν καιρὸν μας μὲ φλυαρίας καὶ ἀνοήτους συζητήσεις, ἀλλὰ διὰ τὸν σκοπὸν ποῦ ἤλθομεν, ἔτσι νὰ ἔχωμεν τεταμένας τὰς δυνάμεις μας καὶ νὰ προσέχωμεν εἰς αὐτά, ποῦ ἀναγιγνώσκονται, οὕτως ὥστε νὰ φύγετε ἀπ' ἐδῶ, ἀφοῦ ἀποκομίσετε κάτι καλύτερον. Ἐὰν ἔρχεσθε ἐδῶ καὶ σκοπεύετε νὰ περνᾶτε τὴν ὥραν σας μὲ ἀκαταλλήλους καὶ ἀχρήστους συζητήσεις καὶ νὰ ἐπανέρχεσθε εἰς τὴν οἰκίαν σας χωρὶς νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τοὺς λόγους, ποῖον τὸ ὄφελος; Διότι πῶς δὲν εἶναι παράδοξον, ὅταν πηγαίνωμεν εἰς κοσμικὴν πανήγυριν νὰ φροντίζωμεν, ἀφοῦ ἀγοράσωμεν τὰ πάντα ἀπὸ ἐκεῖ νὰ γυρίσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας καὶ μάλιστα, ἀφοῦ πληρώσωμεν μὲ χρήματα, καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πνευματικὴν πανήγυριν ἐρχόμενοι νὰ μὴ φροντίζωμεν καθόλου νὰ ἀποκομίσωμεν κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ νὰ τὸ βάλωμεν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὅταν μάλιστα δὲν χρειάζεται νὰ δαπανήσωμεν χρήματα, ἀλλὰ μόνον προθυμίαν νὰ δεῖξωμεν καὶ καλὴν διάθεσιν;

Διὰ νὰ μὴ γίνωμεν λοιπὸν χειρότεροι ἀπ' αὐτοὺς ποῦ πηγαίνουν εἰς τὰς κοσμικὰς πανηγύρεις, ἃς ἐπιδεικνύωμεν φροντίδα καὶ ἐπαγρύπνησιν, διὰ νὰ ἔχωμεν ἀπ' ἐδῶ ἐφόδια, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀρκετὰ μόνον δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ διορθώσωμεν καὶ τὴν σύζυγον, καὶ τοὺς ὑπηρέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἐχθρόν. Διότι τέτοια εἶναι τὰ πνευματικὰ διδάγματα, νὰ εἶναι κοινὰ δηλαδὴ εἰς ὅλους καὶ νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐκτὸς καὶ ἂν ὑπερτερῆση κανεὶς τοῦ πλησίον του κάπου, ἀφοῦ ἐπιδείξη τεταμένην προσοχὴν καὶ θερμὴν προθυμίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι μέγαλον τὸ κέρδος ἀπὸ τὰ ἐδῶ διδάγματα, ἃς συζητήσωμεν αὐ-

μερον τὰ ἀναγνωσθέντα εἰς μέσον προθῶμεν, καὶ τὸ ἐξ αὐ-
τῶν κέρδος καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν.

«Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ
ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη».

- 5 Σκόπει πόσης ἡμῖν ὠφελείας ὑπόθεσις γίνεται αὐτὸ τῆς
ἀναγνώσεως τὸ προσοίμιον. Ὅταν γὰρ ἀκούσωμεν, ὅτι ὁ
δίκαιος, ὁ τέλειος, ὁ τὴν ἄνωθεν μαρτυρίαν δεξάμενος ἔπιε
καὶ ἐμεθύσθη, πῶς ἡμεῖς λοιπὸν οἱ τοσοῦτοις καὶ εἰτέροις
ἀμαρτήμασι καταβεβαπυσμένοι οὐχὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου
10 σπουδάσομεν φυγεῖν τὴν ἐκ τῆς μέθης λύμη; Καίτοι γε
οὐχ ὅμοιόν ἐστι τὸ τὸν δίκαιον τοῦτον ἀλῶναι τῷ πάθει καὶ
ἡμᾶς τῷ αὐτῷ περιπεσεῖν. Πολλὰ γάρ ἐστιν, ἃ τὸν δίκαιον
τοῦτον συγγνώμης ἄξιον ἀποφαίνει. Καὶ ταῦτα λέγω οὐ τὸν
ὑπὲρ τῆς μέθης λόγον ποιούμενος, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐξ
15 ἀκρασίας ὁ δίκαιος ὑπεοκελίσθη, ἀλλ' ὑπὸ ἀγνοίας μᾶλλον.
Καὶ διὸ οὐχ ἀπλῶς εὔρε τὴν οἰνοποιίαν, ἄκουε αὐτῆς τῆς
Γραφῆς λεγούσης καὶ τὴν ἀπολογίαὶν ποιουμένης, δι' ὧν
φθέγγεται «Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς
γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ
20 ἐμεθύσθη». Αὐτὸ τοῦτο τὸ εἰπεῖν, «Ἦρξατο», δείκνυσιν ὅτι
αὐτὸς τὴν ἀρχὴν εὔρε τῆς οἰνοποιίας, καὶ διὰ πολλὴν ἀγνοι-
αν καὶ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τῆς μεταλήψεως τὰ μέτρα εἰς
τὴν μέθην ἐξεκυλίσθη. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὅτι
καὶ ἀθυμία πολλῇ κατεχόμενος ἐβουλήθη τὴν ἐντιεῦθεν πα-
25 ραμυθίαν ἐαυτῷ ἐπινοῆσαι, καθάπερ καὶ τίς φησι σοφός·
«Δότε οἶνον τοῖς ἐν λύπαις, καὶ μέθην τοῖς ἐν ὀδύναις»·
δεικνὺς διὸ οὐδὲν οὕτως ἀθυμίας φάρμακον γενέσθαι δύ-
ναιται, ὡς ἡ τούτου χρῆσις· μόνον εἰ μὴ πονὴ ἢ ἀμετρία
λυμήνηται τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν.

- 30 Ὅτι δὲ ἐν λύπῃ ἦν καὶ ἀθυμία ὁ δίκαιος οὗτος, ὁρῶν
ἐαυτὸν ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκεῖνον
τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων ἐρριμμένα καὶ μετὰ τῶν κτηνῶν
καὶ τῶν ἀλόγων καὶ τάφον κοινὸν ἅπασιν γεγεννημένον, τίς

τὰ πού ἀνεγνώσαμεν σήμερον καὶ ἀφοῦ ἀποκομίσωμεν τὸ κέρδος ἐξ αὐτῶν, νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας.

«Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, λέγει, πού ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν». Πρόσεξε, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλειά μας ἀπ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν πρόλογον. Διότι ὅταν ἀκούσωμεν, ὅτι ὁ δίκαιος, αὐτὸς ὁ τέλειος, αὐτὸς πού ἐδέχθη τὴν μαρτυρίαν ἐκ τῶν ἄνω, ὅτι ἔπινε καὶ ἐμέθυσε, πῶς λοιπὸν ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι εἴμεθα βυθισμένοι εἰς τόσα καὶ τόσα ἁμαρτήματα, δὲν θὰ φροντίσωμεν μὲ πολλὴν δύναμιν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἐκ τῆς μέθης καταστροφὴν; Ἄν καὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιον νὰ κυριευθῇ ὁ δίκαιος ἀπὸ τὸ πάθος καὶ νὰ περιπέσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ἴδιον. Διότι εἶναι πολλὰ αὐτά, πού καθιστοῦν τὸν δίκαιον ἄξιον συγγνώμης. Καὶ λέγω αὐτά, ὅχι διὰ νὰ ὀμιλήσω διὰ τὴν μέθην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξω, ὅτι ὁ δίκαιος δὲν κατεβλήθη ἀπὸ τὴν ἀκρασίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν. Καὶ ὅτι δὲν ἀνεκάλυψε τὴν οἰνοποσίαν τυχαίως ἄκουε τὴν Γραφήν, ἣ ὁποία λέγει καὶ κάνει τὴν ἀπολογίαν μὲ αὐτὰ πού ἀναφέρει. «Καὶ ἤρχισεν, λέγει, ὁ Νῶε, πού ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν». Αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ λέξις, «Ἦρξατο», ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτὸς ἐφεῦρε τὴν οἰνοποσίαν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀγνοίας καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε τὰ μέτρα τῆς πόσεως, παρεσύρθη εἰς τὴν μέθην. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ἐπειδὴ κατείχετο ἀπὸ μεγάλην στενοχώριαν, ἠθέλησε νὰ ἐφεύρῃ ἀπ' ἐδῶ παρηγορίαν διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅπως μάλιστα λέγει καὶ ἔνας σοφός· «Δώσατε οἶνον εἰς τοὺς λυπημένους, καὶ μέθην εἰς τοὺς στενοχωρημένους»¹¹, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τόσον καλὸν φάρμακον τῆς λύπης, ὅσον ἡ χρῆσις αὐτοῦ, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ καταστρέψῃ ἡ ἀκρασία τὴν ὠφέλειαν ἐξ αὐτοῦ.

Ποῖος θὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς κατείχετο ἀπὸ τόσην λύπην καὶ στενοχωρίαν βλέπων τὸν ἑαυτόν του εἰς τόσην ἐρημίαν καὶ τὰ πτώματα τῶν ἀνθρώπων ἐγκαταλελειμμένα μαζὶ μὲ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ νὰ ὑπάρχη

ἀντερεῖ; Ἔθος γὰρ τοῖς προφήταις καὶ τοῖς δικαίοις ἅπανι
 μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀλγεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ
 τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Καὶ εἴ τις ἐξαριθμῆσαι θούλοιο,
 εὐρήσει πάντας ταύτην τὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνυμένους, καὶ
 5 ἀκούσει τοῦ μὲν Ἡσαίου λέγοντος· «Μὴ κατισχύσητε πυ-
 ρακαλεῖν με ἐπὶ τοῦ συντριμματός τῆς θυγατρὸς τοῦ γέ-
 νους μου» τοῦ δὲ Ἰερεμίου, «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου
 ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρῶν;» τοῦ δὲ
 Ἰεζεκιήλ, «Οἴμοι, Κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ
 10 Ἰσραήλ;». Καὶ τοῦ Δανιὴλ θρηνοῦντος καὶ λέγοντος, «Ὅτι
 ὀλιγοστοὺς ἡμᾶς ἐποίησας παρὰ πάντα τὰ ἔθνη» καὶ τοῦ
 Ἀμώς, «Μεινότησον, Κύριε, ἐπὶ τούτῳ» καὶ τοῦ Ἀββα-
 κούμ, «Ἴνα τί ἔδειξάς μοι κόπους καὶ μόχθους;» καὶ πάλιν,
 «Καὶ ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θα-
 15 λάσσης» καὶ τοῦ μακαρίου δὲ αὐτοῦ τούτου Μωϋσέως ἀ-
 κούσει λέγοντος, «Εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες·
 εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον». Καὶ πάλιν ἐπαγγελλομένου τοῦ
 Θεοῦ μείζονος ἔθνος ἡγεμονίαν ἀντιᾶ ἐγχειρίσαι, καὶ εἰ-
 πόντος, «Ἄφες με, καὶ ἐξαλείψω τοὺς ἀνθρώπους τούτους
 20 καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα», οὐδὲ τοῦτο ἐλέσθαι, ἀλλὰ
 καὶ τὴν προσοσίαν αὐτῶν προτιμοτέραν ἠγήσασθαι. Καὶ ὁ
 τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν,
 «Ἡὐχόμεν ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ
 τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα».
 25 3. Ἴδετε πῶς ἕκαστος τῶν δικαίων πολλὴν τὴν συμ-
 πάθειαν περὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἐπεδείκνυτο. Ἐννοεῖτε λοιπὸν
 καὶ τὰ κατὰ τοῦτον τὸν δίκαιον, πόσα εἰκὸς ἦν πάσχειν καὶ
 πῶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας κατεργάζεσθαι, ὀργῶνια καὶ τῆς το-
 σαύτης ἐρημίας τὴν ἐπίτασιν, καὶ αὐτὴν τὴν γῆν, τὴν πρό-
 30 τερον κομῶσαν τοῖς πολλοῖς φρυτοῖς καὶ τοῖς ἀνθεσι καλλω-
 πιζομένην, ἀθρόον ὡσπερ ἀποκειραμένην τὴν κόμην καὶ
 γυμνὴν αὐτὴν καὶ ἔρημον τυγχάνουσαν. Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη

12. Ἡσ. 22, 4.

13. Ἰερ. 9, 1.

14. Ἰεζ. 9, 8.

15. Δαν. 3, 37.

16. Ἀμ. 7, 3.

17. Ἀμβρ. 1, 3.

18. Ἀμβρ. 1, 14.

19. Ἐξ. 32, 32.

κοινὸς τάφος δι' ὅλα; Καθ' ὅσον συνηθίζουσι οἱ προφῆται καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι νὰ μὴ στενοχωροῦνται μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Καὶ ἂν κάποιος ἤθελε τοὺς ἀπαριθμήσῃ θὰ εὔρη, ὅτι ὅλοι ἐπιδεικνύουσιν αὐτὴν τὴν συμπάθειαν καὶ θὰ ἀκούσῃ τὸν μὲν Ἡσαΐαν νὰ λέγῃ· «Μὴ ἀγωνίζεσθε νὰ μὲ παρηγορήσετε διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου»¹², τὸν δὲ Ἱερεμίαν, «Ποῖος θὰ δώσῃ ὕδωρ εἰς τὴν κεφαλὴν μου καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μου πηγὴν δακρύων;»¹³, τὸν δὲ Ἰεζεκιήλ, «Ἀλλοίμονον, Κύριε, θὰ ἐξολοθρεύσῃς, ὅτι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ;»¹⁴ καὶ τὸν Δανιήλ νὰ θρηνῇ καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι «Ἐκανες ἡμᾶς ὀλιγωτέρους ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη»¹⁵, καὶ τὸν Ἀμώς, «Μετανόησε, Κύριε, δι' αὐτό»¹⁶, καὶ τὸν Ἀββακούμ, «Διατί μου ἔδειξες κόπους καὶ ταλαιπωρίας;»¹⁷ καὶ πάλιν, «Καὶ θὰ κάμῃς τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης»¹⁸, καὶ αὐτὸν τὸν μακάριον Μωυσῆν θὰ ἀκούσῃς νὰ λέγῃ, «Ἐὰν μὲν θέλῃς νὰ συγχωρήσῃς εἰς αὐτοὺς τὴν ἁμαρτίαν, συγχώρεσε· ἄλλως κατάστρεψε καὶ ἐμέ»¹⁹. Καὶ πάλιν, ὅταν ὑπέσχετο ὁ Θεός, ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἡγεμονίαν μεγαλυτέρου ἔθνους καὶ τοῦ εἶπεν, «Ἐφησέ με νὰ καταστρέψω τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς καὶ θὰ κάνω σὲ καὶ τοὺς ἀπογόνους σου ἔθνος μέγα»²⁰, οὔτε τοῦτο ἐδιάλεξε, ἀλλὰ ἐθεώρησε προτιμωτέραν τὴν προστασίαν αὐτῶν. Καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς οἴκουμένης ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· «Ἡὐχόμενον ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ εἶμαι ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστὸν χάριν τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν φυσικῶν μου συγγενῶν»²¹.

3. Εἶδατε πῶς ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς δικαίους ἐδείκνυε πολλὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς συνανθρώπους του. Καταλαβαίνετε λοιπὸν καὶ τὰ περὶ τοῦ δικαίου τούτου, πόσα ἦτο φυσικὸν νὰ πάθῃ καὶ πῶς ἦτο φυσικὸν νὰ καταβάλλεται ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν, ὅταν ἔβλεπε τὴν τόσον μεγάλην ἐρημίαν καὶ αὐτὴν τὴν γῆν, πού προηγουμένως ἤνθιζεν καὶ ἦτο στολισμένη μὲ πολλὰ φυτὰ καὶ ἄνθη, νὰ εἶναι τῶρα γυμνὴ καὶ ἔρημος, ὡσὰν νὰ εἶχε κοπῆ ἢ κόμῃ της. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο

τῆς ἀθυμίας ἦν ἡ ἐπίτασις, μικράν τινα ἑαυτῷ παραμυθίαν ἐντεῦθεν ἐπινοῶν, ἐπὶ τὴν τῆς γῆς ἐργασίαν ἑαυτὸν ἐξέδωκε, διὰ τοῦτό φησι, «Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα».

5 Ἄλλ' ἄξιον ζητῆσαι εἰ τῶν αὐτὸς ἐξηῦρε τὸ φυτόν, ἢ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἦν παραχθέν. Εἰκὸς μὲν τοῦτο ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν ἔκτιν ἡμέραν δεδημιουργῆσθαι ἡνίκα «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν («Κατέπανσε γάρ», φησί, «ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ
10 ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε»), μὴ μέντοι γνώριμον εἶναι τοῦ φυτοῦ τὴν χρῆσιν. Εἰ γὰρ ἦν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ φυτόν γνώριμον γεγονός, ἢ ὁ ἐξ αὐτοῦ καρπὸς κατὰδηλος, πάντως ἄν καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄβελ τὰς θυσίας ἀνάγοντες καὶ οἶνον ἔσπεισαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἠγνόουν
15 ἔτι τοῦ καρποῦ τὴν χρῆσιν, οὐκ ἐχρήσαντο τῷ φυτῷ. Οὗτος δὲ φιλότεχνος ὢν περὶ τὴν γεωργίαν, καὶ πολλῇ τῇ ἐπιμελείᾳ χρησάμενος, ἴσως καὶ τοῦ καρποῦ ἐγεύσατο, καὶ τοὺς βότρυς ἀποθλίψας καὶ τὸν οἶνον ποιήσας μετέβαλε τῆς χρήσεως. Καὶ ἐπειδὴ μήτε αὐτὸς ἐγεύσατο πρότερον, μήτε ἔ-
20 τερον εἶδε μετεληφτότα, οὐκ εἰδὼς πῶσῳ δεῖ χρῆσασθαι μέτρῳ, οὔτε ὅπως αὐτοῦ τῆς μεταλήψεως προσήκει μετασχεῖν, ὑπ' ἀγνοίας εἰς τὴν μέθην ἐξώλισθεν. Ἄλλως δέ, ἐπειδὴ ἡ κρεωφαγία εἰσηνέχθη εἰς τὸν βίον, λοιπὸν καὶ ἡ οἰνοποιία.

Ἄρα δέ μοι κατὰ μικρόν, ἀγαπητέ, πῶς ἡ τοῦ κόσμου
25 οὐσίαισι οἰκονομεῖται, καὶ ἕκαστος ὑπὸ τῆς παρὰ Θεοῦ σοφίας ἐγκειμένης τῇ φύσει εὐρείτης ἐκ προοιμίῳ τέχνης τινὸς γέγονε, καὶ οὕτως εἰς τὸν βίον εἰσήνεγκε τὰ τῶν τεχνῶν ἐπιτηδεύματα. Ὁ γὰρ πρῶτος τὴν ἐργασίαν εὔρε τῆς γῆς, ὁ μετ' αὐτὸν τὴν ποιμαντικὴν, ἕτερος τὴν κτηνοτροφίαν,
30 καὶ ἄλλος τὴν μουσικὴν, ἕτερος τὴν χαλκευτικὴν· οὗτος δὲ

22. Γεν. 1, 31.

23. Γεν. 2, 2.

τόσον μεγάλη ἡ στενοχωρία του, ἐπινοῶν ἀπ' ἐδῶ κάποιαν μικρὰν παρηγορίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, πού ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα».

Ἄλλὰ ἀξίζει νὰ ἐρευνησωμεν, ἐὰν ἀνεκάλυψε τὸ φυτὸν τῶρα ἢ ἐὰν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀπὸ παλαιότερον. Εἶναι φυσικὸν νὰ εἶχε δημιουργηθῆ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν, ὅταν «Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα, ὅσα ἐδημιούργησε, καὶ ἦσαν ὅλα πολὺ καλὰ²²». (Διότι λέγει «ὁ Θεὸς κατέπαυσε κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν²³»), ἀλλὰ δὲν εἶχε γίνει ἀκόμη γνωστὴ ἡ χρῆσις τοῦ φυτοῦ. Διότι, ἐὰν εἶχε γίνει γνωστὴ ἡ χρῆσις τοῦ φυτοῦ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἢ γνωστὸς ὁ καρπὸς του, ὅπωςδήποτε καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄβελ προσφέροντες τὰς θυσίας θὰ προσέφερον καὶ οἶνον. Ἄλλὰ, ἐπειδὴ ἠγνόουν τὴν χρῆσιν τοῦ καρποῦ, δὲν ἐκρησιμοποίησαν τὸ φυτόν. Αὐτὸς ὅμως, ὁ Νῶε, ἐπειδὴ ἦτο περισσότερο ἐμπειρὸς εἰς τὰ περὶ τὴν γεωργίαν καὶ ἐπειδὴ ἐφρόντισε περισσότερο, ἴσως νὰ ἐγεύθη τὸν καρπὸν καὶ ἀφοῦ συνέθλιψε τὴν σταφυλὴν καὶ ἔκανε τὸν οἶνον, ἴσως νὰ τὸν ἐκρησιμοποίησεν. Καὶ ἐπειδὴ οὔτε ὁ ἴδιος εἶχε γευθῆ προηγουμένως, οὔτε ἄλλον εἶχεν ἴδει νὰ πίνῃ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, πόσον ἔπρεπε νὰ πίνῃ, οὔτε πῶς ἔπρεπε νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτόν, ἀπὸ ἄγνοίαν δηλαδὴ παρεσύρθη εἰς τὴν μέθην. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ εἰσῆχθη εἰς τὴν ζωὴν ἡ κρεοφαγία, ἦτο φυσικὸν νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ οἰνοποσία.

Πρόσεχε ὀλίγον, ἀγαπητέ, πῶς οἰκονομεῖται ἡ σύστασις τοῦ κόσμου ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ πῶς ὁ καθείς μὲ τὴν σοφίαν, πού ἐδόθη εἰς τὴν φύσιν μας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐγίνεν ἐφευρέτης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κάποιας τέχνης, καὶ ἔτσι εἰσῆγαγεν εἰς τὴν ζωὴν τὰ ἐπαγγέλματα τῆς τέχνης. Διότι ὁ μὲν πρῶτος ἐφεῦρε τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ὁ μετὰ ἀπ' αὐτὸν τὴν ποιμενικὴν, ἄλλος τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἄλλος τὴν μουσικὴν καὶ ἄλλος τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ χαλκοῦ. Ὁ δὲ

ὁ δίκαιος τὴν ἀμπελοργικὴν ἀπὸ τῆς ἐγκειμένης τῇ φύσει διδασκαλίας ἐπενόησε. «Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη». Σκόπει πῶς τὸ τῆς ἀθυμίας φάρμακον,
 5 τὸ τῆς ὑγιείας ποιητικόν, ἐπειδὴ εἰς ἀμετρίαν ὑπερέβη διὰ τὴν ἄγνοιαν, οὐ μόνον οὐδὲν ὠφέλησεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐλυμήνατο αὐτοῦ τῇ κατασιόσει.

Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν καὶ τίνας ἔνεκεν τοσοῦτων γέμων κακῶν φυτὸν εἰς τὸν βίον εἰσηνέχθη; Μὴ ἀπλῶς τὰ
 10 ἐπιόντα φθέγγου, ἄνθρωπε. Οὐ γὰρ τὸ φυτὸν κακόν, οὔτε ὁ οἶνος πονηρόν, ἀλλ' ἢ παρὰ τὸ δέον χρῆσις. "Οἱ γὰρ οὐ παρὰ τὸν οἶνον τὰ ἁμαρτήματα τὰ δλέθρια τίκτεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν διεφθαρμένην γνώμην καὶ τῷ τῇ ἀμετρίᾳ λυμαίνεσθαι τὴν ἐκ τούτου ἐγγιστομένην ὠφέλειαν· διὰ τοῦτο πῦν μετὰ
 15 τὸν κατακλυσμὸν δείκνυσί σοι τοῦ οἴνου τὴν χρῆσιν, ἵνα μάθῃς διὸ καὶ πρὸ τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως καὶ εἰς ἀσέλγειαν ὑπερβάλλουσαν ἐξώκειλεν ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ πολλὴν τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἐπίτασιν ἐπεδείξατο, καὶ ταῦτα οἴνου μηδαμοῦ φαινομένου· ἵνα καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν τοῦ οἴνου χρῆσιν,
 20 μὴ τῷ οἴνῳ τὸ πᾶν λογίσῃ, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῇ διεφθαρμένῃ καὶ πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολησάσῃ. Ἄλλως δὲ καὶ ἐννόησον ποῦ χρήσιμος γέγονεν ὁ οἶνος καὶ φριξὼν, ἄνθρωπε. Ἡ γὰρ ὑπόθεσις τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν διὰ τούτου τελεῖται. Ἰοασιν οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον.

25 «Καὶ ἤρξατο Νῶε», φησὶν, ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Δεινὸν γάρ, δεινόν, ἀγαπητέ, ἢ μέθη καὶ ἱκανὴ πηρωῶσαι τὰς αἰσθήσεις καὶ καταβαπίσαι τὸν λογισμόν. Τὸν γὰρ λογικὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν
 30 κατὰ πάντων ἀρχὴν ἀναδεδεγμένον, καθάπερ νεκρὸν καὶ

δίκαιος αὐτὸς ἐπενόησε τὴν ἀμπελουργικὴν ἀπὸ τὴν σοφίαν, ἢ ὅποια ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν μας. «Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, λέγει, ποῦ ἦτο ἄνθρωπος γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμέθυσεν». Πρόσεξε πῶς τὸ φάρμακον τῆς λύπης, αὐτὸ ποῦ διατηρεῖ τὴν ὑγείαν, ἐπειδὴ ὑπερέβη τὸ μέτρον ἐξ ἀγνοίας, ὄχι μόνον δὲν ὠφέλησεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατέστρεψε τὴν διάθεσιν.

Ἄλλὰ ἴσως καὶ νὰ εἰπῆ κανεὶς, διατί εἰσῆχθη εἰς τὴν ζωὴν τέτοιον φυτὸν πληρὲς κακῶν; Μὴ λέγῃς, ἄνθρωπε, ὅτι εἰσῆχθη χωρὶς λόγον. Διότι τὸ φυτὸν δὲν εἶναι κακόν, οὔτε ὁ οἶνος εἶναι πονηρός, ἀλλὰ κακὴ εἶναι ἡ παρὰ τὸ δέον χρῆσις. Διότι δὲν γεννῶνται ἀπὸ τὸν οἶνον τὰ καταστρεπτικὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ἀπὸ τὸν διεφθαρμένον νοῦν καὶ ἀπὸ τὴν κατάχρησιν, ἢ ὅποια καταστρέφει τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο τώρα μετὰ ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν σοῦ παρουσιάζει τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ, ὅτι, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ οἴνου, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐξετράπη καὶ εἰς ἀσέλγειαν ὑπερβολικὴν, καὶ πολλὰ ἁμαρτήματα μεγάλα διέπραξε, καὶ μάλιστα, ἂν καὶ ἠγνοεῖτο ὁ οἶνος. Καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, νὰ μὴ καταλογίσῃς τὸ κάθε τι εἰς αὐτόν, ἀλλὰ εἰς τὴν διεφθαρμένην προαίρεσιν, ἢ ὅποια αὐτομολεῖ πρὸς τὴν κακίαν. Ἐξ ἄλλου νὰ καταλάβῃς, ἄνθρωπε, ποῦ ἐχρησιμοποιήθη ὁ οἶνος καὶ νὰ φρίξῃς. Διότι ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγαθῶν τῆς σωτηρίας μας δι' αὐτοῦ ἐπιτελεῖται. Ἀντιλαμβάνονται οἱ μεμνημένοι αὐτὸ ποῦ εἶπον.

«Καὶ ἤρχισε, λέγει, ὁ Νῶε, ποῦ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν καὶ ἐγυμνώθη ἐντὸς τῆς οἰκίας του». Πράγματι φοβερὸν, ἀγαπητέ, φοβερὸν πρᾶγμα ἡ μέθη καὶ ἀρκετὴ νὰ ναρκώσῃ τὰς αἰσθήσεις καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸν λογισμὸν. Διότι τὸν λογικὸν ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν πάντων, τὸν κάνει ὡς νεκρὸν καὶ ἄπραγον,

ἀνερέργητον, δεσμοῖς τισιν ἀλύτοις πεδήσασα κείσθαι παρα-
 οκευάζει· μᾶλλον δὲ καὶ νεκροῦ χεῖρον. Ὁ μὲν γὰρ καὶ πρὸς
 τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ ἀνερέργητος τυγχάνει, οὗτος δὲ
 πρὸς μὲν τὰ καλὰ ἀνερέργητος, πρὸς δὲ τὰ κακὰ μᾶλλον
 5 ἐνεργεῖ, καὶ κοινὸς πᾶσι γέλως πρόκειται, καὶ τῇ γυναικί
 καὶ τοῖς παιδίοις καὶ αὐτοῖς τοῖς οἰκέταις. Οἱ μὲν γὰρ φί-
 λοι οἰκείαν τὴν αἰσχύνην λογιζόμενοι ἐγκαλύπτονται, καὶ
 αἰσχύνονται, οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐφήδονται καὶ κωμωδοῦσι καὶ
 ἐπαρῶνται, μονονουχὶ ταῦτα λέγοντες τὰ ρήματα τοῦτον δεῖ
 10 ὄλωσ ζῆν; τοῦτον δεῖ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα; τὸ θόσκημα, τὸν
 χοῖρον, καὶ ἔτι τούτων χαλεπώτερα φθεγγόμενοι. Τῶν γὰρ
 ἀπὸ τῶν πολέμων ἐπανελθόντων, καὶ τὰς χεῖρας ἡμαγμένας
 ἐχόντων, καὶ φοράδην ἀγομένων χεῖρον οὗτοι διάκεινται.
 Ἐκείνους μὲν γὰρ ἴσως καὶ ἐγκωμιάζουσιν οἱ πολλοὶ διὰ
 15 τὰ τραύματα, διὰ τὰς νίκας, διὰ τὰ τραύματα καὶ τὰς σφα-
 γὰς· τούτους δὲ ταλανίζουσιν, ἀθλίους ἀποκαλοῦσι, μυρία
 αὐτοῖς ἐπαρῶνται κακά. Τί γὰρ ἂν εἴη ἀθλιώτερον τοῦ
 τῇ μέθῃ προσηλωμένου καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν ἄκρα-
 τὸν ἐκχεομένου, καὶ τῶν λογιουῶν τὸ κριτήριον διαφθείρον-
 20 τος; Διὰ τοῦτο καὶ σοφὸς τις παρήγει λέγων· «Ἀρχὴ ζωῆς
 ἀνθρώπου ἄριος καὶ ὕδωρ καὶ ἱμάτιον, καὶ οἶκος καλύπτων
 ἀσχημοσύνην», ἵνα κἂν ἄλλῃ τις ὑπὸ τῆς μέθης, μὴ ἐκπορευή-
 ται, μηδὲ δημοσιεύηται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων περι-
 σιέλληται, καὶ μὴ προκέηται πᾶσι γέλωτος καὶ ἀσχημοσύνης
 25 ἰπόθεσις. «Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς
 καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμε-
 θύσθη».

4. Τὸ τῆς μέθης ὄνομα, ἀγαπητέ, ἐπὶ τῆς ἀγίας Γρα-
 φῆς οὐ πανταχοῦ ἐπὶ τούτου εἴρηται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πληρομο-
 30 νῆς. Τοῦτο οὖν ἂν τις εἴποι περὶ τοῦ δικαίου τούτου, διὸ οὐ
 δι' ἀκρασίαν εἰς τὴν μέθην κατέπεσεν, ἀλλ' ἢ πληρομονὴ τοῦ-

ἀφοῦ τὸν δέσῃ μὲ κάποια ἄλυτα δεσμά, μᾶλλον δὲ τὸν κάνει χειρότερον ἀπὸ νεκρὸν. Διότι ὁ μὲν νεκρὸς τυγχάνει ἄπραγος καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ, ὁ δὲ μέθυσος δὲν ἐνεργεῖ τὰ καλὰ, διαπράττει ὅμως τὰ κακὰ καὶ γίνεται περίγελως τῶν πάντων καὶ τῆς συζύγου του καὶ τῶν παιδιῶν του καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ὑπηρετῶν του. Διότι οἱ μὲν φίλοι θεωροῦντες ἰδικήν των τὴν ἐντροπὴν κρύπτονται καὶ ἐντρέπονται, οἱ ἐχθροὶ ὅμως εὐχαριστοῦνται καὶ τὸν διακωμωδοῦν καὶ τὸν καταρῶνται λέγοντες σχεδὸν αὐτά· πρέπει αὐτὸς νὰ ζῆ ἀκόμη; πρέπει αὐτὸς νὰ ἀναπνέῃ τὸν ἀέρα; τὸ κτῆνος, ὁ χοῖρος καὶ ἀκόμη χειρότερα κραυγάζοντες. Καθ' ὅσον αὐτοὶ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐπιστρέφουν ἀπ' τὸν πόλεμον καὶ ἔχουν αἵματωμένας τὰς χεῖρας καὶ βαδίζουν ὀρμητικῶς. Διότι ἐκείνους ἴσως νὰ τοὺς ἐγκωμιάζουν οἱ περισσότεροι διὰ τὰ τρόπαια, διὰ τὰς νίκας, διὰ τὰ τραύματα καὶ διὰ τὰς σφαγὰς. Τούτους ὅμως τοὺς ἀποκαλοῦν ἐλσεινοὺς καὶ ἀθλίους καὶ τοὺς καταρῶνται μύρια κακὰ. Διότι τί ὑπάρχει ἀθλιώτερον ἀπὸ τὸν ἐπιρρηπῆ πρὸς τὴν μέθην καὶ πίνοντα τὸν γνήσιον οἶνον καὶ διαφθείροντα τὴν κρίσιν του; Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς συνεβούλευε λέγων· «Ἀρχὴ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ἄρτος καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔνδυμα καὶ ἡ οἰκία, ἡ ὁποία καλύπτει τὴν ἀσχημοσύνην»²⁴, ὥστε ἂν κάποιος καταληφθῆ ἀπὸ τὴν μέθην νὰ μὴ διαπομπεύεται, οὔτε νὰ περιφέρεται δημοσίᾳ, ἀλλὰ νὰ συμμαζεῦεται ἀπὸ τοὺς οἰκείους του καὶ νὰ μὴ γίνεται ἀντικείμενον τοῦ γέλωτος τῶν πάντων καὶ αἰτία κακολογίας. «Καὶ ἤρχισε», λέγει, «ὁ Νῶε, ποὺ ἦτο γεωργός, νὰ καλλιεργῆ τὴν γῆν καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμέθυσεν».

4. Τὸ ὄνομα τῆς μέθης, ἀγαπητέ, δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν μόνον διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ἐκ τοῦ οἴνου μέθην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πλησμονήν. Τοῦτο θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὸν δίκαιον, ὅτι δηλαδὴ κατέληξεν εἰς τὴν μέθην ὄχι λόγῳ τῆς ἀκρασίας, ἀλλὰ ἡ ἀφθονία τὸ ἔκα-

το αὐτῷ εἰργάσαιο. Ἐκουε γὰρ τοῦ Δαυὶδ λέγοντος, «Με-
 θυσοθήσονται ἀπὸ τῆς πιότητος τοῦ οἴκου σου, ἀντὶ τοῦ, πλη-
 σοθήσονται». Ἄλλως δὲ οἱ τῇ μέθῃ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες οὐ-
 δέποιε κόρον λαμβάνουσιν, ἀλλ' ὅσοι ἂν ἐγγέωσιν ἑαυτοῖς
 5 τὸν ἄκρατον, τοσοῦτω μᾶλλον πρὸς τὸ δίψος ἐκκαίονται, καὶ
 ἢ μετάληψις αἰὲν ὑπέκκαυμα γίνεται τοῦ δίψους· καὶ τὰ μὲν
 τῆς ἡδονῆς ἡμαύρωται λοιπόν, τὸ δὲ δίψος ἀκατάπαντον
 γεγονὸς εἰς αὐτὸν τὸν κρημνὸν τῆς μέθης κατάργει τοὺς ὑπ'
 αὐτῆς αἰχμαλώτους γεγενημένους. «Καὶ ἐφύτευσε», φησὶν,
 10 «ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυ-
 μνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Ὅρα αὐτὸν οὐκ ἔξω που τοῦτο
 πάσχοντα, ἀλλ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐπεσημή-
 ρατο ἡ θεία Γραφή δι' «Ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ», ἵνα ἐκ τῶν
 ἐπαγομένων τὴν ἐπίτασιν ἴδῃς τῆς πονηρίας τοῦ τὴν γύ-
 15 μνωσιν ἐκπομπεύσαντος.

«Καὶ εἶδε», φησί, «Χὰμ ὁ πατήρ Χαναὰν τὴν γύ-
 μνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καὶ ἐξελθὼν ἀνήγγειλε τοῖς
 δυοῖν ἀδελφοῖς αὐτοῦ ἔξω». Τάχα εἰ καὶ τινες ἕτε-
 ροὶ ἦσαν, κἀκείνους ἂν ἐμήνυσε τὴν τοῦ πατρὸς ἀσχη-
 20 μοσύνην· τοσαύτη ἦν τοῦ παιδὸς ἡ μοχθηρία. Διὰ γὰρ τοῦτο,
 ἵνα μάθῃς δι' ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς διεσθαιόμενος ἦν τὴν
 γνώμην, οὐχ ἀπλῶς εἶπεν ἡ Γραφή, «δι' εἶδε Χὰμ τὴν γύ-
 μνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ», ἀλλὰ τί; «Καὶ εἶδε Χὰμ ὁ πατήρ
 Χαναὰν». Τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι, καὶ ἐνταῦθα τοῦ υἱοῦ λέ-
 25 γει τὴν προσηγορίαν; Ἴνα μάθῃς δι' ἀκρατῆς υἱοῦ ἦν καὶ
 ἀκόλαστος καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς γνώμης, ἀφ' ἧς τοσαύτη κα-
 ταισιάζει παιδοποιεῖν ἠρέσχετο, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ νῦν εἰς
 τὸν γεγεννηκότα ἐξύβρισε. «Καὶ ἐξελθὼν», φησὶν, «ἀνήγγει-
 30 λε τοῖς δυοῖν ἀδελφοῖς αὐτοῦ ἔξω». Ὅρα μοι ἐνταῦθα, ἀγα-
 πητέ, πῶς οὐκ ἐν τῇ φύσει τὰ τῆς κακίας ἐγκρατεῖται, ἀλλ' ἐν
 τῇ γνώμῃ καὶ ἐν τῇ προαιρέσει. Ἴδὸν γὰρ ἀμφοτέρω τῆς
 αὐτῆς φύσεως, καὶ ἀδελφοί, τὸν αὐτὸν ἔσχον πατέρα, τῶν

νεν αὐτό. Διότι ἄκουσε τὸν Δαυὶδ, ποὺ λέγει, «θὰ μεθύσουν ἀπὸ τὸν πλοῦτιον τοῦ οἴκου σου»²⁵, ἀντὶ τοῦ, «πλησθήσονται». Ἄλλωστε αὐτοὶ ποὺ παραδίδονται εἰς τὴν μέθην δὲν χορταίνουσι ποτέ, ἀλλὰ ὅσον καὶ ἂν πίνουν τὸν γνήσιον οἶνον, τόσον περισσότερον καίγονται ἀπὸ τὴν δίψαν, καὶ ἡ πόσις του πάντοτε γίνεται ἡ ἀφορμὴ τῆς δίψας. Ἔτσι ἡ εὐχαρίστησις ἐξαφανίζεται καὶ ἡ δίψα, γενομένη ἀνυποχώρητος, σπρώχνει εἰς τὸν κρημνὸν τῆς μέθης αὐτοῦς, ποὺ ἔγιναν αἰχμάλωτοί της. «Καὶ ἔφύτευσεν», λέγει, «ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσε καὶ ἐγυμνώθη ἐντὸς τῆς οἰκίας του». Πρόσεχε, ὅτι δὲν παθαίνει αὐτὸ κάπου ἔξω, ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του. Διὰ τοῦτο ἡ ἀγία Γραφή ἐπεσήμανεν «Εἰς τὴν οἰκίαν του», διὰ νὰ ἴδῃς δηλαδὴ ἐκ τῶν ἐπακολουθησάντων τὴν ὑπερβολικὴν πονηρίαν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος καιηγόρησε τὴν γύμνωσιν.

«Καὶ εἶδεν, λέγει, ὁ Χὰμ ὁ πατὴρ τοῦ Χαναὰν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς των καὶ, ἀφοῦ ἐξῆλθεν, ἐγνωστοποίησεν τὸ γεγονός εἰς τοὺς εὐρισκομένους ἔξω δύο ἀδελφούς του»²⁶. Ἴσως ἐὰν ἦσαν καὶ ἄλλοι, καὶ εἰς ἐκείνους θὰ ἐγνωστοποιεῖ τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ πατρὸς του. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ κακία τοῦ υἱοῦ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ, ὅτι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἦτο διεφθαρμένος ὁ νοῦς του δὲν εἶπεν ἀπλῶς ἡ Γραφή, ὅτι εἶδεν ὁ Χὰμ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς του, ἀλλὰ τί εἶπεν; «Καὶ εἶδεν ὁ Χὰμ, ὁ πατὴρ τοῦ Χαναὰν». Εἶπέ μου, διατί λέγει καὶ ἐδῶ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἦτο κάποιος ἀκρατῆς καὶ ἀκόλαστος καὶ μὲ τὴν ἰδίαν σκέψιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠνέχετο νὰ τεκνοποιήσῃ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, μὲ αὐτὴν καὶ τώρα ἐξύβρισε τὸν πατέρα του. «Καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθε, λέγει, ἐγνωστοποίησε τὸ γεγονός εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς του, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο ἔξω». Πρόσεχε ἐδῶ, ἀγαπητέ, ὅτι τὰ κακὰ δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν γνώμην καὶ τὴν προαίρεσιν. Διότι ἰδοῦ, καὶ οἱ δύο εἶχον τὴν ἰδίαν φύσιν καὶ ἦσαν ἀδελφοί, εἶχον τὸν ἴδιον πατέρα, ἔνοιωσαν τοὺς ἰδίους πόνους,

αὐτῶν ἀπῆλυσαν ὠδίνων, τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας ἔτυχον, ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν ἐπεδείξαντο· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἐξώλιθεν, οἱ δὲ τὴν ὀφειλομένην τῷ πατρὶ τιμὴν ἀπένειμαν. Ἴσως δὲ καὶ ἐπεμβαίνων τῇ τοῦ πατρὸς ἀοχη-
 5 μούνη καὶ κωμωδῶν τὸ γεγονός ἐξήγγειλε, καὶ οὐκ ἤκουσε σοφοῦ τις λόγοντος· «Μὴ δοξάζου ἐν ἀτιμίᾳ πατρὸς σου».
 Ἄλλ' οἱ ἀδελφοὶ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τί; Ταῦτα ἀκούσαντες, «Δαβόντες», φησί, «Σῆμ καὶ Ἰάφεθ τὸ ἱμάτιον, ἐπέ-
 10 θεντο ἐπὶ τὰ δύο νῶτα αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπισθοφανῶς, καὶ συνεκάλυψαν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὀπισθοφανές, καὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον». Εἶδες εὐγνωμοσύνην παιδῶν; Ὁ μὲν καὶ ἐξεπόμευσεν, οἱ δὲ οὐδὲ ἰδεῖν ἀνέχονται, ἀλλ' ὀπισθοφανῶς βαδίζουσιν, ἵνα ὀρθῶς βαδίσαντες συγκαλύψωσι
 15 τοῦ πατρὸς τὴν γύμνωσιν. Καὶ ὄρα αὐτῶν μετὰ τῆς πολλῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τὴν ἐπιείκειαν. Οὔτε γὰρ ἐπιτιμῶσιν, οὔτε ἐπιπλήτινοι τῷ ἀδελφῷ, ἀλλ' ἀκούσαντες, ἐνὸς μόνου γίνονται, τοῦ τὴν διόρθωσιν ταχεῖαν ποιήσασθαι, καὶ τὰ εἰς τιμὴν τοῦ γεγεννηκότις συντείνοντα ἐπιδείξασθαι. «Καὶ
 20 τὸ πρόσωπον αὐτῶν, φησί, ὀπισθοφανές, καὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον». Πολλὴ τῶν παιδῶν ἡ εὐλάβεια, καὶ ταύτην ἡμῖν δείκνυν οὐ τὸ σκεπάσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀνασχέσθαι ἰδεῖν. Παιδευθῶμεν τοίνυν καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἐξ ἀμφοτέρων κερδάνωμεν καὶ τούτους μὲν μιμώμεθα,
 25 ἐκείνους δὲ τὸν ζῆλον φεύγωμεν. Εἰ γὰρ γύμνωσιν αἰσθητὴν ὁ ἐκπομπεύσας, κατὰρας ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατέσκησε καὶ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἀδελφῶν ἐκπεσῶν δουλεύειν αὐτοῖς κατεδικάσθη, εἰ καὶ μὴ αὐτὸς ἐκεῖνος, ἀλλ' οἱ ἐξ αὐτοῦ πάντες· τί πείσονται οἱ τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν ἐκπομπεύ-
 30 οντες, καὶ οὐ μόνον οὐ περισιτέλλοντες, ἀλλὰ καὶ μὴ μειζό-

27. Σοφ. Σειράχ 3, 12.

28. Γεν. 9, 23.

ἔτυχον ἡς ἰδίας φροντίδος, ὅμως δὲν ἐπέδειξαν τὴν ἰδίαν διάθεσιν, ἀλλὰ ὁ μὲν ἔξώκειλε πρὸς τὴν κακίαν, οἱ δὲ ἀπένειμαν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὸν πατέρα. Ἴσως νὰ παρενέβη καὶ νὰ ἐγνωστοποιήσῃ τὸ γεγονός, διὰ νὰ διακωμώδησῃ τὴν ἀσχημίαν τοῦ πατρὸς καὶ δὲν ἤκουσε κάποιον σοφὸν ποῦ λέγει· «Νὰ μὴ δοξάζεσαι ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν τοῦ πατρὸς σου»²⁷.

Οἱ ἀδελφοί του ὅμως δὲν ἔκαναν τὸ ἴδιον. Τί ἔκαναν; Ὅταν ἤκουσαν αὐτά, «Ἐλαβον», λέγει, «ὁ Σῆμ καὶ ὁ Ἰάφεθ τὸ ἔνδυμα τοῦ πατρὸς των καὶ ἔθεσαν αὐτὸ εἰς τοὺς ὤμους των καὶ ὀπισθοβατοῦντες ἐκάλυψαν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς των. Καὶ τὸ πρόσωπόν των εἶχον πρὸς ἀντίθειον κατεύθυνσιν καὶ δὲν εἶδον τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς των»²⁸. Εἶδες τὸν σεβασμὸν τῶν παιδῶν; Ὁ μὲν τὸν διέσurreν, οἱ δὲ δὲν ἐπιτρέπουν τοὺς ἑαυτοὺς των οὔτε νὰ ἴδουν, ἀλλὰ βαδίζουσι ἀντιθέτως βλέποντες, οὔτως ὥστε, ἀφοῦ βαδίσουν ὀρθῶς νὰ καλύψουν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς. Καὶ βλέπε μαζὶ μὲ τὸν σεβασμὸν των καὶ τὴν ἀγαθότητα. Διότι οὔτε ἐπιτιμοῦν, οὔτε ἐπιπλήττουν τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ, ὅταν ἤκουσαν, ἓνα μόνον σκέπτονται, νὰ διορθώσουν ταχέως τὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν τιμὴν τοῦ πατρὸς. «Καὶ τὸ πρόσωπόν των», λέγει, «εἶχον πρὸς ἀντίθειον κατεύθυνσιν καὶ δὲν εἶδον τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς των». Πολλὴ εἶναι ἡ εὐλάβεια τῶν παιδῶν καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ ἀποδεικνύει ὄχι μόνον τὸ ὅτι τὸν ἐκάλυψαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι δὲν ἠνέχθησαν νὰ ἴδουν. Ἄς διδασθῶμεν λοιπὸν καὶ ἀπ' ἐδῶ καὶ ἄς κερδίσωμεν καὶ ἀπὸ τὰ δύο γεγονότα, καὶ νὰ γίνωμεν μιμηταὶ αὐτῶν καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν τρόπον ἐκείνου. Διότι ἐὰν κατέστησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ υπεύθυνον κατάρως αὐτὸς ποῦ διεπρόμπευσεν αἰσθητὴν γύμνωσιν καὶ ἔχασε τὴν ἰσοτιμίαν μὲ τοὺς ἀδελφούς του καὶ κατεδικάσθη νὰ γίνῃ ὑπὲρ τῆς αὐτῶν, ἂν καὶ ὄχι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἀπόγονοί του, τί θὰ πάθουν αὐτοὶ ποῦ διαπομπεύουν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν καὶ ὄχι μόνον δὲν καλύπτουν αὐτά, ἀλλὰ

τως αὐτὰ ποιῶντες κατὰ δὴλα καὶ πολλὰ ἐκ τούτου ἐργα-
 ζόμενοι τὰ ἁμαρτήματα; Ὅταν γὰρ δημοσιεύσης τοῦ ἀδελφοῦ
 τὸ παιῖσμα, οὐ μόνον ἐκεῖνον ἀναισχυντιότερον καὶ ὀκη-
 ρότερον εἰργάσω ἴσως πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρειῆς, ἀλλὰ
 5 καὶ τοὺς ἀκούοντας ραθυμοτέρους κατέστησας, καὶ πρὸς ἀ-
 πόνοιαν ἤλειψας· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ βλασφη-
 μεῖσθαι τὸν Θεὸν παρεσκεύασας. Τοῦτο δὲ ὄσην προξενεῖ
 τὴν κόλασιν τοῖς τὴν αἰτίαν παρέχουσιν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ.

Φύγωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, τοῦ Χάμι τὸν ζῆλον, μιμη-
 10 σόμεθα δὲ τῶν εὐγνωμόνων τούτων παίδων τὴν αἰδῶ, ἣν
 περὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς ἐπεδείξαντο· καὶ οὕτω τὰ
 τῶν ἀδελφῶν συσκιάζωμεν ἁμαρτήματα, οὐχ ἵνα εἰς ραθυ-
 μίαν αὐτοὺς παιδοτριβήσωμεν, ἀλλ' ἵνα ταύτη μάλιστα πλείο-
 να αὐτοῖς ἀφορμὴν παράσχωμεν τοῦ ταχέως τῆς λύμης ἐκεί-
 15 νης ἀπαλλαγῆναι καὶ πρὸς τὸν τῆς ἀρειῆς δρόμον ἐπανελ-
 θεῖν. Ὡσπερ γὰρ τὸ μὴ πολλοὺς ἔχειν μάστιγας τῶν οὐ-
 κείων πλημμελημάτων εὐκολωτέραν κατασκευάζει τῷ νή-
 ροντι τὴν ἐπάνοδον· οὕτως, ἐπειδὴν ἀπερυνθρίαση ψυχὴ καὶ
 ἴδη, ὅτι οὐδένα λέληθε τὰ ποτηρὰ διαπρατιομένη, οὐκ εὐ-
 20 κόλως ἀποσιῆναι ἀνέχεται, ἀλλὰ καθάπερ εἰς ὕλην τινὰ
 καὶ θινθὸν ἐμπεσοῦσα, καὶ ὑπὸ μυρίων κυμάτων κάτω παρελ-
 κομένης δυσκόλως ἀνανεῦσαι δυνησεται εἰς ἀπόγνωσιν λοι-
 πὸν ἐμπεσοῦσα καὶ πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἀπαγορεύουσα.

5. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, μήτε ἐκπομπεύωμεν τὰ τῶν
 25 πλησίον σφάλματα, καὶ ἐπειδὴν παρ' ἐτέρων ταῦτα μάθωμεν,
 μὴ ἐπειγόμεθα ὥστε τὴν γύμνωσιν ἰδεῖν ἀλλὰ καθάπερ οὖ-
 τοι οἱ εὐγνώμονες παῖδες, συγκαλύπτωμεν, συσκιάζωμεν, τῇ
 παραινέσει, ταῖς συμβουλαῖς καταπεπιωκῶμεν τὴν ψυχὴν
 ἀνορθοῦν σπουδάζωμεν, τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὸ

καὶ κάνουν αὐτὰ περισσότερο φανερά καὶ συσσωρεύουν ἔξ
αίτιας αὐτοῦ περισσότερα ἁμαρτήματα; Διότι, ὅταν κοινοποι-
ήσης τὸ σφάλμα τοῦ ἀδελφοῦ, ὄχι μόνον ἐκείνον θὰ τὸν
καταστήσης περισσότερο ἀναίσχυντον καὶ περισσότερο ὀ-
κνηρὸν ἴσως διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ
τοὺς ἀκούοντας θὰ κάνῃς περισσότερο ἀπροθύμους καὶ θὰ
τοὺς φέρῃς εἰς ἀπόγνωσιν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ θὰ
συντελέσῃς, ὥστε νὰ βλασφημηθῇ ὁ Θεός. Ὅλοι γνωρί-
ζουν, πόσῃ τιμωρίαν προξενεῖ τοῦτο εἰς αὐτούς, πὺ προ-
καλοῦν τὴν αἰτίαν.

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, τὸν ζῆλον τοῦ
Χάρι καὶ ἄς μιμηθῶμεν τὸν σεβασμὸν τῶν εὐγνωμόνων τού-
των παίδων, τὸν ὁποῖον ἐπέδειξαν εἰς τὴν γύμνωσιν τοῦ
πατρὸς των. Καὶ ἄς καλύπτωμεν ἔτσι τὰ ἁμαρτήματα τῶν
ἀδελφῶν, ὄχι διὰ νὰ τοὺς ἐξασκήσωμεν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν,
ἀλλὰ ἔξ αἰτίας αὐτῆς νὰ τοὺς δώσωμεν μάλιστα μεγαλυτέ-
ραν ἀφορμὴν, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ταχέως ἀπὸ τὴν διαφθο-
ρὰν ἐκείνων καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς.
Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ μὴ ἔχη κανεὶς πολλοὺς μάρτυ-
ρας τῶν ἁμαρτιῶν του τοῦτο τοῦ κάνει εὐκολωτέραν τὴν
ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἐπαγρύπνησιν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν
ἀποβάλλῃ κάθε ἐντροπὴν καὶ ἴδῃ, ὅτι δὲν διέφυγε τὴν προσο-
χὴν οὔτε ἑνός, ἐνῶ ἔπραττε τὰ πονηρά, δὲν ἀνέχεται νὰ
ἀπομακρυνθῇ εὐκόλως. Ἀντιθέτως ὡσὰν νὰ ἔχη παρασυρθῇ
εἰς τὸν βορβορώδη θυθὸν ἀπὸ τὰ μύρια κύματα, δυσκόλως
θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπανεέλθῃ, ἀφοῦ θὰ ἀπογοητευθῇ καὶ θὰ
ἀρνηθῇ νὰ ἐπιστρέψῃ.

5. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, νὰ μὴ διαπομπεύωμεν τὰ σφάλ-
ματα τῶν πλησίον καὶ ἂν πληροφορηθῶμεν αὐτὰ ἀπ' ἄλ-
λους νὰ μὴ τρέχωμεν διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν γυμνότητά
των. Ἄλλὰ ὅπως αὐτοὶ οἱ εὐγνώμονες παῖδες νὰ τὰ καλύ-
πτωμεν καὶ μὲ τὴν συμβουλήν μας καὶ τὴν παραίνεσίν μας
νὰ ἐπειγώμεθα νὰ ἀνορθώσωμεν τὴν ἁμαρτήσασαν ψυχὴν,
διδάσκοντες τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὴν

μέγεθος διδάσκοντες, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν, τῆς εὐσπλαγγίας τὸ ἄμετρον, ἵνα μείζονος, ἢ περ οὔτοι, εὐλογίας ἀπολαύσωμεν παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ, τοῦ βουλομένου «Πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν», τοῦ μὴ βουλομένου «Τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Καὶ τὴν γύμνωσιν, φησί, τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον. Ὅρα πῶς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἐν τῷ νόμῳ τῷ γραπτῷ πρὸς διδασκαλίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους νενομοθετημένα προλαβόντες ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ φύσει κειμένου νόμου ἐπλήρουν, καὶ ὑπερ ὁ νόμος ἔλεγε· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται» καὶ, «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω» τοῦτο ἤδη διὰ τῶν ἔργων ἐπληροῦτο.

Εἶδες πῶς προλαβοῦσα ἡ φύσις ἀρκοῦσα εἶχε διδασκαλίαν; «Ἐξένηψε δέ», φησί, «Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου, καὶ ἔγνω, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». «Ἐξένηψε δέ», φησί. Ἀκουέτωσαν οἱ ἐν τοῖς συμποσίοις διημερεύοντες τοῦ ὀλίσθου τὸ μέγεθος, καὶ φυγέτωσαν τὴν ἐκ τῆς μέθης λύμην. «Ἐξένηψε δέ», φησί. Τί ἐστιν, «Ἐξένηψε»; Ὅπερ ἡμῖν ἔθος περὶ τῶν μεμνητότων λέγειν, ἐπειδὴν ἐν ἐκοιτάσει γένονται, ὅτι ὁ δεῖνα ἐξένηψε ἀπὸ τοῦ δαίμονος καὶ ἀπληλλάγη τῆς ἐκείνου τυραννίδος, τοῦτο καὶ ἐν ταῦτα ἔφησεν ἡ Γραφή. Ἀληθῶς γὰρ ἡ μέθη αὐθαίρετός ἐστι δαίμων καὶ χαλεπότερον ἐκείνου σκοιοῖ τὸν λογισμὸν καὶ πάσης εὐγνωμοσύνης ἀποστρεφῆ τὸν ἀλόγια. Τὸν μὲν γὰρ δαιμονιῶντα πολλάκις ὀρῶντες καὶ ἐλεοῦμεν, καὶ συναγοῦμεν, καὶ πολλὴν περὶ αὐτὸν τὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνύμεθα· ἐπὶ δὲ τοῦ μεθύσου τὸ ἐναντίον ἐργαζόμεθα ἀναγκισθόμεν, δυσχεραίνομεν, μυρία ἐπαρώμεθα. Τίνας ἐνεκεν καὶ διὰ τί; Ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐλαυνόμενος, ἄκων διαπράττεται, ἄπερ ἂν διαπράξῃται κἄν

29. Α' Τιμ. 2, 4.

30. Ἰεζ. 18, 23.

31. Ἐξ. 20, 12.

32. Ἐξ. 21, 16.

33. Γεν. 9, 24.

ὑπερβολικὴν τοῦ ἀγαθότητα, τὴν ἀμέτρητον εὐπλαγχνίαν τοῦ, οὕτως ὥστε νὰ τύχωμεν μεγαλυτέρας εὐλογίας ἀπ' ὅ,τι αὐτοί, ἀπὸ τὸν Θεὸν τοῦ παντός, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ, «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν»²⁸ καὶ δὲν θέλει, «Τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ καὶ ζήσῃ»²⁹. «Καὶ τὴν γύμνωσιν, λέγει, τοῦ πατρός των δὲν εἶδον». Βλέπε πῶς ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς προλαβόντες αὐτά, πὸ ἐνομοθετήθησαν πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν γραπτὸν νόμον, τὰ ἐξεπλήρωσαν βάσει τοῦ φυσικοῦ νόμου καὶ ἐπραγματοποίησαν αὐτὸ πὸ λέγει ὁ νόμος· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου διὰ νὰ εὐτυχήσῃς»³¹, καὶ «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑβρίζει τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα, ἄς τιμωρῆται μὲ θάνατον»³², τοῦτο ἤδη διὰ τῶν ἔργων τὸ ἐξεπλήρωσαν.

Εἶδες πῶς ἡ φύσις ἐπρόλαβε καὶ διέθετε ἀρκετὴν διδασκαλίαν; «Ἀνένηψε», λέγει, «καὶ συνῆλθεν ὁ Νῶε ἀπὸ τὴν μέθην καὶ ἔμαθεν, ὅσα ἔκανεν εἰς αὐτὸν ὁ υἱὸς τοῦ ὀνεώτερος»³³. «Ἀνένηψε», λέγει, «καὶ συνῆλθεν». Ἄς ἀκούσουν αὐτοί, πὸ περνοῦν τὴν ἡμέραν των εἰς τὰ συμπόσια, τὸ μέγεθος τοῦ ὀλιοθήματος καὶ ἄς ἀποφύγουν τὴν καταστροφὴν τῆς μέθης. «Ἐξένηψε», λέγει. Τί σημαίνει «ἐξένηψεν»; Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἡμεῖς συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν διὰ τοὺς μανιακοὺς, ὅταν καταληφθοῦν ἀπὸ παραφροσύνην, ὅτι δηλαδὴ ὁ τάδε ἀνένηψεν ἀπὸ τὸν δαίμονα καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν τυραννίαν ἐκεῖνου, τοῦτο λέγει καὶ ἐδῶ ἡ Γραφή. Πράγματι ἡ μέθη εἶναι αὐτοπροαίρετος δαίμων καὶ συσκοτίζει τὸν νοῦν περισσότερο ἀπ' ἐκεῖνον καὶ στερεῖ τὸν καταληφθέντα ἄνθρωπον ἀπὸ κάθε εὐγνωμοσύνην. Διότι τὸν μὲν δαιμονιοθέντα βλέποντες πολλὰς φορὰς τὸν ἐλεοῦμεν καὶ τὸν συμπονοῦμεν καὶ τοῦ ἐπιδεικνύομεν μεγάλην συμπάθειαν. Διὰ τὸν μέθυσον ὅμως κάνομεν τὸ ἀντίθετον, ἀγανακτοῦμεν, δυσσαρεστοῦμεθα καὶ τοῦ λέγομεν μυρίας κακολογίας. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Διότι, ἐκεῖνος μὲν παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν πονηρὸν δαίμονα κάνει, ὅσα κάνει χωρὶς τὴν θέλησίν του. Καὶ ἂν

λακίση, κἄν διαρρήξῃ χιτωνίσκον, κἄν αἰσχροῦ τινα φθέγ-
 ξηται, συγγνώμης ἀξιοῦται· ὁ δὲ μεθύων, καὶ ὅπερ ἂν ἐπι-
 δείξηται, οὐκ ἂν ἔσται συγγνώμης ἄξιος, ἀλλὰ καὶ οἰκείους,
 καὶ φίλους, καὶ γείτονας, καὶ πάντας ἔχει σφοδρούς κατη-
 5 γόρους, ἐπειδὴ οἴκοθεν ἀπὸ προαιρέσεως τὴν κακίαν μετε-
 λήλυθε καὶ τῆς τυραννίδι τῆς μέθης ἑαυτὸν ἐξέδωκε.

Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα τοῦ δικαίου κατηγορήσω, πολ-
 λὰ γὰρ ἦν τὰ τὴν συγγνώμην αὐτῷ παρέχοντα· καὶ μετὰ τῶν
 ἄλλων ἀπάντων τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, ὅπερ μέ-
 10 γιστον ἂν εἶη δείγμα καὶ τοῦ προτιέρον ἁμαρτήματος, ὅτι
 ἐξ ἀγνοίας, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ ραθυμίας τοῦτο ὑπέμεινεν. Εἰ γὰρ
 ἀπὸ ραθυμίας τοῦτο ὑπέμεινεν, ἐχρῆν ἄρα καὶ πάλιν αὐτὸν
 ἀλῶναι τῷ πάθει· ἀλλ' οὐκέτι τοῦτο πέπονθεν. Εἰ γὰρ καὶ
 15 ἀλλ' ἐγνώρισεν ἂν ἡμῖν. Εἰς γὰρ ἐστὶ σκοπὸς καὶ εἰς ὄρος
 τῆς θείας Γραφῆς, τὸ μηδὲν παραλιπεῖν τῶν γεγονότων,
 ἀλλὰ μετὰ ἀληθείας ἡμᾶς διδάσκειν. Οὔτε γὰρ φθόνῳ τινὶ
 τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων παραιρέχει, οὔτε χάριτι πάλιν τὰ
 ἁμαρτήματα συσκοιάζει, ἀλλ' ἅπαντα εἰς μέσον ἡμῖν προτίθη-
 20 σιν, ἵν' ὑπογραμμὸν τινα καὶ διδασκαλίαν ἔχωμεν, καὶ ἐπει-
 δὴν καὶ ἡμεῖς διὰ ραθυμίαν ἀλῶμεν τινι παισόμεαι, ἀσφαλι-
 ζώμεθα μὴ πάλιν τῷ αὐτῷ περιπεσεῖν. Οὐ γὰρ οὕτω τὸ ἁ-
 μαρτεῖν χαλεπὸν, ὡς τὸ ἁμαρτήματι ἐπιμένειν.

Μὴ τοίνυν τοῦτο ἴδῃς, ὅτι ἐμεθύσθη ὁ δίκαιος, ἀλλ' ὅτι
 25 οὐκ ἔτι τοῦτο πέπονθεν. Ἄλλ' ἐννόει μοι τοὺς καθ' ἐκάστην
 ἡμέραν ἐν ταῖς οἰνοφλυγίαις καταδαπανωμένους καὶ ἐφ' ἐ-
 κάστης σχεδὸν εἰπεῖν ἀποθνήσκοντας· καὶ ἐπειδὴν εἰς αἴ-
 σθησιν ἔλθωσιν, οὐδὲ οὕτω φεύγοντας τὴν ἐκεῖθεν λύμην,
 ἀλλ' ὡς ἔργον τι τοῦτο καὶ ἀνδρείαν μεταδιώκοντας. Πάλιν
 30 δὲ κάκεῖνο ἂν τις ἐννοήσειεν, ὅτι δίκαιος οὗτος, εἰ καὶ ὑπὸ

λακτίση κάποιον καὶ ἂν κλέψῃ χιτώνιον καὶ ἂν αἰσχρολογήσῃ, εἶναι ἄξιος συγγνώμης. Ὁ μέθυσος ὅμως ὅ,τι καὶ νὰ κάνῃ δὲν ἀξίζει τὴν συγγνώμην, ἀλλὰ τὸν κατηγοροῦν καὶ οἱ οἰκεῖοι, καὶ οἱ φίλοι, καὶ οἱ γείτονες, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, διότι ἀπὸ μόνος του, μὲ τὴν θέλησίν του διαπράττει τὸ κακὸν καὶ παραδίδει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν τυραννικὴν μέθην.

Λέγω αὐτά, ὅχι διὰ νὰ κατηγορήσω τὸν δίκαιον, διότι εἶναι πολλὰ αὐτὰ πού τοῦ δίδουν τὴν συγγνώμην. Καὶ μεταξὺ ὄλων τῶν ἄλλων, τὸ ὅτι δὲν περιέπεσε ποτὲ ἄλλοτε εἰς τὸ ἴδιον ἀμάρτημα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις, ὅτι καὶ εἰς τὸ προηγούμενον ἀμάρτημα ὑπέπεσεν ἀπὸ ἄγνοϊαν καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν του. Διότι ἐὰν ἔκαμνεν αὐτὸ ἀπὸ ἀδιαφορίαν, θὰ ἔπρεπεν, ὅπως εἶναι φυσικόν, νὰ καταληφθῇ καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ ἴδιον πάθος, ἀλλὰ ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἔπαθε τοῦτο. Καθ' ὅσον, ἐὰν ἐπάθαινε πάλιν αὐτό, ἡ Γραφὴ δὲν θὰ τὸ εἰώπα, ἀλλὰ θὰ μᾶς τὸ ἐγνωστοποιούσῃ. Διότι ἕνας εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ὁ ὅρος τῆς ἀγίας Γραφῆς, τὸ νὰ μὴ σιωπᾷ δηλαδὴ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ νὰ μᾶς τὰ ἐκθέτῃ μὲ ἀλήθειαν. Οὔτε ἀπὸ κάποιον φθόνον παραβλέπει τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων, οὔτε διὰ κάποιαν χάριν καλύπτει τὰ ἀμαρτήματα, ἀλλὰ ὅλα τὰ κοινοποιεῖ, οὕτως ὥστε νὰ ἔχωμεν κάποιο παράδειγμα καὶ διδασκαλίαν, καὶ ἂν τύχῃ καὶ ὑποπέσωμεν εἰς κάποιο σφάλμα ἀπὸ ἀδιαφορίαν, νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ κάνωμεν τὸ ἴδιον. Διότι δὲν εἶναι τόσον δυσάρεστον πρᾶγμα ἡ ἀμαρτία, ὅσον ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν ἀμαρτίαν.

Ἄς μὴ βλέπῃς, λοιπόν, τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐμέθυσεν ὁ δίκαιος, ἀλλὰ ὅτι δὲν ἐπανελάβεν αὐτό. Νὰ σκέπτεσαι ὅμως καὶ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι κάθε ἡμέραν φθείρονται εἰς τὰς οἴνοποσίας καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀποθνήσκουν καθημερινῶς. Καὶ ὅταν συνέλθουν, αὐτοὶ δὲν ἀποφεύγουν τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τὴν μέθην, ἀλλὰ τὴν ἐπιδιώκουν σὰν κάποιο μεγάλο πρᾶγμα καὶ ἀνδραγάθημα. Καὶ πάλιν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ σκεφθῇ καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ ὁ δίκαιος αὐτός,

- ἀπειρίας καὶ τοῦ μὴ εἰδέναι τὰ μέτρα τῆς μεταλήψεως πῶν ἐμεθύσθη, ἀλλ' ὅμως δίκαιος ὢν καὶ πολλὰ ἔχων κατορθώματα, οὐσικιάζειν ἠδύνατο τὸ συμβᾶν ἁμαρτήματα· ἡμεῖς δὲ διαν καὶ ὑφ' ἐτέρων μυρίων ὤμεν πολιορκούμενοι παθῶν
- 5 καὶ μετ' ἐκείνων καὶ ὑπὸ τῆς μέθης ἑαυτοὺς καταβαπίζωμεν, ποίαν ἔξομεν παραμυθίαν, εἰπέ μοι; τίς δὲ ἡμᾶς ἀξιώσει συγγνώμης οὐδὲ ὑπὸ τῆς πείρας αὐτῆς σωφρονιζόμενους;
- «Ἐξένηψε δέ», φησί, «Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». Πόθεν ἔγνω;
- 10 Ἴσως οἱ ἀδελφοὶ ἐγνώρισαν, οὐχὶ τὸν ἀδελφὸν διαβαλεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐγένετο διδάσκοντες, ἵνα κατάλληλον ἐκεῖνος τῷ τραύματι τὴν βοήθειαν δέξηται. «Καὶ ἔγνω», φησί, «Νῶε ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». Τί ἐστιν, «Ὅσα ἐποίησεν»; Ἄντι τοῦ, μέγα καὶ
- 15 ἀφόρητον. Ἐννόησον γάρ, δι' ἔσω ἐν τῇ οἰκίᾳ θεασάμενος τὴν ἀσοχημοσύνην, δέον συγκαλύψαι, ὁ δὲ ἐξεληθὼν ἐξεπόμπευσε καὶ εἰς κωμφδίαν καὶ εἰς χλευασίαν τὸν πατέρα, ὅσον τὸ ἑαυτῷ ἤκον, ἐνέβαλε, καὶ ἐβούλειτο καὶ τοὺς ἀδελφούς κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς μοχθηρᾶς προαιρέσεως· καὶ δέ-
- 20 ον μέλλοντα ἐπαγγέλλειν κἄν ἔσω ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοὺς καλέσαι καὶ οὕτως ἐξειπεῖν τὴν γύμνωσιν, ὁ δὲ ἐξῆλθεν ἔξω, ἐξεῖπε τὴν γύμνωσιν· ὡς εἰ καὶ πλῆθος ἐτέρων παρῆν, κἀκείνους μάρτυρας ἂν ἐποιήσατο τῆς ἀσοχημοσύνης τοῦ πατρὸς.
- 25 Διὰ τοῦτο φησιν, «Ὅσα ἐποίησεν· ιουτέσει, τὴν ὕβριν εἰς τὸν πατέρα ἐπεδείξατο, ἐπελάθειτο τῆς ὀφειλομένης τιμῆς παρὰ τῶν παίδων γίνεσθαι εἰς τοὺς γεγεννηκότας, ἐξεπόμπευσε τὰ ἁμαρτήματα, τοὺς ἀδελφούς ἠθέλησεν ὑποσῦραι καὶ κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς ὕβρεως. «Ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ», φησίν,
- 30 «ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». Καὶ μὴν οὐχ οὗτος ἦν ὁ νεώτερος· δεύτερος γὰρ ἦν, καὶ πρότερος τοῦ Ἰάφεθ' ἀλλ' εἰ καὶ

ἂν καὶ ἐμέθυσσε λόγῳ τῆς ἀπειρίας του καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ μέτρου τῆς πόσεως, ὅμως ἤμποροῦσε νὰ ἐπισκιάσῃ τὸ διαπραχθὲν ἁμάρτημα μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ πολλά του κατορθώματα. Ἡμεῖς ὅμως, ὅταν πολιορκούμεθα καὶ ἀπὸ μύρια ἀκόμη πάθη καὶ μαζὶ μ' ἐκεῖνα βυθιζόμεθα καὶ εἰς τὴν μέθην, εἶπέ μου, ποίαν παρηγορίαν θὰ ἔχωμεν; Ποῖος θὰ μᾶς συγχωρήσῃ, ὅταν δὲν σωφρονιζόμεθα οὔτε ἀπ' αὐτὴν τὴν πείραν μας;

«Ἀνένηψε δέ», λέγει, «καὶ συνῆλθεν ὁ Νῶε ἀπὸ τὴν μέθην καὶ ἔμαθεν, ὅσα ἔκανε εἰς αὐτὸν ὁ υἱὸς του ὁ νεώτερος». Ἀπὸ ποῦ τὸ ἔμαθεν; Ἴσως οἱ ἀδελφοὶ νὰ τὸ ἐγνωστοποίησαν εἰς αὐτόν, ὄχι ἐπειδὴ ἤθελον νὰ κατηγορήσουν τὸν ἀδελφόν των, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξιτορήσουν τὸ γεγονός, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινεν, οὕτως ὥστε νὰ θεραπευθῇ τὸ τραῦμα ἐκείνου μὲ τὴν κατάλληλον θεραπείαν. «Καὶ ἔμαθεν», λέγει, «ὁ Νῶε, ὅσα ἔκανε εἰς αὐτόν ὁ υἱὸς του ὁ νεώτερος». Τί σημαίνει, «Ὅσα ἔκαμεν»; Μεγάλα καὶ ἀνυπόφορα ἔπρεπε νὰ εἴπῃ. Διότι σκέψου, ὅτι ἰδὼν τὴν ἀσχημοσύνην μέσα εἰς τὴν οἰκίαν ἔπρεπε νὰ τὴν καλύψῃ, ἀλλ' αὐτὸς ἐξελθὼν τὴν διεπόμπευσε καὶ ἐγελοιοποίησε καὶ ἐχλεύασε τὸν πατέρα του, ὅσον ἤμποροῦσε, καὶ ἤθελε καὶ οἱ ἀδελφοὶ του νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὴν τὴν κακὴν του ἀπόφασιν. Καὶ ἐνῶ ἔπρεπεν, ἀφοῦ ἐσκόπευε νὰ ἀναγγεῖλῃ τὸ γεγονός, νὰ τοὺς καλέσῃ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν καὶ νὰ τοὺς εἴπῃ ἐκεῖ διὰ τὴν γύμνωσιν, αὐτὸς ἐβγῆκεν ἔξω καὶ τὴν ἐκοινοποίησεν, ὥστε, καὶ ἂν παρευρίσκετο καὶ πλῆθος ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ αὐτοὺς νὰ ἔκαμνε μάρτυρας τῆς ἀσχημοσύνης τοῦ πατρὸς του.

Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, λοιπόν, λέγει, «ὅσα ἐποίησεν», δηλαδὴ ἐξύθρισε τὸν πατέρα, δὲν ἀπέδωσε τὴν ὀφειλομένην τιμὴν τῶν τέκνων πρὸς τὸν πατέρα, διεπόμπευσε τὴν ἁμαρτίαν, ἠθέλησε νὰ παρασύρῃ τοὺς ἀδελφούς καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ μετόχους τῆς ἐξυθρίσεως. «Ὅσα ἔκανε εἰς αὐτόν», λέγει, «ὁ υἱὸς του ὁ νεώτερος». Καὶ ὅμως δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ νεώτερος, ἦτο δεύτερος καὶ μεγαλύτερος τοῦ Ἰάφεθ. Ἀλλὰ καὶ ἂν

τὴν ἡλικίαν ἦν πρότερος ἐκείνου, ἀλλὰ τῆ γνώμη νεώτερος καὶ ἡ προπέτεια αὐτὸν ἐξέβαλεν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐβούλετο εἶσω τῶν οἰκείων ὄρων μείναι, ἀπώλεσε τὴν παρὰ τῆς φύσεως αὐτῷ διδομένην τιμὴν καὶ ὡσπερ οὖτις, ὅπερ εἶχεν ἀπὸ τῆς φύσεως, προύδωκε τῆ μοχθηρίᾳ τῆς προαιρέσεως, οὖτις ὁ Ἰάφεθ, ὅπερ οὐκ εἶχεν ἀπὸ τῆς φύσεως, τοῦτο προσέλαβεν ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς γνώμης.

6. Εἶδες πῶς οὐδὲν ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔνυχέν ἐσιν εὐρεῖν κείμενον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ; «Ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ», φησὶν, 10 ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος. Καὶ εἶπεν ἐπικαιάρατος Χαναὰν παῖς, οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Ἴδου ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ζήτημα τὸ πανταχοῦ περιφερόμενον. Πολλῶν γὰρ ἐσιν ἀκοῦσαι λεγόντων· τίνος ἔνεκεν, τοῦ πατρὸς ἡμαρτηκότις καὶ τὴν γύμνωσιν ἐξαγγείλαντος, ὁ παῖς τὴν κατάραν δέχεται; 15 Διό, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριθείας ἀκούσατε καὶ δέχεσθε τὴν τοῦτου λύσιν. Ἐκεῖνα γὰρ ἐροῦμεν, ἅπερ ἂν ἡ θεία χάρις παρασχῆ διὰ τὴν ὑμειτέραν ὠφέλειαν. «Καὶ εἶπεν ἐπικαιάρατος Χαναὰν παῖς, οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοῦ παιδὸς ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ διὰ τινα λόγον ἐγκεκρυμένον. Βουλόμενος γὰρ ὁμοῦ καὶ καθάψασθαι αὐτοῦ διὰ τὸ πλημμεληθέν, καὶ τὴν ὕβριν, ἣν εἰς αὐτὸν ἐπεδείξατο καὶ μήτε τῆ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἤδη γεγεννημένη εὐλογία λυμήνασθαι «Εὐλόγησε γάρ», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε ἡνίκα ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ». Ἴνα οὖν 25 μὴ δοκῆ τὸν ἅπαξ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῆς εὐλογίας τυχόντα καταράσασθαι, ἐκεῖνον μὲν τέως τὸν ὑβρικότα ἀφίησι, τῷ δὲ υἱῷ τὴν κατάραν ἐπάγει. Ναί, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μὲν, φησί, δείκνυσιν, διὰ τοῦτο οὐ κατηράσατο τὸν Χάμ, ἐπειδὴ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἀπήλυσεν· τίνος δὲ ἔνεκεν ἐκείνου ἁμαρτιόν-

ἦτο μεγαλύτερος ἐκείνου εἰς τὴν ἡλικίαν, ἦτο ὅμως μικρότερος εἰς τὴν λογικὴν καὶ ἡ αὐθάδειά του τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν φυσικὴν σειρὰν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤθελε νὰ κρατήσῃ τὴν φυσικὴν του θέσιν, ἔχασε τὴν τιμὴν, ἡ ὁποία τοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ἐπρόδωσε μὲ τὴν κακὴν του διάθεσιν αὐτό, πὺ τοῦ ἐχάρισεν ἡ φύσις, ἔτσι καὶ ὁ Ἰάφεθ ἀπέκτησε μὲ τὸν καλὸν του τρόπον αὐτό, πὺ δὲν εἶχεν ἀπὸ τὴν φύσιν.

6. Εἶδες πῶς δὲν ἤμποροῦμεν νὰ εὕρωμεν εἰς τὸ κείμενον τῆς ἀγίας Γραφῆς τίποτε τὸ ἀπλὸν καὶ τὸ τυχαῖον; «Ὅσα ἔκανεν», λέγει, «εἰς αὐτὸν ὁ νεώτερος υἱὸς του». «Καὶ εἶπεν· Κατηραμένος νὰ εἶναι ὁ υἱὸς μου Χαναάν, δοῦλος νὰ εἶναι εἰς τοὺς ἀδελφούς του»³⁴. Καὶ ἰδοὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ θέμα, τὸ ὁποῖοι συζητεῖται παντοῦ. Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσῃς πολλοὺς νὰ λέγουν. Διατί δέχεται τὴν κατάραν ὁ υἱὸς, ἐνῶ ἡμάρτησεν ὁ πατήρ, πὺ ἀνήγγειλε τὴν γύμνωσιν; Δι' αὐτό, παρακαλῶ, νὰ ἀκούσετε μὲ προσοκῆν καὶ θὰ μάθετε τὴν ἀπάντησιν εἰς αὐτό. Καθ' ὅσον θὰ εἴπωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς παράσχη ἡ θεία χάρις διὰ τὴν ὑφέλειάν σας. «Καὶ εἶπεν· κατηραμένος νὰ εἶναι ὁ υἱὸς Χαναάν, νὰ εἶναι δοῦλος εἰς τοὺς ἀδελφούς του». Δὲν ἀνέφερον ἀπλῶς καὶ χωρὶς σκοπὸν τὸν υἱόν, ἀλλὰ διὰ κάποιον λόγον συγκεκριμένον. Ἐπειδὴ ἤθελε δηλαδὴ συγχρόνως νὰ κατηγορήσῃ τὸν Χάμ διὰ τὴν ἁμαρτίαν του καὶ τὴν ὕβριν, τὴν ὁποῖαν ἀπηύθυνεν πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὸ κύρος τῆς ἡ εὐλογίας, ἡ ὁποία εἶχε δοθῆ ἤδη ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι λέγει, «Εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱούς του, ὅταν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν». Διὰ νὰ μὴ φαίνεται, λοιπόν, ὅτι καταρᾶται αὐτόν, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, ἀφήνει τελικῶς αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὕβρισεν ἐκεῖνον καὶ δίδει τὴν κατάραν εἰς τὸν υἱόν. Ναὶ μὲν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, λέγει, ἀποδεικνύει, ὅτι δι' αὐτόν τὸν λόγον δὲν κατηράσθη τὸν Χάμ, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Διατί, ἐνῶ ἡμάρτησεν ἐκεῖνος, τιμωρεῖται αὐτός;

τος οὗτος δίκην δίδωσιν; Οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς γίνεται. Καὶ γὰρ
 οὐκ ἔλατιον τοῦ παιδὸς ὁ Χὰμ τὴν κόλασιν ὑπέμενε, καὶ τῆς
 τιμωρίας τὴν αἰσθησιν ἐλάμβανεν. Ἔστι γάρ, ἵστε πῶς πολ-
 λάκις ἠΰξαντο πατέρες ὑπὲρ παιδῶν τιμωρίαν ὑποσχεῖν, καὶ
 5 ὅπως βαρύτερον αὐτοῖς ἐστὶν εἰς κολάσεως λόγον, τὸ τοὺς
 παῖδας ὁρᾶν τιμωρουμένους, ἢ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους γεγνό-
 τας. Ἐγένετο τοίνυν τοῦτο, ἵνα καὶ οὗτος διὰ τὴν φυσικὴν
 φιλοστοργίαν πλείονα τὴν ὀδύνην ὑπομείνῃ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ
 εὐλογία ἀκέραιος διαμείνῃ καὶ ὁ τὴν κατάραν δεξάμενος παῖς
 10 οἰκείων ἁμαρτημάτων τὴν δίκας. Εἰ γὰρ καὶ διὰ τὸ ἁμάρ-
 τημα τοῦ πατρὸς νῦν τὴν κατάραν λαμβάνει, ἀλλ' ὅμως εἰκὸς
 ἦν δι' οἰκειᾶ πλημμελήματα δίδομαι δίκην. Οὐ γὰρ διὰ τὸ
 ἁμάρτημα τοῦ πατρὸς μόνον τὴν κατάραν ἐδέξατο, ἀλλ' ἡ ἄ-
 ρα ἵνα καὶ δι' αὐτοῦ ἐκεῖνος μείζονα δῶ τὴν τιμωρίαν. Ὅτι
 15 γὰρ οὔτε πατέρες ὑπὲρ τέκνων, οὔτε τέκνα ὑπὲρ πατέρων
 δίκην δίδοσιν, ἀλλ' ἕκαστος ὑπὲρ ὧν ἐπλημμέλησε τὰς εὐ-
 θύνας ὑπέχει, πολλαχοῦ ἐστὶν εὐρεῖν παρὰ τῶν προφητῶν
 τοῦτο εἰρημένον ὥσπερ διὰ λέγωσι, «Τοῦ φαρῶντος τὸν ὄμ-
 φρακα οἱ ὀδόντες αἰμωδιάσουσιν· καὶ, «Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτιοῦσα,
 20 αὐτὴ καὶ ἀποθανεῖται» καὶ πάλιν, «Οὐκ ἀποθανοῦται πατέ-
 ρες ὑπὲρ τέκνων, οὔτε τέκνα ὑπὲρ πατέρων».

Μηδεὶς τοίνυν ὑμῶν, παρακαλῶ, ἀγνοῶν τῆς θείας Γρα-
 φῆς τὸν σκοπὸν, τολμάτω μέμφεσθαι τοῖς ἐγγεγραμμένοις, ἀλλ'
 εὐγνώμονι διανοίᾳ δεχέσθω τὰ λεγόμενα καὶ θαυμαζέτω τῆς
 25 θείας Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν καὶ λογιζέσθω, ὅσον ἁμαρτία
 κακόν. Ἴδου γὰρ τὸν ἀδελφόν, τὸν τῶν αὐτῶν ὠδίνων κοι-
 νωνήσαντα, τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς ἰηδύος ἐξεληθόντα, τοῦτον ἐπειο-
 ελθοῦσα ἡ ἁμαρτία δοῦλον εἰργάσατο, καὶ τὴν ἐλευθερίαν
 ἀφελομένη, εἰς τὴν ὑποταγὴν ἤγαγε· καὶ γὰρ ἐπιεῦθεν τὰ
 30 τῆς δουλείας ἀρχὴν ἐλάμβανε λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἦν πρὸ τού-
 του ἡ βλακεία αὐτῆ καὶ τὸ οὐτὼ διαθροῦπιεσθαι καὶ ἐτιερόν

35. Ἱερ. 38, 30.

36. Ἱεζ. 18, 20.

37. Δευτ. 24, 16.

Ούτε τοῦτο συμβαίνει χωρὶς λόγον. Καθ' ὅσον δὲν ἐτιμωρήθη ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν υἱὸν ὁ Χάμ. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε καλῶς, ὅτι πολλὰς φορὰς οἱ πατέρες ἠὐχθήθησαν νὰ ὑποστοῦν τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν θέσιν τῶν υἱῶν καὶ ὅτι εἶναι βαρυτέρα εἰς αὐτοὺς ἢ τιμωρία νὰ βλέπουν τοὺς υἱοὺς νὰ τιμωροῦνται εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν τῶν ἰδίων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑπεύθυνοι. Συνέβη λοιπὸν αὐτό, διὰ νὰ ὑπομείνη περισσότερον πόνον λόγῳ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας καὶ διὰ νὰ παραμείνη ἀκεραία ἢ εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ νὰ τιμωρῆται διὰ τὰς ἰδικὰς του ἁμαρτίας ὁ υἱός, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὴν κατάραν. Διότι ἐὰν δέχεται τώρα τὴν κατάραν διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ πατρός του, ὅμως ἦτο φυσικὸν νὰ τιμωρῆται διὰ τὰ ἰδικὰ του ἁμαρτήματα. Διότι δὲν ἐδέχθη τὴν κατάραν μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ πατρός του ἀλλὰ διὰ νὰ τιμωρηθῆ περισσότερον ὁ πατὴρ δι' αὐτοῦ. Τὸ ὅτι δὲν τιμωροῦνται οὔτε οἱ πατέρες διὰ τὰ τέκνα, οὔτε τὰ τέκνα διὰ τοὺς πατέρας, ἀλλ' ἔχει ὁ καθεὶς τὰς εὐθύνας τῶν σφαλμάτων του, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ εὕρη κανεὶς εἰς τοὺς λόγους τῶν προφητῶν, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγουν, «Θὰ μουδιάσουν τὰ δόντια ἐκείνου, πού θὰ φάγη τὰ ἄγορα σταφύλια»³⁵ καὶ «ἢ ψυχὴ πού ἠμάρτησεν αὐτὴ καὶ θὰ ἀποθάνῃ»³⁶. Καὶ πάλιν· «Δὲν θὰ ἀποθάνουν οἱ πατέρες χάριν τῶν τέκνων, οὔτε τὰ τέκνα χάριν τῶν γονέων»³⁷.

Κανεὶς λοιπὸν ἀπὸ σᾶς, παρακαλῶ, νὰ μὴ ἀγνοῆ τὸν σκοπὸν τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ νὰ μὴ τολμᾷ νὰ κατηγορῆ αὐτά, πού ἔχουν γραφῆ, ἀλλὰ μὲ σεβασμὸν νὰ δέχεται τὰ λεγόμενα καὶ νὰ θαυμάζῃ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ νὰ σκέπτεται πόσον κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἁμαρτία. Διότι ἰδοὺ, τὸν ἀδελφὸν πού ἐγεννήθη μὲ τοὺς ἰδίους πόνους, πού ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν, ταῦτον εἰσαχθεῖσα ἡ ἁμαρτία τὰν ἔκαμε δούλον καὶ ἀφοῦ τοῦ ἀφήρσε τὴν ἐλευθερίαν τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ ἀπ' ἐδῶ ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ χώραν ἢ δουλεία. Διότι δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως αὐτὴ ἡ ἀνοησία καὶ τὸ νὰ κομψευώμεθα καὶ νὰ ἔχω-

δεῖσθαι τῶν διακονουμένων, ἀλλ' ἕκαστος αὐτὸς ἑαυτῷ διη-
 κονεῖτο, καὶ πολλὴ ἦν ἡ ὁμοιότης, καὶ πᾶσα ἀνωμαλία ἐκπο-
 δῶν ἦν. Ἐπειδὴ δὲ εἰσηλθεν ἡ ἁμαρτία, ἐλυμήνατο τὴν ἐ-
 λευθερίαν καὶ διέφθειρε τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως δεδομένην
 5 ἀξίαν καὶ τὴν δουλείαν ἐπεισήγαγεν, ἵνα διηνεκῆς ἢ διδά-
 σκαλος καὶ ρουθεσία τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, ὥστε φεύγειν
 μὲν τῆς ἁμαρτίας τὴν δουλείαν, πρὸς δὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς
 ἀρετῆς ἐπανίεναί. Ὅτι γὰρ ὁ δοῦλος καὶ ὁ δεσπότης διηνεκῆ
 ἔχουσι τὴν ἐντεῦθεν ἐγγινομένην ὠφέλειαν, εἰ θούλοιντο, ἐν-
 10 ροεῖτωσαν, ὁ μὲν δοῦλος, ὅτι διὰ τοῦτο εἴληφε τὴν δουλείαν,
 ἐπειδὴ ὁ Χὰμ εἰς ἰσοσύτην προπέτειαν ἐξώκειλε· καὶ ὁ δεσπό-
 τῆς πάλιν λογιζέσθω, ὅτι οὐχ ἐτέρωθεν ἢ ὑποταγῇ γέγονε
 καὶ ἡ δουλεία, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ μοχθηρὰν ἐκεῖνον ἐπιδείξασθαι
 γνώμην καὶ τῆς ἰσοτιμίας τῶν ἀδελφῶν ἐκπεσεῖν.

15 7. Ἄλλ' ἐὰν νήφωμεν, ταῦτα τὰ διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν
 προγόνων τῶν ἡμετέρων εἰσενεχθέντα εἰς τὸν βίον οὐδὲν
 ἡμᾶς λυμήνασθαι δύναται, μέχρι τῶν ὀνομάτων μόνον ἰσιά-
 μενα. Ἐπεὶ καὶ ὁ πρωτόπλαστος διὰ τὴν παράβασιν τοῦ θα-
 νάτου τὸ ἐπιτίμιον εἰσήγαγε καὶ τὸ ἐν λύπαις καὶ μόχθοις
 20 τὴν ζωὴν καταδαπανᾶσθαι καὶ οὗτος τὴν δουλείαν· ἀλλὰ
 παραγενόμενος ὁ Δεσπότης Χριστὸς ταῦτα πάντα μέχρι τῶν
 ὀνομάτων αὐτῶν ἀφῆκεν εἶναι μόνον, ἐὰν θουλώμεθα. Οὔτε
 γὰρ ὁ θάνατος θανάτος ἐστὶ λοιπόν, ἀλλὰ ὄνομα μόνον ἔχει
 θανάτου· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀφηρέθη. Οὐκέτι γὰρ
 25 οὐδὲ θάνατον αὐτὸν προσαγορεύομεν, ἀλλὰ κοίμησιν καὶ ὕπνον.
 Διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔλεγε, «Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κε-
 κοιμηται». Καὶ ὁ Παῦλος γράφων Θεσσαλονικεῦσι, φησί· «Πε-
 ρὸ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί».
 Καὶ ἡ δουλεία πάλιν ὁμοίως ὄνομά ἐστι· ἐκεῖνος γὰρ ἐστὶ
 30 δοῦλος ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενος. Καὶ ὅτι καὶ ταύτην ἐξεῖ-
 λεν ὁ Χριστὸς παραγενόμενος, καὶ μέχρις ὀνόματος αὐτὴν

38. Ἰω. 11, 11.

39. Α' Θεσ. 4, 13.

μεν τὴν ἀνάγκην τῶν ὑπηρετῶν ἀλλὰ ὁ καθεὶς ὑπηρετεῖ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὑπῆρχε μεγάλη ἰσότητα καὶ κάθε ἀνωμαλία ἀπεμακρύνετο. Ὅταν παρεισέφρυσεν ἡ ἁμαρτία κατέστρεψε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν φυσικὴν τῆς ἀξίαν καὶ εἰσήγαγε τὴν δουλείαν, διὰ τὸ εἶναι διαρκῆς διδάσκαλος, καὶ νοθεσία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὥστε νὰ ἀποφεύγουν τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀρετῆς. Ὅτι δὲ ὁ δοῦλος καὶ ὁ κύριος ἔχουν διαρκῆ τὴν ἀπ' ἑδῶ προερχομένην ὠφέλειαν, ἐὰν θὰ ἤθελον, ἅς καταλάβουν, ὁ μὲν δοῦλος, ὅτι ἔγινε δοῦλος διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Χὰμ παρεσύρθη εἰς τόσην κακίαν. Καὶ ὁ κύριος πάλιν ἅς σκεφθῆ, ὅτι ἡ ὑποταγὴ δὲν προῆλθεν ἀπὸ ἀλλοῦ πουθενὰ παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπέδειξεν ἐκεῖνος τὴν μοχθηρὰν ἐκείνην γνώμην, ὥστε νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν ἰσοτιμίαν τῶν ἀδελφῶν.

7. Ἀλλά, ἐὰν ἐγρυπνῶμεν, αὐτὰ ποῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ζωὴν μας ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτημάτων τῶν προγόνων μας, δὲν δύνανται καθόλου νὰ μᾶς βλάψουν μὲ τὸ νὰ ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πρωτόπλαστος ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως εἰσήγαγε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου καὶ τὴν φθορὰν τῆς ζωῆς μὲ τὰς λύπας καὶ τοὺς κόπους. Καὶ αὐτὸς ὁ Χὰμ εἰσήγαγε τὴν δουλείαν. Ἀλλὰ ἐλθὼν ὁ Κύριος Χριστὸς ἐπέτρεψεν, ἐὰν θέλωμεν, αὐτὰ νὰ ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα. Διότι οὔτε ὁ θάνατος εἶναι θάνατος ἀλλὰ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ θανάτου ἔχει, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀφήρέθη. Διότι δὲν ὀνομάζομεν αὐτὸν πλέον θάνατον, ἀλλὰ κοίμησιν καὶ ὕπνον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ὁ Λάζαρος ὁ φίλος μας ἔχει κοιμηθῆ»²⁸, καὶ ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, λέγει «Ὅσον ἀφορᾶ ἐκείνους ποῦ ἔχουν κοιμηθῆ, δὲν θέλω νὰ τοὺς ἀγνοῆτε, ἀδελφοί»²⁹. Καὶ ἡ δουλεία πάλιν ὁμοίως μόνον ὄνομα εἶναι, διότι δοῦλος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἐπιτελεῖ τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ ὅτι τὴν κατήγγησεν ὁ Χριστὸς, ὅταν ἦλθεν, καὶ τὴν ἄφησε νὰ ὑπάρχη μόνον κατ' ὄνομα, μᾶλλον δὲ κατήγγισε καὶ

ἀφῆκεν, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν ἐξήλειψεν, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· «Οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότιας μὴ καταφρονεῖτωσαν, διὲ ἀδελφοί εἰσιν».

Ὁρᾷς πῶς ἐπεισελθοῦσα ἡ ἀρετὴ, εἰς τὴν τῆς ἀδελφότη-
 5 τος συγγένειαν ἤγαγε τοὺς πρότερον τῷ ὀνόματι τῆς δου-
 λείας ὑπευθύνους ὄντας. «Καὶ ἔστιν», φησί, «Χαναὰν παῖς,
 οἰκέτης τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Οὐκ ἐχρήσω, φησί, εἰς δέον
 τῇ τιμῇ, οὐδὲ ἤνεγκας τὴν εὐπραγίαν τὴν ἀπὸ τῆς ἰσοτιμίας·
 διὰ τοῦτο τῇ ὑποταγῇ σωφρονησθῆναί σε βούλομαι. Τοῦτο καὶ
 10 ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῆς γυναικὸς γέγονεν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁμότιμος
 τῷ ἀνδρὶ γενομένη σὺ καλῶς ἐχρήσατο τῇ δεδομένῃ τιμῇ,
 διὰ τοῦτο ἀφηρέθη τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἤκουσε· «Πρὸς τὸν ἄν-
 δρα σου ἡ ἀποσιροφὴ σου καὶ αὐτὸς σου κυριεύσει». Ἐπειδὴ
 οὐκ οἶσθα, φησί, καλῶς κεχοῖσθαι τῇ ἀρχῇ, μάθε καλῶς
 15 ἄρχεσθαι, ἢ κακῶς ἄρχειν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ οὗτος νῦν
 σωφρονησίου ἔνεκεν δέχεται τὸ ἐπιτίμιον καὶ διὰ τοῦ παιδὸς
 αὐτὸς τὴν κόλασιν ὑπομένει, ἵνα μάθῃς, διὲ κἂν γηραλέος
 λοιπὸν ἦν, ἀλλ' ἡ τιμωρία εἰς τὸν νῆδον διαβήσεται ὅπερ πι-
 κρὰν καὶ ὀδυνηρὰν αὐτῷ τὴν ζωὴν εἰργάσατο ἐννοοῦντι, διὲ
 20 καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ὁ παῖς ἤμελλε δίκας τίνειν ὑ-
 πὲρ τῶν αὐτῷ πεπραγμένων. Ὅτι γὰρ καὶ ὁ παῖς οἰκοθεν
 μοχθηρὸς ὑπῆρχε καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου πάντες βδελυκτοὶ γεγονό-
 σαι πρὸς κακίαν ἀποκλίναντες, ἄκουε τῆς Γραφῆς λεγούσης
 ἐν τάξει κατάρτας· «Ὁ πατὴρ σου Ἀμορραῖος καὶ ἡ μήτηρ σου
 25 Χετταία». Καὶ πάλιν ἕτερός τις ἐνυβρίζων, «Σπέρμα Χαναὰν
 καὶ οὐκ Ἰούδα».

Ἀλλὰ γὰρ ἄξιον λοιπὸν ἀκοῦσαι μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, ἣν
 ἐδέξατο ὁ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς ἐκπομπεύσας, τίνων ἄ-
 ξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν οἱ τὴν ἰσοσύτην αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν
 30 ἀπονεύσαντες τῷ πατρί. «Καὶ εἶπε», φησὶν, «εὐλογητὸς Κύ-

40. Α' Τιμ. 6, 2.

41. Γεν. 3, 16.

42. Ἰεζ. 16, 3.

τὸ ἴδιον τὸ ὄνομα, ἄκουσε τὸν Παῦλον πού λέγει· «Ἐκεῖνοι δέ, οἱ ὅποιοι ἔχουν πιστοὺς κυρίους, ἄς μὴ καταφρονοῦν αὐτούς, διότι εἶναι ἀδελφοί»⁴⁰.

Βλέπεις, ὅταν εἰσῆχθη ἡ ἀρετή, πῶς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀδελφικὴν συγγένειαν αὐτούς, οἱ ὅποιοι προηγουμένως ἦσαν ὑποχείριοι τῆς δουλείας. «Καὶ θὰ εἶναι», λέγει, «ὁ υἱὸς Χαναὰν δοῦλος εἰς τοὺς ἀδελφούς του». Δὲν ἐχρησιμοποίησες, λέγει, ὅπως ἔπρεπε, τὴν τιμὴν, οὔτε ἐδέχθης καλῶς τὴν εὐτυχίαν τὴν προερχομένην ἀπὸ τὴν ἰσοτιμίαν, διὰ τοῦτο θέλω νὰ σὲ σωφρονίσω μὲ τὴν ὑποταγήν. Τὸ ἴδιο ἔγινεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Διότι ἂν καὶ ἐδημιουργήθη ἰσότημος μὲ τὸν ἄνδρα, ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησε καλῶς τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὴν τιμὴν καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἀφηρέθη ἡ ἐξουσία καὶ ἤκουσε τό· «ὁ ἄνδρας σου θὰ εἶναι καταφύγιόν σου καὶ αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζη»⁴¹. Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν γνωρίζεις νὰ χρησιμοποιοῦς καλῶς τὴν ἀρχὴν, μάθε νὰ ἐξουσιάζεσαι καλῶς, παρὰ νὰ ἐξουσιάζης κακῶς. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ αὐτὸς τώρα δέχεται τὴν ποινὴν καὶ μέσω τοῦ υἱοῦ καὶ ὁ ἴδιος τιμωρεῖται, διὰ νὰ σωφρονισθῆ, ὥστε νὰ μάθης, ὅτι ἂν καὶ ἦτο εἰς γερωντικὴν ἡλικίαν ἢ τιμωρία θὰ μεταβῆ εἰς τὸν υἱόν. Τοῦτο βεβαίως ἔκανε τὴν ζωὴν του πικρὰν καὶ ὀδυνηράν, ἀφοῦ ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ υἱὸς του ἐπρόκειτο νὰ τιμωρῆται, δι' ὅσα αὐτὸς ἔπραξε καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν ἰδικόν του θάνατον. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ὁ υἱὸς του ἦτο καὶ μόνος του κακὸς καὶ ὅλοι οἱ ἀπόγονοί του ἔγιναν μισητοί, ἀφοῦ παρεξέκλιναν πρὸς τὴν κακίαν, ἄκουσε τὴν Γραφὴν νὰ λέγῃ ὡσάν νὰ καταρᾶται· «Ὁ πατέρας σου ἦτο Ἄμορραϊὸς καὶ ἡ μητέρα σου Χετταία»⁴². Καὶ κάποιος ἄλλος πάλιν ὑβρίζων ἔλεγεν· «Ἀπόγονοι τοῦ Χαναὰν καὶ ὄχι τοῦ Ἰούδα».

Ἄλλὰ ἀξίζει νὰ ἀκούσωμεν μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη αὐτὸς πού διεπόμπευσε τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς του, ποίων ἀμοιβῶν ἀξιῶνονται αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἀπένειμαν τόσον σεβασμὸν καὶ τιμὴν πρὸς τὸν πατέρα. Καὶ εἶπεν,

ριος ὁ Θεὸς τοῦ Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν παῖς αὐτοῦ». Τοῦτο, ἴσως ἂν τις εἴποι, οὐκ ἔστι τὸν Σήμ εὐλογῆσαι. Καὶ σφόδρα μὲν εὐλόγησεν αὐτόν. Ὅτιαν γὰρ ὁ Θεὸς εὐχαριστῆται καὶ εὐλογῆται διὰ τῶν ἀνθρώπων, τότε δαψιλεσιέραν τὴν παρ' 5 ἑαυτοῦ εὐλογίαν εἴωθε χορηγεῖν ἐκείνοις, δι' οὗς αὐτὸς εὐλογεῖται. Εὐλογήσας τοίνυν τὸν Θεόν, ὀφειλέτην αὐτὸν κατέσκηψε μείζονος εὐλογίας καὶ αἴτιος γέγονε τῷ Σήμ πλείονος ἀμοιβῆς, ἧς αὐτὸς αὐτόν, εἰ δι' ἑαυτοῦ εὐλόγησεν. Ὡσπερ γὰρ ὅταν εὐλογῆται δι' ἡμᾶς, πολλῆς ἡμᾶς ἀξιοῖ τῆς παρ' 10 αὐτοῦ εὐνοίας, οὕτω πάλιν ἐπειδὴν δι' ἡμᾶς ἕτεροι αὐτὸν βλασφημῶσι, μείζων ἐντεῦθεν ἡμῖν ἢ κατάκρισις γίνεται τοῖς τὴν αἰτίαν παρεχομένοις.

Σπουδάζομεν τοίνυν, παρακαλῶ, οὕτω θιοῦν καὶ ἰσαύτην ἐπιδείκνυθαι τῆς ἀρετῆς τὴν ἐπίτασιν, ὡς τοὺς εἰς ἡμᾶς 15 ὀρῶντας εὐλογίας ὕμνους ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ Θεῷ. Βούλεται γὰρ ἀγαθὸς ὢν καὶ φιλόανθρωπος δοξάζεσθαι δι' ἡμῶν, οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς τι προσλαμβάνει εἰς τὴν οἰκίαν δόξαν ἀνευδεῆς γὰρ ἔστιν ἀλλ' ἵνα ἀφορμὰς αὐτῷ παράσχωμεν τοῦ πλείονος ἡμᾶς ἀξιούν τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας. «Εὐλογητὸς 20 Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν παῖς αὐτοῦ». Ὁρᾷς πῶς παιρικὴν ἐπιδείκνυται τὴν τιμωρίαν, σωφρονισμὸν οὖσαν μᾶλλον ἢ τιμωρίαν; Πατὴρ γὰρ ἦν, καὶ πατὴρ φιλόστοργος, καὶ οὐ τὴν ἀξίαν ἐβούλειτο δίκην ἐπαγαγεῖν, ἀλλ' ὥστε τὴν εἰς τὸ πρόσω κακίαν ἐγκόφει. Διὰ τοῦτο, φησί, 25 δουλεῖα σε καταδικάζω, ἵνα διηνεκῆ καὶ ἀνεξάλειπτον ἔχῃς τὴν ὑπόμνησιν. Εἰτιὰ φησι, «Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ, καὶ γενηθήτω Χαναὰν παῖς αὐτοῦ». Μεγίστη πάλιν αὕτη ἢ εὐλογία, τάχα τινὰ κεκρυμμένον ἔχουσα θησαυρόν. «Πλατύναι γάρ», φησίν, «ὁ 30 Θεὸς τῷ Ἰάφεθ».

43. Γεν. 9, 26.

44. Γεν. 9, 27.

λέγει, «Εὐλογημένος Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σὴμ καὶ ὁ Χαναὰν θὰ εἶναι δοῦλος αὐτοῦ»⁴³. Τοῦτο, ἴσως νὰ ἔλεγε κάποιος, δὲν εἶναι εὐλογία πρὸς τὸν Σὴμ. Εἶναι, καὶ μάλιστα πολὺ μεγάλη εὐλογία πρὸς αὐτόν. Διότι ὅταν εὐχαριστῆται καὶ εὐλογῆται ὁ Θεὸς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τότε συνηθίζει νὰ παρέκη πλουσιωτέραν τὴν εὐλογίαν του εἰς ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους εὐλογεῖται. Ἀφοῦ ηὐλόγησεν λοιπὸν τὸν Θεόν, τὸν ἔκανε νὰ τοῦ ὀφείλῃ μεγαλυτέραν εὐλογίαν καὶ ἔγινεν αἴτιος μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς εἰς τὸν Σὴμ ἀπ' αὐτὴν πού θὰ ἠξίωσεν ὁ ἴδιος, ἐὰν ηὐλόγῃ τοῦτον μόνος του. Διότι ὅπως, ὅταν εὐλογῆται ἐξ αἰτίας μας, μᾶς ἀξιώνει τῆς πολλῆς του χάριτος, ἔτσι πάλιν, ὅταν ἐξ αἰτίας μας τὸν βλασφημοῦν, μεγαλυτέρα γίνεται ἀπ' ἐδῶ ἢ κατάκρισις εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δίδομεν τὴν αἰτίαν.

Ἄς φροντίζωμεν λοιπὸν, παρακαλῶ, νὰ ζῶμεν ἔτσι καὶ νὰ δεικνύωμεν τόσον μεγάλην ἀρετὴν, ὥστε αὐτοὶ πού μᾶς βλέπουν νὰ ἀναπέμπουν ὕμνους εὐλογίας πρὸς τὸν Κύριον Θεόν. Καθ' ὅσον ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος, θέλει νὰ δοξάζεται ἀπὸ ἡμᾶς, ὅχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος προσθέτει κάτι εἰς τὴν δόξαν του, διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ τοῦ δώσωμεν ἀφορμὴν, ὥστε νὰ μᾶς ἀξιῶνῃ μεγαλυτέρας εὐνοίας του. «Εὐλογημένος Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σὴμ καὶ ὁ Χαναὰν θὰ εἶναι δοῦλος αὐτοῦ». Βλέπεις πῶς ἐπιβάλλει πατρικὴν τιμωρίαν, ἢ ὁποία εἶναι περισσότερον σωφρονισμὸς παρὰ τιμωρία; Διότι ἦτο πατήρ, καὶ μάλιστα φιλόστοργος πατήρ, καὶ δὲν ἠθέλε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τιμωρίαν πού ἠξίωσεν, ἀλλ' αὐτὴν πού θὰ ἐμπόδιζε τὴν πρόοδον τῆς κακίας. Διὰ τοῦτο, λέγει, σὲ καταδικάζω μὲ δουλείαν, οὕτως ὥστε νὰ τὴν ἐνθυμῆσαι διαρκῶς καὶ ἀδιαλείπτως. Ἔπειτα λέγει, «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰάφεθ τὴν γενεὰν καὶ ἄς κατοικήσῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σὴμ καὶ ὁ Χαναὰν ἄς γίνῃ δοῦλος αὐτοῦ»⁴⁴. Μεγίστη πάλιν εἶναι ἡ εὐλογία αὐτή, ὥσάν νὰ ἔχῃ κάποιον κρυμμένον θησαυρόν. Διότι λέγει «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τὴν γενεὰν τοῦ Ἰάφεθ».

Οὐκ ἂν τις ἀμάριοι εἰπὼν προφητεῖαν εἶναι τὰς εὐλογίας
 τοῦ δικαίου. Εἰ γὰρ ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τὴν
 προσηγορίαν αὐτῷ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ προφητεύων διὰ τοῦ ὀνό-
 ματος τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυδώνιον· πολλῶ μᾶλλον ὁ δίκαιος
 5 οὗτος οὐκ ἂν ἀπλῶς οὐδὲ μάτην τὰς εὐλογίας ἐποιήσατο. Διὰ
 γὰρ τῶν εὐλογιῶν τούτων, τοῦ Σήμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, τῶν δύο
 λαῶν αἰνίτισθαι αὐτὸν οἶμαι τὴν κλήσιν· καὶ διὰ μὲν τοῦ
 Σήμ, τοὺς Ἰουδαίους· ἐξ ἐκείνου γὰρ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ,
 καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπιδέδωκε γένος· διὰ δὲ τοῦ Ἰάφεθ,
 10 τὴν τῶν ἔθνων κλήσιν. Ὅρα γὰρ καὶ ταύτην τὴν εὐλογίαν
 τοῦτο προσηγούσαν· «Πλαύναι γὰρ», φησὶν, «ὁ Θεὸς τῷ
 Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ». Τοῦ-
 το ἐπὶ τῶν ἔθνων εἰς ἔργον ἐκβεσηκὸς ὁρῶμεν. Διὰ μὲν γὰρ
 τοῦ εἰπεῖν, «Πλαύναι», τὰ ἔθνη πάντα ἠνοίξατο· διὰ δὲ τοῦ
 15 εἰπεῖν, Κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ, ὅτι τῶν
 τοῖς Ἰουδαίοις εὐτρεπισθέντων καὶ ἐκείνοις παρασκευασθέν-
 των τὰ ἔθνη τὴν ἀπόλάνουσαν ἔσχε. «Καὶ γεννηθήτω Χαναὰν
 παῖς αὐτοῦ».

8. Εἶδες οἷας ἔλαβον καὶ οὗτοι τῆς εὐγνωμοσύνης τὰς
 20 ἀμοιβάς, καὶ πόσῃν ἐκείνος διὰ τῆς προπειθείας ἑαυτοῦ κατε-
 οκέδασε τὴν αἰμίαν. Ταῦτα διηγεκῶς ἔχουμεν ἐπιγεγραμμένα
 τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, ἵνα τῶν μὲν μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ γε-
 νέσθαι δυναθῶμεν, τοῦ δὲ φύγωμεν τὸ μοχθηρὸν τῆς γνώμης
 καὶ τῆς προπειθείας τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἔζησε», φησὶ, «Νῶε
 25 μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἕτη τριακόσια πενήκοντα καὶ ἐγένοντο
 πᾶσαι αἱ ἡμέραι Νῶε ἐννακόσια πενήκοντα ἕτη, καὶ ἀπέθανε».
 Μὴ νομίσης δὲ τοῦτο ἀπλῶς ἐκσημῆσθαι τὴν θείαν
 Γραφήν, ἀλλ' ὄρα καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἐγκράτειαν,
 ὅτι οὔτε ἀδείας ἀρέσεως ἀπολάσας καὶ τοσοῦτον ἀριθμὸν ἐ-
 30 τῶν ἐπιζήσας, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ ἔξοδον, παιδοποιίας
 ἠνέσχετο λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἐμνημόνευσε ἡ Γραφή, ὅτι ἐτέ-
 ρους ἔσχε παῖδας πλὴν τούτων τῶν τριῶν.

Δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι εἶναι προφητεία αἱ εὐλογίαι τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν ὁ πατὴρ του δὲν τοῦ ἔδωσεν ἀπλῶς, οὔτε τυχαίως τὸ ὄνομα αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ προφητεύσῃ μὲ τὸ ὄνομα τὸν κατακλυσμὸν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆῃ, πολὺ περισσότερον ὁ δίκαιος αὐτὸς δὲν ἔδωσεν ἀπλῶς, οὔτε ματαίως τὰς εὐλογίας αὐτάς. Νομίζω, ὅτι μὲ τὰς εὐλογίας αὐτάς, τοῦ Σῆμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, ὑπαινίσσεται τὴν κλησιν τῶν δύο λαῶν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ Σῆμ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἀπὸ ἐκεῖνον προέρχεται ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ καὶ προέκοψε τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦ Ἰάφεθ δὲ ἐννοεῖ τὴν κλησιν τῶν ἔθνῶν. Διότι πρόσεχε, ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἡ εὐλογία αὐτὸ προαναγγέλλει, ἀφοῦ λέγει· «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τὸν Ἰάφεθ καὶ ἄς κατοικήσῃ αὐτὸς εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σῆμ». Τοῦτο βλέπομεν νὰ πραγματοποιηθῆται εἰς τὰ ἔθνη. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπῃ «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ», ὑπενόησεν ὅλα τὰ ἔθνη, μὲ τὸ νὰ εἶπῃ δὲ «Ἄς κατοικήσῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σῆμ» ἐτόνιζεν, ὅτι ἂν καὶ ἐστολίσθησαν καὶ προητοιμάσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπῆλαυσαν τὰ ἔθνη. «Καὶ ἄς γίνῃ ὁ Χαναὰν δοῦλος αὐτοῦ».

8. Εἶδες ποίας ἀμοιβὰς ἔλαβον καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην των καὶ μὲ πόσῃν ἀτιμίαν περιέβαλεν ἐκεῖνος τὸν ἑαυτὸν του λόγῳ τῆς αὐθαδείας του. Αὐτὰ νὰ τὰ ἔχωμεν συνεχῶς χαραγμένα εἰς τὸν νοῦν μας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τῶν μὲν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν μοχθηρὰν γνώμην καὶ τὴν ὑπερβολικὴν αὐθάδειαν τοῦ ἄλλου. «Καὶ ἔζησεν», λέγει, «ὁ Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τριακόσια πενήκοντα ἔτη· καὶ ἔζησεν ἐν συνόλῳ ἑννεακόσια πενήκοντα ἔτη καὶ ἀπέθανεν»⁴⁵. Μὴ νομίσης, ὅτι ἐπέσημανεν αὐτὸ ἀπλῶς ἡ ἀγία Γραφή, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἐγκράτειαν τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδὴ, ἂν καὶ εἶχεν ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν καὶ ἔζησε τόσα πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ὅμως δὲν ἠνέχθη νὰ τεκνοποιήσῃ. Διότι δὲν μνημονεύει ἡ Γραφή ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα τέκνα ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία.

Οὐκ ἄν τις ἀμάριοι εἰπὼν προφητείαν εἶναι τὰς εὐλογίας
 τοῦ δικαίου. Εἰ γὰρ ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τὴν
 προσηγορίαν αὐτῷ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ προφητεύων διὰ τοῦ ὀνό-
 ματος τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυδώνιον· πολλῶ μᾶλλον ὁ δίκαιος
 5 οὗτος οὐκ ἄν ἀπλῶς οὐδὲ μάτην τὰς εὐλογίας ἐποιήσατο. Διὰ
 γὰρ τῶν εὐλογιῶν τούτων, τοῦ Σήμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, τῶν δύο
 λαῶν αἰνίττεσθαι αὐτὸν οἶμαι τὴν κλήσιν· καὶ διὰ μὲν τοῦ
 Σήμ, τοὺς Ἰουδαίους· ἐξ ἐκείνου γὰρ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ,
 καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπιδέδωκε γένος· διὰ δὲ τοῦ Ἰάφεθ,
 10 τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν. Ὅρα γὰρ καὶ ταύτην τὴν εὐλογίαν
 τοῦτο προμηνύουσαν «Πλαύναι γάρ», φησί, «ὁ Θεὸς τῷ
 Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ». Τοῦ-
 το ἐπὶ τῶν ἐθνῶν εἰς ἔργον ἐκβεβηκὸς ὁρῶμεν. Διὰ μὲν γὰρ
 τοῦ εἰπεῖν, «Πλαύναι», τὰ ἔθνη πάντα ἠγοῖξαιτο· διὰ δὲ τοῦ
 15 εἰπεῖν, «Κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ», ὅτι τῶν
 τοῖς Ἰουδαίοις εὐτρεπισθέντων καὶ ἐκείνοις παρασκευασθέν-
 των τὰ ἔθνη τὴν ἀπόλαυσιν ἔσχε. «Καὶ γεννηθήτω Χαναὰν
 παῖς αὐτοῦ».

8. Εἶδες οἷας ἔλαβον καὶ οὗτοι τῆς εὐγνωμοσύνης τὰς
 20 ἀμοιβάς, καὶ πόσην ἐκείνος διὰ τῆς προπαιδείας ἑαυτοῦ κατε-
 σκέδασε τὴν ἀιμίαν. Ταῦτα διηρηκῶς ἔχωμεν ἐπιγεγραμμένα
 τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, ἵνα τῶν μὲν μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ γε-
 νέσθαι δυναθῶμεν, τοῦ δὲ φύγωμεν τὸ μοχθηρὸν τῆς γνώμης
 καὶ τῆς προπαιδείας τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἔζησε», φησί, «Νῶε
 25 μετὰ τὸν κατακλυσομὸν ἔτη τριακόσια πενήκοντα· καὶ ἐγένοντο
 πᾶσαι αἱ ἡμέραι Νῶε ἑννακόσια πενήκοντα ἔτη, καὶ ἀπέθανε».
 Μὴ νομίσης δὲ τοῦτο ἀπλῶς ἐκοιμήσασθαι τὴν θείαν
 Γραφήν, ἀλλ' ὄρα καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἐγκράτειαν,
 ὅτι οὔτε ἀδείας ἀνέσεως ἀπολάσας καὶ ἰσοσῦτον ἀριθμὸν ἐ-
 30 τῶν ἐπιζήσας, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ ἔξοδον, παιδοποιίας
 ἠγάσχετο λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἐμνημόνευσεν ἡ Γραφή, ὅτι ἐτέ-
 ρους ἔσχε παῖδας πλὴν τούτων τῶν τριῶν.

Δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι εἶναι προφητεία αἱ εὐλογίαι τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν ὁ πατήρ του δὲν τοῦ ἔδωσεν ἀπλῶς, οὔτε τυχαίως τὸ ὄνομα αὐτό, ἀλλὰ διὰ τὴν προφητεύσῃ μὲ τὸ ὄνομα τὸν κατακλυσμὸν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ, πολὺ περισσότερον ὁ δίκαιος αὐτὸς δὲν ἔδωσεν ἀπλῶς, οὔτε ματαίως τὰς εὐλογίας αὐτάς. Νομίζω, ὅτι μὲ τὰς εὐλογίας αὐτάς, τοῦ Σῆμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, ὑπαινίσσεται τὴν κλῆσιν τῶν δύο λαῶν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ Σῆμ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἀπὸ ἐκεῖνον προέρχεται ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ καὶ προέκοψε τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦ Ἰάφεθ δὲ ἐννοεῖ τὴν κλῆσιν τῶν ἔθνῶν. Διότι πρόσεχε, ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἡ εὐλογία αὐτὸ προαναγγέλλει, ἀφοῦ λέγει· «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τὸν Ἰάφεθ καὶ ἄς κατοικήσῃ αὐτὸς εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σῆμ». Τοῦτο βλέπομεν νὰ πραγματοποιηθῆται εἰς τὰ ἔθνη. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπῃ «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ», ὑπενόησεν ὅλα τὰ ἔθνη, μὲ τὸ νὰ εἶπῃ δὲ «Ἄς κατοικήσῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σῆμ» ἐτόνιζεν, ὅτι ἂν καὶ ἐστολίσθησαν καὶ προητοιμάσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπῆλυσαν τὰ ἔθνη. «Καὶ ἄς γίνῃ ὁ Χαναὰν δοῦλος αὐτοῦ».

8. Εἶδες ποίας ἀμοιβὰς ἔλαβον καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην των καὶ μὲ πόσῃν ἀτιμίαν περιέβαλεν ἐκεῖνος τὸν ἑαυτὸν του λόγῳ τῆς αὐθαδείας του. Αὐτὰ νὰ τὰ ἔχωμεν συνεχῶς χαραγμένα εἰς τὸν νοῦν μας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τῶν μὲν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν μοχθηρὰν γνώμην καὶ τὴν ὑπερβολικὴν αὐθάδειαν τοῦ ἄλλου. «Καὶ ἔζησεν», λέγει, «ὁ Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τριακόσια πενήκοντα ἔτη· καὶ ἔζησεν ἐν συνόλῳ ἐννεακόσια πενήκοντα ἔτη καὶ ἀπέθανεν»⁴⁵. Μὴ νομίσης, ὅτι ἐπεσήμανεν αὐτὸ ἀπλῶς ἡ ἀγία Γραφή, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἐγκράτειαν τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδὴ, ἂν καὶ εἶχεν ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν καὶ ἔζησε τόσα πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ὅμως δὲν ἠνέχθη νὰ τεκνοποιήσῃ. Διότι δὲν μνημονεύει ἡ Γραφή ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα τέκνα ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία.

Ἐντεῦθεν πάλιν λογιζοῦν τοῦ Χάμ τὴν πολλὴν ἁ-
 5 κολασίαν, διὸ οὐτε τὸν πατέρα ὁρῶν ἰσοαύτην ἐπιδεικνύμενον
 ἐγκράτειαν ἐσωφρονίζεις, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας τῷ γεγεννηκότι
 ἅπαντα διεπράττειο. Διὸ καὶ εἰκότως ἅπαν τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος
 τῇ δουλείᾳ κατεδικάζεις, ἵνα χαλινὸν ἔχη τῆς μοχθηρᾶς προ-
 10 αιδέσεως. Εἴτα ἐντεῦθεν διηγουμένη ἡ θεία Γραφή τοὺς ἐκ
 τῶν παίδων τεχθέντας, φησί «Χάμ δὲ ἐγέννησε τὸν Χοῦς»
 καὶ πάλιν «Χοῦς δὲ ἐγέννησε τὸν Νεβρώδ. Οὗτος ἦρξαιτο
 εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς. Οὗτος ἦν γίγας κυνηγὸς ἐναντίον
 10 Κυρίου». Καὶ τινες μὲν φασὶ τὸ «Ἐναντίον Κυρίου», ἀντὶ
 τοῦ ἐναντιούμενος τῷ Θεῷ· ἐγὼ δὲ οὐχ ἡγοῦμαι τοῦτο αἰνί-
 τεσθαι τὴν θείαν Γραφήν, ἀλλ' διὸ ἰσχυρὸς τις ἦν καὶ ἄν-
 δρεῖος. Τὸ δὲ ἀπέναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ἀντὶ τοῦ, ὅπ' αὐ-
 τοῦ παραχθείς, ὅπ' αὐτοῦ δεξάμενος τοῦ Θεοῦ τὴν εὐλογίαν,
 15 ἢ διὸ ἤμελλεν ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ θαυμάζεσθαι, ὡς τοιοῦτον
 παραγαγὼν καὶ δείξας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ οὗτος πάλιν
 μιμούμενος τὸν πρόγονον, καὶ οὐκ εἰς δέον χρῆσάμενος τοῖς
 τῆς φύσεως προτιρημασιν, ἕτερον δουλείας ἐφεῦρε τρόπον
 καὶ ἄρχων καὶ βασιλεὺς γενέσθαι ἐπεχείρησε. Βασιλεὺς γὰρ
 20 οὐκ ἂν γένοιτό ποτε μὴ ὄντων τῶν ἀρχομένων. Αὕτη δὲ δο-
 κεῖ μὲν μᾶλλον ἐλευθερία εἶναι· δουλεία δὲ ἐστὶ χαλεπωτάτη
 ἐν ἐλευθερίας τάξει, ὅσῳ καὶ τῶν ἐλευθέρων κρατεῖ. Καὶ
 ὅρα τὴν πλεονεξίαν, ὅσα ποιεῖ ὅρα τοῦ σώματος τὴν ἰσχὴν
 οὐ μένουσαν ἐπὶ τῶν οἰκείων ὄρων, ἀλλ' αἰεὶ τοῦ πλείονος ἐ-
 25 φριεμένην, καὶ τῆς δόξης ὀρεγομένην. Οὐ γὰρ ὡς προῖσιάμε-
 νος αὐτῶν, ὑπέταπεν, ἀλλὰ καὶ πόλεις ᾤκοδόμησεν, ἵνα ἄρχῃ
 τῶν πολεμίων. Ἐκεῖθεν γάρ, φησὶν, ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης
 ἐξῆλθεν ὁ Ἀσσοῦρ, καὶ ᾤκοδόμησε τὴν Νινευί.

Σκόπει μοι πάλιν ἐνιαῦθα, πῶς οὐδὲν λυμαινεται τὴν ἡ-
 30 μετέραν φύσιν ἢ κακία τῶν προγόνων. Οὗτοι γὰρ οἱ Νινευῖται,

46. Γεν. 10, 6.

47. Γεν. 10, 8-9.

48. Γεν. 10, 11.

Ἄπ' ἐδῶ πάλιν νὰ σκέπτεσαι τὴν πολλὴν ἀκολασίαν τοῦ Χάμ, διότι δὲν ἐσωφρονίζετο, ἂν καὶ ἔβλεπε τὴν ἐγκράτειαν τοῦ πατρὸς του, ἀλλ' ἔκανε τὰ πάντα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πατέρα του. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὀλόκληρον τὸ γένος του κατεδικάσθη εἰς τὴν δουλείαν, διὰ νὰ τὴν ἔξη ὡς καλινὸν εἰς τὴν μοχθηράν του γνῶμην. Ἔπειτα ἡ ἀγία Γραφή διηγουμένη ἐν συνεχείᾳ αὐτοὺς ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τοὺς παῖδας λέγει· «Χάμ δὲν ἐγέννησε τὸν Χούς»⁴⁶. Καὶ πάλιν· «Ὁ Χούς δὲ ἐγέννησε τὸν Νεβρώδ. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος γίγας εἰς τὴν περιοχὴν του. Αὐτὸς ἦτο ἀνδρεῖος κυνηγὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»⁴⁷. Καὶ μερικοὶ μὲν λέγουν τὸ «Ἐναντίον Κυρίου» ἀντὶ τοῦ ἔναντιούμενος πρὸς τὸν Θεόν'. Ἐγὼ ὅμως νομίζω, ὅτι δὲν ὑπαινίσσεται αὐτὸ ἡ ἀγία Γραφή, ἀλλὰ ὅτι ἦτο κάποιος ἰσχυρὸς καὶ ἀνδρεῖος. Τὸ δὲ «ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ», ἀντὶ νὰ εἴπη, ὅτι ὑπ' αὐτοῦ ἐδημιουργήθη, ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸν ἔλαβεν τὴν εὐλογίαν, ἢ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ θαυμάζεται ὁ Θεὸς μέσῳ αὐτοῦ, διότι ἐδημιούργησε καὶ ἀνέδειξε τέτοιον ἄνθρωπον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ ἐμιμήθη τὸν πρόγονον καὶ δὲν ἐχρησιμοποίησε τὰ φυσικὰ του προσόντα, ὅπως ἔπρεπεν, ἐφεῦρεν ἄλλον τρόπον δουλείας καὶ ἐπεχείρησε νὰ γίνῃ ἄρχων καὶ βασιλεύς. Καθ' ὅσον δὲν θὰ ὑπάρξῃ ποτὲ βασιλεύς, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν οἱ ἐξουσιαζόμενοι. Αὐτὴ φαίνεται μᾶλλον ὡς ἐλευθερία, ἀλλὰ εἶναι χειρίστη δουλεία εἰς κατάστασιν ἐλευθερίας, διότι ἐξουσιάζει καὶ τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Καὶ πρόσεξε πόσα κάνει ἡ πλεονεξία, πρόσεξε ὅτι ἡ δύναμις τοῦ σώματος δὲν περιορίζεται εἰς τὰ σύνορά της, ἀλλὰ πάντοτε ρέπει πρὸς τὰ περισσότερα καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν δόξαν. Καθ' ὅσον δὲν ἐξουσιάζεν αὐτοὺς ὡς ἡγεμῶν ἀλλὰ καὶ πόλεις ἔκτιζε, διὰ νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ τοὺς ἐχθρούς. Διότι λέγει· «Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἐκείνην ἀνεχώρησεν ὁ Ἀσσοῦρ καὶ ἔκτισε τὴν Νινευί»⁴⁸.

Πρόσεξε πάλιν ἐδῶ, πῶς εἰς τίποτε δὲν μᾶς βλάπτει ἡ κακία τῶν προγόνων. Διότι αὐτοὶ οἱ Νινευῖται ἀποκτήσαντες

οί τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν διὰ τῆς μετανοίας ἐπισπασά-
 μενοι, καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δεσπότου ἀνακαλεσάμενοι, οὗτοι
 μὲν πρότερον ἔσχον προπάτορα τὸν Χάμ, τὸν πατριολόαν ἐ-
 κείνον· ἔπειτα τὸν Νεβρώδ, ἄνθρωπον τύραννον καὶ αὐθάδη,
 5 ἔγγονον ἐσχηκότα τὸν Ἀσοούρ. Λέγονται δὲ ἴσως καὶ ἕτεροι
 γεγενῆσθαι ἐν αὐτοῖς βλάκες καὶ διατεθριμμένοι, καὶ τὸν
 ὕγρον καὶ διαρρέοντα ζῶντες θίον, μέθη καὶ γέλωτι καὶ κώ-
 μοις καὶ χλευασίαις ἐναντοῦς ἐκδεδωκότες· ἀλλ' ἐπειδὴ ἠβου-
 λήθησαν ἀκριβῆ τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξάσθαι, οὐδὲν αὐτοῦς
 10 ἐλυμήνατο τῶν προγόνων ἢ κακία, ἀλλὰ τοσαύτην ἐφελκύσατο
 τὴν ἄνωθεν ροπήν, ὡς μέχρι τοῦ νῦν ἄδεσθαι αὐτῶν τὸ τῆς
 μετανοίας κατόρθωμα.

Τούτους τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μαθόντες ὡς
 οὔτε κακία προγόνων ἡμᾶς λυμαίνεται, ἐὰν νήφειν βουλώμε-
 15 θα, οὔτε ἀρειῆ προγόνων ὠφελῆσαι ἡμᾶς τι δύναται, ἐὰν
 σφθνυμῶμεν, πολλὴν οπουδὴν ποιώμεθα τῆς ἀρειῆς ἀντιέχεσθαι
 καὶ εὐγνώμονα προαίρεσιν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα τῆς αὐτῆς εὐ-
 λογίας τῷ Σῆμ καὶ τῷ Ἰάφεθ ἀπολαύσωμεν καὶ τῆς κατάρας
 καὶ τῆς δουλείας, ἣν ὁ Χαναὰν ἐδέξατο, ἐλευθερωθῶμεν καὶ
 20 μὴ γενώμεθα δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ ἐλευθε-
 ρίαν κησάμενοι, τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτύχω-
 μεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κρά-
 τος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
 25 Ἀμήν.

τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μετανοίας των καὶ ἀνακαλέσαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου, αὐτοὶ μὲν προηγουμένως εἶχον προπάτορα τὸν Χὰμ ἐκεῖνον ποῦ διέσυρε τὸν πατέρα του, ἔπειτα τὸν Νεβρώδ, ἄνθρωπον τύραννον καὶ ὑπερόπτην, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἕγγονον τὸν Ἀσοῦρ. Ἀναφέρονται δέ, ὅτι ὑπῆρξαν ἴσως καὶ ἄλλοι μεταξὺ αὐτῶν ἀνόητοι καὶ κομψευόμενοι ποῦ ἔζων εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ εἶχον παραδοθῆ εἰς τὴν μέθην, τὸν γέλωτα, τὴν ἀσέλγειαν καὶ εἰς τοὺς χλευασμούς, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἠθέλησαν νὰ ἐπιδείξουν ἀκριβῆ μετάνοιαν, δὲν τοὺς ἔβλαψεν ἡ κακία τῶν προγόνων ἀλλὰ τὴν βοήθειαν ἔλαβον ἐκ τῶν ἄνω, ὥστε μέχρι τώρα νὰ ἐγκωμιάζονται τὸ κατόρθωμα τῆς μετανοίας των.

Αὐτοὺς λοιπὸν νὰ μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἀφοῦ μάθωμεν, ὅτι οὔτε ἡ κακία τῶν προγόνων μας θὰ μᾶς βλάψῃ, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀγρυπνῶμεν, οὔτε ἡ ἀρετὴ τῶν προγόνων δύναται νὰ μᾶς ὠφελήσῃ, ἐὰν ἀδιαφορῶμεν, νὰ ἐπιδιώκωμεν μὲ πολὺν κόπον τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν καλὴν διάθεσιν, οὔτως ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἰδίαν εὐλογίαν μὲ τὸν Σὴμ καὶ τὸν Ἰάφεθ καὶ νὰ ἀπελευθερωθῶμεν ἀπὸ τὴν κατάραν καὶ τὴν δουλείαν ποῦ ἐδέχθη ὁ Χαναὰν καὶ νὰ μὴ γίνωμεν δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας, ἀλλ' ἀφοῦ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν, νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνα τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ

(Γεν. 11, 1 - 19)

«Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χειλὸς ἓν, καὶ φωνὴ μία πᾶσιν».

1 Ἰδοὺ πρὸς τὸ τέλος ἐφθάσαμεν λοιπὸν τῆς ἀγίας τесо-
5 σαρακοσιῆς, καὶ τῆς νησιείας διηγύσαμεν τὸν πλοῦν, καὶ
πρὸς τὸν λιμένα λοιπὸν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κατηγηθήσαμεν.
Ἄλλὰ μὴ διὰ τοῦτο ραθυμήσωμεν, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον πολλῶ
πλείονα τὴν οπουδὴν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδειξώμεθα. Ἐ-
πεὶ καὶ οἱ κυβερνήται, ἐπειδὴν μυρία διαβάντες πελάγη,
10 πεπληρωμένων αὐτοῖς τῶν ἰστίων, καὶ τῶν φροστίων εἰς
ὑψος ἐγκειμένων, εἰς λιμένα εἰσιέναι μέλλουσι, τότε μάλιστα
πολὺν τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν φρονίδα ἔχουσι, μήπου σκοπέλω-
τινὶ ἢ πέτρα προσάξαν τινὶ τὸ πλοῖον ἀνόρητον αὐτοῖς τὸν
προλαβόντα πόνον γενέσθαι παρασκευάσῃ. Οὕτω καὶ οἱ δρο-
15 μεῖς ποιοῦσιν· διὰ πρὸς τὸ τέλος τῶν σταδίων φθάσωσι,
τότε μᾶλλον εὐτονώτερον τὸν δρόμον ἐπιδείκνυνται, ὥστε
τοῦ τέλους ἐπιτυχεῖν, καὶ τῶν θραβείων ἀξιωθῆναι. Καὶ
ἀθληταὶ δὲ μετὰ μυρία παλαίσματα καὶ τὰς ρίκας, διὰ τὴν
περὶ τοῦ στεφάνου παλαίωσι πάλιν, πλείονα τὸν ἀγῶνα ἐπι-
20 δείκνυνται, ἵνα τὸν στέφανον λαβόντες οὕτως ἐξέλθωσι.

Καθάπερ οὖν κυβερνήται καὶ δρομεῖς καὶ ἀθληταί, τότε
μᾶλλον τούτων ἕκαστος τὴν οπουδὴν ἐπιτείνει καὶ τὴν ἀ-
γρυπνίαν, διὰ πρὸς τῷ τέλει γένωνται, τὸν αὐτὸν δὴ τρό-
πον καὶ ἡμᾶς προσήκει, ἐπειδὴ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην
25 ἑβδομάδα ἐφθάσαμεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, νῦν μάλιστα καὶ
τῆς νησιείας τὸν δρόμον ἐπιτεῖναι καὶ τὰς εὐχὰς εὐτονωτέ-
ρας ποιεῖσθαι καὶ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν
ἡμαρτημένων ἐπιδείξασθαι καὶ τὴν περὶ τὰς ἀγαθὰς πρά-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ

(Γεν. 11, 1 - 19)

«Καὶ μέχρι τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἓν στόμα καὶ μίαν γλῶσσαν».

1. Καὶ ἰδοὺ λοιπόν, πὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἀγίας Τεσσαρακοστῆς καὶ ἐπλεύσαμεν τὴν διαδρομὴν τῆς νηστείας καὶ ἐφθάσαμεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν λιμένα. Ἄλλὰ νὰ μὴ ἀδιαφορήσωμεν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀντιθέτως νὰ φροντίσωμεν καὶ νὰ ἐπαγρυπνήσωμεν ἀκόμη περισσότερο. Διότι καὶ οἱ κυβερνῆται, ὅταν περάσουν ἀναρίθμητα πελάγη καὶ ἐνῶ τὰ πανιὰ εἶναι ἀνοιγμένα καὶ ἀρκετὸν τὸ ὕψος τῶν ἐμπορευμάτων καὶ πρόκειται νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν λιμένα, τότε προσέχουν καὶ ἀγωνίζονται πολὺ περισσότερο, οὕτως ὥστε νὰ μὴ προακρούσῃ τὸ πλοῖον εἰς κάποιον σκόπελον ἢ πέτραν καὶ κἀνῆ τὸν προηγούμενον κόπον ἀνώφελον. Ἔτσι κάνουν καὶ οἱ δρομεῖς. Ὅταν φθάσουν πρὸς τὸ τέρμα τῆς διαδρομῆς, τότε τρέχουν ἀκόμη περισσότερο, οὕτως ὥστε νὰ φθάσουν πρῶτοι εἰς τὸ τέρμα καὶ νὰ ἀξιωθοῦν τῶν βραβείων. Καὶ οἱ ἀθληταὶ μετὰ ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ νίκας, ὅταν δίδουν τὴν μάχην διὰ τὸν στέφανον, διὰ νὰ τὸν κερδίσουν καὶ νὰ φύγουν ἐστεφανωμένοι, ἀγωνίζονται ἀκόμη περισσότερο.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν οἱ κυβερνῆται, οἱ δρομεῖς καὶ οἱ ἀθληταὶ φροντίζουν καὶ ἐπαγρυπνοῦν περισσότερο, ὅταν πλησιάζουν πρὸς τὸ τέρμα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐβδομάδα, πρέπει τώρα κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐντείνωμεν τὴν νηστείαν καὶ νὰ αὐξήσωμεν τὰς προσευχὰς καὶ νὰ ἐξομολογηθῶμεν δι' ὅσα ἡμαρτήσαμεν μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ ἐκτελῶμεν ὅλας τὰς καλὰς πράξεις, τὴν πλουσίαν ἐλεημοσύνην,

ξεις ἐργασίαν, ἐλειμοσύνην δαυιλῆ, ἐπιείκειαν, πραΰτητα, τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν, ἵνα μετὰ τούτων τῶν κατορθωμάτων εἰς τὴν κυρίαν φθάσαντες ἡμέραν τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας ἀπολαύσωμεν.

- 5 Μεγάλην δὲ καλοῦμεν τὴν ἐβδομάδα, οὐκ ἐπειδὴ πλέον ἔχει τὸ μῆκος τῶν ὡρῶν, καὶ γὰρ εἰσιν ἕτεραι πολλῶ μείζους ὥρας ἔχουσαι οὐδὲ ἐπειδὴ πλείους ἡμέρας ἔχει, καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς καὶ ταύτη καὶ ταῖς ἄλλαις πάσαις. Τίνος οὖν ἔνεκεν μεγάλην ταύτην καλοῦμεν; Ἐπειδὴ μεγάλα
- 10 τινὰ καὶ ἀπόρρητα τυγχάνει τὰ ὑπάρξαντα ἡμῖν ἐν αὐτῇ ἀγαθὰ. Ἐν γὰρ ταύτῃ ὁ χρόνιος ἐλύθη πόλεμος, θάνατος ἐσθέθη, κατάρρα ἀνηρέθη, τοῦ διαβόλου ἡ τυραννὶς κατελύθη, τὰ σκευὴ αὐτοῦ διησπάρη, Θεοῦ καταλλαγὴ πρὸς ἀνθρώπους γέγονεν, οὐρανὸς θάσιμος γέγονεν, ἄνθρωποι τοῖς ἀγγέλοις
- 15 συνειμίγησαν, τὰ διεσιῶτα συνήφθη, ὁ φραγμὸς περιηρέθη, τὸ κλειῖθρον ἀνηρέθη, ὁ τῆς εἰρήνης Θεὸς εἰρηνοποίησε τὰ ἄνω καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο τοίνυν μεγάλην τὴν ἐβδομάδα καλοῦμεν, ἐπειδὴ τοσοῦτον πλῆθος δωρεῶν ἡμῖν ἐν αὐτῇ κεχάριται ὁ Δεσπότης. Διὰ τοῦτο πολλοὶ καὶ τὴν
- 20 νησιεῖαν ἐπιτείνουσι καὶ ἀγρουπνίας καὶ πανρυχίδας ἱεράς, καὶ ἐλεημοσύνας ἐπιδείκνυνται, δεικνύντες δι' ὧν πράττουσι τὴν τιμὴν, ἣν περὶ τὴν ἐβδομάδα ἔχουσιν. Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης τοσαῦτα ἐν αὐτῇ ἡμῖν ἀγαθὰ ἐδώρησατο, πῶς οὐχὶ καὶ ἡμᾶς προσήκει, δι' ὧν δυνάμεθα, τὴν αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν
- 25 ἐπιδείκνυσθαι;

Καὶ γὰρ καὶ οἱ βασιλεῖς, δι' ὧν ποιοῦσι καὶ αὐτοί, δηλοῦσιν ὅσον ἔχουσι τὸ θαῦμα τούτων τῶν σεπιῶν ἡμερῶν, κελύσαντες ἐκεχειρίαν ἅπαντας ἔχειν τοὺς τὰ πολιτικὰ οἰκονομοῦντας πράγματα καὶ τῶν δικαστηρίων τὰς θύρας

30 ἀποκλείειν καὶ πᾶν εἶδος μάχης καὶ φιλονεικίας ἐλαύνεσθαι, ἵνα μετὰ πολλῆς ἡσυχίας καὶ γαλήνης ἐξῆ πρὸς τὴν τῶν

τὴν ἐπιείκειαν, τὴν πραΰτητα καὶ κάθε ἄλλην ἀρετὴν, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ φθάσωμεν μαζὶ μὲ αὐτὰ τὰ κατορθώματα εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου.

Ὁνομάζομεν τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν μεγάλην, ὅχι ἐπειδὴ ἔχει μεγαλύτερας ὥρας, διότι ὑπάρχουν ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν πολὺ περισσοτέρας ὥρας. Οὔτε ἐπειδὴ ἔχει περισσοτέρας ἡμέρας, διότι καὶ ὄλαι αἱ ἄλλαι καὶ αὐτὴ ἔχουν τὸν ἴδιον ἀριθμὸν ἡμερῶν. Διατί λοιπὸν ὀνομάζομεν αὐτὴν μεγάλην; Ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατ' αὐτὴν, εἶναι δι' ἡμᾶς μεγάλα καὶ ἀνέκφραστα. Διότι κατ' αὐτὴν κατέπαυσεν ὁ μακροχρόνιος πόλεμος, ἐνίκηθη ὁ θάνατος, ἡ κατάρα ἐξηφανίσθη, ἡ ἐξουσία τοῦ διαβόλου κατελύθη, ἠρπάγησαν οἱ αἰχμάλωτοί του, ἔγινεν ἡ συνδιαλλαγὴ τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ οὐρανὸς ἔγινε κατοικήσιμος, οἱ ἄνθρωποι ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὰ χωρισμένα ἠνώθησαν, ὁ φραγμὸς ἤρθη, ἡ κλεῖς ἀφηρέθη, ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης εἰρηνοποίησεν τὰ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ εἰς τὴν γῆν ὄντα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὀνομάζομεν τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν μεγάλην, ἐπειδὴ δηλαδὴ κατ' αὐτὴν ὁ Κύριος μᾶς ἐχάρισεν πλῆθος ἀπὸ δωρεάς. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ ἐντείνουσι τὴν νηστείαν, τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὰς ἱεράς διανυκτερεύσεις καὶ ἐλεημοσύνην κάνουν, διὰ νὰ δείξουν μὲ τὰς πράξεις των τὴν τιμὴν, ποὺ ἀποδίδουν εἰς τὴν μεγάλην ἑβδομάδα. Διότι, ἐὰν ὁ Θεὸς μᾶς ἐχάρισε κατ' αὐτὴν τόσα ἀγαθὰ, πῶς δὲν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποδείξωμεν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν μὲ ὅ,τι ἠμποροῦμεν;

Καθ' ὅσον καὶ οἱ βασιλεῖς μὲ τὰς πράξεις των φανερῶνουν, πόσον θαυμάζουσι αὐτὰς τὰς ἁγίας ἡμέρας μὲ τὸ νὰ διατάσσουσιν πρὸς τοὺς κρατοῦντας τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν νὰ ἔχουν ἀργίαν καὶ νὰ κλείουσι τὰς θύρας τῶν δικαστηρίων καὶ νὰ ἀπομακρύνουσιν κάθε εἶδος διαφορᾶς καὶ φιλονεικίας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμποροῦμεν μὲ πολλὴν ἡσυχίαν καὶ γαλήνην νὰ σπεύδωμεν, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ.

πνευματικῶν κατορθῶσιν ἐπείγεσθαι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰέραν φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυνται. Τοὺς τὸ δεσπο-
 τήριον οἰκοῦντας ἀφίαισι τῶν δεσμῶν καὶ κατὰ δύναμιν ἀν-
 θρωπίνην μιμουῦνται τὸν ἐναντῶν Δεσπότην. Καθάπερ γὰρ
 5 αὐτός, φησί, τοῦ χαλεποῦ δεσποτηρίου τῶν ἁμαρτημάτων
 ἡμᾶς ἀνέησι καὶ τῶν μυρίων ἀγαθῶν παρέχει τὴν ἀπόλαυ-
 σιν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμᾶς, φησί, προσήκει οἷς δυ-
 νάμεθα μιμητὰς γενέσθαι τῆς τοῦ Δεσπότητος φιλανθρωπίας.
 Ἴδετε πῶς διὰ πάντων ἕκαστος ἡμῶν δεικνυσι τὴν αἰδῶ
 10 καὶ τὴν τιμὴν, ἣν περὶ τὰς ἡμέρας ἔχομεν τὰς τῶν τοσοῦτων
 ἀγαθῶν προξένους ἡμῖν γεγενημένας; Διὰ τοῦτο παρακαλῶ,
 νῦν μᾶλλον, εἰ καὶ ποτε ἄλλοτε, πάντα λογισμὸν βιωτικὸν
 ἀπωσάμενοι, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα καθαρὸν καὶ διεγρη-
 γερμένον ἔχοντες, οὕτως ἐνιαῦθα παραγενώμεθα καὶ μη-
 15 δεῖς εἰσιῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν βιωτικὰς ἐπιουρέσθω φρον-
 τίδας, ἵνα ἀξίαν τῶν πόνων τὴν ἀμοιβὴν λαθῶν, οὕτως οἷ-
 καδε ἐπανέλθῃ.

Φέρε οὖν πάλιν τὴν συνήθη ἱράπεζαν ὑμῖν παραδῶμεν,
 καὶ ἐκ τῶν πρόοφαιον ἀναγνωσθέντων παρὰ τοῦ μακαρίου
 20 Μωϋσέως ἐστινάσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, αὐτὰ τὰ ἀνε-
 γνωσμένα εἰς μέσον ὑμῖν προθέντες, δεικνύντες τῆς θείας
 Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν. Ἐπειδὴ γὰρ τέλος ἐπέθηκε τῇ διη-
 γήσει τῇ κατὰ τὸν Νῶε, ἐκ τοῦ Σῆμ λοιπὸν ἤρξατο τῆς γε-
 νεαλογίας, καὶ φησι, «Καὶ τῷ Σῆμ ἐγεννήθησαν καὶ αὐτῷ
 25 πατρὶ πάντων τῶν υἱῶν Ἐβερ, ἀδελφῶ Ἰάφεθ τοῦ μεί-
 ζονος υἱοῦ. Εἶτα τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων ποιησάμενός
 φησι, «Καὶ τῷ Ἐβερ ἐγεννήθησαν δύο υἱοί· ὄνομα τῷ ἐνὶ
 Φαλέκ, διὸ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ διεμερίσθη ἡ γῆ». Σκόπει
 πῶς τῇ προσηγορίᾳ τοῦ τεχνέντιος ἐναπέθειτο τοῦ μέλλοντος
 30 ἔσεσθαι μετ' οὐ πολὺν σημείου τὴν πρόγνωσιν, ἵν' ὅταν ἴδῃς
 εἰς ἔργον τὸ προᾶγμα ἐξελθόν, μηκέτι ξενισθῆς ὁρῶν ἄνωθεν
 τοῦτο τὴν προσηγορίαν τοῦ παιδὸς προμηνύουσαν. Μετὰ γὰρ

1. Γεν. 10, 21.

2. Γεν. 10, 25.

Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμοῦνται ἀκόμη περισσότερο. Αὐτοὺς δηλαδὴ ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὰς φυλακὰς τοὺς ἀποφυλακίζουν καὶ μιμοῦνται, ὅσον ἀνθρωπίνως εἶναι δυνατόν, τὸν Κύριόν των. Ὅπως δηλαδὴ, λέγει, ἐκεῖνος μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ φοβερόν δεσμοτήριον τῆς ἁμαρτίας καὶ μᾶς χαρίζει τὴν ἀπόλαυσιν μυρίων ἀγαθῶν, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει ὅσον ἠμποροῦμεν νὰ μιμούμεθα τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Εἶδατε πῶς μὲ τὸ κάθε τι ὁ καθείς ἀπὸ ἡμᾶς ἀποδεικνύει τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποῖαν δεικνύομεν πρὸς τὰς ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν πρόξενοι τόσων ἀγαθῶν πρὸς ἡμᾶς; Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ τώρα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, ἀφοῦ ἐκδιώξετε κάθε βιωτικὴν σκέψιν καὶ ἔχοντες τὸν λογισμὸν σας καθαρὸν καὶ ἄγρυπνον νὰ ἔλθετε ἔτσι ἐδῶ, καὶ κανεῖς νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μαζὶ μὲ τὰς βιωτικὰς φροντίδας, οὕτως ὥστε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀφοῦ λάβῃ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων του.

Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ παραθέσωμεν πάλιν τὴν συνήθη τράπεζαν καὶ νὰ προσφέρωμεν τροφήν εἰς τὴν ἀγάπην σας ἀπ' αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀνεγνώσαμεν ἀπὸ τὸν μακάριον Μωυσοῦν καί, ἀφοῦ συζητήσωμεν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν, ν' ἀποδείξωμεν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀγίας Γραφῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτελείωσε τὴν διήγησιν τὴν σχετικὴν μὲ τὸν Νῶε ἤρχισε τὴν γενεαλογίαν ἀπὸ τὸν Σὴμ καὶ λέγει, «Καὶ ὁ Σὴμ, ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἰάφεθ, ἀπέκτησεν υἱοὺς καὶ ἀνεδείχθη ὁ γενάρχης τῶν υἱῶν Ἐβερ»¹. Ἐπεὶ, ἀφοῦ ἀναφέρει τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων, λέγει, «Καὶ ὁ Ἐβερ ἀπέκτησε δύο υἱούς· καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἑνὸς ἦτο Φαλέκ, διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διεσάρησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὅλην τὴν γῆν»². Πρόσεχε πῶς ἔκανε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ γεννηθέντος τὴν πρόγνωσιν τοῦ σημείου, τὸ ὁποῖον θὰ συνέβαινεν μετὰ ἀπ' ὀλίγον, οὕτως ὥστε νὰ μὴ παραξενευθῆς, ὅταν αὐτὸ τὸ γεγονός πραγματοποιηθῇ, ἀφοῦ γνωρίζεις, ὅτι τοῦτο τὸ ὑπεδήλωνε τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου. Καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε τὸν κατάλογον τῶν ἐκ τούτων γεν-

τὸ ποιήσασθαι τῶν ἐξῆς γεγενημένων ἐκ τούτων τὸν κατά-
 λογόν, φησὶν «Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἓν, καὶ φωνὴ μία
 πᾶσιν» οὐ περὶ τῆς γῆς λέγουσα, ἀλλὰ περὶ τοῦ τῶν ἀν-
 θρώπων γένους, ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, ὅτι μίαν γλῶσσαν ἅπασα
 5 ἡ τῶν ἀνθρώπων εἶχε φύσις. «Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ», φησί,
 «χεῖλος ἓν, καὶ φωνὴ μία πᾶσιν». Χεῖλος ἓν, τὴν λαλίαν φησι,
 καὶ φωνὴν πάλιν τὸ αὐτό, ἵνα εἴπῃ ὅτι ὁμόφωνοι καὶ ὁμό-
 γλωσσοι πάντες ἦσαν. Καὶ ὅτι περὶ λαλιᾶς εἴρηται τό, «Καὶ
 ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἓν», ἄκουε τῆς Γραφῆς ἀλλαχοῦ λε-
 10 γούσης, «Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν». Οὕτως οἶδεν
 ἡ Γραφή τῷ τοῦ χεῖλους ὀνόματι τὴν λαλίαν προσαγορεύειν.
 «Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινήσῃ αὐτοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν, εὐρον
 πεδίον ἐν γῆ Σενναάρ, καὶ κατώκησαν ἐκεῖ».

2. Ὅρα πῶς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις οὐκ ἀνέχεται ἴσασθαι
 15 ἐπὶ τῶν οἰκειῶν ὄρων, ἀλλ' ἀεὶ τοῦ πλείονος ἐφιεμένη ὀρέ-
 γεται τῶν μειζόνων. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστα ἀπόλλυσι
 τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ μὴ βούλεσθαι τῆς οἰκειᾶς φύσεως
 ἐπιγινώσκειν τὰ μέτρα, ἀλλ' ἀεὶ τῶν μειζόνων ἐφίεσθαι,
 καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν φανιάζεσθαι. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ περὶ
 20 τὰ τοῦ κόσμου ἐπισημένοι πράγματα, ἐπειδὴν πολλὴν περιθάλ-
 λονται πλοῦτον καὶ δυναστείαν, ὥσπερ ἐπιλανθανόμενοι τῆς
 οἰκειᾶς φύσεως, μέχρι τοσοῦτου εἰς ὕψος ἐπαίρεσθαι βού-
 λονται, μέχρις ἂν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα κατενεχθῶσι. Καὶ
 τοῦτο ἴδοι τις ἂν ἐφ' ἐκάστης συμβαῖνον ἡμέρας καὶ οὐδὲ
 25 ταύτη τοὺς λοιποὺς σωφρονιζομένους, ἀλλὰ πρὸς βραχὺ μὲν
 σοσιελλομένους, ἀθρόον δὲ πάντων λήθην ποιουμένους καὶ
 πάλιν τὴν αὐτὴν ἐκείνοις θαδίζοντις ὁδὸν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν
 κρημνὸν καταγομένους, ὅπερ καὶ νῦν ἐστὶν ἰδεῖν ἐπὶ τού-
 των γεγονός.

30 «Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινήσῃ αὐτοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν, εὐ-
 ρον πεδίον ἐν γῆ Σενναάρ καὶ κατώκησαν ἐκεῖ». Ὅρα πῶς
 κατὰ μικρὸν ἡμᾶς διδάσκει τῆς γνώμης αὐτῶν τὸ ἄσταιον.

3. Ψαλμ. 139, 4.

4. Γεν. 11, 2.

νηθέντων λέγει· «Καὶ μέχρι τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἓνα στόμα καὶ ὠμίλουν μίαν γλῶσσαν». Δὲν ὀμιλεῖ διὰ τὴν γῆν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ τὸ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον μίαν γλῶσσαν. «Καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι», λέγει, «εἶχον ἓνα στόμα καὶ μίαν γλῶσσαν». «Στόμα ἓν», ἐννοεῖ τὴν λαλίαν, καὶ «φωνὴν» πάλιν τὸ ἴδιον, διὰ τὸ εἶπε, ὅτι ὅλοι ἦσαν ὁμόφωνοι καὶ ὁμόγλωσσοι. Καὶ ὅτι διὰ τὴν γλῶσσαν εἶπε τό, «Καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἓνα στόμα», ἄκουσε τὴν Γραφὴν ποῦ εἰς ἄλλο μέρος λέγει, «Δηλητήριον ἀσπίδων εἰς τὸ στόμα των»³. Ἔτσι γνωρίζει ἡ Γραφή τὸν λόγον διὰ τῆς λέξεως 'χειλή' τὴν ὀμιλίαν καὶ τὴν γλῶσσαν. «Καὶ ὅταν ἐξεκίνησαν οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε ἀπὸ τὰ ἀνατολικά μέρη εὗρον πεδιάδα εἰς τὴν περιοχὴν Σενναὰρ καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ»⁴.

2. Βλέπεις πῶς δὲν ἀνέχεται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τὸν παρὰ τὴν φύσιν ἐπιθυμοῦσα πάντοτε τὰ περισσότερα ζητεῖ τὰ μεγαλύτερα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ καταστρέφει κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ τὸν μὴ θέλησθαι δηλαδὴ τὴν ἀνθρώπινην γνῶσιν τὰ μέτρα τῆς φύσεώς του, ἀλλὰ τὸν στρέφεται πάντοτε πρὸς τὰ μεγαλύτερα καὶ τὸν φαντάζεται τὰ ὑπεράνω τῆς φαντασίας του. Ἀπ' ἐδῶ καὶ αὐτοὶ ποῦ ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ ἐγκόσμια, ὅταν περιβάλλονται μὲ πλοῦτον καὶ ἐξουσίαν, ὡσὰν τὸν ἀνθρώπινον τὴν φύσιν των, θέλουν τὸν φθάνουν εἰς τὸν ὕψος, διὰ τὸν καταλήξουν καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν βυθόν. Καὶ τὸ ἴδιο θὰ ἠμποροῦσε τὸν ἰδῆ κανεὶς τὸν συμβαίνει καθημερινῶς καὶ τὸν μὴ σφραγίζονται οἱ ὑπόλοιποι, ἀλλ' ἀφοῦ συνέλθουν δι' ὀλίγον, ἀμέσως λησμονοῦν τὰ πάντα καὶ βαδίζουν τὴν ἰδίαν ὁδὸν μὲ ἐκείνους καὶ πίπτουν εἰς τὸν ἴδιον κρημνόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν τὸν ἰδῆ κανεὶς τὸν συμβαίνει εἰς αὐτούς.

«Καὶ ὅταν ἀνεχώρησαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ ἀνατολικά μέρη εὗρον πεδιάδα εἰς τὴν περιοχὴν Σενναὰρ καὶ κατώκησαν ἐκεῖ». Βλέπε πῶς μᾶς διδάσκει ἡ Γραφή μὲ κάθε λεπτομέρειαν τὴν ἄστατον γνώμην των. Ἐπειδὴ, λέγει, εἶδον τὴν

Ἐπειδὴ εἶδον, φησί, τὸ πεδίον, μειασιάντες καὶ καταλιπόν-
 τες τὴν προτέραν οἴκησιν, ἐκεῖ κατώκησαν. Εἰτά φησὶν· Εἴ-
 πεν ἕκαστος τῶ πλησίον αὐτοῦ· δεῦτε, πλινθεύσωμεν πλίν-
 θους, καὶ ὀπιήσωμεν αὐτὰς πυρί. Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ
 5 πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλιος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός. «Καὶ
 εἶπον· δεῦτε, καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν, καὶ πύργον,
 οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς
 ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἡμᾶς ἐπὶ πάσης τῆς γῆς». Ὁ-
 ρα πῶς οὐκ εἰς δέον ἐκέχρηστο τῇ ὁμοφωνίᾳ, καὶ διὲ ἡ
 10 ματαιαία τοῦ θίου τούτου βουλή γίνεται τῶν κακῶν ὑπόθεσις.
 «Δεῦτε», φησί, «ποιήσωμεν πλίνθους, καὶ ὀπιήσωμεν αὐτὰς
 πυρί. Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλ-
 τος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός». Σκόπει πάσῃ ἀσφάλειαν ἐπινοῆσαι
 15 οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες
 αὐτόν». «Καὶ οἰκοδομήσωμεν», φησὶν, «ἑαυτοῖς πόλιν», οὐχ
 ὄτι Ἐθεῶ, ἀλλ' «ἑαυτοῖς». Ὁρα πόση τῆς κακίας ἡ ἐπί-
 ταισις· ἔναυλον ἔχοντες τὴν μνήμην τῆς πανωλεθρίας ἐκεί-
 νης, ἐπὶ τισαύτην μαρτίαν ἐξώκειλαν. «Καὶ οἰκοδομήσωμεν»,
 20 φησὶν, «ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως
 τοῦ οὐρανοῦ». Τῶ ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ ἡ θεία Γραφή τῆς
 τόλμης αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν ἡμῖν παραστήσῃ ἐβουλήθη.
 «Καὶ ποιήσωμεν», φησὶν, ἑαυτοῖς ὄνομα. Εἶδες τὴν ρίζαν
 τῆς κακίας; Ἴνα, φησί, μνήμης διηρηκοῦς ἀπολαύσωμεν,
 25 Ἴνα εἰς τὸ διηρηκὲς ἔχωμεν μνημονεύεσθαι. Τοιαύτη ἡμῶν
 ἔσται ἡ προᾶξις καὶ τὸ ἔργον, ὡς μηδέποτε λήθη παραπεμ-
 φθῆναι. Καὶ τοῦτο ποιήσωμεν «Πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ
 προσώπου πάσης τῆς γῆς». Ὡς ἔτι, φησί, κατὰ ταυτόν ἐ-
 σμεν, εἰς ἔργον ἀγάγωμεν τὸ δόξαν ἡμῖν, Ἴνα ἀδιάλειπτον
 30 μνήμην καταλίπωμεν ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γενεαῖς.

5. Γεν. 11, 3-4.

6. Ψαλμ. 126, 1.

πεδιάδα, ἀφοῦ ἔφυγαν καὶ ἄφησαν τὰς προηγουμένας κατοικίας των κατώκησαν ἐκεῖ. Ἔπειτα λέγει· Εἶπεν ὁ καθεὶς πρὸς τὸν πλησίον του. Ἐλᾶτε νὰ κατασκευάσωμεν πλίνθους καὶ νὰ ψήσωμεν αὐτὰς εἰς τὴν πυράν. Ἐχρησιμοποίησαν τὰς πλίνθους ὡσὸν λίθους καὶ τὴν ἄσφαλτον ὡς λάσπην. «Καὶ εἶπον, ἐλᾶτε νὰ οἰκοδομήσωμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας πόλιν καὶ πύργον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή θὰ φθάνη ἕως τὸν οὐρανόν. Ἔτοι θὰ ἀφήσωμεν ἔνδοξον ὄνομα εἰς τοὺς ἀπογόνους μας πρὶν διασκορπισθῶμεν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν»⁵. Βλέπε πῶς δὲν ἐχρησιμοποίησαν ὅπως ἔπρεπε τὴν συμφωνίαν τῆς γλώσσης καὶ ὅτι ἡ ματαία ἀπόφασις αὐτῆς τῆς ζωῆς γίνεται αἰτία τῶν κακῶν. «Ἐλᾶτε, λέγει, νὰ κατασκευάσωμεν πλίνθους καὶ νὰ τὰς ψήσωμεν εἰς τὴν πυράν. Καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰς πλίνθους ὡς λίθους καὶ τὴν ἄσφαλτον ὡς λάσπην». Πρόσεξε πόσῃ ἀσφάλειαν θέλουν νὰ ἐπινοήσουν χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι «Ἐὰν δὲν οἰκοδομήσῃ ὁ Κύριος τὴν οἰκίαν, ματαίως ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομήσαντες αὐτήν»⁶. Καὶ θὰ οἰκοδομήσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, λέγει, πόλιν, ὅχι ἰδιῶς διὰ τὸν Θεὸν ἀλλὰ «διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας». Βλέπε πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς κακίας. Ἄν καὶ εἶχον πρόσφατον τὴν μνήμην ἐκείνης τῆς καταστροφῆς, ὅμως ἔφθασαν εἰς τόσῃ κακίαν. «Καὶ νὰ οἰκοδομήσωμεν, λέγει, διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πόλιν καὶ πύργον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή θὰ φθάνη ἕως τὸν οὐρανόν». Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἀγία Γραφή ἠθέλησε νὰ μᾶς παραστήσῃ τὴν ὑπερβολικὴν των τόλμην. «Καὶ νὰ ἀφήσωμεν», λέγει, «ἔνδοξον τὸ ὄνομά μας εἰς τοὺς ἀπογόνους μας». Εἶδες τὴν ρίζαν τῆς κακίας; Διὰ νὰ μᾶς ἐνθυμῶνται πάντοτε, λέγει, διὰ νὰ μνημονευώμεθα αἰωνίως. Τοιαύτη θὰ εἶναι ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἔργον μας, ὥστε οὐδέποτε θὰ λησμονηθῶμεν, καὶ θὰ κατορθώσωμεν τοῦτο «πρὶν διασκορπισθῶμεν εἰς τὴν ἑκτασιν ὀλοκλήρου τῆς γῆς». Ἔως δτου, λέγει, θὰ εἴμεθα συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ἃς πραγματοποιήσωμεν τὴν ἀπόφασίν μας, οὕτως ὥστε νὰ ἀφήσωμεν ἀνεξάλειπτον μνήμην εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Εἰσὶ πολλοὶ καὶ νῦν τοίτους μιμούμενοι, καὶ ἀπὸ τοιού-
των πράξεων μνημονεύεσθαι βουλόμενοι, οἱ τὰς λαμπρὰς
οἰκοδομοῦντες οἰκίας, καὶ τὰ λουιτρά, καὶ τὰς σιοὰς, καὶ
τοὺς περιπάτους. Ἐὰν γὰρ καὶ τοῦτων ἕκαστον ἐρωτήσης
5 τίς ἐνεκεν ποιεῖ καὶ ταλαιπωρεῖται καὶ τοσαύτην ἐπιδεί-
κνυται χρημάτων δαπάνην εἰς οὐδὲν δέον, οὐδὲν ἕτερον ἀ-
κούση, ἢ ταῦτα τὰ ρήματα, ὥστε τὴν μνήμην διηνεκῶς σώ-
ζεσθαι, καὶ ἀκούειν ὅτι τοῦ δεῖνος ἡ οἰκία καὶ τοῦ δεῖνος
ὁ ἀγρός. Ἄλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστι μνήμης ἀξιούσθαι, ἀλλὰ μάλ-
10 λον κατηγορίας. Εὐθέως γὰρ τοῖς λόγοις τοῦτοις ἐπεισέρχε-
ται καὶ τὰ μυρίων κατηγοριῶν ἄξια ρήματα τοῦ δεῖνος τοῦ
πλεονέκτου, τοῦ ἄρπαγος, τοῦ χήρου καὶ ὄρφανους γυμνώσαν-
τος. Οὐκ ἔστι τοίνυν τοῦτο μνήμης ἀπολαύειν, ἀλλὰ κατηγο-
ρίαις διηνεκῶς βάλλεσθαι καὶ μετὰ θάνατον σιηλιτεύεσθαι
15 καὶ τὰς τῶν ὀρώντων γλώττας ἀκονᾶν εἰς βλασφημίαν καὶ
κατηγορίαν τοῦ ταῦτα κησαμένου. Εἰ δὲ ὅλως μνήμης ἐρᾷς
διηνεκοῦς, ἐγὼ σοι ὑποδείξω ὁδόν, δι' ἧς δυνήσῃ καὶ μνη-
μονεύεσθαι διὰ παντός, καὶ μετ' εὐφημίας πολλῆς καὶ πολ-
λήν σοι τὴν παρρησίαν ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ παρέξεις.
20 Πῶς οὖν δυνήσῃ καὶ μνημονεύεσθαι καθ' ἐκάστην ἡμέραν,
καὶ τοῖς ἐγκωμίοις βάλλεσθαι καὶ μετὰ τὴν τῆς ζωῆς μετὰ-
στασιν; Εἰ ταυτὶ τὰ ρήματα εἰς τὰς τῶν πενήτων διαρεί-
μης χεῖρας, ἀφείς τοὺς λίθους καὶ τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς,
καὶ τοὺς ἀγρούς, καὶ τὰ βαλανεῖα. Αὕτη ἡ μνήμη ἀθάνατος,
25 αὕτη ἡ μνήμη μυρίων σοι θησαυρῶν πρόξενος γίνεται, αὕτη
ἡ μνήμη τοῦ φοριτοῦ τῶν ἁμαρτημάτων κουφίζουσα, πολλήν
σοι τὴν παρρησίαν προξενεῖ παρὰ τῷ Δεσπότῃ. Ἐνόησον
γὰρ μοι καὶ αὐτὰ τὰ ρήματα, ἅπερ ἕκαστος μέλλει λέγειν,
τὸν ἐλεήμονα, καὶ φιλόανθρωπον, τὸν ἐπιεικῆ, τὸν χρηστὸν,
30 τὸν μετὰ πολλῆς δαφιλείας διανεύμαρτα. «Ἐσκόρπισε γάρ»,
φησί, «ἔδωκε τοῖς πένησιν ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς
τὸν αἰῶνα». Τοιοῦτον γὰρ ὁ τῶν χρημάτων πλοῦτος σκορπι-

Εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ καὶ τώρα θέλουν νὰ μνημονεύωνται μὲ τέτοιου εἴδους πράξεις μιμούμενοι ἐκείνους. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ κτίζουν λαμπρὰς οἰκίας, λουτρά, σιοᾶς καὶ τοὺς τόπους τῶν περιπαίων. Διότι καὶ ἂν ἐρωτήσης κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτούς, διατί κοπιᾷζει καὶ ταλαιπωρεῖται καὶ δαπανᾷ χωρὶς νὰ πρέπει τόσα χρήματα, δὲν θὰ ἀκούσης τίποτε ἄλλο παρὰ αὐτὰ τὰ λόγια, νὰ διατηρῆται δηλαδὴ συνεχῶς ἡ μνήμη καὶ διὰ νὰ ἀκούεται, ὅτι ἐκείνου εἶναι ἡ οἰκία καὶ ἐκείνου ὁ ἀγρός. Ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι ἄξιον ἐνθυμήσεως, ἀλλὰ μᾶλλον κατηγορίας. Διότι ἀμέσως μὲ αὐτούς τοὺς λόγους προστίθενται καὶ ἄλλοι λόγοι πλήρεις κατηγοριῶν· τοῦ τάδε, τοῦ πλεονέκτου, τοῦ ἄρπαγος, αὐτοῦ ποὺ ἐλήστευσε χήρας καὶ ὄρφανά. Δὲν εἶναι δυνατὸν λοιπὸν αὐτὸ ν' ἀπολαμβάνῃ ἐνθυμήσεως, ἀλλ' ἀντιθέτως βάλλεται ἀπὸ διαρκεῖς κατηγορίας καὶ μετὰ τὸν θάνατον σιγματίζεται καὶ ἀκονίζει τὰς γλώσσας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι βλέπουν νὰ βλασφημοῦν καὶ νὰ κατηγοροῦν αὐτὸν ποὺ ἀπέκτησεν αὐτά. Ἐὰν ὅμως ἐπιθυμῆς διακαῶς νὰ μνημονεύεσαι πάντοτε θὰ σοῦ ὑποδείξω ἐγὼ τὴν ὁδόν, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἠμπορέσης καὶ νὰ μνημονεύεσαι αἰωνίως καὶ μάλιστα μὲ πολλὴν εὐφημίαν καὶ νὰ ἔχῃς πολὺ θάρρος κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορέσης καὶ νὰ μνημονεύεσαι καθημερινῶς καὶ νὰ δοξάζεσαι καὶ μετὰ τὸν θάνατον; Ἐὰν διανείμῃς ἀμέσως τὰ χρήματά σου εἰς τὰς χεῖρας τῶν πενήτων, ἀφοῦ ἀφήσης τοὺς λίθους καὶ τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς καὶ τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ λουτρά. Αὐτὴ ἡ μνήμη εἶναι ἀθάνατος, αὐτὴ ἡ μνήμη γίνεται ἀφορμὴ πολλῶν θησαυρῶν διὰ σέ, αὐτὴ ἡ μνήμη ἀνακουφίζουσα τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτημάτων, σοῦ προξενεῖ πολὺ θάρρος πρὸς τὸν Θεόν. Διότι σκέψου καὶ αὐτούς τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ εἰπῇ ὁ καθείς μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ὁ ἐλεήμων, ὁ φιλάνθρωπος, ὁ ἐπιεικής, ὁ ἀγαθός, αὐτὸς ποὺ διένειμε πλουσίως τὴν περιουσίαν του. «Διότι ἐσκόρπισε», λέγει, «ἔδωσεν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ θὰ μένη αἰωνίως»¹. Διότι τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ὁ πλοῦτος. Ὅταν διαμοιράζεται,

ζόμενος μᾶλλον παραμένει· συνεχόμενος δὲ καὶ ἔνδον ἀποκλειόμενος καὶ τοὺς κατέχοντας συναπόλλυσιν. «Ἐσκόρπισε γάρ», φησὶν, «ἔδωκε τοῖς πένησιν». Ἄλλ' ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς· «Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐν μιᾷ
 5 ἡμέρᾳ τὸν πλοῦτον ἐσκόρπισε, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ εἰς πάντα τὸν αἰῶνα διαμένει καὶ τὴν μνήμην ἀθάνατον ἐργάζεται.

3. Εἶδες μνήμην παντὶ τῷ αἰῶνι παρεκτεινομένην; Εἶδες μνήμην μεγάλων καὶ ἀπορρήτων γέμουσαν ἀγαθῶν; Διὰ
 10 τοιούτων οἰκοδομῶν μνημονεύεσθαι σπουδάζομεν. Αἱ γὰρ διὰ τῶν λίθων οὐ μόνον ἡμᾶς οὐδὲν ὠφελῆσαι δύνανται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ στήλης διηγεκοῦς ἡμῶν λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καταβοῶσι. Καὶ τὰ μὲν ἐκ τούτων ἁμαρτήματα αὐτοὶ ἔχοντες ἄπιμεν, αὐτὰ δὲ καταλιπόντες ἐνταῦθα, οὐδὲ τῆς ψυχρᾶς
 15 ἐκείνης καὶ ἀνονήτου παρ' αὐτῶν μνήμης ἀξιούμεθα ἀλλὰ ταῖς μὲν κατηγορίαις θαλλόμεθα, ἡ δὲ προσηγορία μεθίσταται εὐθέως εἰς ἕτερον. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει ἀπὸ τούτου εἰς ἕτερον μεταβαίνει, καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰς ἄλλον πάλιν. Καὶ σήμερον μὲν ἡ οἰκία ἐλέγειο τοῦ δεῖνος, αὔριον δὲ τοῦ
 20 δεῖνος καὶ μετὰ τὴν ἐξῆς πάλιν ἑτέρου. Καὶ ἀπατῶμεν ἐκόντες ἑαυτούς, νομίζοντες δεσποτεῖαν τινὰ κεκτηῖσθαι, οὐκ εἰδότες ὅτι μόνον τῆς χρήσεως ἀπολαύομεν καὶ ἐκόντες καὶ ἄκοντες ἑτέροις τούτων παραχωροῦμεν· ὅτι γὰρ καὶ οἷς οὐ βουλόμεθα, τοῦτο τέως παρήμι. Ὅλως δὲ εἰ μνήμης ἐπιθυ-
 25 μεῖς καὶ τοῦτό σοι περισπούδαστον, ἄκουε πῶς αἱ χῆραι ἐμμένηγιο τῆς Ταβιθάς, καὶ πῶς τὸν Πέτρον περιεσιήκισαν κλαίονσαι καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὗσα ἡ Δορκάς. Εἶδες οἰκοδομὰς ἐμψύχους φωνὰς ἀφιείσας, καὶ ἰσοσύνην ἰσχὺν ἐχούσας, ὡς
 30 καὶ ἀπὸ θανάτου εἰς ζωὴν ἐπαναγαγεῖν; «Ἐπειδὴ γὰρ περιέ-

τότε περισσότερο παραμένει. "Όταν όμως κρατῆται καὶ φυλάσσεται καλὰ μέσα, καταστρέφει καὶ αὐτοὺς ποὺ τὸν κατέχουν. «Διότι ἐσκόρπισε», λέγει, «ἔδωσεν εἰς τοὺς πτωχοὺς». Ἄλλὰ ἄκουσε καὶ τὰ ἐπόμενα· «ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ παραμένει αἰωνίως». Ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας διένειμε τὸν πλοῦτον ἀλλ' ἡ ἀρετὴ του παραμένει αἰωνίως καὶ κάνει τὴν μνήμην ἀθάνατον.

3. Εἶδες μνήμην ποὺ διαρκεῖ αἰωνίως; Εἶδες μνήμην ἢ ὁποία γεμίζει μὲ μεγάλα καὶ ἀπερίγραπτα ἀγαθὰ; Μὲ τέτοιου εἶδους οἰκοδομὰς νὰ φροντίζωμεν νὰ μνημονεύμεθα. Διότι αἱ οἰκοδομαὶ μὲ τοὺς λίθους ὄχι μόνον δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς ὠφελήσουν καθόλου, ἀλλὰ καὶ μᾶς κατηγοροῦν μὲ κραυγαλέαν φωνὴν ἀντὶ νὰ εἶναι αἰώνιος στήλη. Καὶ ἂν ἔχωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τέτοιου εἶδους ἁμαρτήματα, νὰ φύγωμεν, ἀφοῦ τὰ ἐγκαταλείψωμεν ἐδῶ καὶ νὰ μὴ ἀξιῶνωμεν τὴν ὑπ' αὐτῶν ψυχρὰν ἐκείνην καὶ ἀνώφελον ἀνάμνησιν. Τὸ μόνον ποὺ παραμένει εἶναι αἱ κατηγορίαι, μὲ τὰς ὁποίας βαλλόμεθα, οἱ δὲ τίτλοι κυριότητος μεταβαίνουν ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἓνα εἰς τὸν ἄλλον. Καὶ πράγματι ἔτσι συμβαίνει. Μεταβαίνει ἀπὸ τοῦτον εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς ἄλλον πάλιν. Καὶ σήμερον μὲν ἡ οἰκία ἐλέγετο ἡ οἰκία τοῦ τάδε, αὔριον θὰ λέγεται τοῦ ἄλλου καὶ μεθαύριον πάλιν ἄλλου. Καὶ ἀπατώμεθα μόνον μας νομίζοντες, ὅτι ἀπεκτήσαμεν κάποια ἐξουσίαν, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ μόνον ποὺ ἐπετύχαμεν εἶναι ἡ ἀπόλαυσις καὶ εἴτε τὸ θέλομεν, εἴτε ὄχι τὰ κληρονομοῦμεν εἰς ἄλλους. Τὸ ὅτι δὲ τὰ κληρονομοῦμεν καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλομεν τοῦτο τὸ ἀφήνω. Ἐὰν ὅμως ἐπιθυμῆς νὰ μνημονεύεσαι καὶ ἐνδιαφέρεσαι πολὺ δι' αὐτό, ἄκουσε πῶς αἱ χῆραι ἐνεθυμοῦντο τὴν Ταβιθά καὶ πῶς εἶχαν περικυκλώσει τὸν Πέτρον καὶ ἔκλαιον καὶ ἐπεδείκνυον τοὺς χιτῶνας καὶ τὰ ἐνδύματα, ποὺ ἔκαμνεν, ὅταν ἦτο μαζί των ἡ Δορκάς⁸. Εἶδες οἰκοδομὰς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καὶ φωνὴν καὶ δύναμιν τόσο μεγάλην, ὥστε νὰ ἐπαναφέρουν καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν; Ἐπειδὴ δη-

- σιησαν τὸν Πέτρον καὶ τὰ δάκρυα θεομὰ ἐξέχεαν, τὴν τρο-
 φὴν καὶ τὴν χορηγίαν ἐπιζητοῦσαι, ἐκβαλὼν πάντας», φησί,
 «ὁ Πέτρος, θεὸς τὰ γόνατα προσηύξατο καὶ ἀναστήσας αὐ-
 τὴν ἐφώνησε τοὺς ἀγίους καὶ τὰς χήρας καὶ παρέστησεν
 5 αὐτὴν ζῶσαν». Εἰ θούλει μνημονεύεσθαι, καὶ εἰ δόξης ἀλη-
 θοῦς ἐρᾷς, ταύτην μίμησαι καὶ τοιαύτας οἰκοδομὰς ἐργάζου,
 μὴ περὶ τὴν ἄψυχον ὕλην καταδαπανώμενος, ἀλλὰ περὶ τοὺς
 ὁμογενεῖς πολλὴν τὴν φιλοτιμίαν ἐπιδεικνύμενος. Αὕτη ἡ
 μνήμη ἐπαινετὴ καὶ πολὺ τὸ κέρδος φέρουσα.
- 10 Ἄλλὰ πάλιν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν καὶ ἴδο-
 μεν τῶν τότε ἀνδρῶν τὴν τόλμαν. Τὰ γὰρ ἐκείνων πάθη
 ἡμῖν, εἰ βουλοίμεθα νήφειν, σωφρονισμὸς γενήσεται. «Καὶ
 οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς», φησί, «πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται
 ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα
 15 πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ τῆς γῆς». Ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ
 τῆς ἑαυτῶν γνώμης τὴν διαφθορὰν ἐπιδεικνυσι. «Καὶ οἰκο-
 δομήσωμεν», φησί, «ἑαυτοῖς πόλιν»· καὶ πάλιν «Ποιήσωμεν»
 ἑαυτοῖς ὄνομα». Ἄλλ' ὄρα καὶ μετὰ τοσαύτην πανωλεθρίαν
 πάλιν πῶς οὐκ ἐλάττωσι κακοῖς ἐπιχειροῦσι. Τί οὖν ἵνα
 20 γενήσῃται; πῶς ἵνα ἀναχαιτισθῶσι τῆς μανίας; Ὑπέσχετο
 μηκέτι ποιήσῃν κατακλυσομένην τὴν οἰκίαν φιλανθρωπίαν μι-
 μούμενος· οὗτοι δὲ οὐδὲ ταῖς τιμωρίαις ἐσωφρονίσθησαν,
 οὔτε ταῖς εὐεργεσίαις θελτίους ἐγένοντο. Διὸ ἄκουε τῶν
 ἐξῆς, ἵνα μάθῃς τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὸ
 25 μέγεθος. «Καὶ κατέβη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἰδεῖν τὴν
 πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὃν ὠκοδόμουν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων».
 Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ἡ Γραφὴ διαλέγεται. «Καὶ κατέ-
 βη», φησί, «Κύριος ὁ Θεός»· οὐχ ἵνα ἀνθρωπίνως νοήσωμεν,
 ἀλλ' ἵνα διὰ τοῦτου παιδευώμεθα μηδέποτε καταψηφίζεσθαι
 30 ἀπλῶς τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων, μήτε ἐξ ἀκοῆς κατα-

λαδὴ περιεκύκλωσαν τὸν Πέτρον καὶ ἔχυσαν θερμὰ δάκρυα, ἐπιζητοῦσαι τὴν τροφὴν καὶ τὴν χορηγίαν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Δορκάδος, ἀφοῦ ἔβγαλεν ὄλους ἕξω, λέγει, ὁ Πέτρος ἐγονάτισε καὶ προσηυχήθη καὶ ἀφοῦ τὴν ἀνέστησεν, ἐφώνησε τοὺς ἀγίους καὶ τὰς χήρας καὶ τὴν παρουσίασε ζωντανήν. Ἐὰν θέλῃς νὰ μνημονεύεσαι καὶ ἂν ἐπιθυμῆς διακαῶς τὴν ἀληθινὴν δόξαν, νὰ μιμῆσαι αὐτήν, καὶ νὰ κτιζῆς τέτοιου εἴδους οἰκοδομίας, χωρὶς νὰ φθείρεσαι ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἄψυχον ὕλην, ἀλλὰ νὰ δεικνύῃς πολλὴν φιλοτιμίαν πρὸς τοὺς συνανθρώπους σου. Αὕτη εἶναι ἡ ἐπαινετὴ ἀνάμνησις, ἡ ὁποία φέρει καὶ πολὺ κέρδος.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας καὶ ἄς ἴδωμεν τὴν τόλμην τῶν τότε ἀνδρῶν. Διότι, ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀγρυπνῶμεν τὰ παθήματα ἐκείνων θὰ μᾶς σωφρονίσουν. «Ἄς οἰκοδομήσωμεν, λέγει, διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πόλιν καὶ πύργον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ θὰ φθάσῃ ἕως τὸν οὐρανόν· οὕτω θὰ ἀφήσωμεν ἔνδοξον ὄνομα εἰς τοὺς ἀπογόνους μας, πρὶν διασκορπισθῶμεν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν». Βλέπεις πῶς δεικνύων παντοῦ τὴν διαφθορὰν τῆς ψυχῆς των. «Ἄς οἰκοδομήσωμεν», λέγει, «διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πόλιν» καὶ πάλιν· «Ἄς ἀφήσωμεν ἔνδοξον τὸ ὄνομά μας». Ἄλλὰ πρόσεχε πῶς μετὰ ἀπὸ τόσην καταστροφὴν ἐπιχειροῦν πάλιν ὄχι μικρότερα κακά. Τί νὰ γίνῃ λοιπόν; πῶς νὰ ἀναχαιτισθοῦν ἀπὸ τὴν μανίαν; Ὑπεσχέθη, ὅτι δὲν θὰ ἐπαναλάβῃ τὸν κατακλυσμὸν λόγῳ τῆς φιλάνθρωπίας του. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε μὲ τὰς τιμωρίας συνῆλθαν, οὔτε μὲ τὰς εὐεργεσίας ἔγιναν καλύτεροι. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀπεριγράπτου φιλάνθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἄκουσε τὰ ἑξῆς· «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἰδῇ τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ποὺ εἶχον ἀρχίσει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι». Πρόσεξε πῶς ἡ Γραφὴ μᾶς ὁμιλεῖ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεός», ὄχι διὰ νὰ τὸ ἐννοήσωμεν ἀνθρωπίνως, ἀλλὰ διὰ νὰ διδασκώμεθα νὰ μὴ καταδικάζωμεν ἔτσι εὐκόλως τοὺς ἀδελφούς

δικάζειν, ἐὰν μὴ πρότερον πολλὴν δεξώμεθα τὴν πληροφο-
 ρίαν. Πάντα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο γίνεται, καὶ
 τοσαύτη κέχρηται τῇ συγκαιαθάσει πρὸς διδασκαλίαν τῆς
 τῶν ἀνθρώπων φύσεως. «Καὶ κατέβη», φησί, «Κύριος ὁ Θε-
 5 ὁς ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον».

“Ὅρα αὐτὸν οὐκ ἐκ προοιμίων ἀνασιτέλλοντα αὐτῶν τὴν
 μαρίαν, ἀλλὰ πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ κεχρημένον καὶ ἀναμέ-
 νοντα εἰς ἔργον αὐτοῦ ἀγαγεῖν τὴν πονηρίαν ἅπασαν καὶ
 τότε ἐκκοπῆναι τὴν ἐπιχείρησιν. “Ἴνα γὰρ μὴ τινι ἐξῆ λῆ-
 10 γειν, ὅτι ἐβουλεύσαντο μὲν, οὐκ ἤγαγον δὲ εἰς ἔργον τὰ
 δόξαντα, ἀναμένει πληρῶσαι αὐτοῦς τὰ βουλευθέντα, καὶ
 τότε δεῖξαι αὐτοῖς ὡς ἀνοήτοις ἐπιχειροῦσι. «Καὶ κατέβη»,
 φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἰδεῖν τὴν πόλιν, καὶ τὸν πύργον, ὃν
 ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». “Ὅρα φιλανθρωπίας
 15 ὑπερβολῆν. Συνεχώρησε καμεῖν αὐτοῦς καὶ ταλαιπωρηθῆναι,
 ἵνα τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα διδάσκαλος αὐτοῖς γένηται. Καὶ
 ἐπειδὴ εἶδεν ἀκμάζουσαν τὴν κακίαν, καὶ τὴν νόσον ἐπι-
 τεινομένην, οὐκ εἰς τέλος ἀφήσιν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἐν-
 δεικνύμενος ἀγαθότητα, καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος, δορῶν αὐ-
 20 τῶν ἀύξανομένην τὴν νόσον, καὶ τὸ ἔλκος ἀνίατον γινόμε-
 νον, ταχεῖαν ποιεῖται τὴν τομὴν, ἵνα παντελῶς ἀφανίσῃ
 τὴν αἰτίαν τῆς νόσου. «Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεός·
 ἰδοὺ γένος ἐν καὶ χεῖλος ἐν πάντων» ἀντὶ τοῦ, φωνῆ μία
 καὶ γλῶσσα μία. Καὶ τοῦτο ἤρξατο ποιῆσαι, καὶ νῦν οὐκ
 25 ἐκλείρει ἀπ’ αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν.

4. “Ὅρα Δεσπότιον φιλανθρωπίαν. Ἐπειδὴ μέλλει τὴν
 δορμὴν αὐτῶν ἐκκόπτειν, ἀπολογία πρότερον συντίθησι, καὶ
 μονοουχὶ δεικνυσὶν αὐτῶν τῆς ἁμαρτίας τὸ μέγεθος, καὶ
 τῆς ἀγνωμοσύνης τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι τῇ συμφωνίᾳ οὐκ
 30 εἰς δύο ἐχρήσαντο. “Ἰδοὺ γάρ», φησί, «γένος ἐν καὶ χεῖλος
 ἐν πάντων. Καὶ τοῦτο ἤρξατο ποιῆσαι, καὶ νῦν ἐκλείρει ἀπ’

μας, μήτε νὰ τοὺς καταδικάζωμεν μόνον ἔξ ἀκοῆς, ἔὰν δὲν πληροφορηθῶμεν πρῶτον καλῶς. Διότι πάντα τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ γίνονται καὶ ἔχουν πολλὴν συγκατάβασιν, διὰ νὰ διδάξουν τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἰδῆ τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ποὺ εἶχαν ἀρχίσει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι».

Βλέπε πῶς ὁ Θεὸς δὲν καταστέλλει ἀμέσως τὴν μανίαν των, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ πολλὴν μακροθυμίαν καὶ ἀναμένει νὰ πραγματοποιήσουν τὴν πονηρὰν ἐπιδίωξιν καὶ μετὰ νὰ διακόψῃ τὴν ἐπιχείρησιν. Διὰ νὰ μὴ ἤμπορῇ κανεὶς νὰ εἰπῇ, ὅτι μόνον ἐσκέφθησαν, δὲν ἐπραγματοποίησαν ὅμως τὰ σχέδιά των, περιμένει νὰ ἐκπληρώσουν τὰς σκέψεις των καὶ τότε ἀποδεικνύει, ὅτι ἐπιχειροῦν ἀνόητα πράγματα. «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἰδῆ τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ποὺ εἶχον ἀρχίσει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι». Πρόσεχε τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν. Ἐπέτρεψεν αὐτοὺς νὰ κοπιᾶσουν καὶ νὰ ταλαιπωρηθοῦν, οὕτως ὥστε ἡ πείρα τῶν πραγμάτων νὰ τοὺς γίνῃ διδάσκαλος. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδεν, ὅτι ἐμεγάλωνεν ἡ κακία των δὲν τοὺς ἀφήνει μέχρι τὸ τέλος, ἀλλὰ ἐπιδεικνύων τὴν ἀγαθότητά του, ὡς ἄριστος ἰατρός, ἐπειδὴ ἔβλεπε νὰ προχωρῇ ἡ ἀσθένειά των καὶ ἡ πληγὴ των νὰ γίνεται ἀνίατος, ἐκτελεῖ ἀμέσως τὴν ἐγχείρησιν, οὕτως ὥστε νὰ ἐξαφανίσῃ ἀπὸ τὴν ρίζαν τῆς αἰτίας τῆς νόσου. «Καὶ εἶπε», λέγει, «Κύριος ὁ Θεός· ἰδοὺ γένος ἓν καὶ στόμα ἓν πάντων»· ἀντὶ νὰ εἰπῇ μία φωνὴ καὶ μία γλῶσσα. «Καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὸ ποὺ ἐσκέφθησαν καὶ τώρα νομίζουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείψῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα οκέπτονται νὰ κάμουν»¹⁰.

4. Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ διακόψῃ τὴν ὄρμην των κάμνει ἀπολογία προηγουμένως καὶ ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας των καὶ τὴν ὑπερβολικὴν των ἀγνωμοσύνην καὶ ὅτι δὲν ἐτήρησαν καλῶς τὴν συμφωνίαν. «Διότι ἰδοὺ, λέγει, ἓνας λαὸς εἶναι ὅλοι καὶ μίαν γλῶσσαν ὁμιλοῦν. Καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματο-

αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν». Τοῦτο γὰρ ἔθος αὐτῷ, ἐπειδὴν μέλλῃ τιμωρίαν ἐπάγειν, πρότερον δεικνύται τῶν ἡμαρτημένων τὸ μέγεθος, καὶ ὥσπερ ἀπολογία τινὰ συντιθέσθαι, καὶ τότε ποιεῖσθαι τὴν διόρθωσιν. Καὶ γὰρ ἐπὶ 5 τοῦ κατακλυσοῦ, ἠνίκα ἤμελλε τὴν ἀπειλὴν ἐκείνην τὴν φοβερὰν ποιεῖσθαι, φησὶν ἡ Γραφή «Ἰδὼν δὲ Κύριος ὁ Θεὸς ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος». Εἶδες πῶς πρότερον ἔδειξε τῆς κακίας αὐτῶν 10 τὴν ὑπερβολήν, καὶ τότε φησὶν, «Ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον; Οὕτω καὶ νῦν» «Ἰδοὺ γένος ἐν καὶ χειλος ἐν πάντων, καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι». Εἰ ὁμονοίας ἰσοαύτης ἀπολαύοντες καὶ ὁμοφωνίας πρὸς ἰσοαύτην ἐξώκειλαν μαρίαν, τοῦ χρόνου προϊόντος πῶς οὐχὶ χεῖρονα διαπράξονται;

15 «Οὐκ ἐκλείψει γάρ», φησὶν, ἀπ' αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν». Οὐδὲν αὐτῶν τὴν ὀρμὴν ἐπισχεῖν δυρήσεται, ἀλλὰ πάντα τα βουλευθέντα αὐτοῖς εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπουδάσουσιν, εἰ μὴ ταχέως ὑπὲρ τῶν ἤδη τολμηθέντων δίκην δώσουσι. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου γεγονὸς 20 εὐρήσει τις. Καὶ γὰρ ἐκεῖ, ἠνίκα ἤμελλεν ἐκβάλλειν τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς, φησὶ «Τίς ἀνήγγειλέ σοι, ὅτι γυμνὸς εἶ;». Καὶ πάλιν «Ἰδοὺ γέγονεν Ἄδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν. Καὶ νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, 25 καὶ φάγῃ, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου». Καὶ νῦν φησιν, «Ἰδοὺ γένος ἐν καὶ χειλος ἐν πάντων, καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι καὶ νῦν οὐ μὴ ἐκλείψῃ ἐξ αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν. Δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν

11. Γεν. 6, 5.

12. Γεν. 6, 7.

13. Γεν. 3, 11.

14. Γεν. 3, 22-23.

ποιοῦν αὐτὸ πού ἐσκέφθησαν, καὶ τῶρα νομίζουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείψῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα σκέπτονται νὰ κάνουν». Τοῦτο συνηθίζει ὁ Θεός, ἐὰν δηλαδὴ πρόκειται νὰ τιμωρήσῃ, προηγουμένως δεικνύει τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ὡσὰν νὰ ἀπολογῆται κατὰ κάποιον τρόπον, ἔπειτα ἐκτελεῖ τὴν διόρθωσιν. Διότι καὶ κατὰ τὸν κατακλυσμόν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιήσῃ ἐκείνην τὴν φοβερὰν ἀπειλήν, λέγει ἡ Γραφή· «Ἐλειδὴ εἶδεν ὁ Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἠϋξήθησαν κατὰ πολὺ αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι ὁ καθείς ἔχει ἀφιερῶσει τὰς σκέψεις του καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας του εἰς τὰς κακὰς πράξεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν»¹¹. Εἶδες πῶς ἔδειξε προηγουμένως τὸ μέγεθος τῆς κακίας των καὶ μετὰ λέγει, «θὰ ἐξαφανίσω τὸν ἄνθρωπον»¹²; Ἔτσι καὶ τῶρα· «Ἴδου ἕνας λαὸς εἶναι ὅλοι καὶ μίαν γλῶσσαν ὁμιλοῦν, καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὸ πού ἐσκέφθησαν». Ἐὰν παρεσύρθησαν εἰς τέτοιου εἴδους μανίαν, ἐνῶ εἶχον τόσην ὁμόνοιαν καὶ ὁμοφωνίαν, πῶς δὲν θὰ ἔκαμνον τὰ χειρότερα, ὅσον θὰ ἐπερνοῦσεν ὁ χρόνος;

«Καὶ δὲν θὰ τοὺς λείψῃ», λέγει, «τίποτε ἀπὸ ὅσα σκέπτονται νὰ κάμουν». Τίποτε δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὁρμὴν των, ἀλλ' ὅλα, ὅσα ἀπεφάσισαν νὰ πραγματοποιήσουν, θὰ τὰ κάνουν, ἐὰν δὲν τιμωρηθοῦν ἀμέσως, δι' ὅσα ἐτόλμησαν νὰ κάμουν. Τὸ ἴδιον θὰ εὖρη κανεῖς νὰ ἔκῃ γίνεαι καὶ μὲ τὸν πρωτόπλαστον. Διότι ἐκεῖ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν παράδεισον, λέγει, «Ποῖος σοῦ ἀνήγγειλεν, ὅτι εἶσαι γυμνός;»¹³. Καὶ πάλιν· «Ἴδου ὁ Ἄδὰμ ἔγινεν ὡσὰν ἕνας ἀπὸ ἡμᾶς, γνωρίζων τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Καὶ τῶρα μὴ τυχὸν καὶ ἀπλώσῃ τὴν χεῖρα του καὶ λάβῃ καὶ φάγῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς καὶ ζήσῃ αἰώνιως. Καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν παράδεισον»¹⁴. Καὶ τῶρα λέγει· «Ἴδου ἕνα στόμα καὶ μίαν γλῶσσαν ἔχουν καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐσκέφθησαν καὶ τῶρα νομίζουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείψῃ τίποτε, ἀπὸ ὅσα σκέπτονται νὰ κάμουν. Ἐμπρὸς νὰ κατε-

ἐκεῖ τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ πλησίον».

“Ὅρα πάλιν τῶν λέξεων τὴν συγκατάβασιν. «Δεῦτε», φησί, «καὶ καταβάντες». Τί βούλεται ταῦτα τὰ ῥήματα; Συν-
 5 εργαίας δεῖται ὁ Δεσπότης πρὸς τὴν διόρθωσιν; ἀλλὰ συμ-
 μαχίας πρὸς τὴν ἰούτων καθαίρεσιν; Οὐχί, μὴ γένοιτο.
 Ἄλλὰ καθάπερ ἤδη εἶπεν ἡ Γραφή, «Κατέβη Κύριος, δι-
 δάσκουσα ἡμᾶς διὰ τοῦτου, ὅτι μετὰ ἀκριθείας αὐτῶν εἶδε
 τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν, οὕτω καὶ ἐνταῦθά φησι, «Δεῦ-
 10 τε, καὶ καταβάντες». Ὡς πρὸς ὁμοίτους δὲ πάντως ἐστὶ
 τοῦτι τὸ εἰρημένον «Δεῦτε, καὶ καταβάντες συγγέωμεν αὐ-
 τῶν τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ
 πλησίον». Καθάπερ, φησί, σιγήλην ἰνὰ διηνεκῆ, τοιαύτην
 αὐτοῖς ἐπιτίθημι τὴν τιμωρίαν, καὶ ἵνα παντὶ τῷ αἰῶνι
 15 συμπαρεκτείνηται, καὶ μηδεὶς χρόνος λήθην αὐτοῖς ἐμπούη-
 ση. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ δεόντως ἐχρήσαντο τῇ ὁμοφωνίᾳ, διὰ
 τῆς ἑτεροφωνίας αὐτοὺς σωφρονησθῆναι βούλομαι. Καὶ γὰρ
 οὕτως ἕκαστοιτε εἴωθε ποιεῖν ὁ Δεσπότης. Τοῦτο ἐξ ἀρχῆς
 καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐποίησεν· οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ
 20 δοθείῃ τιμῇ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπέταξεν αὐτὴν τῷ ἀνδρὶ. Καὶ
 πάλιν ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, ἐπειδὴ μὴ ἐκέρδανέ τι ἐκ τῆς πολλῆς
 ἀνέσεως, καὶ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαίτης, ἀλλὰ διὰ τῆς
 παραβάσεως τῷ ἐπιτιμίῳ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατέστησεν, ἐξέ-
 βαλε αὐτὸν ἐκ τοῦ παραδείσου καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτῷ ἐπέ-
 25 θηκε διηνεκῆ, λέγων· «Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ
 σοι ἡ γῆ».

Καὶ οὗτοι τοίνυν ἐπειδὴ τιμηθέντες τῇ ὁμοφωνίᾳ, εἰς
 κακίαν ἐχρήσαντο τῇ δοθείῃ τιμῇ, διὰ τῆς ἑτεροφωνίας
 ἴοισιν αὐτῶν τῆς κακίας τὴν φρονίαν. Καὶ συγγέωμεν αὐ-
 30 τῶν, φησί, τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φω-
 νῆς τοῦ πλησίον· ἵνα ὥσπερ ἡ ὁμοφωνία τὴν συντόκησιν

15. Γεν. 11, 6-7.

16. Γεν. 3, 18.

βῶμεν ἐκεῖ καὶ νὰ ἐπιφέρωμεν σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου»¹⁵.

Πρόσεξε πάλιν τὴν συγκατάβασιν τῶν λεχθέντων. «Ἐμπρός», λέγει, «νὰ καταβῶμεν ἐκεῖ». Τί χρειάζονται αὐτὰ τὰ λόγια; Ἔχει ἀνάγκην συνεργασίας ὁ Θεὸς διὰ τὴν διόρθωσιν; Ἡ μήπως ἔχει ἀνάγκην συμμαχίας διὰ τὴν ἀνατροπὴν αὐτῶν; Ὁχι, μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ ὅπως ἤδη εἶχεν εἶπει ἡ Γραφή, «Κατέβη ὁ Κύριος» ἐπιθυμοῦσα νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ αὐτό, ὅτι εἶδε μὲ ἀκρίβειαν τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν των, ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει «Ἐμπρός ἄς καταβῶμεν». Πάντως αὐτὸ ἐλέχθη ὡσὰν πρὸς ἰσοτίμους· «Ἐμπρός ἄς καταβῶμεν ἐκεῖ καὶ ἄς ἐπιφέρωμεν σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των, διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου». Ὡσὰν κάποιαν παντοτινὴν στήλην, λέγει, τέτοιαν τιμωρίαν ἐπιβάλλω εἰς αὐτούς, ὥστε νὰ τοὺς ἀκολουθῇ αἰωνίως καὶ νὰ μὴ λησομηθῇ ποτε ἀπ' αὐτούς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησαν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν ὁμοφωνίαν τῆς γλώσσης, ἐπιθυμῶ νὰ τοὺς σωφρονίσω μὲ τὴν ἐπιβολὴν εἰς αὐτοὺς πολλῶν γλωσσῶν. Καθ' ὅσον ἔτσι συνηθίζει πάντοτε νὰ κάνῃ ὁ Κύριος. Τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἔκανε καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Ἐπειδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησεν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὴν τιμὴν, διὰ τοῦτο τὴν ὑπέταξεν εἰς τὸν ἄνδρα. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀδάμ πάλιν, ἐπειδὴ δὲν ἐκέρδισε τίποτε ἀπὸ τὴν πολλὴν ἄνεσιν καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν ἐνιὸς τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τὸν κατέστησεν ὑπεύθυνον τῆς τιμωρίας, τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ τοῦ ἐπέβαλεν αὐτὴν τὴν παντοτινὴν τιμωρίαν λέγων· «Ἀκάνθας καὶ τριβόλους θὰ βλασιάνῃ εἰς σὲ ἢ γῆ»¹⁶.

Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν ἐπειδὴ ἠξιώθησαν νὰ τιμηθοῦν μὲ τὴν ὁμοφωνίαν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τοῦτο τὸ δοθὲν προνόμιον μὲ κακίαν, τοὺς σταματᾷ τὴν ὀρμὴν τῆς κακίας των μὲ τὴν ἐπιβολὴν τῆς χρησιμοποίησεως διαφορετικῆς γλώσσης. «Καὶ ἄς ἐπιφέρωμεν», λέγει, «σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των, διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου», οὕτως ὥστε ὅπως ἡ

εὐργάζετο, οὕτως ἢ διαίρεσις τῆς γωνῆς τὴν διασπορὰν
 αὐτοῖς κατασκευάσῃ. Οἱ μὲν τὴν αὐτὴν ἔχοντες γωνὴν καὶ
 διάλεξιν, πῶς ἂν ἠδύνατο κατὰ ταῦτο οἰκεῖν; Καὶ διέσπει-
 ρεν αὐτούς, φησί, Κύριος ὁ Θεὸς ἐκεῖθεν ἐπὶ προσώπου
 5 πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ
 τὸν πύργον. Ὅρα Δεσπότου φιλανθρωπίαν, εἰς ὅσων αὐτοὺς
 ἐνέβαλεν ἀμηχανίαν. Καὶ γὰρ μαινομένοις λοιπὸν εἰκόασιν.
 Ὁ μὲν ἐπέταπεν ἕτερον, ὁ δὲ ἕτερον ἐπεδίδου καὶ ἀνόνη-
 τος αὐτοῖς λοιπὸν ἦν πᾶσα ἡ ἐπιχείρησις. Διὸ «Καὶ ἐπαύσαντο
 10 οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. Διὰ τοῦτο ἐκλήθη
 τὸ ὄνομα αὐτῆς, σύγχυσις· διὸ ἐκεῖ συνέχεε Κύριος ὁ Θεὸς
 τὰ χεῖλη πάσης τῆς γῆς· καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτοὺς
 Κύριος ὁ Θεὸς ἐπὶ πάσης τῆς γῆς».

Σκόπει πόσα γίνεται, ὥστε τὴν μνήμην παντὶ τῷ αἰῶνι
 15 συμπαρεκτείνεσθαι. Πρῶτον μὲν ἡ τῶν γλώσσῶν διαίρεσις,
 μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τούτου ἡ τοῦ ὀνόματος προσηγορία· τὸ
 Φάλεκ γὰρ ὄνομα, ὅπερ ὁ Ἔβερ ἐπέθηκε τῷ παιδί, μερι-
 σμὸν σημαίνει. Ἐπειτα ἡ τοῦ τόπου προσηγορία· σύγχυσις
 γὰρ ὁ τόπος ὠνομάσθη, ὅπερ ἐστὶ Βαβυλῶν. Ἐπειτα αὐτὸς
 20 ὁ Ἔβερ ἔμενε τὴν αὐτὴν ἔχων διάλεξιν, ἦνπερ καὶ πρότε-
 ρον, ἵνα καὶ τοῦτο σημεῖον ἐναργὲς γένηται τῆς διαιρέσεως.
 Εἶδες διὰ πόσων ἠβουλήθη διηνεκῆ τὴν μνήμην διασώζε-
 σθαι καὶ μηδέποτε λήθη παραδοθῆναι τὸ τότε γεγενημένον;
 Καὶ γὰρ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν πατὴρ παιδὶ ἀνάγκην εἶχε τὴν
 25 αἰτίαν λέγειν τῆς ἑτεροφωνίας καὶ παῖς παρὰ πατρὸς μανθάν-
 νειν ἐζήτει τῆς τοῦ τόπου προσηγορίας τὴν αἰτίαν· Βαβυλῶν
 γὰρ διὰ τοῦτο ὁ τόπος ὠνομάσθη, ὅπερ ἐστὶ σύγχυσις, διὸ
 ἐκεῖ συνέχεε Κύριος ὁ Θεὸς τὰ χεῖλη πάσης τῆς γῆς, καὶ
 ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτούς. Ἀμφότερα ἡ τοῦ τόπου προση-
 30 γορία σημαίνει μοι δοκεῖ, καὶ διὸ τὰς γλώσσας συνέχεε,
 καὶ αὐτόθεν τὴν διασπορὰν ὑπέμειναν.

17. Γεν. 11, 8.

18. Γεν. 11, 9.

όμοφωνία τοὺς ἐχάρισε τὴν συνύπαρξιν, ἔτσι ἢ διαίρεσις τῆς φωνῆς νὰ προετοιμάσῃ τὴν διασπορὰν αὐτῶν. Αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἰδίαν ὁμιλίαν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συγκατοικοῦν εἰς τὸ ἴδιον μέρος; «Καὶ διεσκορπίσεν αὐτούς», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐκεῖ εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν καὶ ἔπαυσαν πλέον νὰ οἰκοδομοῦν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον»¹⁷. Βλέπε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, εἰς πόσῃ ἀμηχανίαν τοὺς ἔρριψεν, διότι τοὺς ἔκανε νὰ ὁμοιάζουν μὲ παράφρονas. Ὁ μὲν ἕνας ἄλλο ἐζήτει, ὁ δὲ ἄλλος ἔφερεν ἄλλο καὶ ἔτσι ὅλη ἢ ἐπιχειρήσις ἦτο δι' αὐτοὺς ἀνώφελος. Διὰ τοῦτο «Καὶ ἔπαυσαν νὰ οἰκοδομοῦν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπεκλήθη τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς αὐτῆς, σύγχυσις· διότι ἐκεῖ ἐπέφερε σύγχυσιν ὁ Θεὸς εἰς τὰς γλώσσας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διεσκορπίσεν αὐτοὺς εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν»¹⁸.

Πρόσεξε πόσα κάνει, ὥστε ἡ ἐνθύμησις αὐτοῦ τοῦ γεγονότος νὰ παραμένῃ αἰώνιως. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἡ διαίρεσις τῶν γλωσσῶν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα. Διότι τὸ ὄνομα Φαλέκ, τὸ ὁποῖον ὁ Ἔβερ ἔδωσεν εἰς τὸν υἱὸν του σημαίνει χωρισμόν. Ἐπειτα τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς, διότι ὁ τόπος ὠνομάσθη σύγχυσις, δηλαδὴ Βαβυλῶν. Ἐπειτα μόνον ὁ Ἔβερ ἔμεινε νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ προηγουμένως, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ καθαρὸν σημεῖον τῆς διαιρέσεως. Εἶδες μὲ πόσα γεγονότα ἠθέλησε νὰ διασώσῃ τὴν ἀνάμνησιν καὶ νὰ μὴ λησμονηθῇ τὸ τότε συμβάν; Διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔπρεπεν ὁ πατὴρ νὰ λέγῃ τὴν αἰτίαν τῆς διαφορᾶς τῶν γλωσσῶν εἰς τὸν υἱὸν καὶ ὁ υἱὸς ἐζητοῦσεν ἀπὸ τὸν πατέρα νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ τόπου. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ τόπος ὠνομάσθη Βαβυλῶν, τὸ ὁποῖον σημαίνει σύγχυσις, διότι ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔφερε σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν ὄλων τῶν ἀνθρώπων καὶ διότι ἀπ' ἐκεῖ τοὺς διέσπειρεν. Καὶ τὰ δύο μοῦ φαίνεται πῶς σημαίνει ἡ ὀνομασία τοῦ τόπου καὶ ὅτι ἐπέφερε σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ διεσκορπίσθησαν.

5. Ἦκούσατε, ἀγαπητοί, πόθεν αὐτοῖς ἡ τῆς διασπορᾶς
 ὑπόθεσις γέγονε, καὶ τῶν γλωτιῶν ἡ διαίρεσις. Φύγωμεν,
 παρακαλῶ, τὴν μίμησιν, καὶ τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ παρασχε-
 θεῖσιν ἡμῖν εἰς δέον χρῆσώμεθα, καὶ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρω-
 5 πίτην ἐννοοῦντες οὕτω βουλευώμεθα, ὡς εἰκὸς ἀνθρώπους
 βουλεύσασθαι θνητοὺς τυγχάνοντας καὶ λογιζόμενοι τοῦ
 παρόντος βίου τὸ ἐπίκηρον, καὶ ὡς βραχὺς ὁ τῆς ζωῆς ἡ-
 μῶν χρόνος, πολλὴν ἑαυτοῖς παρηγοίαν προαποθώμεθα διὰ
 τῆς τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίας καὶ μὴ μόνον τῆς
 10 νησιείας τὴν ἐπίτασιν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπιδειξώ-
 μεθα, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνης δαφίλειαν καὶ προσευχᾶς ἐκ-
 τενεῖς. Καὶ γὰρ τῇ νησιείᾳ τὴν προσευχὴν ἀεὶ συνεξῆχθαι
 δεῖ. Καὶ ὅτι τοῦτο ἔστιν ἀληθές, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγον-
 τος: «Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ
 15 καὶ νησιείᾳ». Καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, «Προσευξάμε-
 νοι γάρ», φησί, «καὶ νησιεύσαντες παρέθεντο τῷ Κυρίῳ,
 εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν». Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος, «Μὴ ἀπο-
 σιθεεῖτε», φησὶν, «ἀλλήλους, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νησιείᾳ».
 Εἶδες πῶς δεῖται τῆς ἐπιτεῦθεν συμμαχίας ἡ νησιεία;
 20 Τότε γὰρ μάλιστα καὶ μετὰ νήψεως αἱ προσευχαὶ γίνονται,
 κορυφαίως τῆς διανοίας τυγχανούσης, καὶ οὐδενὶ βαρου-
 μένης, οὐδὲ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ τῆς τροφῆς φορτίου πιεζομέ-
 νης. Μέγα γὰρ ὄπλον ἡ εὐχή, μεγάλη ἀσφάλεια, μέγας θη-
 σαυρός, μέγας λιμὴν, ἄσυλον χωρίον μόνον ἐὰν νήφοιτες
 25 προσίωμεν τῷ Δεσπότῃ καὶ πανταχόθεν συνάγοντες ἑαυτῶν
 τὴν διάνοιαν, οὕτω τὴν πρόσοδον ποιῶμεθα μηδεμίαν παρεί-
 σδουσιν διδόντες τῷ ἐχθρῷ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας.
 Ἐπειδὴ γὰρ οἶδεν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον δυνάμεθα
 περὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς διαλεχθέντες καὶ τὰ ἡμαρτημένα
 30 ἐξαγορεύσαντες καὶ τὰ τραύματα τῷ ἰατρῷ δείξαντες, πολ-
 λῆς ἐπιτυχεῖν τῆς θεραπείας, τότε μάλιστα ἐφρίσταιται καὶ

19. Ματθ. 17, 21.

20. Πράξ. 14, 23.

21. Α΄ Κορ. 7, 5.

5. Ἠκούσατε, ἀγαπητοί, ἀπὸ ποῦ ἔλαβε χώραν ἡ διασπορὰ καὶ ἡ διαίρεσις τῶν γλωσσῶν. Ἄς ἀποφύγωμεν, παρακαλῶ, τὴν μίμησιν καὶ ἄς χρησιμοποιήσωμεν, ὅπως πρέπει, αὐτὰ ποῦ μᾶς ἐχάρισεν ὁ Θεὸς καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας νὰ σκεπτόμεθα, ὅπως ἀρμόζει νὰ σκέπτονται αὐτοὶ ποῦ εἶναι θνητοί. Σκεπτόμενοι δὲ τὸ εὐφθαρτον τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ὅτι εἶναι ὀλίγος ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μας νὰ προσφέρωμεν πολὺ θάρρος εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἐπιτέλεσιν καλῶν ἔργων. Καὶ ὄχι μόνον νὰ ἐντείνωμεν τὴν νηστείαν κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὴν πλουσίαν ἐλεημοσύνην καὶ τὰς ἐκτενεῖς προσευχάς. Καθ' ὅσον ἡ προσευχὴ πρέπει πάντοτε νὰ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν νηστείαν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀλήθεια, ἄκουσε τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει· «Τοῦτο τὸ γένος δὲν ἐξέρχεται παρὰ μόνον μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν»¹⁹. Καὶ πάλιν διὰ τοὺς ἀποστόλους λέγει· «Διότι ἀφοῦ ἐνήστευσαν καὶ προσηυχήθησαν ἀφιέρωσαν αὐτοὺς εἰς τὸν Κύριον εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον πιστεύσει»²⁰. Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· «Μὴ στερεῖτε», λέγει, «ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, παρὰ μόνον διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν»²¹. Εἶδες πῶς ἡ νηστεία ἔχει τὴν ἀνάγκην τῆς συμπράξεως μὲ τὴν προσευχὴν; Διότι τότε γίνονται αἱ προσευχαὶ μὲ προσοχὴν, μὲ καθαρὰν τὴν συνείδησιν καὶ χωρὶς κανένα θάρος καὶ οὔτε νὰ πιέζεται ἀπὸ τὸ πονηρὸν φορτίον τῆς τρυφῆς. Διότι εἶναι πολὺ μέγαλον ὄπλον ἡ προσευχή, μεγάλη ἀσφάλεια, μέγαλος θησαυρὸς, μέγαλος λιμὴν, ἀπληροῖαστος τόπος, μόνον ὅταν πλησιάζωμεν τὸν Κύριον μὲ νηφαλιότητα καὶ μὲ τεταμένην τὴν διάνοιαν, νὰ προσευχώμεθα δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δίδωμεν εἰς τὸν ἐχθρὸν δικαίωμα παρεμβάσεως εἰς τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γνωρίζει, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν πολλὴν θεραπείαν, ἀφοῦ συζητήσωμεν δι' αὐτὰ ποῦ μᾶς ἀπασχολοῦν καὶ ἀφοῦ ἐξομολογηθῶμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας καὶ δεῖξωμεν εἰς τὸν πνευματικὸν ἰατρὸν τὰ ψυχικὰ τραύματα, τότε κατ' ἐξοχὴν παρουσιάζεται καὶ κάνει

πάντα ποιῆ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἐκκροῦσαι ἡμᾶς καὶ εἰς ραθυμίαν ἐμβαλεῖν.

Διὸ νήφωμεν, παρακαλῶ, καὶ εἰδότες αὐτοῦ τὰς ἐπιβου-
 λὰς, μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον σπουδάζωμεν, ὥσαι εἰ
 5 παρόντα καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐσιῶτα ὀρῶντες, οὕτως
 αὐτὸν διακρούεσθαι, καὶ πάντα λογισμὸν διαταράττοντα ἡμῶν
 τὴν διάνοιαν ἀπωθεῖσθαι καὶ ὄλους ἑαυτοὺς συντείνειν καὶ
 ἀκριβῆ ποιεῖσθαι τὴν ἔντευξιν, ἵνα μὴ μόνον ἡ γλῶττι φθέρ-
 γηται, ἀλλὰ καὶ ἡ διάνοια συμβαίη τοῖς λεγομένοις. Ἐὰν
 10 γὰρ ἡ γλῶττι μὲν προσφέρῃ τὰ ῥήματα, ἡ δὲ διάνοια ἔξω
 ῥέμβηται, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν περιοκοποῦσα, τὰ κατὰ τὴν
 ἀγορὰν φανταζομένη, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται, τάχα δὲ καὶ
 πλείων ἢ κατάκριτοις. Εἰ γὰρ ἀνθρώπων προσιόντες ἰσαύτην
 ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπουδὴν, ὡς μηδὲ τοὺς πλησίον παρεσιῶ-
 15 τας πολλάκις ὄρᾶν, ἀλλὰ συντείνειν ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν,
 κάκεινον μόνον φαντάζεσθαι, ᾧ προσίωμεν πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ
 τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιεῖν ἡμᾶς χρῆ, καὶ συνεχῶς καὶ ἀδιαλεί-
 πτως ταῖς προσευχαῖς προσκαριτερεῖν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ
 Παῦλος γράφων ἔλεγε, «Προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ,
 20 προσεύχεσθαι καὶ ἐν πνεύματι μὴ γλώσση μόνον καὶ μετὰ
 ἀγρυπνίας διηγεκοῦς», φηοῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ,
 Ἐν πνεύματι. Πνευματικὰ γάρ, φηοῖν, ἔστω ὑμῶν τὰ αἰτή-
 ματα, νηφείτω ὁ λογισμὸς, συντεινέσθω ἡ διάνοια τοῖς λεγο-
 μένοις. Τοιαῦτα αἰτεῖσθε, οἷα εἰκὸς παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτεῖν,
 25 ἵνα καὶ τῶν αἰτουμένων ἐπιτύχητε καὶ εἰς αὐτὸ ἀγρυπνήτε
 διεγρηγορήμενοι, νήφοντες, ἐγρηγορότις τὴν διάνοιαν, μὴ χα-
 ομώμενοι, καὶ κνώμενοι, καὶ ὧδε κάκεισε τὸν λογισμὸν περι-
 γόμενοι, ἀλλὰ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν
 κατεργάζεσθε. «Μακάριος γὰρ», φηοῖν, «ὃς καταπήσσει πάν-
 30 τα δι' εὐλάβειαν».

22. Ἐφ. 6, 18.

23. Παροιμ. 28, 14.

τὰ πάντα καὶ μηχανεύεται τὰ πάντα, ὥστε νὰ μᾶς ἐμποδίση καὶ νὰ μᾶς ρίψη εἰς τὴν ἀδιαφορίαν.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπιβουλάς του νὰ φροντίζωμεν περισσότερον κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὡσὰν νὰ τὸν βλέπωμεν παρόντα ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἀποκρούωμεν καὶ νὰ ἐκδιώκωμεν κάθε σκέψιν πού διαταράσσει τὸν λογισμὸν μας καὶ νὰ προσέχωμεν μὲ ὄλην μας τὴν δύναμιν καὶ νὰ προσευχώμεθα, ὥστε νὰ μὴ ὀμιλῇ μόνον ἡ γλῶσσα, ἀλλὰ νὰ συμβαδίζῃ μαζί της καὶ ἡ διάνοια. Διότι ἐὰν μὲν λέγῃ ἡ γλῶσσα τοὺς λόγους καὶ ἡ διάνοια ρεμβάζῃ ἔξω, ἐξετάζουσα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν οἰκίαν, σκεπτομένη τὴν ἀγοράν, δὲν μᾶς ὀφελεῖ καθόλου, ἀλλ' ἀπεναντίας κατακρινόμεθα περισσότερον. Διότι ἐὰν ἐπιδεικνύωμεν τόσην προσοχὴν πλησιάζοντες κάποιον ἄνθρωπον, ὥστε πολλὰς φορὰς νὰ μὴ βλέπωμεν οὔτε αὐτούς, πού εὐρίσκονται πλησίον καὶ νὰ ἐντεινῶμεν τὴν προσοχὴν μας, ὥστε νὰ σκεπτόμεθα μόνον ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον πλησιάζομεν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ κάνωμεν τοῦτο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ προσκολλώμεθα εἰς αὐτὸν μὲ ἀδιαλείπτους προσευχάς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔγραφε καὶ ἔλεγε· «Προσευχόμενοι εἰς κάθε καιρὸν ἐν πνεύματι»²², ὅχι μὲ τὴν γλῶσσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ συνεχῆ ἀγρυπνίαν, λέγει, καὶ μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν μας, «ἐν Πνεύματι». Καὶ τὰ αἰτήματά μας πρέπει νὰ εἶναι πνευματικά, ἡ δὲ σκέψις μας νὰ εἶναι πάντοτε καθαρὰ καὶ ἡ διάνοιά μας νὰ εἶναι προσηλωμένη εἰς τὰ λεγόμενα. Νὰ ζητῆτε τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι φυσικὸν νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, οὕτως ὥστε νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ πού ζητεῖτε. Νὰ εἴσθε ἄγρυπνοι καὶ ἐν συναγερμῶ ψυχῆς, νηφάλιοι, μὲ τεταμένην τὴν διάνοιαν, χωρὶς νὰ ἀποχαυνώνεσθε καὶ νὰ ξύνεσθε καὶ περιφέροντες τὴν σκέψιν σας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ νὰ προετοιμάζετε τὴν σωτηρίαν σας μὲ φόβον καὶ τρόμον. «Διότι μακάριος», λέγει, «εἶναι ἐκεῖνος, πού φοβεῖται τὰ πάντα διὰ τὴν εὐλάβειαν»²³.

Μέγα αγαθὸν ἢ εὐχή. Εἰ γὰρ ἀνθρώπων τις διαλεγόμενος ἐναρέτιω, οὐ μικρὰν ἐξ αὐτοῦ καρποῦται τὴν ὠφέλειαν, ὁ Θεὸς διαλέγεσθαι καταξιωθεὶς πόσων οὐκ ἀπολαύσεται τῶν ἀγαθῶν; Ἡ γὰρ εὐχή διάλεξις ἐστὶ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Ἡδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ 5 διαλογία μου», τοῦτ' ἔστιν, ἡ διάλεξις μου ἡδεῖα φανεῖται τῷ Θεῷ. Μὴ γὰρ καὶ πρὶν ἢ αἰτήσωμεν, οὐκ ἠδύνατο παρασχεῖν; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀναμένει, ἵνα ἀφορμὴν λάβῃ παρ' ἡμῶν τοῦ δικαίως ἡμᾶς ἀξιῶν τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας. Κἂν 10 ἐπιτύχωμεν τοίνυν τῶν αἰτηθέντων, κἂν μὴ ἐπιτύχωμεν, παραμένωμεν τῇ αἰτήσει καὶ μὴ μόνον ἐπιτυγχάνοντες εὐχαριστιώμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες. Τὸ γὰρ ἀποτυχεῖν, ὅταν ὁ Θεὸς βούλει, οὐκ ἔλασσόν ἐστὶ τοῦ ἐπιτυχεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἡμεῖς τὰ συμφέροντα ἡμῖν οὕτως, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται. 15 Ὡστε οὖν κἂν ἐπιτύχωμεν, κἂν ἀποτύχωμεν, εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν.

Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν τὰ συμφέροντα; Παῦλος ὁ ἰσοσῦτος καὶ τηλικούτος, ὁ τῶν ἀπορορήτων ἐκείνων ἀξιωθεὶς, ἠγγόει τὰ μὴ συμφέροντα αἰτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐώρα ἐ- 20 αυτὸν κυκλοῦμενον ὑπὸ τῶν δεινῶν καὶ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν, ἠῤῥξαιτο τούτων ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις. «Τρίτον γάρ», φησί, «τὸν Κύριον» παρεκάλεσα. Τὸ δὲ Τρίτον, πολλάκις παρεκάλεσε, καὶ οὐκ ἐπέτυχεν. Ἰδόμεν οὖν πῶς διετέθη. Ἄρα μὴ ἐδυσχέρανεν; 25 Ἄρα ὀκνηρότερος γέγονεν; Ἄρα ἐνάρκησεν; Οὐχί. Ἀλλὰ τί φηοῖν; «Ἐἶπεν, Ἄρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Ἦ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Οὐ μόνον οὐκ ἠλευθέρωσεν αὐτὸν τῶν ἐπικειμένων λυπηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναπομένειν αὐτὸν

24. Ψαλμ. 103, 34.

25. Β' Κορ. 12, 8.

26. Β' Κορ. 12, 9.

Μεγάλο ἀγαθὸν ἢ προσευχή. Διότι ἔάν, συζητῶν κα-
 νεῖς μὲ ἐνάρετον ἄνθρωπον, ἀποκομίζῃ ἀπ' αὐτὸν ὄχι μι-
 κρὰν ὠφέλειαν, αὐτὸς ποῦ ἀξιῶνεται νὰ συζητῇ μὲ τὸν
 Θεὸν πόσα ἀγαθὰ δὲν θὰ ἀπολαύσῃ; Διότι ἡ προσευχή εἶναι
 συνομιλία μὲ τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουσε τὸν προ-
 φῆτην ποῦ λέγει, «Ἦδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ διαλογία μου»²⁴,
 δηλαδὴ ἡ συνομιλία ἃς φανῆ εὐχάριστος εἰς τὸν Θεόν. Διότι
 μήπως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς τὰ παραχωρήσῃ πρὶν τὰ ζη-
 τήσωμεν; Ἀλλὰ περιμένει διὰ τοῦτο, διὰ νὰ λάβῃ δηλαδὴ
 ἀφορμὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ ἀξιωθῶμεν δικαίως τὴν ὑπ' αὐ-
 τοῦ πρόνοιαν. Καὶ εἴτε λοιπὸν ἐπιτύχωμεν τὰ αἰτηθένια,
 εἴτε δὲν τὰ ἐπιτύχωμεν, νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν προσευ-
 χὴν καὶ νὰ μὴ εὐχαριστῶμεν μόνον, ὅταν ἐπιτυχάνωμεν,
 ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποτυχάνωμεν. Διότι καὶ ἡ ἀποτυχία, ὅταν
 θέλῃ ὁ Θεός, δὲν εἶναι χειροτέρα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν. Καθ' ὅ-
 σον ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τόσον τὰ συμφέροντά μας, ὅσον
 τὰ γνωρίζει αὐτός. Δι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ τὸν εὐχαρι-
 στῶμεν καὶ ὅταν ἐπιτυχάνωμεν αὐτὸ ποῦ ζητοῦμεν καὶ
 ὅταν ἀποτυχάνωμεν.

Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὰ συμ-
 φέροντά μας; Ὁ Παῦλος, ὁ τόσον μεγάλος καὶ τέτοιος ἄν-
 θρωπος, αὐτὸς ποῦ ἠξιώθη ἐκεῖνα τὰ ἀπερίγραπτα, δὲν ἐ-
 γνώριζε καὶ ἐζήτηε αὐτὰ ποῦ δὲν συνέφερον. Ἐπειδὴ δηλα-
 δὴ ἔβλεπεν, ὅτι περιεκυκλῶνετο ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς
 συνεχεῖς πειρασμούς, προσηυχήθη νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτὰ
 καὶ ὄχι μόνον μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλὰς φορές. Διότι λέγει
 «τρὶς φορές παρεκάλεσα τὸν Κύριον»²⁵. Μὲ τὸ νὰ λέγῃ δὲ
 τρεῖς φορές σημαίνει, ὅτι πολλὰς φορές παρεκάλεσεν, ἀλ-
 λά δὲν ἐπέτυχεν. Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν πῶς συμπεριφέρθη.
 Μήπως ἄρα γε ἐδυσφοροῦσε; μήπως ἔγινε περισσότερο ὀ-
 κνηρός; μήπως τὰ ἐγκατέλειπεν ὅλα; Ὁχι. Ἀλλὰ τί λέγει;
 «Μοῦ εἶπεν, εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου, διότι ἡ δύναμίς μου
 ἀποδεικνύεται τελεία εἰς τὴν ἀδυναμίαν»²⁶. Ὁχι μόνον δὲν
 τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰς ἐπικειμένας στενοχωρίας, ἀλλὰ καὶ

Μέγα αγαθὸν ἢ εὐχή. Εἰ γὰρ ἀνθρώπων τις διαλεγόμενος ἐναρέτιω, οὐ μικρὰν ἐξ αὐτοῦ καρποῦται τὴν ὠφέλειαν, ὁ Θεὸς διαλέγεσθαι καταξιωθεὶς πόσων οὐκ ἀπολαύσεται τῶν ἀγαθῶν; Ἡ γὰρ εὐχή διάλεξις ἐστὶ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Ἡδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ 5 διαλογία μου», τοῦτ' ἐστὶν, ἡ διάλεξις μου ἡδεῖα φανεῖται τῷ Θεῷ. Μὴ γὰρ καὶ πρὶν ἢ αἰτήσωμεν, οὐκ ἠδύνατο παρασχεῖν; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀναμένει, ἵνα ἀφορμὴν λάβῃ παρ' ἡμῶν τοῦ δικαίως ἡμᾶς ἀξιῶν τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας. Κἂν 10 ἐπιτύχωμεν τοίνυν τῶν αἰτηθέντων, κἂν μὴ ἐπιτύχωμεν, παραμένωμεν τῇ αἰτήσει καὶ μὴ μόνον ἐπιτυχάνοντες εὐχαριστιώμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποτυχάνοντες. Τὸ γὰρ ἀποτυχεῖν, διὰ τὸν Θεὸς βούλεται, οὐκ ἔλασσόν ἐστὶ τοῦ ἐπιτυχεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἴσομεν ἡμεῖς τὰ συμφέροντα ἡμῖν οὕτως, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται. 15 Ὡστε οὖν κἂν ἐπιτύχωμεν, κἂν ἀποτύχωμεν, εὐχαριστεῖ ὀφείλομεν.

Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἡμεῖς οὐκ ἴσομεν τὰ συμφέροντα; Παῦλος ὁ ἰσοῦτος καὶ τηλικούτος, ὁ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀξιωθεὶς, ἠγγόει τὰ μὴ συμφέροντα αἰτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα ἐ- 20 αυτὸν κυκλούμενον ὑπὸ τῶν δεινῶν καὶ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν, ἠῤῥξαιτο τοῦτων ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις. «Τρίτον γάρ», φησί, «τὸν Κύριον» παρεκάλεσα. Τὸ δὲ Τρίτον, πολλάκις παρεκάλεσε, καὶ οὐκ ἐπέτυχεν. Ἴδωμεν οὖν πῶς διετέθη. Ἄρα μὴ ἐδυσχέρανεν; 25 Ἄρα ὀκνηρότερος γέγονεν; Ἄρα ἐνάρκησεν; Οὐχί. Ἀλλὰ τί φησιν; «Ἐἶπεν, Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Ἦ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Οὐ μόνον οὐκ ἠλευθέρωσεν αὐτὸν τῶν ἐπικειμένων λυπηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναπομένειν αὐτὸν

24. Ψαλμ. 103, 34.

25. Β' Κορ. 12, 8.

26. Β' Κορ. 12, 9.

Μεγάλο ἀγαθὸν ἢ προσευχή. Διότι ἔάν, συζητῶν κα-
 νεῖς μὲ ἐνάρετον ἄνθρωπον, ἀποκομίζῃ ἀπ' αὐτὸν ὄχι μι-
 κρὰν ὠφέλειαν, αὐτὸς ποὺ ἀξιῶνεται νὰ συζητῇ μὲ τὸν
 Θεὸν πόσα ἀγαθὰ δὲν θὰ ἀπολαύσῃ; Διότι ἡ προσευχὴ εἶναι
 συνομιλία μὲ τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουσε τὸν προ-
 φῆτην ποὺ λέγει, «Ἦδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ διαλογία μου»²⁴,
 δηλαδὴ ἡ συνομιλία ἃς φανῆ εὐχάριστος εἰς τὸν Θεόν. Διότι
 μήπως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς τὰ παρακωρήσῃ πρὶν τὰ ζη-
 τήσωμεν; Ἀλλὰ περιμένει διὰ τοῦτο, διὰ νὰ λάβῃ δηλαδὴ
 ἀφορμὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ ἀξιωθῶμεν δικαίως τὴν ὑπ' αὐ-
 τοῦ πρόνοιαν. Καὶ εἴτε λοιπὸν ἐπιτύχωμεν τὰ αἰτηθέντα,
 εἴτε δὲν τὰ ἐπιτύχωμεν, νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν προσευ-
 χὴν καὶ νὰ μὴ εὐχαριστῶμεν μόνον, ὅταν ἐπιτυχάνωμεν,
 ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποτυχάνωμεν. Διότι καὶ ἡ ἀποτυχία, ὅταν
 θέλῃ ὁ Θεός, δὲν εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν. Καθ' ὅ-
 σον ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τόσον τὰ συμφέροντά μας, ὅσον
 τὰ γνωρίζει αὐτός. Δι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ τὸν εὐχαρι-
 στῶμεν καὶ ὅταν ἐπιτυχάνωμεν αὐτὸ ποὺ ζητοῦμεν καὶ
 ὅταν ἀποτυχάνωμεν.

Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὰ συμ-
 φέροντά μας; Ὁ Παῦλος, ὁ τόσον μεγάλος καὶ τέτιος ἄν-
 θρωπος, αὐτὸς ποὺ ἠξιώθη ἐκεῖνα τὰ ἀπερίγραπτα, δὲν ἐ-
 γνώριζε καὶ ἐζήτηε αὐτὰ ποὺ δὲν συνέφερον. Ἐπειδὴ δηλα-
 δὴ ἔβλεπεν, ὅτι περιεκυκλῶνετο ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς
 συνεχεῖς πειρασμούς, προσηυχήθη νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτὰ
 καὶ ὄχι μόνον μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλὰς φορές. Διότι λέγει
 «τρὲς φορές παρεκάλεσα τὸν Κύριον»²⁵. Μὲ τὸ νὰ λέγῃ δὲ
 τρεῖς φορές σημαίνει, ὅτι πολλὰς φορές παρεκάλεσεν, ἀλ-
 λά δὲν ἐπέτυχεν. Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν πῶς συμπεριφέρθη.
 Μήπως ἄρα γε ἐδυσφοροῦσε; μήπως ἔγινε περισσότερο ὀ-
 κνηρός; μήπως τὰ ἐγκατέλειπεν ὅλα; Ὁχι. Ἀλλὰ τί λέγει;
 «Μοῦ εἶπεν, εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου, διότι ἡ δύναμίς μου
 ἀποδεικνύεται τελεία εἰς τὴν ἀδυναμίαν»²⁶. Ὁχι μόνον δὲν
 τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰς ἐπικειμένας στενοχωρίας, ἀλλὰ καὶ

εἶπασε. Ναί· ἀλλὰ πόθεν δῆλον δι' οὐκ ἐδυσχέρανεν; Ἐκουε Παύλου λέγοντος, ἐπειδὴ ἔμαθε τὰ δοκοῦντα τῷ Δεσπότῃ· «Ἡδίστα οὖν καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου».

Οὐ μόνον, φησί, λοιπὸν ἀπαλλαγῆναι οὐκ ἐπιζητῶ, ἀλλὰ
 5 καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἡδονῆς καυχῆσομαι ἐπὶ τούτοις. Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; εἶδες πόθον τὸν περὶ τὸν Θεόν; Ἐκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ, οὐκ οἶδαμεν». Οὐχ οἶδόν τε, φησὶν, ἀνθρώπους ἡμᾶς ὄντας εἰδέναί πάντα ἀκριβῶς. Δεῖ οὖν παραχωρεῖν τῷ δημιουργῷ τῆς ἡμε-
 10 τέρας φύσεως, κάκεινα μετὰ χαρᾶς δέχεσθαι καὶ πολλῆς τῆς ἡδονῆς, ἅπερ αὐτὸς δοκιμάσει, καὶ μὴ πρὸς τὴν ὄψιν τῶν γινομένων ὄραν, ἀλλὰ πρὸς τὰ δοκοῦντα τῷ Δεσπότῃ. Ὁ γὰρ εἰδὼς τὸ συμφέρον μᾶλλον ἡμῶν, αὐτὸς οἶδε καὶ ὅπως δεῖ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν μεθοδεῦσαι.

15 6. Ἡμῶν τοίνυν ἐν ἔργον ἔσιω, τὸ διηνεκῶς ταῖς προσευχαῖς προσκαριτερεῖν καὶ μὴ ἀσχάλλειν πρὸς τὴν βραδυτήτα, ἀλλὰ πολλὴν τὴν μακροθυμίαν ἐπιδεικνυσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἀναρεύων ἡμῶν πρὸς τὰς αἰτήσεις ὑπεριτίθεται, ἀλλὰ σοφίζόμενος ἡμῶν τὴν προσεδόξαν καὶ βουλόμενος ἡμᾶς διηνεκῶς
 20 πρὸς ἑαυτὸν ἐφέλκεσθαι. Ἐπεὶ καὶ παιτρὸς φιλόσοφος αἰτούμενος πολλάκις παρὰ τοῦ παιδὸς οὐκ ἐπινεύει, οὐχὶ μὴ βουλόμενος δοῦναι, ἀλλὰ τοῦ παιδὸς τὴν προσεδόξαν διὰ τούτου ἐπισπῶμενος. Ταῦτα δὲ γινώσκοντες, μηδέποτε ἀπαγορεύομεν, μηδὲ διαλείπωμεν προσιόντες, καὶ τὰς ἰκετηρίας
 25 ποιοῦμενοι. Εἰ γὰρ τὸν ὤμον ἐκεῖνον καὶ ἀπηνῆ δικαστὴν καὶ μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενον ἢ προσεδόξια τῆς γυναικὸς ἐξεβιάσαιο, καὶ ἐξεκαλέσαιο εἰς τὴν ἑαυτῆς ἀντίληψιν· πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς, οὐ βουλευθήμεν ἐκείνην μιμήσασθαι τὴν γυναῖκα, τὸν ἡμέρον καὶ φιλόανθρωπον ἡμῶν Δεσπότην, τὸν εὐ-

27. Β' Κορ. 12, 9.

28. Ρωμ. 8, 26.

τὸν ἄφησε νὰ τὰς ὑπομένῃ. Ναί, ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ φαίνεται, ὅτι δὲν ἐδυσσασχέτησεν; Ἔκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει, ὅταν ἔμαθεν αὐτὰ ποὺ ἐσκέπτετο ὁ Κύριος· «Εὐχαρίστως λοιπὸν θὰ καυχηθῶ διὰ τὰς ἀσθενείας μου»²⁷.

Ἔτσι μόνον, λέγει, δὲν ἐπιζητῶ νὰ ἀπαλλαγῶ, ἀλλὰ καὶ θὰ καυχηθῶ μὲ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν δι' αὐτά. Εἶδες ψυχὴν εὐγνώμονα; Εἶδες θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν; Ἔκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «διότι τὸ νὰ προσευχηθῶμεν, ὅπως πρέπει, δὲν γνωρίζομεν»²⁸. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡμεῖς, λέγει, ἐνῶ εἴμεθα ἄνθρωποι νὰ γνωρίζωμεν τὰ πάντα ἀκριβῶς. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεώς μας καὶ νὰ δεχώμεθα μὲ χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν πολλὴν αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς δοκιμάζει, καὶ νὰ μὴ βλέπωμεν πρὸς αὐτὰ ποὺ φαίνονται, ὅτι γίνονται, ἀλλὰ πρὸς αὐτὰ ποὺ ὁ Κύριος σχεδιάζει. Διότι αὐτὸς γνωρίζει καλύτερον τὸ συμφέρον μας, αὐτὸς γνωρίζει, πῶς πρέπει νὰ κανονίσῃ τὴν σωτηρίαν μας.

6. Ἰδικὸν μας ἔργον λοιπὸν νὰ εἶναι τὸ νὰ ἐπιμένωμεν πάντοτε κατὰ τὴν προσευχὴν καὶ νὰ μὴ ἀδημονοῦμεν διὰ τὴν ἀργοπορίαν, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πολλὴν ὑπομονήν. Καθ' ὅσον δὲν ἀργοπορεῖ διότι θὰ ἀπορρίψῃ τὰς αἰτήσεις μας, ἀλλ' ἐπειδὴ σκέπτεται νὰ μᾶς κάνῃ νὰ ἐπιδοθῶμεν περισσότερον καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς προσελκύσῃ περισσότερον πρὸς αὐτόν. Διότι καὶ ὁ φιλόστοργος πατήρ, ὅταν τοῦ ζητηῖται κάτι ἀπὸ τὸν υἱόν του, δὲν συγκατανεύει, ὅχι ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ δώσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνεχῆ παράκλησιν τοῦ υἱοῦ. Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν λοιπὸν αὐτά, νὰ μὴ ἀποκάμωμεν ποτέ, οὔτε νὰ παύωμεν νὰ πλησιάζωμεν πρὸς αὐτόν καὶ νὰ ἀναπέμπωμεν τὰς προσευχάς. Διότι ἐὰν ἡ συνεχὴς παρουσία καὶ παράκλησις ἔκανε τὸν σκληρὸν ἐκεῖνον καὶ ἀπάνθρωπον δικαστήν, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν Θεὸν δὲν ἐφοβεῖτο, καὶ τὸν ἐκάλεσε πρὸς βοήθειάν της, ἡ ἐπιμονὴ τῆς γυναικός, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς δὲν θὰ προσελκύσωμεν, τὸν ἡμέτερον καὶ φιλόανθρωπον Κύριόν μας, τὸν φιλεῦπλα-

σπλαγγρον, καὶ ἐπιτρέχοντα ἡμῶν τῆ σωτηρίᾳ ἐκκαλεσόμεθα
πρὸς τὴν οἰκείαν ἀντίληψιν;

Παιδεύσωμεν τοίνυν ἑαυτοὺς δυσάποσπάσιως ἔχειν καὶ
διηνεκῶς ταῖς προσευχαῖς προσηλωθῆναι, καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ
5 ἐν νυκτί, καὶ μᾶλλον ἐν νυκτί, ὅτε οὐδεὶς ὁ ἐνοχλῶν, ὅτε πολ-
λὴ τῶν λογισμῶν ἢ γαλήνη, ὅτε πολλὴ ἢ ἡσυχία, καὶ ταραχῆς
ἐκτὸς τὸ δωμάτιον, οὐδενὸς ὄντιος τοῦ ἐκκροῦσαι δυναμένοι,
καὶ ἀποσιῆσαι τῆς προσόδου, ὅτε συνηρμένη τυγχάνουσα ἢ διά-
νοια πάντα μετὰ ἀκριθείας ἀναθέσθαι δύναται τῷ τῶν ψυχῶν
10 ἱατρῷ. Εἰ γὰρ ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὁ βασιλεὺς ὁμοῦ καὶ προ-
φήτης, ὑπὸ τοσοῦτων ὀχλούμενος πραγμάτων, καὶ ἀλουργίδα
καὶ διάδημα περικείμενος ἔλεγε· «Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην
τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου»·
τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ τὸν ἰδιωτικὸν καὶ ἀπράγμονα βίον
15 μειόντες, καὶ μηδὲ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ ποιοῦντες; Ἐπειδὴ γὰρ
ἐν ἡμέρᾳ πολλὰ εἶχεν αὐτὸν τὰ περιοπῶντα καὶ πολὺς ἦν ὁ
τῶν πραγμάτων ὄχλος καὶ πολλὴ ἢ ταραχὴ, καὶ καιρὸν οὐχ
ἠύρισκεν ἐπιτήδειον ἑαυτῷ πρὸς τὴν ἰοιαύτην πρόσσodon, τὸν
τῆς ἀνέσεως καιρὸν, ὃν ἕτεροι ὕπνου ποιοῦνται καιρὸν ἐπὶ
20 τῶν ἀπαλῶν σιρωμάτων κατακεκλιμένοι, καὶ ὧδε κἀκεῖσε
περισιροφόμενοι, ὁ βασιλεὺς, ὁ τοσαύτην ἀραδεδεμένος φρον-
τίδα, προσόδου καιρὸν ἐποιεῖτο, καὶ ἰδίαν τῷ Θεῷ διαλε-
γόμενος, καὶ εἰλικρινεῖς καὶ συντειαμένας τὰς εὐχὰς ποιού-
μενος, ἦνυεν ἄπερ ἠθελε· καὶ διὰ τῶν προσευχῶν τούτων
25 τοὺς πολέμους κατώρθου, τροπαιὸν ἰστιάς, καὶ νίκας νίκαις
συνάπιων. Εἶχε γὰρ ὄπλον ἀχείρωτον, τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν,

χνον καὶ προστρέχοντα διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ μμηθῶμεν ἐκείνην τὴν γυναῖκα;

Ἄς μάθωμεν λοιπὸν νὰ εἴμεθα συνδεδεμένοι ἀναποσπάστως καὶ νὰ προσηλωνώμεθα εἰς τὰς προσευχάς, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, καὶ κατὰ τὴν νύκτα, καὶ περισσότερο κατὰ τὴν νύκτα, ὅταν κανεὶς δὲν μᾶς ἐνοχλῆ, ὅταν ὁ λογισμὸς μας ἔχη γαλήνην, ὅταν ὑπάρχη πολλὴ ἡσυχία καὶ εἰς τὸ δωμάτιον ὑπάρχη ἡρεμία, διότι κανεὶς δὲν ὑπάρχει πού νὰ δύναται νὰ μᾶς διακόψῃ καὶ νὰ μᾶς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν προσέλευσιν πρὸς τὴν προσευχήν, τότε πού θὰ εἶναι συγκεντρωμένος ὁ νοῦς καὶ θὰ ἠμπορῆ νὰ τὰ ἐκθέσῃ ὅλα εἰς τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν. Διότι, ἐὰν ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὁ βασιλεὺς μαζὶ καὶ προφήτης, ἐνῶ ἠνοχλεῖτο ἀπὸ τόσα πράγματα καὶ περιεβάλλετο μὲ ἀλουργίδα καὶ διάδημα, ἔλεγε, «Τὸ μεσονύκτιον ἐσηκωνόμουν διὰ νὰ προσευχηθῶ καὶ νὰ σὲ εὐχαριστήσω διὰ τὰς δικαίας κρίσεις σου»²⁹, τί θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ζῶμεν θίον ἰδιωτικὸν καὶ χωρὶς πολλὰς φροντίδας καὶ οἱ ὅποιοι δὲν κάμνομεν τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον; Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατὰ τὴν ἡμέραν πολλὰ ἦσαν αὐτὰ πού ἀπέσπων τὴν προσοχὴν του, καὶ ἐπειδὴ ἦσαν πολλὰ τὰ πράγματα, πού τὸν ἠνώχλουν καὶ μεγάλη ἡ ταραχὴ καὶ δὲν εὔρισκε κατάλληλον χρόνον διὰ νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν προσευχήν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναπαύσεως, κατὰ τὸν ὁποῖον ἄλλοι κοιμῶνται ἐπάνω εἰς τὰ μαλακὰ στρώματα καὶ περιφέρονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὁ βασιλεὺς πού εἶχεν ἀναλάβει τόσας φροντίδας, ἐχρησιμοποιοῦσε τὸν καιρὸν αὐτόν, διὰ νὰ σπεύσῃ νὰ προσευχηθῆ, διὰ νὰ συζητήσῃ ἰδιαιτέρως μὲ τὸν Θεόν. Καὶ προσευχὰς εἰλικρινεῖς καὶ θερμὰς ἀναπέμπτων, ἐπετύχχανεν αὐτὰ τὰ ὅποια ἐπεθύμει. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν προσευχῶν ἐκέρδιζε τοὺς πολέμους καὶ ἔστηνε τρόπαιον συνάπτων ἀλλεπαλλήλους νίκας. Διότι εἶχεν ἀκατάβλητον ὄπλον, τὴν ἐκ τῶν ἄνω συμμαχίαν, ἣ ὅποια εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀρκετὴ ὄχι μόνον εἰς τοὺς πολέμους τῶν ἀν-

οὐ πρὸς τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων πολέμους ἀρκέσαι δυναμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τῶν δαιμόνων φάλαγγας.

Τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, οἱ ἰδιῶται τὸν βασιλέα, τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον βίον μειόντες τὸν ἐν ἄλουρ-
 5 γίδι καὶ διαδήματι τὸν τῶν μοναχῶν βίον ὑπερακοντίσαντα.
 Ἔκκουε γὰρ πάλιν αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος· «Ἐγεννήθη τὰ δάκρυνά μου ἐμοὶ ἄριστος ἡμέρας καὶ νυκτός». Εἶδες ψυχὴν ἐν διηγεκῆ κατανύξει τυγχάνουσαν; Ἡ τροφή μου, φησί, ὁ ἄριστος μου, ἡ ἐστίασίς μου οὐδὲν ἕτερον ἦν, ἢ τὰ δάκρυνά μου
 10 ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ. Καὶ πάλιν, «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμαῶ μου, λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου». Τί ἐροῦμεν ἡμεῖς ἢ τί ἀπολογησώμεθα, οὐδὲ τὴν ἴσην τῷ βασιλεῖ τῷ ὑπὸ τοσοῦτων πραγμάτων περισπωμένῳ κατάνυξιν ἐπιδείξασθαι βουλόμενοι; Τί γάρ, εἶπέ μοι, τῶν ὄφθαλμῶν ἐκείνων
 15 ὠραιότερον τῶν ὑπὸ τῆς συνεχείας τῶν δακρῶν, καθάπερ ὑπὸ μαργαριτῶν τινῶν, κεκαλλωπισμένων;

Εἶδες τὸν βασιλέα καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ δακρῶν καὶ εὐχαῖς ἐαντὸν ἐκδεδωκότα ἕρα καὶ τὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον ἐν δεσμοτηρίῳ καθειρογμένον καὶ τοὺς πόδας ἔ-
 20 χορτα ἐν τῷ ξύλῳ προσδεδεμένους ἅμα τῷ Σίλα καὶ διὰ πάσης τῆς νυκτός προσευχόμενον, οὔτε ὑπὸ τῆς ὀδύνης, οὔτε ὑπὸ τῶν δεσμῶν κωλυόμενον, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον πολὺν καὶ θερμότερον τὸν πόθον ἐπιδεικνύμενον τὸν περὶ τὸν Δεσπότην· «Παῦλος γάρ», φησί, «καὶ Σίλας κατὰ τὸ μεσονύκτιον προσευ-
 25 χόμενοι ὑμῶν τὸν Θεόν». Ὁ Δαυὶδ ἐν βασιλείᾳ καὶ διαδήματι δακρῶν καὶ εὐχαῖς ἅπαντα τὸν βίον κατηγάλλισκεν ὁ ἀπόστολος, ὁ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀρπαγείς, ὁ τῶν ἀπορρήτων ἀξιωθὲς μυστηρίων, ἐν δεσμοῖς τυγχάνων κατὰ τὸ μέσον τῆς νυκτός προσευχάς καὶ ὕμνους ἀνέφερε τῷ Δεσπότη· καὶ
 30 ὁ βασιλεὺς μεσονύκτιον ἐξεγερόμενος ἐξωμολογεῖτο, καὶ οἱ

30. Ψαλμ. 41, 4.

31. Ψαλμ. 6, 7.

32. Πράξ. 16, 25.

θρώπων, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν φαλάγγων τῶν δαιμόνων.

Αὐτὸν λοιπὸν ἄς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς, ἄς μιμούμεθα ἡμεῖς οἱ ἰδιῶται τὸν βασιλέα, ἡμεῖς οἱ ὅποιοι ζῶμεν βίον ἀπράγμονα καὶ ἥσυχον ἄς μιμούμεθα αὐτὸν ποῦ μὲ τὴν ἀλουργίδα καὶ τὸ διάδημα ὑπερέβη καὶ τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Διότι ἄκουσε αὐτὸν πάλιν ἄλλοῦ νὰ λέγῃ· «Τὰ δάκρυά μου ἔγιναν τροφή ἡμέραν καὶ νύκτα»³⁰. Εἶδες ψυχὴν ποῦ εὐρίσκετο συνεχῶς εἰς κατάνυξιν; Ἡ τροφή μου, λέγει, ὁ ἄρτος μου, τὸ γεῦμα μου, δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ τὰ δάκρυά μου κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν. Καὶ πάλιν· «ἀπέκαμον ἀπὸ τὸν ἀναστεναγμὸν μου, κάθε νύκτα νὰ πλημμυρίζω τὴν κλίνην μου μὲ δάκρυα»³¹. Τί θὰ εἴπωμεν ἡμεῖς, ἢ πῶς θὰ ἀπολογηθῶμεν, ὅταν δὲν θέλωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν ἴσῃν κατάνυξιν μὲ τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἠσχολεῖτο μὲ τόσα πράγματα; Διότι, εἶπέ μου, τί εἶναι ὠραιότερον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνους οἱ ὅποιοι συνέχονται ἀπὸ δάκρυα, ὡσὰν νὰ εἶναι στολισμένοι μὲ μαργαρίτας;

Εἶδες τὸν βασιλέα νὰ προσκολλᾶται εἰς τὰς προσευχὰς ἡμέραν καὶ νύκτα μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του. Τώρα βλέπε καὶ τὸν διδάσκαλον τῆς οἴκουμένης, ὁ ὁποῖος ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἶχε δεμένους τοὺς πόδας του μαζὶ μὲ τὸν Σίλαν εἰς τὸ ξύλον, νὰ προσεύχεται καθ' ὅλην τὴν νύκτα χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται οὔτε ἀπὸ τὸν πόνον, οὔτε ἀπὸ τὰ δεσμά, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας αὐτῶν νὰ δεικνύῃ περισσοτέραν καὶ πῶς θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον, διότι λέγει «Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἔψαλλον ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν προσευχόμενοι»³². Ὁ Δαβὶδ βασιλεὺς ὢν καὶ διάδημα φέρων ἐπερνοῦσε τὴν ζωὴν του μὲ δάκρυα καὶ προσευχὰς. Ὁ Ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἠρπάγη εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν, καὶ ἠξιώθη νὰ ἰδῇ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια, ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τὰ δεσμά κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἀνέπεμψε προσευχὰς καὶ ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ὁ βασιλεὺς, ἀφοῦ ἐσηκώνητο κατὰ τὸ μεσονύκτιον, προσήυχετο, καὶ οἱ ἀπό-

ἀπόστολοι κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐκτενεῖς τὰς προσευχὰς καὶ τοὺς ὕμνους ἐποιοῦντο.

Τούτους μιμησώμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν προσευχῶν τειχιζόμεν ἡμῶν τὴν ζωὴν, καὶ μηδὲν ἡμῖν ποιε
 5 κώλυμα γενέσθω. Οὐδὲν γὰρ ἔστιν ἡμῖν τὸ δυνάμερον ἐμπο-
 δίσαι, ἐὰν νήφωμεν. Μὴ γὰρ τόπου χρῆζομεν, ἢ καιροῦ; Πᾶς
 τόπος, πᾶς καιρὸς ἐπιτήδειος ἡμῖν πρὸς τὴν τοιαύτην πρόσοδον.
 Ἄκουε γὰρ πάλιν αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης λέ-
 γοντος· «Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντες δοίους χεῖρας χωρὶς
 10 ὁργῆς καὶ διαλογισμοῦ». Ἄν τὴν διάνοιαν ἔχῃς καθαρεύου-
 σαν τῶν αἰσθητῶν παθῶν, κἂν ἐν ἀγορᾷ ᾦς, κἂν ἐν οἰκίᾳ,
 κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐν δικαστηρίῳ παρεσιῶς, κἂν ἐν θαλάσῃ,
 κἂν ἐν πανδοχείῳ, κἂν ἐπ' ἐργαστηρίῳ ἢ ἑσπηκίῳ, κἂν ὄ-
 15 πουμερ ᾖς, δυνήσῃ τὸν Θεὸν καλέσας ἐπιτυχεῖν τῆς αἰτή-
 σεως. Ὅπερ εἰδότες, παρακαλῶ, μετὰ τῆς νησιείας καὶ τῆς
 προσευχῆς τὴν ἀκριβείαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν ἐντεῦθεν
 συμμαχίαν ἑαυτοῖς κατασκευάσωμεν ἵνα τῆς παρ' αὐτοῦ ρο-
 πῆς ἀξιούμενοι, καὶ τὸν παρόντα βίον εὐαρέστως αὐτῷ δια-
 20 γάρωμεν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι φιλανθρωπίας τινὸς ἀξιοθῶμεν,
 χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ'
 οὗ τοῦ Πατρὸς, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, ᾠν
 καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στολοι κατὰ τὸ μεσονύκτιον προσήχοντο καὶ ὕμνουں ἐκτε-
νῶς τὸν Θεόν.

Ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς καὶ ἄς περιφρουροῦ-
μεν τὴν ζωὴν μας μὲ τὰς συνεχεῖς προσευχὰς καὶ νὰ μὴ
μᾶς ἐμποδίσῃ τίποτε. Διότι, ἐὰν ἀγρυπνῶμεν, τίποτε δὲν
ἔμπορεῖ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ. Μήπως ὅμως χρειαζόμεθα τόπον
ἢ καιρόν; Κάθε τόπος, κάθε καιρὸς εἶναι κατάλληλος, διὰ
νὰ σπεύσωμεν πρὸς τὴν προσευχὴν. Ἄκουσε ὅμως πάλιν
τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης, ὁ ὁποῖος λέγει «Εἰς κάθε
τόπον σηκώνοντες ἀγίας χεῖρας χωρὶς ὀργὴν καὶ ἀμφιβο-
λίαν»²². Ἐὰν ἔχῃς καθαρὰν τὴν συνείδησίν σου ἀπὸ τὰ
παράλογα πάθη, εἴτε εἶσαι εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε εἰς τὴν οἰ-
κίαν, εἴτε εἰς τὴν ὁδόν, εἴτε παρευρίσκεσαι εἰς τὸ δικαστή-
ριον, εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε εἰς πανδοχεῖον, εἴτε εὐρί-
σκεσαι εἰς ἐργαστήριον καὶ ὁπουδήποτε καὶ ἂν εἶσαι, θὰ
ἔμπορέσης νὰ ἐπικαλεσθῆς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ἀ-
κριβῶς γνωρίζοντες, παρακαλῶ, μαζὶ μὲ τὴν νηστείαν νὰ
ἐπιδείξετε καὶ τὴν ἀκριβῆ προσευχὴν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν
ἀπ' ἐδῶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας τὴν συμπαράστασιν, ὥστε ἀ-
φοῦ γίνωμεν ἄξιοι τῆς βοηθείας του, καὶ τὸν παρόντα βίον
νὰ ζήσωμεν μὲ εὐαρέσκειαν πρὸς αὐτόν, καὶ κατὰ τὸν μέλ-
λοντα νὰ ἀξιωθῶμεν κάποιας φιλανθρωπίας μὲ τὴν εὐσπλα-
χνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου
εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει
ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ

(Γεν. 11, 31 - 12, 6)

«Καὶ ἔλαβε Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχώρ τοὺς
υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν Λῶι τὸν υἱὸν Ἄρραν τοῦ υἱοῦ
5 αὐτοῦ, καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην αὐτοῦ, γυναῖκα
δὲ Ἄβραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ
τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, πορευθῆναι εἰς γῆν τῶν
Χανααίων· καὶ ἦλθεν ἕως Χαρράν, καὶ κατώκη-
σεν ἐκεῖ».

- 10 1. Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, ὅτι τε μεθ' ἡδονῆς ἐδέξα-
σθε χθὲς τοὺς περὶ τῆς εὐχῆς λόγους καὶ ὅτι μετὰ ἰσοσύνης
σπουδῆς συνιρέχετε περὶ τὴν ἀκρόβαιον. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς
προθυμοτέρους ἀπεργάζεσθαι καὶ παρασκευάζει δαφιλεσιτέραν
ὑμῖν παραιθέναί τὴν ἐστίασιν ταύτην τὴν πνευματικὴν. Ἐ-
15 πει καὶ γηρόνος, ἐπειδὴν ἴδῃ τὴν ἄρουραν καὶ τὰ καταβαλλό-
μενα σπέρματα πολλαπλάσια δεικνύουσαν καὶ κομῶντα τὰ
λήϊα, οὐ παύεται τὰ παρ' ἑαυτοῦ καθ' ἐκάστην εἰσφέρων
καὶ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιούμενος καὶ περιοκοπῶν
καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, μὴ πού τι λυμῆνται τοῖς πόνοις
20 αὐτοῦ. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ γὰρ ὄρων ὑμῶν τὴν ἄρουραν
ταύτην τὴν πνευματικὴν οὕτω θάλλουσαν καὶ τὸν πνευματι-
κὸν τοῦτον σπόρον τοῖς τῆς διανοίας κόλλοις παρακαταιθέ-
μενον, ὁμοῦ καὶ χαίρω καὶ εὐφραίνομαι καὶ πολὺν ἔχω τὸν
ἀγῶνα, εἰδὼς τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπιβούλου τῆς σωτηρίας τῆς
25 ἡμετέρας τὴν πονηρίαν. Καθάπερ γὰρ οἱ κατὰ θάλατταν πει-
ραιαί, ἐπειδὴν ἴδωσι ναῦν πολλῶν φορτίων πεπληρωμένην
καὶ πλοῦτον ἄφατον ἐπαγομένην, τότε μάλιστα πολλὴν τὴν
ἐπιβουλὴν ἐπιδείκνυνται, ὅσοι πάντα καταδῦσαι τὸν φόρτον

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ

(Γεν. 11, 31 - 12, 6)

«Καὶ ἔλαβεν ὁ Θάβρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχωρ τοὺς υἱοὺς του καὶ τὸν ἐγγονόν του Λώτ, υἷόν τοῦ υἱοῦ του Ἄρράν, καὶ τὴν Σάρραν τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ υἱοῦ του Ἄβραμ, καὶ ἔβγαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων διὰ νὰ μεταβοῦν καὶ κατοικήσουσιν εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἔφθασε δὲ εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ».

1. Σᾶς χρεωσιῶ μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διότι χθὲς ἐδέχθητε μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν τοὺς λόγους μου διὰ τὴν προσευχὴν καὶ διότι προσέρχεσθε μὲ μεγάλην ἐπιθυμίαν διὰ νὰ μὲ ἀκούσετε. Τοῦτο βεβαίως κάνει ἡμᾶς νὰ εἴμεθα προθυμότεροι καὶ μᾶς προετοιμάζει, ὥστε νὰ σᾶς παραθέσωμεν μὲ καλύτεραν διάθεσιν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφήν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἰδῆ ὅτι ἡ καλλιεργημένη γῆ ἀνταποδίδει πολλαπλάσιον τὸν ριφθέντα σπόρον καὶ ὅτι τὰ σπαρτὰ εἶναι πλήρη εὐφορίας, δὲν παύει καθημερινῶς νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ δεικνύῃ τὴν πρέπουσαν φροντίδα καὶ νὰ προσέχῃ καλῶς καὶ κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, μήπως τοῦ καταστρέψῃ κάτι τοὺς κόπους του. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ βλέπω ὅτι ἡ γῆ αὐτὴ ἡ πνευματικὴ θάλλει ἀπὸ βλάστησιν καὶ ὅτι ὁ πνευματικὸς αὐτὸς σπόρος κρατεῖται εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς διανοίας σας, καίρομαι καὶ εὐχαριστοῦμαι μαζὶ καὶ πολὺ ἀγωνίζομαι, διότι γνωρίζω τὴν πονηρίαν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐχθρεύεται καὶ ἐπιβουλεύεται τὴν σωτηρίαν μας. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ οἱ πειραταὶ τῆς θαλάσσης, ὅταν ἴδουν, ὅτι ἓνα πλοῖον εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ πλοῦσιον φορτίον καὶ μεταφέρει ἀμύθητον πλοῦτον, τότε κατ' ἐξοχὴν δεικνύουσιν τὴν ἐπιβουλήν των, ὥστε

καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους τοὺς ἐμπλέοντας κατασιῆσαι, οὕτω δὴ καὶ ὁ διάβολος, ὅταν ἴδῃ πολὺν πλοῦτον συνηγμένον πνευματικόν, καὶ προθυμίαν ζέουσαν, καὶ διάνοιαν διεγρηγομένην, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν πλοῦτον αὐξανόμενον, δά-
 5 κνεται καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας, καὶ καθάπερ πειραιτῆς οὕτω περιέρχεται μυρίας ἐπινοῶν μηχανάς, ὥστε θραχεῖάν τινα εἶρεῖν εἴσοδον, καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους ἡμᾶς ἀποφῆναι καὶ συλῆσαι πάντα τὸν πλοῦτον ἡμῶν τὸν πνευματικόν.

Διὰ τοι τοῦτο νήφωμεν, παρακαλῶ, καὶ ὄσῳ ἂν τὰ τῆς
 10 περιοισίας ἡμῖν αὐξήται τῆς πνευματικῆς, τοσοῦτω καὶ τὰ τῆς ἀγρυπνίας ἐπιτεινέσθω καὶ πανιαχόθεν ἀποτειχίζωμεν αὐτῷ τὰς ἐφόδους καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν ἐπιποασάμενοι, ἀνωτέρους ἑαυτοὺς κατασιήσωμεν τῶν τοῦ διαβόλου βελῶν. Πονηρὸν γὰρ ἔστι τὸ
 15 θηρίον καὶ πολυπλόκους ἔχει τὰς μηχανάς· καὶ ἐπειδὴν μὴ δυνηθῆ ἔξ εὐθείας πρὸς τὴν κακίαν ἡμᾶς ὑποσῦραι καὶ διὰ τῆς ἀπάτης δελεάσαι· οὐδὲ γὰρ θιάζεται, οὐδὲ ἀναγκάζει, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀπαιτᾷ μόνον, καὶ ἐπειδὴν ἴδῃ ραθυμοῦντας, ὑποσκελίζει· ὅταν οὖν μὴ δι' αὐτῆς τῆς κακίας προφανῶς
 20 δυνηθῆ τῇ ἡμετέρῃ σωτηρίᾳ λυμήνασθαι, πολλάκις δι' αὐτῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων, ὧν μετρίωμεν, τὸ δέλεαρ ἐμβαλὼν λανθανόντως ἅπαντα τὸν πλοῦτον κατέδυσε. Τί οὖν ἐσπιν, ὃ φημι; ἀναγκαῖον γὰρ αὐτὸ σαφέστερον εἶπεῖν, ἵνα διδαχθέντες αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς διαφύγωμεν τὴν ἐντεῦθεν
 25 βλάβην.

Ὅταν ἴδῃ μὴ εὐκόλως ἡμᾶς καταδεχομένους γυμνῆν τὴν κακίαν ἀλλὰ φεύγοντας μὲν τὴν ἀσέλγειαν, τὴν δὲ σωφροσύνην ἀσπαζομένους, καὶ πάλιν τὴν πλεονεξίαν ἀποσιρφεομένους, καὶ μισοῦντας τὴν ἀδικίαν, καὶ τῆς τρυφῆς καταγελῶν-
 30 τας, καὶ νησιταῖς καὶ προσευχαῖς ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότας, καὶ περὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἐποουδακότας, τότε λοιπὸν μεθοδεύει ἕτερον μηχανήν, δι' ἧς ἡμῶν τὴν εὐπορίαν ἅπασαν λυμήνασθαι δυνησεται καὶ τοσαῦτα κατορθώματα ἀνόητα ἡμῖν ἀπο-

νὰ βυθίσουν ὀλόκληρον τὸ φορτίον καὶ νὰ ἀφήσουν γυμνοὺς καὶ ἐρήμους τοὺς πλέοντας, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ διάβολος, ὅταν ἰδῆ ὅτι ὑπάρχει πνευματικὸς πλοῦτος καὶ ζέουσα προθυμία καὶ σκέψις ἄγρυπνος, δαγκώνεται καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας του καὶ ὡς πειρατῆς χρησιμοποιεῖ μύρια τεχνάσματα, ὥστε νὰ εὔρη κάποιαν μικρὰν εἴσοδον διὰ νὰ μᾶς καταστήσῃ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους καὶ νὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον τὸν πνευματικὸν μᾶς πλοῦτον.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν, παρακαλῶ, νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ ὅσον αὐξάνεται ἡ πνευματικὴ μᾶς περιουσία, τόσον νὰ ἐντείνωμεν τὴν προσοχὴν μᾶς καὶ νὰ ἀποκρούωμεν τὰς πανταχόθεν ἐφόδους του καὶ μὲ τὴν ἀρίστην διαγωγὴν μᾶς, ἀφοῦ προσελκύσωμεν τὴν εὐνοίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μᾶς ἀνωτέρους ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ διαβόλου. Διότι τὸ θηρίον εἶναι πονηρὸν καὶ χρησιμοποιεῖ πολὺπλοκα τεχνάσματα ὅταν δὲν ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς παρασύρῃ πρὸς τὴν κακίαν καὶ νὰ μᾶς δελεάσῃ μὲ τὴν ἀπάτην μὲ τὴν πρώτην φοράν. Διότι δὲν μᾶς θιάζει οὔτε μᾶς ἀναγκάζει, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μᾶς ἐξαπατᾷ μόνον καὶ ὅταν ἰδῆ ὅτι ἀμελοῦμεν, μᾶς ὠθεῖ πρὸς τὴν κακίαν. Ὅταν λοιπὸν δὲν ἠμπορέσῃ νὰ θλάσῃ μὲ τὴν κακίαν του φανερῶς τὴν σωτηρίαν μᾶς πολλὰς φορές εἰς τὰ ἴδια τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς εἰσάγει κρυφίως τὸ δόλωμα καὶ μὲ αὐτὸ καταβυθίζει ὀλόκληρον τὸν πλοῦτον. Τί σημαίνει δὲ αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγω; Πρέπει νὰ τὸ εἰπῶ μὲ περισσοτέραν σαφήνειαν, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ διδαχθῶμεν τὰς πονηρίας του, ν' ἀποφύγωμεν τὴν ὑπ' αὐτῶν βλάβην.

Ὅταν ἰδῆ ὅτι δὲν δεχόμεθα εὐκόλως γυμνὴν τὴν κακίαν, ἀλλ' ἀποφεύγομεν τὴν ἀσέλγειαν καὶ ἀσπαζόμεθα τὴν σωφροσύνην καὶ ὅτι ἀποστρεφόμεθα τὴν πλεονεξίαν καὶ μισοῦμεν τὴν ἀδικίαν, ὅτι παραμερίζομεν τὴν τρυφήν, ὅτι ἐπιδιδόμεθα εἰς τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχὴν καὶ ὅτι φροντίζομεν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, τότε λοιπὸν μεθοδεύει ἄλλα τεχνάσματα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον τὸν πνευματικὸν μᾶς πλοῦτον καὶ νὰ καταστήσῃ ἀκρή-

δειξαι. Τοὺς γὰρ μετὰ πολλοῦ τοῦ ἰόνου περιγεγονότας αὐ-
 τοῦ τῶν μηχανῶν παρασκευάζει μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορ-
 θώμασι καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀποβλέπειν δόξαν, ἵνα
 τῆς ἀληθοῦς δόξης ἐκπεσεῖν ποιήσῃ. Ὁ γὰρ μειῶν τι τῶν
 5 πνευματικῶν καὶ πρὸς ἀνθρωπίνην ἀφορῶν δόξαν, ἀπέχει
 τὸν μισθὸν αὐτοῦ ἐντεῦθεν ἤδη καὶ οὐκ ἔτι λοιπὸν ὀφειλέτην
 ἔχει τὸν Θεόν. Παρ' ὧν γὰρ ἐπεζήτησε δοξασθῆναι, ἀπῆ-
 λαισε τῶν ἐπαίνων, κακείνων τῶν ἐπηγγελμένων παρὰ τοῦ
 Δεσπότη ἀπεσιέρησεν ἑαυτὸν, προτιμήσας τὴν πρόσκαιρον
 10 εὐφημίαν, καὶ τὴν παρὰ τῶν ὁμογενῶν τῆς παρὰ τοῦ πάν-
 των δημιουργοῦ. Καὶ τοῦτο προλαβὼν αὐτός, καὶ ἐπὶ προο-
 ευχῆς καὶ ἐπὶ ἐλεημοσύνης καὶ ἐπὶ νησιείας ἐδίδαξεν, οὐ-
 τω λέγων· «Ὅταν νησιεύῃς, ἄλειπαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ
 τὸ πρόσωπόν σου νύχαι, ὅπως μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις νη-
 15 σιεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπιῷ· καὶ ὁ Πα-
 τὴρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπιῷ, ἀποδώσει σοι». Καὶ πά-
 λιν· «Ὅταν δὲ ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς», φησὶν, «ἔμ-
 προσθὲν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγω-
 γαῖς καὶ ἐν ταῖς ρύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀν-
 20 θρώπων. Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν».

Εἶδες πῶς ὁ ταύτην τὴν δόξαν ἐπιζητῶν ἐκείνης ἀπε-
 σιέρηται, ὁ δὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀρετὴν μειτερχόμενος καὶ λαν-
 θάνειν βουλόμενος τοὺς ἀνθρώπους, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν
 τὴν φοβερὰν ἐν τῷ φανερῷ λήφεται παρὰ τοῦ Δεσπότη
 25 τὰς ἀμοιβάς. «Ὁ γὰρ Πατὴρ σου», φησὶν, «ὁ βλέπων ἐν τῷ
 κρυπιῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ». Μὴ τοῦτο ἐννόει,
 φησὶν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐπήνησέ σε καὶ διὰ λαν-
 θάνων μειτέρχη τὴν ἀρετὴν· ἀλλ' ἐκεῖνο λογίζου, διὰ τὴν
 30 θανάτω, μὴδ' ἐν ἀποκρύφῳ, ἀλλὰ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώ-

1. Ματθ. 6, 17-18.

2. Ματθ. 6, 2.

στους τόσας ἀρετάς. Διότι αὐτούς, οἱ ὅποιοι ὑπερνικοῦν μὲ
 μέγαλον κόπον τὰ τεχνάσματά του, τοὺς κάνει νὰ ὑπερηφα-
 νεύωνται διὰ τὰ κατορθώματά των καὶ νὰ ἀποβλέπουν πρὸς
 τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, διὰ νὰ τοὺς κάνῃ ἔτσι νὰ χάσουν
 τὴν ἀληθινὴν δόξαν. Καθ' ὅσον ὁ πράττων κάτι τὸ πνευμα-
 τικὸν καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, ἤδη ἀπὸ
 τὴν ἀρχὴν χάνει τὸν μισθόν του καὶ ὁ Θεὸς δὲν τοῦ ὀφείλει
 πλέον τίποτε. Διότι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπεδίωξε νὰ δοξασθῇ
 ἔλαβε τοὺς ἐπαίνους, προτιμῶν ὅμως τὸν πρόσκαιρον ἔπαι-
 νον καὶ τὸν ἔπαινον τῶν συνανθρώπων του ἀπὸ τὸν τοῦ δη-
 μουργοῦ τῶν πάντων, ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ ἐκεῖνα
 ποὺ τοῦ ὑπεσχέθη ὁ Κύριος. Καὶ αὐτὸ προλαμβάνων ὁ Χρι-
 στὸς ἐδίδαξε καὶ διὰ τὴν προσευχὴν καὶ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην
 καὶ διὰ τὴν νηστείαν τὰ ἐξῆς: «Ὅταν νηστεύῃς ἄλειψε τὴν
 κεφαλὴν σου καὶ πλύνε τὸ πρόσωπόν σου, διὰ νὰ μὴ φανῆς
 εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅτι νηστεύεις, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν Πα-
 τέρα σου, ὁ ὅποιος εἶναι παρῶν εἰς τὰ κρυφά. Καὶ ὁ Πατήρ
 σου, ποὺ εἶναι παρῶν εἰς τὰ κρυφά, θὰ σὲ ἀνταμείψῃ»¹. Καὶ
 πάλιν: «Ὅταν δὲ κάνῃς ἐλεημοσύνην, μὴ τὴν διαλαλήσῃς»,
 λέγει, «ἔμπροσθέν σου, ὅπως κάνουν οἱ ὑποκριταὶ εἰς τὰς
 συναγωγὰς καὶ εἰς τοὺς δρόμους, διὰ νὰ τοὺς θαυμάσουν οἱ
 ἄνθρωποι. Ἀληθῶς σὰς λέγω, ἔχουν λάβει ἤδη τὸν μισθόν
 των»².

Εἶδες πῶς στερεῖται ἐκείνην τὴν δόξαν αὐτὸς ποὺ ἐπι-
 διώκει τὴν ἐδῶ δόξαν, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ζῆ βίον ἐνάρετον καὶ
 ἐπιθυμεῖ νὰ διαφεύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων, τὴν φο-
 βερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ λάβῃ φανερά τὴν
 ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι «ὁ Πατήρ σου», λέγει, «ὁ ὁ-
 ποῖος βλέπει τί γίνεται εἰς τὰ κρυφά, θὰ σὲ ἀνταμείψῃ εἰς
 τὰ φανερά». Νὰ μὴ σκέπτεσαι, λέγει, τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν
 σὲ ἐπήνεσε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι ζῆς ἐνάρετον
 βίον, διαφεύγων τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ σκέπτε-
 σαι μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὅτι δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν
 τόση θὰ εἶναι ἡ φιλοτιμία τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὄχι μυστικά, οὔτε

πων γένους τοῦ ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ παρόντος ἀνακηρύξει σε καὶ στεφανώσει καὶ τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς τὰς ἀμοιβὰς ἀποδώσει. Ποίας οὖν ἂν εἶεν ἀπολογίας ἄξιοι οἱ καὶ τὸν πόνον τῆς ἀρετῆς ὑπομένοντες, καὶ διὰ τὴν πρόσ-
 5 καιρον καὶ εὐτελῆ καὶ ματαίαν δόξαν τὴν παρὰ τῶν ὁμογενῶν τῆς ἄνωθεν τιμῆς ἑαυτοὺς ἀποστεροῦντες;

2. Ἀσφαλιζόμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ὅπερ ἂν καταξιωθῶμεν ἔργον πνευματικὸν μετείναι, τοῦτο παντὶ τρόπῳ παρταχόμεν ἐν τοῖς ταμείοις τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας
 10 κρύπτειν σπουδάζομεν, ἵνα ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν ἔχωμεν ἐπαινέτην, καὶ μὴ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν, καὶ τοὺς πρὸς χάριν πολλάκις γινομένους ἐπαίνους, τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου εὐφημίας ἑαυτοὺς ἀναξίους κατασιήσωμεν. Καὶ γὰρ ἀμφότερα ὀλέθρια καὶ λύμη τῆς ἡμε-
 15 τέρας σωτηρίας, καὶ τὸ πρὸς δόξαν ἀνθρωπίνην ἀφορῶντά τι διαπράττεισθαι τῶν πνευματικῶν καὶ τὸ μέγα φρονεῖν ἐφ' οἷς ἂν κατορθῶσαι δυναθῆῃ. Δι' ὃ νήφειν χρὴ καὶ ἐγρηγορέναι καὶ τὰ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς φάρμακα ἐπιτιθέναι συνεχῶς ἑαυτοῖς, ὥστε μὴ ἀλῶναι τοῖς ὀλεθρίοις τοῦ-
 20 τοις πάθεσι. Κἂν γὰρ μυρία τις κατωρθωκῶς ἦ καὶ ἅπασαν τὴν ἀρετὴν διανύσας, μέγα δὲ φρονῆ, πάντων ἐλεεινότερος ἂν γένοιτο καὶ ἀθλιώτερος.

Καὶ τοῦτο δῆλον ἡμῖν γεγένηται, ἐξ ὧν ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος ὑπέμεινε, μεγάλῃ φρονήσας κατὰ τοῦ τελώνου καὶ
 25 ἐλάτιων τοῦ τελώνου ἀθρόον γεγωνὸς καὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης πάντα αὐτοῦ τὸν πλοῦτιον τῆς ἀρετῆς ἐκχέας καὶ γυμνὸν καὶ ἔρημον ἑαυτὸν καταστήσας καὶ ξένον καὶ καινὸν νανάγιον ὑπομείνας. Εἰς αὐτὸν γὰρ ἐλθὼν τὸν λιμένα ἅπαντα τὸν φόρτιον αὐτοῦ κατέδυσε. Τὸ γὰρ ἀπ' εὐχῆς τῆς οὐ
 30 δεόντως γεγενημένης τοῦτο παθεῖν, ὁμοίον ἐστὶ τῷ ἐν αὐτῷ μέσῳ τῷ λιμένι νανάγιον ὑπομείναι. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ

εἰς τὰ κρυφά, ἀλλὰ ἐμπρὸς εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὸ τέλος τοῦ παρόντος αἰῶνος, θὰ σὲ ἀνακηρύξῃ καὶ θὰ σὲ στεφανώσῃ καὶ θὰ σοῦ ἀνταποδώσῃ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων σου διὰ τὴν ἀρετὴν. Ποίαν ἀπολογίαν λοιπὸν θὰ ἀξίζουσιν αὐτοί, πού καὶ τὸν κόπον τῆς ἀρετῆς ὑπομένουν καὶ στεροῦνται τὴν ἄνωθεν τιμὴν ἐξ αἰτίας τῆς προσκαίρου, εὐτελοῦς καὶ ματαίας δόξης τῶν ἀνθρώπων;

2. Ἄς ἀσφαλιζώμεθα λοιπὸν, παρακαλῶ, καὶ ὁποιοδήποτε πνευματικὸν ἔργον, ἀξιωθῶμεν νὰ πράξωμεν, νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ φυλάττωμεν μὲ κάθε τρόπον μέσα εἰς τὰ κατὰβαθα τῆς ψυχῆς μας, οὕτως ὥστε νὰ ἔχωμεν ἐπαινέτην τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν καὶ νὰ μὴ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀναξίους διὰ τοὺς ἐπαίνους ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου ἐξ αἰτίας τῶν ἐπαίνων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐπαίνων ἐκεῖνων πού πολλὰς φορὰς γίνονται κατὰ χάριν. Καθ' ὅσον καὶ τὰ δύο εἶναι ὀλέθρια καὶ καταστροφὴ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ τὸ νὰ κάνωμεν δηλαδὴ κάτι ἀπὸ τὰ πνευματικὰ μὲ σκοπὸν νὰ δοξασθῶμεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ νὰ ὑπερηφανευώμεθα δι' ὅσα ἤμπορέσαμεν νὰ ἐπιτύχωμεν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ νὰ ἀνησυχῶμεν καὶ νὰ λαμβάνωμεν συνεχῶς τὰ πνευματικὰ φάρμακα ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ κυριευώμεθα ἀπὸ τὰ ὀλέθρια αὐτὰ πάθη. Διότι καὶ ἂν κάποιος ἔχῃ κατορθώσει ἀναρίθμητα πράγματα, καὶ ἂν ἔζησεν ἐνάρετον βίον, ἀλλ' ὑπερηφανεύεται, θὰ γίνῃ ὁ πῶδ ἔλεεινὸς καὶ ὁ πῶδ ἄθλιος ἀπὸ ὄλου.

Καὶ τοῦτο μᾶς ἔγινε φανερὸν ἀπὸ αὐτὰ πού ὑπέστη ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπερηφανεύθη καὶ ἔγινεν ἀμέσως κατώτερος ἀπὸ τὸν τελώνην, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰδίαν του τὴν γλῶσσαν ἔδιωξεν ὀλόκληρον τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς του καὶ κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του γυμνὸν καὶ ἔρημον, ὑπομείνας καὶ παράξενον καὶ πρωτοφανὲς ναυάγιον. Διότι εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα ἐβύθισεν ὀλόκληρον τὸ φορτίον. Καθ' ὅσον τὸ νὰ πάθῃ κάτι, ἐπειδὴ δὲν προηυχῆθη, ὅπως ἔπρεπεν, ὁμοιάζει μὲ τὸ ναυάγιον κάποιου μέσα εἰς τὸν λιμένα. Διὰ

Χριστὸς παραγγέλλων τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, «Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε, ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοι ἔσμεν», ἀσφαλιζόμενος αὐτοὺς καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ διασημαίως θουλόμενος τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους ἐκτὸς αὐτοὺς γενέσθαι. Ἐἶδετε, ἀγαπητοί, πῶς οὐτε ὁ πρὸς δόξαν ἀνθρωπίνην κεχηνῶς καὶ δια-
 5 ταύτην ἰὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα μειῶν ἔχει ἵνα ὀνησθῶν, καὶ διὰ καὶ μετὰ τὸ κατορθῶσαι πάντα ἰὰ τῆς ἀρετῆς, εἰ δόξει μέγα φρονεῖν ἐπὶ τούτοις, πάντων ἔρημος γίνεται καὶ γυμνός;

Φεύγωμεν ἰοίνην, παρακαλῶ, ταῦτα ἰὰ ὀλέθρια πάθη
 10 καὶ πρὸς ἐκεῖνον μόνον ὀρῶμεν τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχωμεν πρὸς τοὺς ὀμογενεῖς, μηδὲ ἐπιζητῶμεν τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον, ἀλλ' ἀρκῶμεθα ἰῶ παρὰ τοῦ Δεοπότου. «Ὅθ' ὁ ἔπαινος γάρ», φησί, «οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ». Καὶ ὅσῳ ἂν πρὸς μείζονα ἐπιδιδῶμεν
 15 ἀρετῆν, ἰσοσῦν μᾶλλον ἑαυτοὺς μειριάζειν παρασκευάζωμεν καὶ συνεσιᾶσθαι. Κἂν γὰρ πρὸς αὐτὴν φθᾶσωμεν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν, ἐὰν ἀνιθῶμεν ἰὰς παρὰ τοῦ Δεοπότου εὐεργεσίας μετὰ πολλῆς εὐγνωμοσύνης, ἰότε καλῶς ὀφόμεθα, ὅτι οὐδὲ τὸ πολλοσιτὸν μέρος τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἡ-
 20 μᾶς ὑπεργυμένων εἰσηνέγκαμεν. Καὶ γὰρ ἕκαστος τῶν ἀγίων ἐντεῦθεν ἠὲδοκίμησε. Καὶ ἵνα μάθης, ἄκουε τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου, τῆς οὐρανομήκους ἐκείνης ψυχῆς, πῶς μετὰ ἰσοσῦτα κατορθῶματα, μετὰ τὴν ἰσοσῦτην ἄνωθεν μαρτυρίαν, («Σκεῦος γάρ», φησί, «ἐκλογῆς ἐστί μοι ὀτιος»), ταῦτα περισιρέφει, καὶ ὑπὲρ ὧν μάλιστα πεπληροφόρητο, ὅτι
 25 οὐκ ἐπιλανθάνεται τῶν οἰκείων πλημμελημάτων, ἀλλ' ἀμφοῖν τὴν συγχώρησιν ἐδέξατο διὰ τοῦ θαπίσματος, οὐδὲ τούτων ἐπιλανθάνεσθαι ἀνέχειται, ἀλλὰ βοᾷ καὶ λέγει, ὅτι «Ἐλάχιστός εἰμι τῶν ἀποσιόλων καὶ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπό-

3. Λουκᾶ 17, 10

4. Ρωμ. 2, 29.

5. Πράξ. 9, 15.

τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς δίδων τὰ παραγγέλματά του εἰς τοὺς μαθητάς του ἔλεγεν, «Ὅταν ἐπιτελέσετε τὰ πάντα, νὰ λέγετε, ὅτι εἴμεθα δοῦλοι ἄχρηστοι»*, μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς προφυλάξῃ καὶ ἐπειδὴ ἤθελεν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ ὀλέθριον αὐτὸ πάθος. Εἶδατε, ἀγαπητοί, πῶς δὲν ὠφελεῖται καθόλου αὐτὸς ποὺ συνεπαίρεται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ πράττει τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς μόνον δι' αὐτὴν καὶ ὅτι, ἀφοῦ πραγματοποιήσῃ ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ἐὰν φανῇ ὅτι ὑπερηφανεύεται δι' αὐτά, γίνεται ἔρημος καὶ γυμνὸς ἀπὸ ὅλα;

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, αὐτὰ τὰ ὀλέθρια πάθη, καὶ ἅς βλέπωμεν μόνον πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν καὶ ἅς μὴ ἔχωμεν τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τοὺς συνανθρώπους, οὔτε νὰ ἐπιζητῶμεν τὸν ἔπαινον ἐκείνων, ἀλλὰ νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς τὸν ἔπαινον τοῦ Κυρίου. Διότι, λέγει, «Ὁ ἔπαινος αὐτοῦ δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν»*. Καὶ ὅσον περισσότερο θὰ ἐπιδιώμεθα πρὸς μεγαλυτέραν ἀρετὴν, τόσο περισσότερο νὰ κάμωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ εἶναι ταπεινόφρονες καὶ συνεσταλμένοι. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη φθάσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, ἐὰν ἀντιπαραθέσωμεν εἰς αὐτὴν μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου, τότε θὰ ἴδωμεν καλῶς, ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν οὔτε τὸ ἐλάχιστον μέρος ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔκανεν ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς. Καθ' ὅσον ὁ κάθε ἅγιος προέκοψεν εἰς τὴν ἀρετὴν ἐνεργῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουε τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης, τὴν οὐρανομήκην ἐκείνην ψυχὴν, πῶς μετὰ ἀπὸ τόσα κατορθώματα, μετὰ τὴν τόσο μεγάλην ἄνωθεν μαρτυρίαν, διότι, λέγει «σκεῦος τῆς ἐκλογῆς μου, εἶναι αὐτός»*, δὲν λησιμονεῖ τὰ ἰδικά του ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο αὐτὰ συλλογίζεται. Καὶ οὔτε ἀνέχεται νὰ λησιμονήσῃ αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια ἐπληροφορήθη ὅτι ἔλαβε τὴν συγχώρησιν διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ φωνάζει καὶ λέγει, ὅτι «Εἶμαι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων καὶ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομαζώ-

σιολος». *Εἶτα, ἵνα τὴν ὑπερβολὴν αὐτοῦ παιδευθῶμεν τῆς ταπεινοφροσύνης, προσέθηκε, «Διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ». Τί ποιεῖς, ὦ Παῦλε; Ὁ Δεσπότης διὰ τὴν οἰκείαν φιλοτιμίαν συνεχώρησε καὶ ἀπήλειπεν ἅπαντα τὰ ἡμαρτημένα σοι, καὶ σὺ ταῦτα σιρέφεις; Ναι, οἶδα, φησί, καὶ οὐκ ἄγνοῶ τοῦ Δεσπότου τοῦ ἐμοῦ τὴν λύσιν· ἀλλ' ὅτιαν ἐννοήσω τὰ ἐμοὶ εἰργασμένα καὶ ἴδω τὸ πέλαιος τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τότε μανθάνω καλῶς, ὅτι χάριτι αὐτοῦ καὶ φιλανθρωπία εἰμί, ὃ εἰμι. Εἰπὼν γὰρ διὰ «Οὐκ εἰμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ», ἐπήγαγε «Χάριτι δὲ Θεοῦ εἰμι, ὃ εἰμι». Ἐγὼ μὲν, φησί, ἰσοαύτην ἐπεδειξάμην τὴν μανίαν, ἡ δὲ ἄφατος αὐτοῦ ἀγαθότης καὶ ἡ χάρις τὴν συγχώρησιν ἐχαρίσατο.*

Εἶδες ψυχὴν συντριμμένην καὶ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἡμαρτημένων διηνεκῶς τὴν μνήμην περιφέρουσαν; Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα καὶ τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμῶν ἡμαρτημένα, ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν μιμησομένοι καὶ διηνεκῶς ἐν τῇ διανοίᾳ περιστρέφοντες, μηδέποτε συγχωρῶμεν εἰς λήθην ἡμᾶς αὐτῶν ἐμπεισεῖν. Ἰκανὸς γὰρ ἡμῶν χαλινὸς τοῦτο γενήσεται πρὸς τὸ συννεσιᾶσθαι καὶ μειριάζειν. Καὶ τί λέγω Παῦλον, τὸν ἰσοσῦτον καὶ τηλικούτον; Θέλεις ἰδεῖν καὶ τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ ἐντεῦθεν μάλιστα εὐδοκίμησαντας, ἀπὸ τοῦ μειριάζειν μετὰ μωρία κατορθώματα καὶ τὴν ἄφατον παρησίαν; Ἄκουε τοῦ παιριάρχου λέγοντος, μετὰ τὴν ὀμίλιαν τὴν πρὸς τὸν Θεόν, μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς αὐτὸν γεγεννημένην· «Ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός».

3. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦ παιριάρχου ἐμνήσθη, εἰ δοκεῖ, τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα προθῶμεν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, ἵνα ταῦτα ἀναπύξαντες ἴδωμεν τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «Θάρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν

6. Α' Κορ. 15, 9.

7. Α' Κορ. 15, 9.

8. Α' Κορ. 15, 10.

9. Γεν. 18, 27.

μαι απόστολος»⁶. Ἐπειτα διὰ νὰ διδαχθῶμεν ἰὴν ὑπερβολικὴν τοῦ ταπεινοφροσύνης, προσέθεσεν· «Διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ»⁷. Τί κάνεις, Παῦλε; Ὁ Κύριος λόγῳ τῆς γενναιοδωρίας σου συνεχώρησε καὶ ἔσβησε ὅλας τὰς ἁμαρτίας σου καὶ οὐ τὰς ἐνθυμείσαι; Ναί, γνωρίζω, λέγει, καὶ δὲν ἀγνοῶ τὴν συγχώρησιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ὅταν σκεφθῶ κατὰ τὰς ἰδικὰς μου πράξεις καὶ ἰδῶ καὶ τὸ πέλαιος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τότε συνειδητοποιῶ, ὅτι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ εἶμαι αὐτὸ πού εἶμαι. Διότι, ἀφοῦ εἶπε, «Δὲν εἶμαι ἄξιός νὰ ὀνομάζωμαι απόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ», προσέθεσε· «ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἶμαι, ὅτι εἶμαι»⁸. Ἐγὼ μὲν, λέγει, ἐπέδειξα τόσην μανίαν, ἢ ἀπερίγραπτος ὅμως ἀγαθότης τοῦ καὶ ἡ χάρις τοῦ μου ἐχάρισεν τὴν συγχώρησιν.

Εἶδες συντετριμμένην ψυχὴν, πού ἐπαναφέρει πάντοτε εἰς τὴν μνήμην τῆς καὶ τὰ πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἁμαρτήματα; Αὐτὸν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἅς μιμούμεθα, καὶ τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτίας μας, ἐνθυμούμενοι αὐτὰς καθημερινῶς καὶ ἐπαναφέροντες αὐτὰς διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην μας, νὰ μὴ ἐπιπέσωμεν ποτὲ εἰς τὸν ἑαυτὸν μας νὰ τὰς λησμονήσῃ. Διότι αὐτὸ θὰ γίνῃ ἱκανὸς χαλινὸς εἰς τὸ νὰ εἴμεθα συνεσταλμένοι καὶ μετριοπαθεῖς. Καὶ διατί ν' ἀναφέρω τὸν Παῦλον, τὸν τόσον ὑψηλὰ ἰστάμενον καὶ τόσον μέγαν; Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ αὐτοὺς πού ἀναφέρονται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅτι προέκοψαν εἰς τὴν ἀρετὴν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἦσαν μετριόφρονες μετὰ ἀπὸ μύρια καιροθώματα καὶ τὴν ἀπερίγραπτον παρρησίαν των; Ἄκουε τὸν Πατριάρχην πού λέγει μετὰ τὴν συνομιλίαν μὲ τὸν Θεόν, μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπόσχεσιν· «Ἐγὼ ὅμως εἶμαι κῶμα καὶ στάκτη»⁹.

3. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνεθυμήθην τὸν Πατριάρχην, ἐὰν θέλεις, ἅς παραθέσωμεν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ ἀγνωσθέντα σήμερον, ὥστε, ἀφοῦ τὰ ἀναπύξωμεν, νὰ ἴδω-

Ναχώρ τούς υίους αὐτοῦ, καὶ τὸν Λῶι τὸν υἱὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην αὐτοῦ, γυναῖκα δὲ Ἄβραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων πορευθῆναι εἰς τὴν γῆν τῶν Χανααίων καὶ ἦλθεν ἕως Χαρρὸν καὶ κατώκησεν ἐκεῖ καὶ ἐγένοντο πάσαι αἱ ἡμέραι Θάραρα ἐν Χαρρὸν ἕτη διακόσια πέντε καὶ ἀπέθανεν ἐν Χαρρὸν».

Μετὰ ἀκριθείας προσέχωμεν, παρακαλῶ, τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν, ἵνα δυνηθῶμεν καταλαβεῖν τὸν νοῦν τῶν ἐγγεγραμμένων. Ἰδοὺ γὰρ ἐν προοιμίῳ δοκεῖ ζήτημα εἶναι ἐν τοῖς εἰρημένοις. Τοῦ γὰρ μακαρίου τούτου προφήτου, τοῦ Μωϋσέως λέγω, εἰπόντιος, ὅτι «Ἐλαβε Θάραρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχώρ καὶ ἐξήγαγεν ἐκ γῆς Χαλδαίων πορευθῆναι εἰς τὴν γῆν τῶν Χανααίων, καὶ ἦλθεν ἕως Χαρρὸν καὶ κατώκησεν ἐκεῖ» ὁ μακάριος Στέφανος ἐγκωμιάζων τοὺς Ἰουδαίους φησί· «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὄφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἄβραμ ὄντι ἐν Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρρὸν, καὶ κεῖθεν, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, μετώκισεν αὐτόν». Τί οὖν ἐστίν; ἐναντιοῦται ἑαυτῇ ἡ θεία Γραφή; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ συνιδεῖν ἐκ τούτου προσήκει, διτι θεοφιλοῦς ὄντιος τοῦ παιδός, ὁφθεις αὐτῷ ὁ Θεὸς προσέταξε μεταναστῆναι ἐκεῖθεν. Καὶ τοῦτο γινούσ ὁ Θάραρα ὁ τούτου πατήρ, εἰ καὶ ἄπιστος ἐτύγχανεν, ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸν παῖδα φίλιου κοινωνῆσαι αὐτῷ κατεδέξατο τῆς ἀποδημίας καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Χαρρὸν καὶ κεῖ κατοικήσας, οὕτω μετήλαξε τὸν βίον· καὶ τότε κελεύσαντος τοῦ Θεοῦ μετανίσταται εἰς τὴν Χανααίαν ὁ πατριάρχης. Ἀμέλει οὐ πρότερον αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐκεῖθεν ἀνέστησε, μέχρις ὅτε Θάραρα ἐτελεύτησε. Τότε γὰρ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν, φησί, «Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Ἄβραμ ἕξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ δεῦρο εἰς

10. Γεν. 11, 31-32.

11. Πράξ. 7, 2-4.

μεν τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. «Καὶ ἔλαβεν», λέγει, «ὁ Θάρρα τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὸν Ναχωρ τοὺς υἱοὺς του, καὶ τὸν ἐγγονόν του Λὼτ καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ υἱοῦ του Ἰσραὴλ, καὶ ἔβγαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων διὰ νὰ μεταβοῦν καὶ κατοικήσουσιν εἰς τὴν γῆν Χαναάν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ· καὶ ἔζησεν ὁ Θάρρα εἰς τὴν Χαρρὰν διακόσια πέντε ἔτη, καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Χαρρὰν»¹⁰.

Παρακαλῶ νὰ προσέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν εἰς αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀντιληφθῶμεν τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν. Διότι ἰδοῦ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη φαίνεται νὰ ὑπάρχη εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς κάποια διαφορὰ. Διότι ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὁ Μωυσῆς ἐννοῶ, εἶπεν, ὅτι «ἔλαβεν ὁ Θάρρα τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὸν Ναχωρ καὶ ἔβγαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων διὰ νὰ πορευθοῦν πρὸς τὴν γῆν τῶν Χαναανίων καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ». Ὁ μακάριος ὅμως Στέφανος ἐγκωμιάζων τοὺς Ἰουδαίους λέγει· «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐφανερῶθη εἰς τὸν πατέρα μας Ἰσραὴλ, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, πρὶν αὐτὸς κατοικήσῃ εἰς τὴν Χαρρὰν»¹¹, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, μετέφερεν αὐτὸν εἰς ἄλλον τόπον. Τί συμβαίνει λοιπόν; ἀντιτίθεται πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῆς ἡθείας Γραφῆς; Μὴ γένοιτο, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἐκ τούτου, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ υἱὸς του ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ ἀφοῦ ἔμαθεν αὐτὸ ὁ Θάρρα ὁ πατὴρ του, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, ὅμως λόγῳ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν υἱὸν ἐδέχθη νὰ συμμετάσχη εἰς τὴν ἀναχώρησιν καὶ ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ κατώκησεν ἐκεῖ, ἀπέθανεν, καὶ τότε μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ὁ πατριάρχης μεταναστεύει εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἀναμφιβόλως ὁ Θεὸς δὲν μετέφερεν αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖ ἐνωρίτερον, ἀλλ' ὅταν ἀπέθανεν ὁ Θάρρα. Διότι τότε μετὰ τὸν θάνατον ἐκεῖνου, λέγει· «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἰσραὴλ· ἔξελθε

γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω. Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογῆσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου καὶ ἔσῃ εὐλογημένος· καὶ εὐλογῆσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε καὶ τοὺς καταρωμένους σε καιροῦσθαι καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι
 5 αἱ φυλαὶ τῆς γῆς».

Ἐκαστον τῶν εἰρημένων μετὰ ἀκριθείας διερευνησώμεθα, ἵνα ἴδωμεν τῆς γνώμης τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον. Μὴ γὰρ ἀπλῶς παραδράμωμεν τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννοήσωμεν ὅσος τοῦ ἐπιτάγματος ὁ ὄγκος. «Ἐξέλθε», φησὶν, «ἐκ
 10 τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω». Κατάλιπε, φησί, τὰ δῆλα καὶ τὰ μὴ ὠμολογημένα καὶ προτίμησον τὰ ἄδηλα καὶ τὰ μὴ φαινόμενα. Σκόπει πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐγνυμνάζετο ὁ δίκαιος τὰ μὴ φαινόμενα
 15 τῶν γαινομένων προτιμᾶν καὶ τὰ μέλλοντα τῶν ἐν χαροῖν ὄντων. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἦν ὅπερ ἐπειάτιετο ποιῆσαι, καταλιπεῖν τὴν γῆν, ἔνθα τοσοῦτον ὤκησε χρόνον, καὶ τὴν συγγένειαν ἅπασαν καὶ πάντα τοῦ πατρὸς τὸν οἶκον καὶ ἐλθεῖν ἔνθα μὴ ἤδει, μηδὲ ἠπίστατο. Οὐ γὰρ εἶπεν εἰς ποίαν
 20 αἰτὸν χώραν θούλειαι μεταστῆσαι, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ τοῦ ἐπιτάγματος ἐγύμναζε τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον. «Δεῦρο» γὰρ, φησὶν, «εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω».

Ἐνόησόν μοι, ἀγαπητέ, ὅπως ὑψηλῆς ἐδεῖτο γνώμης τὸ ἐπίταγμα καὶ μηδεμιᾶ προσπαθείᾳ ἢ συνηθείᾳ κατεχομένης. Εἰ γὰρ πῶν μετὰ τὸ ἐπιδοῦναι τὴν εὐσέθειαν, οὕτως
 25 εἰσὶ πολλοὶ τῇ συνηθείᾳ προσοδευμένοι, ὡς καὶ μυριάκις ἂν ἔλοιντο, καὶ ἀνάγκη κατεπεῖγῃ, πάντα ὑπομεῖναι, ἢ τῶν τόπων μεταστῆναι, ἔνθα πρότερον τὴν οἴκησιν ἔσχον, καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων μόνον ἀνδρῶν ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλὰ

ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικόν σου οἶκον καὶ ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὑποδείξω. Καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ εἶσαι ὁ δοξασμένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ θὰ εὐλογήσω αὐτοὺς ποὺ σὲ τιμοῦν καὶ θὰ καταρασθῶ αὐτοὺς ποὺ σὲ ὑβρίζουν. Καὶ διὰ σοῦ θὰ εὐλογηθοῦν ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς»¹².

Ἄς διερευνήσωμεν μὲ προσοχὴν κάθε ἓνα ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν, διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν φιλόθεον συνείδησιν τοῦ πατριάρχου. Ἄς μὴ προσπεράσωμεν δηλαδὴ ἀπλῶς τὸ λεχθέν, ἀλλ' ἄς ἀντιληφθῶμεν, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἐντολῆς. «Ἐξελθε», λέγει, «ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικόν σου οἶκον καὶ ἔλα εἰς τὴν χώραν ποὺ θὰ σοῦ δείξω». Ἄφησε, λέγει τὰ φανερά καὶ βέβαια καὶ προτίμησε τὰ κρυφὰ καὶ αὐτὰ ποὺ δὲν βλέπονται. Πρόσεχε πῶς ὁ δίκαιος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ἠσκεῖτο νὰ προτιμᾷ τὰ ἀφανῆ ἀπὸ τὰ φανερά καὶ τὰ μέλλοντα ἀπὸ τὰ παρόντα. Διότι δὲν ἦτο τυχαῖον αὐτὸ ποὺ διετάσσετο νὰ κάνῃ, νὰ ἐγκαταλείψῃ δηλαδὴ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζησεν ἐπὶ τόσον χρόνον, καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ ὅλον τὸν πατρικόν του οἶκον, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τόπον ποὺ δὲν τὸν ἐγνώρισε καὶ ποὺ ὅλα τοῦ ἦσαν ἄγνωστα. Καθ' ὅσον δὲν εἶπεν εἰς αὐτόν, ποῦ θέλει νὰ τὸν μεταφέρῃ, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀπροσδιόριστον τῆς ἐντολῆς ἐδοκίμαζε τὴν ἀγάπην τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν Θεόν. Διότι λέγει «Ἐλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω».

Σκέψου, ἀγαπητέ μου, πόσον ὑψηλὴν ἀπόφασιν ἀπαιτοῦσεν ἡ ἐντολή, καὶ ποὺ δὲν περιεῖχε καμμίαν προσπάθειαν ἢ συνήθειαν ἀνθρωπίνην. Διότι ἐὰν ἰώρα, μετὰ τὴν πρὸοδον τῆς εὐσεβείας εἶναι πολλοὶ τόσον πολὺ προσδεδεδεμένοι μὲ τὴν συνήθειαν, ὥστε θὰ προετίμων ἀπείρους φορὰς νὰ ὑπομείνουν τὰ πάντα, καὶ ἂν ὑπάρχῃ μεγάλη ἀνάγκη, παρὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν τόπον του, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζων προηγουμένως, καὶ αὐτὰ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῇ νὰ

καὶ ἐπὶ τῶν φυγόντων τοὺς ἐν μέσῳ θορούβους καὶ τὸν τῶν
 μοναχῶν ἐλομένων θίον, πολλῶ δὴ μᾶλλον τότε τὸν δίκαιον
 τοῦτον εἰκὸς ἦν δυοχερᾶναι πρὸς τὸ ἐπίταγμα καὶ δκηροῦ-
 τερον κατασιῆναι. «Ἐξέλθε», φησί, «καὶ κατάλιπε τοὺς συγ-
 5 γεγεῖς καὶ τὸν οἶκον τὸν πατρικὸν καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν
 σοι δεῖξω». Τίνα οὖν οὐκ ἂν ἐθορούβησε ταυτὶ τὰ ρήματα;
 Οὕτε τὸν τόπον, οὔτε τὴν χώραν δῆλῃν αὐτῷ ποιεῖ, ἀλλὰ τῷ
 ἀδιορίστῳ βασανίζει τοῦ δικαίου τὴν γνώμην. Εἰ γὰρ ἔτε-
 ρός τις ἦν ὁ κελευσθεὶς καὶ εἰς τῶν πολλῶν, εἶπεν ἄν ἔσιτω
 10 κελεύεις με καταλιπεῖν τὴν γῆν ἔνθα νῦν οἰκῶ, τὴν συγγέ-
 νειαν, τὸν οἶκον τὸν πατρικόν· τίνος ἔνεκεν οὐχὶ καὶ τὸν τό-
 πον, ἔνθα ἀφικέσθαι με προσιάτιεις, δῆλον ποιεῖς, ἵνα εἰ-
 δέναι ἔχω κἄν τοῦ διασημαίτου τὸ μέγεθος; Πόθεν γάρ μοι
 ἐκεῖνο γνῶριμον ἂν γένοιτο, ὅτι ταύτης, ἣς καταλιμπάνω,
 15 βελτίων ὀφθῆσεται ἐκείνη μᾶλλον καὶ εὐπορωτέρα; Ἄλλ'
 ὁ δίκαιος οὐδὲν τούτων οὐδὲ εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλὰ
 πρὸς τὸ τῶν ἐπιειταγμένων μέγεθος ἀπιδῶν, τὰ ἄδηλα
 τῶν ἐν χερσὶ προσετίθει. Καίτοι εἰ μὴ ὑψηλὸν εἶχε φρόνημα
 καὶ φιλόσοφον γνώμην καὶ ἐπεπαιδεύετο πάντα πείθεσθαι
 20 τῷ Θεῷ, καὶ ἕτερον οὐ μικρὸν εἶχεν ἂν κώλυμα, αὐτὴν τοῦ
 πατρὸς τὴν τελευταίην. Ἴστε γάρ, ὅτι πολλοὶ πολλάκις διὰ
 τοὺς τάφους τῶν προσηκόντων ἔλλοντο τοῖς τόποις ἐκείνοις
 ἐναποθανεῖν, ἔνθα τὸν θίον κατέλυσαν οἱ γονεῖς.

4. Εἰκὸς τοίνυν ἦν καὶ τὸν δίκαιον τοῦτον, εἶγε μὴ ἦν
 25 σφόδρα φιλόθεος, καὶ τοῦτο λογίσασθαι, ὅτι ὁ μὲν πατήρ διὰ
 τὸ περὶ ἐμὲ φίλιτον οἶκον ἐξᾶνέστη καὶ συνηθείας πα-
 λαιᾶς ὑπερεῖδε καὶ πάντων ἀνώτερος γεγονὼς μέχρι τούτου
 παρεγένετο, καὶ σχεδὸν εἶπεῖν, δι' ἐμὲ ἐν ἀλλοτρίᾳ τὸν θίον

συμβαίνουν ὄχι μόνον εἰς τοὺς τυχόντας ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἀπέφυγον τοὺς κοσμικοὺς θορύβους καὶ προετίμησαν τὸν μοναχικὸν βίον, πολὺ περισσότερον λοιπὸν φυσικὸν ἦτο ὁ δίκαιος αὐτὸς νὰ δυσανασχετήσῃ πρὸς τὴν ἐντολὴν καὶ νὰ γίνῃ διστακτικώτερος. «Ἐξελθε», λέγει, «καὶ ἄφησε τοὺς συγγενεῖς καὶ τὸν παιρικὸν οἶκον καὶ ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω». Ποῖον δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀνησυχήσουν αὐτοὶ οἱ λόγοι; Δὲν τοῦ φανερώ- νει οὔτε τὸν τόπον, οὔτε τὴν χώραν, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀπροσδιό- ριστον δοκιμάζει τὴν θέλησιν τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν ἦτο κάποιος ἄλλος ὁ διαταχθεὶς καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ· Ἐν τάξει, μοῦ διατάσσεις νὰ ἐγκατα- λείψω τὸν τόπον ποὺ κατοικῶ τώρα, τοὺς συγγενεῖς, τὸν πα- τρικὸν οἶκον· διατί ὅμως δὲν μοῦ φανερώνεις καὶ τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον διατάσσεις νὰ μεταβῶ, ὥστε νὰ γνωρίζω του- λάχιστον τὸ μέγεθος τῆς ἀποστάσεως; Διότι ἀπὸ ποῦ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μοῦ γίνῃ γνωστὸν, ὅτι ἐκείνη ἡ γῆ θὰ μοῦ φανῇ κατὰ πολὺ καλυτέρα καὶ εὐπορωτέρα ἀπ' αὐτὴν ποὺ ἐγκα- ταλείπω; Ἄλλ' ὁ δίκαιος τίποτε ἀπὸ αὐτὰ οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλά, στρέψας τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ μέγεθος τῶν προσταγμάτων, ἐπροτίμησε τὰ ἀβέβαια ἀπὸ τὰ χειρο- πιαστά. Ἄν καὶ βέβαια ἐὰν δὲν ἦτο γενναιόφρων καὶ ἂν δὲν εἶχε φιλόσοφον σκέψιν καὶ ἂν δὲν εἶχε μάθει νὰ ὑπα- κούῃ πάντα εἰς τὸν Θεὸν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶχε καὶ ἄλλο ὄχι μικρὸν ἐμπόδιον, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Καθ' ὅσον γνωρίζετε, ὅτι πολλοὶ ἐξ αἰτίας τῶν τάφων τῶν προσφιλῶν προσώπων τῶν ἐπροτίμησαν νὰ ἀποθάνουν εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους, ποὺ ἀπέθανον οἱ γονεῖς των.

4. Ἦτο φυσικὸν λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτός, ἐὰν βε- θαίως δὲν ἦτο πολὺ θεοσεβής, νὰ σκεφθῇ καὶ αὐτό, ὅτι δη- λαδὴ ὁ πατέρας μου διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς ἐμὲ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν γῆν του καὶ παρέβλεψε τὴν παλαιὰν συνήθειαν καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα, ἔφθασε μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, καὶ σχεδὸν νὰ εἰπῇ, ἐξ αἰτίας μου ἀπέθανεν εἰς

κατέλυσεν· ἐγὼ δὲ οὐδὲ μετὰ τὸν θάνατον τὴν ἴσῃν αὐτῷ
ἀμοιβὴν ἀποδοῦναι σπουδάζω, ἀλλὰ καταλιπὼν μετὰ τῆς
συγγενείας τοῦ πατρὸς τὸν αὐτοῦ ἰάφρον, ἀπελεύσομαι; Ἄλλ'
ὅμως οὐδὲν τοιούτων αὐτοῦ ἀπαυβλῦναι τὴν ὁρμὴν ἴσχυσεν
5 ἀλλὰ πάντα εὐκόλα αὐτῷ καὶ ῥάδια φαίνεσθαι ἐποίει τὸ
περὶ τὸν Θεὸν φιλίτρον. Ἐπεὶ κἀκεῖνο ἂν ἐνενόησεν, εἶγε
ἀνθρωπίνους λογισμοῖς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέψαι ἐβούλειο
ἐν ἡλικίᾳ, λέγων, τοιαύτη καὶ λοιπὸν πρὸς γῆρας ἐλαύνων,
ποῦ ἀπελεύσομαι; Οὐ τὸν ἀδελφὸν ἐπιφερόμενος, οὐ τοὺς
10 συγγενεῖς ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πάντων τῶν πρὸς γένος
διαφερόντων μοι κεχωρισμένος, πῶς ἔρημος καὶ ξένος οὔτιο
τὴν ἀλλοτριὰν καταλήφομαι, οὐδὲ εἰδῶς ὅπου στήσομαι τῆς
πλάνης; Εἰ δὲ καὶ κατὰ μέσσην τὴν ὁδὸν συμβῆ με καταλῦ-
σαι τὸν βίον, τί τὸ ὄφελος τῆς τοιαύτης ταλαιπωρίας; τίς με
15 περισιτελεῖ τὸν γέροντα, τὸν ξέρον, τὸν ἄπολιν, τὸν ἄοικον;
Ἵσως ἢ γυνὴ τοὺς γείτονας παρακαλέοι συμπάθειάν τινα
ἐπιδείξασθαι, καὶ ἐξ ἑράνου τινὸς καὶ συνεισφορᾶς τὰ κα-
θήκοντα πληρώσει. Καὶ πόσῳ βέλτιον αὐτὸν τὸν θραχὲν
χρόνον τὸν ὑπολειπόμενον ἡμῖν εἰς ζωὴν, καθεζόμενον ἐν-
20 ταῦθα καταλῦσαί με τὸν βίον, ἢ μετὰ γῆρας ὧδε κἀκεῖσε
περιέλκεσθαι καὶ τὰ παρὰ πάντων ὑπομένειν σκώμματα, ὥς
οὐδὲ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτη δυνηθέντα ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν, ἀλλὰ
τόπους ἐκ τόπων ἀμείθειν καὶ μηδαμοῦ ἴσασθαι; Ἄλλὰ τού-
των μηδὲν ὑπολογισάμενος ὁ δίκαιος οὔτιος ὑπακούειν ἔσπευ-
25 δε τῷ ἐπιτάγματι.

Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὅτι ἱκανὸν ἦν αὐτῷ εἰς προ-
τροπὴν τὸ λέγειν· «Δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἦν ἄν σοι δείξω καὶ
ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε». Τοῦτο τοίνυν
αὐτὸ μάλιστα, εἰ μὴ φιλόθεος ἦν, ἤρκει ὀκνηρότερον αὐτὸν

ξένην γῆν, ἐνῶ ἐγὼ δὲν φροντίζω νὰ ἀνταποδώσω εἰς αὐτὸν τὴν ἴσην τιμὴν οὔτε μετὰ τὸν θάνατόν του, ἀλλὰ θὰ ἀπέλθω, ἀφοῦ ἀφήσω μαζί μὲ τοὺς συγγενεῖς τοῦ πατρὸς καὶ τὸν τάφον του; Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ καλαρώσῃ τὴν ὀρμὴν του, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεὸν ἔκαμνε τὰ πάντα νὰ φαίνωνται εἰς αὐτὸν εὐκολα καὶ ἔλαφρά. Διότι θὰ ἠμποροῦσε νὰ σκεφθῆ καὶ ἐκεῖνο, ἐὰν βέβαια ἠθελεν ἐνεργήσῃ σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, λέγων· ποῦ νὰ ὑπάγω εἰς τέτοιαν ἡλικίαν πού εἶμαι, βαδίζων πλέον πρὸς τὸ ἔσχατον γῆρας; Χωρὶς νὰ ἔχω τὸν ἀδελφόν μου μαζί μου, οὔτε τοὺς συγγενεῖς μου, ἀλλὰ χωρισμένος ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς πού εἶναι συγγενεῖς μὲ τὸ γένος μου, πῶς θὰ κατοικήσω ἔτσι ἔρημος καὶ ξένος εἰς ξένην χώραν, χωρὶς νὰ γνωρίζω μέχρι ποῦ θὰ φθάσῃ ἡ περιπλάνησίς μου; Ἐὰν συμβῆ δὲ ν' ἀποθάνω εὐρισκόμενος εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, ποῖον θὰ εἶναι τὸ ὄφελος τῆς τόσης ταλαιπωρίας; ποῖος θὰ θάψῃ ἐμὲ τὸν γέροντα, τὸν ξένον, τὸν ἄπατριν, τὸν χωρὶς κατοικίαν; Ἴσως νὰ παρακαλέσῃ ἡ σύζυγος τοὺς γείτονας νὰ ἐπιδείξουν κάποιαν συμπάθειαν καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντα τῆς ἐνταφιάσεως μὲ κάποιον ἔρανον καὶ συνεισφοράν. Καὶ πόσον προτιμότερον θὰ ἦτο αὐτὸν τὸν ὀλίγον χρόνον, πού ὑπολείπεται διὰ νὰ ζήσω, νὰ καθήσω ἐδῶ καὶ νὰ ἀποθάνω, παρὰ μὲ τὴν γεροντικὴν μου ἡλικίαν νὰ περιφέρωμαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ ὑπομένω τὰς κατηγορίας ὄλων, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἡσυχάσω οὔτε εἰς τοιαύτην ἡλικίαν μὲ τὸ νὰ μεταβαίνω ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ νὰ μὴ σταματῶ πουθενά; Ἄλλὰ χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ δίκαιος αὐτός, ἔσπευδε νὰ ὑπακούῃ μὲ προθυμίαν εἰς τὴν ἐντολήν.

Ἴσως ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος, ὅτι ἦτο ἄρκετόν διὰ νὰ τὸν προτρέψουν τὰ λόγια· «Ἐλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω». Τοῦτο λοιπόν, αὐτὸ πρὸ πάντων θὰ ἦτο ἄρκετόν νὰ τὸν κἀνῃ πρὸ διστακτικόν διὰ νὰ

περὶ τὴν ὑπακοὴν ἐργάσασθαι. Ἐδύνατο γὰρ εἰπεῖν, εἰ τῶν πολλῶν εἰς ἤν, ὅτι τίνας ἔνεκεν εἰς τὴν ξένην με ἀπάγεις καὶ τὴν ἀλλοτριάν με καταλαβεῖν κελεύεις; Διὰ τί γὰρ με ἐνταῦθα, εἶγε βούλει μέγαν ποιῆσαι, οὐ ποιεῖς; διὰ τί ἐπὶ 5 τῆς οἰκειίας τῆς πατρῴας διάγοντα οὐκ ἀξιοῖς τῆς σῆς εὐλογίας; Ὡς εἰ συμβαίῃ με, πρὶν ἢ φθᾶσαι εἰς τὸν τόπον ἔνθα κελεύεις, κατεργασθέντα ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν ὁδοιοποιίαν καμμάτων καὶ διαφθαρῆναι καὶ τὸν βίον καταλῦσαι, τί μοι τὸ ὄφελος τῶν ἐπηγγελμένων; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων οὐδὲ εἰς 10 ἔννοιαν λαβεῖν κατεδέξαιτο, ἀλλά, καθάπερ εὐγνωμῶν οἰκείης, τῷ ἐπιτάγματι μόνον ὑπήκουεν, οὐ περιεργαζόμενος, οὐδὲ πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπέιθετο καὶ πεπληροφορημένος εὐύγχανεν, ὅτι ἀψευδεῖς ἦσαν αἱ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαι· «Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ 15 τὸ ὄνομά σου καὶ ἔσῃ εὐλογημένος».

Μέγας τῆς ὑποσχέσεως ὁ ὄγκος. «Ποιήσω σε», φησὶν «εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου». Οὐ μόνον ἔθνει σε μεγάλῳ ἐπισιτήσω καὶ τὸ ὄνομά σου μέγα ἀπεργάσομαι, ἀλλὰ καὶ Εὐλογήσω σε καὶ ἔσῃ εὐλογη- 20 μένος». Μὴ νομίσης, ἀγαπητέ, ταντολογίαν εἶναι τὸ εἰρημένον τό, «Καὶ εὐλογήσω σε, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος». Τσοαύτης σε, φησὶν, εὐλογίας ἀξιώσω, ὡς παρτὶ τῷ αἰῶνι συμπαρακτείνεσθαι αὐτήν. Ἐσῃ γὰρ εὐλογημένος, ὡς ἕκαστον ἀντὶ μεγίστης τιμῆς σπουδὴν ποιεῖσθαι εἰσωθεῖν ἑαυτὸν εἰς 25 τὴν πρὸς σὲ οἰκειότητα. Ὅρα πῶς ἄνωθεν καὶ ἐκ προουμιῶν αὐτῷ προέλεγε τὴν περιφάνειαν, ἐν ἣ καταστήσειν αὐτὸν ἔμελλε. «Ποιήσω σε», φησὶν, «εἰς ἔθνος μέγα καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου καὶ εὐλογήσω σε καὶ ἔσῃ εὐλογημένος». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῷ 30 πατριάρχῃ ἐβούλοντο εἰς τὴν τούτου συγγένειαν ἑαυτοὺς εἰσωθεῖν καὶ ἔλεγον «Τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐσμεν». Ἄλλ' ἵνα

ὕπακούσῃ, ἐὰν δὲν ἦτο θεοσεβής. Διότι θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ, ἐὰν ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, πρὸς ποῖον σκοπὸν μὲ ὀδηγεῖς εἰς ξένον τόπον καὶ μὲ διατάσεις νὰ κατοικήσω ἄλλην γῆν; Διατί δὲν μὲ ἀναδεικνύεις μέγαν ἐδῶ, ἐὰν θέλῃς νὰ τὸ κάνῃς αὐτό; διατί δὲν μὲ κάνεις ἄξιον τῆς εὐλογίας σου, ἐνῶ ζῶ εἰς τὸν πατρικόν μου οἶκον; Διότι ἐὰν μοῦ συμβῇ, πρὶν νὰ φθάσω εἰς τὸν τόπον πού μὲ διατάσεις, νὰ ἀποκάμω ἀπὸ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας καὶ νὰ ἀρρωστήσω καὶ νὰ ἀποθάνω, τί θὰ μοῦ ὠφελήσουν αἱ ὑποσχέσεις; Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐδέχθη νὰ σκεφθῇ, ἀλλὰ ὑπήκουε μόνον εἰς τὴν διαταγὴν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ εὐγνώμων δοῦλος, χωρὶς νὰ περιεργάζεται, οὔτε νὰ πολυεξετάζη τὰ πράγματα, καὶ ὑπήκουε καὶ ἦτο ἀπολύτως βέβαιος, ὅτι ἦσαν ἀψευδεῖς αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. «Καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου, καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων».

Μεγάλος ὁ ὄγκος τῆς ὑποσχέσεως. «Θὰ σὲ ἀναδείξω», λέγει, «εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ μεγαλύνω τὸ ὄνομά σου». Δὲν θὰ σὲ κάμω μόνον μέγαν ἔθνος καὶ δὲν θὰ κάνω τὸ ὄνομά σου λαμπρόν, ἀλλὰ καὶ «θὰ σὲ εὐλογήσω, καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων». Νὰ μὴ νομίσης, ἀγαπητέ, ὅτι εἶναι ταυτολογία τὰ λόγια, «Καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω, καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος». Θὰ σὲ ἀξιώσω, λέγει, τόσης εὐλογίας, ὥστε αὐτὴ νὰ ἐπεκτείνεται καὶ νὰ φθάσῃ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Διότι θὰ εἶσαι εὐλογημένος, ὥστε ὁ καθένας θὰ κάνῃ τὸ πᾶν, ἀντὶ μεγίστης τιμῆς, νὰ σὲ πλησιάσῃ καὶ νὰ γίνῃ φίλος σου. Πρόσεχε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη προέλεγε τὴν ἔνδοξον θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ τὸν τοποθετήσῃ. «Θὰ σὲ ἀναδείξω», λέγει, «ἔθνος μέγα καὶ θὰ καταστήσω δοξασμένον τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερηφανευόμενοι διὰ τὸν πατριάρχην ἤθελον νὰ θεωροῦνται συγγενεῖς του καὶ ἔλεγον· «Ἐἴμεθα τέκνα τοῦ Ἀβραάμ»¹⁸. Ἀλλὰ διὰ

μάθωσιν, ὅτι ἀπὸ τῆς τῶν τρόπων κακίας ἀνάξιοι τυγχάνουσι
 τῆς συγγενείας, φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός, «Εἰ τέκνα τοῦ
 Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν». Καὶ Ἰω-
 5 ἀννης δὲ ὁ τοῦ Ζαχαρίου, ἠνίκα συνέρρεον εἰς τὸν Ἰορδάνην
 ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φεύγειν ἀπὸ τῆς μελλούσης
 ὀργῆς; Ποιῆσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας, καὶ μὴ
 δόξητε λέγειν, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. Λέγω γὰρ
 10 τέκνα τῷ Ἀβραάμ». Εἶδες πῶς μέγα αὐτοῦ τὸ ὄνομα παρὰ
 πᾶσιν ἦν; Ἀλλὰ τέως πρὸ τῆς ἐκθάσεως τὸ φιλόθεον τοῦ
 δικαίου δείκνυται, πῶς τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθεῖσιν ἐπί-
 στευσε καὶ ἅπαντα τὰ δοκοῦντα εἶναι φορικὰ μετ' εὐκολίας
 15 κατεδέχετο. «Καὶ εὐλογῆσω», φησὶ, «τοὺς εὐλογοῦντάς σε
 καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι καὶ ἐνευλογηθήσονται
 ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς».

Ὅρα Θεοῦ συγκατάθεσιν καὶ πόσης αὐτῷ φιλίας δεί-
 κνυσι τεκμήριον. Ἐκείνους, φησὶ, φίλους ποιήσομαι, τοὺς
 πρὸς σὲ γνησίως διακειμένους, καὶ ἐκείνους ἐχθρούς, τοὺς
 20 ἐναντίως πρὸς σὲ ἔχοντας· ὅπερ σχεδὸν εὐδὲ παῖδες πρὸς
 πατέρα ἐπιδείξει ἀνέχονται, τὸ τοὺς αὐτοὺς ποιεῖσθαι αὐ-
 τοῖς καὶ φίλους καὶ ἐχθρούς. Μεγίστη οὖν, ἀγαπητέ, ἡ περὶ
 τὸν πατριάρχην τοῦ Θεοῦ εὐνοία. Ἐκείνους, φησὶν, εὐλο-
 γῶμαι τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ ἐκείνους καταρῶμαι τοὺς
 25 καταρωμένους σε· «Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ
 φυλαὶ τῆς γῆς». Ἴδου προσθήκη καὶ ἐτέρας φιλοτιμίας. Πᾶ-
 σαι γάρ, φησὶν, αἱ φυλαὶ τῆς γῆς ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι ἐνευ-
 λογεῖσθαι σπουδάσουσι καὶ ἀπὸ τῆς σῆς προσηγορίας σε-
 μνότερα τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐγκαταστήσουσιν.

30 5. Ἰηκούσατε, ἀγαπητοί, οἷα ἐπέταξεν ὁ Δεσπότης τῷ

14. Ἰω. 8, 39.

15. Ματθ. 3, 7-9.

νὰ μάθουν, ὅτι ἀπὸ τὴν κακὴν διαγωγὴν τῶν ἔγιναν ἀνάξιοι τῆς συγγενείας αὐτῆς, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός, «Ἐὰν εἴσθε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, θὰ ἐκάμνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»¹⁴. Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τοῦ Ζαχαρίου, ὅταν ἤρχοντο εἰς τὸν Ἰορδάνην αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἔσπευδον νὰ βαπτισθοῦν, ἔλεγε πρὸς αὐτούς, «Γεννήματα ἐχιδνῶν, ποῖος σᾶς ὑπέδειξε νὰ ἀποφύγετε τὴν μέλλουσαν ὀργήν; Κάμετε λοιπὸν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας καὶ μὴ ἀρκῆσθε, εἰς τὸ νὰ λέγετε, ἔχομεν πατέρα τὸν Ἀβραάμ. Διότι σᾶς λέγω, ὅτι ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων νὰ ἀναστήσῃ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ»¹⁵. Εἶδες πῶς ἦτο μεγάλο τὸ ὄνομά του εἰς ὄλους; Ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων δεικνύεται ἡ εὐσέβεια τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδὴ ἐπίστευσεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδέχετο μὲ εὐκολίαν ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν ἀβάστακτα. «Καὶ θὰ εὐλογήσω», λέγει, «αὐτοὺς ποὺ θὰ σὲ τιμοῦν καὶ θὰ καταρασθῶ αὐτοὺς ποὺ θὰ σὲ καταρῶνται. Καὶ ἀπὸ ἐσένα θὰ εὐλογηθοῦν ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς».

Πρόσεχε συγκατάβασιν Θεοῦ καὶ πόσης φιλίας ἀπόδειξις γίνεται εἰς αὐτόν. Ἐκεῖνους, λέγει, ποὺ θὰ σοῦ συμπεριφέρωνται φιλικά, θὰ τοὺς κάνω φίλους σου, καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς ἐσένα, θὰ τοὺς κάνω ἐχθρούς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὔτε τὰ τέκνα σχεδὸν ἀνέχονται νὰ ἐπιδείξουν πρὸς τοὺς πατέρας των, τὸ νὰ κάνουν δηλαδὴ τοὺς ἰδίους φίλους καὶ ἐχθρούς. Πολὺ μεγάλη λοιπὸν εἶναι, ἀγαπητέ, ἡ εὐνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην. Ἐκεῖνους, λέγει, ποὺ σὲ εὐλογοῦν θὰ τοὺς εὐλογήσω καὶ θὰ καταρῶμαι αὐτοὺς ποὺ σὲ καταρῶνται. «Καὶ διὰ σοῦ (δι' ἐνὸς ἐκ τῶν ἀπογόνων σου) θὰ εὐλογηθοῦν ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς». Ἴδου καὶ ἄλλη προσθήκη καὶ ἄλλης γενναιοδωρίας. Διότι, λέγει, ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς θὰ φροντίσουν νὰ εὐλογηθοῦν μὲ τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ καταστήσουν τὰ τῆς ζωῆς των σεμνότερα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ὀνομασίαν.

5. Ἦκούσατε, ἀγαπητοί, ποῖα πράγματα διέταξεν ὁ Κύ-

Χαλδαίω. ἰῶ γέροντι, ἰῶ μήτε νόμον ἐγνωκόι, μήτε προ-
 φήταις ἐντυχόντι, μήτε εἰτέρας διδασκαλίας τινὸς ἀπολαύ-
 σαντι; Εἶδετε ὅσος ἰῶν ἐπιταγμάτων ὁ ὄγκος; πῶς ὑψηλῆς
 τινὸς καὶ νεανικῆς δεόμενος ψυχῆς πρὸς τὴν τοῦτων ἐκπλή-
 5 ρωσιν; Βλέπετε λοιπὸν καὶ τοῦ παιριάρχου τὴν εὐγνωμοσύ-
 νην, ὅπως ἡμῖν ἡ Γραφὴ φανερὰν αὐτὴν καθίστησι. «Καὶ
 ἐπορεύθη», φησί, «Ἄβραμ κατὰ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος ὁ
 Θεός· καὶ ὄχρειο μετ' αὐτοῦ Λώτ». Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ἐ-
 πορεύθη Ἄβραμ», ἀλλὰ, «Καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος
 10 ὁ Θεός». Ἀκόλουθα, φησί, ἰῶ ἐπιτάγματι ἅπαντα διεπρά-
 ξαιτο. Εἶπεν ἀφεῖναι πάντα, καὶ συγγένειαν καὶ οἶκον, καὶ
 ἀφῆκεν. Εἶπεν ἐλθεῖν εἰς γῆν, ἣν οὐκ ἤδει κατεδέξατο.
 Ἐπηγγέλαιτο ποιῆσειν εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογῆσειν ἐ-
 πίστευσεν ὅτι ἔσται καὶ τοῦτο. Καὶ καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ
 15 Κύριος ὁ Θεός, οὕτως ἐπορεύθη· ἀντὶ τοῦ, ἐπίστευσε τοῖς
 παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθεῖσιν, οὐδὲν ἐνδοιάσας, οὐδὲ ἀμφιβάλλων,
 ἀλλ' ἐσηριγμένην ἔχων τὴν διάνοιαν καὶ τὸν λογισμὸν,
 οὕτως ἐπορεύθη· διὸ καὶ πολλῆς εὐνοίας ἀπήλαυσε παρὰ
 τοῦ Δεσπότου. «Καὶ ὄχρειο», φησί, «καὶ Λώτ μετ' αὐτοῦ».
 20 Τίνος ἔνεκεν, εἰπόντος τοῦ Θεοῦ, «Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς
 σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς
 σου», τοῦτον ἐπεφέρειο; Οὐχὶ παρακούων τοῦ Δεσπότου,
 ἀλλ' ἴσως ἐπειδὴ νέος ἦν, καὶ πατρὸς χώραν αὐτῷ ἐπεῖχε,
 κακείνος διὰ φιλοστοργίαν καὶ τὴν ἰῶν τρόπων ἐπιείκειαν,
 25 δυσαναποσπάσιως εἶχε τοῦ δικαίου, ταύτης ἔνεκεν τῆς αἰ-
 τίας οὐκ ἀνέχεται αὐτὸν καταλιπεῖν. Λοιπὸν δὲ καὶ ἐν τάξει
 παιδὸς αὐτὸν εἶχε, ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ παῖδας ἔχειν μὴ δυ-
 νηθεῖς διὰ τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν. Ἄλλως δὲ καὶ ὁ
 τρόπος τοῦ νέου οὐ πολὺν ἀπέδει τοῦ δικαίου. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο

ριος εἰς τὸν Χαλδαῖον, τὸν γέροντα ἐκείνον, ποῦ οὔτε νόμον ἐγνώριζεν, οὔτε προφητείας εἶχεν ἀναγνώσει, οὔτε εἶχεν ἀκούσει ἄλλην διδασκαλίαν κάποιου ἄλλου; Εἶδατε πόσον μεγάλο ἦτο τὸ μέγεθος τῶν ἐντολῶν; εἶδετε πῶς εἶχεν ἀνάγκην νεανικῆς ψυχῆς, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτά; Βλέπετε λοιπὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ πατριάρχου, ὅπως μᾶς τὴν καθιστᾷ φανεράν ἢ Γραφή. «Καὶ ἐπορεύθη», λέγει, «ὁ Ἄβραμ, ὅπως τοῦ εἶπεν Κύριος ὁ Θεός· καὶ ἐπορεύετο μαζί του καὶ ὁ Λώτ»¹⁶. Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «ἐπορεύθη ὁ Ἄβραμ», ἀλλά, «ὅπως τοῦ εἶπεν Κύριος ὁ Θεός». Ὅλα, λέγει, τὰ ἐξετέλεσε σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν του. Εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ πάντα, καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τὸν οἶκον του, καὶ τὰ ἐγκατέλειπεν. Εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τόπον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε, καὶ ἐδέχθη νὰ τὸ κἀνῃ. Ὑπεσχέθη νὰ τὸν ἀναδείξῃ εἰς μέγα ἔθνος καὶ νὰ τὸν εὐλογήσῃ, καὶ ἐπίστευσεν ὅτι καὶ αὐτὸ θὰ πραγματοποιηθῇ. Καὶ ὅπως τοῦ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεός, ἔτσι ἐπορεύθη. Ἐπίστευσεν εἰς αὐτὰ ποῦ τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, χωρὶς νὰ φοβηθῇ καθόλου οὔτε νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἀλλ' ἐπορεύθη μὲ σταθερὸν θάρρος καὶ σταθεράν τὴν ἀπόφασίν του· διὰ τοῦτο ἔναντι ὄλων αὐτῶν ἔτυχε μεγάλης χάριτος ἀπὸ τὸν Θεόν. «Καὶ ἀνεχώρησεν», λέγει, «μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Λώτ».

Διατί ἔλαβε καὶ αὐτὸν μαζί του, ἐνῶ εἶπεν ὁ Θεός, «Ἐξέλθε ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικόν σου οἶκον»; Ὅχι βέβαια παραβαίνων τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἴσως ἐπειδὴ ἦτο νέος καὶ εἶχεν ὁ Ἄβραμ τὴν θέσιν τοῦ πατέρα του, καὶ ἐκεῖνος πάλιν ἐξ αἰτίας τῆς φιλοστοργίας καὶ τῆς καλωσύνης του, ἦτο προσκολλημένος εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Κατ' ἀκολουθίαν εἶχεν αὐτὸν ὡς θετὸν υἱόν, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποκτήσῃ τέκνα, ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, λόγῳ τῆς στειρότητος τῆς Σάρας. Ἄλλωστε καὶ ὁ τρόπος ζωῆς τοῦ νέου δὲν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν τοῦ δικαίου. Διότι αὐτὸ τὸ ἴδιον,

- τό, προκειμένων τῶν δύο ἀδελφῶν, προσνεῖμαι ἑαυτὸν τῷ
 δικαίῳ, πρόσης ἦν συνέσεως, τὸ διακριῖναι καὶ δοκιμάσαι τίνι
 τῶν θείων δέοι τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέψαι; Καὶ τὸ ἐλέσθαι
 τὴν ἀποδημίαν καὶ αὐτὸ πάλιν δεῖγμα τῆς τῶν τρόπων ἦν
 5 κοσμιότητος. Εἰ γὰρ καὶ τὸ τελευταῖον ἔν τισι ἔδοξε διαμαρ-
 τάνειν, ἤνίκα τοῖς πρωτείσις ἐπεπήδησεν, ἀλλ' ὅμως κατ'
 ἴχνος τοῦ δικαίου ἐσπούδαζε πορεύεσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ ὁ δίκαιος κοινωνὸν ἐλάμβανε τῆς ὁδοιπορίας, κακεῖνος
 μετὰ προθυμίας τῆς οἴκοι διαιριθῆς τὴν ξένην προετίμησεν.
 10 Εἶτα ἵνα μάθωμεν δι' οὗ νεανίσκῳ ὄντι τῷ παιριάρχῃ ταῦτα
 ἐπέταται ὁ Δεσπότης, ἀλλ' ἤδη πρὸς γῆρας ἐλαύνοντι, διε
 καὶ ὀκνηρότερον λοιπὸν οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς
 ἀποδημίας διάκεινται, φησὶν· «Ἄβραμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑβδο-
 μῆκοντα πέντε, διε ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν».
- 15 Εἶδες πῶς οὐτε ἡ ἡλικία, οὐτε ἕτερόν τι τῶν δυναμένων
 αὐτὸν ἐπιπάσασθαι πρὸς τὴν οἴκοι παραμονὴν κώλυμα αὐ-
 τῷ γέγονεν, ἀλλὰ πάντων ἀνώτερος ἐγένετο ὁ τοῦ Θεοῦ
 πόθος. Ὅτιαν γὰρ ἡ ψυχὴ διεγηγερομένη καὶ νήφουσα ἦ, πάν-
 τα διατέμνει τὰ κωλύματα καὶ δὴ γίνεται τοῦ ποθουμένου
- 20 καὶ ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἐν μέσῳ φαινομένων δυσχερῶν διακό-
 πεται, ἀλλὰ πάντα παραιρέχει καὶ οὐ πρότερον ἴσταιται,
 μέχρις ἂν ἐπιτύχῃ τοῦ σπουδαζομένου. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ
 δίκαιος οὐτός, καὶ ὑπὸ τοῦ γήρωσ καὶ ὑπὸ ἐτέρων πλειόνων
 κωλύεσθαι δυνάμενος, πάντα διαρρήξας τὰ δεσμά, καθάπερ
- 25 νέος καὶ σφριγῶν καὶ ὑπὸ μηδενὸς κωλυόμενος, οὕτως ἔ-
 σπευδε καὶ ἠπειγέτω εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τοῦ Δεσπότης τὸ
 ἐπίταγμα. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τι ποιεῖ δουληθέντα τινὰ γενναῖόν
 τι καὶ ἀνδρεῖον ἐπιδειξάσθαι, ἐτέρως τοῦτο εἰς ἔργον ἀγα-
 γεῖν, μὴ πρότερον αὐτὸν πρὸς ἅπαντα τὰ μέλλοντα αὐτῷ
- 30 πρὸς τὴν τοιαύτην ἐγχείρησιν ἐμποδῶν ἴσασθαι παραιτά-

τὸ νὰ ἀφιερῶσθαι δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸν δίκαιον, ἐνῶ ὑπῆρχον καὶ οἱ δύο ἀδελφοί, πόσῃν σύνεσιν δὲν δεικνύει μὲ τὸ νὰ διακρίνη καὶ νὰ ἐκλέξῃ εἰς ποῖον ἐκ τῶν θείων ἔπρεπε νὰ ἐμπιστευθῇ τὸν ἑαυτὸν τοῦ; Καὶ τὸ νὰ προτιμήσῃ τὴν μετανάστευσιν καὶ αὐτὸ πάλιν ἦτο δεῖγμα τῶν καλῶν τοῦ τρόπων. Διότι καὶ ἂν ἐφάνη εἰς τὸ τέλος, ὅτι ἔσφαλλεν, ὅταν ἤθελε τὰ πρωτεῖα, ὅμως ἐφρόντιζε νὰ ἀκολουθῇ τὰ ἴχνη τοῦ δικαίου. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ ὁ δίκαιος τὸν ἐπῆρε μαζί του ὡς σύντροφόν του καὶ ἐκεῖνος ἐπροτίμησε μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν ζωὴν εἰς τὴν ξένην χώραν ἀπὸ τὴν ζωὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ πατριάρχης δὲν ἦτο νέος, ὅταν διέτασεν αὐτὰ ὁ Κύριος, ἀλλὰ ἐβάδιζεν ἤδη πρὸς τὰ γηρατεῖα, ὁπότε οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἀνθρώπων δεικνύουν πλέον ἀπροθυμίαν πρὸς τὰς μεταναστεύσεις, λέγει· «Ὁ δὲ Ἄβραμ ἦτο ἑβδομήντα πέντε ἐτῶν, ὅταν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Χαρράν»¹⁷.

Εἶδες πῶς οὔτε ἡ ἡλικία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά, πού ἤμποροῦσαν νὰ τὸν κρατήσουν εἰς τὴν πατρικὴν τοῦ γῆν, ἔγινεν εἰς αὐτὸν ἐμπόδιον, ἀλλ' ὁ πόθος πρὸς τὸν Θεὸν ἀπεδείχθη ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα. Διότι ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι ἐν ἐγρηγόρσει καὶ προσέχει, ὅλα τὰ ἐμπόδια τὰ ὑπερνικᾶ καὶ ἀφοσιώνεται καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὸ ποθούμενον καὶ δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ καμμίαν ἀπὸ τὰς δυσχερείας πού παρεμβάλλονται, ἀλλὰ τὰ προσπερνᾶ ὅλα καὶ δὲν σταματᾶ, μέχρις ὅτου νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ δίκαιος αὐτός, ἂν καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδίζεται καὶ ἀπὸ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ἀφοῦ διέρρηξεν ὅλα τὰ δεσμά, ὡσὰν νέος, γεμᾶτος ἀπὸ σφρῖγος καὶ χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τίποτε, ἔτσι ἔσπευδε καὶ ἐβιάζετο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Οὔτε βέβαια εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ θελήσῃ κάποιος νὰ ἐπιδείξῃ κάτι τὸ γενναῖον καὶ ἀνδρεῖον καὶ νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ κατ' ἄλλον τρόπον, ἐὰν προηγουμένως δὲν σταθῇ ἀντιμέτωπος πρὸς ὅλα αὐτὰ πού πρόκειται νὰ παρεμβληθοῦν ὡς

- μενον. Τοῦτο δὴ σαφῶς καὶ ὁ δίκαιος οὐτις ἐπιστάμενος, πάντα παραδραμῶν καὶ μήτε συνήθειαν, μήτε συγγένειαν, μήτε οἰκίαν παιρικὴν, μήτε τάφον, μήτε τὸ γῆρας αὐτὸ λογισάμενος, εἰς ἐκεῖνο μόνον ἔτεινεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν,
- 5 ὅπως δυνηθῆῃ πληρῶσαι τὸ προσταχθὲν παρὰ τοῦ Δεσπότου. Καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶγμα πολλοῦ θαύματος γέμον ἄνθρωπον ἐν γῆρα βαθυτάτῳ μετὰ γυναικὸς καὶ αὐτῆς προβεβηκυίας λοιπόν, καὶ πλήθους οἰκειῶν μειανιστάμενον, καὶ οὐδέ, ὅπου λήξει αὐτῷ τὰ τῆς πλάνης, εἰδότια. Εἰ δέ τις κἀκεῖνο συνε-
- 10 τῶς λογιόαιτο, πόση κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ὁδῶν ἢ δυσκολία ἦν (οὐδὲ γὰρ καθάπερ τῶν μετὰ ἀδείας ἐξῆν ἐπιμίγνυσθαί τισι, καὶ οὕτως εὐκόλως τὰς ἀποδημίας ποιεῖσθαι, τῆς ἀρχῆς κατὰ τόπους οὔσης διηρημένης, καὶ ἀναγκαζομένων τῶν διοδοθέντων ἀπὸ ἀρχόντων εἰς ἄρχοντας μεταπηδᾶν, καὶ
- 15 καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἀπὸ βασιλείας εἰς βασιλείαν μεταβαίνειν)· καὶ τοῦτο τοῖσιν ἰκανὸν ἦν κώλυμα τῷ δικαίῳ, εἶγε μὴ πολὺν εἶχε τὸν πόθον καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐπιτάγματος ὑπακοήν. Ἄλλ' οὐτις, καθάπερ ἀράχνην, ταῦτα πάντα διασπᾶσας τὰ κωλύματα καὶ τῇ πίστει νευρωθεὶς τὸν λογιισμόν καὶ τῷ ἀξιώ-
- 20 ματι τοῦ ἐπαγγελιαμένου πεπορθῶς, ἤπιετο τῆς ὁδοιπορίας. «Καὶ ἔλαβε», φησὶν, «Ἄβραμ Σάραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ Ἄωτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ὅσα ἐκήσαντο ἐν Χαρρᾶν, καὶ ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν.
- 25 β. Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν, πῶς ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται, ἵνα διὰ πάντων μάθωμεν τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «Σάραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ Ἄωτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ πάντα, ὅσα ἐκήσαντο ἐν Χαρρᾶν». Οὐχ ἀπλῶς εἶπε, «Πάντα ὅσα ἐκήσαντο ἐν Χαρρᾶν»,
- 30 ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν τῶν ἀπὸ τῶν Χαλδαίων ἐπηγά-

ἐμπόδια εἰς τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν. Αὐτὸ λοιπὸν γνωρίζων καλῶς ὁ δίκαιος αὐτός, παραβλέπων τὰ πάντα καὶ μὴ σκεπτόμενος οὔτε τὴν συγγένειαν, οὔτε τὴν παιρικὴν οἰκίαν, οὔτε τὸν πατρικὸν τάφον, οὔτε τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, πρὸς ἐκεῖνο μόνον εἶχεν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν ἰοῦ, πῶς δηλαδὴ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Καὶ ἦτο δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς ἕνα παράξενον θέαμα, ἕνα ἄνθρωπον δηλαδὴ, εἰς βαθύτατον γῆρας, μαζί μὲ τὴν γυναῖκα του, ποῦ καὶ αὐτὴ ἦτο ἤδη προχωρημένης ἡλικίας, καὶ μὲ πλῆθος δούλων νὰ μεταναστεύῃ καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ ποῦ θὰ τελειώσῃ ἡ περιπλάνησίς ἰοῦ. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἤθελεν ἀναλογισθῆ σοβαρῶς καὶ ἐκεῖνο, πόση δηλαδὴ ἦτο ἡ δυσκολία τῶν ὁδοιποριῶν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν (διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συναντᾶται κανεὶς μὲ ἄλλους μὲ τόσῃν εὐκολίαν, ὅπως τώρα, καὶ νὰ μεταναστεύῃ μὲ ἄνεσιν, ἐπειδὴ ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς διαφόρους τόπους ἦτο διηρημένη καὶ οἱ ταξιδεύοντες ἠναγκάζοντο νὰ μεταπηδοῦν ἀπὸ ἡγεμόνα εἰς ἡγεμόνα καὶ νὰ μεταβαίνουν καθημερινῶς ἀπὸ βασιλείαν εἰς βασιλείαν)· καὶ αὐτὸ λοιπὸν θὰ ἦτο μεγάλο ἐμπόδιον διὰ τὸ δίκαιον, ἐὰν βέβαια δὲν ἦτο μέγας ὁ πόθος του καὶ ἡ ὑπακοή του εἰς τὴν προσταγὴν. Ἄλλ' αὐτός, ἀφοῦ διέσπασεν ὅλα τὰ ἐμπόδια αὐτά, ὡς ἰστὸν ἀράχνης, καὶ ἀφοῦ ἐδυνάμωσε μὲ τὴν πίστιν, τὸ θάρρος του καὶ ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ὑποσχέσεως, ἤρχιζε τὴν ὁδοιπορίαν του. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «ὁ Ἄβραμ μαζί του τὴν Σάραν τὴν γυναῖκα του, καὶ τὸν Λῶτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχονιά των, ὅσα ἀπέκτησαν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἔφυγε, διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν γῆν Χαναάν»¹⁸.

6. Βλέπε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, πῶς διηγεῖται εἰς ἡμᾶς τὰ πάντα, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν ἀγάπην τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Θεόν. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «μαζί του τὴν Σάραν, τὴν γυναῖκα του, καὶ τὸν Λῶτ, τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὅλα, ὅσα ἀπέκτησαν εἰς τὴν Χαρρὰν». Δὲν εἶπε τυχαίως, «ὅλα ὅσα ἀπέκτησαν εἰς τὴν Χαρρὰν», ἀλλὰ διὰ νὰ μάθω-

γειο ὁ παιριάρχης, ἀλλὰ πάντων ἐκείνων τῶν πατρῶων παραχωρήσας τῷ ἀδελφῷ, οὕτως ἐξήγει ἐκεῖνα μόνα ἐπιφερόμενος, ὅσα εἰς τὴν Χαροῶν ἠδυνήθη κτήσασθαι. Καὶ τοῦτο δὲ ἐποίει ὁ θαυμάσιος οὗτος, οὐχὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος ταῦτα, 5 οὐδὲ ὡς φιλοχρημάτων ιγγάνων, ἀλλ' ἵνα πᾶσιν ἔχη δεικνύναι διὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν πρόνοιαν. Ὁ γὰρ ἐκ τῆς Χαλδαίων γῆς αὐτὸν ἀνασιήσας καὶ πάλιν ἐντεῦθεν μετοικισθῆναι προστάξας, αὐτὸς ἦν ὁ καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῷ αὐξων ἐγ' ἐκάστης καὶ ἅπασαν δυσκολίαν 10 ἀναιρῶν· ὥστε καὶ τοῦτο αὐτὸ δεῖγμα τῆς φιλοθέου αὐτοῦ γνώμης ἐτύγχανε, ἵσαῦτα ἐπιφερόμενον οὕτω διὰ πάσης ἵεναι τῆς ὁδοῦ. Ἐκαστος γὰρ τῶν ὀρώρων εἰκότως τὴν αἰτίαν μανθάνειν ἐβούλετο τῆς τοῦ δικαίου ἀποδημίας. Εἶτα πυνθανόμενος, ὅτι τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος ἐπὶ τὴν ἀλλοτριαν μεθίστατο, τὰ οἰκεῖα καταλιπὼν, δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐδιδάσκετο 15 καὶ τῆς τε ὑπακοῆς τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον ἐμάνθανε, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν προνοίας τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολήν.

(Καὶ ἐξηλθε), φησί, «πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν». Πόθεν ἦδει, ὅτι εἰς τὴν Χανααίων γῆν λήξει αὐτῷ τὰ τῆς ἀποδημίας, καίτοι τοῦ ἐπιτάγματος οὕτως ἔχοιτος, ὅτι «Δεῦρο 20 εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω»; Ἴσως ὁ Θεὸς αὐτῷ καὶ τοῦτο ἐμήνυσε, ὑποδείξας αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ τὴν γῆν, εἰς ἣν ἐβούλετο αὐτὸν καταστῆσαι. Διὰ γὰρ τοῦτο, ἠνίκα αὐτῷ ἐλέιατεν, ἀδιορίστως ἔλεγε, «Δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω», 25 ἵνα ἡμῖν ἐκκαλύψῃ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. Εἶτα ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας εἰσῆνεγκε, ταχέως καὶ αὐτὸς τὴν γνώσιν αὐτῷ ἐνέθηκε τῆς γῆς, εἰς ἣν ἐβούλετο αὐτὸν τὴν οἴκησιν ποιήσασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ προεώρα τῆς

μεν, ὅτι ὁ πατριάρχης δὲν ἐπῆρε τίποτε μαζί του ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους, ἀλλ' ἐγκατέλειπεν ὅλην ἐκείνην τὴν πατρικὴν περιουσίαν εἰς τὸν ἀδελφόν του καὶ ἀνεχώρησεν, ἔχων μαζί του μόνον αὐτὰ πού ἠμπόρεσε νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὴν Χαρράν. Καὶ ἔκαμνε τοῦτο αὐτὸς ὁ ἀξιοθαύμαστος, ὅχι ἐπειδὴ ἐσκόπευε μεγάλα πράγματα, οὔτε ὡσάν νὰ ἦτο φιλοκρήματος, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ ἐπιδεικνύῃ πρὸς ὅλους μὲ τὴν περιουσίαν του τὴν περὶ αὐτοῦ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸς πού τὸν ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων καὶ τὸν διέταξε νὰ μετοικήσῃ ἀπὸ ἐδῶ, αὐτὸς ἦτο πού ἠύξανε καθημερινῶς τὴν περιουσίαν του καὶ ἐξηφάνιζε κάθε δυσκολίαν. Ὡστε καὶ αὐτὸ ἦτο δεῖγμα τῆς θεοσεβαῦς σκέψεώς του νὰ μεταφέρῃ ἴσα πολλὰ δηλαδὴ καὶ νὰ προχωρῇ ἔτσι καθ' ὅλην τὴν ὁδοιπορίαν του. Διότι ὁ καθένας πού ἔβλεπεν αὐτόν, ἦτο φυσικὸν νὰ θέλῃ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς μεταναστεύσεως τοῦ δικαίου. Ἐπειτα πληροφορούμενος, ὅτι μετῴκει εἰς τὴν ξένην χώραν κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐγκαταλείψας ὅλα τὰ ἰδικά του, μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδιδάσκετο καὶ ἐμάνθανε καὶ τὴν θεοσεβῆ ὑπακοὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δι' αὐτόν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἔφυγε», λέγει, «διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν γῆν Χαναάν». Ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν Χαναανίων θὰ σταματήσῃ ἢ μετανάστευσίς του, ἀφοῦ ἡ ἐντολὴ ἔλεγεν· «Ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὑποδείξω»; Ἴσως ὁ Θεὸς νὰ ἔδειξε καὶ τοῦτο εἰς αὐτόν, ἀφοῦ ἐφανέρωσεν εἰς τὴν σκέψιν του τὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠθέλε νὰ τὸν ἐγκαταστήσῃ. Διὰ τοῦτο βεβαίως ὅταν τὸν διέταξε, τοῦ ὠμίλησεν ἀπροσδιόριστα, «Ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὑποδείξω», διὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ δηλαδὴ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. Ἐπειτα, ἐπειδὴ προσέφερεν, ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτόν μὲ μεγάλην ἀφθονίαν, ταχέως τοῦ ἐγνωστοποίησε καὶ ὁ Θεὸς τὴν γῆν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠθέλε κατοικήσει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ προέβλεπε τὸ μέγεθος τῆς

ἀρειῆς τοῦ δικαίου τὸ μέγεθος, διὰ τοῦτο καὶ οἴκοθεν αὐτὸν ἀνέστησε, καὶ οὔτε τὸν ἀδελφὸν λαβεῖν ἐπέταξεν, ἐπειδὴ ἐβούλετο τοῦτον διδάσκαλον νῦν μὲν τοῖς κατὰ τὴν Παλαισιίτην ἅπασιν γενέσθαι, μετὰ θραχὺ δὲ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον. Εἶδες πῶς οὐκ ἐν τῇ φύσει, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει τῆς γνώσεως τῆς ἡμετέρας κείται καὶ τὸ τῆς ἀρειῆς, καὶ τὰ τῆς κακίας; Ἴδου γὰρ κατὰ μὲν τὴν φύσιν ἀδελφοὶ ἐτύγγανον ὁ τε παιτριάρχης, καὶ ὁ Ναχώρ, κατὰ δὲ τὴν προαίρεσιν οὐκ ἔτι ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν καίτοι τοῦ ἀδελφοῦ πρὸς τισάντην ἀρειήν
 10 γ θάσαντος, ἔτι τῇ πλάνῃ προκατείληπτο, οὗτος δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐδείκνυ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἅπασιν τῆς κατὰ Θεὸν αὐτοῦ ἀρειῆς τὴν ἐπίδοσιν.

«Καὶ ἦλθε», φησὶν, «εἰς γῆν Χαναὰν καὶ διώδευσε» Ἄβραμ τὴν γῆν εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς, ἕως τοῦ τόπου τοῦ Συχέμ,
 15 ἐπὶ τὴν δοῦν τὴν ὑψηλήν». Διδάσκει ἡμᾶς ἡ Γραφή τὸ μέρος τῆς χώρας, εἰς ὃ νῦν τὴν κατοίκησιν ποιεῖται ὁ δίκαιος. Εἶτα, ἵνα μάθωμεν ὅπως διέκειτο ἔτι τὰ αὐτόθι, φησὶν· «Οἱ δὲ Χανααῖοι τότε κατώκουν τὴν γῆν». Οὐχ ἀπλῶς τοῦτο ἐπεσημύνατο πάλιν ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν καὶ ἐν-
 20 τεῦθεν τὴν φιλόσοφον γνώμην τοῦ παιτριάρχου, διὸ τῶν τόπων ἔτι προκατελιημμένων ὑπὸ τῶν Χανααίων, ἠναγκάζετο καθάπερ ἀλήτης καὶ ξένος καὶ ὡς εἰς τῶν εὐτελῶν καὶ ἀπεροισμένων, ὡς ἔτυχε καταλύειν, οὐδὲ καταγωγίου ἴσως εὐπορῶν. Καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐδυοχέρανεν, οὐδὲ εἶπε· τί τοῦτο; ὁ
 25 μετὰ τισάντης τιμῆς καὶ θεραπείας διάγων ἐν τῇ Χαροάν, νῦν ἀναγκάζομαι, ὡς ἄπολις, καὶ ξένος, καὶ ἔπηλυσ, ἐν χάριτος μέρει περιέμειναι καὶ καταγωγίου εὐτελοῦς ἐπιζητεῖν ἀνάπαυσιν καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπιτυχεῖν δύναμαι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν σκηναῖς καὶ καλύβαις με διάγειν ἀνάγκη, καὶ τὰς ἄλλας ἀπάσας
 30 γ ἔρειν ταλαιπωρίας. Τοῦτό ἐστιν ὅλον, ὃ ἔλεγε, «Δεῦρο,

19. Γεν. 12, 6.

20. Γεν. 12, 6.

ἀρετῆς τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐσῆκωσεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ τὸν διέταξε νὰ μὴ πάρῃ μαζί του οὔτε τὸν ἀδελφόν του, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ γίνῃ αὐτὸς διδάσκαλος τώρα μὲν ὀλοκλήρου τῆς Παλαιστίνης, ἔπειτα δὲ ἀπὸ ὀλίγον καὶ τῆς Αἰγύπτου ὀλοκλήρου. Εἶδες, πῶς καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν καλὴν διάθεσιν τῆς σκέψεώς μας; Διότι ἰδοῦ, ὡς πρὸς τὴν φύσιν ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ Ναχώρ ἦσαν ἀδελφοί, κατὰ τὴν διάθεσιν ὅμως ὄχι. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ Ναχώρ, ἂν καὶ ὁ ἀδελφός του εἶχε φθάσει εἰς τόσον σημεῖον ἀρετῆς, ὅμως αὐτὸς ἐξηκολούθει ἀκόμη νὰ παραμένῃ εἰς τὴν πλάνην, ἐνῶ αὐτὸς ὁ δίκαιος μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα καθημερινῶς ἐφανέρωνεν εἰς ὅλους τὴν αὔξησιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀρετῆς του.

«Καὶ ἦλθεν», λέγει, «εἰς τὴν γῆν Χαναὰν καὶ διέσχισεν ὁ Ἄβραμ τὴν χώραν κατὰ μῆκος αὐτῆς μέχρι τὸν τόπον Συχέμ, εἰς τὴν τοποθεσίαν «ὑψηλὴ δρυς»¹⁹. Μᾶς διδάσκει ἡ Γραφὴ τὸ μέρος τῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ τώρα ὁ δίκαιος. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθωμεν πῶς ἦσαν εἰς τὸν τόπον τὰ πράγματα, λέγει· «οἱ δὲ Χανααναῖοι κατώκουν τότε τὴν περιοχὴν αὐτήν»²⁰. Δὲν μᾶς ἐπεσήμανεν αὐτὸ χωρὶς λόγον ὁ Μακάριος Μωσοῦς, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν μελετημένην σκέψιν τοῦ πατριάρχου, ὅτι δηλαδὴ, ἐπειδὴ τοὺς τόπους ἐκείνους τοὺς εἶχον προκαταλάβει οἱ Χανααναῖοι, ἠναγκάζετο, ὡς περιπλανώμενος καὶ ξένος καὶ ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς εὐτελεῖς καὶ ἄνευ ἀξίας, νὰ κατοικῆ ἐκεῖ ὅπως ἔτυχεν, χωρὶς νὰ ἔχη οὔτε ἕνα καταγώγιον, διὰ νὰ μείνῃ. Καὶ ὅμως δὲν ἐδυσανασχετοῦσεν, οὔτε εἶπε· διατί νὰ γίνεταί αὐτό; ἐγὼ πού ἐζοῦσα εἰς τὴν Χαρρὰν μὲ τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἐξυπηρέτησιν, διατί ἀναγκάζομαι τώρα ὡς ἄπατρις καὶ ξένος καὶ ὡς ἐλθὼν πρὸ ὀλίγου νὰ περιέρχωμαι εἰς τόπον φιλάνθρωπίας καὶ νὰ ἀναζητῶ ἕνα εὐτελὲς καταγώγιον, διὰ νὰ ἀναπαυθῶ καὶ νὰ μὴ ἠμπορῶ νὰ ἐπιτύχω αὐτό, ἀλλὰ νὰ διαβιῶ μέσα εἰς σκηνὰς καὶ καλύβας καὶ νὰ ὑποφέρω ὅλας τὰς ἄλλας ἰαλαιπωρίας. Αὐτὸ εἶναι ὅλο ἐκεῖνο πού μοῦ ἔλεγεν, «Ἐλα ἐδῶ καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω

καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα»; Τέως μοι κατὰ τὰ προσίμια τί χρησιόν ἐστι προσδοκῆσαι λοιπόν; Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἠνέσχετό τι τοιοῦτον εἰπεῖν ὁ δίκαιος, οὐδὲ ἐνδοιάσαι, ἀλλ' ὀλοκλήρω τῇ διανοίᾳ καὶ τελείᾳ τῇ πίστει θαρρήσας ταῖς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσιν, ἀκλινῆ διηνεκῶς ἔσχε τὸν λογισμόν δι' ὃ καὶ ταχέως ἠξιώθη τῆς ἄνωθεν παραμυθίας.

7. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος ἐκτεινῶμεν τὴν διδασκαλίαν, ἐνταῦθα στήσαντες καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην μιμήσασθαι τοῦ δικαίου τούτου τὴν γνώμην. Καὶ γὰρ ἂν εἶη τῶν ἀιοπωτάτων, εἰ ὁ μὲν δίκαιος οὗτος, ἀπὸ γῆς εἰς γῆν καλούμενος, ἰσαύτην ἐπεδειξάτο τὴν ὑπακοήν, καὶ οὔτε τὸ γῆρας, οὔτε τὰ ἄλλα, ἅπερ ἀπρηθιμωσάμεθα, κωλύματα, οὔτε ἡ τῶν καιρῶν δυσκολία, οὔτε ἄλλο τι τῶν ἐπισχεῖν αὐτὸν δυναμένων ἴσχυσεν ὀκνηρότερον αὐτὸν περὶ τὴν ὑπακοήν κατασιῆσαι, ἀλλὰ πάντα διαρρήξας τὰ δεσμὰ ἔτριχε καὶ ἠλείγετο ὁ γέρον καθάπερ νέος σφριγῶν, μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀδελφιδοῦ καὶ τῶν οἰκειῶν, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιταχθέν ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀπὸ γῆς εἰς γῆν καλούμενοι, ἀλλ' ἀπὸ γῆς εἰς τὸν οὐρανόν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἰψὸν δικαίῳ προθυμίαν περὶ τὴν ὑπακοήν ἐπιδειξάμεθα ἀλλὰ ψυχρὰς πολλάκις καὶ ἀνονήτους προβαλλόμεθα αἰτίας καὶ οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ἐπαγγελιῶν, οὔτε τὸ εὐτελὲς τῶν ὀρωμένων, ὅτι γῆινα καὶ πρόσκαιρα, οὔτε τὸ τοῦ καλοῦντος ἀξίωμα ἐφέλκεται ἡμᾶς· ἀλλὰ ἰσαύτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν ραθυμίαν, ὡς προτιμῶν τῶν ἀεὶ μερόντων τὰ πρόσκαιρα, καὶ τὴν γῆν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ μηδέποτε τέλος λαβεῖν δυνάμενα τῶν πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπταμένων.

Μέχρι γὰρ πότε, εἰπέ μοι, οὕτως ἂν μεμήναμεν περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογήν; τίς ἢ λύσσα τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπὸ τῆς χαλεπῆς ἐπιθυμίας πολιορκεῖσθαι, καὶ μηδέποτε κό-

ἔθνος μέγα»; Εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλα μου ἦσαν ὡραῖα· τί καλὸν λοιπὸν ὑπάρχει πού νὰ τὸ περιμένω; Ἄλλ' οὔτε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ὁ δίκαιος ἠνέχετο νὰ εἰπῇ κάτι παρόμοιον, οὔτε νὰ δειλιάσῃ, ἀλλὰ στηρίζας ὄλην τὴν σκέψιν του καὶ τὴν πίστιν του ἐξ ὀλοκλήρου μὲ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, εἶκεν ἀκλόνητον τὴν σκέψιν διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη ἀμέσως τῆς ἐκ τῶν ἄνω παρηγορίας.

7. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν περισσότερον τὴν διδασκαλίαν, φθάσαντες ἐδῶ, ἃς σταματήσωμεν τὸν λόγον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας νὰ κάνῃ ἐκεῖνο, νὰ μιμηθῇ δηλαδὴ τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ δικαίου αὐτοῦ. Καθ' ὅσον θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πιδ ἄτοπα, ὁ μὲν δίκαιος αὐτὸς νὰ ἐπιδείξῃ τόσῃν ὑπακοήν, ἃν καὶ ἐκαλεῖτο ἀπὸ τὴν μίαν χώραν εἰς τὴν ἄλλην καὶ νὰ μὴ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν κάνῃ περισσότερον διστακτικὸν εἰς τὴν ὑπακοήν οὔτε ἡ γερωνικὴ ἡλικία, οὔτε τὰ ἄλλα ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα ἀπρηριθήσαμεν, οὔτε ἡ δυσκολία τῶν καιρῶν ἐκείνων, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ ἀφοῦ διέρρηξεν ὅλα τὰ δεσμά, ἔτρεχε καὶ ἐβιάζετο ὁ γέρων, ὡσὰν νέος γεμᾶτος σφρῖγος, μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν ἀνεψιὸν του καὶ τοὺς δούλους του, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡμεῖς ἂν καὶ καλούμεθα ὄχι ἀπὸ μίαν χώραν εἰς ἄλλην, ἀλλ' ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ μὴ ὑπακούωμεν μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν μὲ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ νὰ προβάλλωμεν πολλὰς φοράς ψυχρὰς καὶ χωρὶς ὄφελος δικαιολογίας, καὶ δὲν μᾶς προσελκύει οὔτε τὸ ἀξίωμα τοῦ καλοῦντος, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων, οὔτε τὸ εὐτελὲς αὐτῶν πού βλέπομεν, διότι εἶναι γῆινα καὶ πρόσκαιρα, ἀλλὰ ἐπιδεικνύομεν τόσῃν ἀπροθυμίαν, ὥστε νὰ προτιμῶμεν τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὰ παντοτινά, τὴν γῆν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκεῖνα πού μόλις φανοῦν χάνονται, ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν τέλος ποτέ.

Μέχρι πότε, εἶπέ μου, μέχρι πότε θὰ ἔχωμεν τέτοιαν μανίαν διὰ τὴν συλλογὴν χρημάτων, ποῖα εἶναι ἡ λύσσα αὐτὴ τὸ νὰ πολιορκούμεθα καθημερινῶς ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐπιθυ-

ρον λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεθύοντων χαλεπώτερον δια-
 κεῖσθαι; Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι, ὅσῳ ἂν πλείονα πίνωσι τὸν
 ἄκρατον, ἰσοσῦτῳ μᾶλλον ἐκκαίονται πρὸς τὸ δίψος καὶ χα-
 λεπωτέραν τὴν κάμινον ἀνάπνουσιν, οὕτῳ δὴ καὶ οὗτοι τῆ
 5 τυραννίδι τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας ἐαντιοὺς ἐκδεδωκό-
 τες οὐδέποτε ἴστανται τῆς ἐπιθυμίας· ἀλλ' ὅσῳ ἂν πλείονα
 περιβάλλωνται, ἰσοσῦτῳ μᾶλλον αἴρεται ἢ φλόξ καὶ σφοδρο-
 τέρα ἢ κάμινος ἀνάπνεται. Οὐχ ὁρῶμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν, δι-
 μετὰ τὸ ἅπασαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν οἰκουμένην περιβαλέσθαι, γυ-
 10 μνοὶ καὶ ἔρημοι ἐντεῦθεν ἀνηρπάσθησαν, ἰσοσῦτον μόνον ἀπο-
 λαύσαντες, ὅσον δίκας ἐκεῖ καὶ εὐθύνας ὑπὲρ ἀπάντων ἀπαι-
 τεῖσθαι; Καὶ τὰ μὲν τῆς οὐσίας πολλάκις διενείμαντο διάφο-
 ροὶ τὰ δὲ ὑπὲρ τούτων ἁμαρτήματα αὐτοῖς μόνος ἐπιφερόμε-
 νος ἄπεισι, τὰς ὑπὲρ τούτων κολάσεις μετὰ πολλῆς τῆς ἀγα-
 15 νακίσεως ὑπέχων καὶ οὐδεμίαν οὐδαμῶθεν παραμυθίαν εὐ-
 ρεῖν δυνάμενος.

Τίνος οὖν ἔνεκεν, εἰπέ μοι, οὕτως ἀμελῶς πρὸς τὴν ἐαν-
 τῶν σωτηρίαν διακείμεθα καὶ ὡς περὶ ἄλλοτριᾶς οὕτω βου-
 λευόμεθα περὶ τῆς ἐαντιῶν ψυχῆς; Οὐκ ἀκούεις τοῦ Χρι-
 20 στοῦ λέγοντος, «Τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς
 αὐτοῦ;» Καὶ πάλιν, «Τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κό-
 σμον ὄλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;». Μὴ γὰρ
 ἔχεις τι ταύτης ἀνιάξιον; Καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην εἴπησ,
 οὐδὲν ἐρεῖς. Τί γὰρ ὄφελος, καθάπερ ὁ Χριστοῦ εἶπε, πάν-
 25 τα τὸν κόσμον κερδᾶναι, τὴν δὲ ψυχὴν ζημιωθῆναι, ἢς ἡ-
 μῖν οἰκειότερον οὐδέν; Ταύτην οὖν τὴν οὕτω τιμίαν, τὴν
 οὕτως ὀφείλουσαν ἡμῖν εἶναι περισπούδαστον, ταύτην οὕτω
 περιορῶμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν σπαραιομένην, καὶ ποτὲ

μίαν καὶ οὐδέποτε νὰ χορταίνωμεν, ἀλλὰ νὰ μᾶς κάνη νὰ εἴμεθα χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς μεθυσμένους; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ὅσον περισσότερον οἶνον πίνουν, τόσον περισσότερον καίονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἀνάπτουν τὴν κάμινον φοβερωτέραν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ αὐτοί, πού παρέδωσαν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὴν τυραννίαν τῶν χρημάτων, οὐδέποτε χορταίνουσι τὴν ἐπιθυμίαν των, ἀλλ' ὅσον περισσότερα ἀποκτοῦν, τόσον περισσότερον μεγαλώνει ἡ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας καὶ φλέγεται μὲ περισσότεραν σφοδρότητα ἢ κάμινος. Δὲν βλέπομεν τοὺς προγόνους μας, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν κατὰ κάποιον τρόπον ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἔφυγαν ἀπὸ ἐδῶ γυμνοὶ καὶ ἔρημοι καὶ ἀπῆλαυσαν μόνον τὸ νὰ ζητῶνται ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖ εὐθῆναι περισσότεραι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τιμωρηθοῦν πάλιν περισσότερον δι' ὅλα, ὅσα ἔπραξαν; Καὶ τὴν μὲν περιουσίαν πολλὰς φορὰς τὴν ἐμοιράσθησαν ἄλλοι, τὰ δὲ ἀμαρτήματά των ὁ καθένας μόνος του τὰ ἔφερε μαζί του καὶ ἔφυγε, διὰ νὰ ὑποστῆ μὲ πολλὴν ἀγανάκτησιν τὴν τιμωρίαν δι' αὐτὰ καὶ χωρὶς μάλιστα νὰ ἠμπορῆ νὰ εὔρη ἀπὸ πουθενὰ καμμίαν παρηγορίαν.

Διατί λοιπόν, εἶπέ μου, δείχνομεν τόσην ἀμέλειαν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ σκεπτόμεθα διὰ τὴν ψυχὴν μας ὡσὰν νὰ εἶναι ξένη; Δὲν ἀκούεις τὸν Χριστὸν πού λέγει «Τί εἶναι δυνατόν νὰ δώσῃ ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς του;»²¹. Καὶ πάλιν «Τί ἔχει νὰ ὠφεληθῆ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδίσῃ τὸν κόσμον ὀλόκληρον καὶ χάσῃ τὴν ψυχὴν του;». Μήπως ἔχεις κάτι ἀντάξιον αὐτῆς; Καὶ ἂν εἶπῃς, ὅτι ἔχεις ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην τίποτε δὲν θὰ εἶπῃς. Διότι, ποῖον ὄφελος ἔχομεν, ὅπως εἶπεν ὁ Χριστός, νὰ κερδίσωμεν ὀλόκληρον τὸν κόσμον, τὴν δὲ ψυχὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀγαπητότερον, νὰ τὴν χάσωμεν; Αὐτὴν λοιπὸν πού ὀφείλομεν νὰ τὴν προσέχωμεν τόσον πολὺ, αὐτὴν τὴν τόσον πολύτιμον, αὐτὴν θὰ τὴν ἀφήνωμεν καθημερινῶς νὰ σπαράσσεται καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ

μὲν ὑπὸ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας πολιορκουμένην, ποιεῖ δὲ ὑπὸ ἀσελγείας καταξαινομένην, ἄλλοιτε δὲ ὑπὸ θυμοῦ κατατρυφουμένην, καὶ διαφόρως ὑφ' ἐκάστου τῶν παθῶν κατατρυφουμένην, καὶ οὐδεμίαν ὁφείδω ποιεῖν περὶ αὐτὴν πρόνοιαν ποιησόμεθα; Καὶ τίς ἀξιώσει ἡμᾶς λοιπὸν συγγνώμης, ἢ ἐξαιρήσεται τῆς ἐπικειμένης κολάσεως;

Δι' ὅ, παρακαλῶ, ὡς ἔτι καιρὸν ἔχομεν, ἀποσημῶμεν αὐτῆς τὸν ρύπον διὰ δαφίλους ἐλεημοσύνης καὶ σβέσωμεν διὰ ταύτης τὴν πύραν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων. «Πῦρ γάρ», φησί, «φλογιζόμενον ἀποσβέσει ὕδωρ καὶ ἐλεημοσύναις ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι». Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἕτερον οὕτως ἐξελέσθαι ἡμᾶς δυνήσεται τῆς τοῦ πυρὸς γέννησης, ὡς ἡ περὶ ταύτην δαφίλεια. Ἐάν ταύτην ἐπιδειξώμεθα κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας νόμους, μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν διαπρατιόμενοι, ἀλλὰ διὰ τὸν περὶ τὸν Θεὸν πόθον, δυνησόμεθα καὶ τῶν ἁμαρτημένων ἡμῖν τὸν ρύπον ἀπονίψασθαι καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ ἀντιῶ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας πάντων αἰώνων. Ἀμήν.

πολιορκῆται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, ἄλλοτε δὲ νὰ καταρρακώνεται ἀπὸ τὴν ἀσέλγειαν καὶ ἄλλοτε νὰ ἐντροπιάζεται ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ νὰ παρασύρεται κατὰ διαφόρους τρόπους ἀπὸ τὸ κάθε πάθος; Καὶ ποῖος θὰ μᾶς συγχωρήσῃ πλέον ἢ θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν;

Διὰ τοῦτο οἷς παρακαλῶ, ἐν ὅσῳ ἔχομεν ἀκόμη καιρόν, νὰ καθαρίσωμεν αὐτὴν τὴν ἀκαθαρσίαν μὲ πλουσίαν ἐλεημοσύνην καὶ νὰ σβήσωμεν μὲ αὐτὴν τὴν πυρὰν τῶν ἁμαρτημάτων μας. «Διότι, λέγει, «πυρὰν ἀναδίδουσας φλόγας θὰ σβήσῃ τὸ ὕδωρ, καὶ μὲ τὰς ἐλεημοσύνας καθαρίζονται αἱ ἁμαρτίαι»²². Διότι τίποτε, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ ἤμπορέσῃ νὰ μᾶς λυτρώσῃ τόσον ἀπὸ τὴν πυρὰν τῆς κολάσεως, ὅσον ἡ πλουσία ἐλεημοσύνη. Ἐὰν θὰ πραγματοποιήσωμεν αὐτὴν συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας νόμους, χωρὶς νὰ κάνωμεν αὐτὴν πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ νὰ ἀποπλύνωμεν τὴν ἀκαθαρσίαν τῶν ἁμαρτημάτων μας καὶ νὰ γίνωμεν ἄξιοι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, ἐξουσία καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

(Γεν. 12, 7 - 20)

Και ὤφθη Κύριος τῷ Ἀβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην· καὶ ἀποδομήσεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ τῷ ἀφθέντι αὐτῷ.

1. Πολὺς ὁ θησαυρὸς καὶ ἄφατος, ἀγαπητοί, ἐν τοῖς
5 πρόσφατον ἀναγνωθεῖσι καὶ δεῖ συνειταμένης διανοίας καὶ λογισμοῦ νήφοντος καὶ διεγερμένου, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς παραδραμεῖν τῶν ἐγκεκρυμμένων τοῖς θραχέσι τούτοις ρήμασι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὐκ αὐτίθεν καὶ ἐκ φιλῆς ἀναγνώσεως πάντα τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς
10 κείμενα εὐσύννοπτα καὶ δῆλα ἡμῖν τυγχάνειν συνεχώρησεν, ἵνα τὴν νοθεῖαν ἡμῶν διεγείρῃ καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδειξάμενοι οὕτω τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπωσώμεθα. Εἴωθε γὰρ πως τὰ μὲν μετὰ πόνου καὶ ζητήσεως εὐρισκόμενα μᾶλλον ἐμπήγνυσθαι ἡμῶν τῇ διανοίᾳ, τὰ δὲ μετ' εὐ-
15 κολίας, θᾶτιον ἀφίπιασθαι τῆς καρδίας τῆς ἡμετέρας.

Μὴ τοίνυν ραθυμῶμεν, παρακαλῶ, ἀλλὰ διεγείρωμεν ἡμῶν τὸν λογισμὸν καὶ πρὸς τὸ θάθος αὐτὸ τῶν γεγραμμένων ὀλοσχερῶς κατοπιεύσωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν κερδάναντιές τι πλεον ἐντεῦθεν, οὕτως οἴκαδε ἐπανελθεῖν. Καὶ γὰρ πανήγυ-
20 ρίς ἐστὶ πνευματικὴ τοῦ Θεοῦ ἢ ἐκκλησία καὶ ἰατριεῖόν ἐστι ψυχῶν· καὶ δεῖ, καθάπερ εἰς πανήγυριν παραγενομένους, πολλὴν τὴν εὐπορίαν ἐντεῦθεν συλλέξαντας, οὕτως ἐπανιέ-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

(Γεν. 12, 7 - 20)

«Καὶ ἐφανερώθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν. Καὶ ὁ Ἄβραμ, ἐπειδὴ ἐκεῖ παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, ἔκτισε χάριν αὐτοῦ θυσιαστήριον».

1. Πολὺς καὶ ἀπεριόριστος θησαυρός, ἀγραπητοί, εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀναγνωσθέντα προηγουμένως καὶ ἀπαιτεῖ ὀξεῖαν διάνοιαν καὶ σκέψιν ἄγρυπνον καὶ νηφάλιον, ὥστε νὰ μὴ προσπεράσωμεν αὐτὰ πού κρύπτονται εἰς τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς λόγους. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς δὲν μᾶς φανερῶνει ἀμέσως αὐτὰ πού εἶναι γραμμένα εἰς τὰς Γραφάς, καὶ δὲν τὰ κάνει κατανοητὰ μὲ τὴν πρώτην καὶ ἐπιπολαίαν ἀνάγνωσιν, διὰ νὰ διεγείρῃ δηλαδὴ τὴν νωθρότητά μας, ὥστε, ἀφοῦ ἐπιδείξωμεν πολλὴν προσοκὴν, νὰ καρπωθῶμεν ἔτσι τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν. Καθ' ὅσον συνηθίζεται νὰ μένουν περισσότερον ριζωμένοι εἰς τὴν σκέψιν μας αὐτὰ πού εὐρίσκονται μὲ κόπον καὶ ὕστερα ἀπὸ ἔρευναν, ἐνῶ αὐτὰ πού μαθαίνονται μὲ εὐκολίαν, λησμονοῦνται ἀμέσως ἀπὸ τὴν μνήμην μας.

Ἄς μὴ ἀδιαφοροῦμεν λοιπόν, παρακαλῶ, ἀλλὰ νὰ διεγείρωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ νὰ ἐμβαθύνωμεν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰ νοήματα τῶν γραμμένων, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἀφοῦ κερδίσωμεν ἀπ' ἐδῶ κάτι περισσότερον. Καθ' ὅσον ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ εἶναι πνευματικὴ πανήγυρις καὶ ἰατρεῖον τῶν ψυχῶν, καὶ πρέπει ὡσὰν νὰ ἔχωμεν ἐπισκεφθῆ πανήγυριν νὰ ἐπιστρέφωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἀφοῦ συνεκεντρώσαμεν πολλὰ ἐμπορεύματα, καί, ὡσὰν νὰ ἐπήγαμεν εἰς ἰατρεῖον, νὰ ἐξερχώμεθα,

ναι, και καθάπερ εις ιατρειον ἀπαντιῶντας, τὰ κατὰλληλα
 τοῖς ὑποκειμένοις πάθει φάρμακα λαβόντας ἐξιέναι. Οὐ
 γὰρ διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνεδρεύομεν, ἵνα τὰς
 πρὸς ἀλλήλους συντυχίας ἀπλῶς ποιησάμενοι, οὕτως ἀπαν-
 5 τες διαλυθῶμεν, ἀλλ' ἵνα ἕκαστόν τι τῶν χρησίμων μαθῶν
 και πρὸς τὸ ἐνοχλοῦν πάθος τὴν ἰατρειαν δεξάμενος, οὕτως
 ἐνιευθεν ἀναχωρήσῃ. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν εἴη τῶν ἀσιποσιῶν,
 τὰ μὲν παιδία τὰ ἡμέτερα εἰς διδασκαλεῖον ἀποσιέλλοντας,
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν προσθήκην τινὰ
 10 τῶν μαθημάτων, και οὐκ ἂν ποτε ἀνασχοίμεθα ἀπλῶς και
 εἰκῆ ταῦτα θαδίζειν ἐκεῖσε, εἰ μὴ ἴδωμεν καρπούμενά τι
 πλέον, ἡμᾶς δὲ τοὺς εἰς μέτρον ἡλικίας φθάσαντας και
 εἰς τὸ πνευματικὸν τοῦτο διδασκαλεῖον παραγενομένους, μὴ
 τὴν ἴσῃν ἐκείνοις σπουδὴν ἐπιδεικνυσθαι, και ταῦτα ἔνθα
 15 εἰς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν τὸ κέρδος διαβαίνει;

Ἐκαστος τοίνυν ἡμῶν, παρακαλῶ, ἑαυτὸν καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν διερευνάσθω, τί μὲν ἐκ τῆς ἡμερινῆς ἐκέρδανε
 διαλέξεως, τί δὲ ἐκ τῆς ἐπιούσης, ἵνα μὴ δόξωμεν και
 ἡμεῖς εἰκῆ και ἀπλῶς ἐνταῦθα παραγίνεσθαι. Ὅτι δὲ τοῦτο
 20 ἡμᾶς μὲν πάσης αἰτίας ἀφήσει (τὰ γὰρ καθ' ἑαυτοὺς ἀπαντα
 εἰσφέρουμεν, και οὐδὲν τῶν εἰς δύναμιν παραλιμπάνομεν),
 τοῖς δὲ ἀγανακτοῦσι και μετὰ ἀκριθείας μὴ προσέχουσι και
 καρποῦσθαι τι πλέον μὴ βουλομένοις μεζονος αἴτιον κατα-
 κρίσεως γίνεται, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος πρὸς μὲν
 25 τὸν καταχῶσαντα τὸ τάλαντον, «Πονηρὲ δουλε, ἔδει σε τὸ
 ἀργύριόν μου καταβαλεῖν ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας και ἐγὼ ἂν
 ἐλθὼν ἀπήτησα αὐτὸ μετὰ τόκων», περὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων,
 «Εἰ μὴ ἦλθον και ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτία οὐκ εἶχον νῦν
 δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν».

30 Ἄλλὰ νῦν ἡμεῖς οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, εἰ ἔξω τῶν ἐγκλη-
 μάτων ἐσμέν, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν ἐπιθυμοῦμεν προκοπὴν και
 ἀκρωτηριάζεσθαι ἡμῖν ἡγούμεθα τὰ τῆς εὐφροσύνης, καὶ

1. Ματθ. 25, 26-27.

2. Ἰω. 15, 22.

λαβόντες τὰ κατάλληλα φάρμακα διὰ τὰς ὑπαρχούσας ἀσθενείας. Διότι δὲν συγκεντρωνόμεθα καθημερινῶς διὰ τοῦτο, ὥστε, ἀφοῦ κάνωμεν μεταξύ μας μίαν ἀπλῆν συνάντησιν, ἔτσι ὅλοι μας νὰ διαλυθῶμεν, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ καθεὶς μάθη κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ λάβη κάποιαν θεραπείαν διὰ τὸ ἁμαρτημὰ του πού τὸν ἐνοχλεῖ, νὰ ἀναχωρήσῃ ἔτσι ἀπὸ ἐδῶ. Διότι πῶς δὲν θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πλέον παράλογα. τὰ μὲν παιδιά μας νὰ τὰ στέλλωμεν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νὰ ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ αὐτὰ καθημερινῶς κάποιαν πρόοδον εἰς τὰ μαθήματα καὶ δὲν ἀνεχόμεθα ποτὲ νὰ πηγαίνουν ἐκεῖ χωρὶς κανένα σκοπόν, ἐὰν δὲν ἴδωμεν νὰ καρποῦνται κάτι περισσότερο, ἡμεῖς δὲ πού ἐφθάσαμεν εἰς προχωρημένην ἡλικίαν καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτὸ σχολεῖον, νὰ μὴ ἐπιδεικνύωμεν τὴν ἰδίαν προσοχὴν μὲ ἐκεῖνα καὶ μάλιστα, ὅταν τὸ κέρδος ἀφορᾷ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας;

Ὁ καθεὶς λοιπὸν ἀπὸ ἡμᾶς, παρακαλῶ. νὰ ἐξετάζη καθημερινῶς τὸν ἑαυτὸν του, τί ἐκέρδισεν ἀπὸ τὴν σημερινὴν ὁμιλίαν, τί ἀπὸ τὴν ἐπομένην, ὥστε νὰ μὴ φανῶμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι ἐρχόμεθα ἐδῶ τυχαῖα καὶ χωρὶς σκοπόν. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὸ ἀπαλλάσσει ἐμένα ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν (καθ' ὅσον ἐγὼ προσφέρω ὅσα ἠμπορῶ καὶ δὲν παραλείπω τίποτε, ἀπὸ ὅσα μοῦ ἐπιτρέπουν αἱ δυνατότητές μου), εἰς αὐτοὺς δὲ πού ἀγανακτοῦν καὶ δὲν προσέχουν μὲ ἀκρίβειαν καὶ πού δὲν θέλουν νὰ ὠφεληθοῦν κατὰ τι περισσότερο, γίνεται αἰτία μεγαλυτέρας κατακρίσεως, ἄκουσε τὸν Χριστὸν πού λέγει, πρὸς αὐτὸν μὲν πού ἔκρυψε τὸ τάλαντον· «Δοῦλε πονηρέ, ἔπρεπε νὰ καταθέσῃς τὰ χρήματά μου εἰς τοὺς τραπεζίτας καὶ ὅταν θὰ ἤρχομουν ἐγώ. θὰ ἔπαιρνα αὐτὰ μὲ τόκον», πρὸς δὲ τοὺς Ἰουδαίους, «Ἐὰν δὲν εἶχον ἔλθει καὶ δὲν εἶχον ὁμιλήσει εἰς αὐτοὺς δὲν θὰ εἶχον αὐτοὶ ἁμαρτίαν· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογίαν»².

Ἄλλὰ δὲν ἐξετάζω τώρα αὐτό, ἐὰν ὀηλαδῆ εἶμαι ἔξω ἀπὸ κάθε κατηγορίαν, ἀλλ' ἐπιθυμῶ τὴν ἰδικὴν σας πρόοδον καὶ νομίζω, ὅτι μειώνεται ἡ χαρὰ μου, ἔστω καὶ ἂν

μυριάκις αὐτοὶ ὄμεν ἀνεύθινοι εἰ μὴ καὶ ὑμεῖς ἀξίαν τῶν
 πόνων τῶν ἡμετέρων τὴν σπουδὴν ἐπιδείξησθε. Αὕτη γὰρ
 ἡμῶν τῆς εὐφροσύνης ἢ ὑπόθεσις, τὸ ὄραν ὑμῶν τὴν ἐν
 τοῖς πνευματικοῖς ἐπίδοσιν. Καὶ οἶδα μὲν διὸ διὰ τὴν τοῦ
 5 Θεοῦ χάριν συνέσεως πεπληρωμένοι ὄντες δυνησεσθε καὶ
 ἄλλους νουθετεῖν ἀλλὰ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ἐπαγα-
 μιμνήσκων ὑμᾶς καὶ διεγείρων ὑμῶν τὸν ζῆλον καὶ τὴν
 προθυμίαν, ταῦτα συνεχῶς παραινῶ, βουλόμενος ὑμᾶς τελεί-
 ους καὶ ἀπηρτισμένους γενέσθαι. Οὐ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο
 10 αὐτὸ δεῖγμα ποιῶμαι τῆς κατὰ Θεὸν ὑμῶν προκοπῆς, τὸ
 μετὰ ἰουσαύτης προθυμίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνταῦθα
 παραγίνεσθαι καὶ ἀκορόσειως ἔχειν περὶ τὴν πνευματικὴν
 διδασκαλίαν. Ὡσπερ γὰρ ἢ περὶ τὴν σωματικὴν τροφὴν
 ὄρεξις ὑγείας ἂν εἴη μεγίστης σημεῖον, οὕτως ἢ περὶ τὴν
 15 πνευματικὴν διδασκαλίαν ἐπιθυμία τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγείας
 τεκμήριον ἂν εἴη ἐναργέστατον. Διὰ τοι τοῦτο καγὼ εἰδὼς
 ὑμῶν τὸν πόθον, καὶ διὸ καθ' ἑκάστην μυστήριον τὴν δι-
 δασκαλίαν, οὐδὲ οὕτως ἐμπλήσσαι ὑμῶν δύναμαι τὴν ἐπιθυ-
 μίαν καὶ κόρον ἐμποιεῖν τῆς τροφῆς ταύτης τῆς πνευμα-
 20 τικῆς, οὐκ παύσομαι κατὰ δύναμιν τὴν ἐμήν, ἅπερ ἂν ἢ τοῦ
 Θεοῦ χάρις παρέχη, εἰς ὠφέλειαν ὑμετέρων ταῦτα ἐφ' ἑκά-
 στης ὑμῖν παραινεῖς καὶ τὰ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν δι-
 δάγματα ἐναποτιθέμενος ταῖς ὑμετέροις διανοαίαις.

2. Φέρε οὖν καὶ σήμερον τὸν φιλόανθρωπον Δεσπότην
 25 παρακαλέσαντες ὁδηγήσαι ἡμῶν τὴν γλῶσσαν πρὸς τὴν τῶν
 ζητουμένων εὐρεσιν, τὴν συνήθη παραθῶμεν ὑμῖν διδασκαλί-
 αν, αὐτὰ πρότερον τὰ ἀναγνωσθέντα προθέντες ἐπὶ τῆς ὑ-
 μετέρας ἀγάπης. «Καὶ ὄρα θη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ
 Ἄβραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ». Οὐ καλῶς ἔλεγον ἐξ ἀρχῆς, διὸ
 30 πολὺς ὁ θησαυρὸς ἐναπόκειται τοῖς βραχέσι τούτοις ρήμασι;
 Ἴδοὺ γὰρ εὐθὺς ξένον καὶ καιρὸν τὸ προσίμιον τῶν

ἐκατομμύρια φορές εἶμαι ἐγὼ ἀνεύθυνος, ἐὰν δὲν ἐπιδεικνύεται καὶ σεῖς φροντίδα ἰσαξίαν μὲ τοὺς ἰδικούς μου κόπους. Διότι αὐτὴ εἶναι τὸ θέμα τῆς ἰδικῆς μου καρᾶς, τὸ νὰ βλέπω τὴν πνευματικὴν σας πρόοδον. Καὶ γνωρίζω ὅτι, ἐπειδὴ εἶσθε, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, γεμᾶτοι ἀπὸ σύνεσιν, θὰ ἠμπορέσετε νὰ νουθετήσετε καὶ ἄλλους. Ἄλλ' ὅπως ὁ μακάριος Παῦλος, ὑπενθυμίζων εἰς σᾶς καὶ δυναμῶνων τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν σας, σᾶς δίδω διαρκῶς αὐτὰς τὰς συμβουλὰς, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ γίνεται τέλειοι καὶ ὠλοκληρωμένοι εἰς τὴν πίστιν. Δὲν θεωρῶ βέβαια καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο μικρὸν δεῖγμα τῆς κατὰ Θεὸν προκοπῆς σας, τὸ νὰ ἔρχεσθε δηλαδὴ μὲ τόσῃν προθυμίαν καθημερινῶς ἐδῶ καὶ νὰ μὴ χορταίνετε τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὄρεξις διὰ σωματικὴν τροφήν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι δεῖγμα μεγάλης ὑγείας, ἔτσι καὶ ἡ ἐπιθυμία διὰ πνευματικὴν διδασκαλίαν, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ πιὸ καθαρὴ ἀπόδειξις τῆς ὑγείας τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ γνωρίζω τὸν πόθον σας καὶ ὅτι, καὶ ἂν παρατείνω πολλὰς φορές τὴν ὁμιλίαν, οὔτε ἔτσι ἠμπορῶ νὰ χορτάσω τὴν ἐπιθυμίαν σας καὶ νὰ σᾶς προσφέρω ἀρκετὴν πνευματικὴν τροφήν, δὲν θὰ παύσω, ὅσον μοῦ ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις μου, ὅσα μοῦ παρέχει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ σᾶς τὰ προσφέρω καθημερινῶς διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὠφέλειαν καὶ νὰ τοποθετῶ μέσα εἰς τὰς διανοίας σας τὰ διδάγματα τῶν ἁγίων Γραφῶν.

2. Ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ σήμερον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν τὸν φιλόανθρωπον Κύριον νὰ ὀδηγήσῃ τὴν γλῶσσαν μου διὰ νὰ εὔρη τὴν ἐξήγησιν τῶν ἐξεταζομένων, νὰ σᾶς παραθέσω τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, παραθέτων κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἀγάπην σας αὐτὰ πού ἀνεγνώσθησαν προηγουμένως. «Καὶ ἐφανερώθη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν»³. Δὲν σᾶς ἔλεγον ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅτι κρύπτεται πολλὸς θησαυρὸς εἰς τοὺς συντόμους αὐτοὺς λόγους; Καὶ νὰ εὐθὺς ἀμέσως τὸ προοίμιον τῶν ἀναγνωσθέν-

ειρημένων. «Καὶ ὤφθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ
 Ἄβραμ». Πρῶτον τοῦτο εὐρίσκομεν ἐν τῇ Γραφῇ νῦν τὸ
 ρηθέν, ὅτι «ὤφθη»: οὔτε γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, οὔτε ἐπὶ τοῦ
 Ἄβελ, οὔτε ἐπὶ τοῦ Νῶε, οὔτε ἐπ' ἄλλου τινὸς ταύτη ἐ-
 5 χορήσατο τῇ λέξει ἢ θείᾳ Γραφῇ. Τί οὖν ἐστὶ τὸ ειρημένον,
 «Καὶ ὤφθη», φησί; Καὶ πῶς ἐτέρωθι λέγει, «Οὐδεὶς ὄψε-
 ται τὸν Θεόν, καὶ ζήσεται»; Τί οὖν ἂν εἴποιμεν νῦν τῆς
 Γραφῆς λεγούσης ὅτι «ὤφθη»; Πῶς ὤφθη τῷ δικαίῳ;
 Ἄρα αὐτὴν τὴν οὐσίαν εἶδεν; Οὐχί· μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ τί;
 10 Οὕτως ὤφθη, ὡς αὐτὸς οἶδε μόνος, καὶ ὡς ἐκείνῳ δυνατὸν
 ἦν ἰδεῖν. Εὐμήχανος γὰρ ὢν ὁ σοφὸς καὶ φιλόανθρωπος ἡ-
 μῶν Δεσπότης καὶ συγκαταβαίνων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, τοῖς
 ἀξίως προπαρεσκευασμένοις ἑαυτὸν ἐμφανίζει. Καὶ τοῦτο
 δείκνυσι διὰ τοῦ προφήτου λέγων, «Ἐγὼ ὄρασεις ἐπλήθυνα,
 15 καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὠμοιώθη». Ἐπεὶ καὶ Ἡσαίας εἶδεν
 αὐτὸν καθήμενον· τοῦτο δὲ ἀνάξιον Θεοῦ· Θεὸς γὰρ οὐ κά-
 θηται· πῶς γὰρ ἡ ἀσώματος ἐκείνη καὶ ἀνώλεθρος φύσις;
 Καὶ ὁ Δανιὴλ πάλιν εἶδεν αὐτόν, ὡς «παλαιὸν ἡμερῶν»· καὶ
 ὁ Ζαχαρίας ἐτέρως αὐτὸν ἐθεάσατο, καὶ Ἰεζεκιὴλ πάλιν
 20 ἄλλως. Διὰ τοῦτο οὖν ἔλεγεν, «Ἐγὼ ὄρασεις ἐπλήθυνα»,
 ἀπὲρ τοῦ, πρὸς τὴν ἐκάστου ἀξίαν οὕτως ὤφθη.

Καὶ νῦν οὖν, ἐπειδὴ ἀνέστησε τὸν δίκαιον οἴκοθεν καὶ
 προσέταξεν εἰς τὴν ἀλλοτριαν ἐλθεῖν, παραγενόμενος δέ,
 καθάπερ ἀλήτης καὶ ξένος, οὕτω περιήει, τῶν Χαναταίων
 25 ἔτι κατοικούντων, ἐπιζητῶν ὅπου τὴν κατοίκησιν αὐτὸν ποιή-
 σασθαι προσῆκεν· ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης παραμυθῆσασθαι αὐτὸν
 βουλόμενος καὶ ρευσθῆσθαι αὐτοῦ τὴν προθυμίαν, ὥστε μὴ
 ναρκῆσαι, μηδὲ ἐνδοιάσαι πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τὴν ἤδη

4. Ἐξ. 33, 20.

5. Ὡσ. 12, 11.

των φαίνεται νὰ εἶναι πρωτοφανὲς καὶ παράδοξον. «Καὶ ἐφανερώθη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰσραὴλ». Διὰ πρώτην φορὰν εὐρίσκομεν τώρα εἰς τὴν Γραφήν τὸ λεχθὲν αὐτό, «ἐφανερώθη» δηλαδή. Διότι οὔτε διὰ τὸν Ἰσραὴλ, οὔτε διὰ τὸν Ἰβραὴλ, οὔτε διὰ τὸν Νῶε, οὔτε διὰ κάποιον ἄλλον ἐκρησιμοποίησε τὴν λέξιν αὐτὴν ἢ ἁγία Γραφή. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ λεχθὲν, «Καὶ ἐφανερώθη»; θὰ εἰπῆ κάποιος. Καὶ πῶς ἄλλοῦ λέγει «Κανεὶς δὲν θὰ ζήσῃ ἐὰν ἰδῆ τὸν Θεόν»;⁴ Λοιπὸν τί θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰπῶμεν τώρα δι' αὐτὸ ποῦ λέγει ἡ Γραφή, ὅτι «ἐφανερώθη»; Πῶς ἐφανερώθη εἰς τὸν δίκαιον; Ἰσραὴλ εἶδε τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Ἰσραὴλ, μὴ γένοιτο. Ἰσραὴλ τί εἶδεν; Ἰσραὴλ ἐφανερώθη ἔτσι, ὅπως μόνος αὐτὸς γνωρίζει, καὶ ὅπως ἦτο δυνατόν εἰς ἐκεῖνον νὰ ἰδῆ. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐφευρετικὸς ὁ σοφὸς καὶ φιλόανθρωπος Κύριός μας, κατὰ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς ποῦ εἶναι ἀξίως προετοιμασμένοι. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερώνει μὲ τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος λέγει «Ἐγὼ ἐπολλαπλασίασα τὰς ἐμφανίσεις μου καὶ εὐρίσκομαι συνεχῶς εἰς τὴν διάθεσιν τῶν προφητῶν»⁵. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἰσραὴλ τὸν εἶδε νὰ κάθεται, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ταιριάζει διὰ τὸν Θεόν, διότι ὁ Θεὸς δὲν κάθεται. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κάθεται ἡ ἀσώματος καὶ ἄφθαρτος ἐκείνη φύσις; Καὶ ὁ Δανιὴλ πάλιν τὸν εἶδεν ὡς τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν, καὶ ὁ Ζαχαρίας τὸν εἶδε μὲ ἄλλον τρόπον καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ πάλιν μὲ ἄλλον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔλεγεν, «Ἐγὼ ἐπλήθυνα τὰς ἐμφανίσεις», ἀντὶ τοῦ, ἐνεφανίσθην εἰς τὸν καθένα συμφώνως πρὸς τὴν ἀξίαν του.

Καὶ τώρα λοιπὸν, ἐπειδὴ ἐσῆκωσε τὸν δίκαιον ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ τὸν διέταξε νὰ ἔλθῃ εἰς ἄλλην χώραν καὶ ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ περιεφέρετο ὡς περιπλανώμενος καὶ ξένος, ζητῶν νὰ εὔρη ποῦ πρέπει νὰ μείνῃ ἐπειδὴ ἑκατοκοῦσαν ἐκεῖ ἀκόμη οἱ Χαναναῖοι, καὶ ἐπειδὴ ὁ πανάγαθος Κύριος ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν παρηγορήσῃ καὶ νὰ δυναμώσῃ τὴν προθυμίαν του, ὥστε νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ οὔτε νὰ φοβη-

γεγεννημένην πρὸς αὐτόν, ὅτι «Δεῦρο, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα» (καὶ γὰρ ἐναντία τῇ ἐπαγγελίᾳ ἑώρα τὰ γινόμενα ὁ δίκαιος, καὶ ὡς ἓνα τῶν εὐτελῶν καὶ ἀπερριμμένων καὶ ἀπροσιαιεύτων ἑαυτὸν περιούρια καὶ οὐδὲ ὅπου καταχθῆναι ἔχοντα), ἴν' οὖν διεγείρῃ αὐτοῦ τὸν λογισμόν, φησί· «Καὶ ὥφθη Κύριος τῷ Ἄβραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Τέως ἡ ὑπόσχεσις μεγάλη, καὶ ἀκόλουθος τῇ ἐπαγγελίᾳ, δι' ἧς οἴκοθεν αὐτὸν ἀνέστησεν. Εἶπε γάρ, μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου διὰ τοῦτο
 5 νῦν φησι πάλιν, «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Ἐπειδὴ γὰρ ἐν γῆρα τυγχάνων ὁ δίκαιος ἄπαις ἦν, διὰ τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν ἐπαγγέλλεται αὐτῷ τῷ ἑξ αὐτοῦ τικτιομένῳ τὴν γῆν παρασχεῖν.

Καὶ σκόπει μοι Θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς προσιδῶς τοῦ
 15 δικαίου τὴν ἀρετὴν, βούλεται πᾶσι κατὰδηλον αὐτὸν ποιῆσαι, καὶ καθάπερ μαργαρίτην τινὰ κρυπτόμενον, οὕτω φανερὸν ἀπεργάσασθαι. Καὶ ἐπαγγελίας ἐπαγγελίαις οὐνάφας καὶ μεγάλας τὰς ὑποσχέσεις ποιησάμενος, πάλιν μικρὸν διαναβάλλεται, ἵνα ταύτη μάλιστα δειχθῇ τοῦ πατριάρχου τὸ φι-
 20 λόθηον, ὅτι καὶ ἐναντία ταῖς ὑποσχέσεσιν ὄρων τέως ἐκβαίοντα τὰ πράγματα ὁ μακάριος, οὐκ ἐθορυβεῖτο, οὐδὲ διεταράττειτο, ἀλλ' ἀκίνητον εἶχε τὸν λογισμόν, πεπεισμένος ὅτι δὴ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἅπαξ αὐτῷ ἐπαγγελθέντα θέβαια καὶ πάγια τυγχάνει.

Ἄλλὰ κατὰ μικρὸν ἅπαντα διερευνησώμεθα, ἵν' οὕτω μάθωμεν καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν εὐμήχανον σοφίαν καὶ τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὸν δίκαιον ἐπεδείκνυτο, καὶ τοῦ πατριάρχου τὸ φίλιτρον τὸ περὶ τὸν Δεσπότην. «Καὶ ὥφθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ». Πῶς ὥφθη; Ὡς αὐτὸς

6. Γεν. 12, 2.

7. Γεν. 12, 7.

θῆ διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἣ ὁποία ἤδη ἐδόθη εἰς αὐτόν, «Ἔλα καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω μέγα ἔθνος»⁶, (καθ' ὅσον ὁ δίκαιος ἐβλεπε τὰ συμβαίνοντα ἀντίθετα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὸν ἑαυτὸν του νὰ περιφέρεται ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς εὐτελεῖς, τοὺς περιφρονημένους καὶ τοὺς ἀπροστατευτούς καὶ νὰ μὴ ἔχη ποῦ νὰ καταφύγῃ), διὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὸ φρόνημά του, λέγει· «Καὶ ἐφανερώθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν»⁷. Μέχρις ἐδῶ ἡ ὑπόσχεσις ἦτο μεγάλη καὶ σύμφωνος μὲ τὴν ἐπαγγελίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν χώραν του. Τοῦ εἶπε δηλαδὴ, «Θὰ κάνω μεγάλο τὸ ὄνομά σου», διὰ τοῦτο τώρα πάλιν λέγει· «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ δίκαιος εὐρισκόμενος εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν ἦτο ἄτεκνος ἐξ αἰτίας τῆς στερρότητος τῆς Σάρας, ὑπόσχεται εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ παραχωρήσῃ τὴν χώραν εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος θὰ γεννηθῆ ἀπ' αὐτόν.

Καὶ πρόσθε, σὲ παρακαλῶ, τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ θέλει νὰ τὸν κατιστήσῃ γνωστὸν εἰς τοὺς πάντας καὶ ὡς κάποιον κρυμμένον θησαυρὸν νὰ τὸν φανερώσῃ. Καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔδωσεν ἐπαγγελίας πολλὰς καὶ μεγάλας ὑποσχέσεις, τὰς ἀναβάλλει πάλιν δι' ὀλίγον, οὕτως ὥστε νὰ ἀποδειχθῆ περισσότερον ἢ ἀγάπη τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ἔβλεπεν, ὅτι μέχρι τότε τὰ πράγματα συνέβαινον ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις, ὅμως δὲν ἐδυσανασχετοῦσεν, οὔτε ἐκλονίζετο, ἀλλ' εἶχε σταθερὰν τὴν σκέψιν του μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι αὐτά, πού ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς μίαν φοράν, εἶναι βέβαια καὶ σταθερά.

Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν τὰ πάντα ἐν ὀλίγοις, διὰ νὰ μάθωμεν ἔτι καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν ἐπινοητικὴν σοφίαν καὶ τὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε πρὸς τὸν πατριάρχην, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. «Καὶ ἐφανερώθη», λέγει, «ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ». Πῶς ἐφανερώθη; Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς γνωρίζει καὶ ὅπως

ὁ Θεὸς μόνος οἶδε καὶ ὡς ἐκεῖνος ἰδεῖν ἠδύνατο. Οὐ γὰρ
παύομαι τοῦτο λέγων, τὸν δὲ τρόπον ἀγνοῶ· ἀκούω δὲ μόνον
τῆς Γραφῆς λεγούσης, ὅτι «Ὡφθη Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄ-
βραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύ-
5 τη». Ἀκριβῶς μνημονεύετε τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσε-
ων γινομένων, ἴν', ὅταν ἴδητε διαφόροις περιστάσεσι τὸν
δίκαιον περιπίπτοντα, μάθητε αὐτοῦ τῆς φιλοσοφίας τὴν
ὑπερβολήν, καὶ τῆς ἀνδρείας τὸ σιερρόν, καὶ τοῦ περὶ τὸν
Θεὸν φίλιου τὸ βέβαιον καὶ ἀκίνητον, καὶ ἐκ τῶν τῷ
10 δικαίῳ τούτῳ συμβάντων παιδεύησθε, μηδέποτε νομίζειν ἔρ-
γον Θεοῦ ἐγκαταλείψεως εἶναι, ἐπειδὴν ἴδητέ τινα τῶν
ἐναρέτων πειρασμοῖς, ἢ ἐτέραις ἰσὶ θλίψεσι βιωτικαῖς πε-
ριπεπωκότα, ἀλλ' ἐννοοῦντες τῶν οἰκονομιῶν τοῦ Θεοῦ
τὸ διάφορον, παραχωρήτε τὰ πάντα αὐτοῦ τῇ ἀκαταλήπτῳ
15 προνοίᾳ. Εἰ γὰρ καὶ τὸν δίκαιον τοῦτον οὕτω φιλόθεον ὄν-
τα, ἰσαύτην ὑπακοὴν ἐπιδειξάμενον, συγχωρεῖ τοιούτων πει-
ραθῆναι, ὧν ἀντίκα μάλα εἴσεσθε, οὐχὶ περιορῶν τὸν αὐτοῦ
θεράποντα, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασι βουλόμενος αὐτοῦ τὴν
ἀρετὴν ἐκκαλύπτει (καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ τοῦτο ἐφ' ἐκάστω
20 τῶν δικαίων ποιεῖν· καὶ ὅσοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων
Γραφῶν ἔστε φιλότεχνοι, δυνήσεσθε ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς
καταμανθάνοντες, οὕτως εὖρεῖν αὐτὸν οἰκονομοῦντα τῶν αὐ-
τοῦ δούλων τὴν ζωὴν), πῶς οὐκ ἂν εἴη ἐσχάτης ἀγνωμοσύ-
νης τὸ νομίζειν ἐγκαταλείψεως εἶναι τὴν ἰσαύτην συγ-
25 χώρησιν, οὐ πολλῆς δὲ μᾶλλον κηδεμονίας, καὶ τῆς ἀφάτην
φιλανθρωπίης τοῦτο μέγιστον ποιεῖσθαι σημεῖον;

Δεικνὸς τοίνυν τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν αὐτοῦ, δύο
ταῦτα ἐντιεῦθεν κατασκευάζει, καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ τὴν
ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν ἅπασι φανερὰν καθίστησι, καὶ
30 τῆς προνοίας αὐτοῦ τὸ εὐμήχανον καὶ μεταξὺ τῶν δεινῶν

ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ τὸν ἰδῆ. Δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω τοῦτο, ἀλλὰ τὸν τρόπον δὲν τὸν γνωρίζω. Ἀκούω μόνον τὴν Γραφὴν ποὺ λέγει, ὅτι «Ἐφανερώθη ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν». Νὰ ἐνθυμῆσθε μὲ ἀκρίβειαν τὰς ὑποσχέσεις, ποὺ ἔδωσεν ὁ Θεός, οὕτως ὥστε, ὅταν ἰδῆτε τὸν δίκαιον νὰ περιπίπτῃ εἰς διαφόρους ψυχολογικὰς καταστάσεις, νὰ μάθετε τὸ μέγεθος τῆς φιλοσοφημένης σκέψεώς του καὶ τὴν σταθερὰν ἀνδρείαν του καὶ τὴν βεβαίαν καὶ ἀκλόνητον ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ μάθετε ἀπ' αὐτά, ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν δίκαιον, νὰ μὴ νομίζετε ποτέ, ὅτι εἶναι ἔργον τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἰδῆτε κάποιον ἀπὸ τοὺς δικαίους νὰ περιπίπτῃ εἰς πειρασμοὺς καὶ βιωτικὰς θλίψεις, ἀλλ' ἀντιλαμβανόμενοι τοὺς διαφορετικὰς τρόπους τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ν' ἀποδίδετε τὰ πάντα εἰς τὴν ἀκατάληπτον πρόνοιαν αὐτοῦ. Διότι ἐὰν ἀφήνῃ καὶ τὸν δίκαιον αὐτόν, ἐνῶ ἔχει τόσην ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐνῶ ἐπέδειξε τόσην ὑπακοήν, νὰ πειρασθῆ ἀπὸ τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ γνωρίσετε ἀμέσως πολὺ καλά, ὅχι ἐπειδὴ παραβλέπει τὸν δούλον του, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ φανερώσῃ εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ (καθ' ὅσον εἰς ἕνα ἕκαστον ἀπὸ τοὺς δικαίους συνηθίζει νὰ κἀνῃ αὐτό· καὶ ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀγίων Γραφῶν, θὰ ἠμπορέσετε, ἀφοῦ μάθετε καλῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη, νὰ ἀντιληφθῆτε, ὅτι ἔτσι ρυθμίζει τὴν ζωὴν τῶν δούλων του), πῶς δὲν θὰ ἦτο μεγίστη ἀγνωμοσύνη τὸ νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ παραχώρησις αὐτῆ εἶναι ἔργον ἐγκαταλείψεως καὶ νὰ μὴ τὴν θεωροῦμεν ὡς μεγίστην ἀπόδειξιν τοῦ ἀπεριορίστου ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς ἀρρήτου φιλανθρωπίας του;

Δεικνύων λοιπὸν τὴν ὑπερβολικὴν δύναμίν του ἐπιτυχάνει μὲ αὐτὸ δύο πράγματα, καὶ φανερώνει εἰς ὄλους τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν δούλων του καὶ τὸ εὐμήχανον τῆς προνοίας του καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ εὐρίσκονται

αὐτῶν, καὶ μετὰ τὸ ἀπογνωσθῆναι σχεδὸν τὰ πράγματα, τότε πρὸς ὃ θούλειται μεθίστησιν, οὐδὲν ὑπὸ τῆς ἐν μέσῳ δυσκολίας γενομένης ἐμποδιζόμενος. «Καὶ ὥφθη», φηοί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ τῷ σπέρματι σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Μεγάλη ἡ ὑπόσχεσις καὶ ποθεινὴ μάλιστα τῷ δικαίῳ. Ἰοιτε γὰρ ὅπως οἱ ἐν γήρᾳ φθάσαντες, μάλιστα καὶ ἐν ἀπαιδίᾳ τὸν ἅπαντα διάγοντες χρόνον, ἐπιθυμοῦσι παίδων. Τῆς ὑπακοῆς τοίνυν αὐτῷ τὴν ἀμοιβὴν διδοὺς ὁ Δεσπότης, καὶ οὐ ἀκούσας, «Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου», οὐχ ὑπερέθειο, οὐκ ἀνεβάλλειο, ἀλλ' ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι καὶ εἰς ἔργον ἤγαγε τὸ προσιαχθέν, φηοί, «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην».

3. Σκόπει πῶς διὰ τοῦ ρήματος ἀνέστησεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῷ τῶν καμάτων παρέσχε τὴν ἀντιδοσιν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος, τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενος, εὐθέως ἐπὶ εὐχαριστίαν τρέπεται. «Καὶ ὠκοδόμησεν ἐκεῖ, φηοί, «θυοιασιήριον τῷ Κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ». Ὅρα φιλοθέου γνώμης τεκμήριον. Καὶ αὐτὸν τὸν τόπον, ἔνθα τῆς ὀμιλίας ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἀφιέρωσε καὶ τὴν εὐχαριστίαν τὴν κατὰ δύναμιν ἐπιδείξατο. Τοῦτο γάρ ἐστιν, «ὠκοδόμησε θυοιασιήριον», ἀντὶ τοῦ εὐχαρίστησεν ὑπὲρ τῶν ἐπαγγελθέντων. Καὶ καθάπερ ἄνθρωποι πολλάκις ὑπὸ φίλτρου κινούμενοι καὶ οἰκίας οἰκοδομοῦσιν, ἔνθα ἂν τοῖς γνησίως περὶ αὐτοὺς διακειμένοις συντυγχάνωσι, πολλάκις δὲ πολλοὶ καὶ πόλεις ἔσποιησαν καὶ τὰς ἐπονομασίας αὐταῖς ἐκ τῆς τῶν ἐπιτηδείων συντυχίας ἐπέθηκαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, ἔνθα τῆς ὀπιασίας τῆς τοῦ Θεοῦ ἠξιώθη, τὸ θυοιασιήριον ὠκοδόμησε Κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ, καὶ ἀπέστη», φηοί, «ἐκεῖθεν». Τί ἐστι, «Καὶ ἀπέστη ἐκεῖθεν»; Ὡς ἱερωμένου λοιπὸν τοῦ τόπου καὶ τῷ Θεῷ ἀνατεθέντος, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ

8. Γεν. 12, 7.

9. Γεν. 12, 7-8.

ἐν μέσῳ τῶν συμφορῶν καὶ ἔχει φθάσει ἢ καιάσταις εἰς ἀπελπιστικὸν σημεῖον, τὴν μετατρέπει ὅπως θέλει, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ καμμίαν δυσκολίαν, ἢ ὁποία παρουσιάζεται. «Καὶ ἐφανερῶθη, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· θὰ δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου τὴν χώραν αὐτήν». Εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ ὑπόσχεσις καὶ ἀκόμη περισσότερον ποθητὴ εἰς τὸν δίκαιον. Διότι γνωρίζετε πόσον ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν τέκνα οἱ προχωρημένης ἡλικίας καὶ μάλιστα, ὅταν ὅλον τὸν χρόνον τὸν περνοῦν ἄτεκνοι. Διὰ τὴν ὑπακοήν του λοιπὸν καὶ ὁ Κύριος τὸν ἀμείβει καὶ διότι, ὅταν ἤκουσε, «φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου», δὲν ἐβράδυνεν, οὔτε ἀνέβαλε τὴν ἀναχώρησιν, ἀλλ' ὑπήκουσεν εἰς τὴν ἐντολήν καὶ τὴν ἐπραγματοποίησε, διὰ τοῦτο λέγει «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν γῆν αὐτήν».

3. Πρόσεξε πῶς ἐνεθάρρυνε τὸν δίκαιον μὲ τοὺς λόγους του καὶ πῶς τοῦ ἔδωσεν ἀρκετὴν ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους του. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ δίκαιος, δεικνύων τὴν εὐγνωμοσύνην του, τρέχει ἀμέσως νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ. «Καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ», λέγει, «θυσιαστήριον διὰ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθη εἰς αὐτόν»⁸. Βλέπε ἀπόδειξιν θεοσεβοῦς σκέψεως. Καὶ τὸν τόπον αὐτόν, ὅπου ἤξιώθη νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Θεόν, τὸν ἀφιέρωσεν εἰς αὐτόν καὶ τὸν ηὐχαρίστησε μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «Ἐκτισε θυσιαστήριον», ἀντὶ νὰ εἰπῇ τὸν ηὐχαρίστησε διὰ τὰς ὑποσχέσεις του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι πολλὰς φορές παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἀγάπην κτίζουν οἰκίας ἐκεῖ πού συναντοῦν τοὺς καλοὺς φίλους, πολλὰς φορές πολλοὶ ἔκτισαν ἀκόμη καὶ πόλεις καὶ τὰς ἔδωσαν ὀνομασίας ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς συναντήσεως μὲ τοὺς φίλους των, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἐκεῖ πού ἤξιώθη νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν, «Ἐκτισε τὸ θυσιαστήριον ἐκεῖ πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου πού παρουσιάσθη εἰς αὐτόν καὶ ἔφυγεν», λέγει, «ἀπὸ ἐκεῖ»⁹. Τί σημαίνει «Καὶ ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ»; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτο ἱερὸς καὶ εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς

μετῆλθεν εἰς ἕτερον τόπον, φησί, «Εἰς τὸ ὄρος κατὰ ἀνατολάς Βεδῆλ, καὶ ἔσκησεν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ· ἔσχεδιασμένην, φησί, τὴν οἰκησὶν ἐποίησατο.

“Ὅρα πῶς ἦν ἀπέριτος, πῶς ἦν εὖζωνος, ὡς μετὰ
 5 τε γυναικὸς καὶ οἰκειῶν οὕτως εὐκόλως μετανίστασθαι. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες. Καὶ γὰρ πολλάκις εἰς ἀγρὸν ἐξιέναι δεόμενοι, μυρίας ἐπινοοῦμεν μηχανὰς καὶ πολλὰ καὶ διάφορα πραγματευόμεθα, διὰ τὸ πολλὰ ἐπιούρεσθαι καὶ μὴ τῆς χρείας γίνεσθαι μᾶλλον, ἀλλὰ τὰ περι-
 10 τὰ καὶ ἀνόνητα, καὶ φαντασίας ἔνεκεν ἡμῖν ἐσπουδασμέα, ταῦτα μεθ’ ἑαυτῶν ἄγειν καὶ περιάγειν. Ἄλλ’ οὐχ ὁ δίκαιος οὗτος. Ἄλλὰ τί; Ἐπειδὴ ἀξιωθεὶς τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ὀμιλίας, τὸν τόπον ἀφιέρωσε καὶ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε, μετέσκη μετὰ πάσης εὐκολίας ἐτέρωθι. «Καὶ ἔσκησεν ἐκεῖ
 15 τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, ἐν Βεδῆλ κατὰ θάλασσαν, καὶ Ἀγγαὶ κατὰ ἀνατολάς· καὶ ᾠκοδόμησε κάκει θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου».

“Ὅρα πῶς διὰ πάντων δείκνυσιν ἑαυτοῦ τὴν φιλόθεον γνώμην. Ἐκεῖ μὲν γὰρ διὰ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημέ-
 20 νην αὐτῷ ὑπόσχεσιν τὸ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε καὶ τὸν τόπον ἀφιέρωσε ἀνεχώρησεν. Ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ τὴν σκηνὴν ἐπήξαιτο, πάλιν «ᾠκοδόμησε», φησί, «θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου». Εἶδες γνώμην φιλόσοφον; εἶδες ὅπερ γράφων παρήγεσεν
 25 ὁ θαυμασιὸς τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὁ μακάριος Παῦλος, λέγων «Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας»· τοῦτο προλαβὼν ὁ πατριάρχης διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρου, καθ’ ἕκαστον τόπον θυσιαστήριον οἰκοδομῶν καὶ τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρων τῷ Δεσπότῃ. Ἦδει γάρ, ἦδει σαφῶς ὡς οὐδὲν
 30 ἕτερον ἐπιζητεῖ παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ τῶν ὄλων Θεὸς μετὰ τὰς μυρίας καὶ ἀφάτους αὐτοῦ εὐεργεσίας, ὡς εὐχάριστον γνώμην καὶ τὸ εἰδέναι χάριν δημολογεῖν ὑπὲρ τῶν ὑπηργμένων.

10. Γεν. 12, 8.

11. Γεν. 12, 8.

12. Α΄ Τιμ. 2, 8.

τὸν Θεόν, ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μετέβη εἰς ἄλλον τόπον, λέγει, «Εἰς τὸ ὄρος ἀνατολικῶς τῆς Βεθλήλ, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν του»¹⁰. Κατεσκεύασε, λέγει, πρόχειρον τὴν κατοικίαν του.

Βλέπε πῶς ἦτο ὀλιγαρκής, πῶς ἦτο ἔτοιμος νὰ μεταναστεύσῃ εὐκόλως μὲ τὴν σύζυγόν του καὶ τοὺς δούλους του. Ἄς ἀκούσουν οἱ ἄνδρες, ἄς ἀκούσουν αἱ γυναῖκες. Καθ' ὅσον, ὅταν χρειάζεται νὰ ἐξέλθωμεν ἡμεῖς εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐπινοοῦμεν μύρια τεχνάσματα καὶ ἀσχολούμεθα μὲ πολλὰ καὶ διάφορα, ἐπειδὴ παίρνομεν μαζί μας πολλὰ καὶ ὄχι, ὅσα χρειάζονται, ἀλλὰ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόητα, καὶ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν διὰ τὴν ματαιοδοξίαν μας, αὐτὰ παίρνομεν μαζί μας καὶ τὰ περιφέρομεν. Ὁ δίκαιος ὅμως δὲν ἦτο τέτοιος. Τί ἔκανε λοιπόν; Ἐπειδὴ ἠξιώθη νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Θεόν, ἀφιέρωσε τὸν τόπον καὶ ἔκτισε θυσιαστήριον καὶ εὐκόλως μετέβη πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν πόλιν Ἀγγαὶ πρὸς ἀνατολάς. Καὶ ἔκτισεν καὶ ἐκεῖ θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ¹¹.

Πρόσεξε πῶς δεικνύει μὲ τὸ κάθε τι τὴν θεοσεβῆ σκέψιν του. Διότι ἐκεῖ ἔκτισε τὸ θυσιαστήριον ἐξ αἰτίας τῆς ὑποσχέσεως, ποὺ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ ἀνεχώρησεν, ἀφοῦ ἀφιέρωσε τὸν τόπον εἰς αὐτόν. Ἐδῶ πάλιν, ἐπειδὴ ἔστησεν τὴν σκηνὴν του «Ἐκτισε», λέγει, «θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ». Εἶδες φιλοσοφημένην σκέψιν; εἶδες αὐτὸ ποὺ συνεβούλευσεν μὲ τὰ γραπτά του ὁ θαυμαστός διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὁ Παῦλος ὁ μακάριος, λέγων· «Εἰς κάθε τόπον νὰ σηκώνετε χεῖρας καθαρὰς»¹². Τοῦτο προλαμβάνων ὁ Πατριάρχης τὸ ἐξεπλήρωνε μὲ ἔργα, κτίζων εἰς κάθε τόπον θυσιαστήριον διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν. Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζεν καλῶς, ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς τῶν πάντων μετὰ ἀπὸ τὰς μυρίας καὶ ἀπεριόριστους εὐεργεσίας του, πλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸ νὰ γνωρίζωμεν νὰ τὸν εὐχαριστοῦμεν, δι' ὅσα μᾶς ἔδωσεν.

- Ἄλλ' ἴδωμεν πάλιν, πῶς καὶ ἐντεῦθεν ὁ δίκαιος μεταγί-
 σιταται. «Καὶ ἀπῆρε», φησὶν, «Ἄβραμ καὶ πορευθεὶς ἐστρα-
 τιοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ὅρα πάλιν τὴν φιλόθεον αὐτοῦ
 γνώμη, καὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν πολλήν. Πάλιν, φησὶν, ἐν-
 5 τεῦθεν ἀνεχώρησε, καὶ «Ἐστρατιοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ».
 Τίνος ἔνεκεν ἀπῆρεν ἐκεῖθεν; Ἴσως δοῶν τινὰς οἰκητό-
 ρων οὐκ ἀρεσκομένους αὐτοῦ τῇ παρουσίᾳ. Διὰ τοι τοῦτο
 δεικνὺς αὐτοῦ τῆς πραότητος τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅπως περὶ
 πολλοῦ ποιεῖται τὴν ἡουχίαν, καὶ τὸ πρὸς μηδένα τι ἔχειν
 10 κοινόν, τὴν ἐρημίαν καταλαμβάνει. «Καὶ πορευθεὶς», φησὶν,
 «ἐστρατιοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ξένη λέξις ἐχρήσατο ἢ
 θεία Γραφή καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πολέμων ἔθος ἐστὶ λέ-
 γειν, οὕτω καὶ νῦν εἶπεν ἐπὶ τοῦ δικαίου, δι' ἐστρατιοπέ-
 15 δευσεν, ἵνα δείξῃ τὸ εὐζωνον τοῦ πατριάρχου, δι' καθάπερ
 οἱ σιραιῶται μετ' εὐκολίας νῦν μὲν ἐνταῦθα, νῦν δὲ ἐκεῖσε
 σιραιοπεδεύονται, οὕτω δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, καίτοι γυ-
 ναῖκα ἐπιφερόμενος, καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν καὶ τοσοῦτων οἰ-
 κειῶν πλήθος, μετὰ πλείονος τῆς εὐκολίας τὰς μεταναστιά-
 σεις ἐποιεῖτο.
- 20 Εἶδες βίον ἐν γῆρα μετὰ γυναικὸς καὶ οἰκειῶν τοσοῦτων
 εὐζωνον; Ἐμοὶ δὲ θαυμάσαι ἔπεισι μάλιστα τῆς γυναικὸς
 τὴν ἀνδρεία. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω τῆς φύσεως τῆς γυναι-
 κείας τὴν ἀσθένειαν καὶ λογίσωμαι, ὅπως μετ' εὐκολίας ἅμα
 τῷ δικαίῳ τὰς μεταναστιάσεις ἐποίει, οὕτε αὐτὴ δυσχεραίνου-
 25 σα, οὕτε τῷ δικαίῳ κόλυμα γινομένη, ἐκπλήττομαι, καὶ λο-
 γίζομαι δι' οὐκ ἔλατιον τοῦ δικαίου καὶ αὐτὴ φρόνημα ὑψη-
 λὸν καὶ ἀνδρεῖον ἐκέκτητο. Καὶ τοῦτο μάλιστα εἰσόμεθα,
 ἐπιόντες τὰ ἐξῆς τῶν ἀνεγνωσμένων. Εἶδες δι' μετὰ τὸ
 ἀκοῦσαι, δι' «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην», πῶς
 30 οὐχ ἡσύχασεν ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἐντεῦθεν ἐκεῖ μετέβαινε, καὶ
 πάλιν ἐκεῖθεν ἐτέρωθι; Ἄλλ', ὅρα καὶ ἀπὸ τῆς ἐρημίας
 αὐτὸν πάλιν ἐλαυνόμενον, οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς

Ἄλλὰ ἄς ἴδωμεν πάλιν, πῶς ὁ δίκαιος μεταναστεύει καὶ ἀπὸ ἐδῶ. «Καὶ ἔφυγε», λέγει, «ὁ Ἄβραμ καὶ πορευθεὶς ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν ἔρημον»¹³. Βλέπε πάλιν τὴν θεοσεβῆ σκέψιν καὶ τὴν πολλὴν φιλοσοφίαν του. Καὶ ἀνεχώρησε πάλιν ἀπ' ἐδῶ, λέγει, καὶ «κατεσκήνωσεν εἰς τὴν ἔρημον». Διατὶ ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ; Ἴσως ἐπειδὴ ἔβλεπε μερικoὺς ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ μὴ τοὺς ἀρέσῃ ἡ παρουσία του. Διὰ τοῦτο βεβαίως δεικνύων τὴν ὑπερβολικὴν του πραοίτητα καὶ διὰ νὰ εἶναι ἡσυχος καὶ νὰ μὴ ἔχη τίποτε τὸ κοινὸν μὲ κανένα ἄλλον, καιαλαμβάνει τὴν ἔρημον. «Κοὶ πορευθεὶς», λέγει, «ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν ἔρημον». Παράξενην λέξιν ἐχρησιμοποίησεν ἡ ἁγία Γραφή. Διότι ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται διὰ τοὺς πολέμους, ἔτσι καὶ τώρα εἶπε διὰ τὸν δίκαιον, ὅτι δηλαδὴ ἐστρατοπέδευσε, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐκνησίαν τοῦ πατριάρχου, διότι, ὅπως οἱ στρατιῶται στρατοπεδεύουν μὲ εὐκολίαν ἄλλοτε μὲν ἐδῶ, ἄλλοτε δὲ ἄλλοῦ, ἔτσι καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος, ἂν καὶ εἶχε μαζί του τὴν γυναῖκα του καὶ τὸν ἀνεψιὸν του καὶ τόσον πλῆθος δούλων, καὶ μὲ πολὺ μεγάλην εὐκολίαν μετενάστευεν.

Εἶδες εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν ζωὴν καλῶς ὠργανωμένην, μὲ γυναῖκα καὶ τόσους ὑπηρέτας; Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀξιοθαύματος ἡ ἀνδρεία τῆς γυναικός. Διότι ἐκπλήττομαι, ὅταν συνειδητοποιήσω τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως καὶ ὅταν σκεφθῶ, μὲ ποῖον τρόπον μετεκινεῖτο μὲ εὐκολίαν μαζί μὲ τὸν δίκαιον χωρὶς νὰ δυσασχετῆ, οὔτε νὰ γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἀναλογίζομαι, ὅτι δὲν εἶχεν ὀλιγώτερον ἀκμαῖον καὶ γενναῖον ἠθικὸν ἀπὸ τὸν δίκαιον. Καὶ θὰ μάθωμεν τοῦτο καλύτερον, ἔὰν προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπομένων. Εἶδες, πῶς δὲν ἡσύχασεν ὁ δίκαιος ἀπὸ τότε πού ἤκουσεν, ὅτι «θὰ δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου τὴν χώραν αὐτήν», ἀλλὰ μετέβαιναν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἰς τὸ ἄλλο καὶ πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ ἄλλοῦ; Ἄλλὰ πρόσεξε, ὅτι καὶ πάλιν ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ἔρημον, ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην

ἀνάγκης τοῦ λιμοῦ. «Καὶ ἐγένετο», φησί, «λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς». Ἀκουέτωσαν οἱ ἀπλῶς καὶ ἀπαραφυλάκιως φθεγγόμενοι καὶ οἰωνιζόμενοι καὶ λέγοντες, ὅτι ἐπειδὴ ὁ δεῖνα παρεγένετο, λιμὸς γέγονε καὶ ἐπειδὴ ὁ δεῖνα ἦλθε, τόδε συνέβη. Ἴδου καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ δικαίου παρουσίας λιμὸς, καὶ λιμὸς θαρῦς, καὶ οὐ θορυβεῖται ὁ δίκαιος, οὐδὲ πάσχει τι ἀνθρώπινον, καὶ τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ λογίζεται τοῦ λιμοῦ τὴν αἰτίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶδε τὴν φύσιν ἐλεγχομένην, καὶ ἐπεκράτησεν ὁ λιμὸς, «Κατέβη», φησί, «εἰς Αἴγυπτον ἵνα θραυμα παροικῆσαι ἐκεῖ, ὅτι ἐνίσχυσεν ὁ λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς».

4. Σκόπει πῶς μακρότερα τὰ σκάμματα τῷ δικαίῳ ἐγίνετο. Ὁκονόμει γὰρ ὁ Δεσπότης μὴ μόνον τοῖς τῆν Παλαιστίνην οἰκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον διδύσκαλον αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸ φῶς τῆς οἰκειᾶς ἀρετῆς πᾶσι κατὰδηλον ποιῆσαι. Καθάπερ γὰρ φωσιτῆρά τινα λανθάνοντα καὶ κεκρυμμένον εἰς τὴν Χαλδαίων, ἐκεῖθεν ἀνέστησεν, ἵνα τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ τῆς πλάνης καθημένους χειραγωγῆσιν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν. Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν καὶ τίνος ἔνεκεν οὐ τοὺς ἐν τῇ Χαλδαίων χώρα παρεόκειτο δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἀναχθῆναι; Εἰκὸς μὲν ἐστὶ καὶ τῆς ἐκείνων σωτηρίας δι' ἐτέρων γενέσθαι τὴν πρόνοιαν ὅμως δὲ ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Οὐκ ἔστι προσφῆτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι». Ἴνα οὖν τὴν ἐπαγγελίαν εἰς ἔργον ἀγάγη τὴν αὐτοῦ, ἣν ἐποίησατο λέγων, «Καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου», διὰ τοῦτο καὶ τὸν λιμὸν συγχωρεῖ γενέσθαι καὶ διὰ τούτου ἀνάγκην εἰς τὴν Αἴγυπτον αὐτὸν ἀφικέσθαι, ἵνα μάθωσι καὶ οἱ αὐτόθι, ὅση τοῦ ἀνδρός ἐστὶν ἡ ἀρετὴ. Καθάπερ γὰρ τις δήμιος δεσμὰ περιβαλὼν, οὕτως αὐτοὺς ὁ λιμὸς ἀπὸ τῆς ἐρημίας ἀνασῆσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον εἴλκεν.

Ἄλλ' ἴδωμεν λοιπὸν τὰ ἐντεῦθεν, καὶ ὅση περιορίσασιν

14. Γεν. 12, 10.

15. Γεν. 12, 10.

16. Ματθ. 13, 57.

τῆς πείνας. «Καὶ ἐνέσκηψε», λέγει, «πεῖνα εἰς τὴν χώραν»¹⁴. Ἄς ἀκούσουν αὐτοὶ ποὺ ὁμιλοῦν ἐπιπόλαια καὶ χωρὶς προσοχὴν καὶ συμπεραίνουν καὶ λέγουν, ὅτι, ἐπειδὴ ἦλθεν ὁ ἰάδε, ἐνέσκηψεν ἡ πείνα, καὶ ἐπειδὴ ἔφθασεν ὁ ἰάδε, συνέβη αὐτό. Νὰ ὅμως ποὺ καὶ μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ δικαίου ἐνοσκήπτει πείνα καὶ μάλιστα πείνα μεγάλη, ἀλλὰ ὁ δίκαιος δὲν φοβεῖται, οὔτε σκέπτεται κάτι τὸ ἀνθρώπινον, καὶ θεωρεῖ τὴν παρουσίαν του ὡς αἰτίαν τῆς πείνης. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδεν, ὅτι ἡ φύσις ἐδοκιμάζεται καὶ ἡ πείνα ἐπεκτάθη «Μετέβη», λέγει, «ὁ Ἄβραμ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ, διότι ἡ πείνα εἶχε καταστῆ βαρυτέρα εἰς τὴν χώραν»¹⁵.

4. Πρόσεχε, πῶς παρουσιάζοντο μεγαλύτερα πεδία, διὰ νὰ ἀγωνισθῇ ὁ δίκαιος. Καθ' ὅσον ὁ Κύριος ἐσχεδίαζε νὰ τὸν κἀνῃ διδάσκαλον ὄχι μόνον τῶν κατοικούντων τὴν Παλαιστίνην, ἀλλὰ καὶ τῶν κατοικούντων τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ καταστήσῃ ὀλοφάνερον τὴν λάμπιν τῆς ἀρετῆς του. Διότι ὡσὰν κάποιον ἄγνωστον καὶ κρυμμένον ἀστέρα εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ ἐκεῖ, οὔτως ὥστε νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας αὐτοῦς, ποὺ παρέμενον εἰς τὸ σκοτός τῆς πλάνης. Ἄλλ' ἴσως νὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῆ κάποιος. Καὶ διατί δὲν προετοίμασε δι' αὐτοῦ αὐτοῦς, ποὺ ἔμενον εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, ὥστε νὰ ὀδηγηθοῦν αὐτοὶ εἰς τὴν εὐσέβειαν; Εἶναι φυσικὸν διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνων νὰ ἐφρόντισαν ἄλλοι, ἀλλὰ ἄκουσε καὶ τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει, «Δὲν ὑπάρχει προφήτης, ποὺ νὰ περιφρονῆται τόσο, ὅσον εἰς τὴν ἰδίαν τὴν πατρίδα του»¹⁶. Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ λοιπὸν τὴν ὑπόσχεσιν, ποὺ ἔδωσε, λέγων, «Καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου», διὰ τοῦτο ἐπιτρέπει νὰ ἐνοσκήσῃ ἡ πείνα καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ μάθουν δηλαδὴ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς, πόση ἦτο ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρός. Ὡσὰν κάποιος δήμιος δηλαδὴ ἡ πείνα τοὺς ἔδεσε μὲ τὰ δεσμὰ καὶ τοὺς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν ἔρημον, καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν πλεόν αὐτὰ ποὺ συνέβησαν ἀπὸ ἐδῶ

- ὁ δίκαιος περιπέτιωκεν, ἵνα καὶ αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν μάθω-
 μεν, καὶ τῆς γυναικὸς τὴν φιλόσοφον γνώμην. Ἐπειδὴ γὰρ
 πολὺ τῆς ὁδοῦ προῆλθον καὶ γεγόνασι λοιπὸν πληροῖον τῆς
 Αἰγύπτου, ἐναγώνιος γέγονεν ὁ δίκαιος, καὶ περὶ αὐτῆς,
 5 ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς δεδοικῶς καὶ τρέμων διαλέγεται τῇ
 γυναικί. «Ἐγένετο γάρ», φησί, «ἠνίκα ἤγγισεν Ἄθρα
 εἰσελθεῖν εἰς Αἴγυπτον, εἶπε Σάρα τῇ γυναικί αὐτοῦ· γινώ-
 σκω ἐγώ, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. Ἔσται οὖν, ὅταν ἴδωσί
 σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτε-
 10 νοῦσί σε, σὲ δὲ περιποιήσονται. Εἶπε οὖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐ-
 τοῦ εἰμι, ὅπως εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ
 μου ἕνεκεν σοῦ». Εἶδες ἐκ τῶν ρημάτων εἰς ὅσον ἀγῶνα
 καὶ δειλίαν ὁ δίκαιος κατέστη· καὶ οὐδαμοῦ τὸν λογισμὸν
 ἐταράττειτο, οὐδὲ ἐθορυβεῖτο τὴν γνώμην, οὐδὲ ἐνενοεῖ καὶ
 15 ἔλεγε· τί τοῦτο; ἄρα ἐγκατελείφθημεν; ἄρα ἠπαιτήθημεν; ἄ-
 ρα μὴ ἐρήμους ἡμᾶς κατέλιπε τῆς αὐτοῦ προνοίας ὁ Δεσπό-
 της; ὁ εἰπὼν, «Μεγαλυνῶ σε καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω
 τὴν γῆν ταύτην», οὕτως ἡμᾶς ἀφήσει νῦν περὶ τῶν ἐσχάτων
 αὐτῶν δεδοικέναι καὶ εἰς προφανῆ κίνδυνον ἐμπεσεῖν; Οὐ-
 20 δὲν τούτων οὐδὲ ἐν διανοίᾳ λαβεῖν ὁ δίκαιος κατεδέξατο,
 ἀλλ' ἐνὸς νῦν ἐγίνετο μόνου, ὅπως δυνηθῆ ἰσοφισάμενός τινα
 μηχανὴν καὶ τοῦ λιμοῦ παραμυθίαν εὑρεῖν, καὶ τῶν Αἰγυ-
 πτίων τὰς χεῖρας διαφυγεῖν. «Γινώσκω», ἠροῖν «ὅτι γυνὴ
 εὐπρόσωπος εἶ».
- 25 Ὅρα πόση γυναικὸς ἦν ἡ εὐμορφία, ὅτι καὶ εἰς γῆ-
 ρας αὐτῶν ἐλασάντων λοιπὸν καὶ μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀρι-
 θυμὸν ἔτι ἔμενεν ἀκμάζουσα, τοῦ κάλλους τὴν ὥραν ἐπὶ τῆς
 ὄψεως φέρουσα, καὶ ταῦτα μετὰ τὴν τοσαύτην ταλαιπωρίαν
 καὶ κακουχίαν, ἣν κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑπέμενεν ἀπὸ τόπων εἰς
 30 τόπους μεταγισταμένη, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς Χαλδαίων χώρας

καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ τί καταστάσεις ἀντεμετώπισεν ὁ δίκαιος, ὥστε καὶ τὴν ἰδικὴν του ἀνδρείαν νὰ μάθωμεν, καὶ τὴν εὐσεβῆ ἀπόφασιν τῆς γυναϊκός του. Ὅταν λοιπὸν ἐβάδισαν ἀρκετὴν ἀπόστασιν καὶ ἔφθασαν πλησίον τῆς Αἰγύπτου, ὁ δίκαιος κατελήφθη ἀπὸ ἀγωνίαν φοβούμενος, κατὰ κάποιον τρόπον, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν του τὴν ζωὴν καὶ μὲ τρέμουσαν ρωνὴν συζητεῖ μὲ τὴν γυναῖκα του. «Συνέβη», λέγει, «ὅταν πλησίασεν ὁ Ἄβραμ τὴν Αἴγυπτον, εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα του Σάραν· Γνωρίζω, ὅτι εἶσαι γυναῖκα ὄμορφη. Θὰ συμβῆ λοιπὸν, ὅταν θὰ σὲ ἰδοῦν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ θὰ εἰποῦν, ὅτι εἶναι σύζυγός του αὐτῆ· καὶ θὰ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῶ ἐσὲν θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Εἶπε λοιπὸν, ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ του, ὥστε νὰ μὲ περιποιηθοῦν ἐξ αἰτίας σου καὶ νὰ μὴ φονευθῶ ἀπ' αὐτοῦς»¹⁷. Ἀνιελήφθη ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦ πόσῃν ἀγωνίαν εἶχεν ὁ δίκαιος καὶ πόσον ἐφοβήθη. Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἐνταράχθη ἡ ψυχὴ του, οὔτε ἔχασε τὸ ἠθικόν του, οὔτε ἐσκέπτετο, οὔτε ἔλεγεν. Τί σημαίνει αὐτό; Ἄρά γε ἐγκατελείφθημεν; Ἄρά γε ἐξηλατήθημεν; μήπως ἄρά γε μᾶς ἄφησε χωρὶς τὴν πρόνοιάν του ὁ Κύριος; Αὐτὸς ποῦ εἶπε, «Θὰ σὲ δοξάσω καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν», μᾶς ἀφήνει τώρα ἔτσι νὰ φοβούμεθα διὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ γεγονότα καὶ νὰ περιέλθωμεν εἰς ὀλοφάνερον κίνδυνον; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ὁ δίκαιος δὲν ἔβαλεν εἰς τὸ μυαλὸν του, ἀλλ' ἕνα μόνον πρᾶγμα ἐσκέπτετο, πῶς θὰ ἤμπορέσῃ δηλαδὴ, ἀφοῦ ἐφεύρη κάποιον τέχνασμα, καὶ τὴν πείναν νὰ ξεπεράσῃ, καὶ ἰὰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων νὰ ἀποφύγῃ. «Γνωρίζω», λέγει, «ὅτι εἶσαι γυναῖκα ὄμορφη».

Πρόσεχε πόσο ὄμορφη ἦτο ἡ γυναῖκα, διότι, ἂν καὶ εἶχον φθάσει πλέον εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καὶ μετὰ ἀπὸ τόσον ἀριθμὸν ἐτῶν, ἔμενεν ἀκόμη πολὺ νέα ἔχουσα εἰς τὸ πρόσωπόν της τὴν ὠραιότητα τοῦ κάλλους, καὶ αὐτὰ μετὰ ἀπὸ τὴν τόσῃν ταλαιπωρίαν καὶ κακουχίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέφερε μεταφερομένη εἰς τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ ἀπὸ μὲν τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων νὰ μεταναστεύῃ εἰς τὴν

- εἰς τὴν Χαρρὴν μεταιοισαμένη, κάκειθεν εἰς τὴν Χαναάν,
 καὶ πάλιν ἐντιεῦθεν ἐκεῖ ἐν τῇ Χανααίᾳ, κάκειθεν ὦδε,
 καὶ νῦν πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τίνα οὖν οὐκ ἂν καὶ τῶν
 σφριγῶντων ἀνδρῶν αἱ οὕτω συνεχεῖς ἀποδημίαι κατειο-
 5 γάσαντο; Ἄλλ' ἡ θαυμασία αὕτη, καὶ μετὰ τὴν ισοαύτην τα-
 λαιπωρίαν ἔτι λάμπουσα τῷ τῆς ὄψεως κάλλει, πολὺ καὶ
 σφοδρὸν τὸ δέος ἐνεποιεῖ τῷ δικαίῳ· διὸ καὶ ἔλεγε· «Γινώ-
 σκω ἐγώ, διτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. Ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσί
 σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν, διτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτε-
 10 νοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται». Σκόπει πῶς ἐθάρρει τῷ
 τρόπῳ τῆς γυναικὸς καὶ οὐκ ἔδεισε μὴ ποιε τοῖς ἐπαίνοις
 χαννωθῆ, ἀλλὰ καὶ τοιαύτην εἰσάγει τὴν συμβουλήν λέγων·
 ἵνα μὴ ἐμὲ μὲν ἀποκτείνωσι, σὲ δὲ περιποιήσονται, «Εἰπέ
 οὖν διτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται καὶ ζή-
 15 σεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκεν σοῦ». Ἐπειδὴ οὖ τὸ τυχόν ἦν,
 ὅπερ ἐπέτατε, διὰ τοῦτο διὰ τῶν ἐπαγομένων ρημάτων ἐφελ-
 κύσασθαι αὐτὴν ἠβουλήθη, ὥστε καὶ εἰς οἶκτον αὐτὴν ἐτι-
 κάμψαι καὶ πείσαι μετὰ προθυμίας ὑποκρίνασθαι τὸ δράμα.
 «Ἔσται οὖν», φησὶν, «ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν,
 20 διτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσου-
 νται». Οὐκ εἶπε, σὲ καθυβρίσουσι τέως οὐ βούλειαι αὐτὴν
 καταπλῆξαι διὰ τῶν ρημάτων, ἄλλως τε καὶ δέδοικεν ὑπὲρ
 τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο φησι, «Σὲ δὲ περιποιή-
 σονται· εἰπέ οὖν», διτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι».
- 25 Ἐνόει μοι ἐν οἷα καταστάσει τυγχάνειν εἰκὸς ἦν τοῦ
 δικαίου τὴν διάνοιαν, ἠνίκα ταῦτα συνεβούλευε τῇ γυναικί.
 Ἴστε γάρ, ἴστε πῶς οὐδὲν τούτου βαρύτερόν ἐστι τοῖς ἀνδρά-
 σιν, εἰς τὸ κἂν εἰς ὑποψίαν τοιαύτην τὴν γαμετὴν ἔλθειν.
 Ὁ μέντοι δίκαιος καὶ σπουδάζει καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε εἰς
 30 ἔργον τὴν μοιχείαν ἐκβῆναι. Ἀλλὰ μὴ ἀπλῶς, ἀγαπητέ,

Χαρρὰν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Χαναάν, καὶ πάλιν ἀπὸ ἐδῶ ἐκεῖ εἰς τὴν Χαναanaίαν χώραν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐδῶ καὶ τώρα πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ποῖον λοιπὸν ὑγιῆ ἄνθρωπον δὲν θὰ κατέβαλλον αἱ τόσον συνεχεῖς μετακινήσεις; Ἄλλ' ὅμως ἡ ἀξιοθαύμαστος αὐτὴ καὶ μετὰ τὴν τόσῃν ταλαιπωρίαν ἔλαμπεν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν τοῦ προσώπου της καὶ ἐπροξένει πολὺν καὶ μεγάλον φόβον εἰς τὸν δίκαιον καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Γνωρίζω, ὅτι εἶσαι γυναῖκα ὁμορφη. Θὰ συμβῆ λοιπὸν, ὅταν σὲ ἴδουν οἱ Αἰγύπτιοι νὰ εἰποῦν, ὅτι αὐτὴ εἶναι σύζυγός του· καὶ θὰ μὲ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν». Πρόσεξε πῶς ἐνεθαρρύνθη μὲ τὸν τρόπον τῆς συζύγου καὶ δὲν ἐφοβήθη, μήπως κολακευθῆ ἀπὸ τοὺς ἐπαίνοους, ἀλλὰ καὶ τέτοιαν συμβουλήν δίδει λέγων, «Διὰ νὰ μὴ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Νὰ εἰπῆς λοιπὸν, ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ του, οὕτως ὥστε νὰ μὲ περιποιηθοῦν καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου». Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἦτο τυχαῖον αὐτὸ πού τὴν συνεβούλευε, διὰ τοῦτο μὲ τοὺς ἐπομένους λόγους ἠθέλησε νὰ τὴν προσελκύσῃ ὥστε καὶ νὰ τὴν κάνῃ νὰ τὸν λυπηθῆ καὶ νὰ τὴν πείσῃ νὰ παίξῃ μὲ προθυμίαν τὸ θέατρον. «Θὰ συμβῆ», λέγει, «μόλις σὲ ἴδουν οἱ Αἰγύπτιοι, νὰ εἰποῦν, ὅτι εἶναι σύζυγός του αὐτῆ, καὶ θὰ μὲ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν». Δὲν εἶπε, θὰ σὲ προσβάλουν. Δὲν θέλει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τὴν τρομοκρατήσῃ μὲ τοὺς λόγους αὐτούς, ἄλλωστε καὶ ἐφοβεῖτο διὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει· «ἐσένα δὲ θὰ περιποιηθοῦν. Εἰπέ λοιπὸν ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ του»,

Σκέψου εἰς ποίαν ψυχολογικὴν κατάστασιν ἦτο φυσικὸν νὰ εὐρίσκηται ὁ δίκαιος, ὅταν συνεβούλευεν αὐτὰ εἰς τὴν γυναῖκα του. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε καλῶς, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι βαρύτερον εἰς τοὺς ἄνδρας, ἀπὸ τὸ νὰ ἔχουν ἔστω καὶ κάποιαν ὑποψίαν μόνον διὰ τὴν γυναῖκα των. Ὁ δίκαιος ὅμως φροντίζει καὶ κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ μοιχεία. Ὅμως, ἀγαπητέ μου, νὰ μὴ καταδικά-

- κατανηγίση τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτου μάλιστα κατὰ-
 μαθε αὐτοῦ καὶ τὴν σύνεσιν τὴν πολλὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν.
 Τὴν ἀνδρείαν μὲν, διὸ οὕτω γενναίως ἀντεῖχε καὶ περιε-
 γένειο τῆς τῶν λογιουμῶν ταραχῆς, ὡς καὶ τοιαῦτα συμβου-
 5 λεῦσαι. "Οὐ γὰρ οὐδὲν ἔστι τούτου ἀφορητότερον, ἄκουε
 τοῦ Σολομῶντος λέγοντος· «Μεσιὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀν-
 δρὸς αὐτῆς· οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὐδὲ ἀνταλλά-
 ξεται πολλῶν δώρων τὴν ἔχθραν»· καὶ πάλιν, «Σκληρὸς ὡς
 ἄδης ζήλος».
- 10 5. Ὁρῶμεν δὲ πολλοὺς, διὸ εἰς τοσαύτην μανίαν ἐξη-
 κοντίσθησαν, ὡς μηδὲ αὐτῶν φείσασθαι τῶν γυναικῶν, ἀλ-
 λά καὶ αὐτὸν τὸν μοιχὸν πολλάκις συγκατέσφαξαν καὶ ἐαν-
 τούς. Τοσαύτη τοῦ πράγματός ἐστιν ἡ μανία καὶ οὕτως ἀ-
 κάθεκτός ἐστιν ὁ ζήλος, ὡς κατασκευάζειν καὶ τῆς οἰκείας
 15 σωτηρίας ὑπεριδεῖν τὸν ἅπαξ ἄλόγητα τῷ πάθει. Καὶ τὴν
 μὲν ἀνδρείαν ἐκεῖθεν ἔστι καταμαθεῖν τοῦ δικαίου· τὴν δὲ
 σύνεσιν αὐτοῦ τὴν πολλήν, διὸ ἐν ἀμηχανίᾳ τοσαύτῃ, καὶ
 ὥσπερ ἐν δικτύοις ἀποληφθεὶς ἴσχυσε ταύτην εὑρεῖν τὴν
 ὁδόν, δι' ἧς ἔλαιον ἂν γένοιτο τὸ κακόν. Εἰ μὲν γὰρ εἴπεν,
 20 διὸ γυνὴ αὐτοῦ ἦν καὶ μὴ ὑπεκρίνατο τὸ δροῦμα καὶ τῷ τῆς
 ἀδελφῆς ὀνόματι ἐχρήσατο, καὶ αὐτὴ ἂν ἀφηρέθη τοῦ δι-
 καίου, τοῦ κάλλους τῆς εὐμορφίας ἐπισπωμένου τῶν Αἰγυ-
 πτίων τὴν ἀκόλαστον γνώμην, καὶ ὁ δίκαιος ἂν ἐσφάγη,
 ὥστε μὴ εἶναι τὸν ἔλεγχον τῆς παρανομίας. "Ἰνα οὖν, τῶν
 25 δύο τούτων χαλεπῶν μελλόντων πάντως ἐκβαίνειν διὰ τὴν
 ἀκρασίαν τῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ βασιλέως τὴν τυραννίδα, δυ-
 νηθῶσιν ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ μικρὰν τινα παραμυθίαν εὑρεῖν,
 φησὶν «Εἰπέ, διὸ ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι»· τοῦτο γὰρ ἐμὲ ἴσως
 ἐλευθερώσει τῶν κινδύνων. Τὸ γὰρ σόν, κἄν τε ἀδελφὴν
 30 εἴπῃς σαυτήν, κἄν τε γυναῖκα, οὐδεὶς ἀντερεῖ, διὸ πάντως
 ἐκβήσεται, καὶ ἐπιδραμοῦσι τῇ ἀφαιρέσει διὰ τὴν τῆς σαο-

18. Παροιμ. 6. 34-35.

19. Ἄσμα Ἄσμ. 8, 4.

σης τὸν δίκαιον ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦτο πρὸ πάντων νὰ μάθῃς καὶ τὴν σύνεσίν του τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τὴν ἀνδρείαν του μὲν, διότι ἄνθεξε γενναῖα καὶ κατέβαλε τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς του, ὥστε καὶ νὰ συμβουλευσῇ τέτοιου εἴδους πράγματα. Τὸ ὅτι δὲ δὲν ὑπάρχει ἴποτε πῶς ἀφόρητον ἀπὸ αὐτό, ἄκουσε τὸν Σολομῶντα ποῦ λέγει· «Εἶναι γεμάτη ἀπὸ ζήλεια ἢ ψυχὴ τοῦ ἀνδρός της. Δὲν θὰ τὴν λυπηθῇ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, οὔτε θὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἔχθραν μὲ πολλὰ δῶρα»¹⁸. Καὶ ἀλλοῦ πάλιν· «Εἶναι σκληρὰ ὡς ὁ Ἄδης ἢ ζήλεια»¹⁹.

5. Βλέπομεν, ὅτι πολλοὶ ἔφθασαν εἰς τόσην μανίαν, ὥστε ὄχι μόνον δὲν ἐλυπήθησαν τὰς γυναῖκας των, ἀλλὰ καὶ κατέσφαζαν πολλὰς φορὰς τὸν μοιχὸν καὶ οἱ ἴδιοι ἠυτοκτόνησαν. Τόση μανία προκαλεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ τόσον ἀνυπόφορη εἶναι ἢ ζήλεια, ὥστε αὐτόν, ποῦ θὰ καταληφθῇ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, τὸν κάνει νὰ ἀδιαφορῇ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωὴν του. Καὶ τὴν μὲν ἀνδρείαν τοῦ δικαίου εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν μάθωμεν ἀπὸ ἐκεῖ, τὴν δὲ πολλὴν σύνεσίν του ἀπὸ τὸ ὅτι, ἂν καὶ ἦτο εἰς τόσην ἀμηχανίαν καὶ ὡσὰν νὰ εἶχεν ἐμπλακῇ εἰς δίκτυα, κατῴρθωσε νὰ εὔρη τὴν λύσιν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ κακὸν θὰ ἐγίνετο μικρότερον. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι ἦτο γυναῖκα του, καὶ αὐτὴ θὰ ἠρπάζετο ἀπὸ τὸν δίκαιον, καθ' ὅτι ἢ πολλή της ὁμορφιά θὰ προσεῖλκε τὴν ἀκόλαστον σκέψιν τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ὁ δίκαιος θὰ ἐσφάζετο, διὰ νὰ μὴ ἐλέγξῃ τὴν παρανομίαν. Διὰ νὰ ἠμπορέσουν λοιπὸν νὰ παρηγορηθοῦν ἔστω καὶ ὀλίγον, ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν ὅπωςδήποτε τὰ δύο αὐτὰ δυσάρεστα ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρασίας τῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς τυραννίας τοῦ βασιλέως, λέγει· «Νὰ εἰπῆς, ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ αὐτοῦ», διότι τοῦτο ἴσως μὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Ὅσον ἀφορᾷ σέ, εἴτε εἰπεῖς, ὅτι εἶσαι ἀδελφὴ, εἴτε ὅτι εἶσαι γυναῖκα, οὐδεὶς θὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι θὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸ καὶ ὅτι θὰ ὀρμήσουν νὰ σὲ ἀρπάξουν ἐξ αἰτίας τῆς σωματικῆς ὁμορφιάς σου, ἐνῶ ἐγὼ εἶναι φυσικὸν νὰ ἀποφύγω

κὸς εὐμορφίαν ἐμὲ δὲ εἰκὸς διαφυγεῖν τὴν ἐπιβουλήν, εἰ τῷ τῆς ἀδελφῆς ὀνόματι χρῆσαι.

Εἶδες σύνεσιν τοῦ δικαίου, πῶς ἀποληφθεὶς ὁδὸν τινα ἴσχυσεν εὐρεῖν, δι' ἧς ἐβουλεύετο, πῶς ἂν δυνηθεῖ τῆς
 5 τῶν Αἰγυπτίων ἐπιβουλῆς ἀνώτερος γενέσθαι; Πάλιν ἀνα-
 λογίζου μοι κἀνταῦθα καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, καὶ
 τῆς γυναικὸς τὸ φιλάγαθον· τοῦ μὲν δικαίου, ὅτι οὐκ ἀπε-
 δυσπέτησε καὶ εἶπε· τίνας δὲ ἔνεκεν ταύτην ἐπάγομαι, αἰτίαν
 μοι γινομένην ἰσοούτου κλυδωνίου; τί γάρ μοι τὸ ὄφελος
 10 ἀπὸ τῆς συνοουσίας, ὅταν μέλλω δι' αὐτὴν περὶ τῶν ἐσχατίων
 κινδυνεύειν; τί τὸ κέρδος, ὅτι νηὶ μόνον μηδεμίαν μοι εἰσά-
 γη παραωθήϊαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατόν μοι ἴκιη διὰ
 τῆς οἰκειᾶς εὐμορφίας; Οὐδὲν τοιούτων οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐνε-
 νόησεν, ἀλλὰ πάντα τοιοῦτον λογιζομὸν ἀπωσάμενος, καὶ
 15 οὔτε πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ διστάσας, ἐνὸς μόνου
 δὴ ἐγίνετο, τοῦ πῶς δυνηθῆ διαφυγεῖν τὸν προσορῶμενον
 κίνδυνον. Ἐννόει μοι γάρ ἐνταῦθα, ἀγαπητιέ, τοῦ Θεοῦ τὴν
 ἄφαιτον μακροθυμίαν, πῶς οὐδαμοῦ ἐφίσταται οὐδὲ παραω-
 θεῖται τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀναμένει κορυφωθῆναι τὰ δεινὰ
 20 καὶ ἀυξηθῆναι καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἔλθεῖν, καὶ τότε τὴν
 οἰκειᾶν πρόνοιαν ἐπιδείκνυται. «Εἰπέ οὖν», φησί, «ὅτι ἀ-
 δελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται διὰ σέ, καὶ ζή-
 σεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκεν σοῦ». Οὐχ ὡς μελλούσης τῆς αὐτοῦ
 ψυχῆς ἀποθνήσκειν, ταῦτα εἶρηκεν ὁ δίκαιος («Μὴ φοβη-
 25 θῆτε γάρ», φησί, «ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν
 δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι»), ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ
 τὴν συνήθειαν ἐφθέγγετο τοῦτο πρὸς τὴν γυναῖκα. «Ὅπως
 ἂν εὖ μοι», φησί, «γένηται διὰ σέ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου
 ἕνεκεν σοῦ»· μονορουχὶ λέγων πρὸς αὐτήν· Εἰπέ, ὅτι ἀδελ-
 30 φὴ αὐτοῦ εἰμι, ἵνα μὴ διὰ τὸν λιμὸν φυγόντα τὴν Χανα-
 ναίαν ἔργον με ποιήσης γενέσθαι τῶν Αἰγυπτιακῶν χει-

τὰς κακὰς διαθέσεις των, ἐὰν θὰ χρησιμοποίησῃς τὸ ὄνομα τῆς ἀδελφῆς.

Εἶδες τὴν σύνεσιν τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδή, ἂν καὶ εἶκεν εὐρεθῆ μέσα εἰς ἐμπόδια, κατώρθωσε νὰ εὔρη κάποιαν λύσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσκέπτετο, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὰς κακὰς διαθέσεις τῶν Αἰγυπτίων; Σκέψου πάλιν καὶ ἐδῶ καὶ τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν καλωσύνην τῆς γυναικός. Τοῦ μὲν δικαίου τὴν ὑπομονήν, διότι δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ δὲν εἶπε: διατί νὰ τὴν πάρω μαζί μου, ἀφοῦ θὰ μοῦ γίνῃ αἰτία μεγάλης στενοχωρίας; Διότι ποῖαν ὠφέλειαν θὰ ἔχω ἀπὸ τὴν συντροφίαν της, ὅταν πρόκειται νὰ διατρέξω θανάσιμον κίνδυνον ἐξ αἰτίας της; ποῖον τὸ κέρδος, ὅταν ὄχι μόνον δὲν μοῦ δίδῃ καμμίαν παρηγορίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ προετοιμάζῃ τὸ θάνατον ἐξ αἰτίας τῆς ὁμορφιάς της; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ὅμως οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλ' ἀφοῦ ἔδιωξε κάθε τέτοιαν σκέψιν καὶ χωρὶς νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, ἕνα μόνον ἐσκέπτετο, πῶς δηλαδή θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον. Σκέψου ἐδῶ, ἀγαπητέ, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀπεριόριστον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδή δὲν συμπαρίσταται, οὔτε παρηγορεῖ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀναμένει νὰ αὐξηθοῦν καὶ νὰ κορυφωθοῦν τὰ δυσάρεστα καὶ νὰ περιέλθῃ εἰς ἀπόγνωσιν καὶ τότε νὰ φροντίσῃ δι' αὐτόν. «Νὰ εἰπῆς λοιπόν», λέγει, «ὅτι εἶμαι ἀδελφή του, ὥστε νὰ μὲ περιποιηθοῦν καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου». Δὲν εἶπεν αὐτὰ ὁ δίκαιος, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ θανατωθῆ ἢ ψυχὴ του, (διότι λέγει, «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ αὐτοὺς πὺ φονεύουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ φονεύσουν τὴν ψυχὴν»³⁰), ἀλλὰ εἶπεν αὐτὸ ἀπλῶς πρὸς τὴν γυναῖκα του, ὅπως συνηθίζεται, «ὥστε νὰ τύχω ἐξ αἰτίας σου καλῆς μεταχειρίσεως καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου», λέγει, ὡσὰν νὰ ἔλεγε πρὸς αὐτήν· Εἶπέ, ὅτι εἶμαι ἀδελφή του, διὰ νὰ μὴ μὲ κήνης αἰχμάλωτον τῶν Αἰγυπτίων, ἐνῶ ἔφυγα ἀπὸ τὴν Χαναναίαν, διὰ νὰ γλυτώσω τὴν πείναν. Νὰ γίνῃς λοιπόν

ρῶν. Γενοῦ μοι οὖν τῆς σωτηρίας αἰτία, «Ὅπως ἂν εἴ μοι γένηται διὰ σέ».

Ἐλεεινὰ τὰ ρήματα· πολὺς ἦν ὁ φόβος διὰ τε τὴν μα-
 νίαν τὴν Αἴγυπτιακὴν, καὶ ὅτι οὐπω ἦν καταλυθεῖσα τοῦ
 5 θανάτου ἢ τυραννίς· διὰ τοῦτο καὶ τῇ μοιχείᾳ τῆς γυναικὸς
 αἰρεῖται κοινωνῆσαι ὁ δίκαιος, καὶ μονοουχί ὑπηρετήσα-
 σθαι τῷ μοιχῷ εἰς τὴν τῆς γυναικὸς ὕβριν, ἵνα τὸν θάνα-
 τον διαφύγῃ. Ἔτι γὰρ φοβερόν ἦν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· οὐ-
 δέπω ἦσαν αἱ χαλκαὶ πύλαι κλασθεῖσαι· οὐδέπω ἦν τὸ κέν-
 10 τρον αὐτοῦ ἀμβλυθέν. Εἶδες σύνδεσμον ἀγάπης ἀνδρὸς καὶ
 γυναικὸς; εἶδες καὶ ἄνδρα, οἷα ἐθάρορσεν ὑποθέσθαι τῇ
 γυναικί, καὶ γυναῖκα οἷαν δέχεται τὴν συμβουλήν; Οὐκ ἀνα-
 νεύει οὐδὲ δυσχεραίνει, ἀλλὰ πάντα ποιεῖ, ὥστε τὸ δράμα
 λαθεῖν. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ μιμεῖσθω-
 15 σαν τούτων τὴν ὁμόνοιαν, τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον, τῆς
 εὐσεβείας τὴν ἐπίτασιν καὶ ζηλοτύωσαν τῆς Σάρρας τὴν σω-
 φροσύνην. Ὅτι καὶ ἐν γήρᾳ οὕτω κάλλει διαλάμπουσα μέχρι
 ἰότε διέμεινεν ἀμιλλωμένη ταῖς τοῦ δικαίου ἀρεταῖς· δι' ὃ
 καὶ ἰοσαύτης ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ τῆς
 20 ἄνωθεν ἀμοιβῆς.

Μηδεὶς τοίνυν αἰτιάσθω τοῦ κάλλους τὴν εὐμορφίαν,
 μηδὲ λεγέτω ἐκεῖνα τὰ ἀνόνητα ρήματα, ὅτι τὴν δεῖνα τὸ
 κάλλος ἀπώλεσε καὶ τῇ δεῖνι τὸ κάλλος γέγονεν ὀλέθρου
 αἴτιον. Οὐ τὸ κάλλος αἴτιον· μὴ γένοιτο· ἔργον γὰρ ἐστὶ
 25 καὶ τοῦτο τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἡ προαίρεσις ἢ διεφθαρμένη αἰτία
 πάντων τῶν κακῶν ἐστίν. Εἶδες τὴν θαυμασίαν ταύτην γυ-
 ναῖκα ἐκατέρωθεν διαλάμπουσαν καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς ψυχῆς
 κάλλους καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς ὄψεως, καὶ κατ' ἴχνος τοῦ δικαίου
 πορευομένην; Ταύτην μιμεῖσθωσαν αἱ γυναῖκες. Ἴδου γὰρ
 30 καὶ ὥρας εὐμορφία καὶ στείρωσις καὶ χρόνος ἰσοσῦτος καὶ
 περισσία πολλή καὶ μετανάστασις ἰοσαύτη καὶ ἀποδημία
 καὶ πειρασμοὶ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι· καὶ οὐδὲν τούτων
 αὐτῆς τὸν λογισμὸν παρεσάλευσεν, ἀλλ' ἔμεινεν ἀπερίτρε-
 πτος. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τῆς ὑπομονῆς ἀξίαν τὴν ἀμοιβὴν ἐ-

ἡ αἰτία τῆς σωτηρίας μου, «Ὡστε νὰ τύχω καλῆς ὑποδοχῆς ἐξ αἰτίας σου».

Ἀπελλιστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι καὶ πλήρεις φόβου ἐξ αἰτίας τῆς μανίας τῶν Αἰγυπτίων καὶ διότι δὲν εἶχεν ἐξαφανισθῆ ἡ ἀπειλὴ τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο καὶ προτιμᾷ νὰ δεχθῆ τὴν πορνείαν τῆς γυναικός του καὶ ὡσὰν νὰ ἐξυληρετῆ τὸν μοιχὸν εἰς τὴν προσβολὴν τῆς, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον. Ἀκόμη ἦτο φοβερὸν τὸ πρόσωπόν του, δὲν εἶχον σπάσει ἀκόμη αἱ χάλκιναι πύλαι του, δὲν εἶχεν ἀμβλυνθῆ ἀκόμη τὸ κεντρί του. Εἶδες δεσμὸν ἀγάπης μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός; Εἶδες τί πράγματα ἐτόλμησεν ὁ ἄνδρας νὰ συμβουλευσῆ εἰς τὴν γυναῖκα του καὶ ποίαν συμβουλήν δέχεται ἐκείνη; Δὲν τὴν ἀρνεῖται, οὔτε δυσανασχετεῖ, ἀλλὰ κάνει τὰ πάντα, ὥστε νὰ ξεχάσῃ τὴν προσποίησιν. Ἄς τὸ ἀκούσουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ἄς μιμηθοῦν τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν, τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης των, τὴν ὑπερβολικὴν εὐσέβειάν των καὶ ἄς παραδειγματισθοῦν ἀπὸ τὴν σύνεσιν τῆς Σάρας. Διότι ἂν καὶ ἔλαμπε τόσον ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, ὅμως συνηγωνίζετο τὸν δίκαιον εἰς τὰς ἀρετάς, διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη τῆς γόσης προνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκ τῶν ἄνω ἀμοιβῆς.

Ἄς μὴ κατηγορῆ λοιπὸν κανεὶς τὴν ὁμορφίαν, οὔτε νὰ λέγῃ ἐκείνους τοὺς ἀνοήτους λόγους, ὅτι δηλαδὴ τὴν τάδε τὴν κατέστρεψεν ἡ ὁμορφιά, καὶ εἰς τὴν τάδε ἡ ὁμορφιά ἔγινεν αἰτία τῆς καταστροφῆς τῆς. Δὲν εἶναι αἰτία ἡ ὁμορφιά, μὲ γένοιτο, διότι καὶ αὐτὴ εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἡ διεφθαρμένη διάθεσις εἶναι ἡ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν. Εἶδες τὴν ἀξιοθαύμαστον αὐτὴν γυναῖκα, ποῦ λάμπει καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν τῆς ψυχῆς τῆς καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν τοῦ προσώπου καὶ ἀκολουθεῖ τὰ ἔκνη τοῦ δικαίου; Ἄς τὴν μιμηθοῦν ὅλαι αἱ γυναῖκες. Διότι ἰδοὺ ἡ ὁμορφιά τῆς, ἡ στείρωσις, ἡ μεγάλη ἡλικία, ἡ πολλὴ περιουσία, ἡ μακροχρόνιος μετανάστευσις, ἡ ἀποδημία καὶ οἱ συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλοι πειρασμοί, ὅμως τίποτε δὲν ἐσάλευε τὴν σκέψιν τῆς, ἀλλ' ἔμενε σταθερὰ σύζυγος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν

κομίσατο, ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ἀπὸ μήτρας πεπηρωμένης καὶ νηδύος νενεκρωμένης τεκεῖν δυνηθεῖσα. «Ὅπως ἄν», φησὶν, «εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκεν σοῦ». Οὐδέν, φησὶν, ἕτερον ὑπολέλειπταί μοι εἰς σωτηρίαν, ἢ τὸ
 5 σὲ βουλευθῆναι εἰπεῖν, διὸ «Ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι». Ἴσως γὰρ διαφεύξομαι τὸν προσδοκώμενον κίνδυνον καὶ διὰ σὲ λοιπὸν ζήσομαι καὶ σοὶ τὴν μετὰ ταῦτα ζωὴν ἐπιγράφομαι. Ἰκανὰ τὰ ῥήματα ἐφελκύσασθαι τὴν γυναῖκα καὶ συμπάθειαν ἀγαγεῖν.

- 10 6. Τοῦτο ἀληθῶς συνοικέσιον, τὸ μὴ μόνον ἐν ἀνέσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις ἑαυτοῖς συμπεριφέρεσθαι τοῦτο ἀγάπης γνησίας τεκμήριον, τοῦτο φιλίας ἀκριβεσιότης γνώρισμα. Οὐχ οὕτω διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον λαμπρὸν δείκνυσι τὸν βασιλέα, ὡς τὴν μακαρίαν ταύτην περι-
 15 φανῆ καὶ λαμπρὰν ἀπέδειξεν ἡ ὑπακοὴ αὐτῆ, ἣν περὶ τὴν συμβουλήν τοῦ δικαίου ἐπεδείξατο. Τίνα οὖν τὸ ταύτης καταπειθὲς λογιζόμενον οὐκ ἐκοιήσει; τίς γὰρ ἂν κατ' ἀξίαν ταύτην ἐπαινέσειεν, ἥτις μετὰ τοσαύτην σωφροσύνην καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ ὑπὲρ τοῦ τὸν δίκαιον διασῶσαι, ὅσον εἰς
 20 τὴν οἰκειάν γνώμην καὶ εἰς μοιχείαν ἑαυτὴν ἐξέδωκε καὶ συνοουσίας ἠνέσχετο βαρβαρικῆς; Ἀλλὰ μικρὸν ἀνάμεινον καὶ ὄψει τοῦ Θεοῦ τὴν εὐμήχανον πρόνοιαν. Διὰ γὰρ τοῦτο τὴν πολλὴν ταύτην ἐπεδείξατο μακροθυμίαν, ἵνα καὶ τὸν δίκαιον περιφανέστερον ἐργάζεται καὶ διὰ τῶν ἐκεῖ γινο-
 25 μένων μὴ μόνον οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ Παλαισιτίνην, παιδευθῶσιν, ὅσης εὐνοίας ἀπολαύει ὁ πατριάρχης παρὰ τοῦ πάντων Δεσπότου. «Ἐγένετο γάρ», φησὶν, «ἡνίκα εἰσηλθὲν Ἄβραμ εἰς Αἴγυπτον, ἰδόντες οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, διὸ καλὴ ἦν σφόδρα· καὶ εἶδον αὐτὴν
 30 οἱ ἄρχοντες Φαραὼ καὶ ἐπήνεσαν αὐτὴν πρὸς Φαραὼ καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ καὶ τῷ Ἄβραμ εὖ

ἔλαβε καὶ τὴν ἀξίαν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς της, ἀφοῦ ἡδυνήθη νὰ γεννήσῃ εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν της ἀπὸ μήτραν ἐξησθενημένην καὶ κοιλίαν νεκρωμένην. «Ὡστε νὰ τύχω καλῆς ὑποδοχῆς», λέγει, «ἔξ αἰτίας σου καὶ νὰ ἐπιζήσω ἔξ αἰτίας σου». Δὲν μοῦ ἔμεινε τίποτε ἄλλο, λέγει, πὺ νὰ ἡμπορῇ νὰ μὲ σώσῃ, ἀπὸ τὸ νὰ θελήσῃς ἐσὺ νὰ εἰπῆς, ὅτι «Εἶμαι ἀδελφὴ του». Διότι ἴσως νὰ ἀποφύγω τὸν κίνδυνον καὶ νὰ ζήσω εἰς τὸ μέλλον ἔξ αἰτίας σου καὶ θὰ ὀφείλω εἰς σὲ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου. Αὐτοὶ οἱ λόγοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ συγκινήσουν τὴν γυναῖκα καὶ νὰ τὴν κάνουν νὰ τὸν συμπαθήσῃ.

6. Αὐτὸ εἶναι πραγματικὸν συνοικέσιον, τὸ νὰ μὴ εἶναι δηλαδὴ προσκολλημένοι ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον μόνον κατὰ τὰς εὐχαρίστους στιγμάς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς κινδύνους. Αὐτὸ εἶναι σημεῖον γνησίας ἀγάπης, αὐτὸ εἶναι γνώρισμα πολυτιμοιότητος φιλίας. Δὲν κάνει τὸν βασιλέα λαμπρὸν τόσον τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ὅσον ἀπέδειξεν ἔνδοξον αὐτὴν ἢ ὑπακοή. Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἐκπλαγῇ ὅταν σκεφθῇ τὴν εὐκολοπιστίαν αὐτῆς; ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαιδέσῃ αὐτὴν ὅσον ἤξιζεν, ἢ ὁποῖα μετὰ ἀπὸ τόσην σύνεσιν καὶ εἰς τέτοιαν ἡλικίαν, διὰ νὰ σώσῃ τὸν δίκαιον, ὅσον ἠδύνατο, παρέδωκε τὸν ἑαυτὸν της εἰς τὴν μοιχείαν καὶ ἠνείχετο βαρβαρικὴν συνουσίαν; Περίμενε ὅμως ὀλίγον καὶ θὰ ἰδῆς τὴν ἐφευρετικὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διότι διὰ τοῦτο ἔδειξε τὴν πολλὴν αὐτὴν μακροθυμίαν, διὰ νὰ καταστήσῃ δηλαδὴ τὸν δίκαιον περισσότερον περιφανῆ καὶ διὰ νὰ μάθουν οἱ κατοικοῦντες τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Παλαιστίνην, πόσῃν εὐνοίαν ἀπολαμβάνει ὁ δίκαιος ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων. Διότι λέγει· «Καὶ συνέβη, ὅταν εἰσῆλθεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἶδον οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι ἦτο πολὺ ὠραία. Καὶ εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ Φαραῶ καὶ τὴν ἐπήνεσαν εἰς τὸν Φαραῶ καὶ τὴν ὠδήγησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ καὶ χάριν αὐτῆς περιποιήθησαν τὸν Ἄβραμ.

ἐχρήσαντο δι' αὐτήν. Καὶ ἐγένετο αὐτῶ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι καὶ ἡμίονοι καὶ κάμηλοι».

Ὅρα πῶς, ἄπερ προλαβὼν ὑπείδειο ὁ δίκαιος, ταῦτα εἰς ἔργον ἐξέβη. Ὡς γὰρ εἰσηλθεν εἰς Αἴγυπτον, «ὼς ἰδόντες
 5 οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι καλὴ ἦν σφόδρα» οὐχ ἀπλῶς καλὴ, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἅπαντας ἐπισπωμένην τοὺς ὀρῶντας. «Καὶ ἰδόντες αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραὼ ἐπήνεσαν αὐτὴν ἔμπροσθεν Φαραῶ». Μὴ ἀπλῶς παραδράμης, ἀγαπητέ, τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ θαύμασον, πῶς οὐδεὶς τῶν Αἰγυπίων
 10 πίων ἐνεχείρισε τὴν γυναῖκα ὡς ξένην καὶ ἀπὸ γῆς ἀλλοτριᾶς ἐπιδημήσασαν, οὐδὲ κατεφρόνησαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' εἰσελθόντες τῶ βασιλεῖ κατὰδηλον πεποιήκασιν. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο, ἵνα φανερώτερον τὸ πρᾶγμα γένηται, καὶ μὴ εἰς τὸν ἰσχύοντα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν βασιλεύοντα τῆς ἐκδικήσεως
 15 γινομένης πανταχοῦ διαδοθῆναι τὸ γεγονός. «Καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν πρὸς Φαραῶν». Εὐθέως ἀφηρέθη τῆς γυναικὸς ὁ δίκαιος καὶ εἰσάγεται πρὸς τὸν Φαραῶ αὐτῆ. Σκόπει πόση τοῦ Θεοῦ ἡ μακροθυμία πῶς οὐκ ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲ ἐκ προσιμίων τὴν ἰδίαν ἐπιδεικνύεται πρόνοιαν, ἀλλὰ ἀφίησι πάντα
 20 γενέσθαι καὶ εἰς αὐτὸν σχεδὸν τὸν φάρυγγα τοῦ θηρίου ἐμπροσθεῖν τὴν γυναῖκα καὶ τότε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν πᾶσι ποιεῖ κατὰδηλον. «Καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραῶν». Ἐν οἷα καταστάσει ἦν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς γυναικὸς ἡ διάνοια; πῶς αὐτῆς ὁ λογισμὸς διεταράττετο;
 25 πῶς ἐκορυφούτο τὰ κύματα; πῶς ναγάριον οὐχ ὑπέμενε, ἀλλ' ἔμενε καθάπερ πέτρα τις ἀκίνητος, πρὸς τὴν ἄνωθεν ροπὴν ἀποβλέπουσα;

Τί δὲ λέγω τὴν γυναῖκα; Τὸν δίκαιον ὅποιαν εἰκὸς ἔχειν ψυχὴν, ἐκείνης εἰς τὸν οἶκον Φαραῶ εἰσαγομένης;
 30 «Καὶ τῶ Ἄβραμ εὐ ἐχρήσαντο δι' αὐτήν», ὡς ἀδελφῶ δηλονότι. «Καὶ ἐγένοντο αὐτῶ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι, καὶ κάμηλοι καὶ ἡμίονοι». Ταῦτα δὲ

Καὶ ἔφερον εἰς αὐτὸν πρόβατα, μόσχους, ὄνους, δούλους, δούλας, ἡμιόνους καὶ καμήλους»²¹.

Πρόσεχε πῶς, ὅσα προηγουμένως ὑπωπτεύετο ὁ δίκαιος, αὐτὰ καὶ πραγματοποιοῦνται. Διότι μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, «ὅταν εἶδον οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι ἦτο πολὺ ὀμορφη», ὄχι ἀπλῶς ὀμορφη, ἀλλὰ μὲ ὑπερβολικὴν ὠραιότητα, ὥστε νὰ ἀποσπᾶ αὐτοὺς ποῦ τὴν βλέπουν, «Καὶ ὅταν εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ Φαραώ, ἐπήνεσαν αὐτὴν εἰς τὸν Φαραώ». Μὴ παραβλέψης, ἀγαπητέ, τὸ λεχθέν, ἀλλὰ νὰ θαυμάσης πῶς κανεῖς ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους δὲν συμπεριφέρθη εἰς τὴν γυναῖκα ὡς εἰς ξένην, ἣ ὁποία ἔφθασεν ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλην χώραν, οὔτε περιεφρόνησαν τὸν ἄνδρα, ἀλλ' εἰσελθόντες εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀνεκοίνωσαν αὐτὰ εἰς τὸν βασιλέα. Τοῦτο δὲ συνέβη, διὰ νὰ γίνῃ τὸ γεγονὸς περισσότερο γνωστὸν καὶ διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐκδίκασις ὄχι εἰς τὸν τυχόντα, ἀλλ' εἰς τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα καὶ νὰ διαδοθῇ τὸ γεγονὸς παντοῦ. «Καὶ ὠδήγησαν αὐτὴν εἰς τὸν Φαραώ». Ἄμεσως ὁ δίκαιος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ αὐτὴ ὁδηγεῖται εἰς τὸν Φαραώ. Πρόσεξε, πόση εἶναι ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ, πῶς δὲν δεικνύει ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν πρόνοιάν του, ἀλλὰ ἀφήνει νὰ γίνουν τὰ πάντα καὶ νὰ φθάσῃ καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν φάρυγγα τοῦ θηρίου ἢ γυναῖκα καὶ τότε νὰ ἐπιδείξῃ εἰς ὅλους τὴν δύναμιν. «Καὶ ὠδήγησαν αὐτὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραώ». Εἰς ποίαν ψυχολογικὴν κατάστασιν εὐρίσκετο τότε ἡ γυναῖκα; πῶς ἐταράσσετο ἢ σκέψις τῆς; πῶς ὑψώνοντο τὰ κύματα; πῶς δὲν ἔχασε τὸ θάρρος τῆς, ἀλλ' ἔμενε σταθερὰ ὡς βράχος, ἀναμένουσα τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν;

Διατί ὁμιλῶ μόνον διὰ τὴν γυναῖκα; Εἰς ποίαν ψυχολογικὴν κατάστασιν ἦτο φυσικὸν νὰ εὐρίσκετο ὁ δίκαιος, ὅταν ἡ Σάρα εἰσῆγετο εἰς τὰ ἀνάκτορα; «Τὸν Ἄβραμ περιποιήθησαν ἕξ αἰτίας αὐτῆς», ἀφοῦ ἐνόμισαν, ὅτι ἦτο ἀδελφός τῆς, «καὶ ἔφεραν εἰς αὐτὸν πρόβατα, μόσχους, ὄνους, δούλους, δούλας, καμήλους καὶ ἡμιόνους». Αὐτὰ ὅμως ποῦ

αυτά, ἃ ἰουφῆς ἔνεκεν καὶ θεραπείας ἐδίδοτο, πόσῃ οὐκ ἀνῆπιεν ἐν αὐτῷ τὴν πυράν; πῶς δὲ αὐτοῦ οὐ κατέφλεγε τὴν διάνοιαν καὶ ἀνεπίμπρα τὸν λογισμὸν ἐννοοῦντι τῶν δώρων τὴν ὑπόθεσιν; Εἶδες πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος σχεδὸν ἤκον-
 5 τὰ τὰ δεινὰ; εἶδες πῶς οὐδεμία λοιπὸν κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἐλπίς διορθώσεως ὑπελείπειο; εἶδες πῶς ἀπέγνωσιο τὰ πράγματα κατὰ ἀνθρωπίνην ὑπόληψιν; εἶδες πῶς εἰς αὐτὸν τὸν λαιμὸν τοῦ θηρίου ἐνέπεσεν ἡ γυνή; Ὅρα λοιπὸν ἐνιαῦθα τὴν ἀπόρρητον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν
 10 καὶ ἐκπλάγηθι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἦτασε», φησὶν «ὁ Θεὸς τὸν Φαραὼ ἑτασμοῖς μεγάλοις καὶ πονηροῖς, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρας τῆς γυναικὸς Ἄβραμ».

Τί ἐσιν, «ἦτασε»; Δίκην, φησὶν, ἀπήτησε τοῦ τολμή-
 15 ματος καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μοχθηρᾶς. «Ἐτασμοῖς μεγάλοις» οὐχ ἀπλῶς ἦτασε τὸν βασιλέα, ἀλλ' «Ἐτασμοῖς μεγάλοις». Ἐπειδὴ καὶ τὸ τόλμημα οὐ τὸ τυχὸν ἦν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμωρία μεγάλη. «Καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ». Καὶ τίνος ἔνεκεν τοῦ βασιλέως ἀμαρτήσαντος
 20 μόνου, καὶ οἱ τοῦ οἴκου πάντες τῆς τιμωρίας μετέχουσιν; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἵνα καὶ διὰ τούτου καθίκηται τῆς τοῦ βασιλέως μανίας. Ἐδεῖτο γὰρ σφοδροτέρας τῆς πληγῆς, ὥστε καταιπλαγέντια ἀποσιῆσαι τοῦ μύσου. Καὶ ποῦ, φασί, τοῦτο δίκαιον, δι' ἐκεῖνον καὶ τούτους τιμωρεῖ-
 25 σθαι; Οὐ δι' ἐκεῖνον μόνον τὴν τιμωρίαν ὑπέμενον, ἀλλ' εἰκὸς ἦν καὶ αὐτοὺς συμπερᾶσαι καὶ συνεργῆσαι τῇ μελλούσῃ γίνεσθαι παρανομία. Ἦκουσας γὰρ ἀνωτέρω τῆς Γραφῆς λεγούσης, οὗ «Ἰδόντες αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραὼ ἐπήνεσαν καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ». Εἶδες αὐτοὺς
 30 προαγωγῶν ἔργον πεπονηκότας τῇ πρὸς τὸν βασιλέα χάριτι εἰς τὴν τοῦ δικαίου γυναῖκα. Διὰ τοι τοῦτο οὐκ αὐτὸς μόνος,

τοῦ ἐδώριζον δι' ἀπόλαυσιν καὶ ἐξυληρέτησιν, πόσῃν φωτιᾷν δὲν ἤναπτον εἰς αὐτόν; πῶς δὲν κατέκαιε τὸν λογιισμόν του καὶ δὲν ἐπυρπόλει τὴν σκέψιν του, ὅταν ἐσκέπτετο τὴν αἰτίαν τῶν δώρων; Εἶδες ὅτι τὰ δεινὰ ἔφθασαν εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον ἀπογνώσεως; εἶδες πῶς δὲν ἔμενε καμμία ἐλπίς ἐπανορθώσεως κατὰ τὴν κοινὴν λογικὴν; εἶδες πῶς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν τὰ πράγματα εἶχον φθάσει εἰς ἀπελπιστικὸν σημεῖον; εἶδες πῶς ἡ γυναῖκα ἔπесе καὶ εἰς αὐτὸ τὸ στόμα τοῦ θηρίου; Πρόσεχε λοιπὸν ἐδῶ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐκπλήττεσαι μὲ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν αὐτοῦ. «Καὶ ἐβασάνισε», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν Φαραὼ μὲ μεγάλας καὶ σκληρὰς τιμωρίας καὶ τὴν οἰκογένειάν του διὰ τὰς πρὸς τὴν Σάραν, τὴν γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ, πονηρὰς σκέψεις του»²².

Τί σημαίνει «Ἦστασε»; Τὸν ἐτιμώρησε, λέγει, δι' αὐτὸ ποῦ ἐτόλμησε καὶ διὰ τὴν μοχθηρὰν συμπεριφορὰν του. Μὲ πολλὰς βασάνους. Ἐπειδὴ αὐτὸ ποῦ ἐτόλμησε νὰ κἀνη δὲν ἦτο τυχαῖον, ἀλλὰ καὶ πολὺ κακόν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμωρία ἦτο μεγάλη. «Καὶ τὴν οἰκογένειάν του», λέγει. Ὅχι μόνον αὐτὸν ἐτιμώρησεν, ἀλλὰ «καὶ τὴν οἰκογένειάν του». Καὶ ἀφοῦ ἠμάρτησε μόνον ὁ βασιλεὺς, διατί μετέχει τῆς τιμωρίας καὶ ὀλόκληρος ἡ οἰκογένειά του; Αὐτὸ δὲν γίνεται χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστείλῃ μὲ τοῦτο τὴν μανίαν τοῦ βασιλέως. Διότι ἐχρειάζετο σκληροτέραν τιμωρίαν, ὥστε, ἀφοῦ συνέλθῃ, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κακόν του σχεδίων. Καὶ ποῦ γράφεται, ὅτι εἶναι δίκαιον τοῦτο, θὰ εἰπῇ κάποιος, νὰ τιμωροῦνται καὶ αὐτοὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ; Δὲν ἐτιμωροῦντο μόνον ἐξ αἰτίας ἐκείνου, ἀλλ' ἦτο φυσικὸν νὰ συμπράξουν καὶ νὰ συνεργήσουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν παρανομίαν, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ. Διότι ἤκουσες προηγουμένως τὴν Γραφὴν νὰ λέγῃ, ὅτι «Ὅταν εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ Φαραῶ, τὴν ἐπήνεσαν καὶ τὴν ὠδήγησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραῶ». Εἶδες ὅτι ἔκαναν χρέη προαγωγῶν διὰ τὴν γυναῖκα τοῦ δικαίου πρὸς χάριν τοῦ βασιλέως. Διὰ

ἀλλὰ καὶ οἱ προσήκοντες αὐτῷ πάντες τῆς τιμωρίας συμμετέχουσι, ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐκ εἰς ξένον ἀπλῶς τὴν παροινίαν ἐπεδείξαντο, οὐδὲ εἰς τὸν τυχόντα ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς ἄνδρα τὸν τῷ Θεῷ περισπούδασιον καὶ τοσαύτης παρ' αὐτοῦ
 5 φρονίδος ἀξιοῦμενον. Διὰ τοῦτο οὖν τῇ πολλῇ σφοδρότητι τῆς τιμωρίας κατέσεισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ἀπέσιτησεν αὐτὸν τῆς μαρᾶς τόλμης, ἀνεχάιτισεν αὐτὸν τῆς ὀργῆς τῆς ἀλογίστου, ἐπέσχεν αὐτοῦ τὴν ἀκόλασιον γνώμην, ἐπέδησεν αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἀκάθεκτον, τοῦ θυμοῦ τὴν μανίαν
 10 ἐχαλίνωσε.

7. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὄρα αὐτόν, μεθ' ὅσης ἐπιεικειᾶς διαλέγεται ὁ βασιλεὺς, ὁ τύραννος τῷ ξένῳ, τῷ καθάπερ ἀλήτη περιμόντι, οὗ καὶ τὴν γυναῖκα ἀφελέσθαι ἐτόλμησε. Καὶ καλῶς εἶπεν, ὅτι «Ἦτασε τὸν Φαραὼ καὶ τὸν οἶκον
 15 αὐτοῦ περὶ Σάρας τῆς γυναικὸς Ἰθραμ». Αἰσθησὶν ἅμα τῇ τιμωρία λαμβάνει, ὅτι γυνὴ ἦν τοῦ δικαίου. Καὶ γὰρ καὶ εἰς τὸν οἶκον εἰσενεχθεῖσα τοῦ Φαραώ, ἔμενε γυνὴ τοῦ δικαίου τυγχάνουσα. «Καλέσας δέ», φησί, «Φαραὼ τὸν Ἰθραμ, εἶπεν αὐτῷ· τί τοῦτο ἐποίησάς μου»; Ὅρα τὰ ρήμα-
 20 τα, οἷα ὁ βασιλεὺς προτίεται. «Τί τοῦτο ἐποίησάς μου»; φησὶν. Ἐγὼ σοὶ ἐποίησα, ὁ ξένος, ὁ μηδενὶ γνώριμος, ὁ διὰ λιμὸν παραγενόμενος, τῷ βασιλεῖ, τῷ τυράννῳ, τῷ κρατοῦντι τῆς Αἰγύπτου; Τί ἐποίησά σοι; Σὺ ἀφείλω μου τὴν γυναῖκα καθάπερ ξένου ὑπερεῖδες, κατεφρόνησας, οὐδένα λό-
 25 γον ἐποίησω ἄλλως τῆς ἀκολάσιον ἐπιθυμίας γέγονας καὶ ἐβουλήθης εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ σοὶ δόξαντα. Τί οὖν ἐποίησά σοι; Μεγάλα μοι, φησὶν, ἐποίησας, καὶ δεινὰ εἰς ἐμὲ διαπράξω.

Ὅρα πόση τῶν πραγμάτων ἡ μεταβολή· ὁ βασιλεὺς τῷ
 30 ἰδιώτῃ λέγει, «Τί ἐποίησάς μου»; τὸν Θεόν μοι, φησὶν, ἐξεπολέμωσας, παρ' αὐτοῦ ὀργὴν μοι ἐπήγαγες, τῇ τιμωρία

τοῦτο λοιπὸν δὲν τιμωρεῖται μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ σὺν αὐτῷ συμμετέχουν εἰς τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ μάθουν, ὅτι δὲν ἔδειξαν ἀπλῶς τὴν παραφροσύνην των εἰς ἓνα ξένον, οὔτε εἰς τὸν τυχαῖον ἄνθρωπον, ἀλλὰ εἰς ἄνθρωπον, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔδειξε μεγάλην πρόνοιαν καὶ ὁ ὁποῖος ἤξιούτο τόσης πολλῆς φροντίδος ἀπ' αὐτόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν μὲ τὴν σφοδρὰν τιμωρίαν ἐσάλευσεν τὴν σκέψιν του, τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ μιὰρὸν ἐγχείρημα, ἀνεχαίτισεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀλόγιστον ὀρμὴν του, συνεκράτησε τὴν ἀκόλαστον σκέψιν του, κατέστειλε τὴν ἀσυγκράτητον ἐπιθυμίαν του καὶ ἐχαλιναγώγησε τὴν μανίαν τῆς ψυχῆς του.

7. Διὰ τοῦτο λοιπὸν βλέπε μὲ πόσῃ ἐπιείκειαν συζητεῖ ὁ βασιλεὺς, αὐτὸς ὁ τύραννος, μὲ τὸν ξένον, μὲ αὐτὸν ποὺ γυρίζει ὡς περιπλανώμενος, μὲ αὐτὸν ποὺ ἐτόλμησε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν γυναῖκα του. Καλῶς εἶπεν, ὅτι «ἐβασάνισε τὸν Φαραὼ καὶ τὴν οἰκογένειάν του διὰ τὴν Σάραν τὴν γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ». Συγχρόνως μὲ τὴν τιμωρίαν του ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ἦτο γυναῖκα τοῦ δικαίου. Καθ' ὅσον, ὅταν εἰσῆχθη εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραῶ, συμπεριφέρετο ὡς γυναῖκα τοῦ δικαίου. «Ἄφοῦ ἐκάλεσε», λέγει, «ὁ Φαραὼ τὸν Ἄβραμ, εἶπεν εἰς αὐτόν. Διατί μοῦ τὸ ἔκανες αὐτό;»²³. Βλέπε ποίους λόγους χρησιμοποιεῖ ὁ βασιλεὺς: «Διατί μοῦ τὸ ἔκανες αὐτό;» λέγει. Ἐγὼ σοῦ ἔκανα, ὁ ξένος, ὁ ἄγνωστος εἰς τοὺς πάντας, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἐξ αἰτίας τῆς πείνας εἰς τὸν βασιλέα, τὸν τύραννον, τὸν ἡγεμόνα τῆς Αἰγύπτου; Τί σοῦ ἔκανα; Σὺ μοῦ ἀφήρεσες τὴν γυναῖκα μου, ὡς ξένον μὲ παρέβλεψες, μὲ περιεφρόνησες, δὲν μὲ ὠμίλησες καθόλου, κατελήφθης ἀπὸ τὴν ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν καὶ ἠθέλησες νὰ πραγματοποιήσῃς αὐτά, ποὺ ἐσκέφθης. Τί λοιπὸν σοῦ ἔκανα; Ἀρκετά, λέγει, μοῦ ἔκανες καὶ φοβερὰ διέπραξες εἰς βάρος μου.

Κοίταξε πόσον μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Ὁ βασιλεὺς λέγει πρὸς τὸν ἰδιώτην, «Τί μοῦ ἔκανες;». Ἐκανες τὸν Θεόν, λέγει, νὰ μὲ ἐχθρεύεται, ἐπέσυρες τὴν ὀργὴν του ἐ-

ὑπεύθυνόν με καιέσιθας, δίκην παρεσκευάσας με δοῦναι
 μετὰ τοῦ οἴκου μου παντός τῶν εἰς σέ τολμηθέντων. «Τί
 τοῦτο ἐποίησάς μοι, δι οὐκ ἀνήγγειλās μοι, δι γυνή σου
 ἐστι; Καὶ ἵνα τί εἶπας, δι ἀδελφή μου ἐστι; καὶ ἔλαβον
 5 αὐτὴν ἐμαυτῷ γυναικῶ». Ἐγώ, φησὶν, ὡς ἀδελφὴν σου ἐ-
 βουλόμην ἀγαγέσθαι. Καὶ πόθεν ἔμαθες, δι γυνή ἐστι τοῦ
 δικαίου; Ὁ τῆς παρανομίας ταύτης ἔκδικος, ἐκεῖνός μοι
 τοῦτο γνώριμον ἐποίησε. «Τί οὖν ἐποίησάς μοι τοῦτο καὶ
 οὐκ ἀπήγγειλās μοι, δι γυνή σου ἐστι; καὶ ἔλαβον αὐτὴν
 10 ἐμαυτῷ γυναικῶ», μέλλων ἐξαμαρτεῖν. Ὡς εἰς ἀδελφὴν
 σὴν συγγινόμενος τοῦτο ποιεῖν ἐπεχείρησα. Σκόπει πῶς
 τῆς τιμωρίας ἢ σφοδρότης καιέσειεν αὐτοῦ τὸν λογισμόν,
 τῷ δικαίῳ καὶ ἅπασαν περὶ αὐτὸν θεραπείαν ἐπιδείκνυσθαι.

Καὶ τοι εἰ μὴ ἡ τοῦ Θεοῦ ροπή ἦν ἡ τὴν διάνοιαν αὐ-
 15 τοῦ μαλάξασα καὶ εἰς φόβον αὐτὸν κατασιήσασα, ἀκόλου-
 θον ἦν καὶ εἰς πλείονα θυμὸν αὐτὸν ἐξενεχθῆναι, καὶ ὡς
 ἀπαιτήσαντα ἀμύνασθαι τὸν δίκαιον, καὶ δίκην εἰσπράξασθαι,
 καὶ εἰς τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον ἀγαγεῖν. Ἄλλ' οὐ-
 δὲν τούτων ἐποίησεν· ὁ γὰρ τῆς τιμωρίας φόβος καιέσειελ-
 20 λεν αὐτοῦ τὴν φλεγμονὴν καὶ ἐνὸς μόνου ἐγίνετο, τοῦ τὴν
 περὶ τὸν δίκαιον θεραπείαν ἐπιδείξασθαι. Ἦδει γὰρ λοι-
 πόν, δι οὐχ οἷόν τε τὸν τυχόντα εἶναι ἄνδρα τὸν τοσαύτης
 ἀπολαύοντα τῆς ἄνωθεν εὐνοίας. «Καὶ νῦν ἰδοὺ ἡ γυνή σου
 ἐνώπιόν σου, λαβὼν ἀπότρεχε». Νῦν, φησὶν, ἐπειδὴ ἔγνω,
 25 δι οὐκ ἀδελφή σου ἐστίν, ἀλλὰ γυνή σου, ἰδοὺ ἔχεις αὐτὴν.
 Οὐδὲν γὰρ ἐλυμνηάμην τῆς συζυγίας τῆς ὑμετέρας, οὐδὲ
 ἀπεισιέρησά σε τῆς γυναικός σου· ἀλλ' «Ἴδοὺ ἡ γυνή σου
 ἐναντίον σου λαβὼν αὐτὴν ἀπότρεχε».

Ποία διάνοια δυνήσεται πρὸς ἀξίαν θαυμάσαι τὰ γεγε-
 30 νημένα, ἢ ποία γλῶττια ἐξεπτεῖν ἰσχύσειε τὸ θαῦμα; Γυνὴ
 λάμπουσα τῇ ὥρᾳ ἀνδρὶ Αἰγυπτίῳ, καὶ βασιλεῖ, καὶ τρωάν-

ναντίον μου, μὲ κατέστησες ὑπεύθυνον τῆς τιμωρίας, μὲ ἔφερες εἰς τὸ σημεῖον νὰ τιμωρηθῶ μαζί μὲ τὴν οἰκογένειάν μου δι' ὅσα ἐτόλμησα νὰ κάνω εἰς ἐσένα. «Διατί μοῦ ἰὸ ἔκανες αὐτὸ καὶ δὲν μοῦ εἶπες, ὅτι ἦτο γυναῖκα σου; Καὶ διατί εἶπες, ὅτι εἶναι ἀδελφή μου καὶ τὴν ἔλαβον ὡς γυναῖκα μου;»²⁴. Ἐγώ, λέγει, ἤθελον νὰ τὴν πάρω ὡς γυναῖκα μου, ἐπειδὴ ἐνόμισα, ὅτι ἦτο ἀδελφή σου. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἔμαθες, ὅτι εἶναι γυναῖκα τοῦ δικαίου; Ὁ τιμωρὸς αὐτῆς τῆς παρανομίας, ἐκεῖνος μοῦ τὸ ἐγνωστοποίησεν. «Διατί λοιπὸν μοῦ ἔκανες αὐτὸ καὶ δὲν μοῦ εἶπες, ὅτι εἶναι γυναῖκα σου καὶ τὴν ἔλαβον ὡς σύζυγόν μου» καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἀμαρτήσω; Ἐπεχείρησα νὰ κάνω τοῦτο συμπεριφερόμενος ὡσάν πρὸς ἀδελφήν σου. Πρόσεξε, πῶς ἡ σκληρὰ τιμωρία ἐτάραζε τὸν λογισμὸν του, ὥστε καὶ νὰ ἀπολογῆται εἰς τὸν δίκαιον καὶ νὰ τὸν παρακαλῆ νὰ δεχθῆ τὰς καλὰς του ὑπηρεσίας.

Καὶ βέβαια, ἐὰν δὲν ἦτο ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ αὐτῆ, ποῦ ἔκανε πιδ ἦπιον τὸν θυμὸν του καὶ ποῦ τὸν ἐφόβισεν, ἦτο φυσικὸν νὰ θυμώσῃ περισσότερο καὶ νὰ ἀμυνθῆ κατὰ τοῦ δικαίου ὡς ἐξαπατηθεὶς καὶ νὰ τὸν τιμωρήσῃ καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν θάνατον. Ἄλλὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔκανε, διότι ὁ φόβος τῆς τιμωρίας κατεπράϋνε τὴν ὀργὴν του καὶ ἔν μόνον ἐσκέπτετο, τὸ πῶς δηλαδὴ νὰ περιποιηθῆ τὸν δίκαιον. Ἐγνώριζε λοιπὸν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὁ τυχὼν ἄνθρωπος αὐτός, ποῦ τόσῃν εὐνοίαν εἶχεν ἐκ τῶν ἄνω. «Καὶ τώρα ἰδοὺ ἡ γυναῖκα σου ἐδῶ κοντὰ σου εὐρίσκεται, ἀφοῦ τὴν πάρηξ, φύγε ταχέως»²⁵. Τώρα, λέγει, ἐπειδὴ ἔμαθον, ὅτι εἶναι γυναῖκα σου, ἰδοὺ σοῦ ἀνήκει. Καθ' ὅσον δὲν προσέβαλον τὸν γάμον σας, οὔτε σὲ ἐστέρησα ἀπὸ τὴν γυναῖκα σου, ἀλλ' «Ἰδοὺ, ἡ γυναῖκα σου ἀπέναντί σου, ἀφοῦ τὴν πάρηξ, φύγε ταχέως».

Ποῖος νοῦς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ θαυμάσῃ ἐπαξίως τὰ συμβάντα, ἢ ποία γλῶσσα θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξιστορήσῃ τὸ θαῦμα; Γυναῖκα ἀστράπτουσα ἀπὸ ὁμορφίαν, ἦν καὶ ἐκοιμήθη μὲ ἄνδρα Αἰγύπτιον καὶ μάλιστα βασιλέα καὶ τύραννον καὶ τό-

- νῶ καὶ οὕτω μαινομένῳ, καὶ ἀκολάστως διακειμένῳ ουγκατακλιθεῖσα ἀνέπαφος ἐξήει, τὴν οἰκείαν σωφροσύνην ἀκέραιον διατηρήσασα. Τοιαῦτα γάρ, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, αἰεὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ οἰκονομούμενα, θαυμασιὰ καὶ παρά-
- 5 δοξα. Καὶ διὰ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀπογνωσθῆναι τὰ πράγματα, τότε αὐτὸς δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἄμαχον ἐν ἅπασιν δύναμιν. Ὡσπερ γὰρ θαυμαστὸν ἦν καὶ παράδοξον, τὸν ἀνδρα τῶν ἐπιθυμιῶν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν θηρίων ἐκείνων κυκλούμενον καὶ μηδὲν πάσχοντα, ἀλλὰ καθάπερ ὑπὸ προσβάτων
- 10 περιστοιχιζόμενον, οὕτως αἰοιῆ ἐκ τοῦ λάκκου ἀνιόντα, καὶ τοὺς ἰρεῖς παῖδας ἐν καμίνῳ, καθάπερ ἐν λειμῶνι καὶ παραδείσῳ διατριβόντας, καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς βλαπτομένους, ἀλλὰ καθάπερ ἀνδριάντας οὕτως ἐκεῖθεν ἐξεληθόντας, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον θαυμάσαι ἄξιον καὶ τὸ νῦν γεγονός,
- 15 διὸ ἢ τοῦ δικαίου γυνὴ σὺδεμία ἕθριν ὑπομείναςα παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Αἰγυπτίου, τοῦ τυράννου, τοῦ ἀκολάστου, ἐξήει σώα. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ τὰ πάντα ἐργασάμενος, ὁ καὶ ἐν ἀπόροις πόρον διδοὺς καὶ τὰ πράγματα ἐξ ἀπεγνωσμένων εἰς ἐλπίδα χρησιτὴν ἄγειν αἰεὶ δυναίμενος.
- 20 «Καὶ νῦν ἰδοὺ ἢ γυνὴ σου ἐναντίον σου, λαβὼν ἀπίστεχε». Μὴ νομίσης, φησὶν, ἠδικῆσθαί σε παρ' ἡμῶν. Εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἀγνοίας τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἡμῖν γέγονεν, ἀλλ' ἰδοὺ νῦν ἔγνωμεν, οἷον ἔχεις προσιάτην. Καὶ ἢ ἀγανάκτησις ἢ καθ' ἡμῶν γενομένη ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅσης ἀπολαύεις παρὰ
- 25 τοῦ τῶν ἀπάτων Θεοῦ τῆς εὐνοίας. «Λαβὼν οὖν τὴν γυναικᾶ σου ἀπίστεχε». Φοβερός λοιπὸν ἦν αὐτοῖς ὁ δίκαιος, δι' ὃ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς θεραπείας αὐτὸν προπέμψαι ἐπείγονται, διὰ τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων τὸν αὐτοῦ Δεσπότην ἐξευμενιζόμενοι.
- 30 Εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσον ἐστὶν ὑπομονὴ καὶ καρτερία, Ἐπιταῦθά μοι ἀναμιμνήσκου τῶν ρημάτων ἐκείνων, ὧν, ὅτι ἔμελλον πλησιάζειν τῇ Αἰγύπτῳ, ὁ πατριάρχης ἔλεγε·

σον μανιακὸν καὶ μὲ ἀκόλαστον διάθεσιν, ὅμως ἐξῆλθεν ἀνέπαφος διατηρήσασα ἀκεραίαν τὴν τιμὴν της. Τέτοια εἶναι, ὅπως εἶπον καὶ προηγουμένως, τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σχεδιαζόμενα, ἀξιοθαύμαστα καὶ παράδοξα. Καὶ ὅταν φθάσῃ, κατὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἡ κατάστασις εἰς τὸ ἀπροχώρητον, ἰότε φανερώνει τὴν δύναμίν του ἀκαταμάχητον εἰς τὰ πάντα. Καθ' ὅσον, ὅπως ἦτο ἀξιοθαύμαστον καὶ παράξενον νὰ ἰδῆ κανεὶς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον τῶν ἐπιθυμιῶν, τὸν Δανιήλ, ἀνάμεσα εἰς τὰ θηρία περιστοιχιζόμενον ἀπ' αὐτὰ καὶ νὰ μὴ παθαῖνῃ τίποτε, ἀλλ' ὡσὰν νὰ ἦτο περικυκλωμένος ἀπὸ πρόβατα ἔτσι νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸν λάκκον σῶος, καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας τῆς καμίνου οἱ ὅποιοι ἔνοιωθαν, ὡσὰν νὰ ἦσαν εἰς λειβάδι καὶ κῆπον καὶ νὰ μὴ βλάπτωνται καθόλου ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἀλλὰ νὰ βγαίνουν ὡσὰν ἀνδριάντες ἀπὸ ἐκεῖ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ἀξίζει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς καὶ τὸ παρὸν γεγονός, διότι ἡ γυναῖκα τοῦ δικαίου ἐξῆλθεν ἀνέπαφος, χωρὶς νὰ προσβληθῇ ἀπὸ τὸν τύραννον καὶ ἀκόλαστον βασιλέα τῆς Αἰγύπτου. Διότι ὁ Θεὸς ἦτο αὐτὸς ποὺ ἔκανε τὰ πάντα, αὐτός, ποὺ εἰς τὸ ἀδιέξοδον δίδει διέξοδον, καὶ αὐτὸς ποὺ δύναται νὰ ὀδηγῇ τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀπόγνωσιν εἰς τὴν αἰσιοδοξίαν.

«Καὶ τώρα νὰ ἡ γυναῖκα σου, ἀφοῦ τὴν παραλάβῃς φύγε ταχέως». Μὴ νομίσης, λέγει, ὅτι σὲ ἠδικήσαμεν. Διότι, ἐὰν ἐνεργήσαμεν ἔτσι ἀπὸ ἄγνοϊαν, ἰδοὺ ὅμως τώρα ἀντελήφθημεν, ποῖον ἔχεις προστάτην. Καὶ ἡ ἐναντίον μας ἀγαπάκησίς του μᾶς ἐδίδαξεν πόσῃν εὐνοϊαν ἀπολαμβάνεις ἀπὸ ἰὸν Θεὸν τῶν πάντων. «Ἀφοῦ παραλάβῃς τὴν γυναῖκα σου, φύγε ταχέως». Φόβον λοιπὸν προκαλεῖ εἰς αὐτοὺς ὁ δίκαιος, διὰ τοῦτο καὶ ἐπείγονται νὰ τὸν προπέμψουν μὲ πολλὰς τιμὰς, διὰ νὰ ἐξευμενίσουν τὸν Κύριόν του, δι' ὅσα ἔκαναν εἰς αὐτόν.

8. Εἶδες, ἀγαπητέ, πόσον μέγαλον πρᾶγμα εἶναι ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ καρτερία; Ἐδῶ ἐνθυμήσου τοὺς λόγους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ πατριάρχης ὅταν ἐπλησίαζε τὴν

«Γινώσκω, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ· ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσι σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐμὲ ἀποκτενοῦσι, σὲ δὲ περιποιήσονται». Ἐκεῖνα τοῖνον ἐν διανοίᾳ λαβὼν οκόπει τὰ νῦν γινόμενα καὶ θαύμαζε καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, καὶ τοῦ φιλαν-
 5 θρώπου Θεοῦ τὴν δύναμιν, μεθ' ὅσης δόξης ἐπανελεθεῖν παρασκευάζει τὸν δίκαιον, τὸν μετὰ ἰσοσούτου φόβου καὶ δέους ἐλθόντα. «Καὶ ἐνετείλατο», φησί, «Φαραὼ ἀνδράσι περὶ Ἄβραμ συμπροπέμψαι αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ πάντα, ὅσα ἦν αὐτῷ, καὶ τὸν Λῶι μετ' αὐτοῦ». Μετὰ
 10 περιφανείας λοιπὸν ἀπάσης ὁ δίκαιος ἐπάνειοι, καὶ περιουσίας πολλῆς, καὶ γίνεται οὐ μόνον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διδάσκαλος διὰ τῶν συμβεβηκότων, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὁδὸν ἅπασι καὶ τοῖς εἰς τὴν Παλαιστινήν οἰκοῦσιν. Οἱ γὰρ ἰδόντες αὐτόν, ἠνίκα κατήει διὰ τὴν τοῦ λιμοῦ ἀνάγκην,
 15 μετὰ φόβου καὶ τρόμου κατιόντα, καὶ νῦν πάλιν ἐν ἰσοσούτῃ περιφανεῖα καὶ περιουσίᾳ καὶ πλούτῳ ἐμάνθανον τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ προνοίας τὴν δύναμιν.

Τίς εἶδέ ποτε; τίς ἤκουσεν; Ἀπῆλθε λιμοῦ παραμυθίαν εὐρασθαι· καὶ πλοῦτον περιβαλλόμενος καὶ δόξαν ἄφατον,
 20 οὕτως ἐπανερχεται. Μὴ ξενησθῆς, ἀγαπητέ, μηδὲ θαυμάσης ἐπὶ τῷ γεγονότι· μᾶλλον δὲ καὶ θαύμασον, καὶ ἐκπλάγηθι, καὶ δόξαζε τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότου τὴν δύναμιν. Καὶ ἴδρα καὶ τοὺς τοῦτου ἀπογόνους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατιόντας μὲν εἰς Αἴγυπτον πάλιν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ, κἀκεῖθεν πάλιν μετὰ πολλὴν δουλείαν καὶ
 25 ταλαιπωρίαν, μετ' εὐπορίας ἀνιόντας. Τοιοῦτος γὰρ εὐμήχανος ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος. Ὅταν συγχωρήσῃ κορυφωθῆναι τὰ δεινά, τότε πάλιν διασκοδάσας τὸν χειμῶνα, γαλήνην ἐργάζεται καὶ πολλὴν τῶν πραγμάτων τὴν μεταβολὴν διδάσκων ἡμᾶς τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος. Ἐνέ-
 30 βη δὲ Ἄβραμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ

Αἴγυπτον· «Γνωρίζω, ὅτι εἶσαι γυναῖκα ὁμορφῆ· θὰ συμβῆ λοιπὸν μόλις σὲ ἰδοῦν οἱ Αἰγύπτιοι θὰ φονεύσουν ἐμένα, ἐσένα δὲ θὰ σὲ περιποιηθοῦν». Ἐκεῖνα λοιπὸν ἀφοῦ λάβῃς ὑπ' ὄψιν, σκέψου αὐτά, τὰ ὁποῖα γίνονται τώρα καὶ νὰ θαυμάζῃς καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος προετοιμάζει τὸν δίκαιον νὰ ἐπανεέλθῃ μὲ τόσῃν δόξαν, ἐνῶ εἶχεν ἔλθει μὲ φόβον καὶ δέος. «Καὶ διέταξε», λέγει, «ὁ Φαραὼ εἰς ἄνδρας νὰ προπέμψουν τὸν Ἄβραμ καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ ὅλα, ὅσα ἦσαν μαζί του, καὶ τὸν Λῶτ μαζί μὲ αὐτόν»²⁶. Μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν λοιπὸν ἐπιστρέφει ὁ δίκαιος καὶ μὲ περιουσίαν πολλὴν καὶ γίνεται διδάσκαλος μὲ αὐτὰ πού συνέβησαν, ὅχι μόνον τῶν κατοικούντων εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν πού συναντοῦσαν καθ' ὁδόν, καὶ τῶν κατοικούντων εἰς τὴν Παλαιστίνην. Διότι αὐτοὶ πού τὸν εἶδον νὰ κατεβαίνῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον λόγῳ τῆς πείνας, μὲ φόβον καὶ τρόμον, καὶ τώρα πάλιν νὰ ἐπιστρέφῃ μὲ τόσῃν μεγαλοπρέπειαν καὶ περιουσίαν καὶ πλοῦτον, ἐμάνθανον τὴν δύναμιν τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ δι' αὐτόν.

Ποῖος τὸ εἶδε ποτέ; ποῖος τὸ ἤκουσεν; Ἐφυγε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν πείναν καὶ ἐπανερχεται, ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἀπεριόριστον πλοῦτον καὶ δόξαν. Νὰ μὴ παραξενευθῆς, ἀγαπητέ, οὔτε νὰ θαυμάσῃς διὰ τὸ γεγονός, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ νὰ θαυμάσῃς καὶ νὰ ἐκπλαγῆς καὶ νὰ δοξάζῃς τὴν δύναμιν τοῦ κοινοῦ Θεοῦ μ.ς. Κοίταξε καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ὅτι κατεβαίνουν εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐξ αἰτίας τῆς πείνας καὶ ἐπιστρέφουν πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ, μετὰ ἀπὸ μακροχρόνιον δουλείαν καὶ ταλαιπωρίαν, μὲ πλοῦτον πολύν. Τόσον ἐφευρετικὸς εἶναι ὁ Κύριός μας. Ὅταν ἐπιτρέψῃ νὰ κορυφωθοῦν τὰ δυσάρεστα, τότε πάλιν, ἀφοῦ καθησυχάσῃ τὴν ταραχὴν, προετοιμάζει τὴν γαλήνην καὶ μεταβάλλει ριζικῶς τὰ πράγματα καὶ φανερώνει εἰς ἡμᾶς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του. «Ἀνέβη δὲ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἄβραμ, ἡ γυναῖκα του καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ὁ Λῶτ μαζί του

πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ Λὼι μετ' αὐτοῦ, εἰς τὴν ἔρημον». Εὐ-
 καιρῶς ἂν τις ἀρμόσειε τῷ δικαίῳ τούτῳ ἐκεῖνα τὰ ρήμα-
 τα, ἅπερ ὁ μακάριος Δαβὶδ τοῖς ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμα-
 λωσίας ἐπανελθοῦσιν ἔλεγεν· «Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυοις,
 5 ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἔκλαι-
 ον βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν. Ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν
 ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.

Εἶδες κάθοδον ἀγῶνος καὶ δέους πεπληρωμένην, καὶ
 περὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἔχουσαν ἐπικείμενον;
 10 Ὅρα πάλιν ἄνοδον περιφανείας πολλῆς γέμουσαν καὶ λαμ-
 προδίητος. Πᾶσι γὰρ λοιπὸν αἰδέσιμος ἦν ὁ δίκαιος, καὶ
 τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ. Τίς γὰρ οὐκ
 ἂν ἠδέσθη τὸν οὕτως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φρουρούμενον καὶ το-
 σαύτης ἀξιούμενον προνοίας; Οὐδένα γὰρ ἴσως ἔλαθε τὰ
 15 εἰς τὸν βασιλέα γεγονότα καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. Πάντα γὰρ
 διὰ τοῦτο συνεχωρήθη καὶ διὰ τοῦτο μέχρι τοσοῦτου προῆλ-
 θε τὰ τῶν πειρασμῶν τῷ δικαίῳ, ἵνα καὶ αὐτοῦ ἡ ὑπομονὴ
 λαμπριότερα γένηται καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰς ἅπασαν ἐξενεχθῆ
 τὴν οἰκουμένην καὶ μηδεὶς ἀνήκοος γένηται τῆς ἀρετῆς
 20 τοῦ δικαίου.

9. Εἶδετε, ἀγαπητοί, ὅσον τῶν πειρασμῶν τὸ κέρδος;
 εἶδετε ὅση τῆς ὑπομονῆς ἡ ἀμοιβή; εἶδετε καὶ ἄνδρα, καὶ
 γυναῖκα, καὶ γέροντα, καὶ προδεδηκυῖαν, ὅσην ἐπεδείξαντο
 τὴν φιλοσοφίαν, ὅσην τὴν ἀνδρείαν, ὅσην τὴν περὶ ἀλλήλους
 25 φιλοστοργίαν, ὅσον τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον; Τοῦτον ἅ-
 παντες μιμησώμεθα καὶ μηδέποτε ἀσχάλλωμεν, μηδὲ νομί-
 ζωμεν ἐγκαταλείψεως εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ περιορᾶσθαι
 τεκμηρίον τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγὴν, ἀλλὰ τοῦτο μέ-
 γιστον ποιώμεθα μᾶλλον δεῖγμα τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ
 30 κηδεμονίας. Ἐάν τε γὰρ ἁμαρτημάτων ἔχωμεν ἐπικείμενα
 ἡμῖν φορτία, δυνησώμεθα, πολλὴν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν
 εὐχαριστιάν ἐπιδειξάμενοι, κουφότερα ταῦτα ἐργάσασθαι

καὶ ἦλθον εἰς τὴν ἔρημον». Πολὺ ὀρθῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ προσαρμόσῃ κανεὶς εἰς τὸν δίκαιον τοῦτον τοὺς λόγους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ μακάριος Δαυὶδ διὰ τοὺς ἐπανελθόντας ἀπὸ τὴν ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίαν· «Αὐτοὶ ποὺ σπεύρουν μὲ δάκρυα, θερίζουν μὲ ἀγαλλίασιν. Ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον ρίπτοντες τοὺς σπόρους των. Ὅταν θὰ ἔρχωνται, θὰ φθάσουν μὲ ἀγαλλίασιν σηκώνοντες τὴν ἔσοδείαν των»²⁷.

Εἶδες κάθοδον πλήρη ἀγωνίας καὶ φόβου, ἀφοῦ ἀντεμετώπιζε κατ' αὐτὴν καὶ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον; Κοίταξε πάλιν ἐπιστροφὴν πλήρη μεγαλοπρεπείας καὶ λαμπρότητος. Ἦτο λοιπὸν ὁ δίκαιος σεβαστὸς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Αἰγύπτου καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Παλαιστίνης. Διότι, ποῖος δὲν θὰ ἐσέβετο αὐτόν, ὁ ὁποῖος τόσον ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἦτο ἄξιος τόσης προνοίας; Διότι κανένα δὲν διέφυγον αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Διὰ τοῦτο καὶ ἔκανε τὴν παραχώρησιν νὰ συμβοῦν ὅλα αὐτὰ καὶ διὰ τοῦτο ἔφθασε μέχρι τέτοιου σημεῖου πειρασμῶν, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ δηλαδὴ ἡ ὑπομονὴ του περισσότερον μεγαλοπρεπῆς καὶ διὰ νὰ διαδοθοῦν εἰς ὅλοκληρον τὸν κόσμον τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν συμβάντα καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ κανεὶς ποὺ νὰ ἀγνοῇ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου.

9. Εἶδατε, ἀγαπητοί, πόσον εἶναι τὸ κέρδος ἐκ τῶν πειρασμῶν; εἶδατε πόση εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῆς ὑπομονῆς; εἶδατε ἄνδρα καὶ γυναῖκα, γέροντα καὶ γριάν, πόσῃ φιλοσοφίαν ἐπέδειξαν, πόσῃ γενναιοψυχίαν, πόσῃ στοργῇν εἶχεν ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον, πόσον μέγας ἦτο ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης των; Ἄς μμηθῶμεν ὅλοι αὐτόν νὰ μὴ ἀνυπομονῶμεν, μήτε νὰ νομίζωμεν, ὅτι οἱ συνεχεῖς πειρασμοὶ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ τῆς περιφρονήσεως, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν τοῦτο ὡς μέγιστον δεῖγμα τῆς πρὸς ἡμᾶς φροντίδος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν ἔχωμεν μέγαν φοβὸν ἀπὸ πειρασμοῦς θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ τοὺς καταστήσωμεν πρὸς ὑποφερτοὺς, εὐχαριστοῦντες αὐτόν, καὶ ἂν δὲν ἔχωμεν πολλοὺς πειρασμοὺς

ἄν τε μὴ πολλὰ ἔχωμεν ἁμαρτήματα, πάλιν καὶ οὕτω πλείονος ἀπολαύσομεν τῆς ἄνωθεν εὐνοίας, εἰ εὐχαρίστως ἐνεργοίμεν. Φιλότητος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος, καὶ τῆς ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας, διὰ τοῦτο καθάπερ γυμνάσιον⁵ τι καὶ ἀγῶνας προτιθῆσιν ἡμῖν ἀντὶ σκαμμάτων πολλάκις τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγὴν, ἵνα τὰ παρ' ἑαυτῶν καὶ ἡμεῖς ἐπιδειξάμενοι, θαυματοῦς ἀπολαύσωμεν τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας. Ὅπερ εἰδότες μὴ γαρκῶμεν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, μηδὲ δυσχεραίνωμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ χαίρωμεν¹⁰ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον «Νῦν γάρ», φησί, «χαίρω ἐν ταῖς θλίψεσί μου».

Εἶδες ψυχὴν εὐγνώμονα; Εἰ γὰρ ἐν ταῖς θλίψεσιν ἔχαιρε, πότε ἠδύνατο οὕτως ἐν λύπῃ γενέσθαι; Εἰ τὰ ἐπὶ τῶν ἄλλων λυποῦντα ἐκείνῳ εὐφροσύνης ὑπόθεσιν ἔτικτεν, ἐννοεῖ¹⁵ μοι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν κατάστασιν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἐτέρως τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξιοθῆναι, εἰ μὴ διὰ θλίψεως ὀδεύσασιν τὸν παρόντα βίον, ἄκουε τῶν ἀποστόλων λεγόντων πρὸς τοὺς ἄρι τῆ πίστει προσιόντας· «Καὶ μαθητεύσαντες», φησὶν, «ἰκανοὺς, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν, καὶ Ἰκόνιον, καὶ Ἀντιόχειαν, ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν καὶ παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ πίστει, καὶ ὅτι²⁰ διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ποία οὖν ἀπολογία ἔσται ἡμῖν, μὴ βουλομένοις²⁵ γενναίως καὶ ἀνδρείως καὶ εὐχαρίστως πάντα φέρειν τὰ ἐπαγόμενα, ὅταν ἴδωμεν, ὅτι οὐδὲ δυνατὸν ἐτέρως ἡμᾶς τῆς σωτηρίας ἐπιτυχεῖν μὴ ταύτην ὀδεύσαντες τὴν ὁδόν; Ὅτι γὰρ οὐδὲν ξένον καὶ καιρὸν οὐδεὶς τῶν δικαίων ὑπέμεινε διὰ θλίψεως τὴν παρούσαν ὀδεύσας ζωὴν, ἄκουε τοῦ³⁰ Χριστοῦ λέγοντος· «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε, ἀλλὰ θαρ-

28. Πράξ. 14, 21-22.

29. Ἰω. 16, 33.

καὶ πάλιν θὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἐκ τῶν ἄνω εὐνοίαν, ἐφ' ὅσον τοὺς ὑποφέρομεν μὲ εὐχαρίστησιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Κύριος ἡμῶν εἶναι φιλότιμος καὶ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας, διὰ τοῦτο, ὡσάν νὰ μᾶς γυμνάξῃ, μᾶς παρεμβάλλει, ἀντὶ διὰ στίβους, τοὺς πειρασμούς, οὕτως ὥστε, ὅταν θὰ ἐπιδείξωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀπαιτουμένην προσπάθειαν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν πλουσίαν πρόνοιάν του. Γνωρίζοντες τοῦτο ἅς μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τοὺς πειρασμούς, μήτε νὰ δυσανασχετοῦμεν διὰ τὰς θλίψεις, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ νὰ χαιρώμεθα, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. Διότι λέγει· «Τώρα χαίρομαι διὰ τὰς θλίψεις μου».

Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; Διότι, ἐὰν ἐχαίρετο κατὰ τὰς θλίψεις, πότε ἦτο δυνατόν νὰ λυπῆται; Ἐὰν αὐτά, πού λυποῦν τοὺς ἄλλους, ἐγίνοντο αἰτία εὐχαριστήσεως δι' αὐτόν, σκέψου τὴν ψυχικὴν του διάθεσιν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν κατὰ διαφορετικὸν τρόπον τὰ ἀγαθὰ, πού μᾶς ὑπεσχέθη, καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἐὰν δὲν ζήσωμεν τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐν θλίψει, ἄκουσε τοὺς ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς πού μόλις εἶχον πιστεύσει· «Καὶ ἀφοῦ ἐδίδαξαν», λέγει, «ἀρκετούς, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν, τὸ Ἰκόνιον καὶ τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου ἐνίσχυσον τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, καὶ προέτρεπον εἰς αὐτοὺς νὰ παραμένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν καὶ τοὺς ἔλεγον, ὅτι πρέπει νὰ περάσωμεν ἀπὸ πολλὰς θλίψεις, διὰ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»²⁸. Ποίαν ἀπολογίαν λοιπὸν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, ὅταν δὲν θέλωμεν νὰ ὑπομένωμεν ὅλα τὰ συμβαίνοντα μὲ γενναϊότητα καὶ ἀνδρείαν καὶ εὐχαρίστησιν, ὅταν μάλιστα γνωρίζωμεν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν μας, ἐὰν δὲν περάσωμεν αὐτὴν τὴν ὁδὸν τῆς θλίψεως; Ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν δικαίων δὲν ἔπαθε τίποτε τὸ παράξενον καὶ πρωτάκουστον ζῶν τὴν παροῦσαν ζωὴν μὲ θλίψιν, ἄκουσε τὸν Χριστὸν πού λέγει· «Εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν θὰ ἔχετε θλίψεις, ἀλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος»²⁹. Διὰ νὰ μὴ ἀπογοητευθοῦν,

σεῖτε». Ἴνα γὰρ μὴ καιαπέσωσι τοῦτο ἀκούσαντες, εὐθέως
 τὸ θάρσος αὐτοῖς ἐνέθηκε καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ροπὴν ὑπέ-
 σχειο. «Ἄλλὰ θαρσεῖτε ἐγὼ», φησί, «ενίκηκα τὸν κόσμον».
 Ἔχεις, φησί, τὸν τὰ λυπηρὰ ἐπικουφίζοντα, τὸν οὐκ ἀφιέν-
 5 τα σε καταβαπτισθῆναι ὑπὸ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς,
 τὸν σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκθασιν παρέχοντα καὶ οὐ
 συγχωροῦντα ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἰσχὺν ἐπαχθῆναι τὰ χα-
 λεπά. Τί ἀσχάλλεις; τί ἀλύεις; τί δυσανασχετεῖς; τί μικρο-
 ψύχως διάκεισαι; Μὴ γάρ, ἐὰν τὰ εἰς δύναμιν τὴν ἡμετέ-
 10 ραν εἰσενέγκωμεν, τὴν ὑπομονὴν λέγω, καὶ τὴν καρτερίαν,
 καὶ τὴν εὐχάριστον γνώμην, συγχωρεῖ περισφθῆναι ἡμᾶς
 ποτε; Μὴ γάρ, κἄν εἰς ἀλόγνωσιν ἔλθῃ τὰ πράγματα, νικᾷ
 τὴν σοφίαν τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου; Ἡμεῖς τὰ παρ' ἐαν-
 τῶν ἐπιδειξώμεθα καὶ εἰλικρινῆ τὴν πίστιν ἔχωμεν, εἰδότες
 15 τὸ εὐμήχανον τοῦ προσιάτου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Καὶ
 πάντως ὁ μᾶλλον ἡμῶν εἰδὼς τὸ συμφέρον, οὕτως αὐτὸ
 δεόντως οἰκονομήσει, ὡς καὶ αὐτῷ πρόπον ἐστὶ καὶ ἡμῖν
 συμφέρον, ἵνα καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸν μισθὸν κομισώμεθα,
 καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ
 20 οἰκιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ
 Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ
 ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅταν ἤκουσαν αὐτό, ἀμέσως τοὺς ἔδωσε θάρρος καὶ τοὺς ὑπεσχέθη τὴν βοήθειάν του. «Ἄλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος· ἐγώ», λέγει, «ἐνίκησα τὸν κόσμον»²⁰. Ἔχεις, λέγει, αὐτὸν ποὺ σὲ ἀνακουφίζει ἀπὸ τὰς θλίψεις, αὐτὸν ποὺ δὲν σὲ ἀφήνει νὰ δοκιμασθῆς ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πειρασμούς, αὐτὸν ποὺ μαζὶ μὲ τὸν πειρασμὸν δίδει καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτὸν καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ μᾶς συμβοῦν κακὰ ὑπεράνω τῆς δυνάμεώς μας. Διὰ τί ἀγανακτεῖς; Διὰ τί ταράσσεσαι; Διὰ τί δυσανασχετεῖς; Διὰ τί λιποψυχεῖς; Μήπως, θὰ μᾶς παραβλέψη, ἐὰν προσφέρωμεν, ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς δυνάμεις μας, δηλαδὴ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν καρτερίαν καὶ τὴν καλὴν διάθεσιν; Διότι μήπως, ὅταν τὰ πράγματα φθάσουν εἰς ἀπόγνωσιν, ὑπερνικοῦν τὴν σοφίαν τοῦ Κυρίου μας; Ἡμεῖς νὰ κάνωμεν, ὅτι ἠμποροῦμεν καὶ νὰ ἔχωμεν εἰλικρινῆ πίστιν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν μας τὸ εὐμήχανον τοῦ προστάτου τῶν ψυχῶν μας. Καὶ αὐτὸς ποὺ γνωρίζει περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς τὸ συμφέρον μας, θὰ τὸ κανονίσῃ ἔτσι, ὅπως πρέπει, ὅπως ἀρμόζει εἰς αὐτὸν καὶ συμφέρει εἰς ἡμᾶς, οὕτως ὥστε νὰ λάβωμεν τὴν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς μας καὶ ν' ἀξιωθῶμεν τῆς φιλανθρωπίας του, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΡΙΤΗ

(Γέν. 13, 2 - 13)

«*Ἄβραμ δὲ ἦν πλούσιος σφόδρα κτήνεοι καὶ ἀργυ-
ρίῳ καὶ χρυσίῳ. Καὶ ἐπορεύθη, ὄθεν ἦλθεν, εἰς τὴν
5 ἔρημον ἕως Βεθῆλ, ἕως τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἡ σκηνὴ
αὐτοῦ τὸ πρότερον ἀνὰ μέσον Βεθῆλ καὶ ἀνὰ μέσον
Ἄγγαι, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν
ἐκεῖ τὴν ἀρχήν».*

1. Ὅρῶν ὑμῶν σήμερον τὴν μετὰ προθυμίας ἐνταῦθα
10 σύναξιν καὶ τὸν περὶ τὴν ἀκρόασιν πόθον, βούλομαι χρεός
ὑμῖν καταθεῖναι, ὅπερ ὀφείλομεν τῇ ὑμετέρῃ ἀγάπῃ. Καὶ
οἶδα ὅτι αὐτοὶ μὲν ἴσως ἐπιλέλησθε, διὰ τὸ πολλὰς ἐν τῷ
μεταξὺ παρελθεῖν ἡμέρας καὶ ἐφ' ἕτερα ἡμῖν ἐξελκνοθῆναι
τὴν διάλεξιν. Ἡ γὰρ τῆς ἀγίας ἑορτῆς παρουσία τὴν ἀκο-
15 λουθίαν ἡμῖν διέκοφεν. Οὐδὲ γὰρ ἦν εὐλογον τὸν στανρὸν
ἡμᾶς ἑορτάζοντας τοῦ Δεσπότου, περὶ ἕτερα ἡμῖν τὴν διδα-
σκαλίαν γίνεσθαι, ἀλλ' ἐχρῆν καθ' ἕκαστον καιρὸν τὴν ἀρ-
μότιουσαν ὑμῖν παρατιθέναι τράπεζαν. Διὰ τοι τοῦτο ἠνίκα
ἢ τῆς παραδόσεως ἔφθασεν ἡμέρα, τὴν ἀκολουθίαν διατε-
20 μόντες τῆς διδασκαλίας, τοῦ κατεπεύγοντος γενόμενοι, ἐπὶ
τὸν προδότην τὴν γλῶτταν ἐπαφήκαμεν καὶ πάλιν τὰ κατὰ
τὸν στανρὸν ὑμῖν εἰς μέσον προεθήκαμεν. Εἴτα ἀναστάσεως
ἡμέρας καταλαβούσης ἀναγκαῖον ἦν τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως
τοῦ Δεσπότου διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ πάλιν ἐν
25 ταῖς ἐφεξῆς ἡμέραις τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν ὑμῖν
παρασχεῖν διὰ τῶν μετὰ ταῦτα γεγεννημένων θαυμάτων, ὅτι
καὶ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστολικῶν ἐπιλαθόμενοι, ἐκεῖθεν
ὑμῖν συνεχῆ τὴν ἐσίασιν παρεθήκαμεν, πολλὴν τὴν παραί-
νεοιν καθ' ἑκάστην πρὸς τοὺς νεωσι τῆς χάριτος ἀξιοθέν-
30 τας ποιησάμενοι.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΡΙΤΗ

(Γέν. 13, 2 - 13)

«Ὁ Ἄβραμ δὲ ἦτο πολὺ πλούσιος εἰς κτήνη καὶ ἄργυρον καὶ χρυσόν. Καὶ μετέβη ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἦλθεν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως τὴν Βαιθήλ, ἕως τὸν τόπον, ὅπου ἦτο προηγουμένως ἡ σκηνὴ του μεταξὺ Βαιθήλ καὶ Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχήν».

1. Ἐπειδὴ βλέπω σήμερον τὴν ἐδῶ πρόθυμον συγκέντρωσίν σας καὶ τὸν πόθον σας νὰ με ἀκούσετε, ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἐξοφλήσω κάποιο χρέος, τὸ ὁποῖον ὀφείλω εἰς τὴν ἀγάπην σας. Καὶ γνωρίζω, ὅτι ἐσεῖς ἴσως νὰ τὸ ἐλησημονήσατε, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐμεσολάβησαν πολλαὶ ἡμέραι καὶ ἡ ὁμιλία μας ἠσκολήθη μὲ ἄλλα θέματα, καθ' ὅσον ἡ ἀγία ἑορτὴ διέκοψε τὴν συνέχειάν μας. Καὶ δὲν ἦτο καλόν, ἐνῶ ἐρωτάζαμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ ἄλλα θέματα, ἀλλ' ἔπρεπεν εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ σᾶς παραθέτω τὴν ἀρμόζουσαν πνευματικὴν τράπεζαν. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅταν ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς παραδόσεως, ἀφοῦ διεκόψαμεν τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας, ἐξ αἰτίας τῶν ἐπικαίρων γεγονότων, ἐκάναμεν λόγον διὰ τὸν προδότην, καὶ πάλιν σᾶς παρέθεσα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν σταυρὸν. Ἐπειτα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως ἦτο ἀναγκαῖον νὰ διδάξω εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ ἔπειτα πάλιν κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως νὰ σᾶς ἀποδείξω τὴν ἀνάστασιν μὲ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν μετὰ ἀπ' αὐτὴν, ὅταν καὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων σᾶς παρέθεσα ἀπὸ ἐκεῖ συνεχῆ πνευματικὴν τροφήν καὶ ἔδινα συμβουλὰς καθημερινῶς εἰς αὐτοὺς πού εἶχον ἀξιωθῆ νὰ λάβουν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὸν τελευταῖον καιρόν.

Νῦν οὖν ἀναγκαῖον τοῦ χρέους ὑμᾶς ὑπομῆσαι καὶ τό-
 τε τὴν ἔκτισιν ποιήσασθαι. Εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ διὰ τὸ ὑπὸ
 πολλῶν περιέλκεσθαι φροντίδων οὐδὲ ἴστε τοῦ χρέους τὴν
 φύσιν, ἅτε καὶ γυναικὸς φροντίδα ἔχοντες, καὶ παίδων ἐπι-
 5 μελούμενοι, καὶ ὑπὲρ τῆς καθημερινῆς τροφῆς σπουδάζον-
 τες, καὶ ἐτέροις πολλαῖς βιωτικαῖς περιελκόμενοι φροντίσιν
 ἀλλ' ἡμεῖς ὑπ' οὐδενὸς τούτων ὀχλούμενοι, καὶ τοῦ χρέους
 ὑμᾶς ὑπομιμνήσκομεν, καὶ πρὸς τὴν ἀπόδοσιν παρεσκευα-
 ζόμεθα. Καὶ μὴ θαναμάσητε, εἰ ἰσοαύτην ἐγγνωμοσύνην ἐπι-
 10 δεικνύμεθα. Ἐναντίας γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς χρήμασιν ἐ-
 σσι τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις. Ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐκ ἄν ποιε-
 ταχέως ὁ ὀφείλων ἰσοαύτην ἐγγνωμοσύνην ἐπιδείξεται, εἰ-
 δὼς ὅτι τὸ καταθεῖναι τὰ ὀφειλόμενα αὐτῷ μὲν ἐλαττοῖ τὴν
 οὐσίαν, τῷ δὲ λαμβάνοντι αὐξοῖ τὴν περιουσίαν· ἐπὶ δὲ τοῦ
 15 χρέους τούτου τοῦ πνευματικοῦ τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ ταύτη
 μᾶλλον καὶ ὁ ὀφείλων καταθεὶς πολλῷ πλέον εὐπορώτερος
 ἔσται, καὶ τοῖς λαμβάνουσι μείζων ἢ εὐπορία. Διὰ τοῦτο
 ἐπ' ἐκείνων μὲν πολλὴ ἡ ἀγνωμοσύνη γίνεται· ἐνταῦθα δὲ
 ἑκατέροις πολὺ τὸ κέρδος, καὶ τῷ κατατιθέντι καὶ τοῖς
 20 ὑποδεχομένοις. Ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγάπης παρήνεσεν ὁ μα-
 κάριος Παῦλος λέγων, «Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλητε, εἰ μὴ τὸ
 ἀλλήλους ἀγαπᾶν»· δεικνὺς ὅτι τοῦτο τὸ χρέος αἰεὶ μὲν κα-
 ταβάλλεσθαι λέγεται, μηδέποτε δὲ παύεσθαι. Μήτε ὑμᾶς
 ἀμελεῖν δεῖ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν παρασκευαζομένους· τοῦτο
 25 γὰρ καὶ ἡμᾶς τοὺς καταβάλλοντας εὐπορωτέρους καθίστησι,
 καὶ ὑμῖν πλείονος ὠφελείας ὑπόθεσις γενήσεται. Ἐπεὶ οὖν
 τοιαύτη τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις, καὶ ὅσω ἄν καταβάλ-
 λωμεν, τοσοῦτω μᾶλλον τῇ πλείονι καταβολῇ τὴν ἐναντιῶν
 περιουσίαν αὐξομεν, φέρε δὴ λοιπὸν διδάξωμεν ὑμᾶς καὶ
 30 τοῦ χρέους τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα καὶ αὐτοὶ προθυμότερον ὑπο-

Τώρα λοιπὸν πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸ χρέος καὶ μετὰ νὰ σᾶς τὸ ἐξοφλήσω. Διότι ἐὰν σεῖς, ἀπορροφώμενοι ἀπὸ τὰς πολλὰς φροντίδας, δὲν γνωρίζετε τὴν φύσιν τοῦ χρέους, ἐπειδὴ ἔχετε τὴν φροντίδα τῆς συζύγου καὶ ἐπιμελεῖσθε τὰ τέκνα σας καὶ τρέχετε διὰ τὴν καθημερινὴν τροφήν καὶ ἀπορροφᾶσθε ἀπὸ πολλὰς ἄλλας βιωτικὰς φροντίδας. Ἐγὼ ὅμως, χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦμαι ἀπὸ τίποτε ἀπ' αὐτά, σᾶς ὑπενθυμίζω τὸ χρέος καὶ ἐτοιμάζομαι νὰ σᾶς τὸ ἀποδώσω. Καὶ νὰ μὴ παραξενευθῆτε, ἐὰν ἐπιδεικνύω τόσην εὐγνωμοσύνην. Διότι ἡ φύσις τοῦ χρέους τούτου εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰ ὑλικά χρήματα. Καθ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ὀφείλων δὲν δεικνύει καμμίαν φορὰν τόσην προθυμίαν, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἀποδώσῃ τὸ χρέος ἐλαττώνει τὴν ἰδικήν του περιουσίαν καὶ αὐξάνει τὴν περιουσίαν τοῦ λαμβάνοντος. Σχετικὰ ὅμως μὲ αὐτὸ τὸ πνευματικὸν χρέος δὲν συμβαίνει κάτι παρόμοιον, ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωση αὐτὴν καὶ αὐτὸς πού ὀφείλει θὰ γίνῃ πολὺ περισσότερον πλούσιος, ὅταν ἀποδώσῃ τὸ χρέος καὶ αὐτοὶ πού θὰ λάβουν τὸ χρέος ἀποκτιοῦν μεγαλυτέραν εὐπορίαν. Ὡς ἐκ τούτου εἰς ἐκείνους πού χρεωστοῦν ὑλικὸν χρέος, ὑπάρχει μεγάλη ἀχαριστία, ἔδῶ ὅμως εἰς τὴν πεπρίπτωσιν τοῦ πνευματικοῦ χρέους ὑπάρχει μεγάλο κέρδος καὶ διὰ τοὺς δύο, καὶ διὰ τὸν ὀφειλέτην καὶ διὰ τὸν λαμβάνοντα τὸ χρέος. Αὐτὸ συνεβούλευσε καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διὰ τὴν ἀγάπην λέγων, «Νὰ μὴ ὀφείλετε εἰς κανένα τίποτε, παρὰ μόνον τὸ νὰ ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»¹, δεικνύων ὅτι αὐτὸ τὸ χρέος πρέπει νὰ καταβάλλεται συνεχῶς, χωρὶς καμμίαν διακοπὴν. Οὔτε πρέπει νὰ ἀμελῆτε, ὅταν ἐτοιμάζεσθε νὰ δεχθῆτε τὸ χρέος, καθ' ὅσον τοῦτο καθιστᾷ πλουσιώτερον ἔμὲ τὸν καταβάλλοντα καὶ εἰς σᾶς θὰ γίνῃ αἴτιον μεγαλυτέρας ὠφελείας. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι τέτοια ἡ φύσις τοῦ χρέους καὶ ὅσον καὶ ἂν καταβάλωμεν, τόσον περισσότερον μὲ τὴν περισσότεραν καταβολὴν αὐξάνομεν τὴν περιουσίαν μας, ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς σᾶς φανερώσω καὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ χρέους, διὰ νὰ δεχθῆτε

δέξησθε τὰ λεγόμενα, καὶ τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην ἀποδεξάμενοι ἀμείνησθε ἡμᾶς τῷ μετὰ ῥουδῆς προσέχειν τοῖς λεγομένοις.

Τίς οὖν ἐστὶ τοῦ χρέους ἢ ὑπόθεσις; Ἴστε καὶ μῆμη-
 5 σθε, διὰ τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην εἰς μέσον ἀγαγόντες καὶ
 τὴν διὰ τὸν λιμὸν γενομένην αὐτῷ κάθοδον εἰς Αἴγυπτον
 καὶ τῆς Σάρρας τὴν ἀρπαγὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Φαραῶ γεγενημέ-
 ρην καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν, ἣν διὰ τὴν
 περὶ τὸν δίκαιον πρόνοιαν ἐποιήσατο, καὶ κατ' αὐτοῦ, καὶ
 10 κατὰ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ, παρασκευάσας μετὰ πολλῆς
 τῆς περιφανείας τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπάνοδον ποιήσα-
 σθαι τὸν πατριάρχην. «Ἐντειλάτο γάρ», φησί, «Φαραῶ ἀν-
 δράσι περὶ Ἄβραμ συμπροπέμψαι αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα
 αὐτοῦ καὶ πάντα, ὅσα ἦν αὐτῷ, καὶ Λῶι μετ' αὐτοῦ. Ἀνέβη
 15 δὲ Ἄβραμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ πάντα
 τὰ αὐτοῦ, καὶ Λῶι μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρημον». «Ἐνταῦθα
 τὸν λόγον καταλύσαντες, τὰς μετὰ πᾶσας ἡμέρας εἰς τὴν
 περὶ τῶν καιτεπειγόντων διδασκαλίαν αὐτὸν μετηγάγομεν.
 Διόπερ σήμερον ἀναγκαῖον τῆς ἀκολουθίας ἄψασθαι, καὶ
 20 καθάπερ σῶμα ἐν συνάψει καὶ τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι τοῖς
 ἤδη λεχθεῖσιν· οὕτω γὰρ εὐσύνροπος ὑμῖν γενήσεται ὁ τῆς
 διδασκαλίας λόγος. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερα ὑμῖν γένηται τὰ
 λεγόμενα, ἀκόλουθον ἂν εἶη καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν σή-
 μερον ἀναγνωσθέντων προθεῖναι ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης.
 25 Ἄβραμ δέ», φησὶν, «ἦν πλούσιος σφόδρα κτήνεσιν, ἀρ-
 γυρίῳ, καὶ χρυσίῳ. Καὶ ἐπορεύθη, ὅθεν ἦλθεν, εἰς τὴν ἔ-
 ρημον ἕως Βεδῆλ, ἕως τοῦ τόπου οὗ ἦν ἡ σκητὴ αὐτοῦ τὸ
 πρότερον, ἀνὰ μέσον Βεδῆλ καὶ ἀνὰ μέσον Ἀγγαί, εἰς τὸν
 τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχὴν καὶ
 30 ἐπεκαλέσατο ἐκεῖ Ἄβραμ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Μὴ
 ἀπλῶς παραδράμωμεν τὰ ἀνεγνωσμένα, ἀλλὰ καταμάθωμεν

2. Γεν. 12, 20 καὶ 13, 1.

3. Γεν. 13, 2-4.

καὶ σεῖς μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν τὰ λεγόμενα καὶ ἀφοῦ δεχθῆτε τὴν εὐγνωμοσύνην μου νὰ μὲ ἀμείψητε μὲ τὸ νὰ ἀκούετε μὲ μεγάλην προσοχὴν τὰ λεγόμενα.

Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ὑπόθεσις τοῦ χρέους; Γνωρίζετε καὶ ἐνθυμεῖσθε, ὅτι, ἀφοῦ ὠμίλησαμεν διὰ τὸν πατριάρχην καὶ διὰ τὴν κάθοδόν του εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς πείνης, καὶ διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Σάρας ἀπὸ τὸν Φαραῶ καὶ διὰ τὴν ἐναντίον του ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία συνέβη καὶ ἐναντίον του καὶ ἐναντίον ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του ἐξ αἰτίας τοῦ πρὸς τὸν δίκαιον ἐνδιαφέροντος, καὶ προετοίμασε τὴν ἐπάνοδον τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν, «ἔδωσεν ἐντολήν», λέγει, «ὁ Φαραῶ εἰς τοὺς ἄνδρας νὰ προπέμψουν αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ ὅλα ὅσα ἦσαν μαζί του, καὶ τὸν Λῶτ μαζί μὲ αὐτόν. Καὶ ἀνέβη ὁ Ἄβραμ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, αὐτός, ἡ γυναῖκα του καὶ ὅλα ὅσα ἦσαν μαζί του καὶ ὁ Λῶτ μαζί εἰς τὴν ἔρημον»². Ἐδῶ ἀφοῦ ἐσταματήσαμεν τὴν ὁμιλίαν μας, τὰς ἐπομένας ἡμέρας ὠμίλησαμεν διὰ τὰ ἐπίκαιρα γεγονότα. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη σήμερον νὰ συνεχίσωμεν καὶ νὰ συνδέσωμεν αὐτὰ πού ἐλέχθησαν, μὲ αὐτὰ πού πρόκειται νὰ λεχθοῦν, καὶ νὰ τὰ κάνωμεν μίαν ὁμιλίαν. Ἔτσι ἡ διδασκαλία θὰ γίνῃ περισσότερον κατανοητή. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ πῶ σαφὴς ἡ ὁμιλία μας, πρέπει νὰ ἐκθέσω εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον.

«Ὁ Ἄβραμ δέ», λέγει, «ἦτο πολὺ πλούσιος ἀπὸ κτήνη, ἄργυρον καὶ χρυσόν. Καὶ μετέβη ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἦλθεν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως τὴν Βαιθήλ, ἕως τὸν τόπον, ὅπου ἦτο προηγουμένως ἡ σκηνὴ του, μεταξὺ Βαιθήλ καὶ Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχήν· καὶ ἐπεκαλέσθη ἐκεῖ ὁ Ἄβραμ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ»³. Ἄς μὴ προσπεράσωμεν ἀπλῶς αὐτὰ πού ἀνεγνώσα-

σαφῶς τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν, ὅπως οὐδὲν ἡμῖν
 παρέργως διηγείται. «Ἄθραμ δέ», φησὶν, «ἦν πλούσιος
 σφόδρα». Σκόπει πρῶτον αὐτὸ τοῦτο, ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἐπεση-
 μήνατο, οὐδὲ μάτην, οὐδὲ εἰκῆ νῦν πλούσιον αὐτὸν καλεῖ.
 5 Οὐδαμοῦ γὰρ ἐτέρωθι ἐμνημόνευσεν, ὅτι πλούσιος ἦν, ἀλλὰ
 νῦν πρῶτον. Τίνος ἔνεκεν καὶ διὰ τί; Ἴνα μάθῃς τῆς τοῦ
 Θεοῦ σοφίας τὸ εὐμήχανον καὶ τῆς προνοίας, ἣν περὶ τὸν
 δίκαιον ἐποιεῖτο, τὴν ὑπερβάλλουσάν τε καὶ ἄπειρον δύνα-
 μιν. Ὁ γὰρ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ τὴν ἀποδημίαν ποιη-
 10 σάμενος τὴν εἰς Αἴγυπτον καὶ διὰ τὸ μὴ φέρειν τὴν ἐν τῇ
 Χαναταία σιανοχωρίαν, ἀθρόον πλούσιος γέγονε καὶ πλού-
 σιος οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ σφόδρα καὶ οὐ κινήσει μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ.

2. Εἶδες ὅση τοῦ Θεοῦ πρόνοια; Ἐπῆλθε λιμοῦ παρα-
 15 μυθίαν εὐρέσθαι, καὶ ἐπανῆλθεν οὐ τὸν λιμὸν μόνον παρα-
 μυθησάμενος, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον πολὺν περιβαλλόμενος καὶ
 δόξαν ἄφατον, καὶ πᾶσι κατὰδηλος γεγονώς, ὅστις ἦν καὶ
 λοιπὸν καὶ οἱ τὴν Χαναταίαν οἰκοῦντες ἀκριθέτερον ἐμάν-
 θανον τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, ὀρῶντες οὕτως ἀθρόαν γε-
 20 γενημένην τὴν μεταβολὴν καὶ ἰσοσύτῳ πλούτῳ περιορῶμενον
 τὸν ξένον, τὸν καθάπερ φυγάδα καὶ ἀλήτην εἰς τὴν Αἴγυ-
 πτον κατελθόντα. Καὶ ὅρα αὐτὸν οὐδὲ ὑπὸ τῆς πολλῆς εὐημε-
 ρίας καὶ τῆς τοῦ πλούτου περιουσίας χαυνότερον γεγονότα,
 οὐδὲ ραθυμότερον, ἀλλὰ πάλιν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐπει-
 25 γόμενον, ἔγθα καὶ πρότερον ἦν, πρὶν ἢ τὴν Αἴγυπτον κα-
 ταλαθεῖν. «Ἔλθε γάρ», φησὶν, «εἰς τὴν ἔρημον ἕως τοῦ
 τόπου, οὗ ἦν ἡ σκηνὴ αὐτοῦ τὸ πρότερον, εἰς τὸν τόπον τοῦ
 θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχήν, καὶ ἐπεκαλέσα-
 30 ἔρασιθς καὶ ἀπραγμοσύνης, καὶ διηγεκῶς ἀνακείμενος τῇ

μεν, ἀλλ' ἄς ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀγίας Γραφῆς, διότι τίποτε δὲν μᾶς διηγεῖται ἀσκοπῶς. «Ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ἦτο πολὺ πλούσιος». Πρόσεξε πρῶτα αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐπεσήμανεν ἀπλῶς, οὔτε ἄσκοπα, οὔτε τὸν ἀποκαλεῖ τυχαῖα πλούσιον. Διότι πούθεν ἄλλοῦ δὲν ἀνέφερον, ὅτι ἦτο πλούσιος, ἀλλὰ τώρα μόνον διὰ πρώτην φοράν. Πρὸς ποῖον σκοπὸν καὶ διατί; Διὰ νὰ μάθῃς τὴν πολυμήχανον σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἐδείκνυε πρὸς τὸν δίκαιον, τὴν ὑπερβολικὴν καὶ ἄπειρον δύναμίν του. Αὐτὸς δηλαδὴ ὁ Ἄβραμ, ἀποδημήσας εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐξ αἰτίας τῆς πείνης καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποφέρῃ τὴν εἰς τὴν Χαναναίαν γῆν δύσκολον κατάστασιν, ἔγινεν ἀμέσως πλούσιος, καὶ ὄχι ἀπλῶς πλούσιος, ἀλλὰ πολὺ πλούσιος. Καὶ ὄχι μόνον πλούσιος εἰς κτήνη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄργυρον καὶ χρυσόν.

2. Εἶδες πόσον μεγάλη εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ; Ἐφυγε διὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν πείναν, καὶ ἐπανῆλθεν ὄχι μόνον ἀνακουφισμένος ἀπ' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ περιβεβλημένος μὲ πολὺν πλοῦτον καὶ ἀπεριόριστον δόξαν καὶ ἔγινε γνωστὸς εἰς ὄλους, ποῖος ἦτο. Καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Χαναναίας γῆς ἐπληροφορήθησαν καλύτερον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, βλέποντες τὴν μεταβολήν, ἡ ὁποία εἶχε συμβῆ εἰς τόσον ὀλίγον χρόνον, καὶ νὰ πλῆθι εἰς τόσον πλοῦτον ὁ ξένος αὐτός, ὁ ὁποῖος ὡς ἐξόριστος καὶ περιπλανώμενος εἶχε κατέλθει εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ πρόσεξε, ὅτι αὐτὸς δὲν ἔγινε περισσότερον μαλθακὸς καὶ ὀκνηρὸς ἐξ αἰτίας τῆς καλοπεράσεως καὶ τοῦ πολλοῦ πλοῦτου, ἀλλ' ἐπείγεται νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦτο καὶ προηγουμένως, πρὶν κατέλθῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον. «Ἦλθε», λέγει, «εἰς τὴν ἔρημον, πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου προηγουμένως ἦτο ἡ σκηνὴ του, εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἀρχικῶς εἶχε κτίσει τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸ εἶχεν ἀφιερῶσαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ». Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, πῶς ἡγάπα πάρα πολὺ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν γαλήνην καὶ ὅτι συνεχῶς ἠσχολεῖτο μὲ τὴν

πρὸς τὸ θεῖον θεραπεία. Ἐκείνον γάρ, φησί, τὸν τόπον κατέλαβεν, ἔνθα ἦν πρότερον τὸ θνῃσαστήριον οἰκοδομήσας, καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ προλαθὼν ἤδη ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπλήρου τὸ παρὰ τοῦ Δαυὶδ 5 εἰρημένον, ὅτι «Ἐξελεξάμην τὸ παρορριπιεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν». Ἡ γὰρ ἐρημία διὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ προτιμιότερα αὐτῷ ἐτύγγανε τῶν πόλεων. Ἦδει γάρ, ἦδει, ὅτι πόλεως μέγεθος οὐκ οἰκοδομημάτων ποιεῖ κάλλος, 10 οὐδὲ οἰκητόρων πλῆθος, ἀλλ' ἡ τῶν ἐνοικούντων ἀρετὴ, δι' ἣν καὶ ἡ ἔρημος τῶν πόλεων τιμιωτέρα ἐτύγγανεν ὑπὸ τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς κοσμουμένη καὶ λαμπριότερα τῆς οἰκουμένης φαινομένη.

«Καὶ Λῶν», φησί, «αὐτῷ συμπορευομένῳ μετὰ Ἄβραμ ἦν 15 καὶ πρόβατα, καὶ βόες, καὶ κτήνη· καὶ οὐκ ἐχώρει αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα, ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλὰ καὶ οὐκ ἠδύναντο κατοικεῖν ἅμα». Οὐ μόνον τῷ παιδιάρχῃ τὰ τῆς περιουσίας ἠϋξετο, ἀλλὰ «Καὶ τῷ Λῶι ἦν», φησί, «πρόβατα, καὶ βόες, καὶ κτήνη». Ἴσως τὰ μὲν αὐτός, φιλότιμος 20 ὢν, ἐδώρειτο τῷ ἀδελφιδῷ, τὰ δὲ καὶ ἕτεροι αὐτῷ παρεῖχον διὰ τὴν εἰς τὸν παιδιάρχῃν τιμὴν. «Καὶ οὐκ ἐχώρει αὐτούς», φησί, «ἡ γῆ, ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλὰ». Ὅρα τὸ πλῆθος τῆς περιουσίας εὐθέως διαστάσεως αἴτιον γινόμενον καὶ τὴν διαίρεσιν ἐργαζόμενον καὶ τὴν ὁμόνοιαν δια- 25 κόπιον καὶ τῆς συγγενείας τὸν σύνδεσμον διαιροῦν.

«Καὶ ἐγένετο μάχη ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν τοῦ Ἄβραμ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων τοῦ Λῶι. Οἱ δὲ Χανααῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι τότε κατώκουν τὴν γῆν». Σκόπει πῶς οἱ προσήκοντες τὴν ἀρχὴν τῆς διαστάσεως ἐργάζον- 30 ται. Ἐντεῦθεν γὰρ αἰεὶ πάντα φύεται τὰ κακὰ ἀπὸ τῆς τῶν οἰκείων μοχθηρίας. «Ἐγένετο γάρ», φησί, «μάχη ἀνὰ μέσον

4. Ψαλμ. 83, 11.

5. Γεν. 13, 5-6.

6. Γεν. 13, 7.

λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Διότι εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐγκατεστάθη, λέγει, ὅπου προηγουμένως εἶχε κτίσει τὸ θυσιαστήριον καὶ ἀφοῦ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Θεόν, ἐξεπλήρωνεν ἔτσι ἐκ τῶν προτέρων τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Δαβίδ, ὅτι δηλαδή «ἐπροτίμησα νὰ εἶμαι ριγμένος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, παρὰ νὰ κατοικῶ εἰς κατοικίας ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων»⁴. Καθ' ὅσον διὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἔρημος ἦτο προτιμωτέρα εἰς αὐτὸν ἀπ' ὅτι αἱ πόλεις. Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν πόλεων δὲν τὴν κάνει ἡ ὠραιότης τῶν κτηρίων, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν κατοικούντων αὐτὴν, ἀλλὰ ἡ ἀρετὴ τῶν κατοίκων, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας καὶ ἡ ἔρημος ἦτο τιμωτέρα τῶν πόλεων, ἐπειδὴ ἐκοσμεῖτο ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἐφαίνεται λαμπρότερα ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην.

«Καὶ ὁ Λῶτ», λέγει, «ὁ ὁποῖος συνεπορεύετο μὲ τὸν Ἄβραμ εἶχε πρόβατα καὶ βόδια καὶ κτήνη καὶ δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν ἡ γῆ νὰ κατοικήσουν μαζί, διότι τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν ἦσαν πολλὰ καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ μένουν μαζί»⁵. Ὅχι μόνον ἡ περιουσία τοῦ πατριάρχου ηὐξήθη, ἀλλὰ «καὶ ὁ Λῶτ εἶχεν», λέγει, «πρόβατα καὶ βόδια καὶ κτήνη». Ἴσως ἄλλα μὲν νὰ τὰ ἐδώρισεν εἰς τὸν ἀνεψιόν του αὐτὸς ὁ δίκαιος, ἐπειδὴ ἦτο φιλότιμος, καὶ ἄλλα νὰ τὰ παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν ἄλλοι, λόγῳ τῆς ἐκτιμήσεως πρὸς τὸν πατριάρχην. «Καὶ δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν ἡ γῆ», λέγει, «διότι τὰ ὑπάρχοντά των ἦσαν πολλὰ». Κοίταξε, πῶς τὸ μέγεθος τῆς περιουσίας γίνεται ἀμέσως αἰτία τῆς διαστάσεως καὶ προετοιμάζει τὴν διαίρεσιν καὶ διακόπτει τὴν ὁμόνοιαν καὶ καταργεῖ τὸν δεσμὸν τῆς συγγενείας.

«Καὶ ἔγινε διαμάχη μεταξὺ τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν τοῦ Ἄβραμ καὶ τῶν ποιμένων τοῦ Λῶτ. Τὴν χώραν κατῴκουν τότε οἱ Χανααναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι»⁶. Πρόσεχε πῶς οἱ ὑπηρέται κάνουν τὴν ἀρχὴν τῆς διαιρέσεως. Διότι ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται ὅλα τὰ κακά, ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν τῶν συγγενῶν. «Καὶ ἔγινεν», λέγει, «διαμάχη μεταξὺ τῶν ποιμένων».

τῶν ποιμένων». Οὗτοί εἰσιν οἱ τῆς διαιρέσεως τὴν ἀφορμὴν παρέχοντες, οἱ τὴν ὁμόνοιαν διασπῶντες, οἱ πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενοι. «Οἱ δὲ Χανααῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι τότε κατώκουν τὴν γῆν». Τίνος ἔνεκεν ἡμῖν τοῦτο 5 ἐπεσημῆναι; Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «Οὐκ ἐχώρει αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα», τὴν αἰτίαν ἡμᾶς διδάξαι ἠθέλησεν ἡ θεία Γραφή, ὅτι διὰ τοῦτο αὐτοὺς οὐκ ἐχώρει, ἐπειδὴ ἔτι προαιείχαιο ὑπὸ τούτων τῶν ἐθνῶν.

Ἄλλ' ἴδωμεν τοῦ πατριάρχου τὴν φιλόθεον γνώμην, 8-
 10 πῶς κατασιέλλει τὴν μέλλουσαν ἐξάπιεσθαι πῦρὰν διὰ τῆς οἰκείας ἐπιεικειᾶς. «Εἶπε δέ», φησί, «Ἄβραμ τῷ Ἀῶτι μὴ ἔσιω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Ὅρα ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν, ὅρα φιλοσοφίας 15 ἕψος. Ὁ γέρον, ὁ πρεσβύτερος τὸν νέον, τὸν ἀδελφιδοῦν ἀδελφὸν προσαγορεύει καὶ εἰς τὴν αὐτὴν αὐτῷ τιμὴν ἀνάγει καὶ οὐδὲν ἐαυτῷ πλέον νέμει, ἀλλὰ φησι, «Μὴ ἔσιω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου». Οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη, φησί, εὐλογον τοῦτο 20 γενέσθαι, ἐπειδὴ ἀδελφοὶ ἐσμεν. Εἶδες ἀποστολικὸν νόμον αὐτὸν πληροῦν τὰ ἰσχυρὰ λέγοντα· «Ἦδη μὲν οὖν ὅλως ἠτιημα ὑμῖν ἐστὶν ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἐαυτῶν. Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διὰ τί οὐ μᾶλλον ἀποστρεφεῖσθε; Ἄλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστρεφεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς». Ταῦτα 25 πάντα διὰ τῶν ἔργων πληρῶν ὁ πατριάρχης φησί, «Μὴ ἔσιω μάχη ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Τί ταύτης τῆς ψυχῆς εἰρηνικώτερον γένοιτ' ἂν; Ἄρα οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ ἐν προοιμίῳ ἔλεγον, ὅτι διὰ τὸ ἡουχίας ἐρᾶν καὶ ἀπραγμοσύ-
 30 νης, διὰ τοῦτο τὴν ἐρημίαν τῆς οἰκουμένης προσεΐμα.

Ὅρα γὰρ αὐτὸν καὶ νῦν, ἐπειδὴ ὅλως εἶδε τοὺς ποιμένας διαπληκτιζομένους, πῶς ἐξ ἀρχῆς εὐθέως πειροῖται

7. Γεν. 13, 8.

8. Α' Κορ. 6, 7-8.

Αὐτοὶ εἶναι ποὺ παρέχουν ἀφορμὴν διαιρέσεως, οἱ ὁποῖοι διασποῦν τὴν ὁμόνοιαν, αὐτοὶ ποὺ δεικνύουν πολλὴν ἀχαριστίαν. «Τὴν χώραν κατώκουν τότε οἱ Χαναναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι». Διατί μᾶς τὸ ἀνέφεραν αὐτό; Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «Δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν ἡ γῆ νὰ κατοικοῦν μαζί», ἠθέλησεν ἡ ἅγια Γραφή νὰ μᾶς ἀναφέρῃ τὴν αἰτίαν, ὅτι δηλαδὴ διὰ τοῦτο δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν, ἐπειδὴ ἡ χώρα κατείχετο ἀπὸ προηγουμένως ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔθνη.

Ἄλλὰ ἄς ἴδωμεν τὴν θεοσεβῆ ψυχὴν τοῦ πατριάρχου, πῶς δηλαδὴ μὲ τὴν πραότητα του καταστέλλει τὴν πυρὰν ποὺ πρόκειται νὰ ἀνάψῃ. «Καὶ εἶπε», λέγει, «ὁ Ἄβραμ πρὸς τὸν Λῶτ· ἄς μὴ ὑπάρχη διαμάχη μεταξὺ μας καὶ μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, καθ' ὅτι εἴμεθα ἀδελφοί»⁷. Βλέπε τὴν ὑπερβολικὴν ταπεινοφροσύνην, βλέπε τὸ μέγεθος τῆς φιλοσοφίας. Ὁ γέρων, ὁ μεγάλῃς ἡλικίας, ἀποκαλεῖ τὸν νεαρόν, τὸν ἀνεψιόν, ἀδελφόν καὶ τὸν ἀναβιβάζει εἰς τὴν ἴδιαν τιμὴν μὲ αὐτὸν καὶ δὲν κρατεῖ τίποτε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ λέγει· «Ἄς μὴ ὑπάρχη διαμάχη μεταξὺ μας καὶ μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου». Διότι δὲν θὰ ἦτο, λέγει, καλὸν αὐτό, ἐπειδὴ εἴμεθα ἀδελφοί. Εἶδες, ὅτι αὐτὸς ἐκπληρώνει τὸν ἀποστολικὸν νόμον ποὺ λέγει «Καὶ μόνον λοιπὸν τὸ ὅτι ὑπάρχουν δίκαια μεταξὺ σας δὲν εἶναι πρὸς τιμὴν σας. Διατί δὲν προτιμᾶτε νὰ ἀδικῆσθε; διατί δὲν προτιμᾶτε νὰ στερῆσθε; Ἄντιθέτως ἐσεῖς ἀδικεῖτε καὶ στερεῖτε ἄλλους καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι ἀδελφοί σας»⁸. Ὅλα αὐτὰ ἐφαρμόζων εἰς τὴν πρᾶξιν ὁ πατριάρχης λέγει «Νὰ μὴ ὑπάρχη διαμάχη μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, διότι εἴμεθα ἀδελφοί». Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εἰρηνικώτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψυχὴν; Δὲν ἔλεγον λοιπὸν μάταια εἰς τὴν ἀρχήν, οὔτε τυχαῖα, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ ἠγάπα τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν γαλήνην, διὰ τοῦτο ἐπροτίμησε τὴν ἔρημον.

Πρόσεχε λοιπὸν αὐτὸν τώρα, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι οἱ ποιμένες διεπληκτίζοντο, μὲ ποῖον τρόπον ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρ-

κατασιεῖλαι τὴν μέλλουσαν ἐξάπιεσθαι πυρὸν καὶ παύει τὴν φιλονεικίαν. Ἔδει γὰρ αὐτὸν πᾶσι τοῖς τὴν Παλαισίνην οἰκοῦσι διδάσκαλον φιλοσοφίας ἀφιγμένον μηδεμίαν παρέχειν ἀφορμὴν, μηδὲ λαβὴν δοῦναι, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν τρόπων ἐπιεικείας σάλπιγγος λαμπρότερον πάντας αὐτοὺς παιδεῦσαι καὶ μιμητὰς κατασιῆσαι τῆς οἰκειίας ἀρετῆς. «Μὴ ἔστα», γ-ησί, «μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Πολλὴ τῶν ρημάτων ἡ ἐπιεικεία, «Ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ».

3. Σκόπει πῶς ἐξ ἰσοτιμίας αὐτῷ διαλέγεται καίτοι τὰ τῆς μάχης οὐχ ἐτέρωθεν οἶμαι τὴν ἀρχὴν ἐσχηκέναι, ἢ ἀπὸ τοῦ τοὺς ποιμένας τοῦ πατριάρχου μὴ συγχωρεῖν ἐκείνοις τῆς αὐτῆς αὐτοῖς ἀδείας ἀπολαύειν. Ἄλλ' ὁ δίκαιος ἐπιεικῶς πάντα ποιεῖ, δεικνὺς τῆς οἰκειίας φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολὴν καὶ παιδεύων οὐ τοὺς τότε παρόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐξῆς, μηδέποτε πρὸς τοὺς πλησίον διαπληκτίζεσθαι τοὺς ἡμῖν διαφέροντας. Ἡ γὰρ ἐκείνων φιλονεικία ἡμῖν πολλὴν προστιβείται τὴν ἀδοξίαν καὶ οὐδὲν ἐκείνοις λογιεῖται τὰ γινόμενα, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ἀνατρέχει τὰ τῆς μέμφεως. Ποῦ οὖν εὐλογον ἀνθρώπους, ἀδελφοὺς ὄντας καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως τυχάνοντας καὶ τῆς αὐτῆς συγγενείας καὶ παροικεῖν ἐνιαῦθα μέλλοντας, εἰς ἰσοσύνην ἐμπίπτειν φιλονεικίαν, ὀφείλοντας ἐπιεικείας, καὶ πραΰτητος, καὶ φιλοσοφίας ἀπάσης διδασκάλους καθίστασθαι τούτοις πᾶσιν; Ἀκουέτωσαν ταῦτα οἱ νομιζόντες ἔξω τυχάνειν ἐγκλημάτων, ἐπειδὴν τοὺς αὐτοῖς προσήκοντας περιορῶσι διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς οἰκειότητα ἀρπάζοντας, πλεονεκτοῦντας, μυρία κακὰ διατιθέντας, καὶ ἐν πόλεσι καὶ ἐν ἀγροῖς, τοὺς αὐτοῖς γεινιῶντας, καὶ παρασπωμένους τοῦ μὲν τὸν ἀγρόν, τοῦ δὲ τὴν οἰκίαν, καὶ ταύτη πλείονα μᾶλλον τὴν εὐνοίαν περὶ αὐ-

χὴν προσπαθεῖ νὰ καταστείλῃ τὴν φωτιάν, πὺ πρόκειται νὰ ἀνάψῃ, καὶ σταματᾷ τὴν φιλονεικίαν. Διότι ἔπρεπεν αὐτὸς πὺ εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Παλαιστίνην ὡς διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς δι' ὅλους τοὺς κατοίκους αὐτῆς, νὰ μὴ δώσῃ καμμίαν ἀφορμὴν, οὔτε νὰ δώσῃ λαβὴν, ἀλλὰ μὲ τοὺς καλοὺς τοῦ τρόπου νὰ τοὺς κάνῃ νὰ ἀστράπτουν περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν σάλπιγγα καὶ νὰ τοὺς κάνῃ μιμητὰς τῆς ἰδικῆς τοῦ ἀρετῆς. «Νὰ μὴ ὑπάρχη», λέγει, «διαμάχη μεταξὺ μας καὶ μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου διότι εἴμεθα ἀδελφοί». Πολλὴν καλωσύνην κρύπτουν αὐτοὶ οἱ λόγοι, «Μεταξὺ μας».

3. Πρόσεχε πῶς συζητεῖ μὲ αὐτὸν ὡς ἴσος πρὸς ἴσον. Ἄν καὶ νομίζω, ὅτι ἡ διαμάχη δὲν προῆλθεν ἀπὸ πουθενὰ ἄλλου, παρὰ ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ποιμένες τοῦ πατριάρχου δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ποιμένας τοῦ Λῶτ νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν μὲ αὐτοὺς ἐλευθερίαν. Ἄλλὰ ὁ δίκαιος κάνει τὰ πάντα μὲ καλὴν διάθεσιν, δεικνύων τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ φιλοσοφίαν καὶ διδάσκων ὄχι μόνον τοὺς συγχρόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετέπειτα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπωμεν ποτὲ τοὺς ὑφ' ἡμᾶς νὰ διαπληκτίζωνται μὲ τοὺς ἄλλους. Διότι ἡ διαμάχη ἐκείνων δυσφημεῖ ἡμᾶς καὶ δὲν θὰ καταλογισθοῦν εἰς ἐκείνους αὐτὰ πὺ γίνονται, ἀλλὰ ἡ κατηγορία ἀπευθύνεται εἰς ἡμᾶς. Πῶς λοιπὸν εἶναι σωστὸν ἄνθρωποι πὺ εἶναι ἀδελφοὶ καὶ ἔχουν τὴν ἰδίαν καταγωγὴν καὶ τὸ ἴδιον γένος καὶ πρόκειται νὰ κατοικήσουν ἐδῶ μαζί, νὰ περιέλθουν εἰς τέτοιου εἶδους διαμάχην, ἐνῶ ὀφείλουν νὰ γίνουν εἰς ὅλους διδάσκαλοι τῆς ἀνεξικακίας, τῆς πραότητος καὶ τῆς ἀρετῆς; Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτοὶ πὺ νομίζουν, ὅτι ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν, ὅταν ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτούς, ἐξ αἰτίας τῆς οἰκειότητος πὺ ὑπάρχει μεταξὺ των, νὰ γίνωνται ἄρπαγες, πλεονέκται, καὶ νὰ διαπράττουν ἀμέτρητα κακὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς βάρος τῶν γειτόνων των, καὶ νὰ ἀρπάζουν ἄλλου μὲν τὸν ἀγρόν, ἄλλου δὲ τὴν οἰκίαν, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δεικνύουν πρὸς αὐτοὺς

τοὺς ἐπιδεικνύμενοι. Εἰ γὰρ καὶ ἐτέρου τὸ τῆς ἀδικίας ἔργον ἦν, ἀλλ' αὐτὸς ἐκοινώνησας τοῦ πράγματος, οὐ μόνον τῷ ἐφήδεσθαι τῷ γεγενημένῳ καὶ νομίζειν ἐκ τούτου σοὶ τὴν οὐσίαν εὐξέσθαι καὶ τὴν περιουσίαν πλείονα γενέσθαι, 5 ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ κωλύσαι μέλλουσαν τὴν ἀδικίαν εἰς ἔργον ἐκβαίνειν. Ὁ γὰρ δυνάμενος κωλύσαι τὸν ἀδικοῦντα καὶ οὐκ οὕτω ποιῶν, οὐκ ἔλαιον τοῦ ἀδικοῦντος τὰς εὐθύνas ὑφέξει.

Μὴ τοίνυν ἀπατιῶμεν ἑαυτούς, παρακαλῶ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ φεύγωμεν τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας καὶ τὸ ἐκ τῶν τοι-
 10 οῦτων αὐξέειν ἡμῖν τὴν περιουσίαν καὶ τοὺς ἡμῖν προσήκον-
 τας παιδεύωμεν μηδὲν τοιοῦτο ἐργάζεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἀνευ-
 θύνους ἡμᾶς τοῦτο ἀφήσιν, ἀλλὰ πλείονα τὴν κατὰκρισιν
 ἐργάζεται· πρὸς γὰρ τὴν ἡμετέραν ἀρέσκειαν ἐκείνοι τὴν
 ἑαυτῶν προδιδόντες σωτηρίαν τὴν ἀδικίαν τολμῶσι, μετὰ
 15 τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας καὶ ἡμᾶς συγκατασπῶντες. Εἰ δὲ
 βουλόμεθα νῆφειν καὶ αὐτοὶ τῆς ἐντεῦθεν λύμης ἀπαλλαγη-
 σόμεθα κἀκεῖνους ἀποστήσομεν τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως. Καὶ
 μὴ μοι λέγε τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα· οὐδὲν μοι μέλει. Μὴ
 γὰρ ἐγὼ παρεσπασάμην; Οὐδὲν οἶδα· ἕτερος εἰργάσατο, οὐκ
 20 ἐκοινώνησας τῆς ἀδικίας. Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. Εἰ
 βούλει δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἐκοινώνησας τῆς ἀδικίας καὶ οὐ συνέ-
 πραξας καὶ τῆς πλεονεξίας οὐ γέγονας ἐργάτης, διόρθω-
 σαι τὸ γεγονός, παραμύθησαι τὸν ἠδίκημένον, ἀπόδος τὰ
 ἀφαιρεθέντα. Οὕτω γὰρ καὶ σαυτὸν ἐλευθερώσεις ἐγκλη-
 25 μάτων καὶ τὸν ἠδίκηκότα διορθώσῃ, δείξας ὡς οὐ κατὰ
 γνώμην σου τὰ παρ' αὐτοῦ πέπρακται, καὶ τὸν πένητα πα-
 ρακαλέσας οὐκ ἀφήσεις ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καταποθῆναι, ἦν
 διὰ τὴν ἀφαίρεσιν ὑφίστασθαι ἔμελλε.

«Μὴ ἔσιω», φησί, «μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ

μεγαλυτέραν εϋνοϊαν. Διότι ἂν καὶ διέπραξεν ἄλλος τὴν ἀδικίαν, ὅμως ἔλαβες μέρος καὶ σὺ εἰς αὐτήν, ὅχι μόνον ἐπειδὴ εὐχαριστεῖσαι μὲ τὸ συμβᾶν καὶ πιστεύεις, ὅτι θὰ αὐξηθῇ ἕξ αἰτίας αὐτοῦ ἢ παρουσία σου καὶ τὰ ἀγαθὰ σου θὰ γίνουν περισσότερα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δὲν παρεμποδίζεις τὴν ἀδικίαν ποῦ πρόκειται νὰ γίνῃ. Καθ' ὅσον αὐτός, ποῦ ἤμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀδικοῦντα καὶ δὲν τὸ κάνει αὐτό, δὲν θὰ ἔξη μικροτέραν εὐθύνην ἀπὸ τὸν ἀδικοῦντα.

Ἄς μὴ αὐταπατώμεθα λοιπόν, παρακαλῶ, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ν' ἀποφεύγωμεν τὴν κλοπὴν, τὴν πλεονεξίαν καὶ ὅ,τιδήποτε ἐκ τῶν παρομοίων κακῶν αὐξάνει τὴν παρουσίαν μας, καὶ εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν ἐπήρειάν μας εὐρισκομένους νὰ μανθάνωμεν νὰ μὴ κάνουν τίποτε τέτοιο. Διότι τοῦτο δὲν μᾶς καθιστᾷ ἀνευθύνους, ἀλλὰ προκαλεῖ μεγαλυτέραν καταδίκην. Διότι ἐκεῖνοι τολμοῦν νὰ ἀδικήσουν διὰ νὰ εἶναι ἄρεστοὶ εἰς ἡμᾶς καὶ χάνουν τὴν σωτηρίαν των, παρασύροντες καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν ἰδικὴν των καταστροφὴν. Ἐὰν ὅμως θέλωμεν νὰ προσέξωμεν καὶ οἱ ἴδιοι θ' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς προερχομένην καταστροφὴν των, καὶ θὰ προφυλάξωμεν καὶ ἐκείνους ἀπὸ τὴν κακὴν αὐτὴν ἐνέργειαν. Καὶ μὴ μοῦ λέγῃς ἐκεῖνα τὰ ψυχρὰ λόγια· Ἐνὲν μὲ ἐνδιαφέρει καθόλου'. Μήπως ἐγὼ ἔκλεψα; Δὲν γνωρίζω τίποτε. Ἄλλος τὸ ἔκανε, ἐγὼ δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἀδικίαν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφασις. Ἐὰν θέλῃς νὰ ἀποδείξῃς, ὅτι δὲν συμμετεῖχες εἰς τὴν ἀδικίαν καὶ δὲν συνέπραξες καὶ δὲν ἔγινες συνεργάτης τῆς πλεονεξίας, διόρθωσε αὐτὸ ποῦ ἔγινε, παρηγόρησε τὸν ἀδικημένον καὶ ἀπόδωσε τὰ ὅσα τοῦ ἠρπάγησαν. Διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν καὶ θὰ ἀποδώσῃ τὸ χρέος εἰς τὸν ἀδικηθέντα, ἀφοῦ θὰ δείξῃς, ὅτι, ὅσα ἔγιναν, δὲν ἔγιναν ἐπειδὴ τὸ ἤθελες. Καὶ παρηγορῶν τὸν πτωχόν, δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃς νὰ καταβληθῇ ἀπὸ τὴν λύπην, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῇ μὲ τὴν κλοπὴν.

«Νὰ μὴ ὑπάρχη», λέγει, «μεταξύ μας διαμάχη καὶ με-

τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, οὗτοι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Εἶδες πραΰτητα; εἶδες ἐπιείκεια; Ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς, ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολήν. Πῶς οὖν τὰ τῆς μάχης λύσιν λάβῃ καὶ σθε-
 5 σθῆ τὰ τῆς φιλονεικίας; «Ἴδου πᾶσα ἡ γῆ», φησὶν, «ἐναντίον σου ἐστί. Διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ. Εἰ σὺ εἰς ἀριστερά, ἐγὼ εἰς δεξιὰ· εἰ δὲ σὺ εἰς δεξιὰ, ἐγὼ εἰς ἀριστερά». Σκόπει τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἐπίτασιν. Πρὸ δὲ τούτων ἐννόει μοι, ἀγαπητέ, ὅση τοῦ
 10 πλούτου ἢ λύμῃ καὶ τῆς περιουσίας τῆς πολλῆς ἢ διαφορὰ. Ἠδῆξήθη τὰ ποίμνια, προσεγένετο πλοῦτος πολὺς καὶ εὐθέως διακόπεται ἡ ὁμόνοια· καὶ ἔνθα ἦν ἡ εἰρήνη καὶ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγάπης ἐκεῖ μάχη καὶ φιλονεικία. Ὅπου γὰρ τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν, ἐκεῖ πᾶσα μάχης ἰδέα καὶ φιλονεικίας ὑ-
 15 πόθεσις· ἔνθα δὲ τοῦτο μὴ ἦ, τὰ τῆς ὁμονομίας καὶ τὰ τῆς εἰρήνης μετὰ πάσης ἀκριθείας πολιτεύεται.

Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τί φησὶν ὁ μακάριος Λουκᾶς περὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς τῆ πίστει προσείοντων. («Ἦν», φησὶ, «πάντων ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία· οὐκ ἐπειδὴ ψυχὴν μίαν εἶχον
 20 πάντες (πῶς γὰρ ἐν διαφόροις σώμασιν ὄντες;), ἀλλὰ τὴν ἐπιτεταμένην ὁμόνοιαν ἡμῶν δείκνυσι. Καὶ εἰ μὴ σφόδρα μακροθύμως τις ἦν ὁ δίκαιος καὶ φιλοσοφεῖν εἰδώς, καὶ ἐχαλέπηγεν ἂν καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· τίς ἢ ἰσοαύτη παροιμία; Ὅλως γὰρ ἐτιμησαν οἱ προσήκοντές σοι διαῖραι στόμα πρὸς
 25 τοὺς ἐμοὶ διαφέροντας; καὶ οὐκ ἐνενόησαν, ὅσον τὸ μέσον ἐστὶ μετὰ ἡμῶν; Πόθεν γὰρ σοι τὰ τῆς εὐπορίας ταύτης γεγένηται; οὐκ ἐκ τῆς ἐμῆς κηδεμονίας; Τίς δέ σε εἰς ἄνθρωπος ὀφθῆναι πεποίηκεν; οὐκ ἐγὼ ἀντὶ πάντων σοι γεγονώς καὶ τὴν πατρὸς σοι χρεῖαν διὰ πάντων ἐπιδειξά-
 30 μενος; Ταύτας μοι τὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδως τῆς πολλῆς περὶ

ταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, διότι εἴμεθα ἀδελφοί». Εἶδες πραότητα; Εἶδες καλὴν διάθεσιν; Διὰ τὴν μάθησιν τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ εὐσέβειαν, ἄκουσε καὶ τὰ ἐπόμενα. Πῶς λοιπὸν θὰ λυθῆ ἢ διαμάχη καὶ πῶς θὰ ἐξαλειφθῆ ἢ φιλονεικία; «Νά», λέγει, «ὀλόκληρος ἡ χώρα εὐρίσκεται ἐνώπιόν σου. Ἄς χωρίσωμεν. Ἐὰν ὑπάγῃς ἐσὺ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω πρὸς τὰ δεξιὰ. Ἐὰν σὺ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐγὼ πρὸς τὰ ἀριστερά»*. Πρόσεξε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου καὶ τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης του. Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ σκέψου, ἀγαπητέ, πόση εἶναι ἡ ζημία τοῦ πλούτου καὶ πόσην φιλονεικίαν προκαλοῦν τὰ πολλὰ ἀγαθὰ. Ἡὕξθησαν τὰ ποίμνια, προσετέθη πολὺς πλοῦτος, καὶ ἀμέσως διακόπτεται ἡ ὁμόνοια, καὶ ὅπου ὑπῆρχεν ἡ εἰρήνη καὶ ὁ δεσμός τῆς ἀγάπης, ἐκεῖ γεννᾶται ἡ διαμάχη καὶ ἡ φιλονεικία. Διότι ὅπου ὑπάρχει τὸ ἰδικόν μου καὶ τὸ ἰδικόν σου, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ τὸ μικρόβιον τῆς διαμάχης καὶ ἡ αἰτία τῆς φιλονεικίας. Ὅπου ὅμως λείπει τοῦτο, βασιλεύει ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ εἰρήνη μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν.

Καὶ διὰ τὴν μάθησιν καλῶς, ἄκουσε τί λέγει ὁ μακάριος Λουκᾶς δι' αὐτούς, πού προσήρχοντο εἰς τὴν πίστιν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. «Εἶχον», λέγει, «ὄλοι μίαν καρδίαν καὶ μίαν ψυχὴν»· ὅχι ἐπειδὴ εἶχον ὄλοι μίαν ψυχὴν (διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, ἀφοῦ εἶχον διαφορετικὰ σώματα;), ἀλλὰ μᾶς φανερώνει τὴν πολὺ μεγάλην ὁμόνοιαν. Καὶ ἐὰν δὲν ἦτο ὁ δίκαιος πολὺ μακρόθυμος καὶ δὲν ἐγνώριζε νὰ φιλοσοφῆ ἴσως καὶ νὰ ἐστενοχωρεῖτο καὶ νὰ τοῦ ἔλεγε· Τί παραφροσύνη εἶναι αὐτή; Ἐτόλμησαν οἱ ἰδικοί σου ἄνθρωποι νὰ ἀνοίξουν τὸ στόμα των πρὸς τοὺς ἰδικούς μου, ἐπειδὴ εἶχον κάποιαν διαφορὰν; καὶ δὲν ἐσκέφθησαν, ποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ μας; Ἄπὸ ποῦ προέρχεται αὐτὴ ἡ εὐπορία σου; δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰδικόν μου τὸ ἐνδιαφέρον; Ποῖος σὲ ἔκανε γνωστὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους; δὲν σὲ ἔκανα ἐγὼ καὶ δὲν ἤμουν πάντοτε δι' ἐσένα ὡσὰν πατέρας σου; Αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν μου ἀποδίδεις διὰ τὴν πολλὴν φροντίδα μου δι' ἐσένα; Μὲ

σὲ θεραπείας; Ταῦτα ἐλπίζων πανταχοῦ σε μετ' ἐμοῦ περιή-
 γον; Ἔστω, οὐδὲν τῶν ὑπεργμένων σοι παρ' ἐμοῦ εἰς ἔν-
 νοιαν ἔλαβες· κἄν μου γοῦν τὸ γῆρας αἰδεσθῆναί σε οὐκ
 ἐχρῆν καὶ τιμῆσαι τὰς πολιὰς τὰς ἐμάς; Ἀλλὰ περιεΐδες
 5 τοὺς ποιμένας τοὺς σοὺς ἐμπαροinouντας τοῖς ἐμοῖς ποιμέ-
 σιν, οὐκ εἰδὼς ὅτι ὡσπερ ἡ εἰς ἐκείνους ὕβρις εἰς ἐμὲ
 διαβαίνει, οὕτω καὶ ἡ ἐκείνων προπέτεια εἰς μὲ τὴν ἀνα-
 φορὰν ἔχει.

4. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ὁ δίκαιος οὔτε εἰς διάνοιαν
 10 λαβεῖν κατεδέξατο, ἀλλὰ πάντα τοιοῦτον λογισμὸν ἀπωσάμε-
 νος, ἐνὸς γίνεται μόνου, ὅπως καὶ τὴν μέλλουσαν ἐξάπιε-
 σθαι φιλονεικίαν κατασβέση καὶ τὸν χωρισμὸν ἀλύπως ἐπι-
 νοήσας πάσης ταραχῆς ἐκτὸς ποιήσῃ τὴν οἰκίαν. Οὐκ ἰδοῦ,
 φησί, πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου ἐστί; Διαχωρίσθητι ἀπ' ἐ-
 15 μοῦ· εἰ σὺ εἰς δεξιὰ, ἐγὼ εἰς ἀριστερά· εἰ δὲ σὺ εἰς ἀρι-
 στερά, ἐγὼ εἰς δεξιὰ. Ὅρα τὴν ἐπιείκειαν τοῦ δικαίου.
 Δεικνὺς γὰρ αὐτῷ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐχ ἐκὼν τοῦτο
 ποιεῖ, οὐδὲ βουλόμενος αὐτὸν χωρισθῆναι, ἀλλὰ διὰ τὴν
 τῆς φιλονεικίας ἀνάγκην, καὶ ὥστε μὴ διηνεκῆ τὸν πόλεμον
 20 εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ, σκόπει πῶς διὰ τῶν λόγων καταπραῦνει
 αὐτοῦ τὴν φλεγμονὴν καὶ αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν δίδωσι
 τῆς ἐκλογῆς καὶ προτίθησιν αὐτῷ τὴν γῆν ἅπασαν, καὶ φη-
 σιν· Οὐκ ἰδοῦ πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου; Ἦν ἂν βούλλῃ,
 ἐλοῦ, κἀγὼ ἐκείνην καταδέξομαι μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς,
 25 ἦν ἂν αὐτὸς καταλίπῃς.

Μεγάλη τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία. Λιὰ πάντων ἀνεπι-
 χθῆς βούλεται γενέσθαι τῷ ἀδελφιδῷ. Ἐπειδὴ γάρ, φησὶν,
 ὅπερ οὐκ ἐβουλόμην, τοῦτο γίνεται, καὶ ἵνα τὰ τῆς φιλονει-
 κίας πανθῆ, τὸν χωρισμὸν ἀνάγκη συμβῆναι διὰ τοῦτό σε
 30 κύριον καθίστημι τῆς αἰρέσεως καὶ τὴν ἐξουσίαν σοι πᾶσαν
 δίδωμι, ἵνα ἦν ἂν νομίσης εἶναι τιμιωτέραν γῆν, ἐκείνην
 ἐλόμενος, τὴν λοιπὴν ἐμοὶ καταλίπῃς. Ἔρα ἂν τοῦτο ποιῆ-

αὐτὰς τὰς ἐλπίδας σὲ εἶχον παντοῦ μαζί μου; Ἔστω ὅτι δὲν ἔλαβες ὑπ' ὄψιν σου τὰ ὅσα ἀπέκτησες ἐξ αἰτίας μου· δὲν θὰ ἔπρεπεν ὅμως νὰ σεβασθῆς τὰ γεράματά μου καὶ νὰ τιμήσης τὰ ἄσπρα σου μαλλιά; Ἄλλὰ σὺ ἔφησες τοὺς ποιμένας σου νὰ προσβάλουν τοὺς ἰδικούς μου, χωρὶς νὰ ἔκῃς ὑπ' ὄψιν σου, ὅτι, ὅπως ἢ πρὸς ἐκείνους ὕβρις μεταβαίνει εἰς ἐμέ, ἔτσι καὶ ἡ αὐθάδεια αὐτῶν μεταβαίνει καὶ εἰς ἐσένα.

4. Ὅμως δὲν κατεδέχθη οὔτε νὰ σκεφθῆ τίποτε ἀπ' αὐτὰ ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἀφοῦ ἔδωξε κάθε παρομοίαν σκέψιν, δι' ἓν μόνον φροντίζει, πῶς δηλαδὴ καὶ νὰ κατασβέση τὴν φιλονεικίαν πού πρόκειται ν' ἀνάψῃ καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν οἰκίαν του ἀπὸ κάθε ταραχὴν, ἀφοῦ ἐπιτύχῃ χωρισμὸν χωρὶς λύπην. Ἴδου λέγει δὲν εἶναι ἐνώπιόν σου ὀλόκληρη ἡ χώρα; Ἄς χωρισθῶμεν. Ἐὰν σὺ ὑπάγῃς πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐγὼ θὰ ὑπάγω πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐὰν δὲ ἐσὺ ὑπάγῃς πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω πρὸς τὰ δεξιὰ. Πρόσεχε τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ δικαίου. Διότι μὲ τὸ νὰ δεικνύῃ εἰς αὐτὸν εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅτι δὲν κάνει τοῦτο μὲ τὴν θέλησίν του, οὔτε ἐπειδὴ θέλει νὰ χωρισθοῦν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς φιλονεικίας καὶ διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διαρκὴς διαμάχη εἰς τὴν οἰκίαν του, πρόσεξε, μὲ ποῖον τρόπον ἀπαλύνει τὸν πόνον του μὲ αὐτὰ πού λέγει καὶ δίδει εἰς αὐτὸν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ παρουσιάζει ὀλόκληρον τὴν χώραν καὶ λέγει· Δὲν εἶναι ἐνώπιόν σου ὀλόκληρη ἡ χώρα; Αὐτὸ τὸ μέρος πού θέλει διάλεξέ το, καὶ ἐγὼ θὰ δεχθῶ μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν τὸ ἄλλο, πού σὺ θὰ ἀφήσης.

Μεγάλῃ εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ δικαίου. Ἐπιθυμεῖ μὲ τὸ κάθε τι νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τὸν ἀνεψιὸν του. Ἐπειδὴ, λέγει, γίνεται αὐτὸ πού δὲν ἠθελον καὶ διὰ νὰ παύσῃ ἡ διαμάχη, εἶναι ἀνάγκη νὰ χωρισθῶμεν. Διὰ τοῦτο σοῦ δίδω τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς καὶ σοῦ δίδω ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ἀφοῦ διαλέξῃς, διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, τὸ μέρος ἐκεῖνο πού θὰ νομίσης ὅτι εἶναι εὐφορώτερον, νὰ ἀφήσης εἰς ἐμὲ τὸ ἄλλο. Ἄρά γε θὰ κατεδέχετο κανεὶς νὰ κἀνῃ πρὸς συνο-

σαί ποιέ τις καιεδέξατο πρὸς ὁμήλικα ἀδελφόν, ὅπερ ὁ
 πατριάρχης πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν ἐπεδείξατο; Εἰ γὰρ και
 αὐτὸς προλαβὼν τὴν ἐκλογὴν ποιησάμενος και τὰ πρωτεῖα
 λαβὼν παρεχώρησεν ἐκείνῳ τὰ ὑπολειφθέντα, οὐχὶ και
 5 οὕτω μέγα ἦν τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον; Ἀλλ' ὅμως βουλό-
 μενος και τῆς ἀρετῆς δεῖξαι τὴν ὑπερβολὴν και τοῦ νέου
 τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπληῆσαι, ὥστε μηδεμίαν ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ
 γενέσθαι λύπης ἀφορμὴν, αὐτῷ προθεῖς ἅπασαν τὴν ἐξου-
 σίαν, φησί· «Ἴδού πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου διαχωρίσθητι
 10 ἀπ' ἐμοῦ, και οἶαν ἂν θούλη ἐλοῦ». Δέον τοίνυν τὸν ἀδελ-
 φιδοῦν ισοσότης ἐπιεικείας πειραθέντα ἀντιτιμῆσαι τὸν
 πατριάρχην, και μᾶλλον αὐτὸν αὐτῷ παραχωρῆσαι τῆς πί-
 ρέσεως τὴν ἐκλογὴν. Εἰώθαμεν γάρ πως ἅπαντες οἱ ἄνθρω-
 ποι, ἐπειδὴν ἀντιτείνοντι μὲν ἴδωμεν τοὺς μέλλοντας πρὸς
 15 ἡμᾶς τι διερευνησθαι και φιλονεικοῦντας τοῖς πρωτεῖοις
 ἐπιπηδᾶν, μὴ ἀνέχεσθαι ἐλατιοῦσθαι, μηδὲ ἐνδιδόναι αὐτοῖς·
 θιαν δὲ παραχωροῦντας θεασώμεθα και καθυφειμένοις ρή-
 μασι τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν ἡμῖν ἐπιτρέποντας, ὥσπερ αἰδού-
 μενοι τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν και τῆς φιλονεικίας ἀφιστάμεθα
 20 και πάλιν ἀντιστρέφοντες πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν παραχωροῦ-
 μεν, κἄν ἐλάτιων εἶναι δοκῆ ὁ πρὸς ἡμᾶς διερευνώμενος.
 Ὁφείλων τοίνυν και ὁ Λῶτι ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τοῦτο δια-
 πράξασθαι, καθάπερ νεοσιός, και ὑπὸ τῆς τοῦ πλείονος ἐπι-
 θυμίας ἐξελκόμενος, τοῖς πρωτεῖοις ἐπιπηδᾷ, ὡς ἐνόμιζε,
 25 και τὴν ἐκλογὴν ποιεῖται.

«Και ἐπάρας», φησί, «Λῶτι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, εἶδε
 πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, θι πᾶσα ἦν ποιιζομένη
 πρὸ τοῦ καταστρέφαι τὸν Θεὸν Σδόδομα και Γόμορρα ὡς
 ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, και ὡς ἡ γῆ Αἰγύπτου, ἕως ἐλθεῖν
 30 εἰς Ζόγορα. Και ἐξελέξατο ἐναντῷ Λῶτι πᾶσαν τὴν περί-
 χωρον τοῦ Ἰορδάνου, και ἀπῆρε Λῶτι ἀπὸ ἀνατολῶν, και

μίληκον ἀδελφὸν αὐτὸ πού ἔκανεν ὁ παιριάρχης πρὸς τὸν ἀνεψιόν; Διότι ἐὰν αὐτὸς ἔκαμνε πρῶτος τὴν ἐκλογὴν καί, ἀφοῦ ἔπαιρνε τὰ καλύτερα μέρη, ἄφηνεν εἰς ἐκεῖνον τὰ ὑπόλοιπα, δὲν θὰ ἦτο καὶ ἔτσι μεγάλη ἡ ἐνέργειά του; Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἤθελε καὶ νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νέου, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία ἀφορμὴ στενοχωρίας ἀπὸ τὸν χωρισμόν, παραχωρῶν εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν πρωτοβουλίαν, λέγει· «Νά, ὀλόκληρος ἡ χώρα εἶναι ἔμπροσθέν σου. Ἄς χωρισθοῦμεν, καὶ διάλεξε, ὅποιο μέρος θέλεις. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ ἀνεψιός, ἀφοῦ ἔτυχε τόσον μεγάλης ἐπιεικειᾶς, ν' ἀποδώσῃ τὴν τιμὴν εἰς τὸν πατριάρχην καὶ μᾶλλον αὐτὸς ἔπρεπε νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς. Συνηθίζομεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, κατὰ κάποιον τρόπον, ὅταν ἴδωμεν, ὅτι δυσανασχετοῦν ἐκεῖνοι, πού πρόκειται νὰ διεκδικήσουν κάτι μαζί μας καὶ νὰ φιλονεικοῦν διὰ νὰ λάβουν τὰ πρωτεῖα, νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ ἀδικηθῶμεν, οὔτε νὰ ἐνδίδωμεν εἰς αὐτούς. Ὅταν ὅμως ἴδωμεν, ὅτι παραχωροῦν εἰς ἡμᾶς τὰ πρωτεῖα καὶ μᾶς δίδουν τὴν πρωτοβουλίαν με λόγους πλήρεις ταπεινοφροσύνης, ὡσὰν νὰ αἰσθανώμεθα ἐντροπὴν διὰ τὴν πολλὴν ἐπιείκειάν των, καὶ τὴν φιλονεικίαν ἐγκαταλείπομεν, καὶ ἀνταποδίδοντες τὴν τιμὴν παραχωροῦμεν τὴν πρωτοβουλίαν, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται, ὅτι εἶναι κατώτερος σὺτός, ὁ ὁποῖος ἔχει διαφορὰς με ἡμᾶς. Ὅφειλὼν λοιπὸν καὶ ὁ Λῶτ, νὰ κἀνῃ αὐτὸ εἰς τὸν Πατριάρχην, ὡσὰν νέος πού ἦτο, κυριευμένος ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχῃ περισσότερα, ἐφορμᾷ νὰ λάβῃ τὰ πρωτεῖα, ὅπως ἐνόμιζε, καὶ διαλέγει.

«Καὶ ὁ Λῶτ», λέγει, «ἀφοῦ ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμούς του, εἶδεν ὀλόκληρον τὸν τόπον γύρω ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, διότι ἦτο ποτιζομένη πρὶν ὁ Θεὸς καταστρέψῃ τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα, μέχρι τῆς Ζογόρα, ὅπως ὁ Παράδεισος τοῦ Θεοῦ καὶ ὅπως ἡ Αἴγυπτος. Καὶ ὁ Λῶτ ἐδιάλεξε τὴν χώραν γύρω ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην καὶ μετέβη πρὸς ἀνατιολάς. Ἔτσι

διεχωρίσθησαν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». Εἶδες τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν, ὅπως οὐ συνεχώρησεν οὐδὲ θλασιῆσαι τὴν ρίζαν τῆς κακίας, ἀλλ' εὐθέως καὶ τὰ μέλλοντα φύεσθαι κείθεν ἐξέειπε καὶ ἠφάνισε, πολλῇ τῇ
 5 ἐπιεικείᾳ χρησάμενος, καὶ δι' ἀρετὴν τῶν ἄλλων ὑπεροψίαν ἄφαιτον ἐπιδειξάμενος, καὶ δεικνύς ἅπασιν ὅπως πάσης αὐτῷ περιουσίας προτιμιότερα τυγχάνει ἢ εἰρήνη καὶ τὸ φιλονεικίας ἀηλλάχθαι; Ἴνα γὰρ μή τις καταγνῶ τοῦ δικαίου ὡς ἀγνώμονος γενομένου περὶ τὸν Λῶι, καὶ δι
 10 οἴκοθεν αὐτὸν ἀνασιήσας, καὶ ἀγαγὼν ἐπὶ τῆς ἀλλοιρίας, ἐκβάλλει τῆς οἰκίας, μηδὲ νομίση τις ἀπεχθείας αὐτὸν ἔνεκεν ταῦτα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν ἅπαντες, ὅτι εἰρήνης ἀντεχόμενος ταῦτα ποιεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτῷ παρεχώρησε, καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκείνου ἐλομένου οὐκ ἔδυσχέ-
 15 ραεν, ἵνα πάντες εἰδέναι ἔχωμεν τῆς τοῦ δικαίου γνώμης τὸ φιλάγαθον, καὶ τῆς εἰρηρικῆς αὐτοῦ ψυχῆς τὸν σκοπόν.

Ἄλλως δὲ καὶ ἕτερόν τι μυστήριον ἦν προοικονομούμενον, ὥστε πολλὰ καὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸν Λῶι διὰ τῶν πραγμάτων παιδευθῆναι, ὡς οὐ δεόντως τὴν ἐκλογὴν ἐ-
 20 ποιήσαιο, καὶ τοὺς ἐν Σοδόμοις μαθεῖν τοῦ Λῶι τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ χωρισμοῦ γενομένου, τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς τὸν παιριάρχην γεγεννημένην εἰς ἔργον ἐκβῆναι τὴν λέγουσαν «Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην»· καὶ ταῦτα κατὰ μικρὸν προϊόντες ὀφόμεθα, τῆς θείας Γραφῆς
 25 ἡμῖν ἅπαντα κατὰδηλα ποιούσης. «Καὶ Ἄβραμ», φησί, «παρώκησεν ἐν γῆ Χαναάν· Λῶι δὲ κατώκησεν ἐν πόλει τῶν περιχώρων καὶ ἐσκήνωσεν ἐν Σοδόμοις. Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα». Ὅρθως τὸν Λῶι πρὸς τὴν τῆς γῆς φύσιν μόνον
 30 ἀπιδόντα καὶ οὐ σκοπούμενον τῶν ἐνοικούντων τὴν πονηρίαν; Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, γῆς ἐπιτηδειότης καὶ καρ-

10. Γεν. 13, 10-11.

11. Γεν. 13, 12-13.

ἐχωρίσθησαν μεταξύ των ὁ ἕνας ἀδελφὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον»¹⁰. Εἶδες τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, πῶς δὲν ἐπέ-
 τρεψεν οὔτε νὰ βλαστήσῃ ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἀμέσως
 ἔκοψε καὶ ἐξηφάνισεν αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ φυτρώσουν,
 ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησε πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ ἐπέδειξεν ἀ-
 ρετὴν εἰς τὴν ἄπειρον ὑπεροψίαν τῶν ἄλλων καὶ μὲ τὸ νὰ
 δεικνύῃ εἰς ὅλους, ὅτι δι' αὐτὸν ἀπὸ κάθε περιουσίαν προ-
 τιμοτέρα εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν φιλονει-
 κίαν; Διὰ νὰ μὴ κατηγορήσῃ λοιπὸν κανεὶς τὸν δίκαιον, ὅτι
 ἦτο ἀγνώμων πρὸς τὸν Λῶτ καὶ ὅτι, ἀφοῦ τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ
 τὸν οἶκον του καὶ τὸν ἔφερεν εἰς ξένην χώραν, τὸν ἐκδιώ-
 κει τώρα ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, καὶ οὔτε νὰ νομίσῃ κανεὶς,
 ὅτι κάνει αὐτὰ ἀπὸ ἐχθρότητα, ἀλλὰ νὰ μάθωμεν ὅλοι, ὅτι
 κάνει αὐτὰ ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν καὶ δὲν ἐδυσανα-
 σχέτησεν, ὅταν ἐκεῖνος ἐπροτίμησε τὰ πρωτεῖα, διὰ νὰ ἡμπο-
 ρέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν ὅλοι τὴν καλοκάγαθον διάθεσιν τοῦ
 δικαίου καὶ τὸν σκοπὸν τῆς φιλειρηνικῆς ψυχῆς του.

Ἄλλωστε καὶ κάποιο ἄλλο μυστήριον οἰκονομεῖται,
 ὥστε νὰ γίνουιν πολλὰ κατὰ τὸ παράδειγμα του καὶ ὁ Λῶτ
 νὰ μάθῃ ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἔκανε, ὅπως ἔπρεπε,
 τὴν ἐκλογὴν, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων νὰ μάθουν τὴν
 ἀρετὴν τοῦ Λῶτ, καί, ἀφοῦ ἔγινεν ὁ χωρισμὸς, νὰ πραγμα-
 τοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς τὸν πατριάρχην, ἡ ὁποία ἔλεγεν·
 «Εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν
 αὐτήν». Καὶ προχωροῦντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τὰ ἴδω-
 μεν αὐτὰ διότι ἡ ἁγία Γραφή μᾶς τὰ φανερώνει ὅλα. «Καὶ
 ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ἤλθε καὶ κατώκησεν εἰς τὴν γῆν Χαναάν,
 ὁ δὲ Λῶτ εἰς κάποιαν πόλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ κατε-
 σκῆνωσεν εἰς τὰ Σόδομα. Οἱ δὲ ἄνθρωποι τῶν Σοδόμων ἦ-
 σαν πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»¹¹. Βλέπεις
 ὅτι ὁ Λῶτ ἐπρόσεξε μόνον τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ δὲν
 ἐσκέφθη τὴν κακίαν τῶν κατοίκων; Διότι ποῖον εἶναι τὸ
 ὄφελος, εἰπέ μου, ἀπὸ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὴν

διεχωρίσθησαν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». Εἶδες τῆς
 ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν, ὅπως οὐ συνεχώρησεν
 οὐδὲ βλασιῆσαι τὴν ρίζαν τῆς κακίας, ἀλλ' εὐθέως καὶ τὰ
 μέλλοντα φύεσθαι κείωνθεν ἐξέειμε καὶ ἠφάνισε, πολλῇ τῇ
 5 ἐπεικειά χρησάμενος, καὶ δι' ἀρετὴν τῶν ἄλλων ὑπερο-
 ψίαν ἄφαιον ἐπιδειξάμενος, καὶ δεικνῆς ἅπασιν ὅπως πά-
 σης αὐτῷ περιουσίας προτιμότερα τυγχάνει ἢ εἰρήνη καὶ
 τὸ φιλονεικίας ἀπηλλάχθαι; Ἴνα γὰρ μή τις καταγνῶ τοῦ
 δικαίου ὡς ἀγνώμονος γενομένου περὶ τὸν Λῶι, καὶ δι
 10 οἴκοθεν αὐτὸν ἀνασιήσας, καὶ ἀγαγὼν ἐπὶ τῆς ἀλλοιρίας,
 ἐκθάλλει τῆς οἰκίας, μηδὲ νομίση τις ἀπεχθείας αὐτὸν ἔνε-
 κεν ταῦτα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν ἅπαντες, ὅτι εἰρήνης
 ἀντεχόμενος ταῦτα ποιεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτῷ
 παρεχώρησε, καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκείνου ἐλομένου οὐκ ἔδυσχέ-
 15 ρανεν, ἵνα πάντες εἰδέναί ἔχωμεν τῆς τοῦ δικαίου γνώμης
 τὸ φιλάγαθον, καὶ τῆς εἰρηρικῆς αὐτοῦ ψυχῆς τὸν σκοπόν.
 Ἄλλως δὲ καὶ ἕτερόν τι μυστήριον ἦν προσοικονομούμε-
 νον, ὥστε πολλὰ καὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸν Λῶι διὰ τῶν
 πραγμάτων παιδευθῆναι, ὡς οὐ δεόντως τὴν ἐκλογὴν ἐ-
 20 ποιήσατο, καὶ τοὺς ἐν Σοδόμοις μαθεῖν τοῦ Λῶι τὴν ἀρε-
 τήν, καὶ τοῦ χωρισμοῦ γενομένου, τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς
 τὸν πατριάρχη γεγεννημένην εἰς ἔργον ἐκβῆναι τὴν λέγου-
 σαν «Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην» καὶ
 ταῦτα κατὰ μικρὸν προϊόντες ὀφόμεθα, τῆς θείας Γραφῆς
 25 ἡμῖν ἅπαντα κατὰδηλα ποιούσης. «Καὶ Ἄβραμ», φησί, «παρώ-
 κησεν ἐν γῆ Χαναάν Λῶι δὲ κατώκησεν ἐν πόλει τῶν
 περιχώρων καὶ ἐσκήνωσεν ἐν Σοδόμοις. Οἱ δὲ ἄνθρωποι
 οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ
 σφόδρα». Ὅρας τὸν Λῶι πρὸς τὴν τῆς γῆς φύσιν μόνον
 30 ἀπιδόνα καὶ οὐ σκοπούμενον τῶν ἐνοικούντων τὴν πονη-
 ρίαν; Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, γῆς ἐπιτηδειότης καὶ καρ-

10. Γεν. 13, 10-11.

11. Γεν. 13, 12-13.

ἐχωρίσθησαν μεταξύ των ὁ ἕνας ἀδελφὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον»¹⁰. Εἶδες τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, πῶς δὲν ἐπέ-
 τρεψεν οὔτε νὰ βλαστήσῃ ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἀμέσως
 ἔκοψε καὶ ἐξηφάνισεν αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ φυτρῶσουν,
 ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησε πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ ἐπέδειξεν ἀ-
 ρετὴν εἰς τὴν ἄπειρον ὑπεροψίαν τῶν ἄλλων καὶ μὲ τὸ νὰ
 δεικνύῃ εἰς ὅλους, ὅτι δι' αὐτὸν ἀπὸ κάθε περιουσίαν προ-
 τιμοτέρα εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν φιλονει-
 κίαν; Διὰ νὰ μὴ κατηγορήσῃ λοιπὸν κανεὶς τὸν δίκαιον, ὅτι
 ἤτο ἀγνώμων πρὸς τὸν Λῶτ καὶ ὅτι, ἀφοῦ τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ
 τὸν οἶκον του καὶ τὸν ἔφερεν εἰς ξένην χώραν, τὸν ἐκδιώ-
 κει τώρα ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, καὶ οὔτε νὰ νομίσῃ κανεὶς,
 ὅτι κάνει αὐτὰ ἀπὸ ἐχθρότητα, ἀλλὰ νὰ μάθωμεν ὅλοι, ὅτι
 κάνει αὐτὰ ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν καὶ δὲν ἐδυσανα-
 σχέτησεν, ὅταν ἐκεῖνος ἐπροτίμησε τὰ πρωτεῖα, διὰ νὰ ἡμπο-
 ρέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν ὅλοι τὴν καλοκάγαθον διάθεσιν τοῦ
 δικαίου καὶ τὸν σκοπὸν τῆς φιλειρηνικῆς ψυχῆς του.

Ἄλλωστε καὶ κάποιο ἄλλο μυστήριον οἰκονομεῖται,
 ὥστε νὰ γίνουιν πολλὰ κατὰ τὸ παράδειγμά του καὶ ὁ Λῶτ
 νὰ μάθῃ ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἔκανε, ὅπως ἔπρεπε,
 τὴν ἐκλογὴν, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων νὰ μάθουιν τὴν
 ἀρετὴν τοῦ Λῶτ, καί, ἀφοῦ ἔγινεν ὁ χωρισμὸς, νὰ πραγμα-
 τοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς τὸν πατριάρχην, ἡ ὁποία ἔλεγεν·
 «Εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν
 αὐτὴν». Καὶ προχωροῦντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τὰ ἴδω-
 μεν αὐτὰ διότι ἡ ἀγία Γραφή μᾶς τὰ φανερῶνει ὅλα. «Καὶ
 ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ἤλθε καὶ κατώκησεν εἰς τὴν γῆν Χαναάν,
 ὁ δὲ Λῶτ εἰς κάποιαν πόλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ κατε-
 σκῆνησεν εἰς τὰ Σόδομα. Οἱ δὲ ἄνθρωποι τῶν Σοδόμων ἤ-
 σαν πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»¹¹. Βλέπεις
 ὅτι ὁ Λῶτ ἐπρόσεξε μόνον τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ δὲν
 ἐσκέφθη τὴν κακίαν τῶν κατοίκων; Διότι ποῖον εἶναι τὸ
 ὄφελος, εἶπέ μου, ἀπὸ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὴν

πῶν εὐφορίαν, διὰν οἱ ἐνοικοῦντες ὡς μοχθηροὶ τὸν τρόπον; Τί δὲ θλάβος ἀπ' ἐρημίας ἂν γένοιτο καὶ γῆς φανλοιατίας, διὰν οἱ ἐνοικοῦντες ὡς ἐπιεικέστεροι; Τὸ γὰρ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἢ τῶν ἐνοικούντων ἐστὶν εὐγνωμοσύνη. Ἄλλ' 5 ὁ Ἀὐτὸς πρὸς ἓν μόνον εἶδε, τῆς γῆς τὴν εὐφορίαν. Διὰ τοῦτο ἡ Γραφή σημαίνει ἡμῖν βουλομένη τῶν ἀτιόθι οἰκούντων τὴν πονηρίαν, φησί· «Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα». Οὐ μόνον, φησί, «Πονηροί», ἀλλὰ «Καὶ ἁμαρτωλοί», καὶ οὐχ ἁπλῶς «Ἀμαρτωλοί», ἀλλὰ καὶ «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ», τοῦτ' 10 ἔστι, πολλῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἀτιῶν ἢ ἐπίτασις καὶ ὑπερβάλλουσα ἀτιῶν ἢ πονηρία· δι' ἃ καὶ ἐπήγαγεν, «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα».

Εἶδες κακίας μέγεθος; εἶδες ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ τοῖς 15 πρωτείσις ἐπιπηδᾶν καὶ μὴ τὸ συμφέρον σκοπεῖν; εἶδες ὅσον ἐστὶν ἐπιείκεια καὶ τὸ τῶν πρωτείων παραχωρεῖν καὶ ἐλατιοῦσθαι; Ἴδου γὰρ προΐούσης τῆς διδασκαλίας ὁψόμεθα τὸν μὲν τὰ πρῶτα ἐκλεξάμενον, οὐδεμίαν ἐκεῖθεν ὄνησιν προσλαμβάνοντα, τὸν δὲ ἐλάτιον ἐλάμενον, περιφανέστερον 20 καθ' ἑκάστην γινόμενον καὶ διὰ πάντων ἀύξανόμενον αὐτοῦ τὴν εὐπορίαν καὶ πᾶσι περίθλεπτον καθιστάμενον.

5. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺν μῆκος ἐκτείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, μέχρι τούτου σήσαντες τὸν λόγον, εἰς τὴν ἐξῆς ταμιενώμεθα τὰ λειπόμενα, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμᾶς, 25 ὥστε ζηλωσαὶ τὸν παιριόρχην καὶ μηδέποτε τῶν πρωτείων ἐφίεσθαι, ἀλλὰ πείθεσθαι ἰψὸν μακαρίῳ Παύλῳ λέγοντι, «Τῆ τιμῇ ἀλλήλους προσηγούμενον» ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, καὶ σπουδάξιν ἐν ἅσασιν ἐλατιοῦσθαι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ τὰ πρωτεῖα ἔχειν, καθάπερ καὶ ὁ Χριστός φησιν· «Ὁ ταπεινῶν 30 ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται». Τί οὖν ἂν εἴη τούτου ἴσον, διὰν δι'

12. Ρωμ. 12, 10.

13. Λουκᾶ 14, 11.

πλουσίαν καρποφορίαν, όταν οί κάτοικοι εἶναι ἀμαρτωλοί; Ποῖον κακὸν δὲ θὰ προήρχετο ἀπὸ ἔρημον καὶ μὴ εὐφορον γῆν, ὅταν οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι πολὺ ἐνάρετοι; Διότι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν κατοίκων. Ἄλλ' ὁ Λῶτ μόνον ἕνα πρᾶγμα ἐπρόσεξε, τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφή, ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς ἐπισημάνῃ τὴν κακίαν αὐτῶν ποὺ ἐκατοικοῦσαν ἐδῶ, λέγει· «Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν Σοδόμων ἦσαν πολὺ πονηροὶ καὶ ἀμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Δὲν λέγει μόνον «πονηροὶ» ἀλλὰ «καὶ ἀμαρτωλοὶ», καὶ ὄχι ἀπλῶς «ἀμαρτωλοὶ», ἀλλὰ καὶ «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», πρᾶγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι ἦσαν πολλαὶ καὶ μεγάλαί αἱ ἀμαρτίαι των, καὶ ὑπερβολικὴ ἡ πονηρία των. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν, «Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολὺ».

Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς κακίας; εἶδες πόσον κακὸν εἶναι νὰ ἀρπάξῃ κανεὶς τὰ πρωτεῖα καὶ νὰ μὴ φροντίζῃ διὰ τὸ συμφέρον του; εἶδες πόσον καλὸν εἶναι ἡ καλὴ διάθεσις καὶ ἡ παραχώρησις τῶν πρωτείων καὶ ἡ ταπεινώσις; Διότι ἰδοὺ εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας μας θὰ ἴδωμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐδιάλεξε τὰ πρωτεῖα δὲν εἶχε καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτά, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἐπροτίμησε τὰ ὀλιγώτερα καθημερινῶς νὰ γίνεται περισσότερο ἐνδοξος καὶ νὰ αὐξάνῃ ἡ περιουσία του μὲ τὸ κάθε τι καὶ νὰ ἔχῃ φθάσει εἰς περίλαμπρον θέσιν.

5. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν πολὺ τὴν ὁμιλίαν, ἀφοῦ σταματήσωμεν τὸν λόγον ἐδῶ, ἃς κρατήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα διὰ τὴν ἐπομένην, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ μιμηθῆτε τὸν πατριάρχην καὶ νὰ μὴ προσιμᾶτε ποτὲ τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ νὰ ὑπακούετε εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, ποὺ λέγει, «Νὰ προλαμβάνετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον εἰς ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν»¹², ἀποδεικνύομενοι ἀνώτεροι τοῦ ἑαυτοῦ σας, καὶ νὰ φροντίζετε εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ εἴσθε ταπεινοί. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ κατοχὴ τῶν πρωτείων, ὅπως λέγει καὶ ὁ Χριστός· «Αὐτὸς ποὺ ταπεινώνει τὸν ἑαυτόν του, θὰ ὑψωθῇ»¹³. Ποῖον πρᾶγμα λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτό, ὅταν μὲ αὐτὰ ποὺ

ὧν ἐτέροις τῶν προτιείων παραχωροῦμεν, αὐτοὶ μείζονοσ ἀπολαύωμεν τῆσ τιμῆσ, καὶ δι' ὧν ἐτέροουσ προτιμῶμεν, ἐ-
 αυτιδὺσ εἰσ τὴν ἀνωτάτω τιμὴν ἀνάγωμεν;

Τοῦτο τοῖνον, παρακαλῶ, οπουδάζωμεν, ὥσπε μιμεῖσθαι
 5 τοῦ παιριάρχου τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ κατ' ἔχγοσ τούτου
 τοῦ πρὸ τοῦ νόμου τὴν τοιαύτην ἐπιδειξαμένον φιλοσοφίαν
 ἡμεῖσ οἱ ἐν τῇ χάριτι πορευόμεθα. Ταπεινοφροσύνη γὰρ
 ἀληθῶσ αὕτη ἐσίν, ἥνπερ ὁ θαυμασίοσ οὔτιοσ ἀνῆρ ἐπεδεί-
 ξαιτο περὶ τὸν πολὺν αὐτοῦ λειπόμενον, οὐ κατὰ τὸν τῆσ ἀρε-
 10 τῆσ λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὰ ἄλλα
 πάντα. Ἐννόηοον γὰρ διτι ὁ πρεσβύτησ τῶ νέῳ παρεχώρη-
 σε, καὶ ὁ θεῖοσ τῶ ἀδελφιδῶ, καὶ ὁ τοσαύτησ ἀπολαύων παρὰ
 τοῦ Θεοῦ εὐνοίασ τῶ μηδὲν μηδέπω μέγα τι ἐπιδειξαμένῳ·
 καὶ ἄπερ ἐχρῆν ἐκεῖνον εἰπεῖν, ὡσ νέον πρὸσ τὸν πρεσβύ-
 15 τὴν καὶ θεῖον ἐαυτοῦ, ταῦτα ὁ παιριάρχησ πρὸσ τὸν νέον
 ἔλεγε.

Καὶ ἡμεῖσ τοῖνον μὴ περὶ τοὺσ ὑπερβεθηκότιασ ἡμᾶσ,
 ἢ εἰσ τοὺσ ἴοουσ ἡμῖν ινγχάνοντιασ μόνον τὰ τῆσ τιμῆσ ἐπι-
 δειξώμεθα. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἂν εἶη ταπεινοφροσύνη· διαν
 20 γὰρ τισ τὸ ἐξ ἀνάγκησ ὀφειλόμενον ποιῆ, οὐ ταπεινοφροσού-
 νη τοῦτό ἐσιν, ἀλλ' ὀφειλή. Ἡ δὲ ἀληθῆσ ταπεινοφροσύνη,
 διαν τοῖσ ἐλάτιοσιν εἶναι δοκοῦσι παραχωρῶμεν καὶ ἐκεῖ-
 νοουσ προτιμῶμεν τοὺσ πολὺν καταδεεστέροουσ εἶναι νομιζομέ-
 νοουσ. Ἄν δὲ νήφωμεν, οὐδὲ ἐλάτιοσ ἡμῶν εἶναι τινασ
 25 νομίοομεν, ἀλλὰ πάντιασ ἀνθρώποουσ ὑπερβαλννν ἡμᾶσ. Καὶ
 τοῦτο λέγω, οὐ περὶ ἡμῶν τῶν μυριότισ ἀμαρτήμασι θεβα-
 πτιομένων, ἀλλὰ καὶν μυρία τισ ἢ κατορθώματα ἐαυτῶ συνει-
 δῶσ, μὴ τοῦτο δὲ λογίζοιτο καθ' ἐαυτόν, διτι πάντιων ἐσίν

παραχωρούμεν εἰς τοὺς ἄλλους τὰ πρωτεῖα, μὲ αὐτὰ ἀπολαμβάνωμεν ἑμεῖς οἱ ἴδιοι τὴν τιμὴν, καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ ἐκτιμῶμεν τοὺς ἄλλους, μὲ αὐτὰ ἀνυψώνομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὴν ὑψίστην τιμὴν.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν φροντίδα, παρακαλῶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν, ὥστε νὰ μιμούμεθα τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν τὰ ἴχνη αὐτοῦ ποὺ ἔδειξε τέτοιαν φιλοσοφίαν πρὶν ἀκόμη θεσπισθῆ ὁ νόμος, ἑμεῖς ποὺ ζῶμεν ὑπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Πράγματι ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη εἶναι αὐτή, τὴν ὁποίαν ὁ θαυμαστός αὐτὸς ἄνθρωπος ἐπέδειξε πρὸς αὐτόν, ποὺ ὑπελείπετο κατὰ πολὺ ἀπὸ αὐτόν, ὄχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Σκέψου δηλαδῆ, ὅτι ὁ γέρον παρῆλθε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν νέον, ὁ θεὸς εἰς τὸν ἀνεψιόν, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀπελάμβανε τόσῃν εὐνοίαν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς αὐτόν, ποὺ οὐδέποτε ἐπέδειξε τίποτε τὸ σημαντικόν. Καὶ αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ εἰπῆ ἐκεῖνος, ὡς νέος πρὸς τὸν γέροντα καὶ θεῖόν του, αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν νεαρόν.

Ἄς μὴ ἀπονέμωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν τιμὴν μόνον πρὸς αὐτοὺς ποὺ μᾶς περνοῦν εἰς τὴν ἡλικίαν, ἢ εἰς αὐτοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους εἴμεθα συνομήλικοι. Καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο ταπεινοφροσύνη, διότι ὅταν κάποιος κἀνῆ αὐτὸ ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη, αὐτὸ δὲν εἶναι ταπεινοφροσύνη, ἀλλ' ὀφειλή. Ἡ πραγματικὴ ταπεινοφροσύνη εἶναι, ὅταν παραχωροῦμεν τὰ πρωτεῖα εἰς αὐτοὺς ποὺ φαίνονται μικρότεροι καὶ τιμῶμεν ἐκείνους ποὺ φαίνονται κατὰ πολὺ κατώτεροι. Ἐὰν ὅμως εἴμεθα προσεκτικοὶ δὲν θὰ θεωρήσωμεν ὠρισμένους κατωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀνωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγω ὄχι δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα γεμᾶτοι ἀπὸ ἀναρίθμητα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος πιστεύῃ ἀπόλυτα, ὅτι ἐπετέλεσεν ἀναριθμήτους ἀγαθοεργίας, ἐὰν δὲν ἤθελε σκεφθῆ αὐτό, ὅτι δηλαδῆ εἶναι ὁ ἕσχατος ὅλων, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχη

ἔσχατος, οὐδὲν αὐτῷ ὄφελος ἂν γένοιτο τῶν τοσοῦτων καιρο-
 θωμάτων. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ ταπεινοφροσύνη, ὅταν τις ἀφορ-
 μὰς ἔχων τοῦ ἐπαίρεσθαι, κατασιέλλῃ ἑαυτὸν καὶ ταπειοῖ
 καὶ μειριάξῃ. Τότε γὰρ καὶ εἰς τὸ ἀληθὲς ὕψος ἀναχθή-
 5 σεται κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ὑπόσχεσιν τὴν λέγουσαν, ὅτι «Ὁ
 ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται».

Σπουδάσωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, πάντες τοῦ ὕψους ἐπι-
 τυχεῖν τοῦ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἵνα τῆς αὐτῆς τῷ
 δικαίῳ ἐννοίας ἀπολαύσωμεν παρὰ τοῦ Δεσπότου καὶ τῶν
 10 ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πα-
 τρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ
 ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κανέν ὄφελος ἀπὸ τὰς τόσας ἀγαθοεργίας του. Διότι αὐτὸ εἶναι ταπεινοφροσύνη, ὅταν δηλαδὴ κάποιος, ἐνῶ δικαιολογεῖται νὰ ὑπερηφανεύεται, αὐτὸς ὅμως ταπεινῶνῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν κἀνὴ νὰ εἶναι μετριοπαθής. Διότι τότε θὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀληθινὸν ὕψος, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου, ποὺ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ ταπεινώνει τὸν ἑαυτὸν του θὰ ὑψωθῆ».

Ἄς φροντίσωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς ὅλοι νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ὕψος, ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἰδίαν εὐνοίαν μὲ τὸν δίκαιον ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

(Γέν. 13, 14 - 18)

«Εἶπε δὲ Κύριος ἰϥ Ἐβραμ μετὰ τὸ χωρισθῆναι τὸν Λῶι ἀπ' αὐτοῦ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ νῦν εἶ, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα, καὶ ἀναιολὰς καὶ θάλασσαν, οὗτις πᾶσαν τὴν γῆν,
5 ἦν σὺ ὄρας, σοὶ δώσω αὐτήν».

1. Καταμαθεῖτε χθές ἀγαπητοί, τοῦ παιριάρχου τὴν ὑπερβάλλουσαν ταπεινοφροσύνην, εἶδειε ἐπεικειᾶς ὑπερβολήν. Οὐδὲ γὰρ ἦν τὸ τυχόν τὸ τὸν προεβύτην, τὸν ἰσαυτῖα εὐεργετηκότα, τὸν ἰσαυτῖα ἀπολαύοντα τῆς εὐνοίας παρὰ
10 τοῦ πάντων Δεσπότου, ἰσαυτῖα ἐπιδείξασθαι περὶ τὸν νέον, τὸν ἀδελφιδοῦν, τὴν ἰσοτιμίαν, ὥστε καὶ τῶν πρωτείων αὐτῷ παραχωρῆσαι καὶ τὰ ἐλάτιονα ἐλέσθαι καὶ πάντα καταδέξασθαι ὑπὲρ τοῦ τὸν πόλεμον ἀνασιεῖλαι καὶ τὴν τῆς φιλονεικίας ὑπόθεσιν ἐκποδῶν ποιῆσαι. Τοῦτον ἅπαντες ζη-
15 λοῦν σπουδάζωμεν καὶ μηδέποτε κατὰ τῶν πλησίον ἐπαιρώμεθα, μηδὲ μέγα φρονῶμεν, ἀλλὰ πολλὴν τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδεικνύμενοι παραχωρῶμεν, καὶ ἐλατιοῦσθαι μᾶλλον σπεύδωμεν ἐν πράγμασι καὶ ἐν ῥήμασι, καὶ μήτε πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας ἀπεχθανώμεθα, κἂν εὐεργετημένοι τύχωσι παρ'
20 ἡμῶν ὄντες· τοῦτο γὰρ ἀρίστη φιλοσοφία. Μήτε πρὸς τὰς ὕβρεις ἀγριαίνωμεν, κἂν ὑποδεέστεροι εἴεν οἱ πρὸς ἡμᾶς διαπληκτιζόμενοι, ἀλλὰ τῇ ἐπεικειᾷ καὶ τῇ πραύτητι τὸν θυμὸν καιασιτέλλωμεν. Οὐδὲν γὰρ ταύτης ἰσχυρότερον, οὐδὲν ταύτης δυνατιώτερον.

25 Αὕτη τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἐν διηνεκεῖ καθίστησι τῇ γαλήνῃ καθάπερ ἐν λιμένι αὐτὴν ὀρμίζεσθαι παρασκευάζουσα, καὶ πάσης ἀναπαύσεως ὑπόθεσις ἡμῖν γινομένη.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ
(Γέν. 13, 14 - 18)

«Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ μετὰ ἀπὸ τὸν χωρισμὸν τοῦ Λὼτ ἀπὸ αὐτόν· ἀφοῦ σηκώσης τοὺς ὀφθαλμοὺς σου κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον ὅπου τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον, καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμᾶς, διότι ὅλην τὴν γῆν ποὺ βλέπεις θὰ τὴν δώσω εἰς ἐσένα».

1. Ἐμάθατε καλῶς χθές, ἀγαπητοί, τὴν ὑπερβολικὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου καὶ εἶδατε τὴν ὑπερβολικὴν του ἐπιείκειαν. Διότι δὲν ἦτο τυχαῖον τὸ ὅτι ἐπέδειξε τόσην ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν του ὁ γέρων, ποὺ τόσον εὐεργετήθη καὶ ἀπελάμβανε τόσης εὐνοίας ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων, ὥστε καὶ νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὰ πρωτεῖα καὶ νὰ προτιμήσῃ τὰ ὀλιγώτερα καὶ νὰ ὑποστῇ τὰ πάντα, διὰ νὰ κατασβήσῃ τὴν διαμάχην καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ἀφορμὴν τῆς φιλονεικίας. Αὐτὸν ὡς φροντίζωμεν ὅλοι νὰ μιμηθῶμεν καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανευώμεθα ποτὲ πρὸς τοὺς πλησίον μας, οὔτε νὰ μεγαλοφρονῶμεν, ἀλλὰ δεικνύοντες πολλὴν ταπεινοφροσύνην νὰ ὑποχωρῶμεν καὶ νὰ προτιμῶμεν μᾶλλον νὰ εἴμεθα ταπεινόφρονες καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ εἰς τοὺς λόγους, καὶ νὰ μὴ δυσανασχετῶμεν κατὰ τῶν ἀδικούντων, καὶ ἂν ἀκόμη αὐτοὶ ἔτυχον τῶν εὐεργεσιῶν μας· διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀρίστη φιλοσοφία. Οὔτε νὰ ἐξαγριωνώμεθα διὰ τὰς ἐναντίον μας ὕβρεις, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κατώτεροι αὐτοὶ ποὺ διαπληκτίζονται με ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ καταστέλλωμεν τὸν θυμὸν με τὴν ἐπιείκειαν καὶ με τὴν πραότητα. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε πρὸ ἰσχυρὸν καὶ πρὸ δυνατὸν ἀπὸ αὐτὴν.

Αὕτη χαρίζει διαρκῆ γαλήνην εἰς τὴν ψυχὴν μας, προετοιμάζουσα αὐτὴν ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς λιμένα,

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν θείαν ἐκείνην διδασκαλίαν ποιούμενος ἔλεγε· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσετε ἀνάπαντι ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Οὐδὲν γὰρ οὕτω τὴν ψυχὴν ἐν ἀναπαύσει καθίστηται καὶ πολλῇ τῇ ἡσυχίᾳ, ὡς πραΐτης καὶ ταπεινοφροσύνη.

Τοῦτο παντὸς διαδήματος τιμιώτερον ἢ γένοιτο τῷ ταύτην κεκτημένῳ, τοῦτο πάσης περιφανείας καὶ δόξης λυσιτελέσιον. Τί γὰρ ἢ γένοιτο μακαριώτερον τοῦ ἀπηλλαγμένου τοῦ ἔνδοθεν νικημένου πολέμου; Καὶ γὰρ μυριάκις εἰρήνης

10 ἔξωθεν ἀπολαύωμεν θεραπείας, ἔνδοθεν δὲ τίκῃται ἡμῖν ἐκ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς θόρυβος καὶ ζάλη, οὐδὲν ὄφελος τῆς ἔξωθεν εἰρήνης· ὥσπερ οὐδὲ πόλεώς τι ἐλεεινότερον, καὶ γὰρ μυρία τις τείχη καὶ χαρακώματα αὐτὴν περιβάλλῃ, ἐκ δὲ τῶν ἔνδοθεν ἐνοικούντων τὴν προδοσίαν ὑπομένῃ.

15 Τοῦτο τοίνυν, παρακαλῶ, πρὸ πάντων σπουδάζωμεν, ὑτάραχον ἔχειν τὴν ψυχὴν, ἐν ἡσυχίᾳ αὐτὴν καθιστάναι, πάσης ἀηδίας ἀπηλλάχθαι, ἵνα καὶ αὐτοὶ πολλῆς τῆς ἀναπαύσεως ἀπολαύωμεν καὶ τοῖς συγγινομένοις ἡμῖν προσηνεῖς γινώμεθα. Τοῦτο γὰρ μάλιστα γνώρισμα ἀνθρώπου τοῦ λό-

20 γῳ τειμημένου, τὸ ἡμερον, τὸ ἐπεικὲς, τὸ πραῖον, τὸ ταπεινόν, τὸ ἡσυχον, τὸ μὴ καθάπερ ἀνδράποδον οὕτως ἔλκεσθαι καὶ σύρεσθαι, ἢ ὑπὸ ὀργῆς, ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων παθῶν, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ περιγίνεσθαι τῶν ἐνδόθεν σκιρτημάτων καὶ τὴν οἰκείαν διασωζεῖν εὐγένειαν καὶ μὴ διὰ ραθυμίας

25 εἰς τὴν τῶν ἀλόγων ἐκπίπτειν θηριωδίαν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅση τῆς πραΐτητος καὶ τῆς ἐπεικειᾶς ἡ ἰσχὺς καὶ ὡς ἤρκεσεν αὕτη μόνη ἢ ἀρετὴ τὴν αὐτὴν μετὰ ἀκριθείας κατωρθω-

καὶ γίνεται αἰτία διὰ κάθε ἀνάπαυσίν μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, διδάσκων ἐκείνους τοὺς θείους λόγους, ἔλεγεν· «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς κατὰ τὴν καρδίαν καὶ θὰ εὑρετε ἀνάπαυσιν διὰ τὰς ψυχὰς σας»¹. Διότι τίποτε δὲν ἤρεμεῖ τόσον τὴν ψυχὴν καὶ δὲν τὴν γαληνεύει, ὅσον ἡ πραότης καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ δι' αὐτόν, πού ἔχει αὐτὴν, τιμιώτερον ἀπὸ κάθε κόσμημα, αὐτὸ εἶναι ὠφελιμώτερον ἀπὸ κάθε λαμπρότητα καὶ δόξαν. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εὐτυχέστερον ἀπ' αὐτόν πού ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν πόλεμον πού γεννᾶται μέσα του; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἀπολαμβάνωμεν ἐξωτερικὰ εἰρήνην ἄπειρον καὶ περιπόισιν, ἀλλὰ εἰς τὸ ἐσωτερικόν μας γεννῶνται ἀπὸ τὴν ταραχὴν τῶν λογισμῶν θόρυβος καὶ ζάλη, δὲν ἔχομεν κανὲν ὄφελος ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν εἰρήνην ὅπως ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐλεεινότερον ἀπὸ μίαν πόλιν, ἂν ἀκόμη τὴν περιβάλλῃ κανεὶς μὲ ἄπειρα τείχη καὶ χαρακώματα, ἀλλὰ προδίδεται ἀπὸ τοὺς κατοίκους της.

Αὐτὴν λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ δείχνωμεν τὴν φροντίδα πρὸ πάντων, νὰ ἔχωμεν ἀτάραχον τὴν ψυχὴν μας, ἤρεμον καὶ ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κάθε δυσαρέσκειαν, ὥστε καὶ οἱ ἴδιοι ν' ἀπολαύωμεν μεγάλης ἀναπαύσεως καὶ νὰ γινώμεθα εὐχάριστοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους πού συναναστρεφόμεθα. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ κατ' ἔξοχὴν γνῶρισμα ἀνθρώπου πού ἔχει τιμηθῆ μὲ τὸν λόγον, ἡ ἡμερότης, ἡ ἐπιείκεια, ἡ πραότης, ἡ ταπεινότης, ἡ γαλήνη, τὸ νὰ μὴ παρασύρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὡσὰν δοῦλος, εἴτε ἀπὸ τὴν ὀργήν, εἴτε ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, ἀλλὰ νὰ καθησυχάζῃ μὲ τὸ λογικόν τὰ ἐκ τῶν ἔσω σκιρτήματα καὶ νὰ μὴ φθάνῃ εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν ἀλόγων ζώων ἐξ αἰτίας τῆς ραθυμίας. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς πραότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας καὶ ὅτι ἦτο ἀρκετὴ μόνη της νὰ κάνῃ ἄξιον τῶν ἀνεκφράστων ἐκείνων ἐπαίνων αὐτόν, πού θὰ κατορθώσῃ νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ μὲ ἀ-

κότια τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἐπαίνων ἀξιῶσαι, ἄκουε τοῦ
 μακαρίου Μωϋσέως τὴν ἀνακήρυξιν ἐντεῦθεν γινομένην,
 καὶ στέφανον αὐτῷ ἐκ ταύτης οὕτω πλεκόμενον. «Καὶ Μωϋ-
 σῆς ἦν», φησί, «προβίητος πάντων ἀνθρώπων τῶν ἐπὶ τῆς
 5 γῆς». Εἶδες ἐγκωμίου μέγεθος, ὁ πάσης αὐτὸν τῆς ἀνθρωπί-
 νης φύσεως ἰσοστάσιον ἀπέφηνε, μᾶλλον δὲ παντὸς τοῦ τῶν
 ἀνθρώπων γένους προέκρινε; Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Δαυίδ
 φησιν ἡ Γραφή «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυίδ καὶ πάσης
 τῆς προβίητος αὐτοῦ». Ἐντεῦθεν καὶ ὁ παιριάρχης πολλῶν
 10 πλείονα τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν ἐπεσπάσατο καὶ τὰ παρ' ἐαυτοῦ
 εἰσενεγκῶν, τῶν μειζόνων ἠξιώθη παρὰ τοῦ φιλανθρώπου
 Θεοῦ.

Καὶ τοῦτο εἶσεσθε, ἐπειδὰν εἰς μέσον προθῶμεν ὑμῖν τὰ
 ἀκόλουθα τῶν χθὲς εἰρημένων καὶ τὰ πρῶτον ἀαγνωσθέντα
 15 ἀναπύξωμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν
 ἐπιδειξάμενος τὴν ἐπιείκειαν παρεχώρησε τῷ Λῶι τῶν
 πρωτείων, καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν δεδωκώς,
 εἴλετο προθύμως τὴν ἐλάτιονα μερίδα ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν ἐκ-
 ποδῶν γενέσθαι φιλονεικίαν· ὄρα ὅπως ἀπολαύει παραχορῆμα
 20 παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς ἀμοιβῆς καὶ ὅπως ἐκ πολλῆς τῆς περι-
 ουσίας μείζονος ἀξιοῖ τῆς ἀντιδόσεως τὸν παιριάρχην. Τοι-
 οῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπειδὰν ἴδῃ μικρὸν τι
 εἰσενεγκόντας ἡμᾶς, δαφιλεῖς ἡμῖν παρέχει τὰς παρ' ἐαυτοῦ
 ἀμοιβὰς καὶ ἰσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν φιλοτιμίαν, ὡς πολ-
 25 λῶ τῷ μέτρῳ ὑπερακοντίσαι τὰ παρ' ἡμῶν γεγονότα.

2. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἐκάστῳ τῶν παρ' ἡμῶν ἐπιτελουμένων
 εὐρήσει τις παρ' αὐτοῦ γινόμενον. Τί γάρ, εἰπέ μοι, δύο
 ὀβολῶν ἂν γένοιτο εὐτελέστερον; Ἄλλ' ὁμοῦ τὴν χῆραν ἐ-
 κείνην, τὴν τοὺς δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσαν, ἐξ ἐκείνου μέ-
 30 χρι τοῦ παρόντος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνακηρύττεσθαι
 πεποίηκε. Καὶ τί λέγω δύο ὀβολούς; Κἂν ποιήριον ψυχροῦ
 τις δῶ, καὶ ὑπὲρ τούτου μεγάλας ὀρίζει τὰς ἀμοιβὰς, ἀπὸ

κρίθειαν, ἄκουσε, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ μακαρίου Μωυσέως ἀπὸ ἐδῶ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπ' αὐτὴν πλέκεται ὁ στέφανος δι' αὐτόν. Καὶ ὁ Μωυσῆς, λέγει, ἦτο ὁ πῶς ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Εἶδες τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκωμίου, τὸ ὁποῖον τὸν ἀπέδειξεν ἰσότιμον πρὸς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, μᾶλλον δὲ κατέστησεν αὐτὸν ἀνώτερον ἀπὸ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος; Καὶ πάλιν ἡ Γραφή διὰ τὸν Δαυὶδ λέγει· «Νὰ ἐνθουμηθῆς, Κύριε, τὸν Δαυὶδ καὶ ὄλην τὴν πραότητα του»². Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πατριάρχης ἀπέσπασε πολὺ περισσοτέραν τὴν ἐκ τῶν ἄνω εὐνοίαν καὶ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ προσέφευγεν ὅσα ἠδύνατο, ἠξιώθη τὰ πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὸν Θεόν.

Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ μάθετε καλύτερον, ὅταν συνεχίσωμεν αὐτὰ πού ἐλέχθησαν χθὲς καὶ ὅταν ἀναπτύξωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας αὐτὰ πού ἀνεγνωσθήσαν προηγουμένως. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπέδειξε πολὺ καλὴν διάθεσιν πρὸς τὸν Λῶτ καὶ τοῦ παρεχώρησε τὰ πρωτεῖα καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς, ἐπροτίμησε μὲ προθυμίαν τὸ μικρότερον μερίδιον μὲ σκοπὸν νὰ ἀπομακρύνῃ κάθε φιλονεικίαν. Πρόσεχε πόσῃν ἀμοιβῇ παίρνει ἀμέσως ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ πῶς, ἂν καὶ εἶχε μεγαλυτέραν περιουσίαν, ὅμως κάνει ἄξιον τὸν πατριάρχην πολὺ μεγαλυτέρας ἀνταποδόσεως. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ Κύριός μας. Ὅταν ἰδῆ, ὅτι προσφέρομεν κάτι τὸ ἐλάχιστον, μᾶς παρέχει πλουσίας τὰς ἀμοιβάς του καὶ ἐπιδεικνύει τόσῃν φιλοτιμίαν, ὥστε νὰ ὑπερβῆ αὐτὴ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ ἡμᾶς.

2. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς νὰ γίνεται ἀπὸ αὐτόν, εἰς κάθε ἕνα ἀπ' ὅσα κάμνομεν ἡμεῖς. Διότι εἶπέ μου, τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εὐτελέστερον ἀπὸ δύο ὀβολούς; Ἄλλ' ὅμως τὴν χῆραν ἐκείνην, πού εἶχε δώσει δύο ὀβολούς, τὴν ἔκανε νὰ διακηρύττεται ἀπὸ τότε μέχρι τώρα εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον. Καὶ διατί λέγω δύο ὀβολούς; Καὶ ἂν κάποιος δώσῃ ἕνα ποτήρι κρύο νερὸ καὶ δι' αὐτόν προβλέπει

τῆς γνώμης ἀεὶ στεφανῶν τοὺς τὴν ἀρετὴν κατοικοῦντας.
 Καὶ ἐπὶ τῆς προσεδρίας δὲ τῶν εὐχῶν τοῦτο ἴδοι τις ἂν
 παρ' αὐτοῦ γινόμενον. Ἐὰν γὰρ ἴδῃ μετὰ θερμότητός τινα
 προσιόντα, εὐθέως ἐρεῖ πρὸς αὐτόν· «Ἐτι λαλοῦντίς σου
 5 ἴδου πάρεμι». Εἰ δὲ πλείονα τὴν προσεδρίαν ἐπιδείξῃται
 καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου καὶ ζεούσης τῆς προθυμίας τὰ
 τῆς αἰτήσεως φιλοτιμεῖται, καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως ἀνακηρύτ-
 τει καὶ στεφανοῦ ὄπερ καὶ ἐπὶ τῆς Χανααίας πεποίηκεν.
 Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτῆς τὸν ἴονον καὶ τὴν πολλὴν ἔνοτασιν,
 10 πρότερον ἀνακηρύξας καὶ στεφανώσας, ὡς εἶπεῖν, διὰ τῶν
 ἐγκωμίων καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένη κατὰδηλον αὐτὴν ποιήσας,
 τότε καὶ τὰ τῆς αἰτήσεως ἐφιλοτιμήσατο μετὰ πολλῆς τῆς
 δαυριλείας. Εἰπὼν γάρ, «ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις»,
 τότε ἐπήγαγε, «Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις». Καὶ εἰ βουλοί-
 15 μεθα ἕκαστον τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐκλέγειν, παν-
 ταχοῦ πολλὴν ὀφρῶμεθα τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Δεσπότου. Ὅπερ
 ἀκριβῶς ὁ παιροδόχης ἐπιστάμενος, καὶ εἰδὼς διὲν ὁ τῶν
 ἐλατιόνων παραχωρήσας μειζόνων ἐπιτεύξεται, καθάπερ
 χθὲς ἠκούσατε, παρεχώρησε τῷ Λῳί, καὶ εἴλειο τὴν εὐτε-
 20 λεστέραν χώραν, ἵνα καὶ τῆς φιλονεικίας τὰς ἀφορμὰς πε-
 ριέλῃ, καὶ τὴν οἰκίαν ἀρετὴν ἐπιδείξῃται, καὶ ἐν εἰρήνῃ
 κατασίτησιν τὴν οἰκίαν ἅπασαν. Ἄλλ' ἴδωμεν ἐκ τῶν προσ-
 φάτως ἀνεγνωσμένων, τίνας λαμβάνει τὰς ἀμοιβὰς παρὰ
 τοῦ Δεσπότου ὑπὲρ τῆς ἰσαύτης ἐπιεικειάς.
 25 «Καὶ εἶπε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραμ μετὰ τὸ διαχω-
 ρισθῆναι τὸν Λῳί ἀπ' αὐτοῦ· ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου,
 ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ νῦν σὺ εἶ, πρὸς βοροῶν καὶ λίβα,
 καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν· διὲν πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὄρας,
 σοὶ δώσω αὐτήν, καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος».
 30 Ὅρα τὸ τάχος τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ τῆς ἀμοιβῆς,

3. Ματθ. 15, 28.

4. Γεν. 13, 14-15.

μεγάλας ἀμοιβάς, διότι πάντοτε στεφανώνει τοὺς ἐναρέτους ἀνθρώπους μὲ κριτήριον τὴν διάθεσίν των. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν εἰς τὴν προσευχὴν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ νὰ γίνεται αὐτὸ ἀπ' αὐτόν. Διότι ἐὰν ἰδῆ κάποιον νὰ προσέρχεται μὲ θέρμην εἰς τὴν προσευχὴν, ἀμέσως θὰ εἶπῃ πρὸς αὐτόν· «Ἐνῶ ἀκόμη ὀμιλεῖς, ἐγὼ εἶμαι παρών». Ἐὰν ὅμως ἐπιδείξῃ μεγαλυτέραν ἐπιμονὴν καὶ διατυπώσῃ τὰ αἰτήματά του μὲ πολὺν πόθον καὶ ζέουσαν προθυμίαν, πρὶν ἀκόμη ζητήσῃ τὸν ἐγκωμιάζει καὶ τὸν στεφανώνει, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ εἰς τὴν Χαναναίαν. Διότι ὅταν εἶδε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐπιμονὴν της, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἑστεφάνωσε, κατὰ κάποιον τρόπον, μὲ τὰ ἐγκώμια, καὶ τὴν ἔκανε γνωστὴν εἰς ὁ λόκληρον τὴν οἰκουμένην, τότε καὶ ἐπραγματοποίησε τὸ αἴτημά της μὲ πολλὴν γενναιοδωρίαν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «γυναῖκα, μεγάλη εἶναι ἡ πίστις σου», τότε προσέθεσεν, «Ἄς γίνῃ εἰς ἐσένα ὅπως θέλεις»³. Καὶ ἂν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ κάθε ἓνα χωρίον τῆς ἀγίας Γραφῆς, θὰ ἴδωμεν παντοῦ μεγάλην τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχων ὑπ' ὄψιν του ὁ πατριάρχης καὶ γνωρίζων καλῶς, ὅτι αὐτὸς ποὺ παραχωρεῖ ὀλιγώτερα, θὰ ἐπιτύχῃ περισσότερα, ὅπως ἠκούσατε χθές, παρεχώρησεν εἰς τὸν Λῶιτ τὰ πρωτεῖα καὶ ἐπροτίμησε τὴν ὀλιγώτερον εὐφορον γῆν, οὕτως ὥστε καὶ τὰς ἀφορμὰς τῆς φιλονεικίας νὰ ἐξαφανίσῃ, καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκίαν. Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τελευταίως ἀνεγνώσαμεν ποίας ἀμοιβὰς λαμβάνει ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ τὴν τὴν τὴν ἐπιείκειάν του.

«Καὶ εἶπε», λέγει, «ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ Λῶιτ ἀπὸ αὐτόν· Ἀφοῦ σηκώσῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον ποὺ τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς, διότι ὄλην τὴν χώραν, τὴν ὁποῖαν βλέπεις, θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου αἰωνίως»⁴. Πρόσεχε τὴν ταχύτητα τῆς

- ἥς περὶ τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. Βουλομένη γὰρ ἡμᾶς διδάξαι ἢ θεία Γραφή, ὅσης ἀποδοχῆς ἠξιώθη παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ταπεινοφροσύνῃ, εἰπούσα ὅτι διεχωρίσθη ὁ Λῶι καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν γῆν,
- 5 ἦν εἴλετο ὡς καλλιστεύουσα, εὐθὺς ἐπήγαγε· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ». Εἶτα ἵνα μάθωμεν μετὰ ἀκριβείας, ὅτι ὑπὲρ τῶν εἰς τὸν Λῶι γεγενημένων ἀμειβόμενος αὐτὸν ταῦτά φησι, προσέθηκε· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν Λῶι ἀπ' αὐτοῦ»· μονονουχί
- 10 ταυτί πρὸς αὐτὸν φανερώς λέγων τὰ ρήματα· παρεχώρησας διὰ πολλὴν ἐπιεικίαν τῆς καλλιστευομένης χώρας τῷ ἀδελφιδῶ καὶ τὴν ἄκραν ἐπεδείξω ταπεινοφροσύνῃ, καὶ τοσαύτην ἐποιήσω τῆς εἰρήνης τὴν πρόνοιαν, ὡς πάντα καταδέξασθαι ὑπὲρ τὴν μηδεμίαν εἶναι ὑμῶν μεταξὺ φιλονεικίαν·
- 15 διὰ τοῦτο λάμβανε παρ' ἐμοῦ σαφιλεῖς τὰς ἀμοιβάς. «Ἀναβλέψας», φησί, «τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ νῦν οὐ εἶ, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα, καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἦν οὐ ὄρας, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος».
- 20 Εἶδες ἀντίδοσιν πολλῶν τῶν μέτρων ὑπερβαίνουσαν τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα; Δι' αὐτῶν τῶν ρημάτων ἔρχεται ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, δι' ὧν καὶ ὁ πατριάρχης τὴν παραχώρησιν ἐποίησαιο. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ἔλεγεν, «Οὐκ ἰδὸν πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου; Διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ· εἰ σὺ
- 25 εἰς δεξιὰ, ἐγὼ εἰς ἀριστερά· εἰ δὲ σὺ εἰς ἀριστερά, ἐγὼ εἰς δεξιὰ», οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης φησὶν· ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ εἶ νῦν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἦν ὄρας, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος». Ἐπιταῦθά μοι σκόπει τῆς φιλοτιμίας τὴν ὑπερ-
- 30 βολήν. Σὺ μὲν γάρ, φησὶν, αἴρεσιν δούς τὴν τῆς ἐκλογῆς, τὴν μὲν παρεχώρησας, ἦνπερ ἐλέσθαι ἐβουλήθη, τὴν δὲ ὑπολειφθεῖσαν αὐτὸς κατεδέξω, ἐγὼ δὲ τοσαύτην ποιῶμαι

προνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀμοιβήν, τὴν ὁποῖαν δίδει εἰς τὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἀγία Γραφὴ θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ, πόσον κέρδος εἶχεν ὁ πατριάρχης ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν ἐξ αἰτίας τῆς τόσης ταπεινοφροσύνης του, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ὁ Λῶτ ἐχωρίσθη καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν χώραν τὴν ὁποῖαν ἐδιάλεξεν ὡς καλύτεραν, ἀμέσως προσέθεσε· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ». Ἐπειτα διὰ νὰ μάθωμεν ἀκριβῶς, ὅτι λέγει αὐτὰ ὡς ἀμοιβήν, δι' ὅσα ἔκανε διὰ τὸν Λῶτ, προσέθεσε· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ, ἀφοῦ ἐχωρίσθη ὁ Λῶτ ἀπὸ αὐτόν», ὡσὰν νὰ λέγῃ πρὸς αὐτὸν φανερὰ αὐτὰ τὰ λόγια· «Ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἐπεικειίας σου παρεχώρησες τὴν πιὸ εὐφορον χώραν εἰς τὸν ἀνεπιόν σου καὶ ἐπέδειξες τὴν ἄκραν ταπεινοφροσύνην καὶ τόσον ἐνδιεφέρθης διὰ τὴν γαλήνην, ὥστε ἐδέχθης τὰ πάντα μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία φινονεικία μεταξύ σας· διὰ τοῦτο δέξου ἀπὸ ἐμένα πλουσίας ἀμοιβάς. «Ἀφοῦ σηκώσης», λέγει, «τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον πού τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμᾶς, διότι ὅλην τὴν χώραν πού βλέπεις θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου αἰωνίως».

Εἶδες ἀνταμοιβὴν πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ αὐτὰ πού ἔκανεν αὐτός; Μὲ τὰ ἴδια λόγια ὁμιλεῖ καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ ὁ πατριάρχης ἔκανε τὴν παραχώρησιν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγεν ἐκεῖνος, «Νά, ὅλη ἡ χώρα δὲν εὐρίσκεται ἐνώπιόν σου; Ἄς χωρισθοῦμεν. Ἐὰν σὺ ὑπάγῃς δεξιά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω ἀριστερά. Καὶ ἂν σὴ ἀριστερά, ἐγὼ δεξιά⁵, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος λέγει· «Ἀφοῦ σηκώσης τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον πού τώρα κατοικεῖς· διότι ὁλόκληρον τὴν χώραν πού βλέπεις θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους διὰ πάντα». Ἐδῶ πρόσεξε σὲ παρακαλῶ, τὴν ὑπερβολὴν τῆς γενναιοδωρίας τοῦ Θεοῦ. Σὺ μὲν, λέγει, ἔδωσες τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς εἰς τὸν Λῶτ καὶ τοῦ παρεχώρησες τὴν χώραν πού ἠθέλησε νὰ διαλέξῃ, τὴν δὲ ἄλλην ἐπῆρες ἐσύ, ἐγὼ ὅμως εἶμαι τόσον γενναιόδωρος, ὥστε ὁ-

τὴν φιλοτιμίαν, ὡς πᾶσαν τὴν γῆν ὑποπίπτουσαν τῇ τῶν σῶν ὀφθαλμῶν θεῶ ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν, ἀπὸ ἄρκτου καὶ ἀπὸ μεσημβρίας, καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν ὄρεῖς, σοὶ παραχωρήσω καὶ οὐ τοῦτο μόνον,
5 ἀλλὰ «Καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος».

Εἶδες ἀξίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τὴν φιλοτιμίαν; εἶδες ὅσων παραχωρήσας, ὅσων ἠξιώθη; Ἐπιεῖθεν παιδευόμεθα πολλὴν ἐπιδεικνυοῦναι δαριλίαν περὶ τὴν ἐλεημοσύνην, ἵνα μικρὰ δόντες μεγάλων ἀξιοθῶμεν. Ποῦ γὰρ
10 ἴσον, εἶπέ μοι, ἀργύριον βραχὺ δοῦναι καὶ συγχώρησιν ἁμαρτημάτων κομίσασθαι; θρέψαι πεινώντα, καὶ παρορησίας ἀξιοθῆναι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ καὶ ἀκοῦσαι τὰ τῆς βασιλείας ἀντάξια ρήματα, «Ἐπειρασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν»; Μὴ γὰρ ὁ σοὶ παρασχὼν τὴν ισοσύνην δαριλίαν
15 οὐκ ἠδύνατο κάκεινον τὴν ἔνδειαν παραμυθῆσασθαι; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀγίησιν αὐτὴν τῇ πενίᾳ τρυχεσθαι, ἵνα κάκεινος τῆς ὑπομονῆς πολλὴν κομίζηται τὸν μισθὸν καὶ οὐ τὴν ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης σαυτῷ προαποθῆ τὴν παρορησίαν.

3. Εἶδες φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς ἅπαντα διὰ τὴν
20 ἡμετέραν σωτηρίαν οἰκονομεῖ; Ὅτιαν οὖν ἐννοήσης, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὴν σὴν ὠφέλειαν ἐκεῖνος τῇ πενίᾳ προσπαλαίων λιμῶ διαφθείρεται, μὴ παρέλθῃς ἀνηλεῶς, ἀλλὰ γενοῦ πιστὸς οἰκονόμος τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότου σοὶ παρασχεθέντων, ἵνα τὴν ἐκεῖνου ἔνδειαν παραμυθησάμενος πολλὴν ἐπισπάσῃ
25 τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν. Καὶ δόξασόν σου τὸν Δεσπότην, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὴν σὴν σωτηρίαν συνεχώρησεν ἐκεῖνον ἐν πενίᾳ διάγειν, ἵνα σὺ δυνηθῆς ὁδὸν εὖρεῖν, δι' ἧς δυνησῇ καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονήρασθαι καὶ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου σοὶ παρασχεθέντα καλῶς οἰκονομήσας τῶν ἐπαίων ἐκείνων ἀ-

λόκληρον τὴν χώραν ποὺ πίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ματιῶν σου ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἀπὸ βορρᾶν, νότον, ἀνατολὰς καὶ δυσμᾶς, ὀλόκληρον τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν βλέπεις, θὰ σοῦ τὴν παραχωρήσω· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα».

Εἶδες ὅτι ἡ γενναιοδωρία εἶναι ἀξία τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ; εἶδες πόσα ἠθέλησε νὰ παραχωρήσῃ καὶ πόσων ἠξιώθη νὰ ἀποκτήσῃ; Ἐκ τούτου διδασκόμεθα νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην γενναιοδωρίαν κατὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ὥστε, δίδοντες ὀλίγα, νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν πολλά. Διότι, εἰπέ μου, ποῦ ὑπάρχει ἴσον πρᾶγμα, νὰ δίδῃς ἓνα μικρὸ νόμισμα καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃς συγχώρεσιν τῶν ἁμαρτιῶν; νὰ θρέψῃς τὸν πεινῶντα καὶ νὰ ἀξιωθῆς παρρησίαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν καὶ νὰ ἀκούσῃς τοὺς λόγους ἐκείνους ποὺ σὲ κάνουν ἄξιον τῆς βασιλείας, «Ἐπίνασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»⁶; Μήπως δὲν ἠμποροῦσεν αὐτὸς ποὺ σοῦ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν τόσῃν ἀφθονίαν τοῦ πλούτου νὰ θεραπεύσῃ καὶ τὴν πτωχείαν ἐκείνου; Ἄλλὰ διὰ τοῦτο ἀφήνει αὐτὸν νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὴν πενίαν, ὥστε καὶ ἐκεῖνος νὰ λάβῃ μεγάλον μισθὸν διὰ τὴν ὑπομονὴν του καὶ σὺ νὰ ἔχῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου τὴν παρρησίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἐλεημοσύνης.

3. Εἶδες φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς οἰκονομεῖ τὰ πάντα διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν; Ὅταν λοιπὸν συνειδητοποιήσῃς, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὴν ἰδικὴν σου ὠφέλειαν παλαίει μὲ τὴν πτωχείαν ἐκεῖνος καὶ βασανίζεται ἀπὸ τὴν πείναν, μὴ τὸν προσπεράσῃς χωρὶς νὰ τὸν ἐλεήσῃς, ἀλλὰ νὰ γίνῃς πιστὸς οἰκονόμος τῶν ὧσων ἐδόθησαν εἰς ἐσένα ἀπὸ τὸν Κύριον, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ παρηγορήσῃς τὴν πτωχείαν ἐκείνου, νὰ ἀποσπάσῃς πολλὴν εὐνοίαν ἐκ τῶν ἄνω. Καὶ δόξασε τὸν Κύριον, διότι ἐπέτρεψε νὰ ζῆ ἐκεῖνος εἰς τὴν ἀνέχειαν διὰ σὲ καὶ τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν, διὰ νὰ ἠμπορέσῃς ἐσὺ νὰ εὕρῃς ὁδόν, μέσῳ τῆς ὁποίας θὰ ἠμπορέσῃς καὶ τὰς ἁμαρτίας νὰ ἀποπλύνῃς καὶ ἀφοῦ διαχειρισθῆς καλῶς αὐτὰ ποὺ σοῦ ἔδωσεν ὁ Κύριος, νὰ ἀξιωθῆς ἐκείνων τῶν ἐπαίνων, οἱ

ξιωθῆναι τῶν πάντα λόγον καὶ διάνοιαν ὑπερβαινόντων. Ἀκούσῃ γάρ «Ἐὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπ' ὀλίγων ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε κατασιήσω· εἴσελθε εἰς τὴν γαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

- 5 Ταῦτα ἐννοοῦντες, καθάπερ εὐεργέτας, καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῖν τὰς ἀφορμὰς παρέχειν δυναμένους, οὕτως δοῶμεν τοὺς πένητας καὶ μετὰ δαφιλείας καὶ ἰλαρᾶς τῆς προθυμίας παρέχωμεν, μηδέποτε ἀνανεύοντες περὶ τὴν δόσιν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικειᾶς διαλεγόμενοι καὶ πραΰτητα
10 πολλὴν δεικνύμενοι. «Κλίνον γὰρ πτωχῷ τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραΰτητι», ἵνα καὶ πρὸς τῆς δόσεως τῇ προσηνεῖα τῶν ρημάτων τὴν καταβεβλημένην αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὸ τῆς πολλῆς ἐνδείας ἀνασιήσῃ: «Κρεῖσσον γάρ», φησί, «λόγος ἢ δόσις». Οὕτως οἶδε καὶ ρῆμα νευρῶ-
15 σαι ψυχὴν καὶ πολλὴν εἰσαγεγεῖν τὴν παραμυθίαν.

- Μὴ τοίνυν πρὸς τὸν λαμβάνοντα μόνον δοῶντες τὴν περὶ τὴν ἐλεημοσύνην φιλοτιμίαν ποιῶμεθα, ἀλλὰ λογιζόμενοι τίς ἐστὶν ὁ οἰκειούμενος τὰ εἰς τὸν πένητα γινόμενα καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν διδομένων ἔκτισιν ὑποσχόμενος, οὕτω πρὸς
20 ἐκεῖνον τείνοντες τὴν διάνοιαν μετὰ πάσης προθυμίας παρέχειν σπουδάζωμεν καὶ σπείρωμεν, ὡς ἔτι καιρός, μετὰ δαφιλείας, ἵνα καὶ μετὰ δαφιλείας θερίσωμεν. «Ὁ σπείρον γάρ», φησί, «φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει». Ἀφειδεῖ τοίνυν τῇ χειρὶ καταβάλλωμεν τὰ κατὰ ταῦτα σπέρματα,
25 ἵνα ἐν καιρῷ μετὰ δαφιλείας θερίσωμεν. Νῦν μὲν γάρ ἐστιν ὁ τοῦ σπόρου καιρός, δὴ μὴ παραδράμωμεν, παρακαλῶ, ἵνα ἐν τῇ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἐνιαῦθα σπαρέντων ἡμέρᾳ, τοὺς καρποὺς ἀποδρεψώμεθα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότητος φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἕτερον τῶν

7. Ματθ. 25, 23.

8. Σοφ. Σειρ. 4, 8.

9. Σοφ. Σειρ. 18, 16.

10. Β' Κορ. 9, 6.

ὁποῖοι ὑπερβαίνουν κάθε λόγον καὶ κάθε σκέψιν. Διότι θὰ ἀκούσῃς· «Εὖγε, δοῦλε καλὸ καὶ πιστέ, εἰς ὀλίγα ἦσουν πιστός, ἀλλὰ εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω. Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου»⁷.

Ἄντιλαμβανόμενοι αὐτὰ νὰ βλέπωμεν τοὺς πτωχοὺς ὡς εὐεργέτας καὶ ὡς δυναμένους νὰ παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀμορφήν τῆς σωτηρίας μας καὶ νὰ τοὺς ἐλεοῦμεν μὲ πολλὴν καὶ καλὴν διάθεσιν, ποτὲ νὰ μὴ ἀρνούμεθα νὰ δίδωμεν, ἀλλὰ νὰ συνομιλοῦμεν μὲ πολὺ ἐπιείκειαν καὶ νὰ δείκνωμεν πολλὴν πραότητα. Διότι λέγει, «τεῖνε μὲ προσοχὴν τὸ αὐτί σου εἰς τὸν πτωχὸν καὶ ἀπάντησε εἰς αὐτὸν μὲ εἰρηνικοὺς λόγους καὶ πραότητα»⁸, ὥστε καὶ πρὶν ἀκόμη τοῦ δώσης ἐλεημοσύνην, μὲ τοὺς ἡπίους λόγους σου νὰ ἀναστήσῃς τὴν ψυχὴν του πὺ εἶναι καταβεβλημένη ἀπὸ τὴν πολλὴν πτωχείαν· διότι, λέγει· εἶναι προτιμότερος ὁ καλὸς λόγος παρὰ ἡ προσφορά»⁹. Ἔτσι γνωρίζει καὶ ὁ λόγος νὰ τονώσῃ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τῆς δώσῃ πολλὴν παρηγορίαν.

Ἄς μὴ κάνωμεν λοιπὸν τὴν ἐλεημοσύνην ἀποβλέποντες μόνον πρὸς τὸν δεχόμενον τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ, σκεπτόμενοι ποῖος οἰκειοποιεῖται αὐτὰ πὺ δίδονται εἰς τὸν πτωχὸν καὶ ὑπόσχεται νὰ ἐξοφλήσῃ αὐτὰ πὺ δίδονται, ἔτσι στρέφοντες τὴν σκέψιν μας πρὸς ἐκεῖνον νὰ φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν μὲ κάθε προθυμίαν καὶ ὅσον εἶναι ἀκόμη καιρὸς, νὰ σπεύρωμεν μὲ ἀφθονίαν, ὥστε καὶ νὰ θερίσωμεν μὲ ἀφθονίαν. Διότι λέγει· «Ἐκεῖνος πὺ σπέρνει μὲ φειδωλίαν καὶ θὰ θερίσῃ μὲ φειδωλίαν»¹⁰. Ἄς δίδωμεν λοιπὸν τοὺς καλοὺς αὐτοὺς σπόρους μὲ ἀπλοχερίαν, ὥστε νὰ θερίσωμεν ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς μὲ ἀφθονίαν. Διότι ἰώρα εἶναι ὁ καιρὸς τῆς σπορᾶς, τὸν ὁποῖον, παρακαλῶ, νὰ μὴ παραβλέσωμεν, ὥστε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τῶν σπαρέντων ἐδῶ νὰ δρέψωμεν τοὺς καρποὺς καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου. Διότι ἴποτε, κανὲν ἄλλο κατόρθωμά μας δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σθῆσῃ τόσον τὴν πυρὰν

κατορθωμάτων οὕτω δυνήσεται σθέσαι τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν τὴν πυράν, ὡς ἡ τῆς ἐλεημοσύνης σαφίλεια. Αὕτη καὶ τῶν ἁμαρτημένων ἡμῖν τὸν ἀφανισμόν ἐργάζεται, καὶ παρηγορίας ἡμῖν πρόξενος γίνεται, καὶ τῶν ἀπορορήτων ἐκείνων
5 ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν προεντιερπίζει.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἱκανῶς εἴρηται πρὸς τὴν ὑμετέραν προτροπὴν καὶ πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι μικρὰ διδόντες μεγάλων ἀξιούμεθα παρὰ τοῦ Δεσπότου. Ἐντιεῦθεν γὰρ ἡμῖν καὶ ὁ λόγος πρὸς τὴν τῆς ἐλεημοσύνης παραίνεσιν ἐξεκυλίσθη· ἐ-
10 πειδὴ γὰρ ἐλέγομεν, ὅτι μέρους γῆς παραχωρήσας ὁ πατριάρχης καὶ τὸ κάλλιστον τῆς χώρας προέμενος τῷ Ἀὐτὶ καὶ τὴν φανλοτάτην γῆν ἐλόμενος ἐαυτῷ ἰσοαύτης ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλοτιμίας, ὡς ὑπερβαίνειν πάντα νοῦν καὶ διάνοιαν τὴν ὑπόσχεσιν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν
15 γεγεννημένην. «Ἀναβλέψας γάρ», φησί, «τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ εἶ νῦν, πρὸς βοροῶν καὶ λίβα διπᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὄρῳ, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως αἰῶνος». Μέρος γῆς, φησί, παρεχώρησας τῷ ἀδελφιδῷ· ἰδοὺ ἐγὼ δλόκληρόν σοι τὴν γῆν ὑπισχοῦ-
20 μαι καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ σπέρματί σου παρέξειν ἐπαγγέλλομαι αὐτὴν καὶ «ἕως αἰῶνος», τοῦτ' ἔστι διηνεκῶς.

Εἶδες πῶς φιλοτιμεῖται ἐν ταῖς εὐεργεσίαις; Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει διὰ τούτου μάλιστα ἐπεθύμει ὁ πατριάρχης, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ τὴν προθυμίαν οὕτω νευρώσει, φησί· καὶ τοῦτο
25 σοὶ παρέξω, ὥστε καὶ τοὺς ἀπὸ σοῦ τικτιομένους διαδέξασθαι τῆς γῆς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ διηνεκῆ ταύτης ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. Εἶτα ἵνα μὴ πρὸς τὴν οἰκείαν μόνον φύσιν, καὶ πρὸς τὸ γῆρας τὸ ἐαυτοῦ, καὶ τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν ἀπιδῶν, ναρκήσῃ πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ θαρρήσῃ τῇ
30 τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει, φησί· «Καὶ ποιήσω τὸ σπέρμα σου, ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς. Εἰ δυνήσεται τις τὴν ἄμμον τῆς γῆς ἐξαριθμῆσαι καὶ τὸ σπέρμα σου ἀριθμηθήσεται». Ἀληθῶς

τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅπως ἡ πλουσιοπάροχος ἐλεημοσύνη. Αὐτὴ ἐπιτυχάνει καὶ τὸν ἀφανισμόν τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ γίνεται πρόξενος εἰς ἡμᾶς παρρησίας καὶ μᾶς προετοιμάζει, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἀνέκφραστα ἐκεῖνα ἀγαθὰ.

Ἄλλ' αὐτὰ εἶναι ἐπαρκῆ διὰ νὰ σᾶς νουθετήσουν καὶ νὰ σᾶς δεῖξουν, ὅτι μὲ τὸ νὰ δίδωμεν ὀλίγα, ἀξιούμεθα πολλῶν ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι ἀπὸ ἐδῶ ἤρχισε καὶ ὁ λόγος νὰ σᾶς συμβουλεύω διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐλέγομεν, ὅτι ὁ παρακωρήσας πατριάρχης ἕνα μέρος τῆς γῆς καὶ μάλιστα ἀφήνων τὸ πιδ εὐφορον εἰς τὸν Λῶτ καὶ προτιμῶν διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὸ χειρότερον μέρος, ἠξιώθη τόσον μεγάλης φιλανθρωπίας ἀπὸ τὸν Θεόν, ὥστε νὰ ὑπερβαῖνη κάθε νοῦν καὶ σκέψιν ἢ ὑπόσχεσις πού ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. Διότι λέγει· «Ἀφοῦ σηκώσης τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον πού τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον, διότι ὀλόκληρον τὴν γῆν πού βλέπεις θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα». Μέρος τῆς γῆς, λέγει, ἔδωσες εἰς τὸν ἀνεψιόν σου· ἰδοὺ ἐγὼ σοῦ ὑπόσχομαι ὀλόκληρον γῆν καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὑπόσχομαι, ὅτι θὰ δώσω αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου καὶ μάλιστα «ἕως αἰῶνος», δηλαδὴ θὰ τὴν ἔχουν ὡς ἰδικὴν των συνεχῶς.

Εἶδες πῶς φιλοτιμεῖται ὁ Κύριος μὲ τὰς εὐεργεσίας; Διότι ἐπειδὴ ἐγνώριζεν, ὅτι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπεθύμει ὁ πατριάρχης καὶ δὲν ἤμποροῦσε τίποτε ἄλλο νὰ δυναμώσῃ τόσο τὴν προθυμίαν του, λέγει· «Καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ τὸ δώσω, ὥστε καὶ αὐτοὶ πού θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ ἐσένα νὰ διαδεχθοῦν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς γῆς καὶ νὰ ἐξουσιάζουν αὐτὴν συνεχῶς. Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅταν θὰ ἴδῃ τὴν ἰδικὴν του φυσικὴν κατάστασιν καὶ τὴν γεροντικὴν του ἡλικίαν καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας, ἀλλὰ νὰ ἐνθαρρυνθῇ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὑποσχέσεως, λέγει· «Καὶ θὰ κάνω τόσους πολλοὺς τοὺς ἀπογόνους σου, ὅσον ἄπειρος εἶναι ἡ ἄμμος τῆς γῆς. Ἐὰν θὰ ἠμπορέσῃ κάποιος νὰ ἀπαριθμήσῃ τὴν ἄμμον τῆς γῆς, θὰ ἀπαριθμήσῃ καὶ τοὺς ἀπογόνους σου»¹¹. Πράγματι ἡ ὑπόσχεσις ἦτο ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύ-

ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἦν ἢ ὑπόσχεσις· σὺ μόνον γὰρ πα-
 τέρα αὐτὸν ποιήσῃς ὑπέσχετο, τοσοῦτων ὄντων τῶν κωλυ-
 μάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς πλήθος τοσοῦτον ἐπιδώσῃς, ὡς τῇ
 ἄμμῳ τῆς γῆς παρισωθῆναι, καὶ ἀνώτερον ἀριθμοῦ τὸ πλη-
 5 θος γενέσθαι, τὴν ἐπίτασιν τῆς ὑπερβολῆς διὰ τοῦ παρα-
 δείγματος ἐμφῆναι βουλόμενος.

Σκόπει πῶς ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης κατὰ μικρὸν γυ-
 μνάζει τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν. Εἰπὼν γὰρ ἀνωτέρω, ὅτι
 «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην», πῶν πάλιν φησί,
 10 «Καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω ἕως αἰῶνος καὶ ποιήσω αὐτὸ
 ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς». Καὶ τέως μέχρι λόγων τὰ τῆς ὑπο-
 σχέσεως καὶ πολλὸς ἐν μέσῳ παραγίνεται χρόνος, ἵνα καὶ
 τῆς γνώμης τοῦ παιριάρχου μάθωμεν τὸ φιλόθεον, καὶ τοῦ
 Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν. Ἐπίτηδες γὰρ μέλλει καὶ
 15 ἀναβάλλεται, ἵνα εἰς θαυτὴν γῆρας ἐλάσαντες οἱ τὴν ὑπό-
 σχεοῖν δεξάμενοι, καὶ ἀπογνόντες, ὡς εἰπεῖν, τέως κατὰ
 ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν, τότε καὶ τῆς οἰκειᾶς ἀσθενείας
 τὴν πείραν, καὶ τῆς ἀφάτου δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερ-
 βολὴν ἴδωσιν.

20 4. Ἐννόει δέ μοι ἐκ τῆς παραιτάσεως τοῦ ἐν μέσῳ χρό-
 νου τὸ σιερρὸν τῆς τοῦ παιριάρχου γνώμης, πῶς πάντα
 τὰ ἀνθρώπινα παραιρέχων, πρὸς τὸ δυνατὸν τοῦ ὑποσχο-
 μένου τείνας τὴν διάνοιαν οὐκ ἐθορυβεῖτο, οὐδὲ ἐταράττειτο.
 Ἴσως γὰρ πολλάκις, ὅτι ἐπειδὴν τις ἅπαξ καὶ δεύτερον ὑπο-
 25 σχόμενος μηδέπω εἰς ἔργον ἀγάγη τὰ ἐπαγγελθέντα, πῶς
 ἄκηρότεροι γινόμεθα πρὸς τὸ πάλιν αὐτὸ πιστεῦσαι ὑπι-
 σχνουμένῳ. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν ἀνθρώπου εἰκότως ἂν τοῦτο γέ-
 νοιτο, ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ μετὰ πολλῆς σοφίας τὰ ἡμέτερα
 οἰκονομοῦντος, ἐπειδὴν ἅπαξ ἐπαγγείληται, καὶ μυστία ἐν
 30 τῷ μέσῳ κωλύματα παρεμπίπτει, πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τοῦ
 Θεοῦ δυνάμεως δοξῆς θαρρεῖν χρόνῳ καὶ ἐστηρικμένον ἔ-

σεως· διότι ὄχι μόνον ἔδιδεν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ τὸν κάνη πατέρα, ἐνῶ ὑπῆρχον τόσα πολλὰ κωλύματα, ἀλλ' ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ καὶ τόσους πολλοὺς ἀπογόνους, ὥστε αὐτοὶ νὰ ἐξισώνωνται μὲ τὴν ἄμμον τῆς γῆς καὶ μάλιστα νὰ εἶναι περισσότεροι ἀπ' αὐτὴν κατὰ τὸ πλῆθος, ἐπιθυμῶν μὲ τὸ παράδειγμα νὰ ἐκφράσῃ τὴν ὑπερβολικὴν δωρεάν του.

Πρόσεχε πῶς ὁ φιλόανθρωπος Κύριος γυμνάζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. Διότι, ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν», τώρα πάλιν λέγει, «Καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ τὴν δώσω διὰ πάντα καὶ θὰ τοὺς κάνω ἀπείρους, ὡσάν τὴν ἄμμον τῆς γῆς»¹². Καὶ κατ' ἀρχὴν ἡ ὑπόσχεσις περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς λόγους καὶ παρεμβάλλεται πολὺς χρόνος, ὥστε νὰ μάθωμεν καὶ τὴν θεοσεβῆ σκέψιν τοῦ πατριάρχου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐπίτηδες ἀργοπορεῖ καὶ ἀναβάλλει, ὥστε, ἀφοῦ φθάσουν εἰς βαθειὰ γεράματα αὐτοὶ ποὺ ἐδέχθησαν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ περιέλθουν προηγουμένως εἰς ἀπόγνωσιν, τρόπος τοῦ λέγειν, κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν, νὰ ἴδουν τότε καὶ τὴν ἰδικὴν των ἀδυναμίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀνεκφράστου δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

4. Σκέψου δὲ ἀπὸ τὴν παράτασιν τοῦ μεσολαβήσαντος χρόνου τὴν σταθερότητα τῆς σκέψεως τοῦ πατριάρχου, πῶς δηλαδὴ παραβλέπων ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ στρέφων τὴν σκέψιν του πρὸς τὸ δυνατόν τῆς ὑποσχέσεως, δὲν ἐθορυβεῖτο, οὔτε ἐταράσσετο. Διότι γνωρίζετε, ὅτι πολλὰς φορές, ὅταν κάποιος μᾶς ὑπόσχεται μίαν καὶ δύο φορές, ἀλλὰ δὲν πραγματοποιεῖ τὰς ὑποσχέσεις, πῶς γινόμεθα πρὸς διστακτικοὶ νὰ τὸν πιστεύσωμεν καὶ πάλιν ὅταν μᾶς δίδῃ νέας ὑποσχέσεις. Ἄλλ' αὐτὸ μὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ συμβῆ κατὰ φυσικὸν λόγον εἰς περίπτωσιν ἀνθρώπου, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ ποὺ ρυθμίζει μὲ πολλὴν σοφίαν ὅσα ἀφοροῦν ἡμᾶς, ὅταν ὑποσχεθῆ μίαν φοράν, καὶ ἂν ἀκόμη παρεμβληθῶν μύρια ἐμπόδια, πρέπει νὰ παίρνωμεν θάρρος βλέπον-

χειν τὸν λογισμόν καὶ εἰδέναι ὡς πάντως εἰς ἔργον ἐκβῆναι
 δεῖ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα. Οὐδὲν γάρ ἐστιν, ὃ δυνήσεται
 ποτε διακόφαι τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπηγγελμένα. Θεὸς γάρ ἐστιν,
 ᾧ πάντα δυνατὰ καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ὃ βούλεται, μεθίστησι
 5 τὰ πράγματα, καὶ πόρους ἐξ ἀπόρων εὑρεῖν δυνάμενος, καὶ
 μετὰ τὴν ἀπόγνωσιν τὴν ἡμετέραν εἰς χρησιὰς ἐλπίδας ἄ-
 γων, ἵν' οὕτω σαφέστερον αὐτοῦ μαρτάνωμεν τῆς εὐμηχά-
 νου σοφίας τὴν ὑπερβολήν.

«Ἀναστὰς γάρ», φησί, «διόδευσον τὴν γῆν, εἰς τε τὸ
 10 μῆκος αὐτῆς καὶ εἰς τὸ πλάτος, διὸ σοὶ δώσω αὐτήν». Ὁ-
 ρα πῶς διὰ πάντων τῶν πραγμάτων πολλὴν βούλεται πλη-
 ροφορίαν ἐνθεῖναι τῷ δικαίῳ. Ἀναστὰς, φησί, περιέλθε,
 καὶ καταμάθε καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος, ἵνα εἰδέναι ἔχῃς
 καὶ τὸ μέγεθος τῆς γῆς, ἧς ἀπολαύειν μέλλεις, καὶ πρὸ
 15 τῆς ἀπολαύσεως τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος, πολλὴν ἔχῃς τὴν
 εὐθυμίαν. Ὅσην γάρ ἂν περιέλθῃς γῆν, σοὶ δώσω αὐτήν,
 ἵνα μάθῃς, διὸ οὐ ἰσοσῦτα παρεχώρησας, ὅσα νῦν λαμβάνειν
 μέλλεις. Μὴ τοίνυν νομίσης τὴν ἐλάτιονα εἰληφέναι, ἐπειδὴ
 ἐκεῖνος τοῖς πρωτείοις φαινόμενοις ἐπεπήδησεν. Ἐῖση δὲ
 20 μετ' οὐ πολὺν δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, διὸ οὐ λυσιτελῆς
 ἦν αὐτῷ τῶν πρωτείων ἢ ἐκλογή· καὶ αὐτὸς δὲ ἐκεῖνος μα-
 θήσεται, ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ τῶν πρωτείων ἐρᾶν. Τέως δὲ
 αὐτὸς κομίζου τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐπεικειάς, ἣν
 περὶ τὸν ἀδελφιδοῦν ἐπιδείξω, τὰς ἀμοιβὰς καὶ δέχου τὴν
 25 ὑπόχεσιν καὶ ἤδη καταμάνθανε τὴν γῆν ἅπασαν, ἧς κύ-
 ριος εἶ, καὶ μετ' οὐ πολὺν καὶ αὐτὸς καὶ τὸ σπέρμα τὸ σὸν
 εἰς τὸ διηνεκὲς κατέξειτε. «Καὶ τῷ σπέρματί σου γάρ», φη-
 σίν, «ἕως τοῦ αἰῶνος». Πολὺν τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ τὸ
 μέγεθος, πολλὴ τῆς φιλοτιμίας τῶν πάντων ἡμῶν Δεσπότου
 30 ἢ δαφίλεια, πολλὴ τῆς ἀμοιβῆς τοῦ φιλανθρώπου καὶ παν-

τες πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἔχωμεν σταθερὰν τὴν σκέψιν μας πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις του. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε, πού νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀκυρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις του· διότι εἶναι Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ὅλα εἶναι δυνατά. Διὰ τοῦτο καὶ δίδει ὅποιανδήποτε μεταβολὴν εἰς τὰ πράγματα καὶ ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ λύσεις ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἀδιέξοδον καὶ μετὰ τὴν ἀπόγνωσίν μας μᾶς ὀδηγεῖ εἰς καλὰς ἐλπίδας, ὥστε ἔτσι νὰ μαθαίνωμεν καλύτερα τὴν ὑπερβολικὰ εὐμήχανον σοφίαν του.

«Ἐφ' ἧς σηκωθῆς», λέγει, «διάσχισε τὴν χώραν αὐτὴν κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος, διότι θὰ σοῦ τὴν δώσω αὐτήν»¹³. Βλέπε πῶς μὲ τὸ κάθε τι ἐπιθυμεῖ νὰ πληροφορήσῃ καλῶς τὸν δίκαιον. Ἐφ' ἧς σηκωθῆς, λέγει, νὰ περιέλθῃς καὶ νὰ μάθῃς καλῶς καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς χώρας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμπορῆς νὰ γνωρίζῃς καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἀπολαμβάνῃς, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν, τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα, νὰ ἔχῃς μεγάλην χαράν. Διότι, ὅσην χώραν θὰ περιέλθῃς, θὰ σοῦ τὴν δώσω, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν παρεχώρησες τόσα, ὅσα τώρα πρόκειται νὰ πάρῃς. Νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν, ὅτι ἐπιῆρες τὸ μικρότερον μέρος, ἐπειδὴ ἐκεῖνος κατέλαβε φαινομενικὰ τὰ πρωτεῖα. Θὰ μάθῃς δὲ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι δὲν ἦσαν ὠφέλιμα εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα καὶ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος θὰ μάθῃ, πόσον κακὸν εἶναι τὸν ἀγαπᾶ κανεὶς μὲ πάθος τὰ πρωτεῖα. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν πάρε τὴν ἀμοιβὴν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐπεικειας, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξες πρὸς τὸν ἀνεψιὸν σου, καὶ δέξου τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ γνώρισε ὀλόκληρον τὴν χώραν, τῆς ὁποίας εἶσαι ὁ κύριος, καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ τὴν κατέχετε σὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου αἰωνίως. Διότι λέγει «Καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα». Μεγάλον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως καὶ πλουσία εἶναι ἡ φιλοτιμία τοῦ Κυρίου τῶν πάντων, πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τοῦ φιλανθρώπου καὶ εὐσπλάγ-

οικτιρόμονος ἢ ὑπερβολή, ἦν περὶ τὸν μακάριον τοῦτον ἐποιήσατο καὶ τῷ ἐξ αὐτοῦ μέλλοντι τίττεισθαι σπέρματι.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ παιριόρχης, καὶ ἐκπλαγεὶς τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα, «Ἀποσκηνώσας», φησί, «ἐλθὼν
 5 καιώκησε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρὴ, τὴν ἐν Χεδρών». Μετὰ τὸ δέξασθαι φησί, τὴν ἐπαγγελίαν καὶ τὸν χωρισμὸν γενέσθαι τοῦ Δώτι, τὴν σκηνὴν αὐτοῦ μειώκησε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρὴ. Ὅρα φιλόσοφον γνώμην, ὅρα φρονήματος ὕψος, πῶς μετ' εὐκολίας μετανίσταται καὶ οὐ δυσχεραίνει
 10 πρὸς τὸ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν. Καὶ γὰρ εὐρήσεις αὐτὸν οὐ σννηθεῖα τινὶ προκατειλημμένον καὶ προσειτηκότα, ὃ πολλοὶ πολλάκις ὑπομένουσι καὶ τῶν δοκούντων φιλοσοφεῖν καὶ τῶν ἐν μέσῳ θορούδων ἀπηλλάχθαι καὶ εἶ ποτε καιρὸς καλοῖη μετναστῆναι καὶ εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπελθεῖν, πολ-
 15 λάκις καὶ πνευματικοῦ πράγματος ἕνεκα, δυσχεραίνοντας, ἀλύοντας, βαρέως φέροντας τὴν μετὰστασιν εὐροῖς ἂν αὐτούς, διὰ τὸ τῇ σννηθεῖα προειλῆφθαι. Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλ' ἄνωθεν καὶ ἐκ προσιμίων ἐφιλοσόφει καὶ καθάπερ ξένος καὶ παρεπίδημος, οὕτως ἐντεῦθεν ἐκεῖ, κάκειθεν
 20 ὄδῃ μετανιστάμενος, καὶ πανταχοῦ τὴν φιλόθεον αὐτοῦ γνώμην διὰ τῶν ἔργων ἐσπούδαζεν ἐπιδείκνυσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ κατεσκήνωσε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρὴ, εὐθέως ἐκεῖ θνσιαστήριον ἀνοδομήσῃσε τῷ Κυρίῳ.

Εἶδες εὐχάριστον γνώμην; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν σκηνὴν
 25 ἐπήξαιτο, εὐθέως ὑπὲρ τῆς γεγενημένης αὐτῷ ἐπαγγελίας τὰς εὐχαριστίας ἀνέφερε τῷ Δεσπότῃ. Καὶ καθ' ἕκαστον τόπον, ἔνθα κατεσκήνου, εὐρήσεις αὐτὸν τοῦτου πρὸ πάντων ἐπιμελούμενον καὶ θνσιαστήριον οἰκοδομοῦντα καὶ τὰς εὐχὰς ἀναφέροντα καὶ ἀποστολικὸν νόμον πληροῦντα, τὸν κελεύον-

χνου Κυρίου, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸν μακάριον τοῦτον καὶ πρὸς τοὺς ἀπογόνους του, τοὺς ὁποίους ἐπρόκειτο νὰ ἀποκτήσῃ.

Ἄκουσας αὐτὰ ὁ πατριάρχης καὶ ἐκπλαγεὶς ἀπὸ τὴν ἀπεριόριστον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, «Διέλυσε», λέγει, «τὴν σκηνὴν του καὶ ἦλθε καὶ κατώκησε πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἣ ὁποία ἦτο εἰς τὴν Χεβρών»¹⁴. Μετὰ τὴν ἀποδοχήν, λέγει, τῆς ὑποσχέσεως καὶ τὸν χωρισμὸν μὲ τὸν Ἀὐτὸν, μετεκίνησε τὴν σκηνὴν του πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ. Βλέπε φιλοσοφημένην σκέψιν, βλέπε ὑψηλὸν φρόνημα, πῶς εὐκόλως μεταναστεύει καὶ δὲν δυσανασχετεῖ μὲ τὸ νὰ μεταβαίῃ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Καθ' ὅσον θὰ εὔρης αὐτὸν νὰ μὴ εἶναι κατειλημμένος ἀπὸ κάποιαν συνήθειαν καὶ ἀφοσιωμένος εἰς κάτι, πρᾶγμα πού παθαίνουν πολλὰς φορὰς πολλοὶ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού θεωροῦνται ὅτι ζοῦν εὐσεβῆ ζωὴν καὶ ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τοὺς θορύβους τῆς ζωῆς· καὶ ἐὰν κάποτε ἡ κατάστασις τὸ ἀπαιτοῦσε νὰ μετακινηθοῦν καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς ξένον τόπον, πολλὰς φορὰς καὶ διὰ λόγους πνευματικούς, θὰ τοὺς ἔβλεπε νὰ δυσανασχετοῦν, νὰ ταρασσονται ἀπὸ τὴν θλίψιν καὶ νὰ φέρουν βαρέως τὴν μετακίνησιν, διότι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὴν συνήθειαν. Ὅμως ὁ δίκαιος δὲν ἐνήργει ἔτσι, ἀλλὰ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπεδείκνυεν ἀρίστην φιλοσοφίαν καὶ ὡσὰν ξένος καὶ παρεπίδημος, ἔτσι μετεκινεῖτο ἀπὸ αὐτὸ τὸ μέρος εἰς ἐκεῖνο καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο εἰς αὐτὸ καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν ἐφρόντιζε νὰ ἀποδεικνύῃ ἐμπράκτως τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ὅταν κατεσκήνωσε πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἀμέσως ἔκτισεν ἐκεῖ θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου.

Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; Διότι μόλις ἔστησε τὴν σκηνὴν του, ἀμέσως ἠὐχαρίστησε τὸν Κύριον διὰ τὴν ὑπόσχεσιν πού τοῦ ἔδωσε. Καὶ εἰς κάθε τόπον, ὅπου κατεσκήνωνε, θὰ ἰδῆς αὐτὸ προπάντων νὰ φροντίζῃ καὶ νὰ κτίζῃ θυσιαστήριον καὶ νὰ προσεύχεται καὶ νὰ ἐκπληρώνῃ τὸν ἀποστολικὸν νόμον, πού παραγγέλλει νὰ προσεύχεσθε εἰς κάθε τόπον ὑψώ-

τα ἐν παντὶ τόπῳ εὐχεσθαι ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας. Εἶ-
 δες ψυχὴν ἐπιτερωμένην πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον καὶ ὑπὲρ
 ἀπάντων εὐχάριστον γινουμένην; Οὐδὲ γὰρ ἀνέμενεν εἰς
 ἔργον ἐλθεῖν τὰ ἐπαγγελθέντα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς ὑπο-
 5 οσχέσεως εὐχαριοῦται καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδεικνυται, ἵνα
 τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσιν εὐγνωμοσύνης ἐπιδειξάμενος καὶ
 περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν ἐκκαλέσῃται τὸν ἑ-
 αυτοῦ Δεσπότην.

5. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα καὶ θαρροῦμεν ταῖς
 10 τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι, καὶ μήτε ὁ χρόνος ἀμαυροῦτω τὴν
 προθυμίαν, μήτε τὰ ἐν μέσῳ κωλύματα, ἂν συμβαίη, χαννού-
 τω ἡμῶν τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει θαρροῦν-
 τες, ὡς ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄρῳντες τὰς ὑποσχέσεις
 ἐκβεβηκυίας, οὕτω τὴν πίσιν εἰλικρινῆ ἐπιδειξώμεθα. Καὶ
 15 γὰρ καὶ ἡμῖν μέγала καὶ ὑπέρογκα ἐπηγγείλατο ὁ Δεσπότης,
 καὶ ὑπερβαίοντα τὸν ἡμέτερον λογισμὸν, τῆς βασιλείας λέγω
 τὴν ἀπόλαυσιν, τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὴν μετουσίαν, τὴν
 μετὰ ἀγγέλων διαγωγὴν, τὴν τῆς γέννησης ἀπαλλαγὴν. Ἀλλὰ
 ὅμως μηδὲν ἀπιστιῶμεν, ἐπειδὴ μὴ ὁρᾶται τοῖς σωματικοῖς
 20 ὀφθαλμοῖς· ἀλλὰ τὸ ἀψευδὲς ἐννοοῦντες τοῦ ἐπαγγελιαμένου
 καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὸ μέγεθος, τοῖς τῆς πίστεως ὀ-
 φθαλμοῖς αὐτὰ καιοπιεῶμεν, καὶ ἐκ τῶν ἤδη παρασχε-
 θέντων καὶ περὶ τῶν μελλόντων χρησιτὰς ἔχωμεν τὰς ἐλπί-
 δας· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα πολλὰ ἡμῖν ἐδωρήσατο,
 25 ἵνα ἐκ τούτων ὀδηγούμενοι καὶ περὶ ἐκείνων θαρροῦν ἔ-
 χωμεν.

Ὁ γὰρ τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν ἐκδούς διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς
 ἀγάπην, πῶς οὐχὶ πάντα ἡμῖν τὰ λοιπὰ χαριεῖται; Καθάπερ
 καὶ Παῦλός φησιν· «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο,
 30 ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν
 αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται;». Εἰ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐξέδω-
 κεν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, εἰ τοῦ βαπτίσματος τὴν δω-

νοντες καθαρὰ χέρια. Είδες ψυχὴν ἀφωσιωμένην ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν πόθον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐπιδεικνύουσαν εὐγνωμοσύνην διὰ τὸ κάθε τι; Διότι δὲν ἀνέμενε νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις, ἀλλ' εὐχαριστεῖ καὶ μόνον διὰ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὰ τῆς ψυχῆς του ἐπιδεικνύει, ὥστε, ἀφοῦ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του δι' ὅσα συνέβησαν, νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Κύριόν του νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις.

5. Αὐτὸν λοιπὸν ἄς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἄς παίρνωμεν θάρρος ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ οὔτε ὁ χρόνος νὰ μειώνη τὴν προθυμίαν μας, οὔτε τὰ ἐμπόδια ποὺ παρεμβάλλονται, ἐὰν τυχὸν συμβῆ κάτι τέτοιο, νὰ μειώσουν τὸ ἠθικόν μας, ἀλλὰ λαμβάνοντες θάρρος ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ὡσὰν νὰ βλέπωμεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας τὰς ὑποσχέσεις νὰ πραγματοποιοῦνται, ἔτσι νὰ ἐπιδεικνύωμεν εἰλικρινῆ πίστιν. Καθ' ὅσον καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος ὑπεσχέθη μεγάλα καὶ ὑπέρογκα ἀγαθὰ, ὑπερβαίνοντα τὴν σκέψιν μας, ἐννοῶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς οὐρανοῦ βασιλείας, τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ, τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ὅμως νὰ μὴ ἀπιστοῦμεν διὰ τίποτε, ἐπειδὴ δὲν τὸ βλέπομεν μὲ τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ ἀντιλαμβανόμενοι τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑποσχέσεως καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του, ἄς βλέπωμεν αὐτὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως καὶ ἄς ἔχωμεν καλὰς ἐλπίδας διὰ τὰ μέλλοντα συμφώνως μὲ αὐτὰ ποὺ μᾶς παρεσχέθησαν· διότι δι' αὐτὸ μᾶς ἐχάρισε καὶ ἐδῶ πολλὰ ἀγαθὰ, ὥστε, ὀδηγούμενοι ἀπὸ αὐτά, νὰ λαμβάνωμεν θάρρος καὶ διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ.

Διότι αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τὸν Υἱόν του ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης του, πῶς δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἀγαθὰ; Ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Αὐτὸς ποὺ δὲν ἐλυπήθη τὸν ἴδιον τὸν Υἱόν του, ἀλλὰ παρέδωκεν αὐτὸν δι' ὅλους ἡμᾶς, πῶς δὲν θὰ χαρίσῃ εἰς ἡμᾶς μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ὅλα γενικῶς;»¹⁵. Ἐὰν ἔδωσε τὸν Υἱόν του δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἐὰν μᾶς ἐχάρισε τὴν δωρεὰν τοῦ βα-

ρεὰν ἐχαρίσατο, εἰ τῶν προλαβόντων ἁμαρτημάτων τὴν ἄ-
 φρεσιν ἐδώρησατο, εἰ μετανοίας ὁδὸν ἡμῖν ἔτιμεν, εἰ μυρία
 ἕτερα πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμετέραν ἐπραγματεύσατο, δηλονό-
 τι καὶ τὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἡμῖν τειταμιευμένα ἀγαθὰ παρέξει.
 5 Ὁ γὰρ πρὸ τῆς εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρόδου ταῦτα προεντρι-
 πίσας διὰ τὴν οἰκειάν ἀγαθότητα, πῶς οὐχὶ καὶ τὴν ἀπό-
 λανσιν χαριεῖται; Ὅτι γὰρ προλαβὼν ταῦτα ἡμῖν ἠτοίμασε
 τὰ ἀγαθὰ ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος πρὸς τοὺς ἐκ δεξιῶν ἐσιτώ-
 τας. «Δεῦτε σὶ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε
 10 τὴν ἠτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου». *Εἶδες ἀγαθότητος ὑπερβολήν, πόση περὶ τὸ ἡμέτερον γένος*
κέχρηται τῇ φιλανθρωπίᾳ, ὡς καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου κα-
ταβολῆς ἡμῖν τῆς βασιλείας προεντριπίσαι τὴν ἀπόλανσιν;
Μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γενώμεθα, παρακαλῶ, μηδὲ ἀνα-
 15 *ξίους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τῶν ἰσοσούτων δωρεῶν, ἀλλὰ*
ἀγαπήσωμεν, ὡς δεῖ, τὸν ἡμέτερον Δεοπότην καὶ μηδὲν
διαπραϊτώμεθα τῶν διακοπιόντων τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ εὖ-
ροϊαν. Μὴ γὰρ αὐτοὶ προκαιόχομεν τοῦ πράγματος; Αὐτὸς
προλαβὼν πολλὴν καὶ ἄσφατον τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐλε-
 20 *δείξατο. Πῶς οὖν οὐκ ἄτιπον τὸν οὕτως ἀγαπήσαντα μὴ*
καὶ ἡμᾶς, ὅσον ἔχομεν δυνάμεως, ἀγαπᾶν; Αὐτὸς γὰρ διὰ
τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην πάντα μεθ' ἡδονῆς ὑπέμεινε, καὶ ἐξ
αὐτῶν τῶν κόλπων τῶν παιρικῶν ἀλλόμενος, ὡς εἰπεῖν,
 25 *δούλου μορφὴν ἀναλαβεῖν κατεδέξατο, καὶ διὰ πάντων τῶν*
ἀνθρωπίνων ἔλθεῖν, καὶ τὰς παρὰ Ἰουδαίων ὕβρεις καὶ
ἀτιμίας ὑπομεῖναι, καὶ τὸ τελευταῖον στανρὸν κατεδέξατο
καὶ θάνατον τὸν ἐπονείδιστον, ἵνα ἡμᾶς τοὺς χαμαὶ συρομέ-
 30 *ρους καὶ μυρίοις φορτίοις ἁμαρτημάτων βαρουνμένους, διὰ*
τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ἐλευθερώσῃ. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐν-
 30 *ροῶν ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ θεομὸς ἐρασιῆς τοῦ Χριστοῦ,*

πίσματος, ἐὰν μᾶς ἐδώρησε τὴν ἄφρσιν τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ διεπράξαμεν, ἐὰν μᾶς ἤνοιξε τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας, ἐὰν ἐπραγματοποίησεν ἀναρίθμητα ἄλλα διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει φυλάξει διὰ τὸ μέλλον. Διότι αὐτὸς ποὺ προετοίμασεν αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός του, πρὶν ἀκόμη γεννηθῶμεν, πῶς δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν; Τὸ ὅτι προετοίμασεν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ πολὺ πρὶν, ἄκουε αὐτὸν ποὺ λέγει πρὸς τοὺς ἰσταμένους εἰς τὰ δεξιὰ του· «Ἐλαίτε σεῖς οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου καὶ κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἣ ὁποία προετοιμᾶσθη διὰ σᾶς πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου»¹⁶. Εἶδες ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα, μὲ πόσῃν φιλανθρωπίαν συμπεριφέρεται πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὥστε νὰ ἐτοιμᾶσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου;

Ἄς μὴ γινώμεθα λοιπόν, παρακαλῶ, ἀγνώμονες, οὔτε νὰ κάνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀναξίους τόσων δωρεῶν, ἀλλὰ νὰ ἀγαπήσωμεν, ὅπως πρέπει, τὸν Κύριόν μας καὶ νὰ μὴ κάνωμεν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ διακόπτουν τὴν πρὸς ἡμᾶς εὐνοιάν του. Μήπως ἐκάναμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ πράγματος; Αὐτὸς, προλαμβάνων, ἔδειξε πρὸς ἡμᾶς τὴν πολλὴν καὶ ἀπεριόριστον ἀγάπην του. Πῶς λοιπόν δὲν εἶναι παράλογον νὰ μὴ ἀγαπῶμεν καὶ ἡμεῖς μὲ ὅλην μας τὴν δύναμιν αὐτὸν ποὺ μᾶς ἠγάπησεν μὲ τόσῃν δύναμιν; Διότι αὐτὸς ποὺ ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ὑπέμεινε τὰ πάντα εὐχαρίστως καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς του, τρόπος τοῦ λέγειν, κατεδέχθη νὰ λάβῃ μορφήν δούλου καὶ νὰ διέλθῃ ἀπὸ ὅλα τὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ ὑπομείνῃ τὰς ὕβρεις καὶ τὰς προσβολὰς τῶν Ἰουδαίων καὶ εἰς τὸ τέλος κατεδέχθη νὰ σταυρωθῇ καὶ νὰ θανατωθῇ μὲ τὸν πιὸ ἐπονείδιστον θάνατον, ὥστε νὰ ἐλευθερώσῃ, μὲ τὴν πίστιν πρὸς αὐτόν, ἡμᾶς ποὺ ἐσυρόμεθα εἰς τὴν γῆν καὶ ἐβαρυνόμεθα μὲ ἄπειρον βάρος ἁμαρτιῶν. Διότι ὅλα αὐτὰ ἔχων ὑπ' ὄψιν του ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ θερμὸς ἐρα-

ὁ καθάπερ ὑπόπιερος τὴν οἰκουμένην περιτρέχων ἅπασαν, ὁ ἐν σώματι τὰ τῶν ἀσωμάτων ἐπιδείκνυσθαι σπουδάζων, ἐβόα λέγων «Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς».

“Ὅρα εὐγνωμοσύνην, ὕρα ἀρειῆς ὑπερβολήν, ὕρα πό-
5 θον ζέοντα. «Ἡ ἀγάπη», φησί, «τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς»
τοῦτι ἔστιν, ὠθεῖ, καταναγκάζει, κατεπείγει. Εἶτα ἐρμηνεύ-
σαι βουλόμενος τὸ παρ’ ἑαυτοῦ ρηθέν, φησί «Κρίναντας
τοῦτο, δι’ εἰ εἰς ὑπὲρ ἀπάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες
ἀπέθανον. Καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μη-
10 κέτι ἑαυτοῖς ζῶοιεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ
ἐγερθέντι». Εἶδες πῶς εἰκότως ἔλεγεν, δι’ «Συνέχει ἡμᾶς
ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ»; Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν, φησί, πάντων
ἀπέθανε, διὰ τοῦτο ἀπέθανεν, ἵνα ἡμεῖς οἱ ζῶντες μηκέτι ἑ-
αυτοῖς ζῶμεν, ἀλλ’ ἐκείνῳ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ
15 ἐγερθέντι. Δεχόμεθα τοίνυν τὴν παραίνεσιν τὴν ἀποστολι-
κὴν καὶ μὴ ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι
καὶ ἐγερθέντι.

Καὶ πῶς, φησί, δυνησόμεθα μὴ ἑαυτοῖς ζῆν; “Ἀκουε
τοῦ μακαρίου τούτου πάλιν λέγοντος· «Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ,
20 ἡ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». “Ὅρα πῶς ἐπὶ γῆς βαδίζων καὶ
σαρκὶ συμπεπλεγμένος, καθάπερ τὸν οὐρανὸν οἰκῶν, καὶ
ταῖς ἀσωμάτοις συνανασιροφόμενος δυνάμεσιν, οὕτω διέ-
κειτο. Διὰ τοῦτο ἀλλαχοῦ πάλιν ἔλεγεν· «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ,
τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν οὐκ τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυ-
25 μίαις». Τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ μὴ ἑαυτοῖς ζῆν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ
ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι, διὰν καθάπερ νεκροὶ ὄ-
μεν τοῦ παρόντος βίου καὶ πρὸς μηδὲν τῶν ὀρωμένων ὄμεν
ἐπισημένοι. Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ Δεσπότης ἡμῶν ἐσταυρώθη,
ἵνα ἀντὶ ταύτης τῆς ζωῆς ἐκείνην ἀνταλλαξόμεθα μᾶλλον

17. Β' Κορ. 5, 14.

18. Β' Κορ. 5, 14-15.

19. Γαλ. 2, 20.

20. Γαλ. 5, 24.

σιῆς τοῦ Χριστοῦ, αὐτός, πού περιέτρεχεν ὡσάν πτερωτός ὀλόκληρον τὸν κόσμον, αὐτός πού ἐφρόντιζε νὰ δεικνύῃ εἰς τὸ σῶμα του τὸν ἀγγελικὸν τρόπον ζωῆς, ἐβροντοφώναζε τὰ ἐξῆς· «Διότι ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ μᾶς συγκρατεῖ»¹⁷.

Πρόσεχε εὐγνωμοσύνην, πρόσεχε ὑπερβολικὴν ἀρετὴν, πρόσεχε ἀγάπην θερμὴν. Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, λέγει, μᾶς συγκρατεῖ», δηλαδὴ μᾶς ὠθεῖ, μᾶς καταναγκάζει, μᾶς κάνει βιαστικούς. Ἔπειτα ἐπιθυμῶν νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτὸ πού εἶπε, λέγει· «Κρίναντες τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν ἀπέθανεν ἓνας δι' ὄλους τοὺς ἄλλους, ἄρα ὅλοι ἀπέθανον. Καὶ ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς δι' ὄλους, ὥστε ὅσοι ζοῦν, νὰ μὴ ζοῦν διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἀλλὰ δι' αὐτὸν πού ἀπέθανε καὶ ἀνεσιήθη δι' αὐτούς»¹⁸. Εἶδες πῶς ἔλεγεν ὀρθῶς, ὅτι «ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ μᾶς συγκρατεῖ»; Διότι, ἐάν, λέγει, ἀπέθανε δι' ὄλους ἡμᾶς, διὰ τοῦτο ἀπέθανεν, διὰ νὰ μὴ ζῶμεν ἡμεῖς, ἐν ὄσῳ ζῶμεν, διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε καὶ ἀνεσιήθη δι' ἡμᾶς. Ἄς δεχώμεθα λοιπὸν τὴν ἀποστολικὴν συμβουλήν καὶ ἄς μὴ ζῶμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε καὶ ἀνεσιήθη δι' ἡμᾶς.

Καὶ μὲ ποῖον τρόπον, λέγει, θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ μὴ ζῶμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας; Ἄκουσε πάλιν τὸν μακάριον αὐτὸν πού λέγει· «Δὲν ζῶ ἐγὼ πλέον, ἀλλὰ ζῆ ἐντός μου ὁ Χριστός»¹⁹. Βλέπε πῶς, ἂν καὶ ἐβάδιζεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ περιεβάλλετο τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα ἕζη ἔτσι, ὡσάν νὰ κατώκει εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὡσάν νὰ συνανεστρέφετο μὲ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν πάλιν ἔλεγεν· «Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Χριστοῦ ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα μαζὶ μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας»²⁰. Αὐτὸ σημαίνει λοιπὸν τὸ νὰ μὴ ζῶμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ δι' αὐτόν, πού ἀπέθανε καὶ ἀνεσιήθη δι' ἡμᾶς, τὸ νὰ ζῶμεν δηλαδὴ ὡσάν νεκροὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ νὰ μὴ τρομάζωμεν ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτὰ πού βλέπομεν. Διότι διὰ τοῦτο ἐσταυρώθη ὁ Κύριός μας, διὰ νὰ ἀνταλλάξωμεν αὐτὴν τὴν ζωὴν μὲ τὴν ἄλλην, ἢ μᾶλλον διὰ νὰ διαπραγμα-

δέ, ἵνα διὰ ταύτης ἐκείνην ἑαυτοῖς πραγματοποιώμεθα. Ἡ γὰρ παροῦσα ζωή, ἐὰν βουλώμεθα νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἡμᾶς ὀδηγεῖ· καὶ ⁵δυσνησόμεθα, εἰ βουληθείημεν μικρὸν διεγερθῆναι καὶ δια-
νοῖσαι τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, τῆς ἐκεῖ λήξεως τὴν ἔννοιαν
διὰ παντὸς τρέμειν παρ' ἑαυτοῖς, καὶ οὕτω τὰ μὲν ὀρώμενα
παρατρέχειν καὶ ὑπερίπιασθαι, πρὸς δὲ τὰ μέλλοντα καὶ
δαιωνίζοντα τείνειν τὸν λογισμὸν· καθάπερ καὶ ὁ μακάριος
οὗτος παιδεύων ἡμᾶς ἔλεγεν· «Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί,
¹⁰ ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ
παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἑμοῦ».

6. Ὅρα ψυχὴν πεπυρωμένην, ὄρα λογισμὸν ἐπιερωμένον,
ὄρα διάνοιαν ἐκκαιομένην τῷ πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ. «Ὁ
νῦν ζῶ», φησί, «ἐν πίστει ζῶ». Μὴ γὰρ νομίσητέ με, φησί,
¹⁵συντελεῖν τι εἰς τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα. Εἰ γὰρ
καὶ σάρκα περικείμεαι καὶ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσεως προσι-
δέδεμαι, ἀλλ' ἐν πίστει ζῶ τῇ εἰς Χριστόν, πάντων ὑπερο-
χῶν τῶν παρόντων, τῇ ἐλπίδι τῇ εἰς αὐτὸν πάντα παρατρέ-
χων, ἐκτεταμένην ἔχω τὴν διάνοιαν πρὸς αὐτόν. Εἶτα ἵνα
²⁰μάθῃς αὐτοῦ τοῦ φίλιτρον τὴν ὑπερβολήν, φησί· «Ἐν πίστει
ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παρα-
δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἑμοῦ». Σκόπει πόσης τῆς εὐγνωμοσύνης
ἢ ὑπερβολῆς. Τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; Πρὸ μικροῦ
ἔλεγες, «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσαιο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡ-
²⁵μῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», καὶ νῦν λέγεις, «Τοῦ ἀγα-
πήσαντός με», καὶ ἰδιοποιῇ τὴν κοινὴν εὐεργεσίαν; Ναί, φη-
σί· εἰ γὰρ καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ἡ
θυσία προσενηγекται παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ περὶ αὐτὸν
φίλιτρον μου ἐγὼ ἰδιοποιῶμαι τὸ γεγονός. Οὕτω καὶ τοῖς
³⁰προφήταις ἔθος ποιεῖν, καὶ λέγειν «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου»,
καίτοι τῆς οἰκουμένης ἐστὶ Θεός· ἀλλ' ἴδιον τοῦ πόθου, τὰ
κοινὰ ἰδιοποιεῖσθαι.

ιευθῶμεν μὲ αὐτὴν τὴν ζωὴν μὲ ἐκείνην. Καθ' ὅσον ἡ παροῦσα ζωὴ, ἐὰν θέλωμεν νὰ προσέχωμεν καὶ νὰ γρηγοροῦμεν, μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς. Καὶ θὰ ἠμπορέσωμεν, ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ προσέξωμεν ὀλίγον καὶ νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μας, νὰ τρέφωμεν πάντα εἰς τὸν νοῦν μας τὸ τέλος τῆς ἐκεῖ ζωῆς, καὶ ἔτσι τὰ μὲν ὀρώμενα νὰ παρατρέχωμεν καὶ νὰ ἀδιαφορῶμεν δι' αὐτά, πρὸς δὲ τὰ μελλοντικὰ καὶ αἰώνια ἀγαθὰ νὰ ἔχωμεν ἐστραμμένον τὸν νοῦν μας, ὅπως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε διδάσκων ἡμᾶς· «Τὴν ζωὴν δὲ πού ζῶ τώρα μὲ τὴν σάρκα, τὴν ζῶ μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του δι' ἐμέ»²¹.

6. Πρόσεχε ψυχὴν ζέουσαν, πρόσεχε σκέψιν πού πετᾷ πρὸς τὰ ἄνω, πρόσεχε διάνοιαν πού κατακαίεται ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην. «Τὴν ζωὴν πού ζῶ τώρα», λέγει, «τὴν ζῶ μὲ τὴν πίστιν». Μὴ νομίζετε, λέγει, ὅτι ἀφοσιώνομαι εἰς τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς. Διότι ἂν καὶ εἶμαι ἀπὸ σάρκα καὶ εἶμαι δεμένος ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως, ὅμως ζῶ μὲ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν, περιφρονῶν ὅλα τὰ ἐγκόσμια, μὲ τὴν ἐλπίδα πού παρατρέχει διαρκῶς πρὸς αὐτόν, ἔχω προσηλωμένην τὴν σκέψιν μου πρὸς αὐτόν. Ἐπειτα διὰ νὰ μάθης τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἀγάπης του, λέγει· «Ζῶ μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του δι' ἐμέ». Πρόσεχε πόσον ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη του. Τί λέγεις, μακάριε Παῦλε; Πρὸ ὀλίγου ἔλεγες, «ὁ ὁποῖος δὲν ἐλυπήθη τὸν ἴδιον τὸν Υἱὸν του, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων ἡμῶν», καὶ τώρα λέγεις, «ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησεν» καὶ κάνεις ἰδικὴν σου τὴν κοινήν εὐεργεσίαν; Ναί, λέγει, ἂν καὶ ἐθυσιάσθη δι' ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης μου κάνω ἰδικόν μου τὸ γεγονὸς αὐτό. Ἔτσι συνηθίζουν νὰ κάνουν καὶ οἱ προφῆται καὶ νὰ λέγουν· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου», ἂν καὶ ὁ Θεὸς ἀνήκει εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, ἀλλὰ εἶναι ἴδιον γνώρισμα τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης νὰ κάνῃ ἰδικὰ τῆς τὰ κοινὰ πράγματα.

«Τῆ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ», φησί, «τοῦ ἀγαπήσαντός με». Τί λέγεις; Σὲ μόνον ἠγάπησε; Πᾶσαν μὲν, φησί, τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλ' ἐγὼ ὡς μόνος ἀγαπηθεῖς, οὕτως αὐτῷ χάριτας ὀφείλω. «Καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἑμοῦ».

5 Τί οὖν, ὑπὲρ σοῦ μόνον ἐσταυρώθη; Οὐκ αὐτὸς λέγει, «Ὁ-
τιαν ὑψωθῶ, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»; οὐδὲ αὐτὸς εἶπας, ὅτι «ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν ἑαυτόν»; Ναί, φησὶν οὐκ ἐναντιούμενος ἑαυτῷ ταῦτά φημι, ἀλλὰ τὸν ἑμαυτοῦ πόθον παραμυθούμενος. Καὶ ὄρα πάλιν καὶ ἕτερόν τι

10 διὰ τῶν εἰρημένων ἡμᾶς διδάσκοντα. Ἀνωτέρω γὰρ εἰπὼν περὶ τοῦ Πατρὸς, ὅτι «ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», ἐνιαῦθα λέγει, «Ἐαυτὸν παρέδωκεν». ἐκεῖ μὲν, ἵνα τὴν ὁμόνοιαν δείξῃ καὶ τὴν ὁμοιμίαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ τὴν οἰκονομίαν αἰνίξῃται· ἐπεὶ καὶ ἀλλαγῶ φησι, «Γε-
15 νόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου», πανταχοῦ τὴν οἰκονομίαν πισιτούμενος. Ἐνιαῦθα δὲ τό, «Παρέδωκεν ἑαυτόν», τέθεικεν, ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκὼν τὸ πάθος κατεδέξατο, καὶ οὐκ ἀνάγκη οὐδὲ βία, ἀλλὰ βουλόμενος καὶ θέλων παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τὴν σωτηρίαν πραγματευόσασθαι, τὸν σταυ-
20 ρὸν ὑπέμεινε.

Ποίαν οὖν καὶ ἀξίαν ἀγάπην ἐπιδείξασθαι δυνασόμεθα, πρὸς τὸν οὕτω πλουσίαν τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδειξάμενον; Κἄν γὰρ αὐτὴν τὴν ψυχὴν προέσθαι καταδεξώμεθα ὑπὲρ τε τῶν αὐτοῦ νόμων καὶ τῆς φυλακῆς τῶν ἐπιτολῶν

25 τῶν παρ' αὐτοῦ δοθεισῶν, οὐδὲ οὕτω πρὸς τὸ μέτρον φθάσαι δυνασόμεθα τῆς ἀγάπης, ἣν περὶ τὴν ἡμετέραν ἐπεδείξατο φύσιν. Αὐτὸς μὲν γὰρ Θεὸς ὢν ὑπὲρ ἀνθρώπων τοῦτο κατεδέξατο καὶ Δεσπότης τυγχάνων ὑπὲρ δούλων, καὶ οὐχ ὑπὲρ δούλων ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀγνωμόνων καὶ πολλὴν καὶ ἄσπον-
30 δον τὴν ἔχθραν ἐπιδεικνυμένων. Καὶ αὐτὸς μὲν προλαβὼν εἰς ἀναξίους καὶ μυρία ἐπαικίας τὴν ἰσοσύνην εὐεργεσίαν

22. Ἰω. 12, 32.

23. Φιλ. 2, 8.

«Μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ», λέγει, «ὁ ὁποῖος με ἠγάπησε». Τί λέγεις; Σὲ μόνον ἠγάπησεν; Ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, λέγει, ὅμως ἐγὼ τὸν εὐγνωμονῶ, ὡσὰν νὰ ἠγαπήθην μόνον ἐγώ. «Καὶ ὁ ὁποῖος παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του δι' ἐμέ». Τί λοιπὸν λέγεις, μόνον διὰ σὲ ἐσταυρώθη; Δὲν λέγει αὐτός, «Ὅταν ὑψωθῶ θὰ πάρω μαζί μου ὄλους ἐσαῶς»²²; καὶ οὐ ὁ ἴδιος δὲν εἶπε, ὅτι «παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων μας»; Ναί, λέγει· δὲν τὰ λέγω αὐτὰ ἀντιφάσκων πρὸς τὸν ἑαυτόν μου, ἀλλὰ τὰ λέγω, ἐπειδὴ θέλω νὰ παρηγορήσω τὸν πόθον μου. Καὶ πρόσεξε πάλιν, ὅτι μᾶς διδάσκει καὶ κάτι ἄλλο μὲ ὅσα λέγει. Προηγουμένως δηλαδὴ, ἂν καὶ εἶπε διὰ τὸν Πατέρα ὅτι «παρέδωσεν αὐτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν μας», τώρα λέγει «παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του». Εἰς ἐκείνην τὴν περίπτωσιν εἶπεν αὐτό, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ διὰ νὰ ὑπαινιχθῇ τὴν θεῖαν οἰκονομίαν, καθ' ὅσον καὶ ἄλλοῦ λέγει, «Γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου»²³, βεβαιῶν παντοῦ τὴν θεῖαν οἰκονομίαν. Ἐδῶ δὲ ἐκρησιμοποίησε τό, «Παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του», διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι μόνος του ἐδέχθη τὸ πάθος καὶ ὄχι ἀναγκαστικῶς καὶ μὲ βίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε καὶ ἐπεθύμει νὰ σώσῃ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ τοῦτο ὑπέμεινε τὸν σταυρόν.

Ποίαν ἀγάπην λοιπὸν ἰσαξίαν μὲ αὐτὴν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἠγάπησε τόσον πολὺ; Καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν νὰ θυσιάσωμεν τὴν ζωὴν μας χάριν τῶν νόμων του καὶ διὰ νὰ διαφυλάξωμεν τὰς ὑπ' αὐτοῦ δοθείσας ἐντολάς, οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης ποὺ ἐπέδειξε πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι αὐτός, ἂν καὶ εἶναι Θεός, κατεδέχθη νὰ κάνῃ τοῦτο χάριν τῶν ἀνθρώπων, καί, ἂν καὶ εἶναι Κύριος, ἐδέχθη νὰ κάνῃ τοῦτο χάριν δούλων, καὶ ὄχι ἀπλῶς χάριν δούλων ἀλλὰ καὶ ἀγνωμόνων δούλων, ποὺ ἐπιδεικνύουν πολλὴν καὶ ἄσπονδον ἔχθραν. Καὶ αὐτὸς μὲν πρῶτος εὐηργέτησε τόσον πολὺ τοὺς ἀναξίους καὶ ἀ-

ἐπεδείξατο, ἡμεῖς δέ, ὅπερ ἂν ἐπιδείξασθαι δυνηθῶμεν, οὐδὲν μέγα ποιοῦμεν τὸν προφθάσαντα ταῖς τοσαύταις εὐεργεσίαις ἡμᾶς ἀμείβεσθαι σπουδάζοντες. Τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν, ἂν ἄρα ἀκολουθῶσιν, ἀμοιβή τις ἐστὶ καὶ ὀφειλή, τὰ δὲ
 5 παρ' αὐτοῦ, χάρις καὶ εὐεργεσίαι καὶ δωρεᾶς μέγεθος.

Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα λογιζόμενοι, ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστόν, καθάπερ Παῦλος αὐτὸν ἠγάπησε, καὶ μηδεὶς ἡμῖν τῶν παρόντων ἔστω λόγος, ἀλλὰ διηνεκῶς τὸν αὐτοῦ πόθον ἔχωμεν ἰδρυσμένον ἡμῶν τῇ ψυχῇ. Οὕτω γὰρ καὶ πάντων
 10 καταγελασόμεθα τῶν τοῦ παρόντος βίου καὶ οὕτω τὴν γῆν καθάπερ τὸν οὐρανὸν οἰκήσωμεν, οὔτε ὑπὸ τῶν χρησιῶν ἐνταῦθα χαννούμενοι, οὔτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν συσιλλόμενοι, ἀλλὰ πάντα παραιρέχοντες πρὸς τὸν ποθούμενον ἡμῶν Δεσπότην ἐντιεύθεν ἐπειχθησόμεθα καὶ μήτε πρὸς αὐτὴν τὴν
 15 μέλλησιν δυσχερανοῦμεν, ἀλλ' ἐροῦμεν κατὰ τὸν μακάριον τοῦτον καὶ ἡμεῖς, ὅτι «Ὁ νῦν ζῶμεν ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶμεν τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀγαπήσαντος ἡμᾶς καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν», ἵνα καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύπως διανύσωμεν καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι κατα-
 20 ξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πείρους ἁμαρτίας διαπράξαντας, ἡμεῖς ὅμως, ὅ,τι καὶ νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν, δὲν κάνομεν τίποτε τὸ σπουδαῖον μὲ αὐτὴν τὴν φροντίδα δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος πρῶτος μᾶς ἤμειψε μὲ τόσας πολλὰς εὐεργεσίας. Διότι αὐτὰ πού κάνομεν ἡμεῖς, ἐφ' ὅσον ἔπονται ἐκείνων, εἶναι κάποια ἀνταπόδοσις καὶ ὀφειλή, ἐνῶ ὅ,τι χαρίζει ἐκεῖνος, εἶναι χάρις εὐεργεσίας καὶ ὑπερβολικὴ δωρεά.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἃς ἰγαπήσωμεν τὸν Χριστόν, ὅπως ἀκριβῶς ἠγάπησεν αὐτόν καὶ ὁ Παῦλος, καὶ νὰ μὴ δίδωμεν καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ παρόντα, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν διαρκῶς εἰς τὴν ψυχὴν μας ριζωμένην καλῶς τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην αὐτοῦ. Διότι ἔτσι καὶ θ' ἀδιαφορήσωμεν δι' ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ ἔτσι θὰ κατοικήσωμεν τὴν γῆν, ὅπως τὸν οὐρανόν, χωρὶς ν' ἀπορροφώμεθα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα πράγματα, οὔτε νὰ στενοχωρούμεθα διὰ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ παραβλέποντες τὰ πάντα νὰ σπεύσωμεν ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα πρὸς τὸν ἀγαπητὸν Κύριόν μας καὶ οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν δι' αὐτὴν τὴν προπαρασκευήν, ἀλλὰ νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ὅτι «Τὴν ζωὴν πού ζῶ τώρα τὴν σαρκικὴν τὴν ζῶ μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του δι' ἡμᾶς», ὥστε νὰ ζήσωμεν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν χωρὶς λύπην καὶ νὰ καταξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα. ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

(Γέν. 14, 1 - 23)

«Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἀμαρῶν βασιλέως
 Σενναάρ, Ἀριώχ βασιλεὺς Ἀλασάρ, καὶ Χοδολογο-
 5 μὸρ βασιλεὺς Ἐλάμ, καὶ Θαρθάκ βασιλεὺς τῶν ἐ-
 θνῶν ἐποίησαν πόλεμον μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Σο-
 δόμων».

1. Μέγα ἀγαθόν, ἀγαπητοί τῶν θείων Γραφῶν ἢ ἀ-
 νάγνωσις. Τοῦτο τὴν ψυχὴν φιλόσοφον ἀπεργάζεται, τοῦτο
 10 πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθίστησι τὴν διάνοιαν, τοῦτο εὐχάριστον
 κατασκευάζει τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο ποιεῖ πρὸς μηδὲν τῶν
 παρόντων ἐπισησθαι, τοῦτο διηγεκῶς ἐκεῖ ποιεῖ διαιτᾶσθαι
 τὸν λογισμὸν τὸν ἡμέτερον καὶ πρὸς τὴν τοῦ Δεσπότου ἀ-
 μοιβὴν ὀρώντιας ἅπαντα ἡμᾶς διαπραΐτεσθαι καὶ πρὸς τοὺς
 15 τῆς ἀρετῆς πόνους μετὰ πολλῆς ἐγχειρεῖν τῆς προθυμίας.
 Ἐντεῦθεν γάρ ἐστι μαθεῖν ἀκριβῶς τῆς ταχείας ἀντιλή-
 ψεως τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, τῶν δικαίων τὴν ἀνδρείαν,
 τοῦ Δεσπότου τὴν ἀγαθότητα καὶ τῶν ἀμοιβῶν τὸ μέγε-
 θος. Ἐντεῦθεν ἐστὶν εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν διεγερθῆναι
 20 τῆς φιλοσοφίας τῶν γενναίων ἀνδρῶν καὶ μὴ ναρκᾶν πρὸς
 τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας, ἀλλὰ θαρρεῖν καὶ πρὸ τῆς ἐκθιά-
 σεως ταῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι. Δι' ὃ, παρακαλῶ,
 μετὰ πολλῆς σπουδῆς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν
 ποιῶμεθα. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς γνώσεως ἐπιτευξόμεθα, εἰ
 25 συνεχῶς ἐπίωμεν τὰ ἐγκείμενα. Οὐδὲ γάρ ἐστι τὸν μετὰ
 οπουδῆς καὶ πολλοῦ πόθου τοῖς θείοις ἐντυγχάνοντα λόγοις
 περιοφθῆναι ποιεῖ· ἀλλὰ κἂν ἄνθρωπος ἡμῖν μὴ γένηται
 διδάσκαλος, αὐτὸς ὁ Δεσπότης ἄνωθεν ἐμβατεύων ταῖς καρ-
 δίας ταῖς ἡμετέρας φωτίζει τὴν διάνοιαν, καταργάζει τὸν

1. Σενναάρ. Ἦτο χώρα πλησίον τῆς Βαβυλῶνος.

2. Ἀλασάρ. Πόλις τῆς κάτω Βαβυλωνίας, πλησίον τοῦ Εὐφράτου.

3. Ἐλάμ. Περιοχὴ ἀνατολικῶς τῆς Βαβυλῶνος.

4. Ἔθνη. Πρόκειται μᾶλλον διὰ λαοὺς, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν πλη-
 σίον τῶν Σοδόμων.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

(Γέν. 14, 1 - 23)

«Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμαρφάθ, βασιλέως τῆς Σεναάρ¹, ὁ Ἀριῶχ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀλασάρ², καὶ ὁ Χοδολογομόρ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλάμ³, καὶ ὁ Θαρθάκ, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἐθνῶν⁴, ἔκαναν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Σοδομῶν».

1. Μεγάλο ἀγαθόν, ἀγαπητοί, εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἁγίων Γραφῶν. Αὐτὸ κάνει τὴν ψυχὴν εὐσεβῆ, αὐτὸ μεταφέρει τὸν νοῦν μας πρὸς τὸν οὐρανόν, αὐτὸ κάνει τὸν ἄνθρωπον εὐγνώμονα, αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ μὴ φοβούμεθα ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα, αὐτὸ κάνει τὴν σκέψιν μας νὰ εἶναι διαρκῶς ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἐκεῖ, νὰ κάνωμεν τὰ πάντα ἀποβλέποντες πρὸς τὴν ἀμοιβὴν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ὑπομένωμεν τοὺς κόπους μὲ πολλὴν προθυμίαν χάριν τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ μάθωμεν καλῶς τὴν πρόνοιαν τῆς ταχείας ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σπεύδει διὰ νὰ μᾶς σώσῃ, τὴν ἀνδρείαν τῶν δικαίων, τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀμοιβῶν του. Ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ διεγερθῆ ὁ πόθος καὶ ἡ μίμησις τῆς ἐναρέτου ζωῆς τῶν γενναίων ἀνδρῶν καὶ νὰ μὴ ἀδιαφορῶμεν νὰ ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ ἐνθαρρυνώμεθα καὶ πρὶν ἀκόμη πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἀναγιγνώσκωμεν τὴν ἁγίαν Γραφὴν μὲ πολλὴν προσοχήν. Διότι ἔτσι θὰ γνωρίσωμεν αὐτήν, ἐὰν μελετῶμεν συνεχῶς αὐτὰ ποὺ γράφονται ἐδῶ. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ περιφρονηθῆ ποτὲ αὐτός, ὁ ὁποῖος μελετᾷ τοὺς θείους λόγους μὲ πολλὴν προσοχήν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρχη κάποιος ἄνθρωπος ὡς διδάσκαλός μας, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, εἰσερχόμενος εἰς τὴν καρδίαν μας, φωτίζει τὸν

λογισμὸν, ἐκκαλύπτει τὰ λανθάνοντα, διδάσκαλος ἡμῖν γίνεται τῶν ἀγνοουμένων· μόνον ἐὰν ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν βουλώμεθα. «Μὴ καλέσητε γάρ», φησί, «διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς».

5 Ἐπειδὴν οὖν λάβωμεν μετὰ χειρᾶς βιβλίον πνευματικόν, συντινάντες ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν καὶ συναγαγόντες τὸν λογισμὸν καὶ πᾶσαν βιωτικὴν ἔννοιαν ἀπωσάμενοι, οὕτω τὴν ἀνάγνωσιν ποιῶμεθα μετὰ πολλῆς τῆς εὐλαθείας, μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς, ἵνα δυνηθῶμεν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 10 ματος ὀδηγηθῆναι ἐπὶ τὴν κατανόησιν τῶν γεγραμμένων καὶ πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ὠφέλειαν καρπώοασθαι. Καὶ γὰρ ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος ὁ θάρσαρος, ὁ τῆς βασιλείουσις Αἰθιοπῶν, ἐν τοσαύτῃ τυγχάνων περιφανείᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ ὀχήματος φερόμενος, οὐδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ τῆς ἀναγνώσεως ἡμέ-
 15 λει, ἀλλὰ τὸν προφήτην ἔχων μετὰ χειρᾶς, πολλὴν ἐποιεῖτο τὴν σπουδὴν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ταῦτα οὐκ εἰδὼς τὰ ἐγκείμενα· ἀλλ' ὁμοῦς ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰσὼνεν, τὴν σπουδὴν, τὴν προθυμίαν, τὴν προσοχὴν, ἐπέτυχε τοῦ καθοδηγήσαντος. Ἐνόησον γὰρ μοι ὅσον ἦν, μήτε ὀδοιπο-
 20 ροῦντα ἀμελήσαι τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ταῦτα ἐπ' ὀχήματος καθήμενον.

Ἀκουέτωσαν οἱ μηδὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦτο ποιῆσαι καταδεχόμενοι, ἀλλὰ νομίζοντες πάρεργον εἶναι τὴν τούτων ἀνάγνωσιν, καὶ διὰ τὸ γυναικί συνοικεῖν, καὶ στρατεία κατει-
 25 λῆφθαι, καὶ παίδων φροντίζειν, καὶ οἰκετῶν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ἐτέρων πραγμάτων ἔχειν φρονίδα, μὴ προσήκειν αὐτοῖς περὶ τὴν τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσιν ἔχειν σπουδὴν. Ἴδου γὰρ εὐνοῦχος, ἄνθρωπος θάρσαρος, ἀμφοτέρωθεν ἰκανὰ εἰς πολλὴν ῥαθυμίαν ἐμβαλεῖν, καὶ μετὰ τούτων ἢ πολλὴ
 30 περιφάνεια, τοῦ πλοῦτου ἢ περιοιοία, αὐτὸ τὸ ἐν ὀδοιπορίᾳ εἶναι καὶ ἐπ' ὀχήματος φέρεσθαι· οὐδὲ γὰρ ῥάδιον ἀναγνώ-

5. Πρόκειται διὰ τὴν συνάντησιν τοῦ Φιλίππου μὲ τὸν εὐνοῦγον ἄρχοντα τῆς Κανδάκης τῆς βασιλείουσις τῶν Αἰθιοπῶν. Πρβλ. Πράξ. 8, 26ε.

νοῦν μας, καταυγάζει τὴν σκέψιν μας, ἀποκαλύπτει αὐτὰ ποὺ κρύπτονται εἰς τὰ κείμενα, μᾶς ἐξηγεῖ αὐτὰ ποὺ δὲν καταλαβαίνομεν, μόνον ἐὰν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ εἰσφέρωμεν αὐτὸ ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι λέγει «Μὴ ὀνομάσετε διδάσκαλον εἰς τὴν γῆν».

Ὅταν λοιπὸν πάρωμεν κάποιο βιβλίον πνευματικὸν εἰς τὰ χέρια καὶ ἀφοῦ ἐντείνωμεν τὴν προσοχὴν μας καὶ αὐτοσυγκεντρωθῶμεν καὶ διώξωμεν κάθε βιωτικὴν μέριμναν, νὰ μελετῶμεν αὐτὸ μὲ πολλὴν εὐλάβειαν καὶ μεγάλην προσοχὴν, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν ἔχοντες ὡς ὁδηγὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, νὰ κατανοήσωμεν ὅσα γράφονται εἰς τὸ κείμενον καὶ νὰ λάβωμεν ἀπὸ ἐκεῖ μεγάλην ὠφέλειαν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος, ὁ εὐνοῦχος τῆς βασιλείσης τῶν Αἰθίοπων, ἂν καὶ κατεῖχε μεγάλο ἀξίωμα καὶ ἐφέρετο μὲ τὴν ἄμαξαν, δὲν ἐγκατέλειπεν οὔτε ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἔχων τὸ προφήτην εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐφρόντιζε νὰ μελετᾷ, καὶ μάλιστα ἂν καὶ δὲν ἀντελαμβάνετο, ὅσα ἐγράφοντο ἐκεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως προσέφερεν ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἴδιον, τὴν φροντίδα, τὴν προθυμίαν καὶ τὴν προσοχὴν, εὔρε καὶ τὸν καθοδηγητήν. Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, ὅτι δὲν παραμελοῦσε, ὅσον ἠδύνατο, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς οὔτε καὶ ὅταν ἐταξίδευε καὶ μάλιστα καθήμενος ἐπὶ τῆς ἁμάξης⁵.

Ἄς τὸ ἀκούσουν αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν καταδέχονται νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οὔτε εἰς τὴν οἰκίαν των, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι εἶναι πάρεργον ἢ μελέτη τῆς Γραφῆς καὶ δὲν πρέπει νὰ μελετοῦν αὐτὴν ἢ διότι εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν σύζυγόν των, ἢ διότι ἐστρατεύθησαν, ἢ διότι φροντίζουν διὰ τὰ τέκνα των καὶ ἐπιμελοῦνται τοὺς ὑπηρέτας των καὶ φροντίζουν δι' ἄλλα πράγματα. Διότι ἰδοῦ, ἄνθρωπος εὐνοῦχος καὶ βάρβαρος, ἦσαν ἱκανὰ καὶ τὰ δύο νὰ τὸν κάνουν νὰ ἀδιαφορήσῃ, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ πολλὴ λαμπρότης, ὁ μέγας πλοῦτος, αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ταξίδι καὶ μάλιστα ἡ μεταφορὰ τοῦ ἐπάνω εἰς τὴν ἄμαξαν· διότι δὲν

σει προσέχειν τῷ οὕτως ὁδοιποροῦντι, ἀλλὰ καὶ σφόδρα
 δυοχερές· ἀλλ' ὅμως ὁ πόθος καὶ ἡ πολλὴ σπουδὴ πάντα τὰ
 κωλύματα ἐκποδῶν ἐποιεῖτο καὶ εἶχετο τῆς ἀναγνώσεως
 καὶ οὐκ ἔλεγε ταῦτα, ἃ νῦν πολλοὶ λέγουσιν· οὐ νοῶ τὰ
 5 ἐγκείμενα, οὐ δύναμαι συνιέναι τὸ βάθος τῶν γεγραμμέ-
 των ἵνως ἔνεκεν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ τὸν κάματον ὑπομενῶ,
 ἀναγινώσκων καὶ οὐχ ἔχων τὸν ὁδηγῆσαι δυνάμενον; Οὐ-
 δὲν τούτων ἐλογίσαιτο ὁ θάρβαρος μὲν τὴν γλῶσσαν, φιλόσο-
 φος δὲ τὴν διάνοιαν· ἀλλ' ἐννόησας ὡς οὐ περιοφθῆσεται,
 10 ἀλλὰ ταγέως ἀπολαύσει τῆς ἄνωθεν ροπῆς, εἰ τὰ παρ' ἐ-
 αυτοῦ καὶ τὰ εἰς δύναμιν ἐπιδείξαιτο, εἶχετο τῆς ἀναγνώ-
 σεως. Διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης ὁρῶν αὐτοῦ τὸν
 πόθον, οὐ περιεῖδεν, οὐ κατέλιπεν ἀπρονόητον, ἀλλ' εὐθέως
 αὐτῷ τὸν διδάσκαλον ἔπεμψε.

15 Σὺ δέ μοι σκόπει τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, πῶς ἔμενεν ἐ-
 κείνον πρότερον τὰ παρ' ἐαυτοῦ εἰσενεγκεῖν, καὶ τότε τὴν
 οἰκειάν ἀντίληψιν ἐπιδείκνυται. Ἐπεὶ οὖν τὰ παρ' ἐαυτοῦ
 πάντα ἀπήριστοι, λοιπὸν ὥφθη ὁ ἄγγελος Κυρίου λέγων
 τῷ Φιλίππῳ· «Ἀνασιάς πορεύου ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαί-
 20 νουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Γάζαν, αὕτη ἐστὶν ἔρημος.
 Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ Αἰθίοψ, δυνάστης εὐνοῦχος Κανδάκης, τῆς
 βασιλείου Αἰθιοπῶν, ὃς ἐλήλυθε προσκυνήσων εἰς Ἱερο-
 σαλήμ, καὶ οὗτος ὑπέστρεφε καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἄρματος αὐ-
 τοῦ καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἡσαΐαν». Ὅρα πῶς ἀ-
 25 κριβῶς ἡμῖν διηγῆσαιτο ὁ τὴν βίβλον γράψας, εἰπὼν, ὅτι
 Αἰθίοψ, ἵνα γινώμεν ὅτι θάρβαρος ἦν· εἰτὰ φησιν, ὅτι Λυ-
 νάστης, ὅτι ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ καὶ περιφανείᾳ ἐτύχα-
 νεν, «Ὅς ἐλήλυθει», φησί, «προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ».
 Ὅρα καὶ τὴν πρόφασιν αὐτοῦ τῆς ἀποδημίας, ἱκανὴν οὐ-

εἶναι εὐκόλον νὰ προσέχη εἰς τὰ ὅσα ἀναγινώσκει αὐτὸς πὺ ταξιδεύει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' εἶναι μάλιστα πολὺ δύσκολον. Ὁ πόθος του ὅμως καὶ ἡ μεγάλη του προσοχὴ ἀπεμάκρυνεν ὅλα τὰ ἔμπόδια καὶ παρηκολούθει τὴν ἀνάγνωσιν καὶ δὲν ἔλεγεν αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγουν πολλοί· Δὲν ἀντιλαμβάνομαι τὸ περιεχόμενον, δὲν ἤμπορῶ νὰ κατανοήσω τὸ βαθύτερον νόημα τῶν γραφομένων· διατί νὰ κουράζωμαι χωρὶς λόγον, ἀφοῦ μελετῶ καὶ δὲν ἔχω αὐτὸν πὺ ἤμπορεῖ νὰ μὲ καθοδηγήσῃ; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη ὁ βάρβαρος μὲν ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, φιλόσοφος δὲ εἰς τὴν σκέψιν, ἀλλ' ἀντελήφθη, ὅτι δὲν θὰ περιφρονηθῆ, ἀλλὰ θὰ ἔχη ταχέως τὴν ἐκ τῶν ἄνω δύναμιν ἐὰν κατέβαλε τὴν προσπάθειαν πὺ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἐσυνέχιζε τὴν ἀνάγνωσιν. Διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Κύριος βλέπων τὸν πόθον του, δὲν τὸν περιεφρόνησεν, οὔτε τὸν ἄφησεν ἀβοήθητον, ἀλλ' ἔστειλεν ἀμέσως εἰς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσσεχε τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ ἀνέμενε νὰ καταβάλῃ πρῶτον ἐκεῖνος ὅλην τὴν προσπάθειάν του καὶ ἔπειτα τοῦ δίδει τὴν βοήθειάν του. Ὅταν λοιπὸν ἔγιναν ὅλα ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτόν, τότε ἐνεφανίσθη ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου εἰς τὸν Φίλιππον καὶ εἶπεν· «Ἀφοῦ σηκωθῆς, πήγαινε πρὸς τὴν ὁδὸν πὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν Γάζαν. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἔρημος. Καὶ ἰδοῦ, ἄνθρωπος Αἰθίοψ, εὐνοῦχος, ἀξιωματοῦχος τῆς Κανδάκης τῆς βασιλείουσης τῶν Αἰθίοπων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει νὰ προσκυνήσῃ εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ ἐπέστρεφε καθήμενος ἐπὶ τῆς ἀμάξης του καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἡσαΐαν»⁶. Πρόσσεχε μὲ πόσῃν ἀκρίβειαν μᾶς διηγήθη ὁ συγγραφεὺς τῆς Βίβλου, λέγων, ὅτι ἦτο Αἰθίοψ, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ἦτο βάρβαρος. Ἐπειτα λέγει, ὅτι ἦτο ἄρχων, διὰ νὰ καταλάβωμεν, ὅτι εἶχε μεγάλο ἀξίωμα καὶ λαμπρότητα, «Ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει», λέγει, «διὰ νὰ προσκυνήσῃ εἰς Ἱερουσαλήμ». Πρόσσεχε καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ταξιδίου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀρκετὴ νὰ δείξῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν

- σαν δεῖξαι τὸ φιλόθεον αὐτοῦ τῆς γνώμης· ἰδοὺ γὰρ πόσῃν ὁδὸν σιέλλεται, ὥστε τὴν προσκύνησιν ἀποδοῦναι τῷ Δεσπότῃ. Ἔτι γὰρ ἐνόμιζον ἐν ἐνὶ τόπῳ συγκεκλειόθαι τὴν λατρείαν καὶ διὰ τοῦτο πολλὴν ὁδὸν σιελόμενοι ἐκεῖ τὰς 5 εὐχὰς ἀνέφερον· διὰ τοι τοῦτο καὶ οὗτος παρεγένετο, ἔνθα ὁ ναὸς ἦν καὶ ἡ λατρεία ἡ Ἰουδαϊκὴ, ἵνα τὴν προσκύνησιν ἀποδῶ τῷ Δεσπότῃ. Καὶ ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὸ ποθοῦμενον, «Ὑποσιρέφων», φησί, «καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ ἀνεγίνωσκεν».
- 10 2. Εἶτα ἐπιαιῶς ὁ Φίλιππος φησι πρὸς αὐτόν· «ἜΑρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;». Εἶδες ψυχὴν μεμεριμημένην, οὐκ εἰδυῖαν μὲν τὰ ἐγκείμενα, ἐχομένην δὲ τῆς ἀναγνώσεως καὶ ποθοῦσαν ἐπιτυχεῖν τοῦ ὁδηγοῦντος διδασκάλου; Καὶ γὰρ εὐθέως ὁ ἀπόστολος διὰ τῆς ἐρωτήσεως διε- 15 γείρει αὐτοῦ τὸν πόθον· ὅτι γὰρ ἄξιός ἦν τυχεῖν τοῦ ὁδηγοῦντος πρὸς τὴν τῶν ἐγκειμένων κατανόησιν, αὐτὴ ἡ ἀπόκρισις τοῦ ἀνδρὸς δηλοῖ. Τοῦ γὰρ ἀποστόλου εἰπόντος, «ἜΑρά γε γινώσκεις;» καὶ μετὰ εὐτελοῦς οχήματος προσιόντος, οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐκ ἐνόμισεν ὑ- 20 βρῖσθαι, ὁ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων πάσχουσι, καὶ πολλάκις αἰροῦνται ἐν διηνεκεῖ ἀγνοία τυγχάνειν αἰσχυρόμενοι τὴν ἄγνοιαν ὁμολογήσαι καὶ παρὰ τῶν διδάξαι δυναμένων μαθεῖν. Ἄλλ' οὗτος οὐδὲν τούτων πέποιθεν· ἀλλὰ μετὰ πάσης ἐπιεικειᾶς καὶ εὐλαβείας τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται, δεικνὺς 25 αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τὴν κατὰστασιν, καὶ φησι «Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μὴ τις ὁδηγήσῃ με;». Καὶ οὐ μόνον ἀπεκρίνατο μὲν μετ' ἐπιεικειᾶς, παρέδραμε δέ, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν οἰκείων τρόπων ἐνδεικνύμενος ἡμῖν τὴν ἀρετὴν, ταῦτα εἰ- 30 πὼν, παρεκάλεσεν ὁ δυνάστης, ὁ βάρβαρος, ὁ ἐπ' ὀχλήματος φερόμενος τὸν εὐτελεῖ φαινόμενον, τὸν ἀπὸ τῆς ἐσθῆτος εὐκαταφρόνητον, ἀναθάντα καθῆσαι σὺν αὐτῷ.

7. Πράξ. 8, 30.

8. Πράξ. 8, 31.

ἀγάπην του. Διότι ἰδοὺ πόσῃν ἀπόστασιν διήνυσε διὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν Κύριον. Καθ' ὅσον ἐνόμιζον ἀκόμη, ὅτι εἰς ἓνα μόνον τόπον προσφέρεται ἡ λατρεία καὶ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἐβάδιζον μεγάλην ἀπόστασιν, προσηύχοντο ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς μετέβη ἐκεῖ, ὅπου εὕρισκετο ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος καὶ ἐτελεῖτο ἡ Ἰουδαϊκὴ λατρεία, διὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν Κύριον. Καὶ ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε τὸν πόθον του, «Ἐπέστρεφε», λέγει, «καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς ἀμάξης του ἀνεγίνωσκεν».

2. Ἐπειτα ὁ Φίλιππος ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασε εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ γὰρ καταλαβαίνεις αὐτὰ πού διαβάζεις;»⁷. Εἶδες ψυχὴν πού μεριμνᾷ, καὶ δὲν γνωρίζει μὲν τὸ περιεχόμενον, ἀλλ' ἐπιμένει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ εὔρῃ τὸν διδάσκαλον πού θὰ τὴν κατευθύνῃ; Καθ' ὅσον ἀμέσως ὁ ἀπόστολος μὲ τὴν ἐρώτησιν διεγείρει τὸν πόθον του. Διότι τὸ ὅτι ἦτο ἄξιός νὰ εὔρῃ τὸν ὁδηγὸν διὰ νὰ κατανοήσῃ τὸ περιεχόμενον, τὸ φανερῶνει ἡ ἰδίᾳ ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀνδρός. Διότι ὅταν εἶπεν ὁ ἀπόστολος, «Ἐγὼ γὰρ καταλαβαίνεις»; δὲν ἐδυσφόρησεν, οὔτε ἠγανάκτησεν, οὔτε ἐθεώρησεν ὡς προσβολὴν τὸ ὅτι τὸν ἐπλησίασε μὲ ἀσήμαντον ἀμφίεσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παθαίνουν πολλοὶ ἀνόητοι, καὶ πολλὰς φορὰς προτιμοῦν νὰ παραμένουν εἰς συνεχῆ ἄγνοιαν, ἐντροπόμενοι νὰ τὴν ὁμολογήσουν τὴν ἄγνοιάν των καὶ νὰ διδασκῶν ἀπὸ αὐτοῦ πού ἠμποροῦν νὰ τοὺς διδάξουν. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔπαθε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ μὲ κάθε εἰλικρίνειαν καὶ εὐλάβειαν ἀποκρίνεται, δεικνύων τὴν ψυχικὴν του κατάστασιν καὶ λέγει «Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, ἐὰν δὲν μὲ ὁδηγήσῃ κάποιος;»⁸. Καὶ ὅχι μόνον ἀπεκρίθη μὲν μὲ εὐγένειαν, ἠδιαφόρησε δὲ διὰ τὴν συνέχειαν, ἀλλὰ δεικνύων εἰς ἡμᾶς ἀκόμη περισσότερο τὴν ἀρετὴν τῆς καλῆς του διαγωγῆς, ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ὁ ἀξιωματοῦχος, ὁ βάρβαρος, αὐτὸς πού ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὴν ἄμαξαν, παρεκάλεσε τὸν ἀσήμαντον εἰς τὴν ἐμφάνισιν, τὸν εὐκαταφρόνητον ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν, νὰ ἀνεβῆ καὶ νὰ καθίσῃ μαζί του.

Είδες ψυχῆς προθυμίαν; εἶδες εὐλαβείας ἐπίτασιν; εἶ-
 δες βαρβάρου γνώμην φιλόθεον, πῶς ἐπλήρου ἐκεῖνο τὸ
 παρὰ σοφοῦ υἱος εἰρημένον· «Ἐὰν ἴδῃς οὐνεκόν, ὀρθοῖζε
 πρὸς αὐτόν, καὶ βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ ποῦς
 5 σοῦ»; Εἶδες πῶς δικαίως οὐ περιώφθη; εἶδες πῶς δι-
 καίως ἀπήλυσεν τῆς ἄνωθεν προνοίας; εἶδες πῶς οὐδὲν
 ἐνέλιπε τῶν ὀφειλόντων παρ' αὐτοῦ εἰσενεχθῆναι; Διὰ
 τοῦτο λοιπὸν ἐπιτυχῶν τοῦ διδασκάλου, ἐμάνθανε μετὰ ἀ-
 κριθείας καὶ τῶν ἐγκειμένων τὴν δύναμιν καὶ ἐφωτίζετο
 10 τὴν διάνοιαν. Ἴδετε ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν τὸ μετὰ προσοχῆς
 καὶ σπουδῆς τὴν ἀνάγνωσιν ποιεῖσθαι τῶν θείων Γραφῶν;
 Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὴν κατὰ τὸν βάρος τοῦτον ἰστορίαν
 εἰς μέσον ὑμῖν παρήγαγον, ἵνα μὴ ἐπαισχυνθῶμεν ἅπαντες
 ζηλωταὶ γενέσθαι τοῦ Αἰθίοπος, τοῦ εὐνούχου, τοῦ μηδὲ
 15 ἐν ὄδοιπορίᾳ τῆς ἀναγνώσεως ἀμελοῦντος. Ἰκανὸς γὰρ οἶ-
 τος ὁ βάρος ἅπασιν ἡμῖν διδάσκαλος γενέσθαι, καὶ τοῖς
 τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἐπανηρημένοις, καὶ τοῖς ἐν στρατιᾷ
 κατειλεγμένοις καὶ ἐν περιφανείᾳ τυγχάνουσι καὶ πᾶσιν ἀ-
 παξαπλῶς οὐκ ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ γυναῖξιν, ὄσφ καὶ διη-
 20 νεκῶς οἴκοι διατρίβουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τὸν μοναχικὸν
 βίον ἐπανηρημένοις, ἵνα μανθάνωσι πάντες, ὡς οὐδεὶς και-
 ρὸς κώλυμα γίνεται πρὸς τὴν τῶν θείων λογίων ἀνάγνω-
 σιν, ἀλλὰ δυνατὸν μὴ μόνον ἐπὶ οἰκίας, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἀ-
 γορᾶς βαδίζοντας καὶ ὄδοιπορίαν ποιουμένους καὶ ἐν συνου-
 25 σίᾳ πλειόνων τυγχάνοντας καὶ πράγμασι συμπλεκόμενους,
 τῆς τούτων ἔχεσθαι σπουδῆς, ἵνα τὰ παρ' ἐαυτῶν εἰσφέρου-
 ντες, ταχέως καὶ τοῦ ὀδηγοῦντος ἐπιτύχωμεν. Ὁρῶν γὰρ
 ἡμῶν ὁ Δεσπότης τὴν περὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιθυμίαν, οὐ
 περιόφεται, ἀλλὰ παρέξει τὴν ἄνωθεν ἔλλαμψιν καὶ φωτιεῖ
 30 ἡμῶν τὴν διάνοιαν.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τῆς ἀναγνώσεως, ἀλ-
 λά κἂν τε εἰδῶμεν τῶν ἐγκειμένων τὴν δύναμιν, κἂν τε

Είδες προθυμίαν τῆς ψυχῆς; Είδες μέγεθος εὐλαβείας; εἶδες τὴν ἀγάπην τοῦ βαρβάρου πρὸς τὸν Θεόν, πῶς ἐξεπλήρωνεν ἐκεῖνο, ποῦ εἶπε κάποιος σοφός; «Ἐὰν συναντήσης κάποιον συνετὸν ἄνθρωπον νὰ πηγαίνης εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸ πρῶν καὶ οἱ πόδες σου νὰ καταφάγουν τὰς βαθμίδας τῶν θυρῶν του»; Εἶδες πῶς δικαίως δὲν περιεφρονήθη; εἶδες πῶς ὀρθῶς ἀπήλαυσε τῆς ἐκ τῶν ἄνω προνοίας; εἶδες πῶς δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπὸ ὅσα ὤφειλε νὰ προσφέρῃ; Διὰ τοῦτο λοιπόν, συναντήσας τὸν διδάσκαλον, ἐμάνθανε μὲ ἀκρίθειαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ὄσων περιέχονται εἰς τὴν Γραφὴν καὶ ἡ σκέψις του ἐφωτίζετο. Ἴδετε πόσον μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ μελετῶμεν τὴν ἀγίαν Γραφὴν μὲ προσοκὴν καὶ ζῆλον; Διὰ τοῦτο καὶ σὰς ὑπενθύμισα τὴν ἱστορίαν αὐτὴν μὲ τὸν βάρβαρον, διὰ νὰ μὴ ἐντραπῶμεν ὅλοι νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τοῦ Αἰθίοπος, τοῦ εὐνούχου, ὁ ὁποῖος οὔτε κατὰ τὸ ταξίδιον ἐγκατέλειπε τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς. Διότι αὐτὸς ὁ βάρβαρος εἶναι ἰκανὸς νὰ γίνῃ διδάσκαλος ὄλων μας, καὶ αὐτῶν ποῦ ζοῦν τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν, καὶ αὐτῶν ποῦ εἶναι στρατευμένοι, καὶ αὐτῶν ποῦ κατέχουν ὑψηλὰ ἀξιώματα, καὶ ὄλων γενικῶς, ὅχι μόνον τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν, ποῦ διαμένουν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ποῦ προετίμησαν τὸν μοναχικὸν βίον, διὰ νὰ μάθουν ὅλοι, ὅτι καμμία στιγμή δὲν εἶναι ἀκατάλληλος διὰ τὴν μελέτην τῶν θείων λόγων, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν ὅχι μόνον εἰς τὰς οἰκείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ κατὰ τὰ ταξίδια καὶ κατὰ τὰς συγκεντρώσεις καὶ ὅταν καταγινώμεθα μὲ διάφορα ἄλλα ζητήματα, νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὥστε, εἰσφέροντες αὐτὸ ποῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, νὰ εὕρωμεν ἀμέσως καὶ αὐτὸν ποῦ θὰ μᾶς καθοδηγήσῃ. Διότι βλέπων ὁ Κύριος τὴν ἐπιθυμίαν μας διὰ τὰ πνευματικὰ πράγματα, δὲν θὰ μᾶς παραβλέψῃ, ἀλλὰ θὰ μᾶς παράσχη τὴν ἐκ τῶν ἄνω φώτισιν καὶ θὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν μας.

Ἄς μὴ ἀδιαφορῶμεν λοιπόν, παρακαλῶ, διὰ τὴν μελέτην, ἀλλ' εἴτε γνωρίζομεν τὴν δύναμιν τῶν νοημάτων, εἴτε

ἀγνοῶμεν, συνεχῶς αὐτὰ ἐπίωμεν. Ἡ γὰρ διηγετικὴ με-
 λέτη ἀνεξάλειπτον ἐργάζεται τὴν μνήμην· καὶ πολλάκις ὑ-
 περ σήμερον εὐρεῖν οὐκ ἰσχύσαμεν ἀναγνόντες, τοῦτο πάλιν
 αὖριον ἐπελθόντες ἀθρόον εὗρομεν, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ
 5 ἀοράτως ἡμῶν τὴν διάνοιαν φωτίζοντος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
 νῦν πρὸς τὸ συνεχῆ ποιεῖσθαι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων
 Γραφῶν εἰρήκαμεν· ἵνα δὲ μάθητε, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων
 ἀπάντων τοῦτο τῷ Δεσπότῃ ἔτις, ἐπειδὴν τὰ παρ' ἑαυτῶν
 εἰσενέγκωμεν, μετὰ δαριφιλίας τὰ παρ' ἑαυτοῦ χορηγεῖ καὶ
 10 αὐτός· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως πεποίηκε μετὰ πολλῆς
 τῆς ταχύτητος πέμψας τὸν διδάσκαλον τῷ θαρβάρῳ, τοῦτο
 καὶ ἐπὶ τῶν τὴν ἀρετὴν μετιέναι βουλομένων ἐργάζεται,
 ἄκουσον τῶν νῦν λεγομένων. Ἀλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ
 λόγος γίνηται οὗτος, ἀκόλουθον ἂν εἶη πάλιν τὰ κατὰ τὸν
 15 παιριάρχην εἰς μέσον ἀγαγεῖν καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν χθὲρ
 ἡμῖν εἰρημένων νῦν ἐπιλαβέσθαι. Καὶ γὰρ ἔγνωτε ἐκ τῶν
 ἤδη ρηθέντων, πῶς τῆς πολλῆς ἐκείνης ταπεινοφροσύνης,
 ἣν περὶ τὸν Λῶνι ἐπεδείξατο παραχωρήσας αὐτῷ τῶν πρω-
 τείων, πολλῆς ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς ὑπόσχεσιν
 20 δεξάμενος πολλῶ τῷ μέτρῳ ὑπερβαίνουσαν τὰ παρ' αὐτοῦ
 γεγενημένα. Ἴδωμεν δὲ λοιπὸν καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀνε-
 γνωσμένων πάλιν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, ἵν' οὕτω προϊόν-
 τες καταμαθῶμεν τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτὸν γεγενη-
 μένην κηδεμονίαν. Παιδεύων γὰρ ἅπαντας ἡμᾶς διὰ τῆς
 25 τοῦ παιριάρχου φιλοσοφίας, ἀφήσιν αὐτὸν καθ' ἕκαστον
 καιρὸν πρότερον ἐπιδείκνυσθαι τῆς οἰκείας γνώμης τὸ φι-
 λόθεον καὶ τότε τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβὴν εἰσφέρει, ἵνα σπου-
 δάσωμεν καὶ αὐτοί, μιμούμενοι τὸν παιριάρχην, πρότερον
 ἐγχειρεῖν τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις καὶ οὕτως ἀναμένειν τῶν
 30 παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν τὴν ἀντίδοσιν.

τὴν ἀγνοοῦμεν, νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν συνεχῶς αὐτά. Καθ' ὅσον ἡ συνεχὴς μελέτη τὰ κάνει νὰ μὴ λησμονῶνται ποτὲ ἀπὸ τὸν νοῦν μας, καὶ πολλὰς φορὰς αὐτὸ ποὺ δὲν ἤμπορέσαμεν σήμερον μὲ τὴν ἀνάγνωσιν νὰ τὸ καταλάβωμεν, αὐτὸ ἐπαναλαμβάνοντες πάλιν τὴν ἐπομένην, τὸ εὖρομεν ἀμέσως, διότι ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς φωτίζει ἀοράτως τὴν σκέψιν μας. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ τὰ εἶπομεν τώρα διὰ νὰ μελετᾶτε συνεχῶς τὴν ἀγίαν Γραφήν, διὰ νὰ μάθετε ὅμως ὅτι ἔτσι συνηθίζει νὰ ἐνεργῇ ὁ Κύριος καὶ διὰ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅταν πράζωμεν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας, καὶ αὐτὸς χορηγεῖ τὰ ἰδικά του μὲ ἀφθονίαν, καὶ αὐτὸ ποὺ ἔκαμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀναγνώσεως τῆς Γραφῆς, μὲ τὸ νὰ στείλῃ ταχέως διδάσκαλον εἰς τὸν βάρβαρον, αὐτὸ τὸ ἴδιο κάνει καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἀρετὴν, ἄκουσε καὶ αὐτὰ ποὺ θὰ εἰποῦμεν τώρα. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως περισσώτερον ἀντιληπτὴ αὐτὴ ἡ ὁμιλία μας, φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ φέρωμεν καὶ πάλιν ἔμπροσθέν μας τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πατριάρχην καὶ ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν συνέχειαν αὐτῶν ποὺ ἀνεγνώσθησαν χθές. Καθ' ὅσον ἐγνωρίσατε ἀπὸ τὰ ὅσα ἤδη ἐλέχθησαν, πῶς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ταπεινοφροσύνης του, ποὺ ἐπέδειξε πρὸς τὸν Λῶτ μὲ τὸ νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα, ἔλαβε πολλὴν ἀμοιβὴν ἐκ τῶν ἄνω, ἀφοῦ τοῦ ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὁ ἴδιος ἔπραξεν. Ἄς ἴδωμεν δὲ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ πάλιν, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν σήμερον, τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, ὥστε, προχωροῦντες ἔτσι, νὰ μάθωμεν τὴν ἀπεριόριστον φροντίδα ποὺ ἐπέδειξε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός. Διὰ νὰ διδάξῃ δηλαδὴ ὄλους ἡμᾶς μὲ τὴν εὐσέβειαν τοῦ πατριάρχου, ἀφήνει εἰς ἐκάστην περίπτωσιν αὐτὸν πρῶτα νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἔπειτα ἀμείβει αὐτόν, διὰ νὰ φροντίσωμεν καὶ ἡμεῖς, μιμούμενοι τὸν πατριάρχην, νὰ κοπιᾶζωμεν προηγουμένως διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ἔπειτα νὰ ἀναμένωμεν τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς ἀμοιβῆς ἀπ' αὐτόν.

3. Ἄλλ' ὥρα λοιπὸν αὐτὰ ὑμῖν προιθῆναι τὰ σήμερον ἀνεγνωσμένα, οὐδὲ γὰρ ἐρμηγείας δεῖται σχεδόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ ἀνάγνωσις ἰκανὴ δεῖξαι τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. «Ἐγένετο δέ, φησὶν, «ἐν τῇ βασιλείᾳ τῇ Ἄ-
 5 μαρφαθ βασιλέως Σενναάρ, Ἀριώχ, βασιλεὺς Ἐλασάρ, καὶ Χοδολογομὸρ βασιλεὺς Ἐλάμ, καὶ Θαρθάκ βασιλεὺς ἐθνῶν, ἐποίησαντο πόλεμον μετὰ Βαλὰκ βασιλέως Σοδὸμων, καὶ μετὰ Βαρσάκ βασιλέως Γομβόρας, καὶ μετὰ Σενναάρ βασιλέως Ἀδαμά, καὶ Συμοβὸρ βασιλέως Σεβοείμ, καὶ βασι-
 10 λέως Βαλάκ· αὕτη ἐστὶ Σηγώρ. Πάντες οὗτοι συνεφώνησαν ἐπὶ τὴν φάραγμα τὴν ἀλυκὴν· αὕτη ἡ θάλασσα τῶν ἀλῶν».

Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν, ὅπως καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν βασιλέων ἐμνημόνευσε, καὶ τῶν ἐθνῶν· οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθῃς ἐκ τῆς τούτων προσηγορίας τὴν βάρ-
 15 βαρον αὐτῶν γνώμην. Οὗτοι γάρ, φησί, πρὸς τὸν Σοδὸμων βασιλέα καὶ τοὺς λοιποὺς ἐποίησαν πόλεμον. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν διδάσκει τοῦ πολέμου, ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔσχε. «Δώδεκα γὰρ ἔτη», φησὶν, «ἐδούλευον τῷ Χοδολογομὸρ βασιλεῖ Ἐλάμ· τῷ δὲ τρισκαιδεκάτῳ ἔτει ἀπέστησαν». Ἐν δὲ τῷ
 20 ιεσσαρεσκαιδεκάτῳ ἦλθε Χοδολογομὸρ καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ μετ' αὐτοῦ καὶ κατέκοραν τοὺς γίγαντας τοὺς ἐν Ἀσιαρῶν καὶ Καρναείμ, καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ ἅμα αὐτοῖς, καὶ τοὺς Ὀυμαίους ἐν Σανῆ τῇ πόλει, καὶ τοὺς Χορραίους τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι Σηείρ, ἕως τῆς τερεβίνθου τῆς Φαράν, ἢ ἐστὶν ἐν
 25 τῇ ἐρήμῳ. Καὶ ἀναστρέφαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως· αὕτη ἐστὶ Κάδης· καὶ κατέκορε πάντας τοὺς ἀρχοντας Ἀμαλίκ καὶ τοὺς Ἀμορραίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀσασονθαμάρ.

Μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα, μηδὲ
 30 νομίσωμεν ἀνωφελεῆ εἶναι τὴν διήγησιν. Ἐπίτηδες γὰρ ἡ

3. Ἄλλ' εἶναι καιρὸς νὰ σᾶς παραθέσω αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν σήμερον· βέβαια δὲν χρειάζεται σχεδὸν καμμία ἐρμηνεία, ἀλλ' ἡ ἴδια ἡ ἀνάγνωσις εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου. «Συνέβη», λέγει, «κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ἄμαρφάθ, βασιλέως τῆς Σενναάρ, ὁ Ἀριώχ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλασάρ, καὶ ὁ Χοδολογομὸρ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλάμ, καὶ ὁ Θαρθάκ, ὁ βασιλεὺς τῶν ἔθνῶν, νὰ κηρύξουν πόλεμον κατὰ τοῦ Βαλάκ, βασιλέως τῶν Σοδόμων, καὶ κατὰ τοῦ Βαρσάκ, βασιλέως τῆς Γομόρρας, καὶ κατὰ τοῦ Σενναάρ, βασιλέως τῆς Ἀδαμά, καὶ τοῦ Συμοβὸρ, βασιλέως τῆς Σεβοείμ, καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βαλάκ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Σηγῶρ. Ὅλοι αὐτοὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν ἄλμυρὰν κοιλάδα, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἄλμυρὰ θάλασσα»¹⁹.

Πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, πῶς δηλαδὴ ἐμνημόνευσε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἔθνῶν, ὄχι χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς ἀπὸ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ὅτι ἦσαν βάρβαροι. Αὐτοί, λέγει, ἐκήρυξαν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων καὶ τῶν ἄλλων βασιλέων. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθεν ὁ πόλεμος. «Δώδεκα ἔτη», λέγει, «ἦσαν δοῦλοι τοῦ Χοδολογομὸρ βασιλέως τῆς Ἐλάμ». Κατὰ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος ἐπανεστάτησαν. Κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος ἐπετέθη ὁ Χοδολογομὸρ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ βασιλεῖς καὶ κατέκοψαν τοὺς γίγαντας τῆς Ἀσταρῶθ καὶ τῆς Καρναείμ καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ἔθνη ἰσχυρά, τοὺς Ὀμμαίους τῆς πόλεως Σαυῆ καὶ τοὺς Χορραίους τῶν ὀρέων Σηεῖρ μέχρι τῆς δρυὸς τῆς Φαράν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ ἐπιστρέψαντες ἦλθον εἰς τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία λέγεται Κάδης καὶ κατέκοψαν ὄλους τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκίτων καὶ τοὺς Ἀμορραίους, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὴν Ἀσασονθαμάρ.

Ἄς μὴ παρέλθωμεν, ἀγαπητοί, ἔτσι ἀπλῶς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, οὔτε νὰ θεωρήσωμεν τὴν διήγησιν αὐτὴν ὡς ἀνώ-

θεία Γραφή μετὰ ἀκριθείας ἅπαντα ἡμῖν διηγῆσαι, ἵνα μάθωμεν τῶν θαρβάρων τούτων τὴν ἰσχύν, καὶ ὅσην τὴν ἀνδρείαν ἐπεδείξαντο, καὶ μετὰ πόσης σφοδρότητος πρὸς τὸν πόλεμον ὤρμησαν, ὡς καὶ τοὺς γίγαντας, τοῦτ' ἔστι τοὺς
 5 ἰσχυροὺς κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν, καταγωνίσασθαι καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε οἰκοῦντα ἔθνη τροπώσασθαι. Καθάπερ γὰρ χειμάρρους σφοδρῶς ἐπελθὼν ἅπαντα παρασύρει καὶ ἀπέλλυσι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτοι οἱ θάρβαροι πᾶσι τούτοις τοῖς ἔθνεσιν ἐπελθόντες, πάντας ἄρδην ἀπόλωσαν, ὡς καὶ
 10 τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκιτῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τροπώσασθαι.

Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἂν καὶ τί μοι ὄφελος ἀπὸ τοῦ γινῶναι τῶν θαρβάρων τὴν ἰσχύν; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ ἡ Γραφή ταῦτα τῇ διηγῆσει ἐγκατέμιξεν, οὐδὲ μάτην ἡμεῖς νῦν
 15 προλαβόντες παρεγγυῶμεν ὑμῖν μεμνηθῆσαι τῆς τούτων ἀνδρείας· ἀλλ' ἵνα προοιούσης τῆς διδασκαλίας μάθητε καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὴν ὑπερβολήν, καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετὴν. Πρὸς τούτους οὖν, φησί, τοὺς ἰσαύτην δύναμιν κεκτημένους, καὶ ἰσοαῦτα ἔθνη τροπωσαμένους «Ἐξῆλθε
 20 παρατάξασθαι ὁ βασιλεὺς Σοδόμων, καὶ Γομόρας, καὶ Ἀδαμά, καὶ Σεβοείμ, καὶ Βαλάκ· αὕτη ἐστὶ Σηγώρ· καὶ παρετάξαντο αὐτοῖς ἐν τῇ κοιλάδι τῇ ἀλυκῇ εἰς πόλεμον, πρὸς Χοδολογομορ καὶ Θαρθὰκ καὶ Ἀμαρφαὶ καὶ Ἀριώχ. Οἱ τέσσαρες βασιλεῖς πρὸς τοὺς πέντε. Κοιλὰς δὲ ἡ ἀλυκὴ,
 25 φρέατα ἀσφάλτου». Εἶτα ἵνα μάθωμεν, πῶς καταπλαγέντες αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τῆς δυνάμεως τὴν ἰσχύν εἰς φυγὴν ἐιτρόπησαν, φησὶν ἡ Γραφή· «Καὶ ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς Σοδόμων, καὶ Γομόρας καὶ ἐνέπεσον ἐκεῖ, ἔνθα τὰ φρέατα· οἱ δὲ καταλειφθέντες εἰς τὴν ὀρεινὴν ἔφυγον».

11. Γεν. 14, 8-10.

12. Γεν. 14, 10.

φελον. Καθ' ὅσον ἡ Γραφή σκοπίμως μᾶς διηγήθη μὲ ἀκρίβειαν ὅλα αὐτά, ὥστε νὰ μάθωμεν τὴν δύναμιν αὐτῶν τῶν βαρβάρων καὶ πόσῃν ἀνδρείαν ἐπέδειξαν καὶ μὲ πόσῃν ὀρμὴν ὤρμησαν διὰ νὰ πολεμήσουν, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς γίγαντας, δηλαδὴ τοὺς ἰσχυροὺς εἰς τὴν σωματικὴν δύναμιν, νὰ νικήσουν καὶ νὰ κατατροπώσουν ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα κατοικοῦσαν ἐκεῖ. Διότι ὡς χεῖμαρρος ποὺ ἔρχεται μὲ σφοδρότητα καὶ παρασύρει καὶ καταστρέφει τὰ πάντα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ βάρβαροι αὐτοί, ἐλθόντες ἐναντίον αὐτῶν τῶν ἔθνῶν, ἐξηφάνισαν τοὺς πάντας ἀκόμη καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκιτῶν καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους τοὺς κατετρόπωσαν.

Ἄλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ· Καὶ τί θὰ μὲ ὠφελοῦσε νὰ μάθω τὴν δύναμιν τῶν βαρβάρων; Ἡ ἀγία Γραφή δὲν συμπεριέλαβεν εἰς τὴν διήγησιν αὐτὰ χωρὶς λόγον, οὔτε καὶ ἡμεῖς σᾶς προτρέπομεν τώρα χωρὶς λόγον νὰ ἐνθυμῆσθε ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀντιληφθῆτε, μὲ τὴν πρόοδον τῆς διδασκαλίας, καὶ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Πρὸς αὐτοὺς λοιπόν, λέγει, ποὺ εἶχον τόσῃν δύναμιν καὶ εἶχον κατατροπώσει τόσους λαοὺς «Ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων νὰ πολεμήσῃ καὶ μαζί του οἱ βασιλεῖς τῆς Γομόρρας, τῆς Ἀδαμά, τῆς Σεβοεὶμ καὶ τῆς Βαράκ, ἡ ὁποῖα εἶναι ἡ Σηγῶρ. Καὶ παρετάχθησαν εἰς τὴν ἄλμυρὰν κοιλάδα, διὰ νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ Χοδογοιόρ, τοῦ Θαρθάκ, τοῦ Ἀμαρφάθ καὶ τοῦ Ἀριώχ. Οἱ τέσσαρες βασιλεῖς ἐναντίον τῶν πέντε. Ἡ κοιλὰς δὲ ἡ ἀλυκὴ εἶχε φρέατα ἀσφάλτου»¹¹. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθωμεν πῶς ἐπάπησαν εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν καὶ τὴν ἰσχυρὰν δύναμίν των, λέγει ἡ Γραφή· «Καὶ ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας καὶ ἔπεσαν εἰς τὰ φρέατα τῆς κοιλάδος. Ὅσοι ἀπέμεινον δὲ ἔφυγον πρὸς τὰ ὄρη»¹².

Είδες πόση τῶν ἀνδρῶν ἢ ἰσχύς; πῶς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς προσόψεως καταπλαγῆναι αὐτοὺς παρεσκεύασαν καὶ εἰς φυγὴν τραπῆναι πεποιήκασιν; Ὅρα λοιπὸν πῶς μετὰ πάσης εὐκολίας, φυγάδων ἀπάντων γεγενημένων, τὰ αὐτῶν ἕπαν-
 5 τα λαβόντες ἐκεῖνοι ἐπανήσαν. «Ἐλαβον δέ», φησί, «καὶ τὴν ὄρεινὴν, καὶ πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων καὶ Γουόρρας, καὶ πάντα τὰ θρώματα αὐτῶν, καὶ ἀπῆλθον. Ἐλαβον δὲ καὶ τὸν Λῶι τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ Ἄβραμ, καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπόχοντο. Ἦν γὰρ καιοικῶν ἐν Σοδόμοις.

10 Ἴδου ὅπερ χθὲς ἔλεγον, εἰς ἔργον ἐξέβη νῦν· οὐτι οὐδὲν ἀπώνατο ὁ Λῶι ἀπὸ τῆς τῶν πρωτείων ἐκλογῆς, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐπαιδεύειο τῶν πρωτείων μὴ ἐρᾶν. Οὐ μόνον γὰρ αὐτῷ ἐκ τούτου οὐδὲν ὄφελος γέγονεν, ἀλλ' ἰδὸν καὶ αἰχμάλωτος ἀπήχθη καὶ ἐμάνθανε διὰ τῶν ἔργων,
 15 οὐτι πολλῷ θέλιον ἦν αὐτῷ τῆς τοῦ δικαίου συνουσίας ἀπολαύειν, ἢ χωρισθέντι καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ γεγονότι τοσοῦτων πειραθῆναι τῶν συμφορῶν. Ἴδου γὰρ ἐχωρίσθη τοῦ παιριάρχου καὶ ἐνόμισεν ἐν πλείονι εἶναι ἀδεία, καὶ τῶν πρωτείων ἐπιτειυχηκέναι, καὶ ἐν πολλῇ τυγχάνειν τῇ εὐπορίᾳ,
 20 καὶ ἀθρόον αἰχμάλωτος, ἄοικος, ἀνέστιος γίνεται, ἵνα μάθῃς ὅσον ἐστὶ κακὸν ἢ διαίρεισι καὶ ὅσον ἐστὶ ἀγαθὸν ἢ ὁμόνοια, καὶ οὐτι προοῆκει μὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς μεῖζοσι, ἀλλ' ἀγαπᾶν ἐλατιοῦσθαι μᾶλλον. «Ἐλαβον», γὰρ, φησί, «τὸν Λῶι καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ». Πόσω μᾶλλον θέλιον ἦν
 25 συνεῖναι τῷ πατριάρχῃ καὶ πάντα καταδέχεσθαι ὑπὲρ τοῦ μὴ διασπασθῆναι τὴν μεταξὺ ὁμόνοιαν, ἢ χωρισθέντα καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκλεξάμενον, εὐθέως τοσοῦτοις κινδύνοις περιβληθῆναι καὶ ὑπὸ θαρβάροις γενέσθαι;

«Παραγενόμενος δέ τις», φησί «τῶν ἀνασωθέντων, ἀπήγ-
 30 νειλε τῷ Ἄβραμ τῷ περάτῃ. Αὐτὸς δὲ καιώκει πρὸς τῇ δροῦτι, τῇ Μαυροῇ Ὀμοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἑοχώλ, καὶ ἀδελ-

Είδες, πόση ἦτο ἡ δύναμις τῶν ἀνδρῶν; πῶς τοὺς ἔκαναν νὰ τὰ χάσουν μόνον μὲ τὴν ἐμφάνισίν των καὶ νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν; Πρόσεχε λοιπὸν πῶς μὲ πολλὴν εὐκολίαν, ἀφοῦ ἔφυγον ὅλοι, κατέλαβον τὰ πάντα καὶ ἐπέστρεψαν. «Κατέλαβον», λέγει, «τὴν ὄρεινὴν χώραν καὶ συνέλαβον ὀλόκληρον τὸ ἵππικὸν τῶν Σοδομιτῶν καὶ τῶν Γομορριτῶν καὶ ὅλα τὰ τρόφιμά των καὶ ἔφυγον. Συνέλαβον δὲ καὶ τὸν Λῶτ, τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἄβραμ, καὶ ἔλαβον καὶ τὴν περιουσίαν του καὶ ἔφυγον ταχέως, διότι ὁ Λῶτ κατοικοῦσεν εἰς τὰ Σόδομα»¹³.

Ἴδου ἐπραγματοποιήθη γύρω αὐτὸ πού ἐλεγον χθές, ὅτι δηλαδὴ καθόλου δὲν ὠφελήθη ὁ Λῶτ μὲ τὸ νὰ προτιμήσῃ τὰ εὐφορώτερα μέρη, ἀλλὰ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδιδάσκετο νὰ μὴ προτιμᾷ τὰ πρωτεῖα. Διότι ὅχι μόνον δὲν ὠφελήθη εἰς τίποτε, ἀλλ' ἰδου καὶ ὠδηγήθη αἰχμάλωτος καὶ ἐμάθαιεν ἐμπράκτως, ὅτι ἦτο πολὺ καλύτερον δι' αὐτὸν νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν συντροφίαν τοῦ δικαίου, παρὰ νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτὸν καί, ζῶν μόνος του, νὰ δοκιμάσῃ τόσας συμφοράς. Διότι, νά, ἔχωρίσθη ἀπὸ τὸν πατριάρχην καὶ ἐνόμισεν, ὅτι εἶχε μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ ὅτι ἐπέτυχε τὰ πρωτεῖα καὶ ὅτι ἦτο πολὺ πλούσιος καὶ ἀμέσως γίνεται αἰχμάλωτος, μένει ἄστεγος καὶ χωρὶς οἰκογένειαν, διὰ νὰ μάθῃς πόσον κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ δικόνοια καὶ πόσον μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι ἡ ὁμόνοια καὶ ὅτι πρέπει νὰ μὴ σπεύδωμεν διὰ τὰ μεγαλύτερα, ἀλλὰ νὰ προτιμῶμεν νὰ εἴμεθα ταπινόφρονες. «Διότι, λέγει, συνέλαβον τὸν Λῶτ καὶ ἔλαβον τὴν περιουσίαν του». Πόσον προτιμότερον ἦτο νὰ εὐρίσκεται πλησίον τοῦ πατριάρχου καὶ νὰ ὑπομείνῃ τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ διασπασθῇ ἢ μεταξύ των ὁμόνοια, παρά, χωρισθεὶς καὶ προτιμήσας τὰ πρωτεῖα, νὰ περιβληθῇ ἀπὸ τόσους κινδύνους, καὶ νὰ αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους;

Ἐλθὼν δὲ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς πού διεσώθησαν ἀνήγγειλε, λέγει, «εἰς τὸν Ἄβραμ τὸν Περάτην τὰ συμβάντα. Αὐτὸς κατοικοῦσε κοντὰ εἰς τὴν δρυὶν τοῦ Μαμβρῆ τοῦ Ὁ-

φοῦ Ἀνῶν, οἳ ἦσαν συνωμόται τῷ Ἄβραμ). Πῶς ἰσοούτου πολέμου συγκροτηθέντος οὐκ ἔγνω ὁ πατριάρχης; Ἴσως πολὺν τὸ ἐν μέσῳ διάστημα ἐτύγχανε, δι' ὃ καὶ ἠγνόησεν. «Ἐλθὼν δέ τις ἀπήγγειλε τῷ Ἄβραμ τῷ περάτῃ» ἵνα ἡμᾶς
 5 ἀναμνήσῃ, διὲν τῷ ἀπὸ τῆς Χαλδαίας ἐπανελθόντι. Ἐπειδὴ γὰρ πέραν τοῦ Εὐφράτου τὴν κατοίκησιν εἶχε, διὰ τοῦτο καὶ περάτης ἐλέγειτο. Καὶ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς οἱ γονεῖς τὸ ὄνομα αὐτῷ ἐπέθεσαν, προσηνύοντες αὐτῷ τὴν ἐκεῖθεν αὐτοῦ μετανάοισιν. Ἐπειδὴ γὰρ περᾶν ἔμελλε τὸν Εὐφράτην καὶ
 10 ἐπὶ τὴν Παλαιασιτίην ἔρχεσθαι, διὰ τοῦτο καὶ Ἄβραμ ἐκαλεῖτο.

4. Σκόπει πῶς καὶ ἄπιστοι ὄντες οἱ γονεῖς οὐκ εἰδότες, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τοῦ εὐμηγάνου Θεοῦ σοφίας ὀδηγούμενοι, τὸ ὄνομα ἐπέθεσαν τῷ παιδί, καθάπερ καὶ ὁ Λάμεχ τῷ Νῶε.
 15 Καὶ τοῦτο γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ καὶ διὰ ἀπίστων πολλάκις προσηνύειν τὰ μετὰ πολὺν ἐσόμενα χρόνον. Ἀπήγγειλεν οὖν ἐλθὼν, φησί, τίς τῷ περάτῃ τὰ γεγονότα, τοῦ ἀδελφιδοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τῶν βασιλέων ἐκείνων τὴν πολλὴν δυναστείαν, καὶ τὴν ἐν Σοδόμοις πόρνησιν, καὶ
 20 τὴν μετ' αἰσχύνῃς φηγήν. «Αὐτὸς δὲ κατώκει παρὰ τῆ δρυὸς τῆ Μαμβορῆ Ὀμοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἐσχὼλ καὶ Ἀνῶν, οἳ ἦσαν συνωμόται τῷ Ἄβραμ».

Ἄλλ' ἴσως ἐνταῦθα ἂν τις ζητήσῃ: τίνας ἔνεκεν μόνος τῶν ἐν Σοδόμοις πεφευγόντων ὁ δίκαιος Λῶι εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπάγεται; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ τοῦτο, οὐδὲ εἰκῆ ἀλλ' ἵνα μάθῃ δι' αὐτῶν πραγμάτων ὁ Λῶι καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετὴν καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἕτεροι διασωθῶσι καὶ ἵνα παιδευθῆ μὴ τῶν πρωτείων ἐφίεσθαι, ἀλλὰ παραχωρεῖν τῶν μεζόνων. Ἀκούσωμεν δὲ λοιπὸν τῶν ἐξῆς, ἵνα μάθωμεν

μοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἑσχὼλ καὶ τοῦ Αὐνᾶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Ἄβραμ»¹⁴. Πῶς ὁ πατριάρχης δὲν ἀντελήφθη τόσον πόλεμον; Ἴσως διότι τοὺς ἐχώριζε μεγάλη ἀπόστασις καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔμαθεν αὐτὸ πὸν συνέβη. «Ἦλθε κάποιος καὶ ἀνήγγειλε εἰς τὸν Ἄβραμ τὸν Περάτην τὰ συμβάντα», διὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίση, ὅτι εἶχεν ἐπανέλθει ἀπὸ τὴν Χαλδαίαν. Διότι, ἐπειδὴ εἶχε κατοικήσει πέραν τοῦ Εὐφράτου, διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζετο Περάτης. Καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν οἱ γονεῖς του εἶχαν δώσει εἰς αὐτὸν αὐτὸ τὸ ὄνομα προλέγοντες εἰς αὐτὸν τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ μετανάστευσίν του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ περάσῃ τὸν Εὐφράτην καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Παλαιστίνην, διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζετο Ἄβραμ.

4. Πρόσεχε πῶς, ἂν καὶ ἦσαν ἄπιστοι οἱ γονεῖς του, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν, ἀλλ' ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸ εὐμήχανον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἔδωσαν τὸ ὄνομα εἰς τὸν υἱὸν των, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Λάμεχ εἰς τὸν Νῶε. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ προλέγῃ δηλαδὴ καὶ μὲ τοὺς ἀπίστους ἀκόμη αὐτὰ πὸν πρόκειται νὰ γίνουν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον. Ἐλθὼν λοιπὸν, λέγει, κάποιος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Περάτην τὰ γεγονότα, τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἀνεψιοῦ του, τὴν μεγάλην δύναμιν ἐκείνων τῶν βασιλέων, τὴν κατάληψιν τῶν Σοδόμων καὶ τὴν γεμάτην ἀπὸ ἐντροπῆν φυγὴν. «Αὐτὸς δὲ κατοικοῦσε κοντὰ εἰς τὴν δρυὴν Μαιμβρῆ τοῦ Ὁμοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἑσχὼλ καὶ τοῦ Αὐνᾶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν σύμμαχοι μὲ τὸν Ἄβραμ».

Ἄλλ' ἴσως ἤθελε κάποιος ἐρωτήσῃ· Διατί ἠχμαλωτίσθη μόνος ὁ Λῶτ ἀπὸ αὐτοὺς πὸν ἔφυγον ἀπὸ τὰ Σδόμα; Δὲν συνέβη αὐτὸ χωρὶς λόγον καὶ ἀσκοπῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα ὁ Λῶτ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν νὰ σωθοῦν καὶ ἄλλοι καὶ διὰ νὰ μάθῃ νὰ μὴ προτιμᾷ τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ νὰ παραχωρῇ τὰ μεγαλύτερα. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μάθωμεν καὶ τοῦ

καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον συμ-
μαχίαν. Ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριθείας τοῖς λεγομένοις,
καὶ συντείνετε ἑμῶν τὴν διάνοιαν. Πολλὰ γὰρ ἔστι κατὰ
ταῦτόν ἐντεῦθεν κερδᾶναι καὶ ἐκ τῶν τῷ Λῶτι συμβάντων
5 ἐκεῖθεν παιδευθῆναι μηδέποτε διαπορεῖν, εἴποτε δίκαιοι μὲν
πειρασμοῖς περιπέσοιεν, φαῦλοι δὲ καὶ πονηροὶ διαφύγοιεν,
μητε ἐκ παντός τρόπου τὰ πρωτεῖα ἐπιζητεῖν, μητε τῆς με-
τὰ τῶν δικαίων συνοσίας ἕτερόν τι προτιμότερον ἠγεῖσθαι,
ἀλλὰ κἂν δουλεύειν δέοι, συνεῖναι δὲ ἐναρέτοις ἀνδράσι, τοῦ
10 ἐν ἐλευθερίᾳ εἶναι τοῦτο λυσιτελέστερον εἶναι νομίζειν. Καὶ
μετὰ τούτων δὲ καὶ τοῦ πατριάρχου μαθεῖν ἐντεῦθεν ἔστι
τὴν πολλὴν ἀνεξικακίαν, τῆς φιλοστοργίας τὴν ὑπερβολὴν,
τῆς ἀνδρείας τὸ μέγεθος, τῶν χρημάτων τὴν ὑπεροψίαν, τῆς
περὶ αὐτόν τοῦ Θεοῦ βοηθείας τὴν ἄφατον δύναμιν.

15 «Ἀκούσας δέ», φησὶν, «Ἄβραμ διηχημαλώτεται Λῶτι
ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ, ἠρήθιμησε τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς τρια-
κοσίους δέκα καὶ ὀκτώ καὶ κατεδίωξαν ὀπίσω αὐτῶν ἕως
Δάν καὶ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες
αὐτοῦ καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς ἕως Χωβάλ, ἣ ἔστιν ἀριστερὰ
20 Λαμασκοῦ. Καὶ ἀπέστρεψε πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων, καὶ
Λῶτι τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ ἀπέστρεψε, καὶ πάντα τὰ ὑπάρ-
χοντα αὐτοῦ, καὶ τὸν λαόν, καὶ τὰς γυναῖκας». Ἐννοεῖ μοι
ἐπαῦθα, ἀγαπητέ, τῆς τοῦ δικαίου ἀνδρείας τὴν μεγαλο-
ψυχίαν, ὅπως θαρρήσας τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει οὐ κατεπλάγη
25 τῶν ἀνδρῶν τὴν ἰσχύν, μαθὼν τὴν τροπὴν ἣν ἐποίησαντο,
πρότερον μὲν κατὰ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων ὀρμήσαντες, καὶ
τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ τοὺς λοιποὺς ἄπαντας καταγωνισάμε-
νοι, ἔπειτα δὲ πρὸς τοὺς ἐν Σοδόμοις συμβαλόντες, καὶ εἰς
φυγὴν αὐτοὺς τρέφαντες, καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἀφελόμενοι τὴν
30 ἕπαρξιν. Διὰ γὰρ τοῦτο προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή πάντα

δικαίου τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀπεριόριστον συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ. Νὰ προσέχετε ὅμως μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα καὶ νὰ ἐντείνετε τὴν σκέψιν σας. Καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ κερδίσωμεν πολλὰ πράγματα ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ μάθωμεν, ἀπὸ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν Λῶτ, νὰ μὴ ἀποροῦμεν, ἐὰν κάποτε ἤθελον ὑποπέσει εἰς τοὺς πειρασμοὺς οἱ δίκαιοι, ἐνῶ οἱ φαῦλοι καὶ οἱ πονηροὶ ἤθελον διαφύγει, οὔτε νὰ ἐπιζητοῦμεν μὲ κάθε τρόπον τὰ πρωτεῖα, οὔτε νὰ θεωρῶμεν τίποτε καλύτερον ἀπὸ τὴν μετὰ τῶν δικαίων συναναστροφὴν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη χρειάζεται νὰ εἴμεθα μὲν δούλοι, ἀλλὰ νὰ συζῶμεν μὲ ἐναρέτους ἀνθρώπους, νὰ θεωρῶμεν ὅτι αὐτὸ εἶναι πιὸ ὑφέλιμον ἀπὸ τὸ νὰ ζῶμεν ἐλεύθεροι. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ μάθωμεν ἀπὸ ἐδῶ τὴν πολλὴν ἀνεξικακίαν τοῦ πατριάρχου, τὴν ὑπερβολικὴν στοργὴν του, τὸ μέγεθος τῆς ἀνδρείας του, τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων καὶ τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν τῆς βοηθείας ποὺ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός.

«Ὅταν ἤκουσεν ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ὅτι ὁ ἀνεψιός του ὁ Λῶτ, ἠχμαλωτίσθη, ὥπλισε τριακοσίους δέκα ὀκτῶ ἀπὸ τοὺς δούλους του, ποὺ εἶχον γεννηθῆ εἰς τὸν οἶκον του, καὶ κατεδίωξε τοὺς αἰχμαλωτίσαντας τὸν Λῶτ μέχρι τὴν Δὰν καὶ ἐπετέθη ἐναντίον των τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ δούλοι του καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς κατεδίωξε μέχρι τὴν Χωβάλ, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀριστερὰ τῆς Δαμασκοῦ. Καὶ ἐπανάφερον ὀλόκληρον τὸ ἵπικόν τῶν Σοδομιτῶν καὶ τὸν Λῶτ τὸν ἀνεψιόν του καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, τὸν λαὸν καὶ τὰς γυναῖκας»¹⁵. Σκέψου ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδὴ, ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐφοβήθη τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅταν ἔμαθε τὰς ἐπιτυχίας ποὺ εἶχον, ὅταν εἶχον ἐπιτεθῆ προηγουμένως ἐναντίον ὄλων τῶν λαῶν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους καὶ ἔπειτα εἰσέβαλον εἰς τὰ Σόδομα καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς κατοίκους αὐτῶν καὶ ἤρπασαν ὅλα τὰ ἀγαθὰ των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ ἀγία Γραφὴ μᾶς διη-

ταῦτα διηγῆσαι, καὶ ὅσα διὰ τῆς αὐτῶν ἀνδρείας κατώρθωσαν, ἵνα μάθῃς ὡς οὐ σωματικῇ ἰσχύϊ ὁ πατριάρχης τούτους κατηγωνίσαιτο, ἀλλὰ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τῇ ἄνωθεν βοήθειᾳ τειχιζόμενος πάντα ταῦτα κατώρθωσεν, οὐχ ὅπλα κινήσας καὶ θέλη καὶ δόρατα καὶ τόξα τείνας καὶ ἀσπίδας προβαλλόμενος, ἀλλὰ μετὰ τῶν οἰκογενῶν.

Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, ἠρίθμησε τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς; Ἰνα μάθῃς, ὅτι οὐχ ἄπλως ἄπαντας ἔλαβεν, ἀλλὰ τοὺς οἰκογενεῖς, τοὺς συνανασιραφέντας τῷ
 10 Λῶτι, ἵνα μετὰ πολλῆς εὐνοίας τὴν ἐκδίκησιν ποιήσωνται, ὡς ὑπὲρ οἰκείου δεσπότου λοιπὸν ἀγωνιζόμενοι. Καὶ θέα μοι τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολήν, μεθ' ὅσης ταχύτητος τὰ τῆς νίκης γέγνηται. «Ἐπέπεσε γὰρ αὐτοῖς», φησί, «τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ ἐπέταξεν αὐτοὺς καὶ
 15 ἐδίωξεν αὐτούς». Ἡ γὰρ ἄνωθεν χεὶρ ἦν συναρπαστομένη καὶ συστρατηγοῦσα τοῖς γινομένοις. Δι' ὃ οὐδὲ ὕπλων αὐτοῖς ἐδέησεν, οὐδὲ μηχανημάτων, ἀλλὰ μόνον φανεῖς μετὰ τῶν οἰκειῶν, τοὺς μὲν ἐπέταξε, τοὺς δὲ εἰς φυγὴν ὀρμηθεῖν παρεσκεύασε καὶ ἑκάτερον ἐποίησε μετὰ ἀδείας ἀπάσης, οὐ-
 20 δένος ὄντιος τοῦ ἐνοχλοῦντος, τὴν τε ἵππον τοῦ βασιλέως Σοδόμων ἀπέστρεψε, καὶ τὸν Λῶτι τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰς γυναῖκας.

Ὅραξ διὰ τί συνεχωρήθη τῶν ἄλλων περφευγόντων. ὁ Λῶτι μόνος αἰχμάλωτος γενέσθαι; Ἰνα καὶ τοῦ πατριάρχου
 25 κατὰδηλος γένηται ἡ ἀρετὴ, καὶ δι' αὐτὸν καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῆς σωτηρίας ἐπιτύχωσι. Καὶ ἐπαρῆει λοιπὸν μέγα καὶ λαμπρὸν τρόποσιον ἐπαγόμενος, μετὰ τοῦ Λῶτι καὶ τὸν ἵππον, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐπιφερόμενος, καὶ πᾶσι λαμπροῦ τῇ φωνῇ κηρύτιων καὶ σάλπιγγος μεγαλοφω-
 30 ρότερον βοῶν, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει, οὐδὲ ἰσχύϊ σωματίων τὴν τροπὴν εἰργάσαιο καὶ τὴν νίκην ἤρατο, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν χειρὸς πάντα ἐργαζομένης.

γήθη ἐκ τῶν προτέρων αὐτὰ ποὺ κατώρθωσαν μὲ τὴν ἀνδρείαν των, διὰ νὰ μάθης, ὅτι δὲν ἐνίκησεν ὁ πατριάρχης αὐτοὺς μὲ τὴν σωματικὴν του δύναμιν, ἀλλὰ περιπειχιζόμενος ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν του καὶ ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν κατώρθωσεν ὅλα αὐτά, χωρὶς νὰ κινήσῃ ὄπλα, βέλη καὶ δόρατα, χωρὶς νὰ τείνῃ τόξα καὶ χωρὶς νὰ προβάλῃ ἀσπίδας, παρὰ μόνον μὲ τοὺς δούλους του.

Καὶ διατί, λέγει, ὥπλισε τριακοσίους δέκα ὀκτὼ δούλους; Διὰ νὰ μάθης, ὅτι δὲν ἐπῆρε μαζί του ὄλους γενικῶς, παρὰ μόνον ὄσους ἀνετράφησαν μαζί μὲ τὸν Λῶτ, οὕτως ὥστε νὰ ἐκδικηθοῦν μὲ ὄλην των τὴν δύναμιν, πολεμοῦντες ὡσὰν διὰ τὸν κύριόν των. Καὶ πρόσεχε τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, μὲ πόσῃ ταχύτητά δηλαδὴ ἔδωσε τὴν νίκην. «Ἐπετέθη», λέγει, «ἐναντίον των τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ δοῦλοι του καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς κατεδίωξεν». Διότι ἡ ἄνωθεν χεὶρ ἐβοήθει καὶ καθωδήγει εἰς ὅσα συνέβαινον. Διὰ τοῦτο οὔτε ὄπλα ἐχρειάσθη, οὔτε πολιορκητικὰς μηχανάς, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐμφάνισίς του μὲ τοὺς δούλους του, ἄλλους μὲν ἐπάταξεν, ἄλλους δὲ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ ὄλους τοὺς ἠλευθέρωσεν, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ τοὺς ἐνοχλῇ, καὶ ἔφερεν καὶ πάλιν ὀπίσω τὸ ἵππικὸν τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων, τὸν ἀνεψιὸν του τὸν Λῶτ καὶ ὄλα τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰς γυναῖκας.

Βλέπεις διατί, ἐνῶ ὄλοι ἔφυγον, ἐπετράπη νὰ αἰχμαλωτισθῇ μόνον ὁ Λῶτ; Καὶ διὰ νὰ γίνῃ εἰς ὄλους φανερά ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου καὶ διὰ νὰ σωθοῦν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ. Καὶ ἐπέστρεφε λοιπὸν ἔχων μεγάλον καὶ λαμπρὸν τρόπαιον, φέρων μαζί μὲ τὸν Λῶτ καὶ τὸ ἵππικὸν καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ὑπάρχοντα καὶ διακηρύττων μὲ φωνὴν λαμπρὰν καὶ πιδ δυνατὴν ἀπὸ σάλπιγγα, ὅτι δὲν ἐπέτυχε τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον μὲ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, οὔτε μὲ τὴν δύναμιν τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἡ ἄνωθεν βοήθεια ἦτο ἐκεῖνη ποὺ κατώρθωνε τὰ πάντα.

Είδες διὰ πάντων τὸν δίκαιον περιφανέστερον γινόμενον καὶ καθ' ἕκαστον καιρὸν πᾶσι δεικνύντα τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν; Ὅρα αὐτὸν λοιπὸν καὶ διδάσκαλον θεοσεβείας γενέσθαι σπουδάζοντα τοῖς ἐν Σοδόμοις. «Ἐξῆλθε»
 5 γὰρ, φησί, «ὁ βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστρέφαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοπῆς τοῦ Χοδολογομόρ, καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ». Σκόπει πόσον ἐστὶν ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίας ἀπολαύειν. Ὁ βασιλεὺς τῷ ξένῳ, τῷ πρεσβύτῃ εἰς συνάντησιν ἔξεισι καὶ
 10 πᾶσαν ἀποπέμει τιμὴν. Ἐμάνθανε γὰρ ὡς οὐδὲν αὐτῷ τῆς βασιλείας ὄφελος τῆς ἀνωθεν συμμαχίας ἠρημωμένῳ, καὶ ὡς οὐδὲν ἂν γένοιτο δυνατώτερον τοῦ ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς βοηθουμένου. «Καὶ Μελχισεδέκ», φησί, «βασιλεὺς Σαλήμ, ἐξῆνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ
 15 ὑψίστου».

5. Τί θούλειται ἡμῖν αὕτη ἢ παρατήρησις, «Βασιλεὺς Σαλήμ», καὶ «Ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου»; Βασιλεὺς μὲν ἦν, φησί, τῆς Σαλήμ. Τοῦτον γὰρ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς τοὺς ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκότας ἐπιστέλλων εἰς μέ-
 20 σον παράγων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ περιστρέφων καὶ πόλιν, ὁμοῦ ἐρμηνεύει τοῦ ὀνόματος τὴν σημασίαν καὶ ἐτυμολογίαν ἵνι κέχρηται λέγων, «Μελχισεδέκ, βασιλεὺς δικαιοσύνης». Καὶ γὰρ κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶτταν τὸ μὲν Ἑβραϊκὸν βασιλείαν σημαίνει, τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν, δικαιοσύνην. Εἶτα καὶ εἰς
 25 τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐλθὼν φησι, «Βασιλεὺς εἰρήνης». τὸ γὰρ Σαλήμ εἰρήνην ἐμφαίνει. Ἱερεὺς δὲ ἦν ἴσως αὐτοχειροτόνητος· οὕτω γὰρ ἦσαν τότε οἱ ἱερεῖς· ἦτοι οὖν διὰ τὸ τῆς ἡλικίας προβῆναι οἱ προσήκοντες αὐτῷ ἀπονεμῆκασι τὴν τιμὴν ἢ καὶ αὐτὸς ἱερατεύειν ἐπετήδευσε, καθάπερ ὁ Νῶε,
 30 καθάπερ ὁ Ἄβελ, καθάπερ ὁ Ἀβραάμ, ἠνίκα τὰς θυσίας προσῆγον. Ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἔμελλεν εἶναι τοῦ Χρι-

Εἶδες, ὅτι μὲ ὄλα αὐτὰ ὁ δίκαιος γίνεται πῶς ἑνδοξος καὶ ὅτι συνεχῶς ἀποδεικνύει πρὸς ὄλους τὴν περὶ αὐτὸν φροντίδα τοῦ Θεοῦ; Πρόσεχε εἰς τὴν συνέχειαν, ὅτι φροντίζει νὰ γίνῃ καὶ διδάσκαλος τῆς θεοσεβείας εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων. Διότι λέγει· «Ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων διὰ νὰ τὸν συναντήσῃ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ Χοδολογομὸρ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ βασιλέων»¹⁶. Πρόσεχε πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ νὰ ἀπολαμβάνῃ κανεὶς τῆς συμμαχίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ξένον, τὸν γέροντα, καὶ τοῦ ἀπονέμει ὄλας τὰς τιμὰς. Καθ' ὅσον ἐπληροφορεῖτο, ὅτι ἡ βασιλεία δὲν προσφέρει καμμίαν ὠφέλειαν, ἐὰν δὲν ἔχῃ τὴν ἐκ τῶν ἄνω συμμαχίαν, καὶ ὅτι τίποτε δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ δυνατώτερον ἀπὸ αὐτὸν πὺς βοηθεῖται ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ὁ Μελχισεδέκ», λέγει, «ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, προσέφερον εἰς αὐτὸν ἄρτους καὶ οἶνον. Αὐτὸς ἦτο ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου»¹⁷.

5. Τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ αὐτὴ ἡ παρατήρησις «βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, καὶ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου»; Αὐτός, λέγει, ἦτο βασιλεὺς τῆς Σαλήμ. Καθ' ὅσον αὐτὸν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος μνημονεύει, γράφων πρὸς τοὺς πιστεύσαντας ἐκ τῶν ἑβραίων, καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεως, ἐρμηνεύει συγχρόνως καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος καὶ χρησιμοποιοῖ κάποιαν ἔτυμολογίαν καὶ λέγει· «Μελχισεδέκ σημαίνει βασιλεὺς δικαιοσύνης». Πράγματι εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τὸ μὲν Ἑλχί σημαίνει βασιλείαν, τὸ δὲ Ἑδέκ, δικαιοσύνην. Ἐπειτα, ἐρχόμενος εἰς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, λέγει, «Βασιλεὺς τῆς εἰρήνης», διότι τὸ Ἑλχί σημαίνει εἰρήνην. Ἴσως δὲ νὰ ἦτο ἱερεὺς αὐτοχειροτονηθεὶς, διότι ἔτσι ἦσαν τότε οἱ ἱερεῖς· ἢ λοιπὸν οἱ συγγενεῖς τοῦ εἶχον ἀπονείμει τὴν τιμὴν λόγῳ τῆς γεροντικῆς του ἡλικίας, ἢ ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος ἠσυχολήθη μὲ τὴν ἱερωσύνην, ὅπως ὁ Νῶε, ὅπως ὁ Ἄβελ, ὅπως ὁ Ἀβραάμ, ὅταν προσέφερον τὴν θυσίαν. Ἐξ ἄλλου ἐπρόκειτο νὰ εἶναι καὶ τύπος τοῦ

οιού. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὕτως αὐτὸν ἐκλαμβάνει λέγων «Ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἔχων ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηκεές».

- 5 Καὶ πῶς, φησί, οἷόν τε ἄνθρωπον ὄντα ἀπάτορα εἶναι καὶ ἀμήτορα, καὶ μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχειν, μήτε ζωῆς τέλος; Ἦκουσας οὖν τύπος ἦν· μή τοίνυν ξενίζου, μηδὲ πάντα ἀπαίτει ἐν τῷ τύπῳ. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἶη τύπος, εἰ μέλλοι πάντα ἔχειν τὰ τῇ ἀληθείᾳ συμβαίοντα. Τί οὖν ἔστι τὸ εἰρη-
- 10 μένον; Ὡσπερ οὗτος, φησί, διὰ τὸ μὴ μνημονευθῆναι τοῖς γεγενηκότις αὐτόν, ἀπάτωρ λέγεται καὶ ἀμήτωρ καὶ διὰ τὸ μὴ γενεαλογηθῆναι ἀγενεαλόγητος, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, διὰ τὸ μὴ ἐσχηκέναι μήτε ἐν οὐρανοῖς μητέρα, μήτε ἐπὶ τῆς
- 15 τῆς εἰς τὸν πατριάρχην τιμῆς, ὅπως μουσικήριόν τι ἡμῖν δι' αὐτῆς αἰνίττεται. «Ἐξήνεγκε γὰρ ἄριους καὶ οἶνον». Ὁρῶν τὸν τύπον, νόει μοι τὴν ἀλήθειαν καὶ θαύμαζε τῆς θείας Γραφῆς τὴν δύναμιν, πῶς ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι προεμήνευε.
- 20 «Καὶ εὐλόγησεν», φησί, τὸν Ἄβραμ, καὶ εἶπεν· εὐλογητός Ἄβραμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ εὐλογητός ὁ Θεὸς ὁ ὑψίστος, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σου). Οὐ μόνον αὐτὸν εὐλόγησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασεν. Εἰπὼν γάρ, «Εὐλογητός Ἄ-
- 25 βραμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ἀπὸ τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν ἡμῖν ἀνέφηγεν. Εἰ γὰρ αὐτός ἐστι Θεός, ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παραγαγών, οἱ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων θεραπευόμενοι οὐκ ἂν εἶεν θεοί· «Θεοὶ γάρ», φησί, «οἱ τὸν οὐρανὸν
- 30 καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν». «Εὐλογητός», φη-

Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔτσι τὸ ἐκλαμβάνει, λέγων· «Ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, χωρὶς νὰ ἔχη οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε τέλος ζωῆς, ἀλλά, ὅμοιος μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα».

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος νὰ εἶναι ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ καὶ νὰ μὴ ἔχη οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε τέλος ζωῆς; Ἦκουσες ὅτι ἦτο τύπος. Μὴ παραξενεύεσαι λοιπόν, οὔτε νὰ ἀπαιτῆς τὰ πάντα ἀπὸ τὸν τύπον. Διότι δὲν θὰ ἦτο τύπος ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἔχη αὐτά, πού συμβαίνουν εἰς τὴν πραγματικότητα. Τί σημαίνει λοιπόν τὸ λεχθέν; Ὅπως ἀκριβῶς αὐτός, λέγει, ἐπειδὴ δὲν ἐμνημονεύθησαν οἱ γονεῖς του, ὀνομάζεται «ἀπάτωρ» καὶ «ἀμήτωρ» καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀνεφέρθη ἡ γενεά του «ἀγενεαλόγητος», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Χριστός, ἐπειδὴ δὲν ἔχει οὔτε μητέρα εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε πατέρα εἰς τὴν γῆν, ὀνομάζεται καὶ εἶναι ἀγενεαλόγητος. Καὶ πρόσεχε πῶς μὲ τὴν τιμὴν πρὸς τὸν πατριάρχην μᾶς ὑποδηλώνει καὶ κάποιο μυστήριον. Διότι «Προσέφερον ἄρτους καὶ οἶνον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ». Βλέπων τὸν τύπον, σκέψου τὴν ἀλήθειαν καὶ θαύμαζε τὴν δύναμιν τῆς ἀγίας Γραφῆς, πῶς δηλαδὴ ἄνθρωπεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη προανήγγελεν αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν.

«Καὶ εὐλόγησεν», λέγει, «ὁ Μελχισεδὲκ τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν· ἃς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ἀπὸ τὸν Ὑψιστον Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ ἃς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς ὁ Ὑψιστος, ὁ ὁποῖος παρέδωκεν εἰς ἐσένα αἰχμαλώτους τοὺς ἐχθρούς σου»¹⁸. Ὁχι μόνον εὐλόγησε τὸν Ἄβραμ, ἀλλὰ καὶ ἐδόξασε τὸν Θεόν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ἀπὸ τὸν Ὑψιστον Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἐφάνερωσεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐκ τῶν δημιουργημάτων δύναμίν του. Διότι ἐὰν αὐτὸς εἶναι Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τότε οἱ θεοὶ πού λατρεύονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι θεοί. διότι λέγει, «θεοί, πού δὲν ἐδημιούργησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἃς ἐξαφανι-

σίν, «ὁ Θεός, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σου». Θεά μοι πῶς οὐ μόνον τὸν δίκαιον ἀνακηρύττει, ἀλλὰ καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν συμμαχίαν ἐπιγινώσκει. Οὐδὲ γὰρ ἄνευ τῆς ἐκεῖθεν ροπῆς ἠδυνήθη τῶν ισοαύτην δυναστείαν περι-
 5 βεβλημένων περιγενέσθαι. «Ὅς παρέδωκε», φησί, «τοὺς ἐχθρούς σου»· αὐτός ἐστιν ὁ τὸ πᾶν ἐργασάμενος, αὐτός ἐστιν ὁ τοὺς ἰσχυροὺς ἀσθενεῖς κατασιήσας, αὐτός ἐστιν ὁ διὰ τῶν ἀόπλων τοὺς ὀπλιωμένους κατενεγκών· ἐκεῖθ' ἐστιν ἡ ροπή ἢ ισοαύτην σοι τὴν δύναμιν παρασχομένη. «Ὅς
 10 παρέδωκε», φησί, «τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σου». Ὁρᾷς πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλοστοργίαν τὴν περὶ τὸν Δῶτι καὶ πῶς ἐμφαίνει, ὅτι καὶ ὁ Ἄβρααμ οἰκείους αὐτοὺς ἐχθροὺς ἠγεῖτο διὰ τὰ εἰς τὸν ἀδελφιδοῦν γεγενημένα;

15 «Καὶ ἔδωκεν αὐτῶ», φησί, «δεκάτην ἀπὸ πάντων». Τοῦτο καὶ Παῦλός φησι· «Θεωρεῖτε δέ, πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἄβραμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων, ὁ πατριάρχης»· δηλονότι ἐκ τῶν λαφύρων, ὧν ἐπήγειο, ἠμείψατο τὸν Μελχισεδέκ καὶ δεκάτην αὐτῶ ἀφώρισεν ἀπὸ πάντων ὧν ἐπε-
 20 φέρετο· ἐντεῦθεν ἤδη διδάσκαλος ἅπασι γενόμενος, πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι εὐγνωμοσύνην καὶ τὰς ἀπαρχὰς προσάγειν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν παρασχεθέντων. Εἶτα ἐκπλαγεὶς τοῦ πατριάρχου τὴν μεγαλοφυχίαν ὁ βασιλεὺς Σοδόμων φησὶ πρὸς αὐτόν· «Δός μοι τοὺς ἄνδρας, τὴν δὲ ἵππον λάβε σεαυ-
 25 τῶ». Καλὴ τοῦ βασιλέως ἡ εὐγνωμοσύνη, ἀλλ' ὄρα τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν. «Εἶπε δὲ Ἄβραμ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων· ἔκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σαρκίου

19. Ἰερ. 10, 11.

20. Γεν. 14, 20.

21. Ἐβρ. 7, 4.

22. Γεν. 14, 21.

σθούν»¹⁹. «Ἄς εἶναι δοξασμένος», λέγει, «ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος παρέδωσεν αἰχμαλώτους εἰς ἐσένα τοὺς ἐχθροὺς σου». Πρόσεχε πῶς δὲν ἀπονέμει τιμὴν μόνον εἰς τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἀναγνώριζει τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διότι χωρὶς τὴν βοήθειαν ἐκείνου δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ νικήσῃ αὐτοὺς ποὺ περιεβάλλοντο ἀπὸ τόσον μεγάλην δύναμιν· «ὁ ὁποῖος», λέγει, «παρέδωσεν εἰς ἐσένα τοὺς ἐχθροὺς σου». Αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔκανε τὰ πάντα, αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔκανε τοὺς ἰσχυροὺς ἀδυνάτους, αὐτὸς εἶναι ποὺ μὲ τοὺς ἀόπλους κατενίκησε τοὺς ὤπλισμένους καὶ ἀπὸ αὐτὸν προῆλθεν ἡ βοήθεια, ἡ ὁποία κατέστησεν ἐσένα πολὺ ἰσχυρόν· «ὁ ὁποῖος παρέδωσε», λέγει, «εἰς ἐσένα τοὺς ἐχθροὺς σου». Βλέπεις πῶς δεικνύει τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλοστοργίαν του πρὸς τὸν Ἀὐτὸ καὶ πῶς παρουσιάζει, ὅτι ὁ Ἄβρααμ ἐθεώρει αὐτοὺς καὶ ἰδικούς του ἐχθροὺς ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν Ἀὐτὸ ἀπὸ αὐτούς;

«Καὶ ἔδωσεν ὁ Ἄβρααμ», λέγει, «εἰς αὐτὸν τὸ δέκατον ἀπὸ ὄλα τὰ λάφυρα»²⁰. Τοῦτο λέγει καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος λέγει «Παρατηρήσατε, πόσον μέγας ἦτο αὐτός, διὰ νὰ τοῦ δώσῃ ὁ πατριάρχης τὸ δέκατον ἀπὸ τὰ λάφυρα»²¹. Ἀπὸ τὰ λάφυρα δηλαδὴ ποὺ εἶχε πάρει ὁ Ἄβρααμ, ἔδωσεν ὡς ἀμοιβὴν εἰς τὸν Μελχισεδέκ, καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ δέκατον ἀπὸ ὄλα ὅσα κατέκτησε, διδάσκων μὲ αὐτὸ ὄλους νὰ εἶναι πολὺ εὐγνώμονες καὶ νὰ προσφέρουν τὰ καλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προσφέρει ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Ἐπειτα, ἐκπλαγεὶς διὰ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ πατριάρχου ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων, λέγει πρὸς αὐτόν· «Δῶσε εἰς ἐμένα τοὺς ἄνδρας ποὺ ἐλευθέρωσες, τὸ δὲ ἵππικὸν κράτησέ το δι' ἐσένα»²². Μεγάλῃ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου. «Εἶπε δὲ ὁ Ἄβρααμ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων· Ὅρκίζομαι εἰς τὸν Θεὸν τὸν Ὑψιστον, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὅτι δὲν θὰ

ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν
 σῶν, ἵνα μὴ εἴπῃς, ὅτι ἐγὼ πεπλούτικα τὸν Ἄβραμ. Πολ-
 λὴ τοῦ παιριάρχου ἢ περὶ τὰ χρήματα ὑπεροψία. Καὶ τίνας
 ἔνεκεν μεθ' ὄρκου τὴν ἀπαγόρευσιν ποιεῖται, καὶ φησιν,
 5 «Ἐκίενῶ τὴν χειρὰ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον, ὃς
 ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»;

6. Ἀμφότερα βούλεται παιδεῦσαι τὸν τῶν Σοδόμων
 βασιλέα, καὶ ὅτι κρείττων ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων,
 καὶ πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν φιλοσοφίαν, καὶ θεοσεβείας αὐ-
 10 τῷ διδάσκαλος γενέσθαι σπουδάζει, μονονουχὶ διδάσκων αὐ-
 τόν, ὅτι ἐκεῖνόν σοι παρέχω μάρτυρα, ὅτι οὐδὲν τῶν παρὰ
 σοῦ λήψομαι, τὸν ἀπάντων δημιουργόν, ἵνα εἰδέναί ἔχῃς
 τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν καὶ μὴ νομίσῃς εἶναι θεοὺς τὰ ὑπὸ
 χειρῶν ἀνθρώπων κατασκευαζόμενα. Οὗτος γὰρ ὁ οὐρανοῦ
 15 καὶ γῆς ποιητής, αὐτὸς καὶ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐτροπώσατο
 καὶ τῆς νίκης αἴτιος κατέσθη. Μὴ τοίνυν προσδοκῆσθαι ἐμὲ
 ἀνέξεσθαι τι λαβεῖν τῶν παρὰ σοῦ δεδομένων. Οὐδὲ γὰρ
 ἐπὶ μισθῷ τὴν ἐκδικίαν ἐποιήσαμην, ἀλλὰ πρότερον μὲν διὰ
 τὴν περὶ τὸν ἀδελφιδοῦν φιλοσοργίαν, ἔπειτα δὲ καὶ δι' αὐ-
 20 τὴν τοῦ δικαίου τὴν φύσιν, ὥστε τοὺς ἀδίκως ἀπηγμένους
 ἐξαρπάσαι τῶν βαρβαρικῶν χειρῶν. «Εἰ ἀπὸ σπαργίου», φη-
 σίν, «ἕως σφαιρωτῆρος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν»·
 τοῦτ' ἔστιν, οὐδὲ τὸ τυχόν, οὐδὲ τὸ εὐτελές, οὐδὲ τὸ εὐκατα-
 φρόνητον νομιζόμενον. Καὶ γὰρ σφαιρωτῆρα εἰώθασι λέγειν
 25 τὸ ἄκρον τοῦ ὑποδήματος τὸ εἰς ὄξυ λῆγον· τοιοῦτοις γὰρ
 ἔθος ἔχουσι κεχρηθῆναι οἱ θάρβαροι.

Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παραιτήσεώς φησιν, «Ἴνα μὴ
 εἴπῃς, ἐγὼ πεπλούτικα τὸν Ἄβραμ. Ἔχω τὸν χορηγὸν
 τῶν μυριῶν ἀγαθῶν, πολλῆς ἀπολαύω τῆς ἄνωθεν ροπῆς,
 30 οὐ δέομαι τοῦ παρὰ σοῦ πλούτου, οὐ χρήζω ἀνθρωπίνης
 εὐπορίας, ἀρκοῦμαι τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἐμὲ φιλοτιμίᾳ,
 οἶδα αὐτοῦ τὸ δαφυλὲς τῶν δωρεῶν. Τῶν μικρῶν καὶ εὐ-

λάβω ἀπὸ τὰ ἰδικά σου οὔτε κλωστήν μέχρι καὶ ἱμάντα ὑποδήματος, διὰ νὰ μὴ εἰπῆς, ὅτι ἐγὼ ἐπλούτισα τὸν "Ἀβραμ"²³. Μεγάλη ἡ περιφρόνησις τοῦ πατριάρχου πρὸς τὰ ὑλικά ἀγαθά. Καὶ διατί ἀρνεῖται νὰ λάβῃ μὲ ὄρκον καὶ λέγει, «Ὁρκίζομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν "Υψιστον, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»;

6. Θέλει νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων καὶ τὰ δύο, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ ὅσα τοῦ δίδει, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην εὐσέβειάν του καὶ προσπαθεῖ νὰ γίνῃ εἰς αὐτὸν διδάσκαλος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ, σοῦ βάζω μάρτυρα ἐκεῖνον, ὅτι δὲν θὰ πάρω τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά σου, διὰ νὰ ἡμπορέσης νὰ γνωρίσης τὸν Θεὸν τῶν πάντων καὶ νὰ μὴ θεωρῆς ὡς θεοὺς τὰ δημιουργήματα τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν. Διότι αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, αὐτὸς ἐθριάμβευσεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἔγινεν αἴτιος τῆς νίκης. Μὴ περιμένῃς λοιπὸν νὰ δεχθῶ νὰ πάρω κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποῦ μοῦ δίδεις. Διότι δὲν ἔκανα τὴν ἐκδίκησιν διὰ νὰ πληρωθῶ, ἀλλὰ πρῶτον ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν ἀνεψιόν μου στοργῆς καὶ ἔπειτα δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ δίκαιον, διὰ νὰ ἐλευθερώσω δηλαδὴ αὐτοὺς ποῦ ἠχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἀδίκως. «Ὅτι δὲν θὰ λάβω», λέγει, «ἀπὸ τὰ ἰδικά σου οὔτε κλωστήν μέχρι ἱμάντος», δηλαδὴ οὔτε αὐτὸ ποῦ θεωρεῖται ὡς τυχόν, ὡς κάτι χωρὶς ἀξίαν καὶ εὐκαταφρόνητον. Καθ' ὅσον ὁ σφαιρωτῆρα' συνηθίζουν νὰ λέγουν τὸ ἄκρον τοῦ ὑποδήματος, ποῦ καταλήγει εἰς αἰχμήν, διότι τέτοια συνηθίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ βάρβαροι.

Ἐπειτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀρνήσεως, «Διὰ νὰ μὴ εἰπῆς, ὅτι ἐγὼ ἐπλούτισα τὸν "Ἀβραμ". Ἐγὼ ἔχω αὐτὸν ποῦ χορηγεῖ τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθά του, μὲ βοηθῶ ἢ ἐκ τῶν ἄνω δύνამις, δὲν χρειάζομαι τὸν ἰδικόν σου πλοῦτον, δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀνθρωπίνης περιουσίας, ἀρκοῦμαι εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ, γνωρίζω τὸν πλοῦτον τῶν δωρεῶν του. Ὅταν παρεχώρησα τὰ ὀλίγα καὶ ἀσήμαντα εἰς τὸν Λὼτ

- ιελῶν παραχωρήσας τῷ Δώτῃ, μεγάλων καὶ ἀπορρήτων ἡ-
 ξιώσθην ὑποσχέσεων· καὶ νῦν μείζονα πλοῦτιον ἐαντιῷ πρα-
 γματευόμενος καὶ πλείονα παρ' αὐτοῦ εὐνοίαν ἐπισπώμενος
 τὸν παρὰ σοῦ πλοῦτιον οὐ προσίεμαι. Λιὰ τοῦτο δέ, ὡς οἶμαι,
 5 καὶ τὸν ὄρκον προσέθηκε, καὶ εἶπεν, «Ἐκτινῶ τὴν χεῖρά
 μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον», ἵνα μὴ νομίση ἀπλῶς αὐ-
 τὸν σχηματίζεσθαι, ὅλα συμβαίνειν εἰκός, ἀλλ' ἵνα μάθη
 δι τοῦτο αὐτῷ δέδοκται, τὸ μηδὲ τὸ τυχὸν ἐκείθεν νοσφί-
 σασθαι. Καὶ ἐπλήρου τὸ παράγγελμα ἐκείνο τὸ παρὰ τοῦ
 10 Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς εἰρημένον· «Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρε-
 ἀν δότε». Μὴ γὰρ ἐγὼ τι πλεῖον, φησί, εἰσήνεγκα εἰς τὴν
 τοῦ πολέμου ὑπόθεσιν, ἢ μόνον τὴν γνώμην καὶ τὴν προθυ-
 μίαν; Τὴν δὲ νίκην καὶ τὸ τροπαιον καὶ τὰ ἄλλα πάντα
 αὐτὸς εἰργάσατο τῇ ἀοράτῳ δυνάμει.
 15 Εἶτα ἵνα μὴ νομίση ὁ βασιλεύς, ὅτι δι' ὑπεροφίαν καὶ
 καταφρόνησιν οὐ προσίεται τὰ παρ' αὐτοῦ διδόμενα, δεικνὺς
 αὐτοῦ καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἡμέρον καὶ τῆς γνώμης τὸ φιλόσο-
 φον, φησί· οὐ λήφομαι, «Πλὴν ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι,
 καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐ-
 20 μοῦ, Ἐσχῶλ, Ἀνῆαν, Μαμβροῦ»· οὗτοι λήφονται μερίδα. Τού-
 τοις, φησί, συγχωρήσω λαβεῖν τινα μερίδα, ἐπειδὴ πολλῆς
 φιλίας τεκμήρια ἐπεδείξαντο. «Οὗτοι γάρ», φησί, «συνω-
 μόται τῷ Ἄβραμ», τοῦτ' ἔστιν, εἰς φιλίαν συνημμένοι καὶ
 τοῦτο δείκνυσι τὸ ἐλέσθαι αὐτοὺς κοινωνῆσαι αὐτῷ τῶν κιν-
 25 δύνων. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀμειβόμενος αὐτοὺς παρασκευά-
 ζει μερίδα τινὰ λαβεῖν, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὸν ἀποστολικὸν
 νόμον πληρῶν τὸν λέγοντα, «Ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς
 αὐτοῦ ἔστιν». Οὐδὲ γὰρ τι πλεόν τῆς χρείας αὐτοὺς λαβεῖν
 ἀγίησι· «Πλὴν» γάρ, φησί, «ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι, καὶ
 30 τῆς μερίδος τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμοῦ, Ἐσχῶλ, Ἀνῆαν,
 Μαμβροῦ· οὗτοι λήφονται μερίδα». Ἴδετε τῆς ἀρετῆς τοῦ

24. Ματθ. 10, 8.

25. Γεν. 14, 24.

26. Ματθ. 10, 10.

ἔγινα ἄξιος μεγάλων καὶ ἀπεριορίστων ὑποσχέσεων. Καὶ τῶρα ἔχων μεγαλύτερον πλοῦτον καὶ προσελκύων περισσό-
τερον τὴν ἐξ αὐτοῦ εὐνοίαν, τὸν ἰδικόν σου πλοῦτον δὲν τὸν
δέχομαι. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὅπως νομίζω, προσέθεσε τὸν
ὄρκον καὶ εἶπεν, «Ὁρκίζομαι εἰς τὸν Ὑψιστον Θεόν», διὰ
νὰ μὴ νομίῃ, ὅτι προσποιεῖται, πρᾶγμα ποῦ εἶναι φυσικὸν
νὰ συμβαίῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃ, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ πιστεῦον
του, τὸ νὰ μὴ κἀνῃ ἰδικόν του δηλαδὴ οὔτε τὸ παραμικρὸν
ἀπὸ ἐκεῖνα. Καὶ ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολὴν ἐκείνην, τὴν
λεχθεῖσαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν εἰς τοὺς μαθητάς του· «Δωρεὰν
ἐλάβετε, δωρεὰν νὰ δίδετε»²⁴. Μήπως, λέγει, ἔκανα ἐγὼ
τίποιε περισσότερον εἰς τὸν πόλεμον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διάθε-
σιν καὶ τὴν προθυμίαν μου; Τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον καὶ
ὅλα τὰ ἄλλα ἐκεῖνος τὰ ἐπέτυχε μὲ τὴν ἀόρατον δύναμίν του.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίῃ ὁ βασιλεύς, ὅτι δὲν δέχεται
αὐτὰ ποῦ τοῦ ἔδιδεν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ περιφρόνησιν,
ἀποδεικνύων καὶ ἐδῶ τὴν πραότητα του καὶ τὴν εὐσεβῆ
διάθεσίν του, λέγει· Δὲν θὰ πάρω «ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔφα-
γον οἱ δοῦλοι μου καὶ τὸ μερίδιον τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι
ἐπολέμησαν μαζί μου, τοῦ Ἑσχῶλ, τοῦ Αὐνᾶν καὶ τοῦ Μαμ-
βρῆ»²⁵. αὐτοὶ θὰ πάρουν μερίδιον. Αὐτούς, λέγει, θὰ τοὺς ἐ-
πιτρέψω νὰ λάβουν μερίδα, ἐπειδὴ ἐπέδειξαν μεγάλην φι-
λίαν. «Διότι αὐτοί», λέγει, «ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Ἀβραμ»,
εἶχον συνάψει δηλαδὴ συνθήκην καὶ τοῦτο τὸ ἀποδεικνύει
τὸ ὅτι ἐπροτίμησαν νὰ διακινδυνεύσουν μαζί του. Διὰ τοῦτο
καὶ αὐτὸς ἀμείβων αὐτοὺς φροντίζει νὰ πάρουν κάποιο με-
ρίδιον καὶ συγχρόνως πάλιν ἐκπληρώνει τὸν ἀποστολικὸν
νόμον, ὁ ὅποιος λέγει, «ὁ ἐργάτης εἶναι ἄξιος τῆς τροφῆς
του»²⁶. Δὲν ἀφήνει ὅμως νὰ πάρουν περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἐ-
χρειάζοντο, διότι λέγει· «Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἔφαγον οἱ δοῦλοι
καὶ ἀπὸ τὸ μερίδιον ποῦ θὰ λάβουν οἱ ἄνδρες ποῦ ἐπολέμη-
σαν μαζί μου, ὁ Ἑσχῶλ, ὁ Αὐνᾶν καὶ ὁ Μαμβρῆ· αὐτοὶ θὰ
λάβουν μερίδα». Ἴδετε τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ πατριάρ-

παιριάρχου ἀκριθείαν, πῶς καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδειξάτο τὴν περὶ τὴν ὑπεροφίαν τῶν χρημάτων, καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε μὴ δόξαι ἀλαζονεία καὶ καταφρονήσει τοῦτο πεποιηκέναι, καί, διὰ τοῦτο μέγα φρονεῖν
 5 ἐπὶ τῇ νίκη τῇ γεγενημένῃ;

7. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, παρακαλῶ, καὶ σπουδάζομεν ἀλήπιους ἑαυτοὺς φυλάττειν, καὶ μήτε προφάσει τῆς ἀρετῆς ἀπονοίας ἑαυτοῖς περιουθῆναι δόξαν, μηδὲ προφάσει ταπεινοφροσύνης τῆς ἀρετῆς καταμελεῖν, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ μέτρον διασφύζειν, καὶ τοῖς κατορθώμασι τοῖς ἑφ' ἡμῶν γινομένοις, καθάπερ θεμέλιόν τινα καὶ ὑποβάθραν τὴν ταπεινοφροσύνην ὑποιδῆναι, ἵνα μετὰ ἀσφαλείας ἡμῖν οἰκοδομῆσαι τὰ τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο γὰρ ἀρετή, διὰ ἔχῃ ταύτην συνεξευγμένην. Ὁ γὰρ τοῦτον μετὰ ἀσφαλείας τὸν θεμέλιον καταβαλὼν δυνήσεται πρὸς ὅσον θούλειαι ἕψος ἐγεῖραι τὴν οἰκοδομήν. Αὕτη μεγίστη ἀσφάλεια, αὕτη τεῖχος ἀρραγές, αὕτη πύργος ἀκαταμάχητος, αὕτη πᾶσαν οὐσφίγγει τὴν οἰκοδομήν, οὐκ ἀφιεῖσα οὔτε ὑπὸ ἀνέμων σφοδρότητας, οὔτε ὑπὸ τῆς τῶν ὄμβρων φορᾶς, οὔτε ὑπὸ τῆς τῶν πνευμάτων θίας αὐτὴν καταπσεῖν, ἀλλ' ἀνωτέραν καθίστησι πάσης ἐπιβουλῆς, καὶ καθάπερ ἐξ ἀδάμαντός τινος κατασκευασμένην, οὕτως αὐτὴν ἀχείρωτον ἐργάζεται, καὶ μεγάλας ἡμῖν ἀμοιβὰς παρὰ τῆς τοῦ φιλάνθρωπου Θεοῦ δωρεᾶς ἐφέλκεσθαι, δι' ἧς ὁ παιριάρχης ἰσοσύτων τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος ἐδέξατο. Ἔπισθε γάρ, τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος, καὶ ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐξῆς μελλόντων ρηθήσεται, πῶς καὶ νῦν ὑπεριδῶν τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως Σοδόμων αὐτῷ διδομένων, μεγάλων καὶ ἀφάτων ἠξιώθη τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. Διὰ ταύτης οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων δικαίων ἕκαστος εὐδοκίμησε. Καὶ τοῦτο, ὅσοι φιλόπονοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν εἰτε, δυνήσεσθε καταμαθεῖν πανταχοῦ γινόμενον. Ὁ γὰρ φιλάνθρωπος ἡμῶν Δεσπότης, διὰ ἴδη ὑπεροσῶντας

χου καὶ τὸν τρόπον, πῶς καὶ τὴν φιλοσοφίαν του ἐπέδειξε σχετικὰ μὲ τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην του, καὶ κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ μὴ φανῆ, ὅτι ἔκανε αὐτὸ ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ περιφρόνησιν καὶ ἔξ αιτίας αὐτοῦ νὰ μεγαλοφρονῆ διὰ τὴν νίκην ποὺ ἐπέτυχεν;

7. Αὐτὸν λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ φυλάσσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀσυλλήπτους καὶ οὔτε, μὲ τὴν πρόφασιν τῆς ἀρετῆς, νὰ γινώμεθα ὑπερήφανοι, ἀλλὰ καὶ οὔτε πάλιν μὲ πρόφασιν τὴν ταπεινοφροσύνην νὰ παραμελῶμεν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμόζωμεν πάντοτε τὸ μέτρον καὶ νὰ θέτωμεν εἰς τὰς ἐπιτυχίας μας ὡσὰν θεμέλιον καὶ βάσιν τὴν ταπεινοφροσύνην, ὥστε νὰ οἰκοδομῶμεν μὲ ἀσφάλειαν τὰ τῆς ἀρετῆς μας. Διότι ἀρετὴ εἶναι αὐτὴ ποὺ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ θέτει αὐτὸν τὸν θεμέλιον λίθον μὲ ἀσφάλειαν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κτίσῃ τὴν οἰκοδομὴν πρὸς ὅσον ὕψος θέλει. Αὐτὴ εἶναι μεγίστη ἀσφάλεια, αὐτὴ εἶναι τεῖχος ἀρραγές, αὐτὴ εἶναι πύργος ἀπόρθητος, αὐτὴ κρατᾷ ὀλόκληρον τὴν οἰκοδομὴν χωρὶς νὰ τὴν ἀφήνῃ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἀνέμων, οὔτε ἀπὸ τὴν ὄρμην τῆς βροχῆς, οὔτε ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἀέρος, ἀλλὰ καθιστᾷ αὐτὴν ἀνωτέραν ἀπὸ κάθε ἐπιβουλήν, καὶ τὴν καθιστᾷ ἀκαταμάχητον, ὡσὰν νὰ ἔχῃ κατασκευασθῆ ἀπὸ ἀδάμαντα, καὶ προσελκύει πρὸς ἡμᾶς μεγάλας ἀμοιβὰς ἀπὸ τὴν δωρεὰν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ πατριάρχης ἔλαβε τὰς τόσας πολλὰς ὑποσχέσεις. Διότι θὰ μάθετε, ἐπιτρέποντος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν εἰς τὴν συνέχειαν, πῶς καὶ τώρα μὲ τὸ νὰ περιφρονῆσῃ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδιδεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων, ἤξιώθη τῶν μεγάλων καὶ ἀρρήτων δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. Μὲ αὐτὴν δὲν προώδευσε μόνον αὐτός, εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους δικαίους. Καὶ ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν θὰ ἠμπορέσετε νὰ διαπιστώσετε, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει παντοῦ. Διότι ὁ φιλάνθρωπος Κύριός μας, ὅταν μᾶς ἰδῆ νὰ περιφρονῶμεν

ἡμᾶς τῶν παρόντων, μετὰ δαφιλείας καὶ ταῦτα παρέχει, καὶ τῶν μελλόντων ἡμῖν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν ταμιεύεται. Καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ χρημάτων, καὶ ἐπὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος θίου, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἐπικήρων πραγμάτων ἐστὶν
5 ἰδεῖν γινόμενον.

Καταφρονῶμεν τοίνυν τοῦ παρόντος πλούτου, ἵνα τὸν ἀληθῆ πλοῦτον εὗρεῖν δυνηθῶμεν· ὑπερίδωμεν τῆς κενῆς ταύτης δόξης, ἵνα τῆς ἀληθοῦς ἐκείνης καὶ θεβαίας ἀπολαύσωμεν· καταγελάσωμεν τῆς παρούσης εὐημερίας, ἵνα τῶν
10 ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν· μηδὲν ἠγώμεθα τὰ παρόντα, ἵνα πρὸς τὸν τῶν μελλόντων πόθον διεγεροθῆναι δυνηθῶμεν. Οὐδὲ γὰρ οἶδόν τε τὸν τοῖς παροῦσι προσηλωμένον ἐκείνων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὸν πόθον καταδέξασθαι ποτε· καθάπερ λήμης τινὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος ἐπικειμένης, οὕτω τῆς τῶν παρόντων ἐπιθυμίας σκοπούσης τὸν λογισμόν, καὶ οὐκ ἀφιείσης συνιδεῖν τι τῶν δεόντων. Οὐδ' αὖ πάλιν δυνατὸν τὸν περὶ ἐκεῖνα τὰ ἀκίνητα καὶ βέβαια ἀγαθὰ τὸν πόθον ἔχοντα, τούτων τῶν ἐπικήρων, καὶ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπταμένων καὶ μαραινομένων ἐπιθυμίαν τινὰ λαβεῖν. Ὁ γὰρ τρωθεὶς τῷ πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἐπιθυμίαν κτησάμενος, ἐτέροις ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ τῶν παρόντων τὴν κατάστασιν, καὶ οἶδεν δις σχῆμα ἅπας ὁ παρὼν θίος, καὶ ἀπάτη, καὶ ὄνειράτων οὐδὲν διενήνοχε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε γράφων,
25 «Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου», δεικνὺς ὅτι ἕκαστον τῶν ἀνθρωπίνων ἐν σχήματι μόνον ἐστί, καὶ καθάπερ σκιά καὶ ὄναρ παραιρέχει, οὐδὲν ἀληθές, οὐδὲν βέβαιον ἔχον. Πῶς οὖν οὐκ ἄν εἴη παιδικῆς διανοίας περὶ τὰς σκιάς ἐπιτοῆσθαι, καὶ ἐπὶ ὄνειρασι μέγα φρονεῖν, καὶ τούτοις προσ-
30 τειηκέναι τοῖς μικρὸν ὑστερον παρερχομένοις; «Παράγει

τὰ παρόντια ἀγαθὰ, μᾶς παρέχει μὲ ἀφθονίαν καὶ αὐτὰ καὶ μᾶς προετοιμάζει καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν νὰ συμβαίη καὶ ἐπὶ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπὶ τῆς δόξης τῆς παρουσίας ζωῆς καθὼς καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν φθαρτῶν πραγμάτων.

Ἄς περιφρονῶμεν λοιπὸν τὸν ἐφήμερον πλοῦτον, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εὕρωμεν τὸν πραγματικὸν πλοῦτον· ἄς παραβλέψωμεν αὐτὴν τὴν ματαιοδοξίαν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκείνην τὴν πραγματικὴν καὶ βεβαίαν δόξαν· ἄς περιγελάσωμεν τὴν παρούσαν εὐημερίαν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ· νὰ μὴ θεωρῶμεν τίποτε τὰ παρόντια πράγματα, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ παρακινήθωμεν πρὸς τὸν πόθον τῶν μελλόντων. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ποὺ εἶναι προσηλωμένος εἰς τὰ παρόντια, νὰ ποθήσῃ κάποτε ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ. Ἡ ἐπιθυμία τῶν παρόντων σκοτίζει τὴν σκέψιν, ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς σκοτίζει κάποια ἀσθένεια τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος, καὶ δὲν τὴν ἐπιτρέπει νὰ ἴδῃ κάτι ἀπὸ τὰ πρόποντα. Οὔτε πάλιν εἶναι δυνατὸν αὐτός, ποὺ ἐπιθυμεῖ ἐκεῖνα τὰ σταθερὰ καὶ βέβαια ἀγαθὰ, νὰ ἐπιθυμῇ αὐτὰ τὰ ἐφήμερα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα, πρὶν ἀκόμη φανοῦν, κάνουν φτερὰ καὶ χάνονται. Διότι αὐτὸς ποὺ ἔχει κυριευθῆ ἀπὸ τὸν πόθον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀπέκτησε τὴν ἐπιθυμίαν τῶν μελλόντων, βλέπει μὲ ἄλλους ὀφθαλμοὺς τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ γνωρίζει, ὅτι ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι μία σκιὰ καὶ ἀπάτη καὶ δὲν διαφέρει ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν εἰς ἐπιστολήν του, «Διότι περνᾷ ἡ μορφή τουτοῦ τοῦ κόσμου»²⁷, δεικνύων ὅτι κάθε τι τὸ ἀνθρώπινον εἶναι μία φαντασία καὶ φεύγει ὅπως ἀκριβῶς ἡ σκιὰ καὶ τὸ ὄνειρον, χωρὶς νὰ ἔχῃ τίποτε τὸ ἀληθινὸν καὶ τὸ βέβαιον. Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἦτο ἴδιον τῆς παιδικῆς σκέψεως νὰ προσέχωμεν εἰς τὰς σκιάς καὶ νὰ ὑπερηφανεύμεθα διὰ τὰ ὄνειρα καὶ νὰ προσκολλώμεθα εἰς αὐτά, τὰ ὁποῖα ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον χρόνον χάνονται; «Διότι», λέγει, «περνᾷ ἡ μορφή τοῦ κό-

γάρ», φησί, «τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Ὅταν ἀκούσης διὰ «Παράγει», τί λοιπὸν πλεον ζητεῖς; ὅταν ἀκούσης διὰ σχῆμα μόνον ἐστὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα, ἀληθείας ἔρημα τυγχάνοντα, τίνος ἔνεκεν ἐκὼν τὴν ἀπάτην ὑπομένεις, καὶ οὐκ, 5 ἐννοῶν τὸ εὐμετάβλητον, τὸ ἀβέβαιον, ταῦτα μὲν παραιρέχεις, περὶ ἐκεῖνα δὲ τὴν ἐπιθυμίαν μεταάγεις τὰ διαιωνίζοντα, τὰ ἀκίνητα, τὰ βέβαια, τὰ μεταβολὴν οὐκ ἐπιδεχόμενα;

8. Ἴνα γὰρ μάθῃς τὴν σύνεσιν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, ἴδρα αὐτὸν ἀλλαγῶ πάλιν βουλόμενον δεῖξαι πάντων τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ παιδρῶν τὸ σὺδαιμόν, οἷα λέξει 10 ἐχρήσατο εἰπών· Τὰ γὰρ βλέπόμενα, κἂν τὴν τοῦ πλούτου περιουσίαν εἴπῃς, κἂν τὴν δόξαν, κἂν τὴν περιφάνειαν, καὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ τὴν δυναστείαν, κἂν αὐτὴν τὴν βασιλείαν, καὶ τὸν τὸ διάδημα περικείμενον, καὶ τὸν θρόνον τὸν ἀνω- 15 τάτω, πάντα ταῦτα τὰ βλέπόμενα πρόσκαιρα, ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν διαμονὴν ἐπιδεικνύμενα, οὐ μέχρι πολλοῦ τὴν ἀπόλαυσιν ἡμῶν ἐμπαρέχοντα. Τίνα οὖν ἡμῶς βούλει ἐπιζητεῖν, εἰ πάντα ταῦτα τὰ βλέπόμενα πρόσκαιρα τυγχάνει; Ἐκεῖνα, φησί, τὰ μὴ βλέπόμενα, μὴ ταῦτα τὰ βλέπόμενα, ἀλλ' ἐκεῖνα 20 ἄπερ τούτοις τοῖς θηθαλμοῖς τοῖς σωματικοῖς οὐχ ὁρᾶται. Καὶ τίς ἂν, φησί, τοῦτο συμβουλεύσειεν, ὥστε τὰ ὁρῶμενα παραιρέχειν, καὶ τὰ μὴ ὁρῶμενα ἐπιζητεῖν; Αὐτὴ, φησί, διδασκέτω ὑμᾶς τῶν πραγμάτων ἢ φύσις, διὰ ταῦτα μὲν, εἰ καὶ ὁρᾶται, ἀλλὰ ταχέως παραρρεῖ, ἐκεῖνα δέ, εἰ καὶ μὴ νῦν 25 ὁρᾶν δυνάμεθα, ἀλλ' αἰῶνια τυγχάνει καὶ διηρεκῆ τὴν διαμονὴν ἔχει, πέρας οὐκ ἐπίσταται, τέλος οὐκ ἐπιδέχεται, μεταβολὴν οὐκ οἶδε, πάγια μένει καὶ ἀκίνητα;

Τάχα λοιπὸν καὶ ἐπαχθῆς εἶναι δοκῶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μάτην συμβουλεύων· ἀλλὰ τί πάθω; Πολλὴ τῆς κα- 30 κίας ἢ λύπη, πολλὴ τῶν χρημάτων ἢ τυραννίς, πολλὴ ἢ σπάνις τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο βούλομαι κἂν τῇ συνεχείᾳ τῆς παραινέσεως περιγενέσθαι τῆς νόσου, καὶ πρὸς τελείαν

σμου τούτου». Ὅταν ἀκούσης, ὅτι «περνᾶ», τί ζητεῖς λοιπὸν περισσότερο; ὅταν ἀκούσης, ὅτι εἶναι μόνον μία ἀπλῆ φαντασία ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ὅτι εἶναι ἔρημα ἀπὸ ἀλήθειαν, διατί ὑπομένεις μὲ τὴν θέλησίν σου τὴν ἀπάτην. Καὶ δὲν τὴν περιφρονεῖς αὐτήν, ἐννοῶν τὸ εὐμετάβλητον καὶ τὸ ἀβέβαιον αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐπιθυμήσης ἐκεῖνα τὰ αἰώνια, τὰ σταθερά, τὰ βέβαια, πού δὲν ἐπιδέχονται μεταβολήν;

8. Διὰ νὰ μάθης λοιπὸν τὴν σύνεσιν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, πρόσεχε ποίαν λέξιν ἐχρησιμοποίησεν εἰς ἄλλην πτρίπτωσιν, ὅταν ἤθελε νὰ δείξῃ πάλιν τὴν μηδαμινότητα τῶν φαιδρῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς, λέγων· Διότι τὰ βλεπόμενα εἴτε ἐννοεῖς τὸν πολὺν πλοῦτον, εἴτε τὴν δόξαν, εἴτε τὴν λαμπρότητα, τὴν ἐξουσίαν, τὴν δύναμιν, εἴτε καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν καὶ τὸν φέροντα τὸ διάδημα καὶ καθήμενον εἰς τὸν ὑψηλότατον θρόνον, ὅλα αὐτὰ πού βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα καὶ παραμένουν μόνον δι' ὀλίγον καὶ δὲν μᾶς παρέχουν ἀπόλαυσιν διὰ πολὺν χρόνον. Ποῖα λοιπὸν θέλεις νὰ ἐπιζητοῦμεν, ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ ὀρατὰ εἶναι πρόσκαιρα; Ἐκεῖνα, λέγει, πού δὲν βλέπονται, ὅχι αὐτὰ τὰ ὀρατὰ, ἀλλ' ἐκεῖνα, πού δὲν βλέπονται μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς τοὺς σωματικούς. Καὶ ποῖος λέγει, θὰ ἤμποροῦσεν νὰ μᾶς συνεβουλεύσῃ αὐτό, ὥστε νὰ περιφρονῶμεν τὰ ὀρατὰ καὶ νὰ ἐπιζητῶμεν τὰ ἀόρατα; Ἄς μᾶς τὸ διδάσκῃ, λέγει, αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, διότι αὐτὰ μὲν, ἂν καὶ φαίνονται, ὅμως φεύγουν ταχέως, ἐκεῖνα δέ, ἂν καὶ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὰ ἴδωμεν, ὅμως εἶναι αἰώνια καὶ παραμένουν διαρκῶς, δὲν γνωρίζουν τέλος, δὲν τελειώνουν ποτέ, δὲν γνωρίζουν μεταβολήν, μένουν σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητα.

Ἴσως βέβαια νὰ φαίνωμαι ὅτι εἶμαι φορτικὸς μὲ τὸ νὰ σᾶς συμβουλεύω καθημερινῶς ἄσκοπα· ἀλλὰ τί νὰ κάνω; Εἶναι μεγάλη ἡ καταστροφὴ τῆς κακίας, μεγάλη ἡ τυραννία τῶν χρημάτων, μεγάλη ἡ ἔλλειψις τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο θέλω νὰ θεραπεύσω τὴν νόσον ἔστω καὶ μὲ συνεχεῖς συμ-

ὑγίειαν ἀγαγεῖν τοὺς ἐνταῦθα συνιόντας. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ
 τῶν Γραφῶν τὰς ἐξηγήσεις ποιεῖσθαι σπουδάζομεν, καὶ τῶν
 δικαίων τὰς ἀρειὰς εἰς τὸ μέσον παράγομεν, καὶ τὰ αὐτὰ
 ἐνηχεῖν οὐ παραιτούμεθα, ἵνα διὰ πάντων ἐναγαγεῖν ὑμᾶς
 5 δυνηθῶμεν εἰς τὸν τῶν δικαίων ζῆλον. Καὶ ὁπρὲ γοῦν ποιε
 τῆς οἰκειάς σωτηρίας πρόνοιαν ποιησώμεθα, καὶ τῷ καιρῷ
 τῷ δεδομένῳ ἡμῖν εἰς προθεσίαν ζωῆς δεόντως χρησώ-
 μεθα, καὶ ὡς ἔτι καιρός, πρὸς μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν
 τῶν ἐπιαισμένων ἐπειχθῶμεν, καὶ τῇ τῶν χρημάτων πε-
 10 ριουσία εἰς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀποχρησώμεθα,
 καὶ τὰ περιττὰ τοῖς δεομένοις ἀναλίσκωμεν.

Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἰπέ μοι, συγχωρεῖς ὑπὸ τοῦ ἰοῦ καὶ
 τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσοῖον καταναλίσκεσθαι, δέον εἰς τὰς
 τῶν πενήτων γαστέρας αὐτὸ κενοῦν, ἵνα εἰς ἀσφαλὲς αὐτὸ
 15 ταμεῖον ἀποθέμενος ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, ὅτε μάλιστα χρῆ-
 ζεις τῆς ἀπ' αὐτοῦ παραμυθίας, ἀπολαύσης τῆς ἐπιεῦθεν βοη-
 θείας; καὶ οἱ ἐνταῦθα τραφέντες ὑπὸ σοῦ κατ' ἐκείνην τὴν
 ἡμέραν τὰς θύρας σοι τῆς παρηγορίας ἀνοίξωσι, καὶ δέξωνται
 σε εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνάς. Ἄλλὰ μηδὲ τὰ ἱμάτια
 20 ἐῷμεν σπιτόθροια γενέσθαι, καὶ εἰκῆ ἐν τοῖς κιβωτίοις κα-
 τασήπεσθαι, ἰσοσῦτων ὄντων τῶν δεομένων καὶ γυμνῶν πε-
 ριόντων· ἀλλὰ προτιμῶμεν τῶν σπιτῶν γυμνητέοντα τὸν
 Χριστόν, καὶ ἐνδύομεν τὸν δι' ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν
 ἡμετέραν γυμνὸν περιόντα, ἵνα ἡμεῖς καταξιωθέντες αὐ-
 25 τὸν ἐνδῦσαι, ἀκούσωμεν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· «Γυμνὸς
 ἦμην, καὶ περιεβάλετέ με». Μὴ γὰρ φορτικά ἐσσι τὰ ἐπι-
 τάγματα, μὴ γὰρ ὑπέρογκα; Τὰ ἀπολλύμενα, φησί, τὰ ση-
 πόμενα, τὰ εἰκῆ καὶ μάτην δαπανώμενα, ταῦτα χρησίμως
 30 διανεμηθῆναι σπουδάσον, ἵνα καὶ τὴν ἐκ τῆς ζημίας βλάβην
 ξενήσης. Πολλῆς γὰρ καὶ ὑπερβαλλούσης ἀπανθρωπίας μετὰ

βουλὰς καὶ νὰ κάνω τελείως ὑγιεῖς αὐτοὺς ποὺ συγκεντρῶν-
ονται ἐδῶ. Διὰ τοῦτο καὶ φροντίζομεν νὰ ἐρμηνεύωμεν τὰς
Γραφὰς καὶ νὰ συζητῶμεν τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων καὶ συνε-
χίζομεν νὰ λέγωμεν πάντοτε τὰ ἴδια, οὕτως ὥστε νὰ ἡμπορέ-
σωμεν μὲ ὅλα αὐτὰ νὰ σᾶς ὀδηγήσωμεν εἰς τὸν ζῆλον τῶν
δικαίων. Ἄν καὶ εἶναι ἀργὰ ἄς φροντίσωμεν διὰ τὴν σωτη-
ρίαν μας καὶ τὸν καιρὸν, ποὺ μᾶς ἀπομένει νὰ ζήσωμεν, ἄς
τὸν χρησιμοποιήσωμεν, ὅπως πρέπει, καὶ ὅσον εἶναι ἀκόμη
καιρὸς νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν διόρθωσιν
τῶν ἀμαρτημάτων μας. Καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν χρημάτων μας
νὰ τὴν χρησιμοποιήσωμεν πρὸς ὑφέλειαν τῶν ψυχῶν μας
καὶ νὰ δαπανῶμεν τὰ περιττὰ δι' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην.

Εἶπέ μου λοιπὸν, διατί ἀφήνεις τὸν ἄργυρον καὶ τὸν
χρυσὸν νὰ καταστρέφεται ἀπὸ τὴν σκωρίαν, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε
νὰ τὰ ἀδειάζης εἰς τὴν κοιλίαν τῶν πτωχῶν, ὥστε, καταθέ-
των αὐτὰ εἰς ἀσφαλὲς ταμεῖον, κατὰ τὸν κατάλληλον καιρὸν,
ὅταν θὰ χρειασθῆς τὴν ἐξ αὐτῶν παρηγορίαν, νὰ ἀπολαύ-
σης τὴν βοήθειάν των; Καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ τραφοῦν ἐδῶ ἀπὸ
ἐσένα, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ ἀνοίξουν διὰ σὲ τὰς θύ-
ρας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ θὰ σὲ δεχθοῦν εἰς τὰς
αἰωνίας μονὰς των. Ἄλλ' οὔτε τὰ ἐνδύματά μας νὰ ἀφήνω-
μεν νὰ καταστραφοῦν ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ νὰ σαπίζουν ἄνευ
λόγου εἰς τὰ κιβώτια, ἐνῶ ὑπάρχουν τόσοι, ποὺ τὰ χρειάζον-
ται καὶ περιφέρονται γυμνοί. Νὰ προτιμῶμεν λοιπὸν τὸν γυ-
μνὸν Χριστὸν ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ νὰ ἐνδύωμεν αὐτὸν ποὺ
περιφέρεται γυμνὸς διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, ὥστε, ἀ-
φοῦ ἀξιωθῶμεν νὰ τὸν ἐνδύσωμεν, νὰ ἀκούσωμεν κατὰ τὴν
ἡμέραν ἐκείνην· «Γυμνὸς ἦμουν καὶ μὲ ἐνεδύσατε»²⁸. Μήπως
ἄρα γε εἶναι φορτικαὶ αἱ ἐντολαί, μήπως εἶναι ὑπεράνω τῶν
δυνάμεών μας; Αὐτὰ ποὺ καταστρέφονται, λέγει, αὐτὰ ποὺ
σῆπονται, αὐτὰ ποὺ δαπανῶνται τυχαῖα καὶ ἔσκοπα. αὐτὰ
φρόντισε νὰ διανείμης χρησίμως, ὥστε καὶ ν' ἀποφύγῃς τὴν
ἐκ τῆς ζημίας βλάβην καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος νὰ καταστή-
σης μέγιστον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι εἶναι πολλὴ καὶ

ισαύτην ἀπόλαυσιν κιβωτίοις καὶ τοίχοις ἐναποκλείειν τὰ περιττά, καὶ μὴ ἀνέχεσθαι τῶν ὁμογενῶν τὴν ἔνδειαν παραμυθεῖσθαι, ἀλλ' αἰρεῖσθαι μᾶλλον ἀπὸ ἰοῦ καὶ σιτῶν διαφθεῖρεσθαι, καὶ ταῖς τῶν λησιῶν χερσὶ προκειῖσθαι, καὶ
 5 τὰς ὑπὲρ τούτων εὐθύνας διδόναι, ἣ δεδόντως οἰκονομήσαντα τὴν ὑπὲρ τούτων ἀμοιβὴν κομίζεσθαι.

Μὴ δὴ, παρακαλῶ, οὕτως ἀμελῶς διατεθῶμεν περὶ τὴν οωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἀλλὰ τὰ περιττά κενώσαντες τοῖς δεομένοις, πολλὴν ἑαυτοῖς προαποθώμεθα
 10 τὴν παρησίαν, ἵνα τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὕπερβολικὴ ἀπανθρωπία νὰ κλείετε τὰ περισσεύοντα εἰς τὰ κιβώτια καὶ τοὺς τοίχους καὶ νὰ μὴ φροντίζετε νὰ θεραπεύετε τὴν πενίαν τῶν συνανθρώπων σας, ἀλλὰ νὰ προτιμᾶτε νὰ κατατρῶγωνται ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ληστῶν καὶ νὰ ὀδηγῆσθε εἰς ἀπολογίαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν, παρὰ διαχειριζόμενοι αὐτὰ ὅπως πρέπει ν' ἀποκομίζετε τὴν ἀμοιβὴν δι' ὅλα αὐτά.

Ἄς μὴ δείχνωμεν, παρακαλῶ, τέτοιαν ἀμέλειαν, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας, ἀλλ' ἀφοῦ διαθέσωμεν αὐτὰ πού μᾶς εἶναι περιττὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς, νὰ ἀποκτήσωμεν πολλὴν παρρησίαν, ὥστε ν' ἀξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ

(Γέν. 15, 1-6)

«Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐγενήθη ῥῆμα Κυρίου
πρὸς Ἀβραμ λέγον ἐν ὁράματι τῆς νυκτός· μὴ φο-
5 βοῦ, Ἀβραμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου ὁ μισθός σου πο-
λὺς ἔσται σφόδρα».

1. Θεσαυρῶ ἰνι προσέοικεν ἡ τῶν δικαίων ἀρετή, πο-
λὴν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτιον ἔχοντι. Καθάπερ γὰρ ἐκείθεν
κἂν βραχὺ τι μέρος λαβεῖν τις δυνήθῃ, πολλὴν ἑαυτῷ τὴν
10 εὐπορίαν κατασκευάζει, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ
παιδιάρχου εὐρήσει τις γινόμενον. Ἴδου γὰρ σχεδὸν ἐφ' ἑ-
κάστης ἡμέρας ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας προθέντες ὑμῖν
τὴν διδασκαλίαν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαπιλείας τὴν ἐστια-
οῖν ὑμῖν παρεχόμενοι, οὐδέπω καὶ νῦν οὐδὲ βραχὺ τι μέρος
15 τῶν τούτῳ κατωρθωμένων ἐξειπεῖν ἠδυνήθημεν ἰσοαύτη
εἶσιν αὐτοῦ τῆς περιοουσίας ἢ ἀρετῆς. Καὶ καθάπερ ἀπὸ πη-
γῆς δαπιλῆ προχεούσης τὰ νάματα, κἂν ἅπαντες ἀρύνονται,
οὐ μόνον οὐκ ἐλατιοῦσι τὰ ἐκείθεν προϊόντα νάματα, ἀλλ' ὄ-
σοφ ἂν πλείους ὄσιν οἱ ἐξανιλοῦντες, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀνα-
20 βλύζει τῶν ἰδάτων ἢ φύσις, τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ θαυμα-
σίου τούτου παιδιάρχου γινόμενον ὁφόμεθα. Πόσοι γὰρ ἐξ
οὗ γέγονε μέχρι τοῦ παρόντος ἐκ τῆς πηγῆς τῶν τούτου
κατορθωμάτων ἀρύνονται, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐκένωσαν τὰ
νάματα, ἀλλ' ἐπὶ πλείον ἀναβλύζει τῶν τούτου κατορθωμάτων
25 ἢ περιοουσία; Ὡσπερ γὰρ σειρὰν τινα χρυσοῦν, οὕτως ἡρμο-
σμένην εὐρήσομεν τὴν κατ' αὐτὸν διήγησιν ἐπὶ τῆς θείας
Γραφῆς κειμένην καὶ καθ' ἕκαστον καιρὸν πρότερον μὲν
αὐτὸν ἐπιδεικνύμενον τὰ τῆς οἰκείας φιλοσοφίας, ἐπομένην
δὲ παραχοῆμα καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβήν. Καὶ ἵνα
30 μάθῃτε ὅτι οὕτως ἔχει, ἀναγκαῖον ἄνωθεν ὑμῖν μετὰ ουν-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ

(Γέν. 15, 1-6)

«Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἀβραμ εἰς ὄραμα καὶ εἶπεν· μὴ φοβεῖσαι, Ἀβραμ· ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστής σου· ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μέγας».

1. Ἡ ἀρετὴ τῶν δικαίων ὁμοιάζει μὲ κάποιον θησαυρόν, ὁ ὁποῖος ἔχει πολὺν καὶ ἀνυπολόγιστον πλοῦτον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν ἡμπορέσῃ νὰ πάρῃ ἀπὸ ἐκεῖ κάποιος ἕνα μικρὸν μέρος τοῦ θησαυροῦ, γίνεται πολὺ πλούσιος, τὸ ἴδιον θὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ μὲ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Διότι ἰδοὺ καθημερινῶς παραθέτοντες εἰς ἑσᾶς τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τὴν σχετικὴν μὲ αὐτὸν καὶ προσφέροντες μὲ ἀφθονίαν τὸ πνευματικὸν συσσίτιον, ὅμως δὲν ἡμπορέσαμεν οὔτε καὶ τώρα ἀκόμη νὰ σᾶς ἀναφέρωμεν διεξοδικῶς ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐκ τῶν κατορθωμάτων του. Τόσον μέγας εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ κάποιαν πηγὴν ποὺ ρεεὶ ἄφθονον νερό, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι ἀντλοῦν, ὄχι μόνον δὲν ὀλιγοστεύουν τὸ ἀπὸ ἐκεῖ ἀναβλυζόμενον νερό, ἀλλ' ὅσον περισσότεροι εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀντλοῦν, τόσον περισσότερο ἀναβλύζουν τὰ νερά, τὸ ἴδιον λοιπὸν θὰ ἴδωμεν νὰ γίνεται καὶ μὲ τὸν θαυμαστὸν τοῦτον πατριάρχη. Διότι πόσοι ἀπὸ τότε ποὺ συνέβαινον αὐτὰ μέχρι σήμερον ἀντλοῦν ἀπὸ τὴν πηγὴν τῶν κατορθωμάτων του καὶ ὄχι μόνον δὲν τὴν ἐξήντησαν, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασιάζεται περισσότερο ὁ πλοῦτος τῶν κατορθωμάτων του; Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶναι μία χρυσὴ ἀλυσίδα, ἔτσι θὰ εὕρωμεν νὰ εἶναι εἰς τὴν ἀγίαν Γραφὴν καὶ ἡ διήγησις ἢ σχετικὴ μὲ αὐτὸν καὶ κάθε φορὰ νὰ προηγῆται ἢ ἰδικὴ του εὐσέβεια καὶ νὰ ἀκολουθῆ ἀμέσως ἢ ἀμοιβὴ ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ μάθητε, ὅτι ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ διηγηθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ

ιομίας τὰ κατ' αὐτὸν διηγῆσασθαι, ἵνα εἰδῆτε καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν πίστιν, ἣν περὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ ἐπιδείκνυται, καὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ μετὰ δαφιλείας τὰς ἀμοιβὰς αὐτῷ παρεχομένου. Ἰκανὸς γὰρ ὁ
 5 δίκαιος οὗτος ἅπαντας ἡμᾶς παιδεῦσαι, πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας μετὰ προθυμίας ἀποδύεσθαι θαρροῦντας ταῖς ἄνωθεν ἀμοιβαῖς καὶ εἰδότας τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου τὴν φιλοτιμίαν, πάντα τὰ δυσχερῆ νομιζόμενα κατὰ τὸν παρόντα θίον μετ' εὐκολίας καιαδέχεσθαι, τῇ ἐλπίδι τῶν ἀντιδόσεων
 10 τρεφομένους.

Προσέχετε δὴ, παρακαλῶ, ὅπως ἐκ προσιμίων, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ οἴκοθεν εἰσῆνεγκεν ἐκ τῆς ἐγκειμένης τῇ ἡμετέρᾳ φύσει γνώσεως, οὐδένα ἔξωθεν ἐσχηκῶς διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπίστοις γονεῦσι τρεφόμενος, τῆς θείας
 15 ἀπέλαυσεν ἐπιφανείας. Ἐπειδὴ γὰρ μηδὲν κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν τῇ πλάνῃ τοῦ πατρὸς καιηκολούθησεν, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ Θεῖον θεραπείαν ἐπεδείκνυτο καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπισκοπῆς ιαχέως ἐπέλυχεν ἔτι ἐπὶ τῆς Χαλδαίας ὄν. Τοῦτο γὰρ σαφέστερον ἐκίθεται ὁ μακάριος Στέφανος οὕτω λέγων·
 20 «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὄφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ καιοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρράν». Εἶδες πῶς ἡ ὄψις αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνέστησεν; Εἰκόσ γὰρ δι μετὰ τῆς περὶ τὸ Θεῖον θεραπείας καὶ τὴν περὶ τοὺς γεγεννηκότας αἰδῶ ἐπιδεικνύμενος καὶ εἰς πολὺ φίλιτρον ἐπι-
 25 σπασάμενος τὸν πατέρα, αὐτὸς αὐτῷ αἴτιος γέγονε τῆς ἐκεῖθεν ἐξόδου· καὶ διὰ τὸν πόθον τοῦ παιδὸς ἠνέσχετο καιαλιπεῖν τὴν οἰκειάν καιριδα καὶ τὴν ἀλλοτριάν οἰκῆσαι. Ἄλλ' ὅρα μοι μετὰ ἀκριβείας, πῶς καὶ αὐτὴ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένη διὰ τὴν προλαβοῦσαν ἀρετὴν εἰς αὐτὸν ἐπίσκεψις
 30 πάλιν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν περιφανεσιέραν ἐργάζεται. Εἴλετο γὰρ τὴν χώραν τὴν καιρικὴν καιαλιπεῖν καὶ τὴν ἀλλοτριάν οἰκῆσαι, ἵνα τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσιαχθὲν εἰς ἔργον ἀγάγη· καὶ ἔτοιμος ἦν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ἄνευ τῶν προσηκόντων

συντομίαν τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν, διὰ νὰ γνωρίσετε καὶ τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν πλοῦτον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς παρεῖχεν εἰς αὐτόν τὰς ἀμοιβάς. Πράγματι αὐτὸς ὁ δίκαιος εἶναι ἱκανὸς νὰ μᾶς μάθῃ ὅλους νὰ ἀποδύμεθα μὲ προθυμίαν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἀρετῆς ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὰς ἐκ τῶν ἄνω ἀμοιβὰς καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου μας νὰ δεχώμεθα ἀγογγύστως κάθε τι τὸ δύσκολον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, τρεφόμενοι μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταποδόσεως.

Προσέχετε λοιπόν, παρακαλῶ, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἠξιώθη νὰ ἀπολαύσῃ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος προσέφερε αὐτοπροαιρέτως ὅλας τὰς δυνάμεις του ἀπὸ τὴν γνῶσιν ἢ ὁποῖα ὑπάρχει ἔμφυτος εἰς ἡμᾶς, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα διδάσκαλον καὶ μάλιστα ἂν καὶ ἀνετράφη ἀπὸ γονεῖς ἀπίστους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἠκολούθησεν ἀπὸ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν οὐδόλως τὴν πλάνην τοῦ πατρὸς του, ἀλλὰ ἐλάτρευε τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη τῆς θέας τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο εἰς τὴν Χαλδαίαν. Τοῦτο μᾶς τὸ καθιστᾷ περισσότερον σαφὲς ὁ μακάριος Στέφανος λέγων τὰ ἐξῆς· «Ὁ Θεὸς ὁ ἔνδοξος παρουσιάσθη εἰς τὸν πατέρα μας Ἀβράμ, ἐνῶ εὕρισκετο εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, προτοῦ ἀκόμη κατοικήσῃ τὴν Χαρράν»¹. Εἶδες πῶς ἡ θέα τοῦ Θεοῦ τὸν ἔκανε νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ; Διότι φυσικὸν ἦτο μαζὶ μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν νὰ ἐπιδεικνύῃ καὶ τὸν πρὸς τοὺς γονεῖς του σεβασμὸν καὶ νὰ ἀγαπηθῇ πολὺ ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ νὰ γίνῃ αἴτιος ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ αὐτοί. Καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν υἱὸν ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ κατοικήσῃ εἰς ξένην χώραν. Ἀλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ μὲ ἀκρίβειαν, πῶς καθιστᾷ καὶ πάλιν λαμπροτέραν τὴν ἀρετὴν του ἢ ἐπίσκεψις τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν, πού ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς προηγουμένης ἀρετῆς του. Διότι ἐπροτίμησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ κατοικήσῃ εἰς ξένην χώραν, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἦτο ἔτοιμος,

καὶ καθ' ἑαυτὸν τὴν ἀποδημίαν στείλασθαι ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴ καὶ ἡ πολλὴ θεραπεία ἡ περὶ τοὺς τεκόντας συνοδοιπόρον γενέσθαι καὶ τὸν πατέρα παρεσκεύασεν.

- 5 Εἶτα ἐπειδὴ τὴν Χαροῶν κατέλαβον, ἐκεῖ τὴν σκηπὴν ἐπήξαντο. Καὶ τελευτήσαντος τοῦ Θάρρα (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ πατρὶ), πάλιν προσιᾶται παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξελθεῖν ἐκεῖθεν. «Ἐξελθε γάρ», φησὶν, «ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω».
- 10 Ἐπειδὴ γὰρ μετὰ πάσης τῆς οἰκίας εἰς τὴν Χαροῶν μετέσκησαν, διὰ τοῦτο ἐνιαῦθα προσιᾶται αὐτῷ ἐξελθεῖν προσέθηκεν, «Ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, δηλῶν αὐτῷ, ὅτι αὐτὸν μόνον καθ' ἑαυτὸν θούλει τὴν ἀποδημίαν ποιήσασθαι, καὶ μήτε τὸν ἀδελφόν, τὸν Ναχώρ λέγω,
- 15 μήτε ἕτερόν τινα ἐπισύρεσθαι. «Ἐκ τῆς γῆς σου» δὲ ἔλεγεν, ἐπειδὴ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἐκεῖ οἰκήσαντες, ὡς ἐν ἰδίᾳ λοιπὸν πατρὶδι τὴν οἴκησιν ἐποιοῦντο ἐν αὐτῇ. Καίτοι τοῦ πένθους τῶν ἑαυτοῦ γονέων ἀκμάζοντος ἔτι καὶ πολλῆς οὔσης τότε δυσχερείας τε καὶ ἀνοδίας κατὰ τὰς ἀποδημίας, ἀλλ'
- 20 ὅμως μετὰ πάσης προθυμίας τὸ ἐπιτάγμα τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου ἤνυε καὶ ταῦτα οὐκ εἰδώς, ὅπου στήσεται αὐτῷ τὰ τῆς πλάνης. Δεῦρο γάρ, φησὶν, οὐκ εἰς τήνδε τὴν γῆν, ἣ τήνδε, ἀλλ' εἰς «Ἦν ἄν σοι δείξω». Καὶ ὅμως οὕτως ἔντιος ἀορίστου τοῦ ἐπιτάγματος, οὐδὲν περιοραζόμενος τὸ
- 25 προσιαχθὲν εἰς ἔργον ἤγαγε· καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν δὲ ἐπήγειο καὶ διὰ τοῦτον τὴν οἰκίαν ἀρετὴν δεικνύς. Ἐπειδὴ γὰρ νέον αὐτὸν προσλαβόμενος κατὰ μικρὸν μιμητὴν κατεσκεύαζε τῆς οἰκίας ἀρετῆς, οὐκ ἠνέσχετο τοῦτον καταλιπεῖν, ἀλλὰ κοινωτὸν αὐτὸν ἐλάμβανε τῆς ἀποδημίας. Εἰ γὰρ ὁ
- 30 πατήρ, φησὶν, ἄπιστος ὢν, διὰ τὸ περὶ ἐμὲ φίλτρον τὴν οἰκίαν τὴν πατρῶαν, ἔνθα ἐτέχθημεν καὶ ἠξήθημεν, καταλιπεῖν κατεδέξατο, καὶ ἀκολουθῆσαι μοι καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτριᾶς

κατὰ τὴν γνώμην μου, καὶ μόνος του, χωρὶς τοὺς συγγενεῖς του νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν μετανάστευσιν, ἀλλ' ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ πολλὴ ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς του, ἔκανε τὸν πατέρα νὰ μεταναστεύσῃ μαζί του.

Ἐπειτα ὅταν κατέλαβον τὴν Χαρράν, ἔστησαν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν των. Καὶ ὅταν ἀπέθανεν ὁ Θάρρα, (διότι τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς του), πάλιν παίρνει ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ φύγῃ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι λέγει «Φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν χώραν, ποῦ θὰ σοῦ δείξω»². Ἐπειδὴ δηλαδὴ μετανάστευσε μὲ ὄλην τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὴν Χαρράν, διὰ τοῦτο διατάσσων τώρα αὐτὸν νὰ φύγῃ προσέθεσεν, «Ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου», δηλώνων εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς ὅτι θέλει νὰ μεταναστεύσῃ μόνος του καὶ οὔτε τὸν ἀδελφόν του, τὸν Ναχωρ ἐννοῶ, νὰ πάρῃ μαζί του, οὔτε κανένα ἄλλον. «Ἀπὸ τὴν πατρίδα σου», δὲ ἔλεγε, διότι ἔμειναν ἀρκετὸν καιρὸν ἐκεῖ, καὶ κατοικοῦσαν ἐκεῖ, ὡσὰν νὰ ἦσαν εἰς τὴν ἰδίαν τὴν πατρίδα των. Ἄν καὶ τὸ πένθος διὰ τοὺς γονεῖς του ἦτο ἀκόμη μεγάλο καὶ ἂν καὶ ὑπῆρχε μεγάλη δυσκολία τότε κατὰ τὰς μεταναστεύσεις καὶ ἔλλειψις ὁδῶν, ὅμως μὲ πᾶσαν προθυμίαν ἐπραγματοποίησε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε, ποῦ θὰ τελειώσῃ ἡ περιπλάνησίς του. Διότι δὲν λέγει, ἔλα εἰς τὴν τάδε χώραν, ἢ εἰς τὴν τάδε, ἀλλὰ εἰς χώραν «ποῦ θὰ σοῦ δείξω». Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἦτο ἔτσι ἀόριστος ἡ ἐντολή, τὴν ἐπραγματοποίησε χωρὶς νὰ τὴν ἐξετάσῃ καὶ ἐπῆρε μαζί του καὶ ἰὸν ἀνεψιόν του, δεικνύων μὲ αὐτὸ τὴν ἀρετὴν του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸν εἶχε παραλάβει ἀπὸ μικρὸν τὸν ἔκανε ὀλίγον κατ' ὀλίγον μιμητὴν τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἀλλὰ τὸν ἔπαιρνε μαζί του κατὰ τὴν μετανάστευσιν. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας μου, λέγει, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, παρακινούμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην του πρὸς ἐμέ, ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετρέφημεν, καὶ νὰ μὲ ἀκολου-

τὸν θίον κατέλυσε, πολλῶ δὴ μᾶλλον ἐγὼ πρὸς τὸν ἀδελφοῦ παῖδα, τὸν νέον τὸν ἐκ προσομιῶν δεικνύντα ὡς κατὰ μικρὸν ἐπιδώσει πρὸς ἀρειήν, οὐκ ἂν ἀνασχοίμην ἐνταῦθα ἀφεῖναι.

5 2. Ἐπεὶ οὖν διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὸ φιλόθεον καὶ ταύτην ἐποίησαιο τὴν ἀποδημίαν, ἠνίκα κατέλαβε τὴν Παλαισιτίνην καὶ τῶν ὄρων ἐπέβη τῶν Χανααίων, ὄφθεις αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ νευροῦσαι αὐτοῦ βουλόμενος τὴν προθυμίαν καὶ χεῖρα ὀρέξαι, φησὶ πρὸς αὐτόν «Τῷ σπέρματί σου
10 δώσω τὴν γῆν ταύτην». Ὅπερ ἐπεθύμει καὶ ἐπόθει, παίδων λέγω τὴν διαδοχήν, τοῦτο αὐτῷ εὐθέως ὑπισχενῆται, ἀμοιβὴν αὐτῷ τῶν τοσοῦτων πόνων διδοῦς. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως ἀπειτέρητο καὶ ἡ ἡλικία λοιπὸν ἀπαγορεύειν ἔπειθε, τῇ ὑποσχέσει διανίστησι τὸν ἀθλητὴν καὶ προθυμότερον
15 ἀπεργάζεται καὶ νεάζειν αὐτὸν κατασκευάζει πρὸς τοὺς ἐξῆς ἀγῶνας. Ὅρα τίοντιν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, ἐτέραν πάλιν τὴν ἄθλησιν τὸν δίκαιον τοῦτον δεχόμενον. Αἰμοῦ γὰρ καταλαθνίος καὶ πολλῆς οὔσης τῆς στενοχωρίας ἐν τῇ Χανααίᾳ, ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἔσπευδε, καὶ λιμοῦ προθυμίαν
20 εἶρεῖν βουλόμενος, μεῖζοσι περιέβαλεν ἐαντὸν κινδύνοις. Ἡ γὰρ εὐμορφία τῆς γυναικὸς καὶ τὸ κάλλος τῆς Σάρας μονουχί τὸν θάνατον αὐτῷ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐδείκνυ. Διὸ καὶ πλησίον γενόμενος τῆς εἰς Αἴγυπτον εἰσόδου, φησὶ πρὸς αὐτήν, «Γινώσκω ὅτι εὐπρόσωπος εἶ»· οἶδα σου τοῦ κάλλους
25 τὴν ὥραν καὶ δέδοικα τῶν Αἴγυπτιῶν τὴν ἀκολασίαν. Ἐὰν οὖν ἴδωσί σε καὶ γυνῶσιν, ὅτι καθάπερ γυναῖκα περιάγω σε, σὲ μὲν ἴσως περιποιήσονται, ὥστε εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τῆς μανίας αὐτῶν τὸν οἶστρον, ἐμὲ δὲ ἀποκτενοῦσιν, ἵνα μετὰ ἀδείας αὐτοῖς ἐξῆ τὴν παρνομίαν ἐργάσασθαι, οὐκ ὄντιος
30 τοῦ τὴν μοιχείαν κατάδηλον ποιεῖν δυναμένου. «Ἐπεὶ οὖν ὅτι ἀδελφός σου εἰμι».

Ὅρα ἀδαμαντίνην ψυχὴν, ὄρα γνώμην σιδήρου σιερρο-

3. Γεν. 12, 7.

4. Γεν. 12, 11.

θήση, καὶ ἀπέθανεν εἰς ξένον τόπον, πολὺ περισσότερον ἐγὼ δὲν θὰ ἀνεχόμενον νὰ ἐγκαταλείψω ἐδῶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ μου, τὸν νεαρόν, ποὺ ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἐδείκνυεν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, πρόοδον εἰς τὴν ἀρετὴν.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν, δεικνύων μὲ τὸ κάθε τι τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεόν, ἐπραγματοποίησε καὶ αὐτὴν τὴν μετανάστευσιν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐπέρασε τὰ σύνορα τῶν Χαναναίων, παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ ἐπιθυμῶν νὰ τοῦ δυναμώσῃ τὸ ἠθικὸν καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ, λέγει πρὸς αὐτόν. «Τὴν γῆν αὐτὴν θὰ τὴν δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου»³. Αὐτὸ ποὺ ἐπεθύμει καὶ ἐπόθει, τὴν ἀπόκτησιν δηλαδὴ τῶν παιδιῶν, αὐτὸ τοῦ ὑπόσχεται ἀμέσως, ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ ὡς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε στερηθῆ ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτὴν τὴν ἰκανότητα καὶ ἡ ἡλικία τὸν ἔκανε νὰ μὴ ἐλπίζῃ, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τονώνει τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸν καθιστᾷ προθυμότερον καὶ τὸν κάνει ὡς νέον διὰ τοὺς ἐν συνεχείᾳ ἀγῶνας. Πρόσχευε λοιπὸν, ὅτι μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν δέχεται ὁ δίκαιος αὐτὸς ἄλλην, τὸν ἀγῶνα δηλαδὴ. Διότι, ὅταν ἐνέσκηψεν ἡ πείνα καὶ ἡ κατάστασις εἰς τὴν Χαναναίαν ἦτο δύσκολη, ἔσπευδεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καί, ἐπιθυμῶν νὰ εὔρῃ ἐκεῖ ἀνακούφισιν ἀπ' αὐτὴν, περιέβαλε τὸν ἑαυτὸν του μὲ μεγαλυτέρους κινδύνους. Διότι ἡ ὠραιότης καὶ τὸ κάλλος τῆς συζύγου του Σάρας τὸν ὠδήγησεν ὡσάν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἐπλησίαζε τὴν Αἴγυπτον, λέγει πρὸς αὐτὴν, «Γνωρίζω ὅτι εἶσαι ὁμορφῆ»⁴ γνωρίζω τὴν ὠραιότητα τοῦ προσώπου σου καὶ φοβᾶμαι τὴν ἀκολασίαν τῶν Αἰγυπτίων. Ἐὰν λοιπὸν σὲ ἴδουν καὶ μάθουν, ὅτι εἶσαι γυναῖκα μου, ἐσένα μὲν ἴσως νὰ σὲ περιποιηθοῦν, διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἀχαλίνωτον ἐπιθυμίαν των, ἐνῶ ἐμὲ θὰ μὲ φονεύσουν διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ κάνουν τὴν παρανομίαν μὲ εὐκολίαν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ αὐτός, ποὺ θὰ ἠμπορῇ νὰ φανερώσῃ τὴν μοικρείαν των. «Εἶπέ λοιπὸν, ὅτι εἶμαι ἀδερφός σου»

Πρόσχευε ψυχὴν ἀδαμαντίνην, πρόσχευε σκέψιν περισσό-

τέραν· οὐδὲ γὰρ παρεσάλευσεν αὐτοῦ τὸν λογισμὸν ἢ προσ-
 δοκωμένη συμφορὰ, οὐδὲ ἐνενόησεν, οὐδὲ εἶπε πρὸς ἑαυτὸν
 διὰ τοῦτο τὴν οἰκείαν καταλιπὼν παιδίδα καὶ τοσαύτην ἐπι-
 δειζάμενος ὑπακοὴν ἤλθον εἰς τὴν ἀλλοτριάν, ἵνα τοῦτοις
 5 περιβληθῶ τοῖς κακοῖς; Οὐ πρὸ μικροῦ ὑπέσχετό μοι, ὅτι
 τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην; Ἴδου καὶ μοιχείας
 καὶ θανάτου φόβος κατασεῖει ἡμῶν τὴν ψυχὴν. Ἄλλ' οὐδὲν
 τούτων οὐδὲ ἐν διανοίᾳ λαβεῖν κατεδέξατο, ἀλλ' ἐνὸς γίνεται
 μόνου, πῶς δυνηθῆ τὸ πονηρὸν τοῦτο δρᾶμα ὑποκρινάμενος,
 10 τῶν δύο τοῦτων κινδύων ἐπικειμένων τὸν ἕνα γοῦν ἐκφυ-
 γεῖν. Καὶ ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσήνεγκε μετὰ
 ἀνδρείας τὴν συμβουλήν ποιησάμενος καὶ ἡ γυνὴ πολλὴν τὴν
 περὶ τὸν ἄνδρα φιλοσοργίαν καὶ ὑπακοὴν ἐπιδεικνυμένη
 συνέπραξε καὶ τοῖς δόξασιν ὑπηρετήσατο, καὶ ἐπειδὴ τὰ παρ'
 15 ἑαυτῶν ἀπήρτισαν καὶ ὅσον κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν
 ἀπέγνωστο καὶ εἰς ἔργον ἐκβεβήκει σχεδὸν τὰ τῆς παρα-
 ρουσίας, τότε πολλὴ περὶ αὐτὸν ἡ τοῦ Θεοῦ δείκνυται πρόνοια.
 Οὐ μόνον γὰρ τὴν γυναῖκα ὁ Θεὸς τῆς ὕβρεως ἐξήρπασε
 διὰ τῆς ἀγανακτήσεως, ἦν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς
 20 τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐποιήσατο, ἀλλὰ καὶ τὸν παιτιάρχην μετὰ
 πολλῆς τῆς περιφανείας ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τὴν Παλαι-
 στίνην ἐπανελθεῖν πεποίηκε.

Σκόπει πῶς μεταξὺ τῶν πειρασμῶν τὴν παρ' αὐτοῦ ρο-
 πὴν εἰσφέρων ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης ἀκμάζοντα τὸν ἀ-
 25 θλητὴν πρὸς τοὺς ἐξῆς πάλιν ἀγῶνας ἀπεργάζεται, οὐκ ἀ-
 φριεὶς ἔρημον τῆς ἑαυτοῦ βοηθείας, ἀλλὰ διὰ πάντων φανε-
 ρῶς οἰκονομῶν αὐτῷ δεικνυθῆναι, ὅτι μικρὰ εἰσφέρων αὐτός,
 μεγάλων καὶ σφόδρα μεγάλων ἀξιοῦται καὶ νικῶντων τὴν
 ἀνθρωπίνην φύσιν. Εἶδες τοίνυν τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν;
 30 Ὅρα πάλιν μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάροδον τῆς ταπεινοφροσύνης
 αὐτοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐπιείκειαν τὴν πολλήν. Ἐπειδὴ

τερον δυνατήν καὶ ἀπὸ τὸν σίδηρον. Διότι ἡ ἐπικειμένη συμφορὰ οὔτε ἐτάραξε τὴν σκέψιν του, οὔτε ἐνεθυμήθη τὰς ὑποσχέσεις, οὔτε εἶπε πρὸς τὸν ἑαυτὸν του· Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐγκατέλειψα τὴν παιρίδα μου καὶ ἦλθον εἰς ξένην χώραν ἐπιδείξας τόσῃν ὑπακοήν, διὰ νὰ ὑποστῶ ὅλα αὐτὰ τὰ κακά; Δὲν μοῦ ὑπεσχέθη πρὶν ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν, ὅτι «θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου»; Ἴδου τώρα συγκλονίζει τὴν ψυχὴν μας ὁ φόβος καὶ τῆς μοιχείας καὶ τοῦ θανάτου. Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτά, οὔτε νὰ τὰ σκεφθῆ ἔδεδέχθη, ἀλλὰ δι' ἓνα πρᾶγμα μόνον ἐνδιαφέρεται, πῶς θὰ ἤμπορέσῃ, ὑποκρινόμενος τὸ πονηρὸν αὐτὸ δρᾶμα, νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἓνα ἀπὸ τοὺς δύο κινδύνους πού τὸν ἀπειλοῦν. Καὶ ἀφοῦ ἔκανε αὐτὸ πού ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἔδωσε μὲ γενναιότητα τὴν συμβολὴν εἰς τὴν σύζυγόν του καὶ αὐτὴ συνεφώνησεν, ἀποδεικνύουσα τὴν πολλὴν σιοργὴν καὶ ὑπακοὴν πρὸς τὸν ἄνδρα της, καὶ ἀφοῦ ἔκαναν ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ εἶχον ἀπελπισθῆ τόσον, ὅσον ἀνθρωπίνως ἦτο ἐπακόλουθον, καὶ εἶχε πραγματοποιηθῆ σχεδὸν ἡ παρανομία, τότε ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύεται διὰ τοῦτον πολὺ μεγάλη. Διότι ὁ Θεὸς ὄχι μόνον ἔσωσε τὴν γυναῖκα του ἀπὸ τὴν προσβολὴν μὲ τὴν ὀργὴν του, πού ἐπέδειξεν ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ καὶ ἐπανάφερε τὸν πατριάρχην ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν Παλαιστίνην μὲ πολλὴν λαμπρότητα.

Πρόσεχε πῶς ὁ φιλάνθρωπος Κύριος βοηθᾷ τὸν πατριάρχην, ὅταν αὐτὸς εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν πειρασμῶν, καὶ ἔτσι τὸν κάνει ἀκμαῖον ἀθλητὴν διὰ τοὺς ἐπομένους ἀγῶνας, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήνῃ ἀβοήθητον, ἀλλὰ μὲ τὸ κάθε τι φροντίζει νὰ τοῦ ἀποδείξῃ καλῶς, ὅτι ἂν καὶ προσφέρει ὀλίγα, ὅμως ἀξιῶνεται νὰ λάβῃ μεγάλα, πολὺ μεγάλα, πού ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Εἶδες λοιπὸν τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου; Πρόσεχε πάλιν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης του καὶ τὴν μεγάλην ἐπιείκειάν του. Ὅταν ἐπέστρε-

- γὰρ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εὐπορίαν πολλὴν κηισά-
 μενος (οὐκ αὐτὸς δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφιδοῦς ἠκολού-
 θει), «Οὐκ ἐχώρει», φηοίν, «αὐτοὺς ἢ γῆ κατοικεῖν ἄμα,
 5 ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλὰ»· ὅθεν καὶ μάχη συνέδῃ
 γενέσθαι μεταξὺ τῶν ποιμένων τοῦ Ἀὼτ καὶ τοῦ Ἄβραμ.
 Ἄλλ' ὁ δίκαιος οὗτος δεικνὺς αὐτοῦ τὸ ἥμερον τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολὴν, καλέσας τὸν Ἀὼτ, φηοὶ
 πρὸς αὐτόν· «Μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ
 τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἄ-
 10 δελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν»· μονοουχὶ λέγων πρὸς αὐτόν· οὐδὲν
 εἰρήνης ἴσον οὐδὲν φιλονεικίας βαρύτερον. Ἰν' οὖν πᾶσαν
 μάχης ὑπόθεσιν ἐκποδῶν ποιησώμεθα, ἐλοῦ ἦν ἂν βουληθῆς
 χώραν, κατάλιπε δέ μοι τὴν λειπομένην, ὑπὲρ τοῦ πάσης
 ἡμᾶς ἔριδος καὶ φιλονεικίας ἐκτὸς γενέσθαι.
- 15 Εἶδες ἀνδρὸς ἀρετὴν; Παρεχώρησε τῷ νέῳ τῶν πρω-
 τειῶν τὴν ἐκλογὴν καὶ ἔστειξε τὴν φανλοιάτην χώραν.
 Ἄλλ' ὅρα πάλιν, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπεδείξατο, πόσης
 ἀπολαύει τῆς ἀμοιβῆς. Εὐθέως γὰρ τοῦ χωρισμοῦ γενομέ-
 20 νου, φηοὶ πρὸς αὐτόν ὁ Θεὸς μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν
 Ἀὼτ· «Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε πᾶσαν τὴν γῆν
 ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους, ὅτι πᾶσαν, ἦν οὐ ὄρας, σοὶ δώσω
 αὐτήν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως αἰῶνος». Σκόπει πόσης
 ἀξιοῦται τῆς φιλοτιμίας διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην, ἣν ἐπε-
 25 χωρήσας, πολὺν μειζόνων ἠξιώθη, ἐκεῖνος δὲ τοῖς πρωτείοις
 ἐπιπηδήσας, μετ' οὐ πολὺν εἰς κινδύνους ἐνέπιπτε· καὶ οὐ
 μόνον οὐδὲν ἀπώνατο τῆς ἐκλογῆς, ἀλλὰ καὶ αἰχμάλωτος καὶ
 ἄοικος καὶ ἀνέστιος ἄθροον ἐγίνετο, καὶ δι' αὐτῶν τῶν πρα-
 30 γμάτων ἐδιδάσκειτο καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀ-
 ρετὴν καὶ αὐτὸς ἐπαιδεύετο λοιπὸν μηδὲν τοιοῦτόν ποτε δια-
 πράττεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἐν Σοδόμοις οἴκησιν ἐποιή-

ψεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἄφθονον περιουσίαν (καὶ ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνεψιός του μαζί του), «Δὲν ἦτο ἀρκετὴ», λέγει, «εἰς αὐτοὺς ἡ χώρα διὰ νὰ κατοικήσουν μαζί, διότι τὰ ὑπάρχοντά των ἦσαν πολλά»⁵, διὰ τοῦτο καὶ ἐφιλονείκησαν μεταξύ των οἱ ποιμένες τοῦ Λῶτ καὶ τοῦ Ἄβραμ. Ἀλλὰ ὁ δίκαιος ἀποδεικνύων τὴν πραότητα τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν ὑπερβολικὴν του εὐσέβειαν, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Λῶτ, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἄς μὴ ὑπάρχη μεταξύ μας φιλονεικία καὶ μεταξύ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, καθ' ὅτι εἴμεθα ἀδελφοί»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ λέγῃ πρὸς αὐτόν· Τίποτε δὲν ὑπάρχει ἴσον μὲ τὴν εἰρήνην, τίποτε χειρότερον ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν. Διὰ νὰ ἐξαφανίσωμεν λοιπὸν κάθε ἀφορμὴν φιλονεικίας, διάλεξε ὅποιαν χώραν θέλεις καὶ ἄφησε εἰς ἐμὲ τὴν ὑπόλοιπον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη μεταξύ μας καμμία φιλονεικία καὶ διαμάχη.

Εἶδες ἀρετὴν ἀνδρός; Ἄφησεν εἰς τὸν νεαρὸν νὰ διαλέξῃ τὴν καλυτέραν χώραν καὶ αὐτὸς ἐδέχθη τὴν πλεονάζονον. Ἀλλὰ πρόσεχε πάλιν, πόσην ἀμοιβὴν λαμβάνει, ἐπειδὴ ἔκανε ὅ,τι ἐζηρῆται ἀπὸ αὐτόν. Μόλις δηλαδὴ ἐχωρίσθησαν, λέγει πρὸς αὐτόν ὁ Θεὸς μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Λῶτ. «Ἄφοῦ σηκώσης τοὺς ὀφθαλμοὺς σου κοίταξε ὀλόκληρον τὴν χώραν πρὸς κάθε κατεύθυνσιν, διότι ὀλόκληρον αὐτὴν, τὴν ὁποῖαν βλέπεις, θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα». Πρόσεξε πόσης γενναιοδωρίας γίνεται ἄξιος ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινοφροσύνης, ποὺ ἐπέδειξε πρὸς τὸν ἀνεψιόν. Καὶ ὁ ἴδιος ἂν καὶ παρεχώρησεν ὀλίγα, ὅμως ἔγινεν ἄξιος πολὺ περισσοτέρων, ἐκεῖνος δὲ ἐπειδὴ προτιμήσας τὰ πρῶτα, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν περιέλυπτεν εἰς κινδύνους, καὶ ὄχι μόνον δὲν ὠφελήθη ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν, ὡς πρὸς τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἠχμαλωτίσθη καὶ ἔμεινεν ἐντὸς ὀλίγου χωρὶς οἰκογένειαν καὶ ἄστεγος, καὶ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα ἐδιδάσκετο καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ὁ ἴδιος ἐδιδάσκετο εἰς τὸ ἐξῆς τίποτε παρόμοιον νὰ μὴ διαπράττῃ. Διότι μόλις ὁ Λῶτ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ

οατο ὁ Λῶι, εὐθέως πόλεμος ἀνερωλίσθη χαλεπός, καὶ οἱ τῶν προσοικούντων ἐθνῶν βασιλεῖς ἐπισιάντες μετὰ πολλῆς τῆς δυνάμεως πᾶσαν τὴν χώραν ἄρδην ἀπόλεσαν, τοὺς γίγαντας ἀνείλιτες καὶ τοὺς Ἀμαληκίτας ἀπωσάμενοι καὶ
 5 τὸν τῶν Σοδόμων βασιλέα καὶ Γομόρρας εἰς φυγὴν τραπῆραι παρεσκεύασαν καὶ πᾶσαν κατέσχον τὴν ὄρεινὴν καὶ τὴν ἵππον τοῦ βασιλέως Σοδόμων καὶ τὰς γυναῖκας μετὰ πάσης τῆς ἀποσκευῆς, οὕτως ἐπανήσαν.

3. Ἄλλ' ὄρα πάλιν Θεοῦ κηδεμονίαν πολλήν. Ὅμοῦ καὶ
 10 τὸν Λῶι τῆς αἰχμαλωσίας ἐλευθερῶσαι βουλόμενος καὶ τὸν πατριάρχην περιφανέστερον ἐργάσασθαι, διεγείρει τὸν δίκαιον πρὸς ἀντίληψιν τοῦ ἀδελφιδοῦ. Πυθόμενος γὰρ τὸ γεγονός, μετὰ τῶν οἰκογενῶν ὁρμήσας ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους, αὐτούς τε μετὰ πολλῆς εὐκολίας ἐπάταξε καὶ τὸν
 15 Λῶι καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὴν ἵππον πᾶσαν τοῦ βασιλέως ἐπανήγαγε, λαμπρὰ τὰ τροπαια ἐργασάμενος καὶ πᾶσι κατὰδηλον ποιῶν τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν καὶ δι οὐκ οἰκεία δυνάμει τὴν ἰσοσύτην εἰργάσατο τροπήν, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν βοήθειᾳ τειχιζόμενος. Καὶ λοιπὸν ἔσπευδε δι'
 20 αὐτῶν τῶν πραγμάτων διδάσκαλος θεοσεβείας γενέσθαι πᾶσι τοῖς ἐν Σοδόμοις διὰ τῆς πρὸς τὸν βασιλέα διαλέξεως. Ἐπειδὴ γὰρ συναρτήσας ὁ βασιλεὺς καὶ χάριτας ὑπὲρ τῶν γεγενημένων ὁμολογήσας τὴν μὲν ἵππον παραχωρήσειν πᾶσαν ἔλεγε, τοὺς δὲ ἀνθρώπους λήψεσθαι, ὄρα πάλιν τοῦ
 25 δικαίου τὴν μεγαλοφυγίαν, πῶς ὁμοῦ καὶ τὴν οἰκείαν φιλοσοφίαν διδάσκει, ὥς κρείττων ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ διδομένων, καὶ εἰς τὴν τῆς θεοσεβείας γινῶσιν αὐτὸν ἐνάγει. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἀρέξομαι λαβεῖν τι παρὰ σοῦ, οὐδὲ ὅτι οὐδενὸς δέομαι τοιοῦτου μισθοῦ, ἀλλὰ τί; «Ἐκτενῶ
 30 τὴν χειρὰ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον», μοιρουχὶ διδάσκων αὐτόν, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ ὑπὸ σοῦ θεραπεύομενοι, ἀλλὰ

Ζόδομα, ἀμέσως ἤρχισε φοβερὸς πόλεμος καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν γειτονικῶν λαῶν ἐπετέθησαν μὲ πολλὴν δύναμιν καὶ ἐκυρίευσαν ὀλόκληρον τὴν χώραν, ἐφόνευσαν τοὺς γίγαντας καὶ ἐδίωξαν τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας καὶ κατέλαβον τὴν ὄρεινὴν χώραν ὀλόκληρον καὶ ἔφυγαν ἀφοῦ ἠχημαλώτισαν τὸν Λῶτ καὶ τὰς γυναῖκας μὲ ὄλας τὰς ἀποσκευάς.

3. Ἄλλὰ πρόσεχε πάλιν τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἤθελε καὶ τὸν Λῶτ νὰ ἀπολευθερώσῃ καὶ νὰ κάνῃ τὸν πατριάρχην περισσότερον ἔνδοξον, προτρέπει τὸν δίκαιον νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀνεπιόν του. Διότι, ὅταν ἐπληροφορήθῃ τὸ γεγονός, ἐπετέθη μὲ τοὺς δούλους του ἐναντίον τῶν βασιλέων ἐκείνων καὶ τοὺς κατενίκησε μὲ πολλὴν εὐκολίαν, τὸν δὲ Λῶτ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὸ ἵππικὸν ὀλόκληρον τὸ ἐπανάφερον εἰς τὸν βασιλέα, ἀφοῦ ἐπετέλεσε μέγαλον θρίαμβον καὶ ἐφάνέρωσεν εἰς ὄλους τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν κατήγαγε τὴν περιφανῆ αὐτὴν νίκην μὲ τὴν ἰδικὴν του δύναμιν, ἀλλὰ προστατευόμενος ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν. Καὶ ἔσπευσεν εἰς τὴν συνέχειαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ γίνῃ πρὸς ὄλους τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων διδάσκαλος τῆς θεοσεβείας μὲ τὴν συζήτησίν του μὲ τὸν βασιλέα. Διότι ὅταν τὸν συνήντησεν ὁ βασιλεὺς καὶ τοῦ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην του δι' ὅσα ἔκανε δι' αὐτόν, καὶ τοῦ ἔλεγεν, ὅτι θὰ τοῦ παραχωρήσῃ ὀλόκληρον τὸ ἵππικὸν καὶ θὰ πάρῃ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, πρόσεχε πάλιν τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδὴ διδάσκει καὶ τὴν ἰδικὴν του εὐσέβειαν, διότι αὐτὴ εἶναι ἀνωτέρα ἀπ' αὐτὰ πού τοῦ δίδει ἐκεῖνος καὶ ἔτσι τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς θεοσεβείας. Διότι δὲν τοῦ εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι δὲν θὰ ἀνεχθῶ νὰ πάρω κάτι ἀπὸ ἐσένα, οὔτε ὅτι δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ κανένα τέτοιον μισθόν, ἀλλὰ τί εἶπεν; «Ὁρκίζομαι εἰς τὸν Ὑψιστον Θεόν», διδάσκων τρόπον τινὰ αὐτόν, ὅτι δὲν εἶναι θεοὶ αὐτοί, τοὺς ὁποίους προσκυνεῖς ἐσύ, ἀλλ' εἶναι λίθοι καὶ ξύλα, διότι ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς τῶν

λίθοι καὶ ξύλα· εἷς γάρ ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός, «Ὁς ἔ-
 κτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· «ὅτι οὐ λήψομαι παρὰ σοῦ
 ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος», ἵνα μὴ νομίσης, διὰ τούτων
 ἔνεκεν τὴν ἐκδίκησιν ἐποιησάμην, ἵνα μὴ λέγειν ἔχῃς, ὅτι
 5 αὐτός μοι τῆς περιουσίας αἴτιος γέγονας. Ὁ γὰρ τὴν νίκην
 παρασχὼν καὶ τὸ ἱρόπαιον μετ' ἐμοῦ σιήσας, αὐτός ἐστιν ὁ
 καὶ πλούσιος τὴν χορηγίαν μοι παρασχόμενος.

Ὅρα πῶς, εἶγε ἐβούλειο, κερδαίνειν ἐδύνατο ὁ βασι-
 λεὺς ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου λεγομένων. Ἐδιδάσκειτο γὰρ
 10 μὴ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει λοιπὸν θαρρεῖν, ἀλλ' εἰδέναι τὸν πάν-
 των αἴτιον καὶ καταγελαῖν τῶν χειροποιήτων θεῶν καὶ λα-
 τρεύειν τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, τῷ τῶν ὄλων δημιουργῷ, τῇ
 πηγῇ τῶν ἀγαθῶν. Καὶ γὰρ ἐμάνθανε διὰ πάντων τοῦ πα-
 τριάρχου τὴν ἀρετὴν. Ἴνα γὰρ μὴ νομίση δι' ἀπόνοιαν αὐτὸν
 15 καὶ μεγαλοφροσύνην ὑπερωρακῆναι τῶν παρ' αὐτοῦ διδο-
 μένων, διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτόν· ἐγὼ μὲν οὐδὲν λήψομαι,
 οὐδὲ γὰρ δέομαι, οὐδὲ χρήζω παρ' ἐτέρου μοι αὔξεσθαι τὴν
 περιουσίαν, τοὺς δὲ τῶν κινδύνων μοι κοινωνήσαντας συγ-
 χωρήσω λαβεῖν μερίδας, ἵνα μικρὰν τινα τῶν πόνων παρα-
 20 μυθίαν ἔχειν δοκῶσι. Καὶ πρὸς μὲν τὸν τῶν Σοδόμων βα-
 σιλέα ταῦτα ὁ δίκαιος ἀποκρίνεται. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Μελχισο-
 δέκ, ὁ βασιλεὺς Σαλήμ, ἄριτος καὶ οἶνον αὐτῷ ἐξενέγκας
 προσέφερεν («Ἦν γὰρ ἱερεὺς», φησί, «τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψί-
 σιου»), παρ' ἐκείνου δέχεται τὰ προσερχθέντα καὶ τὴν εὐ-
 25 λογίαν τὴν παρ' αὐτοῦ εἰς αὐτὸν γεγενημένην ἀμειβόμενος
 καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν δοξολογίαν (εἶπε γὰρ, φησὶν, «Ἐὐλο-
 γημένος Ἰσραὴλ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεός,
 ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι), δεκάτην αὐ-
 τῷ δίδωσι ἀπὸ πάντων ὧν ἐπεκομίζετο λαφύρων.

30 Εἶδες τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον διὰ πάντων δεικνύμενον
 καὶ πῶς παρὰ μὲν τοῦ βασιλέως Σοδόμων ἀπὸ σπαρτίου ἕως
 σφαιρωτῆρος λαβεῖν οὐκ ἠνέσχετο, τὰ δὲ τοῦ Μελχισοδέκ

πάντων, «Αὐτὸς ποὺ ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». «Δὲν θὰ πάρω ἀπὸ τὰ ἰδικά σου ἀπὸ κλωστήν μέχρι λωρίδος ὑποδήματος», διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἔλαβον ἐκδίκησιν, καὶ διὰ νὰ μὴ ἤμπορῆς νὰ λέγῃς, ὅτι σὺ εἶσαι ἡ αἰτία τοῦ πλοῦτου μου. Διότι αὐτὸς ποὺ μοῦ ἐχάρισε τὴν νίκην καὶ ἔστησε μαζί με ἐμένα τὸ τρόπαιον, αὐτὸς εἶναι ποὺ μοῦ παρέχει καὶ τὸν πλοῦτον.

Πρόσεχε πῶς, ἐὰν ἤθελεν ὁ βασιλεὺς, θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀποκομίση κάποιο κέρδος ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔλεγεν ὁ πατριάρχης. Διότι ἐδιδάσκετο νὰ μὴ στηρίζεται πλέον εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις, ἀλλὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν αἰτίαν τῶν πάντων καὶ νὰ περιφρονήσῃ τοὺς χειροποιήτους θεοὺς καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν τῶν πάντων, τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, τὴν πηγὴν τῶν ἀγαθῶν. Καθ' ὅσον ἐμάθαινε με ὅλα αὐτὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Διὰ νὰ μὴ νομίση δέ, ὅτι περιφρονεῖ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδωσεν ἀπὸ ἐγωισμόν καὶ ὑπερηφάνειαν, διὰ τοῦτο τοῦ λέγει. Ἐγὼ μὲν τίποτε δὲν θὰ πάρω, διότι δὲν ἔχω ἀνάγκην, οὔτε χρειάζομαι νὰ αὐξήσω ἀπὸ κάποιον ἄλλον τὴν περιουσίαν μου, θὰ ἐπιτρέψω ὅμως νὰ πάρουν μερίδιον αὐτοὶ ποὺ ἐκινδύνευσαν μαζί μου, διὰ νὰ ἠμποροῦν νὰ νοιώθουν κάποιαν μικρὰν ἀνακούφισιν διὰ τοὺς κόπους των. Καὶ πρὸς μὲν τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων αὐτὰ ἀπήντησεν ὁ δίκαιος. Ὅταν ὅμως ὁ Μελχισεδέκ, ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, ἐξῆλθε καὶ τοῦ προσέφερον ἄρτους καὶ οἶνον, («Διότι», λέγει, «ἦτο ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ»), ἀπὸ ἐκεῖνον δέχεται τὰ προσφερόμενα καὶ ἀνταμείβων αὐτὸν διὰ τὴν δοθεῖσαν εὐλογίαν καὶ διὰ τὴν δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεὸν (διότι, λέγει, εἶπεν, «Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου καὶ ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεός, ποὺ παρέδωσε τοὺς ἐχθρούς σου εἰς ἐσὲ αἰχμαλώτους»), τοῦ δίδει τὸ ἕν δέκατον ἀπὸ ὅλα τὰ λάφυρα ποὺ μετέφερον.

Εἶδες τὴν ἀγάπην τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὁποίαν ἀποδεικνύει με τὸ κάθε τι καὶ πῶς δὲν ἠνέχθη νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων οὔτε ἀπὸ κλωστήν μέ-

προσενεχθέντα ἔλαβεν, ἀντιδιδούς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ, διδάσκων ἡμᾶς πολλὴν τὴν διάκρισιν ἐπιδείκνυσθαι καὶ μὴ ἀπλῶς καὶ ἀδεῶς παρὰ πάντων δέχεσθαι; Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος περὶ μὲν τὴν δόσιν εὐγνώμων γέγονεν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις
 5 ἄπιστος ἐτύγγανε καὶ πολλῆς ἐδεῖτο διδασκαλίας, διὰ τοῦτο ἐκείνων μὲν ὑπερεῖδε, πᾶσαν δὲ σπουδὴν ἐποιήσατο, καὶ δι' ὧν λαβεῖν παρητήσατο καὶ δι' ὧν διελέχθη, πρὸς θεοσέβειαν αὐτὸν χειραγωγῆσαι. Παρὰ δὲ τοῦ Μελχισεδὲκ εἰκότως λαμβάνει διὰ γὰρ τοῦτο ἐπεσημήνατο ἡ θεία Γραφὴ τοῦ ἀν-
 10 δρὸς τὴν ἀρετὴν λέγουσα· «Ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου». Ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἦν τὰ γινόμενα τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὰ δὲ τὰ προσενεχθέντα μωσιθήριον τι προεμήνυε· δι' δὲ καὶ προσήκατο, καὶ λαβὼν κἀκεῖνος διὰ τῆς παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβῆς τῆς οἰκειᾶς ἀρετῆς ἐδίδασκε τὸ μέγεθος. Δεκάτην
 15 γὰρ αὐτῷ δέδωκε, τὸν φιλόθεον αὐτοῦ σκοπὸν κἀντιεῦθεν ἐμφαίνων.

Τάχα εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ὁ λόγος ἐξειάθη, ἀλλ' οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ. Ἐγνωμεν μὲν γὰρ διὰ βραχέων τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τῶν σήμερον προκειμένων ἡμῖν τοῦ
 20 δικαίου τὴν ἀνδρείαν, τὴν μεγαλοφυχίαν, τὴν πίστιν τὴν ὑπερβάλλουσαν, τὴν φιλόσοφον γνώμην, τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ μέγεθος, τῆς τῶν χρημάτων ὑπερσφίας τὴν ὑπερβολήν, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν εὐνοίας τὴν διηνεκῆ πρόνοιαν καὶ ὅπως διὰ πάντων περιφανέστερον καὶ λαμπρότερον ἐδεί-
 25 κνυ τὸν δίκαιον ἢ καθ' ἕκαστον καιρὸν εἰς αὐτὸν ἀντίληψις γινομένη. Ἄλλ' εἰ θούλεσθε καὶ μὴ ἀπεκάμειτε, ἀπώμεθα καὶ τῶν πρόσφατον ἀνεγνωσμένων, καί, ὀλίγα προσθέντες, καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἵνα μάθητε πόσης πάλιν ἀξιοῦται ἀμοιβῆς διὰ τὸ ὑπεριδεῖν τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως Σοδόμων
 30 αὐτῷ δεδομένων. Τί γὰρ φησι;

Μετὰ δὲ τὰ ρήματα ταῦτα ἐγενήθη ρῆμα Κυρίου πρὸς Ἄβραμ. Τίνος ἔνεκεν οὕτως ἤρξατο, «Μετὰ δὲ τὰ ρήματα

χρῖς ἰμάντος, ἐνῶ ἐδέχθη τὰ προσφερθέντα ἀπὸ τὸν Μελχισεδέκ, ἀνταποδώσας μάλιστα καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του, διδάσκων ἡμᾶς νὰ κάνωμεν μεγάλην διάκρισιν καὶ νὰ μὴ παίρνωμεν ἀπὸ ὅλους ἀπερίσκεπτα καὶ ἐλεύθερα; Διότι ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐφάνη εὐγνώμων μὲ τὴν προσφοράν του, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ἦτο ἄπιστος καὶ ἐχρειάζετο πολλὴν διδασκαλίαν, διὰ τοῦτο ἐκεῖνα μὲν τὰ περιεφρόνησε καὶ ἐφρόντισε μὲ τὸ κάθε τι, καὶ μὲ αὐτὰ πού ἠρνήθη νὰ πάρῃ, καὶ μὲ αὐτὰ πού εἶπεν, νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ἀπὸ τὸν Μελχισεδέκ ὅμως δέχεται πολὺ φυσιολογικὰ τὴν προσφοράν, καὶ διὰ τοῦτο βέβαια ἡ ἀγία Γραφή ἐπεσήμανε τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, λέγουσα· «Ἦτο ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου». Ἄλλωστε αὐτὰ πού ἐγίνοντο ἦσαν τύπος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ προσφερόμενα προεμήνυον κάποιο μυστήριον, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐδέχθη καὶ ἀφοῦ τὰ ἐπῆρε μὲ τὴν ἰδικήν του τὴν ἀνταμοιβὴν ἐδίδασκε τὸ μέγεθος τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς. Διότι τοῦ ἔδωσε τὸ ἓν δέκατον ἀπὸ τὰ λάφυρα, δεικνύων καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν φιλόθεον διάθεσίν του.

Ἴσως νὰ ἐπεξετάθη πολὺ ἡ ὁμιλία μας, ὅχι ὅμως ματαίως, οὔτε χωρὶς λόγον. Διότι ἐγνωρίσαμεν δι' ὀλίγων τὴν ἀνδρείαν τοῦ δικαίου ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη μέχρι αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἀνεγνώσαμεν σήμερον, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν, τὴν εὐσεβῆ σκέψιν, τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης, τὴν ὑπερβολικὴν περιφρόνησιν τοῦ πλούτου, τὴν διαρκῆ εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, καὶ πῶς κάθε φορὰ ἡ βοήθεια, ἡ ὁποία τοῦ προσέφερον ὁ Θεός, ἔκαμνε τὸν δίκαιον ἐνδοξότερον καὶ λαμπρότερον. Ἄλλ' ἐὰν θέλετε καὶ δὲν ἐκουράσθητε, ἄς ἴδωμεν καὶ αὐτὰ πού ἀνεγνώσαμεν πρὶν ἀπὸ ὀλίγον, καί, ἀφοῦ προσθέσωμεν ὀλίγα, νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον, διὰ νὰ μάθετε πόσῃς ἀμοιβῆς γίνεται πάλιν ἄξιος, διότι περιεφρόνησεν αὐτὰ πού τοῦ ἔδωσεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων. Τί λέγει λοιπόν;

«Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ». Διατί ἤρχισεν ἔτσι, «Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐ-

ταῦτα»; ποία ρήματα, εἰπέ μοι; ἢ δῆλον δι' ἅπερ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων ἐποιήσατο; Μετὰ τὴν ὑπεροψίαν, φησὶν, ἐκείνην, μετὰ τὸ ἀποσείσασθαι τὰ παρ' αὐτοῦ διδόμενα, μετὰ τὴν διδασκαλίαν, ἣν διὰ τῆς τῶν δεδομένων αὐτῷ
 5 παραιτήσεως ἐποιήσατο, πρὸς θεοσέβειαν αὐτῶν χειραγωγῶν καὶ ἐπίγνωσιν τοῦ τῶν ὄλων δημιουργοῦ, «Μετὰ δὲ τὰ ρήματα ταῦτα», μετὰ τὸ τὴν δεκάτην τῷ Μελχισεδὲκ παραιοχεῖν, διε, φησὶν, ἅπαντα τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπλήρωσε, τότε «Μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα ἐγενήθη ῥῆμα Κυρίου πρὸς Ἄβραμ λέγον
 10 ἐν ὁράματι τῆς νυκτός· μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου· ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα».

4. Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς εὐθέως παρακολουθεῖ ταῖς εὐεργεσίαις ἀμειβόμενος, καὶ τὸν ἑαυτοῦ ἀθλήτην ἀλείφων καὶ νεαρὸν ἐργαζόμενος. «Ἐγεννήθη ῥῆμα Κυρίου
 15 ἐν ὁράματι τῆς νυκτός». Διὰ τί ἐν νυκτί; Ἵνα μεθ' ἡσυχίας δέξηται τὰ λεγόμενα. Καὶ φησι πρὸς αὐτόν, «Μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ». Σκόπει κηδεμονίας ὑπερβολήν. Τίνος ἔνεκεν ἔλεγε, «Μὴ φοβοῦ»; Ἐπειδὴ ἰσοσύτιον πλοῦτου κατεφρόνησεν, ἔλαιτον φροντίσας τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως διδομένων, φησὶ
 20 πρὸς αὐτόν ὁ Θεός, μὴ φοβηθῆς, δι' ὑπερεῖδες ἰσοσύτιον δωρεῶν, μηδὲ ἀγωνιάσης ὡς ἔλαιτουμένης σοι τῆς περιουσίας. «Μὴ φοβοῦ». Εἶτα ἵνα διεγείρη μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, προστίθησι τῷ ῥήματι καὶ τὴν προσηγορίαν, καὶ φησι «Μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ». Οὐ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο τυχ
 25 χάνει πρὸς τὸ διαναστῆναι, τὸ τὴν προσηγορίαν εἰπεῖν τοῦ καλουμένου. Εἰτά φησιν, «Ἐγὼ ὑπερασπιῶ σου». Πολλὴν ἔχει καὶ αὕτη ἡ λέξις τὴν ἔμφασιν. Ἐγὼ ὁ ἀπὸ τῶν Χαλδαίων σε ἀναστήσας, ἐγὼ ὁ ἐνταῦθά σε ἀγαγὼν, ἐγὼ ὁ τῶν κινδύνων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐλευθερώσας, ἐγὼ ὁ καὶ ἅπαξ καὶ
 30 δεῦτερον ὑποσχόμενός σοι καὶ τῷ σπέρματί σου δώσειν τὴν

τά»; Ποῖα γεγονότα εἶπέ μου; ἢ φανερώνει, ὅτι εἶναι αὐτά, πού εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων; Μετὰ ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν ἐκείνην, λέγει, μετὰ ἀπὸ τὴν ἄρνησιν αὐτῶν πού ἔδιδεν ἐκεῖνος, μετὰ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποῖαν ἔκανε μὲ τὴν μὴ ἀποδοχὴν αὐτῶν πού τοῦ ἔδιδεν ὁδηγῶν αὐτὸν πρὸς τὴν θεοσέβειαν καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ δημιουργοῦ τῶν πάντων. «Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά», μετὰ ἀπὸ τὴν παράδοσιν εἰς τὸν Μελχισεδὲκ τοῦ δεκάτου ἀπὸ τὰ λάφυρα, ὅταν, λέγει, ἔκανεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, τότε, «Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὸν Ἄβραμ εἰς ὄραμα καὶ εἶπεν. Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ, ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστὴς σου· ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μέγας»⁷.

4. Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς παρακολουθεῖ καὶ ἀμείβει μὲ τὰς εὐεργεσίας του καὶ ἐνισχύει τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸν κάνει ἀκμαῖον. «Ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ εἰς ὄραμα τὴν νύκτα καὶ εἶπεν». Διατί τὴν νύκτα; Διὰ τὴν ἀκούσῃ αὐτὰ πού ἔλεγεν μὲ ἡσυχίαν. Καὶ λέγει πρὸς αὐτόν, «Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ». Πρόσεχε ὑπερβολικὸν ἐνδιαφέρον. Διατί ἔλεγε, «Μὴ φοβεῖσαι»; Ἐπειδὴ ἐπεριφρόνησε τόσον πλοῦτον, ἐπειδὴ ἐνδιεφέρθη πολὺ ὀλίγον δι' αὐτὰ πού τοῦ ἔδιδεν ὁ βασιλεὺς, λέγει πρὸς αὐτόν ὁ Θεός, νὰ μὴ φοβηθῆς, διότι ἐπεριφρόνησες τόσα δῶρα, οὔτε νὰ ἔχῃς ἀγωνίαν, διότι ἐλαττώνεται ἡ περιουσία σου. «Μὴ φοβεῖσαι». Ἐπειτα διὰ τὴν ἐνισχύσῃ περισσότερο τὸ θάρρος του, προσθέτει εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ τὸ ὄνομά του καὶ λέγει· «Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ». Διότι δὲν εἶναι ὀλίγον καὶ τοῦτο, διὰ τὴν αὐξήσῃ τὸ θάρρος του, τὸ νὰ εἰπῇ δηλαδὴ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προσφωνουμένου. Ἐπειτα λέγει, «Ἐγὼ θὰ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστὴς σου». Πολὺ μεγάλην σημασίαν ἔχει καὶ αὐτὴ ἡ λέξις. Ἐγὼ πού σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, ἐγὼ πού σὲ ὠδήγησα ἐδῶ, ἐγὼ πού σὲ ἀπήλλαξα ἀπὸ τὸν ἕκ τῶν Αἰγυπτίων κίνδυνον, ἐγὼ πού σοῦ ὑπεσχέθη καὶ μίαν καὶ δύο φορές, ὅτι θὰ δώσω εἰς

γῆν ταύτην, ἐγὼ σου ὑπερασπίζω· ἐγὼ ὁ καθ' ἐκάστην ἡμέραν περιφανέστερον πᾶσιν ἀποδεικνύς σε, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου· τοῦτ' ἔστιν, ἐγὼ ὑπεραγωνίζομαι, ἐγὼ ὑπέρομαχος γίνομαι, ἐγὼ φροντίζω, ἐγὼ πάντα τὰ δυσχερῆ εὐκολά σοι καθίστημι, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου. Ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα. Οὐκ ἠβουλήθης μισθὸν λαβεῖν ὑπὲρ τῶν καμάτων, ὧν ὑπέμεινας ἰσοσῦτοις κινδύνοις ἑαυτὸν παραβαλὼν, ἀλλ' ὑπερεῖδες καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ σοι δεδομένων. Ἐγὼ σοι παρέξω τὸν μισθόν, οὐ τοσοῦτον ὅσον λαμβάνειν ἔμελλες, ἀλλὰ πολὺν καὶ σφόδρα πολὺν· «Ὁ μισθός σου γάρ», φησί, «πολὺς ἔσται σφόδρα».

Εἶδες φιλοτιμίαν Δεσπότου; εἶδες ρημάτων ὄγκον; εἶδες πῶς διανέστησε τὸν τῆς εὐσεβείας ἀθλητήν; εἶδες πῶς αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐνεύρωσεν; Ὁ γὰρ τὰ ἀπόρρητα τῆς διαβολίας ἐπιστάμενος ἤδει, ὅτι ἔχρηζεν ὁ δίκαιος τῆς ἀπὸ τῶν ρημάτων παρακλήσεως· ὅρα γὰρ τί φησιν, ἐπειδὴ παρηγοσίαν ἔλαβε διὰ τῶν ρημάτων. «Εἶπε δὲ Ἄβραμ Δέσποτα, τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος». Ἐπειδὴ μισθὸν αὐτῷ ἐπηγγείλατο καὶ πολὺν μισθὸν καὶ σφόδρα πολὺν, ἐμφαίνων ἑαυτοῦ τῆς ψυχῆς τὴν ὀδύνην καὶ τὴν ἐν διηνεκεῖ τῷ χρόνῳ ἐγγινομένην αὐτῷ ἀθυμίαν τῆς ἀπαιδίας ἔνεκεν, φησί· Δέσποτα, τί τοιοῦτόν μοι δώσεις; Ἴδου γὰρ λοιπὸν εἰς γῆρας ἔσχατον ἐλαύνων ἄτεκνος ἀπολύομαι. Ὅρα πῶς ἐκ προσιμίων ὁ δίκαιος ἐφιλοσόφει, ἀπόλυσιν καλῶν τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον. Οἱ γὰρ μετὰ ἀκριθείας τὴν ἀρετὴν μειώντες, ἐπειδὴν τῆς ἐντεῦθεν ζωῆς μετασιῶσιν, ἀληθῶς ὥσπερ ἀπόλυνται τῶν ἀγώνων καὶ τῶν δεσμῶν ἀνίενται. Καὶ γὰρ μετὰ στασις τίς ἐστὶ τοῖς ἐναρέτως ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ θελίω, ἀπὸ τῆς προσκαιροῦ ζωῆς ἐπὶ τὴν διηνεκεῖ καὶ ἀθάνατον καὶ πέρασ οὐκ ἔχουσαν. «Ἐγὼ δέ», φησί, «ἀπολύομαι ἄτεκνος». Καὶ ἵνα τὸν εὐσπλαγχρον Δεσπότην

8. Γεν. 15, 2.

9. Γεν. 15, 2.

τοὺς ἀπογόνους σου τὴν χώραν αὐτήν, ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστής σου· ἐγὼ πὺ σὲ καθιστῶ καθημερινῶς καὶ περισσότερον περιφανῆ, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζω, ἐγὼ δηλαδὴ ἀγωνίζομαι δι' ἐσένα, ἐγὼ εἶμαι ὑπέρμαχος σου, ἐγὼ φροντίζω, ἐγὼ κάνω ὅλα τὰ δύσκολα διὰ σὲ εὐκόλα, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζω. «Ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μέγας». Δὲν ἠθέλησες νὰ πάρῃς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους σου, τοὺς ὁποίους ὑπέμεινες, ἐκθέσας τὸν ἑαυτόν σου εἰς τόσους κινδύνους, ἀλλὰ περιεφρόνησες καὶ τὸν βασιλέα καὶ αὐτά, πὺ σοῦ ἔδωσε. Ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω μισθόν, ὅχι τόσον ὅσον ἐπρόκειτο νὰ πάρῃς, ἀλλὰ πολὺν καὶ μάλιστα πάρα πολὺν. Διότι λέγει, «Ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μέγας».

5. Εἶδες τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου; εἶδες τὴν ἀξίαν τῶν λόγων του; εἶδες πῶς ἐνεθάρρυνε τὸν ἀγωνιστὴν τῆς εὐσεβείας; εἶδες πῶς ἐνίσχυσε τὸ ἠθικόν του; Διότι αὐτὸς πὺ γνωρίζει καλῶς τὰ κατάβαθα τῆς σκέψεως, ἐγνώριζεν ὅτι ὁ δίκαιος ἐχρειάζεται τὴν διὰ τῶν λόγων παρηγορίαν· διότι πρόσεχε τί λέγει, ὅταν ἔλαβε θάρρος ἀπὸ τοὺς λόγους. «Εἶπε δὲ ὁ Ἄβραμ· Κύριε, τί θὰ μοῦ δώσῃς; Ἐγὼ ἀποθνήσκω ἄτεκνος»⁸. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν μισθόν, πολὺ μισθόν, καὶ μάλιστα πάρα πολὺ μέγας, φανερώων τὴν λύπην τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν συνεχῶς αὐξανομένην σὺν τῷ χρόνῳ στενοχωρίαν του ἐξ αἰτίας τῆς ἀτεκνίας του. λέγει Κύριε, τί εἶναι αὐτὸ πὺ θὰ μοῦ δώσῃς; «Διότι ἰδοὺ θὰ ἀποθάνω ἄτεκνος»⁹, ἀφοῦ ἔφθασα εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν. Κοίταξε, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ὁ δίκαιος ἐφιλοσόφει μὲ τὸ νὰ ἀποκαλῆ τὸν θάνατον «ἀπόλυσιν». Διότι ὅσοι εἶναι ἀπολύτως ἐνάρετοι, ὅταν φύγουν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, εἶναι ὡσὰν νὰ ἀπολύωνται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ ἐλευθερώνωνται ἀπὸ τὰ δεσμά. Καθ' ὅσον εἶναι διὰ τοὺς ἐναρέτους ὡς κάποια μετὰβασις ἀπὸ τὰ χειρότερα εἰς τὰ καλύτερα, ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον ζωὴν πρὸς τὴν παντοτινὴν καὶ ἀθάνατον, πρὸς αὐτήν, πὺ δὲν ἔχει τέλος. «Ἐγὼ λέγει ἀποθνήσκω ἄτεκνος». Καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ τὸν εὐσπλαχνον Κύ-

- ἐπιπάσῃται, οὐδὲ μέχρι τούτων ἔσῃ, ἀλλὰ τί φησιν; «Ὁ δὲ υἱὸς Μασέκ τῆς οἰκογενοῦς σου, ἐπειδὴ οὐκ ἔδωκός μοι σπέρμα, οὗτος κληρονομήσει». Πολλὴν ἐπίτασιν ὀδύνης τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἐμφαίνει ταυτὶ τὰ ῥήματα. Μονονουχὶ γὰρ φησὶ 5 πρὸς τὸν Θεόν οὐδὲ τῶν αὐτῶ νῆξιώθην, ὧν ὁ οἰκογενῆς, ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἄγονος καὶ ἄτεκνος ἀπελεύσομαι, αὐτὸς δὲ ὁ οἰκογενῆς μου κληρονομήσει τὰ παρὰ σοῦ μοι δωρηθέντα, καὶ ταῦτα ἅπαξ καὶ δευτέρου ὑπόσχεσιν μου δεξαμένου παρὰ σοῦ, δι' αὐτῶ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην».
- 10 Σκόπει μοι καὶ ἐπεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, δι' καὶ τοὺς λογισμοὺς τούτους σιγῶν ἐν τῇ διανοίᾳ οὐδέποτε ἐδυσχέρανεν, οὐδέποτε βαρὺ τι ἐφθέγγαστο· ἀλλὰ καὶ νῦν προιτραπεῖς ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ῥημάτων, παρρησιάζεται πρὸς τὸν Δεσπότην καὶ τῶν ἔνδοθεν λογισμῶν τὴν ταραχὴν κατὰ 15 δηλὸν ποιεῖ καὶ δείκνυσι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸ ἔλκος· δι' ὃ καὶ ταχεῖαν τὴν ἰατρειάν ἐδέξατο. Καὶ εὐθέως, φησί, φωνὴ Θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτόν. «Ὁρα τῆς Γραφῆς τὴν παρατήρησιν. «Εὐθέως», φησὶν. Οὐ συνεχώρησεν οὐδὲ μικρὸν δυσχερᾶναι τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ταχεῖαν εἰσάγει τὴν παραυ- 20 θίαν καὶ τῆς λύπης τὸ μέγεθος διασκεδάζει διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν ῥημάτων. «Καὶ εὐθύς», φησὶ, «φωνὴ Θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα· οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε». Τοῦτο, φησὶ, δέδοικας; Τοῦτό σου τὸν λογισμὸν ταραττεῖ; τοῦτό σου τὴν ἀθυμίαν 25 ἐπιτείνει; Μάνθανε τοίνυν δι' αὐτῶ κληρονομήσει σε οὗτος· ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε». Μὴ πρὸς τὴν φύσιν τοίνυν ἴδῃς τὴν ἀνθρωπίνην, μηδὲ τὸ γῆρας ἐννόει τὸ σόν, μήτε τῆς Σάρκα τὴν σιειρωσιν ἀλλὰ τῇ δυνάμει ἐμοῦ τοῦ ἐπαγγελαμένου πεπορθῶς, τῆς μὲν ἀθυμίας 30 ἐκτός γίνου, δέχου δὲ καὶ ἱκανὴν τὴν παράκλησιν καὶ πεῖ-

10. Γεν. 15, 2-3.

11. Γεν. 15, 4.

12. Γεν. 15, 4.

ριον, δὲν ἐσταμάτησεν ἐκεῖ, ἀλλὰ τί λέγει; «Ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου Μασέκ, ἐπειδὴ δὲν ἔδωσες εἰς ἐμὲ ἀπογόνους, αὐτὸς θὰ μὲ κληρονομήσῃ»¹⁰. Πολὺ μεγάλην θλίψιν τῆς ψυχῆς κρύπτουν αὐτοὶ οἱ λόγοι. Εἶναι ὡσάν νὰ λέγη πρὸς τὸν Θεόν· Δὲν ἔγινα ἄξιος οὔτε τῶν ἰδίων πραγμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἠξιώθη ὁ δούλος, ἀλλὰ ἐγὼ μὲν θ' ἀποθάνω χωρὶς ἀπογόνους καὶ ἄτεκνος, ἐνῶ αὐτὸς ὁ δούλος μου θὰ κληρονομήσῃ αὐτὰ πού ἐσὺ μοῦ ἐχάρισες καὶ μάλιστα ἂν καὶ ἔλαβον ὑπόσχεσιν καὶ μίαν καὶ δύο φορές ἀπὸ σέ, ὅτι «θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου».

Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του αὐτὰς τὰς σκέψεις, ὅμως καθόλου δὲν ἐδυσφοροῦσεν, οὔτε εἶπε κάτι τὸ βαρὺ, ἀλλὰ καὶ τώρα, δεχθεὶς τὴν προτροπὴν τῶν λόγων, πού εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, λαμβάνει θάρρος καὶ φανερῶνει τὴν ταραχὴν τῶν σκέψεών του καὶ δεικνύει τὴν λύπην τῆς ψυχῆς του· διὰ τοῦτο καὶ ἐδέχθη ταχέως καὶ τὴν θεραπείαν. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «ἠκούσθη φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν»¹¹. Βλέπε τὴν παρατήρησιν τῆς Γραφῆς. «Ἀμέσως», λέγει. Δὲν ἄφησε τὸν δίκαιον νὰ στενοχωρηθῆ οὔτε δι' ὀλίγον, ἀλλὰ τὸν παρηγορεῖ ἀμέσως καὶ ἐξαφανίζει τὴν πολλὴν λύπην του μὲ τοὺς πρὸς αὐτὸν λόγους του. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «ἠκούσθη φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν λέγουσα. Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτός, ἀλλὰ θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτός, ὁ ὁποῖος θὰ γεννηθῆ ἀπὸ ἐοένα»¹². Αὐτό, λέγει, φοβεῖσαι; αὐτὸ τaráσσει τὴν σκέψιν σου; αὐτὸ αὐξάνει τὴν λύπην σου; Μάθε λοιπὸν ὅτι «Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτός, ἀλλ' αὐτός, πού θὰ γεννηθῆ ἀπὸ ἐσένα, αὐτὸς θὰ σὲ κληρονομήσῃ». Νὰ μὴ βλέπῃς λοιπὸν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὔτε νὰ σκέπτεσαι τὴν γεροντικὴν σου ἡλικίαν, οὔτε τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας, ἀλλὰ, ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δύναμιν ἐμοῦ, πού σοῦ ὑπόσχομαι, ἄφησε τὴν στενοχωρίαν καὶ νά, δέξου ἀρκετὴν παρηγορίαν καὶ νά

σον σαυτὸν, ὡς ἕξεις κληρονόμον τὸν ἐκ σοῦ μέλλοντα ἰκτεοῦναι.

Εἶτα ἐπειδὴ ὑπὲρ φύσιν ἦν ἡ ἐπαγγελία καὶ ἐνίκα
 λογισμὸν ἀνθρώπινον (πολλὴν γὰρ αὐτῷ ἐνεποιεῖ τὴν ζά-
 5 λην τὰ τῆς φύσεως κωλύματα, τὸ γῆρας τὸ αὐτοῦ, τῆς Σά-
 ρας ἢ στείρωσις, τῆς μήτρας ἢ νέκρωσις), ἐπιτείνει τῆς
 ἐπαγγελίας τὸ μέγεθος, ἵνα πρὸς τὴν τοῦ ἐπαγγειλαμένου
 φιλοτιμίαν ἀφορῶν θαρροεῖν ὁ δίκαιος ἔχη. «Ἐξήγαγε δὲ
 αὐτὸν ἔξω», φησί, «καὶ εἶπεν αὐτῷ ἀνάβλεπον εἰς τὸν
 10 οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμη-
 σαι αὐτούς. Καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. Καὶ ἐ-
 πίστευσεν Ἄβραμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιο-
 σύνην».

Τίνος ἕνεκα ἐπεσημῆται, διὰ «Ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω»;
 15 Ἐπειδὴ γὰρ ἀνωτέρω εἶπεν, διὰ ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς
 ὀφθεῖς αὐτῷ τὰ πρὸς αὐτὸν ἐποίησατο ρήματα, βούλεται δὲ
 αὐτῷ δεῖξαι τῶν ἀστέρων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἀναρίθμη-
 τόν, φησὶν, «Ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν· ἀνάβλεπον
 εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξ-
 20 αιριθμησαί αὐτούς. Καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου».
 Μέγα τὸ ἐπάγγελμα, πολὺ τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως· ἀλλ'
 ἐὰν τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου ἐννοήσωμεν, οὐδὲν ἡμῖν
 φανεῖται μέγα. Ὁ γὰρ ἀπὸ γῆς σῶμα διαπλάσας καὶ ἐκ
 25 παντὰ τὰ ὀρώμενα, οὗτος καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν χαρίσασθαι
 δυνήσεται.

5. Εἶδες Δεσπότου φιλοτιμίαν; Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἀ-
 πολύομαι ἄτεκνος», καὶ ὥσκει περὶ αὐτὰς τοῦ θανάτου τὰς
 θύρας τυγχάνων, καὶ οὐκ ἔτι λοιπὸν ἐνεργῆσαι δυνάμενος
 30 πρὸς παιδοποιῆσαν, οὕτω τὰ ρήματα ἐκεῖνα προήκατο λέγων,
 διὰ «Ὁ υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενοῦς μου κληρονομήσει με».
 Διὰ τοῦτο ἀνασιῆσαι αὐτοῦ βουλόμενος τὸ φρόνημα καὶ ἀκμά-

πεισε τὸν ἑαυτὸν σου, ὅτι θὰ ἔχῃς κληρονόμον αὐτὸν ποῦ πρόκειται νὰ γεννηθῆ ἀπὸ ἑσένα.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἡ ἐπαγγελία ἦτο ὑπερφυσικὴ καὶ ὑπερέβαινε τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, (διότι τοῦ ἐπροξένουν πολλὴν ζάλην τὰ φυσικὰ κωλύματα, ἡ γερωντική του ἡλικία δηλαδή, ἡ στείρωσις τῆς Σάρας καὶ ἡ νέκρωσις τῆς μητρως), αὐξάνει τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως, ὥστε ὁ δίκαιος, προσβλέπων πρὸς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, νὰ ἤμπορῆ νὰ λαμβάνῃ θάρρος. «Ὡδήγησεν αὐτὸν ἔξω», λέγει, «καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Κοίταξε πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησε τοὺς ἀστέρας, ἐὰν ἤμπορῆς νὰ τοὺς ἀπαριθμήσῃς. Καὶ προσέθεσε· τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου. Καὶ ἐπίστευσεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις αὐτῆ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ»¹².

Διατί ἐπεσήμανεν, ὅτι «τὸν ὠδήγησεν ἔξω»; Διότι, ἐπειδὴ εἶπε προηγουμένως, ὅτι ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν τὴν νύκτα καὶ ὠμίλησε πρὸς αὐτὸν καὶ θέλει νὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν τοὺς ἀναριθμήτους ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τοῦτο λέγει, «ὠδήγησεν αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν· Κοίταξε πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησε τοὺς ἀστέρας, ἐὰν ἤμπορέσῃς νὰ τοὺς ἀπαριθμήσῃς. Καὶ προσέθεσε· τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου». Μεγάλῃ εἶναι ἡ ἐπαγγελία καὶ πολὺ μέγαλο τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως. Ἐὰν ὅμως συνειδητοποιήσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου, τίποτε δὲν θὰ φανῆ εἰς ἡμᾶς μέγαλο. Διότι αὐτὸς ποῦ ἀπὸ τὸ χῶμα ἐδημιούργησε σῶμα καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν καὶ ἐδημιούργησεν ὅλα ὅσα βλέπομεν, αὐτὸς θὰ δυνηθῆ νὰ χαρίσῃ καὶ αὐτὰ ποῦ εἶναι ὑπερφυσικά.

Εἶδες γενναιοδωρίαν Κυρίου; Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Ἀποθνήσκω ἄτεκνος», καὶ ὡσὰν νὰ εὕρισκετο εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ τεκνοποιήσῃ, ἄφησε νὰ εἰπῆ αὐτοὺς τοὺς λόγους, ὅτι δηλαδὴ «Θὰ μὲ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου Μασέκ». Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶν νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἠθικόν του καὶ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος καὶ τὸν

ζοντα τὸν λογισμὸν ἐργάσασθαι, καὶ τοῦ δέους αὐτὸν ἀπαλά-
λάττει τοῦ ἐπικειμένον καὶ τῇ ὑποσχέσει ἀνορθοῖ αὐτοῦ τὴν
διάνοιαν, καὶ τῷ μεγέθει τῆς δωρεᾶς καὶ τῷ ὑποδείξει τῶν
5 ἁσιτέρων τὸ πλήθος καὶ ἐξίσης τούτων ἐπαγγεῖλαισθαι γε-
νήσεσθαι τοὺς ικτιομένους, εἰς χρησιᾶς ἤγαγεν αὐτὸν ἑλ-
πίδας. Ὅρῶν γὰρ τοῦ Δεσπότου τὴν ἐπαγγελίαν καὶ πάντα
ἀνθρώπινον λογισμὸν ἀποσεισάμενος καὶ οὔτε πρὸς ἑαυτὸν
ιδῶν, οὔτε πρὸς τὴν Σάραν πλείονα κωλύματα ἔχουσαν, ἀλλὰ
τὰ ἀνθρώπινα πάντα ὑπερβάς καὶ εἰδὼς ὅτι δυνατὸς ὁ Θεὸς
10 καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν δωρήσασθαι, ἐθάρρησε τοῖς εἰρημένοις
καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἐδέξατο, οὐδὲ ἐδίωξε πρὸς τὰ
ρηθέντα. Τοῦτο γὰρ ἀληθῶς πίστεως, ὅταν μὴ κατὰ ἀν-
θρώπινην ἀκολουθίαν γινομένης τῆς ἐπαγγελίας, ἡμεῖς θαρ-
ρῶμεν τῇ τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει. «Πίστις γὰρ ἐστίν», κα-
15 ὄως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος φησιν, «ἐλπίζομένων ὑπόστασις
πραγμάτων, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων»· καὶ πάλιν «Ὁ γὰρ
βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει;».

Ἐκεῖνο τοίνυν ἐστὶ πίστις, ὅταν ἐκείνοις πιστεύωμεν τοῖς
μὴ βλεπομένοις, πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ ἐπαγγελιαμένου τὴν
20 διάνοιαν τείναντες· ὃ δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος πεποίηκε, πολλὴν
καὶ γνησίαν πίστιν ἐπιδειξάμενος περὶ τὰ ἐπαγγελθέντα· διὸ
καὶ ἀνακηρύττεται ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς· ἐπήγαγε γὰρ εὐθέ-
ως, «Καὶ ἐπίστευσε» Ἄβραμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς
δικαιοσύνην». Εἶδες πῶς καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῶν ἐπαγγελ-
25 θέντων, ἐπ' αὐτῷ τῷ πιστεῦσαι ἀρχοῦσαν τὴν ἀμοιβὴν ἐδέξα-
το; Εἰς γὰρ δικαιοσύνην αὐτῷ ἐλογίσθη τὸ πιστεῦσαι τῇ
παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ καὶ μὴ λογισμοῖς ἀνθρώπινους
περιεργάσασθαι τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῷ εἰρημένα.

Παιδευόμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς παρὰ τοῦ
30 παιτριάρχου πιστεύειν τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰρημένοις καὶ

14. Ἐβρ. 11, 1.

15. Ρωμ. 8, 24.

ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν ὑπάρχοντα φόβον, καὶ τονώνει τὴν σκέψιν τοῦ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ μὲ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς καὶ μὲ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ πλήθους τῶν ἀσιέρων καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ εἶναι ἴσος μὲ αὐτοὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπογόνων του, τὸν ᾠδήγησεν εἰς ἀγαθὰς ἐλπίδας. Ἄφοῦ λοιπὸν ἤκουσε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου καὶ ἔδιωξε κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν χωρὶς νὰ βλέπῃ οὔτε τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τὴν Σάραν, ἣ ὁποία εἶχε περισσότερα κωλύματα, ἀλλ' ἀφοῦ ὑπερέβη ὅλας τὰς ἀνθρωπίνας δυσκολίας καί, γνωρίζων ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δυνατὸς νὰ χαρίσῃ καὶ τὰ ὑπερφυσικά, ἔλαβε θάρρος ἀπὸ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν καὶ δὲν εἶχε καμμίαν ἀμβολίαν οὔτε ἐδίστασε νὰ πιστεύσῃ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῆς πίστεως, νὰ παίρνωμεν δηλαδὴ θάρρος ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὑποσχέσεως, ἃν καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ ἀνθρώπινα δεδομένα. Καὶ ὅπως λέγει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος «Ἡ πίστις καθιστᾷ πραγματικὰ ἐκεῖνα πού ἐλπίζομεν καὶ βέβαια ἐκεῖνα πού δὲν βλέπομεν»¹⁴. Καὶ πάλιν· «Διατί νὰ ἐλπίζῃ κανεὶς εἰς αὐτὸ πού βλέπει;»¹⁵.

Ἐκεῖνο λοιπὸν εἶναι πίστις, ὅταν πιστεύωμεν δηλαδὴ εἰς ἐκεῖνα πού δὲν βλέπομεν, σκεπτόμενοι τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, πράγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος, ἀφοῦ ἐπέδειξε πολλὴν καὶ γνησίαν πίστιν πρὸς τὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνακηρύσσεται ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, διότι προσέθεσεν ἀμέσως, «Καὶ ἐπίστευσεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις αὐτὴ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ». Εἶδες ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑποσχέσεων, ἐδέχθη ἀρκετὴν ἀμοιβὴν καὶ μόνον ἕξ αἰτίας τῆς πίστεώς του; Διότι ἐλογίσθη δίκαιος μὲ τὸ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐξετάσῃ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν αὐτὰ πού εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός.

Ἄς διδασκώμεθα λοιπὸν ἀπὸ τὸν πατριάρχην καὶ ἡμεῖς, παρακαλῶ, νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτὰ πού λέγει ὁ Θεὸς καὶ

- ταῖς ὑποσχέσεσιν αὐτοῦ θαρρεῖν, καὶ μὴ τοῖς οἰκείοις λο-
 γισμοῖς κατακολουθεῖν καὶ πολλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπι-
 δεῖκνυσθαι. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ δικαίους ἀποκηῖναι δυνή-
 σεται καὶ ταχέως παρασκευάσει τῶν παρ' ἑαυτοῦ ἐπηγγελ-
 5 μένων ἐπιτυχεῖν. Ἀλλὰ τῷ μὲν Ἀβραάμ ἐπηγγείλατο ἐκ
 τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ὀλόκληρον πλῆθος γενήσεσθαι καὶ ὑπὲρ
 φύσιν καὶ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἦν,
 δι' ὃ καὶ ἡ πίστις ἡ περὶ αὐτὸν τὴν δικαιοσύνην αὐτῷ ἐκό-
 μισεν ἡμῖν δέ, ἐὰν νήφωμεν, πολλῶ μείζονα ὑπέσχετο, καὶ
 10 πολλῶ τῷ μείω τούτους ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ὑπερακοντί-
 σαι δυνάμεθα· μόνον ἐὰν πιστεύσωμεν τῇ τοῦ ὑποσχομένου
 δυνάμει, ἵνα καὶ τὴν ἐκ πίστεως δικαιοσύνην κομισώμεθα
 καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν. Τὰ γὰρ ἡμῖν
 μάλιστα ἐπαγγελθέντα, πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον νικᾷ καὶ
 15 πᾶσαν διάνοιαν ὑπερβαίνει· τοσοῦτο τῶν ὑποσχέσεων ἐστὶ
 τὸ μέγεθος. Οὐδὲ γὰρ τὰ ἐν τῷ παρόντι μόνον ὑπέσχετο
 καὶ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν
 ὄρωμένων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον καὶ τὴν
 τῶν σωμάτων φθοράν, ἐπειδὴν εἰς τέφραν καὶ κόνιν διαλυθῆ
 20 ἡμῶν τὰ σώματα, τότε ἀναστήσειν αὐτὰ ἐπηγγείλατο, καὶ ἐν
 μείζονι δόξῃ καταστήσειν. «Δεῖ γάρ», φησὶν ὁ Μακάριος
 Παῦλος, «τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ
 θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασία». Καὶ μετὰ τὴν τῶν
 σωμάτων ἀνάστασιν τῆς βασιλείας ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν δω-
 25 ρεῖσθαι ὑπέσχετο καὶ τὴν μετὰ τῶν ἀγίων διαγωγὴν καὶ
 τὴν ἐν διηρεκεῖ αἰῶνι ἀπόλαυσιν καὶ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα
 ἀγαθὰ, «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ
 καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Εἶδες πόση τῶν ὑποσχέσεων
 ἡ ὑπερβολή; εἶδες δωρεῶν μέγεθος;
- 30 β. Ταῦτα ἐννοοῦντες καὶ εἰδότες τὸ ἀφρευδὲς τοῦ ἐπαγ-
 γειλαμένου μετὰ προθυμίας πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας
 ἀποδύμεθα, ἵνα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι

16. Α' Κορ. 15, 53.

17. Α' Κορ. 2, 9.

νὰ ἐνθαρρυνώμεθα μὲ τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ νὰ μὴ ἀκολουθῶμεν τὰς ἰδικὰς μας σκέψεις, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς αὐτὸν πολλὴν εὐγνωμοσύνην. Διότι τοῦτο θὰ ἤμπορέσῃ νὰ μᾶς καταστήσῃ δικαίους καὶ θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἐπιτύχωμεν ταχέως τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ. Ἄλλὰ εἰς μὲν τὸν Ἄβραμ ὑπεσχέθη, ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του θὰ γεννηθῆ πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ἡ ὑπόσχεσις αὐτῆ ἦτο ὑπερφυσικὴ καὶ ὑπεράνω ἀνθρωπίνων δεδομένων, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πίστις του τοῦ ἐχάρισε τὸ ὄνομα δίκαιος. Ἄλλ' εἰς ἡμᾶς ὑπεσχέθη πολὺ μεγαλύτερα, ἐφ' ὅσον θὰ ἀγρυπνοῦμεν, καὶ ἠμποροῦμεν νὰ ὑπερβῶμεν κατὰ πολὺ τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς. ἄρκεϊ μόνον νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, ὥστε καὶ νὰ ἀποκομίσωμεν τὴν ἐκ τῆς πίστεως δικαιοσύνην καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ. Διότι αἱ δοθεῖσαι εἰς ἡμᾶς ὑποσχέσεις ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν καὶ κάθε ἀνθρωπίνην διάνοιαν· τόσον μεγάλο εἶναι τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων. Διότι δὲν ὑπεσχέθη μόνον τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ τὴν σύστασιν τῆς ἐδῶ ζωῆς καὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν πού βλέπομεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν φθορὰν τοῦ σώματος, ὅταν θὰ διαλυθοῦν τὰ σώματά μας εἰς τέφραν καὶ σκόνην, τότε ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ τὰ ἀναστήσῃ καὶ ὅτι θὰ τὰ καταστήσῃ περισσότερον ἔνδοξα. «Διότι πρέπει», λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «τὸ φθαρτὸν αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῆ ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῆ ἀθανασίαν»¹⁶. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν μετὰ τῶν ἀγίων διαβίωσιν καὶ τὴν εἰς τὸν διαρκῆ αἰῶνα ἀπόλαυσιν καὶ τὰ ἀνέκφραστα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, «Τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ ἀκοὴ δὲν ἤκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν ἐσκέφθη»¹⁷. Εἶδες πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων; εἶδες μέγεθος τῶν δωρεῶν;

6. Αὐτὰ σκεπτόμενοι καὶ γνωρίζοντες τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, ἃς ἐπιδιδώμεθα μὲ προθυμίαν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπο-

- δυνηθῶμεν, καὶ μὴ προτιμῶμεν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ
 τῶν ἰσοσούτων ἀγαθῶν τῆς ἀπολαύσεως τὰ πρόκαιρα, μηδὲ
 τοὺς πόνους τῆς ἀρετῆς λογιζώμεθα, ἀλλὰ τὰς ἀντιδόσεις
 ἐννοῶμεν μηδὲ τῶν χρημάτων τὴν δαπάνην ὄραν βουλόμε-
 5 θα, ἐπειδὴν δέη ταῦτα τοῖς πένησι δοῦναι, ἀλλὰ τὴν ἐν-
 τεῦθεν γινομένην πρόσοδον. Διὰ γὰρ τοῦτο τῷ σπόρῳ τὴν
 ἐλεημοσύνην παρείκασεν ἡ θεία Γραφή, ἵνα μετὰ χαρᾶς
 καὶ πολλῆς τῆς προθυμίας αὐτὴν ἐργαζώμεθα. Εἰ γὰρ οἱ
 τῆ γῆ τὰ σπέρματα προκατατιθέμενοι καὶ τὰ συνηγμένα καὶ
 10 ἔνδον ἀποκείμενα σκορπίζοντες μετὰ χαρᾶς τοῦτο διαπραί-
 τιοῦνται καὶ ταῖς χρῆσιαις ἐλπίσι τρεφόμενοι ἤδη τὰ δράγμα-
 τα καὶ τὴν ἄλλω πεπληρωμένην τοῖς λογιμοῖς ὑπογράφουσι,
 πολλῶ δὴ μᾶλλον τοὺς τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικὸν
 σπείρειν καταξιουμένους χαίρειν καὶ γεγηθῆναι προσήκει,
 15 διὲ ἐπὶ γῆς σπείροντες, ἐν οὐρανῷ θερίζειν μέλουσι, καὶ ἀρ-
 γύρια καταβάλλοντες, ἁμαρτημάτων συγχώρησιν δέχονται καὶ
 παρηγοίας ἀφορμὴν εὐρίσκουσι, προξενοῦντες ἑαυτοῖς διὰ
 τῶν ἐνταῦθα διδομένων τὴν διηνεκῆ ἀνάπασιν καὶ τὴν
 μετὰ τῶν ἀγίων διαγωγὴν.
- 20 *Κἄν σωφροσύνη ἠδόμεθα, μὴ τοῦτο σκοπῶμεν, διὲ πόνον
 ἔχει ἡ ἀρετὴ· μηδὲ διὲ ἡ παρθενία πολὺν ἔχει τὸν ἀγῶνα,
 ἀλλὰ τὴν διαδεξομένην ἡμᾶς λῆξιν ἐννοῶμεν καὶ ταύτην
 ἀεὶ λογιζόμενοι τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς χαλινώσωμεν τὴν
 λύτιαν, περιγινώμεθα τῶν τῆς σαρκὸς σκιρτημάτων καὶ τῆ
 25 τῶν ἀμοιβῶν ἀντιδόσει τὴν δυσχέρειαν τῶν πόνων ὑποτιμῶ-
 μεθα. Ἰκανὴ γὰρ ἡ τῶν χρῆσιῶν ἐλπίς καὶ κινδύνων πα-
 ρασκευάσαι καταιολμᾶν, μήτι γε δὴ τῆς ἀρετῆς τοὺς πόνους
 γενναίως ἐνεγκεῖν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσης, διὲ πρὸς βραχὺν
 ἀγωνιοῦσάμενος χρόνον καὶ τῆς παρθενίας τὴν λαμπάδα φαι-
 30 δρᾶν διατηρήσας, ἐκείνης ἀξιοθήσῃ τῆς μακαρίας διαγωγῆς*

λαύσωμεν καὶ τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ καὶ νὰ μὴ προτιμῶμεν τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὴν σωτηρίαν μας καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν τόσων ἀγαθῶν, οὔτε νὰ σκεπτόμεθα τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν. Οὔτε νὰ θέλωμεν νὰ προσέχωμεν τὴν δαπάνην τῶν χρημάτων, ὅταν χρειάζεται νὰ τὰ δώσωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ νὰ βλέπωμεν πρὸς τὴν ὑφέλειαν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν πρᾶξιν μας αὐτὴν. Διότι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ ἀγία Γραφή παρωμοίωσε τὴν ἐλεημοσύνην μὲ τὸν σπόρον, διὰ νὰ κάνωμεν δηλαδὴ αὐτὴν μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ πολλὴν προθυμίαν. Διότι, ἐὰν αὐτοὶ ποῦ ἐμπιστεύονται εἰς τὴν γῆν τὸν σπόρον καὶ σκορπίζουν, ὅσα ἔχουν ἀποθηκευμένα καὶ φυλαγμένα, ἐὰν τὸ κάνουν μὲ χαρὰν καὶ τρέφονται μὲ τὰς καλὰς ἐλπίδας καὶ βλέπουν μὲ τὴν φαντασίαν των, ὅτι τὸ ἄλῳνι εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἐσοδείαν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ χαίρωνται καὶ νὰ εὐφραίνωνται αὐτοὶ ποῦ κατέστησαν ἄξιοι νὰ σπείρουν τοῦτο τὸν πνευματικὸν σπόρον, διότι, ἐνῶ σπείρουν εἰς τὴν γῆν, πρόκειται νὰ θερίσουν εἰς τὸν οὐρανόν, καί, ἐνῶ καταβάλλουν ἀργύρια, λαμβάνουν συγχώρησιν ἁμαρτιῶν καὶ εὐρίσκουν ἀφορμὴν παρρησίας, ἀφοῦ μὲ τὰς ἐδῶ προσφορὰς προκαλοῦν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὴν διαρκῆ ἀνάπαυσιν καὶ τὴν μετὰ τῶν ἀγίων συναναστροφὴν.

Καὶ ἐὰν εὐχαριστοῦμεθα μὲ τὴν σωφροσύνην, νὰ μὴ ἐξετάζωμεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀρετὴ ἀπαιτεῖ κόπον, οὔτε ὅτι ἡ παρθενία χρειάζεται πολὺν ἀγῶνα, ἀλλὰ νὰ σκεπτόμεθα μόνον τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ἀναλογιζόμενοι αὐτὸ πάντοτε νὰ χαλιναγωγοῦμεν τὴν λύσσαν τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας, νὰ καταβάλλωμεν τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς καὶ νὰ λησμονοῦμεν τὴν δυσχέρειαν τῶν κόπων μὲ τὰς ἀμοιβὰς ποῦ θὰ λάβωμεν ὡς ἀνταπόδοσιν. Διότι ἡ ἐλπίς τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἰκανὴ καὶ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ ριπτόμεθα εἰς τοὺς κινδύνους καὶ νὰ ὑπομένωμεν μὲ γενναιότητα τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον ὅταν συνειδητοποιήσης, ὅτι, ἐπειδὴ ἠγωνίσθης δι' ὀλίγον χρόνον καὶ διετήρησες ἀνημμένην τὴν λαμπάδα, θὰ

καὶ τῷ νυμφίῳ συνεισελθεῖν δυνήσῃ, εἰ τὰς λαμπάδας ἔχοις ἀνημμένας καὶ ἄρκοῦν ἐχούσας ἔλαιον, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν, πῶς οὐχὶ μετὰ πάσης εὐκολίας ἅπαντα τὰ δυσχερῆ διαδραμεῖν δυνήσῃ, ἐννοῶν ἐκεῖνο
 5 τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Παύλου εἰρημένον «Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄφεται τὸν Κύριον»; Εἶδες πῶς τῇ ἁγιωσύνῃ τὴν εἰρήνην συνέζευξεν; Ἴνα γὰρ μάθωμεν, ὅτι οὐ μόνον ἀγγελίαν σώματος ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰρήνην, εὐκαίρως ἐμνημόνευσεν, ἐκατέρωθεν ἀ-
 10 σφαλίζεσθαι βουλόμενος ἕκαστον καὶ ἐν καταστάσει εἶναι τῶν λογισμῶν, ὥστε μηδεμίαν εἶναι ταραχὴν ἢ θόρυβον ἐν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ διάγειν καὶ μετὰ πάντων εἰρηνικῶς διακεῖσθαι καὶ ἡμέρους εἶναι καὶ πρόους καὶ ἐπεικειῖς, ὥστε πάντα τῆς ἀρετῆς τὰ χρώματα ἐπανθεῖν ἡ-
 15 μῶν τῷ προσώπῳ.

Οὕτω γὰρ λοιπὸν καὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος βίου ὑπερορᾶν δυνησόμεθα τὴν ἀληθῆ δόξαν προτιμῶντες καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν καὶ πάσης τῆς τοῦ παρόντος βίου εὐημερίας καταγελᾶν, ἵνα τῆς ἀλη-
 20 θοῦς καὶ θεβαίας εὐημερίας ἀπολαύσωμεν καὶ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν καταξιωθῶμεν. «Μακάριοι γάρ», φησί, «οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται». Καθορίσωμεν τοίνυν ἡμῶν τὸ συνειδὸς καὶ μετὰ ἀκριθείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, ἵνα τὴν παροῦσαν ζωὴν μετὰ πάσης ἀρετῆς ὀδεύσαν-
 25 τες, τῶν ἐνταῦθα πόνων τὰς ἀμοιβὰς λαβεῖν καταξιωθῶμεν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. Ἐβρ. 12, 14.

19. Ματθ. 5, 8.

ἀξιωθῆς νὰ ζήσης ἐκείνην τὴν μακαρίαν ζωὴν καὶ θὰ ἠμπορέσης νὰ εἰσέλθῃς μετὰ τοῦ νυμφίου, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχῃς ἀνημμένας τὰς λαμπάδας καὶ πλήρεις ἀπὸ ἔλαιον, δηλαδὴ νὰ εἶσαι πλήρης ἀπὸ καλὰς πράξεις, πῶς δὲν θὰ ἠμπορέσης νὰ ὑπερπηδήσῃς ὅλας τὰς δυσκόλους καταστάσεις μὲ πολλὴν εὐκολίαν, ἔχων ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος», «Ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνην μὲ ὄλους, καὶ τὸν ἁγιασμόν, διότι χωρὶς αὐτὸν κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ τὸν Κύριον»¹⁸; Εἶδες πῶς συνέδεσε τὸν ἁγιασμόν μὲ τὴν εἰρήνην; Διὰ νὰ μάθωμεν δηλαδὴ, ὅτι δὲν ἐπιζητεῖ μόνον τὴν ἀγνότητα τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰρήνην, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τὴν ἐμνημόνευσε, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὸν καθένα μας καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ νὰ ἔχωμεν ἄγρυπνον τὴν σκέψιν μας, ὥστε νὰ μὴ μᾶς διακατέχῃ καμμία ταραχὴ καὶ ἀνησυχία, ἀλλὰ νὰ ζῶμεν μὲ γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ νὰ συμπεριφερώμεθα πρὸς ὄλους μὲ εἰρηνικὴν διάθεσιν καὶ νὰ εἴμεθα πρᾶοι καὶ ἡμεροὶ καὶ ἐπιεικεῖς, ὥστε νὰ ἀνθίζουν εἰς τὸ πρόσωπόν μας ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἀρετῆς.

Ἔτσι λοιπὸν θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ τὴν δόξαν τοῦ παρόντος βίου νὰ περιφρονήσωμεν, μὲ τὸ νὰ προτιμῶμεν τὴν πραγματικὴν δόξαν καὶ νὰ φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ νὰ περιφρονῶμεν τὴν εὐημερίαν τοῦ παρόντος βίου, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν εὐημερίαν καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστόν. Διότι λέγει· «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὰν τὴν καρδίαν των, διότι αὐτοὶ θὰ ἴδουὶν τὸν Θεόν»¹⁹. Ἄς καθάρισωμεν λοιπὸν τὴν συνείδησίν μας καὶ ἃς κανονίζωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ζωὴν μας, ὥστε, ἀφοῦ περάσωμεν ὀλόκληρον τὴν ζωὴν μας ἐναρέτως, νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἐδῶ κόπων, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ

(Γέν. 15, 7 - 8)

«Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Ἀβραμ· ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομησοὶ αὐτήν. Εἶπε δὲ Δέσποτα Κύριε, κατὰ τί γνώσομαι, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν;».

1. Μεγάλη τῆς θείας Γραφῆς ἡ δύναμις καὶ πολὺς ὁ τοῖς ῥήμασιν ἐγκεκρυμμένος πλοῦτος τῶν νοημάτων. Δι' ὃ προσήκει μετὰ ἀκριθείας ἡμᾶς προσέχοντας πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἔρευναν, ἵνα δαριλῆ τὴν ὠφέλειαν ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παρήγγειλε λέγων, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς», ἵνα μὴ ἀπλῶς ψιλῆ προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει, ἀλλὰ τὸ βάθος ἀνιχνεύοντες τὸν ἀληθῆ τῆς Γραφῆς νοῦν καταλαβεῖν δυνηθῶμεν. Τοιοῦτον γὰρ τῆς Γραφῆς τὸ ἔθος· ἐν βραχείῳ ῥήμασιν ἔστι πολλάκις εὐρεῖν πολὺ πλῆθος νοημάτων. Θεῖα γάρ ἐστι τὰ διδάγματα καὶ οὐκ ἀνθρώπινα καὶ διὰ τοῦτο ἀπεναντίας τῇ σοφίᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ πᾶσαν αὐτὴν ἔστιν ἰδεῖν συγκειμένην. Καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. Ἐκεῖ μὲν γάρ, ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας λέγω, πᾶσα αὐτοῖς ἢ σπουδὴ περὶ τὴν τῶν λέξεων συνθήκην ἐπινερόνται· ἐνταῦθα δὲ τοῦναντίον ἅπαν. Οὐδεὶς τῇ Γραφῇ λόγος περὶ κάλλους ῥημάτων ἢ συνθήκης· ἔχει γὰρ οἰκοθεν τὴν θείαν χάριν ἐπανθοῦσαν καὶ τὸ κάλλος τὰ λεγόμενα. Κάκει μὲν μετὰ πολλὴν καὶ ἄφατον φλυασίαν τότε τῶν νοημάτων ἔστι περιδράξασθαι, ἐνταῦθα δέ, ὡς ἴσται, καὶ βρα-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ

(Γέν. 15, 7 - 8)

«Εἶπε δὲ ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω αὐτὴν τὴν χώραν, διὰ νὰ τὴν κληρονομήσης. Εἶπε δὲ ὁ Ἄβραμ· Δέσποτα Κύριε, ἀπὸ ποῦ θὰ καταλάβω, ὅτι θὰ κληρονομήσω αὐτήν;».

1. Μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ πολὺς εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν νοημάτων, ποὺ κρύπτεται εἰς τὰ λόγια αὐτῆς. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν ἐπισταμένως καὶ προσέχοντες πλήρως διὰ νὰ ἀποκομίσωμεν ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν μεγάλην ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς παρήγγειλε λέγων, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»¹, διὰ νὰ μὴ προσέχωμεν ἀπλῶς εἰς τὴν ἀπλῆ ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐρευνῶντες τὸ βάθος, νὰ ἠμποροῦμεν νὰ συλλάβωμεν τὸ πραγματικὸν νόημα τῆς Γραφῆς. Διότι ἔτσι συνηθίζει νὰ κάνῃ ἡ Γραφή. Εἶναι δυνατὸν δηλαδὴ εἰς ὀλίγας λέξεις νὰ εὕρωμεν μεγάλον πλοῦτον νοημάτων. Καθ' ὅσον τὰ διδάγματα αὐτῆς εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν, ὅτι εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν. Καὶ διατί συμβαίνει αὐτό, θὰ σοῦ εἰπῶ ἐγώ. Πράγματι ἐκεῖ μὲν, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν δηλαδὴ, ὅλη ἡ προσπάθεια ἀποβλέπει εἰς τὴν σύνθεσιν λέξεων, ἐδῶ ὅμως συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Εἰς τὴν Γραφὴν δὲν γίνεται κανεὶς λόγος διὰ ὠραίας φράσεις ἢ διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων, διότι τὰ λεγόμενα ἔχουν ἀπὸ μόνον τὴν θεῖαν χάριν, ἢ ὁποῖα ἀπαστράπτει, καθὼς καὶ τὸ κάλλος. Καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβωμεν

χεῖρα λέξεις πολλάκις ἤρκεσεν ἡμῖν πᾶσαν ὑψᾶναι τὴν διδασκαλίαν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ χθὲς προθέντες ὑμῖν τὰ ἀνεγνωσμένα καὶ τῶν προσιμίων ἀράμενοι, ἐπειδὴ πολλὸν εἴρουεν τῶν νοημάτων τὸν πλοῦτον, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προσελθεῖν ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι τὴν μνήμην ὑμῶν, καὶ λυμήνασθαι τοῖς ἤδη ρηθεῖσι. Διὸ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας ἔψασθαι βούλομαι καὶ συνάψαι τοῖς χθὲς εἰρημένοις καὶ τὰ μέλλοντα ρηθῆσεσθαι, ἵν' οὕτω πᾶσαν τοῦ ἀναγνωσματος ποιησάμενοι τὴν ἐξήγησιν, οὕτως ὑμᾶς ἐντεῦθεν ἀποπέμψωμεν.

Ἄλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, ἀκριβῶς τοῖς λεγομένοις. Εἰ γὰρ καὶ ὁ πόνος ἡμέτερος, ἀλλὰ τὸ κέρδος ὑμέτερον, μᾶλλον δὲ κοινόν. Τί δὲ λέγω ὁ πόνος ἡμέτερος; Οὐχί· ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτός ἐστιν ἡ δωρεά. Μετὰ προσοχῆς τοίνυν ὑποδεχόμεθα καὶ ἡμεῖς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρούμενα, ἵνα κερδάναντες τι εἰς τὴν κατὰ ψυχὴν σωτηρίαν, οὕτως ἐντεῦθεν ἀπίωμεν. Διὰ γὰρ τοῦτο καθ' ἑκάστην τὴν πνευματικὴν ταύτην παραίτημεν ὑμῖν ἰράπεζαν, ἵνα τῇ συνεχείᾳ τῆς παραινέσεως καὶ τῇ πολλῇ τῶν θείων Γραφῶν μελέτῃ πᾶσαν ἀποτειχίσωμεν τῷ πονηρῷ δαίμονι τὴν ἐπιβουλήν. Ὅτιαν γὰρ ἴδῃ πολλὴν ἡμᾶς περὶ τὰ πνευματικὰ τὴν σπουδὴν τιθεμένων, οὐ μόνον οὐκ ἐπιθήσεται, ἀλλ' οὐδὲ ἀντιβλέψαι τολμήσει, εἰδὼς ὅτι ἀνόνητα ἐπιχειρήσει καὶ κατὰ τῆς ἐαυτοῦ κεφαλῆς τὴν τόλμαν ἐπιδείξειται.

Φέρε οὖν τῶν χθὲς εἰρημένων τὴν ἀκολουθίαν ἀναλαμβάνοντες, τῶν λειπομένων τὴν ἐξήγησιν ποιησώμεθα. Τί δὲ ἦν ἡμῖν χθὲς τὸ λεγόμενον; Τὴν ἐπαγγελίαν τὴν πρὸς τὸν Ἄβραμ περιεγράφομεν, ἔνθα προσέειπεν αὐτῷ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων ἰδεῖν. «Ἀριθμήσον γάρ», φησί, «τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμηθῆσαι αὐτοῖς. Καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου», Εἶτα δεικνύ-

τὰ νοήματα μετὰ ἀπὸ πολλήν καὶ ἀπερίγραφτον πολυλογίαν, ἐνῶ ἐδῶ, ὅπως γνωρίζετε, καὶ μία μικρὰ λέξις εἶναι ἀρκετὴ νὰ πλέξη ὀλόκληρον τὴν διδασκαλίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ χθὲς ἀφοῦ σὰς παρουσίασα αὐτὰ πού ἀνέγνωσα καὶ ἐξητάσαμεν ὀλίγον τὴν ἀρχὴν των, ἐπειδὴ εὔρομεν πολὺν πλοῦτον νοημάτων, δὲν ἤμπορέσαμεν νὰ συνεχίσωμεν περαιτέρω, διὰ νὰ μὴ κουρασθῆ ἡ μνήμη σας ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ ξεχασθοῦν καὶ αὐτά, πού ἤδη ἐλέχθησαν. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ συνεχίσωμεν τὰ ἴδια καὶ νὰ συνδέσωμεν αὐτά, πού εἶπομεν χθὲς μὲ αὐτὰ πού πρόκειται νὰ εἰποῦμεν, ὥστε νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ ἐξηγήσωμεν ὀλόκληρον τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἄλλ' ἀκούετε, παρακαλῶ, μὲ προσοχὴν αὐτὰ πού λέγομεν, διότι, ἐὰν ὁ κόπος εἶναι ἰδικός μου, τὸ κέρδος εἶναι ἰδικόν σας, ἢ μᾶλλον κοινόν. Ἄλλὰ διατί λέγω, ὅτι ὁ κόπος εἶναι ἰδικός μου; Ὅχι, ἀλλ' εἶναι ἡ δωρεὰ τῆς θείας χάριτος. Ἄς δεχόμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς μὲ προσοχὴν τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ κερδίσωμεν κάτι διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς παραθέτομεν καθημερινῶς εἰς σὰς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, διὰ νὰ ἀποκρούσωμεν δηλαδὴ κάθε ἐπιβουλήν τοῦ πονηροῦ δαίμονος μὲ τὰς συνεχεῖς συμβουλὰς καὶ μὲ τὴν ἐπισταμένην μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν. Διότι, ὅταν ἰδῆ, ὅτι φροντίζομεν πολὺ διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, ὅχι μόνον δὲν μᾶς ἐπιτίθεται, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ μᾶς πειράζῃ δὲν θὰ τολμήσῃ, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι θὰ ἐπιχειρήσῃ ἀνώφελα πράγματα καὶ ὅτι ἡ τόλμη του θὰ στραφῆ ἐναντίον τῆς ἰδίας τῆς κεφαλῆς του.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐνθυμηθῶμεν αὐτὰ πού εἶπομεν χθὲς καὶ ἄς ἐξηγήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα. Τί δὲ εἶπομεν χθὲς; Περιεγράψαμεν τὴν πρὸς τὸν Ἄβραμ ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, πού διέτασεν αὐτὸν νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ἰδῆ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων. «Ἀρίθμησε», λέγει, «τοὺς ἀστέρας, ἐὰν θὰ ἠμπορέσης νὰ τοὺς ἀπαριθμήσης. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός.

- ουσα ἡμῖν ἢ θεία Γραφή τῆς γνώμης τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον καὶ ὅτι πρὸς τὸν ἐπαγγειλάμενον ὄρων καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου ἐννοῶν, ἐπίστευσε τοῖς εἰρημένοις, φησί· «Καὶ ἐπίστευσεν Ἐβραὺν τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Μέχρι τούτου χθὲς εἰπόντες, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προελθεῖν, δι' ὃ ἀναγκαῖον τὰ ἐξῆς ἐπαγαγεῖν. Τί γάρ φησιν; «Ἐἶπε δὲ Κύριος πρὸς Ἐβραὺν ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ τῆς χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομησάτω αὐτήν».
- 10 Ὅρα Θεοῦ συγκαιτάθασιν, πῶς αὐτοῦ βούλεται τὴν πίστιν βεβαιῶσαι καὶ πεῖσαι πολλὴν ἔχειν τὴν πληροφορίαν περὶ τῶν ἐπηγγελμένων, μονοουχὶ λέγων· μνήσθητι ὅτι ἐγὼ σε οἴκοθεν ἀνέστησα. Ἴδου τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθέντα κατὰ τὸν πατριάρχην σύμφωνα δεικνύνται τοῖς παρὰ τοῦ μακα-
- 15 ρίου Στεφάνου εἰρημένοις, ὅτι καὶ οἴκοθεν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Χαλδαίας τοῦ Δεσπότου τὸ πρόσταγμα αὐτὸν ἀνασιῆναι παρεσκεύασε. Καὶ τῇ τούτου γνώμῃ ἐπόμενος ὁ πατήρ, καθάπερ καὶ φθάσαντες εἶπομεν, εἰ καὶ ἄπιστος ἦν, ἀλλ' οὖν μεγάλην ὑπόθεσιν δεσμοῦ τὸ φίλιον ἔχων τὸ περὶ αὐτόν,
- 20 ἠκολούθει καὶ ἐξῆει. Ὑπομιμνήσκει τοίνυν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅσην ἐκ προοιμίῶν ἐποίησατο περὶ αὐτὸν τὴν πρόνοιαν, δηλῶν αὐτῷ, ὅτι μεγάλα τινὰ περὶ αὐτοῦ βουλευόμενος καὶ ταύτας θέλων τὰς ὑποσχέσεις πρὸς αὐτὸν ποιήσασθαι καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, ἰσοαύτην ὁδὸν διανύσαι ἐ-
- 25 ποίησεν. «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομησάτω αὐτήν». Μὴ γὰρ ἀπλῶς σε ἐκεῖθεν ἀνέστησα; μὴ γὰρ εἰκῆ καὶ μάτην ἐντεῦθεν σε ἤγαγον; Διὰ τοῦτό σε καταλαβεῖν τὴν Παλαιστίην ἐβουλόμην καὶ ἀφεῖναι τὴν πατρῶαν οἰκίαν καὶ ἐλ-

2. Γεν. 15, 5.

3. Γεν. 15, 6.

4. Γεν. 15, 7.

Τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου»². Ἐπειτα ἡ ἀγία Γραφή ἐπιθυμοῦσα νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὴν φιλόθεον στέψιν τοῦ πατριάρχου καὶ ὅτι προσβλέπων πρὸς τὸν δίδοντα τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἀντιλαμβανόμενος τὴν δύναμίν του ἐπίστευσεν εἰς ὅσα τοῦ εἶπεν, λέγει· «Καὶ ἐπίστευσεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις του αὐτὴ ἔθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ»³. Μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον φθάσαντες χθὲς δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ συνεχίσωμεν περισσότερο καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐπόμενα. Τί λέγει λοιπὸν; «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Ἄβραμ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω αὐτὴν καὶ νὰ τὴν κληρονομήσῃς»⁴.

Πρόσεχε τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ θέλει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πίστιν τοῦ δικαίου καὶ νὰ τὸν πείσῃ, ὥστε νὰ εἶναι πλήρως ἐνημερωμένος διὰ τὰς ὑποσχέσεις, ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ δηλαδὴ· νὰ ἐνθυμῆσαι, ὅτι ἐγὼ σὲ μετεκίνησα ἀπὸ τὴν πατρίδα σου. Ἴδου αὐτά, πού εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν πατριάρχην, ἀποδεικνύονται σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ μακάριος Στέφανος, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν Χαλδαίαν χώραν ἔκανε αὐτὸν ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου νὰ μεταναστεύσῃ. Καὶ ἀκολουθῶν τὴν ἀπόφασίν του ὁ πατὴρ του, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπομεν, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, ὅμως, ἐπειδὴ τὴν ἠγάπα πολὺ καὶ ὑπῆρχε μεγάλος δεσμὸς μεταξύ των, διὰ τοῦτο ἐξῆλθε καὶ τὸν ἠκολούθησεν. Ὑπενθυμίζει λοιπὸν αὐτὸν πρὸς τὸ παρὸν πόσον ἐφρόντισε δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀποκαλύπτων, ὅτι, ἐπειδὴ εἶχε μεγάλα σχέδια δι' αὐτὸν καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ αὐτὰς τὰς ὑποσχέσεις καὶ νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ, δι' αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ διανύσῃ τόσῃν ὁδόν. «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού σὲ ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω αὐτὴν τὴν γῆν, διὰ νὰ τὴν κληρονομήσῃς». Μήπως λοιπὸν σὲ μετεκίνησα ἀπὸ ἐκεῖ χωρὶς λόγον; Μήπως τυχαίως καὶ ματαίως σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο ἤθελον νὰ καταλάβῃς τὴν Παλαι-

θεῖν εἰς τὴν γῆν ταύτην, ἵνα κληρονομήσῃς αὐτήν. Λογιζόμενος τοίνυν ὄσης ἀπήλαυσας παρ' ἐμοῦ προνοίας, ἐξ οὗτου τὴν Χαλδαίαν κατέλιπες μέχρι τοῦ παρόντος καὶ ὅπως περιφανῆς γέγονας καθ' ἐκάστην λαμπρότερος δεικνύμενος ἐκ
 5 τῆς ἐμῆς συμμαχίας καὶ τῆς περὶ σὲ κηδεμονίας, θάρσῃσιν καὶ τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις. Εἶδες φιλανθρωπίας ὑπερβολήν; εἶδες συγκαιαθάσεως μέγεθος; πῶς αὐτοῦ σιγηρίζαι βούλειαι τὴν ψυχὴν καὶ θεβαιότεραν αὐτοῦ τὴν πίστιν ἐργάσασθαι, ἵνα μὴ ἔχη λοιπὸν ὄραν πρὸς τὰ τῆς φύσεως κω-
 10 λύματα, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἐννοῶν τοῦ ἐπαγγελιαμένου, ὡς ἤδη τῶν ὑποσχέσεων εἰς ἔργον ἐκβεθηκνιωῖν, οὕτω θαρρεῖν ἔχη;

2. Ἄλλ' ὄρα πάλιν τὸν παιριάρχην, ἐπειδὴ παρορησίῳ ἔλαβεν ἐκ τῶν εἰρημένων, πῶς πλείονα πληροφορίαν ἐπι-
 15 ζητεῖ. Φησὶ γάρ, Δέσποια Κύριε, κατὰ τί γινώσσομαι τοῦτο, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν;». Εἰ καὶ προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή ἐμαρτύρησεν αὐτῷ, ὅτι ἐπίστευσε τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθεῖσι, δι' ὃ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Χαλ-
 20 δαίας, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομήσαι αὐτήν, φησὶ τοῖς μὲν παρὰ σοῦ λεγομένοις οὐχ οἶόν τέ με διαπιστοῆσαι, ἀλλ' ὅμως ἐβουλόμην καὶ τὸν τρόπον μαθεῖν, πῶς αὐτήν μέλλω κληρονομεῖν. Ὅρω γάρ καὶ ἐμμαντὸν λοιπὸν πρὸς γῆρας ἐληλακότα καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ὡς ἀλή-
 25 τὴν ἐπιταῖθα περιόντια καὶ οὐ δύναμαι ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ καταλαβεῖν τὸ ἐσόμενον, εἰ καὶ ὅτι προλαθὼν, φησὶν, ἐπίστευσα τοῖς εἰρημένοις, ἅτε δὴ ὡς παρὰ σοῦ λεχθεῖσι τοῦ δυναμένου καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν καὶ πάντα ποιῶντος καὶ μετασκευάζοντος. Οὐ τοίνυν ἀπιστιῶν
 30 τοῦτο ἐρωτῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν τῆς κληρονομίας ὑπέμνησας, ἠθέλον καὶ παχύτερόν τι σημεῖον καὶ ἐναργὲς δέξασθαι, τὸ

στίνην καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν πατρικὴν οἰκίαν καὶ νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν χώραν αὐτὴν, διὰ νὰ κληρονομήσῃς αὐτήν. Σκεπτόμενος λοιπὸν πόσον ἐφρόντισα διὰ σὲ ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατέλειψες τὴν Χαλδαίαν μέχρις σήμερον καὶ πόσον ἔνδοξος ἔγινες μὲ τὸ νὰ ἀποδεικνύεσαι καθημερινῶς καὶ περισσότερο περιφανῆς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μου συμπαράστασιν καὶ ἀπὸ τὴν διὰ σὲ φροντίδα μου, λάβε θάρρος καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σοῦ λέγω. Εἶδες μέγεθος φιλανθρωπίας; εἶδες ὑπερβολικὴν συγκατάβασιν; πῶς θέλει νὰ στηρίξῃ τὴν ψυχὴν του καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν πίστιν του περισσότερο σταθεράν, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀπασχολοῦν τὰ φυσικὰ ἐμπόδια, ἀλλ' ἀφοῦ συνειδητοποιήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, νὰ ἔχη θάρρος, ὡσὰν νὰ ἔχουν πραγματοποιηθῆ ἤδη αἱ ὑποσχέσεις;

2. Ἄλλὰ πρόσεχε πάλιν τὸν πατριάρχην, ἐπειδὴ ἔλαβε θάρρος ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, πῶς ζητεῖ περισσότερο πληροφορίας. Διότι λέγει, «Δέσποτα Κύριε, ἀπὸ ποῦ θὰ γνωρίζω, ὅτι θὰ κληρονομήσω αὐτήν;». Ἐὰν καὶ ἡ Γραφὴ ἐφάνερωσεν ἐκ τῶν προτέρων δι' αὐτόν, ὅτι ἐπίστευσεν εἰς αὐτά, ποὺ τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πίστις του αὐτὴ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ, ὅμως ὅταν τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι, «Διὰ τοῦτο σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν κληρονομήσῃς», λέγει. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ πιστεύσω, εἰς ὅσα μοῦ λέγεις, ἀλλὰ θὰ ἤθελα νὰ μάθω καὶ τὸν τρόπον, πῶς δηλαδὴ πρόκειται νὰ τὴν κληρονομήσω. Διότι βλέπω, ὅτι ἔχω φθάσει εἰς προχωρημένον γῆρας καὶ ἔφθασα μέχρις ἐδῶ περιφερόμενος ὡς ἀλήτης καὶ δὲν ἠμπορῶ μὲ ἀνθρωπίνην λογικὴν νὰ καταλάβω αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ, ἂν καί, λέγει, ἐκ τῶν προτέρων ἐπίστευσα εἰς ὅσα μοῦ εἶπες, ἐπειδὴ ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐσένα, ποὺ ἠμπορεῖς νὰ δημιουργήσῃς ζωὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ δημιουργεῖς καὶ μεταπλάττεις τὰ πάντα. Δὲν ἐρωτῶ λοιπὸν ἐπειδὴ δὲν πιστεύω, ἀλλὰ ἐπειδὴ μοῦ ὑπενθύμισες πάλιν τὴν κληρονομίαν, ἤθελον νὰ ἔχω κά-

δυνάμενόν μου τῶν λογισμῶν τὴν ἀσθένειαν ἐπιρροῶσαι. Τί οὖν ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης; Συγκαταβαίνων τῷ οἰκίῳ θεράποντι καὶ βουλόμενος αὐτοῦ νευρῶσαι τὴν ψυχὴν, ἐπειδὴ εἶδεν ὁμολογοῦντα τὴν οἰκειάν ἀσθένειαν καὶ πιστεύοντα
5 μὲν τῇ ὑποσχέσει, βουλόμενον δὲ πληροφορίαν τινὰ δέξασθαι, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Λάβε μοι δάμαλιν τριειτίζουσαν καὶ αἶγα τριειτίζουσαν καὶ κριὸν καὶ τρυγῶνα καὶ περισιεράν».

Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ποιεῖται πρὸς αὐτὸν τὰς συνθήκας. Κατάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τινὶ ὑπο-
10 σχώμεθα, βουλόμενοι πείσαι τὸν τὴν ὑπόσχεσιν δεχόμενον, ὥστε μὴ ἀμφισβάλειν περὶ τῶν ἐπαγγελθέντων, σημείον τι παρέχομεν καὶ ἐνέχυρον, ἵνα πρὸς ἐκεῖνο ὁρῶν εἰδέναι ἔχη, ὡς πάντως εἰς ἔργον ἐκδήσεται τὰ ἐπηγγελμένα, οὕτω καὶ ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, ἐπειδὴ εἶπε, «Κατὰ τί γνώσο-
15 μαί»; φησὶ ἰδοὺ καὶ τοῦτό σοι παρέχω· «Λάβε μοι δάμαλιν τριειτίζουσαν, καὶ αἶγα τριειτίζουσαν, καὶ κριὸν, καὶ τρυγῶνα, καὶ περισιεράν». Θέα μοι εἰς πόσῃν παχύτητα κατελθεῖν καταδέχεται ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης διὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ παιριάρχου. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν οὕτως ἦν αὐτοῖς ἔθος
20 συνθήκας ποιεῖσθαι καὶ διὰ τούτων αὐτὰς βεβαιοῦν, ταύτην καὶ αὐτὸς ἔρχεται τὴν ὁδόν. Καὶ ἔλαβε, φησὶ, καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα. Παρατηρητέον πῶς οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ καὶ τὸν χρόνον ἐπεσημήνατο. Τριειτίζοντα γὰρ λαβεῖν προσέταξε, τοῦτ' ἔστι, τέλεια, ἀπηρτισμένα. Καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα καὶ ἔθη-
25 κεν αὐτὰ ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις· τὰ δὴ ὄρνεα οὐ διεῖλε. Καὶ καθεζόμενος ἐπειήρει, ὥστε μὴ λυμήρασθαι τοῖς διχοτομήμασι τὰ ἐπιπλάμενα ὄρνεα, καὶ διὰ πάσης ἡμέρας τοῦτο ποιῶν διετέλει.

«Κατέβη δὲ ἕτερα ὄρνεα ἐπὶ τὰ σώματα τὰ διχοτομηθέντα
30 καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς Ἄβραμ. Περὶ δὲ ἡλίου δυσμὰς

5. Γεν. 15, 9.

6. Γεν. 15, 10.

7. Γεν. 15, 10.

ποιο σημεῖον περισσότερο πειστικὸν καὶ ἀποδεικτικὸν ποῦ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἠθικόν μου. Τί εἶπε λοιπὸν ὁ ἀγαθὸς Κύριος; Συμπεριφέρεται συγκαταβατικῶς πρὸς τὸν δοῦλον του καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ φρόνημά του, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ὁμιλοεῖ τὴν ἀδυναμίαν του καὶ ὅτι πιστεύει εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ θέλει νὰ ἔχῃ κάποιαν πληροφορίαν, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· «Λάβε δάμαλιν τριῶν ἐτῶν, αἶγα τριῶν ἐτῶν καὶ κριὸν καὶ τρυγόνα καὶ περιστερὰν»⁵.

Πρόσεχε πῶς συνθηκολογεῖ μὲ αὐτόν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. "Ὅπως δηλαδὴ συμβαίνει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ὑποσχώμεθα εἰς κάποιον καὶ θέλωμεν νὰ τὸν πείσωμεν νὰ δεχθῇ τὴν ὑπόσχεσιν, διὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλῃ δι' αὐτὰ ποῦ ὑπεσχέθημεν, τοῦ δίδομεν κάποιαν ἀπόδειξιν καὶ ἐνέχυρον, ὥστε ἔχων ἐκεῖνο νὰ ἠμπορῇ νὰ εἶναι σίγουρος ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, ἐπειδὴ εἶπε, «Πῶς θὰ τὸ γνωρίζω;», λέγει ἰδοὺ σοῦ δίδω καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον· «Λάβε δάμαλιν τριῶν ἐτῶν καὶ αἶγα τριῶν ἐτῶν καὶ κριὸν καὶ τρυγόνα καὶ περιστερὰν». Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πόσον παχυλὰ πράγματα καταδέχεται νὰ χρησιμοποίησῃ ὁ ἀγαθὸς Κύριος, διὰ νὰ δώσῃ ἀποδείξεις εἰς τὸν πατριάρχην. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνήθιζον ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἀκόμη χρόνους νὰ συνάπτουν ἔτσι τὰς συμφωνίας καὶ μὲ αὐτὰ νὰ τὰς δίδουν ἐπίσημον χαρακτῆρα, χρησιμοποιοεῖ καὶ αὐτὸς τὸν ἴδιον τρόπον. «Καὶ ἔλαβεν ὁ Ἄβραμ αὐτὰ», λέγει, «καὶ τὰ ἔκοψε τὸ κάθε ἓνα εἰς δύο μέρη»⁶. Πρέπει νὰ προσέξωμεν, ὅτι δὲν ἐπεσήμανε τυχαίως οὔτε ματαίως τὴν ἡλικίαν τῶν ζώων. Διότι διέταξε νὰ πάρῃ ζῶα τριῶν ἐτῶν, δηλαδὴ ζῶα τέλεια καὶ ἀνεπτυγμένα. «Καὶ ἔκοψεν αὐτὰ τὸ καθένα εἰς δύο τεμάχια καὶ ἔθεσεν αὐτὰ ἀντιμέτωπα μεταξύ των. Τὰ πτηνὰ δὲν τὰ ἔκοψεν εἰς δύο»⁷. Καὶ ἐκάθισε καὶ τὰ ἐφύλασσε, διὰ νὰ μὴ τὰ κατασπαράξουν τὰ πετῶντα ὄρνεα τὰ τεμάχια, καὶ ὄλην τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ἔκαμνεν.

«Εἰς τὰ τεμάχια τῶν ζώων αὐτῶν ἐπετέθησαν ἀρπακτι-

ἔκστασις ἐπέπεσε ἐν τῷ Ἀβραμ καὶ ἰδοὺ φόβος μέγας καὶ σκοτεινὸς ἐπιπίπτει αὐτῷ». Τίνος ἔνεκεν περὶ ἡλίου δυομάς, ὅτι λοιπὸν πρὸς ἐσπέραν ἢ ἡμέρα; Διὰ πάντων προσεκτικώ-
 5 καὶ φόβος μέγας καὶ σκοτεινὸς ἐπιπίπτει αὐτῷ, ἵνα διὰ τῶν γινομένων εἰς αἰσθησὶν ἔλθῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ὀπισθοστάσεως οὕτω γὰρ ἐκάστοτε ἐν τῷ Θεῷ ποιεῖν ἔθος. Καὶ γὰρ ἠνίκα μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Μωϋσῆ ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει ἔμελλε διδόναι τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολάς, «Σκότιος», φησί, «καὶ θύελλα ἦν, καὶ
 10 τὸ ὄρος καπνίζον». Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφή φησὶν, «Ὁ ἀπίστος τῶν ῥεῶν καὶ καπνίζονται». Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἀσωμάτων τι ἰδεῖν οὐχ οἶόν τε διὰ τῶν αἰσθητῶν τούτων ὀφθαλμῶν, τὴν οἰκείαν ἡμῖν ἐνέργειαν σημαίνει βούλεται.

Ἐπειδὴ τοίνυν κατεπλάγη ὁ δίκαιος ἐκεῖνος καὶ κατέ-
 15 σσειεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ φόβος καὶ ἡ γεγενημένη ἔκστασις, ἐρρέθη, φησί, πρὸς αὐτὸν εἶπες, φησί, κατὰ τί γινώσκουμαι; καὶ σημεῖον ἐβουλήθη λαβεῖν, πῶς μέλλεις κληρονομεῖν τὴν γῆν. Ἰδοὺ δίδωμί σοι σημεῖον πολλῆς γὰρ δεῖ σε τῆς πίστεως, ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ ἐξ ἀπεγνωσμένων δύναμαι
 20 τὰ πράγματα εἰς χρηστὰς ἐλπίδας ἀγαγεῖν. «Καὶ ἐρρέθη πρὸς Ἀβραμ γινώσκων γνῶση, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ οὐκ ἰδίᾳ καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς καὶ κακώκουσι καὶ ταπεινώσουσιν ἕτη τετρακόσια. Τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύουσι, κρινῶ ἐγώ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ἔθνη
 25 μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς». Μεγάλα τὰ εἰρημένα καὶ ψυχῆς νεανικῆς δεόμενα καὶ ὑπεραναβαινούσης καὶ ἀφεισίσης κἀνω πάντα τὰ ἀνθρώπινα. Εἰ μὴ γὰρ γενναίαν τινὰ καὶ ἀνδρείαν καὶ φιλόσοφον εἶχε ψυχὴν ὁ πατριάρχης, ταῦτα καὶ θορυ-

8. Γεν. 15, 11-12.

9. Ἐξ. 19, 18.

10. Ψαλμ. 103, 32.

11. Γεν. 15, 13-16.

κα πτηνά. Ὁ Ἄβραμ ἐκάθητο πλησίον αὐτῶν, πρὸς φύλαξιν. Κατὰ τὴν δύσιν δὲ τοῦ ἡλίου ὁ Ἄβραμ ἔπασεν εἰς ἔκστασιν, μέγας δὲ καὶ σκοτεινὸς φόβος τὸν κατέλαβε⁸. Διατί κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὅταν πλεον ἔρχεται ἡ νύκτα; Μὲ τὸ κάθε τι θέλει νὰ τὸν κάνη προσεκτικώτερον καὶ δι' αὐτὸ πίπτει εἰς ἔκστασιν καὶ τὸν κυριεύει μέγας καὶ σκοτεινὸς φόβος, ὥστε μὲ αὐτὰ πού συνέβαινον νὰ καταλάβῃ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Θεοῦ, διότι κάθε φοράν ἔτσι συνηθίζει νὰ κάνῃ ὁ Θεός. Καθ' ὅσον καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ εἰς τὸν Μωσοῦν τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολάς εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, «Σκότος», λέγει, «ἐπεκράτει καὶ καταιγίδα καὶ τὸ ὄρος ἐκάπνιζεν»⁹. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφή λέγει, «Αὐτὸς πού ἐγγίζει τὰ ὄρη καὶ καπνίζουν»¹⁰. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν τίποτε ἀπὸ τὰ αὔλα μὲ τοὺς αἰσθητοὺς αὐτοὺς ὀφθαλμοὺς, θέλει νὰ μᾶς γνωρίσῃ τὴν θείαν του δύναμιν μὲ αὐτά.

Ὅταν δηλαδὴ ὁ δίκαιος ἐξεπλάγη καὶ ἐτάραξε τὸν λογισμὸν τοῦ ὀ φόβος καὶ ἡ ἔκστασις πού συνέβη, τότε, λέγει, ἐλέχθη πρὸς αὐτόν· Εἶπες, λέγει, ἀπὸ ποῦ θὰ τὸ καταλάβω; καὶ ἐζήτησες νὰ λάβῃς ἀπόδειξιν, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ πρόκειται νὰ κληρονομήσῃς αὐτὴν τὴν χώραν. Ἴδου σοῦ δίδω ἀπόδειξιν, διότι σοῦ χρειάζεται μεγάλη πίστις, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ἤμπορῶ νὰ ὀδηγήσω τὰ πράγματα εἰς αἴσιον πέρας καὶ ὅταν ἀκόμη εὐρίσκονται εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν. «Καὶ ἐλέχθη πρὸς τὸν Ἄβραμ. Πρέπει νὰ μάθῃς καλῶς, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν παροικοῦντες εἰς ξένην χώραν καὶ θὰ τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ θὰ τοὺς κακοποιήσουν καὶ θὰ τοὺς ἐξευτελίζουν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Τὸ ἔθνος δέ, τὸ ὀποῖον θὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, θὰ τὸ κρίνω ἐγώ, ἀλλὰ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν θὰ ἔλθουν ἐδῶ εἰς τὴν Χαναὰν μὲ πολλὰ πλοῦτη»¹¹. Πολὺ δυσάρεστα ἦσαν αὐτὰ πού τοῦ εἶπε καὶ ἐχρειάζοντο νεανικὴν ψυχὴν, ἡ ὀποία ὑπερίπταται καὶ ἐγκαταλείπει κάτω ὄλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Διότι ἐὰν ὀ πατριάρχης δὲν εἶχε γενναίαν καὶ ἀνδρείαν καὶ εὐσεβῆ ψυ-

βῆσαι αὐτὸν ἱκανὰ ἦν. «Γινώσκων γάρ», φησί, «γνώση, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ οὐκ ἰδία καὶ δουλώσουσι καὶ κακώσουσι καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς ἕτη τετρακόσια. Τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγὼ μετὰ 5 δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς».

3. Μὴ θανατώσης, φησί, πρὸς ἐαυτὸν ὄρων καὶ τὸ γῆρας τὸ σὸν καὶ τὴν τῆς Σάρκας στείρωσιν καὶ τὴν τῆς μήτρας νέκρωσιν καὶ νομίσῃς με μέγα τι εἰρηκέναι, ὅτι εἶπον «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Οὐ μόνον γὰρ τοῦτο 10 σοι προλέγω, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ σπέρμα σου εἰς ἀλλοτριαν γῆν ἀπενεχθήσεται. Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰς Αἴγυπτον, οὐδὲ ὠνόμασε τῆς γῆς τὴν προσηγορίαν, ἀλλὰ φησιν, «Ἐν γῆ οὐκ ἰδία» καὶ δουλείαν ὑπομενοῦσι καὶ ταλαιπωρίαν καὶ ὀδυρήσονται οὐ πρὸς βραχὺν χρόνον, οὐδὲ πρὸς ὀλίγων ἐτῶν 15 ἀριθμὸν, ἀλλὰ μέχρι τετρακοσίων ἐτῶν. Τὴν μέντοι ἐκδικίαν αὐτῶν ἐγὼ ποιήσομαι καὶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τὸ καταδουλωσόμενον ἐγὼ κρινῶ καὶ οὕτως αὐτοὺς μετὰ πολλῆς ἀποσκευῆς ἐπαρελθεῖν ἐνιαῦθα ποιήσω ὁμοῦ καὶ προλέγων αὐτῷ τὰ μετὰ ταῦτα ἐσόμενα μετὰ ἀκριβείας καὶ τὴν δουλείαν δηλῶν 20 καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον καὶ τὴν ἀγανάκησιν, ἣν δι' αὐτοὺς μέλλουσι πειρᾶσθαι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τὴν μετὰ περιφανείας αὐτῶν ἐπάνοδον. Καὶ δείκνυσιν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἐπ' αὐτῷ μόνον τὰ ὑπὲρ φύσιν ἔσται καὶ μετὰ ἰσοαῦτα κωλύματα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα εἰς πέρας ἀχθήσεται, ἀλλὰ 25 καὶ ἐπὶ πατιὸς τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τοῦτο συμβήσεται.

Ταῦτα δέ, φησίν, ἤδη σοι εἶπον, ἵνα πρὶν ἢ τὸν θίον καταλύσης, εἰδέναί ἔχῃς τὰ καὶ τοὺς σοὺς ἐκγόρους διαδεξόμενα. «Σὺ δέ», φησίν, «ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου τραφεῖς ἐγγήρα καλῶ». Οὐκ εἶπεν, ἀποθανῆ, ἀλλ', «Α-

χήν, θὰ ἦσαν ἀρκετὰ αὐτὰ νὰ τὸν θορυβήσουν. Διότι, λέγει, «πρέπει νὰ μάθης, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν παροικούντες εἰς ξένην χώραν καὶ θὰ τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ θὰ τοὺς κακοποιήσουν καὶ θὰ τοὺς ἐξευτελίζουν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Τὸ ἔθνος δέ, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, θὰ τὸ κρίνω ἐγώ. Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν θὰ ἔλθουν ἐδῶ εἰς τὴν Χαναὰν μὲ πολλὰ πλοῦτη».

3. Μὴ ἀπορεῖς, λέγει, βλέπων τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὴν γεροντικὴν σου ἡλικίαν καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας καθὼς καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας καὶ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι εἶπα κάτι τὸ μεγάλο, ἐπειδὴ εἶπον, «Θὰ δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου αὐτὴν τὴν χώραν». Δὲν σοῦ λέγω ἐκ τῶν προτέρων μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ὀδηγηθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς ξένην χώραν. Καὶ δὲν εἶπεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, οὔτε ὠνόμασε τὴν χώραν, ἀλλὰ λέγει, «Εἰς χώραν ξένην». Καὶ θὰ ὑπομείνουν τὴν δουλείαν καὶ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ τὸν πόνον ὅχι δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, οὔτε δι' ὀλίγον ἀριθμὸν εἰῶν, ἀλλὰ διὰ τετρακόσια ἔτη. Τούτους ὅμως θὰ τοὺς ἐκδικηθῶ ἐγὼ καὶ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, ποῦ θὰ ὑποδουλώσῃ αὐτούς, θὰ τὸ κρίνω ἐγὼ καὶ ἔτσι θὰ κάνω αὐτούς νὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ μὲ πολλὰ πλοῦτη. Προέλεγε συγχρόνως εἰς αὐτὸν μὲ ἀκρίβειαν ὅσα θὰ συνέβαινον, φανερώων καὶ τὴν ὑποδούλωσιν καὶ τὴν κάθοδον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν πρόκειται νὰ δοκιμάσουν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τὴν λαμπρὰν ἐπάνοδον αὐτῶν. Καὶ ἀποδεικνύει εἰς αὐτόν, ὅτι τὰ ὑπερφυσικὰ αὐτὰ γεγονότα δὲν θὰ συμβοῦν μόνον εἰς αὐτόν καὶ ὅτι μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα κωλύματα θὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ συμβοῦν αὐτὰ εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους του.

Αὐτά, λέγει, σοῦ τὰ εἶπον διὰ νὰ ἡμπορῆς νὰ γνωρίζῃς αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃς. «Σὺ ὅμως», λέγει, «θὰ ἀπέλθῃς καὶ θὰ μεταβῆς πρὸς τοὺς προπάτοράς σου, ἀφοῦ φθάσῃς εἰς εὐσεβῆ γεροντικὴν ἡλικίαν»¹². Δὲν εἶπεν, 'θὰ ἀποθάνῃς', ἀλλὰ «θὰ ἀπέλ-

πελεύση», ὡς ἀποδημεῖν αὐτοῦ μέλλοντος καὶ μεθίστασθαι ἀπὸ παιριδος εἰς παιρίδα. «Ἀπελεύση», φησί, «πρὸς τοὺς πατέρας σου», οὐ τοὺς κατὰ σάρκα λέγων. Πῶς γάρ, ἐπεὶ ἄπιστος ἦν αὐτοῦ ὁ πατήρ καὶ οὐχ οἶόν τε ἦν τὸν πιστὸν 5 παιριάρχην εἰς τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ χῶρον ἀπελθεῖν; «Χάσμα γὰρ μέγα ἐστίν», φησί, «μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν». Τίνος οὖν ἔνεκεν εἴρηκε, «Πρὸς τοὺς πατέρας σου»; Τοὺς δικαίους αἰνιτιζόμενος, τοὺς περὶ τὸν Ἄβελ, τοὺς περὶ τὸν Νῶε, τοὺς περὶ τὸν Ἐνώχ.

10 «Τραφεῖς ἐν γήρῃ καλῶ». Ἴσως ἂν εἴποι τις καὶ ποῖον ἂν εἴη τούτου καλὸν γῆρας, τὸ τοσοῦτων θλίψεων ἄπαντα τὸν βίον παρελθεῖν; Ἄλλὰ μὴ τοῦτο ἴδης, ἀνθρωπε ἀλλὰ ἀναλογίζου καὶ τὴν καθ' ἕκαστον καιρὸν περιφάνειαν καὶ ὅπως ἐπίδοξος γέγονεν ὁ ξένος, ὁ ἄπολις, ὁ ἀνέστιος 15 καὶ ὅσης διὰ παντός τοῦ χρόνου ἀπήλαυσε τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Μὴ τοίνυν κατὰ τὴν νῦν ὑπόληψιν κρῖνε τὰ πράγματα, μηδὲ νόμιζε ἐκεῖνο εἶναι γῆρας καλόν, τὸ ἐν τρυφῇ καὶ ἀδηφαγίᾳ διάγειν καὶ πλοῦτιον κεκτηθῆσθαι καὶ οἰκειῶν πληθὺς καὶ ἀνδραπόδων ἀγέλας. Ταῦτα γὰρ οὐκ 20 ἂν ἐνέγκοι τῷ μηδὲ ἐν γῆρᾳ σωφρονιζομένῳ, μηδὲ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς τι τῶν δεόντων βουλευομένῳ, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γαστριζομένῳ καὶ συμπόσια καὶ μέθας μεταδιώκοντι καὶ μετ' οὐ πολὺν τούτων ἀπάντων εὐδύνας ἀπαιτεῖσθαι μέλλοντι. Ὁ μέντοι μετὰ τοσαύτης ἀρε- 25 τῆς ὀδεύσας τὸν βίον, οὗτος ἀληθῶς τραφεῖς ἐν γῆρᾳ καλῶ καταλύει τὴν ζωὴν, καὶ τῶν ἐνταῦθα πόνων εὐρίσκει λοιπὸν τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς ἀντιδόσεις. Διὰ τοῦτο φησι τοὺς μὲν ἐκγόρους ταῦτα διαδέξεται, οὐ δὲ ἀπελεύση τραφεῖς ἐν γῆρᾳ καλῶ.

θης», ὡσὸν νὰ πρόκειται νὰ μεταναστεύσῃ καὶ νὰ μετακινηθῆ ἀπὸ πατρίδα εἰς πατρίδα. «Θὰ ἀπέλθῃς», λέγει, «πρὸς τοὺς προπάτοράς σου», χωρὶς νὰ ἐννοῆ θεβαίως τοὺς κατὰ σάρκα. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν ἀφοῦ ὁ πατήρ του ἦτο ἄπιστος καὶ δὲν ἤμποροῦσεν ὁ πιστὸς πατριάρχης νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν ἴδιον τόπον μὲ ἐκεῖνον; Διότι λέγει «Ἐπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξὺ μας»¹². Διατί λοιπὸν εἶπε, «πρὸς τοὺς προπάτοράς σου»; Ὑπαινισσόμενος τοὺς δικαίους τὸν Ἰαβὲλ, τὸν Νῶε, τὸν Ἐνῶχ καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους μαζὶ μὲ αὐτούς.

«Ἀφοῦ φθίασῃ εἰς εὐτυχισμένην γεροντικὴν ἡλικίαν». Ἰσως ὅμως νὰ ἔλεγε κάποιος. Καὶ πῶς ἡ γεροντικὴ ἡλικία αὐτοῦ θὰ ἦτο καλὴ, ἀφοῦ ἐπέρασεν ὀλόκληρον τὴν ζωὴν μὲ τόσας θλίψεις; Ἄλλ' ὅμως νὰ μὴ βλέπῃς τοῦτο, ἄνθρωπε, ἀλλὰ νὰ ἀναλογίζεσαι καὶ τὴν κατὰ καιροὺς λαμπρότητα του καὶ πῶς ἔγινεν ἔνδοξος αὐτὸς ὁ ξένος, ὁ ἄνευ πατρίδος, ὁ ἀνέστιος, καὶ πόσῃν φροντίδα ἐδείκνυε δι' αὐτὸν ὁ Θεὸς καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του. Νὰ μὴ κρίνῃς λοιπὸν τὰ πράγματα συμφώνως πρὸς τὰ σημερινὰ δεδομένα καὶ οὔτε νὰ θεωρῆς ἐκείνην τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καλὴν, τὸ νὰ ζῆς δηλαδὴ εἰς τὴν τρυφήν καὶ τὴν πολυφαγίαν καὶ τὸ νὰ ἀποκτησῇς πλοῦτη καὶ πληθὸς ὑπηρετῶν καὶ ἀγέλας ἀπὸ δούλους. Διότι αὐτὰ δὲν ἤμποροῦν νὰ κάνουν εὐτυχισμένα γεράματα, ἀλλὰ ἀπεναντίας προσάπτουν μεγάλην κατηγορίαν εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν συνετίζεται, ἂν καὶ εἶναι γέρον, οὔτε σκέπτεται κάτι τὸ πρέπον, ἐνῶ εὐρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ καθημερινῶς γίνεται κοιλιόδουλος καὶ ἐπιδιώκει τὰ συμπόσια καὶ τὰς μέθας, ἂν καὶ πρόκειται μετ' ὀλίγον νὰ τοῦ ζητηθοῦν εὐθύναι δι' ὅλα αὐτά. Αὐτὸς ὅμως ποὺ πέρασε τὴν ζωὴν του μὲ τόσῃν ἀρετῇ, αὐτὸς, ἀφοῦ φθίασῃ εἰς εὐτυχισμένην γεροντικὴν ἡλικίαν, ἀποθνήσκει καὶ λαμβάνει ἀμοιβὴν καὶ ἀνταπόδοσιν διὰ τοὺς κόπους, ποὺ ὑπέμεινεν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν. Δι' αὐτὸ λέγει αὐτὰ θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου, ἐνῶ σὺ θὰ ἀποθάνῃς, ἀφοῦ φθίασῃ εἰς εὐτυχισμένην γεροντικὴν ἡλικίαν.

Σκόπει πάλιν ἐνιαῦθα, εἰ μὴ πολλὴ τοῦ δικαίου ἦν ἡ ἀνδρεία καὶ τῆς φιλοσοφίας ἢ ὑπερβολή, πῶς καὶ αὐτὰ ταῦτα ἰκανὰ ἦν αὐτοῦ διαταράξαι τὸν λογισμόν. Εἶπε γὰρ ἄν, εἰ τῶν πολλῶν τις ἦν ἴνως ἔνεκεν ἐπαγγέλλῃ μοι τοσοῦτον ἐξ
 5 ἔμοῦ σπέρμα ποιήσῃν ἐκταθῆναι, εἰ μέλλοιεν τοσοῦτοις περιβάλλεσθαι κακοῖς καὶ ἐπὶ τοσοῦτων ἐτῶν ἀριθμὸν δουλείαν ὑπομένειν; τί μοι τὸ ὄφελος; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ὁ δίκαιος ἐλογίσατο, ἀλλὰ καθάπερ εὐγνώμων οἰκείης τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἅπαντα ἔστειρε καὶ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα τῶν ἐ-
 10 αὐτοῦ λογισμῶν προετίμα. Εἶτα καὶ τὸν καιρὸν αὐτῷ μηνύει τῆς ἐπανόδου τῆς ἀπὸ τῆς δουλείας. Εἰπὼν γὰρ τῶν ἐτῶν ἀριθμὸν, φησὶν, ἔτη τειρακόσια· «Τετάρτη δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε». Ἄλλ' ἐνιαῦθα ἄν τις διαπορήσειε, πῶς τειρακόσια ἔτη ἔφη δουλεύειν αὐτούς, καίτοι οὐδὲ τὰ ἡ-
 15 μίση τούτων πεποιηκότων αὐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὅτι εἰς τὴν Αἴγυπτον ποιήσουσιν ἔτη πειρακόσια, ἀλλ', «Ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ», ὥστε δυνηθῆναι τοῖς ἔτεσιν, οἷς κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐποίησαν, συναριθμεῖσθαι καὶ τὸν χρόνον τοῦ παιριάρχου, καθ' ὃν ἐκ τῆς Χαροῦν ἐξελεθεῖν
 20 προσειάχθη.

Ἐξ ἐκείνου γὰρ ἡμῖν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν αὐτοῦ κατὰ δὴλον ἐποίησεν ἡ Γραφή εἰποῦσα, διὲν ἑβδομηκονταπέντε ἐτῶν ἦν, ἠνίκα ἐξῆλθεν ἐκ Χαροῦν. Ἐξ ἐκείνου τοίνυν μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς ἐξ Αἰγύπτου, εἰ βουληθεῖη τις ἀριθμη-
 25 σαι, εὐρήσει σωζόμενον τὸν ἀριθμὸν. Καὶ ἕτερον δὲ ἐστὶν εἰπεῖν, διὲν φιλόσοφος ὢν ὁ Δεσπότης καὶ συμμετρῶν ἀεὶ τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τὰς τιμωρίας, ἐπειδὴ εἶδεν αὐτοὺς πεπονηκότας καὶ τοὺς Αἰγυπτιοὺς πολλὴν περὶ αὐτοὺς τὴν ὀμότητα ἐπιδεικνυμένους, πρὸ τοῦ ὠρισμένου καιροῦ τὴν ἐκδικίαν ἐποίησατο καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν αὐτοὺς ἐπανήγαγεν. Ἔθος γὰρ αὐτῷ τοιοῦτον, ἐπειδὴ διὰ πάντων

Πρόσεχε πάλιν ἐδῶ πῶς καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια θὰ ἦσαν ἀρκετὰ νὰ ταραξοῦν τὸν λογισμὸν του, ἐὰν δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη ἢ ἀνδρεία τοῦ δικαίου καὶ ὑπερβολικὴ ἢ εὐσέβειά του. Διότι, ἐὰν ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, θὰ ἔλεγε· Διατί μοῦ ὑπεσχέθης, ὅτι θὰ πολλοπλασιάσης τοὺς ἀπογόνους μου τόσον πολὺ, ἀφοῦ πρόκειται νὰ ὑποστοῦν τόσους κινδύνους καὶ νὰ ὑπομείνουν μακροχρόνιον δουλείαν; Ποῖον εἶναι τὸ ὄφελός μου; Ἄλλὰ τίποτε τέτοιο δὲν ἐσκέφθη ὁ δίκαιος, ἀλλ' ὡς εὐγνώμων ὑπηρέτης ὑπέμενεν ὅσα τοῦ ἔδιδεν ὁ Θεὸς καὶ προετίμα ὅσα ἐφαίνοντο καλὰ εἰς αὐτὸν καὶ ὄχι τὰς ἰδικὰς του σκέψεις. Ἔπειτα τοῦ ἀναγγέλλει καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐπανόδου ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι ὅταν ἀνέφερε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, λέγει, τετρακόσια χρόνια «Θὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν κατὰ τὴν τετάρτην γενεάν»¹⁴. Ἄλλὰ ἴσως νὰ ἀπορήσῃ κανεὶς ἐδῶ καὶ νὰ εἰπῇ· Διατί εἶπεν, ὅτι θὰ εἶναι αἰχμάλωτοι ἐπὶ τετρακόσια ἔτη, ἂν καὶ αὐτοὶ δὲν ἔμεινον εἰς τὴν Αἴγυπτον οὔτε τὰ μισά. Δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ περάσουν εἰς τὴν Αἴγυπτον τετρακόσια ἔτη, ἀλλὰ «εἰς ξένην χώραν», διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ προσθέσουν εἰς τὰ ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔμειναν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ πατριάρχης ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Χαρράν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ Γραφὴ μᾶς ἐφάνέρωσε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν του μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἦτο ἐβδομήκοντα πέντε ἐτῶν, ὅταν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Χαρράν. Ἐὰν θὰ ἤθελε κάποιος νὰ ἀπαριθμήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν ἀπὸ τότε μέχρι τὴν φυγὴν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, θὰ εὔρη, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν εἶναι σωστός. Καὶ κάτι ἄλλο ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅτι δηλαδὴ ὁ Κύριος μὲ τὸ νὰ εἶναι φιλόανθρωπος καὶ συσχετίζων τὰς τιμωρίας μὲ τὴν ἀδυναμίαν μας, ὅταν εἶδεν, ὅτι εἶχον καταπονηθῆ πολὺ καὶ ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον ἐπιδείξει πολλὴν ὑμότητα, ἐξεδικήθη αὐτοὺς πρὶν ἀπὸ τὸν καθωρισμένον χρόνον καὶ ἀπληθύνθησαν τοὺς Ἰουδαίους. Διότι ἔτσι συνηθίζει, ἐπειδὴ μὲ τὸ κάθε τι ἐπιδιώκει τὴν

τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματεύεται, κἂν ἀπειλήσῃ τιμω-
 ρεῖσθαι, βουλευθῶμεν δὲ ἡμεῖς πολλὴν ἐπιδείξασθαι τὴν ἐ-
 πιστροφήν, ἀνακαλεῖσθαι αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις. Καὶ τοῦναν-
 5 τὶον πάλιν κἂν ὑπόχρηται τι χρησιτὸν ἡμῖν παρεῖξιν, ἡμεῖς
 δὲ μὴ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν, οὐδὲ αὐτὸς εἰς πέρας
 ἄγει τὰ ἐπαγγελθέντα, ὥστε μὴ χεῖρους ἡμᾶς καὶ ταύτη γε-
 νέσθαι. Καὶ ταῦτα ἅπαντα, ὅσοι φιλότιχοι περὶ τὴν ἀνά-
 γνωσιν τῶν θείων Γραφῶν ἔσπε, εὐρεῖν δυνήσεσθε.

«Τετάρτη δέ», φησί, «γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε οὖπω
 10 γὰρ ἀναπεπλήρωται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ
 νῦν». Τότε, φησί, καιρὸς ἔσται τοῦ καὶ ἐκείνους πρὸς τὴν
 ἐλευθερίαν ἐπαναχθῆναι καὶ τούτους δίκην δοῦναι ὑπὲρ τοῦ
 πλήθους τῶν ἡμαρτημένων καὶ τῆς γῆς ἐξεωσθῆναι. Ἀμφό-
 15 τερα τοίνυν κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν γενήσεται, κἀκείνων
 ἢ ἀποκαταστάσις καὶ τούτων ἢ ἐκβολή. «Οὖπω γὰρ αὐτῶν»,
 φησὶν, «ἀναπεπλήρωται αἱ ἁμαρτίαι»: ὡς ἂν εἴποι τις· οὐ-
 δέπω τοσοῦτον εἰργάσαντο πλήθος πλημμελημάτων, ὡς τοι-
 αύτην ὑποσχεῖν δίκην. Φιλάνθρωπος γὰρ ὢν οὐ μόνον τῶν
 ἐπαισιωμένων μείζους οὐκ ἐπάγει τὰς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ
 20 σφόδρα ἐλάτιους. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τούτους πολλὴν ἐπι-
 δείκνυται τὴν μακροθυμίαν, ἵνα καθ' ἑαυτῶν ἐπισπασάμενοι
 τὴν τιμωρίαν, μηδεμίαν ἔχωσι λοιπὸν ἀπολογίαν.

4. Εἶδετε πῶς ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας ἐγνώρισε τῷ
 παιριόρχῃ, ἵνα πανταχόθεν αὐτοῦ νευρώσῃ τὴν πίστιν καὶ
 25 ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν εἰρημένων ἔχη θαρσεῖν, ὅτι καὶ τὰ εἰς
 τοὺς ἐκγόνους πάντως ἐκθήσεται· καὶ ἐκ τῶν προειρημένων
 πάλιν θεβαίαν κτήσεται τὴν πίστιν, ὥστε καὶ τὰ κατ' αὐτὸν
 ἤδη εἰς ἔργον ἐλθεῖν ἀνάγκη. Εἴτα, ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὴν
 πρόβρησιν καὶ ἐδέξατο σημεῖον ἱκανὸν τῶν πρὸς αὐτὸν γε-
 30 γενημένων, «Ἐπειδὴ ἐγένετο ὁ ἥλιος πρὸς δυσμάς», φησί,
 «φλόξ ἐγένετο καὶ ἰδοὺ κλίβανος καπνίζόμενος καὶ λαμπάδες

σωτηρίαν μας, καὶ ἂν μᾶς ἀπειλήσῃ, ὅτι θὰ μᾶς τιμωρήσῃ, ἐὰν ἡμεῖς μετανοήσωμεν, ἀνακαλεῖ τὰς ἀποφάσεις του. Καὶ ἰὸ ἀντίθετον πάλιν, ἐὰν δηλαδὴ ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ μᾶς χαρίσῃ κάτι καλὸν καὶ ἡμεῖς δὲν προσπαθήσωμεν νὰ κάνωμεν ὅ,τι ἠμποροῦμεν, οὔτε καὶ αὐτὸς θὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ὑποσχέσεις του, ὥστε νὰ μὴ γίνωμεν ἔτσι χειρότεροι. Καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ ἠμπορέσετε νὰ τὰ εὔρητε, ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν μελέτην τῶν ἀγίων Γραφῶν.

«Κατὰ τὴν τετάρτην γενεάν», λέγει, «θὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ, διότι δὲν συνεπληρώθησαν ἀκόμη αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων»¹⁵. Τότε, λέγει, θὰ εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἀπελευθερωθοῦν καὶ αὐτοὶ νὰ τιμωρηθοῦν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν χώραν των. Καὶ τὰ δύο λοιπὸν θὰ γίνουν τότε πού πρέπει, καὶ ἡ ἀποκατάστασις δηλαδὴ ἐκείνων, καὶ ἡ ἔξωσις αὐτῶν. Διότι λέγει «Δὲν συνεπληρώθησαν ἀκόμη αἱ ἁμαρτίαι των». Ὡσὰν νὰ ἔλεγε κάποιος, δὲν ἔχουν κάνει ἀκόμη τόσας ἁμαρτίας, ὥστε νὰ ὑποστοῦν τόσον μεγάλην τιμωρίαν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶναι φιλόανθρωπος ὁ Κύριος, ὄχι μόνον δὲν ἐπιφέρει μεγαλύτερας τιμωρίας ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ πολὺ μικροτέρας ἀπὸ αὐτάς. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῶν δεικνύει πολλὴν μακροθυμίαν, οὔτως ὥστε μόνοι των νὰ προκαλέσουν τὴν τιμωρίαν, χωρὶς νὰ ἔχουν πλεόν καμμίαν ἀπολογία.

4. Εἶδате πῶς ἐγνώρισε τὰ πάντα εἰς τὸν πατριάρχην μὲ κάθε λεπτομέρειαν, διὰ νὰ τοῦ ἐνισχύσῃ τὴν πίστιν του μὲ κάθε τρόπον καὶ διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ πάρῃ θάρρος, ἀπ' ὅσα τοῦ εἶπεν, ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν ὅπως ὅποτε. Νὰ ἀποκτήσῃ ἐπίσης τὴν σταθερὰν πίστιν ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν, ὥστε κατ' ἀνάγκην νὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν. Ἔπειτα, ὅταν ὠλοκλήρωσε τὴν πρόρρησιν καὶ ὁ πατριάρχης ἔλαβεν ἱκανοποιητικὴν ἀπόδειξιν δι' αὐτά, πού εἶχον γίνεαι δι' αὐτόν, «Ὅταν ἔδυεν ὁ ἥλιος», λέγει, «ἤναψε μία φλόγα καὶ ἰδοὺ κάμινος, πού ἐκάπνιζε καὶ φλόγες πυρός,

πυρός, αἱ διῆλθον ἀντὶ μέσον τῶν διχοτομημάτων». Καὶ ἡ
 φλόξ καὶ ὁ κλίβανος καὶ αἱ λαμπάδες ἐγένοντο πρὸς τὸ
 γνωρίζαι τῷ δικαίῳ τῶν συνθηκῶν τὸ θέβαιον καὶ τῆς τοῦ
 Θεοῦ ἐνεργείας τὴν παρουσίαν. Εἶτα, ἐπειδὴ ἐπληρώθη ἅ-
 5 παντα καὶ ἀπηρτίσθη, τοῦ πυρός ἀναλώσαντος τὰ προκεί-
 μενα, «Διέθειο», φησί, «Κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῷ Ἄ-
 θραμ διαθήκη» λέγων τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύ-
 την ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου
 Εὐφράτου, τοὺς Κιναίους καὶ τοὺς Κενεζαίους, καὶ τοὺς
 10 Κεδμωναίους καὶ τοὺς Χειταίους καὶ τοὺς Φερεζαίους καὶ
 τοὺς Ραφαεὺ καὶ τοὺς Ἀμορραίους καὶ τοὺς Χαναταίους
 καὶ τοὺς Εὐαίους καὶ τοὺς Γεργεσαίους καὶ τοὺς Ἰεβου-
 σαίους.

Ὅρα πῶς πάλιν τῇ συνεχείᾳ θεβαιοῖ τὴν εἰς αὐτὸν ἐ-
 15 παγγελίαν. «Διέθειο γάρ», φησί, «διαθήκη» λέγων τῷ σπέρ-
 ματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Εἶτα ἵνα ἐκ τοῦ πλάτους
 τῆς γῆς καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ὄριων εἰδέναι ἔχη ὁ δί-
 καιος, ὅσον ἐκταθήσεται αὐτοῦ τὸ σπέρμα, φησί, «Ἀπὸ τοῦ
 ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου» ἰσοοῦτιον ἔ-
 20 σται, φησί, τὸ σπέρμα σου. Σκόπει πῶς διὰ πάντων τοῦ πλή-
 θους αὐτῷ τὴν ὑπερβολὴν ἐμφᾶναι θούλειαι. Ἀνωτέρω γὰρ
 εἰπὼν, κατὰ τὸ τῶν ἄστρων πλῆθος οὕτως ἀναρίθμητον αὐτὸ
 ποιήσεν, ἐνταῦθα καὶ τὸ μῆκος τῶν ὄριων δῆλον ἐποίησεν,
 ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μάθῃ τοῦ μέλλοντος ἕσεσθαι πλήθους τὴν ἐκ-
 25 τασιν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' εἶδος τῶν ἐθνῶν
 μνημονεύει, ὧν ἔμελλε τὴν καιάσχεσιν παρῆξειν αὐτοῦ τῷ
 σπέρματι, ἵνα πολλὴν διὰ πάντων πληροφορίαν παράσχη τῷ
 δικαίῳ. Καὶ ἰσοοῦτων ἐπαγγελιῶν γεγεννημένων, ἔτι ἔμενεν
 ἄγονος ἡ Σάρα καὶ τὸ γῆρας αὐτοῖς ἐπειτείνετο, ἵνα τῆς
 30 πίστεως αὐτῶν μέγιστον τεκμήριον ἐξεργκᾶντες, τότε καὶ

16. Γεν. 15. 17.

17. Γεν. 15, 18-20. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Θεὸς καθορίζει εἰς τὸν Ἄθραμ τὰ ὅρια τῆς χώρας τῶν ἀπογόνων του καὶ ἀπαριθμεῖ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς ποὺ θὰ ὑπεδοιλόωνοντο εἰς αὐτούς.

αί ὁποῖαι ἐπέρασαν διὰ μέσου τῶν τεμαχισθέντων ζώων»¹⁶. Ἐφάνησαν καὶ ἡ φλόγα καὶ ἡ κάμινος καὶ αἱ λαμπάδες, διὰ νὰ μάθῃ ὁ δίκαιος, ὅτι αἱ συνθῆκαι ἦσαν ἀληθιναὶ καὶ ὅτι ἦτο παροῦσα ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα ἀφοῦ ἔγιναν τὰ πάντα καὶ ὠλοκληρώθησαν, ἀφοῦ τὸ πῦρ κατέκαυσε τὰ τεμαχισθέντα ζῶα, «Ἔδωσεν ὑπόσχεσιν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ ἐκείνην τὴν ἡμέραν λέγων· εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν ἀπὸ τὸν ποταμὸν τῆς Αἰγύπτου μέχρι τὸν μέγαν ποταμὸν Εὐφράτην, θὰ δώσω τοὺς Κιναίους, τοὺς Κενεζαίους, τοὺς Κεδμωναίους, τοὺς Χετταίους, τοὺς Φερεζαίους, τοὺς Ραφαεῖμ, τοὺς Ἀμμορραίους, τοὺς Χαναναίους, τοὺς Εὐαίους, τοὺς Γεργεσαίους καὶ τοὺς Ἰεβουσαίους»¹⁷.

Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον ἐν συνεχείᾳ ἐπιβεβαιώνει τὴν ὑπόσχεσιν, πού τοῦ ἔδωσεν. «Ἔδωσε», λέγει, «ὁ Κύριος ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Ἄβραμ λέγων· εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Ἐπειτα διὰ νὰ ἡμπορέσῃ ὁ δίκαιος νὰ καταλάβῃ ἀπὸ τὸ πλάτος τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὸ μῆκος τῶν συνόρων του πόσον θὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοί του, λέγει· «Ἀπὸ τὸν ποταμὸν τῆς Αἰγύπτου μέχρι τὸν ποταμὸν Εὐφράτην», τόσην ἔκτασιν, λέγει, θὰ καταλάβουν οἱ ἀπόγονοί σου. Πρόσεχε πῶς θέλει νὰ δώσῃ ἔμφασιν μὲ τὸ κάθε τι εἰς τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν ἀπογόνων του. Διότι προηγουμένως εἶπε θὰ τοὺς κάνῃ ἀναριθμήτους, ὅπως τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, ἐδῶ δὲ φανερώνει καὶ τὸ μῆκος τῶν συνόρων, διὰ νὰ καταλάβῃ καὶ ἀπὸ ἐδῶ πόσον θὰ ἐπολλαπλασιάζοντο οἱ ἀπόγονοί του. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθνη ἀναφέρει, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ καταστήσῃ ὑπόδουλα εἰς αὐτούς, διὰ νὰ πληροφορήσῃ τὸν δίκαιον καλῶς μὲ τὸ κάθε τι. Καὶ μολονότι εἶχον δοθῆ τόσον πολλαὶ ὑποσχέσεις, ἡ Σάρα ὅμως παρέμενεν ἀκόμη στείρα καὶ τὸ γῆρας τῆς ἐπροχώρει, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ ἀποδείξουν τὴν μεγάλην των πίστιν, τότε νὰ ἴδουν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀν-

τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἴδωσι τὴν ἀσθένειαν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος.

Ἄλλ' ἵνα μὴ πάλιν εἰς πολὺ μῆκος τὴν διδασκαλίαν ἐκτείνωμεν, μέχρι τούτου τὰ τῆς ὑποθέσεως σιγήσαντες κατα-
 5 παύσωμεν τὸν λόγον, παρακαλέσαντες ὑμᾶς ζηλωτὰς γενέσθαι τοῦ πατριάρχου. Ἐννόησον γάρ, ἀγαπητέ, διὰ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, ἃ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων ἐποίησατο, μᾶλλον δὲ καὶ διὰ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν, ἣν διὰ πάσης ἐπεδείκνυτο τῆς ζωῆς, πόσης ἠξιώθη τῆς ἀμοιβῆς καὶ πό-
 10 σην περὶ αὐτὸν τὴν συγκατάβασιν ὁ Δεσπότης ἐπεδείξατο, δεικνὺς διὰ τῶν εἰς τὸν πατριάρχην γεγενημένων ἅπασιν ἡμῖν τῆς φιλοτιμίας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, καὶ οὐκ ἴσως ἴσως τι προλαβόντες ἐπιδείξασθαι δυνηθῶμεν, οὐδὲ τὸ πικρὸν ὑπερθέμενος, μεγάλαις ἡμᾶς ἀμείβεται ταῖς δωρεαῖς, μόνον
 15 ἐὰν εἰλικρινῆ τὴν πίστιν ἐπιδειξώμεθα, καθάπερ ὁ δίκαιος οὗτος καὶ μηδέποτε σαλευώμεθα τὸν λογισμὸν, ἀλλ' ἐρηρσιζομένην ἔχωμεν τὴν γνώμην. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ οὗτος εὐδοκίμησεν. Ἄκουε γὰρ τοῦ μακαρίου Παύλου ἀνακηρύττορος αὐτοῦ τὴν πίστιν, ἣν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐπεδείξα-
 20 το φηοὶ γάρ, «Πίστει καλούμενος Ἄβραμ ὑπήκουσεν ἐξελεθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἔμελλε λαμβάνειν καὶ ἐξῆλθε μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρχεται», ἐκεῖνο ἡμῖν αἰνιτιζόμενος τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰρημένον «Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω».

25 Εἶδες πίστιν βεβαίαν; εἶδες γνώμην εἰλικρινῆ; Τούτων καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα καὶ ἐξέλθωμεν τῇ γνώμῃ καὶ τῇ προθυμίᾳ ἐκ τῶν τοῦ παρόντος θείου πραγμάτων καὶ ὀδεύσωμεν εἰς τὸν οὐρανόν. Δυνατὸν γάρ, ἐὰν ἐθέλωμεν καὶ ἐνταῦθα διάγοντες τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ ἔχουσιν, ὅταν ἄξια τῶν οὐρανῶν
 30 διαπρατιώμεθα, ὅταν μὴ περὶ τὰ τοῦ κόσμου ὦμεν ἐπισημέριοι, ὅταν μὴ τὴν δόξαν τὴν κενὴν τοῦ θείου τούτου ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ ταύτης ὑπεροσῶντες, ἐκεῖνης ἐφίεσθαι σπουδάζω-

θρωπίνης φύσεως καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν καὶ πάλιν πάρα πολὺ τὴν διδασκαλίαν μας, ἀφοῦ ἐφθάσαμεν ἐδῶ, θὰ σταματήσωμεν τὴν ὁμιλίαν μας, ἀφοῦ οἶμαι παρακαλέσω νὰ μιμηθῆτε τὸν πατριάρχην. Σκέψου, ἀγαπητέ, μὲ ἐκείνους τοὺς λόγους ποὺ εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων, μᾶλλον δὲ καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀρετὴν του, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του, πόσης ἀμοιβῆς ἠξιώθη καὶ πόσῃν συγκατάβασιν ἐπέδειξεν ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν, ἀποδεικνύων εἰς ἡμᾶς ὅλους μὲ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν πατριάρχην τὴν ὑπερβολικὴν του φιλοτιμίαν, καὶ ὅτι, ἐὰν ἡμεῖς προφθάσωμεν καὶ δείξωμεν ἔστω καὶ κάτι τὸ ἀσήμαντον, χωρὶς νὰ παραβλέπη οὔτε τὸ ἐλάχιστον, μᾶς ἀμείβει μὲ μεγάλας δωρεάς, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐπιδείξωμεν εἰλικρινῆ πίστιν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ δίκαιος αὐτός, καὶ νὰ μὴ ταράσσεται ποτὲ ἢ σκέψις μας, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν σταθερὰν πίστιν. Διότι καὶ ὁ πατριάρχης ἔτσι ἐδικαιώθη. Ἄκουσε καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος διανηρύσσει τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Λέγει δηλαδὴ, «ὁ Ἄβραμ ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς του ὑπήκουσεν, ὅταν ἐκλήθη νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ κληρονομήσῃ. Καὶ ἐξῆλθε χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῦ πηγαίνει»¹⁸, ὑπαινισσόμενος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Θεός· «Φύγε ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω».

Εἶδες σταθερὰν πίστιν; εἶδες εἰλικρινῆ ψυχὴν; Ἄς μιμηθοῦμεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸν καὶ ἅς ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ παρόντος βίου μὲ διάθεσιν καὶ προθυμίαν καὶ ἅς βαδίσωμεν πρὸς τὸν οὐρανόν. Διότι ἐὰν θέλωμεν, ἐνῶ ζῶμεν ἐδῶ, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁδόν, ὅταν πράττωμεν ἔργα ἄξια διὰ τοὺς οὐρανοὺς, ὅταν δὲν εἴμεθα προσκεκολλημένοι εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ὅταν δὲν ἐπιζητοῦμεν τὴν κενοδοξίαν τοῦ παρόντος βίου, ἀλλ', ἀφοῦ περιφρονήσωμεν αὐτήν, νὰ φροντίζωμεν νὰ πλησιάσωμεν ἐ-

μεν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀεὶ μενούσης, ὅταν μὴ περὶ τὴν τῆς
 ἐσθῆτος πολυτέλειαν ἀπασχολώμεθα, μηδὲ τὸ σῶμα καλλω-
 πίζειν σπουδάζωμεν, ἀλλὰ πάντα τοῦτον τὸν ἔξωθεν κόσμον
 μετάγωμεν εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν καὶ μὴ ἀνεχώμε-
 5 θα γυμνῆν αὐτὴν καὶ ἔρημον ταύτης τῆς ἀρετῆς τῶν ἐνδυμά-
 των περιορᾶν, Ὅταν καταγελῶμεν τροφῆς, ὅταν γαστριμαρ-
 γίαν φεύγωμεν, ὅταν μὴ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα μεταδιώ-
 κωμεν, ἀλλὰ τῆς εὐταρκείας ἐχώμεθα, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν
 παραίνεσιν τὴν λέγουσαν· «Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκεπά-
 10 σματα τούτοις ἀρκεσθησόμεθα». Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι,
 τῶν περιτιῶν καὶ τοῦ τὴν γαστέρα διαρρηγνυσθαι ὑπὸ τῆς
 πολλῆς ἀδηφαγίας, ἢ τοῦ λογιμοῦ τὸ κριτήριον ἡμῖν δια-
 φθεῖρῆσθαι ἀπὸ τῆς ἀμείρου οἰνοποσίας; ἢ οὐχὶ ἐντεῦθεν
 καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ πάντα τίκεται τὰ κακὰ; Πόθεν
 15 γὰρ αἱ νόσοι αἱ παντοδαπαὶ καὶ τῶν μελῶν αἱ διατροφαί;
 Οὐχὶ ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ τὴν χρεῖαν ὑμᾶς ὑπερβαίνοντος βαρὺ
 φορτίον ἐπιτιθέναι τῇ γαστρί; Πόθεν δὲ αἱ μοιχεῖαι, αἱ
 πορνεῖαι, αἱ ἀρπαγαί, αἱ πλεονεξίαι, οἱ φόνοι, αἱ ληστειῖαι
 καὶ πᾶσα τῆς ψυχῆς ἢ διαφθορά; Οὐ διὰ τὸ τοῦ πλείονος
 20 ἐγείσθαι τῆς συμμετρίας; Ὡσπερ γὰρ ρίζαν τῶν κακῶν
 ἀπάντων τὴν φιλαργυρίαν ὁ Παῦλος ἐκάλεσεν, οὕτως οὐκ ἄν-
 τις ἀμάρτιοι πηγὴν τῶν κακῶν ἀπάντων προσκαλῶν τὴν ἀ-
 μετρίαν, καὶ τὸ τὴν χρεῖαν ἐγ' ἐκάστον θούλεσθαι ἡμᾶς ὑ-
 περβαίνειν. Εἰ γὰρ ἐβουλόμεθα καὶ ἐν τῇ τροφῇ καὶ ἐν τοῖς
 25 ἐνδύμασι καὶ ἐν τοῖς οἰκήμασι καὶ ἐν ταῖς χρεῖαις ταῖς ἄλ-
 λαις ταῖς σωματικαῖς μὴ αὐτῶν ἐγείσθαι, ἀλλὰ τὰ ἀναγκαῖα
 μόνον ἐπιζητεῖν, πολλῆς ἂν λύμης ἀπήλλακτο τὸ τῶν ἀν-
 θρώπων γένος.

5. Ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἕκαστος ἡμῶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ
 30 δύναμιν τὸ τῆς πλεονεξίας νόσημα δεξάμενος, φιλονεικεῖ μη-
 δέποτε εἶσω τῶν τῆς χρεῖας ὅρων γίνεσθαι, ἀλλ' ἀπεναντίας
 τῇ ἀποστολικῇ παραινέσει τῇ λεγούσῃ, «Ἐχοντες διατροφὰς

κείνην τὴν ἀληθῆ καὶ αἰωνίαν, ὅταν δὲν ἀσχολούμεθα μὲ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδύματων μας, οὔτε ἀσχολούμεθα μὲ τὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὅλον αὐτὸν τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον τὸν μεταφέρωμεν εἰς τὴν φροντίδα διὰ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ εἶναι γυμνὴ καὶ ἔρημος ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀρετῆς, ὅταν περιφρονῶμεν τὴν τρυφήν, ὅταν ἀποφεύγωμεν τὴν γαστριμαργίαν, ὅταν δὲν ἐπιδιώκωμεν τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα, ἀλλὰ κατεχώμεθα ἀπὸ τὴν ὀλιγάρκειαν καὶ τὴν ἀποστολικὴν συμβολήν, ἣ ὁποία λέγει· «Ὅταν ἔχωμεν τροφὰς καὶ ἐνδύματα νὰ ἀρκούμεθα εἰς αὐτά»¹⁹. Διότι εἶπέ μου, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος τῶν περιπτῶν, ὅταν διαρρηγνυταὶ ἡ κοιλία μας ἐκ τῆς πολυφαγίας ἢ καταστρέφεται τὸ κριτήριον τῆς σκέψεώς μας ἀπὸ τὴν ἄμετρον οἰνοποσίαν; ἢ δὲν γεννῶνται ἀπὸ ἐδῶ ὅλα τὰ κακὰ καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς; Διότι ἀπὸ ποῦ γεννῶνται αἱ παντοειδεῖς ἀσθένειαι καὶ αἱ διαστροφαὶ τῶν μελῶν μας; Δὲν γεννῶνται ἀπὸ ἐδῶ, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ φορτώνομεν εἰς τὴν κοιλίαν μας φορτίον περισσότερον τοῦ δέοντος; Ἐκ ποῦ προέρχονται αἱ μοιχεῖαι, αἱ πορνεῖαι, οἱ βιασμοί, αἱ πλεονεξίαι, οἱ φόνοι, αἱ ληστεῖαι καὶ ἡ κάθε εἶδους διαφθορὰ τῆς ψυχῆς; Δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν χρησιμοποιοῦμεν τὸ μέτρον; Διότι, ὅπως ὁ Παῦλος ἀπεκάλεσε τὴν φιλαργυρίαν ρίζαν ὅλων τῶν κακῶν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν θὰ ἔσφαλλε κάποιος, ἐὰν ἀπεκάλει πηγὴν ὅλων τῶν κακῶν τὴν ἀμετρίαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχωμεν περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ μᾶς χρειάζονται. Διότι ἐὰν ἠθέλομεν καὶ εἰς τὴν τροφήν καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ εἰς τὰς οἰκοδομὰς καὶ εἰς τὰς ἄλλας τὰς σωματικὰς ἀνάγκας νὰ μὴ παρασυρόμεθα ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητοῦμεν μόνον τὰ ἀναγκαῖα, τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ μεγάλον πληγμα.

5. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω, διατί ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἐπιδιώκει αὐτὰ ποῦ πρέπει κατὰ τὸ δυνατόν, προσβληθεὶς ἀπὸ τὴν νόσον τῆς πλεονεξίας, ἀλλ' ἐνεργεῖ ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀποστολικὴν συμβολήν, ἣ ὁποία λέγει «ὅταν ἔχωμεν τροφὰς

καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα», οὕτως ἡμεῖς ἅπαν-
 τα πράττομεν, οὐκ εἰδότες ὡς πάντων τῶν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν
 τὴν ἀναγκαίαν εὐθύνας καὶ λόγον ὑφέζομεν, ὡς οὐ δεόντως
 5 κεχορηγούμενοι τοῖς παρὰ τοῦ Δεσπότης ἡμῖν παρασχεθεῖσιν. Οὐ
 γὰρ, ἵνα εἰς ἀπόλαυσιν ἡμετέραν μόνον ἀποχρησώμεθα, ταῦ-
 τα ἡμῖν παρέσχετο, ἀλλ' ἵνα καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἔνδειαν
 παραμνησώμεθα. Ποίους ἂν οὖν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι οἱ
 καὶ ἐν ἐσθήμασι πολλὴν τὴν βλακείαν ἐπιδεικνύμενοι καὶ τὰ
 τῶν σκολήκων ρήματα περιβάλλεσθαι σπουδάζοντες, τὸ δὲ
 10 χαλεπώτατον καὶ ἐπὶ τούτοις μέγα φρονοῦντες, δέον ἐγκαλύ-
 πτεσθαι καὶ δεδοικέναι καὶ τρέμειν, ὅτι αὐτὸς μὲν εἰς οὐ-
 δὲν δέον οὐδὲ χρεῖας ἔνεκεν, ἀλλὰ βλακείας καὶ κενοδοξίας
 χάριν, καὶ ὥστε ὑπὸ τῶν ἀγοραίων θαναθοῦσθαι, τοιαῦτα
 περικίσειαι, ὁ δὲ τῆς αὐτῆς σοι φύσεως τυγχάνων γυμνὸς
 15 περικίσει, οὐδὲ ἀδρόν ἱμάτιον περιβαλέσθαι ἔχων καὶ οὔτε
 ἢ φύσις αὐτὴ εἰς συμπάθειάν σε ἔλκει, οὐδὲ τὸ συνειδὸς διε-
 γείρει πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὁμογενοῦς, οὔτε ἡ ἔννοια τῆς
 φοβεραῆς ἡμέρας ἐκείνης, οὔτε τῆς γεέννης ὁ φόβος, οὔτε
 τῶν ἐπαγγελιῶν τὸ μέγεθος, οὔτε τὸ αὐτὸν τὸν κοινὸν ἡμῶν
 20 Ἰεσότην ἀπάντων οἰκειοῦσθαι τὰ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς γινό-
 μενα, ἀλλὰ καθάπερ λιθίνην καρδίαν ἔχοντες, καὶ ἔξω τῆς
 φύσεως ὄντες, οὔτω νομίζουσι λοιπὸν διὰ τὴν τῶν ἱματίων
 περιβολὴν καὶ ἀνώτεροι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι, οὐκ
 ἐννοοῦντες ὅσων ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθιστάσι, κακῶς οἰ-
 25 κοινομοῦντες τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότης αὐτοῖς ἐμπιστευθέντα καὶ
 οὐ βουλόμενοι τοῖς συνδούλοις διδόναι τι μέρος, ἀλλ' ἠδέως
 ἀφέντες ὑπὸ τῶν σιγῶν αὐτὰ καταναλίσκεσθαι, δαμιλέστε-
 ρον αὐτοῖς τὸ τῆς γεέννης πῦρ ἤδη προσεπιπέζουσιν; Εἰ
 γὰρ καὶ πάντα τὰ ἔνδον ἀποκείμενα διένειμον τοῖς δεομένοις
 30 οἱ πλουτιοῦντες καὶ οὕτως εὐκ ἂν τὴν κόλασιν διέφυγον ὑπὲρ
 ὧν τρυφῶντες καὶ ἐν τοῖς ἐσθήμασι καὶ ἐν ταῖς ἐστιάσει
 διετέλουν.

καὶ ἐνδύματα νὰ ἄρκούμεθα εἰς αὐτά». Ἡμεῖς ὅμως κάνομεν τὸ κάθε τι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡσὰν νὰ μὴ γνωρίζωμεν, ὅτι ἔχομεν εὐθύνας καὶ θὰ λογοδοτήσωμεν δι' ὅλην τὴν μὴ ἀναγκαίαν περιουσίαν, διότι δὲν διεχειρίσθημεν καλῶς αὐτὰ πού μᾶς ἐχάρισεν ὁ Κύριος. Διότι δὲν μᾶς τὰ ἐχάρισε, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμεν μόνον διὰ τὴν ἀπόλαυσίν μας, ἀλλὰ διὰ νὰ βοηθήσωμεν τοὺς συνανθρώπους μας εἰς τὰς ἀνάγκας των. Ποίαν συγγνώμην λοιπὸν θὰ ἤξιζον αὐτοί, οἱ ὅποιοι καὶ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν των δεικνύουν πολλὴν ἀνοησίαν καὶ φροντίζουν νὰ ἐνδύωνται μὲ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ τὸ χειρότερον, ὑπερηφανεύονται δι' αὐτά, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ κρύπτονται καὶ νὰ φοβῶνται καὶ νὰ τρέμουν, διότι δὲν τὰ ἔχουν διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν ὅπως πρέπει, ἀλλὰ χάριν βλακείας καὶ ματαιοδοξίας, διὰ νὰ θαυμάζωνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀγορᾶς. Ὁ συνάνθρωπός σου ὅμως περιφέρεται γυμνὸς χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ φορέσῃ οὔτε ἓνα πτωχικὸν ἔνδυμα. Καὶ δὲν σὲ συγκινεῖ οὔτε ἡ ἰδία μὲ αὐτὸν φύσις, οὔτε καὶ ἡ συνείδησίς σου σὲ παρωθεῖ διὰ νὰ βοηθήσῃς τὸν συνάνθρωπόν σου, οὔτε ἡ σκέψις τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας, οὔτε ὁ φόβος τῆς κολάσεως, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων, οὔτε τὸ ὅτι ὁ Κύριός μας ἐκλαμβάνει ὅλα αὐτά, τὰ ὅποια κάνομεν διὰ τοὺς συνανθρώπους μας, ὡς ἰδικὰς του εὐεργεσίας. Ἡμεῖς ὅμως ὡσὰν νὰ ἔχωμεν λιθίνην καρδίαν καὶ ὡσὰν νὰ εἴμεθα ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν μας, νομίζομεν, ὅτι μὲ τὰ ἐνδύματά μας γινόμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν φύσιν μας, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν πόσῃν εὐθύνην ἐπιρρίπτομεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, μὲ τὸ νὰ μὴ χρησιμοποιοῦμεν, ὅπως πρέπει, αὐτὰ πού μᾶς ἐχάρισεν ὁ Κύριος καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ θέλωμεν νὰ παραχωρήσωμεν μερικὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ εἰς τοὺς συνανθρώπους μας, ἀλλὰ τὰ ἀφήνομεν μὲ εὐχαρίστησιν νὰ κατατρῶγωνται ἀπὸ τοὺς σκώληκας καὶ ἔτσι ἀνάπτομεν ἀκόμη περισσότερον τὸ πῦρ τῆς κολάσεως; Διότι· καὶ ἂν ἀκόμη ἔδιδον οἱ πλοῦσιοι ὅλα, ὅσα φυλάσσουν εἰς τὰς ἀποθήκας των, εἰς τοὺς πτωχοὺς, οὔτε ἔτσι θὰ διέφευγον τὴν τιμωρίαν, διότι ἐξοδεύουν τὰ χρήματά των εἰς τὰς πλουσίας ἐνδυμασίας καὶ τὰς πολυεξόδους συνεσιτιάσεις.

Πόσης γὰρ οὐκ ἂν εἶεν κολάσεως ἄξιοι οἱ πάντα τρόπον
 σπουδάζοντες τὰ μὲν σῆρικὰ περιβεβληθῆναι πολλάκις ἱμάτια
 καὶ σοθεῖν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τὰ μὲν χρυσοῦ καθυφασμένα
 περικεῖσθαι, τὰ δὲ καὶ ἄλλως πως πεποικίλθαι, τὸν δὲ
 5 Χριστὸν περιορᾶν γυμνὸν καὶ μηδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐπορεῖν
 τροφῆς; Μάλιστα γὰρ μοι πρὸς τὰς γυναῖκας οὗτος ἂν ὁ
 λόγος ἀρμόσειε. Πλείονα γὰρ παρ' αὐταῖς ἐστὶν εὐρεῖν τὴν
 φιλοκοσμίαν καὶ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὸ μετὰ τῶν διαχρῦσων
 ἱματιῶν καὶ τὰ χρυσοῦ αὐτὰ περικεῖσθαι ἐπὶ τε τῆς κεφα-
 10 λῆς, ἐπὶ τε τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος, καὶ μέγα
 φρονεῖν ἐπὶ τούτοις. Πόσων, εἰπέ μοι, πενήτων γαστέρας ἠ-
 δύνατο παραμυθῆσασθαι καὶ πόσα σώματα γυμνητευόντων
 οκεπάσαι τὰ ἐπὶ τῶν ὤτων μόνον ἐκκρεμάμενα μάτην καὶ εἰ-
 κῆ καὶ ἐπ' οὐδενὶ κέρδει, ἀλλ' ἢ μόνον ἐπὶ θλάβῃ καὶ λύμῃ
 15 ψυχῆς; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος εἰπὼν,
 «Ἐχοντες διατροφᾶς καὶ οκεπάσματα», μετήγαγε πάλιν ἐ-
 πὶ τὰς γυναῖκας τὸν λόγον, καὶ φησι, «Μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ
 χρυσοῦ, ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμοῦ πολυτελεῖ κοσμεῖν ἑαυτάς».

Ὅρα πῶς οὐ βούλεται τούτοις κοσμεῖσθαι, οὐδὲ χρυ-
 20 σία περικεῖσθαι, οὐδὲ μαργαρίτας καὶ ἱμάτια πολυτελεῖ, ἀλ-
 λά τὸν ἀληθῆ κόσμον ἐπὶ τὴν ψυχὴν μετάγειν, καὶ διὰ τῆς
 τῶν ἀγαθῶν ἔργων πράξεως τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς φαιδρῶ-
 νειν καὶ μὴ περὶ ταῦτα ἐπισημῆναι περιορᾶν ἐκείνην ρυ-
 πῶσαν, ράκια περιβεβλημένην, λιμῶν τηκομένην, ὑπὸ τοῦ
 25 κορυμοῦ πηγνυμένην. Ἡ γὰρ σπουδὴ αὕτη καὶ ὁ περὶ τὸ σῶ-
 μα καλλωπισμὸς, ἐκείνης δείκνυσι τὴν ἀμορφίαν καὶ ἢ τοῦ-
 του τροφὴ ἐκείνης τὸν λιμὸν φανερὸν καθίστησι καὶ ἢ περὶ
 τὴν ἐσθῆτα πολυτέλεια ἐκείνης τὴν γυμνότητα ἐκφαίνει. Οὐ-
 δὲ γὰρ οἶόν τέ τινα ψυχῆς ἐπιμελούμενον καὶ τὴν εὐμορφίαν
 30 ἐκείνης καὶ τὸ κάλλος περὶ πολλοῦ ποιούμενον, πρὸς τὸν

Πράγματι πόσης τιμωρίας δὲν θὰ ἦσαν ἄξιοι αὐτοὶ ποῦ φροντίζουν μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐνδύονται μὲ τὰ μεταξωτὰ ἐνδύματα καὶ νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ νὰ περιβάλλωνται τὰ χρσοῦφαντα καὶ στολισμένα μὲ κάθε τρόπον ὑφάσματα καὶ νὰ ἀφήνουν τὸν Χριστὸν γυμνὸν καὶ χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν τροφήν; Βέβαια αὐτὰ τὰ λόγια θὰ ἤρμोजον περισσότερο εἰς τὰς γυναῖκας. Διότι εἰς αὐτὰς εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρη κανεὶς εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν τὴν ἀγάπην διὰ τὰ στολίσματα καὶ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὸ νὰ περιβάλλωνται μὲ τὰ χρυσοποίκιλτα ἐνδύματα καὶ τὰ χρυσᾶ αὐτὰ στολίδια εἰς τὴν κεφαλὴν, εἰς τὸν λαιμὸν καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος καὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται δι' αὐτά. Εἶπέ μου, πόσων πτωχῶν τὰς κοιλίας θὰ ἤμποροῦσαν νὰ χορτάσουν καὶ πόσα σώματα γυμνὰ νὰ ἐνδύσουν αὐτὰ μόνον τὰ κοσμήματα ποῦ κρέμονται ἀπὸ τὰ αὐτὰ μάταια καὶ ἄσκοπα καὶ χωρὶς κανένα κέρδος, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ βλάπτουν καὶ νὰ ζημιώνουν τὴν ψυχὴν; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς οἴκουμένης, ὁ Παῦλος, ἀφοῦ εἶπεν «Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα», μετέφερε πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰς γυναῖκας καὶ προσέθεσεν· «Αἱ γυναῖκες νὰ μὴ στολίζωνται μὲ τὸ πλέξιμον τῆς κόμης ἢ μὲ χρυσᾶ ἢ μαργαριταρένια κοσμήματα καὶ πολυτελῆ ἐνδύματα»²⁰.

Πρόσεχε πῶς δὲν θέλει νὰ στολίζωνται μὲ αὐτά, οὔτε νὰ φοροῦν χρυσᾶ, οὔτε μαργαρίτας, οὔτε πολυτελῆ ἐνδύματα, ἀλλὰ νὰ βάζουν τὰ ἀληθινὰ κοσμήματα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν καλλωπίζουν μὲ τὰς καλὰς πράξεις, χωρὶς νὰ ἀνέχωνται νὰ τὴν βλέπουν νὰ στερῆται αὐτά, ρυπαράν, διψῶσαν, περιβεβλημένην ράκη νὰ λυώνῃ ἀπὸ τὴν πείναν καὶ νὰ παγώνῃ ἀπὸ τὸ ψῦχος. Διότι αὐτὴ ἡ φροντίς καὶ ὁ καλλωπισμὸς τοῦ σώματος ἀποδεικνύει τὴν ἀσχημίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἡ τρυφή αὐτοῦ φανερώνει τὴν πείναν ἐκείνης καὶ ἡ πολυτέλεια τῶν ἐνδυμάτων ἀποδεικνύει τὴν γυμνότητα ἐκείνης. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φροντίξῃ κάποιος διὰ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ κάνῃ τὸ πᾶν διὰ τὸν στολισμὸν καὶ

ἔξω κόσμον ἐπισηοῦμαι ὡσερ πάλιν ἀδύνατόν τινα πρὸς
 τὴν φαντασίαν τὴν ἔξωθεν ἐσχολακία καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸν
 καλλωπισμὸν καὶ τὸν ἀπὸ τῶν χρυσίων κόσμον, ἐκείνης ἡντι-
 ναοῦν ποιῆσθαι φροντίδα. Πότε γὰρ ἀνέξεται ἡ τοιαύτη
 5 ψυχὴ τῶν δεόντων τι συνιδεῖν, ἢ εἰς ἔννοιαν πνευματικῶν
 πραγμάτων εἰσελθεῖν, ἅπαξ περὶ τὰ γῆϊνα ἑαυτὴν ἐκδεδω-
 κυῖα καὶ χαμαί, ὡς εἰπεῖν, συρομένη καὶ οὐδέποτε ἀναπνεῦ-
 σαι δυναμένη, ἀλλὰ συγκεκυφῖα καὶ μυρίοις φορτίοις ἀμαρ-
 τημάτων ἑαυτὴν βαρύνουσα;

10 "Ὅσαι γὰρ ἐντεῦθεν αἱ ἀηδίαί τίκονται, οὐ δυνατὸν
 νῦν παρασιῆσαι τῷ λόγῳ, ἀλλ' ἀρκεῖ τῷ συνειδῶν κατε-
 λιπεῖν τῶν περὶ ταῦτα ἐσχολακίων, ὅσας καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν ἐντεῦθεν δέχονται τὰς ἀθυμίας. Ἡ γὰρ διέπεσέ τι
 τῶν χρυσίων καὶ πολλὸς ὁ χειμὼν καὶ ὁ θόρυβος κατέλαβεν
 15 ἅπασαν τὴν οἰκίαν, ἢ οἰκίτης ὑφείλετο καὶ πᾶσι μύ-
 στιγες καὶ πληγαὶ καὶ δεσμοτήρια, ἢ θάσκανοί τινες
 ἐπεβούλευσαν καὶ ἐξαίφνης ἐγύμνωσαν τῶν ὄντων καὶ πολλὴν
 καὶ ἀφόρητος ἡ ἀθυμία, ἢ πραγμάτων περιστάσις ἐμπεσοῦσα
 εἰς ἐσχάτην πενίαν κατήνεγκε καὶ βαρυτέραν θανάτου τὴν
 20 ζῶην αὐτοῖς κατέστησεν, ἢ ἕτερόν τι πάλιν παρεμπεσὸν πολ-
 λὴν τὴν ἀηδίαν προεξένησε. Καὶ ἀπλῶς οὐκ ἔστι ποτὲ ταρα-
 χῆς ἐκτὸς εὐρεῖν τὴν ἐν τούτοις ἐσχολακυῖαν ψυχὴν, ἀλλ'
 ὡσερ τὰ τῆς θαλάττης κύματα οὐχ οἷόν τε ἐπιλιπεῖν, οὐδὲ
 ἀριθμῶ ὑποβληθῆναι διὰ τὴν πολλὴν συνέχειαν, τὸν αὐτὸν
 25 δὴ τρόπον καὶ τὰς ἐντεῦθεν τικτομένας ταραχὰς οὐχ οἷόν τε
 πάσας ἐξαριθμῆσασθαι.

Διό, παρακαλῶ, φεύγωμεν ἐν ἅπασι τοῖς πράγμασι τὴν
 πλεονεξίαν καὶ τὸ τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνειν. Ὁ γὰρ ἀληθὴς
 πλοῦτος, ἢ ἀνάλωτος περιουσία αὐτὴ τυγχάνει, τὸ τῆς χρεῖας

τὴν ὁμορφίαν ἐκείνης καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται συγχρόνως διὰ τὰ ἐξωτερικὰ στολίσματα. Ὅπως καὶ πάλιν εἶναι ἀδύνατον αὐτὸς ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐξωτερικὴν παρουσίαν καὶ μὲ τὸν καλλωπισμὸν τῶν ἐνδυμάτων καὶ τὸν στολισμὸν μὲ τὰ χρυσᾶ, νὰ καταβάλλῃ καὶ δι' ἐκείνην ὅποιανδήποτε φροντίδα. Διότι πότε θὰ ἠμπορέσῃ αὐτὴ ἡ ψυχὴ νὰ γνωρίσῃ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρέπει ἢ νὰ κατανοήσῃ τὰ πνευματικὰ πράγματα, ἅπαξ καὶ παρεδόθη εἰς τὰ γήϊνα καὶ σύρεται, τρόπος τοῦ λέγειν, εἰς τὸ χῶμα καὶ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ σηκωθῆ, ἀλλὰ παραμένει συνεχῶς σκυφτὴ, βαρύνουσα τὸν ἑαυτὸν της μὲ ἄπειρα φορτία ἁμαρτημάτων;

Ὅλα λοιπὸν τὰ δυσάρεστα ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ ἐδῶ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ παρουσιάσω τώρα μὲ λόγια, ἀλλ' ἀρκεῖ ν' ἀφήσωμεν τὴν συνείδησιν τοῦ καθενὸς ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτά, νὰ σκεφθῆ πόσας θλίψεις δοκιμάζουν καθημερινῶς ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Διότι ἐκάθη κάτι ἀπὸ τὰ χρυσᾶ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν συνέβη ταραχὴ καὶ διαξιφισμοί, ἢ κάποιος δοῦλος ἔκλεψεν αὐτὰ καὶ ὑπεβλήθησαν ὄλοι εἰς μαστίγωσιν καὶ εἰς τιμωρίας καὶ φυλακίσεις, ἢ κάποιοι ζηλόφθονοι τὰ ἤρπασαν καὶ τοὺς ἀπεγύμνωσαν αἰφνιδίως ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἐπροκάλεσαν πολλὴν καὶ ἀφόρητον θλίψιν, ἢ κάποια ἀνάγκη τοὺς ἔκανε νὰ πέσουν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν καὶ νὰ κἀνῃ τὴν ζωὴν των βαρυτέραν καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἢ κάποιο ἄλλο συμβᾶν τοὺς ἐπροκάλεσε μεγάλην θλίψιν. Γενικῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ συναντήσῃ κανεὶς ἡρεμον τὴν ψυχὴν ἐκείνην ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀλλ', ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λείψουν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης οὔτε νὰ ἀπαριθμηθοῦν λόγῳ τῆς μεγάλης συνεχείας των, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ τὰς προερχομένας ἀπὸ ἐδῶ ταραχὰς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς ἀπαριθμήσωμεν ὅλας.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν πλεονεξίαν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ τὸ νὰ ἔχωμεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα. Διότι ὁ ἀληθινὸς πλοῦτος καὶ ἡ ἀδα-

ἐφίεσθαι καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν δεόντως διατιθέναι. Ὁ γὰρ τοιοῦτος οὔτε πενίαν δεῖσθαι ποτε δυνήσεται, οὔτε ἐπήρεια ὑπομενεῖ, οὔτε ταραχῆς πειραθήσεται, ἀλλὰ καὶ σωματικῆς ἐκτιθῆσθαι καὶ τῶν ἐπιβουλεύοντων ἐλευθερωθήσεται, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐν διηγεκεί ἔσθαι γαλήνη, ἡσυχία καὶ ἀπραγμοσύνης ἀπολαύων. Καὶ τὸ δὴ μείζον ἀπάντων καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ὁ τοιοῦτος καὶ τὸν Θεὸν ἴλεων ἔξει καὶ πολλῆς ἀπολαύσει τῆς ἄνωθεν ροπῆς, ἅτε δὴ οἰκονόμος πιστὸς τῶν τοῦ Δεσπότητος χρημάτων. «Μακάριος γάρ», φησὶν, «ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει οὔτω ποιοῦντα, οὔτω διανέμοντα τοῖς συνδούλοις καὶ μὴ θύραις καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείοντα καὶ τοῖς σκόληξι τροφὴν συγχωροῦντα γίνεσθαι, ἀλλὰ τῶν πενήτων τὴν ἔνδειαν παραμυθούμενον καὶ καλὸν καὶ πιστὸν οἰκονόμον γινόμενον τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότητος χορηγηθέντων, ἵνα καὶ τῆς καλῆς ταύτης διανομῆς μέγαν τὸν μισθὸν κομίσηται καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν καταξιωθῆ, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πάνητος περιουσία εἶναι τὸ νὰ ἐπιδιώκωμεν αὐτὰ πού μᾶς χρειάζονται καὶ τὸ νὰ διαθέτωμεν ὅπως πρέπει νὰ περισσεύοντα. Διότι ὁ ἐνεργῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὔτε τὴν πτωχείαν θὰ φοβηθῆ ποτέ, οὔτε θὰ ὑπομείνῃ κάποιαν δοκιμασίαν, οὔτε θὰ δοκιμάσῃ ταραχὴν, ἀλλὰ καὶ θὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε συκοφαντίαν καὶ θὰ ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τοὺς ἐπιβουλεύοντας, καὶ γενικῶς, θὰ διάγῃ ἐν πλήρει γαλήνῃ καὶ θὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν μακαριότητα. Καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα καὶ ἡ κορυφὴ ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ ἔχῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν, ἐπειδὴ ἔδαπάνησεν ὅπως ἔπρεπε τὰ χρήματα τοῦ Κυρίου, Διότι λέγει «Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον, ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος, θὰ τὸν εὔρῃ νὰ φέρεται καὶ νὰ ἐνεργῆ φρονίμως καὶ πιστῶς», νὰ μοιράζῃ δηλαδὴ τὰ ἀγαθὰ εἰς τοὺς συνανθρώπους καὶ νὰ μὴ τὰ κλείῃ μὲ θύρας καὶ μοχλοὺς καὶ νὰ τὰ ἀφήνῃ νὰ γίνωνται τροφὴ εἰς τοὺς σκώληκας, ἀλλὰ νὰ βοηθῆ τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ ἀποδεικνύεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὡς καλὸς διαχειριστὴς αὐτῶν πού ἐχορήγησεν ὁ Κύριος, ὥστε μὲ τὴν καλὴν αὐτὴν διανομὴν καὶ νὰ λάβῃ μεγάλην ἀμοιβὴν καὶ νὰ ἀξιωθῆ νὰ ἀπολαύσῃ τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ
(Γέν. 16, 1 - 16)

Σάρα δέ, ἡ γυνή ᾿Αβραμ, οὐκ ἔικτιεν αὐτῷ· ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἰγυπτία, ἥ ὄνομα ᾿Αγαρῶν.

- κ 1. Πάλιν τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν τὴν κατὰ τὸν πατριάρχη τὴν ἡμετέραν καλεῖ γλωττιαν· Καὶ μὴ θανατώσῃτε, εἰ ἐπὶ ἰσοσύναις ἡμέραις τὴν κατ' αὐτὸν ἱστορίαν εἰς μέσον παραγαγόντες, οὐδέπω καὶ τήμερον αὐτὴν ἀπαρτίσαι δεδυνήμεθα. Πολλὴ γὰρ ἡ περιουσία τῆς τοῦ δι-
- 10 καίου ἀρετῆς καὶ τῶν τούτου κατορθωμάτων τὸ μέγεθος ἄπασαν ἀνθρωπίνην νικᾷ γλωττιαν. Ὅν γὰρ ὁ Θεὸς ἄνωθεν ἐστεφάνωσε καὶ ἀνεκέρυξε, τίς ἀνθρώπων κατ' ἀξίαν ἐπαινεῖσαι δυνήσεται; Ἄλλ' ὅμως, εἰ καὶ τῆς ἀξίας πολλῶν τῶν μέτρῳ ἀπολειπόμεθα, ἀλλ' οὖν γε εἰς δύναμιν ἡμετέραν τὰ
- 15 κατ' αὐτὸν εἰς μέσον προθέντες εἰς ζῆλον ὑμᾶς καὶ μίμησιν τῆς τούτου ἀρετῆς ἐναγαγεῖν βουλόμεθα. Ἰκανὴ γὰρ τοῦ ἀνδρὸς ἢ φιλοσοφία πᾶσαν τῶν ἀνθρώπων παιδεῦσαι τὴν φύσιν καὶ τοὺς προσέχειν βουλομένους πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν ἐφελκύσασθαι. Ἄλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, τοῖς λεγο-
- 20 μένοις, ἵνα καὶ ἐκ τῶν προσφάτως ἀνεγνωσμένων καταμάθωμεν τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν. Ἰκανὸν γὰρ τοῦτο τὸ χωρίον παιδεῦσαι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὥστε πολλὴν περὶ ἀλλήλους ἐπιδείκνυσθαι τὴν ὁμόνοιαν καὶ τῆς συζυγίας τὸν σύνδεσμον ἀρραγῆ διαφυλάττειν καὶ μήτε τὸν ἄνδρα τῆς
- 25 γυναικὸς κατεξανίστασθαι, ἀλλ' ὡς ἀσθενεστέρῳ οκεῦει πολλὴν ἀπονέμειν τὴν συγγνώμην, μήτε τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ

(Γέν. 16, 1 - 16)

«Ἡ δὲ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον· εἶχε δὲ αὐτὴ μίαν Αἴγυπτίαν δούλην, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ».

1. Καὶ πάλιν αὐτὰ πού ἀνεγνώσαμεν σήμερον παρακινουῖν τὴν γλῶσσαν μου διὰ νὰ ἐξιστορήσῃ τὰ γεγονότα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πατριάρχην. Καὶ μὴ παραξενευθῆτε, ἐὰν ἀσχολούμεθα ἐπὶ τόσας ἡμέρας μὲ τὴν ἱστορίαν τὴν σχετικὴν μὲ αὐτόν, χωρὶς νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὴν τελειώσωμεν ἀκόμη οὔτε καὶ σήμερα. Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ μέγαλο τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἔργων του καμμία ἀνθρωπίνη γλῶσσα δὲν εἶναι ἰκανὴ νὰ τὸ παρουσιάσῃ. Διότι αὐτὸν πού ὁ Θεὸς τὸν ἐστεφάνωσεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἐδικαίωσε, ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν ἐπαινέσῃ ἐπαξίως; Ἄλλ' ἂν καὶ ὑστεροῦμεν κατὰ πολὺ τῆς ἀξίας του, ὅμως κατὰ δύναμιν ἐξιστοροῦντες τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν ἐπιθυμοῦμεν νὰ σᾶς ὀδηγήσωμεν εἰς τὸ νὰ θαυμάσετε καὶ νὰ μιμηθῆτε τὴν ἀρετὴν του. Διότι ἡ εὐσέβεια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἰκανὴ νὰ σωφρονίσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς πού ἐπιθυμοῦν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Παρακαλῶ ὅμως νὰ προσέχετε εἰς αὐτὰ πού λέγονται, ὥστε καὶ ἀπ' αὐτὰ πού ἀνεγνώσθησαν προσφάτως νὰ μάθωμεν τὴν εὐσέβειαν τοῦ δικαίου. Διότι αὐτὸ τὸ χωρίον εἶναι ἰκανὸν νὰ διδάξῃ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὥστε νὰ ἔχουν μεταξὺ των ὁμόνοιαν καὶ νὰ διαφυλάσσουν ἀδιάσπαστον τὸν δεσμόν τῆς ἀγάπης καὶ οὔτε νὰ ἐξανίσταται ὁ ἄνδρας κατὰ τῆς γυναικός του, ἀλλὰ νὰ τὴν συγχωρῇ ὡσὰν ἀσθενεστέρην πού εἶναι, οὔτε πάλιν ἡ γυναῖκα νὰ συνερίζεται τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ νὰ ὑπάρ-

ἄνδρα διχοσπαιεῖν, ἀλλ' ἀλλήλων τὰ θάρα θασιάζειν ἑκατέρους διαμιλλᾶσθαι καὶ τὴν οἰκείαν εἰρήνην πάντων ἡγεῖσθαι προτιμότεραν. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ αὐτῶν ἀκοῦσαι τῶν ρημάτων, ἵνα σαφεσιτέρα ὑμῖν γένηται ἡ διδασκαλία.

- 5 «Σάρα δέ», φησὶν, «ἡ γυνὴ Ἄβραμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ· ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἴγυπτία, ἣ ὄνομα Ἄγαρ». Σκόπει μοι ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν πίστιν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἣν περὶ τὰς ἐπαγγελίας ἐπεδείκνυτο τὰς εἰς αὐτὸν γεγεννημένας. Τσοσινάκις γὰρ ὑποσχομένου τοῦ Θεοῦ, ὅτι τῷ σπέρματι αὐτοῦ δώσει τὴν γῆν καὶ ὅτι εἰς τοσοῦτον πλῆθος ἐκισθῆσεται, ὡς τῷ τῶν ἄστρων πλῆθει περιοσθῆναι, ὁρῶν οὐδὲν τῶν ἐπαγγελθέντων εἰς ἔργον ἐκβαῖνον, ἀλλ' ἔτι μέχρι λόγων τὰ τῶν ὑποσχέσεων τυγχάνοντα, οὐκ ἐταράττειτο τὸν
- 15 λογισμὸν, οὐκ ἐσαλεύετο τὴν γνώμην, ἀλλ' ἔμενε ἀκλινῆς, πιστεύων τῇ δυνάμει τοῦ ἐπαγγελιαμένου. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ νῦν ἐπεσημῆρατο ἡ θεία Γραφὴ λέγουσα· «Σάρα δέ, ἡ γυνὴ Ἄβραμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ»· μονονουχί τοῦτο ἡμῖν ἐμφαίνουσα, ὅτι μετὰ ταῦτα ἅπαντα, μετὰ τὰς συνθήκας τὰς
- 20 πρὸς αὐτὸν γεγεννημένας, μετὰ τὸ ὑποσχεῖσθαι ἀναρίθμητον ἐξ αὐτοῦ γενήσεσθαι πλῆθος, οὐκ ἥσχαλλεν, οὐκ ἐνεδοίαζεν, ὁρῶν οὐδὲν τῶν εἰρημένων εἰς ἔργον ἐκβαῖνον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐναντία. Διὰ τοῦτό φησι μετ' ἐκεῖνα ἅπαντα, «Σάρα δέ, ἡ γυνὴ αὐτοῦ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ», ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ
- 25 πλέον γέγονε μετὰ τὰς τσοσινάκας ὑποσχέσεις, καίτοι καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρας καὶ τῆς μητρὸς ἡ νέκρωσις πολλὴν τὴν ἀπορίαν ἐμποιῆσαι ἦν ἱκανὴ τῷ δικαίῳ.

Ἄλλ' ὁ πατριάρχης οὐ πρὸς τὰ ἀπὸ τῆς φύσεως κωλύματα ἑώρα λοιπόν, ἀλλ' εἰδὼς τὸ εὐμήχανον τοῦ Δεσπότου,

30 καὶ ὅτι δημιουργὸς ὢν τῆς φύσεως καὶ ἐξ ἀπόρων πόρους

χη μεταξύ των ἄμιλλα, διὰ νὰ σηκώνουν τὰ βάρη ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου καὶ νὰ θεωροῦν προτιμότεραν ἀπὸ ὅλα τὴν μεταξύ των ὁμόνοιαν. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ἀκούσωμεν τὰ ἴδια τὰ λόγια τῆς Γραφῆς, διὰ νὰ γίνη ἡ διδασκαλία μας περισσότερο σαφής.

«Ἡ Σάρα», λέγει, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον. Εἶχε δὲ αὐτὴ μίαν δούλην Αἰγυπτίαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ¹. Πρόσεχε ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν ἄρρητον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν καὶ εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυεν εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις. Διότι τόσας φορὰς ὁ Θεὸς τοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους του τὴν χώραν καὶ ὅτι θὰ πολλαπλασιασθοῦν αὐτοί, ὥστε νὰ ὁμοιάζουν μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων, καὶ ἂν καὶ ἔβλεπεν, ὅτι δὲν ἐπραγματοποιεῖτο καμμία ὑπόσχεσις, ἀλλὰ παρέμενον μόνον λόγοι, δὲν ἀπεγοητεύετο οὔτε ἐκλονίζετο ἢ σκέψις του, ἀλλὰ παρέμενε σταθερός, ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δύναμιν αὐτοῦ ποὺ ἔδιδε τὴν ὑπόσχεσιν. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ τώρα ἡ ἁγία Γραφή μᾶς ἐπεσήμανε λέγουσα· «Ἡ Σάρα δὲ, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν» μόνον καὶ μόνον, διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, μετὰ ἀπὸ τὰς συμφωνίας, μετὰ ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις, ὅτι θὰ κἀνῆ ἀναρίθμητον τὸ πλῆθος τῶν ἀπογόνων του, δὲν ἐδυσφόρει καὶ δὲν ἐφοβεῖτο, ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι τὰ πάντα ἔμενον ἀπραγματοποίητα καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ λέγει, «Ἡ δὲ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον», ὥστε νὰ μάθῃς ὅτι δὲν εἶχε γίνεαι τίποτε πλεόν δι' αὐτὸν μετὰ ἀπὸ τόσας ὑποσχέσεις, μολονότι καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρας καὶ ἡ νέκρωσις τῆς μήτρας ἦσαν ἄρκετὰ νὰ δημιουργήσουσιν εἰς τὸν δίκαιον μεγάλην ἀπορίαν.

Ὁ πατριάρχης ὅμως δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὰ φυσικὰ ἐμπόδια, ἀλλὰ γνωρίζων τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ Κυρίου καὶ ὅτι μὲ τὸ νὰ εἶναι δημιουργὸς τῆς φύσεως, δύναται νὰ

εὔρεϊν δύναται, καθάπερ εὐγνώμων οἰκείτης, οὐ περιειργάζετο τὸν τρόπον τῶν γινομένων, ἀλλὰ παραχωρεῖ τῇ ἀκαταλήπιῳ αὐτοῦ προνοίᾳ καὶ ἐπίστευσε τοῖς εἰρημένοις. Διὰ τοῦτο φησι, «Σάρα δέ», μετὰ τὰς ἰσαυτίας ὑποσχέσεις, «οὐκ
 5 ἔτικτεν αὐτῷ. Ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἰγυπτία, ἣ ὄνομα Ἰαγάρ». Οὐχ ἀπλῶς ἡμῖν οὐδὲ ἐνιαῦθα τῆς παιδίσκης τὴν μνήμην ἐποιήσατο ἡ θεία Γραφή, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν πόθεν αὐτὴν ἔσχε. Διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκεν, ὅτι Αἰγυπτία, ἵνα ἐπὶ τὴν ἱστορίαν ἀναδράμωμεν ἐκείνην καὶ διὰ ἐκ τῶν παρὰ
 10 τοῦ Φαραὼ παρασχεθέντων αὐτῇ ἦν, ἠνίκα ἰσαυτίας ἀπήλαυσεν ἐκδικίας παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ, καὶ ταύτην λαβοῦσα ἐπανῆλθεν, ἐπίτηδες ἡμῖν αὐτῆς καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔθνος ἐγνώρισεν ἡ θεία Γραφή.

Ἄλλ' ὄρα λοιπὸν ἐνιαῦθα τῆς Σάρας τὴν φιλόσοφον γνώ-
 15 μην καὶ τῆς σωφροσύνης τὴν ὑπερβολὴν καὶ τοῦ παιτιάρχου τὴν ἄφατον πειθὴ καὶ τὴν ὑπακοήν. «Εἶπε δὲ Σάρα», φησί, «πρὸς Ἰαβραμ ἐν γῆ Χαναάν· ἰδοὺ συνέκλεισέ με Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν· εἴσελθε οὖν πρὸς τὴν παιδίσκην μου, ἵνα τεκνοποιήσης ἐξ αὐτῆς». Σκόπει τὴν εὐγνωμοσύνην γυναικός.
 20 Οὐδὲν τοιοῦτον εἶπε, οἷον μετὰ ταῦτα ἡ Ραχήλ φησι πρὸς τὸν Ἰακώβ· «Δός μοι τέκνα· εἰ δὲ μή, ἀποθνήσκω ἐγώ». Ἄλλὰ τί φησιν; «Ἴδοὺ συνέκλεισέ με Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν». Ἐπειδή, φησίν, ἄγονόν με κατέστησεν ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς καὶ ἀπεσιόρησε τῆς τῶν παίδων γονῆς, ἵνα μὴ οὖν
 25 διὰ τὴν ἐμὴν στείρωσιν αὐτὸς εἰς βαθὺν γῆρας ἐλάσας λοιπὸν ἅπαις διαμείνης, «Εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην μου, ἵνα τεκνοποιήσης ἐξ αὐτῆς». Πολλὴ καὶ ἄφατος ἡ φιλοσοφία τῆς γυναικός. Τίς γὰρ ἂν ἔλοιτο πρόποτε γυνὴ τοῦτο ποιῆσαι, ἢ συμβουλευῆσαι τῷ ἀνδρὶ τοῦτο, ἢ τῇ παιδίσκῃ τῆς ἐννῆς
 30 παραχωρηῆσαι;

2. Εἶδες πῶς παντὸς πάθους ἐκίος ἦσαν; Καὶ εἰς ἣν

2. Γεν. 16, 2.

3. Γεν. 30, 1.

εὔρη διέξοδον κατὰ τὰς δυσκόλους στιγμάς, ὡς εὐγνώμων δοῦλος δὲν ἐπρόσεχε, πῶς θὰ γίνουν αὐτά, ἀλλὰ τὰ ἄφησεν εἰς τὴν ἀκατάλληπτον αὐτοῦ φροντίδα καὶ ἐπίστευσεν εἰς ὅσα εἶχον λεχθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο μετὰ ἀπὸ τὰς τόσας ὑποσχέσεις «Ἡ Σάρα δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον. Εἶχε δὲ αὐτὴ μίαν Αἰγυπτίαν δούλην, ἣ ὁποία ὠνομάζετο Ἔγαρ». Δὲν μᾶς ἀναφέρει ἡ Γραφή ἐδῶ χωρὶς λόγον τὴν δούλην, ἀλλὰ τὴν ἀναφέρει, διὰ νὰ μάθωμεν ἀπὸ ποῦ τὴν εἶχεν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προσέθεσεν, ὅτι ἦτο Αἰγυπτία, ὥστε νὰ ἐνθυμηθῶμεν ἐκείνην τὴν διήγησιν καὶ ὅτι ἦτο ἀπὸ αὐτοῦς ποῦ εἶχε παραχωρήσει ὁ Φαραὼ εἰς αὐτόν, ὅταν τὸν ἐτιμώρησε τόσον πολὺ ὁ Θεὸς τῶν πάντων, τὴν ὁποίαν ἐπῆρε καὶ ἔφυγεν· σκοπίμως ἡ ἁγία Γραφή μᾶς ἐγνωστοποίησε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐθνικότητα.

Πρόσεχε ὅμως ἐδῶ καὶ τὴν φιλοσοφημένην σκέψιν τῆς Σάρας καὶ τὴν ὑπερβολικὴν τῆς σύνεσιν καὶ τὴν ἄρρητον πίστιν καὶ τὴν ὑλακοὴν τοῦ πατριάρχου. «Εἶπε δὲ ἡ Σάρρα», λέγει, «πρὸς τὸν Ἄβραμ, ὅταν ἦσαν εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἴδου ὁ Κύριος μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν τεκνογονίαν. Εἴσελθε λοιπὸν εἰς τὴν δούλην μου, διὰ νὰ τεκνοποιήσης ἀπὸ αὐτῆς»². Πρόσεχε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς γυναικός. Δὲν εἶπε τίποτε τὸ ἴδιον μὲ τὴν Ραχήλ, ἣ ὁποία εἶπε πρὸς τὸν Ἰακώβ· «Δός μου τέκνα, εἰ δ' ἄλλως ἐγὼ θὰ αὐτοκτονήσω»³. Ἀλλὰ τί λέγει; «Ἴδου ὁ Κύριος μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν τεκνογονίαν». Ἐπειδὴ, λέγει μὲ ἔκανε στεῖραν ὁ δημιουργὸς τῆς κτίσεως καὶ μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν γέννησιν τέκνων, διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ μείνης χωρὶς τέκνα καὶ σὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου στεριότητος, ἀφοῦ ἤδη ἐγήρασες, «Εἴσελθε λοιπὸν εἰς τὴν δούλην μου, διὰ νὰ τεκνοποιήσης ἀπὸ αὐτῆς». Πολλὴ καὶ ἀπεριόριστος ἡ εὐσέβεια τῆς γυναικός. Διότι ποία γυναῖκα μέχρι τώρα ἐπροτίμησε νὰ κάνῃ τοῦτο, ἢ νὰ συμβουλεύσῃ τοῦτο εἰς τὸν ἄνδρα τῆς, ἢ νὰ παραχωρήσῃ τὸν κοιτῶνα τῆς εἰς τὴν δούλην τῆς;

2. Εἶδες πῶς ἦτο ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε πάθος; Καὶ

αὐτοῖς μόνον σκοπός, τοῦ μὴ ἄπαιδας τελευτῆσαι, ἀλλ' ἐ-
 σκόπουν ὅπως καὶ τὴν ἐντεῦθεν παραμυθίαν κηύονται καὶ
 τῆς εἰρήνης τὸν σύνδεσμον ἀρραγῆ διατηρήσωσιν. Ἐννόει
 γάρ μοι τοῦ πατριάρχου ἐνταῦθα τὴν πολλὴν σωφροσύνην καὶ
 5 τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐπιείκειαν. Οὔτε γάρ, καθάπερ τινὲς τῶν
 ἀνοήτων, ἐδυσχεράναε πρὸς τὴν γαμετὴν διὰ τὴν ἀπαιδίαν,
 οὔτε τὸν περὶ αὐτὴν πόθον ἠλάτιωσεν. Ἴστε γάρ, ἴστε πῶς
 τοῖς πλείοσι τῶν ἀνθρώπων τοῦτο μάλιστα αἴτιον γίνεται
 τῆς κατὰ τῶν γυναικῶν ὑπεροφίας· ὥσπερ αὖ πάλιν καὶ
 10 φιλιτροῦ πλείονος ὑπόθεσιν τὸ ἐναντίον ποιοῦνται, σφόδρα
 κούφως καὶ ἀνοήτως ταῖς γυναιξὶ λογιζόμενοι καὶ τὴν ἀ-
 παιδίαν καὶ τὴν εὐπαιδίαν, οὐκ εἰδότες ὅτι τοῦ τῆς φύσεως
 ἐστὶ δημιουργοῦ τὸ πᾶν, καὶ οὔτε ἡ συνοουσία, οὔτε ἕτερόν τί
 ἐστὶ τὸ δυνάμενον συντελέσαι πρὸς τὴν τῶν παίδων διαδο-
 15 χήν, μὴ τῆς ἄνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης καὶ τὴν φύσιν
 διεγειροῦσης πρὸς τὸν τόκον. Ἄπερ ἀκριβῶς ὁ δίκαιος οὐ-
 τος ἐπιστάμενος, οὔτε τῇ γυναικὶ ἐλογίζετο τὴν ἀπαιδίαν,
 καὶ τὴν προσήκουσαν αὐτῇ τιμὴν διὰ πάντων ἀπένειμε. Διά
 τοι τοῦτο καὶ αὐτὴ φιλοτιμουμένη καὶ θουλομένη δεῖξαι ὁ-
 20 σπὴν ποιεῖται περὶ τὸν δίκαιον φιλοσοργίαν, οὐ τὸ ἑαυτῆς
 σκοποῦσα, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐκείνῳ παραμυθίαν τινὰ τῆς ἀπαι-
 δίας ἐπινοήσῃε, μονονουχὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶ λαβοῦσα τὴν
 παιδίον τὴν Αἰγυπτίαν ἐπὶ τὴν ἰδίαν εὐνήν ἀνήγαγεν.
 Ἄλλὰ καὶ διὰ τῶν ρημάτων δεικνύουσα τὸν σκοπόν, δι' ὃν
 25 τοῦτο ποιῆσαι κατεδέξατο, φησί· ἐπειδὴ ἐγὼ ἄχρηστος ὤ-
 φθη καὶ ἀνεπιτήδεις πρὸς γονήν· «Συνέκλεισε γάρ με ὁ
 Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν».

Ὅρα ψυχῆς εὐγνωμοσύνην, πῶς οὐδὲν δυσχερὲς φθέγγε-
 ται, οὐδὲ ἀποδύρεται διὰ τὴν στείρωσιν, ἀλλὰ μόνον τοῦτο
 30 ἡμῖν ἐμφῆσαι θούλειται, ὅτι τῷ δημιουργῷ τῆς φύσεως τοῦτο
 λογιζομένη πρῶτος καὶ γενναίως ἔφερε, προτιμῶσα τὸ τῷ

εἶχον μόνον ἓνα σκοπόν, τὸ νὰ μὴ ἀποθάνουν δηλαδὴ ἄτεκνοι, ἀλλ' ἐφρόντιζον καὶ νὰ παρηγορηθοῦν μὲ τὴν τεκνογονίαν, καὶ νὰ διατηρήσουν ἀδιάρρηκτον τὸν μεταξὺ των δεσμόν. Ἀναλαθῆσαι ἐδῶ, σὲ παρακαλῶ, τὴν πολλὴν σύνεσιν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἐπιείκειαν τοῦ πατριάρχου. Διότι οὔτε ἐχθρεύετο τὴν σύζυγόν του ἐξ αἰτίας τῆς ἀτεκνίας της, ὅπως κάνουν μερικοὶ ἀνόητοι, οὔτε ἐμείωσε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του. Καθ' ὅσον γνωρίζετε, ὅτι αὐτὸ γίνεται κατ' ἐξοχὴν αἰτία εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ περιφρονοῦν τὰς γυναῖκας των, ὅπως καὶ πάλιν μὲ τὸ ἀντίθετον, μὲ τὴν ἀπόκτησιν δηλαδὴ τέκνων, ὑπεραγαποῦν αὐτάς, ἐπειδὴ ὅλως ἀνοήτως καὶ ἀπερισκέπτως καταλογίζουν εἰς αὐτάς καὶ τὴν ἀτεκνίαν καὶ τὴν γονιμότητα, χωρὶς νὰ γνωρίζουν, ὅτι τὸ κάθε τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῆς κτίσεως, καὶ οὔτε ἡ συνουσία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἡμπορεῖ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τέκνων, ἐὰν δὲν ἐνεργήσῃ ἡ ἐκ τῶν ἄνω δύναμις καὶ δὲν ρυθμίσῃ τὴν φύσιν διὰ τὴν γέννησιν. Αὐτὰ ἀκριβῶς γνωρίζων αὐτὸς ὁ δίκαιος δὲν κατελόγιζε τὴν ἀτεκνίαν εἰς τὴν γυναῖκα του, ἀλλ' ἐξετίμα αὐτὴν, ὅπως ἔπρεπε. Διὰ τοῦτο θεβαίως καὶ αὐτὴ μὲ φιλοτιμίαν καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην της πρὸς τὸν δίκαιον, χωρὶς νὰ σκέπτεται διὰ τὸν ἑαυτὸν της, ἀλλὰ μόνον πῶς νὰ τὸν παρηγορήσῃ διὰ τὴν ἀτεκνίαν της, σχεδὸν μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια της ἔλαβε τὴν Αἴγυπτίαν δούλην καὶ τὴν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἰδικὴν της κλίνην, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς λόγους της ἔδειξε, διατί κατεδέχθη νὰ τὸ κἀνῃ αὐτό, καὶ λέγει· Ἐπειδὴ ἐγὼ ἀπεδείχθην ἄχρηστος καὶ ἀνίκανος, διὰ νὰ γεννήσω· «Ἐφοῦ ὁ Θεὸς μὲ ἐστέρησε τὴν τεκνογονίαν».

Πρόσεχε εὐγνώμονα ψυχὴν, πῶς δὲν λέγει τίποτε τὸ κακόν, οὔτε θρηνεῖ διὰ τὴν στείρωσιν, ἀλλὰ θέλει μόνον νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὑπέφερεν αὐτὰ μὲ πραότητα καὶ γενναιοτήτα, ἐπειδὴ τὰ ἐθεωροῦσεν ὡς ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπροτίμησεν αὐτὰ πού ἐκρινεν ὁ Θεὸς

Θεῶ δοκοῦν τῆς οἰκειίας ἐπιθυμίας, καὶ ἐσκόπει, ὅπως τὸν ἄνδρα παραμυθῆσθαι. Ἐπειδὴ οὖν, φησὶν, «Ἐμὲ συνέκλει-
 σεν ὁ Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν». Πόση καὶ αὐτοῦ τοῦ ρήματος
 ἢ ἔμφρασις; Πῶς δείκνυσι τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν
 5 ἄγατον δύναμιν; Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς, φησὶν, ἐπὶ τῆς οἰκίας
 κλείομεν καὶ ἀνοίγομεν, οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης ἐπὶ τῆς φύ-
 σεως ἐργάζεται, καὶ τῷ οἰκείῳ προστάγματι καὶ τὰς κλεῖς
 ἐπάγει, καὶ πάλιν ἡνίκα ἂν βουληθῆ ἀνοίγει καὶ κελεύει
 τὴν φύσιν τὸ ἑαυτῆς ἐργάζεσθαι. «Ἐπεὶ οὖν συνέκλεισέ με»,
 10 φησὶν, «ὁ Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν, εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκη-
 μου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς». Οἶδα, ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ αἰτία
 τῆς ἀπαιδίας. Διὰ τοῦτο οὐ βούλομαι σε ἀποστρεφῆσαι τῆς
 ἐντιεύθεν παραμυθίας. Ἴσως δὲ καὶ ὑπώπιενεν ἡ Σάρα μὴ
 παρ' αὐτὴν μόνην εἶναι τὰ τῆς ἀπαιδίας, ἀλλὰ καὶ παρὰ
 15 τὸν πατριάρχη. Διὰ τοῦτο βουλομένη δι' αὐτῶν τῶν ἔργων
 πληροφορηθῆναι, παραχωρεῖ τῇ παιδίσκη καὶ εἰς τὴν εὐνὴν
 αὐτὴν ἄγει, ἵνα μάθῃ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὡς ἑαυτῇ
 τὸ πᾶν ὀφείλει λογίζεσθαι.

«Ἐπήκουσε δέ», φησὶν, «Ἄβραμ τῆς φωνῆς Σάρας».
 20 Πολλὴ τοῦ δικαίου ἢ φιλοσοφία. Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν,
 τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι οὔτε πρότερον τοῦτο ἐβουλεύσατο, καί-
 τοι ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ λοιπὸν ὦν καὶ νῦν τὴν προτροπὴν παρὰ
 τῆς Σάρας δεξάμενος ἐτοιμῶς ὑπήκουσε, δεικνὺς ὅτι οὐκ
 ἐπιθυμίας ἔνεκεν ἀπλῶς, οὐδὲ πάθει κατακολουθῶν τῆς συν-
 25 νοσίας ἠνέσχετο, ἀλλ' ὥστε σπέρματος διαδοχὴν καταλιπεῖν.
 Καὶ λαβοῦσα Σάρα ἡ γυνὴ Ἄβραμ Ἄγαρ τὴν Αἰγυπτίαν
 τὴν ἑαυτῆς παιδίσκη, μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἄ-
 βραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν τῇ Χαναταίᾳ, ἔδωκεν Ἄβραμ τῷ
 ἀνδρὶ αὐτῆς αὐτὴν γυναῖκα. Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀ-
 30 κρισίειαν. Ἴνα γὰρ μάθωμεν ὅτι οὐδὲ μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα,
 ἄπερ ἡ Σάρα πρὸς αὐτὸν ἐποίησατο, ἐπελήδησε τῷ πράγμα-

4. Γεν. 16, 2.

5. Γεν. 16, 3.

καὶ ὄχι τὴν ἰδικήν της ἐπιθυμίαν, καὶ ἐφρόντιζε συγχρόνως πῶς νὰ παρηγορήσῃ τὸν ἄνδρα της. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, «ὁ Θεὸς μὲ ἐστέρησε τὴν τεκνογονίαν». Πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἔμφασις καὶ αὐτῶν τῶν λόγων; πόσον ἀποδεικνύει τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς, λέγει, ἀνοίγομεν καὶ κλείομεν τὴν οἰκίαν μας, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος κάνει εἰς τὴν φύσιν, καὶ μὲ τὴν ἐντολήν του τὴν ἀκινητοποιεῖ καὶ ὅταν πάλιν θελήσῃ, τὴν ἀφήνει καὶ τὴν διατάσσει νὰ κάνῃ τὸ ἔργον της. «Ἄφου λοιπόν», λέγει, «μὲ ἐστέρησεν ὁ Θεὸς τὴν τεκνογονίαν, νὰ εἰρέλθῃς εἰς τὴν δούλην μου καὶ νὰ τεκνοποιήσῃς ἀπ' αὐτήν». Γνωρίζω, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σοῦ στερήσω ἐγὼ τὴν χαρὰν τῆς τεκνογονίας. Ἴσως ἡ Σάρα νὰ ὑπωπτεύετο, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ μόνον ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας, ἀλλὰ καὶ ὁ πατριάρχης. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ καταστῇ σίγουρη μὲ αὐτὰ τὰ γεγονότα, παρακωρεῖ τὴν δούλην καὶ τὴν ὀδηγεῖ εἰς τὴν κλίνην, διὰ νὰ μάθῃ μὲ τὰ πράγματα αὐτά, ἐὰν πρέπει νὰ καταλογίζῃ τὸ κάθε τι εἰς τὸν ἑαυτὸν της.

«Καὶ ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ὑπήκουσεν εἰς αὐτὰ πού εἶπεν ἡ Σάρα»⁴. Πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ δικαίου. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶπον προηγουμένως, τοῦτο θὰ εἰπῶ καὶ τώρα, ὅτι δηλαδὴ οὔτε προηγουμένως ἐσκέφθη τοῦτο ὁ πατριάρχης, ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν, καὶ τώρα, δεχθεὶς τὴν προτροπὴν τῆς Σάρρας, ὑπήκουσε μὲ προθυμίαν, ἀποδεικνύων, ὅτι δὲν ἐδέχθη νὰ ἔλθῃ εἰς ἔνωσιν μὲ τὴν δούλην ἐξ αἰτίας κάποιας ἀπλῆς ἐπιθυμίας, οὔτε ὑποκύπτων εἰς κάποιο πάθος του, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ διαδόχους. «Καὶ ἡ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, ἔλαβε τὴν Αἰγυπτίαν δούλην της Ἄγαρ, δέκα ἔτη μετὰ ἀπὸ τὴν ἀφίξιν των εἰς τὴν Χαναάν, καὶ τὴν ἔδωκεν ὡς σύζυγον εἰς τὸν Ἄβραμ»⁵. Πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Διὰ νὰ μάθωμεν δηλαδὴ, ὅτι οὔτε ὕστερα ἀπὸ τοὺς λόγους, πού εἶπεν ἡ Σάρα πρὸς αὐτόν, ἔσπευσε νὰ πραγματοποιήσῃ

τι, διὰ τοῦτο φησι· «Καὶ ἔλαβε Σάρα ἡ γυνὴ Ἰαβραὴν ἡ ἄγουσα τὴν Αἴγυπτιαν τὴν ἐαυτῆς παιδίσκη»· μονονουχὶ δεικνύουσα ἡμῖν ἡ θεία Γραφή, ὅτι τὴν γαμετὴν παραμυθούμενος καὶ ὑπακοῦσαι ταύτῃ βουλόμενος τὸ πρᾶγμα κατεδέξατο. Ἰνα γὰρ μάθῃς μετὰ ἀκριβείας τοῦ παιριάρχου τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐγκράτειαν, φησί· «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἰαβραὴν τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν γῆ Χαναάν». Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ τὸν χρόνον ἐπεσημήνατο, ἀλλ' ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν, ἐν πόσοις ἔτεσιν ὁ δίκαιος ἐκαριτέρησε καὶ γενναίως τὴν ἀπαιδίαν ἤνεγκε καὶ ἀνώτερος παντὸς πάθους τυγχάνων, πολλὴν τὴν σωφροσύνην ἐπεδείξατο· Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἕτερόν τι ἐκ τούτου μάθωμεν. Διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκε· «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἰαβραὴν τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν γῆ Χαναάν· οὐ γὰρ πάντα τὸν χρόνον τοῦ συνοικεσίου νῦν ἡμῖν ἐγνώρισεν, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ Χαναάν χρόνον αὐτοῖς ἀναλωθέντα.

Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; Ἐπειδὴ γὰρ εὐθέως ἐπισιάντι τῇ Χανααίᾳ ἐπηγγείλατο ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης λέγων· «Τῷ σπέρματί σου τὴν γῆν ταύτην δώσω»· καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον τὰς ὑποσχέσεις πρὸς αὐτὸν ἐποίησατο, ἵνα γινῶς, ἀγαπητέ, ἐν πόσοις ἔτεσι διαναβαλλομένου τοῦ Δεσπότης καὶ μηδὲν τῶν ἐπαγγελθέντων εἰς ἔργον ἄγοντος, ὁ δίκαιος οὗτος οὐκ ἐταράττετο τὴν γνώμην, ἀλλὰ τῶν οἰκείων λογισμῶν προεΐμα τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθέντα. Διὰ τοῦτο φησι, «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι αὐτοῦς ἐν γῆ Χαναάν».

Εἶδες ψυχῆς ἀνδρείαν, εἶδες γυμνάσιον φιλοσοφίας, πῶς περιφανέστερον αὐτὸν ποιῆσαι βουλόμενος ὁ Δεσπότης μέλλει καὶ ἀναβάλλεται; Ἐπειδὴ γὰρ κήδεται τῶν αὐτοῦ θεραπόντων, οὐχ ἀπλῶς εἰς αὐτοῦς τὰς εὐεργεσίας βούλεται κατατίθεσθαι, ἀλλὰ καὶ περιφανεῖς αὐτοῦς δεικνύναι καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν ἅπασιν κατὰδηλον ποιεῖν γίνεσθαι. Εἰ

αυτούς, λέγει ἡ Γραφή· «Καὶ ἔλαβεν ἡ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, τὴν Αἰγυπτίαν δούλην τῆς Ἄγαρ». Ἡ ἁγία Γραφή μᾶς ἀποδεικνύει σχεδόν, ὅτι ὁ πατριάρχης ἐδέχθη νὰ κάνῃ αὐτά, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παρηγορήσῃ τὴν σύζυγόν του καὶ νὰ ὑπακούσῃ εἰς αὐτήν. Διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ μὲ ἀκρίβειαν τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἐγκράτειαν τοῦ πατριάρχου, λέγει· «Μετὰ ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποῦ ἐγκατεστάθη μὲ τὸν ἄνδρα τῆς τὸν Ἄβραμ εἰς τὴν γῆν Χαναάν». Δὲν ἐπεσήμανε χωρὶς λόγον τὸν χρόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν, πόσα ἔτη ἔκανεν ὑπομονὴν ὁ δίκαιος καὶ ὑπέφερε μὲ γενναιοῦτητα τὴν ἀτεκνίαν καὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε πάθος, ἐπέδειξε πολλὴν σύνεσιν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν ἀπὸ αὐτὸ καὶ κάτι ἄλλο. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν· «Μετὰ ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποῦ ἐγκατεστάθη μὲ τὸν ἄνδρα τῆς τὸν Ἄβραμ εἰς τὴν γῆν Χαναάν». Δὲν μᾶς ἐγνώρισεν ὅλον τὸν χρόνον τῆς συζυγικῆς των ζωῆς, ἀλλὰ μόνον τὸν χρόνον ποῦ ἔζησαν εἰς τὴν Χαναάν.

Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Ἐπειδὴ ἀμέσως, μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Χαναάν, ὁ φιλόανθρωπος Κύριος τοῦ ὑπεσχέθη τὰ ἐξῆς· «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰ πάλιν καὶ μία καὶ δύο φορές τοῦ ἔδωσεν ὑποσχέσεις, διὰ νὰ μάθῃς, ἀγαπητέ, ὅτι, ἂν καὶ ἀνέβαλλε τόσα ἔτη ὁ Κύριος καὶ δὲν ἐπραγματοποιεῖ τὰς ὑποσχέσεις, ὁ δίκαιος αὐτὸς ὅμως δὲν ἐκλονίζετο, ἀλλ' ἐπρόσεχε περισσότερον αὐτὰ ποῦ εἶχεν εἰπεῖ ὁ Κύριος, παρὰ τὰς ἰδικὰς του σκέψεις. Διὰ τοῦτο λέγει· «Μετὰ ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποῦ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν γῆν Χαναάν».

Εἶδες ἀνδρείαν ψυχῆς, εἶδες ἄσκησιν εὐσεβείας, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ὁ Κύριος ἀργοπορεῖ καὶ ἀναβάλλει, ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ αὐτὸν περισσότερον περιφανῆ; Ἐπειδὴ δηλαδὴ φροντίζει διὰ τοὺς δούλους του, δὲν θέλει νὰ τοὺς δίδῃ μόνον τὰς εὐεργεσίας του, ἀλλὰ θέλει νὰ τοὺς δοξάζῃ καὶ νὰ φανερώνη εἰς ὄλους τὴν πίστιν των. Διότι,

γὰρ εὐθέως ἐπαγγειλάμενος τῷ σπέρματι αὐτοῦ δώσειν τὴν γῆν, διήνοιξε τῆς Σάρας τὴν μήτραν καὶ τὴν τῶν παιδῶν διαδοχὴν αὐτῷ ἔχαρίσατο, οὔτε τὸ θαῦμα οὕτως ἐδείκνυτο μέγα, οὔτε ἡ τοῦ δικαίου πίστις πᾶσι περιφανῆς καθίστατο.

5 Ἡ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ δύναμις καὶ τότε δῆλη ἂν ἦν· νεκρωθὲν γὰρ τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως καὶ ἄχρηστον γεγονὸς πρὸς παιδοποιίαν πάντως αὐτὸς τῷ οἰκείῳ προσιάγματι πάλιν ἐζωογόνει· ἀλλ' οὐκ ἂν οὕτω τὸν οἰεφάνον ἀνεδήσατο ὁ πατριάρχης, ὥσπερ νῦν ἐν τοσοῦτῳ μήκει χρόνου τῆς ἀρετῆς

10 αὐτοῦ βασανιζομένης καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμπροτέρας γινομένης.

3. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ μόνον εὐεργετεῖν βούλεται καὶ τὰς παρ' ἑαυτοῦ δωρεὰς παρέχειν, ἀλλ' ἔθος αὐτῷ τοῦτο καὶ τοὺς ταύτας δεχομένους περιφανεστέρους ἐθέλειν ποιεῖν,

15 ὅρα αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῆς Χανααίας τοῦτο διαπραξάμενον καὶ διὰ τοῦτο μέλλοντα καὶ ὑπεριυθέμενον, ἵνα μὴ μόνον τὴν αἰτιοῖν ἐκείνην παράσχη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καιάδηλον ἐργάζηται. Ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθεν ἰκκειύουσα καὶ λέγουσα «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου

20 κακῶς δαιμονίζεται», οὔτε ἀποκρίσεως αὐτὴν ἀξιοῖ ὁ εὐσπλαγχνος καὶ φιλόανθρωπος καὶ ἀεὶ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν προφθάνων. Καὶ οἱ μὲν μαθηταὶ οὐκ εἰδότες τὸ μέλλον ἔσεσθαι καὶ ὅτι κηδόμενος τῆς γυναικὸς καὶ οὐ βουλόμενος αὐτῆς τὸν θησαυρὸν κεκρούφθαι, διὰ τοῦτο οὐκ ἀποκρίνεται, ὡς δη-

25 θεν συμπαθέστεροι, προσελθόντες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες, «Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν», μονοουχὶ δεικνύντες, ὅτι οὐκ ἔτι φέρουσιν αὐτῆς τὴν ἐπάχθειαν. «Ἀπόλυσον γὰρ αὐτήν», φασίν, οὐκ ἐπειδὴ κακώδυνός ἐστιν,

6. Ματθ. 15, 22.

7. Ματθ. 15, 23.

ἐὰν εὐθύς μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ τὴν χώραν ὡς κληρονομίαν, ἤνοιγε καὶ τὴν μήτραν τῆς Σάρας καὶ τοῦ ἐχάριζε διαδόχους, οὔτε τὸ θαῦμα θὰ ἐφαίνεται τόσον μεγάλο, οὔτε ἡ πίστις τοῦ δικαίου θὰ ἐγένετο εἰς ὄλους ὀλοφάνερη. Καθ' ὅσον ἡ μὲν δύναμις τοῦ Θεοῦ θὰ ἐφανερώνετο καὶ τότε, διότι ἂν καὶ εἶχε νεκρωθῆ τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως καὶ εἶχε καταστῆ ἄχρηστον πρὸς τεκνοποίησιν, ὅμως ὁ Θεὸς μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ θὰ τῆς ἔδιδε καὶ πάλιν ζωὴν. Τότε ὅμως ὁ πατριάρχης δὲν θὰ ἔπαιρνε τόσον ἔνδοξον στέφανον, ὅπως ἀκριβῶς τώρα, πού ἡ ἀρετὴ τοῦ ἐδοκιμάζετο ἐπὶ τόσον χρόνον καὶ ἀπεδεικνύετο καθημερινῶς καὶ περισσότερον λαμπρά.

3. Καὶ διὰ τὰ μάθησ, ὅτι δὲν θέλει μόνον τὰ εὐεργετῆ καὶ τὰ παρέχῃ τὰς δωρεάς του, ἀλλὰ καὶ συνηθίζει τὰ θέλη τὰ καθιστᾷ περισσότερον περιφανεῖς αὐτοὺς πού ἀμοίβονται μὲ τὰς δωρεάς του, βλέπε, ὅτι ἔκανε τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Χαναναίαν καὶ διὰ τοῦτο ἐβράδυνε καὶ ἀνέβαλλε, διὰ τὰ μὴ ἐκπληρώσῃ δηλαδὴ μόνον τὴν παράκλησίν της, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ τὴν καταστήσῃ γνωστὴν εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ὅταν δηλαδὴ τὸν ἐπλησίασε ἡ γυναῖκα τὸν Κύριον, ἰκετεύουσα αὐτὸν καὶ λέγουσα, «Ἐλέησόν με, Κύριε, ἡ θυγατέρα μου κατέχεται ἀπὸ κακὸν δαιμόνιον»⁶, δὲν καταδέχεται οὔτε τὰ τῆς ἀπαντήσῃ ὁ εὐσπλαχνος καὶ φιλόανθρωπος Κύριος, πού πάντοτε προλαμβάνει καὶ ἐκπληρώνει τὰς παρακλήσεις μας. Καὶ οἱ μὲν μαθηταί, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον, τί ἐπρόκειτο τὰ συμβῆ καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν γυναῖκα καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε τὰ ἀποκρυφθῆ ὁ θησαυρὸς της, διὰ τοῦτο δὲν ἀπαντᾷ εἰς αὐτήν, ὡσὰν τὰ ἦσαν αὐτοὶ δῆθεν περισσότερον εὐσπλαχνοὶ, ἀφοῦ ἐπλησίασαν τὸν παρεκάλουν καὶ τοῦ ἔλεγον· «Κάνε, ὅ,τι θέλει καὶ ἄφησέ τὴν τὰ φύγῃ, διότι μᾶς ἀκολουθεῖ καὶ φωνάζει»⁷, λέγοντες σχεδόν, ὅτι δὲν ἤμποροῦν τὰ τὴν ὑποφέρουν μὲ τὸ τὰ τοὺς ἐνοχλῆ. «Κάνε ὅ,τι θέλει», λέγουν, ὅχι ἐπειδὴ ἔχει βαρεῖαν ἀσθένειαν,

οὐδὲ ἐπειδὴ ἡ αἰτιοῖς αὐτῆς εὐλογος, ἀλλ' «Ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν».

Τί οὖν ὁ Δεσπότης; Βουλόμενος κάκεινης τὸν ἠσανυρὸν κατὰ μικρὸν ἐκκαλύπτει καὶ τούτους διδάξει, ὅσον λείπονται
 5 τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἀπόκρισιν ποιεῖται ἰκανὴν οὖσαν κάκεινης πηρῶσαι τὸν λογισμόν, εἰ μὴ συντεταμένην εἶχε τὴν διάνοιαν καὶ ζέοντα τὸν πόθον καὶ τὴν προθυμίαν ἀκμάζουσαν, κάκεινους ἀποσιῆσαι τῆς ὑπὲρ αὐτῆς ἰκετηρίας. «Οὐκ ἀπεσιτάλην γάρ», φησὶν, «εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα
 10 οἴκου Ἰσραήλ». Τοῦτο ἐκείνους μὲν ἀπέσιησε τοῦ παρακαλεῖν ὑπὲρ τῆς γυναικός, ἐκείνην δὲ ὀκνηροτέραν οὐκ εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπικεῖσθαι παρεσκεύασε. Τοιοῦτον γάρ ἡ ὀδυνωμένη ψυχὴ καὶ μετὰ θερμῆς τῆς διαθέσεως προσιοῦσα· πρὸς οὐδὲν ἐπιστρέφεται τῶν λεγομένων, ἀλλ' ἐν
 15 μόνον σκοπεῖ, ὅπως ἐπιτύχη τῶν σπουδαζομένων, ὅπερ καὶ αὕτη πεποίηκεν. Ἀκούσασα γὰρ ταῦτα, πάλιν φησὶ, «Προσεκύνησεν αὐτὸν λέγουσα· ἐλέησόν με, Κύριε». Ἦδει τοῦ Δεσπότητος τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ διὰ τοῦτο πολλῇ κέχρηται τῇ προσεδριά. Ἄλλ' ὄρα πάλιν τὸν σοφὸν καὶ εὐμήχανον· οὐδὲ
 20 οὕτως ἐπινεύει, ἀλλὰ καὶ σφοδροτέραν καὶ τραχυτέραν ποιεῖται ἀπόκρισιν. Ἦδει γὰρ τὴν ἀνδρείαν τῆς γυναικός, καὶ ἐβούλετο μὴ λανθάνουσαν αὐτὴν δέξασθαι τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐκ τῆς ἐκθάσεως μαθεῖν τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας
 25 παιδευθῆναι, δοῦναι τῆς προσεδρίας ἢ ἰσχύς, καὶ τῆς γυναικός ἢ ἀρετῆς. Φησὶ γάρ· «Οὐκ ἔστι καλὸν λαθεῖν τὸν ἄριον τῶν τέκνων καὶ θαλεῖν τοῖς κυναρίοις».

Ἐνιαυθὰ μοι σκοπεῖ τῆς γυναικός τὸν τόνον, πῶς τῷ θεομῶ τῆς προθυμίας πεπυρωμένη, καὶ τῇ πίστει τῇ εἰς
 30 τὸν Θεὸν ἐπιερωμένη, καὶ τὰ σπλάγγνα αὐτά, ὡς εἰπεῖν,

8. Ματθ. 15, 24.

9. Ματθ. 15, 25.

10. Ματθ. 15, 26.

οὔτε ἐπειδὴ ἡ αἴτησίς της εἶναι δικαία, ἀλλὰ «Διότι μᾶς ἀκολουθεῖ καὶ φωνάζει».

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Κύριος; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀποκαλύψῃ δι' ὀλίγον τὸν θησαυρὸν της καὶ νὰ διδάξῃ εἰς τούτους, πόσον ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του φιλανθρωπίαν, δίδει ἀπάντησιν, ἡ ὁποία ἦτο ἀρκετὴ καὶ τὸν νοῦν αὐτῆς νὰ θολώσῃ, ἐὰν δὲν εἶχε ψυχὴν δυνατὴν καὶ μεγάλον πόθον καὶ ἰσχυρὰν προθυμίαν, καὶ νὰ ἀποτρέψῃ ἐκείνους ἀπὸ τὴν παράκλησίν των δι' αὐτήν. Διότι λέγει, «Δὲν ἀπεστάλην ἀπὸ τὸν Πατέρα μου παρὰ διὰ τὰ ἀπολωλότα πρόβατα τοῦ γένους τοῦ Ἰσραὴλ»⁸. Ὁ λόγος αὐτὸς τοὺς μὲν μαθητὰς ἔκανε νὰ παύσουν τὰς παρακλήσεις διὰ τὴν γυναῖκα, αὐτὴν ὅμως δὲν τὴν ἔκανε περισσότερον διστακτικὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιμένῃ περισσότερον εἰς τὴν παράκλησίν της. Διότι τέτοια εἶναι ἡ πλήρους ὀδύνης ψυχὴ, ἡ ὁποία προσεύχεται μὲ θέρμην. Δὲν δίδει σημασίαν εἰς αὐτά, πὺλ λέγουν, ἀλλὰ ἓνα μόνον σκοπὸν ἔχει, πῶς νὰ ἐπιτύχῃ δηλαδὴ αὐτὰ πὺλ ἐπιδιώκει. Τοῦτο ἔκανε καὶ αὐτὴ. Διότι, ὅταν ἤκουσεν αὐτά, λέγει πάλιν, «Προσεκύνησεν αὐτὸν καὶ ἔλεγεν· ἐλέησόν με Κύριε»⁹. Ἐγνώριζε τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Κυρίου καὶ διὰ τοῦτο πολὺ ἐπέμενε καὶ παρεκάλει. Πρόσεχε ὅμως πάλιν τὴν σοφίαν καὶ τὸ εὐμήχανον τοῦ Κυρίου. Δὲν τὴν βοηθεῖ οὔτε καὶ τότε, ἀλλὰ τῆς δίδει ἀπάντησιν μὲ θυμὸν καὶ τραχύτητα. Καθ' ὅσον ἐγνώριζε τὴν ἀγαθότητα τῆς γυναικὸς καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὴν εὐεργετήσῃ κρυφίως, ἀλλ' ἐπεθύμει καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ μάθουν ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τὴν αἰτίαν τῆς μακροθυμίας του καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι νὰ γνωρίσουν, πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐπιμόνου προσευχῆς καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς γυναικὸς. Διότι λέγει· «Δὲν εἶναι καλὸν νὰ πάρωμεν τὸν ἄρτον ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ νὰ τὸν δώσωμεν εἰς τὰ κυνάρια»¹⁰.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἐπιμονὴν τῆς γυναικὸς, πῶς δηλαδὴ καιομένη ἀπὸ τὴν θέρμην τῆς προθυμίας καὶ ὡσὰν νὰ εἶχε πτερὰ ἕξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως καὶ νὰ εἶχον σχισθῆ, τρόπος τοῦ λέγειν,

διακοπιομένη, και πολλήν περι τὴν θυγατέρα τὴν συμπά-
 θειαν ἔχουσα, οὐδὲ ἀποστρέφεται τοῦ ρήματος τὴν ὕβριν,
 ἀλλὰ κυνάριον ἀκούσασα καταδέχεται, ὁμολογεῖ κυνάριον εἶ-
 ναι, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς τῶν κυνῶν ἀλογίας καὶ εἰς τὴν τῶν
 5 υἱῶν τάξιν ἀθροῖον ἐναριθμῖος γένηται. Ἄκουσον λοιπὸν τὰ
 παρὰ τῆς γυναικὸς, ἵνα μάθῃς ὅσον τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυ-
 μίας τὸ κέρδος γέγονεν. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἀπέστησε τὸ
 γύναιον ἢ τῶν εἰρημένων πρὸς αὐτὴν σφοδρότης, ἀλλὰ καὶ
 πρὸς πλείονα προθυμίαν διήγειρεν· ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσε ταυτὶ
 10 τὰ ρήματα, φησί· «Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει
 ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυ-
 ρίων αὐτῶν». Εἶδες τίνας ἔνεκεν μέχρι τοῦ παρόντος τὴν
 μακροθυμίαν ἐπεδείξατο; Ἰνα διὰ τῶν ρημάτων τῆς γυναι-
 κὸς μάθωμεν αὐτῆς τῆς πίστεως τὴν ὑπερβολήν. Ὅρα γὰρ
 15 πῶς εὐθέως αὐτὴν ἀνεκήρυσεν ὁ Δεσπότης καὶ εἰσεφάνωσε,
 λέγων· «Ἦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις». Μετὰ θαυμασμοῦ
 καὶ ἐγκωμίων ἀπέπεμψε τὴν οὐδὲ ἀποκρίσεως παρ' αὐτοῦ
 ἐν προσιμίῳ ἀξιωθεῖσαν. «Μεγάλη σου», φησὶν, «ἡ πίστις».
 Καὶ γὰρ ἦν ὄντως μεγάλη, διὰ τὸ καὶ ἅπαξ κα δεύτερον
 20 καὶ πολλάκις ὁρῶσαν ἀνανεύοντα πρὸς τὴν αἴτησιν, μὴ νοσ-
 κῆσαι μηδὲ ἀποπηδῆσαι, ἀλλὰ τῷ τόνῳ τῆς προσεδρίας ἐκ-
 καλέσασθαι καὶ παρασκευάσαι εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὰ αἰτηθέν-
 τα. «Γενηθήτω γὰρ σου», φησὶν, «ὡς θέλεις».

Εἶδες, ὁ πρότερον μηδὲ ἀποκρίσεως αὐτὴν ἀξιῶν, πῶς
 25 νῦν φιλοτιμεῖται ταῖς δωρεαῖς; Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς αὐτῇ παρέ-
 σχε τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ ἀνεκήρυσεν καὶ εἰσεφάνωσε. Καὶ τῷ
 εἰπεῖν, «Ἦ γύναι», ἔδειξεν ὅπως αὐτῆς τὴν πίστιν ἐξεπλά-
 γην· καὶ τῷ εἰπεῖν, «Μεγάλη σου ἡ πίστις», κατάδηλον ἡμῖν
 ἐποίησε τῆς γυναικὸς τὸν πλοῦτον. Εἰτία φησι, «Γενηθήτω
 30 σοι ὡς θέλεις». Ὅσον βούλει, ὅσον θέλεις, τοσοῦτον παρέχω.

11. Ματθ. 15, 27.

12. Ματθ. 15, 28.

13. Ματθ. 15, 28.

τὰ σπλάχνα της, διότι ἔτρεφε πολὺν ἀγάπην πρὸς τὴν θυγατέρα της, δὲν ἀποκρούει τοὺς ὑβριστικοὺς λόγους, ἀλλὰ ὅταν ἤκουσε τὴν λέξιν κυνάριον, τὴν δέχεται καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι εἶναι κυνάριον, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν παραλογίαν τῶν κυνῶν καὶ νὰ συγκαταλεχθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἰέκνων τοῦ Θεοῦ. Ἄκουσε λοιπὸν αὐτὰ πού εἶπεν ἡ γυναῖκα, διὰ νὰ μάθης πόσον κέρδος ἔλαβεν ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἠμπόδισε τὴν γυναῖκα ἢ σκληρότης τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ νὰ τὸν παρακαλῇ, ἀλλὰ καὶ τὴν διηγείρε περισσότερον. Ὅταν δηλαδὴ ἤκουσε τοὺς λόγους αὐτοῦς, λέγει· «Ναί, Κύριε· διότι καὶ τὰ κυνάρια τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα πού πίπτουν ἀπὸ τὴν τράπεζαν τῶν κυρίων των»¹¹. Εἶδες διατί ἔδειξε μακροθυμίαν μέχρι αὐτοῦ τοῦ σημείου; Διὰ νὰ μάθωμεν μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους τῆς γυναικὸς τὴν ὑπερβολικὴν της πίστιν. Διότι βλέπε μὲ ποῖον τρόπον ὁ Κύριος ἀμέσως τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσε λέγων· «Γυναῖκα, ἡ πίστις σου εἶναι μεγάλη»¹². Μὲ θαυμασμὸν καὶ μὲ ἐπαίνους ἀπέστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν της αὐτὴν, ἢ ὁποία εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἠξιώθη οὔτε ἀπάντησιν νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτόν. «Μεγάλη εἶναι ἡ πίστις σου», λέγει. Καθ' ὅσον ἦτο πράγματι μεγάλη, διότι, ἂν καὶ ἔβλεπεν, ὅτι ἔμενεν ἀδιάφορος ὁ Κύριος εἰς τὴν παράκλησίν της καὶ μία καὶ δύο φορές, δὲν ἀπεγοητεύθη, οὔτε ἔπαυσε νὰ παρακαλῇ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίμονον καρτερίαν της ἐπέτυχε νὰ τὸν κἀνῃ νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ νὰ κἀνῃ νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ παρακλήσεις της. Διότι ὁ Ἰησοῦς τῆς λέγει· «Ἄς γίνῃ, ὅπως σὺ θέλεις»¹³.

Εἶδες πῶς δίδει τώρα πλουσίως τὰς δωρεάς του αὐτός, ὁ ὁποῖος προηγουμένως δὲν κατεδέχθη οὔτε νὰ τῆς ἀπαντήσῃ; Διότι δὲν ἐπραγματοποίησεν ἀπλῶς τὴν παράκλησίν της, ἀλλὰ τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσε καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «γυναῖκα», ἔδειξε πόσον ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν πίστιν αὐτῆς, καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «Μεγάλη εἶναι ἡ πίστις σου», ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν αὐτῆς.

Ἡ γὰρ ἰσοσύνη προσεδρία ἀξίαν σε ἀποφαίνει τῆς αἰτήσεως. Εἶδετε τῆς γυναικὸς τὴν εὐτιμίαν; Εἶδετε τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας τὴν αἰτίαν καὶ διὸ περιφανεσιτέραν αὐτὴν ἐργάσασθαι βουλόμενος διὰ τοῦτο ἀνεβάλλετο;

- 5 Ἐπανέλθωμεν δέ, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τὴν προκειμένην ἱστορίαν, ἵνα μάθωμεν, διὸ δι' οὐδὲν ἕτερον ἐν ἰσοσύτοις ἕτεσι τὰς ἐπαγγελίας τὰς κατὰ τὸν παιτιάρχην γεγενημένας εἰς ἔργον οὐκ ἤγαγεν, ἀλλ' ἵνα μετὰ πολλῆς τῆς περιφανείας ταύτης αὐτῷ παράσχη καὶ πᾶσι τοῦ δικαίου τὴν πίστιν κατὰδηλον
10 ἐργάζηται. Διὰ τοῦτο φησι, «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι αὐτοὺς ἐν γῇ Χαναάν», ἵνα μάθῃς ὅσος παρήλθε χρόνος ἐξ οὗ τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐδέξατο. Εὐθὺς γὰρ ἐπιστὰς τῇ Χαναανά, ἤκουσεν, διὸ «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην» καὶ ἐν ἰσοσύτῳ μήκει χρόνου καὶ αὐτὸς ἄπαις διέμεινε
15 καὶ τῆς Σάρας ἢ στείρωσις ἐπειτείνετο. «Καὶ ἔδωκε τὴν Ἄγαρον», φησί, «Ἄθραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς εἰς γυναῖκα».

4. Ὅρα πόση τὸ παλαιὸν ἐπολιτεύετο παρ' αὐτοῖς ἡ φιλοσοφία, πῶς καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐγκρατεῖς καὶ τῆς σωφροσύνης πολὺν ποιούμενοι λόγον καὶ αἱ γυναῖκες ζηλοτυπίας
20 ἐκτὸς εὐτύχων. Ἐπίτηδες γὰρ ἡ Γραφή συνεχῶς λέγει, «Καὶ λαβοῦσα Σάρα Ἄγαρον τὴν παιδίσκη» καὶ πάλιν, «Ἐδωκεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα», ἵνα μάθῃς ὅπως ἀπαθῶς τὸ πρᾶγμα μετεχειρίζε καὶ πόση παρ' αὐτοῖς ἦν ἡ φιλοσοφία. «Καὶ εἰσηλθε», φησί, «πρὸς Ἄγαρον καὶ συνέλαβεν». Ὅρα πῶς
25 μανθάνει ἡ Σάρα, διὸ οὐ παρὰ τὸν δίκαιον ἐν ἀπαιδίᾳ εὐτύχων, ἀλλὰ παρὰ τὴν στείρωσιν τὴν ἑαυτῆς· εὐθέως γὰρ ἡ συνουσία τὴν σύλληψιν εἰργάσατο. Ἄλλ' ὄρα πάλιν τῆς παιδίσκης τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τῆς γυναικειᾶς φύσεως τὴν ἀοθένηαν, ἵνα μάθῃς καὶ ἐντεῦθεν τοῦ παιτιάρχου τὴν πολ-

Ἔπειτα λέγει «Ἄς γίνῃ ὅπως σὺ θέλεις». Ὅσα ἐπιθυμεῖς, ὅσα θέλεις, σοῦ τὰ παραχωρῶ. Καθ' ὅσον ἢ τόσον μεγάλη ἐπιμονή σου σὲ καθιστᾷ ἀξίαν τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ αἰτήματός σου. Εἶδατε τὴν ἀποφασιστικότητα τῆς γυναίκος; εἶδατε τὴν αἰτίαν τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι καθυστερεῖ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν καταστήσῃ περισσότερον ἔνδοξον;

Ἐὰν κρίνετε καλόν, ἃς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν παρούσαν ἱστορίαν, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν ἐπραγματοποιεῖ ἐπὶ τόσα ἔτη τὰς ὑποσχέσεις πρὸς τὸν πατριάρχην, εἰμὴ διὰ νὰ τὰς ἐκπληρώσῃ ἐνδόξως καὶ νὰ φανερώσῃ εἰς ὅλους τὴν πίστιν τοῦ δικαίου. Διὰ τοῦτο λέγει «Δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν εἰς τὴν γῆν Χαναάν», διὰ νὰ καταλάβῃς δηλαδὴ πόσος χρόνος ἐπέρασεν ἀπὸ τότε πού ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν. Διότι ἀμέσως μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν γῆν Χαναάν ἤκουσεν, ὅτι «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν», ἀλλ' εἰς τὸ τόσον χρονικὸν διάστημα καὶ αὐτὸς ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ ἀιεκνος καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρας νὰ συνεχίζεται. «Καὶ ἔδωσε», λέγει «ἡ Σάρα τὴν Ἄγαρ ὡς γυναῖκα εἰς τὸν ἄνδρα τῆς τὸν Ἄβραμ».

4. Βλέπε πόση εὐσέβεια ὑπῆρχεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτῶν ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, πῶς καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐγκρατεῖς καὶ ἔκαμνον τὸ πᾶν, διὰ νὰ εἶναι σώφρονες καὶ πῶς αἱ γυναῖκες δὲν κατεῖχοντο ἀπὸ τὴν ζηλοτυπίαν. Διότι ἡ Γραφή ἐπίτηδες λέγει συνεχῶς, «Καὶ ἀφοῦ ἔλαβεν ἡ Σάρα τὴν δούλην τῆς Ἄγαρ» καὶ πάλιν λέγει, «Ἐδωσεν αὐτήν ὡς γυναῖκα του», διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ, πῶς ἔκαμνε τοῦτο χωρὶς πάθος καὶ πόσῃν εὐσέβειαν εἶχον αὐτοί. «Καὶ εἰσῆλθεν», λέγει, «ὁ Ἄβραμ εἰς τὴν Ἄγαρ καὶ αὐτὴ συνέλαβεν»¹⁴. Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον πληροφορεῖται ἡ Σάρα, ὅτι δὲν ἦτο δίκαιος ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας, ἀλλὰ ἡ ἰδική της στείρωσις. Διότι ἀμέσως μὲ τὴν συνουσίαν ἔγινε καὶ ἡ σύλληψις. Ἄλλὰ πρόσεχε πάλιν καὶ τὴν ἀχαριστίαν τῆς δούλης καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικειᾶς φύσεως, διὰ νὰ μάθῃς καὶ

λὴν ἐπιείκειαν. «Καὶ εἶδε», φησί, «ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, καὶ ἠτιμάσθη ἢ κυρία ἐναντίον αὐτῆς». Τοιοῦτον γὰρ τῶν οἰκε-
 τῶν τὸ ἦθος· ἂν μικρᾶς εὐπραγίας ἐπιλάβωνται, οὐκ ἀνέ-
 χονται μένειν εἴσω τῶν οἰκείων ὄρων, ἀλλ' εὐθέως ἐπιλα-
 5 θάνονται τῆς οἰκείας τάξεως καὶ πρὸς ἀγνωμοσύνην ἐπέ-
 γονται, ὅπερ καὶ αὐτὴ ἢ παιδίσκη πέπονθεν. Ἐπειδὴ γὰρ
 εἶδε τῆς γαστρὸς τὸν ὄγκον, οὐκ ἐννοοῦσα οὐ τῆς δεσποίνης
 τὴν ἄφαιτον φιλοσοφίαν, οὐ τῆς οἰκείας ἀξίας τὴν εὐτέλειαν,
 ἀλλ' ἐπαρθεῖσα καὶ μέγα φρονήσασα ὑπερορᾷ τῆς δεσποίνης
 10 τῆς τοσαύτην περὶ αὐτὴν ἐπιδειξαμένης τὴν κηδεμονίαν, ὡς
 καὶ ἐπὶ τὴν εὐνήν αὐτὴν ἀγαγεῖ τοῦ ἀνδρός.

Τί οὖν ἢ Σάρα; «Εἶπε», φησί, «πρὸς Ἄβραμ· ἀδικοῦ-
 μαι ἐκ σοῦ. Ἴδου δέδωκα τὴν παιδίσκην μου εἰς τὸν κόλπον
 σου· ἰδοῦσα δὲ ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, ἠτιμάσθη ἐναντίον αὐ-
 15 τῆς. Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐνταῦθά μοι
 σκόπει τοῦ δικαίου τὴν ἄφαιτον μακροθυμίαν, καὶ τὴν αἰδῶ
 ἦν περὶ τὴν Σάραν ἐπιδείκνυται, συγγνώμην αὐτὴν αἰτῶν
 τῆς ἀλόγου ταύτης αἰτίας. Ἡ γὰρ ταῖς χερσὶ παραδοῦσα
 τὴν παιδίσκην τῷ ἀνδρὶ, ἢ εἰποῦσα, «Ἐἴσελθε πρὸς τὴν παι-
 20 δίσκην μου», ἢ οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἐαυτῆς πρὸς τὴν συνουσίαν
 αὐτὸν προτρεψαμένη, αὐτὴ νῦν μεταβαλλομένη φησί, «Ἄδι-
 κοῦμαι ἐκ σοῦ». Μὴ γὰρ αὐτὸς ἐπέδραμεν, ὃ γύναι, τῇ τῆς
 παιδίσκης συνουσίᾳ; Μὴ γὰρ ἐξ ἀσελγείας ὀρμηθεὶς τῷ
 πράγματι ἐπεπήδησε; Σοὶ πειθόμενος καὶ τῷ σῶ ἐπιτάγματι
 25 τοῦτο πεποίηκε. Τί οὖν ἠδίκησαι παρὰ τοῦ ἀνδρός; «Ἴδου
 δέδωκα τὴν παιδίσκην μου εἰς τὸν κόλπον σου». Εἰ τοίνυν
 ὁμολογεῖς, ὅτι αὐτὴ δέδωκας καὶ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ταύτην ἔ-
 λαβε, τίνος ἔνεκεν ἀδικίαν ἐγκαλεῖς; Ναί, φησί· εἰ γὰρ
 καὶ ἐγὼ δέδωκα, ἀλλ' ὄρων αὐτῆς τὴν προπέτειαν ὄφειλες
 30 ἐπισχεῖν αὐτῆς τὴν ἀκόλαστον γνώμην. Ἴδοῦσα γὰρ ὅτι ἐν

15. Γεν. 16, 4.

16. Γεν. 16, 5.

ἀπὸ ἐδῶ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν τοῦ πατριάρχου. «Καὶ εἶδε», λέγει, «ὅτι ἦτο ἔγκυος καὶ προσέβαλε τὴν κυρίαν της»¹⁵. Ἔτσι πράγματι συνηθίζουν νὰ κάνουν οἱ δοῦλοι. Ὅταν αἰσθανθοῦν, ὅτι ἔχουν κάποια δύναμιν, δὲν ἀνέχονται νὰ παραμένουν εἰς τὴν θέσιν των, ἀλλὰ λησμονοῦν ἀμέσως τὴν τάξιν των καὶ γίνονται ἀγνώμονες, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπαθε καὶ ἡ δούλη. Διότι ὅταν εἶδε τὸν ὄγκον τῆς κοιλίας της, χωρὶς νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν της οὔτε τὴν ἀπερίγραπτον εὐσέβειαν τῆς κυρίας της, οὔτε τὴν εὐτελεῆ ἀξίαν της, ὑπερηφανεύθη καὶ ἐμεγαλοφρόνησε καὶ περιφρόνησε τὴν φροντίδα, πὺδ ἐπέδειξε πρὸς αὐτὴν ἡ κυρία της, ἀφοῦ τὴν ὠδήγησε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κλίνην τοῦ ἀνδρός της.

Τί ἔκανεν ὅμως ἡ Σάρα; «Εἶπε», λέγει, «εἰς τὸν Ἄβραμ. Μὲ ἀδικεῖς. Ἴδου ἐγὼ σοῦ ἔδωσα τὴν δούλην μου εἰς τὸν κόλπον σου καὶ αὐτή, ὅταν εἶδεν, ὅτι εἶχε καρπὸν εἰς τὴν κοιλίαν της, μὲ περιεφρόνησεν. Ἄς μᾶς κρίνῃ ὁ Θεὸς καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα»¹⁶. Ἐδῶ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀπερίγραπτον μακροθυμίαν τοῦ δικαίου καὶ τὸν σεβασμόν, πὺδ δεικνύει πρὸς τὴν Σάραν μὲ τὸ νὰ ζητῇ ἀπὸ αὐτὴν συγγνώμην διὰ τὴν ἀδικαιολόγητον κατηγορίαν. Διότι αὐτή, ἡ ὁποία παρέδωσε μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια τὴν δούλην της εἰς τὸν ἄνδρα της καὶ ἡ ὁποία εἶπε, «Ἔλα εἰς ἔνωσιν μὲ τὴν δούλην μου», αὐτὴ πὺδ ἐξ ἀρχῆς μόνη της τὸν προέτρεψε πρὸς αὐτὴν τὴν ἔνωσιν, αὐτὴ ἡ ἴδια ἰώρα μετανοίω- νει καὶ λέγει· «Μὲ ἀδικεῖς». Μήπως αὐτὸς ὁ μόνος του, γυ- ναῖκα, ἔσπευσε διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς ἔνωσιν μὲ τὴν δούλην; μήπως τὸ ἔκανεν αὐτὸ παρακινούμενος ἀπὸ ἀσέλγειαν; Τὸ ἔκανε αὐτὸ ὑπακούων εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου παρά- κλησιν. Εἰς τί λοιπὸν ἠδικήθης ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου; «Ἴδου ἐγὼ σοῦ ἔδωσα τὴν δούλην μου εἰς τὸν κόλπον σου». Ἀφοῦ λοιπὸν ὁμολογεῖς, ὅτι σὺ ἡ ἴδια τὴν παρέδωσες καὶ δὲν τὴν ἐπῆρε ὁ μόνος του, διατί τὸν κατηγορεῖς δι' ἀδικίαν; Ναί, λέγει, διότι ἂν καὶ σοῦ τὴν παρέδωσα ἐγὼ, ὅμως σὺ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐμποδίσῃς ἀπὸ τὴν προκλητικὴν της συμπεριφορὰν.

γαστρι ἔχει, ἠτιμάσθη ἐναντίον αὐτῆς. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ».

Γυναικὸς ἀληθῶς ταῦτα τὰ ρήματα καὶ τῆς ἀσθενείας ταύτης τῆς φύσεως. Μονονουχὶ γὰρ ταῦτά φησι πρὸς αὐτόν.
 5 Ἐγὼ μὲν τὴν ἀπαιδίαν βουλομένη παραμυθῆσασθαι τὴν σὴν, τοσαύτην ἐπεδειξάμην τὴν κηδεμονίαν, ὡς καὶ τὴν ἐμὴν παιδίσκην καὶ ταῖς ἐμαυτῆς σοι χεροὶ παραδοῦναι καὶ πρὸς τὴν συνουσίαν προτιρέσασθαι. Ὅρῶν δὲ αὐτὸς ἐντεῦθεν αὐτὴν γενομένην προπετεστέραν διὰ τὸν τῆς γαστροῦς ὄγκον
 10 καὶ φρονήματος ἐμπεληομένην, δέον ἀνασιεῖλαι καὶ ἐκδικῆσαί σε τὰς ὕβρεις τὰς εἰς ἐμὲ γινομένας, οὐκ ἐποίησας, ἀλλ' ὥσανεὶ πάντων τῶν προτέρων ἐπιλαθόμενος περιορᾶσθαι ἐμὲ καταδέχη, τὴν ἐν τοσοῦτοις ἔτεσι συνοικήσασαν, ὑπὸ τῆς Αἰγυπτίας τῆς παιδίσκης τῆς ἐμῆς ἀτιμαζομένην. «Κρίναι ὁ
 15 Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ».

Ὁδυνωμένης ψυχῆς τὸ ρῆμα. Καὶ εἰ μὴ φιλόσοφος τις ἦν ὁ πατριάρχης καὶ πολλὴν τὴν αἰδῶ περὶ τὴν Σάραν ἐπεδεικνύτο καὶ ἐδυσχέρανεν ἂν πρὸς τὰ ρήματα καὶ ἤλγησεν ἐπὶ τῇ βαρύτητι τῶν λεχθέντων. Ἄλλ' ὁ θαυμάσιος οὗτος
 20 πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς ἀφορῶν, πᾶσαν ἔδωκεν αὐτῇ συγγνώμην. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐννόησον, φησί, πόσον προᾶγμα κατεδεξάμην διὰ τὴν σὴν παραμυθίαν, βουλομένη σε κἂν γοῖν ἐν γήρα πατέρα κληθῆναι, καὶ τὴν παιδίσκην τὴν ἐμὴν εἰς τὴν ἀξίαν τὴν ἐμαυτῆς ἀνήγαγον· σὺ δὲ ὁρῶν ἀγνωμόνως αὐτὴν ἐντεῦθεν διατεθεῖσθαι, οὐκ ἤμυνσας, οὐκ ἠμείψω με τῆς γνώμης, ἦν περὶ σὲ ἐπεδειξάμην. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐκεῖνος, φησὶν, ὁ τὰ ἀπόρητα ἐκάστων ἐπιστάμενος τῆς διανοίας, αὐτὸς ἔσται κριτὴς μεταξὺ ἡμῶν καὶ πῶς ἐγὼ μὲν παντὸς πά-
 30 θους ἀνωτέρα γενομένη προετίμησα ἐμαυτῆς τὴν παραμυθίαν τὴν σὴν καὶ εἰς τὴν εὐνήν τὴν ἐμὴν τὴν παιδίσκην

Διότι, όταν εἶδεν, ὅτι εἶχε καρπὸν εἰς τὴν κοιλίαν της μὲ περιεφρόνησεν. «Ὁ Θεὸς ἄς κρίνη καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα».

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι αὐτοὶ εἶναι λόγοι γυναικὸς καὶ ἴδιον τῆς ἀδυνατοῦ γυναικειᾶς φύσεως· εἶναι ὡσὰν νὰ λέγῃ πρὸς αὐτόν· Ἐγὼ ἐφρόντισα τόσον πολὺ, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ παρηγορήσω τὴν ἀτεκνίαν σου, ὥστε σοῦ παρέδωσα μὲ τὰ ἴδια μου τὰ χέρια τὴν δούλην μου καὶ σοῦ προέτρεψα νὰ ἔλθῃς εἰς ἔνωσιν μὲ αὐτήν. Σὺ ὅμως ἂν καὶ ἔβλεπες, ὅτι ἐγένετο πολὺ αὐθάδης ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἦτο ἔγκυος καὶ ὅτι ἦτο πλήρης ὑπερηφανείας καὶ ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐμποδίσῃς καὶ νὰ τὴν ἐκδικηθῆς διὰ τὰς πρὸς ἐμὲ προσβολὰς της, ὅμως δὲν τὸ ἔκανες, ἀλλ' ὡσὰν νὰ λησμονῆς ὀλόκληρον τὴν προηγουμένην ζωὴν μας, καταδέχεσαι νὰ περιφρονοῦμαι καὶ νὰ ἀτιμάζωμαι ἀπὸ αὐτὴν τὴν δούλην τὴν Αἴγυπτίαν ἐγὼ πὺ ἐζῆσα μαζί σου ἐπὶ τόσα ἔτη. «Ἄς μᾶς κρίνη ὁ Θεὸς καὶ τοὺς δύο καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα».

Αὐτὸς εἶναι λόγος πονεμένης ψυχῆς. Καὶ ἂν ὁ πατριάρχης δὲν ἦτο τόσον εὐσεβὴς καὶ δὲν ἐδεικνυε πολὺν σεβασμὸν πρὸς τὴν Σάραν, καὶ θὰ ἐστενοχωρεῖτο δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ θὰ ἐλυπεῖτο πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς πίκρας αὐτῶν πὺ ἐλέχθησαν. Ὁ θαυμασιὸς ὅμως τοῦτος δίκαιος προσβλέπων πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικειᾶς φύσεως τῆς ἔδωσε συγγνώμην δι' ὅλα αὐτά. «Ἄς μᾶς κρίνη ὁ Θεὸς καὶ τοὺς δύο καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα». Σκέψου, λέγει, πόσα πράγματα κατεδέχθην νὰ ὑποστῶ διὰ νὰ σὲ παρηγορήσω, ἐπειδὴ ἤθελα, ἂν καὶ ἦσουν εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν, νὰ ὀνομασθῆς πατέρας, καὶ ἔκανα ἰσαξίαν μὲ ἐμὲ τὴν δούλην μου. Σὺ ὅμως, ὅταν εἶδες, ὅτι αὐτὴ ἐφέρετο χωρὶς εὐγνωμοσύνην, δὲν μὲ ἐβοήθησες, δὲν μὲ ἤμειψες, διὰ τὴν καλὴν διάθεσιν πὺ ἔδειξα πρὸς ἐσένα· «Ἄς κρίνη ὁ Θεὸς καὶ τοὺς δύο καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα». Ἐκεῖνος, λέγει, πὺ γνωρίζει τὰ ἀπόκρυφα τῆς κάθε σκέψεως, αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ κριτὴς μας καὶ θὰ φανερώσῃ, πῶς ἐγὼ, ἀφοῦ ἀπέβαλα κάθε πάθος, ἐπρότιμησα νὰ παρηγορήσω ἐσένα, παρὰ τὸν ἑαυτὸν μου, καὶ

ἀνήγαγον· αὐτὸς δὲ οὐδὲν τῶν παρ' ἐμοῦ γενομένων ἐν δια-
νοίᾳ λαβὼν συγχωρεῖς ἐκείνην κατεξανίστασθαι τῆς ἐμῆς
ἐπιεικείας καὶ οὐκ ἀνασιτέλλεις τὴν τόλμαν, οὐδὲ σωφρονί-
ζεις τὴν ἀγνώμονα.

- 5 Τί οὖν ὁ ἀδάμας, ὁ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Θεοῦ, ὁ παν-
ταχόθεν ἐναντιῶ πλέκων τοὺς σιτηράνους; Λεικνὸς καὶ διὰ
τοῦτο τὴν οἰκείαν ἀρετὴν, ὅρα τί φησι πρὸς αὐτήν· «Ἴδου ἡ
παιδίσκη σου ἐν ταῖς χερσὶ σου· χρῶ αὐτῇ, ὡς ἂν σοι ἀρε-
σιὸν ᾖ». Μεγάλη τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία, πολλὴ τῆς μα-
10 κροθυμίας ἡ ὑπερβολή. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐδυσχέρανε πρὸς
τὰ παρὰ τῆς Σάρας εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς
ἐπιεικείας ποιεῖται τὴν ἀπόκρισιν καὶ φησιν· ὑποπιεύεις με
αἴτιον γεγενῆσθαι τῶν εἰς σὲ ὕβρεων καὶ νομίζεις με ἡ-
δεσθαι τοῖς παρὰ τῆς παιδίσκης γινομένοις, ἐπειδὴ ἄπαιξ
15 ἐκοινωνήσά μοι τῆς εὐνῆς· μάνθανε ὅτι καὶ πρότερον, εἰ μὴ
σοι ὑπακοῦσαι βουλόμενος τοῦτο κατεδεξάμην, οὐκ ἂν ποτε
ἠρεσχόμην τὴν παιδίσκην εἰς τὴν εὐνὴν ἀγαγεῖν τὴν σὴν·
καὶ νῦν ἵνα διὰ τῶν πραγμάτων πληροφορηθῆς, ἰδου ὑπὸ τὰς
χεῖράς σου ἐστὶ «Χρῶ αὐτῇ, ὡς ἂν σοι ἀρεσιὸν ᾖ». Μὴ γὰρ
20 ὑπειτέμειτό σου τις τὴν ἐξουσίαν; Μὴ γὰρ ἀφηρέθης αὐτῆς
τὴν δεσποτείαν; Εἰ γὰρ καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν συνουσίαν κα-
τεδεξάμην, ἀλλ' ἔχεις αὐτῆς τὴν ἐξουσίαν καὶ ὑπὸ τὰς χεῖ-
ράς σου ἐστὶ κόλαζε, σωφρονίζε, ἐπιτίμα ὃ θούλει καὶ ὡς
ἀρέσκει σοι, οὕτω διαπράττει τὰ εἰς αὐτήν· μόνον μὴ δυο-
25 χέραινε, μόνον μὴ ἐμοὶ ἐπίγραφε τὰ παρ' αὐτῆς προπειῶς
γεγενημένα. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ πάθους οἰκείου κινούμενος τῆς
πρὸς αὐτὴν ἠρεσχόμην συνουσίας, ἵνα καὶ προσπαθῶς ἐντιϋ-
θεν κινούμενος ἄλογον αὐτῇ προσίασιν δῶ. Οἶδα τὴν ὀφει-
λομένην σοι τιμὴν οὐκ ἀγνοῶ τῶν οἰκειῶν τὴν ἀγνωμοσύνην.
30 Οὐδεὶς μοι ταύτης λόγος, οὐδεμία φροντίς· ἐν ἐστί μοι μό-

ἔβαλον τὴν δούλην μου εἰς τὴν ἰδικήν μου κλίνην. Ἐσὺ ὅμως χωρὶς νὰ ἀντιληφθῆς τίποτε ἀπὸ ὅσα σοῦ ἔκανα, ἐπιτρέπεις ἐκείνην νὰ προσβάλλῃ τὴν συγκατάβασίν μου καὶ δὲν συγκρατεῖς τὸ θράσος της, οὔτε σωφρονίζεις αὐτὴν τὴν ἀγνώμονα δούλην.

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ ἀδάμας, ὁ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ποῦ εἰς τὴν κάθε περίπτωσιν πλέκει στεφάνους διὰ τὸν ἑαυτὸν του; Δεικνύων καὶ μὲ αὐτὸ τὴν ἀρετὴν του, πρόσεχε, τί λέγει πρὸς τὴν Σάραν· «Ἴδου ἡ δούλη σου εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν σου. Κάνε εἰς αὐτὴν ὅ,τι θέλεις»¹⁷. Μεγάλῃ εἶναι ἡ εὐσέβεια τοῦ δικαίου καὶ πολὺ ὑπερβολικὴ ἡ μακροθυμία του. Διότι ὄχι μόνον δὲν δυσαρεστήθη ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶπεν ἡ Σάρα, ἀλλὰ καὶ ἀπαντᾷ μὲ πολὺν ὑποχωρητικότητα καὶ λέγει. Ὑποπτέυεσαι, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ αἴτιος τῆς προσβολῆς σου καὶ νομίζεις, ὅτι καίρομαι μὲ αὐτὰ ποῦ κάνει ἡ δούλη, ἐπειδὴ μίαν φορὰν ἐκοιμήθη εἰς τὴν κλίνην μου. Μάθε λοιπὸν, ὅτι καὶ προηγουμένως, ἐὰν δὲν κατεδεχόμουν αὐτό, ὑπακούων εἰς ἐσένα, οὐδέποτε θὰ ἀνεχόμουν νὰ ὀδηγήσω τὴν δούλην εἰς τὴν ἰδικήν σου κλίνην. Καὶ τώρα διὰ νὰ σοῦ δείξω τοῦτο ἐμπράκτως, ἴδου σοῦ τὴν παραδίδω· «Κάνε εἰς αὐτὴν ὅ,τι θέλεις». Μήπως σοῦ ἀφήρесе κανεὶς τὴν ἐξουσίαν; μήπως σοῦ ἀφήρесе κανεὶς τὴν ἐπ' αὐτῆς κυριαρχίαν; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη κατεδέχθην τὴν μετ' αὐτῆς ἔνωσιν, ὅμως ἔχεις τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσίν σου. Τιμώρησέ την, σωφρόνησέ την, ἐπιτίμησέ την· ὅ,τι θέλεις καὶ ὅπως σοῦ ἀρέσει, ἔτσι μεταχειρίσου αὐτὴν· μόνον μὴ δυσανασχετῆς, μόνον μὴ καταλογίζης εἰς ἐμὲ τὴν ἰδικήν της αὐθάδειαν. Διότι δὲν ἠνέχθην τὴν μετ' ἐκείνης ἔνωσιν, ὀδηγούμενος ἀπὸ ἰδικόν μου πάθος, ὥστε, παρακινούμενος ἀπὸ αὐτό, νὰ τῆς παράσχω κάποιαν ἀδικαιολόγητον προστασίαν. Γνωρίζω τὴν τιμὴν ποῦ σοῦ ὀφείλω· δὲν ἀγνοῶ τὴν ἀχαριστίαν τῶν δούλων. Δὲν ἐνδιαφέρομαι δι' αὐτὴν, δὲν φροντίζω καθόλου δι' αὐτὴν· ἔνα μόνον εἶναι αὐτὸ ποῦ προσπαθῶ νὰ ἐπιτύχω, τὸ νὰ μὴ

νον τὸ σπουδαζόμενον, τό σε ἄλυπον, ἀτάραχον, ἐν τιμῇ πάση
καθεσιάναι παντός ἀπηλλαγμένην λυπηροῦ.

5. Τοῦτο ἀληθὲς συνοικέσιον, τοῦτο ἀνὴρ, ὅταν μὴ ἀκριβο-
λογῆται πρὸς τὰ τῆς γυναικὸς ῥήματα, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς
5 φύσεως πολλὴν νέμων τὴν συγγνώμην μίαν ποιεῖται σπου-
δῆν, ὥστε τὴν λύπην ἐκποδῶν ποιῆσαι καὶ τὰ τῆς εἰρήνης
καὶ τῆς ὁμοιοῦσας οὐσφίγγειν. Ἀκούετωσαν ἄνδρες καὶ μι-
μείσθωσαν τοῦ δικαίου τὴν ἐπιείκειαν καὶ τισαύτην αἰδῶ
καὶ τιμὴν ταῖς γυναιξὶν ἀπονεμέτωσαν καὶ ὡς ἀσθενεσιτέρω
10 σκεύει φειδέσθωσαν, ἵνα ὁ τῆς ὁμοιοῦσας σύνδεσμος ἐπιτεί-
νηται. Τοῦτο γὰρ ὁ ἀληθὴς πλοῦτος, αὕτη ἡ μεγίστη περιου-
σία, ὅταν ἀνὴρ μετὰ γυναικὸς μὴ διχονοῇ, ἀλλὰ καθάπερ
σῶμα ἐν οὐτως ὧσι συνημμένοι· «Ἔσονται γάρ», φησί, «οἱ
δύο εἰς σάρκα μίαν». Οἱ τοιοῦτοι κἂν ἐν πενίᾳ ὧσι, κἂν ἐν
15 εὐτελείᾳ, πάντων ἂν εἶεν μακαριστότεροι, ἀληθῆ ἡδονὴν καρ-
πούμενοι καὶ ἐν διηνεκεῖ γαλήνῃ καθεσιῶτες· ὡς οἱ γε ταύ-
της μὴ ἀπολαύοντες, ἀλλὰ ζηλοτύπως διακείμενοι καὶ τὸ τῆς
εἰρήνης καλὸν διαφθείροντες, κἂν πολλῶν περιορῶνται πλού-
τω κἂν πολυτελεῖς ἔχωσι τὰς τραπέζας, κἂν ἐν περιφανείᾳ
20 τύχωσιν ὄντες, πάντων ἐλεεινότερον ζῶσι θίον, κύματα καὶ
ταραχὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοῖς ἐπινοοῦντες καὶ ἀλ-
λήλους ὑποπιεύοντες καὶ οὐδεμίαν ἡδονὴν ἔχειν δυνάμενοι,
τοῦ ἔνδοθεν πολέμου πάντα συγγέοντος καὶ πολλὴν ἐν αὐτοῖς
τὴν ἀηδίαν ἐργαζομένου. Ἄλλ' ἐνιαῦθα σὺδὲν τοιοῦτον· ἀλλὰ
25 διὰ τῆς οἰκείας ἐπιεικειᾶς ὁ πατριάρχης τὸν τε θυμὸν κατε-
μάλαξε τῆς δεσποίνης καὶ δούσας αὐτῇ τὴν ἐξουσίαν ἄπασαν
τὴν κατὰ τῆς παιδίσκης, εἰρήνης πολλῆς ἐνέπλησεν ἑαυτοῦ
τὴν οἰκίαν.

17. Γεν. 16, 6.

18. Γεν. 2, 24.

σὲ στενοχωρήσω, τὸ νὰ παραμένῃς ἡσυχη, τὸ νὰ ἔχῃς ὅλας τὰς τιμὰς καὶ νὰ εἶσαι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε λύπη.

5. Αὐτὴ εἶναι πραγματικὴ οἰκογενειακὴ ζωὴ, αὐτὸς εἶναι πραγματικὸς ἄνδρας, ὅταν δὲν παίρνη τοῖς μετρητοῖς τοὺς λόγους τῆς γυναικὸς του, ἀλλ', ὑποχωρῶν πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς γυναικείας φύσεως, ἕνα μόνον προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ, τὸ νὰ διώξῃ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του τὴν ταραχὴν καὶ νὰ σφίγγῃ τὸν δεσμὸν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας. "Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ οἱ ἄνδρες καὶ ἄς μιμηθοῦν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἄς ἀποδώσουν εἰς τὰς γυναῖκας ἰων πολὺν σεβασμὸν καὶ τιμὴν καὶ ἄς τὰς μεταχειρίζονται ὡς ἀσθενέστερα σκεύη, διὰ νὰ ἐνισχύεται περισσότερο ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης των. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς πλοῦτος, αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα περιουσία, ὅταν ὁ ἄνδρας δὲν εὐρίσκεται εἰς διχόνοιαν μὲ τὴν γυναῖκα του, ἀλλ' εἶναι προσκεκολλημένοι ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, ὡσὰν νὰ εἶναι ἕνα σῶμα, διότι λέγει «Οἱ δύο θὰ γίνουν μία σάρκα»¹⁸. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἴτε εἶναι πτωχοί, εἴτε εὐτελεῖς, εἶναι οἱ περισσότερο μακάριοι, διότι ἀπολαμβάνουν τὴν πραγματικὴν χαρὰν καὶ περνοῦν ζωὴν μὲ διαρκῆ γαλήνην. Διότι αὐτοί, ποὺ δὲν ἀπολαμβάνουν αὐτὴν τὴν χαρὰν, ἀλλὰ ζοῦν μὲ τὴν ζηλοτυπίαν καὶ καταστρέφουν τὰ καλὰ τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς, εἴτε πλέουν εἰς τὸν ἄφθονον πλοῦτον, εἴτε χρησιμοποιοῦν πολυτελεῖς τραπέζας, εἴτε περιβάλλονται ἀπὸ πολλὴν δόξαν, περνοῦν ὅμως τὴν χειροτέραν ζωὴν ἀπὸ ὄλους, ἀφοῦ καθημερινῶς δημιουργοῦν ταραχὰς διὰ τὰς οἰκογενείας ἰων καὶ ὑποπεύονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ δὲν ἠμποροῦν καθόλου νὰ χαροῦν, ἀφοῦ ὁ ἐσωτερικὸς πόλεμος πάντοτε τοὺς συγχύζει καὶ τοὺς δημιουργεῖ μεγάλην ἀηδίαν. Ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν συνέβη. Ὁ πατριάρχης μὲ τὴν κλωσούνην του κατεπράυνε τὸν θυμὸν τῆς συζύγου του καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν ὀλόκληρον τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς δούλης καὶ ἐγένεσε τὴν οἰκίαν του καὶ πάλιν μὲ πολλὴν εἰρήνην.

Καὶ ἐκάκωσεν αὐτήν», φησί, «Σάρα, καὶ ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου αὐτῆς». Ἐπειδὴ γὰρ ἴσως ἐκόλασεν αὐτῆς τὴν προσπέτιαν, εἰς φυγὴν εἰράπη ἢ παιδίσκη. Τοιοῦτον γὰρ τῶν οἰκειῶν τὸ ἔθος· ἐπειδὴν μὴ ἐξῆ αὐτοῖς τῷ οἰκειῷ ἰσθμῷ 5 κεχρησθαι, ἀλλ' ἐγκόπιηται αὐτῶν τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, εὐθέως ἀφηγιῶσι τῶν δεσποτῶν καὶ πρὸς φυγὴν ὁρμῶσιν. Ἄλλὰ ὄρα πάλιν ἐνιαῦθα πόσης ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν ροπῆς καὶ ἡ παιδίσκη, διὰ τὴν εἰς τὸν δίκαιον τιμὴν. Ἐπειδὴ γὰρ περιέφερε μεθ' ἑαυτῆς τοῦ δικαίου τὸ σπέρμα, διὰ τοῦτο 10 καὶ τῆς ὀπισθίας ἀξιοῦται τῆς παρὰ τοῦ ἀγγέλου. «Ἐὗρε γὰρ αὐτήν», φησὶν, «ἄγγελος Κυρίου ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν τῇ ὁδῷ Σούρ».

Σκόπει φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς οὐδένα περιορᾷ, ἀλλὰ κἄν οἰκέτης ἦ, κἄν παιδίσκη, αὐτὸς ἐν πᾶσι τὴν οἰ- 15 κείαν ἐπιδείκνυται προνοίαν, οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀξιωμάτων ὁρῶν διαφορὰν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς διάθεσιν. Ἐνιαῦθα δὲ οὐ διὰ τὴν τῆς παιδίσκης ἀξίαν ὁ ἄγγελος ἐφίσταται, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν δίκαιον τιμὴν. Καθάπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, ἐχρῆν αὐτὴν πολλῆς ἀξιωθῆναι προνοίας, διὰ τὸ 20 ἀξίαν γενέσθαι ὑποδέξασθαι τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα. «Καὶ εὗρων αὐτήν», φησὶν, «ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· Ἄγαρ παιδίσκη Σάρας, πόθεν ἔρχη καὶ ποῦ πορεύη; Ὅρα πῶς καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰς ὑπόμνησιν αὐτὴν ἤγε τῆς οἰκείας ἀξίας. Ἴνα γὰρ προσεκτικωτέραν αὐτὴν ποιήσῃ, εὐθέως τὴν 25 προσηγορίαν αὐτῆς εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ φησιν, «Ἄγαρ». Εἰώθαμεν γὰρ πῶς ἐκείνοις προσέχειν μᾶλλον τοῖς ἐξ ὀνόματος ἡμᾶς καλοῦσιν. Εἰτά φησι, «Παιδίσκη Σάρας»· ὑπομιμνήσκει αὐτὴν τῆς δεσποίνης, ἵνα εἰδέναι ἔχη, ὅτι κἄν μυριάκις τῆς δεσποτικῆς εὐνῆς ἐκοινωνήσῃ, ἀλλ' ὅμως καὶ 30 δεσπότην ὀφείλει ἐπιγράφεσθαι τὴν Σάραν.

19. Γεν. 16. 6.

20. Γεν. 16, 7.

21. Γεν. 16, 8.

«Καὶ ἡ Σάρα», λέγει, «κακομετεχειρίσθη τὴν δούλην της καὶ αὐτὴ ἔφυγε ταχέως ἀπὸ αὐτοῦς»¹⁹. Ἐπειδὴ ἐνδεχομένως ἡ Σάρα ἐτιμώρησε τὴν προσβλητικὴν της συμπεριφορὰν, διὰ τοῦτο ἡ δούλη ἐτράπη εἰς φυγὴν. Αὐτὰ τὰ πράγματα συνηθίζουν νὰ κάνουν οἱ ὑπηρέται. Ὅταν δηλαδὴ δὲν ἠμποροῦν νὰ συμπεριφερθοῦν ὅπως αὐτοὶ θέλουν, ἀλλὰ ἐμποδίζονται νὰ κάνουν αὐτὸ ποῦ θέλουν, ἀμέσως ὀργίζονται κατὰ τῶν κυρίων των καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ἄλλὰ πρόσεχε πάλιν ἐδῶ πόσῃν βοήθειαν λαμβάνει ἡ δούλη ἐκ τῶν ἄνω ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε μαζί της τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο ἀξιῶνεται νὰ ἰδῇ τὸν ἄγγελον τοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει· «Ἄγγελος Κυρίου εὔρεν αὐτὴν εἰς τὴν ἔρημον πλησίον κάποιας πηγῆς ὕδατος, εἰς τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Σούρ»²⁰.

Πρόσεχε φιλανθρωπίαν Κυρίου, πῶς δὲν περιφρονεῖ κανένα, εἴτε δούλος εἶναι αὐτός, εἴτε δούλη, καὶ φροντίζει δι' ὅλους τὸ ἴδιο, χωρὶς νὰ βλέπῃ τὴν διαφορὰν τῶν ἀξιωμάτων, ἀλλὰ μόνον τὴν ψυχικὴν διάθεσιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ἄγγελος δὲν παρουσιάζεται εἰς τὴν δούλην ἐξ αἰτίας τῆς ἀξίας τῆς δούλης, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆς. Διότι, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἔπρεπεν αὐτὴ νὰ τύχῃ πολλῆς φροντίδος, ὥστε νὰ ἀξιωθῇ νὰ δεχθῇ τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου. «Καὶ ἀφοῦ εὔρεν αὐτὴν ὁ ἄγγελος», λέγει, «εἶπε πρὸς αὐτὴν· Ἄγαρ δούλη τῆς Σάρας, ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι καὶ ποῦ πηγαίνεις;»²¹. Πρόσεχε πῶς καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἀγγέλου τῆς ὑπενθύμισαν τὴν ἀξίαν της. Διότι διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ περισσότερο προσεκτικὴ, μετεχειρίσθη ἀμέσως τὸ ὄνομά της καὶ λέγει, «Ἄγαρ». Καθ' ὅσον συνηθίζομεν νὰ προσέχωμεν περισσότερο εἰς αὐτοὺς ποῦ μᾶς φωνάζουν μὲ τὸ ὄνομά μας. Ἐπειτα λέγει, «Δούλη τῆς Σάρας». Ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὴν τὴν κυρίαν της, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ συνειδητοποιήσῃ, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἶχεν εἰσέλθει ἀπείρους φορὰς εἰς τὴν κλίνην τοῦ κυρίου της, ὅμως ὥφειλε νὰ θεωρῇ τὴν Σάραν ὡς κυρίαν της.

"Ορα τοίνυν τὸν ἄγγελον πυνθανόμενον, ἵνα εἰς ἀνάγκην
 αὐτὴν ἀγάγη τῆς ἀποκρίσεως. Πόθεν, φησί, νῦν εἰς τὴν
 ἔρημον ταύτην παραγέγονας καὶ ποῦ τὴν ὁρμὴν ἔχεις; Διὰ
 τοῦτο καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἔρημον αὐτῆς γενομένη φαίνεται ὁ
 5 ἄγγελος, ἵνα μὴ νομίση ἀπλῶς τινα τῶν παριόντων εἶναι
 τὸν πυνθόμενον· ἐρημία γὰρ ἦν, καὶ οὐδεὶς ἕτερος παρῆν· ἵνα
 οὖν εἰδέναι ἔχη, ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἐστὶν ὁ τυχών, ὁ πρὸς αὐ-
 τὴν διαλεγόμενος, διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἐρήμῳ φανεῖς πυνθάνε-
 ται αὐτῆς· Καὶ φηοὶν ἐκεῖνη· «Ἀπὸ προσώπου Σάρρας τῆς
 10 κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω». Ὁρᾷς πῶς οὐκ ἀρνεῖται
 τὴν δεσποτείαν, ἀλλ' ὁμολογεῖ μετὰ ἀληθείας ἅπαντα; Οὐκ
 ἔστι, φηοὶν, ἄνθρωπος ὁ πυνθανόμενος, ἵνα δυνηθῶ παρα-
 κρούσασθαι. Προλαβὼν καὶ τὴν προσηγορίαν εἶπε τὴν ἐμὴν
 καὶ τῆς δεσποίνης ἐμνήσθη προσήκει τοίνυν καμὲ μετὰ ἀ-
 15 ληθείας ἅπαντα εἰπεῖν. «Ἀπὸ προσώπου», φηοί, «Σάρρας τῆς
 κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω». "Ορα πῶς ἀνεπαχθῶς τὴν
 μνήμην ἐποίησατο. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι δεινά με διέθηκεν,
 οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐκάκωσέ με καὶ διὰ τὸ μὴ φέρειν τὴν πολλὴν
 ἐπάχθειαν εἰς φυγὴν ἐτιράτη· οὐδὲν δυοχερὲς ἐφθέγγετο,
 20 ἀλλὰ μόνον ἑαυτῆς κατηγόρησεν ὡς ἀποδρασάσης.

Εἶδες αὐτῆς τὴν εὐγνωμοσύνην; "Ορα πάλιν τὰ παρὰ
 τοῦ ἀγγέλου εἰρημένα πρὸς αὐτήν. «Εἶπε δὲ αὐτῆς ὁ ἄγγελος
 Κυρίου· ἀποσιράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου καὶ ταπεινώθητι
 ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς». Πρὸς μὲν τὸ εἰπεῖν, «Ἀπὸ προσώ-
 25 που τῆς κυρίας μου ἀποδιδράσκω», φηοί, «Ἀποσιράφηθι»,
 ἐπάνελθε, μὴ ἀγνωμόνως διάκεισο περὶ τὴν ἰσοσῦτα σε
 εὐεργετήσασαν. Εἶτα, ἐπειδὴ ἐξ ἀλαζονείας καὶ φρονήματος
 ὑψηλοῦ πρὸς ὁρμὴν διήγειρε τὴν ἑαυτῆς δέσποιναν, φηοί·
 «Καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς», ὑποίαιτον αὐτῆς·

22. Γεν. 16, 8.

23. Γεν. 16, 9.

Πρόσεχε λοιπὸν τὸν ἄγγελον ποὺ ζητεῖ πληροφορίας, διὰ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ ἀπαντήσῃ. Ἐκείνη ἀπὸ τοῦ ἡλθες, λέγει, εἰς τὴν ἔρημον αὐτὴν καὶ ποῦ πηγαίνεις; Διὰ τοῦτο ἐμφανίζεται εἰς αὐτὴν ὁ ἄγγελος, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν ἔρημον, ὥστε νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι ἦτο κάποιος τυχαῖος περαστικὸς αὐτὸς ποὺ ἐζήτηι πληροφορίας ἀπὸ αὐτὴν, καθ' ὅσον ὑπῆρχεν ἐρημία καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν παρευρίσκειτο ἐκεῖ. Ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἔρημον καὶ ζητεῖ πληροφορίας, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ λοιπὸν νὰ τὸ συνειδητοποιήσῃ, ὅτι δὲν ἦτο ὁ τυχὼν αὐτὸς ποὺ ἦτο πλησίον της, διὰ τοῦτο, παρουσιασθεὶς εἰς τὴν ἔρημον, ζητεῖ πληροφορίας ἀπὸ αὐτὴν. Καὶ ἐκείνη λέγει· «Ἐφυγα ἀπὸ τὴν Σάραν τὴν κυρίαν μου»²². Βλέπεις ὅτι δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐξουσίαν ἐκείνης πρὸς αὐτὴν, ἀλλ' ὁμολογεῖ τὰ πάντα, ὅπως ἀκριβῶς ἔχουν. Δὲν εἶναι, λέγει, ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ ἐρωτᾷ, διὰ νὰ ἠμπορέσω νὰ τοῦ εἰπῶ ψέματα. Πρῶτος μὲ ἀπεκάλεσε μὲ τὸ ὄνομά μου καὶ ἔκανε λόγον διὰ τὴν κυρίαν μου. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἐγὼ μὲ τὴν σειράν μου νὰ τὰ εἰπῶ ὅλα, ὅπως ἀκριβῶς συνέβησαν. «Ἐφυγα ἀπὸ κοντὰ ἀπὸ τὴν κυρίαν μου τὴν Σάραν», λέγει. Πρόσεχε πῶς ἀναφέρει τὴν κυρίαν της χωρὶς κακίαν. Καθ' ὅσον δὲν εἶπεν, ὅτι μὲ ἐβασάνισε, δὲν εἶπεν, ὅτι μὲ ἐκακοποίησε καὶ ἔφυγα, διότι δὲν ἠμποροῦσα νὰ ὑποφέρω τὴν κακὴν συμπεριφορὰν της, δὲν εἶπε τίποτε τὸ δυσάρεστον, ἀλλὰ κατηγορήσῃ μόνον τὸν ἑαυτὸν της διὰ τὴν ἀπόδρασίν της.

Εἶδες τὴν εὐγνωμοσύνην της; Πρόσεχε τώρα τί εἶπε πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος. «Εἶπε λοιπὸν πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου· νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν κυρίαν σου καὶ νὰ ταπεινωθῇς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς της»²³. Μόλις εἶπεν, «Ἐφυγα ἀπὸ τὴν κυρίαν μου», ὁ ἄγγελος λέγει, «Νὰ ἐπιστρέψῃς», νὰ γυρίσῃς πίσω, μὴ συμπεριφέρεσαι μὲ ἀγνωμοσύνην πρὸς αὐτὴν, ἢ ὁποῖα τόσον πολὺ σὲ εὐεργέτησεν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἔκανε τὴν κυρίαν της νὰ ὀργισθῇ πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονικῆς της συμπεριφορᾶς, τῆς λέγει· «Καὶ νὰ ταπεινωθῇς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς της», διότι τοῦτο

τοῦτο γάρ σοι λυσιτελεῖ. Ἐπιγίνωσκε τὴν δουλείαν, μὴ ἀγνόει τὴν δεσποτείαν, μηδὲν ὑψηλὸν φρόνει, μὴ τὰ ὑπὲρ σαυτὴν φαντάζου. «Ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς», πολλὴν ἐπίδειξαι τὴν ὑποταγὴν. Ἰκανῶς αὐτῆς τὴν ψυχὴν
 5 κατεμάλαξε τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰρημένα, κατέστειλεν αὐτῆς τὸ φρόνημα, ἐχαλίνωσεν αὐτῆς τὸν θυμὸν, πολλὴν εἰργάσατο γαλήνην ἐν τοῖς λογισμοῖς.

6. Εἶτα, ἵνα μὴ νομίση ἀπλῶς καὶ εἰκῆ ἰσοσάυτης ἡξιῶσθαι προνοίας, ἀλλὰ μάθη, ὅτι διὰ τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα
 10 ἰσοσάυτης ἀπολαύει τῆς κηδεμονίας, ὅρα πῶς αὐτὴν παραμυθεῖται καὶ ἀνίστησιν αὐτῆς τὴν ψυχὴν καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῇ χαρίζεται τὴν παράκλησιν διὰ τῶν ἐπαγομένων. «Καὶ ἔλεπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου· πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου καὶ οὐκ ἀριθμήσεται ἀπὸ τοῦ πλήθους». Καὶ τοῦτό σοι,
 15 φησί, προλέγω, ὅτι ἰσοσῦτον ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὡς μηδὲ ἀριθμῶ ὑποβάλλεσθαι. Μὴ τοίνυν ἀθύμει, μηδὲ κατὰπιπτε, μηδὲ ταράττου τοῖς λογισμοῖς, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπίδειξαι τὴν ὑποταγὴν. «Ἴδου γὰρ ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ υἱὸν καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσραήλ». Διὰ γὰρ τοῦτό σοι, φησί,
 20 καὶ τὸν τόκον προλέγω καὶ τὸ ὄνομα ἤδη ἐπιτίθημι τῷ παιδί τῷ ἰκτιομένῳ, ἵνα πλείονα τὴν πληροφορίαν δεξαμένη, σὺτω ποιήσης τὴν ἐπάνοδον καὶ τὰ ἤδη ἐπαισιόμενα διορθώσης. «Ὅτι ἐπήκουσε», φησί, «Κύριος τῇ ταπεινώσει σου». Ἐπιεῦθεν μανθάνωμεν ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος, ὅση
 25 τῆς συμφορᾶς ἡ ὠφέλεια. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνεχώρησε καὶ τὰ τῆς ὀδύνης ἠδύξῆθη καὶ πολλὴν ὑπέσθη τῶν θλίψεων τὴν περίστασιν, ἐν μονώσει, ἐν ἐρημίᾳ, ἐν στενοχωρίᾳ διάγουσα, μετὰ τὴν ἰσοσάυτην εὐημερίαν καὶ τὸ εἰς τὸ αὐτῇ τῇ δεσποίνῃ πρόπον ἀξίωμα ἀνενεχθῆναι, διὰ τοῦτο ταχείας ἀπήλυσεν
 30 τῆς ἀντιλήψεως. Ταῦτα γὰρ σοι ἔσται, φησί, ἀπερ ὑπεσχό-

24. Γεν. 16, 10.

25. Γεν. 16, 11.

26. Γεν. 16, 11.

θὰ εἶναι πρὸς ὄφελός σου. Ἐαναγνώρισε, ὅτι εἶσαι δούλη, μὴ ἀγνοῆς τὴν ἐξουσίαν της, μὴ ὑπερηφανεύεσαι καὶ μὴ θεωρῆς τὸν ἑαυτὸν σου ἀνώτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι. «Νὰ ταπεινωθῆς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς της», δεῖξε μεγάλην ὑποταγὴν εἰς αὐτήν. Τὰ λόγια τοῦ ἀγγέλου κατεπράυναν εἰς μεγάλο βαθμὸν τὴν ψυχὴν της, κατέστειλαν τὴν ὑπερηφάνειάν της, ἐχαλίνωσαν τὸν θυμὸν της καὶ ἔφεραν μεγάλην γαλήνην εἰς τὴν σκέψιν της.

6. Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίση, ὅτι ἔτυχε τόσης φροντίδος ἀπλῶς χωρὶς σκοπὸν, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθη, ὅτι ἀπολαμβάνει τόσην φροντίδα ἐξ αἰτίας τοῦ σπέρματος τοῦ δικαίου, βλέπε μὲ ποῖον τρόπον τὴν παρηγορεῖ καὶ δίδει εἰς αὐτὴν θάρρος καὶ τῆς δίδει ἀρκετὴν παρηγορίαν μὲ αὐτά, πὺ προσθέτει. «Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ· θὰ πληθύνω πολὺ τὸ σπέρμα σου, ὥστε δὲν θὰ ἀπαριθμῆται ἀπὸ τὸ πλῆθος»²⁴. Καὶ αὐτὸ σοῦ προλέγω, λέγει, ὅτι τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου, ὥστε δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμηθοῦν. Μὴ στενοχωρῆσαι λοιπὸν, μὴ ἀπογοητεύεσαι, ἄς μὴ ταράσσεται ἡ σκέψις σου, ἀλλὰ δεῖξε πλήρη ὑποταγὴν. «Ἴδου ἔχεις καρπὸν εἰς τὴν κοιλίαν σου καὶ θὰ γεννήσῃς υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰσμαήλ»²⁵. Διότι διὰ τοῦτο, λέγει, σοῦ προλέγω καὶ τὴν γέννησιν καὶ δίδω ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου, ὥστε, ἀφοῦ πληροφορηθῆς καλῶς, νὰ ἐπιστρέψῃς καὶ νὰ διορθώσῃς τὰ σφάλματα πὺ ἔκανες. «Διότι ὁ Κύριος», λέγει, «ἐδέχθη μὲ εὐμένειαν τὴν ταπεινώσιν σου»²⁶. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομεν, πόσον εἶναι τὸ κέρδος πὺ προσφέρουν εἰς ἡμᾶς αἱ θλίψεις καὶ πόσην ὠφέλειαν δίδουν αἱ συμφοραί. Διότι ἐπειδὴ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν κυρίαν της καὶ ἡ θλίψις της ἐμαγάλωσε καὶ ὑπέστη πολλὰς στενοχωρίας μὲ τὸ νὰ ζῆ μόνη της εἰς τὴν ἔρημον καὶ μὲ πολλὴν λύπην, ἔπειτα ἀπὸ τόσην εὐημερίαν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνοδὸν της εἰς τὸ ἴδιον ἀξίωμα μὲ τὴν κυρίαν της, διὰ τοῦτο ἔλαβε ταχέως τὴν βοήθειαν. Ὅσα σοῦ ὑπεσχέθη, λέγει, θὰ συμβοῦν εἰς ἐσένα καὶ θὰ γεννήσῃς υἱὸν καὶ οἱ

μην καὶ τέξη νίδν καὶ τὸ σπέρμα σου ἀριθμοῦ κρεῖτιον ἔ-
σται, «Ὅτι ἐπήκουσε Κύριος τῆ ταπεινώσει σου».

Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ἀσχάλλωμεν, ἐπειδὴν ἀπὸ τινος
περιστάσεως τῶν πραγμάτων ταπεινωθῶμεν. Οὐδὲν γὰρ
5 ἡμῶν τῆ φύσει οὕτω συμβάλλεται, ὡς τὸ συσιέλλεσθαι καὶ
ταπεινοῦσθαι ἡμῶν τὸ φρόνημα καὶ τὸ φύσημα τῆς ψυχῆς
κατασιέλλεσθαι. Τότε γὰρ ἡμῶν μᾶλλον ὁ Δεσπότης ἐπα-
κούει, διὰ μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς καὶ συντριμμένης τῆς
καρδίας αὐτὸν καλῶμεν, πολλὴν τὴν προσεδρίαν περὶ τὰς
10 ἰκετείας ποιούμενοι. «Ὅτι ἐπήκουσε», φησί, «Κύριος τῆ
ταπεινώσει σου». Εἶτα προλέγει τοῦ μέλλοντος τίκτεσθαι
παιδὸς τὸ ἐπιτήδευμα. «Ὁυτιος ἔσται», φησί, «ἄγροικος ἄν-
θρωπος· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντα καὶ αἱ χεῖρες πάντων
ἐπ' αὐτόν καὶ κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ
15 κατοικήσει». Προμηνύει αὐτῆ, ὅτι ἀνδρεῖος ἔσται, ὅτι πο-
λέμιος, ὅτι πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐπιμέλειαν πολὺν τὸν πόνον
ἐπιδείξειται.

Εἶδες διὰ τῶν εἰς τὴν παιδίσκην γεγεννημένων τὴν εἰς
τὸν παιριάρχην τιμὴν; Ἡ γὰρ περὶ ταύτην πρόνοια δεικνύσι
20 τὴν εὐνοίαν τοῦ Δεσπότη, ἣν πρὸς τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυ-
ται. Ταῦτα συμβουλεύσας ὁ ἄγγελος καὶ εὐαγγελισάμενος τῆ
Ἄγαρ, ἀνεχώρησεν. Ἄλλ' ὄρα πάλιν τῆς παιδίσκης τὴν
εὐγνωμοσύνην. «Καὶ ἐκάλεσε», φησί, «τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ
λαλοῦντος πρὸς αὐτήν· σὺ ὁ Θεός, ὁ ἐπιδῶν με· διὲ εἶπε·
25 καὶ γὰρ ἐνώπιον εἶδον ὀφθέντα μοι. Ἔνεκεν τούτου ἐκάλεσε
τὸ φρέαρ, φρέαρ οὗ ἐνώπιον εἶδον, ἀνὰ μέσον Κάδης καὶ
ἀνὰ μέσον Βαράχ». Σκόπει πῶς καὶ αὐτὴ θούλεται διηνεκῆ
τὴν μνήμην ἐναποθέσθαι τῷ τόπῳ διὰ τῆς προσηγορίας.
«Ἐκάλεσε γάρ», φησί, «τὸν τόπον, Φρέαρ οὗ ἐνώπιον εἶδον».
30 Εἶδες τὴν παιδίσκην κατὰ μικρὸν ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτὴν
θλίψεως φιλοσοφωτέραν γινουμένην καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύ-

27. Γεν. 16, 12.

28. Γεν. 16, 13-14.

ἀπόγονοί σου δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμηθοῦν, «Διότι ὁ Κύριος ἐδέχθη εὐμενῶς τὴν ταπείνωσίν σου».

Ἄς μὴ ἀγανακτοῦμεν λοιπὸν οὔτε καὶ ἡμεῖς ὅταν συμβῇ νὰ ταπεινωθῶμεν ἐξ αἰτίας κάποιας περιστάσεως τῶν πραγμάτων. Διότι τίποτε δὲν βοηθεῖ τὴν φύσιν μας ὅσον ἡ συστολή καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ καταστολή τῆς ὑπερηφανείας. Καθ' ὅσον ὁ Κύριος τότε μᾶς ἀκούει καλύτερον, ὅταν παρακαλῶμεν αὐτὸν μὲ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ ὀδύνην καὶ μὲ συντετριμμένην καρδίαν καὶ δίχνωμεν μεγάλην ἐπιμονὴν εἰς τὰς παρακλήσεις μας. «Διότι ὁ Κύριος», λέγει, «ἤκουσεν εὐμενῶς τὴν ταπείνωσίν σου». Ἐπειτα προλέγει τὴν ἀσχολίαν τοῦ παιδιοῦ ποὺ πρόκειται νὰ γεννηθῇ. «Αὐτός», λέγει, «θὰ εἶναι ἄνθρωπος τῶν ἀγρῶν. Θὰ εἶναι ἀντιμέτωπος ὅλων καὶ ὅλοι θὰ εἶναι ἀντιμέτωποι πρὸς αὐτόν. Καὶ θὰ ἐγκατασταθῇ πλησίον τῶν ἀδελφῶν του»²⁷. Προλέγει εἰς αὐτήν, ὅτι θὰ εἶναι γενναῖος, ὅτι θὰ εἶναι πολεμιστής, ὅτι θὰ καταβάλῃ μέγαν κόπον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς.

Εἶδες πόση τιμὴ δίδεται εἰς τὸν πατριάρχην μὲ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς τὴν δούλην; Καθ' ὅσον ἡ πρὸς αὐτὴν φροντίς δεικνύει τὴν εὐνοίαν, ποὺ δεικνύει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν δίκαιον. Ἄφοῦ συνεβούλευσεν αὐτὰ ὁ ἄγγελος καὶ ἄφοῦ ἀνήγγειλεν αὐτὰ εἰς τὴν Ἄγαρ, ἀνεχώρησεν. Πρόσεχε ὅμως πάλιν τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς δούλης. «Καὶ ἐπεκαλέσθη ἡ Ἄγαρ», λέγει, «τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ὠμίλει πρὸς αὐτήν, καὶ εἶπε· Σὺ εἶσαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μὲ εὐσπλαχνίσθη· διότι εἶπε· καθ' ὅσον σὲ εἶδον ποὺ παρουσιάσθεις ἐνώπιόν μου. Διὰ τοῦτο ὠνόμασεν ἐκείνην τὴν πηγὴν, πηγὴ πλησίον τῆς ὁποίας εἶδον ἐκεῖνον, μεταξὺ τῆς Κάδης καὶ τῆς Βαράχ»²⁸. Πρόσεχε πῶς καὶ ἡ ἰδία θέλει νὰ ἐνθυμῆται τὸν τόπον μὲ τὸ ὄνομα ποὺ ἔδωσεν εἰς αὐτόν. Διότι λέγει· «ὠνόμασε τὸν τόπον, πηγὴ πλησίον τῆς ὁποίας εἶδον τὸν Κύριον». Εἶδες, ὅτι ἡ δούλη γίνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον περισσότερον εὐσεβῆς ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως ποὺ τὴν

την περὶ τὴν γεγενημένην εἰς αὐτὴν εὐεργεσίαν ἐπιδεικνυ-
 μένην καὶ οἷς ἐνόμισεν ἀμειβομένην τὴν τοσαύτης αὐτὴν ἀ-
 ξιώσασαν κηδεμονίας; «Καὶ ἔτεκε», φησί, «Ἄγαρ τῷ Ἄ-
 θραμ υἷον καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃν ἔτεκεν αὐτῷ Ἄ-
 5 γαρ, Ἰσμαήλ».

7. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἐπιείκεια,
 ὅσον ἐστὶ κέρδος καὶ ἀπὸ τῶν θλίψεων καρπώσασθαι. Καὶ
 τὴν μὲν ἐπιείκεια, ἐξ ὧν ὁ πατριάρχης ἐπεδείξατο κατα-
 πραῦνας τῆς Σάρρας τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς
 10 παιδίσκης αὐτῇ δεδωκώς καὶ διὰ τούτου εἰρήνης ἐμπλήσας
 τὴν οἰκίαν, τὸ δὲ κέρδος τῶν θλίψεων ἐκ τῶν κατὰ τὴν
 παιδίσκην ἐστὶν ἰδεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ κακωθεῖσα ἐπὶ τῆς δε-
 σποίνης ἀπέδρα καὶ πολλὴν ὑπέμεινε τὴν ταλαιπωρίαν καὶ
 μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς ἐκάλεσε τὸν Δεσπότην, εὐθέως τῆς
 15 ἄνωθεν ἐπισκοπῆς ἠξιώθη. Ἰνα γὰρ μάθῃ, ὅτι διὰ τὸ τα-
 πεινωθῆναι καὶ ουσιαλῆναι τῆς τοσαύτης ἀξιοῦται κηδεμο-
 νίας, φησὶν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν· «Ἐν γαστρὶ ἔχεις καὶ
 τέξῃ υἷον καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ, ὅτι ἐπήκουσε
 Κύριος τῇ ταπεινώσει σου».

20 Εἰδότες τοίνυν, ἀγαπητοί, ὅτι, ἐὰν νήγωμεν, αἱ θλί-
 ψεις μᾶλλον ἡμᾶς οἰκειοῦσι τῷ Δεσπότῃ καὶ τότε δυνησό-
 μεθα τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι τὴν παρ' αὐτοῦ
 ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι, ὅταν μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς καὶ θεο-
 μῶν δακρῶν αὐτῷ προσίωμεν, μὴ ἀλγῶμεν ἐπὶ ταῖς θλί-
 25 ψεσιν, ἀλλὰ τὸ ἐκ τῶν θλίψεων κέρδος λογιζόμενοι πάντα
 πράως φέρωμεν τὰ συμπύπτονα καὶ παιδευόμεθα ἐπιεικεῖς
 εἶναι καὶ ἡμεροὶ πρὸς πάντας μὲν, μάλιστα δὲ περὶ τὰς
 ἑαυτῶν γυναῖκας, καὶ πολλὴν ποιεῖσθαι σπουδὴν, ὥστε, κἄν

κατέχει καὶ δεικνύει εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν εὐεργεσίαν ποῦ ἔγινεν εἰς αὐτὴν καὶ ἔκρινεν ὅτι ἀμείβεται ἀπὸ αὐτὸν ποῦ τὴν κατέστησεν ἀξίαν τόσης φροντίδος; «Καὶ ἐγέννησεν», λέγει, «ἢ Ἄγαρ υἷὸν εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ ὠνόμασεν Ἰσμαὴλ αὐτὸν ποῦ τοῦ ἐχάρισεν ἢ Ἄγαρ»²⁹.

7. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ διδασκόμεθα πόσον καλὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐπιείκεια καὶ πόσον κέρδος εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκομίσωμεν καὶ ἀπὸ τὰς θλίψεις ἀκόμη. Καὶ τὴν μὲν ἐπιείκειαν τὴν μαθαίνομεν ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ πατριάρχης κατεπράϋνε τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Σάρας καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔδωσεν εἰς αὐτὴν ὅλην τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς δούλης καὶ ἀπεκατέστησεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν γαλήνην εἰς τὴν οἰκίαν του, τὸ δὲ κέρδος ἀπὸ τὰς θλίψεις εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἴδωμεν εἰς τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν δούλην. Διότι ὅταν ἔφυγε κακοποιηθεῖσα ἀπὸ τὴν κυρίαν τῆς καὶ ἐταλαιπωρήθη πολὺ καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου μὲ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ λύπην, ἀμέσως ἠξιώθη τῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπισκέψεως. Διὰ νὰ μάθη λοιπόν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς συστολῆς τῆς ἀξιούται τόσης πολλῆς φροντίδος, λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος. «Εἰς τὴν κοιλίαν σου ἔχεις καρπὸν καὶ θὰ γεννήσῃς υἷὸν καὶ θὰ ὀνομάσῃς αὐτὸν Ἰσμαὴλ, διότι ὁ Κύριος εἶδεν εὐμενῶς τὴν ταπείνωσίν σου».

Γνωρίζοντες λοιπόν, ἀγαπητοί, ὅτι, ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί, αἱ θλίψεις μᾶς φέρουν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ τότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ λάβωμεν τὴν βοήθειάν του, ὅταν προσερχώμεθα πρὸς αὐτὸν μὲ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ ὀδύνην καὶ μὲ θερμὰ δάκρυα, ἅς μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τὰς θλίψεις ποῦ μᾶς ἔρχονται, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀναλογιζόμενοι τὸ ἐκ τῶν θλίψεων κέρδος νὰ ὑποφέρωμεν ἀγογγύστως ὅλα τὰ δυσάρεστα γεγονότα καὶ νὰ μαθαίνωμεν νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς καὶ διαλλακτικοὶ μὲν πρὸς ὄλους, κατ' ἐξοχὴν ὅμως πρὸς τὰς ἰδικὰς μας γυναῖκας, καὶ νὰ φροντίζωμεν πολὺ, ὥστε νὰ μὴ παίρνωμεν τοῖς μετρητοῖς, ὅταν μᾶς κατηγο-

δικαίως, κὰν ἀδίκως μέμφονται, μὴ ἀκριβολογεῖσθαι, ἀλλ' ἐνὸς μόνου γίνεσθαι, τοῦ τὰ τῆς λύτης αἴτια ἐκποδῶν ποιεῖν καὶ θαθεῖαν εἰρήνην κατασκευάζειν τῇ οἰκίᾳ, ἵνα καὶ ἐκείνη ἔχῃ πρὸς τὸν ἄνδρα τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ὁ ἀνὴρ ὡς εἰς λι-
 5 μένα εἰς αὐτὴν ἔχῃ καταφεύγειν ἐκ τῶν ἔξωθεν ταραχῶν καὶ τῶν θορυβῶν καὶ πᾶσαν ἐκεῖθεν εὐρίσκειν τὴν πα-
 ραμυθίαν.

Πρὸς βοήθειαν γὰρ ἡ γυνὴ ἐδόθη, ἵνα ἀρκούμενος τῇ ταύτης παρακλήσει ἀντέχειν ὁ ἀνὴρ δύνηται πρὸς τὰ ἐπιόντα
 10 αὐτῷ. Ἐὰν γὰρ ἡ κοσμία καὶ ἐπεικὴς, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῆς κοινωνίας παραμυθίαν παρέξει τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπανσι πολλὴν τὴν ἑαυτῆς χρεῖαν ἐπιδειξεται, πάντα αὐτῷ κοῦφα καὶ ράδια κατασκευάζουσα, καὶ οὐκ ἀφριεῖσα πείραν λαβεῖν οὔτε τῶν ἔξωθεν, οὔτε μὴν τῶν κατὰ
 15 τὴν οἰκίαν ικτιομένων καθ' ἑκάστην ἡμέραν δυσχερῶν, ἀλλὰ, καθάπερ κυβερνήτης ἄριστος, οὕτως αὐτῷ τὸν χειμῶνα τῆς ψυχῆς διὰ τῆς οἰκειᾶς σοφίας εἰς γαλήνην καταστήσει, καὶ τῇ παρ' ἑαυτῆς συνέσει πολλὴν αὐτῷ παρέξει τὴν παραμυθίαν. Τοὺς γὰρ οὕτω συνδεδεμένους οὐδὲν λοιπὸν τῶν ἐν
 20 τῷ παρόντι βίῳ λυπῆσαι δύνησεται, οὐδὲ τὴν ἡδονὴν αὐτῶν λυμῆρασθαι. Ὅταν γὰρ ὁμόνοια ἦ καὶ εἰρήνη καὶ σύνδεσμος ἀγάπης μετὰ γυναικὸς καὶ ἀνδρός, ἐκεῖ πάντα συρροεῖ τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀνάλωτοι πάσης ἐπιβουλῆς γενήσονται, μεγάλῳ καὶ ἀχειρώτῳ τείχει ἰνὶ πεπραγμένοι, τοῦτ' ἔστι, τῇ
 25 κατὰ Θεὸν ὁμονοίᾳ. Τοῦτο ἀδάμαντος αὐτοὺς ἰσχυροτέρους ἀπεργάσεται, τοῦτο σιδήρου σιερροτέρους καταστήσει, τοῦτο παντὸς πλοῦτου καὶ περιουσίας αὐτοῖς συμβαλεῖται πλέον, τοῦτο εἰς τὴν ἀνωτάτω περιφάνειαν αὐτοὺς ἀνάξει, τοῦτο καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν αὐτοῖς προξενήσει μετὰ πολ-
 30 λῆς τῆς δαριλείας.

ροῦν εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ἀλλὰ δι' ἓνα μόνον πρᾶγμα νὰ φροντίζωμεν, τὸ νὰ ἐξαλείψωμεν τὰ αἷτια τῆς στενοχωρίας καὶ νὰ δημιουργοῦμεν πλήρη γαλήνην εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὥστε καὶ ἡ γυναῖκα νὰ ἤμπορῇ νὰ προσκολλᾶται εἰς τὸν ἄνδρα της, καὶ ὁ ἄνδρας νὰ ἤμπορῇ νὰ καταφεύγῃ εἰς αὐτήν, ὡσὰν εἰς λιμάνι, ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ταραχὰς καὶ τοὺς θορύβους, καὶ νὰ εὐρίσκη εἰς αὐτὴν τὴν κάθε παρηγορίαν.

Πράγματι ἡ γυναῖκα ἐδόθη εἰς τὸν ἄνδρα διὰ νὰ τὸν βοηθῇ, ὥστε ἀρκούμενος εἰς τὴν συμπάραστασιν αὐτῆς νὰ ἤμπορῇ νὰ ἀντιμετωπίζη αὐτὰ πού θὰ τοῦ συμβαίνουν. Διότι ἐὰν εἶναι ἐνάρετη καὶ σώφρων, δὲν θὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἄνδρα της μόνον τὴν ἐκ τῆς συγκατοικίσεως παρηγορίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα θὰ ἀποδείξῃ τὴν πολλὴν χρησιμότητά της μὲ τὸ νὰ κάνῃ τὰ πάντα ἐλαφρὰ καὶ εὐκόλα, καὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήνῃ νὰ δοκιμάσῃ οὔτε τὰς ἐξωτερικὰς δυσκολίας, οὔτε αὐτὰς πού δημιουργοῦνται καθημερινῶς ἐντὸς τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ὡς ἄριστος κυβερνήτης μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ γαληνέψῃ μὲ τὴν σοφίαν της τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς του καὶ μὲ τὴν σύνεσίν της θὰ τοῦ προσφέρῃ μεγάλην παρηγορίαν. Διότι αὐτοὺς πού εἶναι ἔτσι συνδεδεμένοι δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ ἐξῆς τίποτε νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ, οὔτε νὰ καταστρέψῃ τὴν εὐτυχίαν των. Καθ' ὅσον ὅταν ὑπάρχῃ ὁμόνοια καὶ εἰρήνη καὶ ἐνότης ἀγάπης μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, τότε συσσωρεύονται εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ παραμένουν ἀπρόσβλητοι ἀπὸ κάθε ἐπιβουλήν, ἔχοντες ὡς ὄχυρόν ἓνα μεγάλο καὶ ἀπόρθητον τεῖχος, δηλαδὴ τὴν κατὰ Θεὸν ὁμόνοιαν. Αὐτὴ θὰ τοὺς κάνῃ περισσότερο δυνατοὺς καὶ ἀπὸ ἀδάμαντα, αὐτὴ θὰ τοὺς κάνῃ πῶ σταθεροὺς καὶ ἀπὸ τὸν σίδηρον, αὐτὴ θὰ τοὺς βοηθήσῃ περισσότερο ἀπὸ κάθε πλοῦτον καὶ περιουσίαν, αὐτὴ θὰ τοὺς ἀναβιάσῃ εἰς τὴν πῶ μεγάλην δόξαν, αὐτὴ θὰ τοὺς παραχωρήσῃ μὲ πολλὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν εὖνοιαν τοῦ Θεοῦ.

Μὴ τοίνυν, παρακαλῶ, τούτων προτιμότερόν τι ἠγάμεθα, ἀλλὰ πάντα ποιῶμεν καὶ πραγματευόμεθα, ὥστε γαλήνην καὶ εἰρήνην εἶναι μετὰ τῆς συνοικίσεως. Τότε γὰρ οἱ τι-
 5 κτόμενοι παῖδες τῆ τῶν γεγεννηκότων ἀρετῆ κατακολουθή-
 σουσι καὶ οἱ οἰκέται τούτοις ἔφονται καὶ πανταχόθεν τὰ τῆς
 οἰκίας πρὸς ἀρετὴν ἐπιδώσει καὶ πολλὴ τῶν πραγμάτων ἔ-
 σται ἡ εὐημερία. Ὅταν γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ προτιμῶμεν, τὰ
 ἄλλα πάντα κατὰ ῥοὴν ἴξει ἡμῖν καὶ οὐδενὸς αἰσθησὶν λη-
 10 ψόμεθα λυπηροῦ, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος μετὰ δαυριλείας

ἡμῖν ἅπαντα χορηγούσης.
 Ἴνα οὖν καὶ αὐτοὶ ἀλύπως κατὰ τὸν παρόντα βίον διά-
 γωμεν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Δεσπότου εὐνοίαν ἐπὶ πλεόν ἐπι-
 σπασώμεθα, ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς, τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν
 εἰρήνην εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγειν σπουδάζωμεν τὴν ἑαυτῶν,
 15 τῆς τῶν τέκνων εὐκοσμίας ἐπιμελώμεθα, φροσιζώμεν τοῦ
 τρόπου τῶν οἰκειῶν, ἵνα, ἐπὲρ ἀπάντων δαυριεῖς τὰς ἀμοι-
 βάς κομισάμενοι, καταξιωθῶμεν καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀ-
 γαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, μετ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, δόξα,
 20 κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

Παρακαλῶ, λοιπόν, νὰ μὴ θεωροῦμεν τίποτε πολυτιμότερον ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ νὰ κάνωμεν τὰ πάντα καὶ νὰ φροντίζωμεν, ὥστε νὰ ὑπάρχη γαλήνη καὶ εἰρήνη εἰς τὴν οἰκογένειαν. Διότι τότε τὰ τέκνα ποὺ θὰ γεννηθοῦν θὰ γίνουν μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς τῶν γονέων των καὶ οἱ ὑπηρεταὶ θὰ ἀκολουθήσουν αὐτοὺς καὶ ἡ οἰκογένεια θὰ προσδεύσῃ πρὸς κάθε κατεύθυνσιν καὶ θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ εὐημερία αὐτῆς. Διότι ὅταν προτιμῶμεν τὰ ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, ὅλα τὰ ἄλλα θὰ μᾶς ἔλθουν μετὰ τὴν σειράν των καὶ δὲν θὰ δοκιμάσωμεν καθόλου λύπην, ἀφοῦ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ μᾶς χορηγεῖ τὰ πάντα μετὰ ἀφθονίαν.

Διὰ νὰ ζῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν χωρὶς λύπην καὶ διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, ἃς ἐπιδιδώμεθα εἰς τὴν ἀρετὴν, ἃς φροντίζωμεν νὰ εἰσάγωμεν εἰς τὴν οἰκογένειάν μας τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν εἰρήνην, ἃς ἐνδιαφερώμεθα διὰ τὴν καλὴν συμπεριφορὰν τῶν τέκνων μας, ἃς φροντίζωμεν διὰ τοὺς καλοὺς τρόπους τῶν ὑπηρετῶν, ὥστε, ἀφοῦ ἀποκομίσωμεν πλουσίας ἀμοιβὰς δι' ὅλα αὐτιά, νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ τῶν ὑποσχεθέντων ἀγαθῶν, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ
(Γέν. 17, 1 - 14)

«*Ἡνίκα δὲ ἐγένετο ὁ Ἄβραμ ἐννεηήκοντα ἐννέα ἐ-
τῶν, ὥφθη αὐτῷ ὁ Θεός.*»

- 5 1. *Εἶδετε, ἀγαπητοί, πῶς οὐδὲν ἄργον τῶν παρὰ τῆς θείας
Γραφῆς κειμένων; εἶδετε χθὲς πῶς τὰ κατὰ τὴν Ἄγαθον εἰς
μέσον παραγαγόντες καὶ τὴν ταύτης ἀναχώρησιν, πολλὴν ὠ-
φέλειαν ἐκεῖθεν ἐκαρπώσαμεθα; Ἐμάθομεν γὰρ τοῦ παιτρι-
άρχου τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν, τῆς σωφροσύνης τὴν ὑπερβο-
10 λήν, τὴν αἰδῶ, ἣν ἀπένειμε τῇ Σάρρα, τὴν πρὸς αὐτὴν ὁμόνοι-
αν πάντων ἡγούμενος προτιμοτέραν. Εἶδομεν τοῦ Θεοῦ τὴν
ἄφατον φιλανθρωπίαν, ὅπως διὰ τὴν εἰς τὸν δίκαιον τιμὴν οὐ
μόνον ἐπαρήγαγε τὴν Ἄγαθον κατὰ τὴν ἔρημον πλανωμένην
καὶ διὰ τὸν τῆς δεσποίνης φόβον ἀποδράσασαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ
15 Ἰσμαὴλ τὰν τόκον ἐχαρίσατο, πολλὴν ἐντεῦθεν τῷ δικαίῳ
τὴν παραμυθίαν ἐπινοῶν καὶ τῆς τοσαύτης ὑπομονῆς ἀποδι-
δοῦς αὐτῷ τὰς ἀμοιβάς. Καὶ ἐπειδὴ ἐτέχθη ὁ Ἰσμαὴλ, βου-
λομένη διδάξαι ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή τὸν χρόνον τοῦ παιτριάρ-
χου καὶ τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν ἡμῖν ἐπεσημήγατο εἰποῦσα, ὅτι
20 «*Ἡνίκα ἐτέχθη ὁ Ἰσμαὴλ, ἐτῶν ὀγδοηκονταεξ ἦν Ἄβραμ.*»*

Ἰδωμεν δὲ λοιπὸν τὰ ἐντεῦθεν, ἵνα καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς
μάθωμεν πάλιν καὶ τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν ὑπομονὴν καὶ
τοῦ Δεσπότου τὴν ἄφατον καὶ ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν.
Εἰσόμεθα δὲ μετὰ ἀκριθείας, ἐὰν πάλιν τοὺς χρόνους τῆς
25 ζωῆς τοῦ δικαίου καταμαθεῖν δυνηθῶμεν καὶ ὅπως ὁ ἀγα-
θὸς Θεὸς τὰ κατ' αὐτὸν ὠκονόμει, καθ' ἕκαστον καιρὸν δο-
κιμὴν τοῦ ἰδίου θεράποντος λαμβάνων καὶ τὸ θεοφιλὲς αὐ-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ (Γέν. 17, 1 - 14)

«Όταν ὁ Ἄβραμ ἔγινεν ἑννενήκοντα ἐτῶν, παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος».

1. Εἶδατε, ἀγαπητοί, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ περιττὸν ἀπ' αὐτὰ πού γράφει ἡ ἅγια Γραφή; εἶδατε χθὲς πῶς, ἀναφέροντες τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Ἄγαρ καὶ τὴν ἀπόδρασίν της ἀπὸ τοὺς κυρίους της, ἀποκομίσαμεν ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα μεγάλην ὠφέλειαν; Διότι ἐγνωρίσαμεν τὴν μεγάλην εὐσεβειαν τοῦ πατριάρχου, τὴν ὑπερβολικὴν του σύνεσιν, τὸν σεβασμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθη τὴν Σάραν, θεωρήσας τὴν ὁμόνοιαν μὲ αὐτὸν προτιμότερον ἀπὸ ὅλα. Εἶδαμεν τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆς ὄχι μόνον ἐπανεφέρε τὴν Ἄγαρ πού περιεπλανᾷτο εἰς τὴν ἔρημον καὶ εἶχεν ἀποδράσει ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου πρὸς τὴν Σάραν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐχάρισε τὴν γέννησιν τοῦ Ἰσμαήλ, προσφέρων καὶ αὐτὸν ἰὸν τρόπον παρηγορίαν εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἀμείβων αὐτὸν διὰ τὴν τόσον μεγάλην ὑπομονὴν του. Καὶ ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, ἐπειδὴ ἤθελεν ἡ Γραφή νὰ μᾶς φανερώσῃ τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου, μᾶς ἐπεσήμανε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν του μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι «Όταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, ὁ Ἄβραμ ἦτο ὀγδόντα ἔξ ἐτῶν»¹.

Ἄς ἴδωμεν τὰ εἰς τὴν συνέχειαν συμβάντα, διὰ νὰ μάθωμεν πάλιν καὶ ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴν μεγάλην ὑπομονὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ἀπερίγραπτον καὶ ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Θὰ γνωρίσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, ἐὰν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν τὰ ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ δικαίου καὶ μὲ ποῖον τρόπον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐρρῦθμιζε τὰ συμβαίνοντα εἰς αὐτὸν μὲ τὸ νὰ δοκιμάζῃ κάθε φοράν τὸν δούλον του καὶ

τοῦ τῆς γνώμης ἐκκαλύπτων. Αὐτὸς μὲν γὰρ προήδει τοῦ
 ἰδίου οἰκέτου τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸ
 κάλλος ἠπίσταιτο καὶ τὸν μαργαρίτην ἀκριβῶς ἐγίνωσκεν,
 5 ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβούλειτο καὶ πᾶσι τοῖς τότε παροῦσι κατὰδῆλον
 αὐτὸν ποιῆσαι, ἵνα καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεὰς ἡ τοῦ
 δικαίου ἀρετὴ πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν ἐφέλκηται τοὺς θου-
 λουμένους, διὰ τοῦτο κατὰ μικρὸν ἐκκαλύπτει τὸν πλοῦτον
 τῆς τοῦ δικαίου γνώμης, ἵνα παιδευόμεθα καὶ ἡμεῖς μηδέ-
 ποτε διαπιστεῖν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις, μηδὲ δυσχεραί-
 10 νειν πρὸς τὴν ἀναβολήν, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ὀρωμένων καὶ τῶν
 ἐν χερσὶ τοῖς μὴ βλεπομένοις θαρρεῖν, ἐπειδὴν ὁ πάντων
 Δεσπότης ὑπόσχεται καὶ εἰδέναι ὡς οὐχ οἶόν τέ ποτε δια-
 πεσεῖν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα, ἀλλὰ κἄν χρόνου
 πολλοῦ παραδραμόντιος ἐναντία τοῖς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσει
 15 γένηται, μηδὲ οὕτω σαλεύεσθαι τὸν λογισμόν, ἀλλ' εἰδέναι τοῦ
 ἐπαγγελαμένου τὸ εὐμήχανον καὶ τὴν ἄμαχον δύναμιν, καὶ
 ὅτι ἐπειδὴν βουληθῆ ἰεὺς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ δεδογμένα, πάντα
 εἴκει καὶ παραχωρεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ Κύριός ἐστι τῆς φύσεως
 καὶ δημιουργός, δυνατὸν αὐτῷ καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν δω-
 20 ρήσασθαι.

Μὴ τοίνυν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ἀφορῶντες πο-
 λυπραγμονῶμεν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα, μηδὲ πρὸς
 τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν ἀποβλέποντες τὸν λογισμόν, ἀλλὰ
 καθάπερ εὐγνώμονες οἰκέται, εἰδότες τοῦ ἡμετέρου Δεσπό-
 25 του τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν, πιστεύωμεν αὐτοῦ ταῖς ὑπο-
 σχέσειν καὶ ἀνώτεροι γινόμεθα τῆς φυσικῆς ἀσθενείας, ἵνα
 καὶ τῶν ἐπαγγελθέντων ἐπιτενξώμεθα καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ
 ἀπολαύσωμεν εὐνοίας καὶ κατὰ δύναμιν ἡμετέραν τιμήσω-
 30 μεν τὸν Θεόν. Μεγίστη γὰρ αὕτη τιμὴ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτόν,
 τὸ θαρρεῖν αὐτοῦ τῇ δυνάμει, κἄν ἐναντία ᾗ τὰ τοῖς ὀφθαλ-

μὲ τὸ νὰ ἀποκαλύπτῃ τὴν θεοσέβειάν του. Διότι ὁ Θεὸς ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων καλῶς τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δούλου του, εἶχε πλήρη γνῶσιν τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς του καὶ ἐγνώριζε μὲ ἀκρίβειαν τὸν μαργαρίτην, ἐπειδὴ ὅμως ἤθελε νὰ κάνῃ γνωστὸν αὐτὸν καὶ εἰς ὄλους τοὺς τότε ζῶντας, ὥστε ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου νὰ γίνῃ ὑπόδειγμα μιμήσεως εἰς αὐτούς, πού ἤθελον ἐκ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου, ὥστε νὰ διδασκώμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ δυσπιστοῦμεν ποτὲ εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν ὅταν αὐτὸς ἀναβάλλῃ, ἀλλὰ νὰ λαμβάνωμεν θάρρος περισσότερον ἀπ' αὐτὰ πού δὲν βλέπομεν, παρὰ ἀπ' αὐτὰ πού εὐρίσκονται ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας καὶ τὰ ἐγγίζομεν μὲ τὰ χέρια μας, ἀφοῦ μᾶς τὰ ὑπόσχεται ὁ Κύριος τῶν πάντων. Νὰ γνωρίζωμεν ἀκόμη, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδειχθοῦν ψευδεῖς αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη περάσῃ πολὺς καιρὸς καὶ συμβοῦν πράγματα ἀντίθετα μὲ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἔστι νὰ ἀπογοητευώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸ εὐμήχανον τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὴν ἀκαταμάχητον δύναμίν του καὶ ὅτι, ἐὰν θελήσῃ νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὰ πού σκέπτεται, ὅλα ὑποχωροῦν καὶ ὑποτάσσονται. Διότι ἐπειδὴ εἶναι Κύριος τῆς φύσεως καὶ δημιουργὸς αὐτῆς, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν.

Ἄς μὴ ἀσχολώμεθα λοιπὸν πολὺ μὲ αὐτὰ πού κάνει ὁ Θεὸς ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν, οὔτε νὰ δυσπιστῶμεν σκεπτόμενοι τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν τῶν γεγονότων, ἀλλ' ὡσὰν εὐγνώμονες δούλοι, γνωρίζοντες τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου, νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὰ πού μᾶς ὑπόσχεται καὶ νὰ γινώμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν φυσικὴν μας ἀδυναμίαν, ὥστε καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὅσα μᾶς ὑπεσχέθη καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν εὐνοιάν του καὶ νὰ τιμήσωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὸν Θεόν. Καθ' ὅσον ἡ μεγίστη τιμὴ μας πρὸς αὐτὸν εἶναι τὸ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστο-

μοῖς τῆς σαρκὸς ὀρώμενα. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ Θεοῦ
 μεγίστη ἐστὶ τιμὴ τὸ μὴ ἀμφιβάλλειν; Καὶ ἐπὶ τῶν ὁμογε-
 νῶν, ἐπειδὴν ἡμῖν ὑπόσχωνται τι τῶν ἐπικήρων ἰούτων
 καὶ φθαρτῶν πραγμάτων, ἂν μὴ ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ θαρ-
 5 ρήσωμεν τῷ ὑποσχομένῳ, πᾶς τις αὐτῶν μεγίστην ταύτην
 ἠγεῖται τετιμῆσθαι τιμὴν, τὸ μὴ ἐνδοιάσαι δηλονότι ἡμᾶς, ἀλ-
 λά θαρρῆσαι αὐτοῦ ταῖς ὑποσχέσεσιν. Εἰ τοίνυν καὶ ἐπ' ἀν-
 θρώπων τοῦτό ἐστι τῶν καὶ μεταβαλλομένων πολλάκις, ἢ
 δι' ἀσθένειαν μὴ δυναμένων εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ δόξαντα,
 10 πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν αὐτοῦ θαρρεῖν ἢ ἐ-
 παγγελίᾳ, κἂν ἐν τῷ μέσῳ πολὺς γένηται χρόνος.

Ταῦτα δέ μοι νῦν οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἵνα εἰδέναι
 ἔχωμεν, ὅταν ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῶν σήμερον ἡμῖν
 προσιθέντων, ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς βουλόμενος ἄπυ-
 15 σιν ἐπίσημον ποιῆσαι τὸν πατριάρχην, ἐπὶ ἰσοούτων ἐτῶν
 ἀριθμὸν τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυται μακροθυμίαν καὶ ὁ δίκαιος
 οὐ δυσχεραίνει, οὐ γαρκᾶ πρὸς τὸ μῆκος, οὐκ ἀπαγορεύει,
 ἀλλὰ ταῖς χρῆσταις ἐλπίσι τρεφόμενος τὴν φιλόθεον αὐτοῦ
 γνώμην διὰ πάντων ἐπιδείκνυται. Εἰσόμεθα δὲ ἀκριβῶς ἅ-
 20 πασαν τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρειήν, ἐὰν μάθωμεν πόσος με-
 ταξὺ διαγέγονε χρόνος. Πάντα γὰρ ἡμᾶς ταῦτα σαφῶς δι-
 δάξει ὁ μακάριος Μωϋσῆς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου
 ἐνηχούμενος. Τί οὖν οὗτός φησιν; Ἦνίκα ἐλήκουσε τῷ
 προστάγματι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς Χαροῦν ἐπὶ
 25 τὴν Χανααίαν ὤρμησαν, ἐτῶν ἦν ἑβδομηκονταπέντε. Καὶ
 εὐθὺς καταλαβόντι τὴν Χανααίαν ὑπέσχετο αὐτῷ καὶ τῷ
 σπέρματι αὐτοῦ δώσειν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ εἰς ἰσοούτιον
 πλῆθος ποιῆσαι ἐπιδώσειν, ὡς ἀναρίθμητον εἶναι, καθάπερ

σύνην εἰς τὴν δύναμίν του καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀντίθετα αὐτὰ πού βλέπομεν μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς. Καὶ διατὶ ἀπορεῖς, ἔαν εἶναι μεγίστη τιμὴ διὰ τὸν Θεὸν τὸ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν πρὸς αὐτόν; Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν συνανθρώπων μας, ὅταν μᾶς ὑπόσχωνται κάτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ πράγματα, ἔαν δὲν ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ δίξωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν πού δίδει τὴν ὑπόσχεσιν, ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς θεωρεῖ ὡς μεγίστην δι' αὐτόν τιμὴν τὸ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ὑποσχέσεις του. Ἐὰν λοιπὸν συμβαίη τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι πολλὰς φορὰς καὶ ἀλλᾶσσουν ἀπόφασιν, ἢ ἔξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας των δὲν ἤμποροῦν νὰ πραγματοποιήσουν τὰς ὑποσχέσεις των, πολὺ περισσότερον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν νὰ δείχνωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ ἂν ἀκόμη παρεμβάλλεται πολὺς χρόνος μέχρι πού νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐταί.

Αὐτὰ δὲ δὲν ἐλέχθησαν τώρα ἄσκοπα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἤμποροῦμεν νὰ μάθωμεν, ὅταν ἐξετάσωμεν αὐτὰ πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον, ὅτι ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἐπιθυμῶν νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς ὅλους τὸν πατριάρχην, ἐπὶ τόσα πολλὰ ἔτη τοῦ ἐπιδεικνύει τὴν μακροθυμίαν του, καὶ ὁ δίκαιος δὲν δυσανασχετεῖ, δὲν ἀπογοητεύεται ἀπὸ τὸν πολὺν χρόνον, δὲν κουράζεται, ἀλλὰ τρεφόμενος μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας ἐπιδεικνύει μὲ τὸ κάθε τι τὴν θεοσεβῆ του διάθεσιν. Θὰ γνωρίσωμεν δὲ μὲ ἀκρίβειαν ὀλόκληρον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, ἔαν μάθωμεν πόσος χρόνος ἐμεσολάβημεν μέχρι νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις. Διότι ὅλα αὐτὰ θὰ μᾶς τὰ διδάξῃ ὁ μακάριος Μωϋσῆς μὲ κάθε λεπτομέρειαν ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τί λοιπὸν λέγει αὐτός; "Ὅταν ὁ Ἄβραμ ὑπήκουσεν εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Χαρράν, καὶ κατηθύνθη πρὸς τὴν γῆν Χαναάν, ἦτο ἑβδομήντα πέντε ἐτῶν. Καὶ μόλις ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Χαναάν, ὑποσχέθη εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ δώσῃ

τὴν ἄμμον καὶ τοὺς ἀσιέρας. Καὶ μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν ταύ-
την πολλὰ ἐν τῷ μέσῳ συνέβη τῷ δικαίῳ, ἢ κἀνόδος ἢ ἐν
Αἰγύπτῳ διὰ τὸν λιμὸν, ἢ ἀρπαγὴ τῆς Σάρας καὶ εὐθὺς ἢ
παρὰ τοῦ Θεοῦ πρόνοια. Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνο-
5 δον ἢ παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Γεράρων περὶ τὴν Σάραν ἐ-
πήρεια καὶ παραχορῆμα ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψις. Καὶ
ταῦτα ἅπαντα δοῶν ὁ δίκαιος μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην
αὐτῷ συμβαίνοντα, οὐκ ἔσαλεύειτο τὸν λογισμόν, οὐδὲ περι-
ειργάζεται, τίνος ἔνεκεν ὁ τοιαύτην ἐπαγγελίαν δεξάμενος
10 ισοούτοις καὶ τοιούτοις πειρασμοῖς καθ' ἑκάστην περιλίπει
καὶ ἐν ισοούτῳ χρόνῳ ἐν ἀπαιδία διαμένει, ἀλλὰ φιλόθεος
ὢν καὶ οὐκ ἀνεχόμενος τῇ ἀσθενείᾳ τῶν οἰκείων λογισμῶν
ὑποβαλεῖν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα καὶ ἔσπευγε, καὶ μεθ'
ἡδονῆς ἐδέχετο τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα.

15 2. Καὶ μετὰ δέκατον ἐνιαυτὸν λαμβάνει τὸν Ἰσμαήλ, τὸν
ἀπὸ τῆς παιδίσκης, καὶ εἰς τοῦτον ἐνόμιζεν αὐτῷ λοιπὸν
τὰ τῆς ἐπαγγελίας πεπληρωῶσθαι. «Ἦν γὰρ ὁ παιτιάρχης»,
φησὶν, «ἠνίκα ἐτέχθη ὁ Ἰσμαήλ, ἐτῶν ὀγδοήκοντα ἕξ». Ἀλ-
λὰ πάλιν ἐτέρων δεκατριῶν ἐτῶν ἀριθμὸν γυμνάσας ὁ φιλάν-
20 θρωπος Θεὸς τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, τότε τὴν οἰκειαν ὑ-
πόσχεσιν εἰς ἔργον ἄγει. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε καλῶς, καθάπερ
ἐν χωνευτηρίῳ διὰ τοῦ μήκους τοῦ χρόνου τὸ χρυσίον ἐκα-
θαρθέν καὶ λαμπροτέραν καὶ φαιδροτέραν τοῦ δικαίου τὴν
ἀρετὴν ἀναφανεῖσαν «Ἦνίκα», φησὶν, «ἐγένετο Ἰσραὴμ ἐ-
25 τῶν ἐννενηκονταεννέα, ὥφθη αὐτῷ πάλιν ὁ Θεός». Καὶ τί-
νος ἔνεκεν ισοούτιον χρόνον ἐμακροθύμησεν; Οὐχ ἵνα τοῦ
δικαίου μόνον τὴν ὑπομονήν καὶ τὴν πολλὴν ἀρετὴν κατα-
μάθωμεν, ἀλλ' ἵνα καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὴν ὑπερβολὴν
ἴδωμεν. Ἦνίκα γὰρ ἀπηγόρευσεν ἡ φύσις καὶ πρὸς τὴν
30 παιδοποιίαν λοιπὸν ἄχρηστος ἦν, καταμαραθέντων αὐτοῦ τῶν
μελῶν καὶ κατεφυγμένων ὑπὸ τοῦ γήρως, τότε καὶ τοῦ δι-

εἰς τοὺς ἀπογόνους του ὀλόκληρον αὐτὴν ἰὴν χώραν καὶ θὰ αὐξήσῃ αὐτοὺς τόσον πολὺ, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμηθοῦν, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἄμμος καὶ οἱ ἀστέρες. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν ἐνδιαμέσως συνέβησαν πολλὰ εἰς τὸν δίκαιον, ἡ κάθοδος δηλαδὴ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐξ αἰτίας τοῦ λιμοῦ, ἡ ἄρπαγὴ τῆς Σάρας καὶ ἡ ἄμεσος πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἡ πρὸς τὴν Σάραν προσβολὴ τοῦ βασιλέως τῶν Γεράρων καὶ ἀμέσως ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσα βοήθεια. Καὶ μολονότι ἔβλεπεν ὁ δίκαιος, νὰ συμβαίνουν ὅλα αὐτὰ εἰς αὐτὸν μετὰ ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὑποσχέσεις, δὲν ἐταράσσετο, οὔτε ἐξήταζε, διατί πίπτει εἰς τόσους πειρασμοὺς καὶ παραμένει χωρὶς τέκνα ἐπὶ τόσον χρόνον αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τέτοιου εἶδους ὑπόσχεσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο θεοσεβῆς καὶ δὲν ἠνείχετο νὰ ἐλέγχῃ αὐτὰ, ποὺ ἔκαμνεν ὁ Θεός, μὲ τὴν ἰδικὴν του ἀσθενῆ κρίσιν, καὶ ἐδείκνυεν ὑπομονὴν καὶ ἐδέχετο μὲ εὐχαρίστησιν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ.

2. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ δέκα ἔτη ἀποκτᾷ τὸν Ἰσμαήλ, τὸν υἱὸν τῆς δούλης του, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι μὲ αὐτὸν ἐξεπληρώνετο πλέον ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν. Διότι λέγει «Ὁ πατριάρχης ἦτο ὀγδόντα ἔξ ἐτῶν, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ». Καὶ πάλιν ὅμως, ἀφοῦ ἐδοκίμασεν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἐπὶ δέκα τρία ἔτη τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου, τότε πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του. Διότι ὅταν εἶδεν ὅτι ὁ χρυσοῦς εἶχε καθαρισθῆ ὡσὰν εἰς χωνευτήριον μὲ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου καὶ εἶχεν ἀποδειχθῆ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου περισσότερο λαμπρὰ καὶ ἐνδοξος, «παρουσιάσθη» λέγει, «εἰς τὸν Ἄβραμ ὁ Θεὸς ὅταν ἔγινεν ἐνενηντὰ ἐννέα ἐτῶν»². Καὶ διατί ἐμακροθύμησεν ἐπὶ τόσον χρόνον; Ὅχι μόνον διὰ νὰ μάθωμεν καλῶς τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν αὐτοῦ. Διότι ὅταν ἡ φύσις τὸν κατέστησεν ἀνίκανον καὶ ἦτο πλέον ἀχρηστος διὰ νὰ τεκνοποιήσῃ, ἀφοῦ τὰ μέλη τοῦ σώματός του εἶχον ἀδυνατήσῃ καὶ εἶχον νεκρωθῆ ἔξ αἰτίας τοῦ γήρατος,

καίου τὴν ἀρετὴν ἐκκαλύπτων καὶ τὴν οἰκείαν δεικνὺς δύναμιν, τὰ τῆς ἐπαγγελίας εἰς ἔργον ἄγει.

Ἄλλ' ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι καὶ αὐτῶν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν ρηθέντων. «Γενομένω», φησί, «αὐτῷ ἐτιῶν ἐν-
 5 νενηκονταεννέα ὤφθη αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ εἶπεν αὐτῷ». «Ὅταν δὲ ἀκούσης, «Ῥφθῆ», μηδὲν ταπεινὸν ὑπόπτευσέ, μηδὲ νομίσῃς ὀφθαλμοῖς σαρκὸς ὁρᾶσθαι τὴν θείαν καὶ ἄφθαρτον δύναμιν, ἀλλ' εὐσεβῶς ἅπαντα νόει. Ῥφθῆ οὖν αὐτῷ ὁ Θεός, ἀντὶ τοῦ, τῆς παρ' αὐτοῦ δηλονότι ἐπισκέψεως αὐτὸν ἡ-
 10 ξίωσε, καὶ ἄξιον αὐτὸν ἠγησάμενος τῆς παρ' ἑαυτοῦ προνοίας, πολλῇ κεχρημένος τῇ συγκαταβάσει καὶ διαλέγεται καὶ φησιν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς σου· εὐαρέσεται ἐναντίον μου καὶ γίνου ἄμεμπτος καὶ θήσομαι τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἑμοῦ καὶ ἀνὰ μέσον σου καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα. Καὶ ἔπεσεν
 15 Ἄβραμ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ».

Πολλὴ τοῦ δικαίου ἢ εὐγνωμοσύνη, ὑπερβάλλουσα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἢ περὶ αὐτὸν φιλανθρωπία. «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φησί, «ὁ Θεὸς σου»· μονονουχὶ λέγων, ὁ μέχρι τοῦ παρόντος τὰ κατὰ σὲ διαφόρως οἰκονομήσας ἐγὼ εἰμι, ὁ ἀνασιτί-
 20 σας σε οἴκοθεν καὶ ἐνταῦθα ἀγαγὼν ἐγὼ εἰμι, ὁ καθ' ἕκαστον καιρὸν ὑπέρμαχος σοι γινόμενος καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων σε ἀνώτερον πεποιηκὸς ἐγὼ εἰμι καὶ οὐκ εἶπεν, «ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός», ἀλλ', «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός σου».

Ὅρα τὴν πολλὴν ἀγαθότητα, πῶς καὶ διὰ τῆς προσθή-
 25 κης τὸ γίλτρον τὸ περὶ τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. Ὁ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης Θεός, ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, ὁ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητής φησιν, «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός σου». Μέγας ὁ ὄγκος τῆς τιμῆς τῆς εἰς τὸν δίκαιον. Οὕτω καὶ τοῖς προφήταις ἔθος λαλεῖν. Ὡσπερ γὰρ αὐτὸς νῦν κοινὸς ὢν ἅπαν-
 30 των Λεοπότις ἀπὸ τοῦ δούλου καλεῖσθαι καταδέχεται, καὶ

τότε, καὶ ἀποκαλύπτων τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἀποδεικνύων τὴν ἰδικὴν του δύναμιν, πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του.

Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ἀκούσωμεν καὶ αὐτὰ πού εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός. «Ὅταν», λέγει, «ἔγινεν ὁ Ἄβραμ ἔννενήντη ἔννεά ἐτῶν, παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ τοῦ εἶπεν· Ὅταν δὲ ἀκούσης, «Ἔφθη», μὴ σκεφθῆς κάτι τὸ ταπεινόν, οὔτε νὰ νομίσης ὅτι ἡ θεία καὶ ἄφθαρτος ἐκείνη δύναμις γίνεται ὀρατὴ μὲ σωματικοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ ἐννόει ὅλα ἐκεῖνα μὲ εὐσέβειαν. Παρουσιάσθη λοιπὸν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, λέγει, ἀντὶ νὰ εἰπῆ, ὅτι τὸν κατέστησεν ἄξιον τῆς ἐπισκέψεώς του, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἔκρινεν ἄξιον νὰ τύχῃ τῆς ἐκ μέρους του προνοίας, χρησιμοποιεῖ πολλὴν συγκατάβασιν καὶ συνομιλεῖ μαζί του καὶ τοῦ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου· δεῖχνε εὐαρέσκειαν πρὸς ἐμένα καὶ γίνε ἄμεμπτος καὶ θὰ συνάψω συμφωνίαν μαζί μὲ ἐσένα, ὅτι θὰ σὲ πληθύνω ὑπερβολικά. Καὶ ὁ Ἄβραμ ἔπεσε κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν»³.

Μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ὑπερβολικὴ ἡ πρὸς αὐτὸν φιλανθρωπία τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι Θεός σου» ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ δηλαδὴ· ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού ἐρρύθμιζα μέχρι τώρα κατὰ διαφορετικὸν τρόπον τὰς ὑποθέσεις σου, ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού σὲ ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ σὲ ὠδήγησεν ἐδῶ, ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού κάθε φοράν ἦτο ὑπερασπιστὴς σου καὶ σὲ ἔκαμνεν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σου· καὶ δὲν εἶπεν, ἔγὼ εἶμαι ὁ Θεός, ἀλλ' «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου».

Πρόσεχε τὴν μεγάλην ἀγαθότητά του, πῶς δηλαδὴ καὶ μὲ τὴν προσθήκην αὐτὴν δεικνύει τὴν πρὸς τὸν δίκαιον μεγάλην ἀγάπην του. Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ὀλοκλήρου τῆς Οἰκουμένης, ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός, ὁ ποιητὴς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς αὐτὸς λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου». Πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ τιμὴ πού ἐδόθη εἰς τὸν δίκαιον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον συνηθίζει νὰ ὀμιλῆ καὶ πρὸς τοὺς προφήτας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς τώρα, ὁ κοινὸς Κύριος ὄλων, καταδέ-

εὐρήσομεν αὐτὸν μετὰ ταῦτα λέγοντα, «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ», οὕτω καὶ οἱ προφηταὶ εἰώ-
 θασαι λέγειν, «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου», οὐ περικλείοντες αὐτοῦ
 εἰς ἑαυτοὺς τὴν δεσποτείαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὸν πόθον ἀκά-
 5 θεκτον ἐνδεικνύμενοι. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀνθρώπους τοῦτο ποιεῖν
 οὐδὲν θαυμασιόν, διὰ δὲ αὐτὸς ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο ποιῆ,
 τοῦτό ἐστι τὸ καινὸν καὶ παράδοξον. Ἀλλὰ μὴ θαυμάζωμεν,
 ἀγαπητοί, ἀλλ' ἀκούωμεν τοῦ προφήτου λέγοντος, «Κρεῖσσον
 εἰς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυριοὶ παράνομον», καὶ πάλιν
 10 τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος, «Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν
 αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι,
 ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος». Οὕτως ὁ μὲν προφήτης μυρίων
 παρανόμων τὸν ἕνα τὸν ποιῶντα τὸ θέλημα Κυρίου κρείτ-
 τωνα ἀπέφηεν, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης
 15 διδάσκαλος, μνημονεύσας τῶν δικαίων ἀπάντων τῶν ἐν
 θλίψεσι, τῶν ἐν οἰενοχωρίᾳ διαγόντων, φησὶν, «ἜΩν οὐκ ἦν
 ἄξιος ὁ κόσμος».

Πάντα τὸν κόσμον εἰπὼν, τοῦτους τοὺς ἐλαυνομέ-
 20 νους, τοὺς θλιβομένους ἀντίστησεν, ἵνα μάθῃς, ὅ-
 σον τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἀπάντων
 δημιουργὸς φησὶ πρὸς τὸν πατριάρχην· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός
 σου, εὐαρεστήσει ἐναντίον ἐμοῦ, καὶ γίνου ἄμεμπτος». Οὐδὲ
 γὰρ περιόφρομαι τῆς ἰσασύτης σου ἀρετῆς τοὺς ἰδρωτίδας, ἀλλὰ
 «Θήσομαι τὴν διαθήκην σου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ
 25 πληθυνῶ σε σφόδρα». Οὐχ ἀπλῶς εἰς πλῆθος ἐπιδιδόναι πα-
 ρασκευάσω, ἀλλὰ καὶ «Σφόδρα», τὴν πολλὴν ἐπίτασιν δηλῶν.
 Καὶ ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν εἰπὼν, ὡς τὴν ἄμμον καὶ τοὺς
 ἀσιτέρας, τοῦτο ἐνιαῦθα διὰ τοῦ «Σφόδρα» ἐδήλωσεν. Ἀλλ'
 ὁ εὐγγώμων καὶ φιλόθεος οἰκέτης ὁρῶν τοῦ Θεοῦ τὴν το-

4. Ἐξ. 3, 6.

5. Σ φ. Σειφ. 16, 3.

6. Ἐβρ. 11, 37-38.

κεται νὰ προσφωνῆται ἀπὸ τὸν δοῦλον του, καὶ θὰ εὕρωμεν αὐτὸν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ λέγῃ, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ»⁴, ἔτσι καὶ οἱ προφήται συνηθίζουν νὰ λέγουν, «Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου», χωρὶς νὰ θεωροῦν ἰδικήν των τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου, ἀλλ' ἀποδεικνύοντες καὶ αὐτοὶ τὸν πολὺ μεγάλον πόθον των πρὸς αὐτόν. Ἄλλὰ τὸ νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι παράξενον, ὅταν ὅμως αὐτὸ τὸ κάνη αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸ εἶναι τὸ πρωτοφανὲς καὶ παράδοξον. Ἄλλ' ἄς μὴ θαυμάζωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ ν' ἀκούωμεν τὸν προφήτην πού λέγει, «Εἶναι ἀνώτερος ἕνας πού κάνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ παρὰ ἀμέτρητοι ἁμαρτωλοί»⁵, καθὼς καὶ τὸν μακάριον Παῦλον πού λέγει «Περιεπλανῶντο ἔχοντες ὡς ἐνδύματα δέρματα προβάτων καὶ αἰγῶν, στερούμενοι, θλιβόμενοι καὶ κακουχούμενοι, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο ἄξιος νὰ συγκριθῆ ὀλόκληρος ὁ κόσμος»⁶. Ἔτσι ὁ μὲν προφήτης ἐχαρακτήρισεν, ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μυρίους παρανόμους ὁ ἕνας πού ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ἀφοῦ ἐμνημόνευσεν ὅλους τοὺς δικαίους, οἱ ὅποιοι ἔζων μὲ θλίψεις καὶ στενοχωρίας, λέγει, «Πρὸς αὐτοὺς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκριθῆ ὀλόκληρος ὁ κόσμος».

Ἄφοῦ ἀνέφερεν ὀλόκληρον τὸν κόσμον ὁ Παῦλος, ἀντιπαρέθεσε πρὸς αὐτοὺς αὐτοὺς τοὺς διωκομένους, τοὺς θλιβομένους, διὰ νὰ μάθῃς, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων λέγει πρὸς τὸν πατριάρχην· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου, δεῖξε εὐαρέσκειαν πρὸς ἐμένα καὶ γίνε ἄμεμπτος». Διότι δὲν θὰ περιφρονήσω τοὺς τόσους κόπους τῆς ἀρετῆς σου, ἀλλὰ «Θὰ κάνω συμφωνίαν, μαζί σου, ὅτι θὰ σὲ πληθύνω ὑπερβολικά». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, θὰ σὲ κάνω νὰ ἀποκτήσης πολλοὺς ἀπογόνους, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν «σφόδρα», δηλώνων τὸ τεράστιον πλῆθος. Καὶ αὐτὸ πού εἶπε προηγουμένως, «Ὅπως ἡ ἄμμος καὶ οἱ ἀστέρες», αὐτὸ ἔφανέρωσε καὶ ἐδῶ μὲ τὸ «σφόδρα». Ἄλλ'

σαύτην συγκατάβασιν καὶ τὴν περὶ τὸν αὐτοῦ θεράποντα κη-
 δεμονίαν, καταπλαγείς καὶ εἰς ἔννοιαν ἔλθων τῆς τε οἰκείας
 φύσεως, τῆς τε τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀπείρου δυνά-
 μεως, «Ἔπεσε», φησί, «ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ», δεικνὺς διὰ
 5 τοῦ σχήματος τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ
 ἀπενοήθη, οὐδὲ μέγα ἐφρόνησεν ἐπὶ τῇ εὐνοίᾳ τῇ εἰς αὐτὸν
 γεγενημένῃ, ἀλλὰ καὶ πολλῶ μᾶλλον συνεστάλη «Καὶ ἔπεσε»,
 φησί, ἐπὶ πρόσωπον.

Τοιοῦτιον γὰρ ἡ εὐγνώμων ψυχὴ ἐπειδὴν πλείονος ἀ-
 10 πολαύσῃ τῆς παρησιας, τότε μᾶλλον πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν
 περὶ τὸν Θεὸν εὐλάβειαν· «Ἔπεσε γάρ», φησί, «ἐπὶ πρόσω-
 πον αὐτοῦ». Καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἰσοαύτην παρησίαν εἰς ἐ-
 αυτὸν ὁρῶν ὁ δίκαιος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθέν-
 ρειαν, οὐδὲ ἀνανεῦσαι ἐτόλμα, ἀλλὰ κάτω κύπτων πολλὴν ἐπι-
 15 δείκνυτο τὴν εὐλάβειαν, ὅρα πάλιν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν
 ἄφατον φιλοτιμίαν. «Ἐλάλησε γὰρ αὐτῶ», φησί, «ὁ Θεὸς
 λέγων· ἴδου ἐγὼ καὶ ἡ διαθήκη μου μετὰ σοῦ, καὶ ἔση πα-
 τὴρ πλήθους ἐθνῶν, καὶ οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομά σου
 Ἄβραμ, ἀλλὰ ἔσται τὸ ὄνομά σου Ἄβραάμ, ὅτι πατέρα πολ-
 20 λῶν ἐθνῶν τέθεικά σε καὶ αὐξανῶ σε καὶ θήσω σε εἰς ἔ-
 θνος καὶ βασιλεῖς ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται».

3. Σκόπησον, ἀγαπητέ, πῶς προλέγει τῶ δικαίῳ καὶ νῦν
 ἅπαντα σαφῶς, καὶ ἵνα πλείονα αὐτῶ τὴν πληροφορίαν ποι-
 ῆση καὶ τοῦ στοιχείου τὴν προσθήκην τῇ προσηγορίᾳ αὐτοῦ
 25 ἐναποτίθεται καὶ φησιν· «Ἔση πατὴρ πλήθους ἐθνῶν. Οὐ
 κληθήσεται γὰρ τὸ ὄνομά σου Ἄβραμ, ἀλλὰ Ἄβραάμ, ἐπειδὴ
 πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε». Ὡσπερ γὰρ τὸ πρότερον
 ὄνομα τὴν ἀπὸ τοῦ πέραν ἐνταῦθα ἐπάνοδον ἐσήμανεν (Ἄ-
 βραμ γὰρ περᾶτης ἐρηγνεύεται κατὰ τὴν Ἑβραίων γλῶσσι-

ὁ εὐγνώμων καὶ εὐσεβῆς δοῦλος τοῦ Θεοῦ, βλέπων τὴν τόσον μεγάλην συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πρὸς τὸν δοῦλον του φροντίδα, ἐκπλαγεὶς καὶ ἀναλογισθεὶς καὶ τὴν ἰδικήν του φύσιν καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἄπειρον δύναμιν αὐτοῦ, «Ἔπεσεν», λέγει, «κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν», δεικνύων μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν τὴν εὐγνωμοσύνην του. Καθ' ὅσον ὄχι μόνον δὲν περιῆλθεν εἰς ἀπόγνωσιν, οὔτε κατελήφθη ἀπὸ ὑπερηφανείαν διὰ τὴν εὐνοϊαν ποῦ ἐπέδειξε πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερον ἐταπεινώθη· διότι λέγει· «ἔπεσε κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν».

Διότι τέτοια εἶναι ἡ εὐγνώμων ψυχὴ· ὅταν ἀπολαύσῃ μεγαλυτέρας παρρησίας, τότε κατ' ἐξοχὴν ἐπιδεικνύει μεγάλη εὐλάβειαν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι λέγει «ἔπεσε κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν». Καὶ ὅταν μετὰ τὴν τόσην παρρησίαν ὁ δίκαιος, σκεπτόμενος τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἐτόλμα οὔτε νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι του ἐπάνω, ἀλλὰ κύπτων κάτω ἐδείκνυε τὴν μεγάλην εὐλάβειάν του, πρόσεχε πάλιν τὴν ἀπερίγραπτον φιλοτιμίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει· «Ἐμίλησεν εἰς αὐτόν ὁ Θεὸς καὶ εἶπεν. Ἴδου ἐγὼ καὶ ἡ συμφωνία ποῦ ἔχω μὲ ἐσένα· θὰ γίνῃς γενάρχης πλήθους λαῶν καὶ δὲν θὰ ἀποκαλῆσαι πλέον Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τὸ ὄνομά σου θὰ εἶναι Ἰσραάμ, διότι σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν λαῶν καὶ θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ κάνω ἔθνος μεγάλο καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ σὲ πολλοὶ βασιλεῖς»⁷.

3. Πρόσεξε, ἀγαπητέ, πῶς καὶ τώρα προλέγει εἰς τὸν δίκαιον ὅλα μὲ σαφήνεια, καὶ διὰ νὰ τὸν πληροφορήσῃ καλύτερον προσθέτει καὶ τὸ νέον στοιχεῖον εἰς τὸ ὄνομά του καὶ λέγει· «Θὰ γίνῃς γενάρχης πλήθους λαῶν. Διότι δὲν θὰ ὀνομάζῃσαι πλέον Ἰσραὴλ, ἀλλὰ Ἰσραάμ, διότι σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν λαῶν». Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ προηγούμενον ὄνομα ἐσήμαινε τὴν ἐδῶ ἐπάνοδον ἀπὸ τὴν πέραν χώραν (καθ' ὅσον τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν

ιαν· καὶ τοῦτο ἴσασιν, ὅσοι τῆς γλώττης ἐκείνης εἰσὶν ἔμπει-
 ροι), ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἀπὸ τοῦ πέραν εἰς τὴν Χαναταίαν
 ἔρχεσθαι, διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς ἀτιῶ τὸ ὄνομα ἐπιτιθέασιν.
 Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἂν· καὶ εἰ ἄπιστοι εἰτύγχανον οἱ τοῦτον
 5 γεγεννηκότες· πόθεν αὐτοῖς ἢ πρόγνωσις αὕτη, ὥστε τῇ
 προσηγορίᾳ ἐναποθέσθαι τὸ μέλλον μετὰ πολὺν ἔσεσθαι χρό-
 νον; Καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ εὐμηχάνου σοφίας, τὸ καὶ
 διὰ τῶν ἀπίστων πολλάκις τοιαῦτα οἰκονομεῖν· καὶ πολλὰ
 τοιαῦτα εὐρήσομεν καὶ ἐφ' ἐτέρων γεγεννημένα. Εὐθέως γὰρ
 10 ἐπεισέρχεται ἡμῖν καὶ ἡ τοῦ Νῶε προσηγορία. Οὐδὲ γὰρ ἀ-
 πλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν καὶ τούτῳ τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκαν
 οἱ γονεῖς, ἀλλὰ προμηνύοντες τὸν μετὰ πεντακόσια ἔτη μέλ-
 λόντα γενήσεσθαι κατακλυσμόν. Ὅτι γὰρ καὶ ὁ τοῦτου πα-
 τὴρ οὐ διὰ τὸ ἐνάρειος εἶναι ταύτην τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκε
 15 τῷ παιδί, ἄκουε τῆς Γραφῆς σαφῶς λεγούσης, ὅτι «Νῶε
 μόνος εὐρέθη δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ». Οὐκ ἂν
 παρεσιώπησεν ἡ Γραφή, οὐδὲ εἶπε, «Νῶε δίκαιος μόνος ἦν»,
 εἰ καὶ Λάμεχ ὁ τοῦτου πατὴρ ζηλωτὴς ἦν τῆς τοῦ δικαίου
 ἀρειῆς. Μέλλων τοίνυν τὴν προσηγορίαν ἐπιτιθέσθαι τῷ παι-
 20 δί, φησί· «Καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε· οὗτος δια-
 ναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν, καὶ τῶν λυπηρῶν τῶν
 χειρῶν ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατηράσατο Κύριος ὁ
 Θεός».

Πόθεν, εἰπέ μοι, ἐκείνῳ ἢ γνώσις τῶν μελλόντων γίνε-
 25 σθαι μετὰ τοσαύτης γενεάς; «Κληθήσεται γάρ», φησί, «Νῶε·
 οὗτος γὰρ διαναπαύσει ἡμᾶς». Τὸ Νῶε τῇ Ἑβραίων διαλέ-
 κτῳ ἀνάπανοις λέγεται. Ἐπεὶ οὖν οὗτος ἔμελλε τοῦ ναυαγίου
 ἐκείνου καταλαμβάνοντος τὴν οἰκουμένην μόνος διασώζεσθαι
 καὶ τῇ μειᾷ ταῦτα γενεᾷ ἀρχὴν ἵνα παρασχεῖν τῆς συστάσε-
 30 ως, διὰ τοῦτό φησιν, «Οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς», ἀνάπανειν

γλῶσσαν σημαίνει περάτης, καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ὅσοι εἶναι γνωστοὶ τῆς γλώσσης ἐκείνης), ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν Χαναὰν ἀπὸ τὴν πέραν χώραν, διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς του ἔδωσαν εἰς αὐτὸν αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ· Καὶ ἂν ἦσαν ἄπιστοι οἱ γονεῖς του, ἀπὸ ποῦ ἔλαβον αὐτὴν τὴν πρόγνωσιν, ὥστε εἰς τὸ ὄνομά του νὰ προσδώσουν αὐτὸ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον; Καὶ τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς ἐφευρετικῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ οἰκονομῇ δηλαδὴ πολλὰς φορὰς τέτοια πράγματα, ἀκόμη καὶ διὰ μέσου τῶν ἀπίστων. Καὶ θὰ εὐρωμεν παρόμοια νὰ ἔχουν συμβῇ καὶ ἐπὶ ἄλλων προσώπων. Διότι ἀμέσως μοῦ ἔρχεται εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Νῶε. Καθ' ὅσον δὲν ἔδωσαν οἱ γονεῖς του ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς αὐτὸν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν, ἀλλὰ προαναγγέλλοντες τὸν κατακλυσμὸν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μετὰ ἀπὸ πεντακόσια ἔτη. Τὸ δὲν λοιπὸν καὶ ὁ πατέρας αὐτοῦ ἔδωσεν εἰς τὸν υἱὸν του αὐτὸ τὸ ὄνομα, ὅχι ἐπειδὴ ἦτο ἐνάρετος, ἄκουε τὴν Γραφὴν ποῦ λέγει μὲ σαφήνειαν, ὅτι «ὁ Νῶε εὐρέθη ὅτι ἦτο ὁ μόνος δίκαιος καὶ τέλειος εἰς τὴν γενεάν του». Ἡ Γραφὴ δὲν θὰ ἀπεισιώπα οὔτε θὰ ἔλεγεν, «ὅτι ὁ Νῶε ἦτο ὁ μόνος δίκαιος», ἐὰν καὶ ὁ Λάμεχ ὁ πατέρας του ἦτο ζηλωτὴς τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα εἰς τὸν υἱὸν του, λέγει· «Καὶ αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ Νῶε· αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ ἀπὸ τὰ κακὰ μας ἔργα καὶ ἀπὸ τὴν γῆν τὴν ὁποίαν κατηράσθη ὁ Κύριος ὁ Θεός»⁸.

Εἶπέ μου ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν αὐτὸς τὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ τόσας γενεάς; Διότι λέγει· «Θὰ ὀνομασθῇ Νῶε· διότι αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ». Ἡ λέξις Νῶε εἰς τὴν ἐβραϊκὴν γλῶσσαν σημαίνει ἀναπαυσις. Ἀφοῦ λοιπὸν μόνον αὐτὸς ἐπρόκειτο νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐπληξεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ νὰ εἶναι αὐτὸς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ προήρχετο ἢ μετὰ ἀπ' αὐτὸν γενεά, διὰ τοῦτο λέγει, «Αὐτὸς θὰ μᾶς

τὸν κατακλυσμόν καλῶν. Καθάπερ γὰρ κεκηκυῖαν τὴν γῆν
 πᾶσαν ἐκ τῆς τῶν ἐνοικούντων πονηρίας καὶ πολλὴν τὴν λύ-
 μιν δεχομένην ἐλθὼν ὁ κατακλυσμός διὰ τῆς τῶν ὑδάτων
 φορᾶς, καὶ στήσας τῶν μοχθηρῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τὴν πονη-
 5 ρίαν, τὴν τε ἐξεκάθηρεν ἀκάθαρτον γεγενημένην διὰ τὴν τῶν
 ἐνοικούντων μοχθηρίαν κἀκείνους διὰ τῆς τιμωρίας ἀνέ-
 παυσε. «Θάνατος γάρ», φησί, «ἄνδρι ἀνάπανσις».

Εἶδες ὅπως καὶ διὰ ἀπίστων πολλάκις τὰ μέλλοντα προ-
 μνηνεύεται παρασκευάζει; Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῷ τα-
 10 τριάρχῃ τὸ ὄνομα οἱ γονεῖς εἰτίθεσαν, ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ πρῶ-
 τοιμίων δηλοῦντες, ὅτι μετανάστις ἔσται καὶ περάσας τὸν
 ποταμὸν ἐπὶ τὴν ἄλλοτριαν ἦξει. Ἐπεὶ τοίνυν, φησί, τὸ μὲν
 παρὰ τῶν γονέων ἐπιτεθὲν ὄνομα ἐκεῖνό σοι προεμήνυε τὸ
 ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἐνταῦθα διαπεράσαι, δέχου καὶ τὴν τοῦ στοι-
 15 χείου προσθήκην, ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτό σοι μνηνεύει, «ὅτι πολ-
 λῶν ἐθνῶν ἔση πατήρ». Καὶ ὅρα τὴν ἀκρίθειαν τῶν ρη-
 μάτων. Οὐκ εἶπε, πάντων τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ «Πολλῶν ἐ-
 θνῶν». Ἐπειδὴ γὰρ ἦν ἔθνη καὶ ἕτερα, ἅπερ ἐμελλεν ἐκεῖ-
 θεν ἐξεῶσθαι, ἵνα τοῦ δικαίου τὸ σπέρμα δέξηται τὴν κλη-
 20 ρονομίαν, διὰ τοῦτό φησι. «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά
 σε»· εἰδώς σου τῆς ἀρειῆς τὸ μέγεθος πολλῶν ἐθνῶν δι-
 δάσκαλόν σε ἀπεργάσομαι, «Καὶ ἀύξανῶ σε καὶ πληθυνῶ
 σε σφόδρα, σφόδρα καὶ θήσω σε εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐκ
 σοῦ ἐξελεύσονται».

25 Μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα. Ἄν
 γὰρ ἐννοήσωμεν τοῦ πατριάρχου τὴν ἡλικίαν καὶ ὅτι ἐν ἐ-
 σχάτῳ γήρᾳ ταῦτα ἤκουσε, ἐκπλαγησόμεθα τὴν τε τοῦ δι-
 καίου πίστιν καὶ γιγανθρώπου Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύ-

ἀναπαύση», ὀνομάζουσα τὸν κατακλυσμὸν ἀνάπαυσιν. Διότι ὡσὰν νὰ εἶχεν ἀποκάμει ὀλόκληρος ἡ γῆ ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν κατοίκων της καὶ ἐδέχετο πολλὴν κατασιροφὴν ἐπελθὼν ὁ κατακλυσμός μετὰ τὰ ὀρμητικὰ ὕδατά του καὶ θέσας ἰέρμα εἰς τὴν πονηρίαν τῶν μοχθηρῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ τὴν γῆν ἐκαθάρισε πὺρ εἶχε γίνεαι ἀκάθαρτος ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν κατοίκων της καὶ ἐκείνους ἀνέπαυσε μετὰ τὴν τιμωρίαν του. Διότι λέγει· «Ὁ θάνατος εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀνάπαυσις»⁹.

Εἶδες πῶς καὶ διὰ μέσου τῶν ἀπίστων πολλὰς φορὰς κάνει νὰ προλέγωνται αὐτὰ πὺρ πρόκειται νὰ συμβοῦν; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ἔδωσαν καὶ εἰς τὸν πατριάρχην οἱ γονεῖς του τὸ ὄνομα, ἐπιθυμοῦντες νὰ δηλώσουν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅτι θὰ μεταναστεύσῃ καὶ ἀφοῦ διαβῆ ἰὸν ποταμόν, θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ξένην χώραν. Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, τὸ ὄνομα πὺρ ἔδωσαν εἰς ἐσένα οἱ γονεῖς σου προεμήνυε τὸν ἐρχομόν σου ἀπὸ ἐκεῖ ἐδῶ, δέξου καὶ τὴν προσθήκην ἐνός ἀκόμη γράμματος εἰς τὸ ὄνομά σου, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι φανερώνει δι' ἐσένα αὐτό, ὅτι δηλαδὴ «Θὰ γίνῃς γεννάρχης πολλῶν ἐθνῶν». Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν ἰῶν λόγων. Δὲν εἶπεν, ὄλων τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ «πολλῶν ἐθνῶν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ ἐκεῖ, διὰ νὰ δεχθῆ ὁ τόπος τοὺς ἀπογόνους τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο ἡ Γραφή λέγει, «Σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν ἐθνῶν». Θὰ σὲ κάνω δηλαδὴ διδάσκαλον πολλῶν ἐθνῶν, ἐπειδὴ γνωρίζω τὸ μέγαλο μέγεθος τῆς ἀρετῆς σου. «Καὶ θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ πολλαπλασιάσω ὑπερβολικά, καὶ θὰ εἶσαι ἡγέτης ἐθνῶν καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ ἐσένα πολλοὶ βασιλεῖς».

Ἄς μὴ παρατρέξωμεν ἀγαπητοί, ἔτσι ἀπλῶς αὐτὰ πὺρ ἐλέχθησαν. Διότι ἐὰν συνειδητοποιήσωμεν τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου καὶ ὅτι ἤκουσεν αὐτὰ κατὰ τὴν πλέον γεροντικὴν ἡλικίαν, θὰ ἐκπλαγῶμεν καὶ ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ δικαίου καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ,

ναιμιν, ὅτι ἐξ ἀνθρώπου λοιπὸν νεκρωθέντος, ὡς εἶπεῖν, καὶ
 τὰ μέλη διαλελυμένου καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν τελευ-
 τὴν φανταζομένου, ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνεσθαι τὸ σπέρμα ἐσή-
 5 μανεν, ὡς καὶ εἰς ἔθνη πολλὰ γενήσεσθαι· καὶ οὐ τοῦτο
 Εἶδες ἐπίτασιν ἐπαγγελίας; «Αὐξανῶ σε», φησί, «σοφό-
 δρα», Οὐχ ἀπλῶς τὸν διπλασιασμὸν ἐπέθηκεν, ἀλλ' ἵνα ση-
 μάνη τῷ δικαίῳ τοῦ πλήθους τὴν ὑπερβολήν. Ἐπειδὴ γὰρ
 διὰ τῆς τοῦ στοιχείου προσθήκης, καθάπερ ἐν σιγήμῃ τινί,
 10 ἀνεξάλειπτον αὐτῷ τῆς ὑποσχέσεως τὴν ἐπαγγελίαν ἐπέ-
 γραψε, πάλιν φησί· «Καὶ σιήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέ-
 σον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ εἰς τὰς
 γενεὰς αὐτῶν, εἰς διαθήκην αἰώνιον, εἶναί σου Θεός». Οὐ
 μόνον περὶ σέ, φησί, πολλὴν ἐπιδείξομαι τὴν κηδεμονίαν,
 15 ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σπέρμα τὸ σόν, καὶ μετὰ τὴν σὴν ἔξοδον.

Ὅρα πῶς ἀνακιᾶται τοῦ δικαίου τὴν ψυχὴν ὑποσχρού-
 μενος αὐτῷ, ὅτι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ πολλὴν παρέξει τὴν
 πρόνοιαν. Καὶ τίς ἢ δύναμις τῆς διαθήκης; «Ὅσπερ εἶναί σου
 Θεός», φησί, «καὶ τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ». Τοῦτο γάρ
 20 σοι ἔσται τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν σοὶ τε καὶ τῷ σπέρματι
 σου. «Καὶ δώσω σοι καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σέ τὴν γῆν,
 ἣν παροικεῖς, πᾶσαν τὴν γῆν Χαναάν, εἰς καιάσχεσιν αἰώ-
 νιον καὶ Θεὸς ἔσομαι αὐτῶν». Διὰ τὴν σὴν ἀρετὴν καὶ οἱ
 ἔκγονοι οἱ σοὶ ἀπολαύσουσι τῆς ἐμῆς προνοίας καὶ δώσω
 25 αὐτοῖς εἰς καιάσχεσιν αἰώνιον τὴν γῆν Χαναάν, «Καὶ ἔσο-
 μαί αὐτῶν Θεός». Τί ἐστι, «Καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός»; Ἀντι-
 τοῦ, πολλὴν ἐπιδείξομαι τὴν κηδεμονίαν, πολλὴν τὴν πρό-
 νοίαν, ἐν ἅπασιν αὐτοῖς τὴν παρ' ἐμοῦ συμμαχίαν παρέξομαι
 μόνον· «Σὺ τὴν διαθήκην μου διατήρησον, σὺ καὶ τὸ σπέρμα

10. Γεν. 17, 7.

11. Γεν. 17, 8.

διότι ἀπὸ ἄνθρωπον ποὺ εἶχε πλεόν, τρόπος τοῦ λέγειν, νεκρωθῆ καὶ εἶχον ἐξασθενήσει τὰ μέλη του καὶ καθημερινῶς ἐσκέπτετο τὸν θάνατον, προεῖπεν ὅτι τόσον πολὺ θὰ αὐξήθωσιν οἱ ἀπόγονοί του, ὥστε καὶ νὰ γίνουν πολλὰ ἔθνη· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ λέγει ὅτι «Ἐξ ἀπὸ ἐσένα θὰ προέλθουν πολλοὶ βασιλεῖς». Εἶδες μέγεθος ὑποσχέσεως; «Θὰ σὲ αὐξήσω», λέγει, «ὑπερβολικά». Δὲν προσέθεσε τυχαῖα τὸν διπλασιασμόν, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς τὸν δίκαιον τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν ἀπογόνων του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ γράμματος ὡσάν νὰ ἔγραψε τὴν διαθήκην του κατὰ τρόπον ἀνεξάλειπτον, ἐπάνω εἰς κάποιαν στήλην, λέγει πάλιν· «Καὶ θὰ πραγματοποιήσω τὴν διαθήκην μου καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου καὶ ἔπειτα ἀπὸ σὲ εἰς ὅλας τὰς γενεὰς αὐτῶν. Σοῦ δίδω παντοτινὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς σου»¹⁰. Δὲν θὰ δεῖξω μεγάλην φροντίδα, λέγει, μόνον διὰ σέ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σου καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατόν σου.

Πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον τονώνει τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου μὲ τὸ νὰ ὑπόσχεται εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ ἐνδιαφερθῆ πολὺ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του. Καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἰσχὺς τῆς συμφωνίας; «Ἔστω νὰ εἶμαι Θεὸς σου», λέγει, «καὶ Θεὸς τῶν ἀπογόνων σου ἔπειτα ἀπὸ σέ». Καθ' ὅσον αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν καὶ δι' ἐσένα καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σου. «Καὶ θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου μετὰ ἀπὸ ἐσένα τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν κατοικεῖς, καὶ ὀλόκληρον τὴν γῆν Χαναάν, διὰ νὰ τὴν κατέχουν αἰωνίως. Καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς αὐτῶν»¹¹. Ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς σου ἀρετῆς θὰ ἀπολαύσουν τῆς προνοίας μου καὶ οἱ ἀπόγονοί σου καὶ θὰ δώσω εἰς αὐτούς, διὰ νὰ κατέχουν αἰωνίως τὴν γῆν Χαναάν· «Καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς αὐτῶν». Τί σημαίνει «Καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς των»; Λέγει αὐτὸ ἀντὶ νὰ εἰπῆ θὰ ἐνδιαφερθῶ πολὺ δι' αὐτούς, θὰ τοὺς βοηθήσω εἰς κάθε περίπτωσιν. Μόνον, «Ἐσὺ νὰ διατηρήσῃς τὴν διαθήκην μου, ἐσὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου μετὰ ἀπὸ σέ

σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν». Οὐδὲν ἕτερον παρ' ὑμῶν ἐπιζητῶ, ἢ τὴν ἑπακοήν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ γὰρ πάντα ἅπερ ὑπεσχόμην εἰς ἔργον ἄξω.

4. Εἶτα λοιπὸν βουλόμενος ἰδιοποιήσασθαι τοὺς ἐξ αὐτοῦ
 5 τικιομένους καὶ οἰκεῖον ἑαυτοῦ τὸν λαὸν ἀπεργάσασθαι καὶ ἵνα λοιπὸν τὸ πλῆθος ἐκτεινόμενον μὴ συναναμιγρῆται τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, ὧν τὴν γῆν ἔμελλον κληρονομεῖν, ἄλλως δὲ καὶ ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἔμελλον κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόβρρησιν ὑπομένειν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ δουλείαν, ἵνα μὴ καὶ ἐν αὐτῇ
 10 γενόμενοι συναναμυρῶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, σημείου χάριν τὴν περιτομὴν τῷ δικαίῳ διατάσσεται καὶ φησὶν «Αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διατηρήσεις ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Περιμηθήσεται ὑμῶν πᾶν ἀρσενικόν. Περιμηθήσε-
 15 σθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν». Εἶτα ἵνα διδάξῃ κακέινους καὶ πάντας ἡμᾶς, τίνος ἔνεκεν τοῦτο ἐπέταξε καὶ ὅτι οὐδενὸς ἑτέρου χάριν τοῦτο βούλεται γίνεσθαι, ἀλλ' ἢ ὥστε ἐπίσημον εἶναι τὸν λαὸν τὸν αὐτῷ ἀνακείμενον, φησί, «Καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν».
 20 Καὶ λοιπὸν καὶ τὸν καιρὸν διατάσσεται, καθ' ὃν προσήκει τοῦτο γίνεσθαι. «Παιδίον» γάρ, φησί, «ὡκτιῶ ἡμερῶν περιμηθήσεται ὑμῖν καὶ ὁ οἰκογενῆς καὶ ὁ ἀργυρώνητος καὶ πάντες ἀπαξαιπῶς, ὡς εἶπειν, οἱ συνόντες ὑμῖν τὸ σημεῖον τοῦτο δέξονται. Καὶ ὅσους οὐ περιμηθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ
 25 διατεταγμένῃ, ἐξολοθρευθήσεται, ὅτι τὴν διαθήκην μου διασκέδασεν ὅτι παρέβη, φησί, τὸ προσιαχθέν.

Ὅρα σοφίαν Δεσπότου, πῶς εἰδὼς τῶν μελλόντων ἔσεσθαι τὸ ἀτελὲς τῆς γνώμης, καθάπερ χαλινόν τινα ἐπιτιθεῖς, οὕτω τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς περιτομῆς ἔδωκε. τὴν ὁρμὴν
 30 αὐτῶν τὴν ἀκάθεκτον ἐκκόπτων, ὥστε μὴ τοῖς ἔθνεσι συναναμίγνυσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ ἦδει οὐτῶν τὸ λάγνον καὶ ὅτι οὐκ

12. Γεν. 17, 9.

13. Γεν. 17, 10-11,

14. εν. 17, 10-11.

14α. Γεν. 17, 12-14.

εἰς ὅλας τὰς γενεάς»¹². Δὲν ζητῶ τίποτε ἄλλο ἀπὸ σαῶς, παρὰ μόνον τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ ἐγὼ θὰ πραγματοποιήσω, ὅσα σαῶς ὑπεσχέθην.

4. Ἐπειτα λοιπόν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κάνῃ ἰδικούς του αὐτοὺς ποὺ θὰ ἐγεννῶντο ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ἀναδείξῃ ἰδικὸν τὸν λαὸν καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναμειχθῇ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ μὲ ἐκεῖνα τὰ ἔθνη, τῶν ὁποίων τὴν χώραν ἐπρόκειτο νὰ κατοικήσουν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὑπομείνουν τὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον αἰχμαλωσίαν, συμφώνως πρὸς τὴν προφητείαν, διὰ νὰ μὴ ἀναμειχθοῦν μὲ τὰ ἔθνη τῆς Αἰγύπτου, ὅταν θὰ παρευρίσκοντο ἐκεῖ, διατάσσει εἰς τὸν δίκαιον τὴν περιτομήν, διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη καὶ λέγει· «Αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη μου, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ διαφυλάξῃς καὶ σὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου. Κάθε ἄρρεν τέκνον σας νὰ περιτέμνεται. Νὰ περιτέμνετε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας σας»¹³. Ἐπειτα διὰ νὰ διδάξῃ καὶ ἐκείνους καὶ ὅλους ἡμᾶς, διατί διέταξε αὐτὸ καὶ ὅτι διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν θέλει νὰ γίνῃ τοῦτο παρὰ διὰ νὰ διακρίνεται ὁ λαὸς του, λέγει· «Καὶ τοῦτο θὰ εἶναι σημεῖον τῆς μεταξὺ μας συμφωνίας»¹⁴. Ἐν συνεχείᾳ ὀρίζει καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ γίνεται αὐτό. Διότι λέγει, «τὸ παιδίον πρέπει νὰ περιτέμνεται, ὅταν θὰ γίνεται ὀκτῶ ἡμερῶν. Τὸ ἴδιον θὰ γίνεται καὶ διὰ τὸν δοῦλον, ποὺ ἐγεννήθη εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ εἰς αὐτὸν ποὺ ἠγόρασες. Καὶ ὅλοι ἐν γένει αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν μαζί σου νὰ δεχθοῦν τὴν περιτομήν. Καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν θὰ περιτηθῇ θὰ καταστραφῇ κατὰ τὴν ὠρισμένην ἐκείνην ἡμέραν, διότι περιεφρόνησε τὴν συμφωνίαν μου»^{14α}, διότι, λέγει, παρέβει τὴν ἐντολήν μου.

Πρόσεχε σοφίαν Κυρίου, πῶς, γνωρίζων τὴν ἀτέλειαν τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀπογόνων του, ὡσὰν νὰ ἔθετε κάποιο καλινόν, ἔτσι ὠρισεν αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, συγκρατῶν τὴν ἀκάθεκτον ὀρμὴν των, ὥστε νὰ μὴ ἀναμειχθοῦν μὲ τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐγνώριζε τὴν πρὸς τὴν ἡδονὴν

ἀνέξονται, κἄν ὧσι μυριάκις ἐνηγούμενοι, ἀποσχέσθαι τῆς ἀλόγου ὀρμῆς, διὰ τοῦτο διηνεκῆ ὑπόμνησιν αὐτοῖς διδούς, καθάπερ δεσμῶ ἰνι περιέβαλε ἰῶ σημεῖω τῆς περιτομῆς, ὄρους αὐτοῖς καὶ κανόνας διδούς μὴ περαιτέρω προβαίνειν, 5 ἀλλὰ μέχρι τοῦ οἰκείου ἔθρους ἴστασθαι καὶ μηδεμίαν ἐπιμειλίαν ποιῆσθαι πρὸς τοῦτους, ἀλλὰ τοῦ πατριάρχου τὸ σπέρμα διασώζειν ἀμιγές, ἵν' οὕτω καὶ τὰ τῆς ἐπαγγελίας εἰς αὐτοὺς ἐκβῆναι δυναθῆ. Καὶ καθάπερ τις ἀνὴρ σώφρων καὶ ἐπεικῆς παιδίσκεν ἔχων ἀκόλαστον, ὄρους αὐτῇ καὶ 10 κανόνας τίθησι, μηδέποτε ἔξω φαίνεσθαι τῶν προθύρων τῆς οἰκίας, μηδὲ τοῖς παριοῦσι φαίνεσθαι, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τοῖς ποδὶ δεσμὰ περιτίθησιν, ἵν' οὕτω περιγενέσθαι δυναθῆ τῆς πολλῆς ἀκολασίας, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ φιλόσοφος Δεσπότης, καθάπερ δεσμὰ ποσίν, οὕτω τὸ σημεῖον 15 τῆς περιτομῆς τῇ σαρκὶ ἐναπέθειο, ἵνα οἴκοθεν ἔχοντες ὑπόμνησιν, μηκέτι μηδὲ τῆς παρ' ἐτέρων δέωνται διδασκαλίας.

Ἄλλ' οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι καὶ παρὰ καιρὸν νῦν τὴν περιτομὴν φυλάσσειν βούλονται καὶ παιδικὴν ἐπιδείκνυνται γνώμην. Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἰπέ μοι, νῦν 20 περιτέμνεσθαι βούλονται; Τότε μὲν γάρ, ἵνα μὴ τοῖς παρανόμοις ἐκείνοις ἔθνεσι συναναφυρῶσι, τοῦτο ἐπειτάγησαν, νυνὶ δὲ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν πάντων πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ φωτὸς χειραγωγηθέντων, ποῖον τῆς περιτομῆς ὄφελος; Μὴ γὰρ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐλευθερίαν τι συμβάλλεται ἢ τῆς 25 σαρκὸς ὑπόθεσις; Οὐκ ἤκουσαν σαφῶς τοῦ Θεοῦ λέγοντος, «Καὶ ἔσται ἐν σημεῖω διαθήκης», μονορουχὶ δεικνύντος, ὅτι διὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην τοῦ σημείου ἐδεήθησαν; Οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πολλάκις γίνεται πρα-

ροπήν των καὶ ὅτι δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ συγκρατήσουν τὴν ἄλογον ὀρμὴν των, καὶ ἂν ἀκόμη διαρκῶς τοὺς ὑπενθυμίζεται, διὰ τοῦτο τοὺς ἔδωσε διαρκῆ ὑπενθύμισιν καὶ ὡσὰν νὰ τοὺς ἔδωσε μὲ κάποιον δεσμόν μὲ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, τοὺς ἔθεσεν ὄρια καὶ νόμους, διὰ νὰ μὴ προχωροῦν περισσότερο, ἀλλὰ νὰ περιορίζωνται ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ ἰδικοῦ των ἔθνους· καὶ νὰ μὴ ἔρχωνται εἰς ἐπιμιξίαν μὲ αὐτούς, ἀλλὰ νὰ κρατοῦν ἀνώθευτον τὸ σπέρμα τοῦ πατριάρχου, ὥστε ἔτσι νὰ ἠμπορέσῃ νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ ὑπόσχεσις. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος συνειτὸς καὶ συγκρατημένος ἄνθρωπος, πὺ ἔχει κάποιαν κόρη ἀκόλαστον καὶ θέτει περιορισμοὺς εἰς αὐτὴν νῆ μὴ βγαίῃ ποτε ἔξω ἀπὸ τὴν θύραν τῆς οἰκίας, οὔτε νὰ παρουσιάζεται εἰς τοὺς ἐπισκέπτας, πολλὰς φορὰς δὲ καὶ δεσμὰ τῆς θέτει εἰς τοὺς πόδας τῆς, ὥστε νὰ ἠμπορέσῃ ἔτσι νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀκολασίαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, ὡσὰν νὰ ἔθεσε δεσμὰ εἰς τὰ πόδια των, ἔτσι ὠρίσε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς εἰς τὸ σῶμα, ὥστε ἔχοντες ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν των αὐτὴν τὴν ὑπόμνησιν, νὰ μὴ ἔχουν πλέον ἀνάγκην οὔτε τῆς διδασκαλίας ἄλλων.

Οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι ὅμως Ἰουδαῖοι καὶ τώρα ἀκόμη θέλουν νὰ διατηροῦν τὴν περιτομὴν, ἂν καὶ δὲν χρειάζεται, καὶ ἐπιδεικνύουν παιδικὴν νοοτροπίαν. Εἶπέ μου, λοιπόν, διατί θέλουν νὰ περιτέμνωνται καὶ τώρα; Διότι τότε διετάχθησαν νὰ κάνουν αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἀναμειχθοῦν μὲ ἐκεῖνα τὰ παρανομοῦντα ἔθνη, τώρα ὅμως, πὺ ὠδηγήθησαν ὅλοι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ ἀληθινὸν φῶς, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος τῆς περιτομῆς; Μήπως δηλαδὴ ἡ ἀποκοπὴ τῆς σάρκας συμβάλλει κατὰ τι εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς; Δὲν ἤκουσαν τὸν Θεὸν πὺ λέγει σαφῶς, «Αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας», δεικνύων κατὰ κάποιον τρόπον μὲ αὐτό, ὅτι εἶχον ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ σημείου ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς των ἀγνωμοσύνης; Καθ' ὅσον τὸ ἴδιον συμβαίνει πολλὰς φορὰς καὶ εἰς τὰς ὑποθέ-

γυάτων. Ἐπειδὴν μὴ θαρροῦμέν τισι, σημεῖον ἐνεχύρου χάριν
 λαμβάνειν παρ' αὐτῶν σπονδάζομεν· οὕτω καὶ ὁ τῶν ὄλων
 Θεὸς εἰδὼς αὐτῶν τῆς γνώμης τὴν εὐκολίαν τὸ σημεῖον τοῦτο
 παρ' αὐτῶν ἀπαιτῆσαι κατεδέξατο, οὐχ ἵνα διηνεκῶς μένη
 5 τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀλλ' ἵνα τῶν τότε τέλος λαμβανόντων καὶ
 ἢ τοῦ σημείου χρεῖα περιαιρεθῆ. Ὡσπερ γὰρ διὰν σημειῶν
 τινες ἀπαιτῶσι καὶ ἐνέχυρον βούλωνται λαμβάνειν, ἐπειδὴν
 τοῦ πράγματιος ἢ ὑπόθεσις τέλος λάβη καὶ τὸ σημεῖον λοι-
 πὸν αἴρειται· οὕτω δὴ καὶ ἐνιαυθα, ἐπειδὴ διὰ τὸ καταφανῆ
 10 γίνεσθαι τὸν λαὸν τοῦ πατριάρχου τὸ σημεῖον τοῦτο παρ' ὑ-
 μῶν εἰσηνέχθη, ἐχρῆν, τῶν ἐθνῶν ἐκείνων δι' οὓς τὸ σημεί-
 ον ἐδέξασθε, τῶν μὲν ἄρδην ἀφανισθέντων, τῶν δὲ μετ'
 ἐκείνους τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ προσδοκούντων, μηκέτι τὸν
 ἔλεγχον τῆς οἰκειᾶς ἀγνωμοσύνης περιφέρειν, ἀλλ' ἀπαλλάτ-
 15 τεσθαι, καὶ εἰς τὴν προτιέραν εὐγένειαν ἀνατρέχειν.

Ἐνησοῦν γάρ μοι, ὅτι ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, ὁ πατριάρ-
 χης λέγω, πρὶν ἢ τῆς περιτομῆς δέξασθαι τὴν ἐπιτολήν (ἐν-
 νενήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα ἐτῶν ἦν, ἡνίκα τοῦτο ἐπειπίτετο),
 καὶ εὐάρεστος τῷ Θεῷ γέγονε καὶ μυριάκις ἀνεκηρύχθη πα-
 20 ρὰ τοῦ Δεσπότου. Καὶ ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς ἔργον ἔμελλεν ἐκ-
 βαίνειν τὰ τῆς ἐπαγγελίας καὶ τίκτεσθαι ἔμελλεν ὁ Ἰσαὰκ
 καὶ αὐξάνεσθαι τὸ γένος καὶ ὁ πατριάρχης δὲ μεδίσιασθαι
 τῆς ζωῆς, τότε δέχεται τὴν ἐπιτολήν τῆς περιτομῆς καὶ ἐν
 ἡλικίᾳ τοιαύτῃ περιέμενεται, ἵνα τοῖς ἐξῆς ἅπασιν νόμος τις
 25 καὶ κανὼν γίνηται τὰ παρὰ τοῦ πατριάρχου γεγενημένα.

5. Καὶ ἵνα μάθητε ἀκριβῶς, ἀγαπητοί, ὅτι οὐδὲν τοῦτο
 πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρειτὴν λυσιτελεῖ, ἐξ αὐτῶν τῶν γινου-
 μένων συνιδεῖν δυνατὸν. Τί γάρ φησιν, «Ὅκιτὸ ἡμερῶν παι-
 δίων περιμνηθήσεται»; Τὸν δὲ χρόνον οἶμαι τοῦτον ὠρίσθαι
 30 παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ δύο τοῦτων ἔνεκεν ἑνὸς μὲν,
 ἵνα ἐν τῇ ἀώρῳ ἡλικίᾳ κουφότερον ἐνεγκεῖν τὸν πόνον δυ-

σεις τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν δηλαδὴ δὲν ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς κάποιους, φροντίζομεν νὰ πάρωμεν ἀπὸ αὐτοὺς κάτι ὡς ἐνέχυρον. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τοῦ παντός, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὴν εὐμετάβλητον σκέψιν των, κατεδέχθη νὰ πάρῃ ἀπὸ αὐτοὺς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ὄχι διὰ νὰ παραμένῃ αἰώνως τοῦτο τὸ σημεῖον, ἀλλ' ὅταν θὰ ἐλάμβανον τέλος αὐτὰ πού συνέβαινον τότε, νὰ καταργηθῇ καὶ τὸ σημεῖον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν μερικοὶ ζητοῦν κάποιο ἀποδεικτικὸν στοιχεῖον καὶ θέλουν νὰ πάρουν κάποιο ἐνέχυρον, ὅταν λήξῃ ἡ αἰτία πού τὸ ἐπέβαλε, καταργοῦνται καὶ τὰ ἐνέχυρα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐπεβλήθη τὸ σημεῖον διὰ νὰ διακρίνεται ὁ λαὸς τοῦ πατριάρχου, ἔπρεπεν, ὅταν ἄλλα μὲν ἔθνη ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἐπεβλήθη τὸ σημεῖον ἐξηφανίσθησαν ἀμέσως καὶ ἄλλα προσῆλθον εἰς τὸ ἀληθινὸν φῶς, νὰ μὴ περιφέρεται ὁ ἔλεγχος τῆς ἀγνωμοσύνης των, ἀλλὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν προηγουμένην εὐγένειαν.

Διότι οκέψου, ὅτι ἐκεῖνος ὁ θαυμαστός, δηλαδὴ ὁ πατριάρχης, προτοῦ δεχθῆ τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς (διότι ἦτο ἐννενήντα ἐννέα ἐτῶν, ὅταν διετάσσετο νὰ κἀνῃ τοῦτο), καὶ εὐάρεστος εἰς τὸν Θεὸν ἦτο καὶ πολλὰς φορὰς ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Καὶ ὅταν πλέον ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις καὶ νὰ γεννηθῆ ὁ Ἰσαὰκ καὶ νὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοι καὶ ὁ πατριάρχης νὰ ἀποθάνη, τότε λαμβάνει τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς καὶ περιτέμνεται εἰς τέτοιαν ἡλικίαν, διὰ νὰ γίνουν νόμος καὶ κανὼν εἰς ὄλους τοὺς ἀπογόνους αὐτὰ, πού ἔκανεν ὁ πατριάρχης.

5. Καὶ διὰ νὰ μάθετε μὲ ἀκρίβειαν, ἀγαπητοί, ὅτι τοῦτο δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἴδωμεν εἰς αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Διατί λέγει λοιπὸν, «Παιδίον ὀκτῶ ἡμερῶν νὰ περιτέμνεται»; Νομίζω, ὅτι ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καθώρισεν αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα διὰ δύο λόγους. Πρῶτον διὰ νὰ ἤμπορέσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑποστῇ χωρὶς μεγάλον πόνον τὴν περιτομὴν τῆς σαρκός,

νηθῆ τῆς περιτομῆς τῆς σαρκός· δευτέρου δέ, ἵνα δι' αὐτῶν
 τῶν ἔργων παιδευθῶσιν, ὡς οὐκ εἰς ψυχὴν τι συντελεῖ τὸ
 γινόμενον, ἀλλὰ σημείου χάριν τοῦτο γίνεται. Τὸ γὰρ ἄωρον
 παιδίον, τὸ μὴ γινῶσκον τὰ γινόμενα, μηδὲ αἰσθησὶν τινα ἔ-
 5 χον, ποίαν ὡφέλειαν εἰς τὴν ψυχὴν ἐκ τούτου δέξασθαι δυ-
 νήσεται; Ἐκεῖνα γάρ ἐστι τῆς ψυχῆς ἰδικῶς κατορθώματα,
 τὰ ἐκ προαιρέσεως γινόμενα. Ψυχῆς γάρ ἐστι κατορθώμα
 τὸ ἀρετὴν ἐλέσθαι καὶ κακίαν φυγεῖν· ψυχῆς κατορθώμα, τὸ
 μὴ τῶν πλειόνων μόνον μὴ ἐφίεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα προ-
 10 ἔσθαι τοῖς δεομένοις· ψυχῆς κατορθώμα, τὸ μὴ τοῖς παροῦσι
 προστειχέσθαι, ἀλλὰ τούτων μὲν ὑπερορᾶν, τὰ μέλλοντα δὲ
 καθ' ἐκάστην ἡμέραν φαντάζεσθαι. Τὸ δὲ σημεῖον ἐπὶ τῆς
 σαρκός δέξασθαι, ποῖον ἂν εἴη κατορθώμα;

Ἄλλ' οἱ ἀγνώμονες, ἔτι τῇ σκιᾷ παρακαθήμενοι καὶ τοῦ
 15 ἡλίου τῆς δικαιοσύνης λάμπραντος καὶ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φω-
 τὸς πανταχοῦ ἀφιέντος, ἔτι τῷ λυχνιαῷ φωτὶ προσηλωμένοι
 καὶ μετὰ τὸν καιρὸν τῆς σιτορεᾶς τροφῆς ἔτι τῷ γάλακτι τρο-
 φόμενοι, οὐδὲ τοῦ μακαρίου Παύλου ἀκούειν ἀνέχονται βο-
 ῶντος καὶ λέγοντος περὶ τοῦ παιριάρχου «Καὶ σημεῖον ἔ-
 20 λαβε περιτομῆν, σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς
 ἐν ἀκροβυσσίᾳ». Ὅρα πῶς ἀμφοτέρω ἡμᾶς ἐνταῦθα ἐδίδαξε
 καὶ διὸ σημεῖον χάριν τὴν περιτομῆν ἐδέξατο καὶ διὸ ἠνίκα
 ἀκρόβυστος ἦν, τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τῆς πίστεως ἐπεδεί-
 ξαιτο. Ἴνα γὰρ μὴ ἀναισχυνηῖ ὁ Ἰουδαῖος καὶ λέγῃ, διὸ οὐχί
 25 ἡ περιτομὴ τὴν δικαιοσύνην αὐτῷ προεξένησε; διὰ τοῦτο ὁ
 μακάριος οὗτος ὁ παρὰ τοῖς πόδας Γαμαλιὴλ μαθητευθεὶς,
 ὁ κατὰ ἀκριβείαν τὸν νόμον παιδευθεὶς φησι μὴ νομίσητε,
 ὡ ἀναισχυνοὶ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἡ περιτομὴ τι εἰς δικαιοσύνην

ὅταν θὰ εἶναι ἀκόμη πολὺ μικρός, καὶ δεύτερον διὰ νὰ μάθουν μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἔργα, ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ γίνεται διὰ νὰ εἶναι ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν. Διότι ποίαν ψυχικὴν ὠφέλειαν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἔχῃ ἀπὸ τὴν περιτομὴν τὸ βρέφος αὐτό, ποὺ δὲν καταλαβαίνει τί γίνεται καὶ δὲν αἰσθάνεται τίποτε; Καθ' ὅσον κατορθώματα τῆς ψυχῆς εἶναι αὐτὰ ποὺ γίνονται μὲ τὴν θέλησίν μας. Κατόρθωμα τῆς ψυχῆς δηλαδὴ εἶναι ἡ προτίμησις τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς κακίας· κατόρθωμα τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ μὴ ἐπιθυμῇ κανεὶς τὰ περισσότερα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ παραχωρῇ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην· κατόρθωμα τῆς ψυχῆς εἶναι ὅχι μόνον τὸ νὰ μὴ προσκολλᾶται κανεὶς εἰς τὰ παρόντα, ἀλλ' αὐτὰ μὲν νὰ τὰ περιφρονῇ, νὰ ἔχῃ δὲ συνεχῶς εἰς τὸν νοῦν σου τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ. Τὸ νὰ δεχθῇ δὲ κανεὶς τὸ σημεῖον ἐπὶ τῆς σαρκός, τί κατόρθωμα θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι;

Αὐτοὶ ὅμως οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι, ἐνῶ ἐφάνη ἡ ἀλήθεια, κάθονται ἀκόμη εἰς τὴν σκιάν, καὶ ἐνῶ ἔλαμψεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ἠπλωσε παντοῦ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός του, παραμένουν προσηλωμένοι εἰς τὸ φῶς τῆς λυχνίας καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς στερεᾶς τροφῆς ἔξακολουθοῦν νὰ τρέφονται μὲ γάλα καὶ οὔτε τὸν μακάριον Παῦλον ἀνέχονται νὰ ἀκούσουν, ὁ ὁποῖος βοᾷ καὶ λέγει διὰ τὸν πατριάρχην. «Καὶ ἔλαβε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, ὡς σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης, τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν εἶχε κατὰ τὴν ἀκροβυστίαν»¹⁵. Πρόσεχε πῶς μᾶς ἐδίδαξεν ἐδῶ καὶ τὰ δύο, καὶ ὅτι δηλαδὴ ἐδέχθη τὴν περιτομὴν ὡς ἰδιαίτερον γνῶρισμα καὶ ὅτι ἐπέδειξε τὴν ἐκ τῆς πίστεως δικαιοσύνην, ὅταν ἀκόμη ἦτο ἀπερίμητος. Διὰ νὰ μὴ εἶναι ἀναίσχυντος δηλαδὴ ὁ Ἰουδαῖος καὶ διὰ νὰ μὴ λέγῃ, μήπως δὲν τὸν ἐδικαίωσεν ἡ περιτομή; διὰ τοῦτο αὐτὸς ὁ μακάριος, ὁ ὁποῖος ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ Γαμαλιῆλ καὶ ἐσπούδασε μὲ ἀκρίβειαν τὸν νόμον, λέγει· Μὴ νομίσετε, ἀναίσχυντοι Ἰουδαῖοι, ὅτι συνετέλεσε ἡ περιτομὴ διὰ νὰ

αὐτῷ συνειτέλεσε· καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀκροβουσίας τὴν πίστιν ἐπιδειξάμενος, ἤκουσεν· «Ἐπίστευσε δὲ Ἄβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην».

Γενόμενος οὖν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν
 5 πίστιν, τότε δέχεται σημεῖον χάριν τὴν περιτομῆν· καὶ πρῶτον καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τὸ στοιχεῖον ἐπιτίθησι καὶ μετὰ ταῦτα τὴν περιτομῆν ἐπιτάττει, ἵνα δεῖξῃ, ὅτι διὰ τὴν πολλὴν ἀρετὴν λοιπὸν τὸν δίκαιον ὠκειώσατο καὶ δι' ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐσομένους. Καὶ καθάπερ τις οἰκέτην κηισάμε-
 10 νος, πολλάκις καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετατίθησι καὶ τὸ σχῆμα καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε κατάδηλον αὐτὸν ποιῆσαι, ἵνα διὰ πάντων κηρύττῃ τὴν δεσποτειάν, οὕτω δὴ καὶ ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὥσπερ αὐτὸν χωρῖσαι λοιπὸν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων
 15 ἐθνῶν πατήρ ἔσται ἐμήνυσε, διὰ δὲ τῆς περιτομῆς, ὅτι ἐξαίρετος ἔσται αὐτοῦ λαὸς καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κηχωρισμένον ἐξ αὐτοῦ μέλλον τίκεσθαι σπέρμα. Ἄλλ' εἰ καὶ ἐκεῖνοι διὰ τὴν οἰκειάν πώρωσιν ἔτι τὴν περιτομῆν τῆς σαρκὸς φυλάττειν θούλονται, σὺν ἀκούοντες Παύλου λέγοντος· «Ἐὰν γὰρ
 20 περιέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει» («διὰ γὰρ τοῦτο παρεγένετο ὁ Δεσπότης, ἵνα ταῦτα πάντα ἀνέλῃ καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὸν νόμον ἐπλήρωσεν, ἵνα στήσῃ λοιπὸν τοῦ νόμου τὴν παραιτήρησιν· διὰ τοῦτο ἐβόα ὁ μακάριος Παῦλος, «Οἱ τινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε»),
 25 ἀλλ' ἡμεῖς πεινώμεθα τῷ μακαρίῳ Παύλῳ καὶ τὴν ἀχειροποίητον περιτομῆν καταδεχώμεθα. «Ἐν ᾧ γὰρ», φησί, «πειρηθήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ». Εἶτα διδάσκων ἡμᾶς ἀκριθέστερον τί ἐσιν ἡ τοιαύτη περιτομή,
 30 ἐπήγαγε· «Συνταγ ἔντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι». Καθάπερ

16. Ρωμ. 4, 3.

17. Γαλ. 5, 2.

18. Γαλ. 5, 4.

19. Κολ. 2, 11.

δικαιωθῆ ὁ πατριάρχης. Καθ' ὅσον, ὅταν ἀκόμη ἦτο ἀπερίτμητος, ἐπειδὴ ἐπίστευσεν, ἤκουσεν. «Ἐπίστευσε δὲ ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοῦτο τὸν ἐδικαίωσεν»¹⁶.

Ὅταν λοιπὸν ἐδικαιώθη ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως τότε δέχεται τὴν περιτομὴν ὡς ἰδιαίτερον γνῶρισμα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προσθέτει εἰς τὸ ὄνομά του ἓνα ἀκόμη γράμμα καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ διατάσσει καὶ τὴν περιτομὴν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἐθεώρησε τὸν δίκαιον οἰκεῖον ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀρετῆς του καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν κάποιος ἀποκτήσῃ κάποιον δοῦλον τοῦ ἀλλάσσει πολλὰς φορὰς τὸ ὄνομά του καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του καὶ κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ τοῦ κατασιῆσῃ φανερὰν τὴν ἐπ' αὐτοῦ κυριαρχίαν του, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς τῶν πάντων, ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ κατασιῆσῃ αὐτὸν ὑπόδειγμα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διὰ μὲν τῆς προσθήκης ἑνὸς ἀκόμη γράμματος εἰς τὸ ὄνομά του εἰδοποίησεν, ὅτι θὰ εἶναι γεννάρχης πολλῶν ἔθνων, διὰ δὲ τῆς περιτομῆς, ὅτι θὰ εἶναι ὁ περιούσιος λαὸς του καὶ ὅτι οἱ ἀπόγονοί του θὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη. Ὅμως ἂν καὶ αὐτοὶ θέλουν νὰ διατηροῦν τὴν περιτομὴν τῆς σαρκὸς ἐξ αἰτίας τῆς πωρώσεώς των, χωρὶς νὰ ἀκούουν τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Ὁ Χριστὸς δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσῃ καθόλου, ἐὰν περιτέμνεσθε»¹⁷, (διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἦλθεν ὁ Κύριος, διὰ νὰ καταργήσῃ ὅλα αὐτά, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεπλήρωσε τὸν νόμον, διὰ νὰ σταματήσῃ πλέον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Παῦλος ἐφώναξε καὶ ἔλεγε, «Ὅσοι ζητεῖτε νὰ δικαιώσεσθε μὲ τὸν νόμον, ἐχάσατε τὴν χάριν»)¹⁸, ἡμεῖς ὅμως ἄς ὑπακούωμεν εἰς τὸν μακάριον Παῦλον καὶ ἄς ἀποδεχώμεθα τὴν ἀχειροποίητον περιτομὴν. Διότι λέγει, «Μὲ τὴν κοινωνία σας μὲ αὐτὸν ἐπεριτμήθητε μὲ πνευματικὴν περιτομὴν, ἀφοῦ ἀπεβάλατε τὸ σῶμα τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς διὰ τῆς περιτομῆς τοῦ Χριστοῦ»¹⁹. Ἐπειτα διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ καλύτερον, τί εἶδους εἶναι αὐτὴ ἡ περιτομὴ προσέθεσεν· «Ὅταν

- γὰρ ἐκείνους τὸ τῆς περιτομῆς σημεῖον ἐχώριζε τῶν λοιπῶν ἐθνῶν καὶ ἐδείκνυ τὴν οἰκείωσιν αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν Θεόν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν ἢ διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομὴ τὸν χωρισμὸν ἀκριθέστερον καθίστησι καὶ τὴν δι-
- 5 αἴρεσιν τῶν πιστῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων. «Ἐν ᾧ γάρ», φησί, «περιειμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός». «Ὅπερ γὰρ ἐκεῖ ἐργάζεται ἡ περιτομὴ εἰς τὴν τῆς σαρκός ἀπόθεσιν, τοῦτο ἐνταῦθα τὸ βάπτισμα εἰς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπόθεσιν.
- 10 Ἄπεκδυσάμενοι γὰρ ἅπαξ τὰς τῆς σαρκός ἁμαρτίας καὶ καθαρὸν τὸ ἔνδυμα δεξάμενοι μένωμεν, ἀγαπητοί, ἐπὶ τῆς καθαρότητος καὶ τῶν παθῶν τῆς σαρκός ἀνώτεροι γενόμενοι τῆς ἀρετῆς ἐπιλασώμεθα. Καὶ οἱ ἐν τῇ χάριτι τὸν ἐν τῷ νόμῳ, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ νόμου, ζηλώσωμεν, ἵνα κατ'
- 15 ἔγχος ἐκείνου τὴν ἐαυτῶν ζωὴν οἰκονομήσαντες, καταξιωθῶμεν εἰς τοὺς ἐκείνου κόλπους κατανηῆσαι καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
- 20 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ετάφητε μαζί του εἰς τὸ βάπτισμα»²⁰. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς διέκρινεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη καὶ ἐδείκνυε τὴν ἐξοικείωσιν αὐτῶν μὲ τὸν Θεόν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ περιτομὴ διὰ τοῦ βαπτίσματος καθιστᾷ πρὸ ἀκριβῆ τὴν διάκρισιν καὶ τὸν χωρισμόν, τῶν πιστῶν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. «Μὲ τὴν κοινωνίαν σας μὲ αὐτόν», λέγει, «ἐπεριτιμήθητε μὲ πνευματικὴν περιτομήν, ἀφοῦ ἀπεβάλατε τὸ σῶμα τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς διὰ τῆς περιτομῆς τοῦ Χριστοῦ». Διότι αὐτὸ τὸ ὁποῖο κάνει ἡ περιτομὴ ἐκεῖ μὲ τὴν ἀποκοπὴν τῆς σαρκός, τὸ ἴδιον κάνει τὸ βάπτισμα εἰς ἡμᾶς μὲ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἁμαρτιῶν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπεβάλαμεν μίαν φορὰν τὰς ἁμαρτίας τῆς σαρκὸς καὶ ἐνεδύθημεν τὸ καθαρὸν ἔνδυμα, ἃς μένωμεν, ἀγαπητοί, εἰς τὴν καθαρότητα, καὶ ἀφοῦ ἐγίναμεν ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ πάθη τῆς σαρκός, ἃς ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν. Καὶ ἡμεῖς πρὸ ἐλάβομεν τὴν χάριν ἃς μιμηθῶμεν αὐτόν πρὸ ἐζήσεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, ἢ μᾶλλον πρὸ τοῦ νόμου, ὥστε, ἀφοῦ ρυθμίσωμεν τὴν ζωὴν μας σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα ἐκείνου, ν' ἀξιωθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ

(Γέν. 17, 15 - 27)

5 «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· Σάρα ἡ γυνὴ σου οὐ κληθήσεται Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς».

1. Φέρε τὰ λείψανα τῆς χθρσεινῆς τραπέζης ὑμῖν παραδῶ-
μεν καὶ τέλος ἐπιθῶμεν σήμερον τῷ λόγῳ, μᾶλλον δὲ τῇ
εὐλογία καὶ τῇ ὑποσχέσει, ἣν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐποιήσατο
πρὸς τὸν πατριάρχην. Ἀλλὰ λείψανα τραπέζης ἀκούων, μη-
10 δὲν αἰσθητὸν ὑποπιεύσης· οὔτε γὰρ οἶα τὰ τῶν ἐδεσμάτων
λείψανα, τοιαῦτά εἰσι καὶ τὰ πνευματικά. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ
ἔωλα γινόμενα οὐ τὴν αὐτὴν παρέχει ἡδονὴν τοῖς ἐσιωμέ-
νοις, εἰ δὲ καὶ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν καταλειφθεῖη, ἄ-
χρηστα λοιπὸν πάντῃ γίνεται· ταῦτα δὲ τὰ λείψανα οὐ μίαν
15 καὶ δευτέραν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ διηνεκεῖ τῷ αἰῶνι καταλεί-
πεται, τὴν ἴσην ὠφέλειαν παρέχεται καὶ τὴν ἡδονὴν οὐκ
ἀπόλλυσι· θεῖα γὰρ ἔστι καὶ πνευματικὰ καὶ οὐδεμίαν ὑπὸ
τοῦ χρόνου βλάβην ὑφίσταται, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν
νεαρὰν δείκνυσι τὴν χάριν καὶ πολλῆς ἐμπίπλησι τῆς εὐ-
20 φροσύνης τοὺς ἀπολαβεῖν τούτων βουλομένους. Ἐπεὶ οὖν
τοιαύτη τούτων τῶν λειψάνων ἡ δύναμις, φέρε, μετὰ προ-
θυμίας καὶ ὑμεῖς τῆς ἀπὸ τούτων ἀπολαύσεως ἐμφορήθητε,
καὶ ἡμεῖς θαρροῦντες αὐτῶν τῇ δυνάμει παραδῶμεν αὐτὰ
τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. Ἀλλ' ἵνα δόξη σαφέστερος ὑμῖν γίνεσθαι
25 ὁ λόγος, ἀναγκαῖον τοῦ τέλους τῶν χθρς εἰρημένων ὑπομνη-
σθῆναι, ἵν' οὕτω τῆς ἀκολουθίας ἐπιλαβόμενοι, τῆς διδα-
σκαλίας ἀψώμεθα.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ (Γέν. 17, 15 - 27)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ· ἡ Σάρα ἡ γυναῖκα σου δὲν θὰ ὀνομάζεται Σάρα, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τῆς θὰ εἶναι Σάρρα».

1. Ἐμπρὸς ἃς σᾶς προσφέρω τὰ ὑπόλοιπα ἀπὸ τὴν χθεινὴν πνευματικὴν τράπεζαν καὶ ἃς τελειώσωμεν σήμερον τὸν λόγον αὐτὸν ἢ μᾶλλον τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ὁ Θεὸς τῶν πάντων εἰς τὸν πατριάρχην. Ἀκούων ὅμως ὑπόλοιπα τραπέζης μὴ ὑποπτεύεσαι τίποτε τὸ αἰσθητόν, διότι δὲν ὁμοιάζουν τὰ πνευματικὰ ὑπόλοιπα μὲ τὰ ὑπόλοιπα τῶν φαγητῶν. Διότι ἐκεῖνα μὲν, ὅταν περάσῃ μία νύκτα δὲν εὐχαριστοῦν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον αὐτοῦς, πού τὰ τρώγουν, ἐὰν δὲ περάσῃ καὶ μία καὶ δύο ἡμέραι, γίνονται πλέον τελείως ἄχρηστα. Αὐτὰ ὅμως, τὰ πνευματικὰ ὑπόλοιπα, δὲν διαρκοῦν μίαν καὶ δύο ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παραμείνουν αἰώνιως, παρέχουν τὴν ἴδιαν ὠφέλειαν καὶ δὲν χάνουν τὴν εὐχαρίστησιν πού δίδουν. Διότι αὐτὰ εἶναι θεῖα καὶ πνευματικὰ καὶ δὲν βλάπτονται καθόλου ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καθημερινῶς ἀποδεικνύουν νεαρὰν τὴν χάριν των καὶ γεμίζουν ἀπὸ μεγάλην χαρὰν αὐτοῦς πού θέλουν νὰ ἀπολαμβάνουν αὐτά. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι τόσον μεγάλη ἡ δύναμις αὐτῶν τῶν ὑπολοίπων ἔμπρὸς λοιπὸν καὶ σεις νὰ χορτάσετε μὲ προθυμίαν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν καὶ ἐγὼ λαμβάνων θάρρος ἀπὸ τὴν δύναμιν αὐτῶν νὰ παραθέσω αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην σας. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως ἡ ὁμιλία μας περισσότερον σαφῆς πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὰ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς τὸ τέλος τῆς χθεινῆς ὁμιλίας ὥστε ἔτσι, ἀφοῦ συνδέσωμεν αὐτὰ μὲ ἐκεῖνα, νὰ ἀρχίσωμεν τὴν διδασκαλίαν μας.

Τὴν περὶ τῆς περιτομῆς ἐπιτολὴν εἰς μέσον παραγαγόν-
τες καὶ διτι εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ πατριάρχῃ, «Περιμηθήσεται ὑ-
μῶν πᾶν ἀρσενικὸν καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον
ἐμοῦ καὶ ὑμῶν καὶ παιδίων ὀκτὼ ἡμερῶν περιμηθήσεται·
5 καὶ ὃς οὐ περιμηθήσεται, ἐξολοθρευθήσεται ἢ ψυχὴ ἐκεί-
νη, ὅτι τὴν διαθήκην μου διεσκέδασεν· ἐνταῦθα εἰς τὸν τῆς
περιτομῆς λόγον τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν καὶ ἵνα μὴ
τῷ πλήθει τῶν λεγομένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοι-
αν, περαιτέρω προσελθεῖν οὐκ ἠνεσχόμεθα. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο
10 μόνον ἐστὶν ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον, τὸ πολλὰ εἰπεῖν καὶ ἀνα-
χωρῆσαι, ἀλλὰ συμμετρεῖν βουλόμεθα τῇ δυνάμει τῇ ὑμετέρῃ
τοῦ λόγου τὴν διδασκαλίαν, ἵνα καρπωσάμενοί τι ἐκ τῆς τῶν
λεγομένων ὠφελείας, οὕτως οἴκαδε πάντες ἀναχωρήσητε.
Φέρε οὖν τὰ λειπόμενα προσθῶμεν τοῖς εἰρημένοις καὶ ἴδω-
15 μεν μετὰ τὴν τῆς περιτομῆς ἐπιτολὴν, τί προσθεῖς ὁ φιλάν-
θρωπος Θεὸς διαλέγεται τῷ πατριάρχῃ.

«Καὶ εἶπε», φησί, «ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ Σάρα ἢ γυνή
σου οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα ἔσται
τὸ ὄνομα αὐτῆς». Ὡσπερ σοι, φησί, τὸ στοιχεῖον προσθεῖς
20 ἐμήνησα, διτι πατὴρ ἔση πολλῶν ἐθνῶν, οὕτω καὶ τῇ Σάρρα
ὁμοίως προστίθημι τὸ στοιχεῖον, ἵνα μάθῃς ὅτι νῦν ὁ και-
ρὸς ἤκει τοῦ εἰς ἔργον ἔλθεῖν τὰ πάλαι παρ' ἐμοῦ ἐπαγγελ-
θέντα. «Ἔσται γάρ», φησί, «τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρρα. Εὐλο-
γήσω δὲ αὐτὴν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλογήσω
25 αὐτὸς καὶ ἔσται εἰς ἔθνος, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξ-
ελεύσονται». Διὰ τοῦτο προλαβὼν τοῦ στοιχείου τὴν προσθή-
κην ἐποιήσαμην, ἵνα μάθῃς, ὅτι πάντως ἔσται τὰ παρ' ἐμοῦ
λεγόμενα. Μηδὲ πρὸς τὴν ἀοθένηαν τῆς φύσεως ἀφορῶν

1. Γεν. 17, 10-12, 14.

2. Γεν. 17, 15.

3. Γεν. 17, 15-16.

᾽Ωμιλήσαμεν χθὲς διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου σχετικῶς μὲ τὴν περιτομὴν καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶπεν εἰς τὸν πατριάρχην· «Θὰ περιτμηθῆῖ κάθε ἀρσενικὸν τέκνον καὶ τοῦτο θὰ εἶναι σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας. Καὶ τὸ παιδίον θὰ περιτέμνεται τὴν ὀγδόην ἡμέραν μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησίν του καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ περιτμηθῆῖ θὰ καταστραφῆ, διότι περιεφρόνησε τὴν συμφωνίαν μου»¹. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς συζητήσεως περὶ τῆς περιτομῆς ἐτελειώσαμεν τὴν διδασκαλίαν καὶ δὲν ἠθελήσαμεν νὰ συνεχίσωμεν περαιτέρω, διὰ νὰ μὴ κουράσωμεν τὴν σκέψιν σας μὲ τὸ πλῆθος τῶν λεγομένων. Καθ' ὅσον δὲν φροντίζομεν μόνον δι' αὐτό, τὸ νὰ σᾶς εἰποῦμεν πολλὰ καὶ νὰ φύγετε, ἀλλὰ θέλομεν νὰ σᾶς προσφέρωμεν διδασκαλίαν ἀνάλογον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ σας, ὥστε ν' ἀναχωρήσετε ὅλοι διὰ τὰς οἰκίας σας, ὠφεληθέντες κατὰ τι ἀπὸ τὰ λεγόμενά μας. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς προσθέσωμεν τὰ ὑπολειπόμενα εἰς αὐτὰ ποὺ εἶπομεν καὶ ἄς ἴδωμεν μετὰ τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς τί προσέθεσεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς κατὰ τὴν συνομιλίαν του μὲ τὸν πατριάρχην.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «εἰς τὸν Ἀβραάμ· ἡ Σάρα ἡ γυναῖκα σου δὲν θὰ ὀνομάζεται Σάρα, ἀλλὰ τὸ ὄνομά της θὰ εἶναι Σάρρα»². Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, εἰς ἐσένα, προσθέσας ἀκόμη ἓνα γράμμα εἰς τὸ ὄνομά σου, σοῦ προεῖπα, ὅτι θὰ γίνῃς πατριάρχης πολλῶν ἔθνῶν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον προσθέτω καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Σάρας ἀκόμη ἓνα γράμμα, διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι τώρα ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ὅσα σοῦ ὑπεσκέθην πρὸ πολλοῦ. Διότι λέγει, «Τὸ ὄνομα αὐτῆς θὰ εἶναι Σάρρα. Θὰ εὐλογῆσω αὐτὴν καὶ θὰ σοῦ δώσω ἀπὸ αὐτὴν τέκνον, τὸ ὁποῖον θὰ εὐλογῆσω καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης ἔθνους καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν βασιλεῖς ἔθνῶν»³. Διὰ τοῦτο προσέθεσα προηγουμένως τὸ γράμμα, διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ, ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν ὅπωςδὴποτε αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐγὼ λέγω. Ὅστε νὰ ἀπελπίζεσαι ἀναλογιζόμενος τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἀποβλέ-

καταπέσης, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τῆς ἐμῆς ἀποβλέπων, θάρσησον τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις. «Εὐλογήσω γὰρ αὐτήν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλογήσω αὐτόν, καὶ ἔσται ἔθνη καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύ-
5 ονται».

Ἐπεὶ φύσιν ἀνθρωπίνην τὰ ἐπαγγελθέντα, καὶ ὅμοιον ἦν ὡς ἂν εἰ ὑπέσχετο ἀπὸ λίθων ἀνθρώπους ποιῆσαι. Οὐδὲν γὰρ λίθων ἦσαν διενηνοχότιες, ὅσον πρὸς τὸ τεκεῖν καὶ ὁ παιριάρχης ὑπὸ τοῦ γήρωος λοιπὸν ἀνενέργητος ὢν καὶ πρὸς
10 παιδοποιῶν ἄχρηστος, καὶ ἡ Σάρρα μετὰ τῆς στείρωσεως ἔχουσα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ γήρωος προσθήκη. Ἄλλ' ὁ δίκαιος ταῦτα ἀκούων καὶ νομίζων τὴν πάλαι γεγεννημένην παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαν ἐκβεβηκέναι εἰς τὸν Ἰσραήλ, ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω
15 τὴν γῆν ταύτην», οὐ διέκρινε δὲ ὅτι περὶ τοῦ ἀπὸ τῆς Σάρρας ικτιομένου φησί, ἐλογίζετο καθ' ἑαυτόν, ὅτι τὰ τῆς ὑποσχέσεως ἐκβέβηκε· τυτὴ δὲ ἀκούων Κυρίου τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅτι «Εὐλογήσω τὴν Σάρραν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλογήσω αὐτόν καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ πάλιν,
20 Ἐξ ἐκείνου βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξελεύσονται», οὐκ ἔχων ὁ τι εἶπη (οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν ἠδύνατο τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγομένοις, φιλόθεος ὢν), καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὄρων τὴν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν τὴν μέχρις ἐκείνης ἡλικίας γεγεννημένην, ἐν ἀμηχανία γεγονῶς καὶ κα-
25 ταπλαγεῖς τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπόσχασιν, («Ἐπεσε»), φησὶν, «ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἐγάλασεν».

2. Εἶδε τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὑποσχέσεως, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐπαγγεिलाμένου τὸ μέγεθος ἐννοήσας, («Ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἐγάλασεν»), ἀντὶ τοῦ, περιχαρῆς ἐγένετο,
30 καὶ κατὰ τοὺς τῆς διανοίας λογισμοὺς ἐνενόει, πῶς ἂν κατὰ

πων πρὸς τὴν ὑπερβολικὴν μου δύναμιν νὰ ἐνθαρρύνεσαι μὲ αὐτὰ ποὺ σοῦ λέγω. «Διότι θὰ εὐλογήσω αὐτὴν καὶ θὰ σοῦ δώσω τέκνον ἀπὸ αὐτὴν, τὸ ὁποῖον θὰ εὐλογήσω καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης ἔθνους καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν βασιλεῖς ἐθνῶν».

Ὅσα ὑπέσχετο ὁ Κύριος, ἦσαν ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἦτο ὡσὰν νὰ ὑπέσχετο, ὅτι θὰ κάνῃ ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς λίθους. Διότι δὲν διέφερον καθόλου ἀπὸ τοὺς λίθους, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν δυνατότητα τεκνοποιίας, ἀφοῦ καὶ ὁ πατριάρχης ἦτο ἀνίκανος ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος καὶ ἀκατάλληλος διὰ νὰ τεκνοποιήσῃ, καὶ ἡ Σάρρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν στείρωσιν, εἶχε καταληφθῆ καὶ ἀπὸ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν. Ὁ δίκαιος ὅμως, ἀκούων αὐτὰ καὶ νομίζων, ὅτι ἡ ὑπόσχεσις, ποὺ εἶχε δώσει ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸν παλαιότερον, ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸν Ἰσμαήλ, καθ' ὅσον εἶπεν ὁ Θεός, «Εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν», καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀντελήφθη, ὅτι ὁ Θεὸς λέγει δι' αὐτὸν ποὺ θὰ γεννηθῆ ἀπὸ τὴν Σάρραν, ἐσυλλογίζετο μόνος του, ὅτι ἡ ὑπόσχεσις ἐπραγματοποιήθη. Τώρα ὅμως ἀκούων Κύριον τὸν Θεὸν νὰ λέγῃ, «Θὰ εὐλογήσω τὴν Σάρραν καὶ θὰ σοῦ δώσω τέκνον ἐξ αὐτῆς, καὶ θὰ εὐλογήσω αὐτὸν καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης ἐθνῶν», καὶ ἀκόμη, «Θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν βασιλεῖς ἐθνῶν», μὴ γνωρίζων, τί νὰ εἰπῆ, οὔτε βέβαια ἤμποροῦσε νὰ μὴ πιστεύσῃ εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, διότι ἦτο θεοσεβής), καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν ἡλικίαν του καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρρας, ἡ ὁποία συνεχίζετο μέχρι αὐτῆς τῆς ἡλικίας, περιεθὼν εἰς ἀμηχανίαν καὶ καταπλαγεὶς ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, «Ἔπεσεν», λέγει, «κατὰ γῆς καὶ ἐγέλασεν»⁴.

2. Ἀντελήφθη τὴν ὑπερβολικὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἀναλογισθεὶς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, «ἔπεσε κατὰ γῆς καὶ ἐγέλασεν», ἀντὶ νὰ εἰπῆ, ἐκάρη ὑπερβολικά, καὶ ἀνελογίζετο ὅσον τοῦ τὸ ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις τοῦ νοῦ του, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, κατὰ τὰ ἀνθρώπινα

ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν τοῦτο γένοιτό ποτε, καὶ εἰ τῷ ἑκα-
 τονταετίῳ παιδίῳ γενήσεται, καὶ εἰ ἡ στείρα καὶ μέχρις ἐν-
 νενήκοντα ἐτῶν ἄγονος διαμείνασα, ἐξαίφνης δυνήσεται πρὸς
 5 τεκνογονίαν διεγερθῆναι. Καὶ ταῦτα κατὰ τὴν διάνοιαν ἰσ-
 ρυάμενος, οὐκ ἐτόλμησέ τι τοιοῦτον διὰ τῆς γλώττης προεν-
 εργεῖν, ἀλλὰ δεικνὺς ἑαυτοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην, παράκλη-
 σιν προσάγει περὶ τοῦ Ἰσμαήλ, μονονουχὶ λέγων· Ἐέσποτα,
 ἀρκούντως με παρεμυθήσω, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπαιδίας ἀθυρί-
 10 αν τῇ δόσει τοῦ Ἰσμαήλ εἰς εὐφροσύνην μετέβαλες. Οὐδὲ
 γάρ, τούτου τεχνέντιος, λοιπὸν κἄν ἐν διανοίᾳ ἔλαβον ἢ ἐνε-
 νόησά ποτε, ὅτι ἐκ τῆς Σάρρας ἔσται μοι παῖς, ἀλλ' οὐδὲ
 αὐτὴ τοῦτο προσεδόκησε· διὸ καὶ τὴν Ἄγαρ μοι παρέδωκεν
 ἀπαγορεύουσα τὰ καθ' ἑαυτήν. Ἰκανὴν τοίνυν ἀμφότεροι τὴν
 παραμυθίαν ἐσχήκαμεν τεχνέντιος τοῦ Ἰσμαήλ. Οὗτος οὖν
 15 ὁ παρὰ σοῦ δοθεὶς ἡμῖν ζήτω ἐναντίον σου, καὶ ἀρκοῦσαν
 ἔξομεν τὴν παράκλησιν καὶ τὸ γῆρας τὸ ἡμέτερον ἢ τούτου
 ζωῆ παραμυθήσεται.

Τί οὖν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης; Ἐπειδὴ ἱκανῶς καὶ
 τοῦ δικαίου τῆς γνώμης τὸ φιλόθεον διὰ τῆς τοῦ χρόνου
 20 παραιτήσεως ἐβασάνισε καὶ τῆς Σάρρας τὴν πίστιν καὶ
 εἶδεν ἀμποιτέρους ἀπαγορεύσαντας, καὶ τὸν μὲν διὰ τὸ γῆρας,
 τὴν δὲ μετὰ τῆς ἡλικίας καὶ διὰ τὴν στείρωσιν, φησί· νῦν
 ἐπειδὴ πάντῃ ὑμῖν ἀδύνατον τοῦτο εἶναι φαίνεται· διὰ γὰρ
 25 τοῦτο καὶ γὰρ τὴν ἰσοαυτίην μακροθυμίαν ἐπεδειξάμην, ἵνα δεί-
 ξω, ὅτι ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐστὶν ἢ δωρεὰ ἢ παρ' ἐμοῦ
 παρεχομένη, καὶ ἵνα καὶ ὑμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι πάντες δι' αὐτῶν
 μάθωσι τῶν πραγμάτων, ὅτι καὶ τῆς φύσεώς εἰμι Δεσπότης
 καὶ πρὸς ὃ θούλομαι αὐτὴ ὑπακούει καὶ εἴκει τοῖς ἑμοῖς
 ἐπιτάγμασιν. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὴν παρήγαγον, πολ-
 30 λῷ μᾶλλον αὐτὴν γενομένην τὴν φύσιν καὶ χωλεύουσαν διορ-
 θῶσαι δυνήσομαι. Ἴνα τοίνυν θαρρεῖν ἔχης, ἄκουε καὶ διε-
 γέρθητι, καὶ τοὺς ἐν τῇ διανοίᾳ λογιζομούς σου κινήσοντας
 παρῳσάμενος, δέχου ἱκανὴν πληροφορίαν ἐκ τῶν παρ' ἐμοῦ

δεδομένα, νὰ συμβῆ κάποτε αὐτό, καὶ πῶς θὰ γεννήσῃ υἱὸν εἰς τὸ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσῃ ἐξαφνικὰ νὰ γεννήσῃ αὐτὴ πού ἔμεινε στεῖρα μέχρι τὰ ἐννενήντα τῆς ἔτη. Καὶ σκεπτόμενος αὐτιά, δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰπῆ μὲ τὸ στόμα του τίποτε τὸ σχετικόν, ἀλλὰ, δεικνύων τὴν εὐγνωμοσύνην του, προσεύχεται διὰ τὸν Ἰσμαῆλ καὶ λέγει σχεδὸν τὰ ἑξῆς· Ἐπίκουρε, μοῦ ἔδωσες ἀρκετὴν παρηγορίαν καὶ μὲ τὴν προσφορὰν τοῦ Ἰσμαῆλ μετέτρεψες εἰς χαρὰν τὴν λύπην μου ἀπὸ τὴν ἀτεκνίαν. Διότι ἀπὸ τότε πού ἐγεννήθη αὐτός, ποτὲ δὲν ἔβαλα εἰς τὴν σκέψιν μου, οὔτε ἐσκέφθην, ὅτι θὰ γεννήσω υἱὸν ἀπὸ τὴν Σάραν, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὴ ἐπερίμενε αὐτό· διὰ τοῦτο μοῦ ἔδωσε καὶ τὴν Ἄγαρ, ἀφοῦ ἔχασε κάθε ἐλπίδα νὰ τεκνοποιήσῃ. Ἀρκετὴν παρηγορίαν λοιπὸν ἐλάβομεν καὶ οἱ δύο, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαῆλ. Αὐτὸς λοιπὸν, τὸν ὁποῖον ἐσὺ μᾶς ἐχάρισες, ἃς ζῆ ἐνώπιόν σου, καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι μεγάλη παρηγορία δι' ἡμᾶς καὶ τὰ γεράματά μας θὰ τὰ παρηγορήσῃ ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ φιλάνθρωπος Κύριος; Ἐπειδὴ ἔδοκίμασε ἀρκούντως καὶ τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου μὲ τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου καὶ τὴν πίστιν τῆς Σάρρας καὶ εἶδεν, ὅτι ἀπεγοητεύθησαν καὶ οἱ δύο, καὶ ὁ μὲν Ἀβραὰμ ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος, ἡ δὲ Σάρα ἐξ αἰτίας τῆς σειρότητος, λέγει. Τώρα θὰ γίνῃ αὐτό, ἐπειδὴ σᾶς φαίνεται ἐντελῶς ἀδύνατον. Διότι διὰ τοῦτο ἔδειξα τόσῃ μακροθυμίαν, διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι ἡ δωρεὰ πού σᾶς προσφέρω εἶναι ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ διὰ νὰ μάθετε μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ σεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅτι εἶμαι ὁ Κύριος τῆς φύσεως καὶ αὐτὴ ὑπακούει εἰς αὐτὸ πού ἐγὼ θέλω καὶ ἐκτελεῖ τὰς ἐντολάς μου. Διότι, ἐὰν ἐδημιούργησα αὐτὴν ἐκ τοῦ μηδενός, πολὺ περισσότερο θὰ ἠμπορέσω νὰ διορθώσω αὐτὸ τὸ δημιούργημα, ἐὰν ὑστερῇ εἰς κάτι. Διὰ νὰ ἠμπορῆς λοιπὸν νὰ λαμβάνῃς θάρρος, ἄκουε καὶ σύνελθε, καὶ ἀφοῦ ἐκδιώξῃς τὰς σκέψεις πού γυρίζουν εἰς τὸν νοῦν σου, δέξου μίαν μεγάλην εἴδησιν ἀπὸ αὐτὰ πού οὐ

λεγομένων. Ἴδου γὰρ Σάρρα ἡ γυνή σου, ἣν νομίζεις διὰ
 τε τὴν στείρωσιν, διὰ τε τὸ γῆρας, ἀδύνατον λοιπὸν τεκεῖν,
 αὕτη τέξεται σοι υἱόν. Καὶ ἵνα μηδὲ ἀμφιβάλλειν ἔχῃς, ἰδού
 σοι καὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ τικτομένου προμηθύω. Τὸν γὰρ
 5 *τικτόμενον* καλέσεις Ἰσαάκ. «Πρὸς γὰρ ἐκεῖνον στήσω τὴν
 διαθήκην μου εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ
 μετ' αὐτόν». Οὗτος γὰρ ἐστίν, ὃν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσι-
 μίων σοι ὑπεσχόμην καὶ εἰς τοῦτον τὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς
 ἐμῆς πληρωθήσεται. Διὸ καὶ πάντα σοι προλέγω, οὐχ ὅτι
 10 *τέξεται μόνον*, ἀλλὰ καὶ ὅπως αὐτὸν καλέσεις, καὶ ὅτι πρὸς
 αὐτὸν τὴν διαθήκην μου θήσομαι, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ
 «Καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν».

Εἶτα ὁ φιλότιμος ἀεὶ ταῖς δωρεαῖς καὶ τὰς αἰτήσεις
 ἡμῶν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος ὑπερβαλλόμενος, ἐπειδὴ διανέ-
 15 *σθησε* τοῦ δικαίου τὸ φρόνημα, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, δι' ὧν
 ὑπέσχετο νέον ἐκ γέροντος τὸν προσβύτην εἰργάσατο, καὶ τὸν
 νεκρόν, ὡς εἰπεῖν, ὄντα διὰ τῶν ρημάτων ἐξωσογόνησεν,
 ἐπιδαφιλευόμενος ταῖς εὐεργεσίαις φησί· καὶ ταῦτα ἄπερ
 ὑπεσχόμην εἰς ἔργον ἄξω, καὶ μετὰ τούτου καὶ τὴν περὶ
 20 *τὸν Ἰουαήλ παράκλησιν* δεξάμενος. «Ἐπήκουσα γὰρ σου
 τῆς δεήσεως καὶ εὐλόγηκα αὐτόν. Αὐξήσω αὐτὸν καὶ πληθύνω
 αὐτὸν σφόδρα, σφόδρα. Δώδεκα ἔθνη γεννήσει, καὶ δώσω
 αὐτὸν εἰς ἔθνος μέγα». Ἐπειδὴ γὰρ, φησί, σὸν σπέρμα ἐστίν,
 οὕτως αὐτὸν αὐξήσω καὶ πληθύνω σφόδρα, ὡς δώδεκα ἔ-
 25 *θνη* ἐξ αὐτοῦ διαδοθῆναι. Τὰ μέντοι τῆς διαθήκης τῆς ἐμῆς
 στήσω πρὸς Ἰσαάκ, ὃν τέξεται σοι Σάρρα εἰς τὸν καιρὸν
 τοῦτον, ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ δευτέρῳ.

Ὅρα μοι ἐνιαῦθα, ἀγαπητέ, ὅπως ἐν μιᾷ καιροῦ ροπή
 ὁ δίκαιος παντὸς τοῦ χρόνου τὰς ἀμοιβὰς ἐκομίσατο καὶ ἐ-
 30 *πληροῦτο* ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς εἰρη-

5. Γεν. 17, 19.

6. Γεν. 17, 20.

7. Γεν. 17, 21.

λέγω. Ἴδου λοιπὸν ἡ γυναῖκα σου ἡ Σάρρα, τὴν ὁποίαν θεωρεῖς πλέον ἀνίκανον νὰ γεννήσῃ ἐξ αἰτίας τῆς στειρώσεως καὶ τοῦ γήρατος, αὐτὴ θὰ σοῦ γεννήσῃ υἱόν. Καὶ διὰ νὰ ἤμπορῆς οὔτε κἂν ν' ἀμφιβάλλῃς, ἴδου σοῦ προαναγγέλλω καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ πού θὰ γεννηθῆ. Διότι αὐτὸν πού θὰ γεννηθῆ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰσαάκ. «Διότι μὲ αὐτὸν θὰ συνάψω συμφωνίαν, πού θὰ εἶναι συμφωνία αἰώνιος, καθὼς καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ»⁵. Διότι αὐτὸς εἶναι πού σοῦ ὑπεσχέθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς αὐτὸν θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ὑπόσχεσίς μου. Διὰ τοῦτο σοῦ προλέγω τὰ πάντα, ὅχι μόνον ὅτι θὰ γεννήσῃς υἱόν, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ τὸν ὀνομάσῃς, καὶ ὅτι θὰ συνάψω μὲ αὐτὸν συμφωνίαν, καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ «Καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους του μετὰ ἀπὸ αὐτόν».

Ἀκολουθῶς ὁ γενναιόδωρος καὶ ἐκκληρῶνων τὰς παρακλήσεις μας μὲ τὴν πλουσίαν χάριν του, ἀφοῦ ἔδωκε θάρρος εἰς τὸν δίκαιον καὶ σχεδόν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰπῶμεν, μὲ ὅσα τοῦ ὑπεσχέθη, τὸν ἔκανε νὰ αἰσθάνεται νέος, ἂν καὶ ἦτο γέρων, καὶ τὸν σχεδὸν νεκρόν, τὸν ἀνέστησε μὲ τοὺς λόγους του, παραχωρῶν πλουσίως τὰς εὐεργεσίας του, τοῦ λέγει. Καὶ θὰ πραγματοποιήσω, ὅσα σοῦ ὑπεσχέθη, καὶ μαζὶ μὲ αὐτό, ἐπειδὴ ἐδέχθη τὴν εὐχαριστίαν διὰ τὸν Ἰσμαήλ, λέγει «Διότι ἤκουσα τὴν παράκλησίν του διὰ τὸν Ἰσμαήλ καὶ τὸν ἠύλόγησα. Θὰ τὸν αὐξήσω καὶ θὰ τὸν πολλαπλασιάσω ὑπερβολικά. Θὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτὸν δώδεκα ἔθνη καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης μεγάλου λαοῦ»⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ, λέγει, εἶναι ἰδικός σου ἀπόγονος, θὰ τὸν αὐξήσω καὶ θὰ τὸν πληθύνω τόσο, ὥστε θὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτὸν δώδεκα ἔθνη. «Καὶ τὴν συμφωνίαν μου ὁμιῶς διὰ τὸν Ἰσαάκ θὰ τὴν πραγματοποιήσω καὶ θὰ γεννήσῃ αὐτὸν ἡ Σάρρα τώρα εἰς τὸ ἐπόμενον ἔτος»⁷.

Πρόσεχε ἐδῶ, ἀγαπητέ, πῶς ἀμέσως ὁ δίκαιος ἔλαβε τὰς ἀμοιβὰς ὀλοκλήρου τοῦ χρόνου καὶ ἐξεπληρῶνετο ἔτσι ἐκεῖνο πού εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι δηλαδὴ «αὐτὸς πού θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πατέρα του ἢ τὴν

μένον, ὅτι «Ὅστις ἂν καταλίπη πατέρα ἢ μητέρα, ἢ οἰκίαν
 ἢ ἀδελφοὺς διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ ἐνταῦθα ἑκατονταπλασίονα
 λήφεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει». Ἐνόησον γάρ
 μοι τὸν δίκαιον τοῦτον, ἐπειδὴ ἐτιοίμως ὑπήκουσε τῷ προσ-
 5 τάγματι τοῦ Δεσπότου καὶ καταλιπὼν τὴν οἰκίαν πατριδα
 προείμησε τὴν ἀλλοτριαν τῆς ἐνεργούσης, ὅπως κατὰ μι-
 κρὸν πολλὴν τὴν ὑπομονὴν ἐπιδειξάμενος καὶ εἰς ἄκραν ἀρε-
 τῆς κορυφὴν ἀνελθὼν, οὕτω περιδύλετος γέγονε καὶ περι-
 φανῆς, ὡς τῷ πλήθει τῶν ἄστρον τοὺς ἐξ αὐτοῦ τεχνέντας
 10 παρισωθῆναι. Τάχα εἴ τις εὐγνωμόνως βουληθεῖη συνιδεῖν,
 οὐ μόνον εἰσὶν ἑκατονταπλασίονα, ἀλλ' ὁ δίκαιος οὗτος ἐκομί-
 σαιτο ἐνταῦθα, ἀλλὰ μυριοπλασίονα. Εἰ δὲ ἐνταῦθα ἰσοσύτων
 ἠξιώθη, τίς ἂν λόγος παρασιῆσαι δυνησεται τῆς ἐκεῖ ἀπο-
 λαύσεως τὴν λῆξιν; Μᾶλλον δέ, ὡς οἶόν τε, καὶ τοῦτο ὁ
 15 λόγος δεῖξαι δυνησεται. Ὅτιαν γὰρ ἀκούσης, ὅτι πάντες οἱ
 δίκαιοι ἐξ ἐκείνου μέχρι νῦν, καὶ μέχρι τῆς συντελείας αὐ-
 τῆς, εὐχῆς ἔργον ποιοῦνται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου
 καταντῆσαι, ποίαν εἰέραν μείζονα ταύτης τιμὴν παρα-
 σιῆσαι δυνησῃ;
 20 Εἶδες οἶόν ἐστιν ὑπομονή, ὅσον ἐστὶν ἀρετή, ὅσον ἐστὶ
 τὸ εἶναι φιλόθεον καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι
 περὶ τὰς τοῦ Δεσπότου εὐεργεσίας; Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ και-
 ρὸν τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσέφερεν, εὐχαρίστως πάντα δεχόμενος,
 καὶ τὰ χρησιὰ καὶ τὰ ἐναντία, διὰ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Θε-
 25 ὸς τελευταῖον ἀπάντων τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὅπερ
 μάλιστα ὁ δίκαιος ἐπεθύμει, τοῦτο αὐτῷ ἐχαρίσαστο. Σκόπει
 γὰρ πῶς ἐν εἰκοσιτέσσαρσιν ἔτεσιν ἐβασάνιζε τοῦ δικαίου
 τὴν ἀρετήν. Ἦνίκα γὰρ ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς Χαροῦν ὑπακούσας
 τῷ τοῦ Δεσπότου προστάγματι, ἑβδομήκοντα πέντε ἦν εἰῶν,
 30 γησί· νυνὶ δέ, ὅτε ταῦτα ἤκουσεν, ἑκατοστοῦ λοιπὸν ἦν ἔ-
 τος ἐπιβάς.

μητέρα του ἢ τὴν οἰκίαν του καὶ τοὺς ἀδελφούς του δι' ἐμέ, θὰ λάβῃ ἐδῶ ἑκατονταπλάσια καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν». Διότι σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὸν δίκαιον αὐτόν, ἐπειδὴ ὑπήκουσε χωρὶς δισταγμοὺς εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐγκατέλειπε τὴν πατρίδα του καὶ προετίμησε τὴν ξένην χώραν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, πῶς ἐπιδείξας ὀλίγον κατ' ὀλίγον μεγάλην ὑπομονὴν καὶ ἀνελθὼν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, τόσον πασίγνωστος κατέστη καὶ περιφανής, ὥστε οἱ ἀπόγονοί του νὰ παρομοιάζωνται μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων. Ἴσως, ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἰδεῖ μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς δωρεὰς ποὺ ἔλαβεν ὁ δίκαιος, θὰ εὔρῃ, ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἑκατονταπλάσια, ἀλλὰ ἀκόμῃ πολὺ περισσότεραι. Καὶ ἐὰν ἐδῶ ἠξιώθῃ τόσων δωρεῶν, ποῖος ἀνθρώπινος λόγος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ, ὅσα θὰ ἀπολαύσῃ εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν; Μᾶλλον δὲ ὅσον εἶναι δυνατόν, θὰ ἠμπορέσῃ καὶ αὐτὸ νὰ τὸ δείξῃ ὁ λόγος. Διότι ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι ὅλοι οἱ δίκαιοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνου μέχρι σήμερον καὶ μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς αὐτῆς κάνουν εὐχὴν νὰ καταλήξουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου, ποῖαν ἄλλη μεγαλυτέραν τιμὴν ἀπὸ αὐτὴν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παρουσιάσῃ;

Εἶδες τί πρᾶγμα εἶναι ἡ ὑπομονή, πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετή, πόσον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι νὰ εἶναι κανεὶς εὐσεβὴς καὶ τὸ νὰ δεικνύῃ πολλὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς εὐεργεσίας ποὺ χαρίζει ὁ Κύριος; Διότι ἐπειδὴ προσέφερον εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν, ὅτι ἠδύνατο, δεχόμενος τὰ πάντα μὲ εὐχαρίστησιν, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά, διὰ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Κύριος ἐχάρισεν εἰς αὐτόν τελευταῖον τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγαθῶν, τὸ ὁποῖο ὁ δίκαιος κατ' ἐξοχὴν ἐπεθύμει. Πρόσεχε δηλαδὴ, πῶς ἐδοκίμαζε τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρα ἔτη. Διότι, ὅταν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν Χαρράν, ὑπακούων εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, λέγει, ὅτι ἦτο ἑβδομήντα πέντε ἐτῶν, τώρα δέ, ὅταν ἤκουσεν αὐτά, διήνυε πλέον τὸ ἑκατοστὸν ἔτος.

3. Ταῦτα ἀκούοντες, ἀγαθητοί, παιδευόμεθα πολλήν τὴν ὑπομονὴν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μηδέποτε ἀλύειν, μηδὲ ναρκᾶν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἰδρωτάς, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι φιλότιμος ὢν καὶ μεγαλόδωρος ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος ἀντὶ μισθῶν πόνων μεγάλας ἡμῖν ἀποδίδωσι τὰς ἀμοιβάς, καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ ταμιευόμενος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον παραυνοῦμενος ἡμῶν τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν, πολλὰς φιλοτιμεῖται τὰς δωρεάς. Ἐπεὶ καὶ ὁ πατριάρχης οὗτος οὐκ ὀλίγα ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ

10 ὑπέμεινε τὰ λυπηρά, εἰ καὶ ὅτι ἐκάστοτε ἀνεμίγνυτο τοῖς λυπηροῖς καὶ τὰ χρησιὰ. Κηδόμενος γὰρ ἡμῶν τῆς ἀσθενείας ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὔτε ἀεὶ τοῖς λυπηροῖς ἀφήσκει ἡμᾶς ἐναπομένειν, ἵνα μὴ ἐλέγχῃται ἡμῶν ἡ ἀσθένεια, ἀλλὰ ταχεῖαν καὶ αὐτὸς παρέχει τὴν ἀντίληψιν, ῥωννὺς ἡμῶν

15 τὴν προθυμίαν καὶ τὸν λογισμόν διεγείρων, οὔτε ἀεὶ ἐν ἀνέσει εἶναι καταλιμπάνει, ἵνα μὴ ραθυμότεροι γενόμενοι πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολήσωμεν. Ἡ γὰρ φύσις ἡ ἀνθρωπεύς, ἐπειδὴν πολλῆς ἀνέσεως ἐπιλάθεται ἐπιλανθάνεται τῆς εὐγενείας καὶ οὐχ ἴσταιται ἐπὶ τῶν οἰκείων ὄρων δι' ὃ

20 καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος, ποτὲ μὲν ἡμᾶς ἀνίησι, ποτὲ δὲ σωφρονίζει, ἵν' οὕτως ἡμῶν μεθοδεύσῃ τῆς ψυχῆς τὴν ὑγίειαν. Ἐπεὶ καὶ ἰατρός, ἐπειδὴν ἄρρωστον θεραπεύῃ, οὔτε ἀεὶ κατατείνει τῇ αἰτιᾷ, οὔτε ἀεὶ ἀδεῶς ἀπολαύειν ἐπιτρέπει τῆς τραπέζης, ἵνα μὴ ἡ ἀδηφαγία πυρετὸν τεκοῦσα

25 ἐκτείνῃ τὴν ἀρρωσίαν, μηδὲ τῇ αἰτιᾷ ἀεὶ κατατείνων ἀσθενέστερον ἐργάσεται ἀλλὰ καταστοχαζόμενος τῆς δυνάμεως καὶ ἐπιμελῶς τῇ τέχνῃ κεχρημένος, οὕτω παρ' ἑαυτοῦ παρατάττειται τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, εἰδὼς τὸ ἐκάστω ἡμῶν συμφέρον, ποτὲ μὲν ἀνέσεως ἡμᾶς

30 ἀπολαύειν συγχωρεῖ, ποτὲ δὲ καὶ γυμνασίας ξυκεν πειρα-

3. Ἀκούοντες αὐτά, ἀγαπητοί, ἄς διδασκώμεθα νὰ δεικνύωμεν μεγάλην ὑπομονήν, καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἀγανακτῶμεν, οὔτε νὰ ἀποφεύγωμεν τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἐπειδὴ εἶναι φιλότιμος καὶ γενναιόδωρος ὁ Κύριός μας, μᾶς ἀμείβει διὰ τοὺς μικροὺς μας κόπους μὲ μεγάλας δωρεάς, καὶ δὲν κρατᾷ αὐτὰ τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ μόνον διὰ τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν μᾶς παραχωρεῖ μεγάλας δωρεάς, παρηγορῶν τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεώς μας. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς δὲν ὑπέμεινεν ὀλίγα λυπηρὰ γεγονότα κατὰ τὸν ἐνδιάμεσον χρόνον, ἂν καὶ κάθε φορὰ τὰ καλὰ τοῦ συνέβαινον ἀναμιγμένα μὲ τὰ κακὰ. Διότι μεριμνῶν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν, οὔτε μᾶς ἀφήνει νὰ ζῶμεν συνεχῶς μὲ τὰς θλίψεις, διὰ νὰ μὴ ἀποδεικνύεται ἡ ἀσθένεια τῆς φύσεώς μας, ἀλλὰ μᾶς βοηθᾷ ἀμέσως, ἐνισχύων τὴν προθυμίαν μας καὶ ἐνθαρρύνων τὴν σκέψιν μας, οὔτε μᾶς ἀφήνει νὰ ζοῦμεν διαρκῶς μὲ ἀνέσεις, διὰ νὰ μὴ παρασυρθῶμεν πρὸς τὴν κακίαν, γενόμενοι ραθυμότεροι. Διότι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὅταν ζῆ μὲ πολλὰς ἀνέσεις, λησμονεῖ τὴν εὐγενικὴν τῆς καταγωγὴν καὶ δὲν παραμένει εἰς τὰ πλαίσια πού τῆς ἀρμόζουν. Δι' αὐτὸ ὁ Κύριος, ὡσὰν φιλόστοργος πατὴρ, ἄλλοτε μὲν μᾶς χαρίζει ἄνεσιν, ἄλλοτε δὲ μᾶς σωφρονίζει, ὥστε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ ρυθμίση τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς μας. Ἄφοῦ καὶ ὁ ἰατρός, ὅταν θεραπεύη κάποιον ἄρρωστον, οὔτε τοῦ ἐπιβάλλει διαρκῆ νηστείαν, οὔτε τὸν ἐπιτρέπει νὰ ἀπολαμβάνη χωρὶς ὄριον ὅλα τὰ φαγητά, ὥστε νὰ μὴ προκαλέση πυρετὸν ἢ πολυφαγία καὶ παρατείνη τὴν ἀσθένειαν, οὔτε νὰ τὸν ἀδυνατήση περισσότερο μὲ τὴν διαρκῆ νηστείαν, ἀλλὰ κάνει τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀντοχὴν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ χρησιμοποιοῦν καλῶς τὴν ἐπιστημονικὴν του κατάρτισιν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἐπειδὴ γνωρίζει τὸ συμφέρον τοῦ καθενός, ἄλλοτε μὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ζῶμεν μὲ ἄνεσιν καὶ ἄλλοτε, διὰ νὰ μᾶς δοκιμάση, μᾶς περιβάλλει

μοῖς περιβάλλει. Ἐἴτε γὰρ ἐνάρετοί τινες εἶεν, διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς λαμπρότεροι δεικνύμενοι, πλείονα τὴν ἄνωθεν εὐμένειαν ἐπισπάσσονται, εἴτε καθ' ἡμᾶς ἁμαρτωλοὶ τυγχάνοιεν, εὐχαρίστως δεχόμενοι τῶν πειρασμῶν τὴν 5 ἐπαγωγήν, τὸ βαρὺ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποθήσονται φορτίον καὶ πολλῆς καὶ αὐτοὶ συγγνώμης ἀπολαύσουσι.

Δι' ὅ, παρακαλῶ, εἰδότες τὸ εὐμήχανον καὶ σοφὸν τοῦ ἱατροῦ τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων, μηδέποτε περιοραζώμεθα αὐτοῦ τὰς οἰκονομίας. Καὶ γὰρ ἡ διάνοια ἡ ἡμετέρα 10 ταῦτα καταλαμβάνειν μὴ δύνηται, ταύτη μᾶλλον ἐκπλητιώμεθα τοῦ Θεοῦ τὰς οἰκονομίας, καὶ δοξάζομεν αὐτὸν ὑπὲρ πάντων, ὅτι τοιοῦτον ἔχομεν Δεσπότην, οὗ μηδὲ χωρῆσαι δύναται ἡ διάνοια ἡ ἡμετέρα καὶ ὁ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως λογισμὸς τὰς οἰκονομίας. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἡμεῖς ἴσμεν τὸ 15 συμφέρον ἡμῖν, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται οὐχ οὕτως ἡμεῖς κηδόμεθα ἑαυτῶν, ὡς αὐτὸς κήδεται ἡμῶν τῆς σωτηρίας, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε πρὸς τὴν ἀρετὴν ἡμᾶς χειραγωγῆσαι καὶ ἐξααρπάσαι τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν. Καὶ 20 ὅταν ἴδῃ μὴ δυναμένους κερδαίνειν ἀπὸ τῆς εὐημερίας, καθάπερ ἱατρὸς ἄριστος, ἐπειδὴν θεάσῃται ἀπὸ πολλῆς λαιμαργίας εἰς πολυσαρκίαν ἐξιόντας, διὰ τῆς ἐγκρατείας πρὸς ὑγίειαν ἐπανάγει, οὕτω δὴ καὶ ὁ θανμάσιος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἱατρὸς ἀφίησι μικρὸν διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς εἰς ἀλοθῆσιν ἐλθεῖν τῆς βλάβης, ἣν ἐκ τῆς εὐημε- 25 ρίας ὑπεμείναμεν, καὶ ὅταν ἴδῃ καλῶς τὰ τῆς ὑγείας κατορθωθέντα, τότε λοιπὸν διὰ τῆς οἰκειᾶς ἀντιλήψεως καὶ τῶν πειρασμῶν χαρίζεται τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐπιδείκνυται μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας.

Ἐἴτε οὖν ἐν ἀρετῇ ὄντες τινὲς πειρασμοῖς περιπέσοιεν, 30 μὴ θοροβεισθῶσαν, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι

μέ πειρασμούς. Εἴτε λοιπὸν ὠρισμένοι εἶναι ἐνάρετοι, ἀναδεικνυόμενοι μετὰ τὴν δοκιμασίαν τῶν πειρασμῶν λαμπρότεροι, διὰ τὸ κερδίσειν περισσοτέραν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἴτε, κατὰ τὴν ἰδικήν μας γνώμην, εἶναι ἀμαρτωλοί, δεχόμενοι μετὰ εὐχαρίστησιν τὴν δοκιμασίαν τῶν πειρασμῶν, νὰ ἐκδιώξουν τὸ βαρὺ φορτίον τῶν ἀμαρτιῶν καὶ νὰ τύχουν καὶ αὐτοὶ μεγάλης συγχωρήσεως.

Διὰ τοῦτο, σᾶς παρακαλῶ, γνωρίζοντες τὴν ἐπινοητικότηα καὶ τὴν σοφίαν τοῦ ἱατροῦ τῶν ψυχῶν μας, νὰ μὴ περιεργαζώμεθα ποτὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἤμπορῇ νὰ τὰ καταλάβῃ αὐτὰ ὁ νοῦς μας, νὰ μένωμεν ἡμεῖς περισσότερο κατάπληκτοι διὰ τὰ σχέδια αὐτὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δοξάζωμεν αὐτὸν δι' ὅλα, διότι ἔχομεν τέτοιον Κύριον, τὰ σχέδια τοῦ ὁποίου δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὰ κωρέσῃ ὁ ἰδικὸς μας νοῦς καὶ ἡ σκέψις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Διότι ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὸ συμφέρον μας τόσον καλά, ὅσον τὸ γνωρίζει αὐτός· ἡμεῖς δὲν ἐνδιαφερόμεθα τόσον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅσον ἐνδιαφέρεται αὐτὸς διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ ὅλα τὰ κάνει καὶ τὰ πραγματεύεται, ὥστε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ μᾶς ἀρπάσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου. Καὶ ὅταν ἰδῇ, ὅτι δὲν ἤμποροῦμεν νὰ κερδίσωμεν τίποτε ἀπὸ τὴν εὐημερίαν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄριστος ἱατρός, ὅταν ἰδῇ νὰ παρασυρῶμεθα πρὸς τὴν παχυσαρκίαν λόγῳ τῆς πολυφαγίας, μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὴν ὑγείαν μετὰ τὴν ἐγκράτειαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ θαυμαστός ἱατρός τῶν ψυχῶν μας μᾶς ἀφήνει δι' ὀλίγον νὰ αἰσθανθῶμεν μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν πειρασμῶν τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέστημεν ἀπὸ τὴν εὐημερίαν, καὶ ὅταν ἰδῇ, ὅτι ἡ ὑγεία μας καὶ πάλιν ἔχει καλῶς, τότε πλέον μετὰ τὴν ἰδικήν του βοήθειαν καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς καὶ δεικνύει μετὰ πολλὴν γενναιοδωρίαν τὴν πρόνοιάν του πρὸς ἡμᾶς.

Καὶ ἂν ἀκόμη λοιπὸν ὠρισμένοι, ζῶντες ἐνάρετον ζωὴν καταληφθῶν ἀπὸ πειρασμοὺς, νὰ μὴ ἀπελπίζωνται, ἀλλὰ

ιρεφέσθωσαν, ὅτι ἡ τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγὴ σιεφάνων ὑ-
 πόθεσις αὐτοῖς γίνεται καὶ θραβείων· εἴτε ἐν ἁμαρτήματι
 γεγονότες τοῖς λυπηροῖς ἐναφιένται, μηδὲ οὕτω δυσανασχε-
 τείσωσαν, εἰδότες ὅτι καθάριοι τῶν ἁμαρτηθέντων ἐν παν-
 5 τὶ τῷ χρόνῳ γενήσεται ἡ τοῦτων ἐπαγωγὴ, ἐπειδὴν μετ'
 εὐχαριστίας πάντα τὰ ἐπιόντα δεχόμεθα. Τοῦτο γὰρ εὐγνώ-
 μονος οἰκέτου, τὸ μὴ μόνον, ἡνίκα ἀδείας ἀπολαύη, εὐχαρι-
 σιεῖν τῷ δεσπότῃ ἐπιδεικνυθῆναι. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ παιτιάρ-
 χης οὗτος εὐδοκίμησε καὶ ισοαύτης παρὰ τῷ Θεῷ τυχὼν παρ-
 10 ρησίας καὶ δωρεὰς ἐδέχετο νικώσας τὴν φύσιν τὴν ἀνθρω-
 πίνην.

4. Ἀναγκαῖον δὲ πάλιν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανελθεῖν
 τοῦ λόγου καὶ ἰδεῖν τοῦ δικαίου τὴν ὑπακοήν καὶ ὅπως εἰς
 ἔργον ἤγαγε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιτατιόμενα, οὐ ζητῶν τὸν
 15 λόγον, οὐδὲ εὐθύνας ἀπαιτῶν, καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνοή-
 των ποιῶσι περιεργαζόμενοι τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα
 καὶ λέγοντες· Εἰς τί τοῦτο; Εἰς τί ἐκεῖνο; Καὶ τί τὸ ὄ-
 φελος ἀπὸ τοῦ τόδε γενέσθαι, ἢ τόδε; Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος
 οὕτως, ἀλλὰ καθάπερ οἰκέτης φιλοδέσποτος, οὕτως ἄπερ ἂν
 20 ἐπειάγη, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν ἔσπευδε, μὴ περιεργαζόμενος.
 Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τῶν ἐξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ὑπόσχε-
 σιν ἐποίησατο πρὸς αὐτὸν ὁ Δεσπότης καὶ εἰέλεσε τὴν πρὸς
 αὐτὸν διάλεξιν, εὐθέως ὁ δίκαιος τὰ κελευσθέντα ἐπλήρου
 καὶ τὸ σημεῖον τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ κελευσθὲν ἐπειτίθει τῷ
 25 Ἰσμαήλ, τὴν περιτομὴν λέγων, καὶ πᾶσι τοῖς οἰκογενέσι καὶ
 τοῖς ἀργυρωνήτοις, καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ Θεός. Περιετέ-
 μετο δὲ καὶ αὐτός. «Ἐννενήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα ἐτῶν ἦν»,

τότε κατ' ἔξοχὴν νὰ τρέφωνται μὲ τὰς καλὰς ἐλπίδας, διότι ἡ ἔλευσις τῶν πειρασμῶν γίνεται δι' αὐτοὺς αἰτία στεφάνων καὶ θραβείων. Εἶτε πάλιν, ζῶντες εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐγκαταλείπονται εἰς τὰς δοκιμασίας, οὔτε ἔτσι νὰ δυσανασχετοῦν, γνωρίζοντες, ὅτι ἡ ἔλευσις αὐτῶν τῶν πειρασμῶν θὰ γίνῃ καθαρτήριον τῶν ἁμαρτιῶν ὅλης τῆς ζωῆς των, ἐφ' ὅσον δέχονται μετ' εὐχαριστίας ὅλα τὰ ἐπερχόμενα κακά. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τοῦ εὐγνώμονος δούλου, τὸ νὰ μὴ εὐχαριστῇ τὸν Κύριον, μόνον ὅταν ἀπολαμβάνῃ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν ἴδιαν εὐγνωμοσύνην καὶ εἰς τὰς ἐναντίας περιπτώσεις. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν προώδευσεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς καὶ τυχῶν τόσης παρρησίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐδέχετο καὶ δωρεάς, αἱ ὁποῖαι ὑπερέβαινον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

4. Πρέπει ὅμως νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας μας καὶ νὰ ἴδωμεν τὴν ὑπακοὴν τοῦ δικαίου καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐπραγματοποιεῖ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ζητῇ τὸν λόγον, οὔτε νὰ ἀπαιτῇ εὐθύνας, ὅπως κάνουν πολλοὶ ἀνόητοι περιεργαζόμενοι τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐνεργούμενα καὶ λέγοντες· Διατί συνέβη αὐτό; διατί συνέβη ἐκεῖνο; καὶ ποῖο τὸ ὄφελος ἀπὸ τὸ ὅτι συνέβη αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο; Ὁ δίκαιος ὅμως δὲν συμπεριφέρετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὡς δούλος πρὸς ἀγαπᾶ τὸν Κύριόν του, ἔτσι ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ τὰς περιεργάζεται. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς αὐτό, ἄκουε τὰ ἀκόλουθα. Ὅταν λοιπὸν ὁ Κύριος ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ συνωμίλησε μὲ αὐτόν, ἀμέσως ὁ δίκαιος ἐπραγματοποιεῖ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔκανε εἰς τὸν Ἰσμαὴλ αὐτὸ πρὸς διέταξεν ὁ Κύριος, ἐννοῶ τὴν περιτομὴν, καὶ εἰς ὅλους τοὺς δούλους του, πρὸς ἐγεννήθησαν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ εἰς ὄλους τοὺς ἐξαγορασθέντας δούλους, ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν ὁ Θεός. Περιετμήθη δὲ καὶ ὁ ἴδιος. Διότι λέγει· «Ὁ Ἀβραὰμ ἦτο ἐννεήντα ἐννέα ἐτῶν,

φησίν, «ήνίκα περιετέμειτο τὴν σάρκα ἀκροβυστίας αὐτοῦ· Ἰσμαὴλ δὲ ἦν ἐτῶν δεκατριῶν».

Μὴ νομίσης ἀπλῶς ἡμῖν τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν τὴν Γραφὴν ἐπισομῆσθαι ἀλλ' ἵνα καὶ ἐκ τούτου μάθῃς τοῦ
 5 δικαίου τὴν πολλὴν ὑπακοήν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ γήρῳ πρῶτος ἤνεγκε τὴν ὀδύνην διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ ἐπίταγμα, διὰ τοῦτο ποι-
 εῖται τὴν αὐτῶν ἀπαρίθμησην, καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ
 ὁ Ἰσμαὴλ καὶ πάντες οἱ οἰκογενεῖς. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἐ-
 σιν, ἀγαπητέ, ὑγιαίνουσαν σάρκα ἀποτεμεῖν καὶ κακῶς ἔ-
 10 χουσαν. Εἰ γὰρ καὶ ἰατρῶν παῖδες μέλος ἀρρωστίῃσιν ἀπο-
 τέμνουσιν, ἀλλ' οὐκ ἴση γίνεται τότε ἡ ὀδύνη. Νεκρωθὲν
 γὰρ, ὡς εἰπεῖν, λοιπὸν καὶ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως ἀποσιε-
 ρηθὲν ἐκτέμνουσιν. Ἐνταῦθα δὲ γέρον καὶ προσβύτης (ἐ-
 κατὸν γὰρ ἐτῶν ἐτύγγανε) πρῶτος ἤνεγκε τὴν ὀδύνην, ὁμοῦ
 15 καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ἐπίταγμα εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπεύδων, καὶ
 τὸν υἱὸν καὶ τοὺς οἰκογενεῖς ἅπαντας προθυμοτέρους ἐργα-
 ζόμενος, ὥστε μὴ ἐνδοιάσαι, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους
 τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσιαχθὲν ἐπιτελέσαι.

Εἶδες ὅσον ἐστὶν ἀνὴρ ἐνάρετος, ὅπως καὶ τοὺς ὑπερ-
 20 τουμένους ἅπαντας ἐπαίδευσε καὶ ἴχνος αὐτοῦ θάλλειν;
 Ὅπερ γὰρ χθὲς ἔλεγον, τοῦτο πάλιν καὶ νῦν ἐροῶ, ὅτι διὰ
 τοῦτο λοιπὸν ἐξ ἐκείνου πρόβιαγμα γέγονε παρὰ τοῦ Θεοῦ,
 ὥστε ἐν ἀώρῳ τῇ ἡλικίᾳ τοῦτο ὑπομένειν τοὺς παῖδας, ἵνα
 ἐν ἀναισθησίᾳ τὴν ἐκτομὴν τῆς σαρκὸς ὑπομένοντες μηδε-
 25 μίαν τῆς ὀδύνης πείραν λάθωσιν. Ἀλλὰ σκόπει μοι, ἀγαπη-
 τέ, τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἄφαιτον περὶ ἡμᾶς
 εὐεργεσίαν. Ἐκεῖ καὶ ὀδύνη καὶ πόνος ἐκ τοῦ γινομένου
 καὶ οὐδὲν ἕτερον ἐκ τῆς περιτομῆς ὄφελος ἦν, ἢ τοῦτο νό-
 νον, τὸ διὰ τοῦ σημείου τούτου γνωρίμους αὐτοὺς εἶναι καὶ

ὅταν περιέτεμνε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας του. Ὁ δὲ Ἰσμαὴλ ἦτο δεκατριῶν ἐτῶν»⁸.

Μὴ νομίσης, ὅτι ἡ Γραφή μᾶς ἐπεσήμανε τὸν ἀριθμὸν ἰῶν ἐτῶν χωρὶς λόγον, ἀλλ' διὰ νὰ μάθης καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τοῦ δικαίου, διότι ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν, ὑπέφερεν ἀγγογύστως τὸν πόνον, χάριν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἀπαριθμεῖ αὐτούς, καὶ ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσμαὴλ καὶ ὅλοι οἱ δούλοι τῆς οἰκογενείας περιετιμήθησαν. Διότι, ἀγαπητέ, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ ἀποκόψη κανεὶς ὑγιῆ σάρκα καὶ ἄλλην πού εἶναι ἀσθενής. Βέβαια ἂν καὶ οἱ βοηθοὶ τῶν ἰατρῶν ἀποκόπτουν κάποιο ἄρρωστον μέλος, ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ἴδιος πόνος, διότι ἀποκόπτουν ἓνα μέλος πού, τρόπος τοῦ λέγειν, ἔχει νεκρωθῆ πλέον καὶ ἔχει χάσει τὴν ζωτικὴν του δύναμιν. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὅμως ὁ γέρων, (διότι ἦτο ἑκατὸν ἐτῶν), ὑπέφερε μὲ ἡρεμίαν τὸν πόνον καὶ ἔσπευδε συγχρόνως καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ καταστήσῃ τὸν υἱὸν του καὶ ὅλους τοὺς δούλους τῆς οἰκογενείας του προθυμότερους, ὥστε νὰ μὴ φοβηθοῦν, ἀλλὰ νὰ ἐκτελέσουν ἀμέσως τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

Εἶδες πόσον ἀξίζει ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος, μὲ ποῖον τρόπον ἔκανε ὅλους τοὺς ὑπηρετάς του νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά του; Αὐτὸ δηλαδὴ πού ἔλεγον καὶ χθές, αὐτὸ θὰ εἰπῶ καὶ τώρα, ὅτι δηλαδὴ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πόνου ἐδόθη ἡ ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Θεόν, ὥστε τὰ παιδιά νὰ ὑπομένουν τὴν περιτομὴν κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, διὰ νὰ μὴ κατὰ λάθουν κανένα πόνον, ἀφοῦ θὰ ὑπομένουν αὐτὴν, ὅταν δὲν θὰ αἰσθάνωνται τὴν κοπὴν τῆς σαρκός. Πρόσεχε ὅμως, ἀγαπητέ, τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπερίγραπτον εὐεργεσίαν του πρὸς ἡμᾶς. Εἰς ἐκείνην τὴν περιτομὴν ὑπῆρχε καὶ ὀδύνη καὶ πόνος ἀπὸ αὐτό, πού ἐγίνετο καὶ δὲν ὑπῆρχε κανὲν ἄλλον ὄφελος, παρὰ αὐτὸ μόνον, τὸ ὅτι δηλαδὴ μὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐγνωρίζοντο μεταξὺ των καὶ

τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κεχωρίσθαι. Ἡ δὲ ἡμετέρα περιτομή, ἡ τοῦ βαπτίσματος λέγω χάρις, ἀνώδυνον ἔχει τὴν ἰατρειάν καὶ μυρῶν ἀγαθῶν πρόξενος γίνεται ἡμῖν, καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἡμᾶς ἐμπύπλοισι χάριτος, καὶ οὐδὲ ὠροισμένον
 5 ἔχει καιρὸν, καθάπερ ἐκεῖ, ἀλλ' ἔξεσι καὶ ἐν ἀώρῳ ἡλικία καὶ ἐν μέσῃ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γήρῳ γενόμενον τινα ταύτην δέξασθαι τὴν ἀχειροποίητον περιτομήν, ἐν ἣ οὐκ ἔστι πόνον ὑπομεῖναι, ἀλλ' ἁμαρτημάτων φορτία ἀποθέσθαι, καὶ τῶν ἐν παντὶ χρόνῳ πλημμελημάτων τὴν συγχώρησιν εὐρέ-
 10 σθαι. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς τῆς ἀσθενείας ἡμῶν τὴν ὑπερβολήν, καὶ διὰ ἀνίατα νοσοῦντες μεγάλης δέμεθα τῆς ἰατρείας καὶ ἀφάτου τῆς φιλανθρωπίας, οἰκονομῶν τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐχαρίσατο ἡμῖν τὴν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαίνισιν, ἵνα ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν
 15 ἄνθρωπον, τοῦτ' ἔστι τὰς πράξεις τὰς πονηράς, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν βαδίζωμεν.

Ἀλλά, παρακαλῶ, μὴ τῶν ἀγνωμόνων, τῶν ἀναισθητῶν χεῖρους γενώμεθα Ἰουδαίων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ δεχόμενοι τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς περιτομῆς, εἶχον ἱκανὴν ἀσφάλειαν
 20 πρὸς τὸ μηκέτι συναμιγνυσθαι τοῖς ἔθνεσι καὶ τὸν τῆς κοινωνίας λόγον· κατὰ γὰρ τὴν ἀσέβειαν πολλάκις αὐτοὺς καὶ ὑπερηκόνησαν ἀγνώμονες γεγονότες. Ἀλλ' ἡμεῖς ἅπαξ δεχόμενοι τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομήν, μετὰ ἀσφαλείας τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομήσωμεν. Οὐ λέγω ἵνα μὴ συν-
 25 ἀμιγνύμεθα τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' ἵνα ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀρετῆς μένοντες, καὶ ἐκείνοις συναμιγνύμενοι ἔλκωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων πολιτείας διδασκαλίας αὐτοῖς ὑπόθεσις γινώμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κοινὸς ἀπάντων Δεσπότης συνεχώρησεν ἀνα-
 30 μείχθαι καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, ἵνα οἱ πονηροὶ κερδαίνωσιν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, καὶ οἱ ἐν ἀσεβείᾳ ἔτι κατεχόμενοι χειραγω-

διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς. Ἡ ἰδική μας ὄμως περιτομή, ἐννοῶ ἢ χάρις τοῦ βαπτίσματος, προσφέρει ἀνώδυνον θεραπείαν καὶ γίνεται εἰς ἡμᾶς πρόξενος μυρίων ἀγαθῶν, καὶ μᾶς γεμίζει μὲ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν ἔχει κάποιον καθωρισμένον χρόνον, ὅπως ἐκεῖ, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῆ κανεὶς αὐτὴν τὴν ἀχειροποίητον περιτομήν καὶ εἰς τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν καὶ εἰς τὴν ὄριμον καὶ εἰς τὴν γερωντικὴν ἀκόμη, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποφέρωμεν πόνον, ἀλλὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ φορτία τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ νὰ εὐρωμεν τὴν συγχώρεσιν διὰ τὰ ἁμαρτήματα ὀλοκλήρου τῆς ζωῆς μας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδεν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς τὴν ὑπερβολικὴν ἀσθένειάν μας καὶ ὅτι πάσομεν ἀπὸ ἀνίατον ἀσθένειαν καὶ ἔχομεν ἀνάγκην μακροχρονίου θεραπείας καὶ πολλῆς φιλανθρωπίας, εἰκονομῶν τὴν σωτηρίαν μας, μᾶς ἐχάρισε τὴν ἀνακαίνισιν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, ὥστε ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, δηλαδὴ τὰς πονηρὰς πράξεις, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, νὰ βαδίζωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Ἀλλά, παρακαλῶ, ἄς μὴ γινώμεθα χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀγνώμονας καὶ ἀναισθήτους Ἰουδαίους. Διότι ἐκεῖνοι μὲν, ὅταν ἐδέχοντο αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, εἶχον ἀρκετὴν ἀσφάλειαν, ὥστε νὰ μὴ ἀναμειγνύωνται μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη ἐξ αἰτίας τῆς ἐπικοινωνίας μὲ αὐτά, ἂν καὶ βέβαια πολλὰς φορὰς ὑπερέβαλον αὐτοὶ τὰ ἔθνη ὡς πρὸς τὴν ἀσέβειαν, ἀποδειχθέντες ἀγνώμονες. Ἡμεῖς ὄμως, ἀφοῦ ἐδέχθημεν μίαν φορὰν τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομήν, ἄς ρυθμίσωμεν μὲ ἀσφάλειαν ὅσα μᾶς ἀφοροῦν. Δὲν λέγω νὰ μὴ ἐρχώμεθα εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ ἔθνη, ἀλλά, μένοντες σταθεροὶ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ συναναστρεφόμενοι μὲ αὐτούς, νὰ τοὺς προσελκώμεν εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ νὰ τοὺς διδάσκωμεν μὲ τὰ καλά μας ἔργα. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Κύριος ὄλων ἐπέτρεψε νὰ ζοῦν μαζὶ οἱ κακοὶ καὶ οἱ καλοὶ, καὶ οἱ εὐσεβεῖς καὶ οἱ ἀσεβεῖς, ὥστε νὰ ὠφελοῦνται οἱ κακοὶ ἀπὸ τοὺς καλοὺς, καὶ ὅσοι κατέχονται ἀκόμη ἀπὸ τὴν

γῶνται πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ Θεῷ περι-
σπούδαστον, ὡς σωτηρία ψυχῆς.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, μήτε ἑαυτῶν, μήτε
τῶν πλησίων· ἑαυτῶν μὲν, διὰ τοῦ τὰ καθ' ἑαυτοὺς οὕτως
5 οἰκονομεῖν, ὡς δοκεῖ τῷ Θεῷ· τῶν δὲ πλησίων, ἵν' οὕτω
λάμπωμεν ἐν ἀρετῇ, ὥστε καὶ σιγῶντων ἡμῶν ἱκανὴν ἔχειν
διδασκαλίαν τοὺς εἰς ἡμᾶς ὀρῶντας. Ὡσπερ οὖν ἐνάροστοι
ἄνθρωποι τὰ μέγιστα καὶ αὐτοὶ κερδανοῦμεν καὶ τοὺς ἀπίστους
ὠφελήσομεν, οὕτως, εἰ ραθυμῆσταιμεν, καὶ αὐτοὶ πολλὴν
10 ὑποσιτισίαν τὴν κόλασιν καὶ ἐτέροις σκανδάλου ὑπόθεσις
γενησόμεθα. Καθάπερ γὰρ τὴν ἀρετὴν μειόντες διπλῆ τὸν
μισθὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καρπούμεθα, καὶ ὑπὲρ ὧν ἂν ταύτην
μειώμεν, καὶ ὑπὲρ ὧν τοὺς πλησίον ἐφελκώμεθα εἰς τὴν
τῆς ἀρετῆς κοινωνίαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς
15 κακίας, οὐχ ὑπὲρ ὧν ἡμαρτήκαμεν κολαζόμεθα μόνον, ἀλλ' ὑ-
πὲρ ὧν καὶ ἐτέρους ὑποσκελίζομεν.

Ἄλλὰ μὴ γένοιτο τῶν ἐνιαυθῶν τινα συνιόντων τοιοῦτον
γενέσθαι, ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ὀρώντων
τὸν ἑαυτῶν βίον ἰθύνειν, ἵνα δυναθῶμεν μετὰ παρορησίας σιγ-
20 ναι ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀπορηθῶν ἐκεῖνον
ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χά-
ριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος,
τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀσέβειαν νὰ ὀδηγοῦνται πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Διότι διὰ τίποτε δὲν φροντίζει τόσοσ ὁ Θεός, ὅσον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας.

Ἄς μὴ ἀμελῶμεν λοιπόν, παρακαλῶ, οὔτε διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας οὔτε διὰ τοὺς πλησίον. Καὶ διὰ τοὺς μὲν ἑαυτοὺς μας μὲ τὸ νὰ ρυθμίζωμεν τὴν ζωὴν μας, ὅπως εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν, διὰ δὲ τοὺς πλησίον μὲ τὸ νὰ λάμπωμεν τόσοσ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ διδάσκωνται, ὅσοι μᾶς βλέπουν καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ὀμιλῶμεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν θὰ κερδίσωμεν πολὺ καὶ ἡμεῖς καὶ θὰ ὑπερήσωμεν καὶ τοὺς ἀπίστους, ἐὰν εἴμεθα ἐνάρετοι, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἐὰν ἀδιαφορήσωμεν, καὶ οἱ ἴδιοι θὰ τιμωρηθῶμεν αὐστηρῶς καὶ θὰ γίνωμεν αἰτία νὰ σκανδαλισθοῦν ἄλλοι. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν, ὅταν εἴμεθα ἐνάρετοι, λαμβάνομεν διπλοῦν μισθὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὸ ὅτι ἀκολουθοῦμε τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ διὰ τὸ ὅτι προσελκύομεν τοὺς πλησίον μας εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἀρετῆς, κατὰ τὸν ἴδιον λοιπόν τρόπον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κακίας, δὲν τιμωρούμεθα μόνον διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, ἀλλὰ καὶ διότι παρασύρομεν καὶ ἄλλους εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Εἶθε ὅμως νὰ μὴ συμβῆ τίποτε παρόμοιον εἰς κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς πού εἶναι συγκεντρωμένοι ἐδῶ, ἀλλὰ ὅλοι μας νὰ ρυθμίζωμεν τὴν ζωὴν μας ἔτσι πού νὰ βοηθῆ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν συνανθρώπων μας, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ σταθοῦμεν μὲ παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἀξιωθοῦμεν ἐκείνων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ
(Γέν. 18, 1 - 15)

«Ὡφθη δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ πρὸς τῆ δρυὶ τῆ Μαμ-
βρῆ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐ-
5 τοῦ μεσημβρίας».

1. Ὁκνῶ καὶ ἀναδύομαι σήμερον πρὸς τὴν τῆς διδα-
σκαλίας ἐξήγησιν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω, ὅτι καθ' ἐκάστην
ἡμέραν ἡμῶν ἐνηχούντων, παραινούντων, παραιθέντων ὑμῖν
τὴν πνευματικὴν ταύτην ἐστίασιν, πολλοὶ τῶν ἐνιαῦθα πα-
10 ραγενομένων καὶ μετεχόντων τῆς πνευματικῆς ταύτης διδα-
σκαλίας καὶ τῆς φοιτικῆς καὶ φοβεράς τροπέζης, ἐπὶ τὰς ἰπ-
ποδρομίας διημερεύουσι καὶ οὐδὲν αὐτοῖς πλέον ἀπὸ τῆς
ἡμετέρας γεγένηται σπουδῆς, ἀλλὰ καθάπερ συνηθεία τινὶ
δουλεύοντες, ἐπειδὴν νεύση μόνον ὁ διάβολος, αὐτόματοι
15 σπεύδουσι ἐπὶ τὰ παράνομα ἐκεῖνα θέατρα καὶ ἐαυτοὺς ἐ-
κόντες τοῖς δικτύοις ὑποβάλλουσι τοῦ πονηροῦ δαίμονος,
καὶ οὔτε ἡμετέρα νοθεσία, οὔτε ἡ πείρα αὐτῆ καὶ τὸ ἀνόνη-
τον τῆς ἐκεῖ διατριβῆς, διδασκαλίας αὐτοῖς ὑπόθεσις γέγονε·
ποία λοιπὸν προθυμία τὰ τῆς διδασκαλίας ποιήσοιμι πρὸς ἄν-
20 δρας οὐδὲν κερδαίνειν θουλομένους ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λε-
γομένων; Καὶ μὴ θανατάσης. Ἐπεὶ καὶ γηπόνος, ἐπειδὴν
ἴδῃ μετὰ πόνους πολλοὺς καὶ ταλαιπωρίας ἄγονον γινομένην
τὴν γῆν, καὶ οὐκ ἀξίαν τῶν πόνων τὴν ἀμοιβὴν παρεχομέ-
νην, ὀκνηρότερος γίνεται περὶ τὴν τῶν σπερμάτων καταβο-
25 λήν, καὶ οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας τῆς γεωργίας
καθάπεται. Καὶ ἰατρὸς ἐπειδὴν ἴδῃ τὸν ἄρρωστον μὴ πει-
θόμενον αὐτοῦ τοῖς ἐπιτάγμασιν, ἀλλὰ τὴν νόσον αὔξειν καθ'
ἐκάστην ἐπιτηδεύοντα, πολλάκις ἀφήσιν ἐναπομεῖναι τῆ νό-
σω, ἵνα αὐτῆ ἡ πείρα διδάσκαλος αὐτῷ γένηται τῶν συμ-
φερόντων. Καὶ οἱ τὰ μαθήματα δὲ τοὺς παῖδας ἐκπαιδεύον-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ
(Γέν. 18, 1 - 15)

«Παρουσιάσθη δὲ ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραὰμ πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἐνῶ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν».

1. Διστάζω σήμερον καὶ ἀποφεύγω νὰ ἀρχίσω τὴν ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς. Διότι, ὅταν ἀναλογισθῶ, ὅτι ἐνῶ σᾶς ὁμιλῶ καθημερινῶς καὶ σᾶς συμβουλεύω καὶ σᾶς παραθέτω αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, πού ἔρχονται ἐδῶ καὶ μετέχουν τῆς πνευματικῆς αὐτῆς διδασκαλίας καὶ τῆς φρικτῆς καὶ φοβερᾶς τραπέζης, περνοῦν τὰς ἡμέρας των εἰς τὰς ἵπποδρομίας χωρὶς νὰ ὠφελοῦνται καθόλου ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου φροντίδα, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εἶναι δοῦλοι κάποιας συνηθείας, ὅταν τοὺς κἀνῃ μόνον ἓνα νεῦμα ὁ διάβολος, τρέχουν αὐτομάτως πρὸς τὰ παράνομα ἐκεῖνα θεάματα καὶ ρίπτουν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὴν θέλησίν των εἰς τὰ δίκτυα τοῦ πονηροῦ δαίμονος καὶ δὲν τοὺς διδάσκει οὔτε ἡ ἰδική μου συμβουλή, οὔτε ἡ πείρα καὶ τὸ ἀνώφελον τῆς ἐκεῖ παραμονῆς, μὲ ποῖαν πλέον προθυμίαν νὰ διδάξω ἀνθρώπους, πού δὲν θέλουν νὰ κερδίσουν τίποτε ἀπὸ τοὺς λόγους μου; Καὶ μὴ ἀπορῆς δι' αὐτό. Διότι καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἰδῆ, ὅτι ἡ γῆ παραμένει ἄγονος καὶ μετὰ ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ δὲν προσφέρει παραγωγὴν ἰσαξίαν μὲ τοὺς κόπους, γίνεται περισσότερο διστακτικὸς, διὰ νὰ σπείρῃ καὶ δὲν ἀσχολεῖται πλέον μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον μὲ τὴν γεωργίαν. Καὶ ὁ ἰατρὸς πάλιν, ὅταν ἰδῆ, ὅτι ὁ ἄρρωστος δὲν ὑπακούει εἰς τὰς ὁδηγίας του, ἀλλὰ προσπαθεῖ καθημερινῶς νὰ ἐπιδεινώσῃ τὴν ἀσθένειάν του, ἐγκαταλείπει αὐτὸν πολλὰς φορὰς εἰς τὴν ἀσθένειάν του, διὰ νὰ τὸν διδάξῃ ἡ ἴδια ἡ πείρα τῶν πραγμάτων, ποῖον εἶναι τὸ συμφέρον του. Καὶ αὐτοὶ πού διδάσκουν τὰ γράμματα εἰς τὰ παιδιά, ὅταν ἰδοῦν, ὅτι λησμο-

τες, ἐπειδὴν ἴδωσι τὰ πρότερα ἀποπιύοντας καὶ τὴν μνήμην τῶν ἤδη δοθέντων ἀποβάλλοντας, πολλάκις ἀποστρέφονται τὴν ραθυμίαν διορθούμενοι καὶ πρὸς σπουδὴν πλείονα ἐπανήγοντες.

5 Ἄλλ' ὁ μὲν γηπόνος εἰκότως ὀκνηρότερος γίνεται πολλάκις, ἐπειδὴ οἶδεν, ὅτι τὰ τῆς ζημίας αὐτῷ ἐπιτείνεται, διὰ τὸν μὲν πόνον καὶ τὴν δαπάνην ὑπομένει, τῶν δὲ καρπῶν ἀποστερηθῆναι. Καὶ ὁ ἰατρός δὲ οὐκ ἀπεικότως καταλείπει
10 διὰ τοῦτο ἀγίησιν, ἵνα ἡ τῆς ὀδύνης ἐπίτασις παρασκευάσῃ εἰς αἴσθησιν τῆς νόσου ἐλθεῖν καὶ οὕτω τὴν ἰατρειάν καταδέξασθαι. Καὶ ὁ τῶν παιδῶν διδάσκαλος διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς ἡλικίας συμφερόντως πολλάκις τὰς πληγὰς ἐπανατείνεται τοῖς παισίν. Ἄλλ' ἡμεῖς σήμερον τούτους ἅπαντας ὑπερβαλ-
15 λόμενοι, παρασκευαζόμεθα παιρικὴν φιλοστοργίαν περὶ τοὺς ἐπαικότας ἐπιδείξασθαι, καὶ διδάξαι αὐτοὺς ὅτι, εἰ ἐπιμένοιεν ἐν τῇ αὐτῇ ραθυμίᾳ, τοῦτο αὐτὸ μείζονος αὐτοῖς κατακρίσεως ὑπόθεσις ἔσται. Ὁ μὲν γὰρ γηπόνος οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καταβάλλει τὰ ὀπέρματα, τὴν δαπάνην ἐν-
20 τοῦν εἰκῆ καὶ μάτην ἤδη γεγενημένην, ἡμεῖς δὲ ταύτης ἀπηλλάγμεθα τῆς ἀγωνίας. Ἐὰν γὰρ καταβαλόντες τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικόν, διὰ τὴν ραθυμίαν τῶν ἀκουόντων τὸν καρπὸν μὴ δεχόμεθα, ἡμῖν ἀηρητισμένος ὁ μισθὸς ἔσται· τὸ γὰρ ἐμπιστευθὲν ἀργύριον κατεβάλομεν καὶ τὸ ἐ-
30 πιταχθὲν παρὰ τοῦ Δεσπότου εἰς ἔργον ἠγάγομεν· λοιπὸν τοῖς ἀκηκοοσίν ὁ λόγος πρὸς ἐκεῖνόν ἐστι τὸν μέλλοντα μετὰ τόκων ἀπαιτεῖν τὰ καταβληθέντα.

Ἄλλ' οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, ὅτι ἡμεῖς ἐκτός ἐσμεν τῆς ζημίας καὶ τὸ ἐναντῶν πεπληρώκαμεν, ἀλλὰ βουλόμεθα καὶ
30 ὑμᾶς πολλὴν τῶν καταβληθέντων τὴν πραγματείαν ποιήσασθαι, ἵνα μὴ τῇ τιμωρίᾳ ἐκείνῃ ὑπεύθυνοι γένησθε, ἣν ὑπέμεινεν ἐκεῖνος ὁ τὸ τάλαντον καταχώσας, καὶ τὸ δεσποτικόν

νοῦν τὰ προηγούμενα καὶ διαγράφουν ἀπὸ τὴν μνήμην των αὐτὰ πού τοὺς ἐδιδάχθησαν, πολλές φορές τὰ ἀποστρέφονται, διὰ νὰ διορθώσουν τὴν ὀκνηρίαν των καὶ διὰ νὰ τὰ κάνουν νὰ ἐνδιαφέρωνται περισσότερο.

Ἄλλ' ὁ μὲν γεωργὸς πολλές φορές γίνεται δικαίως περισσότερο ὀκνηρὸς, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι ἔχει μεγαλύτεραν ζημίαν, ὅταν ὑφίσταται μὲν κόπους καὶ ἔξοδα, ἀλλὰ δὲν λαμβάνη καρπούς. Καὶ ὁ ἰατρὸς πολλές φορές δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἀσθενῆ ἀδικαιολόγητα, διότι αὐτὸ πού ὑποβάλλεται εἰς θεραπείαν εἶναι ὑλικὸν σῶμα καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀφήνει, ὥστε ἢ αὔξεισι τοῦ πόνου νὰ τὸν κἀνῃ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἔτσι νὰ δεχθῆ τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν. Καὶ αὐτὸς πού διδάσκει τὰ γράμματα εἰς τὰ παιδιὰ λόγῳ τῆς μικρᾶς των ἡλικίας πολλές φορές αὐξάνει πρὸς τὸ συμφέρον των τὰς τιμωρίας. Ἄλλ' ἡμεῖς σήμερον, παραβλέποντες ὄλους αὐτούς, ἐτοιμαζόμεθα νὰ ἐπιδείξωμεν πατρικὴν φιλοστοργίαν πρὸς αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἔπαισαν καὶ νὰ τοὺς διδάξωμεν, ὅτι, ἐὰν ἐπιμένουν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν των, τότε αὐτὸ θὰ γίνῃ δι' αὐτοὺς αἰτία μεγαλύτερας καταδίκης. Καθ' ὅσον ὁ μὲν γεωργὸς δὲν σπεῖρει μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν, ὅταν ἀντιληφθῆ, ὅτι ὑπεβλήθη εἰς μάταια καὶ ἄσκοπα ἔξοδα, ἡμεῖς ὅμως ἔχομεν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τέτοιου εἴδους ἀγωνίαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη, ρίψαντες τὸν σπόρον αὐτὸν τὸν πνευματικόν, δὲν λαμβάνωμεν ἀμοιβὴν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀκροατῶν, ὅμως θὰ εἶναι πλήρης ὁ μισθὸς μας, διότι τὸ ἀργύριον, πού μᾶς ἐνεπιστεύθη, τὸ κατεβέλομεν καὶ ἐπραγματοποιήσαμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Οἱ ἀκροαταὶ λοιπὸν θὰ δώσουν λόγον εἰς αὐτὸν πού πρόκειται νὰ ζητήσῃ μὲ τόκους τὰ ὅσα προσέφερον.

Δὲν ἐξετάζω ὅμως αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἐγὼ εἶμαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν τιμωρίαν καὶ ὅτι ἔκανα τὸ ἰδικόν μου χρέος, ἀλλ' ἐπιθυμῶ καὶ σεῖς ν' αὐξήσετε αὐτὰ πού σᾶς κατεβλήθησαν, διὰ νὰ μὴ εἴσθε ὑπεύθυνοι ἐκείνης τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐκεῖνος πού ἔκρυσσε τὸ τάλαντιον,

ἀργύριον οὐ μόνον οὐ πολυπλασιάσας, ἀλλὰ καὶ κατορούξας. Τιοιοῦτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας δεχόμενοι (τάλαντιον γὰρ καὶ ἀργύριον τοῦτο καλεῖ), καὶ οὐ σπουδάζοντες καρποφορῆσαι, καὶ πολλὴν τὴν πραγματείαν ποιήσασθαι. Ἄλλ' ἴσως
 5 εἶποι τις ἂν τὴν παραβολὴν ταύτην τὴν τῶν τάλαντιων περὶ τῶν διδασκάλων εἰρησθαι. **Κ**ἀγὼ τοῦτό φημι. Ἄλλ' ἐὰν ἐπέλθωμεν αὐτὴν ἀκριβῶς, εἴσοσθε, ὅτι οἱ μὲν διδάσκαλοι τῆς καταβολῆς μόνον ὑπεύθυνοι τυγχάνουσιν, ὑμεῖς δὲ οὐ μόνον τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων, ἀλλὰ καὶ τῆς πραγμα-
 10 τείας. **Κ**αὶ ἵνα μάθης, ἀναγκαῖον αὐτὴν εἰς μέσον ἀγαγεῖν.

Οἰκοδεσπότης τις, φησὶν, ἀποδημῶν ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ ἔδωκεν ᾧ μὲν πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἕν. Μετὰ δὲ χρόνον παραγενομένου αὐτοῦ ἦλθον οἱ δοῦλοι καὶ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσῆλθε λέγων κύριε, πέν-
 15 τε τάλαντά μοι ἔδωκας, ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. Πολλὴ τοῦ οἰκέτου ἡ εὐγνωμοσύνη, δαφιλῆς ἡ τοῦ δεσπότης φιλάνθρωπία. **Τ**ί γὰρ φησιν; «**Ε**ὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἔτη ἧς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε κατασιήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου». Ἐπειδὴ,
 20 φησὶ, πολλὴν ἔδειξας ἐν τοῖς ἤδη πιστευθεῖσι τὴν εὐγνωμοσύνην, ἄξιος εἶ καὶ πλείονα ἐγχειρισθῆναι. «**Π**ροσῆλθε δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα εἰληγώς, λέγων· οὐχὶ δύο τάλαντά μοι παρέδωκας; Ἰδε ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς». Πολλὴ καὶ τούτου ἡ περὶ τὰ δεσποικὰ χρήματα εὐνοια, διό
 25 καὶ τῶν αὐτῶν ἀξιοῦται τῷ προτέρῳ. **Κ**αὶ τίνας ἔνεκεν δύο προσενεγκῶν τάλαντα τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ τῷ τὰ πέντε προσεγαγόντι ἀξιοῦται τιμῆς; **Ε**ϊκότως· τὸν μὲν γὰρ πλεοναομὸν

1. Ματθ. 25, 21.

2. Ματθ. 25, 22.

καὶ ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον δὲν ἐπολλαπλασίασε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου του, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔκρυψε μέσα εἰς τὴν γῆν. Τέτοιοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ δέχονται τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, (διότι αὐτὸν τὸν λόγον ὀνομάζει τάλαντον καὶ ἀργύριον), καὶ δὲν φροντίζουν νὰ παράγῃ αὐτὸς καρπὸν καὶ νὰ αὐξήσουν πάρα πολὺ τὴν ἐσοδεῖαν. Ἴσως ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπε τὴν παραβολὴν αὐτὴν τῶν τάλαντων ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς διδασκάλους. Καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιον πρᾶγμα λέγω. Ἄλλ' ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν παραβολὴν καλῶς, θὰ γνωρίσετε, ὅτι οἱ μὲν διδάσκαλοι εἶναι ὑπεύθυνοι μόνον διὰ τὴν διδασκαλίαν, ἐνῶ σεῖς εὐθύνεσθε ὄχι μόνον διὰ τὴν διαφύλαξιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διάδοσίν της. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῆς αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν αὐτήν.

Κάποιος κύριος, λέγει, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ μεταβῆ εἰς ξένην χώραν, ἐκάλεσε τοὺς ὑπηρέτας του καὶ ἔδωσεν εἰς ἄλλον μὲν πέντε τάλαντα, εἰς ἄλλον δύο καὶ εἰς ἄλλον ἕνα. Ὑστερα ἀπὸ ἀρκετὸν χρόνον, ὅταν ἐπέστρεψεν, ἦλθον οἱ δοῦλοι καὶ τὸν πλησίασεν αὐτὸς ποὺ εἶχε πάρει τὰ πέντε τάλαντα καὶ εἶπεν· Κύριε, μοῦ ἔδωσες πέντε τάλαντα καὶ ἐγὼ ἐκέρδισα ἀκόμη πέντε τάλαντα ἀπὸ αὐτά. Μεγάλῃ εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ὑπηρέτου καὶ πλουσία ἡ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου. Τί λέγει λοιπόν; «Εὐγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· εἰς ὀλίγα ἤσουν πιστὸς καὶ ἐγὼ θὰ σὲ καταστήσω διαχειριστὴν εἰς πολλὰ· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου»¹. Ἐπειδὴ, λέγει, ἔδειξες τὴν εὐγνωμοσύνην σου εἰς τὰ ὀλίγα ποὺ σοῦ ἐνεπιστεύθην, εἶσαι ἄξιος νὰ διαχειρισθῆς καὶ περισσότερα χρήματα. «Ἐπλησίασε δὲ καὶ αὐτὸς ποὺ εἶχε πάρει τὰ δύο τάλαντα καὶ εἶπε· δὲν μοῦ ἔδωσες δύο τάλαντα; Ἴδου ἐκέρδισα ἀκόμη δύο ἐπὶ πλέον»². Μεγάλῃ ἦτο καὶ αὐτοῦ ἡ φροντίς διὰ τὰ χρήματα τοῦ κυρίου του, δι' αὐτὸ καὶ λαμβάνει τὴν ἴδιαν ἀμοιβὴν μὲ τὸν προηγούμενον. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, ἐνῶ προσέφερεν δύο τάλαντα, ἀξιοῦται τῆς ἴδιας τιμῆς μὲ ἐκεῖνον ποὺ πρᾶσέδωσε τὰ πέντε; Τοῦτο ἔγινε κατὰ φυσικὸν

καὶ τὴν ἐλάττωσιν οὐχ ἢ τούτου σπουδή, οὐδὲ ἢ ἐκείνου ραθυμία πεποίηκεν, ἀλλ' ἢ τῶν ἐμπιστευθέντων ποσότης. Τὰ μέντοι τῆς σπουδῆς ἴσα καὶ παρὰ τούτου καὶ παρ' ἐκείνου εἰσηγήεσθαι διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς αὐτῆς ἀπή-
5 λασαν.

2. Ἄλλ' ὁ ἕτερος οὐδὲν τοιοῦτον διεπράξατο ἀλλὰ τί; Προσῆλθε λέγων· «Ἔγνω σε, ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὄπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὄθεν οὐ διεσκορπισας· καὶ φοβηθεῖς, ἀπελθὼν ἔκρουσα τὸ τάλατον ἐν τῇ γῆ.
10 Ἰδοὺ ἔχεις τὸ σόν». Ὡ κακία οἰκέτου· ὡ ἀγνωμοσύνης ὑπερβολή, οὐ μόνον ὅτι οὐδὲν εἰργάσατο ἐπὶ τῷ δοθέντι αὐτῷ ταλάντῳ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀντὶ ταλάντου κατηγορίαν προσήνεγκε. Τοιοῦτον γὰρ ἢ πονηρία· σκοτοῖ τὸν λογισμὸν καὶ κατὰ κρημνῶν ποιεῖ φέρεσθαι τὸν ἄπαξ τῆς εὐθείας ἐκτραπέν-
15 τα ὁδοῦ. Ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῶν διδασκάλων εἴρηται, ὥστε μὴ ἀποκρύπτεσθαι τὰ ἐμπιστευθέντα, ἀλλὰ μετὰ πάσης σπουδῆς παραιθῆναι τοῖς μαθητευομένοις. Ἄλλ' ἄκουε λοιπόν, ἀγαπητέ, ἐκ τῆς πρὸς ἐκείνον ἀγανακτήσεως, ὅπως καὶ οἱ μαθητευόμενοι ὑπεύθυνοι γίνονται, καὶ οὐκ ἐκεῖνα μόνον
20 ἀπαιτοῦνται τὰ καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ τόκου τὴν μέθοδον ὑπομένουσι.

Τί οὖν φησι πρὸς αὐτὸν ὁ δεσπότης; «Πονηρὸν δοῦλε». Φοβερὰ ἢ ἀγανάκτησις, ἰκανὴ καταπλήξαι ἢ ἀπειλή. «Εἰ ἤδεις», φησί, «ὅτι θερίζω ὄπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὄπου οὐ διεσκορπισα, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας καὶ ἐγὼ ἐλθὼν μετὰ τόκου ἀπήτησα ἂν αὐτόν· ἀργύριον λέγων τὰ λόγια τὰ τίμια, τραπεζίτας δὲ ὑμᾶς καλῶν τοὺς ὑποδεχομένους. Σὸν μὲν ἦν, φησί, καταβαλεῖν μόνον, ἐμὸν δὲ ἦν τὸ παρ' ἐκείνων ἀπαιτῆσαι, μὴ μόνον τὰ

3. Ματθ. 25, 24-25.

4. Ματθ. 24, 26-27.

λόγον, διότι τὰ περισσότερα ἢ τὰ ὀλιγώτερα δὲν τὰ ἔκανε οὔτε ἡ φροντίς ἐκείνου, οὔτε ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἄλλου, ἀλλ' ἡ ποσότης πού τοὺς ἐνεπιστεύθη ὁ κύριός των. Τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον ὅμως ἐπέδειξε καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος· διὰ τοῦτο καὶ ἔλαβον τὴν ἰδίαν ἀμοιβήν.

2. Ὁ ἄλλος ὅμως ὁ δούλος δὲν ἔκανε τίποτε παρόμοιον μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ τί ἔκαμεν; Ἐπλησίασε καὶ εἶπεν· «Ἐμαθον, ὅτι εἶσαι σκληρὸς ἄνθρωπος καὶ πού θερίζεις ὅπου δὲν ἔσπειρες, καὶ ἀποθηκεύεις ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου δὲν ἀλώνισες, καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθην ὅταν ἔφυγα ἀπὸ ἐδῶ ἐπῆγα καὶ ἔκρυσσα τὸ τάλαντον μέσα εἰς τὴν γῆν. Ἴδου πάρε τὸ ἰδικόν σου»³. Ὡς κακία δούλου, ὡς μέγεθος ἀγνωμοσύνης, ὅχι μόνον διότι δὲν εἰργάσθη καθόλου, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ τάλαντον πού τοῦ ἐδόθη, ἀλλὰ καὶ διότι ἀντὶ νὰ προσφέρῃ τὸ τάλαντόν του κατηγόρησε τὸν κύριόν του. Τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ πονηρία· σκοτίζει τὸν λογισμόν καὶ ὀδηγεῖ πρὸς τὸν κρημνὸν αὐτόν, πού παρεκτράπη μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδόν. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τοὺς διδασκάλους, διὰ νὰ μὴ ἀποκρύπτουν τὸν θησαυρὸν πού τοὺς ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος, ἀλλὰ νὰ προσφέρουν αὐτόν μὲ κάθε προθυμίαν εἰς τοὺς μαθητάς των. Ἄκουε ὅμως, ἀγαπητέ, ἀπὸ τὴν πρὸς ἐκείνους ἀγανάκτησιν, πῶς καὶ οἱ μαθηταὶ γίνονται ὑπεύθυνοι καὶ δὲν ἀπαιτοῦνται ἀπ' αὐτοὺς μόνον ὅσα τοὺς ἐδόθησαν, ἀλλ' ἐξοφλοῦν αὐτὰ καὶ μὲ τόκον.

Τί λοιπὸν λέγει πρὸς αὐτόν ὁ κύριος; «Πονηρὲ δούλε». Φοβερὴ εἶναι ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἀρκετὴ ἡ ἀπειλὴ νὰ προκαλέσῃ κατάπληξιν. «Ἐὰν ἐγνώριζες», λέγει, «ὅτι θερίζω ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἔσπειρα, καὶ ἀποθηκεύω ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου δὲν ἀλώνισα, ἔπρεπε σὺ νὰ καταθέσῃς τὸ χρῆμα μου εἰς τοὺς τραπεζίτας καὶ ὅταν θὰ ἤρχόμουν ἐγώ, θὰ ἔπαιρνα μὲ τόκον ὅτι μοῦ ἀνήκει»⁴, ὀνομάζων ὁ Χριστὸς «ἀργύριον» μὲν τοὺς καλοὺς λόγους, «τραπεζίτας» δὲ ἀποκαλῶν σᾶς πού ἀκούετε τοὺς λόγους. Ἴδικόν σου χρέος, λέγει, ἦτο νὰ προσφέρῃς, ἐνῶ εἰδικόν μου τὸ νὰ ἀπαιτήσω ἀπὸ ἐκείνους, ὅχι μόνον ὅσα

καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων τόκον.

Ὅρατε, ἀγαθητοί, πῶς πολὺς ὁ φόβος τῶν εἰρημένων.
 Τί ἂν οὖν εἶποιεν οἱ καὶ τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων
 ἀμελοῦντες, ὅταν καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων τόκον μεθοδεύονται;
 5 Καὶ ὄρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου. Ἐπὶ μὲν τῶν χρημάτων
 τῶν αἰσθητῶν ἀπηγόρευσε τὸν τόκον λαμβάνειν. Τίνος ἔνεκεν,
 καὶ διὰ τί; Ὅτι ἐκάτερος αὐτῶν πολλὴν ἐντεῦθεν ὑπομένει
 τὴν βλάβην. Τοῦ μὲν γὰρ ἡ πενία ἐπιτρέθεται, ὁ δὲ μετὰ
 τοῦ πλεονασμοῦ τῶν χρημάτων καὶ ἁμαρτημάτων πλῆθος ἐ-
 10 αυτῷ ἐπισωρεύει. Διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσιμίων
 Ἰουδαίοις τοῖς παχύτερον διακειμένοις ταύτην τὴν ἐντολὴν
 ἐνομοθέτησε λέγων· «Ὅν ἐκιοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τῷ
 πλησίον σου». Ποίας οὖν ἂν εἶεν ἀπολογίας ἄξιοι οἱ καὶ
 τῶν Ἰουδαίων ὠμότεροι γινόμενοι καὶ μετὰ τὴν χάριν καὶ
 15 τὴν ἰσοσύνην παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίαν τῶν ἐν τῷ
 νόμῳ ἐλάτιους εὐρισκόμενοι, μᾶλλον δὲ καὶ χείρους; Ἐπὶ
 μέντοι τῶν πνευματικῶν αὐτὸς ἀπαιτεῖν ὑποχρεῖται τοὺς τό-
 κους. Διὰ τί; Ἐπειδὴ ἀπ' ἐναντίας τοῖς αἰσθητοῖς χρήμασιν
 οὐτός ἐστιν ὁ τόκος ὁ πνευματικός. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ μεθο-
 20 δευθεὶς εἰς ἐσχάτην πενίαν ἀθρόον καταφέρεται, ἐνταῦθα δὲ
 ὁ μεθοδευόμενος, ὅταν πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξῃται, ὅσα
 ἂν πλείονα τόκον εἰσενέγκῃ, ἰσοσῦτ' αἰσθητοῦ ἀπολαύει
 τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς.

Ἐκαστος τοίνυν ὑμῶν, ἀγαθητοί, ἐπειδὴν καταβάλλωμεν
 25 ἡμεῖς τὰ ἐμπιστευθέντα, διπλοῦν ὀφείλει τὸν πόνον καὶ τὴν
 ἀγρυπνίαν ἐπιδείκνυσθαι, τὸν μὲν τῆς φυλακῆς τῶν κατα-
 βληθέντων, ὥστε πάγια ταῦτα μένειν, τὸν δὲ τῆς ἐργασίας,

ἔδωσα, ἀλλὰ καὶ τὸν τόκον, ὁ ὁποῖος θὰ προήρχετο ἀπὸ αὐτά.

Προσέχετε, ἀγαπητοί, πόσον μέγαν φόβον περικλείουν τὰ ὅσα ἐλέχθησαν. Τί θὰ ἤμποροῦσαν λοιπὸν νὰ εἰποῦν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀμελοῦν διὰ τὴν φύλαξιν τῶν καταβληθέντων, ἐνῶ πρέπει νὰ ἀποδώσουν καὶ τὸν τόκον ἀπὸ αὐτά; Καὶ πρόσθετε φιλανθρωπίαν Κυρίου. Διὰ μὲν τὰ ὑλικά χρήματα ἀπηγόρευσε νὰ παίρνωμεν τὸν τόκον. Πρὸς ποῖον σκοπὸν καὶ διατί; Διότι ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο, καὶ ὁ δανεῖζων καὶ ὁ δανειζόμενος, ὑφίστανται μέγαν ζημίαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν. Διότι τοῦ μὲν δανειζομένου ἡ πενία μεγαλύνει περισσότερον, ὁ δὲ δανειζων μαζὶ μὲ τὴν αὔτησιν τῶν χρημάτων συσσωρεύει διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ πλῆθος ἁμαρτιῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ἐνομοθέτησεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐξ αἰτίας τῆς σκληρότητος αὐτῶν καὶ εἶπε· «Δὲν θὰ λάβῃς τόκον ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ θὰ δώσῃς εἰς τὸν ἀδελφόν σου καὶ εἰς τὸν πλησίον σου»⁵. Πόσης λοιπὸν ἀπολογίας θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἶναι ἄξιοι αὐτοὶ ποὺ γίνονται περισσότερον σκληροὶ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν χάριν καὶ τὴν τόσῃν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἀποδεικνύονται κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, μᾶλλον δὲ καὶ χειρότεροι; Εἰς τὰ πνευματικά ὅμως πράγματα ὑπόσχεται ὅτι ὁ ἴδιος θὰ ἀπαιτήσῃ τοὺς τόκους. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἀντιθέτως πρὸς τὰ ὑλικά χρήματα αὐτὸς εἶναι ὁ τόκος ὁ πνευματικός. Εἰς τὴν πρώτην δηλαδὴ περίπτωσιν ὁ δανεισθεὶς ὀδηγεῖται ἀμέσως εἰς ἐσχάτην πενίαν, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὅταν αὐτὸς ἐπιδείξῃ πολλὴν εὐγνωμοσύνην, ὅσον περισσότερον τόκον θὰ προσφέρῃ, τόσον πλουσιωτέραν ἀμοιβὴν θὰ ἀπολαύσῃ ἐκ τῶν ἄνω.

Ὁ καθένας λοιπὸν ἀπὸ σᾶς, ἀγαπητοί, ὅταν θὰ σᾶς προσφέρωμεν ἡμεῖς αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος, ὀφείλει νὰ ἐπιδεικνύῃ διπλοῦν κόπον καὶ ἀγρυπνίαν, τὸν μὲν πρῶτον διὰ νὰ διαφυλάξῃ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἐδόθησαν, ὥστε νὰ μένουν αὐτὰ ἄθικτα, τὸν δὲ δεύτερον διὰ νὰ ἐργασθῇ,

ὥστε καὶ εἰτέροις μεταδιδόναι καὶ πολλοὺς ἐπὶ τὴν τῆς ἀρε-
 τῆς ὁδὸν χειραγωγεῖν, ἵνα διπλῆ πάλιν ὑμῖν τὸ κέρδος αὐξη-
 ται, ὑπὲρ τε τῆς οἰκειάς σωτηρίας, ὑπὲρ τε τῆς τῶν ἄλλων
 ὀφελείας. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῆτε, καὶ ἡμᾶς μακαρίους ἀπερ-
 5 γάσεσθε, «Μακάριος» γάρ, φησί, «ὁ λέγων εἰς ὄτια ἀκουόν-
 τω», καὶ παρασκευάσετε θαυματοειδέραν ὑμῖν παρατιθέσθαι τὴν
 πνευματικὴν ταύτην τροπέζαν.

Μὴ τοίνυν ἀμελεῖτε τῶν ἀδελφῶν τῶν ὑμετέρων, μηδὲ
 τὰ καθ' ἑαυτοὺς μόνον σκοπεῖτε, ἀλλ' ἕκαστος σπουδαζέτω
 10 τὸν πλησίον ἐξαορπάζειν τῆς τοῦ διαβόλου φάρυγγος καὶ τῶν
 παρανόμων ἐκείνων θεαμάτων, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπανα-
 γαργεῖν, δεικνύντες αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικειᾶς καὶ
 τῆς προαίτητος, καὶ τῆς λύμης τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῶν ἐνταῦ-
 θα ἀγαθῶν τὸ μέγεθος· καὶ μὴ μόνον ἅπαξ καὶ δεύτερον
 15 τοῦτο ποιεῖτε, ἀλλὰ καὶ διηγεκῶς. Κἂν γὰρ σήμερον μὴ πεί-
 θηται τοῖς παρὰ σοῦ λεγομένοις, τῇ ἐξῆς πεισθήσεται· κἂν
 μὴ τῇ ἐξῆς, πάλιν ὀρθῶν σε ἐπικείμενον, ἴσως ἐντραπήσεται,
 καί, αἰδεσθεῖς σου τὴν κηδεμονίαν, ἀποστήσεται τῶν βλα-
 πτόντων. Καὶ μηδέποτε λέγε, ὅτι καὶ ἅπαξ, καὶ δεύτερον,
 20 καὶ τρίτον, καὶ πολλάκις εἶπον, καὶ οὐδὲν ἤνυσα. Μὴ παύση
 λέγων ὄσω γὰρ ἂν ἐπιμένης, τοσοῦτό σοι καὶ ὁ μισθὸς αὐ-
 ξεται. Οὐχ ὀραῖτε πόσης ἀπολαύομεν μακροθυμίας παρὰ τοῦ
 τῶν ὅλων Θεοῦ καὶ πῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρακούομεν
 αὐτοῦ τῶν προσταγμάτων καὶ οὐκ ἀφίσταται τῆς περὶ ἡμᾶς
 25 κηδεμονίας, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα χορηγεῖ, τὸν
 ἥλιον ἀνατέλλων, τοὺς ὑετοὺς διδούς, τὰ ἄλλα πάντα; Τὸν αὐ-
 τὸν δὴ τροπὸν καὶ ἡμεῖς περὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους
 πολλὴν ποιῶμεθα τὴν σπουδὴν καὶ ἀντιτατιώμεθα τῷ πονηρῷ
 δαίμονι ἐκείνῳ, ἵνα ἄκρω αὐτοῦ ποιῶμεν τὰ μηχανήματα.
 30 Ἐὰν γὰρ ἕκαστος τῶν ἐνταῦθα συνιόντων ἕνα κερδᾶναι δυ-
 νηθῆ, ἐννόησον ὅπως ἡμῖν καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τῷ πλήθει

ὥστε καὶ νὰ τὰ μεταδώσῃ εἰς ἄλλους καὶ διὰ νὰ ὀδηγήσῃ πολλοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἔχετε πάλιν διπλάσιον κέρδος, καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σας σωτηρίαν καὶ διὰ τὴν ὑφέλειαν τῶν ἄλλων. Διότι, ἐὰν κάνετε αὐτό, θὰ κάνετε καὶ ἡμᾶς περισσότερον εὐτυχεῖς, διότι λέγει «Εἶναι εὐτυχῆς αὐτὸς ποὺ ὀμιλεῖ πρὸς ἀνθρώπους ποὺ τὸν ἀκούουν», καὶ θὰ μὲ κάνετε, ὥστε νὰ σᾶς παραθέσω πλουσιωτέραν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τράπεζαν.

Μὴ ἀδιαφορῆτε λοιπὸν διὰ τοὺς ἀδελφούς σας, οὔτε νὰ κοιτάζετε μόνον τὸν ἑαυτὸν σας, ἀλλ' ὁ καθένας νὰ φροντίζῃ νὰ γλυτώνη τὸν πλησίον του ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου καὶ ἀπὸ τὰ ἀνήθηκα θεάματα καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύοντες εἰς αὐτὸν μὲ μεγάλην ἐπιείκειαν καὶ πραότητα καὶ τὴν ἀνυπολόγιστον ζημίαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐδῶ ἀγαθῶν. Καὶ νὰ μὴ τὸ κάνετε αὐτὸ μόνον μίαν καὶ δύο φορές, ἀλλὰ διαρκῶς. Διότι καὶ ἐὰν δὲν πεισθῆ σήμερον εἰς ὅσα τοῦ λέγεις, θὰ πεισθῆ τὴν ἐπομένην. Καὶ ἂν δὲν πεισθῆ καὶ τὴν ἐπομένην, βλέπων ὅτι ἐπιμένεις, ἴσως νὰ ἐντραπῆ, καί, σεβόμενος τὴν φροντίδα σου δι' αὐτόν, νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ βλάπτουν. Καὶ μὴ λέγῃς ποτέ, ὅτι ὠμίλησα εἰς αὐτόν καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φορές καὶ δὲν ἐπέτυχα τίποτε. Μὴ σταματήσῃς νὰ τὸν συμβουλεύῃς, διότι ὅσον περισσότερον ἐπιμένεις, τόσον περισσότερον αὐξάνει καὶ ἡ ἀμοιβή σου. Δὲν βλέπετε πόσῃ μακροθυμίᾳ δεικνύει πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεὸς τοῦ παντός καὶ πῶς καθημερινῶς παρακούομεν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ δὲν παύει τὸ πρὸς ἡμᾶς ἐνδιαφέρον του, ἀλλὰ καὶ μᾶς χορηγεῖ ὅλα τὰ ἀγαθὰ του μὲ τὸ νὰ ἀνατέλλῃ τὸν ἥλιον, μὲ τὸ νὰ πορσφέρῃ τὰς βροχὰς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ φροντίζωμεν πολὺ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας καὶ νὰ ἀντιστρατεύωμεθα πρὸς τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα, ὥστε ν' ἀχρηστεύωμεν τὰ σχέδια αὐτοῦ. Ἐὰν δηλαδὴ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συγκεντρώνονται ἐδῶ ἡμπορέσῃ νὰ κερδίσῃ ἓνα, σκέψου, πόσῃ

τῶν οἰκειῶν τέκνων πολλὴν δέξειαι τὴν εὐφροσύνην καὶ ὁ
 διάβολος καταισχυνθήσεται ὄρων εἰκῆ καὶ μάτην αὐτοῦ τὰ
 δίκαια ιεταμένα. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῆτε, ἀκούσεσθε καὶ ὑ-
 μεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην «Ἐὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ,
 5 ἐπ' ὀλίγα ἤς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω».

3. Ἄλλ' ὅτι μὲν τοῦτο ποιήσετε, σφόδρα πέπειομαι· ὄρω
 γὰρ ὑμῶν καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ στοχάζομαι ὅπως μεθ' ἡδονῆς
 ἐδέξασθε τὴν παρ' ἡμῶν ρουθεσίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐλπίζω
 καὶ τὰ παρ' ὑμῶν εἰσοενεχθήσονται. Διὸ τὴν μὲν περὶ τούτου
 10 παραίνεσιν ἐνιαῦθα σιήσωμεν, παραθήσομεν δὲ ὑμῖν τὴν
 πτωχὴν ἡμῶν καὶ εὐτελεῆ τράπεζαν, ἵνα τῆς συνήθους ἀπο-
 λαύσαντες διδασκαλίας οὕτως οἴκαδε ἀπανελέθητε. Ἀναγκαῖ-
 ον γὰρ καὶ σήμερον τὸν πατριάρχην Ἰβραὴμ εἰς μέσον ἀγα-
 γεῖν, ἵνα μάθητε οἷας ἐδέξατο τῆς φιλοξενίας παρὰ τοῦ Θε-
 15 οῦ τὰς ἀμοιβάς. «Ῥωθὴ δὲ αὐτῶ», φησὶν, «ὁ Θεὸς πρὸς
 τῇ δροῦτὶ τῇ Μαμβροῇ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς
 σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας». Ἐκαστον τῶν ρημάτων μετὰ ἀ-
 κριθείας ἐξετάσωμεν καὶ ἀναπιύξωμεν τὸν θησαυρὸν καὶ
 ἅπαντα τὸν ἐναποκείμενον πλοῦτον καταμάθωμεν.

20 «Ῥωθὴ δὲ αὐτῶ», φησὶν, «ὁ Θεός». Τίνος ἕνεκεν οὕ-
 τως ἤρξατο, «Ῥωθὴ δὲ αὐτῶ ὁ Θεός»; Ὅρα Δεσπότου
 φιλανθρωπίαν καὶ σκόπει μοι οἰκέτου εὐγνωμοσύνην. Ἐπει-
 δὴ γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ὄφθεις αὐτῶ, μετὰ τῶν ἄλλων
 ἀπάντων καὶ τὴν περὶ τῆς περιουμῆς αὐτῶ ἐντολήν διετάξα-
 25 το, ὁ δὲ θανμασιὸς οὔτις ἀεὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ κελεύόμενα
 εἰς ἔργον σπεύδων ἄγειν, εὐθέως οὐδὲ τὸ τυχόν ἀναβαλλό-
 μενος αὐτός τε περιετέμνειο, τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσταχθὲν
 πληρῶν, καὶ τὸν Ἰσμαὴλ περιέτεμε, καὶ τοὺς οἰκογενεῖς
 ἅπαντας καὶ ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν πολλὴν ὑπακοήν, πάλιν αὐ-
 30 τῶ ἐπιγαίνεται. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπει-

μεγάλην χαρὰν θὰ δοκιμάσῃ ἡ Ἐκκλησία, ἐπειδὴ ηὐξήθησαν τὰ τέκνα τῆς, καὶ πόσον ὁ διάβολος θὰ καταισχυνηθῇ, ὅταν θὰ ἰδῇ τὰ δίκτυά του ἀπλωμένα χωρὶς κανένα κέρδος. Καὶ ἂν θὰ κάνετε αὐτὸ θὰ ἀκούσετε καὶ σεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τό· «Εὖγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, εἰς ὀλίγα ἡσούν πιστὸς καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω εἰς πολλὰ».

3. Ἄλλ' εἶμαι πολὺ πεπεισμένος, ὅτι σεῖς θὰ τὸ κάνετε αὐτό· διότι βλέπω καὶ τὰ πρόσωπά σας καὶ σκέπτομαι, ὅτι ἐδέχθητε εὐχαρίστως τὴν συμβουλήν μου καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλπίζω, ὅτι καὶ σεῖς θὰ κάνετε ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς. Διὰ τοῦτο τὴν μὲν συμβουλήν μου σχετικὰ μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ τὴν σταματήσωμεν ἐδῶ, θὰ παραθέσω δὲ τώρα εἰς ἐσοᾶς τὴν πωχὴν καὶ εὐτελεῆ τράπεζαν, ὥστε, ἀφοῦ ἀπολαύσετε τὴν συνήθη διδασκαλίαν, νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὴν οἰκίαν σας. Διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ συζητήσωμεν καὶ σήμερον διὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, διὰ νὰ μάθετε ποίας ἀμοιβὰς ἐδέχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῆς φιλοξενίας του. «Παρουσιάσθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἐνῶ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν»⁷. Ἄς ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὴν κάθε μίαν λέξιν καὶ ἃς ἀναπτύξωμεν τὸν θησαυρὸν καὶ ἃς ἀποκαλύψωμεν ὀλόκληρον τὸν πλοῦτον ποὺ ὑπάρχει ἐδῶ.

«Παρουσιάσθη», λέγει, «εἰς αὐτὸν ὁ Θεός». Διὰ τί ἤρχισεν ἔτσι, «Παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεός»; Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου καὶ σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δούλου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν προηγουμένως καὶ μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα τοῦ ἔδωσε τὴν ἐντολήν διὰ τὴν περιτομήν, ὁ δὲ ἀξιοθαύμαστος αὐτὸς ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο χωρὶς νὰ ἀναβάλλῃ ἀμέσως περιετμήθη καὶ ὁ ἴδιος, ἐκπληρώνων τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν Ἰσμαὴλ περιέτεμε καὶ ὅλους τοὺς δούλους τῆς οἰκογενείας, καὶ ἀπέδειξε πάλιν τὴν μεγάλην του ὑπακοήν, διὰ τοῦτο παρουσιάζεται καὶ πάλιν εἰς αὐτόν. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ἰδικὸς μας Κύριος.

δὲν τοῖς ἤδη φθάσαι ἐγγνώμονας γενομένους ἴδῃ, ἐπιδα-
 ψιλεύεται καὶ οὐδέποτε ἴσταιται τῆς εὐεργεσίας, ἀμειβόμενος
 τὴν τῶν ὑπακουόντων ἐγγνωμοσύνην. Διὰ τοῦτο οὖν, ἐπειδὴ
 ὑπήκουσε, φησί, πάλιν ὄφθη αὐτῷ. Ταύτης τοίνυν ἕνεκα
 5 τῆς αἰτίας οὕτως ἤρξατο ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων. «Ὡ-
 φθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δροῦτὶ τῇ Μαμβροῦ, καθημένου
 αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηπῆς αὐτοῦ καθημένου».

Σκόπει μοι ἐνταῦθα τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν. «Καθημέ-
 ρου», φησί, «ἐπὶ τῆς σκηπῆς». Οὕτως ἔργων ἐποιεῖτο τὴν
 10 φιλοξενίαν, ὡς μηδὲ ἀνασχέσθαι εἰτέρω τινὶ τῶν προσηκόν-
 των ἐπιτρέψαι τὴν τούτων θήραν· ἀλλὰ τριακοσίους δέκα καὶ
 ὀκτὼ οἰκογενεῖς ἔχον, ἄνθρωπος προεσθῆς καὶ εἰς βαθὴν
 γῆρας ἐλάσας (ἐκατονταετίας γὰρ ἐτύγχανε), παρὰ τὴν θύ-
 ραν ἐκαθέζετο. Καὶ οὗτος μὲν τοῦτο ἔργον ἐποιεῖτο, καὶ οὐ-
 15 δὲ τὸ γῆρας αὐτῷ κώλυμα ἐγένετο, οὐδὲ τῆς οἰκείας ἀνα-
 παύσεως ἦν, οὐδὲ ἔσω ἐπὶ τῆς κλίτης ἦν ἀνακείμενος, ἀλλὰ
 παρὰ τὴν θύραν ἐκαθέζετο, ἕτεροι δὲ πολλάκις οὐ μόνον
 ταύτην οὐ ποιοῦνται τὴν σπουδὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον,
 καὶ ἐκκλίνειν ἐπιχειροῦσι τῶν ἐπιδημούντων τὰς συντυχίας,
 20 ὡς ἂν μὴ καὶ ἄκοντες ἀναγκασθεῖεν ὑποδέξασθαι. Ἀλλ'
 οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ «παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηπῆς
 ἐκαθέζετο μεσημβρίας». Τοῦτο γὰρ ἢ πολλὴ τῆς φιλοξενίας
 ἐπίτασις, καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου ἢ ὑπερβολή, διὸ καὶ
 ἐν μεσημβρίᾳ τοῦτο διεπραίτετο. Εἰκότως· ἐπειδὴ γὰρ ἦδει
 25 τοὺς ὁδοιπορεῖν ἀναγκαζομένους κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν
 μάλιστα δεομένους πολλῆς τῆς θεραπείας, διὰ τοῦτο ὡς
 ἐπιτήδειον καιρὸν τοῦτον ἐξελέγειτο, καὶ καθημέρος ἐθήρα
 τοὺς παριόντας, οἰκείαν ἀνάπαισιν κρίνων τὴν τῶν ὀδιτῶν
 θεραπείαν, καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ καύσωνος φλεγομένους ὑπὸ
 30 τὴν σκέπην εἰσάγειν ἐσπούδαζεν, οὐ περιεργαζόμενος τοὺς

“Όταν ἰδῆ νὰ γίνωνται εὐγνώμονες αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κατορθώσει κάτι, χορηγεῖ μὲ ἀφθονίαν καὶ δὲν σταματᾷ ποτὲ νὰ εὐεργετῆ, ἀμείβων κατ’ αὐτὸν ἰὸν τρόπον τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ποὺ ὑπακούουν εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐπειδὴ ὑπήκουσεν ὁ Ἀβραάμ, διὰ τοῦτο, λέγει, «ἐφανερῶθη πάλιν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός». Δι’ αὐτὴν τὴν αἰτίαν λοιπόν ἤρχισεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς νὰ λέγῃ· «Παρουσιάσθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ πλησίον τῆς ὄρυδος Μαρβρῆ, ἐνῶ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν».

Πρόσεχε ἐδῶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. «Όταν ἐκάθητο», λέγει, «εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του». Τόσην μεγάλην σημασίαν ἔδιδεν εἰς τὴν φιλοξενίαν, ὥστε δὲν ἠνείχeto νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς κανένα ἄλλον τὴν πρόσκλησιν τῶν φιλοξενουμένων. Ἀλλὰ ἂν καὶ εἶχε τριακοσίους δέκα ὀκτὼ δούλους τῆς οἰκογενείας, καὶ ἐνῶ ἦτο ἄνθρωπος γέρων, καὶ εἶχε φθάσει εἰς βαθὺ γῆρας (διότι ἦτο ἑκατὸν ἐτῶν), ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἔκανε τοῦτο χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίξῃ ἡ γεροντικὴ ἡλικία του, χωρὶς νὰ ἀναπαύεται, χωρὶς νὰ εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἀλλ’ ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν, ἄλλοι ὅμως πολλὰς φορὰς ὄχι μόνον δὲν δεικνύουν αὐτὸν τὸν ζῆλον διὰ τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ κάνουν καὶ τὸ ἀνίθθειον, καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποφεύγουν τὰς συναντήσεις μὲ τοὺς ξένους μήπως καὶ ἀναγκασθοῦν νὰ τοὺς φιλοξενήσουν παρὰ τὴν θέλησίν των. Ὁ δίκαιος ὅμως δὲν ἐνήργει ἔτσι, ἀλλ’ «ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς κατὰ τὴν μεσημβρίαν». Τόσον πολὺ φιλόξενος ἦτο ὁ δίκαιος καὶ τόσον ὑπερβολικὰ ἐνάρετος, ὥστε ἔκαμνεν αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν μεσημβρίαν. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικὸν αὐτό· διότι ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὁδοιποροῦν, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην κατ’ ἐξοχὴν εἶχον ἀνάγκην νὰ ἀναπαυθοῦν, διὰ τοῦτο καὶ ἐδιάλεγεν ὡς κατάλληλον ὥραν αὐτὴν, καὶ καθήμενος ἐκάλει τοὺς διερχομένους, θεωρῶν ὡς ἰδικήν του τὴν ἀνάπαυσιν, τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ὁδοιπορούντων, καὶ ἐφρόντιζε νὰ εἰσάγῃ εἰς τὴν οἰκίαν του αὐ-

παρίοντας, οὐδὲ ἐξειάζων εἰ γνώριμοι ἢ ἄγνωστοι εἶεν. Οὐ φιλοξενίας γὰρ τὸ τὰ τοιαῦτα περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὸ πᾶσι τοῖς παριοῦσι τῆς οἰκειάς μεταδιδόναι φιλοφροσύνης. Καὶ ἐπειδὴ ἤπλωσε τῆς φιλοξενίας τὴν σαγήνην, κατηξιώ-
 5 θη καὶ τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην ὑποδέξασθαι μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους», τὸν παιριάρχην πάντως αἰνιτιόμενος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὅς ἂν δέξηται ἓνα τού-
 10 τῶν τῶν ἐλαχίστων ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται».

Ἀκούωμεν, ἀγαπητοί, καὶ ξενίζειν μέλλοντες μηδέποτε περιεργαζόμεθα, τίς, καὶ πόθεν. Εἰ γὰρ τοῦτο περιεργάσαιτο ὁ παιριάρχης, ἴσως ἂν διήμαρτιεν. Ἄλλ' ἔγνω, φησί, τῶν παραγενομένων τὴν ἀξίαν. Πόθεν δῆλον; Πῶς δὲ ἂν
 15 τοῦτο ποιῶν ἐθαυμάσθῃ; Οὐ γὰρ οὕτω θαυμαστόν ἦν τὸ τῆς φιλοξενίας αὐτοῦ περιεργασαμένου, ὡς νῦν, ὅτε ἀγνωστῶν τίνες οἱ παραγενομένοι, μετὰ τοσαύτης προθυμίας καὶ τιμῆς πρόσσεισι, καθάπερ οἰκείης δεσπότης, μονονουχὶ δεσμὰ διὰ τῶν λόγων αὐτοῖς περιβάλλων καὶ ἰκεσίαν πρὸς αὐτοὺς
 20 ποιούμενος, ὥστε μὴ ἀναεῦσαι, μηδὲ ζημίᾳ τῇ μεγίστῃ περιβαλεῖν. Ἦδει γὰρ ὅπερ ἔπρατιε· διὰ τοῦτο καὶ μετὰ πολλῆς θερμοσίτης τὴν ἐντεῦθεν ἐκαρποῦτο περιουσίαν.

Ἄλλ' ἀκούσομεν αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως τῶν ρημάτων, ἦν' εἰδῆς ἐν θαυσιότητι γήρᾳ νεάζουσαν προθυμίαν, καὶ τὸν
 25 γέροντα νεάζοντα καὶ μονονουχὶ περιχαρῆ γινόμενον, καὶ νομίζοντα θησαυρὸν εὐρηκέναι τῶν παραγενομένων τὴν παρουσίαν. «Ἀναβλέψας δέ», φησί, (αἰοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδε, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἰσπήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἰδὼν προ-

8. Ἐβρ. 13, 2.

9. Ματθ. 18, 5.

τοὺς πού ὑπέφερον ἀπὸ τὴν ζέστην χωρὶς νὰ ἐξετάζη, ἐὰν ἦσαν γνωστοὶ ἢ ἄγνωστοι. Διότι δὲν εἶναι γνώρισμα τῆς φιλοξενίας τὸ νὰ ἐξετάζη αὐτά, ἀλλὰ νὰ δεικνύη καλὴν διάθεσιν εἰς ὄλους τοὺς ἐπισκέπτας. Καὶ ἐπειδὴ ἤπλωσε τὴν σαγήνην τῆς φιλοξενίας, ἠξιώθη νὰ ὑποδεχθῆ τὸν Κύριον τοῦ παντός μαζί με τοὺς ἀγγέλους του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μὴ λησμονῆτε τὴν φιλοξενίαν, διότι με αὐτὴν μερικοὶ τυχαῖα ἐφιλοξένησαν ἀγγέλους»*, ἐννοῶν ὅπως ὅποτε τὸν πατριάρχην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὅποιος θὰ δεχθῆ ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους πρὸς τιμὴν μου, ἐμὲ δέχεται»⁹.

Ἄς τὰ ἀκούωμεν αὐτά, ἀγαπητοί, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ φιλοξενήσωμεν κάποιον νὰ μὴ ἐξετάζωμεν ποτέ, ποῖος εἶναι, καὶ ἀπὸ ποῦ ἔρχεται. Διότι ἐὰν ἐξήταζεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὁ δίκαιος, ἴσως νὰ ἠμάρτανεν. Ἄλλ' ἀντελήφθη, λέγει, τὴν ἀξίαν αὐτῶν πού ἤρχοντο. Ἀπὸ ποῦ τὸ ἀντελήφθη; Πῶς δὲ θὰ ἐθαυμάζετο ἐὰν τὸ ἔκανε αὐτὸ ἐπειδὴ τοὺς ἀντελήφθη; Διότι ἡ φιλοξενία του αὐτῆ δὲν θὰ εἶχεν ἀξίαν ἐὰν εἶχεν ἀντιληφθῆ ποῖοι ἦσαν οἱ ἐπισκέπται, ὅσον τώρα, πού ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε ποῖοι ἦσαν αὐτοὶ πού εἶχον ἔλθει, τοὺς πλησιάζει με τὴν προθυμίαν καὶ ἐκτίμησιν, ὅπως ἀκριβῶς πλησιάζει ὁ δοῦλος τοὺς κυρίους του, δεσμεύων σχεδὸν αὐτοὺς με τοὺς λόγους του καὶ παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ μὴ ἀρνηθοῦν τὴν φιλοξενίαν του καὶ τοῦ προκαλέσουν μεγάλην στενοχωρίαν. Διότι ἐγνώριζε τί ἔκανε καὶ διὰ τοῦτο μετὰ μεγάλης θερμότητος ἐκαρποῦτο τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὴν ἐνέργειάν του αὐτῆν.

Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν τοὺς λόγους τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέως, διὰ νὰ γνωρίσης τὴν νεανικὴν προθυμίαν πού εἶχεν, ἂν καὶ ἦτο εἰς βαθύτατον γῆρας, καὶ τὸν γέροντα πού συμπεριφέρεται ὡς νέος, καὶ νὰ γίνεταί τῳ τρόπον τινά, περικαρῆς καὶ νὰ νομίζη ὅτι εἶχεν εὖρει ὡς θησαυρὸν τὴν παρουσίαν τῶν διερχομένων. «Ἐσῆκωσεν ὁ Ἀβραάμ», λέγει. «τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες ἴσταντο πλησίον

ἔδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ». Τρέχει καὶ ἵππεται ὁ γέρων· εἶδε γὰρ τὴν θήραν καί, οὐδένα τῆς ἀσθενείας λόγον ποιησάμενος, ἐπὶ τὴν ἄγραν ἔδραμε, καὶ οὐκ ἐκάλεσεν οἰκείας, οὐκ ἐπέταξε παιδί, οὐδὲν θάνασον οὐδὲ ράθυμον ἐπεδείξατο, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ ἔδραμε, μονονουχὶ λέγων μέγας θησαυρός, μεγάλη πραγματεία· δι' ἑαυτοῦ ταύτην ὀφείλω ἐμπορευσασθαι, μὴ παροδράμη με τὸ ἰσοοῦτο κέρδος. Καὶ ταῦτα ἐποίει ὁ δίκαιος ἀνθρώπουσ ἀγνώτιασ ὀδίασ νομίζων ὑποδέχεσθαι.

10 4. Μάθωμεν καὶ ζηλώσωμεν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. Ἐὰν γὰρ οὕτω ποιῶμεν, εἰκόσ καὶ ἡμᾶσ ποιε ἐπιτυχεῖν τοιαύτησ θήρασ· μᾶλλον δὲ καὶ ἀεὶ ἐπιτυγχάνομεν, εἰ βουλοῖμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότησ, ἵνα μὴ ὀκνῶμεν πρὸσ τὴν τοιαύτην φιλοφροσύνην, μηδὲ περιοργυ-

15 ζῶμεθα τοὺσ παριόντιασ, φησὶν «Ὁσ ἂν δέξηται ἕνα τῶν ἐλαχίστων τούτων ἐν τῷ ἐμοῦ ὀνόματι, ἐμὲ δέχεται». Μὴ τοίνυν πρὸσ τὴν εὐτέλειαν τοῦ παριόντιοσ ὄρα, μηδὲ ἐξευτελίσησ αὐτὸν ἐκ τῶν ὀρωμένων, ἀλλ' ἐννόησοσ ὅτι τὸν Δεσπότην ὑποδέχη τὸν σὸν διὰ τούτου. «Ὅταν γὰρ διὰ τὸ αὐτοῦ

20 ὄνομα τὴν εἰσ ἐκεῖνον θεραπείαν ἐπιδείξη, ὥσανεὶ ἐκεῖνον ὑποδεξάμενοσ, οὕτω λήψη τὸν μισθόν. Κἂν ράθυμοσ τοίνυν ἦ καὶ ἡμελημένος ὁ τῆσ παρὰ σοῦ φιλοφροσύνησ ἀπολαύων, μηδεὶσ σοι λόγοσ τούτου ἔστω· ἀπηρτισμένος γὰρ σοι ὁ μισθὸσ δοθήσεται διὰ τὴν εἰσ τὸν Δεσπότην τιμὴν τοῦτο ποι-

25 οῦντι καὶ ζηλοῦντι τοῦ πατριάρχου τούτου τὴν ἀρετήν. «Καὶ ἰδῶν», φησὶ, «προσέδραμεν εἰσ συνάντησιν αὐτοῖσ ἀπὸ τῆσ θύρασ τῆσ σκηνῆσ».

Καλῶσ καὶ τὸ «Προσέδραμε» πρόσκειται, ἵνα μάθησ ὅτι ὡσ ἀγνώτιασ παρήεσαν, καὶ οὐκ ἂν αὐτόματα ἦλθοσ ἐπὶ

του, καὶ μόλις τοὺς εἶδεν ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν θύραν τῆς σκη-
νῆς του, διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθῆ¹⁰. Τρέχει καὶ πετᾶ ὁ γέρων,
διότι εἶδε τὸ θῆραμα καί, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὰς ἀδυνα-
μίας, ἔτρεξε διὰ νὰ θηρεύσῃ, καὶ δὲν ἐκάλεσεν οὔτε ὑπη-
ρέτας, οὔτε διέταξε κάποιον δοῦλον διὰ νὰ τοὺς καλέσῃ,
οὔτε σκληρότητα ἔδειξεν, οὔτε ὀκνηρίαν, ἀλλὰ ἔτρεξεν ὁ
ἴδιος ὡσὰν νὰ ἔλεγε· Μοῦ ἔτυχε μέγας θησαυρός, πολὺ
ἐμπόρευμα· πρέπει νὰ τὸ ἐκμεταλλευθῶ μόνος μου αὐτὸ τὸ
ἐμπόρευμα, μὴ τυχὸν καὶ μοῦ καθῆ τὸ τόσον μέγας κέρ-
δος. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκαμνεν ὁ δίκαιος μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ὑπο-
δέχεται ἀνθρώπους ἀγνώστους καὶ ὁδοιπόρους.

4. Ἄς μάθωμεν καὶ ἄς γίνωμεν μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ
δικαίου. Διότι, ἐὰν ἐνεργοῦμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἶναι
φυσικὸν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἡμεῖς κάποτε τέτοιο θῆραμα·
μᾶλλον ὅμως, ἐὰν τὸ θέλωμεν, ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἐπιτυχά-
νωμεν συνεχῶς αὐτό. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Κύ-
ριος, διὰ νὰ μὴ διστάζωμεν διὰ μίαν τέτοιου εἶδους φιλο-
φροσύνην, οὔτε νὰ ἐξετάζωμεν τοὺς διερχομένους, λέγει·
«ὅποιος θὰ ὑποδεχθῆ ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους πρὸς
κάρην μου, εἶναι ὡσὰν νὰ δέχεται ἐμένα». Βλέπεις, λοιπὸν,
τὴν εὐτέλειαν τοῦ διερχομένου, οὔτε νὰ τὸν περιφρονήσῃς
λόγῳ τῆς ἐξωτερικῆς του ἐμφανίσεως, ἀλλὰ νὰ σκεφθῆς,
ὅτι δι' αὐτοῦ ὑποδέχεσαι τὸν Κύριόν σου. Διότι ὅταν θὰ
προσφέρῃς τὴν φιλοξενίαν σου ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου εἰς
ἐκεῖνον, θὰ ἀμειφθῆς, ὡσὰν νὰ ἐφιλοξένησες τὸν ἴδιον τὸν
Χριστόν. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀδιάφορος καὶ ἐπιπόλαιος αὐ-
τὸς πού δέχεται τὴν φιλοξενίαν σου, νὰ μὴ δίνῃς εἰς τοῦτο
σημασίαν, διότι ἡ ἀμοιβὴ θὰ σοῦ δοθῆ ὀλόκληρη, ἐφ' ὅσον
μὲ αὐτὸ πού κάνεις τιμᾶς τὸν Κύριον καὶ μιμεῖσαι τὴν ἀρε-
τὴν αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου. «Καὶ ὅταν τοὺς εἶδεν», λέγει,
«ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του, διὰ νὰ τοὺς ὑπο-
δεχθῆ».

Ὁρθῶς χρησιμοποιεῖ τὸ «Προσέδραμε», διὰ νὰ μάθῃς,
ὅτι ἦσαν ἀγνώστοι εἰς αὐτὸν αὐτοὶ πού ἤρχοντο πρὸς αὐτόν,

- τὴν σκηρὴν. Διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ διαφύγῃ αὐτὸν τὸ πνευματικὸν τοῦτο κέρδος, ὁ γεγηρακῶς, ὁ πεπολιωμένος, ὁ ἑκατονταεῖτης προστρέχει καὶ διὰ τοῦ δρόμου τὴν προθυμίαν ἐπιδείκνυται. «Καὶ θεασάμενος προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπε· κύριε, εἰ ἄρα εὔροισ χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. Δηφθήτω δὴ ὕδωρ, καὶ νιφάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον, καὶ λήψουμαι ἄριον, καὶ φάγεσθε, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε, οὗ εἶπεν ἐξεκλίνετε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν».
- 10 Πολλὴ τῶν τοῦ δικαίου ρημάτων ἢ ὑπερβολή. Οὐ γάρ, ὅτι ὑπεδέξατο, θαῦμα ἰσοσῦτον τῆς προθυμίας, ἀλλ' ὅτι μετὰ τσοαύτης οπουδῆς, καὶ οὔτε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἡλικίαν ἀπιδῶν, οὔτε πρὸς τοὺς παριόντας (ἴσως γὰρ νέοι τινὲς αὐτῷ κατεφαίνοντο), οὐδὲ νομίσας ἀρκεῖν τὴν διὰ τῶν λόγων μόνον
- 15 προτροπήν, «Προσεκύνησε», φησί, «ἐπὶ τὴν γῆν», μονονουχί καθικειύων, καὶ σφοδρὰν τὴν παράκλησιν προσάγων, ἵνα μὴ νομισθῇ ἀπλῶς ἀφοσιώσῃ προσιτρέπεσθαι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή δεικνύουσα τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν καὶ ἄφατον ἀρετήν, φησί· «Προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν»,
- 20 καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τῶν ρημάτων πολλὴν τὴν θερμοότητα ἐπιδεικνύμενος, πολλὴν τὴν ταπεινοφροσύνην, μεγίστην τὴν φιλοξενίαν, ἄφατον τὴν κηδεμονίαν. Καὶ προσκυνήσας, φησί, εἶπε· «κύριε, εἰ ἄρα εὔροισ χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου». Τί ἂν τις κατ' ἀξίαν
- 25 εἴποι τοῦ δικαίου τούτου; ἢ πῶς ἂν τις αὐτὸν μυρίοις σιόμασιν ἐγκωμιάσειε; Τὸ μὲν γὰρ εἶπεῖν, «Κύριε», τῶν ἐχωρούτων ἐστὶ τὸ δὲ λέγειν, «Εἰ ἄρα εὔροισ χάριν ἐναντίον

καὶ ὅτι δὲν ἦλθον μόνοι των εἰς τὴν σκηνὴν. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ χάσῃ αὐτὸ τὸ πνευματικὸν κέρδος ὁ γέρων, ὁ ἔχων λευκὴν τὴν κεφαλὴν, ὁ ἑκατονταετής, σπεύδει καὶ μὲ τὴν σπουδὴν φανερώνει τὴν προθυμίαν του. Καὶ ὅταν εἶδεν αὐτοὺς «Ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς προσεκύνησε καὶ εἶπεν· Κύριε, ἐὰν εὔρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρίδῃς τὸν δοῦλον σου. Ἄς φέρω λοιπὸν νερὸ καὶ πλύνετε τὰ πόδια σας καὶ δροσισθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ θὰ σᾶς φέρω ἄρτον διὰ νὰ φάγετε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ συνεχίσετε τὸν δρόμον σας, ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐξεκλίνετε πρὸς τὸν δοῦλον σας»¹¹.

Ἐπιβλητικὸν θαυμασμὸν προκαλοῦν οἱ λόγοι τοῦ δικαίου. Ὅχι διότι τοὺς ὑπεδέχθη μόνον, πρᾶγμα ἀξέπαινον ἐξ αἰτίας τῆς προθυμίας του, ἀλλὰ καὶ διότι ἔκανε τοῦτο μὲ πολὺν αὐθορμητισμὸν καὶ δὲν ἔδωσε σημασίαν οὔτε εἰς τὴν μεγάλην του ἡλικίαν, οὔτε εἰς τὸ ὅτι οἱ ἐπισκέπται ἦσαν μικρότεροι ἀπὸ αὐτὸν (διότι ἴσως μερικοὶ νὰ τοῦ ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν νέοι), οὔτε ἐθεώρησεν, ὅτι ἦτο ἀρκετὴ μόνον ἡ προφορικὴ πρόσκλησις, ἀλλ' «Ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ προσεκύνησεν αὐτούς», λέγει, καὶ τοὺς παρεκάλει θερμῶς, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι τοὺς ἔκανε μίαν ἀπλῆν καὶ τυπικὴν πρότασιν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ ἁγία Γραφή δεικνύουσα τὴν πολλὴν καὶ ἀπερίγραπτον ἀρετὴν τοῦ δικαίου λέγει· «Ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ προσεκύνησεν αὐτούς», δεικνύων καὶ μὲ αὐτὴν του τὴν πρᾶξιν καὶ μὲ τοὺς πολὺ θερμούς του λόγους τὴν μεγάλην ταπεινοφροσύνην, τὴν θερμὴν φιλοξενίαν καὶ τὸ ἀπεριόριστον ἐνδιαφέρον του δι' αὐτούς. «Καὶ ἀφοῦ προσεκύνησε», λέγει, «εἶπε· Κύριε, ἐὰν εὔρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρίδῃς τὸν δοῦλον σου». Ποίους λόγους ἰσαξίους μὲ τοῦ δικαίου θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς; ἢ μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν ἐγκωμιάσῃ, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη μύρια στόματα; Διότι τὸ νὰ εἰπῇ, «Κύριε», εἶναι κάτι τὸ φυσικόν, ἀλλὰ τὸ νὰ εἰπῇ «Ἐὰν εὔρον χάριν ἐνώπιόν σου», αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξον. Ὅταν

σου», τοῦτό ἐστι τὸ παράδοξον. Χάριν, φησί, δίδωσ, οὐ λαμβάνεις. Τοιοῦτον γὰρ ἀληθῶς ἢ φιλοξενία μᾶλλον λαμβάνει, ἢ δίδωσιν ὁ μετὰ προθυμίας αὐτὴν ἐπιδεικνύμενος.

Ἄλλὰ μηδεὶς τῶν ταῦτα ἀκούοντων ὑποτεινέσθω τοῦ
 5 δικαίου τὴν ἀρετὴν καὶ νομιζέτω, ὅτι εἰδὼς τίνες οἱ παρα-
 γεγονότες, ταῦτα ἐφθέγγειο. Οὐδὲ γὰρ ἄν, καθὼς καὶ πολ-
 λάκις εἴρηται, μέγα τι τοῦτο ἦν, εἰ εἰδὼς ταῦτα ἔλεγεν
 ἀλλὰ τὸ θαυμασιὸν καὶ παράδοξον τοῦτό ἐστιν, ὅτι ὡς ἀν-
 θρώποις προσφερόμενος, τοιαῦτα ἐφθέγγειο ρήματα. Μὴ
 10 θαυμάσης δὲ εἰ τριῶν ὄντων τῶν ὑποδεχομένων ὡς πρὸς
 ἓνα προτεινόμενος ὁ δίκαιος λέγει, «Κύριε». Ἴσως γὰρ
 ἐπιδοξότερός τις τῶν ἐλθόντων ἐφάνη, πρὸς δὲ ποιεῖται
 καὶ τὴν παράκλησιν. Ἐἶτα προΐων κοινοποιεῖ τὸν λόγον καὶ
 φησι «Ληφθήτω δὴ ὕδωρ καὶ νιφάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν».
 15 Καὶ πάλιν, «Καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον, καὶ φάγεσθε ἄρ-
 τον, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε, οὐ εἶνεκεν ἐξεκλίνατε
 πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν».

Ὅρα πῶς οὐκ εἰδὼς τίνες εἰσί, καθάπερ ἀνθρώποις
 διαλεγόμενος παριοῦσιν, οὕτω κοινὴν πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται
 20 τὴν προτροπὴν καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον παῖδα ἑαυτὸν καλῶν;
 Καὶ ὅρα πῶς προλέγει τῆς τραπέζης αὐτοῦ τὴν εὐτέλειαν,
 μᾶλλον δὲ τὴν πολυτέλειαν. «Ληφθήτω δὴ ὕδωρ», φησί, «καὶ
 νιφάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δέν-
 δρον». Ἐπειδὴ γὰρ, φησί, κεκμήκατε καὶ πολὺν τὸν καύσω-
 25 να ἐπεμείνατε, διὰ τοῦτο ἀξιῶ μὴ παρελθεῖν τὸν παῖδα ὑ-
 μῶν. Μὴ γὰρ μέγα τί ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ γινόμενον; Ὑδωρ
 ἔχω παρασχεῖν μόνον, ὑπὲρ τοῦ νιφαιμένου ὑπὸ τὸ δένδρον
 τὸν πολὺν ὑμᾶς κάματον ἀποθέσθαι. Ἐἶτα καὶ τῆς τραπέ-
 ζης λέγει τὴν ἰδέαν. Μὴ νομίσητε πολυτελέξ τι παραθήσειν

φιλοξενῆσαι κρεωσιτᾶς εὐγνωμοσύνην, δὲν σοῦ κρεωσιτοῦν. Τέτοια πράγματι εἶναι ἡ φιλοξενία· ὁ φιλοξενῶν μὲ προθυμίαν μᾶλλον λαμβάνει, παρὰ προσφέρει.

Κανεῖς ὅμως ἀπὸ ὄσους ἀκούουν αὐτὰ νὰ μὴ μειώσῃ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ νὰ μὴ νομίσῃ, ὅτι τὰ ἔλεγεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐγνώριζε, ποῖοι ἦσαν οἱ ἐπισκέπται. Διότι, ὅπως ἐλέχθη πολλὰς φορές, δὲν θὰ εἶχε μεγάλην ἀξίαν, ἐὰν ἔλεγεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν αὐτοὺς πού τὸν ἐπεσκέφθησαν, ἀλλὰ τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ παράδοξον εἶναι αὐτό, τὸ ὅ,τι ἔλεγε τὰ λόγια αὐτὰ δι' ἀνθρώπους πού ἤθελε νὰ τοὺς ὑπηρετήσῃ. Μὴ ἀπορήσῃς ὅμως, ἐὰν ὁ δίκαιος, ἐνῶ ἦσαν τρεῖς οἱ φιλοξενούμενοι, ἀπευθύνεται ὡσὰν πρὸς ἓνα καὶ λέγει, «Κύριε». Διότι ἴσως κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς πού τὸν ἐπεσκέφθησαν νὰ ἐφάνῃ εἰς αὐτὸν περισσότερον μεγαλοπρεπῆς, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ ἀπευθύνει τὴν παράκλησιν. Ἐπειτα συνεχίζων ἀπευθύνεται πρὸς ὄλους καὶ λέγει· «Ἄς φέρουν λοιπὸν νερὸ καὶ ἄς πλύνουν τὰ πόδια σας». Καὶ πάλιν· «Καὶ δροισισθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ φάγετε ἄρτον καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ συνεχίσατε τὸν δρόμον σας, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἐξεκλίνετε πρὸς τὸν δοῦλον σας».

Βλέπεις πῶς, μὴ γνωρίζων ποῖοι εἶναι καὶ ὁμιλῶν ὡσὰν πρὸς ἀνθρώπους περαστικούς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον προτρέπει αὐτοὺς καὶ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ δοῦλον καὶ μίαν καὶ δύο φορές; Καὶ πρόσεχε πῶς προλέγει τὴν εὐτέλειαν τῆς τραπέζης του, μᾶλλον δὲ τὴν πολυτέλειαν. «Ἄς φέρουν νερὸ», λέγει, «καὶ ἄς νίψουν τὰ πόδια σας καὶ δροισισθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον». Ἐπειδὴ, λέγει ἔχετε κουρασθῆ καὶ ἔχετε ὑποφέρει πολὺν ζέστην, διὰ τοῦτο ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ περιφρονήσῃτε τὸν δοῦλον σας. Μήπως δηλαδὴ εἶναι πολὺ σπουδαῖον αὐτὸ πού κάνω; Νερὸ ἔχω νὰ σᾶς προσφέρω μόνον, ὥστε, ἀφοῦ πληθῆτε, νὰ ἀναπαυθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον. Ἐπειτα τοὺς ἀναφέρει καὶ τὸ τί θὰ φάγουν. Μὴ νομίσατε, ὅτι θὰ σᾶς προσφέρω κάποιο πλούσιον φαγητὸν ἢ ποικιλίαν καρυκευμάτων ἢ διάφορα

ὑμῖν ἢ καρυκευμάτων ποικιλίαν ἢ ὄψων διαφοράν ἄριον φάγεσθε, καὶ οὕτω «Παρελεύεσθε, οὐ εἴνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν».

5. Εἶδες πῶς διαφόροις κέχρηται τρόποις, βουλόμενος
 5 δυσοπηῆσαι τοὺς παριόντας, καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ
 τῶν ρημάτων, καὶ διὰ πάντων ἐπισπάσασθαι αὐτοὺς θέλων.
 Πρῶτον μὲν γάρ, προσεκύνησεν, εἶτα κυρίους καλεῖ καὶ
 ἑαυτὸν παῖδα· εἶτα λέγει τὸ μέλλον ὑπ' αὐτοῦ γενέσθαι εἰς
 αὐτούς, ἐξευτελιζῶν καὶ δεικνὺς οὐδὲν μέγα ὄν. Ὑδωρ γάρ,
 10 γησί, τὸ πᾶσιν ἀνειμένον ἔχω παρασχεῖν εἰς τοὺς πόδας
 ὑμῶν, καὶ ἄριον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς δρυὸς σκέπην. Μὴ δὴ
 ἐξευτελιότητέ μου τὴν σκηνήν, μὴ ὑπερίδητέ μου τὸ γῆρας,
 μὴ ἀνανεύσητε πρὸς τὴν ἐμὴν παράκλησιν. Οἶδα ὅσῃν ὑπε-
 μείνατε ταλαιπωρίαν, οιοχάζομαι τοῦ καύσαντος τὴν φλόγα
 15 διὰ τοῦτο ἀνεθῆναι μικρὸν ὑμᾶς βούλομαι.

Ποῖος πατήρ φιλόδοτος πρὸς παῖδα ἰσοαύτην ἂν ἐπε-
 δείξαιτο φιλοφροσύνην, ὅσῃν οὗτος πρὸς τοὺς ἀγνώστους καὶ
 ξένους καὶ οὐδαμῶθεν αὐτῶ τέως γνωρίμους; Ἄλλ' ἐπειδὴ
 μετὰ σπουδῆς προσῆλθε καὶ πολλοῦ τοῦ τόπου, ἐπέτυχε τῆς
 20 ἄγρας καὶ τὴν θήραν εἶσω τῶν δικτύων λαβεῖν ἠδυνήθη.
 «Καὶ εἶπα», φησί, «οὕτω ποιήσομεν, καθὰ εἶρηκας». Ἀνε-
 ζωπύρησεν ὁ προσβύτης. Ἐν χερσὶ, φησί, ἔχω τὸν θησαυ-
 ρόν, τοῦ πλούτου ἐπελαθόμεν, ἐπελαθόμεν λοιπὸν τοῦ γήραος.
 Καὶ ὄρα αὐτὸν πάννυ γαννύμενον τῷ πράγματι, καὶ μονονου-
 25 χι σκιριτῶνια, καὶ καθάπερ τὰ μυρία ἀγαθὰ ἐν ταῖς χερσὶν
 ἐπιφερόμενον, οὕτως ἠδόμενον.

Καὶ ἔσπευσεν Ἀθραάμ, φησί, «ἐπὶ τὴν σκηνήν». Ὡσο-
 περ, ἡνίκα ἐπὶ τὴν θήραν αὐτῶν ἐπείγειο, ἐμήνυσεν αὐτοῦ
 τὸν τόπον καὶ τὴν προθυμίαν ἢ θεία Γραφή, εἰποῦσα, «Προσ-
 30 ἔδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς», οὕτω καὶ νῦν ἐπειδὴ εἶδε

12. Γεν. 18, 5.

13. Γεν. 18, 6.

πολυτελῆ φαγητά. *Ἄρτον μόνον θὰ φάγετε καὶ ἔτσι «Θὰ συνεχίσετε τὸν δρόμον σας, ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐξεκλίνετε πρὸς τὸν δοῦλόν σας».

5. Εἶδες πῶς χρησιμοποιοεῖ διαφόρους τρόπους, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἰκετεύσῃ τοὺς ἐπισκέπτας, καὶ μὲ τὰς κινήσεις καὶ μὲ τοὺς λόγους καὶ μὲ τὸ κάθε τι νὰ τοὺς πείσῃ. Διότι κατ' ἀρχὴν, λέγει, τοὺς προσεκύνησεν, ἔπειτα ἀποκαλεῖ αὐτοὺς κυρίους καὶ τὸν ἑαυτὸν του δοῦλον. *Ἐπειτα λέγει αὐτὰ πού θὰ κάνῃ δι' αὐτούς, θεωρῶν αὐτὸ εὐτελὲς καὶ δεικνύων ὅτι δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖον. Διότι, λέγει, ἔχω νὰ προσφέρω διὰ τὰ πόδια σας νερὸ πού ἔχει δοθῆ εἰς ὄλους καὶ ἄρτον καὶ τὴν σκιάν κάτω ἀπὸ τὴν δρυῖν. Μὴ ὑποτιμῆσετε λοιπὸν τὴν σκηνὴν μου, μὴ περιφρονήσετε τὴν γεροντικὴν μου ἡλικίαν, μὴ ἀρνηθῆτε τὴν παράκλησίν μου. Γνωρίζω πόσον ἐταλαιπωρήθητε, φαντάζομαι τὴν φοβερὰν ζέστην καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θέλω νὰ σᾶς προσφέρω κάποια μικρὰ ἀνακούφισιν.

Ποῖος φιλόσοφος πατέρας θὰ ἔδεικνε πρὸς τὸν υἱὸν του τόσῃν φιλοφροσύνῃν, ὅσῃν ἔδειξεν ὁ πατριάρχης πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγνώστους καὶ ξένους, τοὺς ὁποίους δὲν ἐγνώριζε καθόλου ἐκ τῶν προτέρων; *Ἐπειδὴ ὅμως προσῆλθε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ μεγάλην ἐπιθυμίαν ἐπέτυχε τὸ θῆραμα καὶ συνέλαβεν αὐτὸ μέσα εἰς τὰ δίκτυά του. «Καὶ αὐτοί», λέγει, «εἶπον· θὰ κάνωμεν ἔτσι ὅπως εἶπες»¹². Ὁ γέρον ἐνεψυχώθη. *Ἐχω, λέγει, εἰς τὰ χέρια μου τὸν θησαυρόν, κρατῶ τὸν πλοῦτον καὶ ἐλησμόνησα πλέον τὸ γῆρας μου. Καὶ πρόσεχε πόσον ἀστράπτει ἀπὸ χαρὰν διὰ τὸ γεγονὸς αὐτό, καὶ σκιρτῶν, κατὰ κάποιον τρόπον, ἀπὸ χαρὰν καὶ ὡσὰν νὰ κρατᾷ εἰς τὰ χέρια του ἀνυπολόγιστα ἀγαθὰ, νοιώθει τόσῃν χαρὰν.

«Καὶ ἔτρεξεν», λέγει, «ὁ Ἀβραὰμ πρὸς τὴν σκηνὴν»¹³. *Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἔσπευδε διὰ νὰ τοὺς προσκαλέσῃ, μᾶς ἐφανέρωσεν ἡ Γραφή τὴν ὀρμὴν καὶ τὴν προθυμίαν μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «*Ἐτρεξε διὰ νὰ τοὺς συναντήσῃ», κατὰ τὸν ἴδιον

τοὺς ἄνδρας καὶ κατώρθωσεν, ὑπερ ἐπεθύμει, οὐδὲ οὕτως
 ἴσθησι τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ θερμότερον πάλιν ἐπιδείκνυσι
 τὸν ἔρωτα, οὐδὲ ἐπειδὴ ἐν ἀσφαλείᾳ γέγονε, λοιπὸν ραθυ-
 μότερος κατέσθη. Ὅπερ πολλάκις ἡμεῖς ὑπομένομεν καὶ
 5 παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἐνίοτε πολλὴν ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπου-
 δήν, ἐπειδὴν δὲ τοῦ πράγματος ἐντὸς γενώμεθα, οὐ τὸν ἴ-
 σσον πόνον εἰσφέρομεν. Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ τί;
 Πάλιν σπεύδει καὶ ἐπείγεται καὶ τρέχει ὁ γεγηρακὸς ἐπὶ
 τὴν οκητὴν πρὸς Σάρρα, «Καὶ εἶπεν αὐτῇ· σπεῦσον καὶ φύ-
 10 ρασον ἰρία μέτρα σεμιδάλεως.

Σκόπει πῶς καὶ τὴν Σάρρα κοινωνὸν λαμβάνει τῆς
 θήρας καὶ πῶς αὐτὴν ἐξεπαίδευσε ζηλοῦν αὐτοῦ τὴν ἀρε-
 τήν. Καὶ γὰρ κάκείνην παρορμᾷ μὴ ραθύμως τῇ χρεῖα προο-
 ελθεῖν, ἀλλὰ, «Σπεῦσον», φησί. Τῆς μεγάλης ἐπιτυχόμεν
 15 πραγματείας, μὴ ἀπολέσωμεν τὸν θησαυρόν, ἀλλὰ «Σπεῦ-
 σον, καὶ φύρασον ἰρία μέτρα σεμιδάλεως». Ἐπειδὴ γὰρ ἴ-
 δει τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, ἐβούλετο κοινωνὸν τῶν
 μισθῶν λαμβάνειν καὶ τῶν ἀντιδόσεων καὶ τὴν τοῦ θίου
 γενομένην αὐτῷ κοινωνόν. Διὰ τί γὰρ, εἶπέ μοι, οὐδενὶ
 20 τῶν παιδιοκῶν τοῦτο ἐπέιαξεν, ἀλλὰ τῇ γυναικὶ τῇ προ-
 βεβηκυῖα; ἐννεύοντα γὰρ εἰῶν ἐτύγγανεν οὐσα. Καὶ οὐκ
 ἀνανεύει ἡ Σάρρα πρὸς τὸ ἐπίταγμα, ἀλλὰ τὴν ἴσθησι καὶ
 αὐτὴ προθυμίαν εἰσφέρει.

Ἄκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες· ἄνδρες μὲν
 25 οὖν, ἵνα οὕτω τὰς ἐαυτῶν συνοίκους ἐκπαιδεύωσιν, ἐπειδὴν
 πνευματικόν τι κέρδος παρεμπέση, μὴ διὰ τῶν οἰκειῶν τοῦτο
 πληροῦν, ἀλλὰ δι' ἐαυτῶν ἅπαντα διαπραΐεσθαι γυναῖκες
 δέ, ἵνα σπεύδωσι κοινωνεῖν τοῖς ἀνδράσι τῶν τοιούτων κα-
 τορθωμάτων, καὶ μὴ ἐπαισχύνωνται τὴν φιλοξενίαν, καὶ
 30 τὴν εἰς τοῦτους θεραπείαν, ἀλλὰ μιμείσθωσαν τὴν Σάρρα
 τὴν προεσῆτιν, τὴν ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ πονεῖν καταδεχομένην,

τρόπον καὶ τώρα, ὅταν εἶδε τοὺς ἄνδρας καὶ ἐπέτυχεν αὐτὸ πού ἐπεθύμει, οὔτε ἔτσι δὲν ἐξαντλεῖ τὴν προθυμίαν του, ἀλλὰ φανερώνει πάλιν μὲ μεγαλυτέραν θέρμην τὸν πόθον του, οὔτε ἀδιαφορεῖ πλέον ἐπειδὴ ἐπέτυχεν αὐτὸ πού ἤθελεν. Αὐτὸ ἀκριβῶς παθαίνομεν πολλὰς φορὰς καὶ ἡμεῖς καὶ ἐνίοτε μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπιδεικνύομεν πολὺ ἐνδιαφέρον, ὅταν ὅμως ἐπιτύχωμεν αὐτὸ πού θέλομεν, δὲν καταβάλλομεν τὸν ἴδιον κόπον ἐν συνεχείᾳ. Ἄλλ' ὁ δίκαιος δὲν ἐνήργησε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον· ἀλλὰ τί κάνει; Βιάζεται πάλιν καὶ ἐπείγεται καὶ τρέχει ὁ γέρον πρὸς τὴν σκηνήν, ὅπου ἦτο ἡ Σάρρα· «Καὶ εἶπεν εἰς αὐτήν· βιάσου καὶ ζύμωσε τρία μέτρα σιμιγδάλι»¹⁴.

Πρόσεχε πῶς καὶ τὴν Σάρραν κάνει μέτοχον τῆς ἀρετῆς καὶ πῶς τὴν ἐξεπαίδευσε νὰ τὸν μιμῆται εἰς τὴν ἀρετήν. Καθ' ὅσον παρακινεῖ καὶ ἐκείνην νὰ μὴ πλησιάσῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος πλήρης ἀδιαφορίας, ἀλλὰ τῆς λέγει «Σπεῦσε». Εὐρόμεν μίαν μεγάλην εὐκαιρίαν, ἃς μὴ χάσωμεν τὸν θησαυρόν, ἀλλὰ «βιάσου καὶ ζύμωσε τρία μέτρα σιμιγδάλι». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀντελήφθη τὸ μέγεθος τῆς ἐπιτυχίας, ἤθελε νὰ ἔχη μέτοχον τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν μισθῶν καὶ αὐτήν, πού εἶχε σύντροφον εἰς τὴν ζωὴν του. Εἶπέ μου, διατί δὲν διέταξε νὰ τὸ κἀνῃ αὐτὸ κάποια ἀπὸ τὰς δούλας, ἀλλὰ εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία ἦτο γηρασμένη; διότι αὐτὴ ἦτο τότε ἐνενήντα ἐτῶν. Καὶ ἡ Σάρρα δὲν ἀρνεῖται τὴν παραγγελίαν, ἀλλὰ δείχνει τὴν ἰδίαν προθυμίαν μὲ αὐτόν.

Ἄς τὸ ἀκούουν οἱ ἄνδρες, ἃς τὸ ἀκούουν αἱ γυναῖκες. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες διὰ νὰ ἐκπαιδεύουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰς συζύγους των ὥστε, ὅταν προκύψῃ κάποιο πνευματικὸν κέρδος, νὰ μὴ τὸ κάνουν μέσῳ τῶν δούλων, ἀλλὰ νὰ τὰ κάνουν ὅλα μόναι των. Αἱ δὲ γυναῖκες, διὰ νὰ σπεύδουν μὲ προθυμίαν νὰ βοηθοῦν τοὺς ἄνδρας εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα καὶ νὰ μὴ ἀποφεύγουν τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν πού τοὺς ἐπισκέπονται, ἀλλὰ νὰ μιμοῦνται τὴν γερόντισσαν Σάρραν, ἡ ὁποία εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν δὲν

καὶ τὰ τῶν παιδισκῶν ἔργα ἐπιτελεῖν. Ἄλλ' οἶδα δι' οὐ-
 δεις ἀνέξεται τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων. Νῦν γὰρ ἡμῖν
 ἀπ' ἐναντίας ἐκείνη πάντες θαδίζουσιν ἐπείγονται, καὶ πολλή
 ἡ θλακεία ταῖς γυναιξί, καὶ ἡ σπουδὴ πρὸς τὸν κόσμον τῶν
 5 ἱματιῶν, περὶ τὰ χρυσία καὶ τὰ περιδέρορα καὶ τὸν ἔξω-
 θεν καλλωπιισμόν, καὶ τῆς ψυχῆς οὐδεμία πρόνοια. Καὶ οὐ-
 δὲ Παῦλος αὐτῶν καθικνεῖται βοῶν καὶ λέγων· «Μὴ ἐν
 πλέγμασιν, ἢ χρυσοῦ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμοῦ πολυτελεῖν».
 Ὅρα τὴν οὐρανομήκη ταύτην ψυχὴν, πῶς οὐκ ἐνόμι-
 10 σεν αἰσχροὺν αὐτῷ εἶναι μέχρι τούτου τὸν λόγον ποιήσασθαι
 καὶ ἐπὶ ἐμπλεγμάτων περαινέσαι. Εἰκότως· πᾶσα γὰρ αὐτῷ
 ἡ σπουδὴ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἦν. Ἐπεὶ οὖν
 εἶδεν δι' ταῦτα μάλιστα τῆς ψυχῆς τὸν ὄλεθρον ἐργάζεται,
 διὰ τοῦτο οὐδὲν παρητήσατο τῶν προσηκόντων εἰς διδασκα-
 15 λίαν ταῖς ταῦτα νοσοῦσαις· ἀλλὰ φησιν, εἰ θούλει κοσμεῖ-
 σθαι, τὸν ἀληθῆ κοσμοῦ κόσμον, ὃν πρέπει γυναιξὶν εὐσε-
 βέσι τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις κοσμοῦ. Οὗτος τῆς ψυχῆς ὁ κό-
 σμος, οὗτος οὐδεμίαν παρὰ τῶν ἔξωθεν κατάγνωσιν δέχε-
 ται, τοῦτον οὐδεὶς ἀποσπῆσαι δυνήσεται, οὗτος ἀνάλωτος
 20 μένει διηνεκῶς. Ἀπὸ γὰρ τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ἔξωθεν
 μυρία τίκεται κακὰ· καὶ οὕτω λέγω τὴν τῆς ψυχῆς λύπην,
 τὴν ἐντεῦθεν φρομένην ἀλαζονείαν, τὴν ὑπεροψίαν τὴν κα-
 τὰ τῶν πλησίον, τοῦ φρονήματος τὴν ἀπόνοιαν, τῆς ψυχῆς
 τὴν διαφθοράν, τῶν ἡδονῶν τῶν αἰόπων τὸν ἐσμόν· ἀλλ' ὅ-
 25 τι καὶ ἀλωτὸς ὁ κόσμος οὗτος καὶ οἰκειῶν κακουργίαις, καὶ
 λησιῶν ἐφθόρῳ, καὶ συκοφαντῶν ἐπιβουλαῖς, καὶ μυρία ἄν

ἀπέφευγε τοὺς κόπους καὶ ἐξετέλει τὰς ἐργασίας τῶν δούλων. Γνωρίζω ὅμως, ὅτι δὲν θὰ ἀνεχθῆ κανεὶς τὰ ὅσα σὰς λέγω. Διότι τώρα ὅλοι φροντίζουν νὰ συμπεριφέρονται κατὰ διαφορετικὸν τρόπον ἀπ' ὅ,τι αὐτή, καὶ πολλὴ ἀνοησία κατέχει τὰς γυναῖκας καὶ μεγάλη φροντίς προκαταβάλλεται διὰ τὰ πολυτελεῖ ἐνδύματα, διὰ τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ περιδέραια καὶ τὸν ἐξωτερικὸν καλλωπισμὸν, ἐνῶ δὲν φροντίζουν καθόλου διὰ τὴν ψυχὴν. Καὶ δὲν τὰς συγκινεῖ οὔτε ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος φωνάζει καὶ λέγει· «Μὴ ἀσχολεῖσθε μὲ τὸ πλέξιμον τῆς κόμης ἢ μὲ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, μὲ τοὺς μαργαρίτας ἢ τὰ πολυτελεῖ ἐνδύματα»¹⁵. Πρόσεχε τὴν οὐρανομήκη αὐτὴν ψυχὴν πῶς δὲν ἐθεώρησε μικροπρέπειαν τὸ νὰ συζητῆ μέχρι καὶ δι' αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ δίδῃ συμβουλὰς καὶ διὰ τὸ πλέξιμον τῆς κόμης. Καὶ κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον· διότι ὅλη ἡ προσπάθειά του ἀπέβλεπεν εἰς τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζεν, ὅτι ὅλα αὐτὰ προκαλοῦν κατ' ἐξοχὴν τὴν καταστροφὴν τῆς ψυχῆς, διὰ τοῦτο δὲν παρέλειψε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ διδαχθοῦν αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἔχουν αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα, ἀλλὰ λέγει· ἐὰν θέλῃς νὰ στολίζεσαι, νὰ στολίζεσαι μὲ τὰ πραγματικὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα τεργιάζουν εἰς εὐσεβεῖς γυναῖκας. Νὰ στολίζεσαι δηλαδὴ μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Αὐτὰ εἶναι τὸ πραγματικὸν κόσμημα τῆς ψυχῆς, αὐτὰ δὲν ἐπιδέχονται καμμίαν κατηγορίαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, αὐτὸν τὸν πλοῦτον κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν κλέψῃ, αὐτὰ μένουν διαρκῶς ἀδαπάνητα. Διότι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ κοσμήματα γεννοῦνται ἀμέτρητα κακά. Καὶ δὲν ὁμιλῶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ψυχῆς, διὰ τὴν ἀλαζονείαν, ἢ ὁποῖα γεννᾶται ἀπὸ αὐτά, διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον περιφρόνησιν, διὰ τὴν ἀνόητον συμπεριφορὰν, διὰ τὴν διαφθορὰν τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρανόμων ἡδονῶν, ἀλλ' ὅτι τὰ κοσμήματα αὐτὰ εἶναι εὐάλωτα καὶ ἀπὸ τὰς πανουργίας τῶν δούλων καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ληστῶν, καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν συκοφαντῶν, καὶ ἄλλα ἀμέτρητα κακὰ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ

τις εὔροι ἐντεῦθεν φυλόμενα κακὰ καὶ ἀηδίας διηγεκεῖς.

Ἄλλ' οὐχ ἡ Σάρρα τοιαύτη· ἀλλὰ τὸν ἀληθῆ κόσμον ἐκέκτητο· δι' ὃ καὶ ἀξία τοῦ παιτριάρχου ἦν, καὶ καθάπερ ἐκείνος ἔοπευσε καὶ ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἔδραμεν, οὕτω καὶ ἐκείνη μετὰ σπουδῆς τὸ ἐπιταχθὲν ἐπλήρου καὶ ἐφύρα τρία μέτρα σεμιδάλεως. Ἐπειδὴ γὰρ τρεῖς ἦσαν οἱ παραγεγονότες, τρία μέτρα ἐκέλευσε φουραθῆναι, ὥστε θάτιον φθάσαι τοὺς ἄριους. Καὶ τοῦτο διαταξάμενος εἰς τὰς βοῦς πάλιν αὐτὸς ἔδραμεν. Ὡ γέροντος νεότης, ὃ ψυχῆς τόπος· τρέχει ἐπὶ τὰς βοῦς καὶ οὐκ ἀφίησιν τινα τῶν οἰκειῶν ἀπελθεῖν, διὰ πάντων δεικνὺς τοῖς παραγεγονόσιν, ὅσης ἡδονῆς ἐπληρώθη, καὶ ὅπως μέγα τι ἡγεῖται τὴν αὐτῶν παρουσίαν, καὶ διι θησαυρὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίζει. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «μοσχάριον ἀπαλὸν καὶ καλόν». Αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὴν ἐκλογὴν ἐποίησατο, καὶ τὸ κάλλιστον τῶν ὄντων λαβὼν δίδωσι τῷ παιδί, κἀκεῖνον κατεπείγων μὴ μελλῆσαι, ἀλλὰ πολλὴν τὴν σπουδὴν ἐπιδείξασθαι.

6. Σκόπει πῶς πάντα μετὰ τάχους, μετὰ προθυμίας ζεούσης, μετὰ ἰλαρότητος, μετὰ χαρᾶς, μετὰ πολλῆς τῆς θυμηδίας γίνεται. «Καὶ ἐτάχυνε» ὁ παῖς τοῦτο ποιῆσαι, φησί. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἠρέμει ὁ γέρον, ἀλλὰ πάλιν ἐν τάξει ὑπηρέτου ἴσταιται. «Καὶ λαβὼν θούτυρον καὶ γάλα καὶ τὸ μοσχάριον δ' ἐποίησε, παρέθηκεν αὐτοῖς». Αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ πάντα ποιεῖ καὶ παραιτήσῃ. Καὶ οὐδὲ ἄξιον ἑαυτὸν ἐνόμισε τοῦ συγκαθεσθῆναι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐκείνων ἐσθιόντων παρεισιτήκει αὐτὸς ὑπὸ τὸ δένδρον. Ὡ φιλοξενίας μέγεθος, ὃ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολή, ὃ φιλοθέου γνώμης ἐπίτασις· παρεισιτήκει ὁ ἑκατονταετής οὗτος ἄνθρωπος ἐσθιόντων αὐτῶν. Ἐμοὶ δοκεῖ ὑπὸ τοῦ πόδου πολλοῦ καὶ τῆς προθυμίας καὶ τῆς ἀσθενείας ἀνώτερον αὐτὸν τότε γεγενῆσθαι καὶ ἰσχύν τινα προσλαβεῖν.

16. Γεν. 18, 7.

17. Γεν. 18, 7.

18. Γεν. 18, 8.

κανείς καὶ διαρκεῖς στενοχωρίας.

Ἄλλ' ἢ Σάρρα δὲν ἦτο τέτοια, ἀλλὰ ἐκοσμεῖτο μὲ τὰ ἀληθινὰ κοσμήματα. Διὰ τοῦτο ἦτο καὶ ἀνιαξία τοῦ πατριάρχου καὶ ὅπως ἔσπευσεν ἐκεῖνος καὶ ἔτρεξε πρὸς τὴν σκηνήν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐκεῖνη ἐξετέλει μὲ προθυμίαν τὴν ἐντολήν του καὶ ἐζύμωνε τρία μέτρα σιμιγδάλεως. Διότι ἐπειδὴ ἦσαν τρεῖς οἱ ἐπισκέπται, διὰ τοῦτο παρήγγειλε εἰς αὐτὴν νὰ ζυμώσῃ τρία μέτρα, ὥστε ὁ ἄρτος νὰ εἶναι ἀμέσως ἕτοιμος. Καὶ ἀφοῦ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν παραγγελίαν, ὁ ἴδιος ἔτρεξε πρὸς τὰ βόδια του. Ὡ νεότης τοῦ γέροντος, ὡ ἀκμαιότης ψυχῆς. Ὁ ἴδιος τρέχει πρὸς τὰ βόδια καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πάῃ κάποιος δοῦλος του, ἀποδεικνύων εἰς τοὺς ἐπισκέπτας μὲ τὸ κάθε τι, πόσον ἐχάρη καὶ πόσον σπουδαῖον γεγονός θεωρεῖ τὴν παρουσίαν αὐτῶν καὶ ὅτι θεωρεῖ αὐτὸ τὸ συμβὰν ὡς θησαυρόν. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «μόσχον μικρὸν καὶ τρυφερόν»¹⁶. Αὐτὸς μόνος του ἔκανε τὴν ἐκλογὴν καὶ τὸ καλύτερον ἀπὸ ὅσα εἶχε τὸ ἔδωσεν εἰς τὸν ὑπηρέτην, διὰ νὰ τὸ ἐτοιμάσῃ, καὶ λέγει καὶ εἰς ἐκεῖνον νὰ μὴ ἀργοπορήσῃ, ἀλλὰ νὰ ἐπιδείξῃ μεγάλο ἐνδιαφέρον.

6. Πρόσεχε πῶς ὅλα γίνονται μὲ ταχύτητα, μὲ θερμὴν προθυμίαν, μὲ εὐχαρίστησιν, μὲ χαράν, μὲ πολλὴν εὐθυμίαν. «Καὶ ὁ ὑπηρέτης», λέγει, «ἔτρεξε διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολήν του»¹⁷. Καὶ οὔτε ἔτσι ἠσύχαζεν ὁ γέρων, ἀλλὰ κατέχει καὶ πάλιν τὴν θέσιν τοῦ ὑπηρέτου. «Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε βούτυρον καὶ γάλα καὶ τὸ μοσχάριον ποῦ εἶχεν ἐτοιμάσει, τὰ προσέφερεν εἰς αὐτούς»¹⁸. Αὐτὸς μόνος του τὰ ἐτοιμάζει ὅλα καὶ μόνος του τὰ προσφέρει. Καὶ δὲν ἐθεώρησεν ἄξιον τὸν ἑαυτὸν του νὰ καθήσῃ μαζὶ μὲ αὐτούς εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλ' ἐνῶ αὐτοὶ ἔτρωγον, αὐτὸς ἴστατο ὄρθιος κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν. Ὡ μέγεθος φιλοξενίας, ὡ ὑπερβολικὴ ταπεινοφροσύνη, ὡ ἔντασις εὐσεβοῦς ψυχῆς. Ὁ ἑκατονταετής αὐτὸς ἄνθρωπος ἴστατο ὄρθιος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔτρωγον. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἀπὸ τὸν πολὺν πόθον καὶ τὴν μεγάλην προθυμίαν ἔγινε περισσότερον ἀκμαῖος καὶ ἀπέκτησε μεγα-

Εἶπεν γὰρ πολλάκις ἡ τῆς ψυχῆς προθυμία, ἐπειδὴν ἐρρω-
 μένη ἦ, νικᾶν τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν. Εἰσίστηκει τοίνυν ὁ
 πατριάρχης, καθάπερ οἰκέτης, μεγίστην τιμὴν ταύτην ἠγούμε-
 νος τοῦ καταξιοθῆναι ὑψηρευθῆσθαι τοῖς παροῦσι καὶ τὸν ἀπὸ
 5 τῆς ὁδοιπορίας κάματον αὐτῶν παραμυθῆσθαι.

Εἶδες ὅση τοῦ δικαίου ἡ φιλοξενία; Μὴ γὰρ διη τοῦτο
 σκόπει, ὅτι ἄριστος παρέθηκε καὶ τὸ μοσχάριον, ἀλλ' ἐκεῖνο
 λογίζον, μεθ' ὅσης τιμῆς, μεθ' ὅσης ταπεινοφροσύνης τὰ τῆς
 φιλοξενίας ἐπεδείκνυτο· οὐ καθάπερ οἱ πολλοί, κἂν ποιήσωσι
 10 ποιέ τι τοιοῦτον, μέγα φρονοῦσι κατὰ τῶν ὑποδεχθέντων καὶ
 πολλάκις καὶ ὑπερορῶσιν αὐτῶν διὰ τὴν φθάσασαν εἰς αὐτοὺς
 θεραπείαν. Τοῦτο δὲ ὁμοίον ἐστὶ τῷ τινα πλοῦτον συναγαγόν-
 τα καὶ περιφέροντα, ἐκ τῶν χειρῶν ἅπαντα ρῖψαι τὰ σπλιν-
 γέντα. Ὁ γὰρ μετὰ ἀπορίας τι ἐργαζόμενος καὶ οὕτω ποιῶν
 15 ὥς παρέχων μᾶλλον ἢ λαμβάνων, οὐκ οἶδεν ὁ διαπράττεται
 διὰ τοῦτο ἀπόλλυσι καὶ τὸν ἐκ τούτου μισθόν. Ἄλλ' ὁ δὲ δίκαιος
 οὗτος εἰδὼς ὕπερ εἰργάζετο, διὰ τῶν γινομένων ἀπάντων ἐδεί-
 κνυ τῆς ψυχῆς τὴν μακροθυμίαν. Καὶ ἐπειδὴ μετὰ δαφιλείας
 καὶ πολλῆς τῆς ἰλαρότητος ἔσπειρε τὴν φιλοξενίαν, παραχρῆμα
 20 δαφιλεῖ τῇ χειρὶ τὰ δράγματα ἐδέχετο. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπαντα
 τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπλήρωσε καὶ οὐδὲν ἐγκατέλιπεν, ἀλλὰ τέλος
 ἔλαβε τὰ τῆς φιλοξενίας καὶ ἐδέχθη τοῦ δικαίου ἡ ἀρετή,
 τότε λοιπόν, ἵνα μάθῃ ὁ δίκαιος οἷων ἐπέτυχε καὶ ὅσων αὐτῷ
 τῶν ἀγαθῶν αἰτία γεγένηται ἡ τῆς φιλοξενίας ὑπόθεσις, ἐκ-
 25 καλύπτει ἑαυτὸν ὁ παραγεγονώς καὶ κατὰ μικρὸν ὑποδείκνυσι
 τῷ δικαίῳ τῆς οἰκείας δυνάμεως τὸ μέγεθος. Ἰδὼν γὰρ αὐ-
 τὸν παρεσιῶτα παρὰ τὴν δρῦν καὶ διὰ τῆς σιτάσεως τὴν πολλὴν
 τιμὴν καὶ τὴν θεραπείαν ἐπιδεικνύμενον, φησὶ πρὸς αὐτόν·

λυτέραν δύναμιν. Διότι συνηθίζεται πολλάς φορές ἡ προθυμία τῆς ψυχῆς, ὅταν εἶναι πολὺ δυνατὴ, νὰ ὑπερνικᾷ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ σώματος. Ἰστατο λοιπὸν ὁ πατριάρχης ὡσὰν ὑπηρέτης, θεωρῶν μεγάλην τιμὴν τὸ νὰ ἀξιωθῆ νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς φιλοξενουμένους καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας.

Εἶδες πόσον μεγάλη ἦτο ἡ φιλοξενία τοῦ δικαίου; Μὴ σκέπτεσαι βέβαια αὐτό, τὸ ὅτι τοὺς προσέφερε μόνον ἄρτον καὶ μόσχον, ἀλλὰ ἀναλογίσου ἐκεῖνο, μὲ πόσῃν τιμῇν δηλαδὴ καὶ μὲ πόσῃν ταπεινοφροσύνην ἐπεδείκνυε τὴν φιλοξενίαν του. Δὲν συμπεριφέρθη ὅπως οἱ περισσότεροι, οἱ ὁποῖοι, ὅταν κάνουν κάτι παρόμοιον, ὑπερηφανεύονται πρὸς τοὺς φιλοξενουμένους καὶ πολλάς φορές καὶ περιφρονοῦν αὐτοὺς διὰ τὴν φιλοξενίαν πού τοὺς παρέσχον. Ἡ συμπεριφορὰ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνον πού συγκεντρώνει πλοῦτον καὶ ἐνῶ τὸν μεταφέρει, πετᾷ ἀπὸ τὰ χέρια του αὐτὰ πού εἶχε συγκεντρώσει. Διότι αὐτὸς πού κάνει κάτι χωρὶς καλὴν διάθεσιν καὶ φιλοξενεῖ κάποιον μὲ τὴν γνώμην, ὅτι προσφέρει μᾶλλον παρὰ ὅτι λαμβάνει, δὲν γνωρίζει αὐτὸ πού κάνει καὶ δι' αὐτὸ χάνει τὸν μισθόν του ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν. Ὁ δίκαιος ὅμως αὐτός, ἐπειδὴ ἐγνώριζε, τί ἔκανε, μὲ ὅλα ὅσα ἔκανε ἐφανέρωνε τὴν προθυμίαν τῆς ψυχῆς του. Καὶ ἐπειδὴ ἔκανε τὴν φιλοξενίαν μὲ πολλὴν ἀφθονίαν καὶ μὲ εὐχάριστον διάθεσιν, διὰ τοῦτο ἐδέχθη ἀμέσως μὲ ἀφθονίαν εἰς τὰ χέρια του τὴν καρποφορίαν. Διότι ὅταν ἔκαμεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτὸν καὶ δὲν ἐλησμόνησε τίποτε καὶ ἡ φιλοξενία ἔλαβε τέλος καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου ἔγινε φανερά, τότε ἀκριβῶς διὰ νὰ μάθῃ ὁ δίκαιος, ποίους ἀνθρώπους εἶχεν ἐπιτύχει καὶ πόσων ἀγαθῶν αἰτία ἔγινε δι' αὐτὸν αὐτὸ τὸ γεγονὸς τῆς φιλοξενίας, ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτὸν του ὁ ἐπισκέπτης καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον φανερώνει εἰς τὸν δίκαιον τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του. Ὅταν λοιπὸν εἶδε τὸν δίκαιον νὰ ἴσταται κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ μὲ τὴν στάσιν του τὴν μεγάλην

- «Ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου;». Εὐθέως διὰ τῆς ἐρωτήσεως παρή-
 νιξεν αὐτῷ, δεικνὺς ὡς οὐχ ὁ τυχὼν ἐστὶν ὁ παραγεγονῶς, εἴ-
 γε καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τὴν προσηγορίαν ἠπίσταιτο. Ὁ δέ
 φησιν· «Ἴδου ἐν τῇ σκηρῇ». Καὶ ἐπεὶ ἔμελλε λοιπόν, ὡς Θεός,
 5 ὑποσχρεῖσθαι αὐτῷ τὰ ὑπὲρ φωνῆ, διὰ τοῦτο καὶ τῷ εἰπεῖν τὴν
 προσηγορίαν τῆς Σάρρας ἐσήμανεν, ὅτι ὑπὲρ ἄνθρωπὸν ἐστὶν
 ὁ εἰς τὴν σκηρῇ αὐτοῦ καταχθεῖς. «Ἐπαναστρέφων γάρ», φη-
 σὶν, «ἤξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας καὶ ἔξει
 υἱὸν Σάρρα ἡ γυνή σου».
- 10 Ἴδου τῆς φιλοξενίας οἰκαρποί, ἰδου τῆς προθυμίας τῆς
 ἐπιτεταμένης ὁ μισθός, ἰδου τῶν καμάτων τῆς Σάρρας αἰ-
 ἀμοιβαί. «Ἐκείνη δέ», φησὶν, «ἤκουσε παρὰ τὴν θύραν τῆς
 σκηρῆς ἐσιῶσα ὀπισθεν. Καὶ τοῦτο ἀκούσασα, ἐγέλασε καθ’
 ἑαυτήν, λέγουσα οὐπω μὲν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν ὁ δὲ
 15 κύριός μου προεσβύτερος». Καὶ ἵνα ἀπολογήσῃται ἡ θεία Γρα-
 φὴ ὑπὲρ τῆς Σάρρας, προλαβοῦσα ἐπεσημῆναι, ὅτι «Ἀβρα-
 ἄμ δὲ καὶ Σάρρα προεβηκότες ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐ-
 τῶν». Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔστι, ἀλλὰ φησιν· «Ἐξέλιπε
 δὲ Σάρρα γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα». Ἐξηραμμένη ἦν, φησὶν,
 20 ἡ πηγὴ, τετύγλωτο ὁ ὀφθαλμὸς, αὐτὸ τὸ ἐργαστήριον ἦν
 πεπηρωμένον. Δι’ ὃ ἀφορῶσα πρὸς ταῦτα ἡ Σάρρα, καθ’
 ἑαυτήν ἐλογίζετο τὴν τε ἑαυτῆς ἡλικίαν, τὴν τε γῆρας τοῦ
 πατριάρχου.
- Ἄλλ’ ἐκείνης κατὰ τὴν σκηρῇ ταῦτα λογιζομένης, ὁ
 25 τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας ἐπιστάμενος, δεῖξαι βουλόμενος
 καὶ τῆς οἰκείας δυνάμεως τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι οὐδὲν
 αὐτὸν λανθάνει τῶν ἀπορητῶν, φησὶ πρὸς τὸν Ἀβραάμ·
 «Τί διὸ ἐγέλασε Σάρρα ἐν ἑαυτῇ λέγουσα· ἄρα γε ἀληθῶς
 τέξομαι; ἐγὼ δὲ γεγήρακα». Ταῦτα γὰρ ἐκείνη ἐν ἑαυτῇ

19. Γεν. 18, 10.

20. Γεν. 18, 10· 12.

21. Γεν. 18, 11.

22. Γεν. 18, 11.

23. Γεν. 18, 13.

24. Γεν. 18, 14.

του τιμὴν καὶ τὴν φροντίδα δι' αὐτούς, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ποῦ εἶναι ἡ γυναῖκα σου ἡ Σάρρα;». Ἀμέσως μὲ τὴν ἐρώτησιν ἄφησε κάποιον ὑπαινιγμὸν διὰ τὸ ποῖος ἦτο, δεικνύων ὅτι δὲν ἦτο ὁ τυχὼν αὐτὸς ποῦ ἦτο κοντά του, ἐφ' ὅσον ἐγνώριζε καὶ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς του. Αὐτὸς δὲ εἶπεν· «Νὰ εἶναι μέσα εἰς τὴν σκηνήν». Καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο εἰς τὴν συνέχειαν, νὰ τοῦ ὑποσχεθῆ ὑπερφυσικὰ πράγματα, διὰ τοῦτο καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῆ τὸ ὄνομα τῆς Σάρρας ἐφάνερωσεν, ὅτι ἦτο ὑπεράνθρωπος αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν σκηνήν του. «Ὅταν θὰ ἐπιστρέψω», λέγει, «καὶ θὰ ἔλθω πρὸς σὲ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἢ γυναῖκα σου ἢ Σάρρα θὰ ἔχη υἱόν»¹⁹.

Ἴδου οἱ καρποὶ τῆς φιλοξενίας, ἰδου ὁ μισθὸς τῆς μεγάλης προθυμίας, ἰδου αἱ ἀμοιβαὶ τῶν κόπων τῆς Σάρρας. «Ἐκείνη», λέγει, «ἤκουσεν αὐτὰ ἰσταμένη παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς καὶ ὄπισθεν αὐτῆς. Καὶ ὅταν ἤκουσεν αὐτὰ ἐγένετο μόνη τῆς λέγουσα· Δὲν ἠμπόρεσα νὰ γεννήσω μέχρι τῶρα. Ὁ δὲ σύζυγός μου εἶναι γέρων»²⁰. Καὶ διὰ νὰ δικαιολογήσῃ ἡ Γραφή τὴν Σάρραν ἐπρόφθασε καὶ ἐσημείωσεν, ὅτι «ὁ Ἀβραὰμ καὶ ἡ Σάρρα ἦσαν γέροντες»²¹. Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ, ἀλλὰ προσέθεσεν· «Ἡ Σάρρα εἶχε παύσει νὰ ἔχη τὰ γυναικεῖα ἔμμηνα»²². Ἡ πηγὴ, λέγει, ἔχει ξηραθῆ, ὁ ὀφθαλμὸς ἐτυφλώθη, τὸ ἴδιον τὸ ἐργαστήριον ἔχει κατασραφῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Σάρρα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τῆς αὐτὰ ἐσκέπτετο καὶ τὴν ἰδικήν τῆς ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας τοῦ πατριάρχου.

Ἄλλ' ἐνῶ αὐτὴ ἐσκέπτετο αὐτὰ εἰς τὴν σκηνήν, αὐτὸς ποῦ γνωρίζει τὰ ἀπόκρυφα τῆς σκέψεώς μας, ἐπιθυμῶν νὰ φανερώσῃ καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως καὶ διὰ δὲν τὸν διαφεύγει τίποτε ἀπὸ τὰ ἀπόκρυφα, λέγει πρὸς τὸν Ἀβραὰμ· «Διατί ἐγένετο ἡ Σάρρα μόνη τῆς καὶ λέγει· Ἄρά γε θὰ γεννήσω εἰς τὴν πραγματικότητα; ἐγὼ πλέον ἔχω γηράσει»²³. Αὐτὰ δηλαδὴ ἐσκέπτετο ἐκείνη μόνη τῆς. «Μήπως», λέγει, «εἶναι τίποτε ἀδύνατον διὰ τὸν Θεόν;»²⁴.

ἐλογίζετο. «Μὴ ἀδυνατεῖ», φησί, «παρὰ τῷ Θεῷ ρῆμα;». Ἴδου φανερώως ἑαυτὸν ἐξεκάλυπεν. Οὐκ ἴστε, φηοί, ὅτι τῆς φύσεως ὧν Δεοπότης πάντα δύναμαι, ἅπερ ἂν βουληθῶ, καὶ τὴν νεκρωθεῖσαν μήτραν ζωογονῆσαι, καὶ ἐπιτηδεῖαν κατασκευάσαι; Μὴ ἀδυνατεῖ, φηοί, ἀδύνατόν τι τῷ Θεῷ; Οὐχὶ πάντα ποιῶ καὶ μετασκευάζω; οὐχὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχω; μὴ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ρῆμα; Οὐ φθάσας ὑπεσχόμην δὴ τοῦτο; Μὴ ἐγχωρεῖ τὸ παρ' ἐμοῦ ρηθὲν μὴ εἰς ἔργον ἐλθεῖν; Ἄκουε τοίνυν, ὅτι «Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ-
 5 τὸν ἀνασιτρέφω πρὸς σὲ εἰς ὥρας καὶ ἔσται τῇ Σάρρα υἱός». Ἐπειδὴν, φηοί, ἀνασιτρέφω κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, τίτε γνώσεται διὰ τῶν πραγμάτων ἡ Σάρρα, ὅτι οὔτε τὸ γῆρας αὐτῆς κώλυμα γενήσεται, οὔτε ἡ στείρωσις· ἀλλὰ τὸ ρῆμα τὸ ἐμὸν ἀπαράβατον ἔσται καὶ ὁ τόκος αὐτὴν διδάξει τῶν
 10 παρ' ἐμοῦ ρηθέντων τὴν δύναμιν.

Εἶτα ἐκείνη ἀκούσασα, ὅτι οὔτε τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῆς κινήθεντα ἔλαθε τὸν παρόντα, «Ἐρῶν ἤσοιτο, λέγουσα οὐκ ἐγέλασα». Ὁ γὰρ φόβος κατέσεισεν αὐτῆς τὴν διάνοιαν. Διὰ τοῦτο τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῆς ἡ Γραφή τὸ πᾶν λογιζομένη φη-
 20 οί, «Ἐφοβήθη γάρ». Ἄλλ' ὁ παιριάρχης φηοί πρὸς αὐτὴν, «Οὐχί, ἀλλὰ ἐγέλασας». Μὴ νομίσης, φηοί, εἰ καὶ ἐν διανοίᾳ ταῦτα ἐβουλεύσω, καὶ κατὰ τὸ λεληθὸς γέλωτα ἐποιήσω, ὅτι τοῦ παραγενομένου τὴν δύναμιν λαθεῖν εἶχες. Μὴ τοίνυν ἀρνοῦ τὸ γεγονός, μηδὲ προσθήκην ἐργάζου τῷ ἁ-
 25 μαρτήματι. Μεγάλα γὰρ ἡμᾶς σήμερον διαδέξεται ἀγαθὰ, τῆς φιλοξενίας ἡμῖν τούτων πάντων αἰτίας γινομένης.

7. Τοῦτον ἅπαντες μιμησώμεθα καὶ πολλὴν περὶ τὴν φιλοξενίαν τὴν σπουδὴν ποιώμεθα, οὐχ ἵνα τῶν ἐπικήρων τούτων καὶ φθειρομένων λάβωμεν τὴν ἀντίδοσιν μόνον, ἀλλ'
 30 ἵνα καὶ τῶν ἀθανάτων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν ἑαυτοῖς ἀποθώμεθα. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῶμεν, ὑποδεξώμεθα καὶ ἡμεῖς

25. Γεν. 18, 14.

27. Γεν. 18, 15.

26. Γεν. 18, 15.

28. Γεν. 18, 15.

Νὰ ἐφανέρωσε πλήρως τὸν ἑαυτὸν του. Δὲν γνωρίζετε, λέγει, ὅτι ἀφοῦ εἶμαι ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἤμπορῶ νὰ κάνω τὸ κάθε τι, τὸ ὁποῖον θὰ θελήσω, καὶ νὰ δώσω ζωὴν εἰς τὴν νεκρωθεῖσαν μήτραν καὶ νὰ τὴν ἐνεργοποιήσω; Μήπως ὑπάρχει, λέγει, τίποτε τὸ ἀδύνατον εἰς τὸν Θεόν; Δὲν κάνω τὰ πάντα καὶ δὲν τὰ μεταβάλλω; δὲν εἶμαι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου; Ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Θεὸς καὶ δὲν πραγματοποιεῖται; Δὲν σοῦ ὑπεσχέθην τοῦτο ἀπὸ παλαιότερον; Μήπως εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ μὴ πραγματοποιηθῇ ὅ,τι εἶπα; Ἦκουσε λοιπόν, ὅτι «Θὰ ἐπιστρέψω πρὸς ἐσένα κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος τὴν ἰδίαν ἐποχὴν καὶ ἡ Σάρρα θὰ ἔχη υἱόν»²⁵. Ὅταν θὰ ἐπιστρέψω, λέγει, κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος τότε θὰ μάθῃ ἡ Σάρρα, ὅτι δὲν θὰ τὴν ἐμποδίσῃ οὔτε ἡ γεροντικὴ ἡλικία, οὔτε ἡ στείρωσις. Ἄλλὰ ἡ ἰδική μου ὑπόσχεσις θὰ μείνῃ ἀπαράβατος καὶ ἡ γέννησις θὰ τῆς διδάξῃ τὴν δύναμιν τῶν λόγων μου.

Ἐπειτα, ὅταν ἀντελήφθῃ ἐκείνη, ὅτι ἀκόμη καὶ αἱ σκέψεις τῆς δὲν διέφυγον τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, «Ἠρνήθη, λέγουσα· δὲν ἐγέλασα»²⁶. Διότι ὁ φόβος τὴν ἔκανε νὰ ταραχθῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφὴ καταλογίζουσα τὸ κάθε τι εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς λέγει. «Διότι ἐφοβήθη»²⁷. Ἄλλὰ ὁ πατριάρχης λέγει πρὸς αὐτήν· «Ὁχι, ἀλλὰ ἐγέλασες»²⁸. Μὴ νομίσης, λέγει, ὅτι εἶχες τὴν δύναμιν νὰ διαφύγῃς τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, ἂν καὶ ἐσκέφθῃς μόνη αὐτὰ καὶ ἐγέλασες κρυφά. Μὴ λοιπὸν ἀρνήσῃς τὸ γεγονός καὶ μὴ προσθέτῃς εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἄλλην. Διότι σήμερα θὰ μᾶς δοθοῦν μεγάλα ἀγαθὰ, καὶ ἀφορμὴ ὄλων αὐτῶν ἔγινεν ἡ φιλοξενία μας αὐτῆ.

7. Αὐτὸν ἃς μιμηθῶμεν ὅλοι καὶ ἃς φροντίζωμεν νὰ εἴμεθα πολὺ φιλόξενοι, ὅχι μόνον διὰ νὰ ἀμειφθῶμεν μὲ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ αὐτὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποταμιεύσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ. Διότι ἐὰν καὶ ἡμεῖς κάμνωμεν αὐτὸ θὰ ὑποδεχθῶμεν καὶ ἡμεῖς

- ἐνιαυθα τὸν Χριστὸν καὶ ὑποδέξεται ἡμᾶς καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς
 μοναῖς ἐκείναις ταῖς ἡτοιμασμένες τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν
 καὶ ἀκουσόμεθα παρ' αὐτοῦ· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πα-
 τρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν
 5 ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Τίτος ἔνεκεν καὶ διὰ τί; «Ἐπί-
 ρασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίηγα καὶ ἐποίησατέ
 με ξένος ἡμῶν καὶ συνηγάγετέ με, ἐν φυλακῇ, καὶ ἐπισκέ-
 ψασθέ με». Τί τούτων ἀνεπαχθέστερον; Μὴ γὰρ ἐπέταξεν
 ἡμῖν περιορᾶσθαι καὶ πολυτραγουεῖν τοὺς παρ' ἡμῶν
 10 θέλοντας θεραπεύεσθαι; Σὺ τὸ σαντοῦ, γηρίν, ἐπίδειξαι,
 κἂν εὐτελής ἦ, κἂν ἀπερομιμένος κατὰ τὸ φαινόμενον· τὰ
 γὰρ εἰς τούτους γινόμενα ἐγὼ οἴκειοῦμαι. Διὰ τοῦτο προσ-
 ἔθηκεν· «Ἐγὼ ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν
 ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε».
- 15 Μὴ τοίνυν τοῦ ἀπὸ τῆς φιλοξενίας τοσοῦτου κέρδους ἐπι-
 γενομένου καταρροήσωμεν, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐμ-
 πορεύεσθαι τὴν καλὴν ταύτην ἐμπορίαν σπονδάζωμεν, εἰδότες
 διὸ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος προθυμίας δαφίλειαν, οὐ βρω-
 μάτων ὄγκον ἀπαιτεῖ, οὐ τραπέζαν πολυτελεῆ, ἀλλὰ γνώμην
 20 ἰλαράν, οὐ θεραπείαν ἀπλῶς τὴν διὰ τῶν ρημάτων μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ καρδίας καὶ εἰλικρινοῦς διανοίας ἀγάπην.
 Διὰ τοῦτο καὶ τις σοφὸς ἔλεγε· «Κρεῖσσον λόγος, ἢ δόσις».
 Πολλάκις γὰρ λόγου θεραπεία πλεον τῆς δόσεως ἀνεκλήσα-
 το τὸν δεόμενον.
- 25 Ταῦτα οὖν εἰδότες μηδέποτε δυσχεραίνωμεν πρὸς τοὺς
 προσιόντας, ἀλλ' ἂν μὲν δυνηθῶμεν παραινεῖσθαι αὐτῶν
 τὴν πενίαν, τοῦτο ποιῶμεν μετὰ χαρᾶς καὶ πολλῆς τῆς εὐ-
 φροσύνης, οὐχ ὡς παρέχοντες, ἀλλ' ὡς τὰ μέγιστα κερδαί-
 νοντες· εἰ δὲ μὴ δυνάμεθα, μὴ τραχνώμεθα πρὸς αὐτούς,

29. Ματθ. 25, 34.

30. Ματθ. 25, 35-36.

31. Ἰω. 25, 40.

32. Σοφ. Σειρ. 18, 16.

τὸν Χριστὸν ἐδώ, καὶ αὐτὸς θὰ μᾶς ὑποδεχθῆ εἰς ἐκεῖνας τὰς μονάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐτοιμασθῆ δι' αὐτοὺς πού ἀγαποῦν αὐτὸν καὶ θὰ ἀκούσωμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸ «Ἐλᾶτε σεῖς οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου διὰ νὰ κληρονομήσετε τὴν βασιλείαν, ἣ ὁποία ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»²⁹. Ἐξ αἰτίας τίνος καὶ διατί; «Διότι ἐπέινασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω, ἐδίψασα καὶ μὲ ἐποτίσατε, ἤμουν ξένος καὶ μὲ ἐφιλοξενήσατε, εἰς τὴν φυλακὴν ἤμουν καὶ μὲ ἐπεσκέφθητε»³⁰. Τί εἶναι εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτά; Μήπως δηλαδὴ μᾶς ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ περιεργαζώμεθα καὶ νὰ ἐξετάζωμεν αὐτοὺς πού πρόκειται νὰ φιλοξενήσωμεν; Σὺ, λέγει, νὰ κάνῃς αὐτὸ πού πρέπει ἔστω καὶ ἂν ὁ ἐπισκόπητις εἶναι εὐτελής ἢ ἀσήμαντος ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, διότι, ὅσα κάνεις εἰς αὐτούς, τὰ θεωρῶ, ὅτι ἀπευθύνονται εἰς ἐμένα. Διὰ τοῦτο προσέθεσεν· «Ἐφ' ὅσον ἐκάνατε αὐτὰ εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς πλέον πτωχοὺς ἀδελφούς μου, εἰς ἐμὲ τὰ ἐκάνατε»³¹.

Ἄς μὴ περικφρονήσωμεν λοιπὸν τὸ τόσον μεγάλο κέρδος, πού προέρχεται ἀπὸ τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ καθημερινῶς νὰ φρονιζώμεν νὰ διαπράττωμεν τὸ καλὸν τοῦτο ἐμπόριον, γνωρίζοντες, ὅτι ὁ Κύριός μας ἀπαιτεῖ μεγάλην προθυμίαν καὶ ὄχι ποικιλίαν φαγητῶν, ὄχι πολυτελεῆ τράπεζαν, ἀλλὰ καλὴν διάθεσιν, ὄχι φιλοξενίαν ἀπλῶς μόνον μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ ἀγάπην πού βγαίνει ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ τὴν εἰλικρινῆ ψυχὴν. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Περισσότερον ἀξίζει ὁ εἰλικρινῆς λόγος παρὰ ἡ προσφορά»³². Διότι πολλάκις παρηγορητικὸς λόγος προσέφερε περισσότερα εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην, ἀπὸ ὅ,τι ἡ προσφορά.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, νὰ μὴ δυσανασχετοῦμεν πρὸς τοὺς ἐπισκέπτας μας, ἀλλά, ἐὰν ἤμποροῦμεν νὰ ἀνακουφίσωμεν τὴν πενίαν των, νὰ κάνωμεν αὐτὸ μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν, ὄχι ὡσὰν νὰ προσφέρωμεν, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ λαμβάνωμεν κάποιο πολὺ μεγάλο κέρδος. Ἐὰν ὅμως δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τοὺς βοηθήσωμεν, ἄς μὴ τοὺς συμπερι-

ἀλλὰ κἄν τὴν διὰ τοῦ λόγου θεραπείαν παρέχωμεν καὶ μετὰ ἐπεικειάς αὐτοῖς ἀποκρινώμεθα. Τίνος γὰρ ἔνεκεν τραχέως αὐτῷ προσφέρῃ; Μὴ γὰρ ἀναγκάζει; μὴ γὰρ θιάζεται; Ἄξιοί, ἰκτενεύει, παρακαλεῖ· ὁ δὲ ταῦτα ποιῶν, οὐχ ὕβρεως ἄξιος. Τί λέγω, ἄξιοί καὶ παρακαλεῖ; Μυρία ἐπεύχεται καὶ πάντα ταῦτα ποιεῖ ὑπὲρ ἑνὸς ὀβολοῦ καὶ οὐδὲ τοῦτον προιέμεθα. Καὶ ποίας ἂν τύχοιμεν συγγνώμης; ποίαν δὲ σχοίημεν ἀπολογία, αὐτοὶ μὲν οὕτω καθ' ἑκάστην ἡμέραν δαφιλῆ τράπεζαν παρατιθέμενοι καὶ πολλάκις τὴν χρεῖαν ὑπερβαίοντες, ἐκείνοις δὲ μηδὲ τοῦ τυχόντος μεταδιδόντες, καὶ ταῦτα μυρία ἀγαθὰ διὰ τούτου κομιζόμενοι;

Ἄλλ' ὦ τῆς πολλῆς ραθυμίας. Οἷα γὰρ ἀπ' αὐτῆς ζημιούμεθα; καὶ ὅσον κέρδος ἐκ τῶν ἡμετέρων χειρῶν προιέμεθα; Καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν παρασχεθεῖσαν ἀποπεμπόμεθα, οὔτε ἐννοοῦμεν, οὔτε μὴν λογιζόμεθα οὔτε τῶν διδομένων τὸ εὐτελές, οὔτε τὴν ὑπὲρ τῶν τοιοῦτων ἀμοιβῶν ὑπερβολὴν, ἀλλὰ πάντα τοῖς κιθωτίοις ἐναποκλείομεν καὶ τὸ μὲν χρυσίον ὑπὸ τοῦ ἰοῦ δαπανᾶσθαι συγχωροῦμεν, μᾶλλον δὲ ταῖς τῶν κλεπῶν χερσὶ προτίθεμεν, τὰ δὲ ἱμάτια τὰ ποικίλα ὑπὸ τοῦ σπητὸς ἀναλίσκεσθαι ἀφίεμεν καὶ οὐκ ἀνεχόμεθα τὰ ἀπλῶς κείμενα δεόντως οἰκονομεῖσθαι, ἵνα πάλιν ἡμῖν διαφυλάττηται, καὶ διὰ τούτων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι δυναθῶμεν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτωχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

φερώμεθα με σκληρότητα, ἀλλὰ νὰ τοὺς περιποιούμεθα με τοὺς καλοὺς λόγους καὶ νὰ τοὺς ὀμιλοῦμεν με καλὴν διάθεσιν. Διατὴ λοιπὸν συμπεριφέρεσαι πρὸς αὐτὸν με σκληρότητα; Μήπως δηλαδὴ σὲ ἀναγκάζει; μήπως σὲ θιάζει; Ζητεῖ ἀπὸ ἐσένα, σὲ ἱκετεύει, σὲ παρακαλεῖ. Καὶ ὅποιος κάνει αὐτὰ δὲν εἶναι ἄξιος περιφρονήσεως. Καὶ διατὶ λέγω ἀπαιτεῖ καὶ παρακαλεῖ; Κάνει μυρίας εὐχὰς καὶ κάνει ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ λάβῃ ἕνα ὄβολόν, ἀλλὰ ἡμεῖς οὔτε αὐτὸν δίδομεν. Καὶ ποίαν συγχώρεσιν θὰ λάβωμεν; ποίαν ἀπολογίαν θὰ δώσωμεν, ὅταν καθημερινῶς ἐτοιμάζωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πλουσίας τραπέζας καὶ πολλὰς φορὰς περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού μᾶς χρειάζονται, ἐνῶ εἰς ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκην, δὲν δίδομεν οὔτε τὸ πλεόν ἀσήμαντον, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού λαμβάνωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν ἀμέτρητα ἀγαθὰ;

Ἄλλὰ ὦ τῆς μεγάλης ἀδιαφορίας μας. Πόσα κακὰ ὑφιστάμεθα ἀπὸ αὐτὴν; καὶ πόσον κέρδος χάνομεν μέσα ἀπὸ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια; Ἄκόμη ἐκδιώκομεν τὴν εὐκαιρίαν τῆς σωτηρίας μας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, χωρὶς νὰ ἐννοοῦμεν, οὔτε νὰ ἀναλογιζώμεθα, οὔτε τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν πού δίδομεν, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ἀμοιβῶν πού θὰ λάβωμεν ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ κλείομεν εἰς τὰ κιβώτια ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀφήνομεν τὰ χρήματα νὰ τὰ κατατρώγῃ ἡ σκωρία, ἢ μᾶλλον τὰ ἀφήνομεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κλεπτῶν. Τὰ δὲ ποικίλα ἐνδύματα τὰ ἀφήνομεν νὰ τὰ κατατρώγῃ ὁ σκόρος καὶ δὲν ἀνεχόμεθα νὰ χρησιμοποιοῦμεν, ὅπως πρέπει, ὅσα περισσεύουν, διὰ νὰ φυλάσσωνται πάλιν δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, καὶ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν με αὐτὰ νὰ ἀξιοθῶμεν ἐκείνων τῶν ἀνεκφράστων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εὐχομαι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς με τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῦ εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οι ἄριθμοι παραπέμπουν κατὰ σειράν διὰ μὲν τὰ χωρία εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα πού εὐρίσκεται τὸ χωρίον, διὰ δὲ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου παραπέμπουν ἁπλῶς εἰς σελίδας.

1. Εὐρετήριοι χωρίων τῆς Γραφῆς.

	Γένεσις				
				3	36
				4	40.88
1	31	36.	230	5	46
2	2		230	24	108
	24		594	8	108
3	11		282	2	114
	16		254	3	114
	18		284	4-5	116
	19		16	6	116
	22-23		282	7	116
4	7		104	8-9	118
	12		154	9	118
5	29		624	10-11	120
	32		56	12	122
6	3	56.58.	86	13	122
	5		282	14	122
	7		282	15-17	122
	9		8	18-19	124
	10		12	21	146. 152. 186
	10-11		16	22	156
	11-12		86	9	156
	12		18	5	160
	13		20	6	160
	14		24	8-11	186
	14-16		24	12	190
	17		26	13	192
	18	26.	28	14-15	192
	19-20		32	16	194
	21		32	17	194
	22		32	22	236
7	1	34.	112	23	238
	1-5		54	24	242
	2		36	25	248

	26	256		8	402
	28	256		9	408
10	6	260		10-11	414
	8-9	260		12-13	414
	11	260		14-15	428
	21	268		15-16	438
	25	268		16	436
11	2	270		17	440
	3-4	272		19	442
	5	278	14	1-3	468
	6	280		8-10	470
	8-7	284		10	470
	8	286		11-12	472
	9	286		13	474
	31-32	314		14-16	476
12	1	504		17	478
	1-3	316		18	480
	2	350		19-20	482
	4	326.328		20	484
	5	330		21	484
	6	334		22-23	486
	7	346. 350. 354		24	480
		506	15	1	516. 518
	7-8	354		2	520
	9	358		2-3	522
	10	360		4	522
	11	506		5	538
	11-13	362		5-6	524
	14-16	374		6	538
	17	376		7	538
	18	378		9	542
	18-19	380		10	542
	19	382		11-12	544
	20	384. 396		13-16	544
13	1	396		16	550.552
	2-4	396		17	554
	5-6	400		18-20	554
	6	510	16	1	570
	7	400		2	572. 576

	3	576		14	700.702
	4	586. 588		15	702
	5	588	30	1	572
	6	592. 696		Ἑξοδος	
	7	596		6	620
	8	526. 596	3	5	546
	9	598	15	18	644
	10	600	19	12	242
	11	600	20	16	242
	12	602	21	10	228
	13-14	602	32	32	228
	15	604		20	348
	16	610	33	Δευτερονόμιον	
17	1	616		20	674
	1-3	618	23	16	250
	3-6	622	24	Ψαλμοί	
	7	626		6	7
	8	628		7	298
	9	630	6	9	236
	10-11	630	35	14-15	220
	12-14	630	37	16	222
	15	644		4	298
	15-16	644	41	5	218
	17	646	43	17-16	218
	19	650	48	23	218
	20	650	54	11	400
	21	650	83	32	544
	24-25	660	103	34	292
18	1	678		4	220
	2	684	108	9	274
	2-5	686	111	62	296
	5	690	118	5-6	386
	6	690.692	1255	1	272
	7	696	126	1	426
	8	696	131	4	270
	10	700	139	Παροιμιαί	
	10-12	700		34-35	366
	11	700			
	13	700	6		

11	25	212	9	1	228
28	14	290	10	11	484
31	6	226	18	7-8	84
	Ἄσμα Ἄσμάτων			9-10	84
8	4	366	38	30	250
	Σοφία Σειράχ			Ἰεζεκιήλ	
3	12	238	9	8	228
4	8	434	16	3	254
6	36	464	18	20	250
16	3	620		23	218. 242
18	16	434.704		Δανιήλ	
25	9	676			
29	21	234	3	37	228
	Ἦση			Ματθαῖος	
12	11	348	3	7-9	324
	Ἄμωσ		5	6	10
7	3	228		8	532
	Ἰωνᾶς			16	134
3		42		20	46
	9	42		22	212
	10	50		26	152
	Ἀμβακούμ			32	106
1	3	228		40	46
	14	228		44	176
	Ἠσαΐας			45	176
22	4	228	6	2	306
40	6	198		14	174
58	9	166		17-18	506
	Ἰερεμίας			33	48
			10	8	480
				10	480
				28	160.368
				42	152
8	4	218	11	29	424
			12	41	58

13	57	360	17	10	310
15	22	580			
	23	580		Ἰωάννης	
	24	582			
	25	582	3	16	140
	26	582	5	39	8. 534
	27	584		44	48
	28	428. 584	8	33	322
16	26	338		39	324
17	21	288	11	11	252
18	5	682	12	32	452
	19	170	15	22	344
	26	168	16	33	388. 390
	27	168			
	28	168		Πράξεις	
	29-30	170			
	31	170	3	12	208
	32	170		13-16	208
	33	170	5	29	206
	34	172		41	206
	35	174	7	2	502
24	26-27	672		2-4	314
25	21	670	8	26	458
	22	670		26-28	460
	23	434		30	462
	24-25	672		31	462
	26-27	344	9	15	310
	34	446. 704		39-41	276
	35	432	14	21-22	388
	35-36	704		23	288
	36	496	16	25	298
	40	704	27	22-24	30
	Λουκᾶς			Ρωμαίους	
10	13-14	64	2	4-5	66
12	43	564		29	310
14	11	416	4	8	148. 638
16	28	548		11	148. 636

8	8	18		24	448
	24	526			
	26	294		Ἐφεσίους	
9	3	228			
12	10	416	6	18	290
13	8	394		Φιλιππησίους	
	Α' Κορινθίους				
2	9	142. 528	2	8	452
5	7-8	62		Κολοσσσεῖς	
6	7-8	402			
7	5	288	2	11	638
	12-13	106		12	640
	16	106			
	31	492		Α' Θεσσαλονικεῖς	
10	12	216			
	13	112	4	13	252
15	9	312		Α' Τιμόθεον	
	10	312			
	53	528			
	Β' Κορινθίους		2	4	242
				8	300
				9	562. 694
2	15-16	146	6	2	254
4	17-18	82		8	558
5	14	448		Ἐβροίους	
	14-15	448			
9	6	434	7	4	484
12	8	292	11	1	526
	9	292. 294		4	148
	Γολότος			7	80
				8	556
2	20	448. 450		37-38	620
5	2	638	12	14	532
	4	638	13	2	682

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων.

A

- Ἄββακοῦμ 228.
 Ἄβελ 144. 148. 230. 348. 480.
 548.
 Ἄβροαμ 148. 208. 258. 322.
 324. 372. 374. 480. 484. 502.
 622. 638. 642. 666. 678.
 690. 700.
 Ἄβραμ 302. 314. 326. 328.
 330. 334. 342. 348. 350.
 352. 354. 358. 360. 362.
 376. 378. 384. 392. 396.
 398. 400. 414. 422. 430.
 472. 474. 476. 482. 486.
 488. 500. 510. 514. 516.
 518. 520. 524. 526. 528.
 534. 536. 538. 542. 544.
 554. 556. 568. 570. 576.
 578. 586. 688. 604. 610.
 616. 618. 620. 622.
 Ἄδυσσος 70. 84. 112. 142.
 ἀγαθόν 22. 416. 420. 454. 464.
 472. 492. 498. 528. 530.
 532. 666. 608. 628. 840.
 662. 664. 702.
 ἀγαθότης 20. 26. 30. 32. 40.
 64. 66. 70. 80. 98. 100.
 104. 114. 122. 136. 152.
 154. 156. 166. 180. 192.
 194. 242. 280. 312. 432.
 442. 446. 456. 608. 618.
 622.
 ἀγαλλίασις 386.
 ἀγανάκτησις 16. 20. 22. 24.
 26. 56. 58. 64. 66. 68. 102.
 156. 162. 170. 174. 178.
 194. 200. 382. 396. 500.
 546.
 ἀγάπη 12. 18. 38. 48. 54.
 56. 108. 110. 140. 144. 152.
 184. 212. 268. 312. 336.
 346. 370. 372. 386. 392.
 394. 396. 408. 426. 444.
 446. 448. 452. 606. 704.
 Ἄγορ 568. 570. 572. 576.
 578. 586. 596. 602. 604.
 610. 648.
 Ἄγγαι 356. 392. 396.
 ἄγγελος, -οι 30. 138. 206. 266.
 460. 596. 598. 600. 602.
 604. 682.
 ἀγιασμός 532.
 ἅγιος, -οι 216. 310.
 ἀγιωσύνη 532.
 ἄγκυρα 92.
 ἀγνεία 532.
 ἄγνοις 226. 230. 232. 244.
 382. 462.
 ἀγνωμοσύνη 34. 60. 170. 200.
 280. 352. 394. 402. 586.
 588. 592. 632. 634. 672.
 ἀγρυνίσις 164. 224. 264. 266.
 290. 304. 342. 674.
 ἀγωνίσις 58. 668.
 Ἄδὰμ 80. 100. 124. 154. 158.
 162. 282. 284. 308. 348.
 Ἄδομά 468. 470.

ὄδειο 102. 126. 158. 164. 186.
 404. 506.
 ἀδελφότης 254.
 ἀδηλίο 94.
 ὄδης 366.
 ἀδηφαγία 56. 548. 654.
 ἀδικίω 8. 16. 18. 22. 86. 304.
 406.
 ὄδοξία 212. 404.
 ὄηδις 146. 424. 564. 594. 696.
 ὄθνοοσίω 528.
 ὄθυμις 50. 110. 122. 200. 218.
 222. 226. 228. 230. 232.
 406. 520. 522. 564. 648.
 οἶξ 542.
 Αἰγύπτιος, -οἱ 362. 364. 366.
 368. 374. 380. 382. 384.
 506. 546. 550.
 Αἰγυπτιακός, -οἱ 370.
 Αἴγυπτος 138. 204. 334. 360.
 362. 364. 372. 374. 378.
 382. 384. 386. 396. 398.
 412. 506. 508. 518. 546.
 550. 554. 616. 630.
 οἰδῶς 240. 254. 268.
 Αἰθίοψ 458. 460. 464.
 οἶμα 156. 158. 160. 162. 164.
 186.
 οἶρεσις 38.
 οἶσθησις 84.
 οἰσχύνη 234. 474.
 οἰχμολωσίω 140. 386. 474. 512.
 ὀκολασία 260. 506. 632.
 ὀκρασία 12. 200. 234.
 ὀκρίβειο 8. 90. 250.
 ὀκροβυστία 630. 636. 638. 660.
 ὀλαζονεῖο 490. 598. 694.
 Ὀλασάρ 456.
 ὀληθῶν 212.

ὀλήθειο 244. 360. 482. 596.
 632. 634.
 ὀλουργίς 296. 298.
 Ὀμολήκ 468.
 Ὀμοληκίτης, -οἱ 470. 476. 512.
 ὀμάρτημα, -τα 16. 18. 22. 24.
 50. 60. 64. 106. 140. 176.
 178. 194. 216. 226. 232.
 238. 240. 244. 246. 250.
 252. 268. 274. 276. 340.
 386. 388. 418. 432. 436.
 446. 530. 564. 640. 656.
 658. 662. 674.
 ὀμαρτία, -οἱ 16. 18. 102. 104.
 166. 172. 228. 250. 252.
 262. 280. 340. 344. 552.
 638. 640.
 ὀμαρτωλός, -οἱ 216. 242. 400.
 414. 416. 444.
 Ὀμορφάθ 456. 468. 470.
 ὀμήτωρ 482.
 ὀμηχανία 60. 84. 286. 366.
 ὀμοιθῆ 28. 34. 92. 94. 112.
 136. 150. 156. 180. 182.
 184. 254. 258. 268. 308.
 354. 370. 386. 408. 426.
 428. 430. 440. 454. 456.
 466. 490. 498. 500. 502.
 506. 510. 516. 526. 532.
 548. 556. 608. 610. 650.
 666. 672. 674. 878. 706.
 Ὀμορροσίος, -οἱ 468. 552. 554.
 ὀμορφίω 86. 562.
 ὀμπελουργική 232.
 ὀμφιβολία 526.
 Ὀμῶς 228.
 ὀνσίρεισις 160.
 ὀνσιθησία 660.

ἀνακαίνησις 662.
 ἀνάμνησις 192.
 ἀνάπαυσις 422. 424. 532.
 ἀνάστασις 208. 392. 528.
 ἀνδρεία 90. 212. 244. 352. 358.
 362. 366. 386. 456. 470.
 476. 478. 508. 516. 582.
 ἀνδροφονία 160.
 ἀνεξικακίς 20. 104. 152. 476.
 ὄνεσις 96. 126.
 ἀνοδία 504.
 ἀνοχή 66.
 ἀντοπόδοσις 434.
 ἀντίδοσις 466. 502. 530. 548.
 692.
 ἀντίληψις 548.
 Ἄντιόχεις 388.
 ἀνωμαλία 252.
 ἀπαγωγή 82.
 ἀξιοπιστία 526.
 ἀσιδία 354. 520. 574. 576.
 616.
 ἀπανθρωπία 172.
 ἀπάτη 138. 198. 304. 492.
 ἀπάτωρ 482.
 ἀπειλή 26. 282.
 ἀπειρεία 246.
 ἀπέχθεια 178. 414.
 ἀπιστία 60. 80.
 ἀπάγνωσις 60. 368. 390. 440.
 ἀποδημία 314. 328. 330. 332.
 370. 396. 504. 506.
 ἀποκάλυψις 66.
 ἀπόλαυσις 38. 52. 162. 212.
 436. 440. 446. 450. 492.
 528. 530. 560. 652. 702.
 ἀπολογία 126. 260. 282. 552.
 ἀπόνουσις 168. 240. 490. 514.
 694.

ἀπορίσις 366.
 ἀπόστολος, -οὶ 288. 298. 300.
 310. 312. 386. 462.
 ἀποτυχία 92. 94.
 ἀπραγμοσύνη 398. 402. 566.
 ἀπώλεια 70. 72. 74. 88. 110.
 406.
 Ἄρσρατ 116.
 ἀργύριον 398. 432. 496.
 ἀρετή 8. 12. 14. 18. 20. 22.
 24. 28. 30. 34. 38. 44. 46.
 48. 50. 54. 58. 68. 78. 80.
 90. 92. 94. 96. 120. 126.
 126. 130. 134. 138. 142.
 144. 148. 150. 158. 176.
 184. 196. 210. 212. 240.
 244. 252. 254. 256. 262.
 266. 304. 306. 308. 310.
 312. 332. 334. 350. 360.
 370. 388. 398. 400. 404.
 412. 414. 424. 428. 438.
 448. 456. 462. 466. 468.
 470. 474. 476. 478. 480.
 488. 490. 494. 496. 500.
 502. 504. 510. 514. 516.
 520. 522. 528. 530. 532.
 548. 556. 558. 568. 580.
 582. 592. 608. 612. 614.
 616. 618. 620. 626. 628.
 634. 636. 638. 640. 652.
 654. 656. 662. 664. 676.
 680. 684.
 Ἄριώχ 456. 468. 470.
 ἀρπαγή 396. 558.
 Ἄρραν 302.
 ἀρρώστια 654.
 ὄρσεν 30. 36.
 Ἄσσοσθαμάρ 468.
 ἀσέθεια 662.

ἀσέλγειο 232. 304. 588.
 ἀσθένεια 146. 294. 358. 542.
 556. 612. 614. 616. 622.
 654. 662. 696. 698. 702.
 Ἄσσοῦρ 260. 262.
 Ἄσταρῶθ 468.
 ἀσφάλειο 26. 72. 152. 184.
 216. 272. 288. 490. 662.
 ἀσχημοσύνη 234. 236. 238. 246.
 ἀσωτία 562.
 ἀτιμία 238. 258. 446.
 Αὐνῶν 474. 488.
 αὐτάρκειο 558.
 ἀφανισμός 22. 72.
 ἄφεις 60.
 ἀφθαρσία 528.
 ἀφορμή 38. 44.

B

Βαβυλῶν 286. 386.
 Βολάκ 468. 470.
 βαλάνιον 274.
 βάπτισμα 142. 310. 312. 444.
 638. 640. 662.
 Βοράχ 602.
 βάρβαρος, -οι 58.
 Βαρσάκ 468.
 βάσανον 174.
 βασιλείο 48. 50. 432. 444. 446.
 704.
 βασιλεία τοῦ Θεοῦ 48.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 46. 388
 βδέλυγμα 148. 150.
 Βεθῆλ 356. 392. 396.
 Βηθσαιδᾶ 64.
 βλάβη 148. 304. 496. 562. 642.
 656. 674.
 βλάβος 416.

βλακεία 250. 560. 694.
 βλασφημία 134. 274.
 βοήθειο 220. 246. 476. 478.
 496. 512.
 βρωσίς 158.

Γ

Γάζα 460.
 γαλήνη 114. 174. 222. 266.
 296. 384. 532. 566. 594.
 600. 606. 608.
 Γαρμολιήλ 636.
 γαστριμαργία 558.
 γέεννα 48. 174. 340. 560.
 γέλως 262. 702.
 γενεαλογίς 8. 268.
 Γεράρος 616.
 Γεργεσαῖος, -οι 554.
 γεωργία 92. 230.
 γῆρας 338. 370. 372. 438.
 520. 522. 540. 546. 548.
 554. 572. 680.
 γυνῶσις 36. 144. 332. 456. 502.
 512. 624.
 Γόμορρα 64. 412. 470. 472.
 512.
 Γραφή 8. 10. 16. 18. 38. 70.
 84. 86. 116. 146. 224. 226.
 236. 242. 244. 254. 258.
 270. 278. 282. 284. 326.
 330. 334. 342. 346. 348.
 416. 426. 470. 496. 534.
 544. 550. 576. 586. 624.
 660. 702.
 ἀγία Γραφή 70. 118. 234.
 θεῖο Γραφή 6. 12. 18. 32.
 36. 40. 46. 50. 56. 88. 108.
 112. 116. 122. 144. 184. 200.
 202. 216. 218. 222. 236.

244. 248. 250. 258. 260.
 268. 272. 308. 314. 348.
 352. 358. 398. 402. 414.
 428. 430. 456. 456. 464.
 466. 468. 470. 476. 482.
 490. 500. 516. 522. 526.
 530. 534. 536. 538. 540.
 552. 570. 572. 578. 610.
 686. 690. 700.

γυμνητεῖον 496.

γυμνότης 562.

Δ

δαίμων 60. 102. 242. 298. 536.
 666. 676.

δάκρυ 228. 298.

δάμολιν 542.

Δασμασκός 476.

Δάν 476.

Δανιήλ 82. 228. 348.

Δαυῖδ 236. 296. 298. 386. 400.
 426.

δαφίλειο 16. 90. 126. 274. 288.
 332. 340. 428. 432. 434.
 436. 440. 466. 492. 500.
 502. 606. 656. 698. 704.

δειλίω 74. 186.

δεινόν, -ά 40. 42. 292. 352.
 376. 384.

δεκάτη 514. 516.

δέλεαρ 304.

δέος 384.

δεσμά 298.

δεσμοκτήριον 76. 82. 90. 94.
 122. 136. 170. 206. 268.
 298.

δεσποτεία 638.

Δεσπότης 10. 12. 22. 30. 32.
 40. 42. 46. 50. 56. 58. 62.
 64. 66. 68. 70. 72. 80. 82.
 84. 86. 88. 90. 96. 98. 106.
 108. 114. 116. 124. 128.
 130. 132. 134. 136. 144.
 146. 148. 150. 152. 154.
 156. 158. 162. 164. 172.
 174. 176. 178. 180. 182.
 166. 188. 208. 252. 256.
 262. 266. 268. 274. 280.
 284. 286. 288. 294. 298.
 306. 308. 310. 312. 324.
 326. 328. 330. 346. 348.
 350. 354. 360. 362. 372.
 382. 384. 388. 390. 392.
 420. 422. 428. 430. 432.
 436. 438. 440. 444. 446.
 448. 452. 456. 460. 462.
 464. 466. 490. 502. 504.
 508. 518. 520. 522. 524.
 526. 534. 538. 540. 542.
 556. 560. 566. 570. 576.
 578. 582. 596. 602. 604.
 608. 610. 612. 618. 630.
 632. 634. 638. 648. 652.
 654. 656. 658. 662. 668.
 674. 678. 682. 684. 704.

δηνάριον 172.

διάβολος 102. 138. 266. 304.
 656. 676. 678.

διάδημα 296. 298. 372. 424.
 494.

διαθήκη 26. 182. 186. 188. 190.
 192. 194. 554. 618. 620.
 622. 628. 630. 632. 644.
 650.

Παλαιά 312.

δίσαιτα 138.

διαλογισμός, -οί 300.
 διαφθορά 558. 694.
 διαφορά 16. 26. 34. 42.
 δίδαγμα 534.
 διδασκαλία 8. 10. 12. 36. 40.
 52. 54. 184. 200. 204. 216.
 232. 242. 244. 280. 326.
 336. 346. 392. 396. 416.
 424. 500. 556. 570. 632.
 642. 644. 664. 666. 670.
 694.
 δικαιοκρισία 66.
 δικαιοσύνη 10. 46. 80. 90. 146.
 222. 274. 276. 296. 480. 524.
 526. 528. 538. 540. 638.
 δικαστήριο 300.
 δίκη 26. 48. 66. 104. 160. 250.
 338.
 διόρθωσις 50. 108. 376.
 δολιότης 210.
 δόλος 220.
 δόξα 12. 16. 48. 52. 82. 94.
 96. 102. 134. 180. 184. 198.
 214. 218. 256. 260. 262.
 278. 300. 306. 308. 310.
 314. 340. 384. 390. 398.
 420. 424. 454. 490. 492.
 494. 498. 502. 528. 532.
 556. 566. 608. 640. 664. 706
 δοξολογία 130. 134.
 δορκάς 276.
 δουλεία 250. 252. 254. 256.
 260. 262. 384. 546. 550.
 600. 630.
 δοῦλος 452.
 δύναμις 24. 292. 398. 460. 470.
 482. 488. 556. 576. 560. 616.
 622. 628.
 δυναστεία 198. 494.

δυσκολία 180. 354.
 δυσαχέρεια 504.
 δυσωδία 76.
 δωρεά 48. 50. 92. 136. 142.
 176. 266. 444. 454. 486.
 490. 518. 526. 528. 536.
 556. 580. 650. 658.
 δῶρον 366. 376.

E

Ἔβερ 268. 286.
 Ἑβραῖος, -οί 622. 624.
 ἐγκλημα 344.
 ἐγκράτεια 12. 14. 258. 260.
 576.
 ἔθνος 258.
 ἔθος 66. 82. 106.
 εἰδωλον 148.
 εἰλικρίνεια 178.
 εἰρήνη 266. 408. 414. 424.
 428. 430. 480. 532. 570.
 574. 594. 606. 608.
 εἰρκτή 74.
 ἐκδικία 486. 546. 550.
 ἐκεχειρία 266.
 Ἑκκλησία 184. 312.
 ἐκπτώσις 102.
 ἐλαία 120.
 Ἑλάμ 456. 468.
 Ἑλσάαρ 468.
 ἐλάττωμα 52.
 ἐλεημοσύνη 150. 166. 266. 288.
 304. 306. 340. 432. 434.
 436. 530.
 ἐλευθερία 250. 252. 260. 262.
 472. 476. 550. 552. 632.
 ἔλλαμψις 10.
 Ἑλλην 106.

ἐλπίς 24. 30. 84. 94. 102. 110.
118. 120. 194. 222. 376.
382. 440. 444. 450. 526. 530.
656.

ἐνδεια 434. 498. 566.

ἐνέργεια 554.

ἐννοια 142. 488.

ἐντολή 18. 28. 162. 544.

Ἐνώχ 28. 148. 548.

ἐξομολόγησις 42. 264.

ἐξουσία 60. 132. 158. 160. 186.
254. 410. 412. 426. 436.
592. 594. 604. 702.

ἐπαγγελία 192. 194. 322. 348.
350. 364. 368. 440. 444.
490. 524. 526. 536. 554.
570. 586. 612. 614. 616. 618.
628. 632. 634. 650.

ἐπαινος 306. 426.

ἐπάχθεισ 580. 598.

ἐπήρεια 566.

ἐπιβουλή 102. 218. 220. 222.
368. 490. 536. 606. 694.

ἐπιείκεισ 238. 266. 326. 378.
402. 404. 408. 410. 412.
414. 416. 422. 424. 426.
428. 430. 434. 440. 462.
508. 574. 588. 592. 594.
604. 610. 676. 706.

ἐπιθυμία 10. 14. 166. 200. 336.
338. 340. 346. 378. 382.
412. 448. 464. 492. 494.
530. 576.

ἐπιμέλεια 32. 60. 202. 230. 238.
532. 602. 694.

ἐπιμιξία 148.

ἐπιστροφή 50.

ἐπίταγμα 196.

ἐπίτασις 16. 194.

ἐπιτίμησις 106. 254.

ἐπιτίμιον 102. 284.

ἐπιφάνεια 502.

ἐπομβρία 92. 186.

ἔρανος 320.

ἐργασία 164.

ἐρημία 90. 356. 400. 402. 416.

ἐρυσίθη 92.

Ἐσχῶλ 472. 474. 488.

ἐτεροφωνία 284.

εὐαγγέλιον 38. 48. 58. 166.

Εὐαίσιος, -οι 554.

εὐαρέστησις 96. 178.

εὐνένεια 634. 654.

εὐγνωμοσύνη 40. 42. 46. 58.
60. 62. 64. 118. 124. 128.

130. 132. 136. 144. 146.

148. 152. 156. 182. 208.

216. 238. 242. 258. 310.

326. 354. 394. 396. 416.

444. 448. 450. 484. 528.

570. 572. 574. 598. 602.

612. 618. 622. 630. 648.

652. 670. 674. 678. 680.

εὐεργεσία 28. 100. 102. 130.

132. 136. 138. 140. 142.

152. 154. 162. 164. 168.

174. 178. 180. 186. 190.

194. 196. 278. 310. 356.

436. 450. 452. 454. 518.

578. 582. 604. 650. 652.

660. 680.

εὐημερία 48. 50. 198. 398. 532.

600. 608. 656.

εὐθυμία 186. 440.

εὐθύνη 20. 250. 338. 406. 548.

εὐκολία 92. 164. 184. 358.

εὐλάβεια 238. 290. 458. 462.

464. 622.

εὐλογία 124. 126. 128. 144.
 154. 156. 156. 162. 182.
 186. 188. 242. 248. 256.
 258. 260. 262. 322. 642.
 εὐμορφία 86. 126. 198. 362.
 366. 368. 370. 562.
 εὐνοια 136. 144. 152. 164.
 176. 178. 256. 304. 326.
 372. 380. 382. 388. 418.
 420. 422. 426. 432. 446.
 478. 512. 514. 516. 606.
 608.
 εὐνοῦχος 464.
 εὐπορία 54. 304. 342. 484. 394.
 416. 486. 500.
 εὐπραγία 254. 588.
 εὐσέβεια 204. 206. 316. 360.
 370. 520. 662. 664.
 εὐσπλαγχνία 168. 242. 582.
 εὐτέλεια 16. 128. 586. 594.
 εὐτονια 386.
 εὐφημία 132. 134. 274. 306.
 308.
 εὐφορία 416.
 Εὐφράτης 474. 554.
 εὐφροσύνη 344. 346. 388. 642.
 648. 678. 704.
 εὐχαριστία 40. 124. 128. 130.
 132. 136. 142. 144. 158.
 184. 196. 354. 356. 386.
 658.
 εὐχή 178. 220. 264. 288. 292.
 296. 298. 308. 462. 652.
 εὐωδία 146. 148. 150. 152.
 ἔχιδνα 324.
 ἔχθρο 452.

Z

Ζάλ 424. 524.

Ζαχαρίας 324. 348.
 Ζῆλος 126. 238. 240. 366. 456.
 496. 568.
 Ζηλοτυπία 586.
 Ζηλωτής 126. 556.
 Ζημία 496. 668.
 Ζόγορα 412.
 Ζύμη 14. 30. 62. 86. 100. 124.
 138.
 Ζωή 20. 26. 70. 84. 88. 100.
 146. 164. 188. 194. 208.
 220. 234. 252. 254. 274.
 276. 282. 288. 300. 320.
 352. 362. 372. 388. 448.
 450. 482. 520. 528. 532.
 548. 556. 564. 610. 634.
 640.
 Ζωή αἰώνιος 140. 450. 652.
 Ζωή πρόσκαιρος 520.

H

ἡδονή 18. 50. 178. 200. 294.
 302. 594. 606. 616. 642.
 678. 694. 696.
 ἡθος 588.
 ἡμερότης 82. 104.
 Ἡσαΐας 228. 348. 460.
 ἡσυχία 174. 222. 266. 296. 320.
 358. 398. 402. 424. 518.
 532. 566.

Θ

Θάνατος 16. 90. 94. 102. 146.
 198. 218. 220. 242. 252.
 266. 274. 276. 320. 368.
 370. 386. 446. 452. 506.
 508. 524. 564. 626. 702.
 Θαρβάκ 456. 468. 470.
 Θάρρα 302. 312. 314. 504.

θάρος 194. 390.
 θαῦμα 60. 140. 330. 380. 392.
 580.
 θέλημα 620.
 Θεός 8. 12. 14. 16. 18. 20.
 24. 30. 32. 34. 36. 36. 42.
 44. 46. 46. 54. 56. 66. 72.
 74. 78. 80. 84. 88. 90. 92.
 96. 96. 100. 104. 106. 110.
 112. 114. 120. 122. 124.
 128. 130. 132. 134. 136.
 138. 142. 144. 146. 148.
 150. 152. 156. 160. 162.
 164. 166. 172. 176. 178.
 180. 182. 184. 186. 190.
 192. 194. 196. 198. 202.
 204. 208. 212. 216. 216.
 228. 230. 240. 242. 248.
 250. 256. 260. 262. 264.
 266. 278. 280. 282. 286.
 288. 290. 292. 294. 296.
 300. 304. 306. 310. 312.
 314. 318. 320. 322. 324.
 326. 328. 332. 334. 336.
 340. 342. 346. 350. 352.
 354. 356. 364. 368. 370.
 374. 376. 378. 382. 384.
 386. 396. 398. 400. 412.
 414. 416. 418. 426. 430.
 432. 436. 438. 440. 442.
 444. 450. 456. 460. 466.
 470. 474. 476. 478. 480.
 484. 486. 488. 490. 492.
 500. 502. 504. 506. 508.
 510. 512. 514. 516. 522.
 524. 526. 532. 534. 538.
 540. 544. 546. 548. 550.
 554. 556. 566. 566. 570.
 572. 576. 578. 580. 582.

584. 586. 588. 590. 592.
 602. 606. 608. 610. 612.
 614. 616. 618. 620. 622.
 624. 628. 632. 634. 638.
 640. 642. 644. 646. 652.
 654. 656. 658. 660. 662.
 664. 666. 676. 678. 680.
 700. 702.
 Θεοσέβεια 480. 486. 512. 516.
 518.
 θεραπεία 148. 218. 334. 380.
 502. 504.
 Θεσσαλονικεύς, -εῖς 252.
 θῆλυ 30. 36.
 θηριωδία 82. 424.
 θησαυρός, -οῖ 8.
 θλίψις 82. 94. 96. 126. 184.
 388. 548. 600. 602. 604.
 620.
 θόρυθος, -οῖ 26. 424. 442.
 θύελλα 544.
 θυμηδία 696.
 θυμίαμα 148. 150.
 θυμός 50. 212. 340. 366. 378.
 380. 422. 594. 600.
 θυσία 40. 104. 144. 146. 148.
 150. 158. 166. 182. 230.
 450. 480.
 θυσιαστήριον 136. 144. 146. 182.
 342. 354. 356. 392. 398.
 400. 442.

I

Ἰακώβ 206. 572. 620.
 ἰατρεία 218.
 Ἰάφεθ 8. 12. 14. 72. 200. 238.
 246. 248. 256. 256. 262.
 268.

ιδίωμα 116.
 ιδρῶς 620.
 Ἰεβουσαῖος, -αι 554.
 Ἰεζεκιήλ 228. 348.
 Ἰερεμίας 228.
 ἱερεὺς 480.
 Ἰερουσαλήμ 460.
 ἱκεσία 170. 172.
 ἱκετρία 170. 294. 582.
 Ἰκόνιον 388.
 ἱλαρότης 696. 698.
 Ἰνδός, -οῖ 204.
 Ἰορδάνης 324. 412.
 Ἰουδαῖος, -οι 36. 148. 210. 258.
 314. 322. 344. 446. 632.
 636. 662. 674.
 Ἰαύδας 254.
 Ἰσαάκ 208. 620. 634. 650.
 Ἰσμαήλ 604. 610. 616. 646.
 646. 650. 658. 660. 678.
 ἰσοθεΐα 102.
 ἰσατιμία 252. 254. 422.
 Ἰσραήλ 74. 226. 582. 600.
 Ἰσραηλίτης, -αι 204.
 Ἰωάννης εὐαγ. 140.
 Ἰωάννης πρ. 324.
 Ἰωνᾶς 60.

Κ

Κάδης 466. 602.
 Κάιν 102. 146. 154.
 κακία 12. 14. 18. 22. 24. 26.
 28. 34. 42. 44. 48. 50. 56.
 58. 62. 68. 86. 98. 100.
 122. 126. 128. 130. 134.
 138. 154. 170. 186. 188.
 196. 198. 216. 232. 236.
 238. 244. 254. 256. 260.

262. 272. 280. 282. 284.
 304. 334. 414. 416. 494.
 636. 672.
 κακόν 472.
 κακουργία 694.
 κακουχία 202. 362.
 κάλλος 362. 364. 366. 370.
 506. 562. 612.
 καλλωπισμός 564.
 κάματος 182. 460.
 καρδιά 14. 48. 66. 142. 152.
 174. 282. 342. 408. 424.
 456. 526. 532. 560.
 Καρναεῖμ 468.
 καρποφορία 124.
 καρτερία 110. 112. 382. 390.
 κατακλυσμός 26. 44. 54. 56.
 62. 66. 68. 70. 72. 84. 86.
 86. 98. 108. 112. 124. 154.
 156. 186. 186. 190. 192.
 232. 258. 278. 282. 624.
 626.
 κατάκρισις 58. 80. 152. 178.
 256.
 καταλλαγή 176.
 κατάρα 28. 102. 106. 154. 202.
 238. 248. 250. 254. 262.
 266.
 καταστροφή 44.
 καταφρόνησις 104. 486. 490.
 κατηγορία 274.
 κατόρθωμα 128. 178. 216. 262.
 304. 310. 312. 500. 636.
 καύχημα 164.
 Κεδμωναῖος, -οι 554.
 Κενεζαῖος, -αι 554.
 κενοδοξία 560.
 κέρδος 8. 92. 128. 132. 154.
 174. 176. 178. 224. 226.

278. 344. 368. 386. 394.
 496. 536. 562. 604. 686.
 692. 704.
 κηδεμονία 98. 106. 130. 182.
 192. 194. 350. 352. 386.
 408. 466. 512. 518. 540.
 580. 590. 600. 604. 828.
 686.
 κηλῖς 52.
 κήρυγμα 60.
 κιβωτός 58. 62. 72. 76. 84. 88.
 90. 124. 128. 136. 144. 156.
 182. 186. 188. 258.
 Κιναιός, -οι 554.
 κίνδυνος, -οι 76. 82. 130. 362.
 366. 368. 372. 380. 472.
 488. 506. 508. 510. 514.
 518. 520. 530.
 κλήσις 256.
 κλυδώνιον 30. 40. 72. 126. 148.
 154. 194. 366.
 κνίσσα 146. 150. 152.
 κοινωνία 106.
 κόλασις 46. 50. 100. 134. 152.
 162. 174. 196. 240. 250.
 254. 340. 560. 562. 664.
 κόπος 228.
 κοσμιότης 328.
 κρέας 158. 160. 162. 164.
 κρεωφαγία 164. 230.
 κρίμα 296.
 κριός 542.
 κρίσις 58. 64. 366.
 κρυμός 562.
 κτηνοτροφία 230.
 Κύριος 12. 18. 32. 34. 52. 54.
 70. 72. 78. 64. 86. 96. 122.
 134. 136. 144. 146. 146.
 152. 190. 218. 222. 228.

254. 256. 260. 262. 272.
 278. 280. 282. 284. 286.
 292. 300. 314. 326. 342.
 346. 350. 352. 356. 390.
 396. 398. 420. 422. 426.
 430. 434. 442. 454. 460.
 498. 500. 516. 516. 532.
 534. 538. 540. 554. 566.
 572. 574. 576. 580. 584.
 596. 600. 602. 604. 608. 612.
 620. 624. 640. 646. 664.
 706.
 κώλωμα 96. 126. 160. 180. 204.
 300. 318. 328. 358. 460.
 464. 526. 546.
 κωμωδία 246.

Α

λαγγεία 12.
 Λάζαρος 252.
 λαιμαργία 656.
 Λάμex 474. 624.
 λατρεία 152. 462.
 λάφυρον, -α 514.
 λειμών 382.
 λήθη 76. 130. 310.
 ληστεία 558.
 ληστής 166. 496. 694.
 λιμός 32. 150. 360. 368. 378.
 384. 396. 398. 432. 506.
 562. 616.
 λογισμός 22. 26. 36. 38. 52.
 56. 72. 74. 76. 90. 92. 94.
 100. 110. 114. 174. 176.
 268. 290. 296. 410. 424.
 444. 456. 508. 522. 524.
 526. 528. 530. 540. 550.
 556. 612. 616. 646. 648.

654.
 Λουκάς 408.
 λύμη 26. 92. 148. 222. 226.
 240. 242. 244. 406. 408.
 558. 562. 626. 676. 694.
 λύπη 226. 252. 388. 412. 522.
 606.
 Λύατρα 388.
 λύττα 14. 530.
 Λώτ 302. 314. 326. 330. 384.
 386. 396. 400. 402. 412.
 414. 426. 428. 430. 436.
 466. 472. 474. 476. 476.
 484. 488. 510. 512.

M

μακαρισμός, -οί 10.
 μακροθυμία 20. 40. 62. 66. 104.
 116. 280. 294. 368. 372.
 374. 552. 570. 582. 584.
 566. 592. 614. 648.
 Μαμβρῆ 442. 472. 474. 488.
 666. 678. 680.
 μανία 14. 104. 200. 202. 210.
 278. 280. 282. 312. 366.
 370. 376. 378. 508.
 μαργαρίτης, -αι 296. 350. 562.
 694.
 μαρμαρυγή 198.
 μαρτυρία 8. 32. 112. 126. 310.
 Μασέκ 522. 524.
 ματαιότης 220.
 μεγαλοφροσύνη 514.
 μεγαλοψυχία 90. 476. 484. 512.
 516.
 μέθη 226. 230. 232. 234. 236.
 242. 244. 262. 548.
 Μελχι 480.

Μελχιαεδέκ 480. 484. 514. 516.
 518.
 μέριμνα 32. 218.
 Μεσοποταμία 314. 502.
 μετανάστασις 358. 370.
 μετάνοια 24. 40. 44. 50. 60.
 62. 64. 66. 68. 142. 166.
 262. 324. 446. 496.
 μετάστασις 520.
 μετουσία 444.
 μηλωτής 620.
 μήτρα 372. 524. 546.
 μήμησις 456. 568.
 μίξις 14.
 μισθός 150. 180. 306. 390. 432.
 512. 518. 520. 566. 664.
 684. 698. 700.
 μνησικακία 170.
 μαχρεία 152. 364. 370. 372.
 506. 508.
 μολυσμός 86.
 μονογενής 140. 214. 340.
 μόνωσις 90. 110.
 μουσική 230.
 μοχθηρία 150. 154. 236. 248.
 400. 626.
 μόχθος 138. 228. 252.
 μύσος 376.
 μυστήριον 298. 414. 516.
 Μωύση 36. 108. 202. 228. 268.
 314. 334. 426. 544. 614.
 680.

N

Ναχώρ 302. 314. 334. 504.
 Νεβρώδ 260. 262.
 νέκρωσις 524. 546. 570.
 νηστεία 42. 56. 166. 264. 266.

288. 300. 304. 306.
 νίκη 234. 264. 296. 488. 490.
 514.
 Νινευί 42. 260.
 Νινευίτης, -αι 42. 50. 58. 68.
 166.
 νομοθεσία 162.
 νόμος 46. 162. 196. 206. 242.
 644. 638. 640. 674.
 νουθεσία 140. 666. 678.
 Νῶε 8. 12. 14. 16. 20. 32.
 34. 46. 54. 56. 62. 68. 70.
 72. 78. 90. 98. 108. 110. 112.
 114. 120. 122. 124. 136.
 144. 156. 182. 184. 186.
 190. 200. 202. 216. 226.
 230. 232. 234. 242. 246.
 248. 258. 268. 348. 474.
 480. 548. 624.
 νωθεία 342.

Ο

όδοιπορία 322. 328. 330.
 οδύνη 48. 110. 226. 250. 298.
 520. 522. 600. 660.
 οικειότης 322.
 οίκονομία 14. 120. 452. 656.
 οίκτιρμός, -οί 300. 340. 390.
 οίκτος 364.
 οίνοποσίο 226. 230.
 οἶνος 230. 232. 234. 242. 246.
 οίνοφλυγία 244.
 οἶατρον 506.
 ὄκνος 94.
 ὄλεθρος 170. 212. 370.
 ὀλοκάρπωσις 136. 144. 146.
 ὄμβρος 194.
 Ὀρμαῖος, -οι 468.

ὀμόνοια 282. 370. 400. 402.
 408. 452. 472. 484. 594.
 606. 608. 610.
 Ὀμορος 472. 474.
 ὀμοτιμία 238. 252. 452.
 ὀμοφωνία 282.
 ὄνησις 52. 310.
 ὄπτασία 354. 544.
 ὄραμα 524.
 ὄργη 46. 66. 98. 212. 300. 324.
 378. 424. 598.
 ὄρκος 46. 466.
 ὄρμη 48. 52. 280. 282. 320.
 378. 598. 630.
 ὄσμη 146. 150. 152. 160.
 οὐσία 348.
 ὄφειλή 170. 418. 454.
 ὄφειλημα 170. 172.
 ὄφελος 182. 224. 322. 368.
 414. 424. 470. 472. 550.
 558. 632. 660.
 ὄφρις 138.

Π

πάθημα 94. 446.
 πάθος 98. 174. 212. 218. 222.
 226. 244. 246. 300. 310.
 340. 366. 424. 452. 578.
 590.
 παιδοποιία 202. 524. 580. 616.
 646.
 Παλαιστίνη 138. 334. 360. 372.
 384. 386. 404. 474. 506.
 508. 538.
 παλιγγενεσία 662.
 πανήγυρις 224. 342.
 παννυχίς 266.
 πανωλεθρία 14. 22. 40. 44. 62.

70. 72. 74. 88. 126. 154.
162. 186. 190. 200. 272.
278.
παράβασις 16. 102. 124. 252.
264.
παράδεισος 100. 102. 138. 158.
162. 262. 284. 382. 412.
παράδοσις 392.
παραίνεσις 52. 176. 176. 212.
240. 392. 436. 448. 494.
536. 558. 678.
πράκλις 646.
παρακοή 80. 102.
παραμυθία 22. 24. 38. 74. 90.
118. 120. 144. 154. 190.
194. 216. 230. 246. 336.
338. 362. 366. 368. 384.
398. 434. 496. 514. 522.
574. 590. 606. 610. 648.
παρανομία 16. 20. 366. 380.
506. 508.
πράπτωμα 174.
παραψυχή 76.
παρθενία 530.
παρθένος 140.
παραοίγια 378. 408.
παρουσία 140.
παρηρησία 82. 96. 130. 164. 176.
178. 184. 206. 208. 210.
274. 288. 312. 432. 436.
496. 496. 530. 540. 622.
658. 664.
Πατήρ 52. 96. 134. 174. 176.
180. 212. 262. 300. 306.
340. 390. 420. 446. 452.
454. 498. 532. 566. 608.
640. 664. 706.
πατραλοία 262.
πατριάρχης 140. 148. 208. 312.
314. 316. 322. 324. 326.
328. 332. 334. 350. 356.
358. 372. 382. 396. 402.
404. 412. 414. 416. 418.
422. 426. 428. 430. 436.
438. 442. 466. 470. 472.
474. 476. 482. 484. 486.
488. 490. 508. 512. 514.
526. 538. 540. 542. 544.
546. 552. 556. 570. 572.
574. 576. 578. 580. 586.
594. 602. 604. 610. 614.
616. 620. 626. 632. 634.
636. 642. 644. 646. 652.
658. 684. 696. 700. 702.
Παῦλος 16. 28. 30. 66. 76.
82. 94. 96. 106. 112. 128.
142. 146. 148. 216. 228.
252. 290. 292. 294. 298.
312. 346. 356. 488. 394.
416. 444. 446. 450. 454.
480. 482. 484. 492. 526.
528. 532. 556. 558. 620.
636. 638. 682. 694.
πειθῶ 572.
πεῖνα 10.
πειρασμός, -οἱ 112. 184. 292.
386. 388. 390. 476. 508.
616. 656. 658.
πένθος 504.
πενία 150. 218. 432.
περάτης 622.
περιουσία 370. 384.
περιστέρα 542.
περιτομή 146. 148. 630. 632.
634. 636. 638. 640. 644.
660. 662. 678.
περιτομή ἀχειροποίητος 628.
640. 662.

περιφάνεια 8. 322. 384. 386.
396. 424. 458. 464. 494.
508. 546. 594.

Πέτρος 208. 276. 278.

πηλός 204.

Πιλάτος 208.

πίστις 78. 80. 82. 84. 90. 110.
112. 126. 128. 142. 148.
198. 204. 206. 208. 210.
336. 388. 390. 408. 428.
444. 446. 450. 454. 478.
502. 516. 526. 528. 538.
540. 544. 552. 554. 556.
578. 580. 582. 584. 586.
626. 636. 638. 648.

πλάνη 146. 330. 502. 504.

πλεονεξία 260. 304. 406. 558.
564.

πλημμέλημα 142. 168. 172. 174.
240. 250. 310. 552. 662.

πλημμύρα 74. 84. 190.

πλησμονή 234.

πλινθεία 204.

πλοῦτος 54. 384. 492. 514.
548.

Πνεῦμα 56. 86. 662.

ἅγιον Πνεῦμα 52. 96. 134.
180. 214. 262. 300. 340.
390. 420. 454. 458. 498.
532. 566. 608. 614. 640.
664. 706.

πόθος 10. 48. 84. 212. 298.
328. 330. 340. 346. 392.
428. 444. 450. 452. 454.
456. 460. 462. 492. 502.
582. 620. 696.

πολιτεία 130. 134. 184. 304.

πολυσαρκία 656.

πολυτέλεια 558. 562. 688.

πονηρία 14. 62. 86. 100. 150.
236. 280. 302. 414. 626.

πονηρός, -οὶ 476.

πόνος 92. 94. 184. 514. 530.
532. 536. 660. 666. 668.
674.

πορνεία 106.

προότης 266. 358. 404. 424.
426. 434. 676.

πραΐτης 408. 422. 424.

προαίρεσις 44. 126. 144. 146.
150. 236. 238. 244. 246.
260. 262. 334. 370. 636.

πρόγνωσις 268. 624.

προδοσία 424.

προεδρία 26. 160.

προθεσμία 68.

προθυμία 10. 90. 206. 208. 224.
304. 328. 336. 346. 348.
364. 392. 428. 434. 436.
444. 456. 458. 464. 488.
504. 506. 528. 530. 556.
582. 584. 654. 666. 682.
686. 690. 692. 696. 698. 704.

προκοπή 182. 344. 346.

πρόνοια 24. 98. 100. 140. 292.
332. 340. 352. 360. 362.
368. 370. 372. 374. 384.
386. 388. 396. 398. 428.
430. 456. 464. 480. 496.
516. 572. 576. 596. 600.
602. 616. 618. 628. 656.

προπέτεισ 248. 596.

πρόρρησις 34.

προσδοκία 82. 92.

προσεδρία 178. 294. 428. 582.
584. 586. 602.

προσευχή 288. 294. 296. 298.
300. 304. 306.

προσηγορία 18. 58. 546.
 προσήνεια 434.
 προσκύνησις 462.
 προσοχή 10. 458. 464.
 προσπάθεια 316.
 προτέρημα 260.
 πρόφασις 344.
 προφητεία 258.
 προφήτης 60. 64. 72. 136. 140.
 148. 192. 216. 218. 220.
 228. 250. 292. 296. 348.
 360. 450. 458. 618. 620.
 πρωτεῖς 104. 412. 414. 416.
 418. 422. 426. 440. 466.
 472. 476. 510.
 πρωτόπλοστος 16. 28. 80. 144.
 152. 158. 282.
 πταῖσμα 240. 244.

P

ραθυμία 14. 18. 52. 92. 130.
 138. 146. 166. 226. 240.
 244. 290. 336. 420. 424.
 458. 668.
 Ραφαεῖμ 554.
 Ραχήλ 572.
 ραπή 90.
 ρύπος 22. 52. 86. 122. 340.
 Ρώμη 30.

Σ

σάκκος 42.
 Σαλήμ 480. 514.
 Σάρα 302. 314. 326. 330. 350.
 362. 370. 376. 378. 396.
 436. 506. 522. 524. 526.
 546. 554. 570. 572. 576. 578.

580. 586. 588. 590. 592.
 596. 598. 604. 610. 616.
 642. 644.
 Σάρρα 642. 644. 646. 648.
 650. 692. 696. 700.
 σάρξ 18. 20. 26. 30. 56. 86.
 88. 122. 152. 154. 186. 188.
 192. 194. 228. 366. 448.
 450. 454. 530. 548. 594.
 614. 618. 630. 632. 636.
 638. 640. 660.
 Σαυῆ 468.
 Σεβοειμ 468. 470.
 Σεδέκ 480.
 Ξεναάρ 270. 456. 468.
 Σεραφίμ 132.
 Σηώρ 468. 470.
 Σηεῖρ 468.
 Σήμ 8. 12. 14. 72. 200. 238.
 256. 262. 268.
 Σίλας 298.
 Σιναῖον ὄρος 544.
 σκληρότης 66.
 σκότος 134.
 Σκύθης 204.
 σκῶμμα 320.
 Σόδομα 64. 72. 412. 414. 416.
 456. 468. 470. 472. 474.
 476. 478. 480. 484. 486.
 490. 510. 512. 514. 516.
 518. 556.
 Σολομών 366.
 Σούρ 596.
 σοφία 10. 100. 230. 350. 390.
 398. 440. 460. 474. 534.
 606. 624.
 σπέρμα 354.
 σποδός 312.
 σπουδή 10.

σταυρός 166. 210. 392. 446.
 452.
 στείρωση 350. 370. 522. 524.
 546. 570. 574. 586. 646.
 648. 650. 702.
 στεναγμός 298.
 στενοχωρία 32. 42. 60. 66. 68.
 78. 110. 126. 200. 398. 506.
 600. 620.
 Στέφανος 502. 538.
 συγγένεια 316. 320. 324. 326.
 330. 400. 504.
 συγγνώμη 94. 170. 196. 202.
 226. 244. 246. 370. 568.
 588. 590. 594. 656. 706.
 συγκατάβασις 20. 24. 70. 72.
 106. 108. 146. 148. 182. 190.
 192. 194. 280. 284. 324.
 538. 540. 556. 618. 622.
 σύγκρισις 60.
 σύγχυσις 156.
 συγχώρησις 168. 172. 174. 178.
 310. 312. 352. 530. 662.
 συκοφαντία 218. 220. 566.
 συμβουλή 240. 370. 372. 508.
 συμμαχία 92. 132. 166. 220.
 284. 296. 300. 476. 480.
 484.
 Συμβόρ 468.
 συμπάθεια 72. 160. 172. 228.
 242. 320. 560. 584.
 συμφερό 200. 202. 222. 472.
 508. 600.
 συνειδός 178.
 συνεισφορά 320.
 σύνεσις 328. 366. 606.
 συνήθεια 36. 52. 70. 116. 160.
 180. 206. 316. 330. 368.
 448. 668.

συνθήκη 192.
 συνοίκησις 608.
 συνουσία 52. 368. 372. 574.
 586. 588. 590. 592.
 συντέλεια 156. 162. 652.
 συντριβή 72. 74.
 συντυχίο 90.
 σφαγή 208. 234.
 σφραγίς 148.
 σπηρία 22. 24. 28. 30. 46.
 50. 52. 62. 66. 68. 78. 80.
 98. 130. 136. 140. 146. 148.
 164. 196. 216. 218. 232.
 288. 290. 294. 296. 302.
 304. 308. 338. 344. 360.
 366. 370. 372. 388. 406.
 432. 434. 446. 452. 478.
 496. 498. 530. 536. 552.
 656. 662. 664. 676. 706.
 σωφρονισμός 254. 256.
 σωφροσύνη 14. 306. 370. 372.
 382. 530. 572. 574. 578.
 586. 610.

T

Ταβιθά 276.
 ταιλαιπώριον 94. 202. 320. 362.
 364. 384. 546. 604. 666.
 690.
 τάλαντον 170. 172. 670. 672.
 ταπεινότης 192.
 ταπεινώσις 600. 602. 604.
 ταπεινοφροσύνη 402. 408. 418.
 420. 422. 424. 430. 440. 466.
 490. 508. 510. 516. 532.
 686. 696. 698.
 ταραχή 296. 522. 566.
 ταυτότης 90.

τελώνης 46. 308.
 τέφρα 528.
 τιμή 28. 52. 80. 96. 112. 134.
 144. 180. 190. 238. 246.
 248. 254. 262. 266. 268.
 284. 300. 322. 334. 340.
 390. 400. 402. 416. 418.
 420. 454. 480. 482. 498.
 532. 566. 594. 596. 602.
 608. 610. 614. 618. 640.
 664. 670. 682. 698. 706.
 τιμωρία 20. 24. 26. 28. 30.
 42. 44. 50. 58. 62. 64. 66.
 68. 98. 100. 104. 108. 128.
 140. 186. 192. 194. 196.
 250. 256. 278. 282. 284.
 376. 378. 380. 550. 552.
 626. 668.
 τόλμη 272. 378. 536.
 τραῦμα 234.
 τρόμος 158. 290. 384.
 τρόπαιον 234. 296. 488. 514.
 τροφή 10.
 τρυγών 542.
 τρυφή 56. 288. 304. 376. 548.
 562.
 τυραννίς 242. 244. 266. 338.
 366. 370.

Υ

ὑβρις 200. 246. 248. 370. 382.
 410. 446. 508. 584. 590.
 592. 706.
 ὑγεία 232. 346.
 ὑετός 54. 70. 190.
 Υἱός 140. 214. 340. 444. 452.
 Υἱός τοῦ Θεοῦ 450. 452. 454.
 482.

ὕμνος 132. 298.
 ὑπακοή 34. 46. 80. 164. 180.
 196. 330. 332. 336. 354.
 372. 508. 572. 630. 658.
 660.
 ὑπερβολή 12. 16. 18. 20. 22.
 56. 60. 62. 66. 68. 78.
 82. 90. 98. 104. 106. 128.
 138. 142. 170. 258. 280.
 ὑπεροψία 414. 476. 486. 488.
 490. 516. 518. 574. 694.
 ὑπεύθυνος 102.
 ὑπόληψις 548.
 ὑπόμνησις 58. 192. 256.
 ὑπομονή 90. 110. 122. 136.
 138. 150. 184. 352. 368.
 370. 382. 384. 386. 390.
 508. 610. 616. 652.
 ὑπόσχεσις 48. 192. 196. 336.
 350. 356. 524. 526. 528.
 578. 612. 614. 616. 628.
 642. 658.
 ὑποταγή 252.
 ὑποψία 364.

Φ

Φαλέκ 268. 286.
 φαντασία 218. 356.
 Φάρα 468.
 Φαραώ 204. 372. 374. 376.
 378. 384. 396. 572.
 Φαρισσαῖος, -οι 46. 308.
 φαῦλος, -οι 476.
 Φερεζοῖος, -οι 400. 402. 554.
 φθόνος 244.
 φθορά 22. 86. 526.
 φιλαγαθωσύνη 174.
 φιλανθρωπία 10. 12. 16. 20.

24. 26. 30. 40. 42. 44. 50.
 56. 62. 64. 66. 68. 70. 72.
 74. 80. 94. 96. 98. 100.
 102. 104. 106. 108. 112.
 114. 120. 130. 134. 138.
 140. 142. 150. 152. 154.
 158. 162. 166. 168. 172.
 180. 184. 188. 192. 194.
 196. 212. 216. 240. 262.
 268. 278. 280. 286. 300.
 312. 340. 350. 352. 376.
 390. 420. 432. 434. 446.
 454. 474. 498. 518. 532.
 540. 566. 582. 608. 610.
 618. 640. 660. 662. 664.
 670. 674. 678. 706.
 φιλαργυρία 558.
 φιλία 324. 372. 488.
 Φίλιππος 460. 462.
 φιλονεικία 266. 404. 408. 410.
 412. 414. 426. 428. 430.
 510.
 φιλοξενία 678. 680. 682. 686.
 686. 692. 696. 698. 702.
 704.
 φιλοπραγμοσύνη 38.
 φιλοσοφία 52. 144. 220. 222.
 352. 358. 386. 402. 404.
 408. 410. 418. 422. 456.
 466. 484. 486. 490. 500.
 510. 512. 550. 568. 572.
 576. 586. 588. 592.
 φιλοστοργία 250. 326. 386. 476.
 484. 486. 508. 574. 668.
 φιλοτιμία 92. 128. 136. 138.
 142. 146. 156. 164. 166.
 170. 188. 194. 196. 266.
 268. 278. 306. 312. 324.
 426. 428. 430. 432. 434.

436. 440. 486. 502. 510.
 520. 524. 556. 622.
 φιλοφροσύνη 682. 684. 690.
 φλεγμονή 212. 410.
 φλυαρία 224. 534.
 φόβος 40. 44. 48. 58. 68. 70.
 84. 90. 156. 158. 160. 196.
 202. 290. 370. 380. 384.
 386. 508. 544. 560. 610.
 674. 702.
 φόνος 160. 208. 558.
 φρόνημα 18. 156. 212. 318.
 358. 524. 590. 598. 600.
 602. 650. 694.
 φροντίς 18. 32. 224. 264. 268.
 296. 378. 394. 458. 564.
 φύσις 394.
 ἀνθρώπινη φύσις 622. 656.
 658.
 φῶς 134.

X

Χαλδοία 474. 502. 538. 540.
 Χαλδαῖος, -οι 302. 314. 326.
 330. 332. 360. 362. 518.
 534. 538.
 χαλκευτική 230.
 Χάμ 8. 12. 14. 72. 200. 202.
 236. 240. 248. 250. 252.
 260. 262.
 Χανναάν 200. 202. 236. 248.
 254. 256. 268. 330. 332.
 334. 364. 414. 578. 586.
 628.
 Χανααία 314. 364. 368. 398.
 428. 506. 576. 614. 624.
 Χανααῖος, -οι 302. 314. 332.
 334. 348. 400. 402. 506.

554.
 χαρά 294' 530. 696. 704.
 χάρις 12. 34. 96. 100. 122.
 134. 180. 184. 206. 208.
 212. 262. 264. 292. 300.
 302. 308. 312. 340. 346.
 356. 376. 390. 392. 418.
 420. 454. 498. 512. 532.
 536. 566. 608. 632. 640.
 662. 664. 686. 688. 706.
 θεῖος χάρις 248. 534.
 Χορράν 302. 314. 328. 330.
 332. 334. 364. 502. 504.
 550. 614. 652.
 Χεθρών 442.
 Χερουβιμ 132.
 Χετταῖος, -οι 554.
 χλευασία 246. 262.
 Χοδολογομὸρ 456. 468. 470.
 χορηγία 22.
 Χορραῖος, -οι 468.
 χοῦς 260.
 χρηστότης 66.
 Χριστός 8. 46. 64. 106. 134.
 146. 160. 180. 184. 204.
 206. 228. 252. 288. 310.
 324. 338. 344. 360. 388.
 416. 424. 446. 448. 450.
 454. 480. 482. 488. 496.
 516. 532. 534. 608. 638.
 650. 664. 704.
 Ἰησοῦς Χριστός 52. 96. 134.
 262. 300. 390. 420. 454.
 498. 532. 566. 640. 664.
 706.

χρυσίον 398. 496.
 Χωθάλ 476.
 Χωροζείμ 64.

Ψ

ψυχή 10. 18. 22. 30. 72. 84.
 130. 132. 136. 140. 146.
 156. 158. 160. 162. 164.
 166. 168. 174. 178. 162.
 186. 188. 190. 192. 194.
 196. 202. 212. 218. 220.
 222. 224. 240. 250. 290.
 294. 298. 310. 312. 326.
 338. 344. 346. 364. 368.
 370. 372. 374. 388. 402.
 408. 414. 422. 424. 434.
 450. 454. 456. 462. 464.
 496. 498. 506. 508. 510.
 518. 520. 522. 536. 540.
 542. 544. 558. 562. 564.
 582. 590. 600. 602. 604.
 606. 612. 628. 632. 634.
 636. 644. 654. 656. 664.
 694. 696. 698.

Ω

ώματης 550.
 ώφέλειο 8. 12. 66. 132. 146.
 174. 182. 218. 222. 224.
 226. 232. 248. 252. 292.
 342. 394. 432. 458. 496.
 534. 600. 642. 644. 676.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Όμιλος εικοστή τετάρτη	8—53
» » πέμπτη	54—97
» » έκτη	98—135
» » έβδομη	136—181
» » όγδοη	182—215
» » ένάτη	216—263
» τριακοστή	264—301
» » πρώτη	302—341
» » δευτέρα	342—391
» » τρίτη	392—421
» » τετάρτη	422—455
» » πέμπτη	456—499
» » έκτη	500—533
» » έβδομη	534—567
» » όγδοη	566—609
» » ένάτη	610—641
» τεσσαρακοστή	642—665
» » πρώτη	666—707
Εύρετήρια	709—734
1. Εύρετήριο χωρίων της Γραφής	709—714
2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων	715—734

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωση:

**ΤΥΠΟ
EXPRESS**

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «BYZANTION»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 205-965